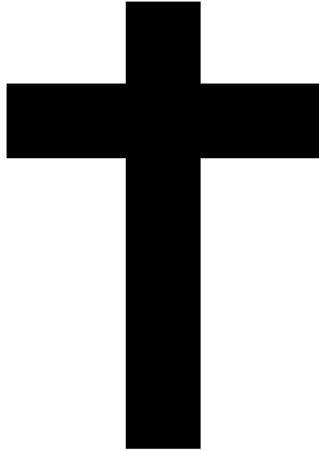

Na Rorongo Ke Toke
Eigna a Jisas Krais

The New Testament in the Bughotu language of the Solomon
Islands

Na Rorongō Ke Toke Eigna a Jisas Kraiś
The New Testament in the Bughotu language of the Solomon
Islands
Niu Testament long langguis Bughotu

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bughotu

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023
ff048ce1-500f-52e4-9ba7-18fcd6abd5f1

Contents

Matiu	1
Mak	51
Luk	81
Jon	130
Tango	166
Rom	210
1 Korin	232
2 Korin	254
Galesia	269
Efesus	277
Filipai	285
Kolosi	291
I Tesalonika	296
II Tesalonika	301
1Timoti	304
2 Tim	311
Taitus	316
Filimon	320
Hibru	322
Jemes	340
1 Pita	346
2 Pita	353
1 Jon	357
2 Jon	362
3 Jon	363
Jiud	364
Tate Au	366

Na Rorongu ke Toke eigna a Jisas Krais Matiu ke Risoa

Na Titiono Eigna Na Buka Iaani

A Matiu sikei itadia e salaghe rua na mane vaovarongo nigna Jisas. Gi imanea na mane vaovarongo, imanea sina mane bali oho takis tadia mara Jiu me hera mara Rom. Kori vido a Mak ma Luk koro titiono eigna imanea kori rodia na rioriso, romara koro kiloagna Livai. Reghia Mak 2:14; Luk 5:27.

Matiu ke risoa na buka iaani eidia nigna na komi tinoni, mara Jiu. Sethe na vinogha gi e mai a Jisas, na komi profet kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu a God keda vetula maia sina mane kena kiloagna "Mesaea" ba "Vahavi" bali hathera na komi tinoni Jiu. Keana kori vido a Jisas ke mai, na komi tinoni Jiu kena ghaghana ruarua eigna imanea. Mara na Farise mi mara na Sadiusi mi mara puhidia mara Jiu kena siriuhaghinia a Jisas. Mara Jiu kena toatogha a Vahavi keda mai duagna na mana ke hutu me rihura nidia na komi thevuioka me vunaghi pungusira thovohaliu. Imarea kena toatogha e boi jino gi a Vahavi keda thehe kori ghaibabala eigna iangeni keda tateli aua e teo sa nigna na mana.

Matiu ke risoa na buka iaani eigna na komi tinoni Jiu kedana reghivaughithatha a Jisas a pukuni Vahavi, mi imanea nidia na king. Matiu ke titiono eigna sethe na rioriso eigna a Vahavi ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu. Imanea ke tateli aua na komi rioriso irangeni ke tate mai tutuni kori vido a Jisas ke mai me mono kori maramagna.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Jisas Krais ke havi mai (1:1-2:23)

Na titiono nigna a Jon Siuivitabu (3:1-12)

Nigna na siuivitabu ma na auaugna a Jisas (3:13-4:11)

Nigna na agutu a Jisas i Galili (4:12-18:35)

A Jisas ke taveti au i Galili me vano i Jerusalem (19:1-20:34)

Na vagougovui wik a Jisas ke mono i Jerusalem (21:1-25:64)

A Jisas ke thehe me ghoi havi tabiru (26:1-28:20)

Ara Hutugna A Jisas Krais

(Luk 3:23-38)

¹ Iaani na titionodia ara hutugna a Jisas Krais. Imanea na vinahuhugna a King Deved, ma na vinahuhugna a Ebrahim. ² Na titiono iaani ke turughu mai tagna Ebrahim me jufu tagna a Deved:

Ebrahim ke tamagna a Aisak.

Aisak ke tamagna a Jakob.

Jakob ke tamadia Jiuda mara tahigna.

³ Jiuda ke tamadia a Peres ma Jera (a idodia romara, a Tama).

Peres ke tamagna a Hesron.

Hesron ke tamagna a Ram.

⁴ A Ram ke tamagna a Aminadab.

Aminadab ke tamagna a Nason.

Nason ke tamagna a Salmon.

⁵ Salmon ke tamagna a Boas (a idogna a Boas, a Rehab).

Boas ke tamagna a Obed (a idogna a Obed, a Rut).

Obed ke tamagna a Jesi.

⁶ Jesi ke tamagna a king Deved.

Deved ke tamagna a Solomon (a idogna Solomon a Batsiba, na vaivine thehe sasani ke kidi taulaghi tagna a Uria).

⁷ A Solomon ke tamagna Rehoboam.

Rehoboam ke tamagna Abia

Abia ke tamagna a Asa.

⁸ Asa ke tamagna a Jehosafat.

Jehosafat ke tamagna a Joram.

Joram ke tamagna Usia.

⁹ Usia ke tamagna a Jotam.

Jotam ke tamagna a Ahas.

Ahas ke tamagna a Hesekia.

¹⁰ Hesekia ke tamagna a Manase.

Manase ke tamagna a Amon.

Amon ke tamagna a Josaia.

¹¹ Josaia ke tamadia a Jehoiakin mara tahigna (Mara iraani ena havi ghohi gi ena mai mara nidia na thevuioka mara Israel mena sekara mena hatira vano i Babilon).

¹² Leghudia mara Israel kena mono seka i Babilon,

Jehoiakin ke tamagna a Sealtiel.

Sealtiel ke tamagna a Jerubabel.

¹³ Jerubabel ke tamagna a Abiud.

Abiud ke tamagna a Eliakim.

Eliakim ke tamagna a Aso.

¹⁴ Aso ke tamagna a Jadok.

Jadok ke tamagna a Akim.

Akim ke tamagna a Eliud.

¹⁵ Eliud ke tamagna a Eleasa.

Eleasa ke tamagna a Matan.

Matan ke tamagna a Jakob.

¹⁶ Jakob ke tamagna a Josep, imanea hiri a taugna a Meri. Meri a idogna a Jisas kena kiloagna a Vahavi.

¹⁷ Turughu tagna Ebrahim me jufu tagna a King Deved, e salaghe vati na pagusu. Turughu tagna a Deved me jufu kori vido mara nidia na thevuioka mara Israel kena hatira vano i Babilon, e salaghe vati na pagusu. Turughu kori vido mara Israel kena mono i Babilon me jufu kori havigna mai a Vahavi, e salaghe vati na pagusu.

Jisas Krai Ke Havi Mai

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Iaani na titiono eigna na havigna mai a Jisas Krai. A Meri, a idogna a Jisas, kena parua ghohi bali taulaghi tagna a Josep. Roira koro boi mono haidu mua, kari a Meri ke boebote kori mana nigna na Tarunga ke Tabu. ¹⁹ A Josep na mane jino me bosu magnahaghinia keda vamamoa a Meri naghodia na mavitu. Na vunegna iangeni, imanea ke haga agutu poloa na vateoagna rodia na paru.

²⁰ Kori vido a Josep ke talu toatogha na eiagna na puhi iangeni, sina enjel nigna a God ke tate vania kori maumaturungita me veleagna, "Josep, vinahuhugna a King Deved, o saghoi mataghu na taulaghi tagna a Meri, eigna iia ke boebote ghohi kori mana nigna na Tarunga ke Tabu. ²¹ Iia keda vahua a dathegna mane, mokoda tughuniagna a Jisas,* eigna imanea keda vahavira nigna na mavitu eigna na komi paluhadia."

²² Na komi fata iraani e mono mai eigna keda tutuni na hava a God ke vele aua i hau ma na nigna na profet Aisaia ke risoa. A God ke velea, ²³ "Na vaivine ke boi nere duagna sa mane keda boebote mekeda vahua a dathegna mane, ma na komi tinoni kedana kiloagna Emanuel." Na ghaghana koragna na aha iangeni, "A God ke mono duada."

²⁴ Kori vido ke rarai, a Josep ke leghua na haghoregna na enjel nigna a Lod. Imanea ke taulaghi tagna a Meri, ²⁵ keana e boi nere haidu duagna me ghieghilei havi mai na gari. Ma a Josep ke tughuniagna na ahagna a Jisas.

2

Mara Maghoi Kena Mai Mena Sighoa A Jisas

¹ Jisas ke havi mai i Betlehem kori provins i Jiudea, kori vido a Herod ke king i Jiudea. Leghugna ke havi mai a Jisas, kekeha mara Maghoi eidia sina meleha i eta vavaho kena taveti mai mena jufu i Jerusalem. ² Imarea kena huahuati kilili vaghagna iaani, "Ivei ke havi mai na gari keda vunaghi pungusira mara Jiu? Ighami kiti reghia na vaitughu kori vido ke hadi mai i eta ma na vaitughu iangeni ke tatelia vanighami imanea ke havi ghohi. Na vunegna iangeni, ighami kiti mai eigna kitida maimanihihia nimami imanea."

³ Kori vido a King Herod ke rongovia na rorongoa iaani, imanea ke boi toke na ghaghanagna, me vaghagna ghua na mavitu gougovu i Jerusalem. ⁴ Imanea ke kilo haidura mara na naghoi pris, mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses me huatira, "Na komi profet kena velea ivei keda havi mai a Vahavi na?"

⁵ Imarea kena haghore tughua, "A Vahavi keda havi mai i Betlehem, na meleha kori provins i Jiudea. Vaghagna a profet Maika ke risoa,

* 1:21 Na ghaghanagna koragna na ahagna Jisas, "a Vahavi."

⁶ 'Betlehem, ighoe sina meleha ke nagho puala kori provins i Jiudea, eigna sina king keda au mai itamua mi manea keda batura me reireghira nigua na mavitu Israel.' "

⁷ King Herod ke kilora mai mara Maghoi eigna kedana haidu ghehedua duagna. Gi e huatira eigna ingiha kena kidi reghia na vaitughu. ⁸ Imanea ke velera, "Oti vano i Bethlehem moti hiro toetoke maia na gari iangeni. Kori vido kotida reghipada imanea, oti ghoi tabiru mai itagua moti varorongou eigna inau huju u magnahaghinia mua kuda vano mu maimanihihia nigua."

⁹⁻¹⁰ Leghugna iaani, mara Maghoi kena taveti au mena ghoi reghia na vaitughu kena reghia ghohi i hau. Imarea kena togotu hutu puala na reghiagna. Na vaitughu ke batura me ghieghilei soto popogna na vathe ke mono na gari. ¹¹ Mara Maghoi kena haghe kori vathe mena reghia na gari duagna a idogna Meri. Imarea kena pogho horu mena maimanihihia na gari. Gi ena hati aura nidia na komi dotho mena dotho vania: na gol, na ghaighubagha ma na mur.

¹² Leghugna na dotho kena eia, imarea kena tabiru kori melehadia kori hangana ke tavogha eigna a God ke velera kori maumaturungita eigna kedana boi ghoi tabiru vano tagna a Herod.

Na Tamadathe Nigna A Jisas Ke Ghogho Vano I Ijip

¹³ Leghugna mara Maghoi kena taveti vano, sina enjel nigna a Lod God ke tate vania a Josep kori maumaturungita me ania, "Josep, o sokara hadi mo talangira na gari ma idogna moti ghogho vano i Ijip, eigna boi hauhaugna a Herod keda hiroa na gari iaani bali vatheha. Otolu mono ngengeni mu ghieghilei veleghamu na maghavu kotida ghoi tabiru mai."

¹⁴ A Josep ke sokara hadi me talangira na gari ma idogna kori bongi iangeni mena ghogho vano i Ijip. ¹⁵ Tolira kotolu mono i Ijip me ghieghilei thehe a Herod. Me tutuni na hava a a Lod God ke velea i hau ma na profet Hosea ke risoa, "Inau ku kilo aua a dathegu i Ijip."

A Herod Ke Vathehera Na Komi Gari Mane

¹⁶ Kori vido a King Herod ke adoa mara Maghoi kena pilaunia, imanea ke dikatagna puala. Imanea ke vetulara vano nigna na komi soldia i Bethlehem ma na komi meleha ghaghireigna, mena vathehera na komi gari mane kena boi jufungia mua e rua na vinoghada. Herod ke eia iangeni eigna mara Maghoi kena velea e rua na vinogha ke haliu atu ghohi leghugna na tategna na vaitughu. ¹⁷ Kori dani iangeni na hava a Lod ke velea aua i hau ma na profet a Jeremaia ke risoa ke tutuni. Imanea ke risoa,

¹⁸ "Imarea kena rongovia na tangi mate kori meleha i Rama. A Resel ke tangi eidia ara dathegna, me teo ahai ke tangomana na vasulagna eigna ara dathegna kena thehe ghohi."*

Na Tamadathe Nigna A Jisas Ke Taveti Au I Ijip Mena Vano I Nasaret

¹⁹ Leghugna ke thehe a Herod, sina enjel nigna a Lod God ke tate vania a Josep kori maumaturungita i Ijip. ²⁰ Na enjel ke velea, "O sokara hadi mo talangira na gari ma idogna moti ghoi tabiru i Israel. Eigna arahai kena haga vatheha na gari kena thehe ghohi."

²¹ A Josep ke sokara hadi me talangira na gari ma idogna, mena tabiru vano i Israel. ²² Keana a Josep ke rongovia a Akelaos ke king i Jiudea eigna ke tughua a tamagna a Herod, mi manea ke mataghu nigna puala keda mono ngengeni. Mi kori maumaturungita sina enjel nigna a God ke veleagna a Josep eigna keda vano kori provins i Galili. ²³ Na vunegna iangeni, tolira kotolu vano kori provins i Galili mena mono kori meleha i Nasaret. Kori vido kena mono i Nasaret na haghoredia mara na profet eigna a Vahavi ke tutuni, "Imarea kedana kiloagna imanea, na manegna i Nasaret."

3

*Na Agutu Nigna A Jon Siuvitabu I Jiudea
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

* **2:18** Resel a taugna a Jekob ma idodia romara Josep ma Benjamin. Mara Jiu kena kiloagna a Idodia mara Israel. Eeni a Resel ke vaghagna na koi vaivine ke mono i Bethlehem kena tangi kori vido a Herod ke vathehera ara dathedia mane.

¹ Leghugna kekeha vinogha, a Jon Siuivitabu ke turughua nigna na agutu kori meleha ke gou i Judea. Imanea ke titoni vanira na komi tinoni ² me velera, "Oti tughua na havimiu ke koakoa eigna na maghavu a God keda vunaghi pungusira nigna na komi tinoni ke gharani mai ghohi!" ³ A Jon hiri, a profet Aisaia ke titonua i hau vaghagna iaani,

"Sina mane keda haohaghore heta kori meleha ke gou, 'Oti kaikalitia na hangana vania a Lod moti vajinoa na bali taetavetigna.'"

⁴ A Jon ke pipisia na pohe ke agutua kori sesehugna na kamel ma na nigna na vovogho ke agutua kori ghuighuligna na kau.* Ma na ghagna na vanga na cheche ma na kothogha na mijua. ⁵ Sethe na tinoni i Jerusalem mi kori provins i Jiudea mi tadia na komi meleha ghaghireigna na bea hutu i Jodan kena haidu mai tagna a Jon. ⁶ Imarea kena mai mena tuturi aua na komi paluhadia tagna a Jon me siuivitabura kori bea hutu i Jodan.

⁷ Kori vido a Jon ke reghira mara na Farise† mi mara na Sadiusi‡ kena mai mena haga siuivitabu nidia itagna, imanea ke velera, "Ighamu koti dika vaghagna na komi poli! Ehava? Ighamu koti ghaghana gi kotida siuivitabu vamua, ighamu tangomana kotida polo tagna na fate a God keda eia? Boi tangomana nimiu! ⁸ Oti kidi eia na komi fata ke jino bali tateli aua ighamu koti tughua ghohi na havimiu ke koakoa, gi oti mai moti siuivitabu itagua. ⁹ Oti saghoi ghaghana a God keda boi fateghamu eigna koti havi mai kori vikegna a hutuda a Ebrahim. Eigna inau ku veleghamu, a God tangomana keda eia na komi ghahira iraani gi kedana ara vinahuhugna a Ebrahim. ¹⁰ Ikeagaieni a God ke kaikaliti ghohi bali fatera na komi tinoni kena boi tughua na havidia, vaghagna aha ke kaikaliti na toka horuagna na komi ghai. Na komi ghai ke boi toke na sagharodia, imanea keda toka horura me keda soni vanoa kori joto.

¹¹ "Na siuivitabu inau ku eia kori bea ke tateli aua ighamu koti tughua ghohi na havimiu ke koakoa. Keana aha keda mai leghugu keda siuivitabughamu kori Tarunga ke Tabu ma na joto. Imanea ke thaba vano itagua. Inau boi naba kuda hati aua nigna na sadol. ¹² Imanea vaghagna sina mane ke kaikaliti bali hati aua na ghuighuligna na wit kori ghanogha. Imanea keda hatia na komi ghanogha me boa kori vathegna, keana imanea keda pughulira na komi ghuighuligna kori joto ke teo na thehegna."

A Jon Ke Siuivitabua A Jisas

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Jisas ke turughu mai i Galili me vano jufu kori bea hutu i Jodan eigna keda siuivitabu tagna a Jon. ¹⁴ Keana a Jon ke bosu magnahaghinia keda eia iangeni me veleagna, "Ehava gi o mai itagua eigna kuda siuivitabugho? Ighoe ghua koda siuivitabuu ri."

¹⁵ A Jisas ke haghore tughua, "Ikeagaieni e toke gi koda ei vaniu na hava ku kaegho. Roghita koroda leghua vamua na vanohehe nigna a God." Gi a Jon ke hiia a Jisas me siuivitabua.

¹⁶ Kori vido a Jisas ke vulahadi kori bea, na maaloa ke hangavi mi mane ke reghia na Tarunga ke Tabu nigna a God ke horu mai vaghagna na bora me togha itagna. ¹⁷ Ma na oha haghore ke haghore mai i popo me ania, "Iaani a pukuni dathegu. Inau ku dothovia mu totogo puala eigna."

4

A Satan Ke Auaua A Jisas

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Ma na Tarunga ke Tabu ke batu vanoa a Jisas kori meleha ke gou eigna a Satan keda auaua. ² Jisas ke boi vanga e rua tutughu na dani ma na bongi me rofo nigna puala. ³ Kori vido iangeni a Satan ke mai tagna a Jisas me auaua, "Gi keda tutuni ighoe pukuni Dathegna a God, o haghore vanira na komi ghahira iraani eigna kedana vuhai bred."

⁴ A Jisas ke haghore tughua, "Na komi Rioriso ke Tabu kena velea na komi tinoni kena boi havi kori bred vamua, keana tagna mua na komi haghoregna a God."

⁵ A Satan ke talangia Jisas me vano i Jerusalem, na meleha kena kiloagna na meleha ke tabu. Imanea ke veleagna a Jisas eigna keda sokara kori vido ke hadi puala popogha na Vathe ke Tabu nigna a God. ⁶ Gi a Satan ke veleagna, "Gi ighoe a Dathegna a God, o sogala horu. Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'God keda velera nigna na komi

* **3:4** Jon Siuivitabu ke pipisia na pohe ke vaghagna na pohe ke pipisia a profet Elaija (Reghia Mara Jiu kena ghaghana a profet Elaija keda ghoi tabiru mai kori maramagna bali kaikalitira na komi tinoni eigna na maiagna a Vahavi. Kori buka Matiu, a Jisas ke vele aua a Jon Siuivitabu na profet ke vaghagna a profet Elaija (Reghia † **3:7** "Farise" Reghia kori Diksonari ‡ **3:7** "Sadiusi" Reghia kori Diksonari

enjel eigna kedana reireghigho. Imarea kedana lakugho me teo keda kathea sa ghahira na naemu.’ ”

⁷ A Jisas ke haghore tughua, “Na komi Rioriso ke Tabu kena velea mua, ‘Saghoi eia sa fata bali huruagna a Lod na nimiu God eigna keda eia vanighamu na hava ke taluhaghorea.’ ”

⁸ Gi a Satan ke talangi vano a Jisas kori suasupa ke hadi puala me tuhua vania na komi meleha hutu koragna na maramagna ma na komi fata ke toke ikoradia. ⁹ Imanea ke veleagna a Jisas, “Na komi fata gougovu ko reghia irangeni kuda hegho atu gi koda pogho horu itagua mo maimanihihiu.”

¹⁰ A Jisas ke haghore tughua, “O taveti sanui Satan! Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, ‘A Lod na nimiu a God vamua kotida maimanihihia moti agutu vania.’ ”

¹¹ Leghugna iangeni, a Satan ke taveti sania a Jisas. Ma na komi enjel kena mai mena hathea.

*A Jisas Ke Turughua Nigna Na Agutu I Galili
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Kori vido a Jisas ke rongovia na rorongogna a Jon Siu vitabu kena boa haghea kori vathe tatari, imanea ke tabiru vano kori provins i Galili. ¹³ Imanea ke boi mono i Nasaret, kari e vano me mono i Kapaneam, na meleha kori ghaghireigna na kolo i Galili, kori vido thepa ke mono na vikedia a Jebulun ma Naftali. ¹⁴ A Jisas ke eia iaani eigna keda tutuni na haghoregna a profet Aisaia,

¹⁵ “Sethe na tinoni kena boi Jiu kena mono i Galili, tagna na vido thepa kena kiloagna rodia na thepa a Jebulun ma Naftali, ghaghireigna na kolo hutu i Galili sethevugna na bea hutu i Jordan.

¹⁶ Na komi tinoni iraani kena mono kori puni, imarea kedana reghia na laema ke raraha puala.

Na laema keda raraha itadia arahai kena mono saragna na managna na thehe.”

¹⁷ Kori vido iangeni a Jisas ke turughua na velepuhiragna na komi tinoni. Imanea ke velera, “Oti tughua na havimiu ke koakoa, eigna na maghavu a God keda vunaghi pungusia nigna na mavitu ke gharani mai ghohi!”

*A Jisas Ke Kilora E Vati Na Mane Ugura
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Sina dani a Jisas ke taetaveti kori ghaghireigna na kolo i Galili me reghira romara tamatahi a Saimon, kati kiloagna a Pita, ma Andru. Romara koro ugura kori rodia na jau eigna romara na mane ugura. ¹⁹ Jisas ke velera, “Romara, oro mai leghuu. Ikeagaieni roghamu koro ugura fei, kari inau kuda velepuhighamu na hatiagna mai na komi tinoni tagna God.” ²⁰ Romara koro saisami talu horua rodia na komi jau, gi oro leghua imanea.

²¹ Jisas ke ghoi taveti vano me reghira romara tamatahi, a Jemes ma Jon, e rua dathegna a Jebedi. Romara koro mono kori boti duagna a tamadia mena ghaura nidia na komi jau. A Jisas ke kilora eigna koroda leghua. ²² Romara koro saisami taveti sania na boti ma tamadia a Jebedi, moro leghua a Jisas.

A Jisas Ke Velepuhira Na Mavitu Me Vatoke Tabirura Aarahai Kena Vahaghi

²³ A Jisas ke vano itadia na komi meleha kori provins i Galili me velepuhi tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu. Imanea ke titionoa na Rorongo ke Toke eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira nigna na komi tinoni, me vatoke tabirura na komi tinoni tadia na komi thagi vahaghi ke padara. ²⁴ Na rorongogna a Jisas ke rongoragha ivei mi vei me jufu kori provins i Siria. Na vunegna iangeni, na komi tinoni kena hatira mai tagna a Jisas arahai kena vahaghi. Sethe na thagi vahaghi ke padara mena papara. Kekeha, na komi tidatho ke haghevira, kekeha kena sikili hahali eigna ke kakai na tonodia, mi kekeha ke thehe na naedia ba na limadia. Ma Jisas ke vatoke tabirura gougovu. ²⁵ Na mavitu ke sethe kena leghua a Jisas. Kekeha itadia kena mai kori provins i Galili, kekeha kena mai i Jerusalem ma na komi meleha kori provins i Jiudea, kekeha kena mai kori nohigna i Dekapolis mi kekeha meleha sethevugna na bea hutu i Jordan.

¹ A Jisas ke reghira na mavitu ke sethe kena leghua me vano hadi kori suasupa me nohe horu. Nigna na komi vaovarongo kena hathatano mai itagna, ² ma Jisas ke turughu na velepuhiragna me anira,*

³ "A God keda vatokera arahai kena kuma kena vaututunia imanea vamua keda hathera hahali.

Imarea kedana mono kori hughuta i popo.†

⁴ A God keda vatokera arahai kena dikahehe.

Imanea keda sulara.

⁵ A God keda vatokera arahai kena mono taluleghu.

Imanea keda hera na komi fata ke taluhaghorea vanira ghohi.

⁶ A God keda vatokera arahai kena pukuni magnahaghinia na leghuagna nigna na vanohehe.

Imanea keda hathera eigna kedana eia iangeni.

⁷ A God keda vatokera arahai kena rarovira na komi tinoni.

Imanea keda rarovira.

⁸ A God keda vatokera arahai kena pukuni jino kori havidia.

Imarea kedana reghia a God.

⁹ A God keda vatokera arahai kena hathera na komi tinoni eigna kedana mono kori soleana.

Imanea keda kilora ara dathegna.

¹⁰ A God keda vatokera arahai kena papara eigna kena eia na hava ke jino kori matagna a God.

Imarea kedana mono kori hughuta i popo.

¹¹ "A God keda vatokeghamu kori vido na komi tinoni kena haghore diadikalaghamu mena vaparaghamu mena velea na komi piapilau eimiu ghamu eigna koti leghuu inau.

¹² Oti totogo moti lealea kori vido kena eia na komi fata iraani itamiu, eigna a God keda heghamu na taba hutu puala kori vido kotida hadi i popo. Oti saghoi havaghinia na komi tinoni kena eia mua na komi fata ke dika irangeni tadia na komi profet i hau.

Na Sol Ma Na Lui

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ "Sol na fata ke toke puala. Ighamu hiri na sol eidia na mavitu kori maramagna. Keana gi keda beabeagha na sol, boi tangomana nidia kedana ghoi vaaha. Na sol iangeni kedana soni aua vamua kori hangana ma na komi tinoni kedana tapalia.

¹⁴ "Ighamu hiri vaghagna na lui vanira na komi tinoni kori maramagna. Na komi tinoni kena boi tangomana kedana poloa na meleha kena agutua kori suasupa. ¹⁵ Me teo ahai keda totha na lui me boa saragna na nahu! Keana imanea keda savera hadia tagna na bali sasaveragna eigna kedana dodoro toetoke na komi tinoni koragna na vathe. ¹⁶ Vaghagna iangeni mua, oti saghoi polora tadia na komi tinoni na komi tango ke toke koti eia. Keana kotida tatelira au eigna kedana reghira mena kilothaba a Tamamiu i popo.

Na Komi Vetula Nigna A Moses

¹⁷ "Oti saghoi toatogha inau ku mai bali sonira au na komi vetula nigna a Moses ba na komi velepuhi nidia mara na profet. U boi mai eigna kuda sonira au, keana eigna kuda tateli aua na pukuni ghaghana ikoradia. ¹⁸ Inau ku veleghamu, na komi fata gougovu tadia na komi vetula nigna a Moses keda talu mono me ghieghilei govu na maaloa ma na thepa. Na komi fata gougovu a God ke velea keda mono mai tutuni. ¹⁹ Ahai keda boi leghua sa vetula tadia na komi vetula, me velepuhira arahai tavogha eigna kedana eia iangeni, imanea keda boi nagho tadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira. Keana ahai keda leghua na komi vetula me velepuhira arahai tavogha eigna kedana leghura, imanea keda haluhadi vano tadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira. ²⁰ Inau ku veleghamu, gi na puhimiu keda boi toke vano tagna na puhidia mara na Farise mi

* **5:2** Turughu kori Matiu 5:3 me jufu kori Matiu 7:27, a Jisas ke velepuhira na komi tinoni kena magnahaghinia na leghuagna. Toke keda ai, sethe mua na tinoni kena mono ngengeni mena vaovarongo itagna. † **5:3** "hughuta i popo" Iaani ke nanaba vamua tagna "na hughuta nigna a God." Mara jiu kena togha sina puhi bali ghaghana bohea a God, boi velea na ahagna. Na vunegna Matiu ke risoa tadia mara jiu, imanea ke risoa, "na hughuta i popo," boi "na hughuta nigna a God." Reghia "Hughuta nigna a God" kori Diksonari.

mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses, teo kotida mono duadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira.‡

Na Velepuhi Eigna Na Dikatagna Na Tinoni

²¹ “Ighamu koti rongovia ghohi na vetula nigna a Moses ke velea, ‘Saghoi vatthehea na tinoni. Ahai keda vatthehea na tinoni, imarea kedana fatea.’ ²² Keana inau ku veleghamu, ahai keda dikatagna tagna sa tinoni, a God keda fatea. Ahai keda vele houhorua sa tinoni, imarea kedana hati vano a tadia mara na Kansol[§] eigna kedana fatea. Ma ahai keda haghore leghua sa tinoni, e naba a God keda vapara imanea tagna na joto kori meleha papara.

²³ “Na vunegna iangeni, gi koda hati maia nimua na sasoni bali hea a God, keana o togha sina tinoni ke dikatagna itamua, ²⁴ o talu horua nimua na sasoni hilighagna na olta. Mo vano tagna na tinoni iangeni mo vajinoa na fata ke hahi varihotaghimiu. Gi o ghohi tabiru mai mo hea a God nimua na sasoni.

²⁵ “Gi nimua na thevuioka ke magnahaghinia keda hatigho kori vido bali fate, o saisami vano itagna mo vajinoa eigna koroda mono kori soleana gi oro vano kori vido bali fate. Gi koda boi eia iangeni, imanea keda lubatigho vano tagna na mane bali fate. Ma na mane bali fate keda lubatigho vano tadia mara na pulis eigna kedana sonigho haghe kori vathe tatari. ²⁶ Na hava ku velegho ikeagaieni e tutuni, teo koda mamaluha mo ghieghilei voli huia engiha na rongo kena velegho koda volia.

Na Velepuhi Eigna Na Ghoho

²⁷ “Ighamu koti rongovia ghohi na vetula nigna a Moses ke velea, ‘Saghoi ghoho.’ ²⁸ Keana inau ku veleghamu, ahai ke reghia na vaivine me mamagna, imanea ke ghoho ghohi kori ghaghanagna. ²⁹ Na vunegna iangeni, gi na mata madothomu ke batughu kori koakoa, o sipa aua mo sonia. Na soniagna sina vidoi tonomu e toke vano tagna na tonomu doudolu keda vano kori meleha papara. ³⁰ Gi na lima madothomu ke batughu kori koakoa, o utuhia aua mo sonia. Na soniagna sina vidoi tonomu e toke vano tagna na tonomu doudolu keda vano kori meleha papara.

Na Velepuhi Eigna Na Veisonighi

(*Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹ “Ighamu koti rongovia ghohi na vetula nigna na Moses ke velea, ‘Ahai keda sonia a taugna, imanea keda hea iia na pepa veisonighi.’ ³² Keana inau ku veleghamu, ahai keda sonia a taugna, kari iia ke boi ghohoa, imanea ke batua iia eigna keda ghoho kori vido iia keda ghohi taulaghi tagna na mane tavogha. Ma na mane keda taulaghi tagna na vaivine iangeni, imanea hiri ke ghoho mua kori matagna a God.

Na Velepuhi Eigna Na Taluhaghore

³³ “Mi ghamu koti rongovia ghohi na vetula nigna a Moses ke velea, ‘O saghoi havaghinia na eiagna na hava na taluhaghorea, mo eia vamua na hava ko taluhaghorea tagna a Lod.’ ³⁴ Keana inau ku veleghamu, kori vido koti eia na taluhaghore, saghoi jijighi tagna sa fata. Saghoi jijighi tagna na hughuta i popo, eigna a God ke mono kori hughuta i popo. ³⁵ Saghoi jijighi tagna na thepa, eigna a God ke vunaghi pungusira na komi fata gougovu i thepa. Saghoi jijighi tagna i Jerusalem, eigna na meleha iangeni na meleha nigna a God, na king ke haluhadi puala. ³⁶ Moti saghoi jijighi vaghagna iaani, ‘Gi kuda boi eia na hava ku taluhaghorea, na sesehugu keda ufa.’ Eigna boi tangomana nimu kotida vapura ba vajongoa sikei sesehumiu. ³⁷ Gi kotida taluhaghorea sa fata, oti veleha hii ba teo vamua kari govu. Gi koti jijighi tagna sa fata, iangeni ke mai tagna a Satan.

Na Velepuhi Eigna Na Tughu Tabiruagna Na Dika

³⁸ “Ighamu koti rongovia ghohi na vetula nigna a Moses ke velea, ‘Gi ahai keda vangesoa na matagna sa tinoni, oti vangesoa na matagna na tinoni iangeni. Ahai keda tupi kavuvua na keigna sa tinoni, oti tupi kavuvua na keigna na tinoni iangeni.’ ³⁹ Keana inau ku veleghamu, saghoi tughu tabirua vania ahai ke eia vanighamu na dika. Gi ahai keda tapoa na bako madothomu, o lubati vania na bako toimu eigna keda tapoa mua. ⁴⁰ Gi ahai keda hatigho tagna na mane bali fate me kaea nimua na poko tono bali tughua

‡ **5:20** Na fata ke velea jisas iaani ke vaverera arahai kena rorongoi itagna eigna mara jiu kena ghaghana na puhidia mara na Farise mi mara na velepuhigna na komi vetula nigna a Moses ke toke vano tadia na puhidia arahai tavogha. Turughu kori 5:21 me jufu kori 5:48, jisas ke titiono na komi fata katida eia bali pukuni leghua a God kori havida doudolu. Toke mara na Farise mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena pukuni leghua na komi vetula, imarea kena boi jino kori havidia. **§ 5:22** “Kansol” Reghia kori Diksonari

na hava ko eia, o hea vano mua nimua na oopo. ⁴¹ Gi sina soldia keda vele huhurugho eigna koda hulungia nigna na ngoi sina kilomita, o hulunia vania mua e rua na kilomita. ⁴² Kori vido sa tinoni keda kaea sa fata itamua, o hea vamua. Gi ahai keda kaea sa nimua na fata me velea keda mai boa tabirua, o lubati vania.

Na Velepui Eigna Na Dotho

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ "Ighamu koti rongovia ghohi na vetula nigna a Moses ke velea, 'O dothovira ara kulamu, mo siriuhaghinira nimua na thevuioka.' ⁴⁴ Keana inau ku veleghamu, oti dothovira nimiu na thevuioka, moti tarai eidia arahai kena vaparaghamu. ⁴⁵ Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida pukuni ara dathegna a Tamamiu ke mono i popo. Eigna imanea ke valaema na aho popodia na komi tinoni kena dika mi popodia na komi tinoni kena toke. Vaghagna mua, imanea ke vetula na uha tadia na komi tinoni koakoa mi tadia na komi tinoni kena jino. ⁴⁶ Gi kotida dothovira vamua arahai kena dothovighamu, a God teo keda heghamu na taba. Eigna, toke mara bali oho takis kena dika, imarea kena dothovira arahai kena dothovira. ⁴⁷ Gi kotida haghore toke tadia ara kulamiu vamua, ighamu koti boi tavogha boi tavogha arahai tavogha. Eigna, toke na komi tinoni bongihehe kena boi leghua a God, imarea kena haghore toke tadia ara kuladia. ⁴⁸ Oti ei hahalia na komi fata ke jino vaghagna vamua a Tamamiu i popo ke ei hahalia na komi fata ke jino."

6

Na Velepui Eigna Na Hatheragna Mara Kena Kuma

¹ A Jisas ke ghohi velea, "Oti reireghi toke ghamu. Kori vido koti eia na komi tango ke toke, oti saghoi eia eigna kedana reghighamu mena veletokeghamu na komi tinoni. Gi kotida eia vaghagna iangeni, a Tamamiu i popo keda boi heghamu na taba. ² Na vunegna iangeni, kori vido ko hea sa fata tagna na tinoni kuma, o saghoi titionoa tadia na mavitu. Iangeni na puhi kena eia arahai kena eia vaghagna kena jino kari ena boi jino. Imarea kena eia na puhi ke dika iangeni tadia na komi vathe haidu mi tadia na komi hangana eigna na mavitu kedana haghore tokera. Inau ku veleghamu, a God keda boi hera sa fata. Na tabadia, na haghore veletokeragna vamua. ³ Kori vido ko hea sa fata tagna na tinoni kuma, o saghoi titionoa. ⁴ E toke keda boi adoa sa tinoni na hava ko eia. Gi koda eia iangeni, a Tamamiu i popo ke reghia na hava ko ei poloa, imanea keda hegho na taba.

Na Velepui Eigna Na Tarai

(Luk 11:2-4)

⁵ "Saghoi tarai vaghadia arahai kena eia vaghagna kena jino kari ena boi jino. Kori vido kena tarai, imarea kena magnahaghinia kedana sokara kori vathe haidu ba kori na hangana hutu eigna na mavitu kedana reghira mena haghore veletokerana. Inau ku veleghamu, a God keda boi hera sa fata. Na tabadia na haghore veletokeragna vamua. ⁶ Kori vido ko tarai, o vano haghe kori nimua na chogho mo bilakia na hagegtha mo tarai tagna a Tamamiu. Imanea, teo ahai ke tangomana na reghiagna. Gi koda eia iangeni, a Tamamiu i popo ke reghia na hava ko ei poloa, imanea keda hegho na taba. ⁷ "Saghoi tarai vaghadia na komi tinoni bongihehe. Imarea kena ei hahalia na komi tarai ke nanaba vamua mena boi togha na hava kena velea. Imarea kena ghaghana nidia na komi ghod kedana rongovira eigna na komi haghore ke sethe kena eira. ⁸ Saghoi tarai vaghadia imarea, eigna a Tamamiu ke adoa ghohi na hava koti magnahaghinia gi oto kaea itagna. ⁹ Kori vido koti tarai, oti tarai vaghagna iaani:

'A Tamamam i popo, o hatheghami eigna kitida ghaghana bohea na ahamu.

¹⁰ O mai mo vunaghi pungusira na komi tinoni gougovu

eigna kedana leghua nimua na vanohehe kori maramagna

vaghagna arahai kena mono i popo kena leghua nimua na vanohehe.

¹¹ Heghami mai ghamami na vanga ke nabamami leuleghu maghavu.

¹² Talutavogha na komi paluhamami vaghagna ighami kiti talutavogha na komi paluhadia arahai kena eia na dika itamami.

¹³ Saghoi lubatia na auau keda mai itamami.

Kari sokara pungusighami kori mana nigna a Satan.'

¹⁴ "Gi kotida talutavogha na paluhadia na komi tinoni kena eia na dika itamam, a Tamamiu i popo keda talutavogha na komi paluhamam. ¹⁵ Keana gi kotida boi

talutavogha na paluhadia na komi tinoni kena eia na dika itamiu, a Tamamiu keda boi talutavogha na komi paluhamiu.

Na Velepui Eigna Na Sota

¹⁶ “Kori vido koti sota kori vanga, oti saghoi eia vaghagna koti dikahehe vaghadia kena eia arahai kena eia vaghagna kena jino kari ena boi jino. Imarea kena vadiadikala na dodorodia eigna na komi tinoni kedana adoa kena sota mena haghore veletokera. Inau ku veleghamu, a God keda boi hera sa fata. Na tabadia, na haghore veletokeragna vamua. ¹⁷ Kori vido ko sota, o siusiu toetoke mo katha na sesehumu ¹⁸ eigna keda boi adoa sa tinoni ighoe ko sota. Keana a Tamamu keda adoa ighoe ko sota. Imanea, teo ahai ke tangomana na reghiagna. Ma Tamamu ke reghia na hava ko ei poloa, imanea keda hegho na taba.

Na Leghuagna A God Ke Nagho Vano Tagna Na Rongo

(Luk 12:33-34; 16:13)

¹⁹ “Oti saghoi togha vamua na kalitiragna na komi fata ke toke kori maramagna. Eigna na komi kokorosi ma na vevegga keda vadiadikalara, mi mara na bilau kedana haghe kori vathe bali bilaura. ²⁰ Keana oti eia na hava ke magnahaghinia a God, eigna iangeni ke vaghaghagna koti kalitira na komi fata ke toke i popo. Mi manea keda heghamu na taba i popo. Ingengeni na komi kokorosi ma na vevegga keda boi vadiadikalara, mi mara bilau kedana boi haghe kori vathe bali bilaura. ²¹ Oti eia vaghagna iaani eigna na hehemiu keda leghua na hava ke nagho vano itamiu.

²² “Na matamu ke vaghagna na lui bali batugho. Gi keda toke na matamu, ighoe keda vonungigho na raraha. ²³ Kari gi keda dika na matamu, ighoe keda vonungigho na puni. Gi ighoe ko ghaghana ko mono kori raraha, kari o mono kori puni, ighoe ko pukuni mono kori puni.”

²⁴ “Boi tangomana ahai keda agutu vanira e rua na vunaghi. Eigna imanea keda thevuioka tagna sikei me dothovia sikei. Ba imanea keda ghaghana bohea sikei me boi ghaghana bohea na varuagna. Vaghagna iangeni, boi tangomana kotida dothovia a God ma na rongo.”

God Keda Heghita Na Komi Fata Ke Nabada

(Luk 12:22-31)

²⁵ “Gi kotida magnahaghinia na leghuagna vamua a God, e boi toke keda horuhaihadi na ghaghanamiu eigna na hava kotida ghania ba kouvia ba na hava kotida pokoagna na tonomiu. Eigna na havimiu ke nagho vano tagna na vanga ma na poko. ²⁶ Oti reghira vano na komi manu. Ena boi joua mena boi ghelia sa vanga. E teo sa nidia na vathe bali boa sa vanga, kari a Tamamiu ke mono i popo ke hera ghadia. Tagna a God ighamu koti nagho vano tadia na komi manu. ²⁷ Toke keda horuhaihadi na ghaghanamiu eigna na komi fata kori havimiu, ighamu boi tangomana nimiu na vateveagna na havimiu.

²⁸ “Ehava gi e horuhaihadi na ghaghanamiu eigna na komi pohe bali pipisimiu? Oti reghira vano na komi falaoa. Imarea kena boi agutu mena boi sukia sa pohedia. ²⁹ Kari inau ku veleghamu, toke a King Solomon ke padarongo, e teo sa nigna na pohe ke ulaghagna vano tadia na komi falaoa. ³⁰ God ke vatokea na dodorodia na komi falaoa kena mono vamua sina ghati vido iso, gi ena sonira vano kori joto. Gi keda eia iangeni, ighita kati adoa imanea keda heghita na poheda. Nimiu na vaututuni ke lae puala!

³¹ “Saghoi lubatia na ghaghanamiu keda horuhaihadi eigna na hava kotida ghania ba na hava kotida kouvia ba na hava kotida pokoagna na tonomiu. Saghoi toatogha hahalia na komi fata iraani. ³² Aarahai kena boi adoa a God, na ghaghanadia ke horuhaihadi eigna na komi fata iraani. Oti saghoi eia vaghagna iaani, eigna a Tamamiu ke adoa ghoi na komi fata koti magnahaghinia. ³³ Gi kotida pukuni magnahaghinia a God keda vunaghi pungusighamu moti mono kori puhi ke jino, a God keda heghamu na komi fata iraani ke nabamiu.

³⁴ “Boi toke keda horuhaihadi na ghaghanamiu eigna ivughei. Eigna ivughei a God keda heghamu na hava ke nabamiu. Leuleghu dani oti togha vamua na komi fata vathotha ke padaghamu kori dani iangeni.”

7

Na Velepui Eigna Na Fate

(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ A Jisas ke ghoi velea, “Saghoi fatera hahali arahai tavogha eigna keda boi fategho a God. ² God keda fategho leghuagna na puhi ko fatea na tinoni tavogha. Gi koda rarovia

ahai kori vido ko fatea, a God keda rarovigho kori vido ke fategho. Keana gi koda boi rarovia, a God keda boi rarovigho mua.

³ “Ehava gi o haga hati aua na saosaghoma ke iso teoteoa kori matagna a kulamu, keana ighoe ko boi hati aua na tabala kori matamu? ⁴ E boi toke gi koda veleagna a kulamu, ‘O mai eigna kuda hati aua na saosaghoma kori matamu,’ kori vido ke mono mua na tabala kori matamu. ⁵ Ighoe na tinoni piapilau. O kidi hati aua na tabala kori matamu eigna koda dodoro toetoke, gi o hati aua na saosaghoma kori matagna a kulamu.

E Rua Na Titiono Eidia Arahai Kena Bosi Magnahaghinia Na Haghoregna A God

⁶ “Saghoi hea na hava ke tabu tadia na komi aku, eigna kenughua ena rihugho vamua. Mo saghoi hea na komi kidorugna na sie ke vathotha puala na volidia tadia na komi botho, eigna kenughua ena tapalira vamua.

Kaea A God Eigna Na Hava Koti Magnahaghinia

(Luk 11:9-13)

⁷ “Oti kaea a God eidia na komi fata koti magnahaghinia, ma God keda heghamu na komi fata irangeni. Oti hiroa na komi fata koti magnahaghinia, ma God keda hatheghamu eigna kotida pada. Oti jaejathe kori hagetha ma a God keda hangavia vanighamu. ⁸ Eigna ahai keda kaea na hava tagna a God, imanea keda hea. Ma ahai keda mai hiroa sa fata tagna a God, imanea keda pada. Ma ahai keda jaejathe, a God keda hangavia vania na hagetha.

⁹ “Ahai itamiu ghamu keda hea na ghahira a dathegna kori vido ke kaea na bred na? ¹⁰ Ba imanea keda hea na poli kori vido a dathegna ke kaea na igha? Teo! ¹¹ Ighamu na komi tinoni koakoa, keana ighamu koti adoa na hava ke toke kotida hera ara dathemiu. Na vunegna a Tamamiu i popo ke pukuni toke, ighamu koti adoa imanea keda hera na fata sethe ke toke tadia arahai kedana kaea.

¹² “Na komi fata koti magnahaghinira na komi tinoni kedana eia vanighamu, iangeni hiri ighamu kotida eia vanira. Eigna iaani na ghaghana ikoragna na komi vetula nigna a Moses ma na komi velepuhi nidia mara na profet.

E Rua Na Hangana

(Luk 13:24)

¹³ “Oti haghe kori hughuta nigna a God kori hagetha ke kapocho. Eigna na hagethagna na meleha papara ke aba ma na hangana ke vano ngenengi ke malumu na leghuagna. Me sethe na tinoni kena leghua na hangana iangeni. ¹⁴ Keana na hagethagna na havi ke teo na govugna ke kapocho ma na hangana ke vano itagna ke vathotha na leghuagna. Me boi rae sethe na tinoni kena leghua na hangana iangeni.

Na Puhidia Mara Na Velepui Piapilau

(Luk 6:43-44)

¹⁵ “Reireghi toke ghamu tadia mara na velepuhi piapilau. Kori vido kena mai itamiu, na dodorodia ke vaghadia na komi sip ke dotho. Keana kori ghaghanadia imarea kena vaghadia na komi aku ke asi mena magnahaghinia na diadikalaghamugna. ¹⁶ Ighamu kotida reghi vaughithathara tagna na puhidia vaghagna vamua ighamu koti reghi ghithathara na komi ghai tagna na sagharodia. Teo ahai keda hatia na sagharo ke toke kori ghai ke lulumu. ¹⁷ Eigna na sagharogna na ghai ke toke keda toke, ma na sagharogna na ghai ke dika keda dika. ¹⁸ Na ghai ke toke boi tangomana keda sagharo na sagharo ke dika, ma na ghai ke dika boi tangomana keda sagharo na sagharo ke toke. ¹⁹ Na komi ghai kena boi sagharo na sagharo ke toke, na mane ke tonogna keda tokara horu me sonira kori joto. ²⁰ Vaghagna iangeni, ighamu kotida reghi vaughithathara mara na velepuhi piapilau tadia na komi puhidia ke dika.

²¹ “Boi na komi tinoni gougovu kena kilou, ‘Lod’ kedana mono kori hughuta i popo. Eigna arahai vamua kena leghua na vanohehe nigna a Tamagu i popo kedana haghe itagna. ²² Kori maghavui fate, sethe na tinoni kedana mai itagua mena veleu, ‘Lod, Lod, ighami kiti titiono aua na haghoregna God kori ahamu, miti gigi aura na komi tidatho kori veleagna na ahamu, miti eira na reghithethe ke sethe.’ ²³ Mi inau kuda velera vamua, ‘Inau ku boi adoghamu. Oti taveti sanui ighamu koti ei hahalia na komi fata ke dika!’

Rua Na Mane Agutu Vathe

(Luk 6:47-49)

²⁴ “Ahai ke rongovia nigua na komi velepuhi me leghua, imanea ke vaghagna na mane ke thaothadogha ke vasokaraghinia na vathegna kori thepa ke ngasi. ²⁵ Na uha hutu ke horu mai me biringita ma na ghuri hutu ke kathea na vathe iangeni. Keana na vathe ke boi reo eigna na mane ke agutua kori thepa ke ngasi.

²⁶ “Keana ahai ke rongovia nigua na komi velepuhi me boi leghua, imanea ke vaghagna na mane ke boi thaothadogha ke vasokaraghinia na vathegna kori nahigha. ²⁷ Na uha hutu ke horu mai me biringita ma na ghuri hutu ke kathea na vathe iangeni. Ma na vathe ke sikili horu me reo.”

²⁸ Kori vido a Jisas ke vagovua na komi titiono iraani, na mavitu kena vere nidia puala tagna nigua na komi velepuhi. ²⁹ Imarea kena vere nidia puala eigna Jisas ke velepuhi kori mana nigua a God. Nigua na velepuhi ke boi vaghagna nidia na velepuhi mara na velepuhigna na vetula nigua a Moses.

8

A Jisas Ke Vatoke Tabirua Sina Mane Ke Lepa (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kori horugna mai a Jisas kori suasupa, na mavitu ke sethe kena leghua. ² Sina mane ke lepa ke mai me torongaghi tuturu horu tagna a Jisas me ania, “Lod, gi koda magnahaghinia, tangomana koda vatoke tabiruu!”

³ A Jisas ke tangolia na mane iangeni me veleagna, “Hii, inau ku magnahaghinia. O toke tabiru!” Ma na komi tubu kori tonogna ke mavo saisami. ⁴ Leghugna iangeni a Jisas ke veleagna, “O saghoi veleagna sa tinoni na hava ku eia vanigho. Kari o vano reghia na pris eigna keda reghia na tonomu ke toke tabiru. Gi o hea na pris na fata bali havughaghi* ke velea na vetula nigua a Moses eigna kedana adoa na mavitu ighoe ko toke tabiru.”

Nigna Na Vaututuni Sina Vunaghi Kori Ami Gna I Rom (Luk 7:1-10)

⁵ Kori jufugna mai a Jisas i Kapaneam, na vunaghigna sina boo i soldia kori ami gna i Rom ke mai itagna me kae huhuraa eigna keda hathea. ⁶ Imanea ke velea, “Lod, nigua na mane agutu ke vahaghi hutu puala. Imanea ke nere kori mathagna kori vathegu eigna ke lae na tonogna doudolu me papara puala.”

⁷ A Jisas ke ania, “Inau kuda mai kori vathemu mu vatoke tabirua.”

⁸ Na vunaghi kori ami ke veleagna, “Lod, inau ku bosu naba gi koda mai haghe kori vathegu. Keana inau ku adoa, gi koda haghore vamua, nigua na mane agutu keda toke tabiru. ⁹ Inau ku adoa iaani eigna ke mono na vunaghigu mu leghua na hava ke veleu. Vaghagna iangeni, inau ku vunaghi pungusira nigua na komi soldia. Gi kuda velea sikei itadia, ‘Vano,’ imanea keda vano. Gi kuda velea sikei itadia, ‘Mai,’ imanea keda mai. Ma gi kuda velea nigua na mane agutu, ‘O eia na agutu iaani,’ imanea keda eia.”

¹⁰ A Jisas ke rongovia na haghore iaani me vere nigua puala. Me velera na mavitu kena leghua, “Inau ku veleghamu, inau ku boi reghia na vaututuni ke hutu vaghagna iaani tadia mara Israel gougovu. ¹¹ Sethe na tinoni kena boi Jiu tadia na komi meleha ivoi mi vei kori maramagna kedana nohe mena vangahaidu duadia ara hutuda, a Ebrahim, Aisak, ma Jakob kori hughuta i popo. ¹² God ke kaikalitia nigua na hughuta eidia na komi tinonidia i Israel, kari sethe itadia imanea keda sonira au kori meleha ke puni. Ingengeni na komi tinoni kedana dikahehe mena tangi mena gigiri kei.”

¹³ Gi a Jisas ke veleagna na vunaghi kori ami, “O tabiru vano kori vathemu. Nimua na mane agutu keda toke tabiru vaghagna vamua ko vaututunia.” Mi kori vido iangeni vamua, nigua na mane agutu ke ghoi toke tabiru.

A Jisas Ke Vatoke Tabirura Na Komi Tinoni Kena Vahaghi (Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Jisas ke vano haghe kori vathegna a Pita, me reghipada a vungagogna vaivine ke kori kori mathagna eigna ke vahaghi me vuvughu puala na tonogna. ¹⁵ Imanea ke tangolia na limagna ma na vahaghi ke govu itagna. Gi iia ke sokara hadi me kaikaliti vanga ghagna a Jisas.

¹⁶ Kori lavigna na dani iangeni, na mavitudia i Kapaneam kena hatira mai tagna Jisas na komi tinoni sethe ke haghevira na komi tidatho. A Jisas ke haghore vanira na komi tidatho mena taveti au itadia. Mi manea ke vatoke tabirura na komi tinoni gougovu kena vahaghi. ¹⁷ Imanea ke eia na komi fata iraani eigna keda tutuni na hava a profet Aisaia ke velea i hau, “Imanea ke vamamaluhaghita tadia na komi vahaghi ke padaghita.”

Na Leghuagna A Jisas Ke Boi Malumu (Luk 9:57-62)

* 8:4 “havughaghi” Reghia kori Diksonari

¹⁸ Kori vido a Jisas ke reghira na mavitu ke sethe kena haidu kililivia, imanea ke velera nigina na komi vaovarongo, "Atu mati hathavu sethevugna na kolo." ¹⁹ Kori vido iangeni sina mane velepuhigna na vetula nigina a Moses ke mai itagna Jisas me ania, "Velepuhi, kenughua inau kuda leghughu tadia na komi meleha gougovu koda vano."

²⁰ A Jisas ke haghore tughua, "Na komi aku asi, e mono na vido bali eghodia ma na komi manu na ngeku bali monodia. Kari inau, na Dathei Tinoni,[†] e teo sa nigua na vathe bali nere nigua."

²¹ Sikei tadia na komi tinoni kena leghua a Jisas ke velea, "Lod, o kidi lubatiu eigna kuda vano gilua a tamagu."

²² A Jisas ke ania, "O lubatira arahai kena thehe eigna kedana gilura arahai itadia kena thehe. O mai mo leghuu!"[‡]

A Jisas Ke Vasola Na Ghuri Ma Na Geo

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Leghugna iangeni, a Jisas ke saki haghe kori boti mi mara nigina na komi vaovarongo kena vano duagna. Imarea kena turughu na hathavu vano sethevugna na kolo. ²⁴ Ma na ghuri hutu ke padara me maghavu puala. Ma na geo ke turughu haghe kori boti. Keana a Jisas ke nere. ²⁵ Mara nigina na komi vaovarongo kena vano raraia mena veleagna, "Lod, o vahavighita! Ighita katida luvu mati bilomo!"

²⁶ Ma Jisas ke veleragna, "Nimiu na vaututuni ke lae puala! Eigna na hava koti mataghu na?" Gi imanea ke sokara hadi me haghore heta vanira na ghuri ma na geo. Kori vido iangeni, na ghuri ke soto ma na kolo ke sola.

²⁷ Nigina na komi vaovarongo kena vere nidia puala mena veihuahuatighi, "Na tinoni hava hina iaani? Imanea ke haghore vanira na ghuri ma na geo mena leghua na haghoregna!"

Jisas Ke Gigi Aura Na Komi Tidatho Tadia E Rua Na Mane

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ A Jisas duagna nigina na komi vaovarongo kena torongaghi sethevugna na kolo kori meleha kena kiloagna Gadara. E rua na mane ke haghevira na komi tidatho koro mai tagna a Jisas. Romara koro au mai tadia na komi luma ke mono na komi beku koradia. Teo sikei tinoni keda halu vano kori hangana iangeni eigna romara koro mee moro magnahaghinia na rihuragna na komi tinoni. ²⁹ Romara koro reghia a Jisa moro ghuu vano vaghagna iaani, "Jisas, Dathegna a God, na hava koda eia vanighami? O mai eeni eigna koda vaparaghami gi e jufu mai na dani a God ke boa bali fateghami?"

³⁰ Gharania na vido imarea kena mono, sethe na botho kena huehume. ³¹ Na komi tidatho irangeni kena kae huhurua a Jisas, "Gi koda gigi aughami, o lubatighami eigna kitida vano haghe nimami tadia na komi botho."

³² Ma Jisas ke velera, "Oti vano itadia!" Ma na komi tidatho kena taveti au mena vano haghe tadia na komi botho. Gi na komi botho kena raghe horu leghua na suasupo mena raghe sapa kori kolo mena bilomo gougovu.

³³ Mara kena reireghi botho kena ghogho gougovu mena vula kori melehadia, mena titionoa na hava ke padara na komi botho me rua na mane ke haghevira na komi tidatho. ³⁴ Na mavitudia na meleha iangeni kena vano tagna a Jisas mena kae huhurua eigna keda taveti sania na melehadia.

9

Jisas Ke Vatoke Tabirua Na Mane Ke Lae Na Tonogna

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ A Jisas duagna nigina na komi vaovarongo kena hahaghe kori boti mena hathavu sethevugna na kolo. Imarea kena torongaghi thonga i Kapaneam, na meleha ke mono a Jisas. ² Kori torongaghidia vano ngengeni, kekeha tinoni kena hulungi maia kori matha tagna a Jisas sina tinoni ke lae na tonogna. Jisas ke adoa nidia na vaututuni ke hutu me haghore vania na mane ke lae na tonogna, "Kulagu, o saghoi mataghu. Inau ku talutavogha ghohi na komi paluhamu."

³ Kekeha mara na velepuhigna na vetula nigina a Moses kena rongovia iaani mena ghaghana, "E boi toke na haghore ke velea. Imanea ke vananaba ghehegna duagna a God!"

[†] 8:20 "Dathei Tinoni" Reghia kori Diksonari [‡] 8:22 Jisas ke boi velea iaani eigna ke toatogha e boi toke na komi tinoni kedana reireghira ara idodia mara tamadia mena ghieghilei thehe. Teo. A Jisas ke velea iaani eigna ke magnahaghinira na komi tinoni eigna kedana adoa na leghuagna imanea na pukuni naghoi fata.

⁴ A Jisas ke adoa na ghaghanadia me anira, "Eigna na hava gi oti toatogha na fata ke dika iangeni kori ghaghanamiu?" ⁵ Gi kuda haghore vania na mane ke lae na tonogna vaghagna iaani, 'Inau ku talutavogha na paluhamu,' ighamu kotida boi adoa na paluhagna ke talutavogha ba teo. Kari gi kuda haghore vania vaghagna iaani, 'Sokara hadi mo taveti,' ighamu kotida reghia inau ke mono nigua na mana bali vatokeagna imanea ba teo. ⁶ Kori vido kuda vatokea na mane iaani, ighamu kotida adoa, inau, na Dathei Tinoni, ke mono nigua na mana bali talutavogha na komi paluha." Govu, gi e veleagna na mane ke lae na tonogna, "O sokara hadi mo hatia na mathamu mo tabiru kori vathemu!" ⁷ Ma na mane iangeni ke sokara hadi me tabiru kori vathegna. ⁸ Na mavitu kena reghia iaani mena vere nidia puala. Imarea kena veletokea God eigna ke hea na mana ke hutu iangeni tagna na tinoni.

A Jisas Ke Kiloa A Mati
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kori vido a Jisas ke taveti sania na vido iangeni, imanea ke reghia sina mane bali oho takis, na ahagna a Mati. Imanea ke nohe kori vido bali voli takis. A Jisas ke veleagna, "O mai mo leghuu inau." A Mati ke sokara hadi me leghua a Jisas.

¹⁰ Leghugna iaani, a Jisas duagna nigua na komi vaovarongo kena vano vanga kori vathegna a Mati. Imanea ke hulaghinira mua sethe na tinoni koakoa. Kekeha mara bali oho takis kena mono duadia. ¹¹ Mara na Farise kena reghia iaani mena huatira nigua na komi vaovarongo a Jisas, "Ehava gi nimiu na mane velepuhi ke vanga duadia mara bali oho takis ma arahai tavogha kena dika?"

¹² A Jisas ke rongovia na haghore iangeni me velea, "Arahai kena boi vahaghi kena boi magnahaghinia kedana vano reghia na dokta, kari arahai vamua kena vahaghi. ¹³ Vaghagna iaani, inau ku bosu mai bali kilora arahai kena jino kori ghaghanadia ghehedhia bali leghuu inau, kari arahai vamua kena adoa kena koakoa. Oti hiro au toetoke na ghaghanagna na rioriso ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'Gi ighamu kotida boi havughaghi itagua, e toke vamua. Na fata ku pukuni magnahaghinighamu kotida eia, na raroviragna arahai tavogha.' "

Saghoi Boa Haidua Na Velepui Mathangani Kori Na Vetula Haulaghi
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kekeha nigua na vaovarong a Jon Siuvitabu kena mai tagna a Jisas mena huatia, "Ighami, mi mara na Farise kiti ado sota kori vanga, keana ehava gi ena boi sota nimua na komi vaovarongo eni?"

¹⁵ A Jisas ke haghore tughura, "Ehava? Ighamu koti ghaghana na mavitu kena mono kori vangahaidugna na taulaghi kedana dikahehedhia kori vido na mane taulaghi ke mono duadia? Teo. Keana kori vido kekeha tinoni kedana mai hati aua na mane taulaghi itadia ara kulagna, imarea kedana sota eigna kena dikahehe. Vaghagna iangeni mua, boi tangomana kedana sota nigua na komi vaovarongo eigna inau ku mono mua duadia.

¹⁶ "Ghita ati adoa ghohi, teo ahai itada keda hatia na vidoi pohe mathangani me suki ponotia kori pohe haulaghi ke resu ghohi. Gi katida eia vaghagna iangeni, kori vido kati vano wasia kori bea, kenughua na vidoi pohe mathangani iangeni e kakai me varesua na vidoi pohe haulaghi. Ma na resu iangeni kenughua e hutu vano tagna na resugna i hau.

¹⁷ "Sina fata mua iaani, ighita boi tangomana katida toia na waen mathangani kori ghuighuligna na got ke haulaghi. Eigna kori vido na waen mathangani ke vano me haulaghi, kenughua na ghuighuli haulaghi iangeni e nana me poha eigna e nana ghohi. Ma na waen keda rote au ma na ghuighuli keda dika. Mati toia na waen mathangani kori ghuighuli ke mathangani eigna na waen ma na ghuighuli koroda mono toke."

A Jisas Ke Vatoke Tabirura E Rua Na Vaivine
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Kori vido a Jisas ke talu titiono duadia nigua na komi vaovarongo a Jon, sina mane ke baubatu kori vathe haidu nidia mara Jiu ke mai tagna Jisas me torongaghi tuturu horu itagna me ania, "A dathegu vaivine ke eu thehe vamua. Keana o mai mo tangolia eigna keda ghohi havi tabiru." ¹⁹ A Jisas ma na komi nigua na vaovarongo kena sokara hadi mena vano duagna.

²⁰ Kori vido kena taveti vano, sina vaivine puhi ke mai leghugna Jisas. Iia ke pada na vahaghi ghaughabua kekeha vidoi maghavu koragna salaghe rua na vinogha. Iia ke tugelia na kujukugna nigua na poko, ²¹ eigna iia ke ghaghana, "Gi kuda tugelia vamua na kujukugna nigua na poko, inau kuda ghohi toke tabiru."

²² Jisas ke vajangia me rei tabiru me reghipada na vaivine iangeni me ania, "Vaivine, o saghoi dikahememu. Ighoe ko toke tabiru eigna nimua na vaututuni." Kori vido vamua iangeni na vaivine ke ghoi toke tabiru.

²³ Kori vido a Jisas ke haghe vano kori vathegna na mane ke baubatu kori vathe haidu, imanea ke reghira na mavitu kena tangi heta mi kekeha tinoni kena ifua na sale thehe. ²⁴ A Jisas ke velera, "Oti taveti au kori vathe. Na gari vaivine iaani e boi thehe, keana e nere nigna vamua." Ma na mavitu kena kihaghinia a Jisas. ²⁵ Leghugna ke vetulara au na komi tinoni i kosi, a Jisas ke haghe vano kori chogho ke mono na gari vaivine. Imanea ke tangolia na limagna mi iia ke sokara hadi. ²⁶ Na rorongogna na reghithehe iaani ke rorongoragha tadia na komi meleha gharania na meleha iangeni.

A Jisas Ke Vatoke Tabirura E Rua Na Mane Koro Doa

²⁷ Leghugna a Jisas ke taveti au ingengeni, e rua na mane koro doa koro leghua a Jisas. Romara koro ghuu heta vaghagna iaani, "Dathegna Deved,* o rarovighami!"

²⁸ Jisas ke haghe vano tagna sina vathe mi romara koro leghua imanea. Ma Jisas ke huatira, "Ehava? Oro vaututuniu inau ku tangomana na vatoke tabiruagna na matamiu?"

Romara koro velea, "Hii, Lod."

²⁹ Gi a Jisas ke taboa na matadia me anira, "Na vunegna iroghamu koro vaututuniu, roghamu koroda toke tabiru." ³⁰ Ma na matadia romara ke ghoi toke tabiru. Gi a Jisas ke haghore heta vanira, "Oro saghoi titiono a vania ahai na hava ku eia vanighamu."

³¹ Keana romara koro taveti au moro titiono a Jisas vanira na komi tinoni tadia na komi meleha ke gharania na meleha iangeni.

A Jisas Ke Vatoke Tabirua Sina Mane Ke Mui

³² Kori vido e rua na mane koro doa koro au sania a Jisas, kekeha tinoni kena hati maia tagna Jisas sina mane ke mui eigna ke haghevia na tidatho. ³³ A Jisas ke gigi aua na tidatho itagna, ma na mane iangeni ke ghoi haohaghore tabiru. Na mavitu kena mono duagna Jisas ngengeni kena vere nidia puala. Mena velea, "Ati boi reghia i hau meke mai sa fata vaghagna iaani i Israel."

³⁴ Keana mara na Farise kena velea, "Satan, na vunaghidia na komi tidatho ke hea na mana gi e tangomana na gigi auragna na komi tidatho."

A Jisas Ke Rarovira Na Mavitu

³⁵ A Jisas ke vano tadia na komi meleha ke iso meke hutu me velepuhira na mavitu tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu. Imanea ke titiono na Rorongo ke Toke eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira nigna na komi tinoni me vatoke tabirura na komi tinoni tadia na komi thagi vahaghi ke padara. ³⁶ Kori vido a Jisas ke reghira na mavitu ke sethe kena mai itagna, imanea ke rarovira eigna kena papara kori havidia mena boi tangomana na hatheragna ghehedia. Imarea kena vaghadia na komi sip ke teo ahai ke reireghira. ³⁷ Ma Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Sethe na tinoni kena mono kaikaliti bali lubatia a God eigna keda vunaghi pungusira. Iangeni ke vaghagna na gnatha ke ghano mena haga ghelia. Kari e boi sethe arahai kedana ghegheli. ³⁸ Moti tarai kaea a God eigna keda vetula atua na komi tinoni sethe bali hatheghamu na hatiragna mai na komi tinoni itagna."

10

A Jisas Ke Vetulara Au Salaghe Rua Nigna Na Mane Vetula

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ A Jisas ke kilora mai itagna e salaghe rua nigna na vaovarongo me hera na mana eigna kedana gigi aura na komi tidatho me vatokera na komi tinoni tadia na komi thagi vahaghi ke padara. ² Iraani na ahadia e salaghe rua na mane vetula:

Saimon (kena kiloagna a Pita),

Andru (a tahigna a Pita),

Jemes (a dathegna Jebedi),

Jon (a tahigna a Jemes),

³ Filip,

Batolomiu,

Tomas,

Matiu (na mane bali oho takis),

* 9:27 "Dathegna Deved" Mara Jiu kena adoa a Vahavi keda mai kori vikegna a King Deved. Na vunegna iaani imarea kena kiloagna a Jisas "Dathegna a Deved."

Jemes (a dathegna Alfius),

Tadius,

⁴ Saimon (sina mane ke magnahaghinia na gigi auragna mara i Rom eigna kedana boi vunaghi pungusira mara Jiu),

ma Jiudas Iskariot (na mane ke peroa a Jisas).

⁵ Gi e vetulara au e salaghe rua na mane iraani, Jisas ke veleragna, “Oti saghoi vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu moti saghoi vano tadia mara i Samaria. ⁶ Keana oti vano vamua itadia mara Israel kena vaghadia na komi sip kena taveti sania ahai ke reireghira. ⁷ Ma na rorongo kotida titionoa tadia na komi tinoni, iaani, ‘Na maghavu a God keda vanaghi pungusira nigra na komi tinoni ke gharani mai ghohi.’ ⁸ Oti vatokera arahai kena vahaghi ma arahai kena lepa, moti vasokaraghini tabirura arahai kena thehe, moti gigi aura na komi tidatho. Na vunegna inau ku heghamu na mana eigna kotida eia na komi fata iraani, oti saghoi kaea sa rongo itadia na komi tinoni kotida hathera. ⁹ Kori vido koti taveti vano, oti saghoi hatia duamiu sa rongo, ¹⁰ ba na ngoi, ba na varuai pohe, ba na varuai sadol ba na supa. Saghoi hatia duamiu na komi fata iraani eigna e toke na tinoni agutu keda hatia nigra na komi fata tadia arahai ke hathera.

¹¹ “Kori vido ighamu kotida jufu tagna sina meleha, oti hiroa ahai keda sasaa na kalitighamugna. Oti mono kori vathegna moti ghieghilei taveti au kori meleha iangeni. ¹² Kori vido koti haghe vano kori vathe, oti titiono vaghagna iaani, ‘Na soleana nigra a God keda mono itamiu.’ ¹³ Gi kedana sasaa na kalitighamugna kori vathe iangeni, a God keda hera na soleana. Keana, gi kedana boi sasaa na kalitighamugna, a God keda boi hera na soleana. ¹⁴ Gi na komi tinoni tagna sina vathe ba sina meleha kedana bosi magnahaghinia na kalitighamugna ba rongovia nimiu na velepuhi, taveti sania na meleha iangeni. Kari oti rasua na thepa ke thangu kori naemiu. Iaani na vaughithatha kotida eia bali tuhu vanira a God keda vaparara. ¹⁵ Inau ku veleghamu, kori maghavui fate, na hava a God keda eia vanira na komi tinonidia na meleha iangeni keda tahu vano tagna na hava keda eia vanira na komi tinoni dika eidia e rua na meleha i Sodom mi Gomora.”*

Na Komi Papara Keda Mai

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ A Jisas ke ghohi velera, “Oti reireghi toke ghamu! Eigna inau ku vetulaghamu au tadia na komi tinoni sethe kena dika. Ighamu kotida vaghadia na komi sip tadia na komi aku asi. Na vunegna iangeni, oti mono thaothadogha vaghadia na komi poli moti mono dotho itadia vaghadia na komi bora. ¹⁷ Reireghi toke ghamu eigna kekeha tinoni kedana thotighamu mena hatighamu vano kori vido bali fate. Mi marea kedana thabuhighamu kori nidia na vathe haidu. ¹⁸ Na vunegna ighamu koti leghuu inau, imarea kedana fateghamu naghodia na komi primia ma na komi king. Kori vido koti sokara naghodia, ighamu kotida tuturi aua na Rorongo ke Toke itadia imarea mi tadia na komi tinoni kena boi Jiu. ¹⁹ Kori vido kedana thotighamu bali fateghamu, saghoi lubatia na ghaghanamiu keda horuhaihadi eigna na hava kotida velea. A God keda heghamu na haghore kotida eia kori maghavu iangeni. ²⁰ Na komi fata kotida velea boi na ghaghanamiu ghehemiu, keana na ghaghanagna na Tarunga nigra a Tamamiu i popo.

²¹ “Sethe na tinoni kedana perora ara toghadia ba ara tahidia ba ara dathedia kori limadia mara na thevuioka bali vathehera. Vaghagna mua na komi gari kedana siriuaghinira ara idodia mara tamadia mena perora kori limadia mara na thevuioka bali vathehera. ²² Na komi tinoni kedana siriuaghinighamu eigna ighamu koti leghuu inau. Keana gi kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni me jufu kori vido kotida thehe, ighamu kotida hatia na havi ke teo na govugna. ²³ Gi na komi tinoni tagna sina meleha kedana vaparaghamu, oti ghogho vano tagna na meleha tavogha. Inau ku veleghamu ighamu boi tangomana kotida vagovua nimiu na komi tango tadia na komi meleha i Israel gi u tabiru mai inau, na Dathei Tinoni.

²⁴ “Na mane vaovarongo ke boi thaothadogha vano tagna na mane ke velepuhia, ma na mane agutu ke boi nagho vano tagna na vunaghigna. ²⁵ Na mane vaovarongo keda totogo gi keda vaghagna na mane velepuhigna, ma na mane agutu keda totogo keda vaghagna na vunaghigna. Inau ku vaghagna na vunaghigna na vathe, mi ghamu vaghadia arahai kena mono korai vathegu. Na vunegna imarea kena kilougna a Satan, imarea kedana titionoa na komi fata eimiu ghamu ke dika tuu vano tagna iangeni.

* **10:15** “Sodom mi Gomora” Kori maghavu a Ebrahim ke havi mua, a God ke diadikalara kori joto e rua na meleha iaani eigna na komi tinoni kena eia na komi puhi ke dika puala (Jenesis 18:17-19:29).

*Mataghunia A God, Boi Na Komi Tinoni
(Luk 12:2-7)*

²⁶ "Oti saghoi mataghunira na komi tinoni kena thevuioka itamui. Eigna na komi fata gougovu ke mono polo ikeagaieni keda tate au tadia na komi tinoni. ²⁷ Na komi fata ku veleghamu kori vido kati mono gheheda, inau ku magnahaghinighamu kotida titiono aua tadia na komi tinoni ivei mi vei. ²⁸ Oti saghoi mataghunira arahai kena tangomana na vatheheagna na tonomiu, kari ena boi tangomana nidia na vatheheagna na tarungamui. Oti mataghunia vamua a God, eigna imanea ke tangomana na vaparagna na tonomiu ma na tarungamui kori meleha papara. ²⁹ Ighamu koti adoa ghohi, na volidia e rua na manu iso e sikei na siliva vamua. Toke keda boi vahotha na volidia, teo sikei itadia keda sikili me thehe gi a Tamamui i popo ke bosu magnahaghinia keda vaghagna iangeni. ³⁰⁻³¹ Moti saghoi mataghu, eigna kori ghaghanagna a God ighamu koti nagho vano tadia na komi manu iso. Ma na komi sesehugna na ulumiu a God ke ijumira gougovu.

*Vele Aua Oti Vaututunia A Jisas
(Luk 12:8-9)*

³² "Gi ahai keda vele aua tadia na komi tinoni imanea nigua na vaovarongo, inau kuda vele aua tagna a Tamagu i popo imanea nigua na vaovarongo. ³³ Kari ahai keda vele aua tadia na komi tinoni imanea boi nigua na vaovarongo, inau ghua kuda vele aua tagna a Tamagu i popo imanea boi nigua na vaovarongo.

*Nigna Na Velepui A Jisas Ke Vathevurura Na Komi Tinoni
(Luk 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ "Oti saghoi ghaghana inau ku mai bali hathera na komi tinoni kori maramagna eigna kedana mono haidu toke. Teo! Inau ku boi mai bali hati maia na soleana, kari u mai bali vathevuruara na komi tinoni. ³⁵ Inau ku mai bali thevuruara na mama ma a dathegna mane, ma na ido ma a dathegna vaivine, ma na vaivine ma na vungagoga vaivine. ³⁶ Nigna na komi thevuioka na tinoni, arahai vamua ke mono kori nigua na tamadathe ghehegna.

³⁷ "Ahai ke dothovira vano a tamagna ba idogna tagua inau, imanea ke boi nabagna keda nigua na vaovarongo. Ahai ke dothovira vano a dathegna mane ba a dathegna vaivine tagua inau, imanea ke boi nabagna keda nigua na vaovarongo. ³⁸ Ahai ke boi sasaa keda papara me thehe eigna ke leghuu inau, imanea hiri ke boi nabagna keda nigua na vaovarongo. ³⁹ Ahai keda boi leghuu inau eigna ke magnahaghinia keda tatango ngasi tagna na havigna kori maramagna, imanea keda boi hatia na havi ke teo na govugna. Keana ahai ke sasaa keda papara me thehe eigna ke leghuu inau, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna.

⁴⁰ "Ahai keda kalitighamu, imanea ke kalituu ghua. Ma ahai ke kalituu, imanea ke kalitia a God ke vetulau mai. ⁴¹ Ahai keda kalitia na profet eigna ke adoa na profet ke titiono na komi haghoregna a God, a God keda hea na taba ke nanaba vamua tagna na taba keda hera mara na profet. Ahai keda kalitia na tinoni jino eigna ke adoa imanea na tinoni jino, a God keda hea na taba ke nanaba tagna na taba keda hera na komi tinoni kena jino. ⁴² Inau ku veleghamu, gi ahai keda hea na bea ghaula tagna sina tinoni ke boi nagho tadia nigua na komi vaovarongo eigna imanea ke leghuu inau, a God keda hea na taba."

11

*A Jisas Ma Jon Siuivitabu
(Luk 7:18-35)*

¹ Leghugna ke titiono vanira nigua na komi vaovarongo, a Jisas ke taveti au ngeneni me vano tadia kekeha meleha kori provins i Galili eigna keda titiono na Rorongo ke Toke me velepuhira na komi tinoni.

² Kori vido iangeni, a Jon Siuivitabu ke mono ghohi kori vathe tatari me rongovia naorongonia na komi fata ke eia a Vahavi. Gi e vetulara vano kekeha nigua na vaovarongo tagna a Jisas, ³ mena huatia, "Ighoe hiri a Vahavi kena velea keda mai, ba iti pitua sina mane tavogha?"

⁴ A Jisas ke haghore tughura, "Oti vano tabiru tagna a Jon moti veleagna na hava koti rongovia moti reghia ikeagaieni. ⁵ Aarahai kena doa kena ghohi reirei, arahai kena thehe na naedia kena ghohi taetaveti, arahai kena lepa kena ghohi salu tabiru, arahai kena pui kena ghohi rorongonia, arahai kena thehe kena havi tabiru, ma arahai kena kuma kena rongovia na Rorongo ke Toke. ⁶ A God keda vatokera arahai kena reghia na komi fata ku eia, kari ena boi jefe kori nidia na vaututuni."

⁷ Kori vido nigra na komi vaovarongo a Jon kena taveti au, a Jisas ke titiono vanira na mavitu eigna a Jon. Imanea ke velera, "Kori vido ighamu koti taveti vano kori meleha ke gou, na hava koti vano bali reghia ngengeni na? Na tinoni ke boi heta nigra na vaututuni vaghagna na seo ke bebeleo kori ghuri? Teo! ⁸ Ba na hava koti haga vano reghia na? Na mane ke pipisia na komi pohe ke toetokelaghagna? Teo! Na komi tinoni vaghagna iangeni kena mono tadia na komi vathedia mara na king. ⁹ Na hava koti haga vano reghia na? Na profet? Hee! Jon na profet, kari boi na profet vamua. ¹⁰ A Jon iaani, a God ke kidi titionoa kori Rioriso ke Tabu vaghagna iaani, 'Kenughua inau kuda kidi vetula nagho atua itamua nigua na mane titiono.

Imanea keda kidi vajinoa na hangana vanigho.'

¹¹ "Inau ku veleghamu, a Jon ke nagho vano tadia na komi tinoni gougovu kena havi mai kori maramagna. Keana ahai ke boi nagho tadia arahai a God ke vunaghi pungusira, imanea ke nagho vano tagna a Jon. ¹² Turughu kori maghavu a Jon ke turughu nigra na agutu me ghieghilei jufu mai ikeagaieni, na komi tinoni dika kena bosu magnahaghinia a God keda vunaghi pungusira mena rihu pungusia imanea. ¹³ Gi mai a Jon, na komi rioriso kena risora mara na profet ma na komi vetula nigra a Moses kena velea a Vahavi keda mai. ¹⁴ Gi kotida vaututunia na hava ku veleghamu, a Jon hiri a Elaija kena velea mara na profet i hau keda mai. ¹⁵ Gi ahai ke magnahaghinia keda thaothadoghagna iaani, imanea keda vaovarongo toetoke.

¹⁶ "Vaghagna na hava na komi tinoni kena mono ikeagaieni? Imarea vaghadia vamua na boo i gari kena nohe kori makete. Sina boo i gari tavogha kena ghuu vano tadia, ¹⁷ 'Ighami kiti ifu vanighamu moti boi nimiu na ragi. Ighami kiti sale dikahehe moti boi nimiu na tangi.' ¹⁸ Inau ku velea iaani eigna kori vido a Jon Siu vitabu ke mai, imanea ke sota me boi kouvia na waen. Mi ghamu koti velea na tidatho ke haghevia. ¹⁹ Keana, kori vido inau, na Dathei Tinoni, ku mai mu vanga mu kou duadia na komi tinoni, ighamu koti velea, 'Imanea ke thauthavu na vangagna me kou memee, ma ara kulagna mara bali oho takis mi mara na koakoa.' Keana, na komi tango ke toke ke au mai kori leghuagna nigra na thaothadogha a God ke tatelia nigra na thaothadogha ke tutuni."

Tolu Na Meleha Kena Boi Vaututunia A Jisas
(Luk 10:13-15)

²⁰ Jisas ke eia na komi reghithehe ke sethe tadia kekeha meleha, kari na komi tinoni tadia na komi meleha irangeni kena boi tughua na havidia ke koakoa. Na vunegna iangeni a Jisas ke dikatagna me velea, ²¹ "A God keda vaparaghamu ighamu koti mono i Korasin! A God keda vaparaghamu ighamu koti mono i Betsaida! Inau ku boi eia na komi reghithehe i Taia mi Saidon vaghagna ku eia kori melehamiu. Kari gi kuda eia na komi reghithehe tadia na komi tinoni ngengeni, imarea kedana tughua ghohi na havidia ke koakoa. Imarea kedana pipisia na pohe jongo ke vaghagna na duku mena havula na pidaravu tagna na tonodia bali tateli aua imarea kena dikahehe. ²² Kori vido a God keda fatera na komi tinoni gougovu, na papara keda eia itamiu keda dika tuu vano tagna na papara keda eia itadia na mavitudia i Taia mi Saidon. ²³ Ighamu na mavitudia i Kapaneam, oti toatogha a God keda abeghamu hadi i popo. Teo! Imanea keda soni horughamu kori meleha papara. Gi na komi tinoni kena mono i Sodom i hau kedana reghia na komi reghithehe ku eia kori melehamiu, na melehadia keda talu mono ikeagaieni. ²⁴ Inau ku veleghamu, na hava a God keda eia itamiu kori na maghavui fate keda dika tuu vano tagna na hava imanea keda ei vania na komi tinonidia i Sodom."

Mai Tagna A Jisas Eigna Kotida Mamatho
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kori vido iangeni a Jisas ke tarai vaghagna iaani, "Mama, ighoe ko vunaghi pungusira na komi fata gougovu i popo mi thepa. Inau ku veletokeghe eigna ighoe ko tatelira tadia arahai kena vaghadia na komi gari na komi fata ko poloa tadia arahai kena ghaghana kena thaothadogha. ²⁶ Hii, Mama, ighoe ko magnahaghinia keda ai."

²⁷ Jisas ke govu na veletokeagna a God me velera na komi tinoni, "A Tamagu ke heu na komi fata gougovu. Sikei vamua a Tamagu ke pukuni adou inau. Mi inau vamua ku pukuni adoa a Tamagu ma arahai vamua inau ku vahira eigna kedana adoa imanea.

²⁸ "Ighamu koti mause kori hulungiagna na komi fata ke tahu,* oti mai itagua mu kuda hatheghamu eigna kotida mamatho. ²⁹ Oti lubatiu eigna kuda batughamu mu velepuhighamu, eigna inau ku mono taluleghu mu sasaa na hatheghamugna. Ighamu

* **11:28** "Ighamu koti mause kori hulungiagna na komi fata ke tahu" A Jisas ke velea iaani eigna ke vahotha puala na leghuagna na komi vetula mara na Farise mi mara na velepuhigna na vetula nigra a Moses kena velera na komi tinoni eigna kedana leghura.

kotida tangomana na mamatho ³⁰ eigna na leghuuagna ke boi vahotha, ma na hava kuda kaeghamu keda boi tahuvighamu.”

12

Jisas Na Vunaghigna Na Sabat

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Boi hau leghugna iangeni, tagna sina Sabat, a Jisas mi mara nigna na komi vaovarongo kena halu vano hotaghidia na komi gnatha i wit. Nigna na komi vaovarongo kena rofo mena vihukira kekeha sagharogna na wit mena ghania. ² Mara na Farise kena reghia mena dikatadia mena haghore vania Jisas, “Nighe! O reghia! Nimua na komi vaovarongo kena eia na agutu ke boi lubatia nida na komi vetula katida eia kori Sabat.”

³ A Jisas ke veleragna, “Ehava? Oti boi ijumia na hava ke eia a King Deved ma na komi nigna na mane kori vido kena rofo? ⁴ Imanea ke vano haghe kori vathegna a God me hatia na bred ke tabu. Gi manea ma na komi nigna na mane kena ghania. Toke na vetula ke lutira na ghianiagna na bred iangeni me lubatira vamua mara na pris kedana ghania, a God ke boi dikatagna tagna a Deved. ⁵ Ehava? Oti boi ijumia tadia na komi vetula nigna a Moses eigna na hava kena eia mara na pris? Kori na Sabat imarea kena boi leghua na vetula eigna kena agutu kori Vathe ke Tabu. Kari a God ke boi velea imarea kena ei hahia. ⁶ Inau ku velehemu, sina tinoni ke nagho vano tagna na Vathe ke Tabu nigna a God ke mono eeni. ⁷ A God ke velea iaani tadia na komi Rioriso ke Tabu, ‘E toke vamua ighamu kotida boi havughaghi itagua, eigna na fata ku pukuni magnahaghinighamu kotida eia, na raroviragna arahai tavogha vamua.’ Gi kotida thaothadoghagna na komi haghore iraaani, teo kotida fatera arahai kena boi ei hahia sa fata. ⁸ Eigna inau, na Dathei Tinoni, ke mono nigua na mana bali velera na komi tinoni na hava kedana tangomana na eiagna kori Sabat.”

Na Mane Ke Thehe Na Limagna

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ A Jisas ke au sania na gnatha i wit me vano haghe kori vathe haidu. ¹⁰ Ingengeni ke mono sina mane ke thehe na limagna. Na vunegna mara na Farise kena magnahaghinia kedana toroagna a Jisas, imarea kena huatia, “E lubatighita mua na nida na komi vetula eigna katida vatoke tabirua na tinoni kori Sabat?”

¹¹ Ma Jisas ke huatira, “Na hava koda eia gi keda sikili horu kori lodu sikei nimua sip kori Sabat na? Ighoe koda vano mo kiaria aua! ¹² Na tinoni ke pukuni nagho vano tagna na sip. Na vunegna iangeni, nida na komi vetula ke lubatighita eigna katida eia na tango ke toke kori Sabat.” ¹³ Gi a Jisas ke haghore vania na mane ke thehe na limagna, “O vajinoa na limamu.” Imanea ke vajinoa na limagna, me ghoi toke tabiru me vaghagna vamua na limagna ke boi thehe.

¹⁴ Mara na Farise kena taveti au mena turughu vapuipuhi haidu bali vathehea a Jisas.

A God Ke Vahia A Jisas Eigna Nigna Na Mane Agutu

¹⁵ A Jisas ke adoa mara na Farise kena haga vathehea me taveti sania na meleha iangeni. Na mavitu ke sethe kena leghua, mi manea ke vatoke tabirura na komi tinoni kena vahaghi itadia. ¹⁶ Kari a Jisas ke haghore heta vanira eigna kedana saghoi titiono eigna imanea ghehegna tadia na komi tinoni. ¹⁷ A Jisa ke eia na komi reghithehe irangeni eigna keda tutuni na haghoregna a God ke risoa a profet Aisaia i hau,

¹⁸ “Iaani nigua na mane agutu ku vahia,

Inau ku dothovia muku totogo eigna.

Inau kuda hea nigua na Tarunga ke Tabu,

mi manea keda titiono tadia na komi tinoni gougovu

eigna na puhi ku eia bali vajinora kori matagu.

¹⁹ Imanea keda boi rihu haohaghore ba ghuvira na komi tinoni,

Imanea keda boi haohaghore tadia na komi hangana.

²⁰ Imanea keda rarovira arahai kena boi heta nidia na vaututuni,

Me keda hathera arahai kena boi tangomana na hatheragna ghehedia.

Imanea keda talu eia vaghagna iangeni me ghieghilei jufu na maghavu imanea ke eira na komi tinoni eigna kedana leghua na puhi ke jino.

²¹ Ma na komi tinoni kori maramagna kedana vaututunia imanea keda vahavira.”

Jisas Ke Mana Vano Tagna Satan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Kekeha tinoni kena talangi maia tagna Jisas sina mane ke doa me mui eigna na tidatho ke haghevia. Jisas ke vatoke tabirua, mi manea ke ghoi tangomana na reirei ma na haohaghore. ²³ Na mavitu kena vere nidia puala mena velea, "Ehava? Iaani hiri a Vahavi keda havi mai kori vikegna a King Deved?"

²⁴ Keana kori vido mara na Farise kena rongovia na hava ke eia a Jisas, imarea kena velea, "Imanea ke gigi aura na komi tidatho kori nigina na mana a Satan, na vunaghidia na komi tidatho."

²⁵ Jisas ke adoa na ghaghanadia me veleragna, "Gi na mavitu tagna sina moulolu kedana rihu ghadia ghehedia, na moulolu iangeni keda govu. Me gi na komi tinonidia sina meleha ba sina tamadathe kedana riurihu ghadia ghehedia, na meleha iangeni ba na tamadathe iangeni keda thevurua. ²⁶ Gi a Satan keda gigi aura nigina na komi tidatho, imanea ke rihua ghehegna ma nigina na mana keda govu saisami. ²⁷ Gi keda tutuni inau ku gigi aura na komi tidatho kori mana nigina a Satan, kori mana nigina ahai nimiu na komi vaovarongo kena gigi aura na komi tidatho na? Na mana nigina a Satan? Teo! Imarea kedana fateghamu ighamu mara na Farise eigna na hava koti velea, eigna ighamu koti hahi. ²⁸ Keda tutuni inau ku gigi aura na komi tidatho kori nigina na mana na Tarunga ke Tabu nigina a God, iaani ke tatelia a God ke turughu ghohi na vunaghi pungusiragna na komi tinoni.

²⁹ "Gi ahai keda magnahaghinia na gigi auragna na komi tidatho, imanea keda heta vano tagna a Satan. Vaghagna sina mane ke magnahaghinia keda vano haghe koragna na vathegna sina mane ke heta me bilaura nigina na komi fata. Imanea keda heta vano tagna na mane ke heta iangeni. Gi e malumu na tariagna na mane ke heta bali bilaura nigina na komi fata.

³⁰ "Ahai ke boi thevu itagua, imanea nigua na thevuioka. Ma ahai ke boi hatheu na hatiragna mai na komi tinoni tagna a God, imanea ke vajefera tagna a God. ³¹ Inau ku veleghamu, a God ke tangomana na talutavoghagna na komi thagi paluha ma na komi thagi haghore ke dika gougovu kena eia na komi tinoni vania a God. Keana, ahai keda velehouhorua na Tarunga ke Tabu,* a God keda bosu talutavogha na paluhagna. ³² Ahai keda haghore diadikala na Dathei Tinoni, a God ke tangomana na talutavoghagna na paluhagna. Kari ahai keda haghore diadikala na Tarunga ke Tabu, a God keda boi talutavogha na paluhagna ikeagaieni ba vugei valiha."

Na Ghai Ma Na Sagharogna

(Luk 6:43-45)

³³ A Jisas ke ghohi titono tadia mara na Farise, "Ighamu koti adoa na ghai tagna na sagharogna. Gi na sagharogna na ghai keda toke, ighamu koti adoa na ghai iangeni ke toke. Gi na sagharogna na ghai keda dika, ighamu koti adoa na ghai iangeni ke dika. ³⁴ Ighamu koti dika puala vaghadia na komi poli! Na vunegna koti dika, oti boi tangomana na veleagna sa fata ke toke. Eigna na hava ke vele aua na tinoni, leghua vamua na hava ke mono kori ghaghanagna. ³⁵ Na tinoni ke toke keda vele aua na komi fata ke toke ke au mai kori ghaghanagna ke toke. Ma na tinoni ke dika keda vele aua na komi fata ke dika ke au mai kori ghaghanagna ke dika. ³⁶ Inau ku veleghamu, kori maghavui fate, a God keda fatera na komi tinoni eigna na komi haghore gougovu kena velea, haluhadi na komi haghore ke dika. ³⁷ Gi koda eia na komi haghore ke toke, a God keda velea ighoe na tinoni jino. Kari gi koda eia na komi haghore ke dika, imanea keda velea ighoe na tinoni dika."

Imarea Kena Magnahaghinia A Jisas Keda Eia Na Reghithehe

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kekeha mara na Farise mi mara na velepuhigna na komi vetula nigina a Moses kena veleagna a Jisas, "Velepuhi, ighami kiti magnahaghinigho koda eia na reghithehe bali tateli aua ighoe ko mai tagna a God."

³⁹ Jisas ke haghore tughura, "Ighamu koti havi ikeagaieni, oti dika puala moti boi leghua a God. Ighamu koti magnahaghinia puala na reghiagna na reghithehe. Kari ighamu kotida reghia sikei vamua na reghithehe ke vaghagna na reghithehe a God ke ei vania a profet Jona. ⁴⁰ Vaghagna imanea ke mono kori kutugna na igha hutu e tolu na dani me tolu na bongi, inau, na Dathei Tinoni kuda mono kori na beku e tolu na dani me tolu na bongi. ⁴¹ Kori maghavui fate, na mavitugna i Ninive kedana sokara hadi duamiu ighamu koti havi ikeagaieni mena velea ighamu koti eia na hahi. Eigna

* **12:31** Na Tarunga ke Tabu ke hea a Jisas na mana bali gigi aua na komi tidatho. Kari mara na Farise kena haghore diadikala na Tarunga ke Tabu kori vido kena velea a Satan ke hea a Jisas na mana, boi na Tarunga ke Tabu (12:24).

imarea kena tughua na havidia ke koako kori vido a Jona ke titiono vanira na hava a God ke veleagna. Ikeagaieni na tinoni ke nagho vano tagna a Jona ke mai ghohi itamiu. Kari ighamu koti bosu magnahaghinia na tughuagna na havimiu ke koako. ⁴² Kori maghavui fate, na Queen gna i Siba keda sokara hadi duamiu ighamu koti havi ikeagaieni me vele ighamu koti eia na hahi. Eigna iia ke turughu mai kori kujukugna na maramagna me mai vaovarongo tagna a King Solomon ke thaothadogha. Ikeagaieni na tinoni ke thaothadogha vano tagna a Solomon ke mai ghohi itamiu, kari ighamu koti bosu magnahaghinia na rongoviagna.”

Na Puhidia Na Komi Tidatho
(Luk 11:24-26)

⁴³ A Jisas ke ghohi velea, “Kori vido na tidatho ke taveti au tagna na tinoni, na tidatho ke vano me mai kori meleha ke gou na hiroagna na vido bali monoagna. Gi keda boi pada sa vido bali monogna, ⁴⁴ imanea keda velea, ‘Da u ghohi tabiru vamua tagna na vathe ku au mai tagna i hau.’ Kori vido na tidatho ke ghohi tabiru mai, imanea ke reghia na vathe kena jaojaro me raraha ghohi kari e korogha. ⁴⁵ Gi e ghohi taveti au me vano hatira e vitu na tidatho ke dika vano itagna, mena mai mena mono ngeneni. Ma na havigna na tinoni iangeni keda dika vano tagna na havigna i hau. Iaani keda padaghamu ighamu na komi tinoni koti dika koti havi ikeagaieni.”

Pukuni Idogna Mara Tahigna A Jisas
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Kori vido a Jisas ke talu titiono tadia na mavitu kori vathe, a idogna mara tahigna kena mai mena sokara i kosi eigna kena magnahaghinia kedana titiono duagna. ⁴⁷ Gi sina tinoni ke veleagna a Jisas, “A idomu mara tahimu kena sokara i kosi mena magnahaghinia kedana titiono duamu.”

⁴⁸ Ma Jisas ke haghore tughua, “Ahai a idogu na? Ma arahai ara tahigu na?” ⁴⁹ Gi imanea ke tuhu vano tadia na komi tinoni kena leghua me velea, “Mara irani hiri a idogu mara tahigu. ⁵⁰ Eigna ahai vamua ke eia na hava a Tamagu i popo ke magnahaghinia, imanea ke vaghagna a tahigu ma vaivinegu ma idogu.”

13

Na Titiono Velepui Eigna Na Mane Ke Sonira Kilili Na Komi Katura
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kori dani iangeni, a Jisas ke au sania na vathe me vano kori ghaghirei kolo i Galili. Imanea ke nohe eigna keda velepuhira na mavitu. ² Na vunegna na mavitu ke sethe kena haidu mai itagna, imanea ke vano saki haghe kori boti me nohe ikoragna, ma na mavitu kena sokara i longa. ³ Gi imanea ke eia kekeha titiono velepuhi bali velepuhiragna na komi fata sethe. Imanea ke velea, “Sina mane ke sonira kilili na katura kori nigina na gnatha. ⁴ Kori vido imanea ke sonira kilili na komi katura, kekeha kena sikili horu kori hangana ma na komi manu kena mai mena ghani govura. ⁵ Kekeha katura kena sikili horu popogna na thepa ke mono na ghahira saragna. Kori vido kena kotu hadi, ena ghathi havi toke sina vido vamua. ⁶ Kori vido na aho ke vuvughu, na komi katura kena kotu kena gho’e mena thehe eigna na oghadia ke boi pukuni horu i thepa. ⁷ Kekeha katura kena sikili horu kori vido ke sethe na atho kaekathe. Kori vido na komi katura kena kotu hadi me hutu, na atho kaekathe irangeni ke virighira mena boi sagharo. ⁸ Keana kekeha katura kena sikili horu kori thepa ke toke mena havi mena sagharo toke. Kekeha, tolu hangavulu na sagharodia, kekeha tolu tutughu, mi kekeha ghua sina hathangatu. ⁹ Gi ahai ke magnahaghinia na thaothadogha iaani, imanea keda vaovarongo toetoke.”

Na Vunegna A Jisas Ke Velepui Kori Titiono Velepui
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Mara nigina na komi vaovarongo a Jisas kena mai itagna mena huatia, “Ehava gi o velepuhiragna na mavitu tadia na komi titiono velepuhi?”

¹¹ A Jisas ke haghore tughura, “I hau, a God ke boi lubatia ahai eigna keda adoa na puhu keda eia kori vunaghi pungusiragna nigina na komi tinoni. Keana ikeagaieni imanea ke lubatighamu gi kotida adoa. Kari tadia arahai kena boi leghuu inau, imanea ke boi lubatira kedana adoa. ¹² Ahai ke magnahaghinia keda thaothadoghagna a God, a God keda vasethea nigina na thaothadogha eigna keda pukuni thaothadoghagna. Keana ahai ke bosu magnahaghinia na thaothadoghagna a God, a God keda hati aua itagna na nigina na ghathi thaothadogha. ¹³ Inau ku eia na komi titiono velepuhi vanira na mavitu eigna, toke imarea kena reghia na hava ku eia, teo kedana thaothadoghagna na hava

kena reghia. Toke imarea kena rongovia na hava ku velera, teo kedana thaothadoghagna nigua na komi velepuhi. ¹⁴ Inau ku eia iangeni, mi keagaieni na fata ke risoa a profet Aisaia ke tutuni,

“Na komi tinoni iraani kedana vaovarongo mena vaovarongo kori haghoregu, kari imarea kedana boi thathadoghagna.

Imarea kedana reghia mena dorovia na hava ku eia, kari imarea kedana boi adoa na ghaghanagna.

¹⁵ Eigna na komi tinoni iraani e pono puala na uludia.

Imarea kena boi vaovarongo kori kulidia, mena bilakia na matadia.

Gi kedana boi eia iangeni, imarea kedana dodoro kori matadia, me kedana rorongori kori kulidia.

Imarea kedana thaothadoghagna kori hehedua na komi fata ku eia mu velela me kedana tabiru mai itagua eigna kuda vahavira.’

¹⁶ Gi a Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, “God ke vatokeghamu eigna ighamu koti thaothadoghagna na hava koti reghia kori matamiu, moti thaothadoghagna na hava koti rongovia kori kulimiu. ¹⁷ Inau ku veleghamu, sethe na profet me sethe na komi tinoni kena jino kena thehe ghohi kena magnahaghinia puala kedana reghia na komi fata koti reghia, keana ena boi reghia. Mena magnahaghinia kedana rongovia na komi fata koti rongovia, keana ena boi rongovia.

Na Ghaghana Koragna Na Titono Velepuhi Eigna Na Komi Katura
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Oti rorongori mai itagua eigna kuda veleghamu na ghaghana koragna na titono velepuhi eigna na mane ke sonira kilili na komi katura. ¹⁹ Na komi tinoni kena rongovia na rorongogna na hughuta i popo, keana imarea kena boi thaothadoghagna, mara iraani kena vaghagna na komi katura kena sikili kori hangana. A Satan ke saisami mai me hati aua kori ghaghanadia na rorongori iangeni. ²⁰ Na komi katura ke sikili popogna na thepa ke mono na ghahira saragna ke vaghadia na komi tinoni kena rongovia na haghoregna a God mena saisami hatia mena totogo. ²¹ Kari ena kalitia sina ghathi vido iso vamua, eigna na haghore ke boi mono kori havidia vaghagna na komi katura kena boi pukuni horu i thepa na oghadia. Kori vido ke padara na vahotha ba na papara eigna kena leghua na haghoregna a God, imarea kena saisami havaghinia nidia na vaututuni. ²² Na komi katura kena sikili horu tagna ke mono na atho kaekathe ke vaghadia na komi tinoni kena rongovia na haghoregna a God, keana imarea kena toatogha puala eigna na komi fata kori havidia leuleghu dani. Mena magnahaghinia puala kedana pada rongo. Na vunegna iangeni, imarea kena boi leghua na haghoregna a God. Teo sa fata ke toke keda au mai kori havidia. ²³ Na komi katura ke sikili horu kori thepa ke toke ke vaghadia na komi tinoni kena rongovia na haghoregna a God mena thaothadoghagna. Na komi tinoni irangeni, sethe na fata ke toke keda au mai kori havidia, vaghagna na komi katura kena havi toke me sethe na sagharodia. Kekeha tolu hangavulu na sagharodia, kekeha tolu tutughu, mi kekeha ghua sina hathangatu.”

Na Titono Velepuhi Eigna Na Wit Ma Na Buburu Dika

²⁴ Jisas ke ghohi velepuhira na mavitu kori titono velepuhi iaani, “Na hughuta i popo ke vaghagna na mane ke sonira kilili na komi katura wit ke toke kori nigua na gnatha. ²⁵ Sina bongi, kori vido na komi tinoni gougovu kena nere, nigua na thevuioka ke mai me sonira kilili na komi katuragna na buburu dika kori gnatha gi e taveti au. ²⁶ Leghugna iangeni, kori vido na komi katura i wit kena kotu hadi mena rugu, na buburu dika ghua ke kotu hadi. ²⁷ Mara kena agutu vania na mane ke tonogna na gnatha kena mai itagua mena veleagna, ‘Vunaghi, ighoe ko sonira kilili kori ghamua na gnatha na komi katura wit vamua. Ehava gi na komi buburu kena kotu hadi mua ngengeni?’

²⁸ “Imanea ke velera, ‘Nigua na thevuioka ke eia.’

“Nigua na komi mane agutu kena huatia, ‘Ehava? O magnahaghinia kitida vano miti vutira au na komi buburu ngeni?’

²⁹ “Imanea ke velera, ‘Teo! Gi kotida vuti sonira na komi buburu, kenughua oti vuti sonira mua na komi wit duadia. ³⁰ Talura eigna kedana sakai kotu hadi me ghieghilei ghano na wit. Kori vido iangeni, inau kuda veleragna mara bali hathatanora na wit eigna kedana kidi hathatanora na komi buburu mena tari haidura bali puhulira. Gi u

velera eigna kedana hathatanora na wit mena boa kori nigua na vathe bali mono komi ghagua na vanga.’ ”

*God Keda Vunaghi Pungusira Na Mavitu Ke Sethe
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)*

³¹ Jisas ke ghoi eia mua na titiono velepuhi iaani, “Na hughuta i popo ke vaghagna na katuragna na ghai mastad na tinoni ke joua kori nigua na gnatha. ³² Na katuragna na ghai iaani e iso teoteoa vano tadia na komi katura gougovu. Keana kori vido ke kotu hadi, na ghai mastad ke hutu vano tadia na komi fata gougovu ke joua kori nigua na gnatha. Me nabadia na komi manu kedana mai mena ei gnekudia tadia na komi ototogna.”

³³ Gi a Jisas ke ghoi eia mua na titiono velepuhi iaani, “Na hughuta i popo ke vaghagna sina ghathi vido isi sina vaivine ke ngignoa duagna sina duku flaoa. Leghugna na ngignoagna, na isi ke vapotea na flaoa me hutu.”

³⁴ Jisas ke velepuhira na komi tinoni na komi fata iraani kori titiono velepuhi. Na komi fata gougovu ke velepuhira, imanea ke eia kori titiono velepuhi vamua. ³⁵ Jisas ke eia iangeni eigna keda tutuni na hava a God ke veleagna sina nigua na profet i hau,

“Inau kuda titiono iaamiu kori titiono velepuhi mu kuda vele aua na komi fata ku boi tatelia tagna sa tinoni turughu kori vido ku vavuha na maramagna.”

Na Ghaghana Koragna Na Titiono Velepuhi Eigna Na Wit Ma Na Buburu Dika

³⁶ Jisas ke au sanira na mavitu me vano haghe kori vathe ke mono itagna. Nigna na komi vaovarongo kena mai itagna mena huatia, “O unuhia vanighami na ghaghana koragna na titiono velepuhi eigna na komi buburu dika ke kotu kori gnatha.”

³⁷ Ma Jisas ke velera, “Na mane ke sonira kilili na komi katura ke toke ke vaghagu inau, na Dathei Tinoni. ³⁸ Na gnatha ke vaghagna na maramagna ma na komi katura ke toke kena vaghadia na komi tinoni kena lubatia a God eigna keda vunaghi pungusira. Na komi buburu dika ke vaghagna na komi tinoni a Satan ke vunaghi pungusira. ³⁹ Na thevuioaka ke sonira kilili na komi katuragna na buburu dika ke vaghagna a Satan. Na dani bali hathatanora na wit ke vaghagna na vagovui danigna na maramagna, ma na komi tinoni bali hathatanora ke vaghagna na komi enjel.

⁴⁰ “Na hathatanoragna ma na pughuliragna kori joto na komi buburu dika, ke vaghagna na hava keda tate mai kori vagovui danigna na maramagna. ⁴¹ Inau, na Dathei Tinoni, kuda vetulara au nigua na komi enjel me kedana sonira au kori nigua na hughuta na komi tinoni koakoa ma na komi tinoni kena vajefera arahai tavogha kori koakoa. ⁴² Mi marea kedana sonira kori joto ke hutu. Ingengeni na komi tinoni kedana tangi mena gigiri kei. ⁴³ Ma na komi tinoni kena jino kedana siasilada vaghagna na aho kori nigua na hughuta a Tamadia. Gi ahai ke magnahaghinia na thaothadoghagna iaani, imanea keda vaovarongo toetoke.

Kekeha Titiono Velepuhi Eigna Na Hughuta I Popo

⁴⁴ “Na hughuta i popo ke vaghagna na rongo kena gilua poloa kori gnatha. Kori vido sina tinoni ke pada, imanea ke totogo puala me gilua tabirua. Imanea ke vano me salemua komi nigua na fata gougovu me volia na gnatha iangeni.

⁴⁵ “Na hughuta i popo ke vaghagna na tinoni ke tonogna na sitoa ke hiroa na komi kidorugna na sie ke ulaghagna eigna keda volira. ⁴⁶ Kori vido imanea ke pada sikei ke toke ke vahothea puala, imanea ke vano me salemua komi nigua na fata gougovu me volia.

⁴⁷ “Na hughuta i popo ke vaghagna na jau mara ugura kena tathahia kori kolo me hogho na komi soasopa thagi fei itagna. ⁴⁸ Na jau ke vonu fei mi marea kena thaghia thonga kori lilili. Gi ena nohe mena hoghonira kori arao na komi fei ke toke mena sonira au na komi fei ke dika. ⁴⁹ Vaghagna iangeni keda tate mai kori vagovui danigna na maramagna. Na komi enjel kedana mai mena vahira au na komi tinoni kena dika itadia na komi tinoni kena jino. Mi marea kedana sonira na komi tinoni dika kori joto ke hutu. ⁵⁰ Ingengeni na komi tinoni kedana tangi mena gigiri kei.”

⁵¹ A Jisas ke huatira nigua na komi vaovarongo, “Oti thaothadoghagna mua na ghaghagna na komi titiono velepuhi iraani?”

Mi marea kena haghore tughua, “Hii, ighami kiti thaothadoghagna ghohi.”

⁵² Gi imanea ke velera, “Ahai ke thaothadoghagna na komi vetula nigua a Moses me thaothadoghagna mua na komi velepuhi mathangani eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira na komi tinoni, imanea ke vaghagna na tinoni ke mono nigua na komi fata ke toke ke mathangani me haulaghi kori vathegna.”

*Na Komi Tinonigna I Nasaret Kena Boi Vaututunia A Jisas
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)*

⁵³ Leghugna a Jisas ke vagovua na komi titiono velepuhi iraani, imanea ke au sania na meleha iangeni, ⁵⁴ me vano kori melehagna i Nasaret. Imanea ke vano haghe kori vathe haidu me velepuhira na mavitu. Imarea kena vere nidia puala tagna nigna na velepuhi mena velea, “Ehava gi e thaothadogha puala na mane iaani? Ahai ke hea na mana gi e eia na komi reghithehe?” ⁵⁵ Ighita ati adoa na mane iaani a dathegna na mane agutu vathe vamua. A idogna imanea a Meri kari ara tahigna; Jemes, Josep, Saimon ma Jiudas. Ara vaivinegna huju ena mono mua eeri. ⁵⁶ Ehava gi e thaothadogha puala me tangomana na eiagna na komi reghithehe na mane iaani?”

⁵⁷ Ma na komi tinonidia i Nasaret kena boi magnahaghinia na vaututuniagna. Ma Jisas ke velera, “Ahai ke profet, na mavitu tadia na komi meleha ena ghaghana bohea. Kari na mavitu kori melehagna ma nigna na tamadathe ena boi ghaghana bohea.” ⁵⁸ A Jisas ke boi eia sa reghithehe ke sethe kori melehagna eigna imarea kena boi vaututunia.

14

*Na Titono Eigna Na Vatheheagna A Jon Siuivitabu
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Kori vido iangeni a Herod Antipas ke primia kori provins i Galili me rongovia naorongogna a Jisas. ² Imanea ke velera nigna na komi mane agutu, “Na mane iaani a Jon Siuivitabu ke ghohi havi tabiru kori thehe! Iangeni na vunegna gi e mono nigna na mana bali eia na komi reghithehe.”

³ A Herod ke toatogha vaghagna iangeni eigna i hau imanea ke vetula mara nigna na soldia mena thotia mena taria a Jon Siuivitabu mena boa haghea kori vathe tatari. Imanea ke eia iangeni bali vatotogoa a Herodias, a taugna. I hau a Herodias ke taulaghi tagna a Filip, a toghagna a Herod. Ma Herod ke hatia me taulaghi itagna. ⁴ Jon ke veleagna hahalia a Herod, “E boi jino kori vetula nigna a God ko hatia a taugna tahimu.” ⁵ A Herod ke magnahaghinia keda vathehea a Jon, kari e mataghunira na mavitu eigna imarea kena vaututunia a Jon na profet.

⁶ Tagna sina dani a Herod ke eia na vangahaidu bali togha tabirua na dani havigna. Kori vido iangeni a dathegna vaivine a Herodias ke rahi vanira arahai kena mai kori vangahaidu. A Herod ke reghia me totogo puala itagna, ⁷ me jijighi vania eigna keda hea sa fata keda kaea. ⁸ Leghugna a idogna ke veleagna na hava keda kaea, iia ke veleagna a Herod, “Inau ku magnahaghinia koda heu mai na ulugna a Jon Siuivitabu kori tapera.”

⁹ Herod ke dikahehegna puala, kari e maomamogna keda vateoa eigna ke jijighi vania ghohi, ma ara kulagna kena rongovia. Na vunegna iangeni, imanea ke velera nigna na komi soldia eigna kedana eia na hava iia ke kaea. ¹⁰ Imarea kena vano kori vathe tatari mena utuhia na luagna a Jon Siuivitabu. ¹¹ Imarea kena boa na ulugna kori tapera gi ena hatia mena vano hea a dathegna vaivine a Herodias. Gi iia ke hati vanoa tagna a idogna. ¹² Naorongogna ke jufungira nigna na komi vaovarongo a Jon, gi ena mai hatia na tonogna mena gilua. Leghugna iangeni imarea kena vano mena titono vania a Jisas eigna naorongogna na theheagna a Jon Siuivitabu.

*Jisas Ke Hera Ghadia E Lima Na Togha Mane
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Kori vido a Jisas ke rongovia a Jon Siuivitabu ke thehe, imanea duagna nigna na komi vaovarongo kena hahaghe kori boti mena vano ghehedia tagna na vido ke korogha. Kari na komi tinoni kena rongovia tagna kena vano. Imarea kena au mai kori melehadia mena leghua Jisas. ¹⁴ Kori vido a Jisas ke thonga i longa me reghia na mavitu ke sethe, imanea ke rarovira me vatoke tabirura arahai kena vahaghi itadia.

¹⁵ Kori vido ke haga huu ghohi na aho, nigna na komi vaovarongo a Jisas kena mai itagna mena ania, “E lavi ghohi me teo sa vanga kori meleha iaani. O vetulara au na mavitu eigna kedana vano tadia na komi meleha ke gharanighita bali voli ghadia vanga.”

¹⁶ Kari a Jisas ke velera, “E teo sa vunegna kedana vano. Oti hera ghadia.”

¹⁷ Imarea kena haghore tughua, “Boi tangomana nimami. E lima na bred me rua vamua na fei ke mono itamami.”

¹⁸ Ma Jisas ke velera, “Oti hatira mai itagua.” ¹⁹ Imanea ke velera na mavitu eigna kedana nohe kori buburu, gi e tangolia e lima na bred me rua na fei me tada hadi i popo me veletokea a God eidia. Gi e vidoa na bred ma na fei me hera nigna na komi vaovarongo eigna kedana kemulia tadia na mavitu. ²⁰ Na mavitu kena vanga mena mahu. Ma na nigna na komi vaovarongo kena hathatanora na komi viovidoi vanga ke

tomagha, mena hoghoni vavonua e salaghe rua na arao. ²¹ Na haidudia mara na mane kena vanga, e lima na togha. Na koi vaivine ma na komi gari, imarea kena boi ijumira.

Jisas Ke Taetaveti Popogna Na Bea
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

²² Leghugna a Jisas ke hera ghadia na mavitu, imanea ke velera nigra na komi vaovarongo eigna kedana hahaghe kori boti mena kidi hathavu sethevugna na kolo. Jisas ke mono horu duadia na mavitu eigna keda vetulara tabiru kori melehadia. ²³ Leghugna ke eia iangeni, a Jisas ke vano hadi tagna sina suasupa me tarai. Kori huugna na aho a Jisas ke mono ghehegna ngengeni.

²⁴ Kori vido iangeni nigra na komi vaovarongo kena haunia ghohi i longa. Na boti ke saosaporaghi eigna na ghuri ke heta ke mai naghodia.

²⁵ Kori vevughei puni, a Jisas ke vano itadia nigra na komi vaovarongo. Imanea ke taetaveti popogna na bea. ²⁶ Kori vido kena reghia, imarea kena toatogha kena reghia na tidatho. Imarea kena mataghu nidia puala mena ghuu heta. ²⁷ Kari a Jisas ke velera, "Oti saghoi mataghu! Iaani inau vamua."

²⁸ A Pita ke velea, "Lod, keda pukuni ighoe tutuni, o veleu eigna kuda taveti mai itamua popogna na bea."

²⁹ Ma Jisas ke ania, "O taveti mai."

A Pita ke saki au kori boti me turughu taetaveti vano tagna a Jisas popogna na bea. ³⁰ Keana kori vido ke reghia na maghavu ke hutu, a Pita ke mataghu nigra puala me turughu tororo. Imanea ke ghuu vano tagna a Jisas, "Lod, o vahaviu!"

³¹ Jisas ke saisami me lakua na limagna a Pita me ania, "Nimua na vaututuni ke lae. Ehava gi o ghaghana ruarua?" ³² Romara koro vano saki haghe kori boti mi kori vido vamua iangeni, na ghuri ke soto. ³³ Gi mara na komi vaovarongo kena maimanihihia a Jisas mena veleagna, "Ighoe pukuni Dathegna a God tutuni!"

Jisas Ke Vatoke Tabirura Na Komi Tinoni Kena Vahaghi I Genesaret
(Mak 6:53-56)

³⁴ Jisas duagna nigra na komi vaovarongo kena hathavu sethevugna na kolo mena thonga kori meleha i Genesaret. ³⁵ Kori vido na komi tinoni ngengeni kena ghithatha a Jisas, imarea kena vetula vanoa na haghore tadia na komi meleha ghaghireidia. Ma na komi tinoni kena hatira mai tagna a Jisas arahai kena vahaghi eigna keda vatoke tabirura. ³⁶ Imarea kena kae huhurua a Jisas eigna keda lubatira arahai kena vahaghi gi kedana tugelia na kujukugna nigra na pohe. Ma na komi tinoni gougovu kena tugelia kena toke tabiru.

15

Na Komi Vetula Nidia Mara Na Farise
(Mak 7:1-13)

¹ Sina dani kekeha mara na Farise duadia kekeha mara velepuhigna na vetula nigra Moses kena kalasu mai i Jerusalem mena mai tagna a Jisas mena huatia, ² "Ehava gi nimua na komi vaovarongo kena boi leghua na komi vetula kena agutua ghehedia ara hutuda mena talu horua vanighita? Imarea kena boi leghua na puhi bali sikame* gi ena vanga."

³ Ma Jisas ke haghore tughura, "Ehava gi oti huhughua na komi vetula nigra a God moti leghura vamua nimiu na komi vetula ghehemiu? ⁴ Ighamu koti adoa a God ke velea ghohi, 'Ghaghana bohea a tamamiu ma idomiu,' ma 'Ahai keda velehouhorua a tamagna ba a idogna, na tinoni iangeni kedana vathehea.' ⁵ Kari ighamu koti velea e toke vamua ahai keda veleagna idogna ma tamagna, 'Tangomana kuda hatheghamu tagna na komi fata ku tonogna, kari boi tangomana nigua ikeagaieni. Eigna inau ku taluhaghore ghohi kuda hea a God.' ⁶ Ighamu koti velepuhia na tinoni iangeni eigna keda boi ghaghana bohea a tamagna ma idogna. Ighamu koti huhughua na vetula nigra a God eigna koti magnahaghinia na leghuagna nimiu na velepuhi ghehemiu vamua. ⁷ Oti piapilau puala eigna na puhi bali leghua a God! Na hava a God ke veleagna a profet Aisaia i hau eimiu ghamu e tutuni. A God ke velea,

⁸ 'Na komi tinoni iraani kena maimanihihiu kori haghoredia vamua, kari kori havidia ena hauniu inau.'

* 15:2 "puhi bali sikame" Mara kena boi sikame eigna na limadia ke garu. Mara na Farise kena ghaghana ke boi toke kedana tangolia sa fata ke boi raraha kori matagna a God. Na vunegna iangeni, imarea kena sikame leghuagna na puhi kena velea ke jino, gi ena vanga.

⁹ Imarea kena hai maimanihihiu vamua eigna kena tughua nigua na komi vetula mena leghua vamua nidia na komi vetula kena eia ghehedia.’ ”

¹⁰ Jisas ke kilo haidura na mavitu me veleragna, “Oti vaovarongo toetoke eigna kotida thaothadoghagna na hava kuda velegamu. ¹¹ Na vanga kena ghania na komi tinoni e boi tangomana keda vagarua kori matagna a God. Kari na komi fata dika kena velea na komi tinoni ke vagarura kori matagna a God.”

¹² Komi nigna na vaovarongo a Jisas kena mai itagna mena veleagna, “O adoa mua mara na Farise kena dikatadia eigna na haghore ko eia iangeni?”

¹³ Ma Jisas ke velera, “Na komi ghai ke boi joua a Tamagu, imanea keda vuti aura. ¹⁴ Oti saghoi mono duadia mara na Farise. Imarea kena vaghagna na mane ke doa ke batua sina mane ke doa mua. Iromara koroda sakai sikili kori lodu.”

¹⁵ Gi a Pita ke veleagna Jisas, “O unuhia vanighami na ghaghana koragna na titiono ko eia eigna na hava ke vagarura na komi tinoni kori matagna a God.”

¹⁶ A Jisas ke velera, “Ehava? Oti boi thaothadoghagna mua? ¹⁷ Na komi fata ke ghania na tinoni ke horu kori kutugna gi e leghua na hanganagna me au kori tonogna. ¹⁸ Keana na komi fata ke dika ke velea na tinoni ke au mai kori ghaghanagna, me iangeni na hava ke vagarua kori matagna a God. ¹⁹ Na komi fata ke dika vaghagna iraani kena au mai kori ghaghanagna na tinoni: na komi ghaghana ke dika, na vathehe tinoni, na nere duagna ahai ke boi taugna, na biabilau, na piapilau, ma na haghore diadikalagna na tinoni tavogha. ²⁰ Irangeni na komi fata ke vagarua na komi tinoni kori matagna a God. Keana na ghaniagna na vanga kori vido ke boi sikame na tinoni, iangeni ke boi tangomana na vagaruagna kori matagna a God.”

*A Jisas Ke Hathea Sina Vaivine Ke Boi Jiu
(Mak 7:24-30)*

²¹ Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti au kori meleha iangeni mena vano kori nohi ke gharania e rua na meleha i Taia mi Saidon. ²² Sina vaivinegna i Kenan ke boi Jiu ke mono ngengeni. Iia ke mai tagna a Jisas me ghuu heta vaghagna iaani, “Lod, a dathegna a Deved, o raroviu! Na tidatho ke haghevia a dathegu vaivine mi iia ke papara puala.”

²³ Keana a Jisas ke boi haghore tughua. Mara na vaovarongo kena mai tagna a Jisas mena veleagna, “O veleagna na vaivine iangeni eigna keda taveti sanighita. Eigna iia ke talu leghughita me ghuvighita hahali.”

²⁴ Gi a Jisas ke veleagna na vaivine iangeni, “A God ke vetulau mai bali hathera vamua na komi tinoni Jiu kena vaghadia na komi sip kena taveti sania ahai ke reireghira.”

²⁵ Na vaivine ke mai me torongaghi tuturu naghogna a Jisas me veleagna, “Lod, o hatheu!”

²⁶ Ma Jisas ke ania, “Boi toke katida hatia ghadia na vanga na komi gari mati soni vanoa tadia na komi aku.”†

²⁷ Iia ke haghore tughua, “Tutuni puala! Keana na komi aku ena ado mai mena ghania na pupurumai vanga kena sikili horu saragna na tevo nidia mara kena tonodia.”

²⁸ Ma Jisas ke ania, “Vaivine, nimua na vaututuni ke heta puala! Na hava ko kaeu, inau kuda eia vanigho.” Kori vido vamua iangeni, a dathegna na vaivine iangeni ke ghoi toke tabiru.

Jisas Ke Vatoke Tabirura Sethe Na Tinoni Kena Vahaghi

²⁹ Jisas ke taveti au ingengeni me ghoi tabiru vano kori kolo i Galili. Imanea ke vano hadi tagna sina suasupa me nohe. ³⁰ Na mavitu sethe kena haidu mai itagna mena hatira mai duadia na komi tinoni kena thehe na naedia, na komi tinoni kena doa, na komi tinoni ke thoki na naedia ba na limadia, na komi tinoni kena mui, mi sethe mua na tinoni kena vahaghi. Imarea kena vaegora kori naegna a Jisas mi manea ke vatoke tabirura gougovu. ³¹ Na mavitu kena reghia na hava ke eia a Jisas mena vere nidia puala. Aarahai kena mui kena haohaghore, arahai kena thoki na naedia ba na limadia kena ghoi toke tabiru, arahai kena thehe na naedia kena taetaveti, ma arahai kena doa kena ghoi reirei tabiru. Mi marea gougovu kena veletokea nidia God mara Israel.

† **15:26** Kori titiono iaani ke eia a Jisas, na komi gari, na komi tinonidia Israel ma na komi aku, na komi tinoni kena boi Jiu. Na vunegna mara Jiu kena ghaghana kena nagho vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu, kekeha maghavu kena kilora na komi aku. Jisas ke bosu magnahaghinia na haghore diadikalagna na vaivine ke boi Jiu, kari imanea ke magnahaghinia vamua na adoagna nigna na vaututuni iia ke heta ba teo.

*Jisas Ke Hera Ghadia E Vati Na Togha Mane
(Mak 8:1-10)*

³² Jisas ke kilora mai nigra na komi vaovarongo me velera, "Inau ku rarovira nigra puala na mavitu iraani eigna imarea kena mono duagu tolu ghohi na dani me teo sa ghadia na vanga. Boi tangomana kuda vetulara tabiru kori melehadia kori vido kena rofo. Kenughua ena lae mena sikili kori hangana."

³³ Nigra na komi vaovarongo kena velea, "Ivei hina katida pada sa vanga kori meleha ke gou eni keda nabadia na mavitu ke sethe iraani?"

³⁴ Gi a Jisas ke huatira, "Engiha na bred ke mono itamiu?"

Imarea kena haghore tughua, "E vitu na bred me kekeha fei iso vamua."

³⁵ Jisas ke velera na mavitu eigna kedana nohe horu kori thepa, ³⁶ gi e hatia na bred ma na fei. Govu, gi e veletokea a God me vidoa, me hera nigra na komi vaovarongo eigna kedana kemulira tadia na mavitu. ³⁷ Imarea gougovu kena vanga mena mahu. Gi ena hathatanora na komi viovidoi vanga ke tomagha mena hoghoni vonua e vitu na arao. ³⁸ Na haidudia mara na mane koragna na mavitu, e vati na togha. Imarea kena boi ijumira na kai vaivine ma na komi gari. ³⁹ Jisas ke vetulara tabiru na mavitu kori melehadia gi e hahaghe kori boti duagna nigra na komi vaovarongo mena vano kori nohi i Magadan.

16

*Mara Puhidia Mara Jiu Kena Kaea Na Reghithehe
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Sina dani kekeha mara na Farise mi mara na Sadiusi kena mai tagna a Jisas eigna kena magnahaghinia na pipiliagna. Imarea kena kaea eigna keda eia vanira na reghithehe bali adoa a God ke vetula maia.

² Jisas ke veleragna, "Kori vido ke huu na aho me mela na maaloa, ighamu koti velea ivughei keda sola. ³ Keana kori vido ke sogala hadi na aho me mela na maaloa, ighamu koti velea kenughua keda uha. Kori vido koti reghia na maaloa, ighamu koti adoa na hava keda tate mai, kari ighamu koti boi adoa na ghaghana ikoragna na komi fata ku eia. ⁴ Ighamu na komi tinoni koti havi ikeagaieni, oti dika puala. Ighamu koti magnahaghinia puala na reghiagna na reghithehe. Kari ighamu kotida reghia sina reghithehe vamua ke vaghagna na reghithehe a God ke ei vania a profet Jona."* Govu, gi a Jisas ke taveti au itadia.

*Na Velepuih Nidia Mara Na Farise Mi Mara Na Sadiusi Ke Boi Jino
(Mak 8:14-21)*

⁵ Jisas duagna nigra na komi vaovarongo kena hathavu vano sethevugna na kolo i Galili, kari mara na vaovarongo kena havaghinia na ohoagna ghadia na bred. ⁶ Jisas ke velera, "Oti reireghi toke ghamu kori isi nidia mara na Farise mi mara na Sadiusi."

⁷ Mara na vaovarongo kena haohaghore ghehedhia mena velea, "Imanea ke velea iaani eigna ke teo sa bred itada." ⁸ Jisas ke adoa na hava kena titionoa me velera, "Nimiu na vaututuni ke boi heta! Ehava gi oti haohaghore varihotaghimiu eigna na havaghiniagna na bred? ⁹ Oti boi thaothadoghagna mua? Ehava? Oti madoa nimiu ghohi e lima na togha mane ku heraghadia tagna e lima na bred vamua, ma na komi arao koti hoghoni vonua tagna na komi viovidoi vanga ke tomagha? ¹⁰ Moti madoa nimiu ghohi e vati na togha mane ku heraghadia tagna e vitu na bred, ma na komi arao koti hoghoni vonua tagna na komi viovidoi vanga ke tomagha? ¹¹ Ehava gi oti boi adoa inau ku boi titiono vanighamu eigna na bred? Oti reireghi toke ghamu kori isi nidia mara na Farise mi mara na Sadiusi."

¹² Kori vido vamua iangeni imarea kena adoa a Jisas ke boi titionoa eigna na isi bali agutu bred, keana imanea ke magnahaghinira eigna kedana boi leghua na velepuih nidia mara na Farise mi mara na Sadiusi.

*Pita Ke Vele Aua Jisas A Vahavi
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Jisas ma nigra na komi vaovarongo kena taveti vano kori meleha i Sisaria Filipai. Kori vido kena mai gharania, a Jisas ke huatira, "Kori ghaghanadia na komi tinoni, ahai na Dathei Tinoni na?"

¹⁴ Imarea kena ania, "Kekeha tinoni kena velea ighoe a Jon Siuvitabu ke havi tabiru. Kekeha kena velea ighoe a profet Elaija, mi kekeha kena velea ighoe a profet Jeremaia ba sina profet tavogha ke mono i hau."

* 16:4 Reghia Matiu 12:39-40

¹⁵ Jisas ke ghoi huatira, "Ighamu na ba? Ahai oti aniu?"

¹⁶ Saimon Pita ke veleagna, "Ighoe a Vahavi, a Dathegna God ke havi."

¹⁷ Gi a Jisas ke ania, "Saimon, dathegna a Jona, a God ke vatokegho, eigna na hava ko vele aua, a Tamagu i popo ke tateli vanigho, boi na tinoni. ¹⁸ Inau kuda kilogho a Pita, ma na ghaghana koragna na aha iangeni, 'na ghahira.' Mi popogna na ghahira iaani inau kuda sokaraghinia nigua na kiloau. Ma na mana nigua na thehe keda boi heta pungusia. ¹⁹ Inau kuda hegho na komi kiigna na hughuta i popo. Na hava koda lutia kori maramagna, God i popo keda lutia. Ma na hava koda lubatia kori maramagna, a God i popo keda lubatia."

²⁰ Gi a Jisas ke haghore heta vanira nigua na komi vaovarongo eigna kedana saghoi veleagna sa tinoni imanea hiri a Vahavi.

Jisas Ke Titiono Na Papara Ma Na Thehe Keda Kathea Imanea
(Mak 8:31-33; Luk 9:22)

²¹ Turugu kori vido iangeni me vano, a Jisas ke titiono tadia nigua na komi vaovarongo imanea keda vano i Jerusalem me titiono mua na hava keda kathea ngengeni. Imanea ke velea mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigua a Moses duadia kekeha mara puhi kedana vapara mena vathehea, kari kori vatolugna na dani imanea keda sokara tabiru kori thehe.

²² Keana a Pita ke hatia a Jisas moro vano tagna ke korogha me haghore peoa. Pita ke veleagna, "Lod, teo keda kathegho na hava ko titiono!"

²³ Ma Jisas ke rei vano tagna a Pita me veleagna, "Satan, o taveti sanii! Ighoe ko magnahaghinia kuda jefe tagna na vanohehe nigua a God. Na komi fata ko velea ke boi mai tagna a God, kari na ghaghanadia vamua na komi tinoni."

Ahai Ke Magnahaghinia Na Leghuagna a Jisas, Imanea Keda Sasaa Na Thehe
(Mak 8:34—9:1; Luk 9:23-27)

²⁴ A Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, "Gi ahai ke magnahaghinia keda nigua na vaovarongo, imanea keda saghoi eia na komi fata ke magnahaghinia ghehegna. Imanea keda leghuu hahali me mono kaikaliti bali papara me thehe kori ghaibabala.

²⁵ Aarahai kena boi leghuu inau eigna kena magnahaghinia na eiagna vamua na hava kena magnahaghinia, imarea kedana boi hatia na havi ke teo na govugna. Kari arahai kena sasaa na papara ma na thehe eigna kena leghuu inau, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna. ²⁶ Gi ahai ke tonogna na komi fata ke sethe kori maramagna, kari e boi tonogna na havi ke teo na govugna, kenughua na komi fata irangeni e hathea mua? Teo! Eigna imanea boi tangomana keda volia na havi ke teo na govugna kori nigua na komi fata ke tonogna. ²⁷ Inau, na Dathei Tinoni, kuda ghoi tabiru mai duadia nigua na komi enjel kori mana ma na silada nigua a Tamagu. Kori vido iangeni inau kuda hera na taba tadia arahai kena eia na komi fata ke toke, mu vaparara arahai kena eia na komi fata ke dika. ²⁸ Kekeha itamiiu koti mono duagu ikeagaieni, ighamu kotida boi thehe moti ghieghilei reghiu inau, na Dathei Tinoni, kuda ghoi tabiru mai mu vunagi pungusira nigua na komi tinoni."

17

Na Tonogna A Jisas Ke Tughu
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Leghugna e ono na dani, a Jisas ke hatia a Pita duadia romara tamatahi Jemes ma Jon, mena vano ghehedua kori suasupa ke hadi. ² Tolu na mane vaovarongo kena rei vano mena reghia na dodorogna a Jisas ke tughu. Turughu kori langegna me horu kori luagna ke siasilada vaghagna na aho. Ma nigua na pohe ke pura me siasilada puala. ³ Gi a Moses ma Elaija koro tate mai moro urungu duagna a Jisas. ⁴ Ma Pita ke veleagna a Jisas, "Lod, toke puala kiti mono duamii eeni! Koda magnahaghinia, inau kuda agutua e tolu na aava, sikei nimua ighoe, sikei nigua a Moses me sikei nigua a Elaija."

⁵ Kori vido a Pita ke haohaghore mua, na parako ke siasilada ke mai popodia me unghira, ma na haghore ke au mai kori parako, "Iaani a pukuni dathegu ku dothovia puala. Oti vaovarongo itagna." ⁶ Tolu na mane vaovarongo kotolu mataghu puala motolu nere ulu horu kori thepa.

⁷ A Jisas ke mai itadia me tangolira me velera, "Oti sokara hadi moti saghoi mataghu."
⁸ Tolumara kotolu tada hadi mena reghia a Jisas vamua ke mono duadia.

⁹ Kori vido Jisas duagna tolu nigua na mane vaovarongo kena horu mai kori suasupa, a Jisas ke haghore heta vanira, "Otolu saghoi veleagna ahai na hava kotolu reghia me ghieghilei jufu mai na dani inau, na Dathei Tinoni, kuda havi tabiru kori thehe."

¹⁰ Gi tolu na mane vaovarongo kotolu huatiagna a Jisas, “Ehava gi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena velea a profet Elaija keda kidi mai gi e mai a Vahavi? Kari ighoe o kidi mai nimua ghohi.”

¹¹ A Jisas ke haghore tughura, “Tutuni puala a Elaija keda kidi mai me kaikalitira na mavitu eigna na maigna a Vahavi. ¹² Kari inau ku veleghamu a Elaija e mai nigna ghohi kari na mavitu kena boi ghithatha imanea. Imarea kena leghua vamu na ghaghanadia ghehedua mena vapara mena vatheheua. Mi nau, na Dathei Tinoni, imarea kedana eia vaghagna mua iangeni itagua.” ¹³ Kori vido iangeni e tolu nigna na vaovarongo kotolu adoa a Jisas ke titiono vanira eigna a Jon Siuvitabu.

A Jisas Ke Gigi Aua Na Tidatho Itagna Sina Gari Mane
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Kori vido a Jisas duagna tolu nigna na vaovarongo kena horu mai kori suasupa, na mavitu ke sethe kena pitura. Sina mane tadia na mavitu ke mai tagna a Jisas me torongaghi tuturu horu itagna me veleagna, ¹⁵ “Lod, o rarovia a dathegu mane. Na tonogna ke ado kakai me aiariri. Imanea ke pukuni papara puala. Sethe na maghavu imanea ke sikili kori joto ba na bea. ¹⁶ Inau ku hati vanoa ghohi tadia nimua na komi vaovarongo, keana imarea kena boi tangomana nidia na vatokeagna.”

¹⁷ A Jisas ke ania, “Ighamu na komi tinoni dika. Oti boi vaututuniu! Sethe na maghavu ghohi ku mono duamui. Ingiha gi kotida vaututuniu? Oti hati maia na gari itagua!” ¹⁸ Ma Jisas ke haghore heta vania na tidatho ke haghevia me taveti au itagna. Kori vido vamu iangeni na gari ke ghohi toke tabiru.

¹⁹ Leghugna iangeni, na komi vaovarongo kena mai ghehedua tagna a Jisas mena huatia, “Ehava gi iti boi tangomana na gigi auagna na tidatho iangeni?”

²⁰⁻²¹ Ma Jisas ke haghore tughura, “Nimiu na vaututuni ke boi nabagna na gigi auagna. Inau ku veleghamu, toke nimiu na vaututuni keda iso puala vaghagna na katuragna na ghai mastad, ighamu tangomana kotida veleagna na suasupa iangeni, ‘O riu vano kori vido iangeni,’ ma na suasupa keda riu vano. Teo sa fata keda vahothahaghinighamu gi kotida vaututuni.”*

Jisas Ke Ghohi Titiono Eigna Na Theheagna
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Sina dani, leghugna kena tabiru vano i Galili, a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, “Inau, na Dathei Tinoni, sina mane keda perou kori limadia mara nigua na thevuioaka. ²³ Imarea kedana vatheheua, kari kori vatolugna na dani inau keda havi tabiru kori thehe.” Kori rongoviagna na haghore iangeni, nigna na komi vaovarongo kena dikahedua hutu puala.

Jisas Ke Volia Na Takisigna Na Vathe Ke Tabu Nigna A God

²⁴ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena jufu mai i Kapaneam. Gi mara bali ohoa na takisigna na Vathe ke Tabu kena mai tagna a Pita mena huatia, “Ehava? Nimua na mane velepuhi ke ado volia na takisigna na Vathe ke Tabu ba teo?”

²⁵ A Pita ke haghore tughura, “Hii, imanea ke volia.”

Leghugna iangeni a Pita ke haghe vano kori vathe ma Jisas ke kidi huati maia vaghagna iaani, “Saimon Pita, ehava na ghaghanamu na? Na komi king kori maramagna kena hatia nidia na takisigna ara dathedia ba tadia na komi tinoni tavogha?”

²⁶ A Pita ke veleagna, “Tadia na komi tinoni tavogha.”

Ma Jisas ke ania, “Tutuni. Ma na vunegna irohita ara dathegna a God na king, e toke vamu irohita koroda boi volia na takisi iangeni. ²⁷ Keana na vunegna kati bosu magnahaghinia mara bali oho takis kedana dikatadia, o vano kori kolo mo tatagho. Na fei koda kidi saraka, o hangavia na livogna mo koda reghipada sikei na siliva. O hatia mo vano volia roda na takisigna na Vathe ke Tabu.”

18

Ahai Ke Nagho?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Kori vido iangeni, nigna na komi vaovarongo a Jisas kena mai itagna mena huatia, “Ahai ke pukuni nagho tadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira?”

² A Jisas ke kilo maia na gari iso me vasokaraghinia itadia. ³ Gi e veleragna, “Inau ku veleghamu, gi kotida boi tughua na havimiu ke koakoa moti boi mono taluleghu

* **17:20-21** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Ghrik, 21 na thagi ke mono, “Keana na thagi tidatho iaani teo keda taveti au gi kotida boi tarai moti boi sota kori vanga.”

vaghadia na komi gari, teo kotida mono duadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira. ⁴ Keana ahai ke mono taluleghu vaghagna na gari iaani, imanea ke pukuni nagho vano tadia na komi tinoni gougovu a God ke vunaghi pungusira. ⁵ Ahai ke kalitia sa tinoni ke vaghagna na gari iaani eigna ke leghuu inau, imanea ke kalituu inau.

Saghoi Lubatia Sa Fata Keda Vajefea Nimua na Vaututuni

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Ahai keda vajefea nigna na vaututuni sa tinoni vaghagna na gari iaani, imanea ke dika puala. E toke gi kedana taria na ghahira hutu kori luagna mena vabilomoa kori tahi, eigna na hava a God keda eia itagna keda tahu vano tagna iangeni. ⁷ Rarovira puala na komi tinonigna na maramagna iaani. Eigna sethe na fata ke tangomana na vajefea nida na vaututuni. Na komi fata ke ado vajefera na komi tinoni kedana mono thovohaliu, kari ahai keda vajefea sa tinoni, a God keda pukuni vapara.

⁸ “Gi na limamu ba na naemu keda vajefea nimua na vaututuni, o utuhi aua mo sonia. E toke keda mono sikei na limamu ba sikei na naemu vamua, kari o hatia na havi ke teo na govugna. E boi toke keda mono rua na limamu ba rua na naemu, kari a God ke sonigho vano kori joto ke ghatha thovohaliu. ⁹ Gi sikei na matamu keda vajefea nimua na vaututuni, o sipa aua mo sonia. E toke keda mono sikei na matamu vamua kari o hatia na havi ke teo na govugna. E boi toke keda mono e rua na matamu kari a God keda sonigho vano kori joto kori meleha papara.”

Na Titono Velepui Eigna Na Sip Ke Hahi

(Luk 15:3-7)

¹⁰⁻¹¹ A Jisas ke ghoi velea, “Oti reireghi toke ghamu eigna e boi toke gi kotida toatogha sikei tinoni tadia arahai kena leghuu inau ke boi nagho. Inau ku veleghamu, nida na komi enjel kena mono hahali duagna a Tamagu i popo.*

¹² “Ehava? Gi sina mane keda tonogna sina hathangatu sip me hahi sikei itadia, na hava keda eia na mane iangeni? Imanea keda talu horura e hia hangavulu me hia na sip kori suasupa kena vanga itagna me vano hiroa sikei ke hahi. ¹³ E tutuni na hava ku veleghamu, kori vido ke reghipada, nigna na totogo eigna na sip iangeni keda hutu vano tagna nigna na totogo eidia e hia hangavulu me hia na sip kena boi hahi. ¹⁴ A Tamamiu i popo ke vaghagna iangeni ghua. Imanea ke bosi magnahaghinia sikei tadia nigna na komi tinoni keda jefe itagna.

Na Puihali Vajino Na Tinoni Kiloau Ke Ei Hahi

¹⁵ “Gi sa tinoni ke vaututuni ghua keda eia na fata ke dika itamua, o vano ghehemu itagna mo veleagna na hava ke ei hahia. Gi keda rongovigho me tughuhehe, ighoe ko hati tabiru tagna a God a kulamu kori vaututuni. ¹⁶ Keana gi keda boi rongovigho, o ghoi tabiru itagna mo hatia duamu sikei be rua na tinoni. Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, “Gi koda toroagna sa tinoni, e rua be tolu na tinoni keda mono bali velea na hava ko titiono e tutuni.” ¹⁷ Gi keda talu boi rongovigho, o vano mo titono tadia na komi tinoni kiloau. Leghugna iangeni, gi keda boi rongovia na hava kena velea na komi tinoni kiloau, o saghoi mono haidu duagna vaghagna ighoe ko boi mono haidu duadia mara bongihehe mi mara na oho takis kena dika.

¹⁸ “Inau ku veleghamu, na hava koti lutia kori maramagna, God i popo keda lutia. Ma na hava koti lubatia kori maramagna, a God i popo keda lubatia.

¹⁹ “Inau ku ghoi veleghamu, gi e rua na tinoni koro vaututuni koroda magnahaghinia sina fata moro tarai kaea, a Tamagu i popo keda eia vanira. ²⁰ Imanea keda hera, eigna ivei kedana haidu bali tarai e rua be tolu na tinoni kena leghuu inau, inau kuda mono duadia.”

Na Titono Velepui Eigna Na Tinoni Ke Boi Rarovia A Kulagna

²¹ A Pita ke mai tagna a Jisas me huatia, “Lod, gi sina tinoni ke vaututuni keda ei vaniu na fata ke dika, engiha horui talutavoghagna na paluhagna kuda eia? E vitu?”

²² A Jisas ke haghore tughua, “Boi e vitu, kari e vitu hangavulu me vitu. ²³ Inau ku haghore vaghagna iaani eigna na hughuta i popo ke vaghagna na titono eigna sina king ke magnahaghinia na hatiagna na rongo kena koania itagna kekeha nigna na mane agutu. ²⁴ Kori vido na king ke turughu hati tabirua nigna na rongo, nigna na komi soldia kena hati maia itagna sina nigna na mane agutu ke kaonia e salaghe na togha i gol. ²⁵ Na vunegna ke hutu puala na rongo iangeni, imanea ke boi tangomana na tughu tabirua. Ma na king ke velera nigna na komi soldia eigna kedana hatia imanea

* **18:10-11** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 11 na thagi ke mono, “Inau, na Dathei Tinoni, ku mai bali vahavira arahai kena mono kori koakoa.”

duagna a taugna mara dathegna ma na nigna na komi fata gougovu. Imanea ke velera eigna kedana salemura bali tughua nigna na rongo. ²⁶ Na mane iangeni ke torongaghi tuturu horu itagna na king me kae huhurua vaghagna iaani, 'O raroviu mo pitu sina vido. Inau kuda tughu tabirua nimua na komi rongo gougovu.' ²⁷ Na king ke rarovia imanea me veleagna e toke vamua keda boi tughu tabirua na rongo ke kaonia itagna. Gi e lubatia mamaluha.

²⁸ "Leghugna ke taveti au, na mane iangeni ke pada sina mane agutu mua ke kaonia sina hathangatu i siliva itagna. Imanea ke thotia me pognoia na luagna me ania, 'O tughu tabirua na rongo ko kaonia itagua!'

²⁹ "Ma na mane agutu iangeni ke torongaghi tuturu horu itagna me kae huhurua vaghagna iaani, 'O raroviu mo pitu sina vido. Inau kuda tughu tabirua na rongo ku kaonia itamua.' ³⁰ Keana imanea ke bosi sasaa na pituagna me vano velera mara puhi eigna kedana boa na mane iangeni kori vathe tatari me ghieghilei tughu tabirua nigna na koani.

³¹ "Kekeha nigna na mane agutu na king kena rongovia na hava ke eia na mane iangeni mena dikahehedia. Imarea kena vano tagna na king mena veleagna na hava ke eia imanea. ³² Na king ke kilo tabiru maia nigna na mane agutu me veleagna, 'Ighoe na mane agutu ko dika puala! Inau ku rarovigho gi u vathehea govua nimua na kaoni eigna ko kaeu. ³³ Eigna na hava gi o boi rarovia na mane ke kaonia itamua vaghagna inau ku rarovigho na?' ³⁴ Na king ke dikatagna puala me velera nigna na komi soldia eigna kedana boa haghea imanea kori vathe tatari mena vapara me ghieghilei tughu tabirua nigna na koani."

³⁵ Gi a Jisas ke velera, "Vaghagna iangeni a Tamagu i popo keda eia vanighamua kotida boi talutavogha kori hehemiu doudolu na paluhagna sa tinoni ke vaututuni mua."

19

Jisas Ke Velepui Eigna Na Veisonighi Kori Taulaghi (Mak 10:1-12)

¹ Leghugna a Jisas ke vagovua nigna na titono iangeni, imanea ke au sania na provins i Galili me taveti vano kori provins i Judea sethevugna na bea hutu i Jodan. ² Na mavitu ke sethe kena leghua, mi manea ke vatoke tabirura arahai kena vahaghi itadia.

³ Kekeha mara na Farise kena mai tagna a Jisas eigna kena magnahaghinia na pilauniagna. Imarea kena huatia, "Ehava? Na komi vetula nigna a Moses ke lubatia na mane keda sonia a taugna eigna ke magnahaghinia vamua?"

⁴ A Jisas ke haghore tughura, "Inau ku adoa ighamu koti ijumia ghohi tadia na komi Rioriso ke Tabu, kori turughugna na maramagna a God ke vavuha na mane ma na vaivine. ⁵ Ma God ke velea, 'Na vunegna iaani na mane keda taveti sania a tamagna na idogna me mono haidu duagna a taugna. Mi roira koroda sikei vamua na tinoni.' ⁶ Iroira koro boi e rua na tinoni, kari oro sikei vamua. Na vunegna iangeni, e boi toke na tinoni keda sonia a taugna. Saghoi thevurua na hava a God ke tari haidura ghohi."

⁷ Gi mara na Farise kena huatia a Jisas, "Gi keda ai na, ehava gi a Moses ke lubatia na mane keda sonia a taugna gi keda risoa ghohi na pepagna na veisonighi?"

⁸ Ma Jisas ke velera, "A Moses ke lubatia na veisonighi eigna ke pono puala na ulumiu. Keana kori turughugna, a God ke bosi magnahaghinia keda ai. ⁹ Inau ku veleghamu, na mane keda sonia a taugna me taulaghi tagna sina vaivine tavogha, imanea ke ghoho. Keana gi a taugna keda ghohoa, imanea keda tangomana na soniagna."

¹⁰ Gi nigna na komi vaovarongo a Jisas kena velea, "Gi iangeni vamua na vunegna na mane keda sonia a taugna, e toke na komi tinoni kedana boi taulaghi."

¹¹ A Jisas ke anira, "Boi na komi tinoni gougovu kedana tangomana na leghuagna na velepuhi iaani, kari arahai vamua a God ke hathera eigna kedana leghua. ¹² Kekeha mane kena boi taulaghi eigna kena kara, mi kekeha eigna imarea kena sogira eigna kedana boi mono gari. Mi kekeha tinoni kena boi taulaghi eigna kena magnahaghinia vamua kedana agutu vania a God. Arahai kena tangomana na leghuagna na velepuhi iaani, e toke imarea kedana leghua."

Jisas Ke Vatabura Na Komi Gari (Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kekeha tinoni kena talangira mai na komi gari tagna a Jisas eigna keda taboa na uludia me tarai eidia. Keana mara na vaovarongo kena ngarara mena lutira arahai kena hatira mai. ¹⁴ Kari a Jisas ke velera, "Oti lubatira mai na komi gari itagua moti saghoi lutira eigna na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira, imarea vaghadia na komi gari

iraani.” ¹⁵ Gi e taboa na uludia me vatabura. Leghugna iangeni a Jisas ke taveti au tagna na meleha iangeni.

*Na Mane Mathangani Ke Pada Rongo
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Sina mane pada rongo ke mai tagna a Jisas me huatia, “Velepui, na hava na fata ke toke kuda eia bali hatia na havi ke teo na govugna na?”

¹⁷ A Jisas ke haghore tughua, “Ehava gi o huatiu eigna na hava ke toke? Ighoe ko adoa ghohi a God vama ke toke. Keana gi koda magnahaghinia na hatiagna na havi ke teo na govugna, o leghura nigna na komi vetula a God.”

¹⁸ Gi na mane iangeni ke ghohi huatia, “Na hava nigna na komi vetula kuda leghura na?”

Ma Jisas ke veleagna, “Saghoi vathehea na tinoni, saghoi ghoho, saghoi bilau, saghoi vuha haghoregna ahai, ¹⁹ ghaghana bohea a tamamu ma idomu, mo dothovira arahai tavogha vaghagna vama ighoe ko dothovigho ghehemu.”

²⁰ Ma na mane mathangani iangeni ke veleagna a Jisas, “Na komi vetula irangeni, inau ku leghura gougovu ghohi. E mono mua sa fata kuda eia?”

²¹ A Jisas ke ania, “Gi koda magnahaghinia na mono jino kori matagna a God, o vano mo salemua na komi fata gougovu ko tonogna, kari o hatia na rongodia mo kemulia itadia mara kena kuma. Gi koda eia iangeni, ighoe koda tonogna na komi fata ke toke i popo. O vano eia iangeni, gi o mai leghuu inau.” ²² Kori vido na mane mathangani ke rongovia iaani, imanea ke dikahehegna puala eigna ke sethe puala na komi fata ke tonogna. Me taveti sania a Jisas.

²³ Gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, “Inau ku veleghamu, e vahothahaghinira puala na komi tinoni kena pada rongo kedana haghe kori hughuta i popo. ²⁴ Ehava? Tangomana mua na kamel keda haghe vano kori katogna na nili? Vahotha puala! Keana e vahotha vano mua tagna ahai ke padarongo keda haghe vano kori hughuta nigna a God.”

²⁵ Kori rongoviagna na haghore iaani, mara na vaovarongo kena vere nidia puala mena velea, “Keda vahotha puala na hatiagna na havi ke teo na govugna tagna na tinoni ke pada rongo, ahai keda tangomana na?”*

²⁶ A Jisas ke rei vano itadia me velera, “Tadia na komi tinoni e vahotha puala, keana a God ke tangomana na eiagna vanira na komi tinoni na komi fata kena boi tangomana na eiagna ghehedia.”

²⁷ Gi a Pita ke veleagna, “Ighami kiti taveti sania nimami na komi fata miti leghugho. Na hava na taba a God keda heghami na?”

²⁸ Ma Jisas ke anira, “Inau ku veleghamu, kori vido inau, na Dathei Tinoni, kuda nohe kori nigua na sapei vunaghi mu vunagi pungusira na komi tinoni kori maramagna mathangani, ighamu nigua na komi vaovarongo kotida nohe tadia salaghe rua na sapei vunaghi moti vunaghi pungusira e salaghe rua na vikegna i Israel. ²⁹ Ahai keda taveti sania na vathegna ba ara tahigna ba ara vaivinegna ba a tamagna ba a idogna ba a taugna ba ara dathegna ba nigna na thepa eigna ke leghuu inau, a God keda hea sethe mua na komi fata iraani ke taveti sania. Mi manea keda hatia mua na havi ke teo na govugna. ³⁰ Kari sethe na tinoni kena nagho ikeagaieni kedana leghu, me sethe kena leghu ikeagaieni kedana nagho.”

20

Na Titono Velepui Eidia Na Komi Tinoni Kena Agutu Kori Gnatha

¹ A Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, “Na hughuta i popo ke vaghagna sina mane ke tonogna na gnatha. Kori vevughei puni, imanea ke taveti au eigna keda hirora kekeha tinoni bali agutu kori nigna na gnatha. ² Imanea ke padara kekeha me velera keda volira na rongo nabagna na agutu sina dani. Gi imanea ke vetulura vano kori nigna na gnatha mena agutu.

³ “Nabagna tangi hia kori vevughei, imanea ke ghohi taveti au me reghira kekeha tinoni kena hai mono kori vido bali makete. ⁴ Imanea ke velera, ‘Gi kotida vano moti agutu kori nigua na gnatha, inau kuda volighamu na hava ke nabagna na agutu kotida eia.’ ⁵ Mi marea kena vano mena agutu.

“Kori tangi salaghe rua mi kori tangi tolu kori hinaota lavi, imanea ke ghohi taveti au me padara kekeha tinoni bali agutu. ⁶ Kori tangi lima kori lavi, imanea ke ghohi taveti au

* **19:25** Mara nigna na vaovarongo a Jisas kena vere nidia puala eigna mara Jiu kena toatogha a God ke vatokera na komi tinoni padarongo.

me reghira kekeha tinoni kena hai mono me huatira, 'Ehava gi oti hai mono eeni moti boi eia sa agutu na dani doudolu?'

⁷ "Imarea kena ania, 'Eigna teo ahai ke kaeghami eigna kitida agutu vania.'

"Mi manea ke velera, 'Oti vano moti agutu duadia arahai kena agutu ghohi kori nigua na gnatha.'

⁸ "Kori lavigna na dani iangeni, na mane ke tonogna na gnatha ke veleagna na mane ke reireghira na komi tinoni agutu, 'O kilora mai na komi tinoni agutu eigna koda volira. Kari o kidi volira arahai kena turughu agutu kori lavi me jufu tadia arahai kena kidi agutu.'

⁹ "Kori vido na komi tinoni kena turughu na agutu kori tangi lima kori lavi kena mai, imarea kena hatia na rongo nabagna na agutu sina dani. ¹⁰ Na vunegna iangeni, kori vido na komi tinoni kena kidi agutu kena mai, imarea kena toatogha kedana hatia na rongo ke hutu vano tagna iangeni. Keana imarea kena hatia na rongo ke nanaba vamua. ¹¹ Leghugna kena hatia nidia na rongo, imarea kena dikatadia tagna na mane ke tonogna na gnatha mena veleagna, ¹² 'Na komi tinoni irangeni kena agutu koragna sina aoa vamua, kari ighami kiti agutu miti papara kori aho na dani doudolu. Keana ighoe ko volira nanaba vamua tagna na hava ko volighami!'

¹³ Imanea ke veleagna sikei tadia, 'Kulagu, inau ku boi pillaunigho. Gi o agutu vaniu, ighoe ko hia na hava ku velegho kuda voligho. ¹⁴ O hatia nimua na rongo mo vano. Inau ku magnahaghinia kuda volia na tinoni ke turughu na agutu kori lavi nanaba vamua tagna na hava ku voligho. ¹⁵ Ehava? E boi jino kuda hea nigua na rongo leghuagna na ghaghanaga na? Ighoe ko tahotha eigna ku eia na fata ke toke vanira arahai kena boi agutu dani doudolu?' "

¹⁶ Gi a Jisas ke velea, "Vaghagna iangeni, arahai kena leghu ikeagaieni, imarea kedana nagho. Ma arahai kena nagho ikeagaieni, imarea kedana leghu."

A Jisas Ke Ghoi Titiono Na Thehegna
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kori vido a Jisas duagna salaghe rua nigua na komi vaovarongo kena taetaveti vano i Jerusalem, imanea ke talangira au kori hangana eigna kedana mono ghehedea me velera, ¹⁸ "Oti vaovarongo toetoke. Ighita katida atu hadi i Jerusalem, gi sina tinoni keda perou inau, na Dathi Tinoni, kori limadia mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigua a Moses. Imarea kedana fateu bali vatheheu, ¹⁹ gi ena ghoi lubatiu vano tadia mara kena boi Jiu eigna kedana kihaghiniu mena thabuhui mena tupipuhui kori ghaibabala. Kari, kori vatolugna na dani inau kuda ghoi havi tabiru kori thehe."

Na Velepui Eigna Na Tinoni Baubatu Ke Toke
(Mak 10:35-45)

²⁰ A taugna a Jebedi duagna e rua dathegna, Jemes ma Jon, kena mai tagna a Jisas. Iia ke torongaghi tuturu horu itagna a Jisas eigna keda kaea sina fata.

²¹ Jisas ke huatia, "Na hava ko magnahaghinia?"

Iia ke haghore tughua, "Kori maghavu koda vunaghi pungusira na komi tinoni, inau ku magnahaghinia koda lubatira e rua a dathegu eigna koroda vunaghi pungusira duamu. Sikei keda nohe kori madothomu mi sikei kori toimu."

²² Ma Jisas ke veleragna, "Otolu boi adoa na hava koti kaeu. Ehava romara? Tangomana koroda papara vaghagna kuda eia inau?"

Romara koro veleagna, "Hii! Tangomana mua kuruda eia!"

Ma Jisas ke velera, "Tutuni puala! Roghamu koroda papara vaghagna kuda eia inau, ²³ kari inau boi tangomana kuda vahira arahai kedana nohe kori madothogu ma na toigu kori vido kuda vunaghi pungusira na komi tinoni. A God ghehegna vamua keda velera arahai kedana nohe duagu eigna imanea ke vahira ghohi."

²⁴ Kori vido mara salaghe na vaovarongo kena rongovia na hava koro kaea, imarea kena dikatadia tadia a Jemes ma Jon. ²⁵ A Jisas ke kilora mai mara nigua na vaovarongo gougovu itagna me velera, "Ighamu oti adoa ghohi na koi vunaghidia mara kena boi Jiu kena magnahaghinia na hururagna nidia na mavitu bali eia na hava kena magnahaghinia. ²⁶ Kari oti saghoi eia vaghagna iangeni. Ahai ke magnahaghinia keda baubatu itamiu, imanea keda agutu vanighamu. ²⁷ Ma ahai ke magnahaghinia keda nagho itamiu, imanea keda agutu vanighamu vaghagna na tinoni seka. ²⁸ Oti leghua na puhigu, eigna inau, na Dathi Tinoni, u bosu mai kori maramagna eigna kedana agutu vaniu na mavitu. Keana inau ku mai bali agutu vanira, mu kuda thehe bali vamamaluhara na komi tinoni tagna na komi paluhadia."

A Jisas Ke Vatoke Tabirua Na Matadia E Rua Na Mane Koro Doa
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Na mavitu ke sethe ke leghua a Jisas kori vido imanea duagna nigna na komi vaovarongo kena au sania i Jeriko. ³⁰ E rua na mane koro doa koro nohe ghaghireigna na hangana. Romara koro rongovia na rorongogna a Jisas ke halu atu moro ghuu heta, "Lod, dathegna Deved, o rarovighami!"

³¹ Sethe na tinoni kena veleragna eigna koroda bughoro, kari romara koro ghoi ghuu heta vano mua, "Lod, dathegna Deved, o rarovighami!"

³² A Jisas ke sokara soto me kilora mai, gi e huatira, "Na hava koro magnahaghinia kuda eia vanighamu?"

³³ Mi romara koro veleagna, "Lod, roghami kuru magnahaghinia kuruda ghoi reirei tabiru."

³⁴ Ma Jisas ke rarovira me tabora vano na matadia. Kori vido vamua iangeni, romara koro ghoi reirei tabiru moro leghua a Jisas.

21

Jisas Ke Jufu I Jerusalem Ma Na Mavitu Kena Kilothaba Imanea
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-38; Jon 12:12-19)

¹ Kori vido a Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena taveti vano i Jerusalem, imarea kena kidi mai kori meleha i Betpej tagna na Suasupa i Ghai Olev. A Jisas ke vetulara vano tagna na meleha iangeni e rua nigna na mane vaovarongo. ² Gi e vetulara, imanea ke anira, "Roghamu oro vano kori meleha iangeni mo koroda reghia sina dongki ke piniti ma a dathegna ke sokara hilighagna. Oro unuhira moro hatira mai itagua. ³ Gi ahai keda huatighamu eigna na fata koro eia, oro veleagna, 'A Lod ke magnahaghinira.' Mi manea keda lubatira vanighamu eigna koroda hatira mai."

⁴ Iaani ke tate mai eigna keda tutuni na hava a God ke velea sina profet i hau,

⁵ "Iaani na hava koda velera na komi tinonidia i Jerusalem kori suasupa i Saion. 'Oti reghia, nimiu na king ke mai itamiu ikeagaieni. Imanea ke mono taluleghu me taetaveti popogna na dongki, Tutuni, imanea ke taetaveti popogna na dathei dongki.' "

⁶ Gi e rua nigna na vaovarongo koro vano eia vaghagna a Jisas ke kidi velera ghohi.

⁷ Romara koro hatira mai e rua na dongki moro valiagna rodia na oopo itagna na dathei dongki ma Jisas ke hahaghe itagna.

⁸ Sethe na tinoni kena valia nidia na oopo kori hangana tagna keda halu atu a Jisas, me kekeha kena toka na komi tubo mena tutua kori hangana. ⁹ Na komi tinoni kena taveti naghogna mi leghugna a Jisas kena ngingili,

"Hosana, veletokea a Dathegna a Deved!

God, o vathaba imanea ke mai duagna nimua na mana!

Veletokea a God i popo!"

¹⁰ Kori haghegna vano a Jisas i Jerusalem, na mavitu gougovu tagna na meleha iangeni kena totogo mena lealea mi kekeha itadia kena huahuati vaghagna iaani, "Ahai hina ke mai iaani?"

¹¹ Ma na mavitu kena velera, "Iaani a Jisas, na profetgna i Nasaret kori provins i Galili."

Jisas Ke Gigi Aura Na Komi Tinoni Kori Vathe Ke Tabu Nigna A God
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas ke vano haghe kori Vathe ke Tabu nigna a God me gigi aura arahai kena voivoli ma arahai kena salemua na komi fata ikoragna. Imanea ke koli poghora na komi tevo nidia mara kena tughu rongo bali volia na takisigna na Vathe ke Tabu, ma na komi sape kena nohe mara kena salemua na komi bora bali havughaghi. ¹³ Ma Jisas ke haghore vanira, "Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'Nigua na Vathe ke Tabu na vathe bali tarai.' Kari ighamu koti eia vaghagna na vido bali monodia mara kena biabilau."

¹⁴ Gi kekeha tinoni kena doa mi kekeha kena thehe na naedia kena mai tagna a Jisas kori Vathe ke Tabu, mi manea ke vatoke tabirura gougovu. ¹⁵ Mara kena nagho tadia mara pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena dikatadia kori vido kena reghia na komi reghithehe ke eia a Jisas mena rongovira na komi gari kena ngingili

koragna na Vathe ke Tabu, "Veletokea a Dathegna a Deved!"¹⁶ Mena huatia a Jisas, "Ehava? O rongovia na hava kena velea na komi gari irangeni? E boi jino!"

Ma Jisas ke anira, "Hii, inau ku rongovira. Keana ehava? Oti boi ijumia na rioriso ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu kena velea a God keda hathera na komi gari ma na komi meomeo eigna kedana veletokea?"¹⁷ Leghugna iangeni a Jisas ke taveti au kori meleha i Jerusalem me tabiru vano i Betani me nere ngengeni.

Jisas Ke Haghore Leghua Na Ghai Figh

(Mak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Kori vevugheigna, a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena ghoi taveti vano i Jerusalem ma Jisas ke rofo. ¹⁹ Imanea ke reghia na ghai fig ke sokara kori ghaghirei hangana me vano itagna bali hatia na sagharogna. Kari e teo sa sagharogna ke mono, na eloelogna vavaha vamua. Ma Jisas ke haghore leghua, "Teo koda ghoi sagharo mua!" Kori vido vamua iangeni na ghai fig ke gho'e horu.

²⁰ Mara na vaovarongo kena vere nidia mena velea, "Ehava gi e gho'e saisami na ghai fig iaani?"

²¹ Ma Jisas ke velera, "Inau ku veleghamu, gi kotida vaututuni moti boi ghaghana ruarua, ighamu tangomana kotida eia vaghagna ku ei vania na ghai fig, me boi iangeni vamua. Ighamu tangomana kotida veleagna na suasupa iangeni, 'O sokara mo vano mono kori tahi.' Ma na suasupa iangeni keda leghua na haghoremui. ²² Gi kotida vaututuni kori vido koti tarai kaea sa fata tagna a God, imanea keda eia vanighamu na hava koti kaea."*

Na Huahuati Eigna Na Mana Nigna A Jisas

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kori vido kena jufu vano i Jerusalem, a Jisas ke vano haghe kori Vathe ke Tabu me velepuhira na mavitu. Mara na naghoi pris mi kekeha mara puhidia mara Jiu kena mai mena huatiagna, "Ahai ke velegho na gigi auragna na komi tinoni kori Vathe ke Tabu? Ahai ke hegho na mana gi o eia na komi fata iraani?"

²⁴ A Jisas ke haghore tughura, "Inau kuda kidi huatighamu sina huahuati. Gi kotida haghore tughuu, inau kuda veleghamu ahai ke heu na mana gi u eia na komi fata iraani. ²⁵ Ahai ke hea na mana a Jon Siu vitabu bali siu vitabura na mavitu? A God ba na tinoni vamua?"

Imarea kena haohaghore ghehedia vaghagna iaani, "Gi ighita katida veleagna a God ke hea na mana, imanea keda veleghita, 'Ehava gi oti boi vaututunia na komi velepuihi nigna a Jon na?' ²⁶ Keana gi katida velea na tinoni ke hea na mana, da na mavitu kedana dikatadia me rihughita, eigna imarea kena vaututunia a Jon sina pukuni nigna profet a God." ²⁷ Na vunegna iangeni, imarea kena haghore tughua, "Ighami kiti boi adoa."

Ma a Jisas ke anira, "Na vunegna koti boi haghore tughuu, inau kuda boi veleghamu ahai ke heu na mana gi u eia na komi fata iraani."

Na Titiono Velepuihi Eidia Romara Tamatahi

²⁸ Gi a Jisas ke velera mara puhidia mara Jiu, "Oti kidi rorongoi mai tagna na titiono velepuihi iaani, gi oti veleu na ghaghanamui. Sina mane ke mono e rua dathegna mane. Imanea ke titiono vania a dathegna ke havi nagho vaghagna iaani, 'Dathegu, dani iaani o vano mo agutu kori gnatha.' ²⁹ A dathegna ke veleagna, 'Teo, bosu nigua.' Keana leghugna ke velea iangeni, imanea ke tughua na hehegna me vano me agutu kori gnatha. ³⁰ Gi a tamadia ke vano tagna a dathegna ke havi leghu me veleagna eigna keda vano me agutu kori gnatha. Imanea ke velea, 'Hii, inau kuda vano agutu.' Keana leghugna iangeni, imanea ke boi vano."

³¹ Gi a Jisas ke huatira, "Ahai tadia romara tamatahi ke leghua na haghoregna a tamadia na?"

Imarea kena haghore tughua, "A dathegna ke havi nagho."

Ma Jisas ke velera, "Inau ku veleghamu, mara na oho takis kena dika ma na koi vaivine kikirase kedana kidi haghe nagho itamui kori hughuta nigna a God. ³² Eigna kori vido a Jon Siu vitabu ke mai bali tateli vanighamu na puhu havi ke jino kotida leghua, mara na oho takis ma na koi vaivine kikirase kena vaututunia, kari ighamu koti boi vaututunia. Toke koti reghia imarea kena vaututunia, ighamu koti boi tughua na havimui ke koakoa moti boi vaututunia a Jon."

* **21:22** Na komi tinoni kena pukuni leghua a Jisas kedana kaea a God vamua na komi fata ke leghua nigna na vanohehe. Imarea kedana boi kaea na komi fata kena magnahaghinia bali vatotogora ghehedia.

*Na Titiono Velepui Eigna Mara Agutu Kena Dika
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

³³ Jisas ke ghoi anira, “Oti vaovarongo tagna na titiono velepuhi iaani. Sina mane tonu thepa ke joua na komi ghai grep† kori nigina na gnatha. Govu, gi e agutua na peo ma na vido bali pojiajna na komi grep bali agutu waen. Gi e sokaraghinia na vathe bali kaekale. Govu, gi e hirora kekeha tinoni bali agutu me reireghia nigina na gnatha. Imanea ke velera eigna kedana hatia kekeha sagharogna na ghai grep vaghagna na volidia. Leghugna iaani, imanea ke taveti au me vano mono tagna sina meleha ke hau.

³⁴ “Kori vido ke jufungia na maghavu ke ghano na komi grep, imanea ke vetula kekeha nigina na mane agutu eigna kedana hati maia itagna na thevugna na komi sagharo ke nigina. ³⁵ Keana mara kena reireghia na gnatha kena thotira mena tupia sikei, vathehea sikei, mena piria sikei. ³⁶ Leghugna iangeni na mane ke tonogna na gnatha ke ghoi vetulara kekeha nigina na mane agutu. Mara iraani ke sethe vano tadia mara kena kidi vano. Keana mara kena reireghia na gnatha kena eia vanira vaghagna vamua kena eia ghohi tadia mara kena kidi vano.

³⁷ “Vagovugna, imanea ke vetula a pukuni dathegna eigna imanea ke ghaghana imarea kedana ghaghana bohea. ³⁸ Keana, kori vido imarea kena reireghia na gnatha kena reghia a dathegna, imarea kena velea varihotaghidia, ‘Iaani na mane keda tonogna na gnatha leghugna keda thehe a tamagna. Gi katida vathehea, ighita katida tonogna na gnatha.’ ³⁹ Gi ena thotia mena hati aua kosigna na gnatha mena vathehea.”

⁴⁰ Gi a Jisas ke huatira mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu, “Kori vido ke tabiru na mane ke tonogna na gnatha, na hava keda eia tadia mara kena reireghi vania na?”

⁴¹ Imarea kena velea, “Imanea keda vathehera na komi tinoni ke dika iangeni me lubatira mara tavogha eigna kedana reireghia nigina na gnatha. Imarea irangeni kedana hea na mane ke tonogna na gnatha kekeha sagharogna na ghai grep kori vido kena vihukira.”

⁴² Gi a Jisas ke velera, “Ehava? Oti boi ijumia mua na hava kena risoa tagna na komi Rioriso ke Tabu?”

‘Na ghahira kena boi magnahaghinia mara kena agutu vathe,
ikeagaieni na ghahira iaani na naghoi ghahira tadia na komi ghahira kori hidigna na
vathe.

A God ke eia na fata iaani
me toke puala itamami.’

⁴³ “Inau ku veleghamu, i hau a God ke vahighamu ighamu na komi tinoni Jiu eigna keda vunagi pungusighamu. Keana imanea keda tughughamu me keda vunagi pungusira na komi tinoni kedana eia na hava ke magnahaghinia. ⁴⁴ Ahai keda pejuraghi tagna na ghahira iangeni, imanea keda purungongojo, ma ahai na ghahira iangeni keda sikili popogna, imanea keda baka.”

⁴⁵ Kori vido mara na naghoi pris mi mara na Farise kena rongovira na komi titiono velepuhi iraani, imarea kena adoa a Jisas ke titionora mena dikatadia. ⁴⁶ Imarea kena magnahaghinia na thotiagna a Jisas, keana imarea kena mataghunira na mavitu eigna na mavitu kena vaututunia a Jisas sina profet nigina a God.

22

*Na Titiono Velepui Eigna Na Vanga Haidu Hutu
(Luk 14:15-24)*

¹ A Jisas ke ghoi titiono vanira mara puhidia mara Jiu me velera sina titiono velepuhi mua. ² Imanea ke velera, “Na hughuta i popo ke vaghagna na king ke eia na vangahaidu hutu kori vido ke sonihaidu a dathegna mane. ³ Kori vido ke kaikaliti ghohi na komi fata, imanea ke vetulara nigina na komi mane agutu eigna kedana velera na komi tinoni ke hulaghinira ghohi eigna kedana mai. Keana imarea kena boi nidia na mai kori vangahaidu. ⁴ Gi na king ke vetulara kekeha mua nigina na mane agutu me velera, ‘Oti vano moti velera na komi tinoni ku hulaghinira ghohi eigna kedana mai saisami. Kekeha nigua na kau kena vathehera ghohi ma na komi vanga ke mono kaikaliti ghohi!’

⁵ “Keana kori vido kena vano, na komi tinoni kena hulaghinira kena boi rongovira mena eia vamua nidia na fata kena magnahaghinia ghehedhia. Kekeha kena vano kori

† 21:33 “grep” Reghia kori Diksonari

ghadia na gnatha, kekeha kena vano tadia na komi vido kena agutu, ⁶ mi kekeha kena thotira nigna na komi mane agutu na king. Imarea kena thabuhira mena vathehera.

⁷ “Na king ke dikatagna puala me vetulara nigna na komi soldia mena vathehera gougovu arahai kena vathehera nigna na komi mane agutu. Gi ena pughulira na komi vathe kori melehadia. ⁸ Ma na king ke velera kekeha mua nigna na komi mane agutu, ‘Na vangahaidu ke kaikaliti ghohi, keana na komi tinoni ku hulaghinira ghohi kena boi naba kedana mai. ⁹ Moti vano au tadia na komi hangana hutu moti kilora mai kori vangahaidu arahai koti padara ngengeni.’

¹⁰ “Nigna na komi mane agutu na king kena taveti au mena hatira mai na komi tinoni dika ma na komi tinoni toke kena padara. Na vathe kena vangahaidu itagna ke vonu. ¹¹ Kori vido ke mai na king bali reghira arahai kena mai, imanea ke reghia sina mane ke pipisia na pohe ke boi nabagna na vangahaidugna na sonihaidu. ¹² Ma na king ke veleagna, ‘Kulagu, ehava gi o haghe mai eeni? Eigna ighoe ko pipisia na pohe ke boi nabagna na vangahaidugna na sonihaidu.’ Ma na mane iangeni ke mono bughoro vamua. ¹³ Na king ke velera nigna na komi mane agutu, ‘Oti thotia moti taria na naegna ma na limagna moti soni vano kori meleha ke puni. Ingengeni na komi tinoni kedana dikahehe mena tangi mena gigiri kei.’”

¹⁴ Gi a Jisas ke velea, “Sethe na tinoni a God ke hulaghinira, keana boi sethe a God ke vahira.”

Na Huahuati Eigna Na Voli Takis

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Leghugna iangeni mara na Farise kena haidu mena vapuhia eigna kedana pilaunia a Jisas. Imarea kena magnahaghina a Jisas keda velea sa fata ke boi jino eigna kedana fatea. ¹⁶ Imarea kena vetulara vano tagna a Jisas kekeha nidia na mane vaovarongo duadia kekeha tinoni Jiu kena leghua a King Herod. Imarea kena veleagna, “Velepuihi, ighami kiti adoa na komi fata ko velea ke jino meke tutuni. Kari o velepuhira na mavitu na komi fata a God ke magnahaghina kedana eia. O boi mataghunia na hava kena ghaghana na mavitu eimu ighoe. Toke kedana boi magnahaghinia nimua na velepuhi, ighoe ko velepuhi vamua na hava ke tutuni eigna a God. ¹⁷ Na vunegna iangeni, ighami kiti magnahaghinia na rongoviagna na ghaghanamu. Ehava? E jino kori nida na vetula katida volia na takis tagna na King gna i Rom* ba teo?”

¹⁸ A Jisas ke adoa imarea kena haga pilaunia me velera, “Ighamu na komi tinoni piapilau! Ehava gi oti magnahaghina na pilauniugna eigna kuda velea sa fata ke boi jino? ¹⁹ Oti tateli vaniu mai sikei na silen bali voli takis.” Imarea kena hea vano sikei itagna, ²⁰ ma Jisas ke huatira, “Oti veleu, ahai na totohgalegna ma na ahagna ke mono itagna?”

²¹ Imarea kena haghore tughua, “Na King gna i Rom.”

Jisas ke velera, “Hea na King gna i Rom na hava ke tonogna, moti hea a God na hava ke tonogna.”

²² Kori vido kena rongovia nigna na haghore tughu, imarea kena vere nidia puala mena taveti sania.

Na Huahuati Eigna Na Havi Tabiru Leghugna Na Thehe

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Kori dani iangeni kekeha mara na Sadiusi kena mai tagna a Jisas. Imarea kena boi vauatunua na komi tinoni kedana havi tabiru leghugna na thehe. Imarea kena ania, ²⁴ “Velepuihi, a Moses ke risoa gi na mane keda thehe sania a taugna me teo mua sa dathegna, a tahigna keda taulaghi itagna na vaivine ke thehe a taugna eigna keda boa na gari itagna bali vavusua na pagusugna a toghagna ke thehe. ²⁵ I hau, mara vitu tamatahi kena mono tamami ghami eeni. Na mane ke havi nagho ke taulaghi me thehe, kari e teo sa dathegna. Na vunegna iangeni, a tahigna imanea ke ghohi taulaghi tagna na vaivine ke thehe sania a taugna. ²⁶ Imanea haju ke thehe me teo sa dathegna. Ma na vatolugna tadia mara tamatahi ke taulaghi tagna me nanaba vamua. Vano me mara vitu tamatahi gougovu kena taulaghi tagna na vaivine iangeni. ²⁷ Vagovugna, na vaivine ke thehe. ²⁸ O veleghami, kori vido a God keda vasokaraghini tabirura arahai kena thehe, ahai itadia mara tamatahi irangeni keda taugna na vaivine iangeni? Eigna mara vitu tamatahi gougovu kena taulagi tagna.”

²⁹ A Jisas ke velera, “Oti pukuni hahi tutuni! Ighamu koti boi talu adoa na komi Rioriso ke Tabu moti bosu thaothadoghagna a God ke mana puala. ³⁰ Leghugna a God keda vasokaraghini tabirura na komi tinoni kena thehe, imarea kedana boi taulaghi,

* 22:17 “King gna i Rom” Reghia kori Diksonari

vaghadia na komi enjel kena mono i popo. ³¹ Ikeagaieni inau kuda velepuhighamu eigna na sokara tabiru kori thehe. Ehava? Oti boi ijumia na hava a God ke veleghamu tadia na komi Rioriso ke Tabu eigna na havi tabiru kori thehe? Imanea ke velea, ³² 'Inau na nidia na God a Ebrahim, a Aisak ma Jekob.' Tolumara kotolu thehe ghohi i hau, kari tagna a God tolumara kotolu havi mua. A God, boi na God nidia arahai kena thehe ghohi, kari nidia na God arahai kena havi."

³³ Kori vido na mavitu kena rongovia iaani, imarea kena vere nidia puala tagna nigna na velepuhi.

Na Vetula Ke Nagho Vano Tadia Na Komi Vetula Gougovu
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Kori vido kena rongovia a Jisas ke vamaomamora mara na Sadiusi, mara na Farise kena haidu bali vapuipuhi eigna na hava kedana eia. ³⁵ Sikei itadia ke adoa puala na komi vetula nigna a Moses. Imanea ke vano tagna a Jisas eigna keda pilaunia me huatia, ³⁶ "Na hava na vetula nigna a Moses ke nagho vano tadia na komi vetula gougovu?"

³⁷ Ma Jisas ke velea, " 'Oti dothovia a Lod na nimiu a God kori havimiu gougovu, kori tarungamiu gougovu, mi kori ghaghanamiu gougovu.' ³⁸ Iangeni na vetula ke nagho vano tadia na komi vetula gougovu. ³⁹ Na varuagna na vetula ke nagho iaani: 'Dothovira na komi tinoni vaghagna ko dothovigho ghehemu.' ⁴⁰ E rua na vetula iraani ke kuikuvira na komi vetula gougovu nigna a Moses ma na komi rioriso nidia mara na profet."

Na Huahuati Eigna A Vahavi
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kori vido mara na Farise kena talu mono mua ngengeni, a Jisas ke huatira, ⁴² "Na hava ke mono kori ghaghanamiu eigna a Vahavi na? Imanea a vinahuhugna ahai?"

Imarea kena ania, "Na vinahuhugna a King Deved."

⁴³ Gi a Jisas ke velea, "Gi keda tutuni iangeni, ehava gi a Deved ke velea iaani kori vido na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagna,

⁴⁴ 'A God ke veleagna na vunaghigu,

O nohe kori thevu madothogu

me jufu kori maghavu kuda talu horua nimua na komi thevuioka i thepa eigna koda vunaghi pungusira.'

⁴⁵ "Deved ke kiloagna a Vahavi na vunaghigna. Gi imanea na vunaghigna a Deved, ehava gi imanea na vinahuhugna a Deved mua?"

⁴⁶ Kori vido iangeni, teo sikei tadia mara na Farise ke haghore tughua. Turughu kori dani iangeni teo sa tinoni ke mathaghai na huatiagna a Jisas eigna sa fata mua.

23

A Jisas Ke Haghore Diadikalara Mara Kena Baubatu Tadia Mara Jiu
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-51; 20:45-47)

¹ Jisas ke titiono tadia na mavitu ma na nigna na komi vaovarongo. Imanea ke velera, ² "Nidia agutu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi mara na Farise, na unuhiagna na ghaghana koragna na komi vetula nigna a Moses. ³ Na vunegna iangeni, ighamu kotida leghua na komi fata kena velepuhighamu. Keana oti saghoi leghua na puhidia. Eigna imarea ghehedea kena boi leghua na hava kena velepuhighamu. ⁴ Imarea kena velepuhira na komi tinoni na komi vetula ke sethe ke vahotha puala na leghuragna. Kari imarea kena boi eia sa fata bali hathera eigna kedana leghura.

⁵ "Na komi fata kena eia mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi mara na Farise, imarea kena eia vamua eigna na mavitu kedana reghira mena veletokera. Imarea kena vahutura na fata bali boa na komi Rioriso ke Tabu ikoradia mena taria kori limadia mi kori langedia. Mena vatevea na komi piru kena taria kori kujukugna nidia na pohe.* ⁶ Tadia na komi vangahaidu mi tadia na komi vathe haidu, imarea kena magnahaghinia puala kedana nohe tadia na komi naghoi sape. ⁷ Kori vido kena vano kori makete, imarea kena magnahaghinia na komi tinoni kedana veletokera mena kilora 'Velepuhi.'

⁸ "Keana oti saghoi magnahaghinia ahai keda kiloghamu 'Velepuhi,' eigna inau vamua nimiu na velepuhi. Mi ghamu gougovu koti mono nanaba vaghagna na komi tamatahi

* **23:5** Na komi mane Jiu kena taria e vati na piru kori kujukugna nidia na pohe eigna kedana boi havaghinia na leghuagna na komi vetula nigna a God. A God ke velera eigna kedana eia na puhi iaani kori buka Namba 15:37-41.

kena mono nanaba. ⁹ Moti saghoi ghaghana bohea sa mane velepuhi kori maramagna kori kiloagna, 'Mama.' Eigna ighamu kotida ghaghana bohea vamua a Tamamui ke mono i popo. ¹⁰ Oti saghoi lubatia ahai keda kiloghamu 'Vunaghi,' eigna inau vamua, a Vahavi, nimiu na vunaghi. ¹¹ Ahai ke magnahaghinia keda nagho itamui, imanea keda mono taluleghu me agutu vanira arahai tavogha. ¹² Ahai keda vahaihadia ghehegna, a God keda vahorua. Ma ahai keda vahouhorua ghehegna, a God keda vahaihadia.

¹³⁻¹⁴ "A God keda vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Kori nimiu na velepuhi, ighamu koti vajefera na komi tinoni eigna kedana boi lubatia a God keda vunaghi pungusira. Ighamu koti boi lubatia a God eigna keda vunaghi pungusighamu moti vajefera arahai kena magnahaghinia a God keda vunagi pungusira!†

¹⁵ "Tutuni, a God keda pukuni vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Ighamu koti taveti ivei mei vei kori maramagna eigna kotida pada sikei na tinoni ke boi Jiu ke magnahaghinia na leghuagna nimiu na velepuhi. Mi kori vido imanea ke leghua nimiu na velepuhi, na puhigna ke dika vano tagna na puhimiu. Imanea ke nabagna keda vano kori meleha papara.

¹⁶ "Ighamu koti vaghagna na mane ke doa ke batura na komi tinoni. A God keda vaparaghamu eigna ighamu koti velera na komi tinoni, 'Gi ahai keda jijighi kori ahagna na Vathe ke Tabu kari e boi eia na hava ke jijighia, e toke vamua. Keana gi ahai keda jijighi tagna na gol ke mono kori Vathe ke Tabu, imanea keda eia na hava ke jijighia.'

¹⁷ Ighamu oti doa moti hahi puala! Na Vathe ke Tabu nigna a God ke nagho vano tagna na gol ke mono ikoragna, eigna na Vathe ke Tabu na hava ke vatabua na gol. ¹⁸ Moti velea mua, 'Gi ahai keda jijighi kori olta, kari e boi eia na hava ke jijighia, e toke vamua. Keana gi ahai keda jijighi tagna na fata bali havughaghi ke mono popogna na olta, imanea keda eia na hava ke jijighia.' ¹⁹ Ighamu koti doa! Na olta ke nagho vano tagna na fata bali havughaghi eigna na olta na hava ke vatabua na fata bali havughaghi. ²⁰ Na vunegna iangeni, ahai ke jijighi tagna na olta, imanea ke jijighi mua tagna na hava ke mono popogna. ²¹ Ma ahai ke jijighi tagna na ahagna na Vathe ke Tabu, imanea ke jijighi mua tagna na ahagna a God, eigna a God ke mono ikoragna. ²² Ahai ke jijighi vano i popo, imanea ke jijighi mua tagna na sapei vunaghi nigna a God me jijighi mua tagna na ahagna a God, eigna God ke nohe popogna na sapei iangeni.

²³ "Tutuni, a God keda pukuni vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Ighamu koti hea a God na vasalaghegna nimiu na komi fata gougovu, toke keda hutu ba iso.‡ Keana ighamu koti boi leghua na komi fata ke nagho tadia na komi vetula nigna a Moses. Ighamu koti boi eia na hava ke jino vanira na komi tinoni, moti boi hathera arahai kena papara, moti boi sokara ngasi tagna a God. Na heagna a God na vasalaghegna nimiu na komi fata, na fata ke toke. Keana inau ku magnahaghinighamu kotida eia na komi fata ke nagho vano tagna iangeni. ²⁴ Ighamu koti vaghagna na mane ke doa ke batura na komi tinoni. Ighamu koti agutu heta bali leghua na komi vetula ke iso kari oti havaghinia na komi vetula ke nagho. Ighamu koti vaghagna na tinoni ke agutu heta bali hati aua na thothovo ke iso kori kap bea, kari imanea ke kouvia na tonogna na kamel.

²⁵ "Tutuni, a God keda pukuni vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Ighamu koti vaghagna na tinoni ke lumi toetokea vamua kosigna na kapu ma na tapera. Eigna na dodorogna kosigna na havimiu ke toke, kari koragna na havimiu ke vonungia na gumao ma na ghaghana bali eia na hava keda vatotogoghamu ghehemu. ²⁶ Ighamu mara na Farise koti vaghagna na tinoni ke doa. Oti kidi lumi toetokea koragna na kapu ma na tapera gi na kosigna keda raraha mua.

²⁷ "Tutuni, a God keda pukuni vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Ighamu koti vaghagna na komi beku kena peda pura. Na dodordia i kosi ke toke,

† 23:13-14 Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 14 na thagi ke mono, "A God keda vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Ighamu koti pilaunira na koi vaivine thehe sasani eigna kedana heghamu nidia na komi fata ma na vathedia. Ighamu koti tarai teve eigna koti magnahaghinia vamua na mavitu kedana ghaghana ighamu koti tabu puala. Na vunegna koti eia na komi fata iraan, a God keda pukuni vaparaghamu puala! ‡ 23:23 Kori haghore Grik "na vasaleghagna na min, ma na dil, ma na kumin." Tolu na fata iraan e tolu na thagi eloelogna na ghai ke iso bali vamugna na vanga.

kari ikoradia na komi beku ke vonungia na hulidia na komi tinoni ma na komi fata ke boto. ²⁸ Ighamu koti vaghagna vamua iangeni, eigna na dodoromiu ke toke puala kori matadia na komi tinoni, kari na havimiu ke vonungia na piapilau ma na koakoa.

²⁹ "Tutuni, a God keda pukuni vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigra na Moses mi ghamu mara na Farise! Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Na vunegna ighamu koti magnahaghinia na komi tinoni kedana toatogha na puhimiu ke jino, ighamu koti agutu toetokera na bekudia mara na profet kena vathehera ara hutumiu i hau. Moti gnilaura na bekudia na komi tinoni jino kena vathehera mua. ³⁰ Moti velea gi kotida havi kori vido ara hutumiu kena havi, ighamu kotida boi hathera kori vido kena vathehera mara na profet. ³¹ Kori vido koti velea iangeni, ighamu koti tateli aua na puhimiu ke dika vaghagna na puhidia ara hutumiu kena vathehera mara na profet. ³² Na vunegna iangeni, oti vano moti vagovua na fata ke dika kena turughua i hau ara hutumiu. ³³ Ighamu koti dika vaghagna na komi poli! E vahothahaghinighamu kotida hogho sania na papara a God ke boa eimiu ighamu kori meleha papara.

³⁴ "Oti roronggo toetoke! Inau kuda vetulara atu itamiu mara na profet mi mara kena thaothadogha mi mara na velepuhi. Ighamu kotida vathehera kekeha, tupipuhira kekeha kori ghaibabala, thabuhira kekeha tadia na komi vathe haidu moti pajira kekeha tadia na komi meleha bali vadiadikalara. ³⁵ Na vunegna kotida eia vaghagna iangeni, a God keda vaparaghamu eigna na vatheheragna nigra na komi tinoni jino, turughu tagna na tinoni jino a Ebol me jufu tagna Sakaria, a dathegna a Barakia. Ighamu mara Jiu koti vathehea na mane iangeni hotaghigna na olta ma na Vathe ke Tabu nigra a God. ³⁶ E tutuni na hava ku veleghamu. A God keda vaparaghamu ighamu koti havi ikeagaieni eidia na komi fata ke dika irangeni."

*A Jisas Ke Dothovira Puala Mara I Israel
(Luk 13:34-35)*

³⁷ Gi a Jisas ke velea, "Jerusalem, Jerusalem! Ighoe ko pirira na komi profet mo vathehera arahai a God ke vetulara atu itamua. Sethe na maghavu inau ku magnahaghinia kuda hathegho, vaghagna na kokorako vaivine ke hathatanora ara dathegna sarai baghigna me reireghira. Kari ighoe ko boi lubatiu gi kuda hathegho. ³⁸ Ikeagaieni a God ke taveti sanigho me au sania nigra na Vathe ke Tabu. ³⁹ Inau ku velegho, ighoe koda boi reghiu me ghieghilei jufu kori dani ighoe koda velea, 'God, o vatokea imanea ke mai duai nimua na mana.' "

24

*A Jisas Ke Vele Aua Imarea kedana Reo Horua Na Vathe Ke Tabu Nigra A God
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Kori vido a Jisas ke au sania na Vathe ke Tabu, nigra na komi vaovarongo kena mai mena veleagna eigna keda reghia na Vathe ke Tabu ma na komi vathe hilighagna kena toetokelaghadia puala. ² Ma Jisas ke veleragna, "Oti reghia mua na komi vathe irangeni? Inau ku veleghamu, tagna na dani keda mai, teo sikei ghahira keda mono kori mathagna vaghagna kena mono ikeagaieni. Imarea kedana reo horura na komi hidi gougovu."

*Na Komi Papara Kedana Mai
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Leghugna iangeni, kori vido a Jisas ke nohe kori Suasupa i Ghai Olev, nigra na komi vaovarongo kena mai ghehedia itagna mena velea, "O veleghami, ingiha kedana reo horua na Vathe ke Tabu nigra a God iangeni? Na hava na vaughithatha kitida reghia bali adoa ighoe koda ghoi tabiru mai ma na vagovugna na maramagna ke gharani mai ghohi?"

⁴ Ma a Jisas ke anira, "Oti reireghi toke ghamu, kenughua e pilaunighamu sa tinoni. ⁵ Eigna sethe na tinoni kedana mai mena velea, 'Inau a Vahavi,' me sethe na tinoni kedana vaututunira. ⁶ Ighamu kotida rongovia na rorongogna na komi rihu hutu, kari oti saghoi mataghu. Toke keda tutuni na komi fata iraani, boi na vagovugna na maramagna mua. ⁷ Sethe na meleha kori maramagna kedana riurihu varihotaghidia me sethe na tinoni kedana thehe eigna ke teo sa ghadia vanga, ma na komi agnu keda agnu tadia na komi meleha. ⁸ Na komi fata iraani na turughugna vamua na papara keda mai.

⁹ "Kori vido iangeni, na komi tinoni ivei mi vei kori maramagna kedana thevuioka itamiu eigna koti leghu inau. Imarea kedana thotighamu mena vaparaghamu mena vatheghamu. ¹⁰ Sethe na tinoni keda luvu nidia na vaututuni. Imarea kedana boi veimagnahaghinighi me kedana veilubatighi tadia nidia na komi thevuioka. ¹¹ Sethe mara velepuhi piapilau kedana mai me kedana batu hahira na komi tinoni. ¹² Na vunegna sethe na tinoni kedana ei hahalia na komi fata ke dika, imarea kedana boi

dothovira arahai tavogha. ¹³ Keana ahai keda sokara ngasi kori nigra na vaututuni me ghieghilei jufu kori vagovugna, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna. ¹⁴ Ma na Rorongo ke Toke eigna nigra na hughuta a God, imarea kedana titiono a ivei mi vei kori maramagna ma na komi tinoni gougovu kedana rongovia. Leghugna iangeni, na vagovugna na maramagna keda mai.’

A Jisas Ke Velea Au Na Hava Keda Kathea I Jiudea

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ Gi a Jisas ke velea, “Kori dani keda mai, ighamu kotida reghia na fata ke dika vano a profet Daniel ke titiono a hau.* Na fata iangeni keda sokara kori Vathe ke Tabu nigra a God tagna bali boi monogna. Na vunegna iangeni, a God keda korogha sania nigra na Vathe ke Tabu. (Arahai kena ijumia na haghore iaani, oti hiohiro toetokea na pukuni ghaghanagna.) ¹⁶ Kori dani iangeni, gi kotida mono kori provins i Jiudea, oti ghogho hadi tadia na komi suasupa. ¹⁷ Gi kotida mono kosigna na vathe, saghoi raghe haghe bali hatia kekeha nimiu na fata. ¹⁸ Gi kotida agutu kori gnatha, saghoi tabiru bali hatia nimiu oopo. ¹⁹ Kori vido iangeni, na mataghu keda padara na koi vaivine kena boebote ma arahai kena susuaa mua a dathedia eigna kenughua vahotha puala na ghoghodia. ²⁰ Oti tarai kaea a God eigna keda boi mono mai na komi fata irangeni kori vido ke mai na koburu ba kori Sabat. ²¹ Eigna na papara kori vido iangeni keda dika vano tadia na komi papara ke mono mai ghohi kori maramagna. Leghugna iangeni, teo mua sa fata vaghagna iangeni keda ghohi mono mai. ²² Na vunegna a God ke dothovira nigra na mavitu, imanea keda hati aua kekeha dani papara. Gi keda boi hati aua imanea kekeha dani papara, teo sa tinoni keda havi.

²³ “Gi ahai keda veleghamu, ‘Na mane iaani a Vahavi!’ ba ‘Na mane iangeni a Vahavi!’ oti saghoi vaututunia. ²⁴ Sethe na tinoni piapilau kedana velea, ‘Inau a Vahavi,’ me sethe mara na profet piapilau kedana mai mua. Imarea kedana eia na komi reghithehe bali pilaura me vajefera arahai a God ke vahira ghohi, kari boi tangomana nidia. ²⁵ Oti reireghi toke ghamu! Inau ku veleghamu na komi fata irangi gi ena jufu mai.

²⁶ “Gi ahai keda veleghamu, ‘Oti rorongo itagua! A Vahavi ke mono kori meleha ke gou,’ oti saghoi vano. Gi ahai keda veleghamu, ‘Imanea ke polo eeni,’ oti saghoi vaututunia. ²⁷ Eigna na komi tinoni gougovu kedana adoa kori vido inau, na Dathei Tinoni kuda ghohi tabiru mai. Na tabirugu mai keda tate aua toetoke vaghagna na onga ke palaku ke tate au kori manga turughu i eta me jufu i paka. ²⁸ Mati adoa, tagna ke mono na fata ke thehe, na komi manu hutu kena haaidu ngengeni.†

Na Vaughighathagna Na Tabirugna Mai Na Dathei Tinoni

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ Gi a Jisas ke velera, “Leghugna na komi papara irangi,

‘Na aho keda boi raraha,
ma na vula keda puni,
ma na komi vaitughu kedana sikili horu mai i popo.
Ma na komi fata gougovu kori maaloo kedana ghaighali.’

³⁰ “Leghugna iangeni, na komi tinoni gougovu kori maramagna kedana reghia na vaughithatha kori maaloo keda tateli aua inau, na Dathei Tinoni kuda tabiru mai. Kori vido iangeni, imarea gougovu kedana tangi. Imarea kedana reghiu inau kuda tabiru mai kori parako duai mana ke heta ma na silada. ³¹ Mi kori tangigna na tavuli, inau kuda vetulara au komi nigra na enjel itadia na komi meleha gougovu kori maramagna eigna kedana hathatanora mai na komi tinoni a God ke kidi vahira ghohi.”

Na Velepui Ke Mai Tagna Na Ghai Fig

(Mak 13:28-37; Luk 21:29-33; 17:26-30, 34-36)

³² A Jisas ke ghohi velera, “Oti reghia na ghai fig eigna keda velepuhighamu. Gi kotida reghia na ghai fig ke dudu me turughu vusu, ighamu koti adoa ke haga sagharo ghohi. ³³ Vaghagna mua iangeni, kori vido na komi papara keda jufu mai, ighamu kotida adoa

* **24:15** A profet Daniel ke titiono sina olta a Antiokus Epifanes ke agutua kori Vathe ke Tabu i Jerusalem kori vinogha 168 B.C. (Daniel 11:31). Imanea ke agutua bali maimanihia a Sius, na ghod nidia mara Grik. Eeni, a Jisas ke velera nigra na komi vaovarongo tagna sa maghavu keda mai, imarea kedana eia mua sa fata vaghagna iangeni.

† **24:28** Kekeha mara kena sikolu toetoke eigna na komi Buka Tabu kena toatogha na ghaghana koragna na titiono iaani vaghagna iaani: E vahotha puala na komi manu kedana boi reghia na fata ke thehe. Vaghagna vamua iangeni, kenughua e vahotha puala na komi tinoni kedana boi reghia na tabirugna mai a Jisas.

inau ku gharani mai ghohi. ³⁴ Inau ku velehemu, na komi fata iraani keda kidi jufu mai gi na komi tinoni kena mono ikeagaieni kedana thehe. ³⁵ Na thepa ma na maaloa keda govu, kari nigua na komi haghore keda boi govu.

³⁶ "Teo ahai ke adoa na dani ba na aoa keda jufu mai na komi fata irangeni. Mara na enjel ena boi adoa. Inau u boi adoa. Sikei vamua a Tamagu ke adoa. ³⁷ Kori vido inau, na Dathei Tinoni kuda tabirui mai, na havidia na komi tinoni keda vaghagna vamua na havidia na komi tinoni kori vido ke mono a Noa. ³⁸ Tadia na komi dani irangeni na komi tinoni kena vanga mena kou mena taulaghi. Imarea kena eia na komi fata iraani me ghioghilei jufu kori dani a Noa ke hahaghe kori vaka. ³⁹ Imarea kena boi toatogha sa fata keda kathera, gi na biringita ke mai me vathehera gougovu. Vaghagna iangeni ghua na hava keda tate mai kori vido inau, na Dathei Tinoni kuda tabirui mai.

⁴⁰ "Kori vido iangeni e rua na mane koroda agutu kori gnatha. A God keda hati au sikei me talua sikei. ⁴¹ E rua na vaivine koroda kaikaliti vanga. Ma a God keda hati aua sikei me talua sikei. ⁴² Na vunegha iaani, oti reireghi toke ghamu moti mono kaikaliti eigna ighamu oti boi adoa ingiha inau, nimua na vunaghi, kuda ghohi tabirui mai.

⁴³ "Oti ghaghana toke iaani: Na tinoni ke tonogna na vathe ke boi adoa na maghavu keda mai na mane bilau. Gi keda adoa, imanea keda rarai thovohaliu me boi lubatia na mane bilau keda haghe kori vathegna. ⁴⁴ Vaghagna iangeni, oti mono kaikaliti hahali eigna inau, na Dathei Tinoni, kuda tabirui mai kori vido ighamu koti boi adoa."

*Mono Kaikaliti Eigna Na Tabirugna Mai A Lod
(Luk 12:35-48)*

⁴⁵ Jisas ke ghohi velera, "Ahai na mane agutu ke toke me ke thaothadogha? Imanea na mane agutu na vunaghi keda lubatia vania na reireghiagna kekeha mara nigna na mane agutu eigna keda heraghadia kori vido kedana vanga. ⁴⁶ Ma na mane agutu iangeni keda todogo kori vido na vunaghigna keda tabirui mai me reghia imanea ke ei tokea nigna na agutu. ⁴⁷ Inau ku velehemu, kenughua na vunaghigna keda lubatia vania na reireghiagna komi nigna na fata gougovu. ⁴⁸ Gi keda dika na mane agutu iangeni, da imanea keda toatogha vaghagna iaani, 'Na vunaghigu keda boi tabirui mai saisami.' ⁴⁹ Mi imanea ke turughu thabuhira na komi tinoni agutu ke reireghira, me vanga me kou memee duadia arahai kena thauthavu na koudia. ⁵⁰ Na vunaghigna keda tabirui mai kori maghavu na mane agutu iangeni ke boi pitua me boi kaikaliti eigna. ⁵¹ Ma na vunaghigna keda pukuni diadikala na mane agutu iangeni, me vetula vano bali papara duadia arahai kena eia vaghagna kena jino kari ena boi jino. Imarea kedana dikahehe mena tangi mena gigiri kei ingengeni."

25

Na Titiono Velepuih Eidia Salaghe Na Vaivine Mathangani

¹ A Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Kori vido inau kuda ghohi tabirui mai, na hughuta i popo keda vaghagna salaghe na vaivine mathangani kena hatia nidia na juta mena vano kori vathegna sina vaivine ke pitua na mane keda taulaghi itagna. ² E salaghe na vaivine irangeni, e lima kena boi thaothadogha me lima kena thaothadogha. ³ E lima na vaivine kena boi thaothadogha kena hatia nidia na juta, kari ena boi hatia na botolo oela duadia. ⁴ Kari e lima na vaivine kena thaothadogha kena hatia nidia na juta ma na botolo oela. ⁵ Na mane keda taulaghi ke boi saisami mai, ma na kori vaivine kena pitu mena paghana mena nere sania. ⁶ Kori hotaghi bongi iira kena rongovia na komi tinoni kena haghore heta, 'Na mane keda taulaghi ke gharani mai ghohi! Oti mai eigna kotida reghia!'

⁷ "E salaghe na vaivine irangeni kena rarai hadi gougovu mena kalitira nidia na juta. ⁸ Me lima na vaivine kena boi oha duadia na botolo oela kena veleragna e lima na vaivine kena hatia na botolo oel, 'Oti heghami mai na oela eigna nimami na juta ke haga thehe ghohi.' ⁹ Me lima na vaivine kena thaothadogha kena haghore tughura, 'Teo. Nimami na oela e boi nabada ighita gougovu. Oti vano tagna ahai ke salemui na oela moti volia nimiu ghehemiu.'

¹⁰ "Kori vido kena vano bali volia na oela, na mane keda taulaghi kena pitua ke jufu mai. E lima na vaivine kena kaikaliti ghohi kena haghe vano duagna kori vathe bali eia na vangahaidugna na sonihaidu. Leghugna kena haghe ikora, imarea kena bilakia na hageghe. ¹¹ Leghugna iangeni, e lima na vaivine kena hiroa na oela kena ghohi tabirui mai. Mena sokara kosi mena jathea, 'Mane puhii, o hangavia na hageghe vanighami!'
¹² Ma na mane keda taulaghi ke velera, 'Na hava ku velehemu ikeagaieni e tutuni. Inau ku boi adoghamu!'"

¹³ Gi a Jisas ke velea, "Oti reireghi toke ghamu moti mono kaikaliti hahali eigna ighamu oti boi adoa ingiha inau kuda ghoi tabiru mai."

*Na Titiono Velepui Eigna Tolu Na Mane Agutu
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ A Jisas ke ghoi velera nigna na komi vaovarongo, "Kori vido inau kuda ghoi tabiru mai, na hughuta nigna a God i popo keda vaghagna sina mane puhi ke au sania na melehagna me taveti vano tagna sina meleha tavogha. Gi e taveti au, imanea ke kilora mai nigna na komi mane agutu me hera nigna na rongo eigna kedana reireghi vania. ¹⁵ Imanea ke hera na rongo leghuagna nidia na thaothadogha. Imanea ke hea sina mane e lima na togha, sina mane e rua na togha, me sina mane sikei na togha. Govu, gi imanea ke au sanira.

¹⁶ "Na mane agutu ke hatia e lima na togha ke vano me agutu tagna na rongo iangeni me hatia lima mua na togha. ¹⁷ Na mane agutu ke hatia e rua na togha ke eia vaghagna iangeni me hatia e rua mua na togha. ¹⁸ Ma na mane agutu ke hatia sikei na togha ke vano me ghelia na lodu me gilua na rongo ke hea na vunaghigna.

¹⁹ "Sethe na dani ke haliu atu, gi na mane puhi ke ghoi tabiru mai me kilora mai nigna na komi mane agutu eigna keda adoa na hava kena eia kori nigna na rongo. ²⁰ Na mane agutu ke hatia e lima na togha ke hati maia nigna na rongo me veleagna na vunaghigna, 'Vunaghi, ighoe ko heu e lima na togha. O reghia! Inau ku hatia e lima mua na togha!'

²¹ "Na vunaghigna ke ania, 'Toke puala! Ighoe na mane agutu ke toke ko ei tokea tagna na hava ku hegho. Na vunegna na puhimu ke toke kori reireghiagna na komi fata ke iso, ikeagaieni inau ku lubatia vanigho gi koda reireghia na komi fata ke nagho. O mai mo mono totogo duagu.'

²² "Ma na na mane agutu ke hatia e rua na togha ke mai me velea, 'Vunaghi, ighoe ko heu e rua na togha. O reghia! Inau ku hatia e rua mua na togha!'

²³ "Na vunaghigna ke ania, 'Toke puala! Ighoe na mane agutu ke toke ko ei tokea tagna na hava ku hegho. Na vunegna na puhimu ke toke kori reireghiagna na komi fata ke iso, ikeagaieni inau ku lubatia vanigho gi koda reireghia na komi fata ke nagho. O mai mo mono totogo duagu.'

²⁴ "Gi na mane agutu ke hatia sikei na togha ke mai me velea, 'Vunaghi, inau ku adoa ighoe sina mane e vahotha puala na vatotogoghogha. Toke ighoe ko boi agutu kori nimua na komi gnatha, inau ku adoa ighoe koda hatia na rongo ke mai tagna na vanga nimua na komi mane agutu kena jous. ²⁵ Inau ku mataghu mu vano mu gilua nimua na rongo kori thepa. O reghia! Iaani nimua na rongo.'

²⁶ "Na vunaghigna ke haghore heta vania, 'Nighe! Ighoe na mane agutu ko toali mo dika! Ighoe ko adoa ghohi inau ku hatia na rongo ke mai tagna na vanga nigua na komi mane agutu kena jous. ²⁷ Ehava gi o boi boa haghea na rongo kori vathe bali bobo rongo eigna keda vusu mu ghieghilei tabiru mai mu hatia?'

²⁸ "Gi na vunaghigna ke velera nigna na komi mane agutu, 'Oti hati aua na rongo iangeni itagna, moti hea imanea ke tonogna e salaghe na togha. ²⁹ Ahai ke ei tokea tagna na hava ku hea, inau kuda hea sethe mua na komi fata. Kari ahai ke boi ei tokea tagna na hava ku hea, toke ke boi sethe nigna na komi fata, inau kuda hati aua itagna. ³⁰ Oti thotia moti taria na naegna ma na limagna moti soni aua kori meleha ke puni. Na komi tinoni kedana dikahehe me tangi me gigiri kei ingengeni.' "

Na Dathei Tinoni Keda Fatera Na Komi Tinoni

³¹ A Jisas ke ghoi velera, "Kori vido inau, na Dathei Tinoni, kuda ghoi tabiru mai duai silada ma na nigua na komi enjel, inau kuda nohe kori nigua na sapei vunaghi. ³² Na komi enjel kedana hathatanora mai itagua na komi tinoni gougovu kori maramagna. Inau kuda thevuruara vaghagna na mane ke reireghia na sip ke thevuruara na komi sip ma na komi got. ³³ Inau kuda hathatanora mai na komi tinoni kena jino kori madothogu ma na komi tinoni kena boi jino kori toigu.

³⁴ "Gi, inau na king kuda velera na komi tinoni kori madothogu, 'Ighamu ke vatokeghamu a Tamagu, oti haghe mai kori hughuta nigna a God moti hatia na komi fata ke toke imanea ke kaikalitia vanighamu ghohi kori turughugna na maramagna. ³⁵ Eigna kori vido ku mono rofo, ighamu koti heu ghagua. Kori vido ku langasa, ighamu koti vakouu. Kori vido koti boi adou, ighamu koti kalituu kori vathemiu. ³⁶ Kori vido ke teo sa nigua na pohe, ighamu koti vapipisiu. Kori vido ku vahaghi, ighamu koti reireghiu. Kori vido ku mono kori vathe tatari, ighamu koti mai sighou.'

³⁷ "Ma na komi tinoni kena jino kedana huatiu, 'Lod, ingiha kiti reghigho ko mono rofo miti hegho ghamua? Ingiha ko langasa miti vakougho? ³⁸ Ingiha kiti boi adogho, miti

kalitigho kori vathemami? Ingiha ke teo sa nimua na pohe miti vapipisigho? ³⁹ Ingiha ko vahaghi ba o mono kori vathe tatari miti mai sighogho?

⁴⁰ “Gi inau na king kuda velera, ‘Na hava ku veleghamu e tutuni. Kori vido koti hathera sa tinoni ke leghuu inau ke boi nagho kori maramagna iaani, ighamu koti hatheu inau.’

⁴¹ “Leghugna iangeni, inau na king kuda velera na komi tinoni kena mono kori toigu, ‘Ighamu a God keda vaparaghamu, oti rughu au itagua. Moti vano mono kori joto ke ghatha thovohaliu a God ke kalitia ghohi vanira a Satan ma na nigra na komi enjel.

⁴² Eigna kori vido ku mono rofo, ighamu koti boi heu ghagua. Kori vido ku langasa, ighamu koti boi vakouu. ⁴³ Kori vido ke teo sa vido bali monogu, ighamu koti boi kalituu kori vathemiu. Kori vido ke teo sa nigua na pohe, ighamu koti boi vapipisiu. Kori vido ku vahaghi mu mono kori vathe tatari, ighamu koti boi mai sighou.’

⁴⁴ “Imarea kedana huatiu, ‘Lod, ingiha kiti reghigho ko mono rofo, ba ko langasa, ba e teo sa vido bali monogu, ba teo sa nimua na pohe, ba ko vahaghi, ba ko mono kori vathe tatari, miti boi hathegho?’

⁴⁵ “Inau kuda haghore tughura, ‘Na hava ku veleghamu e tutuni. Kori vido koti boi hathera sa tinoni ke leghuu inau ke boi nagho kori maramagna iaani, ighamu koti boi hatheu inau.’

⁴⁶ “Na komi tinoni iraani kena boi jino, a God keda vaparara thovohaliu. Keana na komi tinoni jino kedana hatia na havi ke teo na govugna.”

26

Mara Puhidia Mara Jiu Kena Hiohiro Puihali Bali Vathehea A Jisas
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Leghugna a Jisas ke titiono a komi fata irangeni, imanea ke velera nigra na komi vaovarongo, ² “Ighamu koti adoa na Laulahugna na Thovoliungi* keda turughu ivaliha. Kori vido iangeni, imarea kedana lubatiu vano inau, na Dathei Tinoni, tadia nigra na thevuioka eigna kedana tupipuhii kori ghaibabala.”

³ Kori vido iangeni, mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu kena haidu kori vathegna a Kaiafas. Imanea na pukuni naghoi pris. ⁴ Imarea kena hiohiro puhii eigna kedana thotia me vathehea a Jisas kori puhii kedana boi adoa na mavitu. ⁵ Keana imarea kena velea, “Ati saghoi eia tadia na komi dani kati eia na laulahu, kenughua ena adoa na mavitu mena eia na rihu hutu.”

Sina Vaivine Ke Rotea na Oela Kori Ulugna A Jisas
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ A Jisas ke mono i Betani kori vathegna a Saimon, sina mane ke toke tabiru kori lepa. ⁷ Kori vido kena nohe mena vanga, sina vaivine ke hage mai duai botolo ke ulaghagna ke mono na oela i koragna. Na oela iangeni e ghuba tokegna puala me vahotha puala na voligna. Iia ke hangavia me rotea kori ulugna a Jisas. ⁸ Nigra na komi vaovarongo a Jisas kena reghia mena dikatadia itagna mena vele aua, “Ehava gi e hai rote diadikala na oela iangeni? ⁹ Na botolo oela iangeni vaghagna keda salemua, da e hatia na rongo ke sethe. Kari hatia me kemulia vanira mara na kuma.”

¹⁰ A Jisas ke adoa na hava kena velea me haghore vanira, “Saghoi velehouhorua! Iia ke eia itagua na fata ke toke puala. ¹¹ Mara kena kuma kena mono duamii hahali. Keana inau eni, teo kuda mono duamii hahali. ¹² Kori vido ke rotea na oela itagua, iia ke kaikalitia na tonogu gi jufu mai na maghavu kuda thehe mena giluu. ¹³ Inau ku veleghamu, ivei mi vei, tadia na komi meleha koragna na maramagna kedana titiono na Rorong ke Toke, imarea kedana titiono na hava ke eia na vaivine iaani mena togha tabirua.”

A Jiudas Ke Hiia Na Peroagna A Jisas
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ A Jiudas Iskariot, imanea sikei tadia nigra na komi vaovarongo a Jisas, ke vano tadia mara na naghoi pris. ¹⁵ Imanea ke huatira, “Na hava kotida voliu gi kuda lubatia a Jisas vanighamu na?” Mi marea kena hea tolu hangavulu na seleni ke silva. ¹⁶ Kori vido iangeni, a Jiudas ke turughu na hiroagna na maghavu ke toke keda lubatia a Jisas vanira.

* **26:2** “Na Laulahugna na Thovoliungi” Mara Jiu kena togha tabiru na bongi na enjel nigra a God ke thovoliungira mara Israel kena boa na ghaughabua kori hagegna vathedia me vathehera na komi gari mane ke havi nagho tadia mara Ijip.

Jisas Duagna Nigna Na Komi Vaovarongo Kena Vanga Kori Laulahugna Na Thovoliungi

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Tagna na dani ke nagho mai kori Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna,[†] nigna na komi vaovarongo a Jisas kena mai itagna mena huatia, "Ivei ko magnahaghinighami kitida vano kaikalitia na vanga katida ghania kori Thovoliungi?"

¹⁸ Ma a Jisas ke velera, "Oti vano i Jerusalem tagna na mane ku titionoa vanighamu ghohi. Moti veleagna, 'Nimami na mane velepuhi ke velea nigna na maghavu ke gharani mai ghohi. Imanea keda vanga duadia nigna na komi vaovarongo kori vathemu bali togha tabirua na Thovoliungi.'" ¹⁹ Mi mara na vaovarongo kena vano mena eia vaghagna vamua a Jisas ke velera. Imarea kena kaikalitia na vanga bali togha tabirua na Thovoliungi kori vathe iangeni.

²⁰ Kori lavi, a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena nohe bali vanga. ²¹ Kori vido kena sakai vanga, a Jisas ke velera, "Na hava ku veleghamu e tutuni. Sina mane itamui keda perou."

²² Kori rongoviagna na haghore iangeni, nigna na komi vaovarongo kena dikahehe mena sopa veleagna a Jisas, "Lod, boi inau na?"

²³ Ma Jisas ke velea, "Sikei itamui ghamu koti sakai vanga duagu tagna sina disi keda perou. ²⁴ Inau, na Dathei Tinoni, kuda papara mu thehe vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea. Keana kenughua e dika vano tagna ahai ke lubatiu vano tadia nigua na komi thevuioka. Na tinoni iangeni e toke vamua keda boi havi mai kori maramagna eigna imanea keda pada na papara ke hutu puala."

²⁵ Ma Jjudas, imanea ke taluhaghore eigna keda peroa a Jisas, ke velea, "Velepuihi, boi inau na?" Ma Jisas ke veleagna, "Ighoe ghehemu ko velea iangeni."

Jisas Ke Turughua Na Vanga Tabu

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-23; 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Kori vido kena vanga, a Jisas ke hatia na bred me veletokea a God. Gi e vidoa me kemulia itadia nigna na komi vaovarongo me velera, "Oti hatia moti ghania. Iaani na tonogu."

²⁷ Gi e hatia na hinao ke mono na waen ikoragna. Imanea ke veletokea a God me heru me velera, "Oti kouvia iaani, ighamu gougovu." ²⁸ Iaani na ghaughabuagu keda lulu eidia na komi tinoni eigna a God keda talutavogha na komi paluhadia. Na ghaughabuagu keda kaputi ngasia na taluhaghore haehathe[‡] ke mathangani ke eia a God vanira nigna na komi tinoni. ²⁹ Inau ku veleghamu, inau kuda boi ghoi kouvia na waen me ghieghilei jufungia na maghavu inau kuda kouvia na waen mathangani duamui kori nigna na hughuta a Tamagu."

³⁰ Gi ena salea na hymn mena taveti vano kori Suasupa i Ghai Olev.

A Jisas Ke Vele Aua A Pita Keda Velea Ke Boi Adoa

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ A Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Kori bongi iaani ighamu gougovu kotida ghogho moti korogha saniu vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

'A God keda vathehea na mane ke reireghira na komi sip,
ma na komi sip kedana ghogho kilili.'

³² Keana, kori vido kuda sokara tabiru kori thehe, inau kuda kidi nagho atu itamui kori provins i Galili."

³³ Ma a Pita ke veleagna, "Toke kedana ghogho sanigho mara na vaovarongo gougovu, inau teo kuda ghogho sanigho!"

³⁴ A Jisas ke haghore vania a Pita, "Inau ku velegho, kenughua bongi, gi e tangi na kokorako, ighoe koda tolu horui veleagna ko boi adou."

³⁵ Keana a Pita ke veleagna, "Toke kuda thehe duamu, teo kuda velea inau ku boi adogho!" Mara na vaovarongo gougovu kena taluhaghore vaghagna iangeni.

A Jisas Ke Tarai I Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano kori vido kena kiloagna i Getsemani. Jisas ke velera, "Oti nohe eeni. Inau kuda taveti vano sina ghathi vido iso

[†] 26:17 "Na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna" Mara Jiu kena togha tabiru na dani Moses ke batura au i Ijip. Kori vido iangeni, imarea kena kukia na bred ke teo na isi koragna eigna kena taveti au saisani. [‡] 26:28 "taluhaghore haehathe" Reghia kori Diksonari

mu tarai.”³⁷ Imanea ke talangira duagna a Pita me rua dathegna a Jebedi, Jemes na Jon. Kori vido iangeni a Jisas ke dikahegna puala eigna na komi fata keda katha.³⁸ Imanea ke velera e tolu nigna na mane vaovarongo, “Na dikahehe ke hutu puala itagua me haga vatheheu. Oti mono eeni moti rarai.”

³⁹ Imanea ke taveti vano sina vido gi e nere kolipogho horu kori thepa me tarai, “Mama, gi keda mono sa puhi keda tavogha, o saghoi lubatiu gi kuda papara mu thehe. Keana o saghoi leghua nigua na vanohehe, kari nimua na vanohehe vamua.”

⁴⁰ Gi a Jisas ke tabiru mai tadia tolu nigna na mane vaovarongo me reghira kena nere. Imanea ke veleagna a Pita, “Ehava? Boi tangomana kotida rarai duagu sikei na ghati aoa vamua?”⁴¹ Otolu rarai motolu tarai eigna keda boi mai na auau itamui. Tolughamu kotolu magnahaghinia na eiagna na hava ke jino, kari boi tangomana nimui eigna na tonomiu ke lae.”

⁴² Gi a Jisas ke ghoi taveti vano me tarai vaghagna iaani, “Mama, gi keda boi mono sa puhi ke tavogha tagna na papara ma na thehe kuda eia, inau kuda leghua vamua nimua na vanohehe.”

⁴³ Kori vido ke ghoi tabiru mai itadia tolu na mane vaovarongo, imanea ke reghira kena ghoi nere mua eigna kena magoli nidia puala.⁴⁴ A Jisas ke vatolui tabirugna vano me tarai vaghagna ke eia ghohi.⁴⁵ Gi imanea ke ghoi tabiru mai me velera, “Oti talu nere nimui mua? Otolu rorongongo mai itagua. Na maghavi ke jufu mai ghohi. Inau na Dathei Tinoni, sina mane keda lubatiu vano kori limadia mara na koakoa.”⁴⁶ Imanea keda perou ke mai ghohi iangeni. Sokara hadi mati atu itagna!”

Na Thotiagna A Jisas

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Kori vido a Jisas ke talu haoghore mua, a Jiudas, sikei itadia mara salaghe rua, ke jufu mai itadia. Sethe na tinoni kena mai duagna kena tangolia na ghau ma na ghai bali rihu. Mara na naghoi pris, mi kekeha mara puhidia mara Jiu kena vetulara mai.

⁴⁸ A Jiudas ke kidi velera ghohi na mavitu, “Ahai inau kuda kisia, iangeni imanea. Oti thotia.”⁴⁹ A Jiudas ke mai tagna a Jisas me velea, “Velepuihi! Na soleana keda mono duamu.” Gi e kisia.

⁵⁰ A Jisas ke veleagna a Jiudas, “Kulagu, o eia na hava ko mai bali eia.” Gi imarea kena mai mena thotia a Jisas.⁵¹ Sina mane vaovarongo nigna a Jisas ke sipa aua nigna na ghau me toka vurukusua sina kuligna nigna na mane agutu na pukuni naghoi pris.

⁵² Ma Jisas ke haghore vania, “O sulupaghini tabirua nimua na ghau kori mathagna. Ahai ke rihu kori ghau, imanea keda thehe kori ghau.”⁵³ Ehava? O boi adoa gi kuda kaea a Tamagu, imanea keda vetulara mai itagua sethe na toghai enjel?⁵⁴ Keana gi kuda eia iangeni, kenughua e boi tutuni na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani keda padau.”

⁵⁵ Gi a Jisas ke haghore vanira na komi tinoni ngengeni, “Ehava? Inau na mane geogeno gi oti tangolia mai duamui na ghau ma na ghai bali rihu? Leuleghu dani inau ku nohe kori Vathe ke Tabu nigna a God mu velepuhira na komi tinoni. Ehava gi oti boi thotiu ingengeni?”⁵⁶ Keana ighamu koti eia na komi fata iraani eigna keda tutuni na hava kena risoa i hau mara na profet itadia na komi Rioriso ke Tabu.” Kori vido iangeni mara vaovarongo gogovu kena ghogho sania a Jisas.

Imarea Kena Hatia Vano A Jisas Tadia Mara Na Kansol

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Mara kena thotia a Jisas kena hatia mena vano kori vathegna a Kaiafas, na pukuni naghoi pris. Kori vathe iangeni mara velepuhigna na komi vetula a Moses mi mara puhidia mara Jiu kena kidi haidu ghohi.⁵⁸ A Pita ke leghura kari boi taveti gharanira eigna ke mataghu. Imanea ke haghe vano kori lalabagna na vathe iangeni, me nohe duadia na komi soldia kena Jiu kena kaekalea na Vathe ke Tabu. Imanea ke magnahaghinia keda adoa na hava keda pada a Jisas.

⁵⁹ Na vunegna kena magnahaghinia na vatheheagna a Jisas, mara na naghoi pris mi mara puhi kena mono kori Kansol kena hirora kekeha tinoni kedana piapilau eigna a Jisas.⁶⁰ Sethe na tinoni kena mai mena titiono piapilau, keana boi tangomana nidia na padagna sikei titiono ke nabagna kedana vathehea. Gi e rua na mane koro mai⁶¹ moro velea, “Na mane iaani ke velea ke tangomana na reo horuagna na Vathe ke Tabu nigna a God me ghoi vasokaraghinia koragna tolu na dani.”

⁶² Na pukuni naghoi pris ke sokara hadi me huatia a Jisas, “Ehava gi o boi velea sa fata tadia na komi tinoni kena titionogho?”⁶³ Keana a Jisas ke mono bughoro vamua. Ma na pukuni naghoi pris ke velea, “O jijighi kori ahagna a God ke havi mo veleghami, ighoe a Vahavi, a Dathegna a God?”

⁶⁴ A Jisas ke haghore tughua, “Ighoe ghehemu ko velea iangeni. Mi nau ku veleghamu, ighamu kotida reghiu inau, na Dathei Tinoni, kuda nohe kori madothogna a God ke mana puala. Ighamu kotida reghiu inau kuda tabiru mai kori parako.”

⁶⁵ Kori rongoviagna na haghore iaani, na pukuni naghohi pris ke dikatagna puala. Imanea ke resua nigna na poko ghehegna me velea, “Imanea ke vananaba ghehegna duagna a God. Teo sa vunegna katida hiroa mua sa tinoni keda toroagna imanea. Ighamu gougovu koti rongovia na hava ke velea imanea. ⁶⁶ Ehava kori ghaghanamiu na?”

Imarea gougovu kena veleagna, “Imanea ke nabagna keda thehe.”

⁶⁷ Gi imarea kena angusua na matagna mena tupia kori limadia. Kekeha kena tapoa ⁶⁸ mena veleagna, “Gi ighoe a Vahavi, o veleghami, ahai ke tapogho?”

A Pita Ke Velea Ke Boi Adoa A Jisas

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kori vido kena talu fatea a Jisas, Pita ke nohe kori lalabagna na vathegna na pukuni naghohi pris. Sina vaivine ke agutu kori vathe iangeni ke mai itagna a Pita me veleagna, “Ighoe sikei tadia mara kena mono duagna a Jisas gna i Galili.”

⁷⁰ Ma Pita ke veleagna, “Teo! U boi adoa na hava ko velea.”

⁷¹ Gi e riu vano kori hagehagna na peo. Sina vaivine agutu ke tavogha ke reghia me velera arahai kena mono ngengeni, “Na mane iaani ke mono duagna a Jisas gna i Nasaret.”

⁷² Ma Pita ke jijighi me velea, “Teo! Inau ku boi adoa na mane iangeni!”

⁷³ Boi hauhaugna leghugna iangeni kekeha tinoni kena sokara ingengeni kena vano tagna a Pita mena veleagna, “Tutuni, ighoe sikei tadia, eigna na haghoremu vaghagna na haghoredia mara i Galili.”

⁷⁴ Imanea ke velera, “Inau ku jijighi ku boi adoa na mane iangeni. Gi kuda piapilau, e toke a God keda vaparau.” A Pita ke eu govu horu na haghore iaani ma na kokorako ke tangi. ⁷⁵ Gi a Pita ke togha tabirua na haghore a Jisas ke kidi veleagna, “Inau ku velegho, kenughua bongi, gi e tangi na kokorako, ighoe koda tolu horui veleagna o boi adou.” A Pita ke dikahegna puala me taveti au kori lalabagna na vathe me tangi heta.

27

Imarea Kena Hatia Vanoa A Jisas Tagna A Pailat

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Kori vevugheigna hadi, mara na naghohi pris mi mara puhidia mara Jiu kena sakai haidu mena vapuhia na hava kedana velera mara puhi kori gaumanegna Rom eigna kedana hiia na vatheheagna a Jisas. Kori vido kena vagovua nidia na haidu, ² imarea kena taria na limagna a Jisas mena hati vano tagna a Pailat. Imanea na manegna Rom ke primia kori provins i Jiudea.

A Jiudas Ke Vathea Ghehegna

(Tango 1:18-19)

³ Kori vido a Jiudas, na mane ke peroa a Jisas, ke adoa imarea kena fatea a Jisas bali vathehea, imanea ke dikahegna puala. Imanea ke hatia e tolu hangavulu na seleni ke silva me ohoa vano tadia mara na naghohi pris mi mara puhidia mara Jiu. ⁴ Imanea ke velera, “Inau ku eia na koakoa. Eigna na mane ku peroa e boi eia sa fata ke dika.”

Keana imarea kena veleagna, “Ighami teo sa nimami vunegna iangeni! Nimua na thevu ighoe ghehemu.”

⁵ Jiudas ke soni horura na seleni kori Vathe ke Tabu me taveti au. Imanea ke vano me oha na piru me taria kori luagna me vathehea ghehegna. ⁶ Mara na naghohi pris kena hathatanoa na seleni iangeni mena velea, “E boi jino kori nida na vetula katida boa haidua na rongo iaani tagna na rongogna na Vathe ke Tabu. Eigna iaani na rongo kena volia bali vathehea na tinoni.” ⁷ Imarea kena vajiojino mena toatogha kedana volia na vidoi thepa nigna sina mane ke agutura na komi disi tagna na thepa. Ma na vidoi thepa iangeni, imarea kena volia bali gilura na komi tinonidia i Jerusalem kena havi tadia na komi meleha tavogha. ⁸ Mi iangeni na vunegna imarea kena kiloagna na vidoi thepa iangeni, ‘Na Thepa Ghaughabua.’ ⁹ Kori vido kena eia iaani, na hava ke risoa a profet Jeremaia i hau e tutuni,

“Mara Israel kena hatia e tolu hangavulu na seleni ke silva, na rongo kena hiia kedana sonia bali vathehea na tinoni.

¹⁰ Ma na rongo iangeni kena hatia bali volia na vidoi thepa

tagna na mane ke agutua na komi disi tagna na thepa, vaghagna vamua a Lod God ke veleu."

Pailat Ke Huatia A Jisas

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas ke sokara naghogna a Pailat, mi manea ke huatia, "Ighoe na king nidia mara Jiu?"

Ma Jisas ke haghore tughua, "Ighoe ko velea inau imanea."

¹² Mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu kena toroagna a Jisas, kari imanea ke boi haghore tughura. ¹³ Ma Pailat ke veleagna, "Ehava? O rongovia ghohi na komi fata imarea kena toroghogna?" ¹⁴ Keana a Jisas ke boi haghore eigna sa fata kena toroagna, ma Pailat ke vere nigna puala.

A Pailat Ke Fatea A Jisas

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39; 19:16)

¹⁵ Leuleghu vinogha, kori Laulahugna na Thovoliungi, a Pailat ke ado lubati aua kori vathe tatari sina mane kena kaea na komi tinoni Jiu. ¹⁶ Kori vido iangeni, sina mane kena pukuni adoa na mavitu ke mono kori vathe tatari. Na ahagna imanea a Barabas. ¹⁷ A Pailat ke huatira na mavitu kena haidu kosigna na vathegna, "Ahai koti magnahaghinia kuda vamamaluha? Barabas ba Jisas kena kiloagna a Vahavi?" ¹⁸ A Pailat ke velea iangeni eigna imanea ke adoa ghohi imarea kena hatia maia a Jisas itagna eigna kena tahotha itagna.

¹⁹ Kori vido a Pailat ke talu nohe mua kori sape bali fate, a taugna ke vetula mai itagna sina nigna rorongu. Iia ke velea, "O saghoi ei vania sa fata na mane jino iangeni. Eigna ibongi inau ku maumaturungita eigna imanea me boi toke na ghaghanagu."

²⁰ Keana mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu kena veleuhurura na mavitu eigna kedana kaea a Pailat meke vamamaluha a Barabas kari e vathehea a Jisas. ²¹ Gi a Pailat ke ghohi huatira na mavitu, "Ahai itadia koti magnahaghinia kuda vamamaluha na?"

Mi marea kena haghore tughua, "A Barabas!"

²² Ma Pailat ke huatira, "Gi kuda vamamaluha a Barabas, na hava kuda eia itagna Jisas kena kiloagna a Vahavi?"

Mi marea gougovu kena ghuu heta, "Tupipuhia!"

²³ A Pailat ke velera, "Eigna na hava? Na hava imanea ke ei hahia?"

Kari imarea kena ghohi ghuu heta vano mua, "Tupipuhia!"

²⁴ A Pailat ke adoa e vahotha keda tughua na ghaghanadia na mavitu me reghia imarea kena turughu rihu. Na vunegna iangeni, imanea ke hatia na bea me wasia na limagna naghodia na mavitu. Imanea ke velera, "Na vatheheagna na mane iaani boi na paluhagu inau! Na paluhamiu ghehemiul!"

²⁵ Ma na mavitu gougovu kena velea, "Keda boi jino na vatheheagna imanea, e toke vamua a God keda vaparaghami ma ara vikemami."

²⁶ Ma Pailat ke vamamaluha a Barabas, kari e velera mara na soldia eigna kedana thabuhia a Jisas mena tupipuhia.

Mara Na Soldia Kena Leuleua A Jisas

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Nigna na komi soldia a Pailat kena hati vanoa a Jisas kori vathe hutu nigna a Pailat mena kilora mai na komi soldia gougovu kena mono kori nidia na boo. ²⁸ Imarea kena hati aua nigna na pohe a Jisas mena vapokoa kori poko mela ke teve. ²⁹ Mena vakepiagna na kepi kena agutua kori kuji mena boa na supa kori lima madothogna. Imarea kena eia na komi fata iraani eigna keda vaghagna na dodorogna na king. Gi ena torongaghi tuturu itagna mena leuleua. Imarea kena velea, "Ighami kiti kilothabagho, ighoe na king nidia mara Jiu!" ³⁰ Imarea kena angusua mena hatia na supa gi ena thabuhia na ulugna. ³¹ Govu na leuleuagna, gi ena hati aua na poko mela ke vahaghea. Imarea kena ghohi vapokoagna komi nigna na poko mena hati vanoa bali tupipuhia.

Imarea Kena Tupipuhia A Jisas

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Kori vido mara na soldia kena hati vanoa a Jisas kosigna i Jerusalem, imarea kena pada sina manegna Sairini, na ahagna a Saimon. Mara na soldia kena huruagna eigna keda hulungia nigna na ghaibabala a Jisas. ³³ Imarea kena mai jufungia na vido kena kiloagna Golgota, na ghaghana koragna, "Suasupa Ulu." ³⁴ Imarea kena hea Jisas na waen kena ngignoa duagna sina fata ke aha kena kiloagna "gal." Imanea ke gnamia kari e boi nigna na kouviagna.

³⁵ Mara na soldia kena tupipuhia a Jisas kori ghaibabala. Gi ena hatia nigna na komi poko mena laulahu vavahi bali adoa ahai keda hatia sikei na vidogna. ³⁶ Leghugna iangeni, imarea kena nohe mena kaekalea a Jisas. ³⁷ Mena risoa sina rioriso kori pava mena boa popogna a Jisas. Imarea kena risoa, "IAANI A JISAS, NIDIA NA KINGH MARA JIU." ³⁸ Imarea kena tupipuhia e rua na mane geogeno duagna a Jisas, sikei kori madothogna ma sikei kori toigna.

³⁹ Na komi tinoni kena halu vano kori hangana ngengeni kena velehouhorua a Jisas mena lilihia na uludia ⁴⁰ mena veleagna, "Ighoe ko velea i hau ighoe koda reo horua na Vathe ke Tabu nigna a God mo vasokaraghini tabirua koragna e tolu na dani. Gi ighoe a pukuni Dathegna a God, o vahavigho ghehemu mo horu mai kori ghaibabala!" ⁴¹ Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses, mi kekeha mara puhi kena leuleua a Jisas. ⁴² Imarea kena velea, "Imanea ke vahavira kekeha tinoni tavogha, kari boi tangomana nigna keda vahavia ghehegna! Vaghagna ivei? Imanea hina na king nidia mara Jiu? Gi keda horu mai kori ghaibabala, ighita katida vaututunia. ⁴³ Imanea ke velea hahali imanea ke vaututunia a God me velea mua imanea hiri a Dathegna a God. Na vunegna iangeni, ati dodoro gi a God keda magnahaghinia na vahaviagna imanea ikeagaieni ba teo." ⁴⁴ Vaghagna iangeni mua, rua na mane bilau kena tupipuhira duagna a Jisas koro velehouhorua mua.

A Jisas Ke Thehe Kori Ghaibabala

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Tangi salaghe rua kori dani iangeni, na meleha i Israel doudolu ke puni me jufu kori tangi tolu kori hinaota lavi. ⁴⁶ Kori vido iangeni a Jisas ke ghuu me velea iaani kori haghoregna, "Eli! Eli! Lama Sabakatani?" Na ghaghana koragna, "Nigua God! Nigua God! Eigna na hava ko korogha sanuu?"

⁴⁷ Kekeha tinoni kena mono gharania kena boi rongovia tokea mena velea, "Imanea ke kiloa a Elaija." ⁴⁸ Gi sikei itadia ke raghe vano me vavonua na pocho* kori waen ke aha me jongia kori ghai. Govu, gi e tuhu hadi vano kori livogna a Jisas eigna keda kouvia. ⁴⁹ Keana kekeha tinoni kena mono ngengeni kena veleagna, "Talua. Ighami kiti magnahaghinia kitida reghia a Elaija keda mai vahavia imanea ba teo."

⁵⁰ Gi a Jisas ke ghoi ghuu heta me thehe.

⁵¹ Kori vido iaani, na pohe ke sasavera koragna na Vathe ke Tabu nigna a God ke resu, turughu i popo me jufu kori kokotogna.† Na agnu ke ghaighalia na thepa me fotalira na komi ghahira. ⁵² Na komi luma kena gilua na komi tinoni koragna kena hangavi, me sethe na tinoni kena jino kori matagna a God kena thehe ghohi kena ghoi havi tabiru, ⁵³ mena taveti au tadia na komi luma. Leghugna ke sokara tabiru kori thehe a Jisas, imarea kena vano kori meleha ke tabu i Jerusalem. Me sethe na tinoni kena reghira ngengeni.

⁵⁴ Na mane ke nagho tadia mara na soldia ma na nigna na komi soldia kena kaekalea a Jisas kena mataghu nidia puala kori vido kena vajangia na agnu mena reghia na komi fata ke tate mai ngengeni. Imarea kena velea, "Tutuni, iaani pukuni Dathegna a God!"

⁵⁵ Kekeha vaivine kena mono ngengeni. Iira kena leghua a Jisas mena hathea kori nigna na taetaveti turughu i Galili me jufu i Jerusalem. Iira kena dodoro mai tagna ke hau. ⁵⁶ Kekeha itadia; a Meri gna i Magdala, Meri a idodia a Jemes ma a Josep, ma a idodia a Jemes ma Jon.

Josep Gna I Arimatea Ke Boa Na Tonogna A Jisas Kori Luma

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Sina mane pada rongo ke mono i Jerusalem. Imanea na manegna i Arimatea ma na ahagna a Josep. Imanea sina mane ke leghua a Jisas. Kori lavigna na dani iangeni, ⁵⁸ imanea ke vano tagna a Pailat me kaea na tonogna a Jisas. Ma Pailat ke velera nigna na komi soldia eigna kedana hea. ⁵⁹ Gi a Josep ke hatia na tonogna a Jisas me filehiagna kori pohe mathangani ke pura, ⁶⁰ gi e vano boa koragna nigna na luma kena jouua kori ghahira. Na luma iangeni, e teo mua sa tinoni kena boa ikoragna. ⁶¹ Meri gna i Magdala, ma sina Meri tavogha koro nohe ghaghireigna na luma kori vido iangeni.

Pailat Ke Vetulara Na Komi Soldia Eigna Kedana Kaekale Kori Luma

⁶² Sina dani leghugna iangeni, kori Sabat, mara na naghoi pris mi mara na Farise kena vano tagna a Pailat. ⁶³ Imarea kena veleagna, "Vunaghi, ighami kiti togha tabirua

* **27:48** "pocho" Na pocho sina fata ke mono kori tahi. Kori vido ke mumuja, na pocho ke tangomana na sopiagna na bea. † **27:51** Theugna vano na pohe ke sasavera, na vido ke tabu puala. Mara na pris vamua kedana vano haghe ngengeni. Na resuagna na pohe iangeni, na vaughithatha tadia na komi tinoni imarea kena boi talu mono thevurua tagna a God eigna kena koakoa.

na hava ke velea na mane piapilau iangeni. Kori vido ke havi mua, imanea ke velea, 'Leghugna tolu na dani inau kuda ghohi havi tabiru.'⁶⁴ Na vunegna iangeni, ighami kiti magnahaghinia koda vetulara kekeha nimua na soldia eigna kedana kaekalea na luma me ghieghilei jufu kori vatolugna na dani leghugna imanea ke thehe. Gi koda boi eia iangeni, kenughua da mai nigna na komi vaovarongo mena bilaua na tonogna. Mi marea kedana piapilau mena velera na komi tinoni imanea ke sokara tabiru kori thehe. Na piapilau iaani keda dika vano tagna na piapilau ke eia a Jisas kori vido ke velea imanea a Vahavi."

⁶⁵ Pailat ke velera, "Oti hatira vano kekeha nigua na soldia bali kaekale kori luma leghugna na puhi koti toatogha ke toke." ⁶⁶ Mi marea kena vano boa na bali vavangasigna kori ghahira ke ponotia na hagehagna na luma eigna kedana adoa gi sa tinoni kedana pilia na kokopili auagna. Mena boa na komi soldia bali kaekalea.

28

Na Sokara Tabirugna A Jisas

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Leghugna na dani Sabat kori pohagna na thabota kori Sade, Meri gna i Magdala duagna sina Meri tavogha koro vano bali reghia na luma. ² Gi sina agnu hutu ke kahia na thepa eigna sina enjel nigna a God ke horu mai i popo me kokopili aua na ghahira kori hagehagna na luma me nohe popogna. ³ Na enjel ke siasilada vaghagna na onga, ma nigna na poko ke pura puala vaghagna na kovesa. ⁴ Mara na soldia kena kaekale kori luma kena mataghungia puala na enjel mena aiariri. Gi ena sikili horu kori thepa mena boi ghaighali vaghagna na tinoni ke thehe.

⁵ Na enjel ke velera e rua na vaivine iangeni, "Oro saghoi mataghu! Inau ku adoa iroghamu koro hiroa a Jisas gna i Nasaret kena tupipuhia. ⁶ Imanea e teo eeni! Imanea ke sokara tabiru ghohi vaghagna vamua ke veleghamu i hau. Oro mai moro reghia na vido kena boa na tonogna." ⁷ Roira koro vano haghe moro reghia. Gi na enjel ke ghohi velera, "Ikeagaieni oro vano saisami moro velera nigna na komi vaovarongo, 'A Jisas ke sokara tabiru ghohi kori thehe. Imanea keda kidi nagho atu itamiu i Galili. Ighamu kotida reghia imanea ngengeni.' Iaani na hava ku mai bali veleghamu roghamu."

⁸ Roira koro saisami au mai kori luma moro raghe vano bali velera mara na vaovarongo na rorongo iangeni. Roira koro mataghu, kari oro togotu puala mua. ⁹ Kori vido koro raghe vano, a Jisas ke mai itadia me velera, "Vuevughei toke roira!" Gi iroira koro vano itagna moro torongaghi tuturu moro tangolia na naegna. Gi oro maimanihihia imanea. ¹⁰ Ma Jisas ke anira, "Saghoi mataghu. Oro vano velera mara kena leghuu inau eigna kedana atu i Galili. Imarea kedana reghiu ngengeni."

Na Komi Soldia Kena Titono Piapilau

¹¹ Kori vido e rua na vaivine iraani koro taetaveti vano, kekeha mara soldia kena kaekalea na luma kena vano i Jerusalem mena velera mara na naghoi pris na komi fata ke tate mai kori luma. ¹² Gi mara na naghoi pris kena vapuipuhi haidu duadia kekeha mara puhi mena volira kori rongo hutu na komi soldia kena kaekalea na luma. ¹³ Mena velera, "Ighamu kotida velea vaghagna iaani, 'Nigna na komi vaovarongo a Jisas kena mai kori bongi mena bilaua na tonogna kori vido ighami kiti nere.' ¹⁴ Gi keda rongovia a Pailat ighamu koti nere, ighami kitida vajinoa itagna eigna keda boi eia sa fata dika itamiu." ¹⁵ Mara na soldia kena hatia na rongo iangeni mena ei leghua na komi fata kena veleragna. Ma na titono piapilau kena velea ke rongoragha ivei mi vei tadia mara Jiu. Mi mara Jiu kena talu velea me jufu ikeagaieni.*

Jisas Ke Velera Nigna Na Komi Vaovarongo Na Agutu Kedana Eia

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Tango 1:6-8)

¹⁶ Salaghe sikei na vaovarongo kena vano i Galili mena vano hadi kori suasupa a Jisas ke kidi velera ghohi kedana vano itagna. ¹⁷ Kori vido kena jufu ngengeni, imarea kena reghia a Jisas mena maimanihihia. Keana kekeha itadia kena ghaghana ruarua eigna imanea.

¹⁸ Gi a Jisas ke mai itadia me velera, "A God ke heu na mana eigna kuda vunaghi pungusira na komi fata gougovu i popo mi thepa. ¹⁹ Oti vano tadia na komi tinoni gougovu kori maramagna, moti titono vanira eigna kedana nigua na komi vaovarongo. Oti siuvitabura kori ahagna na Mama, ma na Dathe ma na Tarunga ke Tabu. ²⁰ Oti

* **28:15** "me jufu ikeagaieni" Jufungia na maghavu a Matiu ke risoa na buka iaani.

velepuhira eigna kedana leghua na komi fata gougovu ku veleghamu. Moti saghoi havaghinia, inau kuda mono duamiu hahali me ghieghilei govu na maramagna iaani.”

Na Rorongo ke Toke eigna a Jisas Krai Mak ke Risoa

Na Titiono Eigna Na Buka Iaani

Mak boi sikei tadia salaghe rua na mane vaovarongo nigna a Jisas, kari imanea ke mono duagna a Pol kori vido imanea ke taetaveti bali titiono na Rorongo ke Toke. Reghia Tango 13:5.

Kori buka iaani, a Mak ke titiono na komi fata ke eia a Jisas ma na nigna na velepuhi, kari na fata ke nagho tagna a Mak, na komi fata ke eia. Mak ke titiono na komi reghithehe ke eia a Jisas, eigna na komi reghithehe ke tateli aua na mana nigna God ke mono itagna a Jisas, me tatelia mua imanea a Dathegna God ke mai bali vahavira na komi tinoni.

Na komi tinoni Jiu kena toatogha a Vahavi keda mai me rihura nidia na komi thevuioka me vunaghi pungusira thovohaliu. Kori vido mara na Farise, mi mara na Sadiusi, mi mara puhidia mara Jiu kena reghia a Jisas keda boi eia vaghagna iangeni, imarea kena boi vaututunia imanea a Vahavi mena thevuioka itagna.

Da Mak ke risoa na buka iaani kori vido mara Rom kena vaparara na komi tinoni kiloau. Imanea ke magnahaghinira eigna kedana vaututunia a Jisas keda hathera, eigna kori na mana nigna a God, a Jisas ke vatoke tabirura arahai kena vahaghi me gigi aua na komi tidatho, me sokara tabiru kori thehe. Mak ke magnahaghinia mua imarea kedana adoa na havi mathangani duagna a Krai, e boi na fata ke malumu.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Nigna na titiono a Jon Siuivitabu (1:1-8)

Nigna na siuivitabu ma na auagna a Jisas (1:9-13)

Nigna na agutu a Jisas i Galili (1:14-9:50)

A Jisas ke taveti au i Galili me vano i Jerusalem (10:1-10:52)

Na vagougovui wik a Jisas ke mono i Jerusalem (11:1-13:37)

A Jisas ke thehe me ghoi havi tabiru (14:1-16:20)

Jon Siuivitabu Ke Kalitia Na Mavitu Eigna Na Maigna A Jisas Krai

(Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Iaani na turughugna na Rorongo ke Toke eigna a Jisas Krai a dathegna God. ² I hau, a profet Aisaia ke risoa na hava a God ke velea eigna a Dathegna vaghagna iaani,

“Inau kuda kidi vetula nagho atua itamua nigua na mane titiono.

Imanea keda vajinoa na hangana vanigho.

³ Me keda haohaghore heta kori meleha ke gou,

‘Oti kaikalitia na hangana vania a Lod,

moti vajinoa na bali taetavetigna.’ ”

⁴ Gi a Jon ke mai me taveti au kori meleha ke gou me turughu siuivitabura na mavitu me titiono aua vaghagna iaani, “Oti tughua na havimiu ke koakoa moti siuivitabu, ma a God keda talutavogha na komi paluhamiu.” ⁵ Kori vido iangeni, sethe na tinonidia Jerusalem ma na komi meleha kori provins i Jiudea, imarea kena haidu mai tagna a Jon mena vaovarongo. Imarea kena mai mena tuturi aua na komi paluhadia tagna a Jon me siuivitabura kori bea hutu i Jodan.

⁶ A Jon ke pipisia na pohe ke agutua kori sesehugna na kamel ma na nigna na vovogho ke agutua kori ghuighuligna na kau. Ma na ghagna na vanga na cheche ma na kothogha na mijua. ⁷ Me velera na mavitu vaghagna iaani, “Sina mane ke thaba vano itagua keda mai leghugu. Inau boi naba kuda pogho horu mu hati aua nigna na sadol. ⁸ Inau ku siuivitabughamu kori bea vamua, kari imanea keda siuivitabughamu kori Tarunga ke Tabu.”

Jon Ke Siuivitabu A Jisas

(Matiu 3:13—4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Leghugna iaani, a Jisas ke turughu mai i Nasaret kori provins i Galili me vano siuivitabu tagna a Jon kori bea hutu i Jodan. ¹⁰ Leghugna na siuivitabuagna, imanea ke vulahadi kori bea me reghia na maaloa ke hangavi ma na Tarunga ke Tabu ke horu mai i popogna vaghagna na bora. ¹¹ Ma na ohai haghore ke haghore mai i popo me ania, “Ighoe a pukuni dathegu. Inau ku totego puala eimu ighoe mu ku dothovigho.”

¹² Boi hau leghugna iaani, na Tarunga ke Tabu ke batua a Jisas me vano kori meleha ke gou. ¹³ Ingengeni na komi fata asi ke kaukagu kena mono. Jisas ke mono ngengeni e rua tutughu na dani. Ma a Satan ke mai me auaua a Jisas ma na komi enjel kena mai mena hathea imanea.

Jisas Ke Kilora E Vati Na Mane Ugura
(Matiu 4:12; Luk 4:4-15)

¹⁴ Leghugna a Herod ke boa haghea a Jon Siu vitabu kori vathe tatari, a Jisas ke vano kori provins i Galili me tuturia vanira na Rorongo ke Toke ke mai tagna a God. ¹⁵ Imanea ke velera, "Na maghavu a God keda vunaghi pungusia nigna na mavitu ke gharani mai ghohi. Oti tughua na havimiu ke koakoa moti vaututunia na Rorongo ke Toke!"

¹⁶ Sina dani a Jisas ke taetaveti kori ghaghireigna na kolo i Galili me reghira romara tamatahi a Saimon ma Andru. Romara koro nohe korai rodia na jau eigna romara na mane ugura. ¹⁷ Jisas ke velera, "Romara, oro mai leghuu. Ikeagaieni roghamu koro ugura fei, kari inau kuda velepuhighamu na hatiagna mai na komi tinoni tagna God."

¹⁸ Romara koro saisami talu horua rodia na komi jau, gi oro leghua imanea. ¹⁹ Jisas ke ghohi taveti vano sina ghathi vido iso me reghira a Jemes na Jon e rua dathegna a Jebedi. Romara koro nohe korai boti moro ghaura rodia na komi jau. ²⁰ Kori vido iangeni, a Jisas ke kilora romara tamatahi eigna koroda leghua. Romara koro saisami taveti sania a tamadia a Jebedi duadia mara rodia na mane agutu kori boti, moro leghua a Jisas.

A Jisas Ke Gigi Aua Na Tidatho Tagna Sina Tinoni
(Luk 4:31-37)

²¹ Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena mai jufu kori meleha i Kapaneam. Kori Sabat imanea ke vano haghe kori vathe haidu me velepuhira na mavitu. ²² Imarea kena rongovia mena vere nidia puala tagna nigna na komi velepuhi, eigna ke velepuhi kori mana nigna a God. Nigna na velepuhi ke boi vaghagna nidia na velepuhi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses. ²³ Kori vido iangeni, sina mane ke haghevia na tidatho ke mai korai vathe haidu me tangi heta, ²⁴ "Jisas, ighoe na manemu i Nasaret, na hava ko haga mai eia itamami? Da ighoe o mai bali diadikalaghami! Inau ku adogho ghohi. Ighoe na pukuni mane tabu a God ke vetulagho mai!"

²⁵ Jisas ke haghore heta vania na tidatho, "O bughoro mo taveti au itagna!" ²⁶ Na tidatho ke vaaiariria puala na tonogna na tinoni iangeni me tangi heta me taveti sania. ²⁷ Imarea gougovu kena vere nidia puala mena turughu haohaghore varihotaghida vaghagna iaani, "Tolumara! Na hava fata hina iaani? Iaani na velepuhi mathangani. Mane iaani ke haghore heta vaghagna na mane ke mono nigna na mana. Kori vido ke haghore heta tadia na komi tidatho, imarea kena leghua!" ²⁸ Ma na rorongogna a Jisas ke rongoragha kori provins i Galili.

Jisas Ke Vatokera Mara Kena Vahaghi
(Matiu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Jisas ma na komi nigna vaovarongo kena taveti au mai kori vathe haidu mena vano duadia Jemes na Jon kori vathedia a Saimon ma Andru. ³⁰ Kori vido kena jufu kori vathe, kekeha tinoni kena veleagna a Jisas a vunguagna vaivine a Saimon ke koli kori mathagna eigna ke vahaghi me vuvughu puala na tonogna. ³¹ Jisas ke vano tangolia na limagna me hathea gi e vanohea hadia ma na vahaghi ke govu itagna. Iia ke sokara hadi me kaikalitia vanira ghadia na vanga.

³² Kori lavi iangeni, leghugna ke huu ghohi na aho, na mavitu kena hatira mai tagna a Jisas na komi tinoni ke padara na komi thagi vahaghi, ma arahai ke haghevira na tidatho. ³³ Na mavitugna na meleha iangeni kena haidu mai kori naghogna na vathe ke mono a Jisas. ³⁴ Ma a Jisas ke vatoke tabirura na komi tinoni sethe ke padara na komi thagi vahaghi me gigi aura na komi tidatho ke sethe. A Jisas ke boi lubatira na komi tidatho gi kedana velea sa fata eigna kena adoa imanea a Vahavi.

Jisas Ke Vano Titono Tadia na komi Meleha i Galili
(Luk 4:42-44)

³⁵ Jisas ke rarai hadi kori vevughei puni me au mai kori vathe. Imanea ke vano tagna sina vido ke koro gha me tarai. ³⁶ Saimon duagna kekeha ara kulagna kena vano hiroa a Jisas. ³⁷ Kori vido kena pada imanea, imarea kena veleagna, "Vunaghi, na mavitu gougovu kena hirogho."

³⁸ Kari a Jisas ke haghore tughura, "Ati atu tadia kekeha meleha ke gharanighita eigna kuda titiono na Rorongo ke Toke itadia. A God ke vetulau mai eigna kuda eia na agutu

iaani!" ³⁹ Ma a Jisas ke vano tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu kori provins i Galili me titiono na Rorongo ke Toke me gigi aura na komi tidatho tadia na komi tinoni.

Jisas Ke Vatokea Na Mane Ke Pada Na Lepa

(*Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ Sina mane ke lepa ke mai tagna a Jisas me torongaghi tuturu horu itagna. Imanea ke kaea huhurua eigna keda vatokea me velea, "Gi koda magnahaghinia, tangomana koda vatoke tabiruu!" ⁴¹ Jisas ke rarovia me tangolia me ania, "Hii, inau ku magnahaghinia. O toke tabiru!" ⁴² Ma na komi tubu kori tonogna ke saisami mavo. ⁴³⁻⁴⁴ Jisas ke haghore heta vania, "Saghoi titiono vania ahai na hava ku eia vanigho. Kari o vano dorovia na pris eigna keda reghia na tonomu ke toke tabiru. Leghugna iangeni, o vano mo havughaghi* vania a God vaghagna na vetula nigna a Moses ke velea ghohi, eigna kedana adoa na mavitu ighoe ko toke tabiru."

⁴⁵ Kari na mane iangeni ke vano me turughu titiono tadia na komi tinoni. Na vunegna iaani, sethe na tinoni kena mai tagna a Jisas me boi tangomana nigna keda vano tadia na komi meleha. Mi imanea ke vano kori vido ke korogha, kari na mavitu tadia na komi meleha kena talu mai nidia vamua itagna.

2

Jisas Ke Vatokea Na Mane Ke Lae Na Tonogna

(*Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26*)

¹ Leghugna kekeha dani a Jisas ke ghoi tabiru vano i Kapaneam. Kori vido iangeni, na komi tinonidia ngeneni kena rongovia a Jisas ke mono kori vathe ke ado mono hahali itagna. ² Me sethe na tinoni kena haidu mai kori vathe iangeni me teo sa vido ke manga i kora me jufu au i kosi. Kori vido a Jisas ke titiono vanira na haghoregna a God, ³ e vati na mane kena hulungi maia sina mane ke lae na tonogna. ⁴ Kari imarea kena boi tangomana nidia na hatignaga mai tagna a Jisas eigna na mavitu ke vonu kori vathe. Mena hulu leghu hadia na rangana mena jufu popogna na vathe. Gi ena vabiloa na vathe mena uli horua duai mathagna tagna a Jisas. ⁵ Jisas ke adoa nidia na vaututuni ke hutu me haghore vania na mane ke lae na tonogna, "Kulagu, inau ku talutavogha ghohi na komi paluhamu."

⁶ Kori vido iangeni, kekeha mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena mono ingeneni kena ghaghana vaghagna iaani, ⁷ "Na haghore ke velea e boi toke. A God vamua ke tangomana na talutavoghagna na komi paluha. Kori vido imanea ke haghore vaghagna iaani, imanea ke vananaba ghehegna duagna a God."

⁸ Jisas ke adoa na ghaghanadia me velera vaghagna iaani, "Ehava gi oti ghaghana na hava ku velea ngeni e boi toke? ⁹ Gi kuda haghore vania na mane ke lae na tonogna vaghagna iaani, 'Inau ku talutavogha na paluhamu,' ighamu kotida boi tangomana na adoagna na paluhagna ke talutavogha ba teo. Kari gi kuda haghore vania vaghagna iaani, 'Sokara hadi mo hatia na mathamu mo taveti,' ighamu kotida reghia inau ku mono nigua na mana bali vatokeagna imanea ba teo. ¹⁰ Kori vido kuda vatokea na mane iaani, ighamu kotida adoa, inau, na Dathei Tinoni,* ke mono nigua na mana bali talutavogha na komi paluha." Me govu, gi a Jisas ke velea na mane ke lae na tonogna, ¹¹ "O sokara hadi mo hatia na mathamu mo tabiru kori vathemu!"

¹² Imanea ke sokara hadi saisami me hatia na mathagna me taveti au kori vathe. Na mavitu kena reghia iaani mena vere nidia puala. Mi marea kena veletokea a God mena velea vaghagna iaani, "I hau meke jufu ikeagaieni ighita kati bosu reghia sa fata ke vaghagna iaani!"

Jisas Ke Kiloa A Livai

(*Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32*)

¹³ Jisas ke ghoi tabiru vano kori ghaghireigna na kolo i Galili. Ma na mavitu ke sethe kena haidu mai itagna, gi e velepuhira na haghoregna a God. ¹⁴ Kori vido ke taveti vani, imanea ke reghia sina mane bali oho takis, na ahagna a Livai, dathegna Alafias. Livai ke nohe kori vido bali voli takis. Jisas ke ania, "O mai mo leghuu inau eigna koda nigua na mane vaovarongo." Livai ke sokara hadi me leghua a Jisas.

¹⁵ Leghugna iaani, a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano vanga kori vathegna a Livai. Sethe na tinoni koakoa a Livai ke hulaghinira mua. Kekeha mara na oho takis kena mono duadia (Sethe na tinoni vaghagna iaani kena mono duadia na mavitu kena leghua a Jisas). ¹⁶ Kekeha mara velepuhigna na vetula, kena kiloragna mara

* **1:43-44** "havughaghi" Reghia kori Diksonari

* **2:10** "Dathei Tinoni" Reghia kori Diksonari

na Farise†, kena reghia a Jisas ke vanga duadia mara bali oho takis mi mara na koakoa. Imarea kena huatira nigra na komi vaovarongo a Jisas, “Ehava gi na mane iaani ke vanga duadia mara kena dika?”

¹⁷ A Jisas ke rongovia iaani, me haghore tughura, “Arahai kena boi vahaghi kena boi magnahaghinia vano reghiagna na dokta, kari arahai vamua kena vahaghi. Vaghagna iaani, inau ku bosu mai bali kilora arahai kena jino kori ghaghanadia ghehedia bali leghuu inau, kari arahai vamua kena adoa kena koakoa.”

Saghoi Boa Haidua Na Velepui Mathangani Tagna Na Vetula Haulaghi
(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Sina dani mara nigra na komi vaovarongo a Jon Siuivitabu mi mara na Farise kena sota kori vanga. Kekeha tinoni kena mai tagna a Jisas mena huatia, “Mara nigra na komi vaovarongo a Jon Siuivitabu ma na nidia mane vaovarongo mara na Farise, imarea kena sota. Kari, e hava gi mara nimua na komi vaovarongo kena boi eia iaani?”

¹⁹ Jisas ke haghore tughura, “Vaghagna ivei, e toke vanira mua na mavitu kena mono kori vangahaidugna na taulaghi kedana sota? Teo! Kori vido na mane taulaghi ke mono duadia ara kulagna imarea boi tangomana kedana sota. ²⁰ Keana kori vido kekeha tinoni kedana mai hati aua na mane taulaghi itadia ara kulagna gi ena tangomana kedana sota eigna imarea kena dikahehe. Vaghagna iangeni mua, boi tangomana kedana sota nigra na komi vaovarongo eigna inau ku mono duadia mua.

²¹ “Ghita ati adoa ghohi, teo ahai itada keda hatia na vidoi pohe mathangani me suki ponotia kori pohe haulaghi ke resu ghohi. Gi katida eia vaghagna iangeni, kori vido kati vano wasia kori bea, kenughua na vidoi pohe mathangani iangeni e kakai me varesua na vidoi pohe haulaghi. Ma na resu iangeni kenughua e hutu vano tagna na resugna i hau. ²² Sina fata mua iaani, ighita boi tangomana katida toia na waen mathangani kori ghuighuligna na got ke haulaghi. Eigna kori vido na waen mathangani ke vano me haulaghi, kenughua na ghuighuli haulaghi iangeni e nana me poha eigna e nana ghohi. Ma na waen ma na ghuighuli koroda dika govu. Mati toia na waen mathangani kori ghuighuli ke mathangani eigna ke tangomana na nana.”

Jisas Na Vunaghigna Na Sabat
(Matiu 12:1-18; Luk 6:1-5)

²³ Sina Sabat, Jisas duagna nigra na komi vaovarongo kena taveti vano kori hangana hotaghidia na komi gnatha i wit. Ma na nigra na komi vaovarongo kena vihukira kekeha sagharo i wit. ²⁴ Kekeha tadia mara na Farise kena reghia iaani, mena huatia a Jisas, “Nighe! O reghia! Ehava gi nimua na komi vaovarongo kena eia na agutu ke lutia nida na vetula kori Sabat?”

²⁵⁻²⁶ Jisas ke haghore tughura, “Ehava? Oti boi ijumia na hava ke eia a King Deved sina maghavu kori vido Abiata na pukuni naghoi pris i hau? Deved ma na komi nigra na mane ke teo sa ghadia na vanga mena rofo puala. A Deved ke vano haghe kori vathegna a God me ghania na bred ke tabu, me hera mara nigra na mane. Kori na vetula, na pris vamua ke tangomana na ghaniagna na bred iangeni, kari na komi Rioriso ke Tabu ena boi velela a God ke dikatagna tagna a Deved.”

²⁷ Ma a Jisas ke velera, “Na Sabat eni, a God ke turughua bali hathera na komi tinoni. Me boi turughua bali vapara na komi tinoni. ²⁸ Ma na vunegna iaani, inau, na Dathei Tinoni, ke mono nigra na mana bali velera na komi tinoni na hava kedana tangomana na eiagna kori Sabat.”

3

Na Tinoni Ke Thehe Na Limagna
(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Sina Sabat mua, a Jisas ke ghohi tabiru vano kori vathe haidu. Sina mane ke thehe na limagna ke mono ngengeni. ² Kori vido iangeni, kekeha mara na Farise kena kaekalea a Jisas eigna kedana reghia imanea keda vatokea na mane iangeni kori Sabat. Gi imanea keda eia vaghagna iangeni, imarea kedana fatea eigna ke boi leghua na vetula. ³ Jisas ke veleagna na mane ke thehe na limagna, “Sokara hadi mo mai nagho eeni.”

⁴ Gi a Jisas ke huatira na mavitu, “Ehava? E lubatia mua na nida na vetula katida eia na hava ke toke kori Sabat? E lubatighita katida hathea na tinoni ba katida eia na fata ke dika itagna? Bali vahavia na tinoni ba bali vathehea?” Kari imarea kena boi haghore tughua a Jisas.

† 2:16 “Farise” Reghia kori Diksonari

⁵ Jisas ke rei kilili tadia na mavitu me dikatagna itadia. Me dikahehegna mua eigna kena boi raro via na mane ke thehe na limagna. Gi imanea ke haghore vania na mane iaani, "O vajinoa na limamu." Imanea ke vajinoa na limagna ma na limagna ke pukuni toke tabiru. ⁶ Kori vido iangeni, mara na Farise kena au mai kori vathe haidu mena haidu duadia kekeha mara kena leghua a Herod.* Imarea kena turughu vapuipuhi haidu eigna na bali vathehegna a Jisas.

Na Mavitu Ghaghireigna Na Kolo I Galili

⁷⁻⁸ Govu, gi a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti au kori vido iangeni mena tabiru vano kori kolo i Galili. Ma na mavitu ke sethe kena leghura. Na mavitu kena mai tadia na komi meleha koragna e tolu na provins; Galili, Jiudea mi Idumea. Kekeha kena mai tagna na meleha hutu i Jerusalem, mi kekeha kena mai tadia na komi meleha thevu etagna na bea hutu i Jodan, mi tadia kekeha meleha mua hilighagna e rua na meleha Taia mi Saidon. Na mavitu iraani ena mai tagna Jisas eigna kena rongovia na komi fata ke eia. ⁹ Na vunegna na mavitu ke sethe puala, a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo gi kedana kaikalitia vania na boti eigna kedana boi huhujua na mavitu. ¹⁰ Sethe na tinoni kena vahaghi, imanea ke vatokera. Na vunegna iaani, mara na vahaghi gougovu kena huhuru mena mai itagna eigna kedana taboa. ¹¹ Kori vido na komi tinoni ke haghevira na tidatho kena reghia a Jisas, imarea kena mai torongaghi tuturu itagna mena tangi heta, "Ighoe a pukuni Dathegna a God." ¹² Ma a Jisas ke haghore heta vanira na komi tidatho me lutira gi kedana boi velera na mavitu imanea Dathegna a God.

Jisas Ke Vahira Salaghe Rua Na Mane Vetula

(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Leghugna iaani, a Jisas ke vano hadi tagna sina suasupa duadia arahai kena vautuntunia me kilora mai itagna arahai ke magnahaghinia kedana agutu duagna. ¹⁴ Mi manea ke vahira au salaghe rua na mane me kiloragna Mara na vetula. Imanea ke vahira mara iaani eigna kedana mono duagna. Imanea ke vetulara au eigna kedana tionoo na Rorongo ke Toke, ¹⁵ me hera na mana eigna kedana gigi aura na komi tidatho. ¹⁶ Iraani na ahadia e salaghe rua na mane ke vahira; Saimon (a Jisas ke kiloagna a Pita), ¹⁷ Jemes ma Jon e rua dathegna Jebedi (Jisas ke kilora romara iaani Boaneges, na ghaghanagna "dathegna na gumu" eigna romara koro saisami na dikatadia), ¹⁸ Andru, Filip, Batolomiu, Matiu, Tomas, Jemes dathegna Alofiyas, Tadius, Saimon (sina mane ke magnahaghinia na gigi auragna mara i Rom eigna kedana boi vunaghi pungusira mara Jiu), ¹⁹ ma a Jiudas Iskariot, na mane ke peroa a Jisas kori limadia mara nigna na thevuioaka.

Jisas Ke Mana Vano Tagna Satan

(Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Ma a Jisas ke ghoi tabiru vano kori vathe ke mono itagna ma na mavitu kena ghoi mai mena haidu kililivia. Na vunegna iaani, a Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena rugusi puala mena boi tangomana na vanga ghadia. ²¹ Kori vido ara tahigna ma idogna kena rongovia a Jisas ke boi vanga, imarea kena velea, "Imanea ke pukuni mee ghohi." Gi ena turughu taveti au bali talangi tabirua kori vathedia.

²² Kekeha mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena mai i Jerusalem kena velea, "Oti reghia! A Satan, na vunaghidia na komi tidatho ke mono itagna a Jisas. A Satan ke hea na mana a Jisas bali gigi aura na komi tidatho."

²³ Gi a Jisas ke kilo haidura mai na mavitu i hilighagna eigna keda velepuhira kori tionoo velepuhi. Imanea ke velera, "A Satan bosi tangomana keda gigi aura nigna na komi tidatho. ²⁴ Gi na mavitugna sina meleha kedana riurihu ghehedhia, na meleha iangeni teo keda mono hau. ²⁵ Ba gi sina tamadathe kedana riurihu ghehedhia, na tamadathe iangeni kenughua teo kedana mono haidu. ²⁶ Vaghagna iaani mua, gi a Satan ma na nigna na komi tidatho kedana riurihu varihotaghidia, teo kedana mono hau. Iangeni vamua na vagovugna na mana nigna a Satan."

²⁷ Jisas ke velea sina tionoo velepuhi mua. "Gi ahai keda magnahaghinia na gigi auragna na komi tidatho, imanea keda heta vano tagna a Satan. Vaghagna sina mane keda magnahaghinia na vano haghe koragna na vathegna sina mane ke heta me bilaura nigna na komi fata, imanea keda heta vano tagna mane ke heta iangeni. Gi e malumu na tariagna na mane ke heta iangeni bali bilaura nigna na komi fata.

* **3:6** "mara kena leghua a Herod" Kekeha mara Jiu kena magnahaghinia King Herod ma ara vikegna kedana vunaghi pungusira hahali.

²⁸ “E tutuni inau ku haghorea vanighamu, a God ke tangomana na talutavoghagna na komi thagi paluha ma na komi thagi haghore ke dika gougovu na komi tinoni kena ei vania a God. ²⁹ Keana, gi ahai ke velehouhorua na Tarunga ke Tabu, a God keda bosu talutavogha na paluhagna, kari na paluha iangeni keda talu mono itagna hahali.” ³⁰ Jisas ke velea iaani eigna kekeha mara velepuhigna na vetula kena velea, “Imanea ke tangomana na gigi auragna na komi tidatho eigna na tidatho ke mono ikoragna.” Kari ke tutuni ri, a Jisas ke gigi aura na komi tidatho kori mana nigina na Tarunga ke Tabu.

Pukuni Idogna Mara Tahigna A Jisas

(Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kori vido a idogna mara tahigna a Jisas kena jufu mai kori vathe ke mono a Jisas, imarea kena mono kosi. Gi ena vetula sina tinoni bali veleagna eigna keda mai au itadia. ³² Na mavitu kena nohe kililivia a Jisas kena veleagna, “A idomu mara tahimu kena pitugho i kosi.”

³³ Kari a Jisas ke huatira, “Ahai a idogu na? Ma arahai ara tahigu na?” ³⁴ Jisas ke rei kilili tadia na mavitu kena nohe kililivia me velera, “Oti reghia, ighamu a idogu mara tahigu!” ³⁵ Eigna arahai vamua kena eia na hava a God ke magnahaghinia, irangeni hiri ara tahigu mara vaivinegu ma a idogu.”

4

Na Titiono Velepui Eigna Na Mane Ke Sonira Kilili Na Komi Katura

(Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Jisas ke ghoi velepuhira na mavitu ghaghireigna na kolo i Galili. Sethe puala na mavitu kena mai haidu kililivia imanea me hahaghe tagna sina boti ke mono kori kolo me nohe. Ma na mavitu kena sokara i longa. ² A Jisas ke velepuhira tadia na komi titiono velepuhi ke sethe.

Imanea ke velera, ³ “Oti vaovarongo toetoke! Sina mane ke sonira kilili na katura kori nigina na gnatha. ⁴ Kori vido imanea ke sonira kilili na komi katura, kekeha kena sikili horu kori hangana ma na komi manu kena mai mena ghani govura. ⁵ Kekeha katura kena sikili horu popogna na thepa ke mono na ghahira saragna. Kori vido kena kotu hadi ena ghathi havi toke sina vido vamua. ⁶ Kori vido na aho ke vuvughu, na komi katura kena kotu kena gho'e mena thehe eigna na oghadia ke boi pukuni horu i thepa. ⁷ Kekeha katura kena sikili horu kori vido ke sethe na atho kaekathe. Kori vido na komi katura kena kotu hadi me hutu, na atho kaekathe irangeni ke virighira mena boi sagharo. ⁸ Keana kekeha katura kena sikili horu kori thepa ke toke mena havi mena sagharo toke. Kekeha, tolu hangavulu na sagharodia, kekeha tolu tutughu, kekeha sina hathangatu.”

⁹ Govu, gi a Jisas ke velera, “Gi ahai ke magnahaghinia na thaothadoghagna iaani, imanea keda vaovarongo toetoke.”

Na Vunegna Gi A Jisas Ke Velepui Kori Titiono Velepui

(Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kori vido a Jisas ke mono ghehegna, kekeha tinoni kena mai duadia mara salaghe rua na vaovarongo, mena mai huatia na ghaghana koragna na komi titiono velepuhi iraani. ¹¹ A Jisas ke velera, “I hau a God ke boi lubatia ahai eigna keda adoa na puhi keda eia kori vunaghi pungusiragna nigina na komi tinoni. Keana ikeagaieni imanea ke lubatighamu gi kotida adoa. Keana tadia arahai kena boi leghuu inau, inau kuda velepuhira kori titiono velepuhi vamua. ¹² Inau ku boi velera na ghaghana koragna na komi titiono velepuhi eigna,

‘Imarea kena reghia na hava ku eia,
kari imarea kena boi adoa na ghaghanagna.
Imarea kena rongovia na haghoregu,
kari ena boi thaothadoghagna.
Gi kedana thaothadoghagna,
imarea kedana tughua na havidia ke koakoa,
ma a God keda talutavogha na komi paluhadia.’ ”*

Na Ghaghana Koragna Na Titiono Velepui Eigna Na Komi Katura

(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Ma a Jisas ke velera, “Gi kotida boi thaothadoghagna na ghaghana koragna na titiono velepuhi iaani, e havania gi kotida thaothadoghagna kekeha titiono velepuhi

* 4:12 Aisaia 6:9-10.

mua na? ¹⁴ Na mane ke sonira kilili na komi katura vaghagna na mane ke tuturi aua na haghoregna a God. ¹⁵ Kekeha tinoni kena vaghadia na komi katura kena sikili horu kori hangana ma na komi manu kena ghanira. Leghugna kena rongovia na haghoregna a God, a Satan ke saisami mai me hatia aua itadia na haghore ke mono kori havidia. ¹⁶ Kekeha tinoni kena vaghadia na komi katura kena sikili popogna na thepa ke mono na ghahira saragna. Imarea kena rongovia na haghoregna a God mena saisami hatia mena totogo. ¹⁷ Kari ena kalitia sina ghati vido iso vamua, eigna na haghore ke boi mono kori havidia vaghagna na komi katura kena boi pukuni horu i thepa na oghagna. Kori vido ke padara na vahothe ba na papara eigna kena leghua na haghoregna a God, imarea kena saisami havaghinia nidia na vaututuni. ¹⁸ Kekeha tinoni kena vaghadia na komi katura kena sikili horu tagna ke mono na atho kaekathe. Imarea kena rongovia na haghoregna a God, ¹⁹ keana imarea kena toatogha puala na komi fata kori havidia leuleghu dani. Mena magnahaghinia puala kedana pada rongo ma na fata ke sethe. Na vunegna iaani, imarea kena boi leghua na haghoregna a God. Teo sa fata ke toke keda au mai kori havidia. ²⁰ Kari kekeha tinoni kena vaghadia na komi katura kena sikili horu kori thepa ke toke. Imarea kena rongovia na haghoregna a God mena pukuni vaututunia. Na komi tinoni irangeni, sethe na fata ke toke keda au mai kori havidia, vaghagna na komi katura kena havi toke me sethe na sagharodia. Kekeha tolu hangavulu na sagharodia, kekeha tolu tutughu, mi kekeha ghua sina hathangatu.”

*Na Velepui Ke Mono Polo Kenughua E Tate Au Kori Raraha
(Luk 8:16-18)*

²¹ A Jisas ke huatira na mavitu, “Tangomana mua ahai keda totha na lui me boa saragna na nahu ba saragna na matha saesape? ²² Bosi tangomana! Imanea keda savera hadia tagna na bali sasaveragna. Na hava ke mono kori vido ke puni, kenughua e tate au kori raraha. Vaghagna mua iangeni, na komi fata kena boi thaothadoghagna na komi tinoni kori nigua na velepuhi ikeagaieni, imarea kedana thaothadoghagna. ²³ Ahai ke magnahaghinia na adoagna iaani, imanea keda vaovarongo toetoke.

²⁴ “Oti ghaghana toetokera na komi fata ku veleghamu. Eigna a God keda heghamu na thaothadogha leghuagna vamua na puhimiu kori leghuagna nigua na velepuhi. ²⁵ Ahai keda ghati thaothadoghagna me leghua nigua na velepuhi, God keda hea mua na thaothadogha, kari ahai ke bosu magnahaghinia na leghuagna nigua na velepuhi, God keda hati aua itagna na ghati nigua thaothadogha.”

A God Vamua Ke Thaothadoghagna Na Vunaghi Pungusiragna Nigna Na Mavitu

²⁶ Gi a Jisas ke velera, “Na hughuta nigua a God* ke vaghagna na tinoni ke joua na komi katura kori nigua na gnatha. ²⁷ Leuleghu maghavu imanea ke nere kori bongi, me rarai kori dani, ma na komi katura kena turughu kotu mena havi. Imanea ke boi adoa e hava gi ena kotu na komi katura irangeni. ²⁸ Na thepa vamua ke vatokera me vasagharora. Na fata ke nagho mai na havidia, leghugna iaani na rugudia, ma na vagovugna na sagharodia. ²⁹ Kori vido ke ghano na sagharodia, imanea ke hatia nigua na ghau me utuhira eigna ke jufungia ghohi na maghavu bali haugera.”

God Keda Vunaghi Pungusira Na Mavitu Ke Sethe

³⁰ A Jisas ke ghoi huatira, “Na hughuta nigua a God, vaghagna ivei kori ghaghanamiu na? Inau keda ghoi veleghamu sina titiono velepuhi eigna kotida pukuni thaothadoghagna. ³¹ Hii, vaghagna vamua na ghai mastad na tinoni ke joua kori nigua na gnatha. Na ghai iaani, na katuragna e iso teoteoa vano tadia na komi katura gougovu. ³² Keana kori vido ke kotu hadi, na ghai mastad ke hutu vano tadia na komi fata gougovu ke joua kori nigua na gnatha. Na komi ototogna e hutu puala, nabagna na komi manu kedana mai mena gneku itagna.”

³³ Jisas ke velepuhira na mavitu tagna na komi titiono velepuhi ke sethe. Imanea ke velepuhira na komi fata leghuagna nidia na thaothadogha. ³⁴ Imanea ke velepuhira kori titiono velepuhi vamua. Kari kori vido ke mono ghehegna duadia nigua na komi vaovarongo, Jisas ke unuhia na ghaghana koradia na komi titiono velepuhi.

*Jisas Ke Vasola Na Ghuri Ma Na Geo
(Matu 8:23-27; Luk 8:22-25)*

³⁵ Kori lavigna na dani iangeni, a Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, “Atu mati hathavu sethevugna na kolo.” ³⁶ Mara nigua na komi vaovarongo kena taveti sanira na mavitu mena vano hahaghe kori boti ke kidi nohe ghohi a Jisas ikoragna mena vano duagna. Kekeha boti mua kena vano duadia. ³⁷ Kori vido imarea kena vano hotaghigna

* 4:26 “hughuta nigua a God” Reghia kori Diksonari

na kolo, na ghuri hutu ke padara me maghavu puala. Ma na geo ke turughu haghe kori boti mena haga luvu. ³⁸ Kari a Jisas ke nere leghugna na boti me vaegoa na ulunga kori ulunga. Nigna na komi vaovarongo kena vano raraia. Imarea kena ania, "Nighe, velepuhi! Ehava konia nere kori vido kati haga luvu mati bilomo?"

³⁹ Gi a Jisas ke sokara hadi me haghore heta vanira na ghuri ma na geo, "Soto! Sola!" Ma na ghuri ke soto ma na kolo ke sola. ⁴⁰ Ma a Jisas ke huatira nigna na komi vaovarongo, "Tolumara! Eigna na hava kotinia mataghu? Oti boi vaututuniu mua?"

⁴¹ Imarea kena mataghu puala mena velea varihotaghidia, "Na tinoni hava hina iaani? Na ghuri ma na geo huju kena leghua na haghoregna eni!"

5

A Jisas Ke Vatoke Tabirua Na Mane Ke Haghevia Na Komi Tidatho (Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano jufu sethevugna na kolo i Galili ghaghireigna na meleha i Gerasa.* ² Kori vido a Jisas ke thonga vano i longa, sina mane ke haghevia na tidatho ke mai itagna. Na mane iaani ke au mai ³ kori vido ke mono hahali, tadia na komi luma ke mono na komi beku koradia. Imanea ke heta puala me teo ahai keda taria. ⁴ Sethe na maghavu imarea kena pilia na tariagna na naegna ma na limagna kori sen kari imanea ke tautua vumua. Teo ahai keda pukuni heta keda vasotoa. ⁵ Dani ma na bongi imanea ke hilivira na komi luma ma na suasupa me ghuu heta me tuitupia ghehegna kori ghahira.

⁶ Imanea ke hau mua me reghia a Jisas me raghe vano tagna me torongaghi tuturu itagna. ⁷⁻⁸ A Jisas ke velea, "Tidatho, O au sania!" Ma na tidatho ke ghuu heta, "Jisas, dathegna God, pukuni mana! Na hava koda eiugna? Kori ahagna a God, inau ku kaegho, saghoi vaparau!"

⁹ Ma a Jisas ke huatia, "Ahai na ahamu?"

Ma na tidatho ke haghore tughua, "Na ahagu, Gnaghu, eigna ighami sethe kiti mono koragna na mane iaani!" ¹⁰ Gi na komi tidatho kena kaea mena kaea Jisas eigna keda boi vetulara au kori meleha iangeni.

¹¹ Kori vido ngengeni e rua na togha botho kena vanga ghaghireigna na suasupa hilighadia. ¹² Na komi tidatho kena kaea Jisas mena ania, "O vetulaghami tadia na komi botho eigna kitida mono nimami koradia." ¹³ Gi a Jisas ke lubatira mena taveti au tagna na tinoni iangeni mena vano haghe koradia na komi botho. Ma na komi botho kena raghe horu leghua na suasupa mena sogala sapa kori kolo mena bilomo gougovu.

¹⁴ Kori vido mara mane kena reireghira na komi botho kena reghia iangeni, imarea kena raghe vano bali titiono na rorongo iaani tadia na komi tinoni kori melehadia, ma arahai kena mono gharania na melehadia. Me sethe na tinoni kena mai bali reghia nidia na hava ke eia a Jisas. ¹⁵ Kori vido imarea kena mai tagna Jisas, imarea kena reghia na mane ke haghevia na komi tidatho i hau. Imanea ke toke ma na ghaghanagna ke jino me pipisi me nohe bughoro. Ma na komi tinoni kena mataghunua a Jisas. ¹⁶ Kekeha tinoni kena mono ngengeni kena reghia na hava ke eia a Jisas. Imarea kena titiono vanira na komi tinoni kena eu mai na hava ke padara na komi botho ma na mane ke haghevia na komi tidatho. ¹⁷ Ma na mavitu kena kaea a Jisas eigna keda taveti au kori melehadia, mi imanea ke hiira me taveti au.

¹⁸ A Jisas ke ghoi tabiru vano kori boti ma na mane ke haghevia na komi tidatho ke mai me kaea bali leghua. ¹⁹ A Jisas ke boi lubatia me ania, "O tabiru vano kori melehamu tadia ara kulumu mo tuturia vanira na fata ke toke a God ke eia vanigho eigna ke rarovigho." ²⁰ Mi imanea ke taveti au me vano tadia na komi meleha kori nohi i Dekapolis me titiono na hava ke ei vania a Jisas. Ma na mavitu kena vere nidia puala.

A Jisas Ke Vatoke Tabirua E Rua Na Vaivine (Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena ghoi tabiru vano sethevugna na kolo i Galili. Kori vido a Jisas ke tatapa thonga vano, na mavitu kena mai haidu kililivia. ²² Sina mane ke baubatu kori vathe haidu ke mono kori meleha iangeni, na ahagna a Jairus. Imanea ke mai me torongaghi tuturu horu tagna a Jisas. ²³ Imanea ke dikahegna puala me kaea, "Vunaghi, a dathegu vaivine ke haga thehe ghohi. Tangomana koda mai taboa eigna keda ghoi toke tabiru?" ²⁴ Ma a Jisas ke vano duagna a Jairus. Ma na mavitu ke sethe kena leghura. Imarea kena veihuhujugi eigna kena magnahaghinia na mai tagna a Jisas.

* 51 "Gerasa" Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, "Gadara" ke mono.

²⁵ Koragna na mavitu iangeni sina vaivine puhi ke pada na vahaghi ghaughabua kekeha vidoi maghavu koragna salaghe rua na vinogha. ²⁶ Iia ke papara puala ma na komi dokta kena pipilia na vatokeagna, keana e boi talu toke me huhuru vamua. Ma nigna na rongo ke govu eigna ke volira na komi dokta. ²⁷ Iia ke rongovia na rorongogna a Jisas me mai leghugna me tugelia nigna na poko. ²⁸ Iia ke ghaghana, "Gi kuda tangolia vamua nigna na poko, kenughua inau kuda ghoi toke tabiru." ²⁹ Mi kori vido vamua iangeni, na ghaughabua ke soto me vajangia iia ke ghoi toke tabiru. ³⁰ Ma a Jisas ke adoa na mana ke au itagna me rei tabiru me huatira na mavitu, "Ahai tamiu ke tangolia nigua na poko?"

³¹ Nigna na komi vaovarongo kena veleagna, "Nighe! Ehava go huatira eigna ahai ke tangolia nimua na poko? Boi tangomana koda adoa ahai ke tangoligho eigna na mavitu kena haiduvigho."

³² Keana a Jisas ke talu hiroa mua ahai ke tangolia nigna na poko. ³³ Na vaivine puhi iangeni ke adoa na hava ke pada. Iia ke aiariri eigna ke mataghugna puala me vano me torongaghi tuturu horu tagna a Jisas. Gi e titiono vania na hava ke eia. ³⁴ A Jisas ke veleagna, "Vaivine, Ighoe ko toke tabiru eigna ko vaututuni. O taveti kori soleana. Teo keda ghoi padagho ghohi na vahaghi iaani."

³⁵ Kori vido Jisas ke talu titiono duagna na vaivine iangeni, kekeha tinoni kena turughu mai kori vathegna a Jairus, na mane ke baubatu kori vathe haidu. Imarea kena veleagna a Jairus, "A dathemu vaivine ke thehe ghohi. Saghoi kaea mua na mane velepuhi keda mai."

³⁶ Jisas ke rongovia na gari vaivine ke thehe ghohi, keana imanea ke veleagna a Jairus, "Saghoi mataghu, O vaututuni vamua."

³⁷ A Jisas ke boi lubatira na mavitu kedana leghua mua, kari e hatira vamua a Pita ma Jemes na Jon, a tahigna Jemes. ³⁸ Imarea kena vano jufu kori vathegna a Jairus ma a Jisas ke rongovia na komi tinoni kena tangi heta eigna kena dikahedhia. ³⁹ Jisas ke vano haghe kora me velera, "Vunegna na hava kotinia tangi? Na gari iaani e boi thehe kari e nere vamua." ⁴⁰ Ma na komi tinoni kena kihaghinia. Gi a Jisas ke velera, "Oti vano au i kosi." Gi e hatia duagna a tamagna ma a idogna na gari duadia e tolu na nigna na mane vaovarongo mena vano kori chogho ke mono na gari. ⁴¹ Gi e tangolia na limagna na gari me veleagna kori haghore Arameik, "Talita Kum!" (na ghaghana koragna, "Gari vaivine, "O sokara hadi!") ⁴²⁻⁴³ Iia ke sokara hadi kori vido iangeni me taveti kilili. Ma idogna ma tamagna koro reghia moro vere rodia puala. Ma a Jisas ke haghore heta vanira roira, "Oro saghoi titionoa tadia sa tinoni na hava koro reghia ghohi." Govu, gi e velera mua, "Oro hea ghagna vanga." Na vaivine iaani e salaghe rua ghohi na vinoghagna.

6

Mara I Nasaret Kena Boi Vaututunia A Jisas

(Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena au sania na meleha iangeni mena tabiru vano i Nasaret, na meleha ke hutu hadi a Jisas itagna. ² Kori Sabat imanea ke vano haghe kori vathe haidu me velepuhi. Sethe na tinoni kena mai mena vaovarongo itagna, mena vere nidia puala. Keana imarea kena velehouhuru vaghagna iaani, "Ehava gi e adoa na komi fata iraani na mane iaani? Ehava gi e thaothadogha puala? Ivei ke hatia na mana bali eia na komi reghithehe iraani?" ³ Ghita ati adoa na mane iaani, imanea na mane agutu vathe vamua. Imanea a dathegna Meri kari ara tahigna; Jemes, Josep, Judas ma Saimon. Ara vaivine huju mono mua eeri." Ma na komi tinonidia i Nasaret kena dikatadia itagna mena boi sasaa na vaututuniagna.

⁴ Ma Jisas ke velera, "Ahai ke profet, na mavitu tadia na komi meleha ena ghaghana bohea. Kari na mavitu kori melehagna, ma ara vikegna, ena boi ghaghana bohea." ⁵ A Jisas ke boi tangomana na eiagna na reghithehe ke sethe kori meleha iangeni eigna imarea kena boi vaututunia. Keana imanea ke tabora e rua tolu tinoni vamua kena vahaghi mena toke tabiru. ⁶ Imanea ke vere nigna puala eigna na mavitu kori melehagna kena boi vaututunia.

Jisas Ke Vetulara Au Salaghe Rua Nigna Na Mane Vaovarongo

(Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Leghugna iaani, a Jisas ke ghoi taetaveti vano tadia na komi meleha me velepuhira na mavitu. ⁷ Sina maghavu imanea ke kilora mara salaghe rua nigna na vaovarongo me veleragna, "Inau kuda vetulaghamu au rua na mane tagna sina meleha. Inau kuda heghamu na mana eigna kotida gigi aura na komi tidatho." ⁸ Gi e haghore heta vanira,

“Kori vido koti taveti au kori nimiu na taetaveti, saghoi hatia sa fata kari na supa vamua. Saghoi hatia na vanga ma na ngoi ma na rongo. ⁹ Oti vahaghea nimiu na sadol kari saghoi ohoa sa varua pohe. ¹⁰ Kori vido koti jufu tagna sina meleha, mono kori sina vathe ke kalitighamu vamua moti ghieghilei taveti au kori meleha iangeni. ¹¹ Keana gi oti jufu tagna sina meleha mena boi kalitighamu mena boi magnahaghinia na rongoviagna nimiu na velepuhi, taveti sania na meleha iangeni. Kari oti rasua na thepa ke thangu kori naemiu. Iaani na vaughithatha kotida eia bali tuhua vanira a God keda vaparara.”

¹² Gi nigna na komi vaovarongo kena taveti au mena tuturi aua vanira na mavitu na haghoregna a God mena velera, “Oti tughua na havimiu ke koakoa.” ¹³ Imarea kena gigi aura na komi tidatho tadia na komi tinoni mena havularagna na oela tadia arahai kena vahaghi mena toke tabiru.

Na Titiono Eigna Na Vatheheagna A Jon Siuivitabu
(Matiu 14:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴ A Herod Antipas ke king kori provins i Galili ke rongovia eigna a Jisas eigna na rorongogna na komi fata ke eia ke rongoragha ivei mi vei. Kekeha tinoni kena velea, “Imanea a Jon Siuivitabu ke ghoi havi tabiru. Ma na vunegna iangeni, imanea ke mono nigna na mana bali eia na komi reghithehe.” ¹⁵ Kekeha tinoni kena velea, “Imanea a profet Elaija ba sina profetgna i hau.” ¹⁶ Kori vido a Herod ke rongovia eigna a Jisas, imanea ke velea, “A Jon Siuivitabu, ku vihukia ghohi na luagna, ke ghoi havi tabiru!”

¹⁷ I hau a Herod ke vetulara mara nigna na soldia mena thotia mena tari a Jon Siuivitabu kori sen mena boa haghea kori vathe tatari. Imanea ke eia iaani bali vatotogoa a taugna, Herodias. I hau a Herodias ke taulaghi tagna a Filip, a toghagna a Herod. Gi a Herod ke hatia me taulaghi tagna. ¹⁸ Jon ke veleagna hahali a Herod, “E boi jino kori vetula nigna a God ko hatia taugna a toghamu.” ¹⁹ Na vunegna iaani, a Herodias ke dikatagna puala tagna a Jon me magnahaghinia keda vathehea. Keana iia ke boi tangomana nigna keda eia eigna a Herod ke boi magnahaghinia na vatheheagna. ²⁰ A Herod ke mataghunia na vatheheagna a Jon eigna ke adoa a Jon na mane tabu ma na mane jino. Kekeha maghavu a Herod ke titiono duagna a Jon. Kori vido ke rongovia nigna na velepuhi, a Herod ke hahi hehegna puala, keana imanea ke magnahaghinia puala na rongoviagna nigna na titiono a Jon.

²¹ Tagna sikei na dani, a Herod ke eia na vangahaidu hutu bali togha tabiruagna na maghavu i havigna. Imanea ke hulaghinira arahai kena nagho kori nigna na gaumane, arahai kena nagho kori ami ma na komi mane puhi kori provins i Galili. Kori dani iangeni a Herodias ke hiropada na puhi keda vathehea a Jon. ²² Kori vido kena nohe mena vanga, dathegna vaivine a Herodias ke haghe vano me ragi vanira. A Herod ma na komi mane ngengeni kena magnahaghinia puala na reghiagna mena totogo puala. Gi a Herod ke veleagna na vaivine mathangani, “Na hava ko magnahaghinia inau kuda hegho. ²³ Toke koda magnahaghinia na thevugna na vido ku vunaghi pungusia, inau ku taluhaghere kuda hegho.”

²⁴ Na vaivine ke taveti au vano tagna a idogna me huatia, “Na hava kuda kaea.”

A idogna ke veleagna, “O kaea na ulugna a Jon Siuivitabu.”

²⁵ Ma na vaivine ke sokara hadi me tabiru vano saisami tagna Herod me veleagna, “Inau ku magnahaghinia koda heu mai na ulugna a Jon Siuivitabu kori tapera-ikeagaieni vamua!”

²⁶ A Herod ke rongovia me dikahehegna puala, kari e maomamogna keda vateoa eigna ke taluhagherea vania, ma ara kulagna kena rongovia. ²⁷ Na vunegna iaani, imanea ke vetula vano kori vathe tatari sina soldia mi manea ke utuhia na luagna a Jon Siuivitabu. ²⁸ Na soldia ke boa na ulugna kori tapera me hea na vaivine. Iia ke hati vano me hea a idogna. ²⁹ Na rorongona ke jufungira nigna na komi vaovarongo a Jon mena mai hatia na tonogna mena gilua kori luma.

Jisas Ke Hera Ghadia Lima Na Togha Mane
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kori vido mara na vetula kena tabiru mai kori nidia na taetaveti, imarea kena titiono vania a Jisas na komi fata kena eia ma na komi velepuhi kena velepuhira na komi tinoni. ³¹ Gi na mavitu ke sethe kena mai tadia mena varugusira puala mi marea kena boi tangomana na vanga ghadia. Na vunegna iangeni, a Jisas ke velera, “Ati atu tagna sa vido ke korogha eigna katida mamathoda.” ³² Mena hahaghe kori boti mena valuha vano kori vido ke korogha. ³³ Kari sethe na tinoni kena reghira na audia, mena ghithathara. Imarea kena taveti sania na komi melehadia mena raghe me kidi jufu kori vido kedana vano a Jisas ma nigna na komi vaovarongo. ³⁴ Kori vido a Jisas ke saki au kori boti, imanea ke reghia na mavitu ke sethe me raroviragna puala eigna imarea kena

vaghadia na komi sip ke teo ahai keda reireghira. Gi e velepuhira tagna na komi fata ke sethe.

³⁵ Kori lavi iangeni nigna na komi vaovarongo kena mai itagna mena veleagna, "E lavi ghohi me teo sa vanga kori meleha iaani. ³⁶ Ehava konia boi vetulara au na mavitu eigna kedana vano tadia na komi meleha ke gharanighita mena voli ghadia vanga ghehedia?" ³⁷ Kari a Jisas ke veleragna, "Oti heraghadia."

Imarea kena haghore tughua, "Ighoe ko magnahaghinighami kitida vano miti sonia na rongo ke sethe bali voli vanga eigna kitida heraghadia na mavitu? E vahotha puala!" ³⁸ Gi a Jisas ke velera, "Oti vano hiro aua engiha na bred ke mono tadia na mavitu."

Imarea kena vano hiro aua mena mai veleagna, "E lima na bred me rua na fei." ³⁹ Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo gi kedana vano tutura na mavitu mena nohe kori buburu. ⁴⁰ Ma na mavitu kena nohe leghua na boo, koragna kekeha boo lima hangavulu tinoni, kekeha sina hathangatu. ⁴¹ Govu, gi a Jisas ke tangolia e lima na bred ma na fei me tada hadi me veletokea a God. Gi e vidoa na bred ma na fei me hera nigna na komi vaovarongo mena kemulia tadia na mavitu. ⁴² Na mavitu kena vanga mena mahu. ⁴³ Gi mara na vaovarongo kena hathatanora na komi viovidoi bred ma fei ke tomagha mena hoghoni vonua salaghe rua na arao. ⁴⁴ Na haidudia, mara na mane koragna na mavitu, e lima na togha.

Jisas Ke Taetaveti Popogna Na Bea
(Matiu 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Govu, gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo eigna kedana vano kori boti mena kidi taveti vano sethevugna na kolo kori meleha Betsaida. Jisas ke mono horu duadia na mavitu eigna keda vetulara tabiru kori melehadia. ⁴⁶ Leghugna ke vetulara kori melehadia, Jisas ke vano hadi tagna sina suasupa me tarai.

⁴⁷ Kori vido ke bongi ghohi, a Jisas ke talu mono mua kori suasupa ma na nigna na komi vaovarongo kena jufu ghohi hotaghigna na kolo. ⁴⁸ A Jisas ke reghira nigna na komi vaovarongo kena babao ghohi na valuha eigna na ghuri ke heta ke mai naghodia. Gi e vano tadia kori vevughei puni. Imanea ke taetaveti popogna na bea me haga thovohaliungira. ⁴⁹ Kori vido imarea kena reghia, imarea kena toatogha kena reghia na tidatho mena ghuu heta. ⁵⁰ Mena mataghu nidia puala. Ma a Jisas ke velera, "Teo! Saghoi mataghu! Inau vamua iaani." ⁵¹ Mi imanea ke saki haghe kori boti tadia ma na ghuri ke soto. Mara na vaovarongo kena vere nidia puala ⁵² eigna kena boi pukuni thaothadoghagna mua a Jisas ke mono nigna na mana bali eiagna na komi reghithehe, vaghagna kori vido ke heraghadia e lima na togha mane kori lima na bred. Imarea kena poru puala na thaothadoghagna na hava kena reghia.

Jisas Ke Vatokera Arahai Kena Vahaghi I Genesaret
(Matiu 14:34-36)

⁵³ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena valuha hathavu sethevu i kolo kori meleha i Genesaret mena pinitia na boti. ⁵⁴ Imarea kena saki au kori boti ma na mavitu kena ghithatha a Jisas. ⁵⁵ Gi ena raghe vano tadia na komi meleha mena velera a Jisas ke mai. Imarea kena hulungira mai kori mathadia arahai kena vahaghi. ⁵⁶ Tadia na komi meleha ke vano a Jisas, imarea kena hatira mai na komi tinoni kena vahaghi mena bora tadia na komi vido bali makete. Mena kaea a Jisas eigna keda na lubatira na tangoliagna vamua nigna na pohe me kedana ghohi toke tabiru. Ma arahai kena tangolia kena toke tabiru.

7

Na Komi Vetula Nidia Mara Na Farise
(Matiu 15:1-9)

¹ Sina dani, kekeha mara na Farise duadia kekeha mara velepuhigna na vetula nigna Moses kena kalasu mai i Jerusalem, imarea kena hathatano mai tagna a Jisas. ² Gi ena reghira kekeha nigna na komi vaovarongo a Jisas kena vanga kari ena boi kidi sikame kori puhi ke jino tadia mara na Farise. ³ Mara jiu, haluhadi mara na Farise, kena talu leghua mua na komi vetula nidia ara hutudia vaghagna na puhi kena sikame gi ena vanga. ⁴ Imarea boi tangomana kedana ghania na vanga kena volia kori makete mena ghieghilei sikamea na limadia. Me sethe mua nidia na vetula kena leghua, vaghagna na puhi bali lumiagna na kap ma na kuro ma na tapera.

⁵ Mara na Farise duadia mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena huatia a Jisas, "Ehava gi nimua na komi vaovarongo kena boi leghua na vetula kati leghua maia i hau me jufu ikeagaieni? Imarea kena boi leghua na puhi bali sikamea na limadia gi ena vanga."

⁶ Ma a Jisas ke haghore tughura vaghagna iaani, “Oti piapilau puala eigna na puhi bali leghua a God! Na hava a God ke veleagna a profet Aisaia i hau eimiu ghamu e tutuni. A God ke velea,

‘Na komi tinoni iraani, kori haghoredia vamua kena maimanihihiu, kari kori havidia ena hauniu inau.

⁷ Imarea kena hai maimanihihiu vamua eigna kena tughua nigua na vetula mena leghuagna vamua nidia na komi vetula kena eia ghehedia.”^{*}

⁸ Ighamu koti boi leghua ghohi na komi vetula nigua God, kari na komi vetula nidia na komi tinoni vamua.”

⁹ A Jisas ke ghohi velera mua, “Ighamu koti boi ghaghana bohea nigua na vetula a God, eigna ighamu koti leghua vamua na nimiu na vetula ghehemiu.” ¹⁰ Oti adoa ghohi a Moses ke velea iaani, ‘Ghaghana bohea a tamamiu ma idomiu,’ ma ‘Ahai keda velehouhura a tamagna ba a idogna na tinoni iangeni kedana vathehea.”^{*} ¹¹ Kari ighamu koti velea e toke vamua ahai keda velea idogna ma tamagna, ‘Tangomana kuda hatheghamu tagna na komi fata iraani ku tonogna, kari boi tangomana nigua ikeagaieni. Eigna inau ku taluhaghore kuda hea a God na komi fata iraani ku tonogna.’ ¹² Kori ghaghanamiu e jino vamua kotida boi hathera ara idomiu ma ara tamamiu. ¹³ Kori vido koti velepuhira na mavitu vaghagna iangeni, ighamu koti boi leghua na vetula nigua a God. Me sethe mua na fata vaghagna iangeni koti eia hahalia.”

*Na Hava Ke Vagarura Na Komi Tinoni Kori Matagna A God
(Matiu 15:10-20)*

¹⁴ Jisas ke kilo haidura na mavitu me velera, “Oti vaovarongo toetoke eigna kotida thaothadoghagna na hava kuda veleghamu. ¹⁵⁻¹⁶ Na vanga kena ghania na komi tinoni e boi tangomana keda vagarura kori matagna a God. Kari na komi fata kena eia na komi tinoni ke vagarura kori matagna a God.”^{*}

¹⁷ Jisas duagna nigua na komi vaovarongo kena taveti sania na mavitu mena vano haghe korai vathe. Mara na vaovarongo kena huatia a Jisas eigna keda titiono vanira na ghaghana koragna na titiono velepuhi iaani. ¹⁸ Jisas ke velera, “Tolumara! Oti boi adoa mua? Na vanga kena ghania na komi tinoni e boi tangomana keda vagarura kori matagna a God, ¹⁹ eigna e boi vano haghe kori ghaghanadia, kari e haghe kori livodia, horu kori kutudia, me au kori tonodia.” (Jisas ke velea iangeni itadia eigna kedana adoa na komi vanga gougovu e toke vamua na bali vanga.)

²⁰ Imanea ke ghohi velera, “Na hava ke au mai kori ghaghanadia na komi tinoni ke vagarura kori matagna a God. ²¹ Eigna na komi fata ke dika vaghagna iraani kena au mai kori ghaghanadia na komi tinoni: na komi ghaghana ke dika, na nere duagna ahai ke boi a taugna, na bilau, na vathehe tinoni, ²² na gumao, na eiagna na komi fata ke dika tagna ahai, na piapilau, na tahotha, na velehouhuruagna na tinoni, na talunagho ma na puhi memee. ²³ Irangeni na komi fata ke dika ke au mai kori ghaghanadia na komi tinoni ke vagarura kori matagna a God.”

*Na Vaivine Puhi Ke Boi Jiu Ke Vaututunia A Jisas
(Matiu 15:21-28)*

²⁴ Jisas ma na nigua na komi vaovarongo kena taveti au kori meleha iangeni mena vano tadia na komi meleha ke gharania na meleha i Taia. Imarea kena vano tagna sina meleha mena vano haghe tagna sina vathe eigna kena boi magnahaghinia na komi tinoni keda adora ivei kena mono. Keana na mavitu kena adora vamua kena mono ngengeni. ²⁵⁻²⁶ Sina vaivine puhi ke rongovia a Jisas ke mono ngengeni. Na vaivine iaani boi na Jiu. Iia ke havi mai i Fonisia, sina vidogna na provins i Siria. Iia ke mai tagna a Jisas eigna na tidatho ke haghevia a dathegna vaivine. Iia ke torangaghi tuturu horu itagna a Jisas me kaea eigna keda gigi aua na tidatho tagna dathegna. ²⁷ Jisas ke veleagna, “Inau ku mai bali kidi hathera nigua na mavitu, mara Jiu. Boi toke katida hatia ghadia na vanga na komi gari mati sonia vano tadia na komi aku.”

²⁸ Na vaivine ke veleagna, “Vunaghi, tutuni puala. Kari na komi tinoni kena lubatira na komi aku eigna kedana ghania ghadia na vanga na komi gari ke tomagha.”

²⁹ Ma a Jisas ke veleagna, “Toke puala! Na vunegna ighoe ko haghore tughu thaothadogha, na tidatho ke au sania ghohi a dathemu. Vano mo tabiru kori vathemu.”

^{*} 7:7 Aisaia 29:13. ^{*} 7:10 Eksodas 20:12; 21:17. ^{*} 7:15-16 Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 16 na thagi ke mono, “Ahai ke magnahaghinia na adoagna iaani, imanea keda vaovarongo toetoke.”

³⁰ Na vaivaine ke tabiru kori vathegna me reghia a dathegna ke toke tabiru me nere kori mathagna eigna na tidatho ke taveti au ghohi itagna.

Jisas ke Vatokea sina Mane ke Pui me boi Haghore Toke

³¹ Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena taveti sania na meleha i Taia mena vano kori meleha i Saidon. Gi ena taveti vano kori nohi i Dekapolis mena vano kori kolo i Galili. ³² Kekeha tinoni kena hatia maia tagna a Jisas sina mane ke pui me boi haghore toke. Imarea kena kaea a Jisas eigna keda tangolia meke toke tabiru. ³³ A Jisas ke hati aua na mane iangeni tadia na mavitu moro mono ghehedia. Jisas ke kidi jongia na kaukaugna kori kuligna. Gi e angusu kori kaukaugna me tugelia na thapigna na mane iangeni. ³⁴ Govu, gi e tada hadi i popo me soni aheahe me velea, "Efata!" Na ghaghanagna na haghore iaani, "Hangavi!" ³⁵ Kori vido iangeni, na kuligna ke hangavi me tangomana na rorong me haghore toetoke.

³⁶ A Jisas ke velera na mavitu eigna kedana saghoi titiono a fata ke ei vania na mane iangeni. Toke a Jisas ke velera iangeni, imarea kena titiono a nidia vamua na fata iaani tadia na komi tinoni. ³⁷ Mara gougovu kena vere nidia puala mena velea, "Tolumara! Na komi fata gougovu ke eia e toke puala. Imanea ke vatoke tabirura arahai kena pui mena boi haohaghore toetoke!"

8

Jisas Ke Hera Ghadia Vati Na Togha Tinoni

(Matiu 15:32-39)

¹⁻² Leghugna kekeha dani, sethe na tinoni kena ghohi mai tagna a Jisas. Imarea kena mono duagna tolu na dani ghohi me teo ghohi sa vanga itadia. Jisas ke kilora mai nigna na komi vaovarongo me velera, "Inau ku rarovira nigua puala na mavitu iraani eigna ke teo ghohi sa ghadia vanga. ³ Boi tangomana kuda vetulara tabiru kori melehadia kori vido kena rofo. Kenughua ena lae mena sikili kori hangana eigna kekeha itadia kena mai tagna ke hau."

⁴ Nigna na komi vaovarongo kena huatia, "Ivei hina katida pada sa vanga kori meleha ke gou eni keda nabadia na mavitu ke sethe iaani?"

⁵ Gi a Jisas ke huatira, "Engiha na bred ke mono itamiu?"

Imarea kena haghore tughua, "E vitu vamua."

⁶ Jisas ke velera na mavitu eigna kedana nohe kori thepa. Gi e hatia na bred me veletokea a God. Govu, gi a Jisas ke vidoa me hera nigna na komi vaovarongo eigna kedana kemulia tadia na mavitu. ⁷ Kekeha fei iso mua ke mono itadia ma Jisas ke hatia me veletokea a God. Gi e hera mara na vaovarongo eigna kedana kemulira mua tadia na mavitu. ⁸⁻⁹ Imarea kena vanga mena mahu. Gi ena hathatanora na komi viovidoi vanga ke tomagha mena vavonua e vitu na arao. Govu, gi a Jisas ke vetulara tabiru kori melehadia. Na mavitu iangeni, haga vati na togha na haidudia. ¹⁰ Gi a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena hahaghe kori boti mena valuha vano kori nohi i Dalmanuta.

Mara Na Farise Kena Kaea Na Reghithehe

(Matiu 16:1-4)

¹¹ Kori vido kekeha mara na Farise kena rongovia a Jisas ke mai, imarea kena vano itagna. Gi ena rihu haohaghore duagna eigna kena magnahaghinia na pipiliagna. Imarea kena kaea na reghithehe eigna kedana adoa a God hiri ke vetula maia. ¹² Jisas ke soni aheahe me velera, "Ehava ighamu koti magnahaghinia kuda tatelia vanighamu na reghithehe? Inau ku veleghamu, teo kuda eia sa reghithehe vanighamu!" ¹³ Govu, gi ena hahaghe kori boti mena turughu hathavu sethevugna na kolo i Gallii.

Jisas Ke Vavotura Nigna Na komi Vaovarongo Eigna Kedana Boi Ghaghana Rua Rua Vaghadia Mara Na Farise Ma A Herod

(Matiu 16:5-12)

¹⁴ Kori vido imarea kena talu valuha vano sethevugna na kolo, mara na vaovarongo kena adoa kena havaghinia na ohoagna ghadia na vanga. Sina bred vamua kena hatia duadia. ¹⁵ A Jisas ke velera, "Oti reireghi toke ghamu kori na isi nidia mara na Farise ma a Herod."

¹⁶ Mara na vaovarongo kena haohaghore ghehedia mena velea, "Imanea ke velea iaani eigna ke teo sa bred i tada. ¹⁷ A Jisas ke adoa na hava kena titiono me huatiragna, "Eigna na hava kotinia haohaghore koti boi ohoa sa vanga ke nabamiu? Oti talu boi thaothadoagha mua eigu inau? Ighamu koti poru puala na vaututuniugna! ¹⁸ Ighamu e mono na matamiu, kari ehava gi oti boi reghia moti boi adoa? Ighamu e mono mua na kulimiu, kari ehava gi oti boi rorong? Ehava? Oti madoa nimiu ghohi ¹⁹ inau ku vidoa

e lima na bred vanira e lima na togha mane? Engiha na arao koti hoghoni vavonua tagna na komi viovdoi vanga ke tomagha?"

Imarea kena veleagna, "Salaghe rua."

²⁰ Gi e ghoi huatira mua, "Kori vido inau ku vidoa e vitu na bred vanira e vati na togha tinoni, engiha na arao koti hoghoni vavonua kori viovdoi vanga ke tomagha?" Imarea kena veleagna, "E vitu."

²¹ Gi a Jisas ke velera, "Na vunegna na hava ighamu oti boi talu thaothadogha mua eigu inau?"

Jisas Ke Vatoke Tabirua Sina Mane Ke Doa

²² Kori vido imarea kena jufu i Betsaida, kekeha tinoni kena hatia maia sina mane ke doa. Mena kaea a Jisas eigna keda tangolia meke toke tabiru. ²³ Jisas ke tangolia na limagna me batua au kori meleha iangeni. Gi e angusua na matagna me taboa me huatia, "Ehava? O reghia mua sa fata?"

²⁴ Imanea ke rei kilili me velea, "Inau ku reghia na komi tinoni, kari na dodorodia vaghagna na komi ghai kena taetaveti kilili."

²⁵ Jisas ke ghoi taboa mua na matagna. Govu gi na mane iangeni ke rarabuabuta. Kori vido iangeni imanea ke turughu dodoro toetoke me ghithathara na komi fata gougovu. ²⁶ Ma a Jisas ke haghore heta vania, "O tabiru vano kori vathemu mo saghoi tabiru kori meleha ikeaghieni."

Pita Ke Vele Aua Jisas A Vahavi

(Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena taveti au i Galili mena vano tagna kekeha meleha hilighagna na meleha hutu i Sisaria Filipai. Kori taetavetidia vano kori hangana, a Jisas ke huatira, "Na komi tinoni kena velea ahai inau na?"

²⁸ Imarea kena veleagna, "Kekeha tinoni kena velea ighoe a Jon Siu vitabu ke havi tabiru. Kekeha tinoni kena velea ighoe a profet Elaija. Mi kekeha tinoni kena velea ighoe sina profetgna mua i hau."

²⁹ Jisas ke ghoi huatira mua, "Ghamu na ba? Ahai otianiu?"

A Pita ke veleagna, "Ighoe a Vahavi, na mane a God ke vahia bali hathera nigna na mavitu."

³⁰ Jisas ke haghore heta vanira, "Saghoi veleagna sa tinoni ahai inau na."

Jisas Ke Titionoa Na Papara Ma Na Thehe Keda Kathea Imanea

(Matiu 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kori vido iangeni, a Jisas ke velepuhira nigna na komi vaovarongo. Imanea ke velera, "Inau, na Dathei Tinoni, imarea kedana vaparau. Mara na naghoi pris ma na mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses duadia kekeha mara puhi mua kedana siriuaghiniu. Imarea kedana vaparau mena vatheheu, kari kori vatolugna na dani inau kuda havi tabiru." ³² A Jisas ke boi poloa sa fata itadia. A Pita ke hati vanao a Jisas eigna koroda mono ghehedua, gi e veleagna eigna keda saghoi velea na komi fata irangeni.

³³ Kari a Jisas ke rei vano tadia nigna na komi vaovarongo, me veleagna a Pita, "Satan, O taveti sanu, na komi fata ko velea e boi mai tagna a God, kari na ghaghanadia na tinoni vamua."

Arahai Kena Magnahaghinia Na Leghuagna A Jisas Kedana Sasaa Bali Thehe

(Matiu 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Jisas ke kilora mai na mavitu ma na nigna na komi vaovarongo me velera, "Ahai itamiu ke magnahaghinia keda nigua na mane vaovarongo, imanea keda saghoi eia na komi fata ke magnahaghinia vamua. Imanea keda leghuu thovohaliu me sasaa na papara ma na thehe kori ghaibabala. ³⁵ Arahai kena boi leghuu inau eigna imarea kena magnahaghinia na eiagna vamua na hava kena magnahaghinia, imarea kedana boi hatia na havi ke teo na govugna. Kari arahai kena sasaa na papara ma na thehe eigna kena leghuu inau ma na Rorongu ke Toke, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna.

³⁶ Gi ahai ke tonogna na komi fata ke sethe kori maramagna, kari e boi tonogna na havi ke teo na govugna, kenughua na komi fata irangeni e hathea mua? Teo! ³⁷ Eigna imanea boi tangomana keda volia na havi ke teo na govugna kori nigua na komi fata ke tonogna.

³⁸ Ikeagaieni, sethe na tinoni kena boi leghua a God mena eia na komi fata ke dika. Gi kotida maomamohaghiniu moti maomamohaghinia nigua na velepuhi kori matadia na komi tinoni irangeni, inau na Dathei Tinoni kuda siriuaghinighamu. Inau kuda eia iangeni kori vido kuda ghoi tabiru mai duadia na komi enjel ke tabu duai silada ma na mana nigua na tamagu."

9

¹ A Jisas ke ghoi velera, “Na hava ku veleghamu ke tutuni, kekeha itamiu koti mono duagu ikeagaieni, ighamu kotida boi thehe moti ghieghilei reghia a God keda vunaghi pungusira nigna na mavitu kori nigna na mana ke hutu.”

Na Dodorogna A Jisas Ke Tughu
(*Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36*)

² Leghugna ono na dani, a Jisas ke hatia a Pita, Jemes na Jon mena vano ghehedia kori suasupa ke hadi. Tolu na mane vaovarongo kena rei vano mena reghia na dodorogna a Jisas ke tughu. ³ Nigna na komi pohe ke pura puala me siasilada. Teo ahai keda wasia sa pohe keda pura vaghagna iangeni. ⁴ Kori vido iangeni tolumara kotolu reghia a Moses ma Elaija koro urungu duagna a Jisas. ⁵ A Pita ke veleagna a Jisas, “Velepuihi, toke puala kitida mono nimami eeni duamiu! Tolughami kutoluda agutua e tolu na aava, sikei nimua ighoe, sikei nigna a Moses me sikei nigna a Elaija.” ⁶ A Pita ke hai velea nigna vamua iaani eigna kena mataghu puala.

⁷ Ma na parako ke mai popodia me unghira, ma na haghore ke au mai kori parako, “Iaani pukuni dathegu ku dothovia puala. Oti rorongo toetoke itagna.” ⁸ Kori vido iangeni tolumara kotolu rei kilili kari a Jisas vamua ke mono. A Moses ma Elaija koro teo ghohi.

⁹ Kori vido Jisas duagna tolu nigna na mane vaovarongo kena horu mai kori suasupa, a Jisas ke haghore heta vanira, “Otolu saghoi veleagna ahai na hava kotolu reghia me ghieghilei jufu na dani, inau, na Dathei Tinoni, kuda havi tabiru kori thehe.” ¹⁰ Tolumara kotolu leghua na hava a Jisas ke veleragna, kari tolumara kotolu veihuahuatighi varihotaghidia eigna na ghaghana koragna “na havi tabiru kori thehe.”

¹¹ Gi otolu huatia a Jisas, “Ehava gi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena velea a profet Elaija keda kidi mai gi e mai a Vahavi?”

¹²⁻¹³ A Jisas ke velera, “Tutuni puala a Elaija keda kidi mai bali kaikalitira na komi fata eigna na maigna a Vahavi. Kari inau ku veleghamu a Elaija e mai nigna ghohi. Imarea kena vapapara mena vathehea vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea eigna imanea. Na vunegna na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, tolughamu otolu toatogha puala eigna na hava kuda veleghamu ikeagaieni. Na komi Rioriso ke Tabu kena velea mua na Dathei Tinoni keda pukuni papara mi marea kedana siriuhaghinia.”

A Jisas Ke Gigi Aua Na Tidatho Itagna Sina Gari Mane
(*Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43*)

¹⁴ Kori vido a Jisas duagna tolu nigna na mane vaovarongo kena horu mai kori suasupa, imarea kena reghia na mavitu kena haidu kililivira mara na mane vaovarongo. Kekeha mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena rihu haohaghore duadia. ¹⁵ Na mavitu kena reghia a Jisas mena vere nidia puala mena raghe saisami mai itagna. ¹⁶ Ma a Jisas ke huatira, “Eigna na hava kotinia rihu haohaghore na?”

¹⁷ Sina mane tadia na mavitu ke haghore tughua, “Velepuihi, inau ku hatia maia a dathegu itamua eigna na tidatho ke haghevia me boi lubatia gi keda haohaghore. ¹⁸ Kori vido na tidatho ke mai heta itagna, na tidatho ke vasikili horua kori thepa. Na pachaghuaghura ke au kori livogna me ghathati ngasia na keigna ma na tonogna ke kakai. Inau ku kaera nimua na komi vaovarongo eigna kedana gigi aua na tidatho itagna, kari imarea kena boi tangomana nidia na eiagna.”

¹⁹ Ma a Jisas ke velera na mavitu, “Tolumara! Ighamu eni oti boi talu vaututuniu! Ingiha gi kotida vaututuniu? Oti hatia maia na gari iangeni!” ²⁰ Mi marea kena hatia mai itagna.

Kori vido na tidatho ke reghia a Jisas, na tidatho ke kahia na gari iangeni. Imanea ke sikili horu kori thepa me kokopili kilili me au na pachaghuaghura kori livogna. ²¹ Ma a Jisas ke huatia a tamagna na gari iangeni, “Ingiha ghohi na hagheviagna na tidatho?”

Ma a tamagna ke veleagna, “Turughu kori isogna. ²² Sethe na maghavu na tidatho ke haga vathehea. Na tidatho ke vasikili horua kori joto ba kori bea. Gi koda tangomana, o rarovighami mo hatheghami.”

²³ Ma a Jisas ke veleagna, “Ighoe ko huatiu, ‘Gi kuda tangomana?’ Nau ku tangomana na eiagna na komi fata gougovu vanira arahai kena vaututuniu.”

²⁴ Ma a tamagna ke ania, “Inau ku vaututuni kari e boi rae heta. Hatheu eigna keda heta nigua na vaututuni.”

²⁵ Jisas ke reghia sethe mua na tinoni kena turughu mai haidu kililivia me haghore vania na tidatho, “Ighoe na tidatho ke vapuia mo boi lubatia keda haohaghore na gari iaani, o taveti au itagna mo saghoi tabiru mai mua itagna!”

²⁶ Ma na tidatho ke ghuu heta me kahia na tonogna na gari iangeni me vasikili horua kori thepa. Gi e taveti au itagna. Na gari ke boi ghaighali ma na mavitu kena velea, “Na gari ke thehe ghohi.” ²⁷ Kari a Jisas ke tangolia na limagna me saraki hadia. Ma na gari iangeni ke sokara eigna ke ghohi toke tabiru.

²⁸ Leghugna iaani, a Jisas ma nigna na komi vaovarongo kena tabiru kori vathe. Kori vido kena mono ghehedia, imarea kena huatia, “Ehava kiti boi tangomana na gigi auagna na tidatho?”

²⁹ A Jisas ke veleragna, “Na tarai vamua ke tangomana na gigi auragna na komi tidatho vaghagna iangeni.”

Jisas Ke Ghohi Titiono Eigna Na Theheagna

(Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti sania na meleha iangeni mena taveti thovohaliungira na komi meleha kori provins i Galili. Jisas ke boi magnahaghinia sa tinoni keda adora ivei kena mono, ³¹ eigna imanea ke magnahaghinia na titiono vanira nigna na komi vaovarongo eigna na komi fata keda kathea. Imanea ke velera, “Inau, na Dathei Tinoni, sina tinoni keda perou vano tadia mara nigua na thevuika. Imarea kedana vatheheu, kari kori vatolugna na dani inau kuda havi tabiru kori thehe.” ³² Nigna na komi vaovarongo ena boi thaothadoghagna na hava ke veleragna, kari ena mataghu na huatiagna.

Ahai Ke Nagho?

(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Jisas ma na nigna na komi mane vaovarongo kena jufu i Kapaneam mena vano haghe tagna sina vathe. Jisas ke huatira, “Eigna na hava koti rihu haohaghore kori vido kati taetaveti mai kori hangana?” ³⁴ Imarea kena boi haghore tughua eigna kena rihu haohaghore varihotaghidia eigna ahai keda nagho itadia. ³⁵ A Jisas ke nohe me kilora mai nigna na komi vaovarongo hilighagna me velera, “Ahai ke magnahaghinia keda nagho itamiu, imanea keda sasaa na hatheagna ahai itamiu.”

³⁶ Govu, gi e pala maia na gari i naghodia me velera, ³⁷ “Ahai ke hathea sa gari ke vaghagna iaani eigna ke dothoviu inau, imanea ke hatheu inau. Ma ahai ke hatheu inau, imanea ke hathea a God ke vetulau mai.”

A Jisas Ke Titiono Aarahai Ke Thevu Itadia

(Luk 9:49-50)

³⁸ Ma a Jon ke veleagna, “Velepui, ighami kiti reghia sina mane ke gigi aura na komi tidatho itadia na komi tinoni kori kiloagna na ahamu. Na vunegna imanea ke boi mono kori nida na boo, ighami kiti veleagna eigna keda saghoi eia.”

³⁹ Kari a Jisas ke velera, “Saghoi vasotoa. Aarahai kena eia na reghithehe kori kiloagna na ahagu, vahotha puala imarea kedana velea sa fata ke dika eigu inau. ⁴⁰ Aarahai ke boi eia sa fata ke dika itada, imarea kena thevu itada. ⁴¹ E tutuni, gi ahai ke hatheghamu kori fata ke iso vaghagna na kap bea vamua eigna ke adoa ighamu koti dothoviu inau, sethe na fata ke toke a God keda kemulia vania.”

Na Komi Fata Ke Vajefea Na Nidia Na Vaututuni Na Komi Tinoni

(Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² A Jisas ke ghohi velera ghua, “Ahai keda vajefea nigna na vaututuni sa gari vaghagna iaani, imanea ke dika puala. E toke gi kedana taria na ghahira hutu kori luagna mena vabilomoa kori tahi eigna na hava a God keda eia itagna e tahu vano tagna iangeni. ⁴³⁻⁴⁴ Gi na lima madothomu ke batugho kori koakoa, o utuhia aua. E toke keda mono sikei na limamu vamua kari o hatia na havi ke teo na govugna. E boi toke keda mono rua na limamu kari o vano kori meleha papara. Kori meleha iangeni na joto ke ghatha thovohaliu.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Gi na naemu ke batugho kori koakoa, o utuhia aua. E toke keda mono sikei na naemu vamua kari o hatia na havi ke teo na govugna. E boi toke keda mono e rua na naemu kari o vano kori meleha papara. Kori meleha iangeni na joto ke ghatha thovohaliu.† ⁴⁷ Gi na matamu ke batugho kori koakoa, o sipa aua. E toke keda mono sikei na matamu vamua kari o hatia na havi ke teo na govugna. E boi toke keda mono e rua na matamu kari o vano kori meleha papara. ⁴⁸ Kori meleha iangeni na poipoli teo keda thehe ma na joto ke ghatha thovohaliu.

⁴⁹ “Na komi papara keda padara na komi tinoni nigna a God iangeni keda hathera na leghuagna a God.

* 9:43-44 Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 44 na thagi ke mono ke nanaba vamua tagna 9:48.

† 9:45-46 Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 46 na thagi ke mono ke nanaba vamua tagna 9:48.

⁵⁰ “Na sol sina fata ke toke, keana gi keda beabeagha, boi tangomana nidia kedana ghoi vaaha. Gi kotida boi mono haidu toetoke, ighamu vaghagna na sol ke dika ghohi. Na vunegna iangeni, oti vaghagna na sol ke toke moti mono haidu kori soleana.”

10

Veisonighi Kori Taulaghi (*Matiu 19:1-12; Luk 16:18*)

¹ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti sania i Kapaneam. Imarea kena vano kori provins i Jiudea mena hathavu sethevugna na bea hutu i Jordan tadia na komi meleha ngengeni. Sethe na tinoni kena ghoi haidu mai itagna gi e ghoi velepuhira vaghagna ke ado eia hahalia.

² Kekeha mara na Farise kena mai itagna mena pipilia a Jisas eigna kena magnahaghinia na rongoviagna nigna na haghore tughu ke leghua nigna na vetula a Moses ba teo. Imarea kena huatia, “O veleghami, e lubatia mua na mane keda sonia a taugna kori vetula ba teo?”

³ A Jisas ke haghore tughura, “Na hava ke velea kori vetula nigna a Moses na?”

⁴ Imarea kena veleagna, “A Moses ke lubatia vamua na mane keda sonia a taugna gi keda risoa na pepa ke velea ke magnahaghinia na soniagna.” ✧

⁵ A Jisas ke velera, “A Moses ke heghamu na vetula iangeni eigna ke pono puala na ulumiu. ⁶ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, “Kori turughugna mai na maramagna, ‘a God ke vavuha na mane ma na vaivine.’ ✧ ⁷ ‘Na vunegna iaani na mane keda taveti sania a tamagna ma idogna me mono haidu duagna a taugna.’ ⁸ Kori ghaghanagna a God roira vaghagna sikei vamua na tinoni. ✧ ⁹ Na vunegna iaani e boi toke sa tinoni keda sonia a taugna. Saghoi thevurua na hava a God ke tari haidua ghohi.”

¹⁰ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena tabiru kori vathe. Mi marea kena huatia na ghaghana koragna na komi fata iraani. ¹¹ Jisas ke velera, “Gi na mane keda sonia a taugna ke taulaghi tagna sina vaivine tavogha, imanea ke ghoho. ¹² Vaghagna mua, na vaivine keda sonia a taugna me taulaghi tagna sina mane tavogha, iia ke ghoho.”

Jisas Ke Vatabura Na Komi Gari (*Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17*)

¹³ Kekeha tinoni kena talangira mai na komi gari tagna a Jisas eigna keda tangolira me vatabura, kari nigna na komi vaovarongo kena haghore peora arahai kena hatira mai.

¹⁴ Kori vido a Jisas ke reghia iaani, imanea ke dikatagna tadia nigna na komi vaovarongo me velera, “Oti lubatira mai na komi gari itagua moti saghoi lutira eigna na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira, imarea vaghadia na komi gari iraani. ¹⁵ E tutuni na hava ku veleghamu, arahai kena boi vaututunia a God vaghagna na gari, imarea kedana boi mono hahali duadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira.” ¹⁶ Govu, gi a Jisas ke palara mai na komi gari me vatabura.

Na Mane Pada Rongo (*Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30*)

¹⁷ Kori vido a Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena ghoi turughu taveti mua, sina mane ke raghe mai itagna me torongaghi tuturu horu. Gi e huatia a Jisas, “Velepuhi, ighoe ko toke! Na hava kuda eia gi kuda hatia na havi ke teo na govugna?”

¹⁸ Jisas ke veleagna, “Ehava gi o kilou inau ku toke? a God vamua ke toke. ¹⁹ Ighoe ko adoa ghohi na komi vetula: ‘Saghoi vathehea na tinoni. Saghoi ghoho. Saghoi bilau. Saghoi vuha haghoregna ahai. Saghoi pilaunia sa tinoni bali hatia nigna na fata. Ghaghana bohea a tamamu ma idomu.’”

²⁰ Na mane iangeni ke veleagna, “Velepuhi, na komi vetula iraani inau ku leghura turughu kori garigu.”

²¹ A Jisas ke rei vano itagna me dothovia puala gi e veleagna, “Sikei fata vamua ko boi eia. O vano salemua na komi fata gougovu ko tonogna, kari o hatia na rongodia mo kemulia itadia mara kena kuma. O vano eia iaani, gi o mai leghuu inau. Gi koda eia iaani, ighoe koda tonogna na komi fata ke toke i popo.”

²² Kori vido ke rongovia iaani, imanea ke dikahegna puala eigna ke sethe puala na komi fata ke tonogna. Me taveti sania a Jisas.

²³ A Jisas ke rei vano tadia nigna na komi vaovarongo me veleragna, “E vahotha puala tadia arahai kena pada rongo kedana haghe kori hughuta nigna a God.” ²⁴ Nigna na komi vaovarongo kena vere nidia puala na rongoviagna nigna na komi haghore. Gi a Jisas ke velera mua, “Ara dathegu, e vahotha puala na haghe kori hughuta nigna a God!”

²⁵ Tangomana mua na kamel keda haghe vano kori bilogna na nili? Vahotha puala! Keana e vahotha vano mua tagna ahai ke pada rongo, na haghe vano kori hughuta nigna a God!”

²⁶ Kori vido nigna na komi vaovarongo kena rongovia iangeni, imarea kena vere nidia vano mua, mena haghore vaghagna iaani, “Keda vahotha puala na hatiagna na havi ke teo na govugna tagna na tinoni ke pada rongo, bule ahai keda tangomana na?”

²⁷ A Jisas ke rei vano itadia me velera, “Tadia na komi tinoni e vahotha puala, keana tagna God e boi vahotha. A God ke tangomana na eiagna vanira na komi tinoni na komi fata kena boi tangomana na eiagna ghehedhia.”

²⁸ Gi a Pita ke veleagna, “Reghia! Ighami kiti taveti sania nimami na komi fata miti leghughol!”

²⁹⁻³⁰ A Jisas ke haghore tughua, “Na hava inau ku veleghamu e tutuni puala, ahai ke taveti sania nigna na komi fata eigna ke leghuu inau ma na Rorongo ke Toke, kenughua imanea keda tonogna sethe na fata vano mua itagna na komi fata ke taveti sania. Gi keda taveti sania na melehagna ba ara tahigna, ara vaivinegna, a tamagna, a idogna, ara dathegna ba nigna na thepa, kenughua a God keda pukuni vatokea. Kori maramagna iaani a God keda vasethea vano mua itagna na komi fata ke taveti sania irangeni. Keana na mavitu kedana vapara mua. Kari kori vido ke mai na maramagna mathangani nigna a God, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna. ³¹ Na vunegna iangeni, arahai kena nagho ikeagaieni kedana ghoi leghu kori maramagna mathangani. Aarahai kena leghu ikeagaieni kedana ghoi nagho.”

Jisas Ke Ghoi Titiono Na Thehegna
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kori vido imarea kena leghua na hangana ke vano hadi i Jerusalem, a Jisas ke kidi taveti nagho itadia nigna na komi vaovarongo. Imarea kena vere nidia puala itagna a Jisas ma na mavitu ke leghura kena mataghu nidia puala. Imanea ke hatira tavogha nigna na komi vaovarongo tadia na mavitu eigna keda titiono vanira na hava keda kathea. ³³ A Jisas ke velera, “Oti vaovarongo toetoke. Ikeagaieni ighita kati taveti atu i Jerusalem. Ingengeni sina tinoni keda perou me lubatui vano kori limadia mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses. Imarea kedana fateu bali vatheheu me kedana lubatui vano tadia mara kena boi Jiu. ³⁴ Imarea kedana kihaghiniu mena angusuu mena thabuhui mena vatheheu. Keana, kori vatolugna na dani inau kuda havi tabiru kori thehe.”

A Jemes Ma Jon Koro Kaea A Jisas Na Hava Koro Magnahaghinia
(Matiu 20:20-28)

³⁵ Leghugna iaani, Jemes na Jon, e rua dathegna a Jebedi koro mai tagna a Jisas moro veleagna, “Velepuhi, roghami kuru magnahaghinigho koda eia vanighami sikei na fata.”

³⁶ A Jisas ke huatira, “Na hava fata koro magnahaghinia kuda eia vanighamu na?”

³⁷ Romara koro veleagna, “Kori vido koda vunaghi pungusira na komi tinoni, iroghami kuru magnahaghinia kuruda vunaghi pungusira duamu. Sikei tamami i roghami keda nohe kori madothomu, sikei kori toimu.”

³⁸ A Jisas ke velera, “Na hava koro kaea, roghamu oro boi adoa. Oro tangomana romiu mua koroda papara vaghagna kuda eia inau? Oro tangomana mua koroda thehe vaghagna na thehe keda katheu inau?”

³⁹ Romara koro veleagna, “Hii! Tangomana mua kuruda eia.” Ma a Jisas ke velera, “Tutuni puala! Roghamu koroda papara vaghagna kuda eia inau moro thehe vaghagna na thehe keda katheu inau. ⁴⁰ Kari inau bosu tangomana kuda vahira arahai kedana nohe kori madothogu ma na toigu kori vido kuda vunaghi pungusira na komi tinoni. Eigna a God ke vahira ghohi arahai kedana nohe duagu.”

⁴¹ Kori vido mara salaghe na vaovarongo kena rongovia na hava koro kaea, imarea kena dikatadia tadia a Jemes na Jon. ⁴² A Jisas ke kilora mai mara nigna na vaovarongo gougovu itagna me velera, “Ighamu oti adoa ghohi na komi king mi mara kena baubatu tadia mara kena boi Jiu, imarea kena magnahaghinia na hururagna nidia na mavitu bali eia na hava kena magnahaghinia. ⁴³ Kari oti saghoi eia vaghagna iangeni. Ahai ke magnahaghinia keda baubatu itamiu, imanea keda agutu vanighamu. ⁴⁴ Ma ahai ke magnahaghinia keda nagho itamiu, imanea keda agutu vanighamu vaghagna na tinoni seka. ⁴⁵ Inau, na Dathei Tinoni, u bosu mai kori maramagna eigna kedana agutu vaniu na mavitu. Keana u mai bali agutu vanira mu kuda thehe bali vamamaluhara na komi tinoni tadia na komi paluhadia.”

*A Jisas Ke Vatoke Tabirua Na Matagna A Batimeus
(Matiu 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena jufu kori meleha i Jeriko. Kori vido kena taveti au kori meleha iangeni, na mavitu ke sethe kena leghura. Sina mane ke doa, na ahagna a Batimeus, ke nohe kori ghaghireigna na hangana. Imanea a dathegna Timeus. Imanea ke nohe ngengeni me kaekae nigna rongo itadia arahai kedana halu atu kori hangana. ⁴⁷ Kori vido imanea ke adoa a Jisas gna i Nasaret ke mai kori hangana, imanea ke ghuu heta, "Jisas, Dathegna Deved,* O raroviu!"

⁴⁸ Sethe na tinoni kena veleagna eigna keda bughoro kari imanea ke ghoi ghuu heta vano mua, "Jisas, Dathegna Deved, O raroviu!"

⁴⁹ A Jisas ke sokara soto me velera, "Oti vano velea maia."

Imarea ke vano mena veleagna, "Batimeus, saghoi dikahehemu, sokara hadi, a Jisas ke kilogho!"

⁵⁰ A Batimeus ke hati aua nigna na oopo me sokara hadi me vano itagna a Jisas. ⁵¹ A Jisas ke huatia, "Na hava ko magnahaghinia kuda eia vanigho?"

Imanea ke veleagna a Jisas, "Velepui, inau ku magnahaghinia kuda ghoi reirei."

⁵² Jisas ke veleagna, "Nimua na vaututuni ke vatokegho. Tangomana koda taveti." Kori vido vamua iangeni, na matagna ke ghoi toke tabiru me taveti duagna a Jisas kori hangana.

11

*Jisas Ke Jufu I Jerusalem Ma Na Mavitu Kena Kilothaba Imanea
(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano gharania i Jerusalem mana reghi vano e rua na meleha i Betfage mi Betani gharania na Suasupa i Ghai Olev. A Jisas ke kilora mai itagna rua nigna na mane vaovarongo ² me velera, "Oro vano kori meleha kati reghi vano iangeni. Kori vido koroda jufu ngengeni roghamu koroda reghia na dongki mathangani ke piniti. Na dongki iangeni, teo ahai ke taetaveti mua itagna. Oro unuhia moro hatia maia itagua. ³ Gi ahai keda huatighamu ahai ke veleghamu na hatiagna, oro veleagna, "A Lod ke magnahaghinia, kari kenughua e saisami me ghoi vetula tabirua."

⁴ Romara koro vano moro reghia na dongki mathangani ke piniti ghaghireigna na hangana naghogna sina vathe. Romara koro turughu unuhia. ⁵ Kekeha tinoni kena sokara ngengeni kena huatira, "Bali hava koro na unuhiagna?" ⁶ Leghugna romara koro velera na hava ke kidi velera ghohi a Jisas, imarea kena lubatia vanira. ⁷ Romara koro hatia moro vano tagna a Jisas. Gi oro valiagna rodia na oopo ma a Jisas ke nohe pogpoga na dongki.

⁸ Sethe na tinoni kena valia nidia na oopo kori hangana me sethe mua kena toka na komi ototo ghai ke iso mena tutua kori hangana. ⁹ Na komi tinoni kena taveti naghogna a Jisas ma arahai kena leghu, kena ngingili,

"Hosana, veletokea a God!

God, ko vathaba imanea ke mai duagna nimua na mana!

¹⁰ God, ko vathaba imanea ke mai bali nimami na vunaghi vaghagna a hutumami a King Deved.

Veletokea a God i popo!"

¹¹ A Jisas ke jufu i Jerusalem me vano haghe kori Vathe ke Tabu nigna a God, me rehira na komi fata ke mono ikoragna. Imanea ke boi mono hau eigna ke lavi ghohi me vano duadia nigna na komi vaovarongo i Betani.

*Jisas Ke Haghore Leghua Na Ghai Figh
(Matiu 21:18-19)*

¹² Me ghoi dani hadi, gi ena au sania i Betani bali vano i Jerusalem. Ma Jisas ke rofo. ¹³ Imanea ke reghi vano tagna ke hau na ghai fig ke sethe na elologna, gi e taveti vano itagna. Kari imanea ke boi reghia sa sagharogna, na elologna vavaha vamua, eigna ke boi jufungia mua na vido bali sagharogna. ¹⁴ Jisas ke haghore leghua na ghai fig, "Teo koda ghoi sagharo mua." Nigna na komi vaovarongo kena rongovia na haghore iaani.

* **10:47** "Dathegna Deved" Mara Jiu kena adoa a Vahavi keda mai tagna na vinahuhugna a King Deved. Na vunegna iaani imarea kena kiloagna a Jisas "Dathegna a Deved."

*Jisas Ke Gigi Aura Na Komi Tinoni Kori Vathe Ke Tabu Nigna A God
(Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

¹⁵ Kori vido imarea kena jufu i Jerusalem, a Jisas ke vano haghe koragna na Vathe ke Tabu nigna a God. Imanea ke reghira na komi tinoni kena voivoli mena salemua na komi fata ke sethe ngengeni. Imarea kena vahadia na volidia na komi fata me boi nabadia na komi tinoni kedana volia. Gi e gigi aura arahai kena voivoli mena salemua na komi fata. Imanea ke koli poghora na komi tevo nidia mara Jiu kena tughu rongo bali volia na takisigna na Vathe ke Tabu, ma na komi sape kena nohe mara kena salemua na komi bora bali havughagi. ¹⁶ Mi manea ke boi lubatira sa tinoni kedana hatia maia sa fata mua korai na Vathe ke Tabu. ¹⁷ Govu, gi e velepuhira na mavitu me velera, "Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, "Nigua na Vathe ke Tabu, na vathe bali tarai nidia na mavitu kori maramagna. Kari ighamu koti eia vaghagna na vido bali monodia mara kena biabilau."*

¹⁸ Mara na naghoi pris ma na mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena rongovia iaani, mena hiohiroa na puhi bali vathehea a Jisas eigna imarea kena mataghunia. Imarea kena mataghu eigna na mavitu kena magnahaghinia puala nigna na velepuhi a Jisas. ¹⁹ Kori lavi a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti au i Jerusalem.

*Na Vaututuni Ma Na Tarai
(Matiu 20:21-22)*

²⁰ Kori vevugheigna, imarea kena ghoi taetaveti vano kori hangana mena reghia na ghai fig ke haghore leghua a Jisas ke thehe. ²¹ A Pita ke togha tabirua na haghore ke velea a Jisas, gi e veleagna, "Velepuhi, reghia! Na ghai fig ko haghore leghua ke thehe ghohi."

²² A Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Oti vaututunia a God. ²³ Inau ku veleghamu, gi ahai keda vaututuni me boi ghaghana ruarua, imanea tangomana keda veleagna na suasupa iangeni, 'O sokara mo vano mono kori tahi.' Ma na suasupa iangeni keda leghua na haghoregna. ²⁴ Na vunegna iaani, inau ku veleghamu, Gi kotida kaea sa fata kori tarai moti pukuni vaututunia a God keda eia na hava koti kaea, imanea keda eia. ²⁵⁻²⁶ Kari kori vido koti tarai, gi kotida dikatamiu tagna sa tinoni, oti kidi talutavogha na paluhagna gi a tamamiu i popo keda talutavogha mua na paluhamiu."*

*Mara Ke Nagho Itadia Mara Jiu Kena Boi Vaututunia A Jisas Ke Mai Itagna A God
(Matiu 21:23; Luk 20:1-8)*

²⁷ Imarea kena ghoi tabiru i Jerusalem mena vano haghe kori Vathe ke Tabu nigna a God. Mara na naghoi pris ma na mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses duadia kekeha mara puhidia mara Jiu kena mai tagna a Jisas. ²⁸ Imarea kena huatia, "Ahai ke veleghe na gigi auragna na komi tinoni kori na Vathe ke Tabu? Ahai ke hegho na mana gi o eia na komi fata iraani?"

²⁹ A Jisas ke haghore tughura, "Inau kuda kidi huatighamu sina huahuati. Gi kotida haghore tughuu, inau kuda veleghamu ahai ke heu na mana gi u eia na komi fata iraani. ³⁰ Oti veleu, ahai ke hea na mana a Jon Siuvitabu bali siuvitabura na mavitu? A God ba na tinoni vamua?"

³¹ Imarea kena rihu haohaghore ghehedia vaghagna iaani, "Gi ighita katida veleagna a God ke hea na mana, imanea keda veleghita, 'Ehava gi oti boi vaututunia na komi velepuhi nigna a Jon na?' ³² Keana gi katida velea na tinoni ke hea na mana, kenughua na mavitu keda dikatadia itada." Imarea kena mataghunira na mavitu eigna na mavitu kena vaututunia a Jon sina pukuni nigna profet a God.

³³ Na vunegna iaani, imarea kena haghore tughua vaghagna iaani, "Iti boi adoa."

Ma a Jisas ke velera, "Na vunegna koti velea iangeni, inau kuda boi veleghamu ahai ke heu na mana gi u eia na komi fata iraani."

12

*A Jisas Ke Titiono Sina Titiono Velepuhi Tadia Arahai Kena Sirituhaghinia
(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ A Jisas ke velera na titiono velepuhi iaani tadia mara kena nagho tadia mara Jiu: "Sina mane ke joua na komi ghai grep* kori nigna na gnatha. Govu, gi e agutua na

* 11:17 Aisaia 56:7. * 11:25-26 Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 26 na thagi ke mono, "Keana gi kotida boi talutavogha na paluhadia arahai tavogha, a God keda boi talutavogha na paluhamiu." * 12:1 "grep" Reghia kori Diksonari

peo me agutua na vido bali pojiagna na komi grep bali agutu waen. Gi e sokaraghinia na vathe bali kaekale. Govu, gi e hirora kekeha tinoni bali agutu me reireghia nigina na gnatha. Imanea ke velera eigna kedana hatia kekeha sagharogna na ghai grep vaghagna na volidia. Leghugna iaani, imanea ke taveti au me vano mono tagna sina meleha ke hau. ² Kori vido ke jufungia na maghavu ke ghano na komi grep, imanea ke vetula nigina na mane agutu eigna keda ohoa maia itagna kekeha ghagna na sagharogna kena vihukira. ³ Kori vido imanea ke jufu tadia mara kena reireghia na agutu, imarea kena thotia mena tupia mena vetula tabirua vavaha vamua tagna na vunaghigna. ⁴ Leghugna iaani, na mane ke tonogna na gnatha ke ghoi vetula vano a mua sina nigina na mane agutu. Imarea kena pukuni diadikala puala. Imarea kena tupia mena vangesoa na ulugna. ⁵ Gi e ghoi vetula mua sina nigina na mane agutu mena vathehea. Imanea ke ghoi vetulara vano mua kekeha mara nigina na agutu me nanaba vamua na hava kena eiragna. Imarea kena tupira kekeha mena vathehera kekeha.

⁶ "Sina mane ke ghathi mono keda vetula vano, a pukuni dathegna ke dothovia puala. Imanea ke toatogha keda vetula vano ba teo. Gi e vetula vano eigna ke ghaghana imarea kedana ghaghana bohea a dathegna.

⁷ "Kori vido imarea kena reghia, imarea kena velea varihotaghidia, 'Taani na pukuni dathegna na mane ke tonogna na gnatha. Gi katida vathehea, ighita katida tonogna nigina na gnatha.' ⁸ Gi ena thotia mena vathehea mena soni aua na tonogna kosigna na gnatha."

⁹ Govu, gi a Jisas ke huatira, "Na hava keda eia na mane ke tonogna na gnatha iangeni tadia mara kena reireghia vania na? Imanea keda vano me vathehera na komi tinoni ke dika irangeni me hera vano mara tavogha nigina na gnatha eigna kedana reireghia vania. ¹⁰ Ighamu koti adoa ghohi na fata iaani kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu: 'Na ghahira kena boi magnahaghinia mara kena agutu vathe, ikeagaeni na ghahira iaani na naghohi ghahira tadia na komi ghahira kori hidigna na vathe.

¹¹ A God ke eia na fata iaani me e toke puala itamami.' "✧

¹² Mara kena nagho tadia mara Jiu, kena magnahaghinia na thotiagna a Jisas eigna kena adoa na titono velepuhi iaani eidia imarea ghehedea - imarea na komi tinoni ke dika kena reireghia na gnatha. Keana imarea kena boi thotia eigna imarea kena mataghunira na mavitu kena totogo kori nigina na velepuhi. Imarea kena taveti sania vamua.

*Na Huahuati Eigna Na Voli Takis
(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Leghugna iaani, mara na Farise duadia mara kena leghua a King Herod kena vetulara vano kekeha tinoni tagna a Jisas eigna kedana huatia. Imarea kena magnahaghinia a Jisas keda velehouhorua na King gna i Rom[†] eigna kedana thotia mena fatea. ¹⁴ Imarea kena mai tagna a Jisas mena veleagna, "Velepuhi, ighami kiti adoa na komi fata ko velea ke jino meke tutuni. Kari o velepuhira mua na mavitu na komi fata a God ke magnahaghinia kedana eia. O boi mataghunia na hava kena ghaghana na mavitu eimu ighoe. Toke kedana boi magnahaghinia nimua na velepuhi, ighoe o velepuhi vamua na hava ke tutuni eigna a God. O velegami, kori nida na vetula e toke vamua katida volia na takis tagna na King gna i Rom ba teo?"

¹⁵ A Jisas ke adoa imarea kena haga pilaunia me velera, "Ehava kotinia haga pilauniu? Oti hatia maia sikei na sileni itagua." ¹⁶ Imarea kena hatia maia itagna, gi e reghia me huatira, "Ahai na totoghalegna ma na ahagna ke mono itagna?"

Imarea kena veleagna, "Na King gna i Rom."

¹⁷ Ma a Jisas ke velera, "Hea na King gna i Rom na hava ke kaeghamu moti hea a God na hava ke kaeghamu." Imarea kena vere nidia puala eigna imanea ke thaothadogha puala kori nigina na haghore tughu.

*Imarea Kena Pipilia A Jisas Kori Huahuatia Eigna Na Havi Tabiru Leghugna Na Thehe
(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ Leghugna iaani, kekeha mara na Sadiusi[‡] kena mai tagna a Jisas. Imarea kena boi vaututunia na havi tabiru leghugna na thehe. Imarea kena huatia, ¹⁹ "Velepuhi, a Moses ke risoa gi na mane keda thehe sania a taugna me teo mua sa dathegna, a tahigna keda taulaghi itagna na vaivine ke thehe a taugna eigna keda boa na gari itagna bali vavusua na pagusugna a toghagna ke thehe. ²⁰ Vaghagna iaani, "Mara vitu tamatahi

✧ **12:11** Psalm 118:22-23. † **12:13** "King gna i Rom" Reghia kori Diksonari ‡ **12:18** "Sadiusi" Reghia kori Diksonari

ke mono ma na mane ke havi nagho ke taulaghi tagna sina vaivine kari e teo mua sa dathegna me thehe. ²¹ Gi a tahigna ke taulaghi tagna na vaivine iangeni, me teo mua sa dathegna me thehe. Ma na vatolugna tadia mara tamatahi ke taulaghi tagna me nanaba vamua. ²² Vano me mara vitu tamatahi gougovu kena taulaghi tagna na vaivine iangeni. Me teo sikei mane itadia ke boa sa gari tagna na vaivine iangeni mena thehe gougovu. Vagovugna, na vaivine ke thehe. ²³ Gi keda ai na, kori vido a God keda vasokara tabirura arahai kena thehe, ahai tadia mara tamatahi irangeni keda taugna na vaivine iangeni?"

²⁴ A Jisas ke velera, "Oti pukuni hahi tutuni! Ighamu koti boi talu adoa na komi Rioriso ke Tabu, moti bosu thaothadoghagna a God ke mana puala. ²⁵ Kori vido a God keda vasokara tabirura na komi tinoni kena thehe imarea kedana boi taulaghi, vaghadia na komi enjel kena mono i popo kena boi taulaghi. ²⁶ Ikeagaieni inau kuda velepuhigamu eigna na havi tabiru kori thehe. Oti adoa mua, kori na titionogna a Moses ma na ghai iso ke beubethu na eloeogna, a God ke veleagna a Moses, 'Inau na God nigna Ebrahim, a Aisak ma a Jekob.' Toke tolumara kotolu thehe ghohi i hau, tagna a God tolumara talu havi mua. ²⁷ A God, boi na God nidia arahai kena thehe ghohi, kari nidia na God arahai kena havi. Kori vido ighamu koti velea ighita katida boi sokara tabiru kori thehe, ighamu oti pukuni hahi tutuni!"

Na Vetula Ke Nagho Vano Tadia Na Komi Vetula Gougovu

(Matiu 22:3; Luk 10:25-28)

²⁸ Sina mane velepuhigna na vetula nigna a Moses ke mono ngeneni me rongovia na hava ke velea a Jisas tadia mara na Sadiusi. Imanea ke adoa nigna na haghore tughu e toke puala me huatia a Jisas, "Na hava na vetula nigna a Moses ke nagho tadia na komi vetula gougovu?"

²⁹ Gi a Jisas ke veleagna, "A Moses ke velea iaani: 'Ighamu na mavitugna Israel, oti vaovarongo toetoke! A God na nida na vunaghi, imanea sikei vamua a God. ³⁰ Oti dothovia kori havimiu gougovu, kori tarungamiu gougovu, kori ghaghanamiu gougovu ma na hetamiu gougovu.' Iaani na vetula ke nagho vano tadia na komi vetula gougovu. ³¹ Na varuagna na vetula ke nagho iaani mua: 'Dothovira na komi tinoni vaghagna ko dothovigho ghehemu.' Teo sa vetula mua ke nagho vano tadia e rua na vetula iaani."

³² Imanea ke veleagna a Jisas, "Toke puala velepuhi! E tutuni puala na hava ko velea, sikei vamua a God, teo mua sa God tavogha. ³³ E toke katida dothovia a God kori havida gougovu, kori tarungada gougovu kori ghaghanada gougovu ma na hetada gougovu. Ma katida dothovira na komi tinoni vaghagna kati dothovighita gheheda. E rua na vetula iraani ke nagho vano tadia na komi vetula kati leghua vaghagna na komi vetula eidia na komi havughaghi kati eia kori Vathe ke Tabu nigna a God."

³⁴ A Jisas ke adoa nigna na haghore tughu ke jino me veleagna, "Inau ku velegho, ighoe ko gharani ghohi na lubatiagna a God eigna keda vunaghi pungusia na havimu." Leghugna iaani teo mua sa tinoni keda mathaghai na huatiagna.

Na Huahuati Eigna A Vahavi

(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵ Leghugna iaani, a Jisas ke velepuhira na mavitu kori Vathe ke Tabu nigna a God. Imanea ke veleragna, "Ehava gi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena velea a Vahavi na vinahuhugna vamua a King Deved? ³⁶ Eigna sina maghavu na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagna a Deved mi manea ke velea,

'A God ke velea tagna a vunaghigu,
O nohe kori thevu madothogu
me jufu kori maghavu kuda talu horua nimua na komi thevuioka i thepa
eigna koda vunaghi pungusira.'

³⁷ Deved ke kiloagna a Vahavi na vunaghigna. Gi imanea na vunaghigna a Deved, ehava gi imanea na vinahuhugna a Deved mua?" Na mavitu kena rongovia na hava ke velea a Jisas mena totogo nidia puala.

A Jisas Ke Velea Na Puhidia Mara Na Velepuhigna Na Vetula Ke Dika

(Matiu 21:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Kori vido a Jisas ke velepuhira na mavitu, imanea ke velera mua iaani, "Oti saghoi leghua na puhidia mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses! Imanea kena vahaghea nidia na poko ke tabu mena vano kori makete eigna kena magnahaghinia vamua na mavitu kedana ghithathara mena ghaghana bohera. ³⁹ Kori vido imarea kena vano haghe tadia na komi vathe haidu ba kori vido kena vano kori vangahaidu, imarea kena

vahia na komi nagho i sape. ⁴⁰ Imarea kena pilaunira na koi vaivine thehe sasani eigna kedana hera nidia na komi fata ma na vathedia. Imarea kena tarai teve eigna kena magnahaghinia vamua na mavitu kedana ghaghana imarea kena tabu puala. Mara iraani, a God keda pukuni vaparara puala!”

Nigna Na Sosoni Na Vaivine Thehe Sasani
(Luk 21:1-4)

⁴¹ A Jisas ke nohe koragna na Vathe ke Tabu nigna a God me reghi vano tagna na vido bali sosoni rongo. Imanea ke reghira na komi tinoni kena haghe mai mena sonia nidia na rongo. Sethe mara pada rongo kena mai mena sonia haghea na rongo ke sethe. ⁴² Gi e reghia sina vaivine thehe sasani ke kuma ke haghe mai me soni haghea e rua na siliva keda talu haidura e jufungia vamua sina seleni. ⁴³ A Jisas ke kilora mai nigna na komi vaovarongo me velera, “E tutuni na hava ku veleghamu, na vaivine iaani e sethe vano na rongo ke sonia tadia na komi tinoni gougovu kena mai sosoni. ⁴⁴ Eigna na komi tinoni kena pukuni pada rongo kena sonia vamua na rongo ke tomagha tadia. Keana na vaivine iaani ke soni govua na ghathi rongo ke tonogna me teo sa nigna rongo ke tomagha bali volia ghagna vanga.”

13

Jisas Ke Velea Kekeha Tinoni Kedana Reo Horua Na Vathe Ke Tabu Nigna A God
(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kori vido a Jisas ke au mai kori Vathe ke Tabu nigna a God, sina nigna na mane vaovarongo ke veleagna, “Velepui, na Vathe ke Tabu iaani, e ulaghagna puala! Na komi ghahira tadia na komi hidi iraani e hutu puala!”

² A Jisas ke veleagna, “Na Vathe ke Tabu iaani, imarea kedana reo horua na komi hidigna. Teo sikei ghahira keda mono kori mathagna vaghagna kena mono ikeagaieni.”

Na Komi Papara Kedana Mai
(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti vano kori Suasupa i Ghai Olev mena reghi vano na Vathe ke Tabu nigna a God. A Pita, Jemes, Jon ma Andru kena mai ghehedia itagna a Jisas mena huatia, ⁴ “O veleghami, ingiha kedana reo horua na Vathe ke Tabu nigna a God iangeni? Na hava na vaughithatha kitida reghia giti adoa ke jufu mai na maghavu iangeni?”

⁵ A Jisas ke velera, “Oti reireghi toke ghamu, kenughua e pilaunighamu sa tinoni. ⁶ Eigna sethe na tinoni kedana mai mena velea, ‘Inau a Vahavi,’ me sethe na tinoni kedana vaututunira. ⁷ Kori vido kotida rongovia na rorongogna na komi rihu hutu, oti saghoi mataghu. Toke keda tutuni, boi na vagovugna na maramagna mua. ⁸ Sethe na meleha kori maramagna kedana riurihu varihotaghidia ma na agnu keda agnu tadia na komi meleha ke sethe. Me sethe na tinoni kori maramagna kedana thehe eigna na ngengere. Na komi fata iraani na turughugna vamua na papara keda mai.

⁹ “Oti reireghi toke ghamu! Eigna imarea kedana fateghamu mena thabuhighamu tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu. Imarea kedana hatighamu vano tadia na koi vunaghi ma na komi king mena fateghamu eigna ighamu koti leghuu inau. Kori vido koti sokara naghodia, ighamu kotida tuturia aua na Rorongogna ke Toke itadia. ¹⁰ Na Rorongogna ke Toke kedana rongovia na komi tinoni gougovu kori maramagna gi e jufu mai na vagovugna na maramagna. ¹¹ Kori vido kena fateghamu, oti saghoi toatogha na hava kotida velea. Oti velea vamua na hava na Tarunga ke Tabu ke heghamu kori vido iangeni. Na komi fata kotida velea boi na ghaghanamiu ghehemiu keana na ghaghanagna na Tarunga ke Tabu.

¹² “Na komi tinoni kedana perora ara tahidia mara dathedia kori limadia mara na thevuioka bali vathehera. Vaghagna mua na komi gari kedana siriuhaghinira ara idodia mara tamadia mena perora vano kori limadia mara na thevuioka bali vathehera. ¹³ Na komi tinoni kedana siriuhaghinighamu eigna ighamu koti leghuu inau. Keana gi kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni me jufu kori vido kotida thehe, ighamu kotida hatia na havi ke teo na govugna.”

A Jisas Ke Velea Au Na Hava Keda Kathea Na Meleha Hutu I Jerusalem
(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ A Jisas ke ghoi velera, “Kori dani keda mai, ighamu kotida reghia na fata ke dika vano a God ke siriuhaghinia. Na fata iangeni keda sokara kori Vathe ke Tabu nigna a God tagna bali boi monoagna. Na vunegna iaani, a God keda korogha sania nigna na Vathe ke Tabu.” (Arahai kena ijumia na haghore iaani, oti hiohiro toetokea na pukuni

ghaghanagna.) “Kori dani iangeni, gi kotida mono kori provins i Jiudea, oti ghogho hadi tadia na komi suasupa. ¹⁵ Gi kotida mono kosigna na vathe, saghoi raghe haghe bali hatia kekeha nimiu na fata. ¹⁶ Gi kotida agutu kori gnatha, saghoi tabiru bali hatia nimiu oopo. ¹⁷ Kori vido iangeni, na mataghu keda padara na koi vaivine kena gharani vahua a dathedia ma arahai kena talu susua mua a dathedia eigna kenughua e vahotha puala na ghoghodia. ¹⁸ Oti tarai kaea a God eigna keda boi mono mai na komi fata iangeni kori vido ke mai na koburu ¹⁹ eigna na papara kori vido iangeni keda dika vano tadia na komi papara ke mono mai kori maramagna. Leghugna iangeni, teo mua sa fata vaghagna iangeni keda ghoi mono mai. ²⁰ Keana, na vunegna a God ke dothovira nigra na mavitu ke vahira ghohi, imanea keda hati aua kekeha dani papara. Gi keda boi hati aua imanea kekeha dani papara, teo sa tinoni keda havi.

²¹ “Gi ahai tinoni keda veleghamu, ‘Na mane iaani a Vahavi!’ ba ‘Na mane iangeni a Vahavi!’ Oti saghoi vaututunia. ²² Sethe na tinoni piapilau kedana velea, ‘Inau a Vahavi,’ me sethe mara na profet piapilau kedana mai mua. Imarea kedana eia na komi reghithehe bali pilaura me vajefera arahai a God ke vahira ghohi, kari boi tangomana nidia. ²³ Oti reireghi toke ghamu! Inau ku veleghamu na fata iraani gi ena jufu mai.”

Na Vaughighathagna Na Tabirugna Mai Na Dathei Tinoni
(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ Gi a Jisas ke velera, “Leghugna na komi papara iraani, ‘Na aho keda boi raraha, ma na vula keda puni,

²⁵ ma na komi vaitughu kedana sikili horu mai i popo. Ma na komi fata gougovu kori maaloa kedana ghaighali.’

²⁶ “Ma na komi tinoni gougovu kedana reghiu, inau, na Dathei Tinoni, kuda tabiru mai kori parako duagu na mana ke heta ma na silada. ²⁷ Govu, gi inau kuda vetulara au komi nigua na enjel itadia na komi meleha gougovu kori maramagna eigna kedana hathatanora mai na komi tinoni a God ke kidi vahira ghohi.”

Kaikaliti Toetoke Eigna Na Tabirugna Mai A Jisas
(Matiu 24:32-44; Luk 21:29-33)

²⁸ A Jisas ke ghoi velera, “Oti reghia na ghai fig eigna keda velepuhighamu. Gi kotida reghia na ghai fig ke dudu me turughu vusu ighamu koti adoa ke haga sagharo ghohi. ²⁹ Vaghagna mua iangeni, kori vido na komi papara keda jufu mai, ighamu kotida adoa inau ku gharani mai ghohi. ³⁰ Inau ku veleghamu, na komi fata iraani keda kidi jufu mai gi na komi tinoni kena mono ikeagaieni kedana thehe gougovu. ³¹ Na thepa ma na maaloa kedana govu, kari nigua na komi haghore keda boi govu.

³² “Teo ahai ke adoa na dani ma na maghavu inau kuda tabiru mai. Mara na enjel boi adoa. Inau boi adoa. Sikei vamua a Tamagu ke adoa. ³³ Na vunegna iaani, oti reireghi toke ghamu moti kaikaliti toetoke eigna ighamu oti boi adoa ingiha inau kuda ghoi tabiru mai. ³⁴ Na tabiru mai kuda eia ke vaghagna vamua na tinoni ke kaikaliti bali taveti nigra. Imanea ke vaututunia nigra na komi mane agutu keda reireghia nigra na vathe. Imanea ke velera nidia na agutu kedana eia, gi e boa sina mane kori hagehtha bali kavena me reghia na tabirugna mai. ³⁵⁻³⁶ Vaghagna vamua iangeni, oti sokara moti dodoro toetoke! Eigna ighamu koti boi adoa ingiha kuda ghoi tabiru mai, vaghagna vamua imarea kena boi adoa ingiha na mane ke tonogna na vathe keda ghoi tabiru mai. E boi toke gi kotida nere moti peperiki kori vido kuda ghoi tabiru mai. Da kori lavi ba kori hotaghi bongi ba kori gharani dani inau kuda ghoi tabiru mai. ³⁷ Na hava ku veleghamu, inau ghua ku velera na komi tinoni gougovu: Oti mono kaikaliti eigna na tabiruga mai!”

14

Na Hiohiro Puhi Bali Vathehea A Jisas
(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Rua mua na dani ke mono gi e jufungia na Laulahugna na Thovoliungi* ma na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna. † Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigra a Moses kena hiohiro puhi eigna kedana thotia mena

* **14:1** “Na Laulahugna na Thovoliungi” Mara Jiu kena togha tabiru na bongi na enjel nigra a God ke thovoliungira mara Israel kena boa na ghaughabua kori hagehtha vathedia me vathehera na komi gari mane ke havi nagho tadia mara Ijip. † **14:1** “Na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna” Mara Jiu kena togha tabiru na dani Moses ke batura au i Ijip. Kori vido iangeni, imarea kena kukia na bred ke teo na isi koragna eigna kena taveti au saisami.

vathehea a Jisas kori puhi kedana boi adoa na mavitu. ² Imarea kena velea, "Ati saghoi eia tadia na komi dani kati eia na laulahu, kenughua ena adoa na mavitu mena eia na rihu hutu."

Na Vaivine Ke Rotea Na Oela Kori Ulugna A Jisas
(Matiu 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ A Jisas ke vano kori vathegna a Saimon i Betani, na mane ke toke tabiru kori lepa. Kori vido kena nohe mena vanga, sina vaivine ke haghe mai duai botolo ke ulaghagna ke mono na oela i koragna. Na oela iangeni e ghuba tokegna puala me vahotha puala na voligna. Iia ke hangavia me rotea kori ulugna a Jisas.

⁴ Kekeha tinoni kena mono ngengeni kena reghia mena dikatadia tagna na vaivine iangeni mena haohaghore ghehedea, "Ehava gi e hai rote diadikala na oela iangeni?" ⁵ Na botolo oela iangeni vaghagna keda salemua, da e hatia tolu hathangatu tomagha na siliva.[‡] Kari hatia me kemulia vanira mara na kuma." Mi marea kena velehouhorua.

⁶ Ma a Jisas ke velera, "Oti talua! Saghoi velehouhorua! Iia ke eia vaniu na fata ke toke puala. ⁷ Ighamu tangomana kotida hathera mara na kuma kori vido koti magnahaghinia eigna kena mono duamiu hahali. Keana inau kuda boi mono duamiu hahali. ⁸ Iia ke rotea na oela kori tonogu bali kaikalitia gi e jufu mai na maghavu imarea kedana giluu. Na fata ke eia na vaivine iaani e toke puala. ⁹ Na hava ku veleghamu ke tutuni, ivei kedana titiono na Rorongu ke Toke koragna na maramagna, imarea kedana titiono na hava ke eia na vaivine iaani mena togha tabirua iia."

A Jiudas Ke Hiia Na Peroagna A Jisas
(Matiu 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ A Jiudas Iskariot, imanea sikei tadia nigna na komi vaovarongo a Jisas, ke vano tadia mara na naghoi pris me velera imanea keda peroa a Jisas eigna kedana vathehea. ¹¹ Kori vido imarea kena rongovia iaani, imarea kena toogro puala. Gi ena taluhaghore vania kedana hea na rongo. Leghugna iangeni, a Jiudas ke pitua na maghavu ke toke keda lubatia a Jisas vanira.

Jisas Ke Vanga Duadia Nigna Na Komi Vaovarongo
(Matiu 26:17-25; Luk 22:7-14; Jon 13:21-30)

¹² Kori vido ke jufu mai na dani ke nagho kori Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna, mara Jiu kena vathehea na komi sip mathangani bali vanga kori Laulahugna na Thovoliungi. Kori vido iangeni nigna na komi vaovarongo kena huatia a Jisas, "Ivei ko magnahaghinighami kitida vano bali kaikalitia na Laulahugna na Thovoliungi?"

¹³ Ma a Jisas ke velera e rua nigna na mane vaovarongo, "Oro vano kori meleha hutu i Jerusalem. Kori vido koroda jufu ngengeni, roghamu koroda pada sina mane ke toitoi bea. Oro leghua moro vano kori vido keda vano. ¹⁴ Imanea keda vano haghe kori vathe. Ingengeni roghamu koroda pada na mane ke tonogna na vathe moro kaea eigna na chogho katida vanga na Laulahugna na Thovoliungi. ¹⁵ Imanea keda hatighamu hadi bali reghia na chogho ke kaikalitira govu ghohi na komi fata. Ngengeni koroda kaikalitia na vanga."

¹⁶ Romara koro vano moro reghia na komi fata gougovu vaghagna vamua a Jisas ke kidi veleragna ghohi. Gi oro kaikalitia na vanga ngengeni.

¹⁷ Kori lavi a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano mena jufu kori vathe iangeni. ¹⁸ Kori vido kena nohe mena vanga, a Jisas ke velera, "Sina mane itamiu ke vanga duagu ikeagaieni, imanea keda perou."

¹⁹ Kori vido a Jisas ke velea iangeni, nigna na komi vaovarongo kena dikahehedea, mi imarea gougovu kena huatiagna a Jisas, "Boi inau, na?"

²⁰ A Jisas ke haghore tughura, "Sina mane itamiu, ighamu koti sakai vanga duagu tagna sina disi." ²¹ Mi manea ke velera, "Inau, na Dathei Tinoni, kuda papara mu thehe vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea. Keana kenughua e dika vano tagna ahai ke perou vano tagna nigua na thevuioka. Na tinoni iangeni e toke vamua keda boi havi mai kori maramagna eigna imanea keda pada na papara ke hutu puala."

Jisas Ke Turughua Na Vanga Tabu
(Matiu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korin 11:23-25)

²² Kori vido kena vanga, a Jisas ke hatia na bred me veletokea a God. Gi e vidoa me kemulia itadia nigna na komi vaovarongo me velera, "Oti hatia moti ghania. Iaani na tonogu."

[‡] 14:5 "tolu hathangatu tomagha na siliva" sikei na siliva na voligna na mane agutu kori sina dani. Na rongo iaani nabagna keda volia sina mane vaghagna sina vinogha.

²³ Gi e hatia na hinao ke mono na waen ikoragna me veletokea a God me hera nigna na komi vaovarongo. Gi ena kouvia.

²⁴ Ma a Jisas ke velera, "Iaani na ghaughabuagu keda lulu bali vahavira na komi tinoni ke sethe. Na ghaughabuagu keda kaputi ngasia na taluhaghore haehathe[§] mathangani nigna a God. ²⁵ Inau ku veleghamu: Inau kuda boi ghoi kouvia na waen me ghiighilei jufungia na maghavu inau kuda kouvia na waen mathangani kori hughuta nigna a God i popo."

²⁶ Gi ena salea na hymn mena taveti vano kori Suasupa i Ghai Olev.

Pita Ke Taluhaghore Tagna A Jisas

(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Gi a Jisas ke velera, "Ighamu gougovu kotida ghogho moti korogha saniu vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

'A God keda vathehea na mane ke reireghia na komi sip, ma na komi sip kedana ghogho kilili.'[✧]

²⁸ Keana, kori vido kuda sokara tabiru kori thehe, inau kuda kidi taveti nagho atu itamiu kori provins i Galili."

²⁹ Ma a Pita ke veleagna, "Toke kedana ghogho sanigho mara na vaovarongo gougovu, inau teo kuda ghogho sanigho!"

³⁰ A Jisas ke veleagna a Pita, "Inau ku velegho, kenughua bongi, gi na kokorako keda rua horui tangigna, ighoe koda tolu horui veleagna o boi adou."

³¹ A Pita ke haghore heta vania, "Toke kuda thehe duamu, teo kuda velea inau ku boi adogho." Mara na vaovarongo gougovu kena taluhaghore vaghagna iangeni.

A Jisas Ke Tarai I Getsemani

(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² A Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano jufu kori vido kena kiloagna i Getsemani, gi e velera, "Oti nohe eni, inau kuda vano mu tarai." ³³ Me hatira aua itadia a Pita, Jemes ma Jon mena taveti vano sina vido. A Jisas ke dikahehegna puala eigna na komi fata keda kathea, ³⁴ me velera e tolu nigna na mane vaovarongo, "Na dikahehe hutu puala ke padau me haga vatheheu. Otolu rarai moti mono eni."

³⁵ Imanea ke taveti vano sina vido gi e torongaghi tuturu me tarai, "Mama, gi koda tangomana, o saghoi lubatiu gi kuda papara mu thehe. ³⁶ E teo sa fata keda vahotha itamu. Saghoi lubatiu gi kuda papara vaghagna iaani. Keana o saghoi leghua nigua na vanohehe kari nimua na vanohehe vamua."

³⁷ Gi a Jisas ke tabiru mai tadia tolu nigna mane vaovarongo me reghira kena nere. Gi e veleagna a Pita, "Saimon, o nere nimua vamua? Boi tangomana koda rarai duagu sikei na ghathi aoa vamua?" ³⁸ Otolu rarai motolu tarai eigna keda boi mai na auu itamiu. Tolughamu kotolu magnahaghinia na eiagna na hava ke jino, kari boi tangomana nimiu eigna na tonomiu ke lae."

³⁹ A Jisas ke ghoi tabiru vano me tarai vaghagna na tarai ke kidi eia vamua. ⁴⁰ Gi e ghoi tabiru mai itadia me reghira tolumara kotolu ghoi nere mua eigna kotolu magoli nidia puala. Kori vido imanea ke raraira, tolumara boi adoa sa fata kotoluda veleagna.

⁴¹ Gi a Jisas ke ghoi vano tarai. Kori vido ke ghoi tabiru mai itadia na vatolugna, imanea ke velera, "Ehava? Otolu talu nere nimiu mua? E naba ghohi! Na maghavu ke jufu mai ghohi. Sina tinoni keda perou inau, na Dathei Tinoni, kori limadia mara na koakoa. ⁴² Ahai keda perou ke mai ghohi iangeni. Sokara hadi mati atu itagna!"

Na Thotiagna A Jisas

(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Kori vido a Jisas ke talu haohaghore mua, a Jiudas, sikei itadia mara salaghe rua, ke jufu mai itadia. Sethe na tinoni kena mai duagna kena tangolira na komi ghau ma na komi ghai bali rihu. Mara na naghoi pris, mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses, me kekeha mara puhi mua kena vetulara mai. ⁴⁴ A Jiudas ke kidi velera ghohi na mavitu, "Ahai inau kuda kisia, iangeni imanea. Oti thotia moti hatia."

⁴⁵ A Jiudas ke mai tagna a Jisas me velea, "Velepuhi!" Me kisia. ⁴⁶ Gi imarea kena mai mena thotia a Jisas. ⁴⁷ Kori vido iangeni sina nigna na vaovarongo a Jisas ke sokara hilighagna ke sipa aua nigna na ghau me toka vurukusua sina kuligna nigna na mane agutu na pukuni naghoi pris.

⁴⁸ A Jisas ke velera, "Ehava? Inau na mane geogeno gi oti tangolia maia duamiu na komi ghau ma na komi ghai bali rihu? ⁴⁹ Leuleghu dani ighamu koti mono kori Vathe

ke Tabu nigna a God kori vido ku velepuhira na komi tinoni. Ehava gi oti boi thotui ingengeni? Keana ighamu koti eia na komi fata iraani eigna keda tutuni na hava ke velea na komi Rioriso ke Tabu eigu inau.”

⁵⁰ Mara nigna na komi vaovarongo kena mataghu mena ghogho sania a Jisas.

⁵¹ Sina mane mathangani, ke pipisia na pohe vavaha vamua, ke leghua a Jisas. Imarea kena thotia ⁵² me pepete me suru na pohegna me ghogho soesole.

*Imarea Kena Hatia Vanoa A Jisas Tagna Na Pukuni Naghoi Pris
(Matu 26:57-68; Luk 22:54-55; Jon 18:13-14, 19-24)*

⁵³ Imarea kena hati vanoa a Jisas kori vathegna na pukuni naghoi pris. Mara na naghoi pris, mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses, mi kekeha mara puhi kena mai haidu ingengeni. Mara iraani, mara na Kansol.* ⁵⁴ A Pita ke leghura kari e boi taveti gharanira eigna ke mataghu. Imanea ke jufu kori lalabagna na vathe iangeni, me mangiru duadia mara kena reireghia na Vathe ke Tabu nigna a God.

⁵⁵ Mara na Kansol kena hiohira na titionogna sa fata ke eia a Jisas ke nabagna na vatheheagna. Kari ena boi tangomana kedana pada sikei. ⁵⁶ Sethe na komi tinoni kena mai titiono piapilau eigna a Jisas kari nidia na komi titiono e boi nanaba. ⁵⁷ Kekeha tinoni mua kena sokara hadi ngengeni kena titiono piapilau eigna imanea mena velea, ⁵⁸ “Ighami kiti rongovia imanea ke velea, ‘Inau kuda reoa horua na Vathe ke Tabu nigna a God kena agutua na komi tinoni mi koragna e tolu na dani inau kuda vasokaraghinia na Vathe ke Tabu ke mathangani kena boi agutua na komi tinoni.’ ” ⁵⁹ Kari na komi titiono gougovu iraani, e boi nanaba.

⁶⁰ Me sokara hadi na pukuni naghoi pris kori naghodia mara na Kansol me huatia a Jisas, “Ehava konia boi velea sa fata tadia na komi tinoni kena titionogho?” ⁶¹ A Jisas ke bughoro me boi velea sa fata. Ma na pukuni naghoi pris ke ghoi huatia, “Ehava? Ighoe a Vahavi, a Dathegna a God ke haluhadi puala?”

⁶² A Jisas ke haghore tughua, “Hii, inau imanea! Ighamu kotida reghiu inau, na Dathei Tinoni, kuda nohe kori madothogna a God ke mana puala. Ighamu kotida reghiu inau kuda tabiru mai kori parako.”

⁶³ Ma na pukuni naghoi pris ke rongovia iaani me dikatagna puala me resua nigna na oopo. Gi e velea, “Ati saghoi hira mua sa titiono itadia sa tinoni ⁶⁴ eigna ighamu oti rongovia ghehemiu ghohi imanea ke vananaba ghehegna duagna a God kori vido ke velea, ‘Inau a Vahavi, a Dathegna a God.’ Ehava kori ghaghanamiu na?”

Imarea gougovu kena velea a Jisas ke nabagna keda thehe. ⁶⁵ Gi kekeha itadia kena angusua mena tari ponotia na matagna kori pohe. Govu, gi ena tupia mena velea, “Gi koda pukuni Dathegna a God, o velegami, ahai ke tupigho?” Leghugna iaani, mara na soldia kena hatia mena tupia mua.

*A Pita Ke Velea Ke Boi Adoa A Jisas
(Matu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)*

⁶⁶ Kori vido imarea kena fatea a Jisas, a Pita ke talu mono mua kori lalabagna na vathegna na pukuni naghoi pris. Sina nigna na vaivine agutu na naghoi pris ke mai ngengeni. ⁶⁷ Iia ke reghia a Pita ke mangiru me veleagna, “Ighoe sikei tadia mara kena mono duagna a Jisas gna i Nasaret.”

⁶⁸ Ma a Pita ke veleagna, “Teo! U boi adoa na hava ko velea.” Gi e sokara hadi me riu vano kori hagehagna na peo. Kori vido iangeni, na kokorako ke taitangi.

⁶⁹ Ma na vaivine iangeni ke ghoi reghia a Pita me velera na komi tinoni kena mono ngengeni, “Inau ku adoa iaani sina mane itadia.”

⁷⁰ A Pita ke ghoi velea, “Teo! U boi adoa na mane iangeni.”

Boi hauhaugna kekeha tinoni kena sokara ingengeni kena veleagna, “Hii, ighoe sikei itadia, eigna ighoe huju na manemu i Galili.”

⁷¹ A Pita ke jijighi kori ahagna a God me velea, “Inau u boi adoa na mane koti titionoa.”

⁷² A Pita ke eu govu horu na veleagna iaani ma na kokorako ke varuai taitangigna. Ma a Pita ke togha tabirua na haghore a Jisas ke kidi veleagna, “Inau ku velegho, kenughua bongi, gi na kokorako keda rua horui tangigna, ighoe koda tolu horui veleagna o boi adou.” Ma a Pita ke dikahegna puala me tangi me tangi.

15

*Imarea Kena Hatia Vanoa A Jisas Tagna A Pailat
(Matu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)*

* **14:53** “Kansol” Reghia kori Diksonari

¹ Kori vevugheigna, mara na Kansol kena ghoi haidua mena talu haidua na ghaghanadia gougovu eigna na hava kedana eiagna a Jisas. Govu, gi imarea kena velera mara na soldia eigna kedana taria na limagna mena hati vano a tagna Pailat, na Primia kori provins i Jiudea.

² Kori vido imarea kena jufu kori vathegna a Pailat, imanea ke huatia a Jisas, "Ighoe na king nidia mara Jiu?"

A Jisas ke veleagna, "Ighoe ko velea ghohi inau imanea."

³ Mara na naghoi pris kena toroagna a Jisas na komi fata ke sethe. ⁴ Gi a Pailat ke huatia a Jisas, "O rongovia mua na komi fata imarea kena toroghogna? O boi tangomana koda velea sa fata itadia?" ⁵ Keana a Jisas ke boi velea sa fata, ma Pailat ke vere nigna puala.

A Pailat Ke Fatea A Jisas

(Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16)

⁶ Leuleghu vinogha kori Laulahugna na Thovoliungi, a Pailat ke ado lubati aua kori vathe tatari sina tinoni kena kaea na mavitu. ⁷ Sina mane na ahagna a Barabas ke mono kori vathe tatari duagna kekeha mara kena thabu vathehera kekeha tinoni kori vido imarea kena rihu pungusia na gaumanegna i Rom. ⁸ Na mavitu kena mai itagna a Pailat mena kaea eigna keda lubati mamaluha vanira sina mane tatari vaghagna ke ado eia.

⁹ A Pailat ke huatira, "Ehava? Oti magnahaghinia kuda lubati mamaluha a Jisas, nimiu na king ghamu mara Jiu?" ¹⁰ A Pailat ke velea iangeni eigna imanea ke adoa ghohi mara na naghoi pris kena thotia a Jisas eigna kena tahotha tagna. ¹¹ Keana mara na naghoi pris kena veleuhurura na mavitu eigna kedana kaea a Pailat meke lubati aua a Barabas, boi a Jisas.

¹² Pailat ke ghoi huatira na mavitu, "Gi kuda lubati aua a Barabas, na hava kuda eiagna na mane ighamu koti kiloagna na king nidia mara Jiu?"

¹³ Imarea kena ghuu heta, "Tupipuhia!"

¹⁴ A Pailat ke velera, "Eigna na hava? Na hava ke ei hahia?"

Kari imarea kena ghoi ghuu heta vano mua, "Tupipuhia!"

¹⁵ A Pailat ke magnahaghinia na mavitu kedana totogo me lubati aua a Barabas vanira. Gi e velera mara na soldia eigna kedana thabuhia a Jisas mena tupipuhia.

Mara Na Soldia Kena Leuleua A Jisas

(Matiu 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Mara na soldia kena hatia a Jisas mena vano kori lalaba ghaghireigna na vathegna a Pailat. Gi ena kilora mai sethe mua na soldia kena mono ngengeni. ¹⁷ Imarea kena vapokoagna a Jisas vaghagna na king kori poko mela ke teve. Mena vakepiagna na kepi kena agutua kori kuji. ¹⁸ Imarea kena vahaihadia mena ghuu, "Ighami kiti kilothabagho, ighoe na king nidia mara Jiu!" ¹⁹ Gi ena thabuhia na ulugna kori ghai, mena angusua mena torongaghi tuturu vania vaghagna imarea kena maimanihihia. ²⁰ Govu na leuleuagna, gi ena hati aua na poko ke mela ke vahaghea. Gi ena ghoi vapokoagna komi nigna na poko mena hati vano bali tupipuhia.

Imarea Kena Tupipuhia A Jisas

(Matiu 27:2-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kori vido kena taetaveti kori hangana, imarea kena pada sina manegna Sairini ke kalasu mai kosigna i Jerusalem. Na ahagna a Saimon, a tamadia Aleksanda ma Rufus. Mara na soldia kena huruagna eigna keda hulungia nigna na ghaibabala a Jisas. ²² Imarea kena hati vano a Jisas kori vido kena kiloagna Golgota, na ghaghana koragna, "Suasupa ulu." ²³ Ingengeni imarea kena hea na waen kena ngignoa duagna na meresen kena kiloagna "mur" bali vagovua na vavahaghiti. Kari a Jisas ke boi kouvia. ²⁴ Mara na soldia kena tupipuhia a Jisas kori ghaibabala. Gi ena hatia nigna na komi poko mena laulahu vavahi bali adoa ahai keda hatia sikei na vidogna.

²⁵ Nabagna tangi hia kori vevughei, imarea kena tupipuhia a Jisas. ²⁶ Gi ena risoa kori pava na hava kena toroagna a Jisas, "NA KINGH NIDIA MARA JIU," mena tupia popogna a Jisas kori ghaibabala. ²⁷ Imarea kena tupipuhira e rua na mane bilau duagna a Jisas; sikei kori madothogna mi sikei kori toigna. ²⁸ Vaghagna vamua iaani hiri na komi Rioriso ke Tabu kena vela ghohi, "Na komi tinoni kena velea imanea ke jotha duadia arahai kena eia na komi fata ke dika." ²⁹ Na komi tinoni kena halu vano kori hangana ngengeni kena velehouhorua mena lighia na uludia mena veleagna, "E ai ghuari! Ighoe ko velea i hau koda reo horua na Vathe ke Tabu nigna a God mo vasokaraghini tabirua koragna e tolu na dani. ³⁰ Gi koda mono nimua na mana bali eia iangeni, o vahavigho ghehemu mo horu mai kori ghaibabala!"

³¹ Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena velehouhorua a Jisas mena haohaghore ghehedia, "Imanea ke vahavira kekeha tinoni tavogha kari boi tangomana nigna keda vahavia ghehegna! ³² Vaghagna ivei? Imanea hina a Vahavi, na king nidia mara Jiu? Gi ighita katida reghia keda horu mai kori ghaibabala, ighita katida vaututunia." Rua na mane kena tupipuhira duagna a Jisas huju, oro velehouhorua a Jisas.

A Jisas Ke Thehe Kori Ghaibabala

(*Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³ Tangi salaghe rua kori dani iangeni, na meleha i Israel doudolu ke puni me jufu kori tangi tolu kori hinaota lavi. ³⁴ Kori vido iangeni a Jisas ke ghuu heta vaghagna iaani, "Eloi, Eloi, lama sabaktani?" Na ghaghana koragna, "Nigua God, nigua God, eigna na hava konia korogha sanui?"^{*}

³⁵ Kekeha tinoni kena mono gharania ngengeni kena boi rongovia tokea mena velea, "Imanea ke kiloa a Elaija." ³⁶ Sina mane ke raghe vano me vavonua na pocho^{*} kori waen ke aha me jongia kori ghai. Govu, gi e tuhu hadi vano kori livogha a Jisas eigna keda kouvia, gi e velea iaani, "Ati talua. Ati pitu mati reghia gi a Elaija keda mai hati horua kori ghaibabala."

³⁷ Gi a Jisas ke ghuu heta me thehe.

³⁸ Kori vido iaani, na pohe ke sasavera koragna na Vathe ke Tabu nigna a God ke resu turughu i popo me jufu kori kokotogna.[†] ³⁹ Sina mane ke nagho tadia mara na soldia ke sokara naghogha na ghaibabala ke mono a Jisas. Imanea ke reghia na puhi thehe ke eia a Jisas me velea, "Tutuni, iaani pukuni Dathegna a God!"

⁴⁰⁻⁴¹ Kekeha vaivine kena leghua a Jisas i Jerusalem kena mono ngengeni. Ira kena dodoro mai tagna ke hau. Kekeha tadia; a Meri gna i Magdala, Salome, ma Meri idodia a Jemes iso ma a Joses. Kori vido a Jisas ke taetaveti i Galili, tolu na vaivine iraani kena leghua mena hathea imanea kori rongu ma na vanga.

Josep Gna I Arimatea Ke Boa Na Tonogna A Jisas Kori Luma

(*Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴²⁻⁴³ Meke haga lavi ghohi kori dani iangeni, na dani bali kaikaliti eigna na Sabat. Sina mane, na ahagna a Josep, ke mai tagna Pailat. Imanea na manegna i Arimatea. Imanea ke mono kori Kansol ke fatea a Jisas, ma na mavitu kena ghaghana bohea. Imanea sina mane ke mono pitua na reghiagna na maghavu a God keda vunaghi pungusia nigna na mavitu. A Josep ke hatia na hetagna me vano tagna a Pailat me kaea eigna keda hatia na tonogna a Jisas. ⁴⁴ A Pailat ke vere nigna puala na rongoviagna a Jisas ke thehe ghohi. Gi e kiloa mai itagna na mane ke nagho tadia mara na soldia me huatia, "Ehava? A Jisas ke thehe ghohi?"

⁴⁵ Imanea ke veleagna, "Hii, e thehe ghohi."

Gi a Pailat ke lubati vania a Josep eigna keda hatia na tonogna. ⁴⁶ Ma Josep ke vano me volia na pohe pura ke teve me hati horua na tonogna a Jisas me filehiagna me vano boa korai luma kena jouua kori ghahira. Govu, gi imanea ke kokopilia na ghahira hutu me ponotia na hagethagna na luma. ⁴⁷ Kori vido iangeni, Meri gna i Magdala, ma Meri a idogha a Joses, iroira koro mono ngengeni moro reghia na vido kena boa na tonogna a Jisas.

16

Na Sokara Tabirugna a Jisas

(*Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Kori lavigna na Sarere, kori vido ke govu ghohi na Sabat, a Meri gna i Magdala ma Meri, a idogha Jemes tolira a Salome kena kidi volia ghohi na sedi bali kaikalitia na tonogna a Jisas. ² Kori vevugheigna na Sade ke eu sogala hadi na aho, tolira kotolu vano kori luma ke mono na tonogna a Jisas. ³ Kori vido kena taetaveti vano kori hangana, tolira kotolu haohaghore ghehedia, "Ahai keda hatheghita na kokopili auagna na ghahira hutu kori hagethagna na luma?" ⁴ Tolira kotolu jufu ngengeni, mena reghia na ghahira ke kokopili au ghohi. ⁵ Tolira kotolu taveti haghe vano kori luma mena reghia sina

^{*} **15:34** Psalm 22:1. ^{*} **15:36** "pocho" Na pocho sina fata ke mono kori tahi. Kori vido ke mumuja, na pocho ke tangomana na sopiagna na bea. [†] **15:38** Theugna vano na pohe ke sasavera, na vido ke tabu puala. Na pukuni naghoi pris vamua kedana vano haghe ngengeni. Na resuagna na pohe iangeni, na vaughithatha tadia na komi tinoni, imarea kena boi thevurua tagna a God eigna kena koakoa.

mane mathangani ke nohe kori thevu madotho. Na mane iangeni ke vahaghea na poko ke pura. Kori vido kotolu reghia imanea, tolira kotolu mataghu puala.

⁶ Na mane iangeni ke velera, "O tolu saghoi mataghu! Inau ku adoa tolughamu kotolu hiroa a Jisas gna i Nasaret kena tupipuhia. Imanea ke teo ieeni! Imanea ke sokara tabiru ghohi kori thehe! Reghia! Iaani na vido kena talua na tonogna. ⁷ Otolu vano tabiru motolu titiono vaghagna iaani vanira mara na vaovarongo, haluhadia a Pita, 'A Jisas keda kidi atu i Galili. Ingengeni ighamu kotida reghia vaghagna ke veleghamu ghohi gi e thehe.' "

⁸ Tolira kotolu rughu au kori luma motolu hahi hehedia motolu aiariri. Gi kotolu ghogho motolu boi veleagna ahai na hava kena reghia eigna kotolu mataghu puala.

A Jisas Ke Tate Vanira Arahai Kena Leghua*
(Matiu 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Kori vevughei punigna na Sade iangeni, a Jisas ke sokara tabiru kori thehe. Gi e kidi tate vania Meri gna i Magdala. I hau, a Jisas ke gigi aura e vitu na tidatho itagna. ¹⁰ Iia ke vano tadia mara kena leghua a Jisas. Imarea kena dikahehedia puala mena tangi. ¹¹ Kori vido iia ke titiono vanira ke reghia a Jisas ke havi tabiru, imarea kena boi vaututunia.

¹² Leghugna iaani a Jisas ke tate vanira e rua nigna na mane vaovarongo kori vido koro taetaveti vano kori hangana kosigna i Jerusalem. Kori vido koro kidi reghia a Jisas, romara koro boi ghithatha eigna ke tavogha na dodorogna. ¹³ Kori vido koro adoa imanea a Jisas, romara koro tabiru i Jerusalem moro titionoa tadia mara na vaovarongo kari ena boi vaututunira.

Jisas Ke Tate Vanira Mara Salaghe Sikei
(Matiu 28:16-20; Luk 24:36-44; Jon 20:19-23)

¹⁴ Vagovugna, a Jisas ke tate vanira mara salaghe sikei nigna na vaovarongo kori vido kena vangahaidu. Imanea ke haghore heta vanira eigna nidia na vaututuni ke boi heta. Imarea kena boi vaututunira arahai kena reghia imanea leghugna ke sokara tabiru kori thehe.

¹⁵ Gi imanea ke velera, "Oti taveti au tadia na komi meleha kori maramagna moti titionoa na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni gougovu. ¹⁶ Arahai kena vaututunia na Rorongo ke Toke mena siuvitabu, imarea kedana hatia tagna a God na havi ke teo na govugna. Kari arahai kena boi vaututunia, a God keda fatera me boi lubatira gi kedana mono duagna hahali. ¹⁷ Na komi tinoni kena vaututuni, a God keda hera na mana bali eia na komi reghithehe. Imarea kedana gigi aura na komi tidatho kori kiloagna na ahagu mena haohaghore tadia na komi haghore tavogha kena boi pipilia. ¹⁸ Gi kedana tangolira na komi poli ba kedana kouvira na komi fata ke lulumu, teo kedana thehe. Imarea kedana tabora mara kena vahaghi me kedana toke tabiru."

Jisas Ke Tabiru Hadi I Popo
(Luk 24:50-53; Tango 1:9-11)

¹⁹ Leghugna a Lod Jisas ke govua na titiono vaniragna, a God ke hati hadia duagna i popo ma a Jisas ke nohe kori madothogna. ²⁰ Leghugna iaani, nigna na komi vaovarongo kena taveti au tadia na komi meleha mena titionoa na Rorongo ke Toke eigna a Jisas. A Lod ke mono duadia me hathera mena eia na komi reghithehe kori nigna na mana. Na komi reghithehe kena eia bali adora na mavitu na hava kena titiono e tutuni.

* **16:8** Na titiono iaani ke turughu kori 9 na thagi me govu kori 20 na thagi ke boi mono tadia na komi rioriso kena haulaghi puala. Na vunegna iangeni kekeha tinoni kena toatogha a Mak ke boi risoa na komi thagi iraaani.

Na Rorongu ke Toke eigna a Jisas Krais Luk ke Risoa

Na Titiono Eigna Na Buka Iaani

A Luk na dokta ke adoa puala na puhi rioriso. Luk boi na mane vaovarongo nigna a Jisas Krais me boi na tinoni Jiu. Gi e risoa na buka iaani, a Luk ke mono duagna a Pol sethe na maghavu kori vido ke taetaveti bali titiono na Rorongu ke Toke. Reghia Tango 16:8-10. Leghugna ke risoa na buka iaani, imanea ke risoa mua na buka Tango.

A Luk ke risoa na buka iaani eigna na mane puhi, Tiofilus, kari e risoa mua eidia na komi tinoni kena boi Jiu. Luk ke magnahaghinira kedana ijumia mena adoa mena vaututunia Jisas. Luk ke risoa na buka iaani bali tateli aua na Rorongu ke Toke eigna a Jisas ke pukuni tutuni. Mi imanea ke magnahaghinira na komi tinoni gougovu kedana adoa a God ke dothovira, ma Jisas ke mai bali vahavira.

Kekeha fata ke risoa a Luk ke boi mono tadia na komi buka Matiu ma Mak ma Jon ke risora. Imanea ke risoa eigna kekeha fata ke tate mai kori vido a Jisas ke havi mai, mi kori vido ke hutu hadi. Me risoa kekeha titiono velepuhi ke eia a Jisas ke boi mono tadia na komi buka tavogha: Na Manegna A Samaria Ke Toke (10:25-37), Na Sip Ke Hahi (15:1-7), ma Na Mane Mathangani Ke Taveti Sania A Tamagna (15:11-32).

Na komi fata ke risoa a Luk ke tateli aua toetoke a Jisas ke pukuni dothovira na komi tinoni koakoa, ma na komi tinoni kena papara kori havidia, ma na koi vaivine.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Na vunegna a Luk ke risoa na buka iaani (1:1-5)

A Jon Siuvitabu ma Jisas ke havi mai (1:6-2:52)

Nigna na titiono a Jon Siuvitabu (3:1-20)

Nigna na siuvitabu ma na auagna a Jisas (3:21-4:13)

Nigna na agutu a Jisas i Galili (4:14-9:50)

A Jisas ke taveti au i Galili me vano i Jerusalem (9:51-19:27)

Na vagougovui wik a Jisas ke mono i Jerusalem (19:28-21:38)

A Jisas ke thehe me ghoi havi tabiru (22:1-24:53)

¹ Toke nighe Tiofilus,

Sethe na tinoni kena risoa ghohi eigna na komi fata ke eia a Jisas kori vido ke mono duamami. ² Imarea kena risoa eidia na komi fata ighami kiti rongovia tadia arahai kena reghia kori matadia. Arahai kena reghia na komi fata irangi kena agutu vania a God kori titionoagna na rorongogna imanea tadia na komi tinoni. ³ Mane puhi Tiofilus, inau ku pukuni hiohiro toetokea mu pukuni adoa na titionogna a Jisas kori turughugna, mu magnahaghinia kuda risoa vanigho, ⁴ eigna koda adoa na komi fata kena velepuhigho eigna a Jisas ke tutuni.

Na Enjel ke Vele Aua a Jon Siuvitabu keda Havi Mai

⁵ Kori vido a Herod ke king kori provins i Jiudea, sina pris ke mono, na ahagna a Sakaria. Imanea sikei kori boo pris kena kiloagna Abia. A taugna Sakaria, a Elisabet, ke havi mai kori vinahuhugna a Aron, na mane ke kidi batura mara pris i hau. ⁶ Iroira koro mono jino kori matagna a God eigna iroira koro leghua nigna na komi vetula gougovu. ⁷ Keana iroira ke teo sa dathedia eigna a Elisabet ke kara. Iroira koro kuekue moro kaekave ghohi.

⁸ Sina maghavu, nigna na boo pris a Sakaria kena agutu kori Vathe ke Tabu nigna a God, eigna ke jufu mai ghohi na wik bali agutu nigna na boo pris imanea. ⁹ Leghuagna na vetula nidia mara na pris, imarea kena laulahu vavahi eigna kedana adoa ahai keda haghe pughulia na ghaighubagha kori Vathe ke Tabu. Ma a Sakaria kena vahipada me vano haghe. ¹⁰ Kori vido a Sakaria ke pughulia na ghaighubagha, na mavitu sethe kena haidu kosigna na Vathe ke Tabu mena tarai.

¹¹ Sina enjel nigna God ke tate vania a Sakaria. Na enjel ke mai sokara kori madothogna na olta kena ado pughulia na ghaighubagha itagna. ¹² A Sakaria ke reghia me peperiki me mataghu nigna puala. ¹³ Ma na enjel ke velea, "Sakaria, o saghoi mataghu! A God ke rongovia ghohi nimua na tarai, ma Elisabet a taumu keda vahua a dathemu mane. Mi ghoe koda tughuniagna a Jon. ¹⁴ Roghamu koroda totogo puala eigna imanea, me sethe na tinoni kedana totogo eigna na havigna mai ¹⁵ eigna a God ke vathaba. Imanea keda boi kouvia na waen ma na komi kou keda vameea. Na Tarunga ke Tabu keda mono duagna turughu kori vido ke mono kori kutugna idogna. ¹⁶ Sethe na tinonidia Israel imanea keda hati tabirura tagna a Lod na nidia a God. ¹⁷ Imanea

keda mono nigna na mana ke heta vaghagna a profet Elaija. Imanea keda kidi nagho mai tagna a Lod eigna keda kaikalitira na komi tinoni eigna na maiagna. Imanea keda hathera tamadia na komi gari eigna kedana ghoi mono kori soleana duadia ara dathedia. Mi manea keda tughua na ghaghanadia arahai kena boi leghua a God eigna kedana leghua na puhidia arahai kena jino."

¹⁸ Ma a Sakaria ke huatia na enjel, "Ehava gi kuda adoa iaani ke tutuni? Eigna inau ku kuekue ghohi ma a taugu ke kaekave ghohi."

¹⁹ Ma na enjel ke haghore tughua, "Inau a enjel Gabriel ku mono hahali duagna a God. Imanea ke vetulau mai itamua gi kuda tuturia vanigho na rorongu ke toke iaani. ²⁰ Kari eigna ighoe ko boi vaututunia na hava ku velegho, ighoe koda boi haohaghore me ghieghilei jufungia na dani a dathemu keda havi mai. Na komi haghoregu keda tutuni kori pukuni maghavugna.

²¹ Kori vido iangeni na mavitu kena tarai kosi kena pitua a Sakaria keda au mai. Imarea kena ghaghana ruarua eigna na vunegna imanea ke mono hau puala koragna na Vathe ke Tabu. ²² Kori vido ke au mai i kosi, imanea ke bosu tangomana na haohaghore itadia na mavitu me haghore kori limagna vamua. Mi marea kena adoa sina fata ke tate vania koragna na Vathe ke Tabu.

²³ Kori vido ke govu nigna na wik bali agutu, Sakaria ke tabiru kori vathegna. ²⁴ Boi hauhaugna leghugna iaani, a Elisabet ke boebote me mono bughoro kori vathedia e lima na vula. Iia ke haghore vaghagna iaani, ²⁵ "Ikeagaieni a Lod God ke rongovia nigua na tarai. Imanea ke dothoviu me vagovua nigua na maomamo."

Na Enjel ke Velea Aua a Jisas keda Havi Mai

²⁶ Kori vido a Elisabet ke ono ghohi na vulagna na boebote, a God ke vetula a enjel Gabriel kori meleha i Nasaret kori provins i Galili. ²⁷ Imanea ke mai tagna sina vaivine mathangani ke boi nere mua duagna sa mane. Na ahagna na vaivine iangeni a Meri. Iia ke parua ghohi bali taulaghi tagna na mane na ahagna a Josep. A Josep ke havi kori vikegna a King Deved. ²⁸ A enjel Gabriel ke vano itagna me veleagna, "Na soleana keda mono itamua a Meri. A God ke mono duamu me vatokegho." ²⁹ Meri ke hahi hehegna me hiohirogna puala na ghaghanagna na komi haghore iraani. ³⁰ Ma na enjel ke velea, "O saghoi mataghu Meri, eigna a God ke magnahaghinia na vatokeghogna. ³¹ Ighoe koda boebote mo koda vahua a dathemu mane mo koda kiloagna na ahagna a Jisas. ³² Imanea keda nagho mi marea kedana kiloagna a Dathegna a God ke thaba haluhadi puala. Ma a Lod God keda vasopoua kori sapei vunaghi vaghagna a hutugna King Deved. ³³ Imanea keda vunaghi pungusira hahali mara Israel ma na nigna na vunaghi pungusiragna teo keda govu."

³⁴ A Meri ke haghore tughu vania na enjel, "Ehava gi keda tutuni iaani? Eigna inau ku boi nere mua duagna sa mane?" ³⁵ Ma na enjel ke velea, "Na Tarunga ke Tabu keda horu mai itamua ma na mana nigna a God ke thaba haluhadi puala keda unghahigho. Na vunegna iaani na meomeo keda havi mai itamua, na meomeo ke tabu. Imarea kedana kiloagna a Dathegna God. ³⁶ Ma a Elisabet, a toghamu ke kaekave ghohi, keda vahua na gari. Na komi tinoni kena velea e teo ghohi keda vahua sa gari, kori ikeagaieni iia ke boebote me ono ghohi na vulagna. ³⁷ Teo sa fata ke vahothahaghinia a God na eiagna."

³⁸ Ma Meri ke ania, "Inau na tinoni tango nigna a Lod God. E toke gi keda tutuni na komi fata ko veleu." Ma na enjel ke taveti sania.

Meri ke Vano Reghia a Elisabet

³⁹ Boi hau leghugna iangeni, a Meri ke kaikaliti me taveti saisami vano kori sina meleha iso tadia na komi suasupa kori provins i Jiudea. ⁴⁰ A Meri ke jufu ngengeni me vano haghe kori vathegna a Sakaria me haghore totogo vania a Elisabet. ⁴¹ Kori vido a Elisabet ke rongovia nigna na haghore totogo a Meri, na gari korai kutugna ke bubutu ma Elisabet ke vonungia na Tarunga ke Tabu. ⁴² Me haghore heta vaghagna iaani, "A God ke vatokegho ighoe tuu vano tadia na koi vaivine gougovu, me keda vatokea na gari ighoe koda vahua. ⁴³ God ke vatokeu, eigna ighoe, a idogna nigua a Lod, ke mai sighou. ⁴⁴ Inau ku adoa ighoe a idogna nigua a Lod, eigna kori vido inau ku rongovia nimua na haghore totogo, na meomeo korai kutugu ke bubutu eigna ke totogo puala. ⁴⁵ A God keda vatokegho eigna ko vaututunia na hava ke taluhaghorea vanigho keda pukuni tate mai!"

A Meri ke Kilothaba a God

⁴⁶ A Meri ke velea,

"Na hehegu gougovu ke kilothaba a Lod God.

⁴⁷ Ma na tarungagu ke lealea eigna a God, nigua a Vahavi.

- 48 Toke inau ku boi nagho, imanea ke toghau inau, nigna na tinoni tango. Turuhugna ikeagaieni me vano, na komi tinoni gougovu kedana velea a God ke vatokeu
- 49 eigna ke eia vaniu na komi naghoi fata kori nigna na mana. Na ahagna ke tabu.
- 50 Imanea ke rarovira arahai kena ghaghana bohea tagna na komi pagusu gougovu.
- 51 Kori nigna na mana imanea ke eia na komi naghoi fata ke sethe. Me gigi aura mara kena tautalunagho kori ghaghanadia ghehedia.
- 52 Imanea ke hati aua nidia na mana na komi king, me vathabara arahai kena mono taluleghu.
- 53 Imanea ke hera ghadia arahai kena rofo itagna na komi fata ke toke, me vetulara au vavaha arahai kena padarongo.
- 54-55 God ke hathera mara Israel, nigna na komi tinoni tango, me rarovira Ebrahim ma na komi vinahuhugna hahali, vaghagna ke taluhaghorea vanira ara hutuda.
- 56 Ma a Meri ke mono duagna Elisabet nabagna e tolu na vula gi e tabiru kori melehagna i Nasaret.

Na Havigna Mai a Jon Siuvitabu

- 57 A Elisabet ke jufungia ghohi na vulagna keda vahuhu, gi e vahua a dathegna mane.
- 58 Ara vikegna ma arahai kena mono gharania kena rongovia na fata ke toke a Lod ke ei vania, mena totogo duagna. 59 Kori vido na meomeo ke alu ghohi na danigna, imarea kena haidu mai bali sogivaughithatha na meomeo leghuagna na vetula nidia mara Jiu. Imarea kena magnahaghinia na kiloagna a Sakaria, na ahagna a tamagna.
- 60 Kari a idogna ke haghore heta vanira, "Teo! Na ahagna a Jon!"
- 61 Ma na komi tinoni kena velea, "Teo sikei tinoni tadia ara vikemu kena tughunira na aha iangeni." 62 Mena haghore kori limadia vania a Sakaria, tamagna na gari, bali adoa na aha imanea keda tughunia.
- 63 Ma a Sakaria ke haghore kori limagna eigna kedana hea na fata bali rioriso itagna. Gi e risoa, "Na ahagna na meomeo a Jon." Ma na mavitu kena vere nidia puala. 64 Kori vido vamua iangeni, a Sakaria ke tangomana na haohaghore me kilothaba a God. 65 Na komi tinoni kena haidu ingengeni kena vere nidia puala, ma na rorongogna na komi fata iraani ke jufu tadia na komi tinoni kena mono tadia na komi suasupa kori provins i Jiudea. 66 Ma na mavitu kena rongovira na komi fata irangeni, imarea kena toatogha puala mena velea,
- "Na gari iaani sina naghoi tinoni ivughei valiha." Imarea kena velea iaani eigna kena adoa na mana nigna God ke mono itagna.

A Sakaria ke Kilothaba a God

- 67 A Sakaria tamagna a Jon ke vonungia na Tarunga ke Tabu, me tuturi aua na hava a God ke velea:
- 68 "Ighita kati kilothaba a Lod, nida a God ighita mara Israel, eigna imanea ke mai me vamamaluhara nigna na mavitu.
- 69 Imanea ke heghita a Vahavi ke heta tagna na vinahuhugna a King Deved, nigna na mane agutu.
- 70 A God ke kidi taluhaghore vanighita iaani kori haghoredia nigna na komi profet i hau.
- 71 Imanea ke taluhaghorea gi keda vahavighita tagna nida na thevuioka, mi tagna na limadia na komi tinoni kena sirihaghinighita.
- 72 Imanea ke rarovira ara hutuda, eigna ke talu ghaghana bohea nigna na taluhaghore ke tabu,
- 73 Na taluhaghore iangeni, imanea ke jijighi vania a tamada Ebrahim,
- 74 na bali vahavighita tagna nida na thevuioka, eigna katida boi mataghunira kori vido ighita kati tango vania a God
- 75 kori puhi ke tabu meke jino tagna na matagna kori havida gougovu.
- 76 Ighoe a dathegu, imarea kedana kiloghogna na profet nigna a God ke thaba puala eigna ighoe koda kidi taveti nagho atu tagna a Lod bali kalitia nigna na hangana.
- 77 Ighoe koda titiono vanira nigna na mavitu a God, imanea tangomana keda vahavira kori vido ke talutavogha na paluhadia.
- 78 Nida a God keda eia iangeni eigna ke rarovighita. Vaghagna na aho ke sogala hadi, a Vahavida keda mai i popo
- 79 bali silada tadia arahai kena mono kori puni mena mono saragna na mana nigna na thehe. Imanea keda batughita eigna katida mono kori soleana."
- 80 Jon ke hutu hadi ma na Tarunga ke Tabu ke vaheta na ghaghanagna. Imanea ke vano me mono kori meleha ke gou me ghieghilei jufungia na maghavu ke turughu na tuturiagna vanira mara Israel.

2

*A Jisas ke Havi Mai
(Matiu 1:18-25)*

¹ Kori vido a Jon ke iso mua, na King gna i Rom,* na ahagna Ogastas, ke risoa me vetula aua sina vetula bali risoa na ahadia na komi tinoni gougovu tadia na komi meleha ke vunaghi pungusira. ² (Iaani na rioriso aha ke nagho kena eia kori vido a Kuirinius ke primia kori provins i Siria.) ³ Na komi tinoni gougovu kena vano tadia na komi pukuni melehadia eigna na gaumane keda mai risoa na ahadia.

⁴ A Josep ke turughu mai kori meleha i Nasaret kori provins i Galili me taveti hadi i Betlehem, na melehagna King Deved kori provins i Jiudea. Josep ke vano i Betlehem eigna imanea sikei kori vinahuhugna a King Deved. ⁵ A Josep ke vano bali riso horua na ahagna duagna a Meri, na vaivine ke parua ghohi bali taugna. Kori vido iangeni a Meri ke boebote ghohi. ⁶ Kori vido monodia i Betlehem, a Meri ke jufungia ghohi na maghavu keda vahua na gari. ⁷ A Meri ke vahua dathegna mane me filehiagna kori pohe me vakolia tagna na bali vangadia na komi fata kaukagu. Iia ke eia iaani eigna ke vonu ghohi na vathe binaboli.

Na Enjel Ke Titiono Aua A Jisas Ke Havi Mai

⁸ Kekeha mara kena mono kosigna na meleha kori bongi iangeni, mena reireghira nidia na komi sip. ⁹ Sina enjel nigna a God ke horu mai itadia ma na silada ke mai tagna a Lod God ke silada kililivira, mena mataghu puala. ¹⁰ Ma na enjel ke haghore vanira, "Oti saghoi mataghu! Inau ku hatia mai na rorongu ke toke keda vatotogora na komi tinoni gougovu. ¹¹ Kori dani iaani, ahai keda vahavighamu ke havi mai kori melehagna a King Deved. Imanea a Kraisa a Lod. ¹² Iaani nimiu na vaughithatha: Ighamu kotida reghia na meomeo kena filehia kori pohe mena vakolia tagna na bali vangadia na komi fata kaukagu." ¹³ Kori vido iangeni vamua na komi enjel i popo kena mai duagna na enjel iangeni mena kilothaba a God vaghagna iaani, ¹⁴ "Kilothaba a God i popo, na soleana keda mono duadia arahai kori maramagna ke totogo eidia a God."

¹⁵ Na komi enjel kena tabiru hadi i popo, mi mara na reireghi sip kena vapuipuhi mena titiono varihotaghida, "Ati atu i Betlehem eigna katida atu mati reghia na hava a God ke tuturia vanighita."

¹⁶ Imarea kena saisami taveti vano mena pada a Meri ma a Josep ma na meomeo ke koli tagna na bali vangadia na komi fata kaukagu. ¹⁷ Kori vido kena reghia na meomeo, imarea kena titiono na komi fata na enjel ke tuturia vanira eigna na meomeo. ¹⁸ Na mavitu kena rongovia na rorongu kena hati maia mara na reireghi sip mena vere nidia puala. ¹⁹ Ma a Meri ke boi madoa na komi fata iraanu me toatoghara hahali. ²⁰ Mara na reireghi sip kena tabiru mena kilothaba a God eigna na komi fata kena rongovia mena reghia. Na komi fata iraanu vaghagna vamua na enjel ke velea vanira.

A Josep ma a Meri koro Hati Vanoa a Jisas kori na Vathe ke Tabu

²¹ Na meomeo ke jufungia e alu ghohi na danigna, gi ena sogivaughithatha mena tughuni ahagna a Jisas. Iangeni na aha na enjel ke veleagna a Meri kori vido ke boi boebote mua.

²² Me jufu mai ghohi na dani a Josep ma a Meri koroda eia na hava ke velea na vetula nigna a Moses bali vararahara ghehedua kori matagna a God leghugna na havigna na gari. Iroira koro hati vano na gari kori Vathe ke Tabu nigna a God i Jerusalem eigna koroda hea vano a Lod God. ²³ Eigna na vetula nigna a Moses ke velea, "Na gari mane ke havi nagho imarea kedana hea a Lod God." ²⁴ Iroira koro eia mua na havughaghi† leghuagna na vetula nigna a Lod God ke velea imarea kedana havughaghi e rua na bora ba e rua na dathe babahulu.

²⁵ Kori vido iangeni sina mane ke mono i Jerusalem, na ahagna a Simeon. Imanea na mane jino me leghua a God hahali. Imanea ke pitua na maghavu a God keda vahavira mara Israel ma na Tarunga ke Tabu ke mono itagna. ²⁶ Na Tarunga ke Tabu ke velea ghohi gi imanea keda boi thehe me ghieghilei reghia a Vahavi, na mane a God ke taluhaghorea keda vetula mai. ²⁷ Na Tarunga ke Tabu ke batu vano a Simeon kori Vathe ke Tabu nigna a God. Kori vido a Simeon ke mono ngengeni, a Josep ma Meri koro hatia maia a Jisas bali hea vano a God vaghagna ke velea na vetula nigna a Moses. ²⁸ Gi a Simeon ke pala hadia na gari me kilothaba a God. Imanea ke velea, ²⁹ "Lod God, ikeagaieni tangomana inau kuda thehe kori soleana.

* 2:1 "King gna i Rom" Reghia kori Diksonari † 2:24 "havughaghi" Reghia kori Diksonari

Vaghagna ko kidi taluhaghore vaniu,

³⁰ inau ku reghia ghohi a Vahavi

³¹ ighoe ko hera na komi tinoni gougovu.

³² Imanea keda vaghagna na lui keda laema na hangana ke tutuni tadia arahai kena boi Jiu

me keda abeghami hadi, nimua na mavitu i Israel.”

³³ A tamagna ma idogna koro vere rodia puala na rongoviagna na hava ke velea a Simeon eigna a dathedia. ³⁴ Simeon ke vatokera gi e veleagna a Meri a idogna a Jisas, “Na meomeo iaani, a God ke vahia ghohi i hau eigna sethe na tinonigna i Israel imanea keda vahavira. Me sethe mua na tinonigna i Israel, imanea keda boi vahavira eigna imarea kedana boi voututunia. Imanea keda vaghagna na vaughithatha keda vavotura na komi tinoni. Keana sethe na tinoni kedana siriuhaghinia, ³⁵ ma na komi fata ke mono polo kori ghaghanadia keda tateli aua. Ma na dikahehe hutu puala keda vahaghitigo, vaghagna kena sogigho kori ghau.”

³⁶ Sina kaekave ke profet, na ahagna a Ana, ke mono mua ngengeni. Iia a dathegna a Fanel ke havi mai kori vinahuhugna a Aser. Kori vido mathanganigna, iia ke taulaghi koragna e vitu na vinogha vamua me thehe sania a taugna. ³⁷ Iia ke talu havi me jufu vati tutughu vati na vinoghagna. Leuleghu dani ma na bongi iia ke vano kori Vathe ke Tabu nigna a God me sota me tarai hahali ngengeni. ³⁸ Kori vido a Simeon ke talu titiono duadia Josep ma Meri, Ana ke vano tadia me veletokea a God eigna a dathedia. Gi e titionoa eigna a Jisas tadia na komi tinoni kena pitua na maghavu a God keda vahavira mara i Israel.

³⁹ A Josep ma a Meri koro ei govua na komi fata ke velea kori vetula nigna a Lod God, gi oro tabiru vano kori melehadia i Nasaret kori provins i Galili. ⁴⁰ Ma na gari ke hutu hadi na tonogna me heta me pukuni thaothadogha, ma a God ke vatokea.

A Jisas ke Mono kori Vathe ke Tabu nigna a God

⁴¹ Leuleghu vinogha a idogna ma a tamagna a Jisas koro hadi i Jerusalem eigna na Laulahugna na Thovoliungi.[‡] ⁴² Kori vido a Jisas ke jufungia e salaghe rua na vinoghagna, a idogna ma tamagna koro ghohi vano tagna na laulahu iangeni vaghagna koro ado ei hahalia, moro hatia a Jisas duadia. ⁴³ Leghugna ke govu ghohi na laulahu, a idogna ma tamagna a Jisas koro turughu tabiru kori melehadia ma a Jisas ke mono horu i Jerusalem. Kari iroira koro boi adoa. ⁴⁴ Kori ghaghanadia imanea da e tabiru duadia kekeha tinoni ke adoa tadia na mavitu moro taveti na dani doudolu. Gi oro turughu na hiroagna tadia ara vikedia mara kuladia. ⁴⁵ Kari iroira koro boi rehigpada gi oro tabiru i Jerusalem moro hiroa ngengeni. ⁴⁶ Kori vatolugna na dani, iroira koro vano rehigpada kori Vathe ke Tabu nigna a God. Imanea ke nohe duadia mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses me vaovarongo me huahuatira. ⁴⁷ Ma na komi tinoni kena rongovia kena vere nidia puala nigna na thaothadogha ma nigna na komi haghore tughu.

⁴⁸ Kori vido a Josep ma Meri koro rehigpada, iroira koro vere rodia puala. Ma a idogna ke ania, “Dathegu, ehava kona eia vanighami iaani? Iroghami a tamamu kuru hirogho muru mataghu eigna da sa fata ke dika ke padagho.”

⁴⁹ Ma a Jisas ke velera, “Eigna na hava korona hirou ivei mi vei? Iroghamu tangomana koroda adoa inau kuda mono kori vathegna a tamagna. ⁵⁰ Keana iroira koro boi adoa na ghaghana ikoragna na komi haghore iraani.

⁵¹ Ma Jisas ke tabiru duadia i Nasaret me legu hahalia na komi fata koro veleagna. A idogna ke togha hahalia na komi fata iraani kori ghaghanagna. ⁵² Ma a Jisas ke hutu hadi me vunongia na thaothadogha. A God ma na komi tinoni kena totego puala eigna imanea.

3

A Jon Siuvitabu ke Titionoa na Rorongo ke Toke tadia na Mavitu

(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kori salaghe limagna na vinogha a Tiberias ke King gna i Rom, a Pontius Pailat ke primia i Jiudea, ma a Herod Antipas ke vunaghi pungusia na provins i Galili. Filip, a tahigna Herod, ke vunaghi pungusira e rua na provins i Iturea mi Trakonitis, ma Lisianas ke vunaghi pungusia na provins i Abilene. ² Ma Anas ma Kaiafas, romara koro vunaghidia mara na pris. Kori vido iangeni a Jon, dathegna a Sakaria, ke mono kori meleha ke gou, ma a God ke hea nigna na komi haghore. ³ A Jon ke taetaveti tadia na

[‡] 2:41 “Na Laulahugna na Thovoliungi” Mara Jiu kena togha tabiru na bongi na enjel nigna a God ke thovoliungira mara Israel kena boa na ghaughabua kori hagetha vathedia me vathehera na komi gari mane ke havi nagho tadia mara Ijip.

komi meleha ghaghireigna na bea hutu i Jodan me titiono vanira na komi tinoni. Imanea ke velera, "Oti tughua na havimiu ke koakoa moti siuvitabu, ma a God keda talutavogha na komi paluhamiu."

⁴ A profet Aisaia ke risoa i hau eigna na maiagna a Jon. Imanea ke velea, "Sina mane keda haoghore heta kori meleha ke gou, 'Oti kaikalitia na hangana vania a Lod moti vajinoa na bali taetavetigna."

⁵ Oti kuvurira na komi logu moti vanatara na komi suasupa ma na mathaghughu. Na komi hangana ke thoithoki, oti vajinora.

Ma na komi hangana ke sethe na lodu itadia, oti kuvuri toetokera.

⁶ Ma na komi tinoni gougovu kedana reghia a God keda vahavira.' "

⁷ E sethe na tinoni kena mai tagna Jon eigna keda siuvitabura. A Jon ke velera kekeha itadia, "Ighamu koti dika vaghagna na komi poli! Ehava? Ighamu koti ghaghana gi kotida siuvitabu vama, ighamu tangomana kotida polo tagna na fate a God keda eia? Boi tangomana nimiu! ⁸ Oti kidi eia na komi fata ke jino bali tateli aua ighamu koti tughua na havimiu ke koakoa, gi oti mai moti siuvitabu itagua. Oti saghoi ghaghana a God keda boi fateghamu eigna koti havi mai kori vikegna a hutuda a Ebrahim. Eigna inau ku veleghamu, a God ke tangomana keda eia na komi ghahira iraani gi kedana ara vinahughna a Ebrahim. ⁹ Ikeagaieni a God ke kaikaliti ghohi bali fatera na komi tinoni kena boi tughua na havidia, vaghagna ahai ke kaikaliti na toka horuagna na komi ghai. Na komi ghai ke boi toke na sagharodia, imanea keda toka horura me keda soni vanoa kori joto."

¹⁰ Ma na mavitu kena huatia a Jon, "Na hava kitida eia bali tateli aua ighami kiti tughua na havimami ke koakoa."

¹¹ A Jon ke haghore tughura, "Ahai itamiu ke tonogna e rua na oopo, imanea keda hea sikei ahai ke teo nigra. Gi ahai ke mono ghagna vanga, imanea keda kemulia vanira arahai ke teo sa ghadia vanga."

¹² Kekeha mara na oho takis kena mai eigna kedana siuvitabu. Imarea kena huatia, "Velepui, Na hava kitida eia bali tateli aua ighami kiti tughua na komi puhimami ke dika?"

¹³ A Jon ke anira, "Oti kaea vama tadia na komi tinoni engiha ke velea na vetula moti saghoi kaea na rongo ke sethe vano tagna iangeni."

¹⁴ Kekeha soldia kena huatia, "Ighami eni ba? Na hava kitida eia?"

Imanea ke anira, "Oti saghoi hurura na komi tinoni eigna kedana heghamu na rongo. Moti saghoi vuha haghore eigna sa tinoni eigna kotida hatia nigra na rongo. Oti totogo vama engiha na volimiu kena heghamu."

¹⁵ Na komi tinoni kena ghaghana na maigna a Vahavi e gharani mai ghohi, mena ghaghana da a Jon imanea a God ke vahia. ¹⁶ Ma Jon ke velera, "Inau ku siuvitabughamu kori bea, keana ahai keda mai leghugu, imanea ke thaba vano itagua. Inau boi naba kuda hati aua nigra na sadol. Imanea keda siuvitabughamu kori Tarunga ke Tabu ma na joto.

¹⁷ Imanea ke kaikaliti na fateragna na komi tinoni, vaghagna na tinoni ke vugnuu na wit. Imanea ke hatia na komi ghanogna me boa kori vathegna, keana imanea keda pughulira na komi ghughuligna kori joto ke teo na thehegna." ¹⁸ Sethe na titiono a Jon ke eia vaghagna iangeni kori vido ke tuturi aua na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni me velera eigna kedana leghua.

¹⁹ Leghugna iangeni, a Jon ke haghore heta vania a Herod Antipas na king, eigna ke hatia me taulaghi tagna a Herodias, a taugna a tahigna. Mi manea ke eira kekeha fata mua ke dika puala. ²⁰ Me sina fata ke eia ke dika vano, imanea ke thotia a Jon me boa haghea kori vathe tatari.

Na Siuvitabuagna a Jisas

(Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Kori vido kena boi boa haghea mua a Jon kori vathe tatari, imanea ke siuvitabura na komi tinoni gi e siuvitabu mua a Jisas. Kori vido iangeni a Jisas ke tarai ma na maaloa ke hangavi, ²² ma na Tarunga ke Tabu ke horu mai popogna ma na dodorogna ke vaghagna na bora. Ma na ohai haghore ke haghore mai i popo me ania, "Ighoe a pukuni dathegu. Inau ku totogo puala eimu ighoe mu ku dothovigho."

Ara Hutugna a Jisas

(Matiu 1:1-17)

²³ Kori vido a Jisas ke jufungia e tolu hangavulu na vinoghagna, imanea ke turughua nigra na komi agutu. Kori ghaghanadia na komi tinoni, a Jisas a dathegna a Josep.

Ma a Josep a dathegna a Heli

²⁴ Heli dathegna Matat

Matat dathegna Livai
Livai dathegna Melki
Melki dathegna Janai
Janai dathegna Josep
²⁵ Josep dathegna Matatias
Matatias dathegna Amos
Amos dathegna Nahum
Nahum dathegna Esli
Esli dathegna Nagai
²⁶ Nagai dathegna Meata
Meata dathegna Matatias
Matatias dathegna Semein
Semein dathegna Josek
Josek dathegna Joda
²⁷ Joda dathegna Joanan
Joanan dathegna Resa
Resa dathegna Serababel
Serababel dathegna Sealtiel
Sealtiel dathegna Neri
²⁸ Neri dathegna Melki
Melki dathegna Adi
Adi dathegna Kosam
Kosam dathegna Elmadam
Elmadam dathegna Ere
²⁹ Ere dathegna Josua
Josua dathegna Eliesa
Eliesa dathegna Jorim
Jorim dathegna Matat
Matat dathegna Livai
³⁰ Livai dathegna Simeon
Simeon dathegna Jiuda
Jiuda dathegna Josep
Josep dathegna Jonam
Jonam dathegna Eliakim
³¹ Eliakim dathegna Melea
Melea dathegna Mena
Mena dathegna Matata
Matata dathegna Natan
Natan dathegna Deved
³² Deved dathegna Jesi
Jesi dathegna Obed
Obed dathegna Boas
Boas dathegna Salmon
Salmon dathegna Nason
³³ Nason dathegna Aminadab
Aminadab dathegna Admin
Admin dathegna Ani
Ani dathegna Hesron
Hesron dathegna Pires
Pires dathegna Jiuda
³⁴ Jiuda dathegna Jakob
Jakob dathegna Aisak
Aisak dathegna Ebrahim
Ebrahim dathegna Tera
Tera dathegna Naho
³⁵ Naho dathegna Serug
Serug dathegna Reu
Reu dathegna Felek
Felek dathegna Eba
Eba dathegna Sela
³⁶ Sela dathegna Kainan
Kainan dathegna Afaksad

Afaksad dathegna Siem
 Siem dathegna Noa
 Noa dathegna Lamek
³⁷ Lamek dathegna Metusala
 Metusala dathegna Inok
 Inok dathegna Jared
 Jared dathegna Mahalalel
 Mahalalel dathegna Kenan
³⁸ Kenan dathegna Enos
 Enos dathegna Set
 Set dathegna Adam
 Adam dathegna God.

4

A Satan ke Auaua a Jisas
 (Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Kori vido a Jisas ke taveti sania na bea hutu i Jordan, na Tarunga ke Tabu ke vonungia. Me batu vanoa a Jisas kori meleha ke gou. ² A Satan ke auaua a Jisas ngengeni koragna e rua tutughu na dani. Kori vido iangeni a Jisas ke boi vanga me rofo nigna puala kori vagovugna na komi dani irangeni.

³ A Satan ke ania, "Gi keda tutuni ighoe pukuni Dathegna a God, o haghore vania na ghahira iaani meke vuhai bred."

⁴ Jisas ke haghore tughua, "Na komi Rioriso ke Tabu kena velea na komi tinoni kena boi havi kori bred vamaa."

⁵ Gi a Satan ke batu vanoa a Jisas tagna sina vido ke hadi puala, me saisami tuhua vania na komi meleha hutu koragna na maramagna. ⁶⁻⁷ Ma a Satan ke ania, "Gi koda torongaghi tuturu horu mo maimanihihui, ighoe koda vunaghi pungusira na komi meleha iraani mu kuda hegho atu nidia na komi fata ke toke. Eigna na komi fata iraani na nigua, mu tangomana kuda hea ahai ku vahia."

⁸ Ma a Jisas ke haghore tughua, "Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'A Lod na nimiu a God vamaa kotida maimanihihia moti agutu vania.' "

⁹ Leghugna iangeni a Satan ke ghoi batu vanoa a Jisas i Jerusalem me veleagna eigna keda sokara kori vido ke hadi puala popogna na Vathe ke Tabu nigna a God. Gi a Satan ke veleagna a Jisas, "Gi ighoe a Dathegna a God, o sogala horu. ¹⁰ Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'God keda velera nigna na komi enjel eigna kedana reireghigho. ¹¹ Imarea kedana lakugho me teo keda kathea sa ghahira na naemu.' "

¹² A Jisas ke haghore tughua, "Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'Saghoi eia sa fata bali huruagna a Lod na nimiu God eigna keda eia vanighamu na hava ke taluhaghorea.' "

¹³ Kori vido a Satan ke govua na auaugna a Jisas tagna na komi fata iraani, imanea ke taveti sania a Jisas me pitua sa maghavu ke toke keda ghoi auaua.

Jisas ke Turughua nigna na Agutu i Galili
 (Matiu 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Leghugna iangeni a Jisas ke ghoi tabiru vano kori provins i Galili, ma na mana nigna na Tarunga ke Tabu ke mono duagna. Na rorongogna imanea ke jufu tadia na komi meleha kori provins iangeni. ¹⁵ A Jisas ke velepuhira na mavitu tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu, ma na komi tinoni gougovu kena kilothaba imanea.

Na komi Tinonigna i Nasaret kena boi Vaututunia a Jisas
 (Matiu 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ A Jisas ke tabiru i Nasaret, na meleha ke hutu hadi itagna. Kori Sabat imanea ke vano kori vathe haidu vaghagna ke ado eia hahalia. Imanea ke sokara hadi eigna keda ijumia na Rioriso ke Tabu vanira na mavitu. ¹⁷ Imarea kena hea na pepa vivilohe kena risoa itagna nigna na rioriso a profet Aisaia. A Jisas ke vurehea me reghipada na vido ke velea iaani:

¹⁸ "Na Tarunga ke Tabu nigna a God ke mono duagu, eigna imanea ke vahiu ghohi eigna kuda tuturia na Rorongu ke Toke tadia arahai kena kuma.

Imanea ke vetulau mai eigna kuda tuturi aua, imarea kedana vamamaluhara arahai kena mono kori vathe tatari ma arahai kena doa kedana ghoi reirei,

ma arahai kena mono papara kori limadia arahai tavogha, imarea kedana mono mamaluha.

¹⁹ Inau kuda tuturia aua na maghavu a God keda vahavira nigna na komi tinoni e gharani mai ghohi.”

²⁰ Govu gi e lopoa na rioriso me hea tabirua na mane ke batua na tarai me nohe eigna keda velepuhira. Na mavitu gougovu kena mono koragna na vathe haidu kena buta vano itagna. ²¹ Ma a Jisas ke anira, “Na hava ku ijumia vanighamumu atu e tutuni ikeagaieni.”

²² Ma na komi tinoni ngengeni kena titionoa na komi fata ke toke eigna a Jisas mena vere nidia puala nigna na haghore ke toke ke velea. Keana, gi ena velea, “Ehava gi ai? Eigna imanea a dathegna a Josep vamua.”

²³ Ma a Jisas ke anira, “Inau ku adoa ghohi ighamumu koti magnahaghinia na velegna sina titiono kudo ke adoa na komi tinoni, ‘Dokta, o kidi vatoke tabirughu ghehemu,’ Na ghaghana koragna, gi koda a Vahavi, o eira kori melehamu eeni na komi reghithehe kiti rongovia ko eira kori meleha i Kapaneam.”

²⁴ Ma a Jisas ke ghohi velera, “E tutuni na hava ku veleghamu ikeagaieni. Teo sa profet imarea kedana ghaghana bohea kori meleha ke hutu hadi. ²⁵ Kori vido ke mono a profet Elaija, sethe na vaivine thehe sasani kena mono i Israel kena papara. Kori vido iangeni teo sa uha koragna e tolu na vinogha me ono na vula, ma na ngengere ke padara na komi meleha. ²⁶ Keana a God ke boi vetula vanoa a Elaija eigna keda hathea sina vaivine ngengeni. Teo. Imanea ke vetula vanoa a Elaija tagna sina thehe sasani ke boi Jiu ke mono kori meleha i Jarefat kori provins i Saidon. ²⁷ Mi kori vido ke mono a profet a Elisa, sethe na tinoni Jiu kena mono i Israel kena lepa. Keana a God ke boi vatoke tabirua sikei tadia. Sikei vamua a Naman na manegna i Siria a God ke vatoke tabirua.

²⁸ Na komi tinoni kena mono kori vathe haidu kena rongovia na komi fata iraani mena dikatadia puala. ²⁹ Imarea kena sokara hadi mena thotia a Jisas mena gigi aua kori melehadia. Na meleha iangeni ke mono tagna sina suasupa. Imarea kena hatia a Jisas mena vano tagna ke vahotha mena haga soni horua. ³⁰ Keana imanea ke taetaveti varihotaghidia na mavitu me taveti sanira.

*Jisas ke Gigi Aua na Tidatho tagna sina Mane
(Mak 1:21-28)*

³¹ Leghugna iaani a Jisas ke ghohi vano i Kapaneam, sina meleha kori provins i Galili. Kori Sabat a Jisas ke velepuhira na komi tinoni kori vathe haidu. ³² Ma na komi tinoni kena vere nidia puala tagna nigna na velepuhi, eigna na pukuni thaothadogha bali velepuhi ke mono itagna.

³³ Kori vido iangeni, sina mane ke haghevia na tidatho ke mono korai vathe haidu. Imanea ke ghuru heta, ³⁴ “Jisas, ighoe na manemu i Nasaret! Na hava ko haga mai eia itamami? Da ighoe o mai bali diadikalaghama. Inau ku adogho ghohi. Ighoe na mane tabu a God ke vetulagho mai!”

³⁵ Jisas ke haghore heta vania na tidatho, “O bughoro mo taveti au itagna!” Ma na tidatho ke vasikili horua na mane iangeni naghodia na mavitu, gi e taveti sania kari e boi vangesoa. ³⁶ Imarea gougovu kena vere nidia puala mena turughu haohaghore varihotaghidia, “Tolumara! Na haghore hava hina iaani? Imanea ke haohaghore kori mana ke hutu vanira na komi tidatho mena taveti au.” ³⁷ Ma naorongogna a Jisas ke rongoragha tadia na komi meleha gougovu ghaghireigna i Kapaneam.

*A Jisas ke Vatoke Tabirura Aarahai kena Vahaghi
(Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ A Jisas ke taveti au kori vathe haidu me vano kori vathegna Saimon. Kori vathe iangeni a vungagoga vaivine a Saimon ke vahaghi me vuvughu puala na tonogna. Imarea kena kaea a Jisas eigna keda hathea. ³⁹ Ma a Jisas ke vano me sokara ghaghireigna na mathagna me haghore heta vania na vahaghi. Ma na vahaghi ke govu itagna. Kori vido vamua iangeni, iia ke sokara hadi me kaikalitia vanira ghadia na vanga.

⁴⁰ Kori vido ke haga huu horu na aho, na mavitu kena hatira mai na komi tinoni ke padara na komi thagi vahaghi. Ma a Jisas ke tangolira mena toke tabirugougovu. ⁴¹ Ma a Jisas ke gigi aua na komi tidatho tadia na komi tinoni. Na komi tidatho kena ghuru heta vahagna iaani, “Ighoe a Dathegna a God.”

Keana a Jisas ke haghore heta vanira me boi lubatira gi kedana velea sa fata, eigna imarea kena adoa a Jisas a Vahavi.

Jisas ke Vano Titiono tadia na komi Meleha i Galili

(Mak 1:35-39)

⁴² Kori vuvughei puni a Jisas ke taveti sania na meleha i Kapaneam me vano kori vido ke korogha. Ma na mavitu i Kapaneam kena hiroa mena vano pada, mena veleagna eigna keda boi taveti sanira. ⁴³ Keana a Jisas ke velera, "Inau kuda tuturia tadia kekeha meleha tavogha na Rorongo ke Toke eigna na hughuta nigna a God,* eigna iangeni na vunegna a God ke vetulau mai." ⁴⁴ Ma a Jisas ke titiono na Rorongo ke Toke tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu kori provins i Jiudea.

5

Jisas ke Kilora nigna na komi Vaovarongo

(Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Sina dani a Jisas ke sokara ghaghireigna na kolo i Galili. Sethe na tinoni kena huhuju mena mai gharania imanea eigna kedana tangomana na rongoviagna na haghoregna a God. ² A Jisas ke reghia e rua na boti ke piniti ghaghireigna na lilihi. Kekeha mara ugura kena pinitira mena lumira nidia na komi jau. ³ A Jisas ke hahaghe kori boti nigna sina mane, na ahagna a Saimon, me kaea eigna keda hujusapa sina vido. Gi e nohe me velepuhira na komi tinoni kena mono i longa.

⁴ Kori govugna na titiono vaniragna na mavitu, imanea ke veleagna a Saimon, "Oti hujusapa kori maha moti sonia horua nimiu na komi jau eigna keda hogho sa igha moti hatia."

⁵ A Saimon ke veleagna, "Vunaghi, ighami kiti ugura na bongi doudolu miti boi vathehea sa igha. Keana ighami kitida ghoi soni horura na komi jau eigna ko veleghami." ⁶ Kori vido imarea kena eia na hava ke velera a Jisas, sethe puala na igha ke hogho me haga resu na komi jau. ⁷ Imarea kena kilora vano ara kuladia kena mono tagna sina boti eigna kedana mai hathera. Imarea kena mai mena lujaghinia na komi igha tagna e rua na boti mena haga luvu.

⁸ A Pita ke reghia na reghithehe iaani me torongaghi tuturu horu itagna a Jisas me ania, "Lod, o taveti sanii eigna inau na tinoni koakoa!" ⁹ A Pita ke velea iangeni eigna imarea kena reghia na komi igha kena vathehera mena vere nidia puala. ¹⁰ E rua dathegna Jebedi, Jemes na Jon, koro agutu duagna a Saimon. Romara hujusapa, oro vere rodia puala.

Jisas ke veleagna a Saimon, "O saghoi mataghu. Turughu ikeagaieni ighoe koda ugura tinoni mo hatira mai tagna a God." ¹¹ Kori vido kena thonga i longa mena hulu sarara hadi e rua na boti, imarea kena talu horua komi nidia na fata gougovu mena leghua a Jisas.

A Jisas ke Vatokea sina Mane ke Lepa

(Matiu 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² A Jisas ke vano tagna sina meleha ke mono sina mane ke lepa. Imanea ke reghia a Jisas me mai itagna me torongaghi tuturu me pogho horu kori thepa. Imanea ke kaea huhurua eigna keda vatokea me velea, "Lod, gi koda magnahaghinia, tangomana koda vatokeu!"

¹³ A Jisas ke tangolia me ania, "Hii, inau ku magnahaghinia. O toke tabiru!" Ma na komi tubu kori tonogna ke mavo saisami. ¹⁴ Ma a Jisas ke haghore heta vania, "O saghoi veleagna sa tinoni na hava ku eia vanigho. Kari o vano reghia na pris eigna keda reghia na tonomu ke toke tabiru. Gi o hea na pris na fata bali havughaghi ke velea na vetula nigna a Moses eigna kedana adoa na mavitu ighoe ke toke tabiru."

¹⁵ Toke a Jisas ke lutia na mane iangeni na titionoagna, na rorongogna a Jisas ke rongoragha tadia na komi meleha ke sethe. Ma na mavitu ke sethe kena mai mena rorongoni nigna na velepuhi, mena magnahaghinia a Jisas keda vatokera tadia na komi vahaghi ke padara. ¹⁶ Sethe na maghavu a Jisas ke taveti sanira na mavitu me vano tagna na meleha ke korogha me tarai.

A Jisas ke Vatokea sina Mane ke Lae na Tonogna

(Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Sina maghavu, kori vido a Jisas ke velepuhira na mavitu, kekeha mara na Farise* mi mara velepuhigna na vetula nigna Moses kena mono ngengeni. Imarea kena mai tadia na komi meleha kori provins i Galili mi kori provins i Jiudea mi kori na meleha hutu i Jerusalem. Ma na mana nigna a Lod God ke mono tagna a Jisas bali vatokera arahai kena vahaghi. ¹⁸ Kori vido iangeni, kekeha mara kena hulungia maia kori mathagna

* 4:43 "hughuta nigna a God" Reghia kori Diksonari

* 5:17 "Farise" Reghia kori Diksonari

sina mane ke lae na tonogna. Imarea kena haga hatia mai korai vathe tagna a Jisas. ¹⁹ Keana imarea kena boi tangomana eigna na mavitu ke vonu kori vathe. Mena hulu leghua hadia na rangana mena jufu popogna na vathe. Gi ena vabiloa na vathe mena uli horua imanea ke vahaghi kori mathagna naghogna a Jisas hotaghidia na mavitu. ²⁰ Jisas ke adoa nidia na vaututuni ke hutu me haghore vania, "Kulagu, na komi paluhamu ke talutavogha ghohi."

²¹ Mara velepuhigna na vetula nigna a Moses duadia mara na Farise kena ghaghana vaghagna iaani, "Na mane hava hina ke velea iaani? A God vamua ke tangomana na talutavoghagna na komi paluha. Kori vido imanea ke haghore vaghagna iaani, imanea ke vananaba ghehegna duagna a God."

²² A Jisas ke adoa na ghaghanadia me velera, "Ehava gi oti ghaghana na hava ku velea iangeni ke boi toke? ²³ Gi kuda haghore vania na mane ke lae na tonogna vaghagna iaani, 'Inau ku talutavogha na paluhamu,' ighamu kotida boi tangomana na adoagna na paluhagna ke talutavogha ba teo. Kari gi kuda haghore vania vaghagna iaani, 'O sokara hadi mo taveti,' gi ighamu kotida reghia inau ku mono nigua na mana kuda vatokea imanea ba teo. ²⁴ Kori vido kuda vatokea na mane iaani, ighamu kotida adoa, inau, na Dathei Tinoni,† ku mono nigua mana bali talutavogha na komi paluha." Me govu, gi a Jisas ke velea na mane ke lae na tonogna, "O sokara hadi mo hatia na mathamu mo tabiru kori vathemul!" ²⁵ Imanea ke sokara hadi saisami i naghodia na mavitu me hatia na mathagna me tabiru kori vathegna me veletokea a God. ²⁶ Na mavitu kena vere nidia puala mena veletokea God. Imarea kena mataghunia na mana nigna a God mena velea, "Ikeagaieni gi ati reghia sina fata ke hutu puala!"

*Jisas ke Kiloa a Livai
(Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Leghugna iaani, a Jisas ke taveti au kori meleha iangeni me reghia sina mane bali oho takis, na ahagna a Livai. Imanea ke nohe kori vido bali voli takis. A Jisas ke ania, "O mai mo leghuu inau eigna koda nigua na mane vaovarongo." ²⁸ A Livai ke sokara hadi me taveti sanira nigna na komi fata gougovu me leghua a Jisas.

²⁹ Gi a Livai ke eia na vangahaidu hutu vania a Jisas kori vathegna. Sethe na tinoni bali oho takis duadia kekeha tinoni tavogha kena mai kori vangahaidu iangeni. ³⁰ Kekeha mara na Farise duadia mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena haghore diadikala nigna na komi vaovarongo a Jisas vaghagna iaani, "Ehava gi oti vanga moti kou duadia mara na bali oho takis ma na komi tinoni dika vaghagna iangeni."

³¹ A Jisas ke anira, "Arahai kena boi vahaghi kena boi magnahaghinia na vano reghiagna na dokta, keana arahai vamua kena vahaghi. ³² Vaghagna iaani, inau ku bosu mai bali velera arahai kena jino kori ghaghanadia ghehedea eigna kedana tughua na havidia ke koakoa, keana arahai kena adoa ghehedea kena koakoa."

*Saghoi Boa Haidua na Velepui Mathangani kori na Vetula Haulaghi
(Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Kekeha tinoni kena veleagna a Jisas, "Sethe na maghavu nigna na komi vaovarongo a Jon ma na nidia na komi vaovarongo mara na Farise kena sota kori vanga mena tarai. Kari ehava gi mara nimua na komi vaovarongo kena boi eia iangeni kari ena vanga mena kou ghadia vamua leuleghu dani?"

³⁴ Jisas ke haghore tughura, "Vaghagna ivei, e toke vanira mua na mavitu kena mono kori vangahaidugna na taulaghi kedana sota kori vido na mane taulaghi ke mono duadia? Teo! ³⁵ Keana kori vido kekeha tinoni kedana mai hati aua na mane taulaghi itadia ara kulagna gi ena tangomana kedana sota eigna kena dikahehe. Vaghagna iangeni ghua, boi tangomana kedana sota nigua na komi vaovarongo eigna inau ku mono duadia mua."

³⁶ Gi a Jisas ke ghohi velera na titiono velepuhi iaani, "Ghita ati adoa ghohi, teo ahai itada keda utuhia na vidoi pohe kori poko mathangani me suki ponoti vanoa kori resugna na poko ke haulaghi. Gi katida eia iangeni na poko mathangani keda dika ma na vidoi pohe mathangani keda boi toke na dodorogna duagna na poko haulaghi. ³⁷ Sina fata mua iaani, ighita kati boi toia na waen mathangani kori ghuighuligna na got ke haulaghi. Eigna kori vido na waen mathangani ke vano me haulaghi, kenughua na ghuighuli haulaghi iangeni e nana me poha eigna e nana ghohi. Ma na waen keda rote ma na ghuighuli keda dika. ³⁸ Mati toia na waen mathangani kori ghuighuli ke mathangani eigna ke tangomana na nana." ³⁹ Ahai ke kidi kouvia na waen haulaghi

† 5:24 "Dathei Tinoni" Reghia kori Diksonari

e boi magnahaghinia keda kouvia na waen mathangani, eigna ke ghaghana na waen haulaghi ke toke vano.”

6

Jisas na Vunaghigna na Sabat
(*Matiu 12:1-14; Mak 2:23-3:6*)

¹ Sina Sabat, Jisas duagna nigra na komi vaovarongo kena taveti vano kori hangana hotaghidia na komi gnatha i wit. Mara na vaovarongo kena vihukira kekeha sagharogna na wit mena vugnua mena vanga. ² Kekeha mara na Farise kena reghia mena huatira, “Ehava kotina eiagna na agutu ke boi lubatia na vetula kori Sabat?”

³ Jisas ke haghore tughura, “Ehava? Oti boi ijumia vamua na hava ke eia a King Deved kori vido imanea ma na komi nigra na mane kena rofo? ⁴ A Deved ke vano haghe kori na vathe tapole nigra a God me ghania na bred ke tabu me hera mara nigra na mane. Kori na vetula, mara pris vamua kena tangomana na ghaniagna na bred iangeni. Kari a God ke boi dikatagna tagna a Deved.” ⁵ Gi a Jisas ke anira, “Inau, na Dathei Tinoni, ke mono nigra na mana bali velera na komi tinoni na hava kedana tangomana na eiagna kori Sabat.”

Na Tinoni ke Thehe na Limagna
(*Mak 3:1-6; Mati u 12:9-14*)

⁶ Tagna sina Sabat mua, a Jisas ke haghe vano kori vathe haidu me velepuhira na komi tinoni. Sina mane ke thehe na tataba lima madothogna ke mono ngeneni. ⁷ Mara na Farise mi mara na velepuhigna na vetula nigra a Moses kena kaekalea a Jisas. Gi keda vatokea na mane iangeni kori Sabat, imarea kedana fatea eigna ke boi leghua na vetula. ⁸ Jisas ke adoa na ghaghanadia, me veleagna na mane ke thehe na limagna, “O sokara hadi mo mai nagho eeni.” Imanea ke sokara hadi me vano sokara naghodia na mavitu. ⁹ A Jisas ke huatira, “Ehava? E lubatia mua nida na vetula katida eia na hava ke toke kori Sabat? E lubatighita katida hathea na tinoni ba katida eia na fata ke dika itagna? Katida vahavia na tinoni ba vathehea?” ¹⁰ Govu gi a Jisas ke rei vano tadia na komi tinoni gougovu me veleagna na mane ke thehe na limagna, “O vajinoa na limamu.” Imanea ke vajinoa ma na limagna ke ghoi toke tabiru. ¹¹ Mara na Farise mi mara na velepuhigna na vetula nigra a Moses kena reghia iangeni mena dikatadia puala mena vapuipuhi haidu eigna na hava kedana eiagna a Jisas.

A Jisas ke Vahira Salaghe Rua na Mane Vetula
(*Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19*)

¹² Boi hau leghugna iangeni a Jisas ke vano hadi kori suasupa bali tarai. Sina bongi doudolu imanea ke tarai tagna God. ¹³ Kori vuevugheigna hadi imanea ke kilora mai nigra na komi vaovarongo, me vahira e salaghe rua na mane itadia me kilora mara na vetula. ¹⁴ Iaani na ahadia na:

Saimon (a Jisas ke kiloagna a Pita),
ma a Andru (a tahigna a Pita),
a Jemes,

a Jon,
a Filip,

a Batolomiu,

¹⁵ a Mati u,

a Tomas,

a Jemes (a dathegna a Alfius),

a Saimon (sina mane ke magnahaghinia na gigi auragna mara i Rom eigna kedana boi vunaghi pungusira mara Jiu),

¹⁶ A Jiudas (a dathegna a Jemes),

ma a Jiudas Iskariot (na mane ke peroa a Jisas kori limadia mara nigra na thevuioka).

Na Mavitu kena Mai tagna a Jisas
(*Matiu 4:23-25*)

¹⁷ A Jisas duagna mara nigra na vetula kena taveti horu mai kori suasupa mena sokara tagna sina nata ke hutu. Ingengeni kena hathatano haidu sethe nigra na komi vaovarongo a Jisas me sethe na komi tinoni tavogha kena mai i Jerusalem ma na komi meleha kori provins i Jiudea. Kekeha mua kena mai tadia e rua na meleha hutu i Taia mi Saidon koro mono ghaghireigna na tahi. ¹⁸ Imarea kena mai eigna kena magnahaghinia na rongoviagna nigra na velepuhi a Jisas, mena magnahaghinia mua keda vatokea tabirura arahai kena vahaghi. Ma na komi tinoni kena haghevira na komi tidatho, a

Jisas ke gigi aura itadia. ¹⁹ Na komi tinoni gougovu kena magnahaghinia na tugeliagna a Jisas eigna na mana nigna a God ke taveti au itagna me vatoke tabirura arahai kena tugelia.

Na Pukuni Totogo ma na Dikahehe
(*Matiu 5:1-12*)

²⁰ A Jisas ke rei vano tadia nigna na komi vaovarongo me veleragna, “A God keda vatokeghamu ighamu koti kuma.

Ighamu kotida mono kori hughuta nigna a God.

²¹ A God keda vatokeghamu, ighamu koti rofo ikeagaieni.

Ighamu kotida vanga moti mahu.

A God keda vatokeghamu, ighamu koti tangi ikeagaieni.

Ighamu kotida kia moti totogo.

²² A God keda vatokeghamu kori vido imarea kena thevuioka itamiau mena siriuhagh-
inighamu mena hiraghamu, mena haghore diadikalaghamu eigna ighamu koti
leghuu inau, na Dathei Tinoni.

²³ Oti rahi moti lealea kori vido kena eia na komi fata iraani itamiau, eigna a God
keda heghamu na taba ke hutu puala kori hadimiu i popo. Moti saghoi havaghinia ara
hutumiu kena eia na komi fata ke dika vaghagna irangeni vanira na komi profet nigna
a God.

²⁴ Keana ighamu koti pada rongo ikeagaieni, na komi fata ke dika keda katheghamu,
eigna ighamu koti hatia ghohi nimiu na totogo.

²⁵ Ighamu koti vanga toetoke ikeagaieni, na komi fata ke dika keda katheghamu, eigna
ighamu kotida rofo.

Ighamu koti kia ikeagaieni, na komi fata ke dika keda katheghamu, eigna ighamu kotida
dikahehe moti tangi.

²⁶ Ighamu, na mavitu kena veletokeghamu, na komi fata ke dika keda katheghamu,
eigna ara hutumiu huju kena veletokera na komi profet piapilau, keana a God ke
vaparara.”

Dothovira Nimiu na Thevuioka
(*Matiu 5:38-48; 7:12*)

²⁷ A Jisas ke talu velepuhira mua me anira, “Inau ku veleghamu ighamu koti rorong
mai itagua, oti dothovira nimiu na thevuioka, moti eia na komi fata ke toke vanira arahai
kena boi magnahaghinighamu. ²⁸ Aarahai kena haghore leghughamu, oti tarai kaea a God
eigna keda vatokera. Moti tarai eidia arahai kena eia na komi fata ke dika itamiau. ²⁹ Gi
ahai keda tapoa na bakomu, o ghoi lubatia vania sethevui bakomu. Gi ahai keda hatia
nimua na oopo, o lubatia vania nimua na poko. ³⁰ Aarahai kena kaeghamu sa fata, oti
hera. Gi ahai keda hatia nimua na fata o saghoi kae tabirua. ³¹ Oti eia vanira arahai
tavogha na komi fata koti magnahaghinira kedana eia vanighamu.

³² “Gi kotida dothovira vamua arahai kena dothovighamu, a God keda boi vele-
tokeghamu, eigna na komi tinoni dika ena dothovira mua arahai kena dothovira.

³³ Vaghagna iaani, gi kotida eia vamua na komi fata ke toke vanira arahai kena eia
vanighamu na komi fata ke toke, a God keda boi veletokeghamu. Na komi tinoni dika
haju, ena eia mua vaghagna iangeni. ³⁴ Gi kotida hera sa fata arahai vamua kena
tangomana na tughu tabirughamugna, a God keda boi veletokeghamu. Na komi tinoni
dika haju ena eia vaghagna iangeni, eigna kena adoa imarea kedana tughu tabirua.

³⁵ “Oti dothovira nimiu na thevuioka moti eia vanira na komi fata ke toke. Oti hera na
fata kena kaea itamiau moti saghoi toatogha kedana tughu tabirua. Gi kotida eia na komi
fata iraani, ighamu kotida hatia na taba hutu puala, ma na puhimiu keda vaghagna na
puhigna a tamamiau, a God ke thaba haluhadi puala. Eigna a God ke toke vanira arahai
kena dika ma arahai kena boi veletokea eigna na komi fata ke hera. ³⁶ Oti rarovira na
komi tinoni vaghagna a God a Tamamiau ke rarovighamu.”

Saghoi Fatea Sa Tinoni
(*Matiu 7:1-5*)

³⁷ Jisas ke ghoi velera, “Saghoi fatea sa tinoni ma a God keda boi fategho. Saghoi
velea arahai tavogha kena eia na hahi, ma a God keda boi velea ighoe ko eia na hahi.
O talutavogha na paluhadia na komi tinoni ma a God keda talutavogha na paluhamu.

³⁸ O keukemu tadia na komi tinoni, gi a God keda keukemu itamua. Gi koda keukemu,
na haehathe a God keda eia vanigho keda hutu puala vaghagna na tinoni ke hoghoni
vavonua na ngoi me roerote. Leghuagna na puhimu koti keukemu, a God keda hegho
nimua na fata.”

³⁹ A Jisas ke ghoi velera kekeha titiono velepuhi. Imanea ke velera, "Ehava? Sina mane ke doa tangomana keda batua sina mane mua ke doa? Teo. Gi keda eia iangeni iromara koroda sakai sikili kori lodu. ⁴⁰ Na mane vaovarongo ke boi thaothadogha vano tagna ahai ke velepuhia. Keana, gi keda pipili toetokea na komi velepuhi, imanea keda vaghagna ahai ke velepuhia.

⁴¹ "Ehava gi o haga hati aua na saosaghoma ke iso teoteoa kori matagna a kulamu, keana ighoe ko boi hati aua na tabala kori matamu? ⁴² E boi toke gi koda veleagna a kulamu, 'O mai eigna kuda hati aua na saosaghoma kori matamu,' kari ighoe ko boi reghia na tabala kori matamu. Ighoe na tinoni piapilau. O kidi hati aua na tabala kori matamu eigna koda dodoro toetoke, gi o hati aua na saosaghoma kori matagna a kulamu."

Na Ghai ma na Sagharogna

(Matiu 7:16-20, 24-27; 12:33-35)

⁴³ A Jisas ke ghoi velera, "Na ghai ke toke boi tangomana keda sagharo na sagharo ke dika, ma na ghai ke dika boi tangomana keda sagharo na sagharo ke toke. ⁴⁴ Ighita kati adoa ghohi na komi ghai ke toke ma na komi ghai ke dika tagna na komi sagharodia. Teo ahai keda hatia na sagharo ke toke tagna na atho ke kaekathe. ⁴⁵ Vaghagna iaani ghua, na tinoni ke toke keda vele aua na komi fata ke toke ke au mai kori ghaghanagna ke toke. Ma na tinoni ke dika keda vele aua na komi fata ke dika ke au mai kori ghaghanagna ke dika, eigna na hava keda vele aua na tinoni, e leghua vamua na hava ke mono kori ghaghanagna.

⁴⁶ "Ehava gi oti kilou Lod, kari oti boi leghua na hava ku veleghamu? ⁴⁷ Ahai ke mai itagua me rongovia na haghoregu me ei leghua, ⁴⁸ imanea ke vaghagna na tinoni ke agutua na vathe. Imanea ke ghegheli me horu i thepa eigna keda sokaraghinia na vathe kori thepa ke ngasi. Kori vido ke uha me biringita, na bea ke mai jufungia na vathe, kari na vathe ke boi reo eigna ke sokara kori thepa ke ngasi. ⁴⁹ Na tinoni ke rongovia na haghoregu me boi leghua, imanea ke vaghagna na tinoni ke agutua na vathe kori thepa kari e boi kidi ghegheli horu i thepa. Imanea ke vasokaraghinia vamua. Kori vido ke uha me biringita, na bea ke mai jufungia na vathe me hovu horua me diadikala eigna ke boi ngasi."

7

Nigna Na Vaututuni Sina Vunaghi Kori Ami Gna I Rom

(Matiu 8:5-13)

¹ A Jisas ke vagovia na velepuhiragna na mavitu na komi fata iraani, gi e tabiru i Kapaneam. ² Sina mane ngeneni ke vahaghi me haga thehe. Imanea nigna na mane agutu na vunaghigna sina boo i soldia kori ami gna i Rom. Imanea ke dothovia puala nigna na mane agutu. ³ Na vunaghi iaani ke rongovia na rorongogna a Jisas me vetulara kekeha mara kena nagho tadia mara Jiu bali kaea Jisas eigna keda mai me vatoke tabirua nigna na mane agutu. ⁴ Imarea kena jufu tagna Jisas mena kaea huhurua eigna keda mai hathea na mane ke nagho iaani. Imarea kena veleagna, "Na mane ke nagho iaani, e naba gi koda hathea, eigna imanea na mane toke. ⁵ Imanea ke dothovighita ighita mara Jiu me agutua vanighami nimami na vathe haidu."

⁶ Ma a Jisas ke vano duadia. Kori vido imarea kena mai gharania na vathegna na vunaghi kori ami, imanea ke vetulara kekeha kulagna, mena vano itagna a Jisas eigna kedana velea vaghagna iaani, "Vunaghi, saghoi babaogho na mai, eigna inau ku bosu naba gi koda mai haghe kori vathegu. ⁷ Mu boi naba kuda mai tamua ighoe. Keana inau ku adoa, gi koda haghore vamua, nigua na mane agutu keda toke tabiru. ⁸ Inau ku adoa iaani eigna ke mono na vunaghigu mu leghua na hava ke veleu. Vaghagna iangeni, inau ku vunaghi pungusira nigua na komi soldia. Gi kuda velea sikei itadia, 'Vano,' imanea keda vano. Gi kuda velea sikei itadia, 'Mai,' imanea keda mai. Ma gi kuda velea nigua na mane agutu, 'O eia na agutu iaani,' imanea keda eia."

⁹ A Jisas ke rongovia iaani me vere nigna puala. Gi e rei vano tadia arahai kena leghua me anira, "Inau ku veleghamu, inau ku boi reghia na vaututuni ke hutu vaghagna iaani tadia mara Israel gougovu." ¹⁰ Kori vido ara kulagna na vunaghi kori ami kena tabiru vano kori vathe, imarea kena reghia na mane ke vahaghi ke ghoi toke tabiru.

A Jisas ke Vahavi Tabirua a Dathegna sina Vaivine Thehe Sasani

¹¹ Boi hauhaugna leghugna iaani, a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena vano kori meleha i Nein. Ma na mavitu ke sethe kena leghura. ¹² Kori vido kena mai gharania na haghethagna na peogna na meleha, imarea kena reghira kekeha tinoni kena hulungia

na sape ke mono na tinoni ke thehe popogna. Imarea kena au mai bali vano gilua. Na tinoni ke thehe iaani, sikei vamua a dathegna mane sina vaivine thehe sasani. Me sethe na tinoni kori meleha iangeni kena duagna na vaivine iangeni. ¹³ A Lod ke reghia na vaivine iangeni me pukuni rarovia me ania, "O saghoi tangi." ¹⁴ Gi e taveti vano me tangolia na sape ma arahai kena hulu kena soto. A Jisas ke ania, "Mane mathangani, inau ku velegho, o bughae hadi!" ¹⁵ Na mane mathangani ke nohe hadi me turughu i haohaghore. Gi a Jisas ke hea vanoa a idogna. ¹⁶ Na mavitu kena mataghu mena ghaghana bohea a God mena kilothaba. Imarea kena velea, "Sina naghoi profet ke mono mai itada. A God ke mai bali hathera nigina na mavitu." ¹⁷ Ma na rorongogna eigna na hava ke eia a Jisas ke jufu tadia na komi meleha i Jiudea mi tadia kekeha meleha i kosi.

*A Jisas ma a Jon Siuivitabu
(Matiu 11:2-19)*

¹⁸ Komi nigina na mane vaovarongo a Jon kena veleagna eigna na komi fata ke eia a Jisas. Ma a Jon ke kilora mai rua nigina na mane vaovarongo, ¹⁹ me vetulara vano tagna a Lod Jisas eigna koroda huatiagna vaghagna iaani, "Ighoe hiri a Vahavi kena velea keda mai, ba iti pitua sina mane tavogha?"

²⁰ Romara koro jufu tagna Jisas moro veleagna, "A Jon Siuivitabu ke vetulaghami mai bali huatigho, 'Ehava? Ighoe hiri a Vahavi kena velea koda mai, ba iti pitua sina mane tavogha?'"

²¹ Kori vido iangeni, sethe na tinoni a Jisas ke vatoke tabirura tagna na komi vahaghi ke padara me gigi aura na komi tidatho tadia kekeha, me vareireira arahai kena doa. ²² Ma a Jisas ke veleragna rua na nigina vaovarongo a Jon, "Oro vano tabiru tagna a Jon moro veleagna na hava koro reghia moro rongovia ikeagaieni. Aarahai kena doa kena ghoi reirei tabiru, arahai kena thehe na naedia kena ghoi taetaveti, arahai kena lepa kena ghoi mavo tabiru, arahai kena pui kena ghoi rorong, arahai kena thehe kena havi tabiru, ma arahai kena kuma kena rongovia na Rorong ke Toke. ²³ A God keda vatokera arahai kena boi siriuaghini eigna na agutu ku eia."

²⁴ Leghugna e rua nigina na mane vaovarongo a Jon koro tabiru vano, a Jisas ke titiono a Jon tadia na mavitu kena haidu ngengeni. Imanea ke anira, "Kori vido ighamu koti taveti vano kori meleha ke gou na hava koti vano bali reghia ngengeni? Na tinoni ke boi heta nigina na vaututuni vaghagna na seo ke bebeleo kori ghuri? Teo! ²⁵ Na hava koti haga vano reghia na? Na mane ke pipisia na komi pohe ke toetokelaghagna? Teo! Na komi tinoni vaghagna iangeni ma na komi tinoni kena padarongo, imarea kena mono koradia na komi vathedia na komi king. ²⁶ Na hava koti haga vano reghia na? Na profet? Hee! Ma a Jon na profet, kari boi na profet vamua. ²⁷ A Jon eni a God ke titiono a kori na Rioriso ke Tabu vaghagna iaani,

'Inau kuda kidi vetula naghoa atua itamua nigua na mane titiono. Imanea keda kidi vajino a vanigho na hangana.'

²⁸ "Inau ku veleghamu, a Jon ke nagho vano tadia na komi tinoni gougovu kena havi mai kori maramagna. Keana ahai ke boi nagho tadia arahai a God ke vunaghi pungusira, imanea ke nagho vano tagna a Jon."

²⁹ Kori vido na komi tinoni duadia mara bali oho takis kena rongovia na haghoregna a Jisas, imarea kena vaututunia na puhi a God ke magnahaghinia kedana leghua na komi tinoni ke jino. Ighita kati adoa iaani eigna imarea kena vano mena siuivitabu tagna a Jon. ³⁰ Keana mara na Farise ma na mara velepuhigna na vetula nigina Moses kena boi leghua na hava a God ke magnahaghinia gi kedana eia, eigna imarea kena boi magnahaghinia na tughuhehe mena boi siuivitabu tagna a Jon.

³¹ A Jisas ke ghoi velera iaani, "Vaghagna na hava na komi tinoni ikeagaieni? ³² Imarea vaghadia vamua sina booi gari kena nohe kori makete. Sina booi gari tavogha kena ghuu vano tadia, 'Ighami kiti ifu vanighamu moti boi nimiu na ragi. Ighami kiti salea na komi sale dikahehe moti boi nimiu na tangi.' ³³ Inau ku velea iaani eigna kori vido a Jon Siuivitabu ke mai, imanea ke sota me boi kouvia na waen. Moti velea na tidatho ke haghevia. ³⁴ Keana, kori vido inau, na Dathei Tinoni, ku mai mu vanga mu kou duadia na komi tinoni, ighamu koti velea, 'Imanea ke thauthavu na vangagna ma na kou memee, mi manea a kuladia mara bali oho takis mi mara na koakoa.' ³⁵ Keana na komi tinoni kena leghua nigina na thaothadogha a God kena tateli aua nigina na thaothadogha ke tutuni."

A Jisas ke Talutavogha na Paluhagna sina Vaivine Koakoa

³⁶ Sina mane Farise, na ahagna a Saimon, ke hulaghinia a Jisas eigna keda vanga duagna. A Jisas ke vano kori vathegna me nohe duagna me vanga. ³⁷ Sina vaivine ke dika na puhigna ke rongovia a Jisas ke vanga kori vathegna a Saimon me hatia na botolo

sedi ke vahotha. ³⁸ Iia ke haghe kori vathegna a Saimon me torongaghi tuturu leghugna a Jisas hilighagna na naegna me tangi me lulu horu na kothobui matagna kori naegna a Jisas. Gi e vamumuja kori sesehui ulugna me kisia na naegna, me rotea na sedi kori na naegna.

³⁹ A Saimon ke reghia iaani me toatogha vaghagna iaani, “Keda imanea na profet, imanea keda adoa na vaivine ke tangolia, na vaivine dika.”

⁴⁰ A Jisas ke adoa na ghaghanagna me veleagna, “Saimon, sina fata iaani ku magnahaghinia kuda velegho.”

A Saimon ke ania, “Velepui, o veleu mai.”

⁴¹ Gi a Jisas ke ania, “Rua na mane koro kaonia na rongo tagna sina mane ke lubatia ahai keda kaoni tagna. Sina mane ke kaonia lima na hathangatu, sina mane lima hangavulu. ⁴² Romara ke teo sa rodia rongo moro boi vathehea rodia na kaoni, ma na mane padarongo ke rarovira me velera eigna koroda boi vathehea rodia na kaoni. Ahai itadia romara iaani keda dothovia vano na mane koro kaoni itagna iangeni?”

⁴³ A Saimon ke haghore tughua, “Kori ghaghanagu, da imanea ke hutu nigna na kaoni.”

A Jisas ke velea, “E tutuni nimua na haghore tughu.” ⁴⁴ Gi a Jisas ke rei vano tagna na vaivine me veleagna a Saimon, “O reghia na vaivine iaani. Kori vido ku mai kori vathehu, ighoe ko boi heu na bea eigna kuda lumia na naegu. Kari na vaivine iaani ke lumia na naegu kori kothobui matagna me vamumuja kori sesehui na ulugna. ⁴⁵ Ighoe o boi kisiu, keana na vaivine iaani ke turughu kisia na naegu turughu kori haghegna mai me jufu ikeagaieni. ⁴⁶ O boi rotea na sedi kori ulugu kari na vaivine iaani ke rotea na sedi kori naegu. ⁴⁷ Inau ku velegho, na komi paluhagna na vaivine iaani, inau ku talutavogha ghohi. Ma na vunegna iangeni nigna na dotho vaniu ke hutu puala. Keana ahai a God ke talutavogha rua tolu paluhagna vamua, nigna na dotho imanea keda iso.”

⁴⁸ Govu, gi a Jisas ke veleagna na vaivine iangeni, “Na komi paluhamu ke talutavogha ghohi.”

⁴⁹ Kekeha tinoni kena mono ngengeni kena dikatadia tagna a Jisas mena haohaghore ghehedea, “Ahai hina na mane iaani ke talutavogha na komi paluha?”

⁵⁰ Gi a Jisas ke veleagna na vaivine iangeni, “A God ke vahavigho eigna nimua na vaututuni. Taveti kori soleana.”

8

Na koi Vaivine kena Ado Hathea a Jisas

¹ Leghugna iaani, a Jisas ke vano tadia na komi meleha hutu ma na komi meleha iso i Galili eigna kena titionoa na Rorongo ke Toke eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira na komi tinoni. Mara e salaghe rua nigna na komi vaovarongo kena duagna. ² Kekeha koi vaivine a Jisas ke gigi aura na komi tidatho itadia, mi kekeha ke vatoke tabirura tadia na komi vahaghi kena vano duagna. Kekeha itadia, a Meri Magdala, a Jisas ke gigi aura e vitu na tidatho itagna; ³ Joana, a taugna Kusa ke reireghia nigna na komi fata a King Herod; Susana; me sethe mua ke tavogha. Na koi vaivine iraani kena hathera a Jisas ma nigna na komi vaovarongo kori nidia na rongo.

Titiono Velepui eigna na Mane ke Soni Kililira na komi Katura

(Matiu 13:1-9; Mak 4:1-12)

⁴ Sina dani, sethe na komi tinoni tadia na komi meleha kena mai tagna a Jisas. Kori vido iangeni imanea ke titiono vanira na titiono velepuhi iaani. ⁵ “Sina mane ke vano soni kililira na komi katura kori nigna na gnatha. Kori vido imanea ke soni kililira na komi katura, kekeha kena sikili horu kori hangana ma na komi tinoni kena tapali bakaira ma na komi manu kena mai ghanira. ⁶ Kekeha katura kena sikili horu kori thepa ke mono na ghahira saragna. Kori kotudia hadi, na aho ke rangersa mena thehe eigna ke mumuja na thepa. ⁷ Kekeha katura kena sikili horu tagna ke mono na atho ke kaekathe. Kori vido na komi katura kena kotu hadi na atho ke virighira mena thehe. ⁸ Mi kekeha katura kena sikili horu kori thepa ke toke kena havi toke mena mono na sagharodia. Ma na komi sagharodia ke sethe vano tadia na komi katura imanea ke soni kililira.”

Kori vido a Jisas ke govua na titiono velepuhi, imanea ke haghore heta vanira, “Gi ahai ke magnahaghinia na thaothadoghagna na haghoregu, imanea keda vaovarongo toetoke.”

⁹ Nigna na komi vaovarongo a Jisas kena huatia na ghaghana ikoragna na titiono velepuhi iaani. ¹⁰ Ma a Jisas ke anira, “I hau a God ke boi lubatia ahai eigna keda adoa na puhi keda eia kori na vunaghi pungusiragna nigna na komi tinoni. Keana ikeagaieni imanea ke lubatighamu gi kotida adoa. Keana, tadia arahai kena boi leghuu inau, inau kuda velepuhira tadia na komi titiono velepuhi vamua, eigna,

toke imarea kena reghia na hava ku eia, imarea kedana boi adoa na ghaghanagna. Toke imarea kena rongovia na hava ku velera, imarea kedana boi thaothadoghagna.”

Na Ghaghana ikoragna na Titiono Velepuihi
(*Matiu 13:18-23; Mak 4:13-20*)

¹¹ “Iaani na ghaghana ikoragna na titiono velepuhi eigna na mane ke sonira kilili na komi katura. Na komi katura, na haghoregna a God. ¹² Kekeha tinoni kena vaghagna na komi katura kena sikili kori hangana. Imarea kena rongovia na haghoregna a God kari a Satan ke mai me hati aua kori havidia eigna kedana boi vaututuni ma a God keda boi vahavira. ¹³ Kekeha tinoni kena vaghagna na komi katura kena sikili kori thepa ke mono na ghahira saragna. Imarea kena rongovia na haghoregna mena hatia kori totogo. Keana imarea kena kalitia sina ghathi vido vamua eigna na haghore ke boi mono kori havidia, vaghagna na komi katura kena boi horu i thepa na oghadia. Kori vido kena pada na vahothagna kori havidia, imarea kena saisami havaghinia nidia na vaututuni. ¹⁴ Kekeha tinoni kena vaghagna na komi katura kena sikili kori thepa ke mono na atho ke kaekathe tagna. Imarea kena rongovia na haghoregna a God, kari e boi hau gi ena toatogha puala na komi fata kori havidia leuleghu dani, na rongo ma na komi fata keda vatotogora ghehedhia. Na vunegna iaani, e teo sa fata ke toke ke au mai kori havidia. ¹⁵ Keana kekeha tinoni kena vaghagna na komi katura kena sikili kori thepa ke toke. Imarea kena toke mena jino. Imarea kena rongovia na haghoregna a God mena leghu hahalia. Ma na vunegna imarea kena sokara ngasi, sethe na fata ke toke ke au mai kori havidia.”

Na Velepuihi ke Mono Polo Kenughua e Tate Au kori Raraha
(*Mak 4:21-25*)

¹⁶ A Jisas ke ghoi velera, “Teo ahai keda totha na lui me boa saragna na nahu ba saragna na matha saesape. Kari e savera hadia tagna na bali sasaveragna eigna kedana dodoro toetoke na komi tinoni kena haghe mai kori vathe. ¹⁷ Vaghagna mua iangeni, na komi fata kena boi thaothadoghagna na komi tinoni kori nigua na velepuhi, imarea kedana thaothadoghagna. ¹⁸ Na vunegna iaani, oti vaovarongo toetoke tagna na hava koti rongovia. Ahai ke ghathi thaothadoghagna me leghua nigua na velepuhi, God keda hea mua na thaothadogha. Kari ahai ke bosu magnahaghinia na leghuagna nigua na velepuhi, God keda hati aua itagna na ghathi nigua thaothadogha.”

Pukuni Idogna mara Tahigna a Jisas
(*Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35*)

¹⁹ A idogna mara tahigna a Jisas kena mai eigna kedana reghia a Jisas. Kari ena boi tangomana nidia eigna ke sethe puala na tinoni kori vathe ke mono a Jisas. ²⁰ Sina tinoni ke veleagna a Jisas, “A idomu mara tahimu kena sokara i kosi mena magnahaghinia na rehghogha.”

²¹ A Jisas ke velera na mavitu, “Arahai kena rongovia na haghoregna a God mena leghua, imarea hiri kena vaghagna a idogu mara tahigu.”

A Jisas ke Vasola na Ghuri ma na Geo
(*Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²² Sina dani a Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, “Atu mati hathavu sethevugna na kolo.” Gi ena hahaghe kori boti mena turughu au vano. ²³ Kori vido kena taveti vano a Jisas ke nere. Na ghuighuri hutu ke padara me maghavu puala. Ma na geo ke turughu haghe kori boti mena haga luvu. ²⁴ Nigua na komi vaovarongo kena vano raraia mena ania, “Vunaghi, Vunaghi, ighita katida bilomo!”

Jisas ke sokara hadi me haghore heta vanira na ghuri ma na geo. Kori vido iangeni, na ghuri ke soto ma na kolo ke sola. ²⁵ Gi e velera nigua na komi vaovarongo, “Ehava gi oti boi vaututuniu?”

Imarea kena vere nidia puala mena mataghu. Gi ena veihuahuatighi, “Na tinoni hava hina iaani? Imanea ke haghore vanira na ghuri ma na geo mena leghua na haghoregna.”

A Jisas ke Vatoke Tabirua na Mane ke Haghevia na komi Tidatho
(*Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20*)

²⁶ A Jisas duagna nigua na komi vaovarongo kena vano jufu kori melehadia mara Gerasa sethevugna na kolo i Galili. ²⁷ Kori vido a Jisas ke thonga i longa, sina manegna na meleha iangeni ke mai tagna. Na komi tidatho kena haghevia imanea i hau me soesole me boi mono kori vathe. Imanea ke mono tadia na komi luma ke mono na

komi beku koradia. ²⁸⁻²⁹ Sethe na maghavu na komi tidatho kena vameea imanea. Kori vido imarea kena taria na limagna ma na naegna tagna na sen mena boa na mane bali reireghiagna, imanea ke thagi tautua na sen, ma na komi tidatho kena hurua vano kori meleha ke gou. Kori vido ke reghia a Jisas, imanea ke mai me torongaghi tuturu itagna.

A Jisas ke velea, "Tidatho, o au sania!"

Ma na tidatho ke ghuu heta, "Jisas, Dathegna God, pukuni mana! Na hava koda eiugna? Inau ku kaegho, saghoi vaparau!"

³⁰ A Jisas ke huatia, "Ahai na ahamu?"

Ma na tidatho ke haghore tughua, "Na ahagu 'A Gnaghu.' " Imanea ke velea iaani eigna e sethe na tidatho kena haghevia. ³¹ Na komi tidatho kena kaea mena kaea a Jisas eigna keda boi vetulara vano kori meleha papara.

³² Sethe na botho kena vanga kori ghaghireigna na suasupa hilighadia. Ma na komi tidatho kena kaea mena kaea Jisas eigna keda lubatira vano tadia na komi botho. A Jisas ke lubatira, ³³ mena au mai tagna na mane iangeni mena vano haghe tadia na komi botho. Ma na komi botho kena raghe horu leghua na suasupa mena sogala sapa kori kolo mena bilomo gougovu.

³⁴ Mara kena reireghi botho kena reghia iangeni mena raghe vano mena titiono na rorongoa iaani tadia na komi tinoni kori melehadia ma arahai kena mono kosigna. ³⁵ Me sethe na tinoni kena vano eigna kedana reghia na hava ke eia a Jisas. Kori vido kena mai tagna a Jisas, imarea kena reghia na mane ke haghevia na komi tidatho ke nohe hilighagna a Jisas. Imanea ke pipisi ma na ghaghanagna ke jino. Ma na komi tinoni kena mataghu nidia puala. ³⁶ Aarahai kena reghia a Jisas ke vetulara aua na komi tidatho tagna na mane iangeni, imarea kena titiono na komi tinoni kena eu mai. ³⁷ Ma na komi tinonidia i Gerasa kena kaea a Jisas eigna keda taveti au itadia eigna kena mataghu nidia puala. Jisas ke hahaghe kori boti bali taveti au tadia, ³⁸ ma na mane a Jisas ke gigi aua na komi tidatho itagna ke kaea bali leghuagna. Keana a Jisas ke boi lubatia me veleagna, ³⁹ "O tabiru kori melehamu mo titiono na hava a God ke eia vanigho." Imanea ke tabiru kori melehagna me titiono na komi tinoni na hava ke ei vania a Jisas.

*A Jisas ke Vatoke Tabirua e Rua na Vaivine
(Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Jisas ke tabiru vano sethevu i kolo, ma na mavitu kena pitua mena totogo puala na reghiagna. ⁴¹ Sina mane ke baubatu kori vathe haidu nidia mara Jiu ke mono ngengeni, na ahagna a Jairus. Imanea ke mai me torongaghi tuturu horu itagna a Jisas me kaea eigna keda vano duagna kori vathegna. ⁴² Imanea ke kaea a Jisas eigna sikei vamua iaani na ghati dathegna vaivine ke vahaghi me haga thehe. Iia e salaghe rua ghohi na vinoghagna.

Kori vido a Jisas ke vano duagna, sethe na tinoni kena haidu kililia mena huhujua. ⁴³ Koragna na mavitu iangeni, e mono sina vaivine puhi ke pada na vahaghi ghaughabua kekeha vidoi maghavu koragna salaghe rua na vinogha. Ma na nigna na komi ronggo ke govu eigna ke volira na komi dokta, kari ena boi tangomana na vatoke tabirua. ⁴⁴ Iia ke mai leghugna a Jisas me tugelia na kujukugna nigna na poko, ma na ghaughabua ke soto.

⁴⁵ A Jisas ke huatira na mavitu, "Ahai ke tugeliu?"

Ma na komi tinoni kena veleagna ena boi tugelia. Ma Pita ke veleagna, "Vunaghi, na mavitu ke sethe kena huhujugho.

⁴⁶ A Jisas ke haghore tughua, "Sina tinoni ke tugeliu eigna inau ku adoa na mana ke au itagua." ⁴⁷ Kori vido na vaivine iangeni ke adoa ke boi tangomana na poloagna, iia ke mataghu me aiariri. Gi e mai torongaghi tuturu horu tagna a Jisas. Kori naghodia na mavitu, iia ke titiono na vunegna ke tugelia a Jisas, me titiono vanira na vahaghi ke govu itagna kori vido vamua iangeni. ⁴⁸ Ma a Jisas ke ania, "Vaivine, ighoe ko toke tabiru eigna ighoe ko vaututuni. O taveti kori soleana."

⁴⁹ Kori vido a Jisas ke talu titiono mua, sina mane ke mai kori vathegna a Jairus me titiono vania a Jairus, "A dathemu vaivine e thehe ghohi. O saghoi kaea mua na mane velepuhi keda mai."

⁵⁰ A Jisas ke rongovia iaani me veleagna a Jairus, "Saghoi mataghu, o vaututuni vamua ma a dathemu keda toke tabiru."

⁵¹ Kori jufudia kori vathe, a Jisas ke boi magnahaghinia na komi tinoni kedana haghe kori vathe duagna. Me hatira vamua a Pita, Jon ma a Jemes duadia a tamagna ma a idogna na gari. ⁵² Na mavitu kena dikahehe mena tangi tagna na gari ke thehe. A Jisas ke velera, "Oti saghoi tangi eigna na gari iaani e boi thehe. E nere nigna vamua."

⁵³ Imanea kena kihaghinia eigna kena adoa na gari ke pukuni thehe ghohi. ⁵⁴ Gi a Jisas ke vano me tangolia na limagna na gari me haghore vania, "Dathegu, o sokara hadi!" ⁵⁵ Kori vido iangeni, iia ke ghohi havi tabiru me sokara hadi. A Jisas ke velera eigna koroda hea ghagna.

⁵⁶ A idogna ma a tamagna na gari koro vere rodia puala na fata iaani. Ma a Jisas ke haghore heta vanira eigna koroda saghoi titionoa tagna sa tinoni na hava ke eia.

9

A Jisas ke Vetulara Au Mara na Vetula (*Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13*)

¹ A Jisas ke kilo haidura e salaghe rua nigna na mane vetula me hera na mana bali vatoke tabirura arahai kena vahaghi ma na bali gigi aura na komi tidatho. ² A Jisas ke vetulara au eigna kedana titiono vanira na komi tinoni eigna na hughuta nigna a God, ma na bali vatoke tabirura arahai kena vahaghi. ³ Imanea ke anira, "Kori nimiu na taetaveti, oti saghoi hatia sa fata. Saghoi hatia na supa ba na ngoi ba na vanga ba na rongo ba na varua pohe. ⁴ Kori vido kotida jufu tagna sina meleha, oti mono vamua tagna sina vathe moti ghiaghilei taveti au. ⁵ Keana, gi kotida jufu tagna sina meleha mena boi magnahaghinia na rongoviagna nimiu na velepuhi, oti taveti au sania na meleha iangeni. Oti tapori aua na thepa ke thangu kori naemiu. Iaani na vaughithatha kotida eia eigna kedana adoa a God keda vaparara."

⁶ Ma nigna na komi mane vetula kena taveti au tadia na komi meleha mena titionoa na Rorongo ke Toke mena vatoke tabirura arahai kena vahaghi.

A Herod ke Rongovia na Rorongogna a Jisas (*Matiu 14:1-12; Mak 6:14-29*)

⁷ A Herod Antipas ke rongovia na rorongogna na komi fata ke eia a Jisas. Imanea ke hahi hehegna puala eigna kekeha tinoni kena velea imanea a Jon Siu vitabu ke ghohi havi tabiru. ⁸ Kekeha tinoni kena velea imanea a profet Elaija. Kekeha ghua kena velea imanea sina profet tavogha ke ghohi havi tabiru. ⁹ A Herod ke velea, "Inau ku utuhia ghohi na luagna a Jon Siu vitabu. Kari ahai hina na mane iaani kena veleu ke eia na komi fata ke hutu?" Ma a Herod ke magnahaghinia puala na reghiagna a Jisas.

A Jisas ke Hera Ghadia e Lima na Togha Mane (*Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14*)

¹⁰ Kori vido e salaghe rua na mane vetula kena tabiru mai tagna a Jisas, imanea kena veleagna na komi fata kena eia. Gi a Jisas ke hatira duagna mena vano ghehedia tagna sina meleha ghaghireigna i Betsaida. ¹¹ Keana na komi tinoni kena rongovia ivei tagna kena vano mena leghura. A Jisas ke totogo na reghirama me titiono vanira eigna na hughuta nigna a God. Me vatoke tabirura mua arahai kena vahaghi.

¹² Kori vido ke haga huu ghohi na aho, nigna na komi vaovarongo a Jisas kena mai tagna mena ania, "O vetulara na mavitu eigna kedana vano tadia na komi meleha ke gharanighita bali hiroa ghadia vanga ma na vathe bali neredia. Eigna eeni e teo sa vanga ba sa vathe kedana nere."

¹³ Keana a Jisas ke veleragna "Oti hera ghadia."

Ma nigna na komi vaovarongo kena haghore tughua, "E vahotha puala! E lima vamua na bred me rua vamua na fei ke mono itamami. Ehava? O magnahaghinighami kitida vano voli vanga ke nabadia na mavitu iaani?" ¹⁴ Koragna na mavitu iangeni, da e lima na toghai mane.

A Jisas ke anira, "Oti velera na mavitu eigna kedana nohe leghua na boo, lima hangavulu na tinoni sina boo."

¹⁵ Mara nigna na komi vaovarongo a Jisas kena eia vaghagna imanea ke velera. Na mavitu kena nohe, ¹⁶ ma Jisas ke hatia e lima na bred me rua na fei me tada hadi i popo me veletokea a God. Gi e vidoa na bred ma na fei me hera nigna na komi vaovarongo eigna kedana kemulia tadia na mavitu. ¹⁷ Na mavitu kena vanga mena mahu. Ma na nigna na komi vaovarongo kena hathatanora na komi viovidoi vanga ke tomagha mena hoghoni vavonua e salaghe rua na arao.

A Pita ke Velea a Jisas a Vahavi (*Matiu 16:13-20; Mak 8:27-30*)

¹⁸ Sina maghavu a Jisas ke mono ghehegna me tarai ma na nigna na komi vaovarongo kena mai itagna. Imanea ke huatira, "Kori ghaghanadia na komi tinoni, ahai inau ena niu?"

¹⁹ Imarea kena ania, “Kekeha tinoni kena velea ighoe a Jon Siu vitabu ke havi tabiru. Kekeha tinoni kena velea ighoe a profet Elaija, mi kekeha mua kena velea ighoe sina profet tavogha ke ghoi havi tabiru.”

²⁰ Jisas ke ghoi huatira mua, “Ghamu na ba? Ahai oti aniu?”

A Pita ke veleagna, “Ighoe a Vahavi, na mane a God ke vahia bali hathera nigna na mavitu.”

²¹ Jisas ke haghore heta vanira eigna kedana boi veleagna sa tinoni iangeni.

Jisas ke Titonooa na Papara ma na Thehe keda Kathea Imanea
(Matiu 16:21-23; Mak 8:31—9:1)

²² Ma a Jisas ke ghoi velera, “Inau, na Dathei Tinoni, imarea kedana vaparau. Mara na naghoi pris ma na mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses duadia kekeha mara puhi mua kedana siriu haghini. Imarea kedana vaparau mena vatheheu, kari kori vatolugna na dani inau kuda sokara tabiru kori thehe.”

²³ Gi a Jisas ke velera na mavitu gougovu, “Ahai itamiu ke magnahaghinia keda nigua na mane vaovarongo, imanea keda saghoi eia na komi fata ke magnahaghinia vamua. Imanea keda leghuu thovohaliu me keda kaikaliti eigna na papara ma na thehe kori ghaibabala. ²⁴ Arahai kena boi leghuu inau eigna kena magnahaghinia na eiagna vamua na hava kena magnahaghinia, imarea kedana boi hatia na havi ke teo na govugna. Kari arahai kena sasaa na papara ma na thehe eigna kena leghuu inau, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna. ²⁵ Ahai ke tonogna na komi fata ke sethe kori maramagna, kari imanea ke vano kori meleha papara leghugna ke thehe, kenughua e hathea mua na komi fata ke tonogna iangeni? Teo! ²⁶ “Gi ahai ke maomamohaghiniu me maomamohaghinia nigua na velepuhi ikeagaieni, inau, na Dathei Tinoni, kuda siriu haghinia kori vido kuda ghoi tabiru mai duadia na komi enjel ke tabu duai silada ma na mana nigna a tamagu. ²⁷ Inau ku veleghamu, kekeha itamiu koti mono duagu ikeagaieni, kotida boi thehe moti ghielhilei reghia a God ke vunaghi pungusia nigna na mavitu.”

Na Tonogna a Jisas ke Tughu
(Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Leghugna e alu na dani kori veleagna na komi fata iraani, a Jisas ke hatira a Pita ma Jon ma Jemes, mena hadi kori suasupa bali tarai. ²⁹ Kori vido a Jisas ke tarai, na dodorogna ke tughu. Ma na pohegna ke pura me siasilada puala. ³⁰ Gi e rua na mane koro tate mai moro haohaghore duagna a Jisas. Iromara a Moses ma Elaija. ³¹ Iromara haju oro silada mua, moro haohaghore duagna a Jisas eigna na thehe keda eia i Jerusalem eigna keda vatatapa na hava a God ke magnahaghinia keda eia.

³² A Pita duagna rua na mane kotolu nere. Tolumara kotolu rarai hadi mena reghia na siladagna a Jisas me rua na mane koro sokara duagna. ³³ A Moses ma Elaija koro turughu taveti sania a Jisas, ma Pita ke ania a Jisas, “Vunaghi, e toke puala kotoluda mono nimami eeni duamiu! Tolughami kotoluda agutua e tolu na aava, sikei nimua ghoe, sikei nigna a Moses, me sikei nigna a Elaija.” A Pita ke boi toatogha toetoke gi e velea iaani.

³⁴ Kori vido a Pita ke talu haohaghore mua, sina parako ke mai me tafura. Tolu na mane vaovarongo kotolu mataghu puala kori vido ke tafura na parako. ³⁵ Ma na ohai haghore ke au mai kori parako, “Iaani a pukuni dathegu ku vahia. Oti vaovarongo itagna.” ³⁶ Leghugna na ohai haghore, tolumara kotolu reghia a Jisas vamua ke talu mono. Tolumara kotolu mono bughoro eigna na fata kena reghia mena boi velea sa tinoni me ghielhilei haliu atu na komi dani ke sethe.

A Jisas ke Gigi Aua na Tidatho tagna sina Gari Mane
(Matiu 17:14-18; Mak 9:14-27)

³⁷ Sina dani leghugna iangeni, kori vido kena horu mai kori suasupa, na mavitu ke sethe kena mai tagna a Jisas. ³⁸ Sina mane ke ghuu hadi tadia na mavitu, “Velepuhi, inau ku kaegho eigna koda hathea a dathegu mane, imanea sikei vamua a dathegu. ³⁹ Na tidatho ke haghevia mi kori vido na tidatho ke mai heta itagna, a dathegu ke ghuu heta, ma na tonogna ke aiariri. Imanea ke sikili horu kori thepa ma na oko ke au kori livogna. Boi sethe na maghavu na tidatho ke taveti sania a dathegu me pukuni diadikala na tonogna. ⁴⁰ Inau ku kaera nimua na komi vaovarongo eigna kedana gigi aua itagna, kari ena boi tangomana nidia.”

⁴¹ A Jisas ke velera na mavitu, “Ighamu na komi tinoni dika. Oti boi vaututuniu! Sethe na maghavu ghohi ku mono duamiu. Ingiha gi kotida vaututuniu?”

Gi e veleagna tamagna na gari, “O hati maia a dathemu eeni.”

⁴² Keana, gi e jufu mai a dathegna tagna a Jisas, na tidatho ke vasikili horua kori thepa ma na tonogna na gari ke aiariri puala. A Jisas ke haghore heta vania na tidatho, me taveti au itagna ma na gari ke toke tabiru. Gi a Jisas ke hea vanoa na gari tagna a tamagna. ⁴³ Na mavitu kena haidu ngengeni kena vere nidia puala na reghiagna na mana ke hutu nigna a God.

Jisas ke Ghoi Titiono a eigna na Theheagna
(*Matiu 17:22-23; Mak 9:30-32*)

Kori vido na komi tinoni kena talu vere nidia mua tagna na komi fata ke eia a Jisas, a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, ⁴⁴ "Oti vaovarongo toetoke tagna na hava kuda veleghamu ikeagaieni. Sina tinoni keda lubati vanoa na Dathei Tinoni kori limadia mara nigna na thevuioaka." ⁴⁵ Kari nigna na komi vaovarongo kena boi adoa na ghaghanagna na hava ke velea. A God ke poloa vanira na ghaghanagna na haghore iaani eigna kedana boi thaothadoghagna, mena mataghu nidia na huatiagna a Jisas.

Ahai ke Nagho?
(*Matiu 18:1-5; Mak 9:33-37*)

⁴⁶ Nigna na komi vaovarongo a Jisas kena riurihu haohaghore varihotaghidia eigna ahai keda nagho itadia. ⁴⁷ A Jisas ke adoa na ghaghanadia me hati maia sina gari iso me vasokaraghinia ghaghireigna. ⁴⁸ Gi e velera, "Ahai ke hati dothovia sa gari vaghagna iaani eigna ke leghuu inau, imanea ke hati dothoviu inau. Ma ahai ke hati dothoviu inau, imanea ke hati dothovia a God ke vetulau mai. Ahai itamiu ke vahouhorua ghehegna, imanea iangeni ke nagho itamiu."

A Jisas ke Titiono Aarahai kena Thevu itadia nigna na komi Vaovarongo
(*Mak 9:38-40*)

⁴⁹ A Jon ke veleagna a Jisas, "Vunaghi, ighami kiti reghia sina mane ke gigi aura na komi tidatho tadia na komi tinoni kori veleagna na ahamu. Na vunegna imanea ke boi mono kori nida na boo, ighami kiti veleagna eigna keda soto vamua."

⁵⁰ A Jisas ke anira, "Saghoi vasotoa eigna gi ahai ke boi eia sa fata ke dika itamiu, imanea ke thevu itamiu."

Sina Meleha i Samaria kena boi Kalitia a Jisas

⁵¹ Na maghavu a God keda hati tabirua a Jisas i popo ke gharani mai ghohi ma a Jisas ke magnahaghinia puala keda vano hadi i Jerusalem. ⁵² Imanea ke kidi vetulara hadi kekeha tinoni tagna sina melehadia na komi tinonidia i Samaria. A Jisas ke vetulara eigna kedana kaikalitia na maigna. ⁵³ Kari na komi tinoni ingengeni kena boi magnahaghinia a Jisas keda mai kori melehadia eigna kena adoa imanea ke magnahaghinia keda vano i Jerusalem bali tarai, boi i Samaria. ⁵⁴ Kori vido e rua na nigna vaovarongo a Jemes ma a Jon koro rongovia iaani, iromara koro ania, "Lod, ehava? O magnahaghinihami koroda kaea na joto eigna keda horu mai i popo me vathehera?"

⁵⁵ Kari a Jisas ke rei vano itadia romara me haghore heta vanira. ⁵⁶ Govu, gi ena taveti vano tagna sina meleha tavogha.

Tolu na Tinoni kena Magnahaghinia na Leghuagna a Jisas
(*Matiu 8:19-22*)

⁵⁷ Kori vido imarea kena taveti vano kori hangana, sina mane ke ania a Jisas, "Kenughua inau kuda leghugho tadia na komi meleha gougovu koda vano."

⁵⁸ A Jisas ke haghore tughua, "Na komi aku asi, e mono na vido bali eghodia ma na komi manu na gneku bali monodia. Keana inau, na Dathei Tinoni, e teo sa nigua vathe bali nere nigua."

⁵⁹ Jisas ke veleagna sina mane tavogha, "O mai mo leghuu inau."

Imanea ke haghore tughua, "Lod, o kidi lubatui eigna keda vano gilua a tamagu."

⁶⁰ A Jisas ke ania, "O lubatira arahai kena thehe eigna kedana gilura arahai itadia kena thehe.* Kari ighoe, o vano mo titiono eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira na komi tinoni.

⁶¹ Sina mane mua ke ania a Jisas, "Lod, inau kuda leghugho, kari o kidi lubatui eigna keda vano mu kubaera ara vikegu."

⁶² A Jisas ke haghore tughua, "Ahai ke turughu na leghuugna, keana leghugna iangeni imanea ke toatogha puala na komi fata ke taveti sania, imanea ke boi nabagna keda tango kori na hughuta nigna a God."

* **9:60** Jisas ke boi velea iaani eigna ke toatogha e boi toke na komi tinoni kedana reireghira ara idodia mara tamadia mena ghieghilei thehe. Teo. A Jisas ke velea iaani eigna ke magnahaghinira na komi tinoni eigna kedana adoa na leghuagna imanea na pukuni naghoi fata.

10

A Jisas ke Vetulara au e Vitu Hangavulu Rua nigna na Vaovarongo

¹ Leghugna na komi fata iraani, a Lod Jisas ke vahira e vitu hangavulu rua nigna na vaovarongo eigna kedana vano tadia na komi meleha imanea keda vano. Imanea ke vetulara e rua na tinoni tagna sina meleha. ² Gi e vetulara au, imanea ke anira, "Sethe na tinoni kena kaikaliti na vaututuniagna a God ke vaghagna na gnatha ke ghano mena haga ghelia. Kari e boi sethe arahai kedana ghegheli. Moti tarai kaea a God eigna keda vetula atua na komi tinoni sethe bali hatheghamu na hatiragna mai na komi tinoni itagna. ³ Oti vano ikeagaieni. Inau ku vetulaghamu au tadia na komi tinoni kena thevuioka itagua inau. Ighamu kotida vaghadia na komi dathe sip tadia na komi aku asi. ⁴ Oti saghoi ohoa sa rongo ba na ngoi ba varuai na sadol. Oti saghoi hai urungu duadia arahai koti padara kori hangana.

⁵ "Kori vido kotida haghe vano tagna sina vathe, oti kidi velea, 'Na soleana nigna a God keda mono duamiu.' ⁶ Gi arahai ngengeni kena magnahaghinia kedana mono kori soleana, a God keda hera na soleana. Gi kedana bosu magnahaghinia na mono kori soleana, a God keda boi hera na soleana. ⁷ Tadia na komi meleha kotida vano, oti mono vamua kori na vathe imarea kena kidi kalitighamu. Saghoi mai moti vano tadia na komi vathe tagna sina meleha. Oti vanga moti kou vamua tadia na komi fata kena heghamu. Eigna e naba na mane tango keda hatia nigna na taba eigna na agutu ke eia.

⁸ "Gi kotida vano jufu tagna sina meleha ma na komi tinoni ngengeni kena kalitighamu, oti ghania na komi vanga kena kaliti vanighamu. ⁹ Oti vatoke tabirura arahai kena vahaghi ngengeni moti velera iaani, 'Na maghavu a God keda vunaghi pungusia nigna na mavitu ke gharani mai ghohi.' ¹⁰ Gi kotida vano tagna sina meleha keana na mavitu ngengeni ena boi kalitighamu, oti taveti au tagna na komi hangana kori meleha iangeni, moti velera, ¹¹ 'Na thepagna na melehamiu ke thangu kori naemami, ighami kiti tapori aua. Iaani na vaughithatha vanighamu a God keda fateghamu. Moti saghoi havaghinia na maghavu a God keda vunaghi pungusia nigna na mavitu ke gharani mai ghohi.' ¹² Inau ku veleghamu, na hava a God keda eia vanira na komi tinonidia na meleha iangeni kori na dani fate keda dika vano tagna na hava imanea keda eia vanira na mavitugna na meleha i Sodom."

Tolu na Meleha kena Boi Vaututunia a Jisas

(Matiu 11:20-24)

¹³ Gi a Jisas ke velea vaghagna iaani, "A God keda vaparaghamu ighamu koti mono i Korasin! A God keda vaparaghamu ighamu koti mono i Betsaida! Inau ku boi eia na komi reghithehe i Taia mi Saidon ku eia kori melehamiu. Kari gi ku eia na komi reghithehe tadia na komi tinoni ngengeni kena boi Jiu, imarea kedana tughua ghohi na havidia ke koakoa. Imarea kedana pipisia na pohe jongo ke vaghagna na duku mena havula na pidaravu kori tonodia bali tateli aua imarea kena tughua na havidia ke koakoa. ¹⁴ Kori vido a God keda fatera na komi tinoni gougovu, na papara keda eia vanighamu e dika vano tagna na papara keda eia vanira na mavitugna i Taia mi Saidon. ¹⁵ Ighamu na mavitugna i Kapaneam, oti toatogha a God keda abeghamu hadi i popo. Teo! Imanea keda sonighamu horu kori meleha papara."

¹⁶ Gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Ahai ke rongovighamu, imanea ke rongoviu inau. Ma ahai ke siriuhaghinighamu, imanea ke siriuhaghiniu inau me siriuhaghinia a God ke vetulau mai."

E Vitu Hangavulu Rua na Vaovarongo kena Tabiru tagna a Jisas

¹⁷ Kori vido e vitu hangavulu rua mane vaovarongo kena tabiru mai tagna a Jisas, imarea kena totogo puala mena velea, "Lod, na komi tidatho kena leghua na haghoremami kori vido kiti gigi aura kori veleagna na ahamu."

¹⁸ A Jisas ke anira, "E tutuni. Inau ku reghia a Satan ke sikili horu mai i popo vaghagna na onga. ¹⁹ Inau ku heghamu na mana eigna kotida sokara pungusia a Satan. Toke ighamu kotida tapalira na komi poli ma na komi liva, teo keda ghatatighamu. Teo sa fata keda vadikalaghamu. ²⁰ Moti saghoi totogo vamua eigna na komi tidatho kena leghua na haghoremiu, keana oti totogo mua eigna na ahamiu ke riso horura ghohi i popo."

A Jisas ke Veletokea a God

(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Kori vido iangeni na Tarunga ke Tabu ke vatotogoa a Jisas, gi e velea, "Mama, ighoe ko vunaghi pungusira na komi fata gougovu i popo mi thepa. Inau ku veletokegho eigna ko poloa na komi fata iraani tadia arahai kena ghaghana imarea kena thaothadogha, mo

tatelira tadia arahai kena vaghadia na komi gari. Hii, Mama, ighoe ko magnahaghinia keda vaghagna iangeni.”

²² Leghugna ke veletokea a God, a Jisas ke velera na komi tinoni, “A Tamagu ke heu mai na komi fata gougovu. Sikei vamua a Tamagu ke pukuni adou inau a Dathegna, mi inau vamua a Dathegna ku pukuni adoa a Tamagu ma arahai vamua inau a Dathegna ku vahira eigna kedana adoa imanea.”

²³ Kori vido kena mono ghehedea, a Jisas ke rei vano tadia nigna na komi vaovarongo me velera, “A God ke vatokeghamu eigna ke lubatighamu na reghiragna na komi fata ke toke. ²⁴ Inau ku veleghamu, sethe mara na profet ma na komi king kena thehe ghohi kena haga reghia na komi fata koti reghia, keana ena boi tangomana nidia na reghia. Mena magnahaghinia na rongoviagna na komi fata koti rongovia, keana ena boi tangomana nidia na rongoviagna.”

Na Titiono Velepui eigna Sina Manegna Samaria ke Toke

²⁵ Sina maghavu sina mane velepuhigna na vetula nigna a Moses ke sokara hadi bali pipilia a Jisas. Imanea ke velea, “Velepui, na hava kuda eia gi kuda hatia na havi ke teo na govugna?”

²⁶ A Jisas ke haghore tughua, “Na hava ke velea na vetula nigna a Moses na? Na hava ko ijumia itagna na?”

²⁷ Imanea ke ania, “Oti dothovia a Lod, na nimua a God kori havimiu gougovu, kori tarungamiu gougovu, kori hetamiu gougovu mi kori ghaghanamiu gougovu. Moti dothovira na komi tinoni vaghagna kodi dothovighamu ghehemiu.”

²⁸ A Jisas ke velea, “E jino puala nimua na haghore tughu. Gi koda eia vaghagna ko velea, ighoe koda hatia na havi ke teo na govugna.”

²⁹ Kari na mane velepuhigna na vetula iangeni ke magnahaghinia na komi tinoni kedana ghaghana imanea ke jino me velea, “Arahai ara kulagu?”

³⁰ A Jisas ke haghore tughua kori titiono iaani: “Sina mane Jiu ke turughu mai i Jerusalem me horu vano i Jeriko. Kori tavetigna horu vano kori hangana, mara na bilau kena thotia mena hatia nigna na komi rongo ma na pohe. Imarea kena thabuhia me thehehahavi mena taveti sania.

³¹ Leghugna iangeni sina pris ke horu vano kori hangana iangeni. Imanea ke reghia na mane iangeni, me taveti thovohaliu vano sethevui hangana. ³² Gi sina mane agutu kori Vathe ke Tabu nigna a God ke horu vano mua kori hangana iangeni. Kori vido ke jufungia na vido ke mono na mane ke thehehahavi, imanea ke reghia me thovohaliu vano sethevui hangana.

³³ Leghudia romara, sina manegna Samaria (Mara Jiu mi mara i Samaria kena boi mono veidothovighi) ke taveti me vano horu kori hangana iangeni. Imanea ke reghia na mane kena vangesoa me rarovia nigna. ³⁴ Me taveti vano itagna me lumi vararaha na komi ngesogna kori oela ma na waen me tari ponotia na komi ngesogna. Leghugna iangeni gi e pala hadia me lujaghinia kori nigna na dongki, me hati vano tagna sina vathe binaboli me reireghia ngengeni. ³⁵ Kori varuai dani imanea ke hatia aua e rua na seleni ke nabagna na voligna e rua na dani me hea na mane ke reireghia na vathe binaboli me ania, “O reireghi tokea na mane iaani. Inau kuda ghoi tabiru mai eeni mu kuda voli tabirua engiha na nimua na rongo ko hatheagna.”

³⁶ Gi a Jisas ke huatia na mane velepuhi iangeni, “Kori ghaghanamu na, ahai itadia tolu na mane irangeni ke eia vaghagna imanea a kulagna na mane kena thabuhia mara na bilau na?”

³⁷ Imanea ke velea, “Na mane ke rarovia.”

Ma a Jisas ke ania, “O vano mo eia vaghagna iangeni.”

A Mata ma Meri

³⁸ Kori vido a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo kena talu taetaveti vano mua i Jerusalem, imarea kena mai tagna sina meleha ke mono sina vaivine, na ahagna a Mata. Iia ke mai tagna a Jisas me kaea eigna keda vano kori vathegna. ³⁹ Meri, a vaivinegna a Mata, ke mono kori vathe iangeni me nohe hilighagna a Jisas me vaovarongo kori nigna na velepuhi. ⁴⁰ Kari a Mata ke toatogha puala eigna nigna na komi rugusi eigna iia ke kaikalitira na vanga. Me mai tagna a Jisas me ania, “Vunaghi! Ehava? O boi raroviu inau eigna a vaivinegu ke boi hatheu kori kaikaliti vanga? O veleagna a Meri eigna keda mai hatheu!”

⁴¹ A Jisas ke haghore tughua, “Mata, ighoe ke horuhahadi na ghaghanamu eigna na komi fata ke sethe. ⁴² Keana, sikei vamua na fata ke nagho. A Meri ke vahia na fata iangeni me teo kuda hati aua itagna.”

11

Na Velepui eigna na Tarai

(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Sina dani a Jisas ke tarai. Leghugna ke vagovua na tarai, sina mane tadia nigna na komi vaovarongo ke mai me veleagna, "Lod, o velepuhighami na puhi tarai vaghagna a Jon ke velepuhira nigna na komi vaovarongo."

² A Jisas ke velera, "Kori tarai kotida velea vaghagnai iaani:

Mama, na ahamu ke tabu.

O mai mo vunaghi pungusira na komi tinoni gougovu.

³ Heghamami mai ghamami na vanga ke nabamami leuleghu maghavu.

⁴ Talutavogha na komi paluhamami eigna ighami kiti talutavogha na komi paluhadia arahai kena eia na dika itamami.

Saghoi lubatia na auau keda mai itamami.

⁵ Gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo na titiono velepuhi iaani: "Vaghagna sina mane itamiu keda vano kori vathegna a kulagna kori hotaghi bongi me veleagna, 'Kulagu, o heu e tolu na bred, ⁶ eigna sina kulagu ke taveti mai tagna ke hau me jufu ghohi kori vathegu. Kari e teo sa vanga kuda hea.' ⁷ Gi a kulagna kori vathe keda velea, 'Saghoi vababaou, na hageghe e bilaki ghohi, ighami ara dathegu iti nere nimami ghohi mu boi tangomana kuda sokara hadi mu hegho sa fata.' ⁸ Inau ku veleghamu iaani, toke imanea a kulagna, imanea keda bosi magnahaghinia na rarai hadi me hea na bred. Keana gi keda kaea me kaea, imanea keda rarai hadi me hea na hava ke magnahaghinia.

⁹ "Na vunegna iaani inau ku veleghamu, oti kaea a God eidia na komi fata koti magnahaghinia, ma a God keda heghamu na komi fata irangeni. Oti hiroa na komi fata koti magnahaghinia, ma a God keda hatheghamu eigna kotida pada. Oti jaejathe kori hageghe ma a God keda hangavia vanighamu. ¹⁰ Eigna ahai keda kaea na hava tagna a God, imanea keda hea. Ma ahai keda mai hiroa sa fata tagna a God, imanea keda pada. Ma ahai keda jaejathe, a God keda hangavia vania na hageghe.

¹¹ "Ighamu ara tamadia na komi gari, gi keda kaeghamu na igha ara dathemiu, kenughua oti hera na poli? ¹² Ba keda kaeghamu na kidoru, kenughua oti hera na idogna na liva na? ¹³ Toke ighamu na komi tinoni koakoa, ighamu koti adoa na hava ke toke kotida hera ara dathemiu. Keana na vunegna a tamami i popo ke pukuni toke, ighamu koti adoa imanea keda hera na Tarunga ke Tabu arahai kedana kaea itagna."

A Jisas ke Mana Vano tagna Satan

(Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Sina maghavu a Jisas ke gigi aua na tidatho tagna sina mane ke boi tangomana na haohaghore. Kori vido na tidatho ke taveti sania, imanea ke turughu haohaghore tabiru. Ma na mavitu kena vere nidia puala. ¹⁵ Keana kekeha tinoni kena velea, "A Satan, na vunaghidia na komi tidatho, ke hea na mana a Jisas bali gigi aura na komi tidatho."

¹⁶ Kekeha tinoni kena haga pipilia a Jisas. Imarea kena kaea eigna keda eia sikei reghithehe eigna kedana adoa imanea ke pukuni mai tagna a God ba teo. ¹⁷ Keana a Jisas ke adoa na ghaghanadia me anira, "Gi na mavitu tagna sina meleha hutu kedana riurihu ghadia ghehedhia, na meleha iangeni keda govu. Ba gi sina tamadathe kedana riurihu ghadia ghehedhia, na tamadathe iangeni keda thevuruu. ¹⁸ Ighamu koti velea inau ku gigi aura na komi tidatho kori mana nigna a Satan. Keana, gi a Satan ke heu na mana eigna kuda eia iangeni, imanea ke rihua ghehegna ma nigna na mana keda govu saisami. ¹⁹ Gi keda tutuni inau ku gigi aura na komi tidatho kori mana nigna a Satan, kori mana nigna ahai nimiu na komi vaovarongo kena gigi aura na komi tidatho na? Na mana nigna a Satan? Teo! Imarea kedana fateghamu eigna na hava koti velea, eigna ighamu koti hahi. ²⁰ Keda tutuni inau ku gigi aura na komi tidatho kori mana nigna a God, iaani ke tateli aua na hughuta nigna a God ke mai ghohi itamiu."

²¹ A Jisas ke velera na titiono velepuhi iaani: "A Satan ke vaghagna sina mane ke heta ke kaikalitia komi nigna na fata rihu me reireghi toetokea nigna na vathe. Imanea ke ghaghana teo ahai ke tangomana keda bilaua nigna na komi fata. ²² Keana kori vido na mane ke heta vano itagna keda mai me rihua, imanea keda hati aua nigna na komi fata bali rihu. Mi manea keda kemulia komi nigna na fata na mane ke rihua tadia ara kulagna.

²³ "Ahai ke boi thevu itagua, imanea hiri nigua na thevuioka. Ma ahai ke boi hatheu na hatiragna maia na komi tinoni tagna a God, imanea ke vasoparaka na komi tinoni tagna a God."

*Na Puhidia na komi Tidatho
(Matiu 12:43-45)*

²⁴ A Jisas ke ghoi velea, "Kori vido na tidatho ke taveti au tagna na tinoni, na tidatho ke vano me mai kori meleha ke gou me hiroa na vido bali monogna. Gi keda boi reghipada sa vido bali monogna, imanea keda velea, 'Da u ghoi tabiru vamua tagna na vathe ku au mai tagna i hau.' ²⁵ Kori vido na tidatho ke ghoi tabiru mai, imanea ke reghia na vathe kena jaojaro me raraha ghohi kari e korogha. ²⁶ Gi e ghoi taveti au me vano hatira mai duagna e vitu na tidatho ke dika vano itagna, mena mai mono koragna na tinoni iangeni. Ma na havigna na tinoni iangeni ke dika vano tagna na havigna i hau."

²⁷ Kori vido a Jisas ke velera na komi fata iraani, sina vaivine tadia na mavitu ke haghore heta hadi, "A God ke vatokea na vaivine ke vahugho me vasusugho!"

²⁸ A Jisas ke ania, "Tutuni, kari a God ke pukuni vatokera arahai kena rongovia na haghoregna mena ei leghua.

*Na Mavitu kena Magnahaghinia a Jisas keda Eia na Reghithehe
(Matiu 12:38-42)*

²⁹ Sethe mua na tinoni kena haidu mai, ma a Jisas ke velera, "Ighamu na komi tinoni koti havi ikeagaieni, oti dika puala. Ighamu koti magnahaghinia puala na reghiagna na reghithehe. Keana ighamu kotida reghia sikei vamua na reghithehe ke vaghagna na reghithehe a God ke ei vania a profet Jona. ³⁰ Na hava a God ke ei vania a Jona, na vaughithatha vanira na mavitu i Ninive eigna kedana adoa a God ke vetula imanea. Vaghagna vamua iangeni, na hava keda padau inau, na Dathei Tinoni, na vaughithatha vanighamu ighamu koti mono ikeagaieni eigna kotida adoa inau ku mai tagna a God. ³¹ Kori dani a God keda fatera na komi tinoni, na Queen gna i Siba keda sokara hadi duamiu ighamu koti havi ikeagaieni me velea ighamu koti hahi. Eigna iia ke turughu mai kori kujukugna na maramagna me mai vaovarongo kori nigna na thaothadogha a King Solomon. Ikeagaieni na tinoni ke thaothadogha vano tagna a Solomon ke mai ghohi itamiu, kari ighamu koti bosu magnahaghinia na rongoviagna. ³² Kori dani a God keda fatera na komi tinoni, na mavitu gna i Ninive kedana sokara hadi duamiu ighamu koti havi ikeagaieni mena velea ighamu koti hahi. Eigna imarea kena tughua na havidia ke koakoa kori vido a Jona ke titiono vanira na hava a God ke veleagna. Ikeagaieni na tinoni ke nagho vano tagna a Jona ke mai ghohi itamiu. Kari ighamu koti bosu magnahaghinia na tughuagna na komi puhimiu ke dika.

*Nigna na Velepui a Jisas ke Vaghagna na Lui
(Matiu 5:15; 6:22-23)*

³³ A Jisas ke ghoi velera iaani, "Teo ahai keda totha na lui me poloa ba boa saragna na nahu. Gi keda totha, imanea keda boa hadia tagna na bali sasaveragna eigna kedana dodoro toetoke na komi tinoni kena haghe mai kori vathe.

³⁴ "Na matamu ke vaghagna na lui bali batugho. Gi keda toke na matamu, ighoe keda vonungigho na raraha. Kari gi keda dika na matamu, na tonomu keda vonungia na puni.

³⁵ Reireghi toke ghamu, e boi toke gi koti ghaghana na raraha ke mono itamiu kari na hava ke tutuni, na puni ke mono itamiu. ³⁶ Gi na havimiu keda vonungia na raraha me teo sa puni itamiu, ighamu vaghagna vamua ahai ke mono hahali kori raraghagna na lui."

*A Jisas ke Haghore Diadikalara Mara kena Baubatu tadia Mara Jiu
(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

³⁷ Leghugna ke govu na titiono ke eia a Jisas, sina mane Farise ke kaea eigna keda vano vanga kori vathegna. A Jisas ke vano duagna me haghe kori vathegna me nohe bali vanga. ³⁸ Na mane Farise iaani ke vere nigna puala na reghiagna a Jisas ke boi sikamea na limagna leghuagna na puhidia mara na Farise. ³⁹ A Jisas ke ania, "Ighamu mara na Farise, oti vaghagna na tinoni ke lumi toetokea vamua kosigna na kapu ma na tapera. Eigna na dodorogna na kosigna na havimiu ke toke, keana koragna na havimiu e vonungia na komi fata ke dika ma na gumao. ⁴⁰ Oti mee puala tutuni! A God ke boi agutua na tonoda vamua, kari e agutua mua na heheda. ⁴¹ Gi kotida magnahaghinia na mono raraha kori matagna a God, oti saghoi toatogha vamua na leghuagna nimiu na komi vetula, keana oti toatogha kori hehemiu na hatheragna mara kena kuma."

⁴² "A God keda vaparaghamu ighamu mara na Farise! Eigna toke ighamu koti hea a God na vasalaghegna na komi ghamiu na vanga koti joua kori ghamiu na gnatha, ighamu koti boi dothovia a God moti boi eia na puhi ke jino vanira na komi tinoni. E toke koti hea a God na komi fata irangeni, kari oti dothovia a God moti eia na puhi ke jino vanira na komi tinoni.

⁴³ “A God keda vaparaghamu ighamu mara na Farise! Eigna kori vido koti vano hageh tadia na komi vathe haidu, ighamu koti magnahaghinia na nohe tadia na komi naghoi sape. Kori vanomiu kori makete, ighamu koti magnahaghinia na mavitu kedana ghithathaghamu mena ghaghana boheghamu. ⁴⁴ A God keda vaparaghamu! Ighamu oti vaghadia na komi beku kena boi simedia mua. Na komi tinoni kena boi reghira mena boi adoa ena tatapa popodia na komi beku ke mono na komi fata ke dika koradia.”

⁴⁵ Sina mane velepuhigna na vetula nigna a Moses ke ania, “Velepuhi, ighoe ko haghore diadikalaghama mua kori vido ko velea na komi fata iraani tadia mara na Farise.”

⁴⁶ A Jisas ke haghore tughua, “A God keda vaparaghamu ighamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses! Eigna ighamu koti velepuhira na komi tinoni sethe na vetula ke vahotha puala itadia na leghuragna. Kari ighamu koti boi eia sa fata bali hathera eigna kedana leghura.

⁴⁷ A God keda vaparaghamu! Eigna ighamu koti agutu toetokera na bekudia mara na profet kena vathehera ara hutumiu i hau. ⁴⁸ Na puhi koti eia iaani ke tateli aua ighamu koti magnahaghinia na hava kena eia ara hutumiu. Eigna gi kotida ghaghana e boi toke na hava kena eia ara hutumiu, ighamu teo kotida agutu toetokera na bekudia mara na profet. ⁴⁹ Ma na vunegna iaani, a God ke thaothadogha puala, imanea ke velea iaani, ‘Inau kuda vetula atua tadia na mavitu i Israel na komi profet mi mara na vetula. Imarea kedana vathehera kekeha mena vaparara kekeha.’ ⁵⁰ Ighamu na komi tinoni ikeagaieni, a God keda vaparaghamu eigna na thehedia na komi profet kena vathehera ara hutumiu turughu mai kori vuhagna na maramagna, ⁵¹ turughu kori vido a Kein ke vathehea a Ehol, me mai jufu kori vido kena vathehea a Sakaria hilighagna na olta kori Vathe ke Tabu nigna a God. Tutuni! Inau ku velegghamu, kenughua a God keda vaparaghamu ighamu koti havi ikeagaieni eigna na thehedia na komi profet irangeni.

⁵² “A God keda vaparaghamu mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses! Eigna ighamu koti poloa itadia na komi tinoni na hangana bali adoa a God. Ighamu ghehemiu oti boi adoa a God moti vasotora arahai kena magnahaghinia gi kedana adoa a God.”

⁵³ Gi a Jisas ke taveti au kori meleha iangeni. Turughu kori dani iangeni, mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi mara na Farise kena turughu sokara pungusia a Jisas. Imarea kena huatia na huahuati ke sethe me ke vahotha. ⁵⁴ Imarea kena eia iaani eigna kena magnahaghinia a Jisas keda velea sa fata ke boi jino eigna kedana fatea.

12

Saghoi Leghua na Puhidia Mara na Farise (Matiu 10:26-27)

¹ Kori maghavi iangeni, sethe na toghai tinoni kena haidu mai tagna a Jisas mena veitatapalighi. A Jisas ke kidi velera nigna na komi vaovarongo, “Reireghi toke ghamu tagna na komi puhidia mara na Farise. Imarea kena boi leghua na hava kena velepuhiragna na komi tinoni. ² Na komi fata gougovu na komi tinoni kena poloa kori havidia a God keda tateli au. ³ Na hava koti velea kori puni, na komi tinoni kedana rongovia kori raraha, ma na hava koti ngungu eigna korai chogho, imarea kedana ghuu aua tadia na komi tinoni.”

A God Vamua katida Mataghunia (Matiu 10:28-31)

⁴ A Jisas ke velera mua, “Ara kulagu, oti saghoi mataghunira arahai kedana tangomana na vatheheagna na tonomiu, kari ena boi tangomana nidia na vatheheagna na tarungamiu. ⁵ Keana inau ku velegghamu ahai kotida mataghunia. Oti mataghunia vamua a God, eigna imanea ke tangomana na vatheheagna na tonomiu me mono mua nigna na mana bali soni vanoa na tarungamiu kori meleha papara. Inau ku ghoi velegghamu, oti mataghunia vamua a God.

⁶ “Ighamu koti adoa ghohi, e lima na manu iso e rua na seleni vamua na volidia. Keana a God ke boi togha sanira sikei itadia. ⁷ Na vunegna iaani oti saghoi mataghu, eigna kori ghaghanagna a God ighamu koti nagho vano tadia na komi manu iso. Ma na komi sesehugna na ulumiu a God ke ijumira gougovu.”

Saghoi Mamamo eigna a Jisas (Matiu 10:32-33; 12:32)

⁸ A Jisas ke ghohi velera, “Gi ahai ke vele aua tadia na komi tinoni imanea nigua na vaovarongo, inau, na Dathei Tinoni, kuda vele aua imanea nigua na vaovarongo tadia na komi enjel nigna a God. ⁹ Kari ahai keda vele aua tadia na komi tinoni imanea boi nigua na vaovarongo, inau ghua kuda vele aua tadia na komi enjel nigna a God, imanea

boi nigua na vaovarongo. ¹⁰ Ahai keda haghore diadikala na Dathei Tinoni, a God ke tangomana na talutavoghagna na paluhagna. Keana ahai keda haghore diadikala na Tarunga ke Tabu, a God keda boi talutavogha na paluhagna imanea.

¹¹ “Sa maghavu imarea kedana hatighamu kori nidia na komi vathe haidu bali fateghamu. Kori vido ighamu kotida sokara naghodia arahai kena baubatu, oti saghoi toatogha puala na hava kotida velela bali adoa imarea ighamu koti boi ei hahia sa fata. ¹² Eigna na Tarunga ke Tabu keda veleghamu na hava kotida velela kori maghavu koti sokara naghodia.”

Na Titiono Velepuih eigna na Mane Padarongo

¹³ Sina tinoni tadia na mavitu ke veleagna a Jisas, “Velepuih, o veleagna a toghagu eigna keda kemulia romami na komi fata ke thehe sania a tamamami.”

¹⁴ A Jisas ke ania, “Nighe, boi nigua na agutu inau kudu vajinoa na fata iaani varihotaghimi roghamu tamatahi.” ¹⁵ Gi e veleragna arahai kena mono ngengeni, “Reireghi toke ghamu! Saghoi magnahaghinia na komi fata ke sethe kotida tonogna. Eigna na pukuni havimiu e boi mono tagna na komi fata koti tonogna.”

¹⁶ Gi e titionoa vanira na titiono velepuih iaani: “Sina mane padarongo ke tonogna na thepa ke toke. Na komi fata ke joura ke kotu toke me sethe na sagharodia. ¹⁷ Imanea ke toatogha ghehegna vaghagna iaani, ‘Na hava hiri kudu eia ikeagaieni? Eigna nigua na komi vathe bali boa na komi sagharo eri ena iso ghohi.’ ¹⁸ Gi imanea ke velela, ‘Inau ku adoa na hava kudu eia. Inau kudu reo horua na komi vathe ke iso eigna kudu agutua na komi vathe mathangani ke hutu vano ke naba kudu boa haghea nigua na komi fata gougovu. ¹⁹ Gi kudu velela itagua, Toke puala, inau ku boa haghea ghohi na komi fata gougovu ku magnahaghinia tagna na komi vinogha keda mai. Mi ikeagaieni inau kudu mamatho kori nigua na agutu. Inau kudu vanga mu kou mu eia na komi fata keda vatotogou.’

²⁰ “Keana a God ke veleagna, ‘O mee! Kori bongi iaani ighoe koda thehe, mo boi adoa ahai keda tonogna na komi fata gougovu ko kalitira ghehemu.’ ”

²¹ Gi a Jisas ke velera na mavitu, “E tutuni, arahai kena kalitira komi nidia na fata ke sethe, kari ena boi eia na komi fata ke nagho tagna a God, imarea kena mee.”

Vaututunia a God

(Matiu 6:19-21, 25-34)

²² Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, “Na vunegna iangeni, inau ku veleghamu e boi toke keda horuhaihad na ghaghanamiu eigna na hava kotida ghania ba na hava kotida pokoagna na tonomi. ²³ Eigna na havimiu ke nagho vano tagna na vanga ma na poko. ²⁴ Oti reghira vano na komi manu. Ena boi joua mena boi ghelia sa vanga. E teo sa nidia na vathe bali boa sa vanga, keana a God ke hera ghadia. Tagna a God ighamu koti nagho vano tadia na komi manu. ²⁵ Toke keda horuhaidi na ghaghanamiu eigna na komi fata kori havimiu, ighamu boi tangomana nimiu na vateveagna na havimiu. ²⁶ Na vunegna ighamu koti boi tangomana nimiu na vateveagna na havimiu, ehava gi e horuhaihad na ghaghanamiu eigna na komi fata ke sethe?”

²⁷ “Oti reghira vano na komi falaoa. Ena boi agutu mena boi sukia sa pohedia. Kari inau ku veleghamu, toke a King Solomon ke padarongo, e teo sa nigua na pohe ke ulaghagna vano tadia na komi falaoa. ²⁸ God ke vatokea na dodorodia na komi falaoa kena mono vamua sina ghathi vido iso, gi ena sonira vano kori joto. Gi keda eia iangeni, ighita kati adoa imanea keda heghita na poheda. Nimiu na vaututuni ke lae puala! ²⁹ Oti saghoi toatogha puala na hava kotida ghania ma na hava kotida kouvia. Saghoi lubatia na ghaghanamiu keda horuhaihad eidia na komi fata irangeni. ³⁰ Aarahai kena boi adoa a God, na ghaghanadia ke horuhaihad eigna na komi fata irangeni. Oti saghoi eia vaghagna iaani, eigna a Tamamiu ke adoa ghohi na komi fata koti magnahaghinia. ³¹ Gi kotida pukuni magnahaghinia a God keda vunaghi pungusighamu, moti eia na hava ke vatotogoa, a God keda heghamu na komi fata iraani ke nabamiu.

Na Pada Rongo I Popo

³² “Toke kotida boi sethe, oti saghoi mataghu. Eigna a Tamamiu ke magnahaghinia keda heghamu na komi fata ke kalitira vanira arahai kena lubatia na vunaghi pungusiragna. ³³ Oti vano moti salemua na komi fata koti tonogna moti hera na rongodia mara kena kuma. Gi kotida eia iaani, ighamu vaghagna koti boa nimiu na rongo i popo kori ngoi keda boi dika. Ma nimiu na rongo teo keda govu eigna ke mono i popo. Mara na biabilau kena boi tangomana nidia na bilauagna ma na komi kokorosi kena boi tangomana na diadikalagna. ³⁴ Oti eia vaghagna iaani eigna na hehemiu keda leghua na hava ke nagho vano itamiu.

*Mono Kaikaliti eigna na Tabiruagna Mai a Lod
(Matiu 24:45-51)*

³⁵⁻³⁶ “Oti mono kaikaliti hahali vaghadia mara na agutu kena mono pitua na vunaghidia keda tabiru mai kori vangahaidu taulaghi. Imarea kena pipisia na pohedia mena totha nidia na lui. Kori vido ke tabiru mai, imanea ke jaejathe kori hageha mena saisami hangavia vania. ³⁷ Na vunaghidia keda eia na fata ke toke vanira eigna imanea ke reghira kena kaikaliti eigna na tabiruagna mai. Inau ku veleghamu, na vunaghidia keda pipisi kori pohe bali agutu me velera eigna kedana nohe me heraghadia. ³⁸ Tutuni, gi mara na agutu kedana kaikaliti eigna na tabirugna mai, na vunaghidia keda eia na fata ke toke vanira. Toke imanea keda mai kori hotaghi bongi ba kori vuevughei puni, na mane agutu ke toke keda mono kaikaliti.

³⁹ “Oti toatogha iaani, na tinoni ke tonogna na vathe ke boi adoa na maghavu keda mai na mane bilau. Gi keda adoa, imanea keda boi lubatia na mane bilau keda haghe kori vathegna. ⁴⁰ Vaghagna iangeni, ighamu oti mono kaikaliti hahali eigna na Dathei Tinoni keda tabiru mai kori vido ighamu koti boi adoa.”

⁴¹ A Pita ke huatia a Jisas, “Ehava? Lod ighoe ko velela na titiono velepuhi iaani eimami ighami vamua, ba eidia na mavitu gougovu?”

⁴² A Lod ke haghore tughua, “Ahai na mane agutu ke toke me ke thaothadogha? Imanea na mane agutu na vunaghi keda lubatia vania na reireghiagna kekeha mara nigna na mane agutu eigna keda heraghadia na vanga kori vido kedana vanga. ⁴³ Ma na mane agutu iangeni keda totogo kori vido na vunaghigna keda tabiru mai kori vathegna me reghia imanea ke ei tokea nigna na agutu. ⁴⁴ Inau ku veleghamu, “Kenughua na vunaghigna keda lubati vania na reireghiagna komi nigna na fata gougovu. ⁴⁵ Keana e boi toke gi na mane agutu keda toatogha na vunaghigna keda boi tabiru mai saisami me turughu thabuhira na komi tinoni kena agutu. Gi e vanga me kou memee hahali. ⁴⁶ Na vunaghi keda tabiru mai kori na maghavu na mane agutu iangeni ke boi pitua me boi kaikaliti eigna. Na vunaghi keda pukuni vapara na mane agutu iangeni, me keda vetula vano bali papara duadia arahai kena boi vaututuni.

⁴⁷ “Na mane agutu ke adoa na agutu na vunaghigna ke magnahaghinia imanea keda ei vania, kari e boi kaikaliti me boi eia, na vunaghigna keda pukuni vapara imanea. ⁴⁸ Kari na mane agutu ke boi adoa na agutu na vunaghigna ke magnahaghinia keda ei vania me eia na fata ke hahi, na vunaghigna keda boi rae vapara imanea. Vaghagna iaani, gi a God keda hea na tinoni na fata ke sethe, a God ke magnahaghinia keda eia na komi fata ke toke ke sethe. Gi a God keda hea na tinoni na fata ke sethe vano, a God ke magnahaghinia keda eia na komi fata ke toke ke sethe vano.”

*A Jisas ke Mai bali Thevurua na komi Tinoni
(Matiu 10:34-36)*

⁴⁹ A Jisas ke ghoi velera, “Inau ku mai bali ifua na joto kori maramagna keda thevurua na komi tinoni, ma magnahaghinia na joto iangeni ke kidi ghathagna ghohi.

⁵⁰ “Kari inau kuda kidi papara. Ma na ghaghanagu keda boi toke me ghieghilei govu na papara iangeni. ⁵¹ Ehava? Ighamu koti ghaghana inau ku mai bali hatia mai na soleana kori maramagna? Teo! Inau ku mai bali thevurua na komi tinoni. ⁵² Turughu ikeagaieni me vano, na komi tinoni kena mono koragna sina vathe kedana thevurua. Gi keda mono e lima na tinoni koragna sina vathe, e tolu na tinoni kedana dothoviu me rua koroda boi dothoviu. Ba e rua koroda dothoviu me tolu kedana boi dothoviu. ⁵³ A tamagna na a dathegna mane koroda veiriurihughi. A idogna na a dathegna vaivine koroda veiriurihughi. Me rua na vungoagna vaivine koroda eia vaghagna iangeni mua.”

⁵⁴ A Jisas ke velera na mavitu, “Gi kotida reghia na puni ke hadi mai i paka, ighamu koti adoa kenughua e uha. Ma na uha ke pukuni mai hiri. ⁵⁵ Gi keda mai na ghuighuri sokara lau, ighamu koti adoa kenughua e vuvughu, moti vajangia hiri na vuvughu. ⁵⁶ Ighamu koti adoa na hava keda tate mai tagna sina dani eigna oti adoa puala na komi vaughithatha kori na maaloo ma na thepa. Keana ighamu koti boi adoa na ghaghana ikoragna na komi fata ku eia. Ighamu koti eia vaghagna koti jino kari oti boi jino!

⁵⁷ “Ehava gi oti boi vahia ghehemiu na fata ke jino kotida eia na? ⁵⁸ Gi nimua na thevuiva ke magnahaghinia keda hatigho kori vido bali fate, o kidi pipilia na vajinoagna na hava ke hahi varihotaghimiu kori vido koro boi jufu mua kori vido bali fate. Gi koroda boi vajino, imanea keda hatigho vano tagna na mane bali fate, mi manea keda lubatigho vano tadia mara na pulis eigna kedana sonigho haghe kori vathe tatari. ⁵⁹ Inau ku veleghamu, teo koda mamaluha mo ghieghilei voli huia engiha na rongo kena velegho koda volia.”

13

Tughua na komi Puhimiu ke Dika

¹ Kori vido iangeni kekeha tinoni kena mono ngengeni kena veleagna a Jisas eidia kekeha maradia i Galili ke vathehera a Pailat kori vido kena havughaghi vania a God. ² A Jisas ke velera, "Ehava? Ighamu koti ghaghana na thehe ke dika ke padara ke tateli aua imarea kena dika vano tadia na komi tinonidia i Galili?" ³ Teo! Gi kotida boi tughua na havimiu ke koakoa, ighamu huju kotida thehe vaghadia imarea. ⁴ Ba vaghagna ivei kori ghaghanamiu eidia salaghe alu na tinoni kena thehe kori vido ke horuvira na vathe ke hutu i Siloam? Ighamu koti ghaghana na fata ke padara ke tateli aua imarea kena dika vano tadia na komi tinonidia i Jerusalem? ⁵ Teo! Inau ku ghoi veleghamu ghua, gi kotida boi tughua na havimiu ke koakoa, ighamu huju kotida thehe vaghadia imarea."

Na Titono Velepuih eigna na Ghai Figh ke boi Sagharo

⁶ Gi a Jisas ke titono vanira na titono velepuhi iaani: "Sina mane ke joua na ghai fig kori nigna na gnatha. Sethe na maghavu imanea ke vano me hiroa na sagharo itagna me boi pada. ⁷ Me veleagna na mane agutu ke agutu kori nigna na gnatha, 'Reghia, e tolu ghohi na vinogha inau ku mai hiro sagharogna mu boi reghia sikei. O toka horua, eigna ke hai mono kori thepa bali agutu vanga.' ⁸ Kari na mane agutu ke ania, 'Vunaghi, o talua vano ghua sikei na vinogha. Inau kuda ghelia kililia mu boa na thepa ke toke kori vunegna. ⁹ Gi keda sagharo kori vinogha ke mai, bule e toke. Keana gi keda teo ri, bule tangomana koda toka horua.' "

A Jisas ke Vatoke Tabirua sina Vaivine Puhu kori Sabat

¹⁰ Tagna sina Sabat a Jisas ke velepuhira na mavitu kori vathe haidu. ¹¹ Sina vaivine puhu ke mono ngengeni, na tidatho ke vathokia na poghurugna me boi tangomana keda sokara jino koragna salaghe alu na vinogha. ¹² A Jisas ke reghia me kiloa maia itagna me velea, "Ighoe ko mamaluha tagna na vahaghi ke padagho." ¹³ Imanea ke tangolia mi kori vido iangeni vamua iia ke sokara jino me veletokea a God.

¹⁴ Na mane ke baubatu kori vathe haidu iangeni ke dikatagna tagna a Jisas eigna imanea ke vatoke tabirua kori Sabat. Imanea ke velera na mavitu, "E ono na dani koragna na wik bali eiagna na agutu. Oti mai tadia na komi dani irangeni eigna kedana vatokeghamu kori nimiu na komi vahaghi. Boi kori Sabat."

¹⁵ A Lod ke veleragna, "Ighamu koti eia vaghagna koti jino, kari oti boi jino! Ehava? Kori Sabat ighamu koti unuhira nimiu na kau ma na dongki kori vido koti pinitira moti hatira vano kori bea moti vakoura? Hii, ighamu koti eia iangeni. ¹⁶ Na vunegna iangeni e toke vamua inau ku vamamaluha kori Sabat na vaivine iaani tagna na vahaghi ke pada. Iia ke havi kori vinahuhugna a hutuda Ebrahim, ma a Satan ke taria koragna e salaghe alu na vinogha." ¹⁷ Kori vido a Jisas ke velea iaani, arahai kena thevuiokna itagna kena maomamo nidia puala. Keana na mavitu kena tologo nidia puala tadia na komi fata ke toke ke eia a Jisas.

God keda Vunaghi Pungusira na Mavitu ke Sethe

(Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ A Jisas ke huatira na mavitu, "Na hughuta nigna a God, vaghagna ivei kori ghaghanamiu na? Na hava kuda titionoa gi kotida thaothadoghagna? ¹⁹ E vaghagna sina katuragna na ghai mastad na tinoni ke joua kori nigna na gnatha. Na katura ke kotu hadi me hutu ma na komi manu kena mai mena agutu gnekudia itadia na komi otogna."

²⁰ A Jisas ke ghoi huatira, "Na hava kuda titionoa gi kotida thaothadoghagna na havi a God ke vunaghi pungusia? ²¹ Vaghagna sina ghathi vido isi sina vaivine ke ngignoa duagna sina duku flaoa. Leghugna na ngignoa, na isi ke vapotea na flaoa me hutu."

Na Hagetha ke Kapocho

(Matiu 7:13-14, 21-23)

²² Kori vido a Jisas ke talu taveti me vano i Jerusalem, imanea ke velepuhira na mavitu tadia na komi meleha ke vano jufu itadia. ²³ Sina tinoni ke huatia, "Vunaghi, rua tolu tinoni vamua kedana hatia na havi ke teo na govugna na?"

A Jisas ke ania, ²⁴ "Oti agutu heta eigna kotida haghe kori hughuta nigna a God eigna na hagetha ke kapocho. Inau ku veleghamu, sethe na tinoni kedana pipilia na haghe vano kari imarea kedana boi tangomana. ²⁵ Kori vido na mane ke tonu vathe keda sokara hadi me bilakia na hagetha, ighamu kotida sokara kosi moti kiokido kori hagetha moti velea, 'Lod o hangavia vanighami na hagetha.' Keana imanea keda veleghamu, 'Inau ku bosu adoghamu, mu bosu adoa ivei itagna koti mai.' ²⁶ Gi ighamu kotida velea, 'Ighami

kiti vanga miti kou duamu mo velepuhighami tadia na komi melehamami.’²⁷ Keana imanea keda veleghamu, ‘Inau ku bosu adoghamu mu bosu dooa ivei koti mai. Oti taveti sanu ighamu koti ei hahalia na komi fata ke dika.’

²⁸ ‘Ighamu kotida reghia a Ebrahim, Aisak ma a Jakob duadia na komi profet kori hughuta nigna a God. Keana a God keda sonighamu au i kosi. Kori vido iangeni, ighamu kotida dikahehe moti tangi moti gigiri kei.’²⁹ Sethe na tinoni kedana mai tadia na komi meleha ivei mi vei kori maramagna. Imarea kedana nohe kori vangahaidu kori hughuta nigna a God.³⁰ Inau ku veleghamu, arahai kena leghu ikeagaieni kedana nagho. Ma arahai kena nagho ikeagaieni kedana leghu.”

*A Jisas ke Dothovia Puala i Jerusalem
(Matiu 23:37-39)*

³¹ Kori vido iangeni kekeha Farise kena mai tagna a Jisas mena veleagna, “Gi koda magnahaghinia koda talu havi, o taveti au tagna na meleha iaani, eigna a Herod Antipas ke magnahaghinia keda vathehegho.”

³² A Jisas ke haghore tughura, “A Herod ke dika vaghagna na aku ke asi. Oti vano moti veleagna inau kuda talu gigi aura na komi tidatho, mu vatoke tabirura arahai kena vahaghi. Me boi hau, inau kuda vagovua nigua na agutu.”³³ Ikeagaieni mivughei mi kekeha dani mua, inau kuda talu eia nigua na taetaveti me ghiaghilei jufungia i Jerusalem. Eigna Jerusalem vamua na meleha imarea kena vathehera na komi profet.”

³⁴ Gi a Jisas ke velea, “Jerusalem, Jerusalem! Ighoe ko pirira mo vathehera na komi profet a God ke vetulara atu itamua. Sethe na maghavu inau ku magnahaghinia koda hathegho, vaghagna na kokorako vaivine ke hathatanora ara dathegna sarai baghigna me reireghira. Keana ighoe ko boi lubatiu gi kuda hathegho.”³⁵ Ikeagaieni a God ke au sanigho me au sania nigna na Vathe ke Tabu. Inau ku velegho, ighoe koda boi reghiu me ghiaghilei jufu kori dani ighoe koda velea, ‘God, o vatokea imanea ke mai duagna nimua na mana.’”

14

A Jisas ke Vatoke Tabirua sina Mane kori Sabat

¹ Tagna sina Sabat a Jisas ke vano eigna keda vanga kori vathegna sina mane ke nagho tadia mara na Farise. Kori vido iangeni imarea kena kaekalea a Jisas,² eigna sina mane ke mono ngengeni ke pada na vouvonu me pote na naegna ma na limagna. Gi a Jisas keda vatoke tabirua imanea kori Sabat, imarea kedana fatea.³ A Jisas ke huatira mara na Farise mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses, “E lubatia mua nida na vetula keda vatoke tabirua ahai ke vahaghi kori Sabat ba teo?”⁴ Kari imarea kena boi haghore tughua. Ma a Jisas ke tangolia na mane ke vahaghi me vatoke tabirua me vetula aua.⁵ A Jisas ke ghoi huatira, “Ehava? Gi a dathemu ba nimua na kau keda sikili horu kori lodu kori Sabat, ighoe koda vano saisami mo hatia aua ba teo?”⁶ Me teo sikei tinoni ke haghore tughua a Jisas.

Na Velepui eigna na Mono Taluleghu

⁷ Jisas ke reghira na komi tinoni kena mai bali vanga kena magnahaghinia kedana nohe tadia na komi sape nidia mara kena nagho. Imanea ke velera na komi haghore iraani:⁸ “Gi sina tinoni keda hulaghinigho kori vangahaidugna na taulaghi, o saghoi vano nohe kori nidia na sape mara kena nagho, eigna da kenughua mai sina tinoni ke nagho vano itamua.”⁹ Gi na mane ke hulaghinigho keda velegho, ‘O sokara hadi, eigna keda atu nohe ngengeni na mane iaani ke eu mai.’ Gi keda ai, ighoe koda maomamo nimua, eigna kedana hatigho mena vanohegho kori nidia na sape mara kena boi nagho.

¹⁰ “Kori vido kena hulaghinigho kori na vangahaidu, o vano mo nohe kori vagovui sape. Kori vido keda reghigho na mane ke eia na vangahaidu, imanea keda velegho, ‘Kulagu, o vano mo nohe kori sape ke toke vano iangeni.’ Kori vido iangeni na komi tinoni kedana reghia imanea ke ghaghana bohegho.”¹¹ Inau ku veleghamu iaani eigna kotida thaothadoghagna a God keda vahorua ahai ke tautalunagho me keda ghaghana bohea ahai ke taluleghu.”

¹² Govu gi a Jisas ke haghore vania na mane Farise ke eia na vangahaidu, “Kori vido ko eia na vangahaidu, o saghoi hulaghinira vamua ara kulamu, ara tahimu, ara vikemu, ma arahai kena padarongo kena mono gharanigho. Eigna imarea tangomana kedana hulaghinigho kori nidia na vangahaidu eigna kedana tughu tabirua na hava ko eia vanira.”¹³ Keana gi koda eia na vangahaidu, o hulaghinira arahai kena kuma, ma arahai kena thehe na naedia ba na limadia, ma arahai kena doa.¹⁴ Gi koda eia iangeni, a God keda vatokegho. Imarea kedana boi tangomana nidia na tughu tabirua na

hava ko eia vanira. Kari a God keda tughu tabirua vanigho kori vido arahai kena jino kedana sokara tabiru kori thehe.

*Titiono Velepui eigna na Vanga Haidu ke Hutu
(Matiu 22:1-10)*

¹⁵ Sina mane ke nohe duadia ke rongovia na hava ke velea a Jisas me ania, "Ahai keda mono kori na vangahaidu kori hughutagna a God keda togotu puala."

¹⁶ A Jisas ke velea, "Sina mane ke eia sina vangahaidu hutu me hulaghinira na komi tinoni ke sethe. ¹⁷ Kori vagovuagna na kaikaliti, imanea ke vetula nigna na mane agutu eigna keda vano velera arahai ke hulaghinira, 'Oti mai! Na komi fata ke kaikaliti govua ghohi.' ¹⁸ Keana imarea gougovu kena velea kena rugusi nidia. Sina mane ke velea, 'Inau ku volia sina vido thepa mu magnahaghinia kuda vano reghia. O veleagna e vahothahaghiniu na atu.' ¹⁹ Sina mane ke velea, 'Inau ku eu volia vamua e salaghe na kau mu haga vano vaagutura eigna kuda adoa ena agutu toke ba teo. O veleagna e vahothahaghiniu na atu.' ²⁰ Sina mane mua ke velea, 'Na vunegna ku eu taulaghi nigua vamua, inau ku boi tangomana nigua na atu.'

²¹ "Na mane agutu ke tabiru me veleagna na vunaghigna na komi fata iraani. Na vunaghigna ke dikatagna me velea nigna na mane agutu, 'O vano saisami tadia na komi hangana hutu ma na komi hangana iso mo hatira mai arahai kena kuma, ma arahai kena thehe na naedia, ma arahai kena doa.' ²² Kori vido na mane agutu ke eia iaani, imanea ke tabiru tagna me veleagna, 'Inau ku eia ghohi na hava ko veleugna, kari sethe mua na komi sape ke manga.' ²³ Ma na vunaghigna ke veleagna, 'O vano mo kilora mai arahai kena mono kosigna na melehada mo vano tadia na komi hangana kori leleghai mo kilora mai na komi tinoni eigna keda vonu nigua na vathe. ²⁴ Teo sikei itadia arahai ku kidi hulaghinira kedana mai gnamia na vanga ku kalitia vanira.' "

*Ahai ke Magnahaghinia keda nigna na Vaovarongo a Jisas keda kidi Toatogha Toetoke
(Matiu 10:37-38)*

²⁵ Sina maghavu na mavitu ke sethe kena leghua a Jisas. Imanea ke rei tabiru me anira, ²⁶ "Ahai ke magnahaghinia keda nigua na vaovarongo, imanea keda dothoviu inau vano tagna a tamagna ma a idogna, a taugna mara dathegna, mara tahigna mara vaivinegna, vaghagna mua na havigna ghehegna. ²⁷ Ahai ke boi sasaa na papara ma na thehe eigna ke leghuu inau, imanea ke boi nabagna keda nigua na vaovarongo.

²⁸ "Gi sikei itamiu keda haga agutua na vathe ke hutu, na hava keda eia? Imanea keda kidi nohe me toatogha engiha na rongo keda nabagna na agutuagna. Imanea keda ijumia nigna na rongo eigna keda adoa e naba ba teo. ²⁹ Gi keda boi eia iangeni, me turughu sokaraghinia vamua, imanea keda boi tangomana na agutu govuagna na vathe eigna na rongo ke boi nabagna. Ma arahai kena reghia na vathe ke boi govu, imanea kedana kihaghinia mena velea, ³⁰ 'Reghia, na mane iangeni ke turughu agutua nigna na vathe me boi tangomana nigna na vagovuagna!'

³¹ "Gi na king keda kaikaliti bali taveti au duagna e salaghe na toghai soldia eigna keda rihua sina king tavogha ke mai duagna e tutughu na toghai soldia. Gi e taveti au, imanea keda kidi nohe horu me toatogha gi nigna na komi soldia kedana tangomana na rihuragna na komi soldia nigna na king tavogha ba teo. ³² Gi keda adoa ke vahothahaghinia, imanea keda vetulara vano kekeha tinoni tagna na king tavogha iangeni kori vido ke hau eigna kedana kaea, 'Na hava ko magnahaghinia kitida eia eigna katida boi rihu?' ³³ Vaghagna iangeni hiri, oti kidi toatogha nimiu toetoke gi kotida nigua na komi vaovarongo. Eigna ahai keda boi taveti sania nigna na komi fata gougovu, imanea boi tangomana keda nigua vaovarongo."

³⁴ "Na sol na fata ke toke bali vamugna na vanga. Keana gi keda beabeagha, boi tangomana nidia kedana ghohi vaaha. ³⁵ Ma na sol iangeni ke boi tangomana na vatokeagna na thepa me boi toke bali eiagna sa fata. E nabagna da sonia vamua. Ahai ke magnahaghinia na thaothadoghagna iaani, imanea keda vaovarongo toetoke."

15

*Na Titiono Velepui eigna na Sip ke Hahi
(Matiu 18:12-14)*

¹ Sina maghavu sethe mara na oho takis duadia kekeha mara koakoa kena hathatano mai eigna kedana vaovarongo tagna a Jisas. ² Mara na Farise mai mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena titiono popoloa a Jisas vaghagna iaani, "Na mane iaani ke magnahaghinira puala mara na koakoa me vanga mua duadia."

³ Ma a Jisas ke velera na titiono velepuhi iaani: ⁴ “Gi sina mane itamiu keda tonogna sina hathangatui sip me hahi sikei itadia, na hava keda eia na mane iangeni? Imanea keda talu horura e hia hangavulu me hia na sip kori vido kena vanga me vano hiroa sikei ke hahi me ghioghilei pada. ⁵ Kori vido ke pada, imanea keda totogo me ghalalua, ⁶ me hatia vula. Imanea keda kilora mai ara kulagna ma arahai kena mono gharania me veleragna, ‘Inau ku totogo puala eigna ku pada ghohi na nigua na sip ke hahi. Oti mai moti totogo duagu!’ ” ⁷ Gi a Jisas ke velera, “Vaghagna vamua iangeni kori vido na tinoni koakoa ke tughua na havigna ke koakoa. Arahai kena mono i popo kedana totogo hutu puala. Nidia na totogo eigna na tinoni iaani keda hutu vano tagna nidia na totogo eida e hia hangavulu me hia na tinoni kena jino ghohi.

Na Titiono Velepuhi eigna na Rongo ke Sosoni

⁸ “Gi sina vaivine keda tonogna e salaghe na sileni me sosoni sikei, na hava keda eia iia na? Iia keda totha na lui me jaroa na vathe me hiroa ivei mi vei me ghioghilei reghipada. ⁹ Kori vido ke pada, iia keda kilora mai ara kulagna ma arahai kena mono gharania me veleragna, ‘Inau ku totogo nigua hutu puala eigna ku pada nigua na sileni ke sosoni. Oti mai moti totogo duagu!’ ¹⁰ Gi a Jisas ke velera, “Inau ku veleghamu, e vaghagna iangeni kori vido na tinoni koakoa ke tughua na havigna ke koakoa. A God ma na komi nigua na enjel kena totogo hutu puala kori vido sina tinoni ke koakoa ke tughua na havigna ke koakoa.”

Na Titiono Velepuhi eigna na Mane Mathangani ke Taveti Sania a Tamagna

¹¹ A Jisas ke ghohi anira, “Sina mane ke mono e rua na dathegna mane. ¹² Na mane ke havi leghu ke veleagna a tamagna, ‘Mama, o heu mai nigua na komi fata kuda hatia kori vido koda thehe.’ Ma a tamagna ke kemulia vanira nigua na komi fata koroda hatia.

¹³ “Boi hauhaugna leghugna iaani, na mane ke havi leghu ke salemua komi nigua na fata me hatia na rongo me taveti vano tagna sina meleha ke hau. Kori vido ke mono ngengeni, imanea ke sonia govu nigua na rongo tagna na puhi havi ke mee. ¹⁴ Leghugna na soni govuagna nigua na rongo, na rofo ke hutu ke pada na meleha iangeni mi imanea ke turughu papara. ¹⁵ Imanea ke vano tagna sina mane kori meleha iangeni me kaea eigna keda hea sa agutu. Na mane iangeni ke vetula vanoa eigna keda reireghira nigua na komi botho. ¹⁶ Na mane mathangani ke rofo puala me haga ghania na vanga ke hera ghadia na komi botho, eigna e teo sa tinoni ke hea ghagna.

¹⁷ “Leghugna kekeha dani, na ghaghana ke jino ke ghohi tabiru mai itagna me toatogha vaghagna iaani, ‘Komi nigua na mane agutu a tamagu kena vanga mena mahu, kari inau u rofo mu haga thehe. ¹⁸ Inau kuda ghohi tabiru vamua tagna a tamagu mu kuda veleagna, ‘Mama, inau ku koakoa pungusia a God mu koakoa pungusigho ighoe. ¹⁹ Ikeagaieni inau u boi nabagu gi koda kilou a dathemu. O lubatiu eigna kuda sikei tadia nimua na komi mane agutu.’ ”

²⁰ “Gi imanea ke sokara hadi me tabiru tagna a tamagna. Kori vido imanea ke taveti mai mua tagna ke hau, a tamagna ke reghia me rarovia. Imanea ke raghe vano tagna a dathegna me tangolia me kisia. ²¹ Ma a dathegna ke ania, ‘Mama inau ku koakoa pungusia a God mu koakoa pungusigho ighoe. Ikeagaieni inau u boi nabagu gi koda kilou a dathemu.’

²² “Keana a tamagna ke kilora mai mara nigua na mane agutu me anira, ‘Oti hati maia na poko ke toke vano moti vapokoagna. Oti vahaghea na ringi kori kaukaugna ma na sadol kori naegna. Oti eia saisani!’ ²³ Oti vano moti vathehea na kau ke hutu bali eia na vangahaidu. Ighita katida totogo duagna a dathegu, ²⁴ eigna ke vaghagna ke thehe ghohi keana e ghohi havi tabiru. Imanea ke hahi, keana ikeagaieni inau ku pada ghohi.’ Kori vido na komi fata ke kaikaliti ghohi, imanea kena turughu na vangahaidu.

²⁵ “Kori vido iangeni na mane ke havi nagho ke talu agutu mua kori gnatha. Imanea ke vula me mai gharania na vathe me rongovia na komi tinoni kena ifu mena ragi. ²⁶ Imanea ke kiloa mai sina mane agutu me huatia eigna na hava kena eia na komi tinoni. ²⁷ Ma na mane agutu ke veleagna, ‘A tahimu ke tabiru mai ma a tamamu ke vathehea na kau ke hutu me eia na vangahaidu eigna a tahimu ke havi me ghohi tabiru mai.’

²⁸ “Na mane ke havi nagho ke rongovia iaani me dikatagna me boi haghe kori vathe. A tamagna ke au mai itagna me kaea eigna keda vano haghe kori vathe. ²⁹ Keana imanea ke haghore tughu vania a tamagna, ‘O reghia! Sethe na vinogha ghohi, inau ku agutu hutu vanigho mu eia hahali na hava ko veleu. Kari ighoe o boi heu sikei got ke iso gi kuda vangahaidu duadia ara kulagu. ³⁰ Keana kori vido a dathemu iaani ke soni govua nimua na rongo tadia na koi vaivine kikirase ke tabiru mai, ighoe ko vathehea vania na kau ke hutu!’

³¹ “Ma a tamagna ke velea, ‘Dathegu, leuleghu maghavu ighoe ko mono duagu ma na komi fata ku tonogna na nimua. ³² Keana e toke katida totogo mati eia na vangahaidu, eigna a tahimu vaghagna ke thehe ghohi kari e ghohi havi tabiru. Imanea ke hahi, kari ikeagaieni inau ku pada ghohi.’ ”

16

Na Titono Velepuih eigna na Mane Agutu ke Thaothadogha

¹ A Jisas ke eia na titono velepuhi iaani tadia nigna na komi vaovarongo: “Kekeha tinoni kena velea sina mane padarongo vaghagna iaani, “Nimua na mane bali reireghia nimua na komi fata ke diadikala nimua na rongo.” ² Na mane padarongo ke kiloa mai imanea me veleagna, ‘Inau ku rongovia ghohi ighoe ko eia na fata ke dika. O riso horua na hava ko eia tagna nigua na komi fata, eigna inau ku vagovugho kori nimua na agutu.’

³ “Leghugna iaani na mane agutu ke ghaghana vaghagna iaani, ‘A vunaghigu ke vagovuu ghohi inau kori nigua na agutu. Na hava kuda eia ikeagaieni? Inau ku boi heta ghohi kuda ghegheli direni, mu maomamo nigua kuda kaekae rongo. ⁴ Inau ku adoa na hava kuda eia. Toke kuda govu ghohi kori nigua na agutu, na komi tinoni kedana kaliti tokeu kori vathedia.’

⁵ “Imanea ke kilora mai mara kena kaoni tagna na vunaghigna. Gi e veleagna na mane ke kidi mai, ‘Engiha ko kaonia tagna na vunaghigu?’ ⁶ Imanea ke veleagna, ‘Alu na hathangatu galon oela.’ Ma na mane agutu ke veleagna, ‘Iaani na pepagna nimua na kaoni, o reoa saisami mo risoa e vati hathangatu na galon oela vamua.’

⁷ “Kori vido na varuagna na mane ke mai, na mane agutu ke huatia, ‘Ighoe na ba? Engiha ko kaonia tagna na vunaghigu?’ Imanea ke veleagna, ‘Sina hathangatu dukui wit.’ Ma na mane agutu ke veleagna, ‘Iaani na pepagna nimua na kaoni, o reo saisamia mo risoa e vati tutughu vamua.’

⁸ “Na vunaghi ke adoa na fata ke dika ke eia nigna na mane agutu, kari e kilothaba imanea eigna imanea ke thaothaghoda kori na fata ke eia. E tutuni na komi tinoni bongihehe kena thaothadogha vano tadia na komi tinoni kena mono kori raraha kori reireghiragna nidia na komi agutu.”

⁹ Gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, “Oti hathera arahai tavogha tagna nimu na komi fata koti tonogna kori maramagna iaani. Kori vido ke govu nimiu na komi fata moti vano i popo, a God keda kaliti tokeghamu ngengeni.

¹⁰ “Ahai ke tango jino kori reireghiragna na komi fata ke iso, imanea keda tango jino hiri kori reireghiragna na komi fata ke hutu. Keana ahai ke boi tango jino kori reireghiragna na komi fata ke iso, imanea keda boi tango jino kori reireghiragna na komi fata ke hutu. ¹¹ Vaghagna iangeni, gi koda boi tango jino kori reireghiragna na komi fata kori maramagna, a God keda boi vaututunigho kori reireghiragna nigna na pukuni fata ke toke. ¹² Gi koda boi tango jino kori reireghiragna nidia na rongo arahai tavogha kori maramagna iaani, a God keda boi hegho nigna na komi fata i popo.

¹³ “Teo sikei mane agutu ke tangomana na agutu vania e rua na vunaghi. Gi keda eia iangeni, imanea keda thevuioka tagna sikei me dothovia sikei. Ba imanea keda ghaghana bohea sikei me boi ghaghana bohea na varuagna. Vaghagna iangeni, boi tangomana kotida dothovia a God ma na rongo.”

¹⁴ Mara na Farise kena rongovia a Jisas ke velea iaani mena leuleua eigna kena pukuni dothovia na rongo. ¹⁵ A Jisas ke anira, “Ighamu koti eia na komi fata ke sethe eigna na mavitu kedana velea ighamu na komi tinoni jino. Kari a God ke adoa na hava ke mono kori havimiu. Sethe na fata kena ghaghana bohea na komi tinoni kori maramagna, kori matagna a God na komi fata irangeni ke dika puala.”

Na Velepuih eigna na komi Vetula nigna a Moses

(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)

¹⁶ A Jisas ke ghohi velea iaani, “I hau ighita kati leghua na komi vetula nigna a Moses ma na komi fata kena risoa mara na profet. Turughu tagna a Jon Siuvitabu, imarea kena tuturia na Rorongo ke Toke eigna na hughuta nigna a God, me sethe na tinoni kena magnahaghinia a God keda vunaghi pungusira na havidia. ¹⁷ Kari e teo sa fata ke iso keda govu tadia na komi vetula nigna a Moses. Na maaloo ma na thepa keda govu, keana na komi vetula irangeni keda boi govu.

¹⁸ “Gi ahai keda sonia a taugna me taulaghi tagna sina vaivine tavogha, imanea ke ghoho. Ma gi ahai ke taulaghi tagna na vaivine ke sonia a taugna, imanea ke ghoho hiri.”

Na Titono Velepuih eigna a Lasarus ma na Mane Padarongo

¹⁹ A Jisas ke ghoi velea iaani, “Sina mane padarongo ke mono ke pokoa na komi pokoa ke vahotha me vanga na komi vanga ke toke leuleghu maghavu. ²⁰ Me mono mua sina mane ke vonu na tubu kori tonogna, na ahagna a Lasarus. Ara kulagna kena ado hati vanao kori hagethai vathegna na mane ke padarongo eigna keda kaekae nigna rongo. ²¹ A Lasarus ke magnahaghinia puala keda ghania na komi viovidoa vanga ke tomagha tagna na mane padarongo. Imanea ke nohe ngengeni ma na komi aku kena mai mena gnaignapia na komi tubugna.

²² “Kori vido a Lasarus ke thehe, na komi enjel kena hatia eigna keda mono duagna a Ebrahim i popo. Ma na mane padarongo ghua ke thehe mena gilua. ²³ Imanea ke vano kori meleha papara me mono papara puala ngengeni. Imanea ke tada hadi me reghia a Ebrahim tagna ke hau ma a Lasarus ke mono duagna. ²⁴ Na mane padarongo ke ghuuvia a Ebrahim me ania, ‘Mama Ebrahim, o raroviu! O vetula maia a Lasarus itagua eigna keda vagnubua na kaukaugna kori bea, me vaghaua na thapigu. Eigna inau ku papara puala kori joto iaani.’

²⁵ “Keana a Ebrahim ke haghore tughua, ‘Dathegu, ighoe ko adoa, kori havimu ko tonogna na komi fata ko magnahaghinia, kari a Lasarus eni, na komi fata ke dika vamua ke pada imanea. Keana, ikeagaieni imanea ke totogo hutu puala, mi ighoe ko papara puala. ²⁶ Sina fata mua koda toatogha, na lodu hutu ke mono varihotaghida, me teo ahai keda hathavu atu itamua me teo ahai keda hathavu mai itamami.’

²⁷ “Ma na mane padarongo ke veleagna a Ebrahim, “Mama Ebrahim, inau ku kaegho, o vetula vanao a Lasarus kori vathegna a tamagu. ²⁸ O velea eigna keda vano vavotura e lima ara tahigu eigna kedana boi mai kori meleha papara iaani.’

²⁹ “Keana a Ebrahim ke veleagna, ‘Na komi rioriso nigna a Moses ma na komi profet e mono ghohi bali vavotura. Imarea tangomana kedana rongovia mena leghua.’

³⁰ “Ma na mane padarongo ke haghore tughua, ‘Teo, Mama Ebrahim! Imarea kedana boi rongovia. Kari, gi keda vano itadia ahai vamua ke havi tabiru kori thehe, gi imarea kedana tughua na havidia ke koakoa.’

³¹ “A Ebrahim ke velea, ‘Gi kedana boi leghua na komi rioriso nigna a Moses ma na komi profet, toke ahai keda havi tabiru kori thehe keda vano itadia, imarea kedana boi tughua na havidia ke koakoa.’ ”

17

Velepuhi eigna na Koakoa (Matiu 18:6-7; Mak 9:42)

¹ A Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, “Na komi fata ke auaura na komi tinoni keda mono hahali. Kari ahai ke vasikilia na tinoni kori koakoa keda papara puala. ² Ahai ke magnahaghinia keda vajefea sa tinoni ke vaututuni, e toke gi kedana taria na ghahira hutu kori luagna mena soni horua kori tahi, eigna na hava a God keda eia itagna sa tinoni ke vajefea sa tinoni e tahu vano tagna iangeni. ³ Moti reireghi toke ghamu tagna na komi fata koti eia!

“Gi sina tinoni ke leghu inau keda koakoa pungusigho, o veleagna imanea ke ei hahia. Gi imanea ke dikahegna, o talutavogha na paluhagna. ⁴ Gi keda vitu horu eiagna na fata ke dika itamua koragna sina dani, kari e vitu horu maigna itamua me velegho, ‘Inau ku dikahehe hutu puala eigna na hava ku eia,’ o talutavogha na paluhagna imanea.”

Velepuhi eigna na Vaututuni

⁵ Sina dani mara na vetula kena veleagna a Lod Jisas, “O vaheta nimami na vaututuni.”

⁶ Ma a Jisas ke haghore tughura, “Toke nimiu na vaututuni keda iso puala vaghagna na katuragna na ghai mastad, ighamu tangomana kotida veleagna na ghai hutu iangeni ‘O vutigho hadi ghehemu mo vano jougho ghehemu kori tahi,’ ma na ghai iangeni keda leghua na haghoremu.

⁷ “Ehava? Gi ighoe ko mono nimua na mane agutu ke agutu kori ghamua na gnatha be reireghia nimua na komi sip, mi manea ke tabiru mai kori vathe, ighoe koda veleagna, ‘O nohe mo vanga ghamua’ oania? ⁸ Teo! Ighoe koda veleagna, ‘O vano mo kalitia ghagua na vanga mo pipisi toetoke gi o hatia mai ghagua na vanga. Kori vido inau ku govu na vanga, ighoe tangomana koda vanga.’ ⁹ Ehava? Ighoe koda veletokea nimua na mane agutu iangeni eigna ke leghua na haghoremu vamua? Teo! ¹⁰ Vaghagna iangeni itamui. Kori vido koti vagovua na komi fata a God ke veleghamu na eiragna, ighamu kotida velea, ‘Ighami na mara agutu vamua, miti eia vamua nimami na agutu.’ ”

A Jisas ke Vatoke Tabirura Salaghe na Mane Lepa

¹¹ A Jisas ke talu taveti vano i Jerusalem me halu vano varihotaghidia e rua na provins i Samaria mi Galili. ¹² Kori vido a Jisas ke jufu tagna sina meleha, salaghe na mane kena lepa kena mai itagna. Imarea kena sokara tagna ke hau, ¹³ mena ghuuvia, "Jisas, Vunaghi, o rarovighami."

¹⁴ A Jisas ke reghira me anira, "Oti vano tadia na komi pris eigna kedana adoa na tonomiu ke toke ghohi." Kori vido imarea kena taveti vano na tonodia ke pukuni toke tabiru.

¹⁵ Kori vido sina mane itadia ke reghia na tonogna ke toke tabiru, imanea ke ghoi tabiru tagna a Jisas. Imanea ke ghuu heta, "Kilothaba a God, inau ku ghoi toke tabiru!" ¹⁶ Gi e torongaghi tuturu horu itagna a Jisas me veletokea eigna na hava ke ei vania. Imanea, na manegna i Samaria.

¹⁷ Ma a Jisas ke velea, "Nighe! E salaghe na mane ghua ku vatoke tabirura. Ivei e hia na mane na?" ¹⁸ Ehava na mane ke boi Jiu vamua ke tabiru mai bali kilothaba a God?" ¹⁹ Gi a Jisas ke veleagna, "O sokara hadi mo taveti, nimua na vaututuni ke vatoke tabirugho."

*Na Havi kori Maramagna kori vido a Jisas keda Tabiru
(Matiu 24:23-28, 37-41)*

²⁰ Sina dani, kekeha mara na Farise kena huatia a Jisas ingiha a God keda turughu vunaghi pungusira nigna na mavitu. Jisas ke haghore tughura, "Ighamu kotida boi reghia sa vaughithatha eigna kotida adoa a God ke turughu na vunaghi pungusiragna nigna na mavitu. ²¹ Teo ahai keda velea, 'Reghia, a God ke vunaghi eeni,' ba 'Reghia, imanea ke vunaghi ngengeni.' Eigna a God ke vunaghi kori havidia na komi tinoni."

²² Ma a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Sa maghavu keda mai ighamu kotida magnahaghinia puala na reghiagna na dani na Dathei Tinoni keda mai itagna. Keana imanea keda boi mai kori vido iangeni. ²³ Kekeha tinoni kedana veleghamu, 'Reghia, imanea ke mai ghohi me mono ngengeni,' ba 'Imanea ke mono eeni.' Oti saghoi vaututunira moti saghoi vano hiroa. ²⁴ Eigna kori vido na Dathei Tinoni keda tabiru mai, na komi tinoni gougovu kedana tangomana na reghiagna vaghagna kena tangomana na reghiagna na onga ke ongavia ma na rarahagna ke vararaha na maaloa gougovu. ²⁵ Keana gi e tabiru mai na Dathei Tinoni, imanea keda papara puala ma na komi tinoni kena mono ikeagaieni kedana siruhaghinia.

²⁶ "Kori tabirugna mai na Dathei Tinoni, na havidia na komi tinoni keda vaghagna vamua na havidia na komi tinoni kori monogna a Noa. ²⁷ Tadia na komi dani irangeni na komi tinoni kena vanga mena kou mena taulaghi. Imarea kena eia na komi fata iraani me ghieghilei jufu kori dani a Noa ke hahaghe hadi kori vaka. Gi na uha hutu ke horu mai, ma na biringita ke vathehera gougovu.

²⁸ "Ma na havidia na komi tinoni keda vaghagna mua na havidia na komi tinoni kori monogna a Lot. Na komi tinoni kena vanga mena kou, mena saisabiri mena voivoli, mena jou vanga mena agutu vathe. ²⁹ Keana, kori dani a Lot ke taveti au i Sodom, na joto ma na ghahira inge ke sikili horu mai i popo me vathehera gougovu. ³⁰ Vaghagna iangeni, na komi tinoni kedana boi kaikaliti mena peperiki kori dani na Dathei Tinoni keda tabiru mai.

³¹ "Kori dani iangeni, ahai ke mono kosigna na vathe, imanea keda saghoi tabiru haghe bali hatia nigna na komi fata. Ahai ke agutu kori gnatha, imanea keda boi tabiru haghe kori vathe bali hatia sa fata. ³² Oti saghoi havaghinia na hava ke pada a tagna Lot. Iia ke rei tabiru tagna na meleha i Sodom ma a God ke vathehea. ³³ Ahai ke magnahaghinia na tatango ngasi kori havigna kori maramagna, imanea keda boi hatia na havi ke teo na govugna. Kari ahai ke boi tatango ngasi kori havigna kori maramagna me leghuu inau, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna. ³⁴ Inau ku veleghamu, kori vido inau kuda tabiru, e rua na tinoni koroda nere tagna sikei na matha. A God keda hati aua sikei me talua sikei. ³⁵ E rua na vaivine koroda kaikaliti vanga. Ma a God keda hati aua sikei me talua sikei. ³⁶ E rua na mane koroda agutu kori gnatha. A God keda hati aua sikei me talua sikei."

³⁷ Nigna na komi vaovarongo kena huatia, "Lod, ivei keda jufu mai na komi fata iraani ko veleghami?"

A Jisas ke haghore tughura, "Ivei ke mono na fata ke thehe, na komi manu hutu kena haidu vano ingengeni."

¹ A Jisas ke titiono vanira nigna na komi mane vaovarongo sina titiono velepuhi eigna kedana tarai hahali mena saghoi toali. ² Imanea ke velera, "Tagna sina meleha sina mane fate ke mono. Imanea ke boi maimanihihia a God me boi ghaghana bohera na komi tinoni. ³ Sina vaivine thehe sasani kori meleha iangeni ke mai hahali itagna me kaea eigna keda vajinoa na hava ke ei hahia itagna sina tinoni. ⁴ Haga sethe na maghavu na mane fate ke boi sasaa na hatheagna. Vano me vano gi imanea ke toatogha ghehegna, "Toke kuda boi maimanihihia a God mu boi ghaghana bohera na komi tinoni. ⁵ Inau kuda eia na hava na vaivine iaani ke magnahaghinia, eigna gi kuda boi hathea, kenughua iia keda vabuebuleu eigna ke mai hahali itagua me kaeu eigna kuda hathea."

⁶ Ma a Lod ke velea iaani, "Oti toatogha toetoke eigna na hava ke eia na mane fate iaani. ⁷ Toke imanea ke dika, imanea ke hathea na vaivine thehe sasani kori vagovugna. Na vunegna iangeni, ighamu koti adoa a God ke jino keda hathera na komi tinoni ke vahira ghohi kena kaea na haehathe hahali itagna. Ehava? A God keda poru na hatheragna? ⁸ Teo! A God keda saisami na hatheragna. Keana, kori vido inau, na Dathei Tinoni kuda tabiru mai, inau kuda pada sa tinoni kori maramagna ke vaututuniu ba teo?"

Na Titiono Velepuhi eigna na Farise ma na Mane Oho Takis

⁹ Kekeha tinoni kena vaovarongo tagna a Jisas ngeneni kena ghaghana imarea ghehedhia kena jino mena ghaghana mua imarea kena nagho vano tadia na komi tinoni kori matagna a God. A Jisas ke velera na titiono velepuhi iaani: ¹⁰ "Rua na mane koro vano kori Vathe ke Tabu nigna a God bali tarai, sina mane na mane Farise, me sina mane, na mane bali oho takis. ¹¹ Na Farise ke sokara ghehegna me tarai vaghagna iaani, 'God inau ku veletokegho eigna inau ku boi koakoa vaghadia kekeha tinoni. Inau ku boi bilau, ghoho, ba eia na komi puhi ke dika. Mu veletokegho eigna ku boi vaghagna na mane bali oho takis iangeni. ¹² Inau ku sota kori vanga e rua na dani leuleghu wik mu hegho atu na vasalaghegna na rongo kena voliu."

¹³ "Keana na mane bali oho takis ke sokara haunia na mane Farise iangeni me boi tada hadi i popo. Imanea ke dikahhegna eigna na komi koakoa ke eia me tupia na raghagna me velea iaani, 'God o raroviu, inau na mane koakoa.' "

¹⁴ Gi a Jisas ke velea, "Kori vido e rua na mane koro taveti au moro tabiru kori vathedia, na mane bali oho takis ke pukuni jino kori matagna a God, boi na mane Farise. Eigna ahai keda vahaihadia ghehegna a God keda vahorua. Keana ahai keda vahouhorua ghehegna, a God keda vahaihadia."

A Jisas ke Vatabura na komi Gari

(Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kekeha tinoni kena hatira mai na komi gari iso tagna a Jisas eigna keda vatabura. Mara na vaovarongo kena reghira mena haghore peora arahai kena hatira mai. ¹⁶ Kari a Jisas ke kilora mai na komi gari itagna me velera nigna na komi vaovarongo, "Oti lubatira mai na komi gari itagua moti saghoi lutira eigna na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira, imarea vaghadia na komi gari iraani. ¹⁷ E tutuni na hava ku veleghamu, arahai kena boi vaututunia a God vaghagna na gari ke vaututunia, imarea kedana boi mono duadia na komi tinoni a God ke vunaghi pungusira."

Na Mane Padarongo

(Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Sina vunaghidia mara Jiu ke mai me huatia a Jisas, "Velepuhi, ighoe ko toke. Na hava kuda eia gi kuda hatia na havi ke teo na govugna?"

¹⁹ Jisas ke veleagna, "Ehava gi o kilou inau ku toke? A God vamua ke toke. ²⁰ Ighoe ko adoa ghohi na komi vetula: Saghoi ghoho, saghoi vathehea na tinoni, saghoi bilau, saghoi vuha haghoregna ahai, mo ghaghana bohera a tamamu ma idomu."

²¹ Imanea ke haghore tughua a Jisas, "Velepuhi, na komi vetula iraani inau ku leghura turughu mai kori garigu."

²² A Jisas ke rongovia iaani me ania, "Sina fata vamua ko boi eia. O vano salemua na komi fata gougovu ko tonogna, gi o hatia na rongodia mo kemulia itadia mara kena kuma. Gi koda eia iaani, ighoe koda tonogna na komi fata ke toke i popo. O vano eia iaani gi o mai leghuu inau." ²³ Kori vido ke rongovia iaani, imanea ke dikahhegna puala, eigna imanea na mane ke padarongo puala.

²⁴ A Jisas ke rei vano tagna imanea me velea, "E vahotha puala tadia arahai kena pada rongo kedana haghe kori havi a God ke vunaghi pungusia. ²⁵ Tangomana mua na kamel keda haghe vano kori bilogna na nili? Vahotha puala! Keana e vahotha vano mua tagna ahai ke padarongo, na haghe vano kori hughuta nigna a God!"

²⁶ Arahai kena rongovia iaani kena velea, “Keda vahothe puala na hatiagna na havi ke teo na govugna tagna na tinoni ke padarongo na bule, ahai keda tangomana na?”

²⁷ A Jisas ke haghore tughura, “Na hava ke boi tangomana na eiagna na komi tinoni, a God ke tangomana.”

²⁸ A Pita ke veleagna a Jisas, “Reghia! Ighami kiti taveti sania nimami na komi fata miti leghughol!”

²⁹ Gi a Jisas ke velera, “Inau ku veleghamu, ahai ke taveti sania na vathegna, ba a taugna, ba ara tahigna, ba a idogna ma tamagna, ba ara dathegna eigna ke lubatia a God gi keda vunaghi pungusia na havigna, ³⁰ imanea keda hatia sethe vano na fata kori maramagna iaani tagna na komi fata ke taveti sania. Kari kori vido ke mai na maramagna mathangani nigna a God, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna.”

Vatolugna a Jisas ke Titonioa na Thehegna

(*Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34*)

³¹ A Jisas ke hatira salaghe rua nigna na komi vaovarongo ghehedua me velera, “Ighamu koti adoa, ikeagaieni ighita kati atu hadi i Jerusalem. Kori vido kati jufu ngengeni, na komi fata kena risoa mara na profet eigna na Dathei Tinoni, keda kathea.

³² Imarea kena lubati vano kori limadia mara kena boi Jiu. Imarea kedana kihaghinia mena hira mena angusua. ³³ Imarea kedana thabuhia mena vathehea. Keana, kori vatolugna na dani imanea keda havi tabiru kori thehe.”

³⁴ A Jisas na komi vaovarongo kena boi thaothadoghagna na hava ke velea a Jisas. Na pukuni ghaghana ikoragna ke mono polo itadia mena hahi hehedua.

A Jisas ke Vatoke Tabirua sina Mane ke Doa

(*Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52*)

³⁵ Kori vido a Jisas ke mai gharania na meleha i Jeriko, sina mane ke doa ke nohe ghaghireigna na hangana me kaekae rongo tadia arahai kena mai mena vano. ³⁶ Imanea ke rongovia na mavitu ke sethe kena halu atu kori hangana me huatira, “Na hava koti eia?” ³⁷ Mi marea kena veleagna, “Jisas gna i Nasaret ke halu atu.” ³⁸ Gi imanea ke ghuu heta, “Jisas, dathegna Deved,* o raroviu! ³⁹ Arahai kena taveti naghogna a Jisas kena veleagna eigna keda bughoro, keana imanea ke ghoi ghuu heta vano mua, “Jisas, dathegna Deved, o raroviu!”

⁴⁰ A Jisas ke sokara soto me velera eigna kedana hatia mai itagna. Kori vido na mane ke doa ke mai gharania, a Jisas ke veleagna, ⁴¹ “Na hava ko magnahaghinia kuda eia vanigho?”

Imanea ke ania, “Lod inau ku magnahaghinia kuda tangomana na reirei.”

⁴² A Jisas ke velea, “O reirei! Nimua na vaututuni ke vatokegho.” ⁴³ Kori vido iangeni vamua imanea ke reirei. Imanea ke leghua a Jisas me kilothaba a God. Ma na mavitu kena reghia na hava ke eia a Jisas, imarea haju ena kilothaba a God.

19

Sakius ke Magnahaghinia na Reghiagna a Jisas

¹ A Jisas ke jufu kori meleha i Jeriko me taveti thovohaliu vano hotaghigna. ² Sina mane ke nagho tadia mara na oho takis ke mono ngengeni, na ahagna a Sakius. Imanea na mane padarongo. ³ Imanea ke magnahaghinia puala keda reghia nigna a Jisas, kari e boi tangomana keda reghia eigna imanea ke kudo puala ma na mavitu kena sokara peotia. ⁴ Gi e raghe nagho vano tadia na mavitu me habira hadi kori sina ghai sikamo eigna keda reghia a Jisas keda taveti mai kori hangana.

⁵ A Jisas ke mai jufu saragna na ghai me tada hadi me reghia a Sakius me ania, “Sakius o horu mai saisami eigna inau kuda atu kori vathemu ikeagaieni.” ⁶ A Sakius ke horu saisami me hati vano kori vathegna me totogo puala. ⁷ Na mavitu kena reghia iaani mena dikatadia mena velea, “Reghia! Imanea ke vano me mono kori vathegna na mane koakoa.”

⁸ A Sakius ke sokara hadi me veleagna a Jisas, “Lod, inau kuda hera mara kena kuma na thevugna komi nigua na fata. Ma arahai ku pilaunira bali hatia nidia na rongo, inau kuda vati horui tughu tabirugna.”

⁹ Ma a Jisas ke velea, “Ikeagaieni a God ke vahavigho ma arahai kena mono kori vathemu, eigna ighoe ko vaututuni vaghagna a Ebrahim ke vaututuni. ¹⁰ Inau, na Dathei Tinoni, ku mai bali hirora arahai kena jefe eigna kuda vahavira.”

* **18:38** “Dathegna a Deved” Mara Jiu kena adoa a Vahavi keda mai tagna na vinahuhugna a King Deved. Na vunegna iaani imanea ke kiloagna a Jisas “Dathegna a Deved.”

*Na Titiono Velepuih eigna na komi Mane Agutu
(Matiu 25:14-30)*

¹¹ Na mavitu kena rongovia na komi titiono ke titiono a Jisas. Imarea kena toatogha kori vido a Jisas keda jufungia i Jerusalem, a God keda turughu vunaghi pungusia nigra na mavitu. Na vunegna imarea kena mono gharania ghohi i Jerusalem, a Jisas ke eia sina titiono velepuih eigna keda vajinoa na ghaghanadia. ¹² Mi manea velera, "Sina mane puhi ke kaikaliti bali vano tagna sina meleha ke hau eigna na king ngengeni keda hea na mana eigna keda vunaghi pungusia na melehagna ghehegna. Gi imanea keda tabiru mai. ¹³ Gi e taveti au, imanea ke kilora salaghe nigra na mane agutu me hera soasopa na rongo me velera, "Oti nia agutu na komi rongo iaani eigna keda sethe kori vido ku ghohi tabiru mai." Mi imanea ke taveti au. ¹⁴ Kari na mavitu kori melehagna kena boi magnahaghinia keda vunaghi pungusira, mena vetula vano kekeha tinoni tagna na king eigna kedana vano veleagna, 'Ighami kiti bosu magnahaghinia na mane iaani keda vunaghi pungusighami.'

¹⁵ "Keda ai huju, na king ke hea na mana eigna keda vunaghi pungusira. Gi imanea ke tabiru mai kori melehagna. Kori tabirugna mai, imanea ke kilora mai itagna mara nigra na mane agutu ke hera na rongo, eigna keda adoa engiha na rongo ke vusu tagna na rongo ke hera.

¹⁶ "Na mane ke kidi mai ke velea, 'Vunaghi, inau ku hatia salaghe na rongo mua tagna na rongo ko heu.'

¹⁷ "Ma na vunaghi iangeni ke ania, Toke puala, ighoe na mane agutu toke. Na vunegna na puhimu ke toke kori reireghia na komi fata ke iso, ikeagaieni inau ku lubatia vanigho eigna koda reireghia e salaghe na meleha.'

¹⁸ "Ma na varuai mane agutu ke mai me ania, 'Vunaghi, inau ku hatia e lima na rongo mua tagna na rongo ko heu.'

¹⁹ "Ma na vunaghi ke ania, 'Toke puala, ighoe koda reireghia e lima na meleha.'

²⁰ "Leghugna iaani na vatolugna na mane agutu ke mai me ania, "Vunaghi, iaani na nimua na rongo ko heu mai. Inau ku filehia kori pohe mu poloa. ²¹ Inau ku mataghunigho eigna ighoe sina mane e vahotha puala na vatotogoghogna. Ighoe ko ado ohoa na rongo ke mai tagna na agutu kena eia nimua na komi mane agutu. Mo eia mua vaghagna iangeni kori na hava kena joua.'

²² "Na vunaghigna ke velea, 'Ighoe na mane agutu dika! Inau kuda fateghe leghuagna na komi haghore ko eia. Gi ighoe ko adoa inau sina mane ke vahotha na vatotogu mu ado ohoa na rongo ke mai tagna na agutu kena eia nigra na komi mane agutu, ²³ ehava gi o boi boa nigra na rongo kori vathe bali bobo rongo eigna keda vusu gi u tabiru mai mu hatia?' ²⁴ Ma na vunaghi ke velera arahai kena sokara ngengeni, 'Oti hati aua na rongo ke mono itagna moti hea vano tagna na mane ke hatia e salaghe na rongo.'

²⁵ "Mi marea kena haghore tughua, 'Vunaghi, imanea ke hatia ghohi e salaghe na rongo!'

²⁶ "Ma na vunaghi ke velera, 'Gi ahai ke agutu tokea tagna na hava ku hea, inau kuda hea sethe mua na komi fata. Kari ahai ke boi agutu tokea tagna na hava ku hea, toke ke boi sethe nigra na komi fata, inau kuda hatia au itagna. ²⁷ Mi ikeagaieni, oti hatira mai nigra na komi thevuioka kena boi magnahaghiniu kuda vunaghi pungusira, moti thabuhe vathehera gougovu i naghogu.' "

*A Jisas ke Tatelia Imanea Ghehegna na King
(Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kori vido a Jisas ke govu na titionoagna iangeni, imanea ke talu taveti hadi vano i Jerusalem duagna nigra na komi vaovarongo. ²⁹ Imarea kena mai gharania e rua na meleha i Betfage mi Betani tagna na Suasupa i Ghai Olev. Gi imanea ke vetulara vano e rua nigra na mane vaovarongo me anira, ³⁰ "Oro vano kori meleha kati reghi vano iangeni. Kori vido koroda jufu vano ngengeni, roghamu koroda reghia sina dongki mathangani kena pinitia. Na dongki iangeni, teo ahai ke taetaveti mua itagna. Oro unuhia moro hati maia itagua. ³¹ Gi ahai keda huatighamu na vunegna koro unuhiagna, oro veleagna, "A Lod ke magnahaghinia."

³² Romara koro vano moro reghia na dongki mathangani vaghagna vamua ke veleragna a Jisas. ³³ Kori vido romara koro unuhia na dongki, na komi tinoni kena tonogna kena anira, "Romara, bali hava romiu koro unuhiagna?"

³⁴ Romara koro velera, "A Lod ke magnahaghinia." ³⁵ Gi romara koro hatia moro vano tagna a Jisas moro valiagna rodia na oopo moro vasopoua a Jisas popogna na dongki. ³⁶ Ma a Jisas ke taveti vano i Jerusalem ma na komi tinoni kena valia nidia na komi oopo kori hangana.

³⁷ Kori vido kena gharania i Jerusalem, tagna ke horu vano na hangana kori Suasupa i Ghai Olev, sethe nigna na komi vaovarongo kena turughu ngingili mena kilothaba a God duai totogo eidia na komi reghithethe kena reghia. ³⁸ Imarea kena velea, "God ko vathaba na king ke mai duagna nimua na mana! Na soleana keda mono i popo. Ighita kati kilothaba a God ke thaba haluhadi puala!"

³⁹ Kekeha mara na Farise kena mono ingengeni kena veleagna a Jisas, "Velepuihi, o velera nimua na komi vaovarongo eigna kedana mono bughoro!"

⁴⁰ A Jisas ke haghore tughura, "Inau ku veleghamu, gi kedana mono bughoro imarea iraani, na komi ghahira kedana kilothaba a God!"

A Jisas ke Tangi Eigna i Jerusalem

⁴¹ A Jisas ke mai gharania i Jerusalem me reghi vano me tangi, eigna ke dikahhegna puala eidia na komi tinoni kena mono ngengeni. ⁴² Gi e velea iaani, "E toke puala kotida adoa na hava keda hatheghamu kori mono haidu duagna a God. Kari ikeagaieni a God ke poloa itamiu. ⁴³ Kori maghavu keda mai, nimiu na thevuioka kedana mai rihughamu. Imarea kedana bokua na thepa ma na ghahira me hadi kori hidigna na melehamiu eigna kedana haghe koragna. Mi marea kedana mono kilivia na melehamiu eigna kotida boi tangomana na ghogho. ⁴⁴ Imarea kedana vatheheghamu mena diadikala na komi fata kori melehamiu. Teo sikei ghahira keda mono tagna ke mono ikeagaieni kori vathemiu. Iaani keda padaghamu eigna ighamu koti boi ghithatha na maghavu a God ke mai bali vahavighamu."

*A Jisas ke Gigi Aura na komi Tinoni kori Vathe ke Tabu nigna a God
(Matiu 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Jisas ke jufungia i Jerusalem me vano haghe kori Vathe ke Tabu nigna a God. Imanea ke gigi aura na komi tinoni kena salemua na komi fata ikoragna. ⁴⁶ Imanea ke velera, "Tadia na komi Rioriso ke Tabu, a God ke velea, 'Nigua na Vathe ke Tabu na vathe bali tarai.' Keana ighamu koti eia vaghagna na vido bali monodia mara kena biabilau."

⁴⁷ Leuleghu dani a Jisas ke velepuhira na mavitu koragna na Vathe ke Tabu. Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses, mi kekeha mara puhidia mara Jiu, kena hiohiroa na puhi kedana vathehea a Jisas. ⁴⁸ Kari imarea kena boi tangomana nidia na toghagna sa puhi, eigna sethe na tinoni kena magnahaghinia puala na vaovarongo itagna mena mono duagna leuleghu dani.

20

*Na Huahuati eigna na Mana nigna a Jisas
(Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33)*

¹ Sina dani a Jisas ke velepuhira na mavitu kori Vathe ke Tabu nigna a God me tuturi aua itadia na Rorongo ke Toke. Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi kekeha mara puhi kena mai tagna a Jisas. ² Imarea kena huatia vaghagna iaani, "O veleghami, ahai ke veleghe na gigi auragna na komi tinoni kori na Vathe ke Tabu? Ahai ke hegho na mana gi o eia na komi fata iraani?"

³ Ma a Jisas ke anira, "Inau kuda kidi huatighamu sina huahuati. Oti veleugna, ⁴ ahai ke hea na mana a Jon Siu vitabu eigna keda siu vitabura na mavitu? A God ba na tinoni vamua?"

⁵ Imarea kena titiono varihotaghidia vaghagna iaani, "Gi ighita katida velea a God ke hea na mana, imanea keda veleghita, 'Ehava koti boi vaututunia na komi velepuhi nigna a Jon na?' ⁶ Keana, gi katida veleagna na tinoni ke hea na mana, kenughua na komi tinoni kedana piri vatheheghita kori ghahira, eigna imarea kena vaututuni a Jon sina nigna profet a God." ⁷ Na vunegna iangeni, imarea kena veleagna, "Ighami iti boi adoa ahai ke hea na mana."

⁸ Ma a Jisas ke anira, "Na vunegna koti boi haghore tughuu, inau kuda boi veleghamu ahai ke heu na mana gi u eia na komi fata iraani."

*Na Titiono Velepuihi eigna Mara Agutu kena Dika
(Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12)*

⁹ Gi a Jisas ke velera na titiono velepuhi iaani: "Sina mane ke joua na komi ghai grep* kori nigna na gnatha, me hirora kekeha tinoni eigna kedana agutu mena reireghia nigna na gnatha. Imanea ke velera eigna kedana hatia kekeha sagharogna na ghai grep eigna na volidia. Leghugna iaani, imanea ke taveti au me vano mono hau tagna sina meleha tavogha. ¹⁰ Kori vido ke jufungia na maghavu ke ghano na komi grep, imanea ke vetula

* 20:9 "grep" Reghia kori Diksonari

nigna na mane agutu eigna keda ohoa maia itagna kekeha ghagna na sagharogna kena vihukira. Kori vido imanea ke jufu itadia mara kena reireghia na gnatha, imarea kena tupia mena vetula tabirua vavaha vamua tagna na vunaghigna. ¹¹ Leghugna iaani, na mane ke tonogna na gnatha ke ghoi vetula sina nigna na mane agutu. Imarea kena tupia mena pukuni diadikala mena vetula tabirua vavaha. ¹² Mi manea ke vetula na vatolugna na nigna na mane agutu mena vangesoa me soni aua kosigna na gnatha.

¹³ “Gi na mane ke tonogna na gnatha ke toatogha vaghagna iaani, ‘Na hava kuda eia? Inau kuda vetula vanoava vamua a pukuni dathegu ku dothovia puala. Da imarea kedana ghaghana bohea a dathegu.’

¹⁴ “Keana, kori vido kena reireghia na gnatha kena reghia a dathegna, imarea kena velea varihotaghidia, ‘Iaani na mane keda tonogna na gnatha leghugna ke thehe a tamagna. Gi katida vathehea, ighita katida tonogna na gnatha.’ ¹⁵ Mi marea kena thotia mena hati aua kosigna na gnatha mena thabu vathehea.”

Ma a Jisas ke velera na komi tinoni, “Na hava keda eia na mane ke tonogna na gnatha tadia mara kena reireghia vania na? ¹⁶ Imanea keda vano me vathehera na komi tinoni ke dika iangeni me hera vano mara tavogha nigna na gnatha eigna kedana reireghia vania.” Kori vido imarea kena rongovia iaani, imarea kena velea, “Teo! Boi tangomana keda ai!”

¹⁷ Ma a Jisas ke buta vano itadia me anira, “Gi keda boi ai na, na hava na ghaghana ikoragna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

‘Na ghahira kena boi magnahaghinia mara kena agutu vathe, ikeagaieni na ghahira iaani na naghoi ghahira tadia na komi ghahira kori hidigna na vathe.’

¹⁸ Ahai keda pejuraghi tagna na ghahira iangeni, imanea keda purungongojo, ma ahai na ghahira iangeni keda sikili popogna, imanea keda baka.”

¹⁹ Kori vido iangeni mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses mi mara na naghoi pris kena magnahaghinia kedana thotia a Jisas. Eigna kena adoa na titiono velepuhi iaani eidia imarea (imarea na komi tinoni dika kena reireghia na gnatha). Keana imarea kena boi thotia eigna kena mataghunira na mavitu.

Na Huahuati eigna na Voli Takis

(*Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17*)

²⁰ Mara kena nagho tadia mara Jiu kena kaekalea a Jisas eigna kedana reghipada sa puhi bali thotia. Imarea kena vetula vanoava tagna a Jisas kekeha tinoni kena eia vaghagna imarea kena mono jino, keana imarea kena dika. Imarea kena magnahaghinia a Jisas keda velea sa fata ke boi jino eigna kedana hati vanoava tagna na vunaghigna na provins bali fatea. ²¹ Imarea kena huatia, “Velepuhi, ighami kiti adoa ighoe ko velepuhi na hava ke tutuni. Ighoe ko boi tughua na hava ko velepuhi leghuagna arahai kena vaovarongo itamua. Teo, ighoe ko velepuhi vamua na hava ke tutuni eigna na puhi a God ke magnahaghinia na komi tinoni kedana leghua. ²² O veleghami, kori nida na vetula e toke vamua katida volia na takis tagna na King gna i Rom ba teo?”

²³ A Jisas ke adoa imarea kena haga pilaunia me velera, ²⁴ “Oti tateli vaniu mai sikei na sileni. Oti veleu, ahai na totoghalegna ma na ahagna ke mono itagna?”

Imarea kena haghore tughua, “Na King gna i Rom.”

²⁵ Ma a Jisas ke velera, “Oti hea na King gna i Rom na hava ke tonogna, moti hea a God na hava ke tonogna.” ²⁶ Mi marea kena mono bughoro eigna kena vere nidia puala kori nigna na haghore tughu. Imarea kena boi tangomana nidia na pilauniagna eigna keda velea sa fata ke boi jino kori matadia na mavitu.

Na Huahuati eigna na Havi Tabiru Leghugna na Thehe

(*Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27*)

²⁷ Leghugna iaani, kekeha mara na Sadiusi† kena mai tagna a Jisas. Imarea kena boi vaututunia na komi tinoni kedana havi tabiru leghugna na thehe. ²⁸ Imarea kena velea, “Velepuhi, a Moses ke risoa gi na mane keda thehe sania a taugna me teo mua sa dathegna, a tahigna keda taulaghi itagna na vaivine ke thehe a taugna eigna keda boa na gari itagna bali vavusua na pagusugna a toghagna ke thehe. ²⁹ Vaghagna iaani, ‘Mara e vitu tamatahi kena mono, ma na mane ke havi nagho ke taulaghi tagna sina vaivine, kari e teo mua sa dathegna me thehe. ³⁰ A tahigna imanea ke taulaghi tagna na vaivine iangeni, me teo mua sa dathegna me thehe. ³¹ Ma na vatolugna tadia mara tamatahi ke taulaghi tagna me nanaba vamua. Vano me mara e vitu tamatahi gougovu kena taulaghi tagna na vaivine iangeni. Me teo sikei mane itadia ke boa sa gari tagna na vaivine iangeni mena thehe gougovu. ³² Vagovugna, na vaivine ke thehe. ³³ O veleghami, kori

† 20:27 “Sadiusi” Reghia kori Diksonari

vido a God keda vasokara tabirura arahai kena thehe, ahai tadia mara tamatahi irangeni keda taugna na vaivine iangeni, eigna mara vitu tamatahi gougovu kena taulagi tagna?"

³⁴ Ma a Jisas ke haghore tughura, "Kori maramagna iaani, mara mane ma na koi vaivine kena taulagi. ³⁵ Kari arahai a God ke velera kena nabadia gi kedana havi tabiru kori thehe mena mono kori na maramagna mathangani, imarea kedana boi taulagi, ³⁶ me kedana boi thehe eigna imarea kedana vaghadia na komi enjel. Imarea ara dathegna a God, eigna imanea ke vasokara tabirura kori thehe. ³⁷ Moses ke tatelia vanighita arahai kena thehe kedana ghoi havi tabiru. Kori titionogna a Moses ma na ghai iso ke beubethu na elologna, a Moses ke kiloagna a Lod God 'a God na nidia a Ebrahim, a Aisak ma a Jakob.' ³⁸ A God iangeni, boi a God nidia arahai kena thehe ghohi, kari a God nidia arahai kena havi. Toke tolumara kotolu thehe ghohi i hau, tagna a God tolumara kotolu talu havi mua. Eigna tagna a God, na komi tinoni gougovu kena havi."

³⁹ Kekeha mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses ke velea, "Vunaghi, nimua na haghore tughu e toke puala." ⁴⁰ Leghugna iaani, teo mua sa tinoni ke mathaghai na huatiagna.

*Na Huahuati eigna a Vahavi
(Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37)*

⁴¹ Ma a Jisas ke huatira, "Ehava gi ena velea a Vahavi na vinahuhugna vamua a King Deved? ⁴² Kori na buka Psalm a Deved ke velea,

'A God ke velea tagna a vunaghigu,
O nohe mai kori thevu madothogu

⁴³ me jufu kori maghavu kuda talu horua nimua na thevuioka i thepa
eigna koda vunaghi pungusira.'

⁴⁴ Deved ke kiloagna a Vahavi na vunaghigna. Gi imanea na vunaghigna a Deved, ehava gi imanea na vinahuhugna a Deved mua?"

*A Jisas ke Velea na Puhidia Mara Velepuhigna na Vetula ke Dika
(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

⁴⁵ Kori vido na mavitu kena rorongu mai, a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, ⁴⁶ "Oti saghoi leghua na puhidia mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses! Imarea kena magnahaghinia na vahagheagna nidia na poko ke tabu mena vano kori makete eigna kena magnahaghinia vamua na mavitu kedana ghithathara mena ghaghana bohera. Kori vido kena vano haghe tadia na komi vathe haidu ba kena vano kori vangahaidu, imarea kena magnahaghinia kedana nohe tadia na komi nagho i sape. ⁴⁷ Imarea kena pilaunira mena hatia nidia na komi fata na koi vaivine thehe sasani. Imarea kena tarai teve eigna kena magnahaghinia vamua na mavitu kedana ghaghana imarea kena tabu puala. Mara iraani, a God keda pukuni vaparara puala!"

21

*Nigna na Sosoni na Vaivine Thehe Sasani
(Mak 12:41-44)*

¹ Kori vido a Jisas ke talu mono mua kori na Vathe ke Tabu, imanea ke dodoro vano me reghira kekeha mara kena padarongo kena sosoni tagna na bali sosoni rongo. ² Gi imanea ke reghia sina vaivine thehe sasani ke kuma ke mai me soni haghea e rua na sileni vamua. ³ Ma a Jisas ke velea, "E tutuni na hava ku veleghamu, na vaivine kuma iaani e sethe vano na rongo ke sonia tadia mara kena padarongo. ⁴ Eigna imarea kena sonia vamua na rongo ke tomagha tadia. Keana na vaivine iaani e soni govua na ghathi rongo ke tonogna me teo sa nigna rongo ke tomagha keda voli ghagna vanga."

*A Jisas ke Velea Kekeha Tinoni kedana Reo Horua na Vathe ke Tabu nigna a God
(Matiu 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Kekeha nigna na vaovarongo a Jisas kena titiono eigna na komi ghahira ke ulaghagna tadia na komi hidigna na Vathe ke Tabu. Mena titiono mua eigna na komi fata na komi tinoni kena hea vania a God bali gnilauagna. Ma a Jisas ke velera, ⁶ "Na komi fata koti reghia iaani, tagna na dani keda mai, teo sikei ghahira keda mono kori mathagna vaghagna kena mono ikeagaieni. Imarea kedana reo horua na komi hidigna gougovu."

*Na komi Papara kedana Mai
(Matiu 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Nigna na komi vaovarongo a Jisas kena huatia, "Velepuihi, ingiha kedana reo horua na Vathe ke Tabu nigina a God iangeni? Na hava na vaughithatha kitida reghia gi iti adoa na maghavu iangeni ke jufu mai ghohi?"

⁸ Ma a Jisas ke anira, "Oti reireghi toke ghamu, kenughua e pilaunighamu sa tinoni. Eigna sethe na tinoni kedana mai mena velea, 'Inau a Vahavi.' Imarea kedana velea ghua, 'Na vagovugna na maramagna ke gharani mai ghohi.' Oti saghoi vaututunira. ⁹ Kori vido kotida rongovia na rorongogna na komi rihu hutu, oti saghoi mataghu. Na komi rihu iraani kedana mai, kari e boi na vagovugna na maramagna mua."

¹⁰ A Jisas ke ghohi anira, "Sethe na meleha kori maramagna kedana veiriurighu. ¹¹ Sethe na meleha kori maramagna na agnu keda agnu ma na komi vahaghi hutu keda padara na komi tinoni me sethe na tinoni kedana thehe eigna ke teo sa ghadia vanga. Sethe na vaughithatha ke hutu keda tate mai kori maaloa ma na komi tinoni kedana mono mamataghu.

¹² "Gi e jufu mai na komi fata iraani, na komi tinoni kedana thotighamu mena vaparaghamu. Imarea kedana hatighamu vano tadia na komi vathe haidu me kedana fateghamu mena sonighamu haghe kori vathe tatari. Imarea kedana hatighamu vano tadia na komi king ma na koi vunaghi me kedana fateghamu eigna ighamu koti leghuu inau. ¹³ Kori vido iangeni, ighamu tangomana kotida tuturia vanira eigu inau. ¹⁴ Gi ena fateghamu, oti saghoi toatogha puala eigna na hava kotida veleragna eigna kedana adoa ighamu koti boi ei hahia sa fata. ¹⁵ Eigna inau kuda heghamu na haghore thaothadogha, me teo ahai ke thevuioka itamiu keda tangomana na haghore tughughamugna. ¹⁶ Kenughua ara tamamiu, ma ara idomiu, ma ara tahimiu, ma ara vikemiu, ma ara kulamiu kedana lubatighamu vano kori limadia mara nimiu na thevuioka. Me kedana vathehera kekeha itamiu. ¹⁷ Na komi tinoni gougovu kedana siriuhaghinighamu na vunegna ighamu koti leghuu inau. ¹⁸ Keana, teo sikei sesehugna na ulumiu keda dika thovohaliu. ¹⁹ "Gi kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni, ighamu kotida hatia na havi ke teo na govugna."

A Jisas ke Velea Au na Hava keda Kathea i Jerusalem

(Matiu 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰ Ma a Jisas ke ghohi velera, "Kori vido koti reghira na komi soldia kedana mai sokara kililia i Jerusalem, ighamu kotida adoa na maghavu imarea kedana reoa na meleha iangeni e jufu mai ghohi. ²¹ Gi kotida mono kori provins i Jiudea, oti ghogho hadi tadia na komi suasupa. Gi kotida mono i Jerusalem, oti ghogho sania. Gi kotida mono kosigna, oti saghoi tabiru itagna. ²² Eigna iangeni na maghavu a God keda vaparara na komi tinoni kori meleha iangeni, ma na komi fata kena riso horua na komi profet keda jufu mai. ²³ Na maghavu iangeni keda dika eidia na koi vaivine kena gharani vahua a dathedia ma arahai kena susua mua a dathedia eigna kenughua e vahotha puala na ghoghodia. Na papara hutu keda kathea na meleha i Israel eigna a God keda dikatagna itadia mara Jiu. ²⁴ Kekeha kedana thabu vathehera kori ghau, kekeha kedana thotira mena hatira vano tadia na komi meleha tavogha bali agutu vanira. Arahai kena boi Jiu kedana diadikala na meleha i Jerusalem me ghieghilei govu nidia na maghavu."

Na Vaughithagna na Tabirugna Mai na Dathei Tinoni

(Matiu 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵ Gi a Jisas ke velera, "Sethe na fata tavogha keda tate mai kori maaloa-na komi vaughithatha kori na aho, na vula, ma na komi vaitughu. Na komi tinoni kena mono tadia na komi meleha kori maramagna kedana mataghu na rongoviagna na gnoro hutu kori tahi. Imarea kedana boi adoa na hava kedana eia. ²⁶ Sethe na tinoni kedana thehehahavi eigna kena mataghunina na komi fata keda mai bali diadikala na maramagna, eigna na komi fata kori maaloa kedana ghaighali. ²⁷ Gi na komi tinoni kedana reghia na Dathei Tinoni keda tabiru mai kori parako duagna na mana ma na silada ke hutu. ²⁸ Kori vido na komi fata iraani kena turughu tate mai, oti sokara ngasi moti tada hadi, eigna na maghavu a God keda vahavighamu ke gharani mai ghohi."

Na Velepuihi ke Mai tagna na Ghai Fig

(Matiu 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ A Jisas ke titioona na titiono velepuihi iaani, "Oti toatogha vano a ghai fig ba kekeha ghai tavogha. ³⁰ Kori vido ighamu koti reghia na komi elolodia ke turughu vusu, ighamu koti adoa e boi hau gi mono na sagharodia. ³¹ Vaghagna mua iangeni, kori vido na komi papara iraani keda jufu mai, ighamu kotida adoa na maghavu a God keda vunaghi pungusia na maramagna ke gharani mai ghohi. ³² Inau ku veleghamu na fata ke tutuni: Na komi fata iraani keda kidi jufu mai gi na komi tinoni gougovu kena mono

ikeagaieni kedana thehe. ³³ Na maaloa ma na thepa keda govu, keana nigua na komi haghore keda boi govu.

Jisas ke Velera nigua na komi Vaovarongo eigna kedana Mono Kaikaliti

³⁴ "Oti reireghi toke ghamu! E boi toke gi na ghaghanamiu keda rugusi tagna na komi fata kori maramagna. Saghoi kou memee ba eia na komi fata ke dika kena ado eia mara kena kou, moti saghoi toatogha hahalia na komi fata koti magnahaghinia kori havimiu leuleghu dani. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida peperiki kori dani inau kuda tabiru mai vaghagna na fata kaukagu ke peperiki kori vido ke hogho kori piti. ³⁵ Oti mono kaikaliti eigna na dani iangeni keda jufu mai tadia na komi tinoni ivei mi vei kori maramagna. ³⁶ Oti mono kaikaliti moti tarai eigna kotida talu havi me ghieghilei govu na komi papara kedana jufu mai. Moti tarai mua eigna kotida boi maomamo kori vido ighamu koti sokara naghagna na Dathei Tinoni."

³⁷ Leuleghu dani a Jisas ke velepuhira na komi tinoni kori Vathe ke Tabu nigua a God mi kori lavi imanea ke taveti vano kori Suasupa i Ghai Olev me nere ngengeni. ³⁸ Leuleghu vueveghi puni na komi tinoni kena haidu mai kori Vathe ke Tabu mena vaovarongo kori nigua na velepuhi a Jisas.

22

A Jiudas ke Hiia na Peroagna a Jisas

(Matiu 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

¹ Na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna,* kena kiloagna mua na Laulahugna na Thovoliungi ke gharani ghohi. ² Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigua a Moses kena hiohiroa puhu eigna kedana vathehea a Jisas kori puhu kedana boi adoa na mavitu. Imarea kena mataghunira na mavitu kedana rihura gi kedana thotia a Jisas.

³ A Satan ke agutu kori ghaghanagna a Jiudas Iskariot, imanea sikei tadia e salaghe rua nigua na komi vaovarongo a Jisas. ⁴ Ma a Jiudas ke vano tadia mara na naghoi pris ma arahai kena nagho tadia na komi soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu nigua a God me titono duadia eigna na puhu imanea keda peroa a Jisas. ⁵ Imarea kena totogo puala na rongoviagna a Jiudas keda hathera, mena veleagna gi kedana hea na rongo. ⁶ A Jiudas ke hiira me pitua na maghavu ke toke keda lubatia a Jisas vanira. Imanea ke magnahaghinia na eiagna kori vido na mavitu kena boi mono duagna a Jisas.

Na Kaikalitiagna na Laulahugna na Thovoliungi

(Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna ke jufu mai ghohi. Kori dani iangeni imarea kedana vathehea na komi sip mathangani bali vanga kori na Laulahugna na Thovoliungi. ⁸ A Jisas ke kilora mai a Pita ma Jon me anira, "Oro vano moro kaikalitia ghada na vanga bali vanga kori Laulahugna na Thovoliungi."

⁹ Romara koro velea, "Ivei ko magnahaghinia kuruda vano muru kaikalitia na?"

¹⁰ A Jisas ke velera, "Kori vido koroda jufu i Jerusalem, roghamu koroda pada sina mane ke hulungia na botolo bea. Oro leghua moro vano kori vathe keda vano haghe. ¹¹ Moro veleagna na mane ke tonogna na vathe, 'Na Velepuhi ke magnahaghinia na adoagna ivei na chogho keda vanga na Laulahugna na Thovoliungi duagna nigua na komi vaovarongo?' ¹² Imanea keda hatighamu hadi eigna kotida reghia na chogho hutu ke kaikaliti govu ghohi na komi fata. Ngengeni koroda kaikalitia na vanga." ¹³ Romara koro vano moro reghia na komi fata ke vaghagna vamua ke kidi veleragna ghohi a Jisas. Moro kaikalitia na vanga ngengeni.

Jisas ke Turughua na Vanga Tabu

(Matiu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Kori vido ke jufu mai na bali vanga, a Jisas ma na nigua na komi vaovarongo kena nohe tagna na vido bali vanga. ¹⁵ A Jisas ke velera, "Inau ku magnahaghinia puala kuda vanga duamiu na vangagna na Thovoliungi iaani gi u papara. ¹⁶ Eigna inau ku veleghamu, inau kuda boi ghoi vanga duamiu na vangagna na Thovoliungi me ghieghilei jufu mai na maghavu a God keda vahavira nigua na mavitu kori vido ke vunaghi pungusia na maramagna. Tagna na maghavu iangeni na pukuni ghaghanagna na Thovoliungi keda tate mai."

* **22:1** "Na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna" Kori na laulahu iaani, mara jiu kena togha tabiru na dani Moses ke batura au i Ijip ara hutudia. Kori vido iangeni, imarea kena kukia na bred ke teo na isi koragna eigna kena taveti au saisami.

¹⁷ Gi e hatia na hinao me veletokea a God me anira, "Oti hatia moti kouvi gougovua iaani varihotaghimiu. ¹⁸ Inau ku veleghamu, inau kuda boi ghoi kouvia na waen me ghieghilei jufungia na maghavu a God ke vunaghi pungusira nigna na mavitu."

¹⁹ Gi e tangolia na bred me veletokea a God. Govu, gi e vidoa me hera nigna na komi vaovarongo me anira, "Iaani na tonogu bali eimiu ghamu. Oti eia iaani bali togha tabiru inau." ²⁰ Leghugna kena govu na vanga, a Jisas ke ghoi hatia na hinao me anira, "Na waen iaani, na taluhaghore haehathe" ke mathangani a God ke hera na komi tinoni. Na ghaughabuagu iaani keda kaputi ngasia na taluhaghore iangeni kori vido keda lulu bali vahavighamu.

²¹ "Reghia! Na mane keda lubatiu vano tadia mara nigua na thevuioka ke nohe duada ikeagaieni. ²² Na Dathei Tinoni keda thehe leghuagna na vanohehegna a God. Keana a God keda pukuni vapara na mane keda peroa." ²³ Mara na vaovarongo kena huahuati varihotaghidia ahai itadia keda eia iangeni.

Ahai ke Nagho

²⁴ Mara na vaovarongo kena riurihu varihotaghidia eigna ahai ke pukuni nagho itadia. ²⁵ Ma a Jisas ke anira, "Na komi king kori maramagna iaani kena hurura na mavitu eigna kedana eia na hava kena magnahaghinia. Toke na komi tinoni kena papara, mara kena vunaghi pungusira iraani, imarea kena velea kena hathera. ²⁶ Keana oti saghoi eia vaghagna iangeni. Gi ahai ke nagho itamiu, imanea keda mono taluleghu vaghagna na mane mathangani itadia mara puhi. Ma ahai ke baubatu itamiu, imanea keda vaghagna na mane agutu. ²⁷ Kori ghaghanamiu, ahai ke nagho na? Ahai ke nohe kori tevo me vanga ba ahai ke agutu vania? Kori ghaghanamiu, imanea ke nohe kori tevo ke nagho, keana inau ku mono duamiu vaghagna nimiu na mane agutu.

²⁸ "Ighamu koti sokara ngasi duagu ghohi kori vido kekeha tinoni kena sokara pungusiu. ²⁹ Vaghagna a Tamagu ke heu na mana bali vunaghi pungusira na komi tinoni, inau kuda heghamu mua ³⁰ eigna kotida vanga moti kou duagu kori nigua na hughuta. Ighamu kotida nohe tadia na komi sapei vunaghi mo kotida vunaghi pungusira e salaghe rua na vikegna i Israel."

A Jisas ke Kidi Veleagna a Pita keda Velea ke boi Adoa

(Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas ke veleagna a Saimon Pita, "Saimon, Saimon, a Satan ke kaea a God eigna keda lubatia na pipilighamugna bali adoa nimiu na vaututuni ke heta ba teo. ³² Keana inau ku tarai eimu ighoe, a Saimon, eigna nimua na vaututuni keda boi luvu. Kori vido koda ghoi piliu mai itagua, o hathera nigua na komi vaovarongo eigna keda heta nidia na vaututuni."

³³ A Pita ke haghore tughua, "Lod, inau ku kaikaliti bali vano kori vathe tatari duamu, ma na bali thehe duamu."

³⁴ Ma a Jisas ke velea, "Inau ku velegho Pita, ighoe koda tolu horui veleagna ko boi adou gi e tangi na kokorako kori vuevughei puni."

³⁵ Gi a Jisas ke huatira nigna na komi vaovarongo, "Kori vido ku vetulaghamu au i hau mu veleghamu eigna kotida saghoi ohoa sa rongo ba sa ngoi ba varuai na sadol, ehava? E kudo vanighamu sa fata?"

Imarea kena ania, "Teo."

³⁶ Imanea ke velera, "Keana ikeagaieni oti ohoa nimiu na rongo ma nimiu na ngoi. Gi ahai itamiu ke teo sa ghau bali rihu, imanea keda salemua nigna na oopo me volia sikei nigna ghau. ³⁷ Oti eia iaani eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea eigu inau, 'Na komi tinoni kena velea imanea ke jotha duadia mara kena geogeno.' Na komi fata mara na profet i hau kena riso horua eigu inau keda pukuni Tate mai."

³⁸ Ma na nigna na komi vaovarongo kena velea, "Reghia, Lod, e rua na ghau bali rihu ke mono ghohi itada!"

Imanea ke haghore tughura, "E naba ghohi na haghore iaani!"

A Jisas Ke Tarai Kori Suasupa I Ghai Olev

(Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ A Jisas ke taveti au kori vathe me vano kori Suasupa i Ghai Olev vaghagna ke ado ei hahalia. Nigna na komi vaovarongo kena vano duagna. ⁴⁰ Kori vido kena jufu ngengeni, a Jisas ke anira, "Oti tarai eigna kotida boi sikili kori vido na auau keda mai itamiu."

⁴¹ Gi e taveti sanira vano sina vido. Imanea ke torongaghi tuturu horu me tarai vaghagna iaani, ⁴² "Mama, gi keda leghua nimua na vanohehe, o saghoi lubatiu gi kuda papara vaghagna iaani. Keana o saghoi leghua nigua na vanohehe kari nimua na

vanohehe vamaa.”⁴³ Gi na enjel ke horu mai i popo me vaheta a Jisas.⁴⁴ Na vunegna ke papara puala kori na ghaghanagna, a Jisas ke tarai heta vano mua. Ma na susugulagna na tonogna ke vaghagna na ghaughabua ke lulu horu kori thepa.⁴⁵ Kori vido ke vagovua nigna na tarai, a Jisas ke sokara me tabiru tadia nigna na komi vaovarongo. Imanea ke reghira kena nere eigna kena magoli kori dikahehe.⁴⁶ Ma a Jisas ke anira, “Ehava gi oti nere? Oti rarai moti tarai eigna kotida boi sikili kori vido na auau keda mai itamiu.”

Imarea kena Thotia a Jisas

(*Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11*)

⁴⁷ Kori vido a Jisas ke talu haoghore mua, mara sethe kena mai jufungia. A Jiudas, sikei itadia mara salaghe rua, ke batura mai. Imanea ke mai tagna a Jisas eigna keda kisia.⁴⁸ Ma a Jisas ke ania, “Jiudas, ehava kona lubatui inau, na Dathei Tinoni, tadia mara nigua na thevuioka kori kisiugna?”

⁴⁹ Kori vido mara vaovarongo kena adoa imarea kedana thotia a Jisas, imarea kena velea, “Ehava Lod? Tangomana mua kitida rihura tagna nimami na komi ghau?”⁵⁰ Sina mane itadia ke toka vurukusua na kuli madothogna nigna na mane agutu na pukuni naghoi pris.

⁵¹ Ma a Jisas ke velera, “Soto! Saghoi rihura!” Gi e tangolia na kuligna na mane agutu iangeni me vatoke tabirua.⁵² Ma a Jisas ke velera mara na naghoi pris, mi marea kena reireghia na Vathe ke Tabu, mi kekeha mara puhi kena mai bali thotia, “Ehava? Inau na mane geogeno gi kotida tangolia mai duamiu na komi ghau ma na komi ghai bali rihu?”⁵³ Leuleghu dani ighamu koti mono kori Vathe ke Tabu nigna a God kori vido ku velepuhira na komi tinoni. Ehava gi oti boi thotiu ingengeni? Keana ikeagaieni na nimiu na maghavu, na maghavu a God ke lubatia a Satan eigna keda eia na hava ke magnahaghinia.”

A Pita ke Velea ke boi Adoa a Jisas

(*Matiu 26:57-58, 67-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Mara na soldia kena thotia a Jisas mena hati vanoa kori vathegna na pukuni naghoi pris. A Pita ke leghura kari e boi taveti gharanira.⁵⁵ Imarea kena ifua na joto kori lalabagna na vathe iangeni, ma a Pita ke nohe duadia mara kena mangiru ngengeni.⁵⁶ Sina vaivine mathangani ke agutu kori vathe iangeni ke reghia a Pita ke nohe ghaghireigna na joto. Iia ke buta vano itagna me velera, “Iaani sina mane ke mono duagna a Jisas.”

⁵⁷ Kari a Pita ke piapilau me ania, “Vaivine, inau ku boi adoa na mane iangeni!”

⁵⁸ Boi hauhaugna sina mane ke reghia a Pita me veleagna, “E tutuni, ighoe sikei tadia nigna na komi vaovarongo!”

Kari a Pita ke veleagna, “Teo! Inau u boi sikei itadia!”

⁵⁹ Vaghagna sina aoa leghugna iaani, sina mane mua ke haghore heta vaghagna iaani, “E tutuni, iaani sina mane ke mono duagna a Jisas, eigna imanea na manegna i Galili.”

⁶⁰ A Pita ke haghore tughua, “Nighe, inau ku boi adoa na hava ko velea.” Kori vido a Pita ke talu haoghore mua, na kokorako ke taitangi.⁶¹ Ma a Lod Jisas ke rei vano tagna a Pita ma a Pita ke togha tabirua na haghore ke veleagna a Lod, “Ighoe koda tolu na veleagna ko boi adou gi e tangi na kokorako kori vuvughei puni.”⁶² A Pita ke dikahehegna puala me taveti au kori na lalabagna na vathe me tangi heta.

⁶³ Mara kena reireghia a Jisas kena leuleua mena thabuhia.⁶⁴ Gi ena tari ponotia na matagna kori pohe mena ania, “Gi ighoe na profet, o velegami, ahai ke thabuhigho?”⁶⁵ Me sethe mua na komi fata kena veleagna bali vahouhorua.

Imarea kena Hatia Vano a Jisas tadia Mara na Kansol

(*Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶ Kori sogalagna hadi na aho, mara na Kansol[‡] kena haidu. Mara puhidia mara Jiu mi mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena mono ngengeni. Mara na soldia kena hati vanoa a Jisas itadia.⁶⁷ Imarea kena huatia, “O velegami, ighoe a Vahavi?”

Ma a Jisas ke haghore tughura, “Gi inau kuda velegamu, teo kotida vaututuniu.⁶⁸ Gi kuda huatighamu na huahuati, teo kotida haghore tughuu.⁶⁹ Kari turughu ikeagaieni, inau, na Dathei Tinoni kuda nohe kori madothogna a God ke mana puala.”

⁷⁰ Gi imarea kena ghoi huatia, “Ehava? Ighoe a Dathegna a God na?”

A Jisas ke velera, “Ighamu koti velea ghohi inau imanea.”

[‡] 22:66 “Kansol” Reghia kori Diksonari

⁷¹ Gi ena velea varihotaghidia vaghagna iaani, “Boi tangomana mua katida hiroa sa titiono tagna sa tinoni bali toroagna imanea. Eigna imanea ghehegna ke velea imanea a Dathegna a God!”

23

Imarea kena Hatia Vanoa a Jisas tagna a Pailat
(*Matiu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Mara na Kansol gougovu kena sokara hadi mena hati vanoa a Jisas tagna a Pailat, imanea ke primia kori provins i Jiudea, eigna keda fatea. ² Imarea kena turughu na toroagna mena velea, “Na mane iaani ke velera na komi tinoni eigna kedana sokara pungusia na gaumane gna i Rom. Imanea ke velera mua eigna kedana boi volia nidia na takis tagna na King gna i Rom. Me velera imanea a Vahavi, nida na king.”

³ A Pailat ke huatia a Jisas, “Ighoe na king nidia mara Jiu?”

A Jisas ke haghore tughua, “Ighoe ko velea ghohi inau imanea.”

⁴ Gi a Pailat ke velera mara na naghoi pris ma na mavitu, “Inau ku boi pada sa fata imanea ke ei hahia.”

⁵ Kari imarea kena haghore heta vaghagna iaani, “Tadia na komi meleha i Jiudea ke velepuhi imanea, na komi tinoni kena magnahaghinia kedana rihu. Imanea ke turughu kori provins i Galili mi ikeagaieni ke mai jufu ghohi eeni.”

A Pailat ke Vetula Vanoa a Jisas tagna a Herod

⁶ A Pailat ke rongovia iaani me huatira, “Imanea na manegna i Galili na?” ⁷ Imarea kena veleagna a Jisas na manegna Galili. Kori vido ke adoa a Jisas ke mai kori provins ke vunaghi pungusia a Herod, a Pailat ke vetula vanoa tagna a Herod eigna imanea ke mono i Jerusalem kori vido iangeni.

⁸ A Herod ke reghia a Jisas me totogo puala eigna imanea ke rongovia ghohi i hau na rorongogna a Jisas, me magnahaghinia puala keda reghia. Imanea ke magnahaghinia a Jisas keda eia sikei reghithehe. ⁹ Sethe na huahuati a Herod ke huatia a Jisas kari imanea ke boi haghore tughua. ¹⁰ Mara na naghoi pris mi mara na velepuhigna na vetula nigra a Moses kena sokara mua ngengeni. Imarea kena haghore heta mena toroagna a Jisas tagna na komi fata ke sethe. ¹¹ Gi a Herod ma na nigra na komi soldia kena haghore diadikala mena leuleua a Jisas. Imarea kena vapokoagna a Jisas vaghagna na king kori poko ke teve me ulaghagna mena vetula tabirua tagna a Pailat. ¹² I hau, a Herod ma a Pailat koro thevuoka. Kari, turughu kori dani iangeni romara koro veidothovighi puala.

Imarea kena Fatea a Jisas bali Vathehea

(*Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39—19:16*)

¹³ A Pailat ke kilora mai mara na naghoi pris mi mara kena baubatu tadia mara Jiu ma na mavitu, ¹⁴ me velera, “Ighamu koti hatia mai na mane iaani itagua moti velea imanea ke velera na komi tinoni eigna kedana sokara pungusia na gaumane gna i Rom. Keana kori vido koti mono mua eeni, inau ku huati toetokea mu boi pada sa fata kori toroagna ke tutuni. ¹⁵ Vaghagna ghua, a Herod ke boi pada sa fata dika ke eia, me vetula tabiru mai itada. E teo sa fata imanea ke eia ke nabagna kuda fatea bali vathehea. ¹⁶⁻¹⁷ Na vunegna iaani inau kuda velera nigra na komi soldia eigna kedana thabuhia. Leghugna iangeni, inau kuda lubati mamaluha vamua.”*

¹⁸ Kari imarea kena ghuru heta, “Vathehea na mane iaani! Mo lubati aua a Barabas kori vathe tatari!” ¹⁹ (A Barabas sina mane kena boa haghea kori vathe tatari eigna imanea ke mono koragna sina rihu hutu i Jerusalem me vathehea na tinoni.)

²⁰ A Pailat ke ghohi velera na mavitu imanea ke magnahaghinia keda lubati mamaluha a Jisas. ²¹ Kari imarea kena ghuru heta, “Tupipuhia! Tupipuhia!”

²² A Pailat ke ghohi vatolui haghore vaniragna na mavitu, “Ehava ko magnahaghinia kuda vathehea? Na hava ke ei hahia imanea na? Inau ku boi pada sa fata ke nabagna kuda fatea bali vathehea. Inau kuda velera nigra na komi soldia eigna kedana thabuhia. Leghugna iangeni inau kuda lubati mamaluha vamua.”

²³ Keana imarea kena ghuru heta vano mua eigna kedana tupipuhia a Jisas. Imarea kena ghuru mena ghuru ma a Pailat ke tughua na ghaghanagna. ²⁴ Me hiia na hava kena magnahaghinia keda ei vania a Jisas. ²⁵ Vaghagna na mavitu kena kaea, a Pailat ke lubati mamaluha Barabas, na mane kena boa haghea kori vathe tatari eigna ke mono koragna

* **23:16-17** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 17 na thagi ke mono, “Pailat ke velea iaani eigna leuleghu vinogha kori Laulahugna na Thovoliungi, imanea ke ado lubati aua kori vathe tatari sina tinoni kena kaea na mavitu.”

na rihu hutu me vathehea na tinoni. Gi a Pailat ke lubatia a Jisas vanira eigna kedana eia itagna na hava kena magnahaghinia.

Imarea kena Tupipuhia a Jisas

(Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kori vido mara na soldia kena hati vano a Jisas, imarea kena pada kori hangana sina manegna i Sairini, na ahagna a Saimon. Imanea ke kalasu mai kosigna i Jerusalem. Mara na soldia kena huruagna eigna keda hulungia nigna na ghaibabala a Jisas me leghua.

²⁷ Na mavitu ke sethe kena leghua a Jisas. Duadia na mavitu kekeha vaivine kena dikahehe mena tangi. ²⁸ A Jisas ke rei vano itadia me anira, "Ighamu na koi vaivine eimiu i Jerusalem, oti saghoi tangi eigu inau, kari oti tangi eimiu ghehemiu ma ara dathemiu. ²⁹ Eigna na dani keda mai na komi tinoni kedana velea, "Totogo nidia na koi vaivine kena kara, iira ke teo sa dathedia mena boi vasusua sa gari." ³⁰ Kori vido iangeni na komi tinoni kedana ghuu vano tadia na komi suasupa eigna kedana sikili horu popodia me kedana velera na komi mathaghughu eigna kedana kuvurira. ³¹ Gi kedana eia na komi fata iraani tagua inau, na mane ku jino, na hava keda padara arahai kena boi jino na?"

³² Imarea kena hatia mua e rua na mane koro geogeno, eigna kedana vathehera duagna a Jisas. ³³ Kori vido kena jufu tagna na vido kena kiloagna, "Na Ghahira Ulu," imarea kena tupipuhia a Jisas kori ghaibabala. Imarea kena tupipuhia mua e rua na mane koro geogeno, sikei kori madothogna a Jisas, sikei kori toigna. ³⁴ Ma a Jisas ke velea, "Mama, o talutavogha na paluhadia, eigna kena boi adoa na hava kena eia."

Gi mara na soldia kena laulahu vavahi bali adoa ahai keda hatia sikei na vidogna nigna na komi poko. ³⁵ Na mavitu kena sokara ngeneni mena dodoro vano, mi mara kena baubatu tadia mara Jiu kena leuleua a Jisas. Imarea kena velea, "Imanea ke vahavira kekeha tinoni. Gi e tutuni imanea a Vahavi, na mane a God ke vahia, tangomana keda vahavia ghehegna."

³⁶ Mara na soldia huju kena leuleua mena hea na waen ke aha. ³⁷ Gi imarea kena velea, "Gi e tutuni ighoe na king nidia mara Jiu, o vahavigho ghehemu!" ³⁸ Mena risoa sina rioriso kori pava mena tupia popogna a Jisas kori ghaibabala. Imarea kena risoa, "IAANI NA KINGH NIDIA MARA JIU."

³⁹ Sikei tadia romara koro bilau kena tupipuhia hilighagna a Jisas ke velehouhorua vaghagna iaani, "Gi ighoe a Vahavi, o vahavigho ghehemu mo vahavighami iroghami ghua!"

⁴⁰ Kari na varuai mane bilau ke haghore heta vania imanea, "O mataghunia God, eigna ighoe koda thehe kori ghaibabala vaghagna vamua imanea. ⁴¹ Iroghita eri e naba vamua koroda thehe, eigna na komi fata ke dika koro eia. Kari na mane iaani e teo sa fata ke dika ke eia." ⁴² Gi e velea, "Jisas, o saghoi havaghiniu kori vido ighoe koda turughu na vunaghi pungusiragna nimua na mavitu."

⁴³ Ma a Jisas ke ania, "Inau ku taluhaghore vanigho, kenughua vamua, ighoe koda mono duagu i Paradaes."

A Jisas ke Thehe kori Ghaibabala

(Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴ Turughu kori hotaghi dani me jufu kori tangi tolu, na meleha i Israel doudolu ke puni, ⁴⁵ eigna na aho ke boi raraha. Na pohe ke sasavera peoa na vido ke tabu kori Vathe ke Tabu nigna a God ke resu me thevurua.[†] ⁴⁶ Ma a Jisas ke ghuu heta, "Mama, inau ku lubatia na tarungagu itamua!" Imanea ke velea iaani gi e thehe.

⁴⁷ Kori vido na mane ke nagho tadia mara na soldia ke reghia na komi fata irangeni, imanea ke veletokea a God vaghagna iaani, "E tutuni, na mane iaani e teo sa paluhagna!" ⁴⁸ Kori vido na komi tinoni kena hathatano mai ngeneni bali reghia na tupipuhigna a Jisas kena reghia na komi fata iraani, imarea kena tupia na raghadia eigna kena dikahehedia mena tabiru kori vathedia. ⁴⁹ Na komi tinoni kena pukuni adoa a Jisas, duadia na koi vaivine kena leghua turughu mai i Galili, kena sokara tagna ke hau mena reghi vano na komi fata iraani.

Josep gna i Arimatea ke Boa na Tonogna a Jisas kori Luma

(Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

[†] **23:45** Theugna vano na pohe ke sasavera, na vido ke tabu puala. Na pukuni naghoi pris vamua kedana vano haghe ngeneni. Na resuagna na pohe iangeni, na vaughithatha tadia na komi tinoni kena boi thevurua tagna a God eigna kena koakoa.

⁵⁰⁻⁵¹ Sina mane, na ahagna a Josep, ke mono ngengeni. Imanea na manegna i Arimatea, sina meleha i Jiudea. Imanea na mane jino me mono pitua na reghiagna na maghavu a God keda vunaghi pungusia nigna na mavitu. Imanea sikei tadia mara na Kansol nidia mara Jiu, kari e boi hiia nidia na fate me boi magnahaghinia na hava kena eia tagna a Jisas. ⁵² Imanea ke vane tagna a Pailat me kaea na tonogna a Jisas. ⁵³ Gi e hatia horua me filehiagna kori pohe ke pura me vano boa korai luma kena jouua kori ghahira. Na luma iangeni, e teo sa tinoni kena boa mua ikoragna. ⁵⁴ Na dani iangeni, na dani bali kaikaliti eigna na Sabat. Na Sabat keda turughu kori vido ke huu na aho.

⁵⁵ Kori vido kena hati vano na tonogna a Jisas, na koi vaivine kena leghua turughu mai i Galili kena leghua vano a Josep. Iira kena reghia na luma ma na puhi imarea kena boa na tonogna a Jisas ikoragna. ⁵⁶ Govu gi ena tabiru kori melehadia mena kaikalitia na oela ma na sedi bali havula kori tonogna a Jisas. Kori vido kena govua na kaikaliti, na Sabat ke jufu mai ghohi, mena mamatho vaghagna na vetula ke velea ghohi.

24

Na Sokara Tabirugna a Jisas

(Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Vuevughei puni kori dani Sade, na koi vaivine kena hatia na komi fata ke ghuba toetokegna kena kaikalitia mena vano kori luma. ² Ira kena reghia na ghahira hutu kena kokopili bali bilakiagna na luma ke au ghohi, ³ mena vano haghe, kari ena boi reghia na tonogna a Lod Jisas. ⁴ Kori vido kena talu toatogha iaani, e rua na mane na pohedia ke siasilada koro tate mai moro sokara hilighadia. ⁵ Na koi vaivine kena mataghu puala mena pogho horu kori thepa. Gi e rua na mane iangeni koro huatira, "Ehava gi oti hiroa ahai ke havi kori vido kena mono mara kena thehe?" ⁶ Imanea ke teo eeni! Imanea ke sokara tabiru ghohi kori thehe! Oti togha tabirua na hava ke veleghamu kori vido ke mono duamii i Galili. Imanea ke velea, ⁷ 'Imarea kedana lubatia na Dathei Tinoni kori limadia mara na koakoa, gi kedana tupipuhia, kari imanea keda sokara tabiru kori vatolugna na dani.' ⁸ Ma na koi vaivine kena togha tabirua na komi haghore iraan ke velea a Jisas.

⁹ Kori vido kena tabiru kori meleha, iira kena titiono na hava kena reghia tadia salaghe sikei mara na vetula ma arahai ghua kena mono duadia. ¹⁰ Na koi vaivine kena titiono na vanira mara na vetula, a Merigna i Magdala, Joana, Meri a idogna a James, mi kekeha vaivine ghua. ¹¹ Kori vido mara na vetula kena vaovarongo itadia, imarea kena boi vaututunira eigna kena ghaghana iira kena hai titiono vamua. ¹² Keana, a Pita ke sokara hadi me raghe vano kori luma. Imanea ke pogho horu me sigho haghe me reghia vamua na pohe pura kena filehiagna na tonogna a Jisas. Gi e tabiru kori meleha me toatogha puala eigna na hava ke reghia.

Jisas ke Tate vanira e Rua na Mane koro Vano i Emeas

(Mak 16:12-13)

¹³ Kori dani vamua iangeni, e rua nigna na vaovarongo a Jisas koro taveti vano kori meleha Emeas, na haugna i Jerusalem vaghagna e salaghe sikei na kilomita. ¹⁴ Romara koro titiono na varihotaghidia eigna na komi fata ke kathea a Jisas. ¹⁵ Kori vido romara koro talu uurungu mua, a Jisas ke mai gharanira me taetaveti duadia. ¹⁶ Keana a God ke boi lubatira gi koroda ghithatha ahai imanea.

¹⁷ Ma a Jisas ke huatira, "Na hava koro titiono na varihotaghimiu kori vido koro taetaveti?"

Romara koro sokara soto moro dikahehedia puala. ¹⁸ Sina mane itadia, na ahagna a Kleopas, ke veleagna, "Da ighoe vamua itadia na komi tinoni kena mai i Jerusalem, ko boi adoa na komi fata ke tate mai tadia na komi dani iraan."

¹⁹ Jisas ke huatira, "Na hava fata?"

Romara koro haghore tughua, "Na komi fata kena eia tagna a Jisas, na manegna i Nasaret. Imanea na profet, ma nigna na komi haghore ma na komi fata ke eia ke mana puala. A God ma na komi tinoni gougovu kena ghaghana bohea imanea. ²⁰ Keana mara na naghoi pris mi mara kena batughita kena thotia mena lubati vano tadia mara i Rom. Imarea kena fatea eigna kedana vathehea, gi ena tupipuhia kori ghaibabala. ²¹ Ighami kiti toatogha imanea keda vamamaluhaghita ighita mara i Israel tadia nida na komi thevuioaka. Kari na fata ke dika puala, ikeagaieni na vatolugna na dani leghugna na komi fata iraan, kari e teo sa fata ke tate mai mua. ²² Sina fata mua, ighami kiti vere nimami puala eigna na hava ke veleghami kekeha koi vaivine kena mono duamami. Iira kena vano kori luma i geni kori vuevughei ²³ mena veleghami kena boi reghia na tonogna ngengeni. Mena veleghami mua kena reghia kekeha enjel kena velera a Jisas

ke ghoi havi tabiru. ²⁴ Kekeha tinoni kena mono duamami kena vano kori luma mena reghia na tonogna a Jisas ke boi mono ngengeni, vaghagna vamua na koi vaivine kena velea.”

²⁵ Gi a Jisas ke anira, “Oro mee! Roghamu koro poru puala na vaututuniagna na komi fata kena velea mara na profet i hau. ²⁶ Imarea kena velea a Vahavi keda kidi papara, gi a God keda vathaba imanea i popo. ²⁷ Govu, gi e unuhia vanira na ghaghana ikoragna na komi fata eigna a Vahavi tadia na komi rioriso nigna a Moses ma na komi profet.

²⁸ Imarea kena mai gharania na meleha koro haga vano itagna, ma a Jisas ke haga taveti thovohaliu. ²⁹ Kari romara koro kae huhurua vaghagna iaani, “O mono ghua duamami eigna ke lavi ghohi me haga puni.” Ma a Jisas ke vano duadia. ³⁰ Kori vido kena nohe bali vanga, a Jisas ke tangolia na bred me veletokea a God. Gi e vidoa me hera. ³¹ Ma a God ke lubatia gi koroda adoa imanea a Jisas. Kori vido koro ghithatha, imanea ke teo ghohi itadia.

³² Gi oro titiono varihotaghidia ghehedua vaghagna iaani, “Kori vido imanea ke titiono duada kori hangana me unuhia vanighita na komi Rioriso ke Tabu, roghita koro vajangia na totogo kori havida.” ³³ Iromara koro sokara hadi moro tabiru vano i Jerusalem. Romara koro padara mara salaghe sikei na vaovarongo kena haidu duadia kekeha tinoni. ³⁴ Arahai kena haidu ngengeni kena velera, “E tutuni! A Lod ke sokara tabiru me tate vania a Saimon Pita!” ³⁵ Govu gi iromara koro velera a Jisas ke tate vanira kori vido koro taetaveti kori hangana. Moro titionoa mua koro ghithatha imanea kori vidoagna na bred.

*A Jisas ke Tate vanira Nigna na komi Vaovarongo
(Matu 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Tango 1:6-8)*

³⁶ Kori vido romara koro talu titionoa mua itadia, a Jisas ke tate mai me sokara itadia me anira, “Na soleana itamui.” ³⁷ Imarea kena peperiki mena mataghu puala eigna kena ghaghana kena reghia na tarunga. ³⁸ Kari a Jisas ke anira, “Ehava gi oti mataghu moti ghaghana ruarua?” ³⁹ Inau vamua iaani! Oti reghia maia e rua na limagu ma na naegu. Oti mai tangolia na tonogu eigna kotida adoa inau boi na tarunga, eigna na tarunga ke teo sa huli ma sa vinahi vaghagu inau.” ⁴⁰ Leghugna na veleragna iaani, imanea ke tatalia itadia na limagna ma na naegna.

⁴¹ Imarea kena totogo puala mena vere nidia, kari ena talu ghaghana ruarua mua. A Jisas ke adoa iaani, me velera, “E mono mua sa vanga itamui?” ⁴² Imarea kena hea sina vidoi igha, ⁴³ mi manea ke hatia me ghania kori matadia.

⁴⁴ Mi manea ke velera, “Kori vido inau ku mono duamui i hau, inau ku veleghamu ghohi na komi fata kena risoa eigu inau tagna na komi rioriso nigna a Moses mi mara na komi profet ma na komi Psalm kedana tate au mai tutuni. ⁴⁵ Gi e unuhia na ghaghanagna na komi Rioriso ke Tabu eigna kedana thaothadoghagna. ⁴⁶ Imanea ke velera, “Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani: A Vahavi keda papara me thehe. Keana, imanea keda ghoi havi tabiru kori vatolugna na dani. ⁴⁷ Kori ahagna, imarea kedana titiono aua a God keda talutavogha na komi paluhadia arahai kena tughua na havidia ke koakoa. Imarea kedana turughu i Jerusalem me jufu tadia na komi meleha kori maramagna. ⁴⁸ Na vunegna ighamu koti reghia na komi fata iraani kena katheu, inau ku magnahaghinighamu kotida titiono aua tadia na komi tinoni.

⁴⁹ “Inau kuda vetula maia itamui na Tarunga ke Tabu a tamagu ke taluhaghorea vanighamu ghohi. Moti saghoi taveti sania i Jerusalem me ghieghilei jufungia na maghavu kotida hatia na mana tagna a God.”

*A Jisas ke Tabiru Hadi i Popo
(Mak 16:19-20; Tango 1:9-11)*

⁵⁰ Leghugna iaani a Jisas ke batura au i Jerusalem nigna na komi vaovarongo mena vano kori meleha i Betani. Gi e tuhu hadi na limagna me vatokera. ⁵¹ Kori vido imanea ke talu vatokera mua, a God ke hati aua itadia me hati hadia duagna i popo. ⁵² Imarea kena maimanihihia, gi ena tabiru i Jerusalem mena totogo puala. ⁵³ Leuleghu maghavu imarea kena mono kori Vathe ke Tabu mena veletokea a God.

Na Rorongu ke Toke eigna a Jisas Krais Jon ke Risoa

Na Titiono Eigna Na Buka Iaani

Imanea ke risoa na buka iaani ke boi vele aua na ahagna, keana mara puhidia na komi tinoni kiloau i hau kena velea a Jon, na mane vaovarongo nigna a Jisas, ke risoa. Imanea ke risoa mua tolu na letasi nigna a Jon ma na buka Tate Au.

Kori turughugna na buka iaani a Jon ke vele aua a Jisas na Haghoregna a God ke vuhai tinoni me mono duada kori maramagna. Imanea ke magnahaghinira na komi tinoni kedana vaututunia Jisas a Dathegna God mena hatia na havi ke tutuni ke teo na govugna.

Jon ke titiono e vitu na reghithehe ke eia a Jisas. Na komi reghithehe irangeni ke tatelia aua na komi puhigna a Jisas. Vaghagna na vatoke tabiruagna na mane ke thehe na naegna (5:1-8) ke tateli aua a Jisas ke agutu hahali vaghagna vamua a Tamagna a God ke agutu hahali. Tadia na komi reghithehe irangeni a Jon ke tateli aua a Jisas a Vahavi, a Dathegna a God.

Kori buka iaani, a Jon ke risoa na komi fata a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo kori vido ke vanga duadia kori lavi, gi imarea kena mai mena thotia. Nigna na tarai eidia nigna na komi vaovarongo kori lavi iangeni ke mono vamua kori buka iaani.

Kori buka iaani vamua ke mono na komi totoghale a Jisas ke velea bali tateli aua toetoke imanea ke mai tagna a God. Jisas ke velea imanea ghehegna na bea, ma na bred, ma na raraha, ma na hageha, me kekeha totoghale mua.

Jon ke titiono mua na havi ke tutuni kati hatia tagna a Krais, na havi iangeni ke turughu kori vido kati vaututuni me teo keda govu.

Na komi fata ke nagho kora buka iaani:

Jisas na Haghoregna a God (1:1-18)

Nigna na titiono a Jon Siu vitabu (1:19-34)

Jesus ke vahira kekeha nigna na komi vaovarongo (1:35-51)

Nigna na Agutu a Jisas (2:1-12:50)

Na vagougovui wik a Jisas ke mono i Jerusalem (13:1-19:42)

Jisas ke havi tabiru (20:1-10)

Jisas ke tate mai tadia nigna na komi vaovarongo (20:11-21:25)

A Jisas Krais Na Haghoregna A God Vanira Na Komi Tinoni

¹ Kori turughugna na komi fata gougovu, na Haghore ke mono ghohi. Na Haghore ke mono duagna a God, ma na Haghore a God. ² Imanea ke mono ghohi duagna a God kori turughugna. ³ A God ke vavuhara na komi fata gougovu duagna imanea. Tutuni, na komi fata gougovu ke vavuhara a God, imanea ke vavuhara duagna na Haghore. ⁴ Na havidia na komi fata gougovu ke au mai tagna na Haghore, mi manea na raraha bali laema tadia na komi tinoni. ⁵ Na raraha iangeni ke laema kori puni, ma na puni teo keda vathehea.

⁶ A God ke vetula maia sina mane na ahagna a Jon Siu vitabu. ⁷ Imanea ke mai bali titiono na raraha tadia na komi tinoni. Jon ke titiono itadia eigna kedana vaovarongo eigna na raraha mena vaututunia. ⁸ A Jon boi na raraha iangeni, keana imanea hiri ke mai bali titiono na raraha. ⁹ Na pukuni raraha, imanea ke mai kori maramagna me laema itadia na komi tinoni gougovu.

¹⁰ Na Haghore ke mono kori maramagna. Keana na komi tinoni kori maramagna kena boi adoa imanea, toke a God ke vavuha na maramagna duagna imanea. ¹¹ Imanea ke mai kori melehagna, kari nigna na komi tinoni kena Jiu kena boi hatia imanea duai totogo. ¹² Keana tadia arahai kena hatia duai totogo mena vaututunia, imanea ke lubatira eigna kedana ara dathegna God. ¹³ Imarea boi ara dathegna a God eigna kena havi mai leghuagna na ghaghanagna ba na vanohehegna na tinoni. Teo. Imarea kena ara dathegna eigna a God ke hera na havi mathangani.

¹⁴ Na Haghore ke vuhai tinoni me mono duada kori maramagna iaani. Ighami kiti reghia imanea ke thaba vano eigna imanea sikei vamua na ghati Dathegna God na Mama. Ighami kiti reghia imanea ke vonungia na dotho ma na tutuni.

¹⁵ A Jon ke titiono eigna imanea tadia na komi tinoni. Imanea ke haghore heta vanira, "Iaani na mane ku titiono kori vido ku velegamu, 'Imanea keda mai leghugu ke nagho vano itagua, eigna imanea ke kidi mono ghohi gi u havi mai inau.'"

¹⁶ Na vunegna imanea ke vonungia na dotho ma na tutuni, imanea ke vatokeghita kori heghitagna na komi fata ke sethe ke toke. ¹⁷ A Moses ke hatia maia na komi vetula nigna God tadia na komi tinoni, keana na dotho ma na tutuni ke mai tagna Jisas Kraiss. ¹⁸ Teo sikei tinoni ke reghia God. Keana sikei vamua na ghati Dathegna ke mono duagna mi manea ghehegna a God. Imanea ke tatelia vanighita na puhigna God.

*A Jon Siuivitabu Ke Titiono Eigna A Jisas
(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)*

¹⁹ Sina maghavu mara puhidia mara Jiu i Jerusalem kena vetulara vano tagna a Jon kekeha mara na pris mi kekeha mara kena hathera na komi pris. Imarea kena huatia, "Ahai ighoe na?"

²⁰ Ma Jon ke titiono jino vanira, "Inau bosu a Vahavi."

²¹ Gi imarea kena veleagna, "Gi ighoe koda boi a Vahavi, ahai ighoe na? A profet Elaija ke mono i hau?"

Imanea ke haghore tughura, "Teo."

Mena ghoi huatia mua, "Ehava? Ighoe na Profet* a God ke taluhaghorea keda vetula maia?"

Mi imanea ke velera, "Teo."

²² Gi imarea kena veleagna, "Gi keda ai na, ahai ighoe na? O veleghami eigna kitida tangomana na veleragna arahai kena vetulaghami mai. O titiono vanighami eimu ghehemu."

²³ A Jon ke haghore tughura tagna na komi haghore iraani ke velea a profet Aisaia, "Inau na tinoni ku haohaghore heta kori meleha ke gou, 'Oti vajinoa na hangana vania a Lod!'"

²⁴ Tadia arahai kena mai tagna a Jon e mono kekeha mara na Farise.[†] ²⁵ Imarea kena huatia a Jon vaghagna iaani, "Gi ighoe boi a Vahavi ba Elaija, ba na Profet, ehava gi o siuivitabura na komi tinoni na?"

²⁶ A Jon ke haghore tughura, "Inau ku siuivitabura na komi tinoni kori bea, kari ikeagaieni sina tinoni koti boi adoa ke mono duada eeni. ²⁷ Imanea na tinoni ku velea keda mai leghugu. Inau boi naba kuda pogho horu mu hati aua nigna na sadol."

²⁸ Na komi fata irangeni kena eia kori meleha i Betani, etagna na bea i Jordan. Kori bea hutu iangeni, a Jon ke siuivitabura na komi tinoni.

A Jisas Na Dathei Sip Nigna A God

²⁹ Sina dani leghugna iangeni a Jon ke reghia a Jisas ke taveti mai itagna me velera na komi tinoni ngengeni, "Reghia! Iangeni na Dathei Sip[‡] nigna God ke hati aua na paluhagna na maramagna. ³⁰ Imanea hiri na tinoni ku titionoa ghohi kori vido ku velea, 'Na mane keda mai i leghugu, imanea ke nagho vano tagua, eigna imanea ke kidi mono ghohi gi u havi mai inau.' ³¹ I hau, toke inau ku boi adoa ahai imanea bali mai leghugu, inau ku mai eeni mu siuivitabura na komi tinoni kori bea eigna keda tateli aua imanea tadia na komi tinonidia i Israel."

³²⁻³³ Gi a Jon ke ghoi velea mua, "Kori vido ku boi adoa mua ahai imanea bali mai iangeni, a God ke vetulau bali siuivitabura na komi tinoni kori bea, imanea ke veleu, 'Na mane koda reghia na Tarunga ke Tabu keda horu mai me togha itagna, imanea hiri ahai keda siuivitabura na komi tinoni kori Tarunga ke Tabu.' Mu pukuni reghia na Tarunga ke Tabu ke horu mai i popo vaghagna na bora, me togha itagna imanea. ³⁴ Ma na vunegna ku reghia iangeni, inau ku veleghamu a Jisas a Dathegna a God."

Nigna Na Komi Vaovarongo A Jisas Kena Kidi Leghua

³⁵ Sina dani leghugna iangeni, a Jon Siuivitabu ke ghoi sokara ngengeni duadia e rua nigna na mane vaovarongo. ³⁶ Kori vido imanea ke reghia a Jisas ke halu atu, a Jon ke velea, "Reghia, iangeni na Dathei Sip nigna God!" ³⁷ E rua nigna na vaovarongo koro rongovia na haghore iangeni, moro leghua a Jisas. ³⁸ A Jisas ke rei tabiru me rehira koro leghua me huatira, "Na hava koro magnahaghinia?"

* **1:21** "na Profet" Mara Jiu kena vaututuni a God keda vetula maia sina profet vaghagna a Moses (Duteronomi 18:15-22) mena kiloagna "na Profet." Kekeha mara Jiu kena ghaghana na Profet boi a Elaija ba a Vahavi (reghia 25 na thagi ma 7:40-41). Kari kekeha mara Jiu kena reghivaughithatha na Profet a God keda vetula maia, imanea a Vahavi. † **1:24** "Farise" Reghia kori Diksonari ‡ **1:29** "Dathei Sip" Kori Ol Testamen God ke velera mara Jiu eigna kedana havughaghi vaniagna na komi dathei sip me kekeha fata kaukagu mua bali talutavogha na komi paluhadia. Jon Siuivitabu ke kiloagna a Jisas na Dathei Sip eigna imanea ke mai kori maramagna eigna keda thehe vaghagna na havughaghi bali talutavogha na paluhadia na komi tinoni gougovu.

Iromara koro ania, “Rabai, ively ko mono ighoe na? (Na ghaghana koragna Rabai, Velepuih).

³⁹ Imanea ke velera, “Oro mai moro reghia ghehemiu.” Kori vido iangeni nabagna tangi vati kori lavi. Romara koro vano duagna moro reghia na vido ke mono imanea, moro mono duagna kori dani iangeni.

⁴⁰ Sina mane itadia romara iangeni ke rongovia a Jon me leghua Jisas, a Andru, a tahigna a Saimon Pita. ⁴¹ Ma na hava ke kidi eia a Andru, imanea ke hiroa a Saimon, a toghagna me veleagna, “Ighami kiti reghia ghohi a Vahavi!” (Na aha “Vahavi” nanaba vamua kori aha “Krais”). ⁴² Gi Andru ke hati vanoa a Saimon tagna a Jisas. A Jisas ke rei vano tagna a Saimon me veleagna, “Ighoe na ahamu a Saimon, a dathegna Jon. Keana ikeagaieni na ahamu kedana kiloghogna a Kefas.” (Na aha iaani vaghagna vamua na aha Pita ma na ghaghana koragna, “na ghahira”).

A Jisas Ke Kilora A Filip Ma Nataniel

⁴³ Sina dani leghugna iangeni a Jisas ke toatogha gi keda vano kori provins i Galili. Imanea ke reghia a Filip me ania, “O mai leghuu.” ⁴⁴ Filip na manegna i Betsaida, na melehadia Andru ma Pita. ⁴⁵ Kori vido iangeni a Filip ke vano me pada a Nataniel me ania, “Ighami kiti reghia ghohi na mane a Moses mi mara na profet kena risoa eigna tadia na komi Rioriso ke Tabu. Na ahagna imanea a Jisas, a dathegna Josep gna i Nasaret.”

⁴⁶ A Nataniel ke velea, “I Nasaret! Tangomana keda au mai kori meleha iangeni sa fata ke toke?”

Ma Filip ke ania, “O mai mo reghia imanea.”

⁴⁷ Kori vido a Jisas ke reghia a Nataniel ke taveti mai, imanea ke velea, “Iangeni na pukuni manegna i Israel ke boi piapilau.”

⁴⁸ A Nataniel ke huatia a Jisas, “Ehava gi o adou?”

A Jisas ke ania, “Gi e kilogho a Filip, inau ku reghigho ghohi saragna na ghai fig.”

⁴⁹ A Nataniel ke veleagna, “Velepuih, ighoe a Dathegna a God ma na King gna i Israel.”

⁵⁰ Jisas ke veleagna, “Ehava? O vaututuniu eigna inau ku velegho ku reghigho saragna na ghai fig? Sethe na fata ke hutu vano tagna iangeni ighoe koda reghira.” ⁵¹ Gi e veleragna mara gougovu, “E tutuni na hava ku veleghamu, ighamu kotida reghia na hughuta i popo keda hangavi, ma na komi enjel nigna a God kedana hadi mena horu^s itagua inau, na Dathei Tinoni.”*

2

Na Reghithethe Ke Kidi Eia A Jisas

¹ E rua na dani leghugna a Jisas ke kilora a Filip ma Nataniel, a idogna a Jisas ke mono tagna sina sonihaidu taulaghi kori meleha i Kena kori provins i Galili. ² Imarea kena hulaghinira mua a Jisas duagna nigna na komi vaovarongo tagna na sonihaidu iangeni. ³ Kori vido ke boi govu mua na vangahaidu, na waen ke govu ghohi. A idogna a Jisas ke veleagna, “Na waen ke govu.”

⁴ A Jisas ke haghore tughua, “Vaivine, ehava gi o mai itagua eigna iaani? Nigua na maghavu ke boi jufu mai mua.”

⁵ Gi a idogna a Jisas ke velera na komi tinoni agutu, “Oti eia na hava keda veleghamu.”

⁶ Ingengeni ono na botolo hutu kena agutu kori ghahira ke mono. Sikei na botolo haga nabagna sina hathangatu na lita i bea koragna. Na komi botolo iraani bali toitoi bea eigna mara Jiu kedana sikame mena wasia nidia na disi leghuagna na puhu ke jino kori nidia na vetula. ⁷ Gi a Jisas ke velera na komi tinoni agutu, “Oti vano ohora mai na bea moti hurira na komi botolo iraani.” Kori vido kena hurira me vonu, ⁸ a Jisas ke velera, “Oti thaupia sina vidogna na bea moti hati vanoa tagna na mane ke reireghia na vangahaidu iaani.” Gi imarea kena eia vaghagna ke veleragna.

⁹ Kori vido na mane ke reireghia na vangahaidu ke gnamia na bea, na bea ke vuhai waen. Imanea ke boi adoa ively ke mai na waen iangeni, kari imarea kena hati vanoa itagna kena adoa. Gi e kilo maia na mane ke eu taulaghi me veleagna, ¹⁰ “Tadia na komi vangahaidu, imarea kena kidi hera na komi tinoni na waen ke toke puala. Gi leghugna kena kou mena kou na komi tinoni, imarea kena hera na waen ke boi rae toke. Keana

§ 1:51 Na haghore iaani ke haga nanaba na haghore ke mono kori buka Jenesis 28:10-15 eigna nigna na maumaturungita a Jakob. Kori maumaturungita, a Jakob ke reghia na komi enjel kena hadi mena horu kori rangana ke jufungia na hughuta i popo. A God ke tatelia a Jakob ke vahia imanea ma ara vinahuhugna eigna kedana nigna na komi tinoni. Vaghagna iangeni, a God keda tateli tadia nigna na komi vaovarongo a Jisas, imanea ke vahia a Jisas eigna keda a Vahavi. * 1:51 “Dathei Tinoni” Reghia kori Diksonari

ikeagaieni ighoe ko hatia maia na waen ke pukuni toke, leghugna kena kou ghohi na komi tinoni!”

¹¹ Iaani na reghithethe a Jisas ke kidi eia. Imanea ke eia kori meleha i Kena kori provins i Galili me tateli aua nigna na mana ke hutu. Ma na nigna na komi vaovarongo kena vaututunia.

¹² Leghugna ke govu na sonihaidu, a Jisas ma a idogna mara tahigna ma na nigna na komi vaovarongo kena taveti vano kori meleha i Kapaneam mena mono kekeha dani ngeneni.

A Jisas Ke Gigi Aura Na Komi Tinoni Kori Vathe Ke Tabu Nigna A God
(*Matiu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46*)

¹³ Na Laulahugna na Thovoliungi* ke gharani mai ghohi ma Jisas ke taveti vano i Jerusalem. ¹⁴ Imanea ke vano kori lalabagna na Vathe ke Tabu nigna a God me reghia na komi tinoni kena salemura na komi kau, ma na komi sip, ma na komi bora bali havughaghi.† Me reghia mua kekeha tinoni kena nohe tadia na komi tevo mena tutughu rongo bali volia na takisigna na Vathe ke Tabu. ¹⁵ Ma Jisas ke hatia kekeha piru me agutua na bali thabu. Gi e paji aura na komi kau ma na sip tagna na vido ianeni. Imanea ke koli poghora na komi tevo nidia mara kena tutughu rongo ma nidia na siliva ke rote kilili. ¹⁶ Gi e haghore heta tadia arahai kena salemura na komi bora. Imanea ke velera, “Oti hati aura i kosi! Oti saghoi eia kori vathegna a Tamagu na vido bali makete!” ¹⁷ Gi nigna na komi vaovarongo kena togha tabirua na vido rioriso ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu ke velea, “Nigua na dotho eigna na vathemu ke hutu puala.”

¹⁸ Mara puhidia mara Jiu kena huatia a Jisas, “O eia na reghithethe eigna kitida adoa a God ke veleghe gi o eia iaani!”

¹⁹ A Jisas ke anira, “Oti reo horua na Vathe ke Tabu iaani, mi koragna tolu na dani inau kuda ghoi vasokaraghinia.”

²⁰ Mi marea kena ania, “Ighoe o toatogha ko tangomana na vasokaraghiniagna koragna tolu na dani? E vahotha puala! Eigna e rua tutughu me ono na vinogha imarea kena agutu gi e govu na Vathe ke Tabu iaani.”

²¹ Imarea kena boi adoa na Vathe ke Tabu ke titiono a Jisas, na tonogna ghehegna. ²² Leghugna ke sokara tabiru a Jisas kori thehe, nigna na komi vaovarongo kena togha tabirua na hava ke velea a Jisas. Kori vido iangeni, imarea kena vaututunia na komi Rioriso ke Tabu ma na komi fata ke velea a Jisas.

²³ Kori vido a Jisas ke mono i Jerusalem tadia na komi dani kena eia na Laulahugna na Thovoliungi, sethe na binoni kena vaututunia eigna kena reghia na komi reghithethe ke eia. ²⁴ Kari a Jisas ke boi pukuni vaututunira eigna imanea ke adoa na havidia na komi tinoni gougovu. ²⁵ Toke keda teo ahai ke titiono vania a Jisas eigna na havidia na komi tinoni, imanea ke adoa ghohi.

3

Nikodimas Ke Mai Tagna A Jisas

¹⁻² Tagna sina bongi, sina mane ke baubatu tadia mara Jiu ke mai tagna a Jisas. Na ahagna a Nikodimas, imanea na mane Farise. Kori vido ke mai tagna a Jisas, a Nikodimas ke veleagna, “Velepui, ighami kiti adoa a God ke vetulagho mai bali velepuhighami. Ighami kiti adoa iaani eigna teo ahai keda tangomana na eiagna na komi reghithethe ko eia ghohi gi a God keda boi mono duagna.”

³ A Jisas ke veleagna, “O vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Teo ahai keda haghe kori hughuta nigna a God* gi imanea keda boi ghoi havi mai.”

⁴ Nikodimas ke haghore tughua a Jisas vaghagna iaani, “E vahotha puala na tinoni ke puh ghohi keda ghoi tabiru haghe kori kutugna a idogna bali ghoi havi mai.”

⁵ Gi a Jisas ke veleagna, “O vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Teo ahai keda haghe kori hughuta nigna a God gi imanea keda boi havi mai kori bea ma na Taruna ke Tabu. ⁶ Na tinoni ke hatia na havi kori maramagna iaani eigna imanea ke havi mai tagna a idogna ma tamagna. Keana na tinoni ke hatia na havi mathangani eigna imanea ke havi mai kori na Taruna ke Tabu. ⁷ O saghoi nia vere eigna inau ku veleghe ighamu gougovu kotida ghoi havi mai. ⁸ Kori vido na ghuri ke ghuighuri vano kori vido ke magnahaghinia, ighoe ko rongovia na tagumugna. Kari ighoe ko boi

* **2:13** “Na Laulahugna na Thovoliungi” Tagna na laulahu iaani, mara Jiu kena togha tabiru na bongi na enjel nigna a God ke thovoliungira mara Israel kena havula na ghaughabuagna na dathe i sip kori hagethagna na komi vathedia me vathehera na komi gari mane ke havi nagho tadia mara Ijip. † **2:14** “havughaghi” Reghia kori Diksonari

* **3:3** “hughuta nigna a God” Reghia kori Diksonari

adoa tagna ke turughu mai mi vei keda vano. Vaghagna vamua iangeni, teo ahai ke tangomana na thaothadoghagna na puhi na Tarunga ke Tabu ke hera na komi tinoni na havi mathangani.”

⁹ A Nikodimas ke veleagna, “Ehava gi na Tarunga ke Tabu ke tangomana na eiagna iangeni?”

¹⁰ A Jisas ke veleagna, “Ighoe sina naghoi mane velepuhi i Israel. Ehava gi o boi thaothadoghagna na komi fata iraani? ¹¹ Vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ighami kiti titiono eigna na komi fata kiti thaothadoghagna miti reghia, kari ighamu koti bosu magnahaghinia na vaututuniagna na hava kiti veleghamu. ¹² Ighamu koti boi vaututuniu kori vido inau ku titiono na komi fata kori maramagna, me teo kotida vaututuniu kuda titiono na komi fata i popo. ¹³ Inau vamua ku thaothadoghagna na komi fata i popo, eigna inau, na Dathei Tinoni, ku horu mai i popo. Teo ahai mua ke horu mai i popo.

¹⁴ “Kori vido a Moses ma na komi tinoni Jiu kena mono kori meleha ke gou, Moses ke sokaraghinia hadia na ghai ke mono na poli itagna kena agutua kori aian.† Vaghagna mua iangeni inau, na Dathei Tinoni, imarea kedana bou hadi kori ghai, ¹⁵ eigna arahai kena vaututuniu kedana hatia na havi ke teo na govugna.

¹⁶ “Na vunegna a God ke dothovira puala na komi tinoni kori maramagna, imanea ke lubatia maia sikei vamua ghati Dathegna eigna arahai kena vaututunia kedana boi thehe, kari imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna. ¹⁷ A God ke bosu vetula maia a Dathegna kori maramagna eigna keda fatera na komi tinoni kori maramagna, kari imanea ke vetula maia eigna keda vahavira. ¹⁸ Aarahai kena vaututunia a Dathegna God, a God keda boi fatera. Kari arahai kena boi vaututunia, a God ke fatera ghohi eigna kena boi vaututunia sikei vamua na ghati Dathegna. ¹⁹ God keda fatera eigna iaani: Na raraha ke mai kori maramagna, kari imarea kena dothovia na puni mena boi dothovia na raraha eigna na puhidia ke dika. ²⁰ Aarahai kena eia na komi fata ke dika kena boi magnahaghinia na raraha. Imarea kena boi mai gharania na raraha eigna kena boi magnahaghinia na raraha keda tateli aua na komi fata dika kena eia. ²¹ Kari arahai kena eia na komi fata ke jino, imarea kena mai gharania na raraha, eigna kena magnahaghinia na komi tinoni kedana adoa a God ke hathera na eiagna na komi tango ke toke.”

Jon Siuivitabu Ke Titiono A Jisas

²² Leghugna iangeni, Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena taveti au i Jerusalem mena vano tagna ke mono kekeha bea kori provins i Judea. Imarea kena mono ngengeni kekeha dani mena siuivitabura kekeha tinoni. ²³ Kori vido iangeni a Jon Siuivitabu ke siuivitabura kekeha tinoni i Aion ke mono gharania na meleha i Salim, eigna ngengeni ke sethe na bea. Me sethe na tinoni kena mai itagna eigna imanea keda siuivitabura. ²⁴ Leghugna iaani, a Herod ke boa haghea a Jon kori vathe tatari.

²⁵ Sina maghavu, nigna na komi mane vaovarongo a Jon kena rihu haoghore duagna sina mane Jiu. Imarea kena rihu haoghore eidia na komi vetula nidia mara Jiu bali vararahara ghehedia kori koakoa tagna na bea. ²⁶ Nigna na komi vaovarongo a Jon kena vano itagna a Jon mena veleagna, “Velepuhi, o togha tabirua na mane ke mono duamu sethevugna na bea hutu i Jordan, na mane ko titiono tadia na komi tinoni? Ikeagaieni imanea ke eia na siuivitabu, ma na komi tinoni gougovu kena vano itagna.”

²⁷ A Jon ke haghore tughura, “Na tinoni ke tangomana na eiagna vamua na agutu a God ke lubatia vania. ²⁸ Ighamu koti rongovia ghohi inau ku veleghamu inau boi a Vahavi. A God ke vetulau mai bali kaikalitira na komi tinoni eigna na maigna imanea. ²⁹ Kori sonihaidu, na vaivine keda taulaghi, ia nigna na mane keda taulaghi itagna. Kari a kulagna na mane keda taulaghi, imanea ke totego vamua eigna ke mono duagna me rongovia nigna na haghore na mane keda taulaghi. Vaghagna vamua iangeni, inau ku totego puala na rongoviagna na komi tinoni kena vano tagna a Jisas. ³⁰ A God ke magnahaghinia imanea keda haju hadi vano mi inau kuda haju horu.”

³¹ Na komi tinoni kena havi mai kori maramagna, imarea na komi tinonigna na maramagna mena titiono eigna na komi fata kori maramagna. Kari a Vahavi ke horu mai i popo, mi manea ke thaba vano tadia na komi tinoni gougovu. ³² Imanea ke titiono na

† 3:14 Sina maghavu mara i Israel kena huhughua a God kori meleha ke gou. Ma God ke vetula maia na komi poli dika bali ghathatira. Leghugna kena tughuhehe, a God ke veleagna Moses eigna keda sokaraghinia hadia na ghai ke mono na poli itagna kena agutua kori aian. Gi arahai kena dodoro hadi itagna na poli, imarea kena boi thehe. Vaghagna iangeni, imarea kena boa hadia Jisas kori ghaibabala kori vido kena tupipuhia. Ma arahai kena dodoro vamua tagna a Jisas eigna keda vahavira, imarea kedana havi thovohaliu.

hava ke rongovia me reghia, kari boi sethe na tinoni kena vaututunia na hava ke velea. ³³ Keana arahai kena vaututunia, imarea kena tateli aua na hava a God ke velea ke tutuni ³⁴ eigna a Vahavi a God ke vetula maia, imanea ke titiono aua na komi haghoregna a God. Imanea ke eia iangeni eigna a God ke vetula na Taruna ke Tabu eigna keda pukuni vonungia me mono duagna hahali. ³⁵ A Mama ke dothovia a Dathegna me hea na mana eigna keda vunaghi pungisira na komi fata gougovu. ³⁶ Aarahai kena vaututunia a Dathegna God, imarea kena hatia ghohi na havi ke teo na govugna. Kari arahai kena boi vaututunia, imarea teo kedana hatia na havi iangeni. Ma na papara a God keda eia itadia teo keda govu.

4

A Jisas Ma Na Vaivinegna I Samaria

¹ Mara na Farise kena rongovia arahai kena leghua a Jisas me siuvitabura, imarea irangeni ke sethe vano tadia arahai kena leghua a Jon Siuvitabu. ² (Kari na hava ke tutuni, na komi nigna vaovarongo a Jisas kena siuvitabura na komi tinoni, boi a Jisas). ³ Na vunegna a Jisas ke adoa mara na Farise kena rongovia iangeni, imanea duagna nigna na komi vaovarongo kena taveti au i Jiudea mena turughu vano kori provins i Galili.

⁴ Kori taetavetidia vano i Galili, imarea kena kidi taetaveti vano kori provins i Samaria. ⁵ Imarea kena jufu tagna na meleha Sika i Samaria, gharania na vido i thepa sina hutudia mara Jiu ke nagho, a Jakob, ke hea a dathegna a Josep. ⁶⁻⁸ Ingengeni ke mono na seu nigna a Jakob. Jisas ke vano me nohe ghaghireigna na seu eigna imanea ke babao ghohi na taetaveti. Kori vido iangeni nabagna tangi salaghe rua kori hotaghi dani. Leghugna mara nigna na vaovarongo a Jisas kena taveti vano kori meleha bali volia ghadia vanga, sina vaivinegna i Samaria ke mai kori seu bali toitoi bea. Ma Jisas ke kaea, "Tanomana koda heu mai na bea bali kou ghagua?"

⁹ Na vaivine iangeni ke veregna puala eigna mara Jiu kena bosu magnahaghinia na mono haidu duadia mara Samaria. Iia ke veleagna a Jisas, "Ighoe na mane Jiu mi nau na vaivinegu i Samaria. Ehava gi o kaeu eigna keda hegho ghamua kou?"

¹⁰ A Jisas ke veleagna, "Ighoe ko boi adoa na hava a God ke magnahaghinia keda hegho, mo boi adoa mua ahai ke kaegho na bea. Gi koda adoa, ighoe koda kaeu eigna keda hegho na bea i havi."

¹¹ Na vaivine iangeni ke veleagna a Jisas, "Mane puhi, na seu ke horu puala kari teo sa nimua na seuseu. Ivei koda hatia na bea i havi iangeni?" ¹² Iaani na seu a hutudia Jakob ke heghami mi manea ma ara dathegna ma nigna na komi fata kaukagu kena kou hahali kori bea iaani. Ehava? Ighoe ko toatogha ko nagho vano tagna a Jakob?"

¹³ Ma Jisas ke veleagna, "Aarahai kedana kouvua na bea iaani, imarea kedana ghohi langasa. ¹⁴ Kari arahai kedana kouvua na bea inau koda hera, imarea teo kedana ghohi langasa. Eigna na bea inau koda hera keda vaghagna na bea ke fufutu kori havidia, ma na bea iangeni keda hera na havi ke teo na govugna."

¹⁵ Ma na vaivine ke ania, "Mane puhi, o heu mai na bea iangeni eigna keda boi ghohi langasa mu koda boi ghohi tabiru mai eeni bali toitoi bea."

¹⁶ Ma Jisas ke ania, "O vano mo kilo maia a taumu."

¹⁷ Iia ke haghore tughua, "Inau e teo sa taugu."

Gi a Jisas ke veleagna, "E tutuni e teo sa taumu. ¹⁸ Eigna ighoe ko taulaghi ghohi tadia e lima na mane, ma na mane ko mono duagna ikeagaieni bosu a taumu. Hee, na hava ko veleu e tutuni."

¹⁹ Gi na vaivine ke ania, "Mane puhi, ikeagaieni inau ku adoa ighoe sina profet. ²⁰ Ighami mara i Samaria kiti maimanihihia a God kori suasupa iaani i Gerisim vaghagna kena eia ara hutumami. Keana ighamu mara Jiu koti velea Jerusalem na pukuni meleha bali maimanihihia a God na komi tinoni gougovu. O veleu, ivei ke jino?"

²¹ Ma a Jisas ke ania, "O vaututunia na hava koda veleghe ikeagaieni. Tagna na maghavu keda mai, ighamu i Samaria kotida boi maimanihihia a God kori suasupa iaani ba i Jerusalem. ²² Ghamu i Samaria oti maimanihihia a God kari oti boi pukuni adoa imanea. Ighami mara Jiu haju kiti maimanihihia a God mua, kari iti pukuni adoa, eigna nigna na puhi a God bali vahavira na komi tinoni ke turughu itamami ighami mara Jiu. ²³ Tagna na maghavu keda mai, nigna na komi pukuni tinoni a God kedana maimanihihia kori haehathe nigna na Tarunga ke Tabu ma na leghuagna na hava ke tutuni eigna a God. Ma na maghavu iangeni ke jufu mai ghohi. A Mama ke hirora arahai kena maimanihihia vaghagna iangeni. ²⁴ Na vunegna a God na tarunga, imanea ke

magnahaghinira arahai kena maimanihihia kedana maimanihihia kori haehathe nigna na Tarunga ke Tabu mi kori leghuagna na hava ke tutuni eigna imanea.”

²⁵ Na vaivine ke velea, “Inau ku adoa a Vahavi keda mai, imanea kena kiloagna a Kraisi. Kori vido imanea keda mai, imanea keda unuhia na ghaghanadia na komi fata iraani itamami.”

²⁶ Ma Jisas ke ania, “Inau ku haohaghore duamu ikeagaieni, inau a Vahavi.”

²⁷ Kori vido vamua iangeni mara na vaovarongo kena tabiru mai mena vere nidia puala a Jisas ke titiono duagna sina vaivine. Kari e teo sikei mane itadia kena huatia vaghagna iaani, “Na hava ko magnahaghinia na?” ba “Ehava gi o titiono duagna?”

²⁸ Na vaivine ke boa horua nigna na botolo bali toitoi bea me tabiru vano kori meleha. Me velera na komi tinoni ngengeni, ²⁹ “Oti mai moti reghia na mane ke vele aua na komi fata gougovu inau ku eia. Da imanea a Vahavi!” ³⁰ Kori vido iangeni na komi tinoni kena taveti au kori meleha, mena vano bali reghia a Jisas.

³¹ Gi ena jufu mai na komi tinoni tagna a Jisas, nigna na komi vaovarongo kena veleagna, “Velepuihi, o vanga.”

³² A Jisas ke anira, “E mono mua ghagua na vanga ighamu koti boi adoa.”

³³ Gi mara nigna na vaovarongo kena veihuahuatighi, “Ehava? Sa tinoni ke hea ghohi na vanga?”

³⁴ A Jisas ke anira, “Na ghagua na vanga hiri, na leghuagna nigna na vanohehe a God, ma na vagovuagna na agutu ke heu mai na bali eia. ³⁵ Ighamu oti adoa ghohi na haghore iaani kena velea na komi tinoni, ‘E vati mua na vula gi na komi sagharo keda ghano bali hathatanora.’ Keana inau ku veleghamu, oti dodoro toetoke tadia na komi gnatha. Eigna na komi sagharo ke ghano ghohi bali hathatanora. ³⁶ Aarahai kena agutu bali hathatanora na komi sagharo kena hatia na volidia. Ma na komi sagharo kena hathatanora, iangeni na komi tinoni kena hatia na havi ke teo na govugna. Aarahai kena joua na gnatha ma arahai kena hathatanora na komi sagharo, imarea kedana sakai totogo. ³⁷ Na haghore iaani ke tutuni ikeagaieni, ‘Sina mane ke joua me sina mane tavogha ke hathatanora na komi sagharo kori vido kena ghano.’ ³⁸ Inau ku vetulaghamu bali hathatanora na komi sagharo kori gnatha koti boi joua. Aarahai tavogha kena eia ghohi na agutu ke hutu, kari ighamu kotida hathatanora na komi sagharodia.”

³⁹ Sethe na komi tinonidia Samaria kori meleha iangeni kena vaututunia Jisas eigna na vaivine iangeni ke velera, “Na mane iangeni ke vele aua na komi fata gougovu inau ku eia.” ⁴⁰ Na vunegna iangeni, kori vido kena mai tagna a Jisas, imarea kena kaea eigna keda talu mono duadia kori melehadia. Ma Jisas ke mono duadia e rua na dani. ⁴¹ Me sethe mua na tinoni ingengeni kena vaututunia eigna na komi fata ke velera a Jisas. ⁴² Gi ena veleagna na vaivine iangeni, “Ikeagaieni, ighami kiti vaututunia Jisas eigna ighami kiti rongovia ghehemami, boi eigna vamua na komi fata ko veleghami. E tutuni, imanea hiri a Vahavi ke mai bali vahavira na komi tinoni kori maramagna.”

A Jisas Ke Vatoke Tabirua A Dathegna Sina Mane Puihi

⁴³ Leghugna ke mono e rua na dani duadia mara i Samaria, a Jisas ke taveti au itadia me vano i Galili. ⁴⁴ A Jisas ke velea ghohi, “Na komi tinoni kori pukuni melehagna na profet, imarea teo kedana ghaghana bohea.” ⁴⁵ Mi kori vido a Jisas ke jufu kori provins i Galili, na komi tinoni ngengeni kena totogo puala na reghia. Kari imarea kena totogo eigna vamua kena reghia na komi fata ke eia a Jisas i Jerusalem kori vido kena vano ingengeni kori Laulahugna na Thovoliungi.

⁴⁶ Kori vido a Jisas ke mono kori provins i Galili, imanea ke ghohi tabiru kori meleha i Kena, na meleha imanea ke eia na bea gi e vuhai waen. Kori meleha i Kapaneam, sina mane puihi kori gaumanegna i Rom ke mono ingengeni ma a dathegna mane ke vahaghi. ⁴⁷ Imanea ke rongovia a Jisas ke taveti au i Judea me mai jufu ghohi i Galili, me vano itagna i Kena. Imanea ke kae huhuraa a Jisas eigna keda vano duagna i Kapaneam bali vatoke tabirua a dathegna ke haga thehe ghohi.

⁴⁸ A Jisas ke velea, “Ehava? Ighamu kotida boi vaututuniu kuda boi eia na komi reghithehe?”

⁴⁹ Na mane puihi iangeni ke veleagna, “Mane puihi, o saisami mo mai gi e thehe a dathegu!”

⁵⁰ Ma Jisas ke ania, “O vano tabiru kori vathemu. A dathemu keda havi!” Ma na mane iangeni ke vaututunia a Jisas me turughu tabiru vano kori vathegna.

⁵¹ Kori vido imanea ke taetaveti vano kori hangana, kekeha nigna na mane agutu kena mai pada mena veleagna a dathegna ke toke tabiru ghohi. ⁵² Imanea ke huatira ingiha a dathegna ke toke tabiru, mi marea kena ania, “Na vahaghi ke govu itagna nabagna tangi sikei kori hinaota i gnatha.” ⁵³ Gi a tamagna na gari iangeni ke adoa iangeni na

vidoi dani a Jisas ke veleagna, “A dathemu keda havi.” Ma na mane puhi iangeni ma na komi tinoni kena mono kori vathegna kena voututunia a Jisas.

⁵⁴ Iangeni na varuagna na reghithehe ke eia a Jisas i Galili leghugna ke au mai kori provins i Judea.

5

A Jisas Ke Vatoke Tabirua Na Mane Ke Thehe Na Naegna

¹ Leghugna iangeni, a Jisas ke vano i Jerusalem eigna sina nidia na laulahu mara Jiu. ² Koragna i Jerusalem sina maha i bea ke mono kena kiloagna Betsata kori haghoredia mara Jiu. Na maha i bea iangeni ke mono gharania na hagegna kena kiloagna, “Na Hagehagna na Sip.” Hilighagna na maha iangeni e lima na varada teve bali mamatho ke mono. ³⁻⁴ Sethe na tinoni kena vahaghi kena nere tadia na komi varada irangeni.

Kekeha ena doa, kekeha thehe na naedia, mi kekeha lae na tonodia.* ⁵ Sina mane tadia na komi tinoni kena mono ngengeni, imanea ke vahaghi e tolu hangavulu me alu na vinogha ghohi. ⁶ Kori vido a Jisas ke reghia me adoa imanea ke hau ghohi na vahaghigna, imanea ke huatiagna, “Ighoe ko magnahaghinia na tonomu keda toke tabiru?”

⁷ Imanea ke haghore tughua a Jisas, “Mane puhi, e vahotha puala eigna e teo sa tinoni bali hatiu horu kori maha bea kori vido ke gneognebo. Leuleghu maghavu ku pipilia na vano horu kori bea, na tinoni tavogha ke kidi horu nigna ghohi.”

⁸ Gi a Jisas ke ania, “Sokara hadi mo hatia na mathamu mo taveti!” ⁹ Kori vido vamua iangeni, imanea ke toke tabiru. Me hatia na mathagna me taveti.

Na dani a Jisas ke eia na reghithehe iaani, na Sabat. ¹⁰ Na vunegna iangeni mara puhidia mara Jiu kena veleagna na mane ke toke tabiru, “Iaani na Sabat! Nida na komi vetula kena lutigho na hulu matha.”

¹¹ Kari imanea ke haghore tughura, “Na mane ke vatoke tabiruu ke veleu, ‘O hatia na mathamu mo taveti!’”

¹² Mi marea kena huatiagna, “Ahai ke veleghe eigna koda hatia na mathamu mo taveti?” ¹³ Kari na mane iangeni ke boi adoa na ahagna imanea ke vatoke tabirua, eigna na mavitu ke sethe ke mono ngengeni ma Jisas ke taveti nigna ghohi.

¹⁴ Leghugna iaani a Jisas ke pada imanea kori Vathe ke Tabu nigna God me veleagna, “Ikeagaieni ighoe ko toke tabiru. O saghoi eia mua na koakoa eigna keda boi padagho sa fata ke dika vano tagna na vahaghi ke padagho i hau.”

¹⁵ Gi na mane iangeni ke vano me velera mara puhidia mara Jiu a Jisas na mane ke vatoke tabirua. ¹⁶ Turughu kori dani iangeni, mara puhidia mara Jiu kena haghore diadikala a Jisas eigna ke eia na komi fata vaghagna iangeni kori Sabat. ¹⁷ Kari a Jisas ke velera, “A Tamagu ke agutu tadia na komi dani gougovu mi nau ku eia vaghagna vamua ke eia imanea.”

¹⁸ Kori vido kena rongovia iangeni, imarea kena heta vano mua na hiroagna na puhi bali vatheheagna. Boi eigna vamua imanea ke boi leghua na vetulagna na Sabat. Kari eigna mua ke velea a God a Tamagna. Kori vido ke velea iangeni, imanea ke vananaba ghehegna duagna God.

Nigna Na Mana A God Ke Mono Tagna A Jisas

¹⁹ A Jisas ke velera mara puhidia mara Jiu, “Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Na Dathe ke boi tangomana na eiagna sa fata leghuagna na ghaghanagna ghehegna. Kari imanea ke eia vamua na hava ke reghia ke eia a Tamagna. Na hava ke eia na Mama, na Dathe keda eia mua. ²⁰ Na Mama ke dothovia na Dathe me tatelia vania na komi fata gougovu ke eia. Ma na Mama keda tateli vania na Dathe kekeha fata keda eia ke nagho vano tagna na vatoke tabiruagna na mane iaani. Mi ghamu kotida vere nimiu tadia na komi fata keda eia na Dathe. ²¹ Vaghagna na Mama ke vasokaraghinira arahai kena thehe me hera na havi, na Dathe keda hera na havi tadia arahai ke vahira. ²² Na Mama ke boi fatea sa tinoni eigna imanea ke hea na mana na Dathe bali fatera na komi tinoni gougovu. ²³ Na Mama ke eia iangeni eigna ke magnahaghinia na komi tinoni kedana ghaghana bohea na Dathe vaghagna imarea kena ghaghana bohea imanea. Ahai ke boi ghaghana bohea na Dathe, imanea ke boi ghaghana bohea na Mama ke vetula maia.

* 5:3-4 Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 3b-4 na thagi ke mono, “Imarea irangeni kena pitua na bea keda gneognebo eigna kekeha maghavu sina enjel nigna a Lod God ke horu mai kori maha i bea iangeni me vagneogneboa. Leghugna iangeni, ahai ke kidi hahaghe kori bea ke toke tabiru tagna na hava ke padagna.”

²⁴ “Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani! Aarahai kena rongovia na haghoregu mena vaututunia ahai ke vetulau mai, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna. Mi nau kuda boi fatera eigna na komi paluhadia. Imarea kena taveti sania ghohi na thehe mena vano kori havi.

²⁵ “Moti vaovarongo mua tagna na fata ke tutuni iaani. Tagna na maghavu keda mai arahai kena leghua na hangana ke vano kori thehe ke teo na govugna, imarea kedana rongovia na haghoregna a Dathegna God. Ma arahai itadia kedana vaututunia, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna. Ma na maghavu iangeni ke jufu mai ghohi. ²⁶ Na Mama ke mono nigina na mana bali hera na komi tinoni na havi ke teo na govugna. Mi manea ke hea na Dathe na mana bali eigna keda hera mua na komi tinoni na havi iangeni. ²⁷ Imanea ke hea mua na mana bali fatera na komi tinoni, eigna imanea na Dathei Tinoni ke mai tagna a God. ²⁸ Oti saghoi vere nimiru tagna iangeni. Eigna tagna na maghavu keda mai, arahai kena thehe ghohi kedana rongovia na haghoregna a Dathegna God. ²⁹ Kori vido iangeni imarea kedana au mai tadia na komi beku. Ma arahai kena eia na komi fata ke jino kedana ghohi havi tabiru me kedana havi hahali duagna a God. Keana arahai kena eia na komi fata ke dika kedana ghohi havi tabiru, ma na Dathe keda fatera me vetulara vano kori meleha papara.

³⁰ “Inau boi tangomana kuda eia sa fata leghuagna na ghaghanagu ghehegu. Inau ku fatera na komi tinoni leghuagna na hava ke veleu a God. Ma na fate inau ku eia e jino eigna inau u boi eia vamua na hava ku magnahaghinia, kari inau ku fatera na komi tinoni leghuagna na hava ke magnahaghinia a God ke vetulau mai.”

Na Komi Fata Ke Tateli Aua A Jisas A Dathegna A God

³¹ Gi a Jisas ke velera mara puhidia mara Jiu, “Gi inau vamua kuda titiono eigu ghehegu, e teo sa vunegna kotida vaututunia na hava ku titiono.† ³² Kari a Tamagu ke titiono mua eigu inau, mi nau ku adoa na komi fata imanea ke titiono a tutuni.

³³ “Ighamu koti vetulara ghohi kekeha tinoni bali vano vaovarongo tagna a Jon Siuvitabu. Ma na komi fata imanea ke titiono eigu inau e tutuni. ³⁴ Na komi titiono eigu inau kena eia na komi tinoni, boi na fata ke nagho itagua. Kari inau ku veleghamu na hava ke velea a Jon eigna kotida adoa na puhi bali hatia na havi ke teo na govugna. ³⁵ A Jon ke vaghagna na lui ke raraha puala ke tateli aua na hava ke tutuni eigu inau. Mi ighamu koti totego na mono kori raraha iangeni sina ghathi vido iso.

³⁶ “Kari e mono mua na fata ke tavogha ke nagho vano tagna na titiono ke eia a Jon. Irangeni na komi agutu na Mama ke heu mai eigna kuda eira, mi ikeagaieni inau ku eira. Na komi agutu irangeni ke tateli aua na Mama ke vetulau mai. ³⁷ Ma na Mama ke vetulau mai, imanea ke titiono ghohi eigu inau. Kari ighamu oti boi rongovia na haghoregna moti boi reghia imanea kori matamiu. ³⁸ Ighamu koti boi kalitia na haghoregna kori havimiu, eigna ighamu koti boi vaututunia ahai imanea ke vetula maia. ³⁹ Ighamu koti ijumi toetokea na komi Rioriso ke Tabu eigna ighamu koti ghaghana gi kotida eia iangeni, ighamu kotida pada na hangana bali hatia na havi ke teo na govugna. Na komi Rioriso ke Tabu kena titiono eigu inau, ⁴⁰ kari ighamu koti bosu magnahaghinia kotida mai itagua bali hatia na havi ke teo na govugna.

⁴¹ “Inau ku bosu hiroa tadia na komi tinoni na kilothabaugna, ⁴² eigna inau ku adoa ighamu koti boi dothovia a God kori havimiu. ⁴³ Inau ku mai duagna na mana nigina a Tamagu, kari ighamu koti bosu magnahaghina kotida vaovarongo itagua. Keana gi na tinoni tavogha keda mai duagna nigina na mana ghehegna vamua, ighamu kotida sasaa na vaovarongo itagna. ⁴⁴ Ighamu koti magnahaghinia vamua na komi tinoni kedana kilothabaghamu. Keana, gi keda boi kilothabaghamu a God, e toke vamua itamiu. Na vunegna iangeni e vahotha puala kotida vaututunui.

⁴⁵ “Oti saghoi toatogha inau kuda toroghamu kori matagna na Mama. Teo! A Moses, ighamu koti vaututunia keda hatheghamu, imanea keda toroghamu. ⁴⁶ Gi ighamu kotida pukuni vaututunia a Moses, ighamu kotida vaututunui mua inau, eigna imanea ke risoa eigu inau. ⁴⁷ Keana na vunegna ighamu kotida boi vaututunia na komi fata ke risoa, teo kotida vaututunia na komi fata inau ku titiono.”

6

A Jisas Ke Hera Ghadia Lima Na Togha Tomagha Na Tinoni (Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

† 5:31 Nidia na komi vetula mara Jiu ke velera eigna kedana boi vaututunia na titiono ke eia sa tinoni gi keda boi mono e rua be tolu na tinoni tavogha bali velea na fata iangeni ke tutuni. Reghia

¹ Leghugna a Jisas ke tabiru kori provins i Galili, imanea duagna nigna na komi vaovarongo kena hathavu sethevugna na kolo i Galili kena kiloagna mua na kolo i Tiberias. ² Na mavitu ke sethe kena lilihi mena vano jufu tagna ke vano a Jisas eigna imarea kena reghia na komi reghithehe ke eira bali vatoke tabirura arahai kena vahaghi. ³ Kori vido kena jufu sethevugna na kolo, a Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena vano hadi tagna sina suasupa mena nohe. ⁴ Kori vido iangeni na Laulahugna na Thovoliungi ke gharani mai ghohi.

⁵ A Jisas ke rei vano me reghia na mavitu ke sethe kena haidu mai itagna me ania a Filip, "Ivei katida volia na bred keda nabadia na komi tinoni iraani?" ⁶ Jisas ke velea iaani bali pipilia nigna na vaututuni a Filip, eigna imanea ke adoa ghohi na hava keda eia.

⁷ A Filip ke ania, "Toke katida tonogna na rongo ke sethe, boi nabagna na bred ke nabadia na mavitu iraani!"

⁸ Gi na mane vaovarongo a Andru, a tahigna a Saimon Pita, ke veleagna a Jisas, ⁹ "Sina gari mane iaani e lima ghagna na bred me rua ghagna na fei ke mono itagna. Kari teo keda nabadia na komi tinoni ke sethe iraani."

¹⁰ Gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Oti velera na komi tinoni eigna kedana nohe." Sethe na buburu ngengeni ma na komi tinoni kena nohe itagna. Koragna na mavitu iangeni, da e lima na togha i mane. ¹¹ Gi a Jisas ke hatia e lima na bred me veletokea a God me kemulia tadia na mavitu. Me eia mua vaghagna iangeni tagna e rua na igha. Ma na komi tinoni kena vanga mena mahu. ¹² Gi a Jisas ke velera nigna na komi vaovarongo, "Oti hathatanora na komi viovidoi vanga ke tomagha moti saghoi sonira." ¹³ Imarea kena hathatanora na komi viovidoi bred ke tomagha tagna e lima na bred mena vavonua salaghe rua na arao.

¹⁴ Leghugna kena reghia na reghithehe iaani ke eia a Jisas, na komi tinoni kena velea, "E tutuni, na mane iaani na Profet a God ke taluhaghorea keda vetula maia kori maramagna." ¹⁵ A Jisas ke adoa imarea kena magnahaghinia na huruagna eigna keda nidia na king. Na vunegna iangeni, imanea ke taveti sanira me vano hadi kori suasupa me mono ghehegna.

*A Jisas Ke Taetaveti Popogna Na Bea
(Matiu 14:22-33; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Kori lavigna, nigna na komi vaovarongo kena vano horu kori kolo mena pitua a Jisas. ¹⁷ Kori vido ke puni ghohi, a Jisas ke boi jufu mua itadia. Mi marea kena hahaghe kori boti mena turughu vano kori meleha i Kapaneam sethevugna na kolo. ¹⁸ Kori vido iangeni na ghuri hutu ke padara me maghavu puala na kolo. ¹⁹ Kori vido mara na vaovarongo kena valuha au vano ghohi vaghagna e lima ba ono na kilomita, imarea kena reghia a Jisas ke taetaveti popogna na bea. Imanea ke mai gharania na boti mi marea kena mataghu nidia puala. ²⁰ Keana a Jisas ke haghore vanira, "Inau vamua iaani! Oti saghoi mataghu." ²¹ Gi ena sasaa na hatiagna imanea duadia kori boti. Kori vido vamua iangeni, imarea kena laba tagna na vido kena vano.

Jisas Na Bred I Havi

²² Kori vevughei, na mavitu kena mono sethevugna na kolo kena toatogha a Jisas ke talu mono mua ngengeni. Eigna imarea kena adoa sikei vamua na boti ke mono ngengeni, kari a Jisas ke boi hahaghe duadia nigna na komi vaovarongo kori vido kena au sapa vano. ²³ Kekeha botigna i Tiberias kena eu torongaghi mai gharania na vido kena ghania na bred leghugna a Lod ke veletokea a God. ²⁴ Kori vido na mavitu kena adoa a Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena teo ingengeni, imarea kena hahaghe tadia na komi boti kena eu mai, mena vano bali hiroa a Jisas i Kapaneam.

²⁵ Kori vido kena torongaghi sethevugna na kolo, imarea kena pada a Jisas mena huatia, "Velepui, ingiha ghohi na maimu eeni?"

²⁶ Ma Jisas ke anira, "Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ighamu koti hirou eigna vamua inau ku heghamiu moti mahu, boi eigna koti reghia na komi reghithehe ku eia. ²⁷ Oti saghoi agutu heta bali hatia na vanga ke boi hauhaugna me dika. Keana oti agutu heta eigna kotida hatia na vanga ke tangomana na heghamugna na havi ke teo na govugna. Na Dathei Tinoni keda heghamu na vanga iangeni eigna God na Mama ke hea na mana eigna keda eia iangeni."

²⁸ Imarea kena ania, "Na hava a God ke magnahaghinighami kitida eia na?"

²⁹ A Jisas ke haghore tughura, "A God ke magnahaghinighamu kotida vaututunia ahai ke vetula maia."

³⁰ Mi marea kena ania, "Gi koda magnahaghinighami kitida vaututunigho, o eia sikei reghithehe. Na reghithehe hava ighoe koda eia vanighami na? ³¹ A Moses ke eia na

reghithehe vanira ara hutuda i hau. Kori vido kena mono kori meleha ke gou, imanea ke hera ghadia na vanga ke horu mai i popo kena kiloagna “mana.”* Iangeni ke vaghagna vamua kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu, ‘Imanea ke hera ghadia na vanga ke horu mai i popo.’ ”

³² A Jisas ke anira, “Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Moses ke boi hera na vanga ke horu mai i popo kari a Tamagu ke hera. Mi ikegaieni imanea ke heghamu na bred ke tutuni ke horu mai i popo. ³³ Na bred ke tutuni nigna a God, imanea ke horu mai i popo me hera na havi ke teo na govugna na komi tinoni kori maramagna.

³⁴ Imarea kena veleagna a Jisas, “Mane puhi, o heghami hahali na bred iangeni.”

³⁵ Ma Jisas ke anira, “Inau na bred i havi. Ahai ke mai itagua, imanea keda boi ghoi rofo. Ahai ke vaututuniu, imanea keda boi ghoi langasa. ³⁶ Keana, vaghagna ku veleghamu ghohi, toke ighamu koti reghiu ghohi, ighamu oti talu boi vaututuniu mua. ³⁷ Kari arahai gougovu ke heu mai a Tamagu eigna kedana nigua na komi tinoni, imarea kedana mai itagua me teo kuda siriuhaghinira. ³⁸ Eigna nau ku horu mai i popo bali leghua nigna na vanohehe a Tamagu ke vetulau mai. Inau ku boi horu mai bali leghua na ghaghanagu ghehegu. ³⁹ Ma na nigna na vanohehe a Tamagu hiri iaani, inau kuda kaliti toetokera na komi tinoni imanea ke heu mai. Mi kori vagougovui dani inau kuda vasokara tabirura imarea irangeni kori thehe. ⁴⁰ Aarahai kena ghithatha na Dathe mena vaututunia, a Tamagu ke magnahaghinira kedana hatia na havi ke teo na govugna. Mi kori vagougovui dani, inau kuda vasokaraghini tabirura kori thehe.”

⁴¹ Na komi tinoni kena turughu na haghore diadikalagna a Jisas eigna imanea ke velea, “Inau na bred ke horu mai i popo.” ⁴² Imarea kena velea, “Imanea a Jisas vamua, a dathegna a Josep! Ighita kati adoa a tamagna ma idogna. Ehava gi e velea ke horu mai i popo?”

⁴³ A Jisas ke anira, “Oti saghoi titiono vaghagna iangeni varihotaghimiu! ⁴⁴ Teo ahai ke tangomana na mai itagua gi keda boi batua maia itagua na Mama ke vetulau mai. Ma arahai kena mai itagua, inau kuda vasokaraghini tabirura kori thehe kori vagougovui dani. ⁴⁵ Tadia na komi Rioriso ke Tabu kena risora mara na profet, imarea kena velea, ‘A God keda velepuhira mara gougovu.’ Aarahai kena rongovia mena leghua na hava na Mama ke velepuhira, imarea kena mai itagua. ⁴⁶ Ahai na Mama ke vetula maia, imanea vamua ke reghia na Mama. Teo ahai mua ke reghia. ⁴⁷ Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ahai ke vaututuniu inau, imanea ke hatia ghohi na havi ke teo na govugna. ⁴⁸ Inau na bred i havi! ⁴⁹ Toke ara hutumiu i hau kena ghania na vanga kena kiloagna “mana” kori meleha ke gou, imarea kena thehe vamua. ⁵⁰ Kari arahai kedana ghania na bred iaani ke horu mai i popo, imarea kedana boi thehe. ⁵¹ Inau na bred i havi ke horu mai i popo. Aarahai kedana ghania na bred iaani, imarea kedana havi thovohaliu. Ma na bred iaani na tonogu kuda lubatia vaghagna na havughaghi eigna kedana hatia na havi ke teo na govugna na komi tinoni kori maramagna.”

⁵² Ma na komi tinoni kena rihu haohaghore varihotaghidia mena velea, “Ehava gi na mane iaani keda heghita na tonogna bali ghania na?”

⁵³ Gi a Jisas ke anira, “Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Gi ighamu kotida boi ghania na tonogna na Dathe Tinoni moti boi kouvia na ghaughabuagna, na havi ke teo na govugna teo keda mono itamui. ⁵⁴ Aarahai kena ghania na tonogu mena kouvia na ghaughabuagu, imarea kena hatia ghohi na havi ke teo na govugna. Mi inau kuda vasokaraghini tabirura kori vagougovui dani. ⁵⁵ Eigna na tonogu na pukuni vanga ma na ghaughabuagu na pukuni kou. ⁵⁶ Aarahai kena ghania na tonogu mena kouvia na ghaughabuagu, imarea kena sikei duagu mi inau ku sikei duadia. ⁵⁷ Na havi ke turughu mai tagna na Mama, mi imanea ke vetulau mai eeni. Inau ku havi eigna imanea, me vaghagna iangeni, arahai kena ghania na tonogu, imarea kedana hatia na havi eigna inau kuda hera. ⁵⁸ Inau ku boi vaghagna na bred kena ghania ara hutuda. Imarea kena ghania na bred iangeni kari ena thehe. Inau na bred ke horu mai i popo ma arahai kena ghania na bred iaani, imarea kedana havi thovohaliu.”

⁵⁹ Na komi fata iraaani a Jisas ke titinoa kori vido ke velepuhira na komi tinoni kori nidia na vathe haidu mara Jiu i Kapaneam.

Sethe Na Tinoni Kena Taveti Sania A Jisas

* **6:31** “mana” Koragna e rua tutughu na vinogha mara i Israel kena mono kori meleha ke gou, God ke hera sina thagi vanga kena kiloagna “mana” kori haghoredia. Na ghaghana koragna “mana,” “na hava iaani na?” Iangeni na huahuati kena eia mara Israel kori vido kena kidi reghia. Na mana na vanga ke iso me pura me mugna. Leuleghu vevughei na mana ke mono kori thepa. Reghia

⁶⁰ Kori vido kena rongovia na hava ke velea a Jisas, sethe na tinoni kena leghua a Jisas kena velea varihotaghidia, "Nigna na velepuhi iaani e boi jino. Teo ahai keda sasaa na leghuagna!"

⁶¹ A Jisas ke adoa imarea kena boi totogo eigna nigna na velepuhi mena titiono varihotaghidia. Na vunegna iangeni, imanea ke anira, "Ehava gi oti boi nimiu na haga leghuagna eigna na velepuhi iaani?" ⁶² Gi keda ai na, na hava keda mono kori ghaghanamiu kori vido kotida reghia na Dathei Tinoni ke tabiru hadi i popo tagna ke mono i hau na? ⁶³ Na Tarunga ke Tabu vamua ke tangomana na heragna na komi tinoni na havi ke teo na govugna. Na mana nigna na tinoni boi tangomana keda eia iangeni. Na komi fata ku titiono vanighamu ke mai tagna na Tarunga ke Tabu. Ma na komi haghoregu ke tangomana na heghamugna na havi ke teo na govugna. ⁶⁴ Keana, kekeha itamiu kena boi vaututuniu." (Kori turughugna nigna na agutu, a Jisas ke kidi adoa ghohi arahai kedana boi vaututunia, me adoa mua ahai keda peroa.) ⁶⁵ Ma Jisas ke velea, "I hau inau ku veleghamu na vunegna kekeha itamiu kena boi vaututuniu. Imarea kena boi vaututuniu eigna teo ahai ke tangomana na mai itagua gi na Mama keda boi hati maia itagua."

⁶⁶ Leghugna a Jisas ke velea iaani, sethe na tinoni kena leghua kena taveti sania mena boi magnahaghinia kedana leghua mua. ⁶⁷ Gi a Jisas ke huatira mara salaghe rua nigna na vaovarongo, "Ehava? Ighamu koti magnahaghinia kotida taveti saniiu mua?"

⁶⁸ A Saimon Pita ke haghore tughua, "Lod, ahai mua kitida leghua, eigna na komi haghoremu vamua ke heghami na havi ke teo na govugna. ⁶⁹ Ighami kiti vaututunigho miti adoa ighoe na Mane Tabu ko mai tagna God."

⁷⁰ Gi a Jisas ke anira, "Toke inau ku vahighamu ighamu salaghe rua nigua na vaovarongo, sikei itamiu na tidatho." ⁷¹ Imanea ke velea iaani eigna a Jiudas, a dathegna Saimon Iskariot. Toke imanea sikei tadia mara e salaghe rua na vaovarongo, imanea keda peroa a Jisas.

7

Ara Tahigna A Jisas Kena Boi Vaututunia

¹ Leghugna iangeni a Jisas ke taveti tadia na komi meleha kori provins i Galili. Imanea ke boi magnahaghinia keda vano i Jerusalem kori provins i Jiudea eigna mara puhidia mara Jiu ngengeni kena magnahaghinia kedana vathehea. ² Na laulahu bali togha tabirua na maghavu ara hutudia mara Jiu kena mono kori baebale kori meleha ke gou ke gharani ghohi. ³ Ara tahigna a Jisas kena mai itagna mena veleagna, "O taveti vano i Jerusalem kori provins i Jiudea tagna na laulahu, mo eia kekeha reghithehe eigna kedana reghia na komi tinoni kena leghugho. ⁴ Ahai ke magnahaghinia na ahagna keda rongoragha ivei mi vei, imanea keda saghoi poloa na hava ke eia. Gi koda tangomana na eiagna na komi reghithehe, o eia mekena reghia na komi tinoni gougovu." ⁵ Imarea kena velea iangeni eigna, toke imarea ara pukuni tahigna a Jisas, imarea kena boi vaututunia.

⁶ Ma Jisas ke anira, "Na nigua na maghavu keda vano e boi jufu mai mua, kari ighamu tangomana kotida vano tagna sa maghavu koti magnahaghinia. ⁷ Na komi tinoni kori maramagna, e teo sa vunegna kedana thevuioka itamiu, kari imarea kena thevuioka itagua eigna inau ku velera na komi puhidia ke dika. ⁸ Oti vano tagna na laulahu iangeni. Inau teo keda atu ikeagaieni, eigna e boi jufu mai mua nigua na maghavu." ⁹ Leghugna ke velea iaani, a Jisas ke talu mono mua i Galili.

Jisas Ke Velepuhira Na Komi Tinoni Kori Vathe Ke Tabu Nigna God

¹⁰ Leghudia ara tahigna ke vano kori laulahu, a Jisas huju e vano mua, kari e vano ghehegna eigna kedana boi reghia na komi tinoni. ¹¹ Mara puhidia mara Jiu kena hiroa a Jisas kori laulahu mena huatia tadia na komi tinoni mena velea, "Ivei na mane iangeni?"

¹² Sethe na tinoni tadia na mavitu kena titiono varihotaghidia eigna a Jisas. Kekeha itadia kena velea, "Imanea na mane toke."

Kekeha kena haghore tughura, "Teo! Imanea ke pilaunira na komi tinoni." ¹³ Kari teo ahai ke titiono eigna a Jisas naghodia na mavitu eigna kena mataghunira mara puhidia mara Jiu.

¹⁴ Leghugna kekeha dani, kori vido imarea kena haga jufu ghohi hotaghigna na laulahu, a Jisas ke vano kori Vathe ke Tabu nigna God me velepuhira na komi tinoni. ¹⁵ Mara puhidia mara Jiu kena vere nidia puala tagna nigna na velepuhi mena velea, "Imanea ke boi pukuni sikolu toetoke eidia na komi fata koragna na komi Rioriso ke Tabu. Ehava gi e adoa puala na komi fata iraani?"

¹⁶ A Jisas ke anira, "Nigua na velepuhi boi na ghaghanagu ghehegu, kari e mai tagna a God ke vetulau mai. ¹⁷ Ahai ke magnahaghinia na leghuagna nigna na vanohehe a God,

imanea keda adoa nigua na velepuhi ke mai tagna a God ba e mai kori ghaghanagu ghehegu. ¹⁸ Ahai ke titiono na ghaghanagna ghehegna, imanea ke magnahaghinia vama na komi tinoni kedana veletokea. Kari ahai ke agutu heta eigna na komi tinoni kedana veletokea ahai ke vetula maia, nigua na haghore ke tutuni me teo sa piapilau itagna. ¹⁹ Ighamu koti adoa a Moses ke heghamu na komi vetula, kari teo sikei itamui ke pukuni leghura. Ma na hava ke tutuni, ighamu koti vapuipuhi bali vatheheu!”

²⁰ Na mavitu kena ania, “Na tidatho ke mono ikoramu! Teo ahai ke vapuipuhi bali vathehegho.”

²¹ A Jisas ke anira, “Sikei vama na reghithehe koti reghia inau ku eia, moti vere nimiu puala eigna ku eia iangeni kori Sabat. ²² Kari ighamu huju oti eia mua na agutu kori Sabat kori vido koti leghua na vetulagna na sogivaughithatha a Moses ke heghamu. (Na vetula iangeni e boi turughu mai tagna a Moses, kari e turughu mai tadia ara hutumiu kena kidi mono gi e mono mai a Moses.) ²³ Gi na dani bali eia na sogivaughithatha keda mai kori Sabat, ighamu koti eia vama bali leghua na vetula iangeni nigua a Moses. Gi kotida eia iangeni, ehava gi oti dikatamui itagua eigna inau ku pukuni vatoke tabirua sina mane kori Sabat na? ²⁴ Oti saghoi fatea sa tinoni leghuagna na hava koti reghia vama, kari oti fatea leghuagna na hava ke jino kori matagna a God.”

Kekeha Tinoni Kena Vaututunia A Jisas A Vahavi

²⁵ Kekeha tinonigna i Jerusalem kena titiono varihotaghidia eigna a Jisas vaghagna iaani, “Ehava? Iaani na mane mara puhida kena vapuipuhi bali vathehea? ²⁶ Reghia! Imanea ke titiono naghodia na mavitu, kari mara puhu kena boi velea sa fata itagna. Ehava? Oti ghaghana imarea kena toatogha imanea a Vahavi? ²⁷ Kari imanea teo keda a Vahavi eigna ighita kati adoa na meleha imanea ke mai itagna. Kori vido a Vahavi keda mai, teo ahai keda adoa ivei tagna ke mai.”

²⁸ Kori vido a Jisas ke talu velepuhira na komi tinoni kori Vathe ke Tabu, imanea ke haghore heta vanira, “Ighamu koti adou moti adoa mua na meleha ku mai itagna. Inau u boi mai leghuagna na ghaghanagu ghehegu, kari ahai ke vetulau mai, imanea ke tutuni. Ighamu koti boi adoa imanea, ²⁹ keana inau ku adoa eigna inau ku mai itagna, mi mane ke vetulau mai itamui.” ³⁰ Kori vido mara puhidia mara Jiu kena rongovia iangeni, imarea kena magnahaghinia kedana thotia, keana boi tangomana nidia eigna ke boi jufu mua nigua na maghavu. ³¹ Sethe na tinoni tadia na mavitu kena mono ngengeni kena vaututunia a Jisas kori vido iangeni mena velea, “Da imanea a Vahavi. Eigna teo ahai keda mai keda eia na komi reghithehe ke sethe vano tagna na komi reghithehe ke eia na mane iaani.”

³² Kori vido mara na Farise kena rongovia na komi fata irangeni kena titiono na mavitu eigna a Jisas, imarea duadia mara na naghoi pris kena vetulara kekeha mara soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu eigna kedana thotia.

³³ Gi a Jisas ke velera na komi tinoni, “Inau kuda mono duamui sina vido iso vama, gi u ghoi tabiru vano tagna ahai ke vetulau mai. ³⁴ Leghugna iangeni ighamu kotida hirou kari ighamu kotida boi padau. Na meleha kuda mono itagna ighamu boi tangomana kotida vano ngengeni.”

³⁵ Mara puhidia mara Jiu kena veihuatighi, “Ivei keda vano na mane iaani gi keda vahothahaghinighita na padagna? Ehava? Imanea keda vano tadia na komi tinoni Jiu kena mono tadia na komi melehadia mara kena boi Jiu eigna keda velepuhira duadia mara kena boi Jiu? ³⁶ Na hava na ghaghana koragna na komi haghore iraani ke velea imanea: ‘Ighamu kotida hirou kari ighamu kotida boi padau,’ ma ‘Na meleha kuda mono itagna, ighamu boi tangomana kotida vano ngengeni?’”

Na Bea I Havi

³⁷ Na vagovui daniga na laulahu bali togha tabiru na maghavu ara hutudia mara Jiu kena mono kori baebale, iangeni na dani ke nagho vano. Ma Jisas ke sokara hadi me haghore heta tadia na mavitu, “Gi kotida langasa, oti mai itagua eigna kuda vakoughamu! ³⁸ Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, “Ahai keda vaututuniu inau, na bea i havi keda fufutu au mai itagna.” ³⁹ (Kori vido a Jisas ke titiono eigna na bea i havi, imanea ke titiono eigna na Tarunga ke Tabu keda hera arahai kena vaututunia. Keana kori vido iangeni imarea kena boi hatia mua na Tarunga ke Tabu, eigna a God ke boi tateli aua mua a Jisas ke thaba vano.)

Na Komi Tinoni Kena Rihu Haohaghore Eigna A Jisas

⁴⁰ Kori vido na komi tinoni kena rongovia na hava ke velea Jisas, kekeha itadia kena velea, “Tutuni, imanea na Profet a God ke taluhaghorea keda vetula maia!”

⁴¹ Kekeha kena velea, “Imanea a Vahavi.”

Keana kekeha itadia kena velea, "A Vahavi teo keda au mai i Galili! ⁴² Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea a Vahavi keda havi mai kori vikegna a King Deved. Mi manea keda havi mai i Betlehem, kori melehagna a King Deved." ⁴³ Ma na ghaghanadia na komi tinoni e taotavogha eigna a Jisas. ⁴⁴ Kekeha kena magnahaghinia na thotiagna, kari boi tangomana nidia.

Mara Puhidia Mara Jiu Kena Boi Vaututunia A Jisas

⁴⁵ Mara na soldia kena kaekalea na Vathe Tabu kena tabiru vano tadia mara na naghoi pris mi mara na Farise. Mi marea kena huatira na komi soldia, "Ehava koti nia boi thotia a Jisas moti hatia maia eeni?"

⁴⁶ Imarea kena anira, "Ighita ati boi rongovia sa tinoni ke titiono vaghagna na tinoni iangeni!"

⁴⁷ Gi mara na Farise kena velera mara na soldia, "Ehava? A Jisas ke pilaunighamu mua? ⁴⁸ Teo sikei mane itamami ghami mara na Farise ba mara na naghoi pris ke vaututunia na mane iangeni. ⁴⁹ Na mavitu ke mee vama! Imarea kena leghua eigna ena boi pukuni thaothadoghagna na komi vetula nigna Moses. A God keda vaparara!"

⁵⁰ Nikodimas, na mane Farise ke mai ghehegna tagna a Jisas i hau, imanea ke mono ngengeni me velera, ⁵¹ "Na nida vetula ke velea ighita boi tangomana katida fatea sa tinoni kori vido kati boi rongovi tokea mua nigna na titiono bali adoa na hava ke ei hahia imanea."

⁵² Gi imarea kena veleagna, "Ighoe ko titiono vaghagna ighoe huju eimu i Galili! Gi ighoe koda ijumi toetokea na komi Rioriso ke Tabu, ighoe koda adoa e teo sa profet keda au mai i Galili." ⁵³ Govu, gi imarea kena tabiru tadia na komi vathedia.*

8

Na Vaivine Ke Ghohoa A Taugna

¹ A Jisas ke taveti au kori Vathe ke Tabu me vano kori Suasupa i Ghai Olev. ² Kori vuvugheigna hadi, a Jisas ke ghoi tabiru vano kori Vathe ke Tabu. Na mavitu ke sethe kena haidu mai itagna, ma Jisas ke nohe me velepuhira. ³ Gi kekeha mara na velepuhigna na vetula nigna Moses mi kekeha mara na Farise kena hati maia sina vaivine taulaghi kena reghia ke nere duagna sina mane ke boi a taugna. Mi marea kena vasokaraghinia naghodia na mavitu.

⁴ Gi imarea kena veleagna a Jisas, "Velepuhi, na vaivine iaani, imarea kena reghia iia ke nere duagna na mane ke boi a taugna. ⁵ Na komi vetula nigna Moses kena velea ighita katida piri vathehea na vaivine keda eia iangeni. Ehava kori ghaghanamu ighoe na?"

⁶ Imarea kena eia na huahuati iangeni eigna kena magnahaghinia a Jisas keda velea sa fata ke boi jino. Gi keda eia iangeni, imarea kedana fatea. Jisas ke boi haghore tughura, kari imanea ke pogho horu me rioriso kori thepa tagna na kaukaugna. ⁷ Imarea kena huatia mena huatia, gi a Jisas ke sokara hadi me anira, "Ahai itamiu ke boi eia sa koakoa, imanea keda kidi piria vano na vaivine iangeni." ⁸ Gi a Jisas ke ghoi pogho horu me rioriso kori thepa.

⁹ Leghugna kena rongovia iaani, imarea gougovu kena sopa taveti au tagna na vido iangeni, turughu tadia mara kena kuekue. Gi a Jisas ma na vaivine vama koro talu mono ngengeni. ¹⁰ A Jisas ke ghoi sokara hadi me huatia na vaivine iangeni, "Ivei imarea kena torogho? Ehava? Teo sikei itadia ke fategho bali vathehegho?"

¹¹ Na vaivine iangeni ke velea, "Mane puhi, Teo sikei."

Ma Jisas ke veleagna, "Inau huju boi fategho bali vathehegho. O vano mo saghoi eia mua na koakoa."

A Jisas Na Raraha Tadia Na Komi Tinoni Kori Maramagna

¹² Gi a Jisas ke ghoi titiono tadia na komi tinoni me velera, "Inau na raraha tadia na komi tinoni kori maramagna. Gi ighamu kotida leghuu inau, e teo kotida mono kori puni, eigna na raraha ke heghamu na havi keda mono itamiu."

¹³ Mara na Farise kena haghore vaghagna iaani, "Na komi fata ko velea eimu ghehemu, e vahothahaghinighami na vaututuniagna eigna teo ahai mua ke velea ke tutuni."

¹⁴ A Jisas ke anira, "Toke inau ku velea eigu ghehegu, na komi fata ku velea e tutuni. Eigna inau ku adoa ivei ku mai mi ivei kuda vano. Keana ighamu koti boi adoa ivei ku mai mi ivei kuda vano. ¹⁵ Ighamu koti fateu leghuagna na ghaghanagna na tinoni vama, kari inau ku boi fatea sa tinoni. ¹⁶ Gi kuda fatea sa tinoni, na fate ku eia keda

* **7:53** Na titiono iaani eigna na vaivine ke ghohoa a taugna ke boi mono tadia na komi riorisogna na buka Jon kena eia i hau kori haghore Grik.

tutuni, eigna inau ku boi fatea ghehegu na tinoni, kari na Mama ke vetulau mai, imanea ke mono duagu. ¹⁷ Na nimiu na vetula ke velea gi rua na mane koroda velea na titiono ke nanaba, e tutuni na hava koro velea. ¹⁸ Inau hiri sikei ku titiono eigu ghehegu. Varuagna, na Mama ke vetulau mai.”

¹⁹ Gi imarea kena huatia, “Ivei a Tamamu na?”

A Jisas ke anira, “Ighamu koti boi adou moti boi adoa mua a Tamagu. Gi kotida adou, ighamu kotida adoa mua a Tamagu.”

²⁰ A Jisas ke velera na komi fata iraani kori vido ke velepuhira na komi tinoni kori Vathe ke Tabu nigna God, hilighagna na vido bali sosoni rongo. Me teo ahai ke thotia a Jisas, eigna e boi jufu mua nigna na maghavu.

A Jisas Ke Boi Eigna Kori Maramagna

²¹ Jisas ke velera mua mara puhidia mara Jiu, “Kenughua inau kuda taveti sanighamu. Ighamu kotida hirou kari ighamu kotida boi padau. Ighamu kotida thehe kari a God keda boi talutavogha na komi paluhamiu. Na meleha kuda vano itagna, ighamu teo kotida jufungia.”

²² Mara puhidia mara Jiu kena haohaghore ghehedhia vaghagna iaani, “Ehava? Imanea keda vathehe ghehegna? Da iangeni na vunegna imanea ke veleghita, ‘Ighamu kotida hirou kari na meleha kuda vano itagna, ighamu teo kotida jufungia.’ ”

²³ A Jisas ke anira, “Ighamu eimiu i thepa eeni mi inau eigu i popo. Ighamu eimiu kori maramagna iaani, kari inau boi eigu kori maramagna. ²⁴ Iangeni na vunegna inau ku veleghamu ighamu kotida thehe kari a God keda boi talutavogha na komi paluhamiu. Gi kotida boi vaututuniu inau ahai ku veleghamu, ighamu kotida thehe kari a God keda boi talutavogha na komi paluhamiu.”

²⁵ Imarea kena huatia, “Ahai ighoe na?”

Ma Jisas ke haghore tughura, “Inau ahai ku veleghamu hahali, turughu kori vido ku turughua nigua na agutu. ²⁶ E sethe na fata inau tangomana kuda velea bali fateghamu. Keana inau ku velera na komi tinoni na komi fata vamua ku rongovia tagna ahai ke vetulau mai. Mi manea ke velea na hava ke tutuni.”

²⁷ Imarea kena boi thaothadoghagna a Jisas ke titiono vanira eigna a Tamagna. ²⁸ Na vunegna iangeni a Jisas ke anira, “Kori maghavu ighamu kotida boa hadia na Dathei Tinoni kori ghai, ighamu kotida adoa inau ahai ku veleghamu. Mo kotida adoa mua inau ku boi eia sa fata leghuagna na ghaghanagu ghehegu, kari inau ku velea vamua na hava a Tamagu ke velepuhiu. ²⁹ Ahai ke vetulau mai ke mono duagu hahali. Imanea ke boi taveti sanii eigna ku eia hahali na hava ke vatotogoa.” ³⁰ Kori vido kena rongovia na komi fata iraani ke titiono a Jisas, sethe na tinoni kena vaututunia.

Arahai Kena Leghua Nigna Na Velepuhi A Jisas Kedana Mamaluha

³¹ A Jisas ke velera na komi tinoni Jiu kena velea kena vaututunia, “Gi ighamu kotida leghua hahalia nigua na velepuhi, ighamu kotida pukuni nigua na komi vaovarongo. ³² Ighamu kotida adoa na hava ke tutuni eigna a God, ma na hava ke tutuni keda vamamalahaghamu.”

³³ Mi marea kena ania a Jisas, “Ighami ara vikegna a Ebrahim. Turughu i hau me jufu ikeagaieni ighami kiti boi nigua na komi tinoni seka ahai kori maramagna. Ehava gi o velea ighami kitida mamaluha na?”

³⁴ A Jisas ke haghore tughura, “Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ahai ke eia na koakoa hahali, imanea na tinoni seka nigna na koakoa. ³⁵ Imarea kena boi velea na tinoni seka a dathegna na vunaghigna. Kari a dathegna na vunaghi iangeni, imarea kena velea imanea a pukuni dathegna hahali. ³⁶ Gi a Dathegna God keda vamamalahaghamu kori koakoa, ighamu kotida pukuni mamaluha moti pukuni ara dathegna a God. ³⁷ Inau ku adoa ighamu na vikegna a hutuda Ebrahim, keana kekeha itamiu ighamu koti magnahaghinia kotida vatheheu eigna ighamu koti boi hatia nigua na velepuhi kori havimiu. ³⁸ Inau ku titiono itamiu na komi fata a Tamagu ke tatelia vaniu, kari ighamu koti leghua vamua na hava ke veleghamu a tamamiu.”

³⁹ Imarea kena veleagna, “A Ebrahim a tamamami.”

Gi a Jisas ke velera, “Teo. Gi ighamu kotida pukuni ara dathegna a Ebrahim, ighamu kotida leghua nigua na puhi ke toke. ⁴⁰ Inau ku veleghamu na komi fata ke tutuni ku rongovia tagna a God, kari ighamu koti magnahaghinia kotida vatheheu. A Ebrahim boi eia sa fata vaghagna iangeni. ⁴¹ Teo. Ighamu koti leghua nigua na puhi a pukuni tamamiu.”

Mi marea kena ania, “A God vamua a pukuni Tamami, mi ghami ara pukuni dathegna.”

⁴² A Jisas ke anira, “Gi a God a pukuni Tamamiu, ighamu kotida dothoviu, eigna inau ku mai tagna a God eigna kuda mono eeni. Inau ku bosu mai leghua na ghaghanagu ghehegu, keana a God ke vetulau mai. ⁴³ Ighamu koti boi thaothadoghagna na komi fata ku titionoa eigna koti boi magnahaghinia na rongoviagna nigua na velepuhi. ⁴⁴ A tamamiu a Satan. Mi ghamu koti magnahaghinia na eigna na komi fata ke dika imanea ke magnahaghinia. Turughu kori turughugna a Satan ke ado vathehea na tinoni me boi magnahaghinia na hava ke tutuni eigna imanea ke vonungia na piapialu. Kori vido imanea ke piapilau, na pukuni puhigna ke tate au eigna imanea na mane piapilau, mi imanea a tamadia na komi piapilau gougovu. ⁴⁵ Kori vido inau ku titionoa na hava ke tutuni, ighamu koti boi vaututuniu eigna ighamu ara dathegna! ⁴⁶ Ahai itamiu ke tangomana na tateli auagna inau ku eia na koakoa? Gi inau ku velea na hava ke tutuni, ehava gi oti boi vaututuniu? ⁴⁷ Na komi tinoni nigua a God kena rongovia na komi haghoregna God. Keana ighamu koti boi rongovia eigna ighamu koti boi na komi tinoni nigua a God.”

Jisas Ke Nagho Vano Tagna A Ebrahim

⁴⁸ Gi na komi tinoni kena veleagna a Jisas, “E tutuni na hava kiti velea eimu ighoe. Ighoe na manemu i Samaria ma na tidatho ke mono ikoramul!”

⁴⁹ A Jisas ke anira, “E teo sa tidatho ke mono ikoragu. Inau ku ghaghana bohea a Tamagu, kari ighamu oti boi ghaghana boheu. ⁵⁰ Inau ku boi magnahaghinia kuda vahaihadiu ghehegu, kari ahai tavogha ke magnahaghinia na vahaihadiugna. Mi manea keda fatera na komi tinoni gougovu. ⁵¹ Vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Arahai kena leghua nigua na velepuhi, imarea kedana boi thehe.”

⁵² Na komi tinoni kena velegna, “Ikeagaieni ighami kiti pukuni adoa na tidatho ke mono ikoramul! A Ebrahim mi mara na profet kena thehe ghohi, kari ighoe ko velea arahai kena leghua nimua na velepuhi, imarea teo kedana thehe! ⁵³ Ehava? Kori ghaghanamu, ighoe ko nagho vano tagna a hutuda a Ebrahim ma na komi profet kena thehe ghohi? Kori ghaghanamu, ahai ighoe na?”

⁵⁴ A Jisas ke haghore tughura, “Gi inau kuda vahaihadiu ghehegu, na vahaihadiugna iangeni teo sa vunegna. Keana a Tamagu ahai ke vahaihadiu, mi ghamu koti velea imanea nimiu a God. ⁵⁵ Ighamu koti boi adoa imanea, kari inau ku pukuni adoa imanea. Gi inau kuda velea ku boi adoa imanea, inau ku piapalau vaghagna ighamu koti piapilau. Kari inau ku adoa imanea mu leghua nigua na komi haghore. ⁵⁶ A tamamiu a Ebrahim ke totogo puala kenughua imanea keda reghia na maigu kori maramagna. Mi manea ke reghia me totogona.”

⁵⁷ Mi imarea kena velea, “Boi tutuni ighoe ko reghia a Ebrahim! Eigna ighoe ko boi jufungia mua e lima hangavulu na vinoghamu.”

⁵⁸ A Jisas ke haghore tughura, “Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Inau ku kidi mono ghohi, gi e havi mai a Ebrahim!” ⁵⁹ Kori vido a Jisas ke velea iangeni, na komi tinoni kena tatira na komi ghahira mena haga piria. Kari a Jisas ke boi lubatira kedana reghia me havi au kori Vathe ke Tabu nigua God.

9

A Jisas Ke Vatoke Tabirua Na Mane Ke Havi Doa Mai

¹ Jisas ke taveti vano kori hangana me reghia sina mane ke havi doa mai. ² Nigna na komi vaovarongo a Jisas kena huatiagna, “Velepuhi, ehava? Na mane iaani ke doa eigna na komi paluhagna ghehegna ba na komi paluhadia a tamagna ma idogna?”

³ Ma Jisas ke velera, “Imanea ke doa, boi eigna na komi paluhagna ghehegna ba na komi paluhadia a tamagna ma idogna. Imanea ke doa eigna a God keda tateli au nigua na mana kori vido keda hathea imanea. ⁴ Kori vido ke dani mua, ati eia na agutu nigua ahai ke vetulau mai. Kari na bongi ke gharani mai ghohi ke boi tangomana sa tinoni keda eia sa agutu. ⁵ Kori vido inau ku mono mua kori maramagna, inau na raraha tadia na komi tinoni kori maramagna.”

⁶ Leghugna ke velea iangeni, a Jisas ke angusu horu kori thepa me ngignoa na angusugna duagna na thepa me pila. Gi e havula kori matagna na mane ke doa. ⁷ Gi e velegna, “O vano mo daudanu kori maha i bea kena kiloagna Siloam.” (Na ghaghana koragna Siloam, ‘vetula vanoa’). Imanea ke vano me daudanu kori bea iangeni, mi kori vido ke tabiru kori vathegna, na matagna ke toke.

⁸ Na komi tinoni kena mono kori melehagna, ma arahai kena reghia kori vido ke kaekae rongo, imarea kena veihuahuatighi vaghagna iaani, “Ehava? Iaani na mane ke doa ke nohe me kakae rongo i hau?”

⁹ Kekeha kena velea, “Hii, imanea hiri.”

Kekeha kena velea, "Teo, kari na dodorogna imanea ke haga nanaba tagna na dodorogna na mane iangeni."

Ma na mane ke kaekae rongu i hau ke velea, "Inau hiri na mane iangeni!"

¹⁰ Imarea kena huatiagna, "Na hava ke padagho gi o dodoro ikeagaieni?"

¹¹ Imanea ke anira, "Na mane kena kiloagna Jisas ke hatia na thepa me havula kori matagu. Gi e veleu eigna kuda vano daudanu kori maha i bea i Siloam. Inau ku vano mu daudanu kori bea iangeni, gi e toke na matagu!"

¹² Gi ena huatia mua, "Ivei na mane iangeni?"

Imanea ke velera, "U bosu adoa."

Mara Na Farise Kena Huatia Na Mane Ke Doa I Hau

¹³ Gi kekeha tinoni kena hati vano na mane iangeni tadia mara na Farise. ¹⁴ Na dani a Jisas ke havula na thepa kori matagna na mane iangeni me vatokea, na Sabat. ¹⁵ Kori vido mara na Farise kena adoa iangeni, imarea kena huatia na hava ke pada gi e tangomana na dodoro. Imanea ke anira, "Imanea ke havula na thepa kori matagu. Gi u vano mu daudanu, mi keagaieni inau ku tangomana na dodoro."

¹⁶ Kekeha mara na Farise kena velea, "Na mane iangeni ke boi mai tagna God, eigna imanea ke agutu kori Sabat."

Keana kekeha kena velea, "Gi keda imanea na tinoni koakoa, teo keda eia na komi reghithethe vaghagna iangeni."

Mara na Farise kena boi sina ghaghanadia eigna a Jisas. ¹⁷ Mena ghoi huatia mua na mane ke doa i hau, "Na vunegna imanea ke vatokea na matamu, na hava ko ghaghana eigna imanea?"

Imanea ke velera, "Imanea sina profet nigna a God."

¹⁸ Mara puhidia mara Jiu kena boi vaututunia na mane iangeni ke doa i hau. Na vunegna iangeni, imarea kena kilora mai a idogna ma tamagna. ¹⁹ Gi ena huatira roira, "E tutuni iaani a dathemi? Ehava, imanea ke havi doa mai? Gi keda tutuni iangeni, ehava gi e tangomana na dodoro na?"

²⁰ A idogna ma tamagna koro velea, "Iroghami kuru adoa imanea a dathemami, muru adoa mua imanea ke havi doa mai. ²¹ Kari iroghami kuru boi adoa ehava gi e tangomana na dodoro ikeagaieni, muru boi adoa ahai ke vatokea. Oti huatia ghehemiu eigna imanea ke hutu ghohi me tangomana na titiono ghehegna." ²² Roira koro velea iangeni eigna koro mataghunira mara puhidia mara Jiu, eigna imarea kena kidi velea ghohi ahai keda velea a Jisas a Vahavi, imarea kedana boi lubatia na tinoni iangeni keda haghe kori vathe haidu bali maimanihiiha a God. ²³ Iangeni na vunegna iroira koro velea, "Oti kaea imanea eigna ke hutu ghohi me tangomana na titiono ghehegna."

²⁴ Imarea kena ghoi kilo maia mua na mane ke doa i hau mena ania, "O taluhaghore tagna a God na hava koda velegami keda tutuni. Ighami kiti adoa na mane iangeni na mane koakoa."

²⁵ Imanea ke haghore tughura, "Inau ku boi adoa imanea na mane koakoa ba teo. Sina fata vama inau ku adoa, inau ku havi doa mai, kari ikeagaieni inau ku dodoro!"

²⁶ Mi marea kena ania, "Na hava ke eia itamua na? Ehava nia na vatokeghogna na?"

²⁷ Imanea ke anira, "Inau ku veleghamu ghohi kari oti bosu vaututuniu. Ehava gi oti magnahaghinia kuda ghoi veleghamu na hava ke padau? Ehava? Ighamu huju oti magnahaghinia kotida nigna na mane vaovarongo?"

²⁸ Gi imarea kena pukuni haghore diadikala na mane iangeni mena veleagna, "Ighoe na nigna na mane vaovarongo, kari ighami nigna na mane vaovarongo a Moses! ²⁹ Ighami kiti adoa a God ke haohaghore itagna a Moses, kari na mane iangeni, ighami iti boi adoa sa fata eigna imanea. Toke na meleha imanea ke havi mai itagna, ighami kiti boi adoa."

³⁰ Ma na mane iangeni ke haghore tughura, "Inau ku vere nigua puala! Toke imanea ke vatokea na matagu, ighamu koti boi adoa na meleha ke au mai itagna! ³¹ Ighita kati adoa a God ke boi rongovia na komi tarai nidia mara kena dika, kari imanea ke rongovia nidia na komi tarai arahai kena ghaghana bohea mena leghua. ³² Kori turughugna na maramagna me jufu ikeagaieni, teo sa tinoni ke vatokea na tinoni ke havi doa mai. ³³ Ma na mane iangeni teo keda eia iangeni gi keda boi mai tagna God."

³⁴ Imarea kena veleagna, "Turughu kori vido ko havi mai, ighoe na tinoni koakoa! Me boi tangomana koda velepuhighami sa fata!" Gi ena gigi aua imanea kori vathe haidu.

Mara na Farise Kena Doa

³⁵ Kori vido a Jisas ke rongovia imarea kena gigi aua na mane ke doa i hau, imanea ke vano me reghipada na mane iangeni. Gi e huatia, "Ehava? O vaututunia ghohi na Dathei Tinoni?"

³⁶ Na mane iangeni ke ania, "Mane puhi, o veleu ahai imanea eigna kuda vaututunia."

³⁷ A Jisas ke ania, "Ighoe ko reghia ghohi imanea. Ikeagaieni imanea hiri ke haohaghore duamu."

³⁸ Imanea ke veleagna, "Lod, inau ku vaututunigho." Gi imanea ke maimanihihia a Jisas.

³⁹ Ma Jisas ke ania, "Inau ku mai kori maramagna eigna na pukuni havidia na komi tinoni keda tate au. Inau ku mai eigna arahai kena doa kedana reghivaughithatha na hava ke tutuni eigna a God, ma arahai kena velea kena tangomana na dodoro, imarea kedana adoa kena pukuni doa."

⁴⁰ Kekeha mara na Farise kena sokara nengeni kena rongovia na hava ke velea a Jisas mena huatiagna, "Ehava? Ighoe ko velea ighami kiti doa?"

⁴¹ Ma Jisas ke anira, "Gi kotida adoa ighamu koti doa, a God keda talutavogha na komi paluhamiu. Kari na vunegna ighamu koti velea oti tangomana na dodoro, a God keda boi talutavogha na komi paluhamiu."

10

Jisas Na Mane Ke Reireghi Toetokera Nigna Na Komi Sip

¹ A Jisas ke velea, "Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ahai ke habira hadi kori peo me haghe tagna ke mono na komi sip kori bongi, me boi vano haghe kori hagetha, imanea na mane bilau. ² Ighita kati adoa iangeni ke tutuni eigna na mane ke reireghia na komi sip ke vano haghe kori hagetha. ³ Ahai ke reireghia na hagetha kori bongi ke hangavia vania kori vido ke ghithatha. Na komi sip kena rongovia na haghoregna imanea ke reireghira mena leghua. Imanea ke kilora na ahadia nigna na komi sip me batura au kosigna na peo. ⁴ Kori vido imanea ke batura au nigna na komi sip gougovu, imanea ke taveti naghodia, ma na nigna na komi sip kena leghua eigna kena adoa na haghoregna. ⁵ Kari nigna na komi sip teo kedana leghua na tinoni tavogha gi imanea keda kilora. Na komi sip kedana ghogho sania eigna kena boi adoa na haghoregna."

⁶ A Jisas ke velera na komi tinoni na titiono velepuhi iaani, kari imarea kena boi thaothadoghagna na ghaghanagna.

⁷ Na vunegna iangeni a Jisas ke velera, "Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Inau na hagetha bali hagedia na komi sip. ⁸ Arahai kena kidi mai nagho itagua, imarea kena magnahaghinia vamua na bilauragna na komi sip. Kari nigua na komi sip kena boi leghura. ⁹ Inau na hagetha. Arahai kedana haghe mai itagua, inau kuda vahavira. Mi marea kedana vaghagna na komi sip kena boi mataghu na vano ma na mai ma na hiroagna ghadia na vanga. ¹⁰ Na mane bilau ke mai vamua eigna keda bilaura me vathehera me diadikalara na komi sip. Keana inau ku mai bali herana komi tinoni na havi ke tutuni, iangeni na havi ke vonu tagna na komi fata ke toke.

¹¹ "Inau na mane ku reireghi toetokera na komi sip. Na mane ke reireghi toetokera na komi sip ke sasaa na lubatiagna na havigna eidia nigna na komi sip. ¹² Na mane kena volia bali reireghia na komi sip, kori vido ke reghia na aku asi ke mai, imanea ke ghogho vamua. Imanea ke ghogho sanira na komi sip, eigna imanea ke boi tonogna na komi sip, mi manea boi na pukuni mane bali reireghia na komi sip. Kori vido imanea ke ghogho, na aku asi ke rihura na komi sip, ma na komi sip kena ghogho kilili. ¹³ Na mane kena volia bali reireghia na komi sip ke ghogho eigna imanea ke boi tonogna na komi sip, me boi na fata hutu itagna keda thehe na komi sip.

¹⁴⁻¹⁵ "Keana inau na mane ku reireghi toetokera na komi sip. Inau ku adoa nigua na komi sip vaghagna na Mama ke adou inau. Ma na nigua na komi sip kena pukuni adou inau vaghagna inau ku adoa na Mama. Inau ku lubatia na havigu eidia nigua na komi sip. ¹⁶ Kekeha nigua na komi sip kena boi mono mua koragna na peo iaani. Inau kuda hatira haghe mua. Imarea kedana leghua mua na haghoregu. Nigua na komi sip gougovu kedana sikei na boo i sip vamua me sikei na mane vamua keda reireghira gougovu.

¹⁷ "Na Mama ke pukuni dothoviu eigna inau ku lubatia na havigu. Inau ku eia iangeni eigna kuda ghohi havi tabiru. ¹⁸ Teo ahai ke tangomana na hati auagna na havigu, gi kuda boi lubatia. Keana inau ku sasaa na lubatiagna na havigu. Inau ke mono nigua na mana bali lubatia na havigu mu mono nigua na mana bali ghohi havi tabiru, eigna iangeni na hava a Tamagu ke veleu kuda eia."

¹⁹ Kori vido na komi tinoni kena rongovia na hava a Jisas ke velera, imarea kena boi sikei na ghaghanadia eigna imanea. ²⁰ Kekeha itadia kena velea, "Na tidatho ke haghevia imanea me vameea. Oti saghoi rorongho itagna!"

²¹ Keana kekeha itadia kena velea, “Na tinoni ke haghevia na tidatho teo keda velea na komi fata vaghagna iaani. Na tidatho teo keda vatokea na matagna na tinoni ke doa!”

Sethe Mara Jiu Kena Boi Vaututunia A Jisas A Dathegna God

²² Jisas ke mono i Jerusalem kori vido kena eia na laulahu bali togha tabirua na maghavu kena hangavia na Vathe ke Tabu nigna God. Na maghavugna na laulahu iangeni ke mono tadia na komi vula ke ghaula. ²³ Mi koragna na Vathe ke Tabu, a Jisas ke taveti vano kori vido kena kiloagna na Varada nigna King Solomon. ²⁴ Na komi tinoni kena haidu kililivia mena ania, “E hau puala ghohi kari ighoe ko boi veleghami mua ahai ighoe. Gi ighoe a Vahavi, o veleghami mai vamua!”

²⁵ Gi a Jisas ke anira, “Inau ku veleghamu ghohi kari ighamu koti boi vaututunui. Inau ku eia na komi reghithehe kori mana nigna a Tamagu. Ma na komi reghithehe irangeni kena tateli aua itamui ahai inau. ²⁶ Keana ighamu koti boi vaututunui eigna ighamu koti boi nigua na komi sip. ²⁷ Nigua na komi sip kena rongovia na haghoregu. Inau ku adora mi marea kena leghuu inau. ²⁸ Inau ku hera na havi ke teo na govugna, me teo kedana vano kori thehe ke teo na govugna. Teo ahai ke tangomana keda hatira au itagua. ²⁹ A Tamagu ke heu mai nigua na komi sip, imanea ke mana vano tadia arahai tavogha. Me teo ahai ke tangomana keda hatira au kori limagna a Tamagu. ³⁰ Inau ma a Tamagu, iroghami sikei vamua.”

³¹ Kori vido iangeni na komi tinoni kena ghohi hatia na komi ghahira eigna kedana piri vathehea a Jisas. ³² Kari a Jisas ke anira, “Ighamu koti reghia inau ku eia na komi fata sethe ke toke a Tamagu ke veleu kuda eia. Ivei itadia na komi fata ke toke irangeni koti magnahaghinia na vathehegna?”

³³ Imarea kena ania, “Ighami boi haga piri vathehegno eigna na komi fata ke toke ko eia, kari eigna vamua ighoe ko vahouhorua a God. Eigna ighoe na tinoni vamua, kari ighoe ko velea ighoe a God!”

³⁴ Gi a Jisas ke anira, “Tadia nimiu na komi Rioriso ke Tabu, imarea kena risoa horua a God ke velera mara kena batura nigua na komi tinoni, ‘Inau ku velea, ighamu na komi ghod.’ ³⁵ Ighita kati adoa na komi fata gougovu ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu kena tutuni, ma God ke kilora na komi tinoni irangeni na komi ghod. ³⁶ Na vunegna iangeni, ehava gi oti velea ku vahouhorua a God kori vido ku velea inau a Dathegna a God na? Eigna inau hiri ahai a God ke vahiu me vetulau mai kori maramagna. ³⁷ Gi inau kuda boi eia na komi fata ke eia a Tamagu, oti saghoi vaututunui. ³⁸ Kari gi kuda eia na komi fata ke eia a Tamagu, toke kotida boi vaututunia na haghoregu, oti vaututunia na hava ku eia eigna kotida pukuni adoa a Tamagu ke mono duagu, mi inau ku mono duagna imanea.”

³⁹ Imarea kena ghohi magnahaghinia na thotiagna a Jisas, kari imanea ke taveti sanira.

⁴⁰ Gi a Jisas ke tabiru vano sethevugna na bea hutu i Jodan me mono tagna na vido a Jon ke siuvitabura na komi tinoni i hau. ⁴¹ Me sethe na tinoni kena mai itagna. Imarea kena titiono varihotaghidia vaghagna iaani, “A Jon Siuvitabu ke boi eia sa reghithehe, kari na komi fata ke velea eigna na mane iaani e tutuni.” ⁴² Sethe na tinoni kena mono ngengeni kena vaututunia a Jisas.

11

Na Theheagna A Lasarus

¹⁻² Sina mane na ahagna a Lasarus ke vahaghi. Lasarus ke mono i Betani duadia a Meri ma Mata, rua vaivinegna. A Meri iangeni, a Meri ke rotea na botolo oela ke ghuba toetokegna kori naegna a Jisas me vamumuja kori sesehui ulugna. ³ A Meri ma Mata koro vetula vano na haghore tagna a Jisas vaghagna iaani, “Lod, na mane ko dothovia puala ke vahaghi.”

⁴ Kori vido a Jisas ke rongovia iaani, imanea ke velea, “Na vahaghi ke pada a Lasarus, imanea teo keda thehe itagna. Imanea ke vahaghi eigna na komi tinoni kedana veletokea God ma a Dathegna.” ⁵ Jisas ke dothovia puala a Mata ma Meri ma Lasarus, ⁶ keana kori vido ke rongovia a Lasarus ke vahaghi, imanea ke mono e rua na dani mua tagna na vido ke mono. ⁷ Gi e velera mara nigua na vaovarongo, “Ati atu mati tabiru i Jiudea.”

⁸ Mara nigua na vaovarongo kena ania, “Velepui, boi talu hau mua leghugna mara puhidia mara Jiu kori provins i Jiudea kena magnahaghinia kedana piri vathehegno. Ehava gi o magnahaghinia koda ghohi tabiru vano ingengeni?”

⁹ Jisas ke haghore tughura, “Koragna sina dani, salaghe rua na aoa ke raraha. Ahai keda taetaveti kori dani, imanea keda boi pejuraghi eigna na aho ke raraha itagna. ¹⁰ Kari gi keda taetaveti kori bongi, imanea keda pejuraghi eigna e teo sa raraha bali hathea.”

¹¹ Gi e velera mua, “A kulada a Lasarus ke nere, kari ikegaieni inau ku vano itagna eigna kuda raraia.”

¹² Mara nigna na vaovarongo kena ania, “Lod, gi keda nere, imanea keda toke vamua.”

¹³ Imarea kena velea iangeni eigna kena ghaghana a Lasarus ke pukuni nere, kari a Jisas ke adoa ghohi a Lasarus ke thehe. ¹⁴ Ma Jisas ke vele jino vanira, “A Lasarus ke thehe ghohi. ¹⁵ Kari inau ku tologo ku boi mono ingengeni gi e thehe imanea, eigna na hava kotida reghia keda hatheghamu eigna kotida vaututuniu. Ati atu itagna.”

¹⁶ A Tomas, kena kiloagna mua Baso, ke velera mara na vaovarongo, “Ati atu, eigna katida thehe mua duagna Jisas.”

Na Havi Ke Teo Na Govugna Ke Mai Tagna A Jisas

¹⁷ Kori vido a Jisas ke jufu i Betani, imarea kena veleagna e vati ghohi na dani ke haliu leghugna kena boa na tonogna a Lasarus kori luma. ¹⁸ Betani e tolu na kilomita vamua na haugna i Jerusalem. ¹⁹ Me sethe na tinonigna i Jerusalem kena mai itadia a Mata ma Meri bali sulara eigna a toghadia Lasarus ke thehe.

²⁰ Kori vido a Mata ke rongovia a Jisas ke mai gharani ghohi, iia ke vano tafoa. Keana a Meri ke talu mono kori vathe. ²¹ A Mata ke veleagna a Jisas, “Lod, gi ighoe koda mono ghohi eeni, a toghagu a Lasarus teo keda thehe. ²² Kari, toke ighoe ko boi mai gi e thehe imanea, inau ku adoa a God keda hegho na hava koda kaea.”

²³ A Jisas ke veleagna, “A toghamu keda ghohi havi tabiru.”

²⁴ A Mata ke ania, “Hii, inau ku adoa imanea keda ghohi havi tabiru kori vagougovui dani, kori vido a God keda vasokara tabirura na komi tinoni gougovu.”

²⁵ A Jisas ke ania, “Inau ahai ku vasokara tabirura na komi tinoni mu hera na havi ke teo na govugna. Arahai kena vaututuniu, toke imarea kedana thehe, imarea kedana havi thovohaliu. ²⁶ Na komi tinoni kena hatia na havi ke teo na govugna mena vaututuniu inau, imarea kedana boi pukuni thehe. Ehava? O vaututunia iaani?”

²⁷ A Mata ke veleagna, “Hii Lod, inau ku vaututunigho ighoe a Vahavi, a Dathegna God. Ighoe ahai a God ke taluhaghorea keda vetula maia kori maramagna.”

A Jisas Ke Dikahehe Me Tangi

²⁸ Leghugna a Mata ke velea iangeni, iia ke taveti sania a Jisas me tabiru vano kori vathegna. Iia ke kilo maia a Meri eigna koroda mono ghehedea me veleagna, “Na mane vepuhi ke jufu mai ghohi me magnahaghinia keda reghigho.” ²⁹ A Meri ke sokara hadi saisami me turughu taveti vano tagna Jisas. ³⁰ Kori vido iangeni a Jisas ke talu mono mua kosigna na meleha tagna ke titiono duagna a Mata. ³¹ Kori vido na komi tinoni kena mono duagna a Meri bali vasula kena reghia iia ke sokara hadi saisami me taveti au kori vathe, imarea kena leghua. Imarea kena ghaghana a Meri keda vano kori luma bali tangi.

³² Keana a Meri ke jino vano tagna ke mono a Jisas. Kori vido ke reghia, iia ke torongaghi tuturu itagna me ania, “Lod, gi ighoe koda mono ghohi eeni, a toghagu a Lasarus teo keda thehe.”

³³ Kori vido a Jisas ke reghia a Meri ke tangi ma na komi tinoni kena leghua kena tangi mua, imanea ke dikahehegna puala me boi toke na ghaghanagna. ³⁴ Imanea ke huatira, “Ivei koti talua na tonogna na?”

Imarea kena ania, “Lod, o mai eigna koda atu reghia.”

³⁵ Gi a Jisas ke tangi. ³⁶ Arahai kena mono ngengeni kena velea varihotaghidia, “Reghia, imanea ke dothovia puala a Lasarus.”

³⁷ Keana kekeha itadia kena velea, “Iaani na mane ke vatoke tabirua sina mane ke doa. Ehava gi e boi mai me vatokea a Lasarus eigna keda boi thehe?”

A Jisas Ke Vahavi Tabirua A Lasarus Kori Thehe

³⁸ Kori vido ke jufu kori luma kena boa na tonogna a Lasarus ikoragna, a Jisas ke ghohi dikahehegna puala. Na ghahira hutu ke bilakiagna na hagethagna na luma iangeni. ³⁹ A Jisas ke velea, “Oti kokopili aua na ghahira.”

A Mata, na vaivegna na mane ke thehe, ke veleagna a Jisas, “Lod, na tonogna imanea da e sibi dika puala ghohi, eigna e vati ghohi na dani leghugna ke thehe.”

⁴⁰ Ma Jisas ke veleagna a Mata, “Inau ku velegho ghohi ighoe koda reghia na mana nigna God gi koda vaututuniu.” ⁴¹ Imarea kena kokopili aua na ghahira kori hagethagna na luma. A Jisas ke tada hadi i popo me velea, “Mama, inau ku veletokegho eigna ighoe ko rongovia nigua na tarai. ⁴² Inau ku adoa ighoe ko rongoviu hahali, kari inau ku velea iaani eidia na komi tinoni kena mono eeni. Inau ku magnahaghinira kedana vaututunia ighoe ko vetulau mai.”

⁴³ Govu, gi a Jisas ke haghore heta, "Lasarus, o au mai!" ⁴⁴ Ma a Lasarus ke au mai. Na pohe kena fifiriagna na limagna ma na naegna ma na pohe kena filehiagna na ulugna kena talu mono mua itagna.

A Jisas ke velera na komi tinoni, "Oti hati aua itagna na komi pohe eigna keda taveti mamaluha."

Mara Puhidia Mara Jiu Kena Vapuipuhi Haidu Bali Vathehea A Jisas
(Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Sethe na tinoni kena mai bali sula a Meri, imarea kena reghia na fata ke eia a Jisas mena vaututunia. ⁴⁶ Keana kekeha kena boi vaututunia mena vano tadia mara na Farise. Imarea kena titionoa itadia na hava ke eia a Jisas. ⁴⁷ Mara na naghoi pris mi mara na Farise kena kilo haidura mai mara gougovu kena mono kori Kansol.* Gi ena velera, "Na hava katida eia? Na mane iangeni e sethe ghohi na reghithethe ke eia. ⁴⁸ Gi ighita katida boi eia sa fata bali vasotaa, na komi tinoni gougovu kedana vaututunia. Gi keda ai, mara puhidia na gaumanegna i Rom kedana vetula maia nida na komi soldia eigna kedana diadikala na Vathe ke Tabu nigna God ma na nida na komi tinoni."

⁴⁹ Sikei itadia, a Kaiafas, imanea na pukuni naghoi pris kori vinogha iangeni, imanea ke velera, "Oti hahi! ⁵⁰ Ehava? Oti boi thaothadoghagna e toke sina mane vamua keda thehe tughura na komi tinoni? Gi keda thehe na mane iangeni, mara i Rom teo kedana vathehera nida na komi tinoni." ⁵¹ Na fata iaani a Kaiafas ke vele aua ke boi au mai kori ghaghanagna ghehegna. Toke imanea ke boi vaututunia a Jisas a Vahavi, na vunegna imanea na pukuni naghoi pris kori vinogha iangeni, a God ke batua na ghaghanagna eigna keda vele aua a Jisas keda thehe eidia na komi tinoni jiu. ⁵² Keana a Jisas keda boi thehe eidia vamua na komi tinoni jiu. Imanea keda thehe eigna keda hathatanora tagna sikei vamua na boo ara dathegna a God gougovu kena mono ivei mi vei kori maramagna.

⁵³ Turughu kori dani iangeni, mara puhidia mara jiu kena vapuipuhi bali vathehea a Jisas. ⁵⁴ Na vunegna iangeni a Jisas ke boi taveti vano mua kori matadia na komi tinoni i Jiudea. Keana imanea ke taveti au i Jerusalem duadia mara nigna na vaovarongo mena vano mono kori meleha i Efraim gharania na meleha ke gou.

⁵⁵ Na Laulahugna na Thovoliungi ke gharani mai ghohi kori vido iangeni. Me sethe na tinoni tadia na komi meleha tavogha kena vano i Jerusalem gi e jufu mai na laulahugna iangeni bali eia na puhi bali vararahara ghehedhia kori koakoa ke velea kedana eia na komi vetula nigna a Moses. ⁵⁶ Na komi tinoni kena hiroa a Jisas mi kori vido kena mono kori Vathe ke Tabu, imarea kena veihuahuatighi vaghagna iaani, "Ehava na ghaghanamiu na? Imanea keda mai kori Laulahugna na Thovoliungi ba teo?" ⁵⁷ Imarea kena velea iangeni eigna mara na naghoi pris mi mara na Farise kena velea ghohi gi ahai keda reghia a Jisas, imanea keda saisami velera eigna kedana thotia.

12

A Meri Ke Rotea Na Oel Kori Naegna A Jisas
(Matiu 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ E ono na dani gi e jufu mai na Laulahugna na Thovoliungi, a Jisas ke tabiru vano i Betani, na melehagna a Lasarus, na mane a Jisas ke vahavi tabirua kori thehe. ² Ingengeni imarea kena kalitia na vanga vania a Jisas bali ghaghana bohea. Mata ke hathera na keukemu vanga, ma Lasarus sikei itadia arahai kena nohe tagna na vido bali vanga duagna a Jisas. ³ Gi Meri ke haghe mai duagna na botolo oela ke ghuba toetokegna me vahotha puala na voligna. Iia ke rotea tagna na naegna a Jisas gi e vamumuja tagna na sesehugna. Ma na komi tinoni gougovu kori vathe kena sibingia na oela iangeni.

⁴ A Jiudas Iskariot, sikei itadia mara vaovarongo, ke mono ngengeni. Jiudas na mane keda peroa a Jisas. A Jiudas ke velea, ⁵ "Keda salemua na botolo oela iangeni, iia keda hatia e tolu na hathangatu siliva.* Kari hatia me kemulia vanira mara kena kuma." ⁶ A Jiudas ke velea iangeni boi eigna ke pukuni magnahaghinia na hatheragna mara na kuma, kari eigna imanea na mane bilau. Imanea na mane ke reireghia nida na rongo mara na vaovarongo, me kekeha maghavu imanea ke bilaua kekeha.

⁷ A Jisas ke veleagna Jiudas, "Talu! A Meri ke kalitia na oela iaani bali kaikalitia na tonogu tagna na maghavu kedana giluu. ⁸ Mara na kuma kedana mono duamiu hahali. Keana inau, teo kuda mono duamiu hahali."

* 11:47 "Kansol" Reghia kori Diksonari * 12:5 "tolu hathangatu na siliva" sikei na siliva na voligna sina mane agutu kori sina dani. Na rongo iaani nabagna keda volia sina mane vaghagna sina vinogha.

⁹ Sethe na tinoni kena rongovia a Jisas ke mono i Betani. Imarea kena vano ngengeni eigna kedana reghia Jisas ma Lasarus, na mane a Jisas ke vahavi tabirua kori thehe. ¹⁰ Mi mara na naghoi pris kena hiohiro puhi bali vathehea mua a Lasarus, ¹¹ eigna kori vido kena reghia a Lasarus ke ghoi havi tabiru, sethe na tinoni kena vaututunia a Jisas mena bosu magnahaghinia kedana leghura mua mara na naghoi na pris.

Jisas Ke Jufu I Jerusalem Ma Na Mavitu Kena Kilothaba Imanea
(*Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Sina dani leghugna iangeni, na mavitu ke sethe kena mai i Jerusalem eigna na Laulahugna na Thovoliungi. Imarea kena rongovia a Jisas ke haga jufu mai ghohi ngengeni. ¹³ Mi marea kena vano ohoa na komi ghabagna na tubo mena taveti au kosigna Jerusalem eigna kedana vano tafoa a Jisas kori hangana. Imarea kena ghuu heta,

“Hosana!

God, o vathaba imanea ke mai duagna nimua na mana!

Vatokea nimami na king gna i Israel!”

¹⁴ A Jisas ke hatia na dongki mathangani me nohe popogna, vaghagna vamua na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

¹⁵ “Saghoi mataghu ighamu na komi tinonidia i Jerusalem.

Nimiu na king ke mai itamiu,

imanea ke nohe popogna na dongki mathangani.”

¹⁶ Kori vido iangeni nigna na komi vaovarongo a Jisas kena boi thaothadoghagna na komi fata iraani. Kari leghugna ke sokara tabiru a Jisas ma God ke tatelia imanea ke thaba vano, imarea kena thaothadoghagna na komi fata iraani kena tate mai vaghagna vamua kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu.

¹⁷⁻¹⁸ Sethe na tinoni kena vano tagna Jisas eigna imarea kena rongovia ghohi eigna na reghithehe ke eia a Jisas. Kori dani a Jisas ke vahavi tabirua a Lasarus kori thehe me kilo au kori luma, sethe na tinoni kena reghia mena vano titiono na rorong iangeni.

¹⁹ Mara na Farise kena titiono varihotaghidia, “Boi tangomana nida na eiagna sa fata! Reghia, na komi tinoni gougovu kena leghua imanea!”

A Jisas Ke Titiono Eigna Na Theheagna

²⁰ Kekeha tinoni kena boi Jiu kena mono duadia na komi tinoni Jiu kena mai i Jerusalem bali maimanihinia a God kori vido kena eia na Laulahugna na Thovoliungi.

²¹ Imarea kena vano tagna na mane vaovarongo a Filip, na melehagna i Betsaida kori provins i Galili. Imarea kena veleagna, “Mane puhi, ighami kiti magnahaghinia kitida reghia a Jisas.” ²² Filip ke veleagna a Andru gi oro vano velea a Jisas.

²³ Ma Jisas ke velera, “Ikeagaieni e jufu mai ghohi na maghavu a God keda tateli aua tadia na komi tinoni na Dathei Tinoni ke thaba vano. ²⁴ Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Gi na katura keda boi sikili horu kori thepa me thehe, na katura iangeni teo keda sethe. Keana, gi keda thehe, na katura iangeni keda kotu me sagharo sethe. ²⁵ Ahai ke dothovia puala na havigna ghehegna kori maramagna iaani, imanea teo keda hatia na havi ke teo na govugna. Kari ahai ke dothoviu vano inau tagna na havigna kori maramagna iaani, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna. ²⁶ Ahai ke magnahaghinia keda agutu vaniu, imanea keda mai leghuu inau eigna keda mono duagu ivei tagna kuda mono. Ahai keda agutu vaniu, a Tamagu keda ghaghana bohea.

²⁷ “Ikeagaieni, na ghaghanagu ke papara puala. Na hava kuda tarai kaea a God na? Inau tangomana kuda velea, ‘Mama, o saghoi lubatiu gi kuda papara.’ Kari inau kuda boi eia iangeni eigna inau ku mai bali papara. ²⁸ Na vunegna iangeni Mama, o tateli aua tadia na komi tinoni ighoe ko thaba vano.”

Gi na ohai haghore ke horu mai i popo me velea, “Inau ku tateli aua ghohi inau ku thaba vano mi nau kuda ghoi eia iangeni mua.”

²⁹ Kori vido na komi tinoni kena rongovia iangeni, kekeha itadia kena velea kena rongovia na gumu, mi kekeha kena velea na enjel ke haohaghore itagna a Jisas.

³⁰ Ma Jisas ke anira, “Na ohai haghore boi bali hatheu inau, kari bali hatheghamu ighamu. ³¹ Ikeagaieni na maghavu na pukuni havidia na komi tinoni keda tate au ke jufu mai ghohi. Mi ikeagaieni a God keda heta pungusia a Satan ke vunaghi pungusia na maramagna. ³² Kori vido imarea kedana bou hadi kori ghai popogna na thepa, inau kuda hathatanora mai na komi tinoni gougovu itagua.” ³³ Imanea ke velera iangeni eigna kedana thaothadoghagna na puhi imanea keda thehe.

³⁴ Na mavitu kena veleagna, “Ighami kiti adoa na komi Rioriso ke Tabu kena velea a Vahavi keda havi thovohaliu. Ehava gi o velea imarea kedana boa hadia na Dathei Tinoni? Ahai na Dathei Tinoni ko titiono na?”

³⁵ A Jisas ke anira, “Sina ghati vido iso mua, na raraha keda mono duamiu. Na vunegna iangeni, oti taetaveti kori raraha kori vido ke mono mua na raraha duamiu eigna keda boi mai itamiu na puni. Eigna ahai ke taveti kori puni, imanea ke boi adoa ivei keda vano. ³⁶ Oti vaututunia na raraha kori vido ke mono mua duamiu eigna kotida ara dathegna na raraha.” Leghugna a Jisas ke velera iangeni, imanea ke taveti au tadia na mavitu me bosu lubatira kedana reghia.

Sethe Na Tinoni Kena Boi Vaututunia A Jisas

³⁷ Toke a Jisas ke eia na komi reghithehe ke sethe naghodia na komi tinoni, sethe itadia kena boi vaututunia. ³⁸ Iangeni ke tate au eigna keda tutuni na hava ke velela a profet Aisaia i hau. Imanea ke velela,

“Lod God, boi sethe na tinoni kena vaututunia na rorongu kiti titiono a me boi sethe kena ghithatha nimua na mana ko tateli aua!”

³⁹ Keana imarea kena boi tangomana kedana vaututuni, eigna a Aisaia ke velela vaghagna iaani,

⁴⁰ “A Lod God ke vadoa na matadia eigna kedana boi reirei, me ponotia na ghaghanadia eigna kedana boi thaothadogha, mi marea kena boi tangomana nidia na tabiru mai itagna eigna keda vahavira.”

⁴¹ Kori vido Aisaia ke velela iangeni i hau, imanea ke titiono a Jisas, eigna a God ke tatelia vania imanea a Jisas keda thaba vano.

⁴² Toke sethe na tinoni kena boi vaututunia a Jisas, sethe mua kena vaututunia. Kekeha mara puhidia mara Jiu huju ena vaututunia mua, kari ena boi vele aua eigna imarea kena mataghunira mara na Farise. Imarea kena toatogha mara na Farise kenughua ena lutira na vano maimanihihigna a God tadia na komi vathe haidu. ⁴³ Mara puhidia mara Jiu iraani kena magnahaghinia puala na komi tinoni kedana veletokera. Kari ena boi rae magnahaghinia a God keda veletokera.

⁴⁴ A Jisas ke haghore heta vanira na komi tinoni, “Ahai ke vaututuniu inau, imanea ke boi vaututuniu inau vamua, kari imanea ke vaututunia mua a God ke vetulau mai. ⁴⁵ Ahai ke reghiu inau, imanea ke reghia mua ahai ke vetulau mai. ⁴⁶ Inau ku mai vaghagna na lui ke raraha kori maramagna iaani eigna ahai ke vaututuniu inau keda boi mono hahali kori puni.

⁴⁷ “Ahai ke rongovia na haghoregu kari e boi leghua, inau kuda boi fatea. Eigna inau boi mai bali fatera na komi tinoni kori maramagna kari u mai bali vahavira. ⁴⁸ Keana ahai ke siriuhaghiniu inau ma na haghoregu, na komi haghoregu ku titionora kedana fatea imanea kori vagougovui dani. ⁴⁹ Eigna na komi fata ku titiono, boi na ghaghanagu ghehegu. Keana na Mama ke vetulau mai ke veleu na hava kuda titiono. ⁵⁰ Mi nau ku adoa na havi ke teo na govugna ke au mai tagna na hava ke veleu kuda titiono. Na vunegna iangeni, inau ku titiono vamua na komi fata na Mama ke veleu kuda titiono.”

13

A Jisas Ke Lumia na Naedia Mara Nigna Na Vaovarongo

¹ Gi e jufu mai na Laulahugna na Thovoliungi, a Jisas ke adoa ghohi nigna na maghavu ke gharani mai ghohi bali taveti sania na maramagna iaani me tabiru vano tagna na Mama. Imanea ke dothovira hahali arahai kena leghua kori maramagna iaani, mi manea ke dothovira me ghioghilei thehe.

² Kori vido a Jisas ma na nigna na komi vaovarongo kena vanga kori lavi, a Satan ke agutu ghohi kori ghaghanagna a Jiudas, a dathegna Saimon Iskariot, eigna keda peroa a Jisas. ³ A Jisas ke adoa na Mama ke hea na mana bali vunaghi pungusira na komi fata gougovu, me adoa mua imanea ke mai tagna a God me keda ghohi tabiru vano itagna. ⁴ Na vunegna iangeni, a Jisas ke sokara hadi me hati aua nigna na oopo. Gi e hatia na mamango me taria tagna na hotaghigna. ⁵ Imanea ke rotea na bea kori disu me turughu lumia na naedia mara nigna na vaovarongo.* Me vamumuja tagna na mamango ke taria tagna na hotaghigna.

* 13:5 “lumia na naedia mara nigna na vaovarongo” Kori vido a Jisas ke lumia na naedia, imanea ke eia na agutu ke nabadia na komi tinoni seka vamua. Iangeni na vunegna a Pita ke bosu magnahaghinia a Jisas keda lumia na naegna.

⁶ Kori vido a Jisas ke mai tagna a Saimon Pita, a Pita ke ania, "Lod! Ehava? Ighoe koda lumia na naegu?"

⁷ A Jisas ke ania, "Ikeagaieni ighoe ko boi thaothadoghagna mua na hava ku eia, kari kenughua ighoe koda thaothadoghagna."

⁸ Gi a Pita ke veleagna, "Teo koda lumia na naegu!"

Ma Jisas ke ania, "Gi inau kuda boi lumi vararahagho, ighoe teo koda nigua na tinoni."

⁹ A Pita ke haghore tughua, "Lod, gi keda ai, o saghoi lumia na naegu vamua, kari o lumia mua na limagu ma na ulugu."

¹⁰ Gi a Jisas ke ania, "Gi keda garu na naegna ahai ke siusiu ghohi, imanea teo keda ghohi siusiu mua. Teo. Imanea keda lumia vamua na naegna. Ighamu koti raraha ghohi, kari boi ighamu gougovu." ¹¹ A Jisas ke adoa ghohi ahai itadia nigua na komi vaovarongo keda peroa. Iangeni na vunegna gi e velea boi imarea gougovu kena raraha.

¹² Leghugna ke govua na lumiagna na naedia, a Jisas ke vahaghea nigua na oopo me nohe. Gi e huatira, "Oti thaothadoghagna na hava ku eu eia itamiu?" ¹³ Ighamu koti kilou 'Velepuhi' ma 'Vunaghi,' me tutuni na hava koti velea eigna inau nimiu a Lod, ma nimiu na Velepuhi. ¹⁴ Na vunegna inau, nimiu a Lod, ma na nimiu na Velepuhi, ku lumia na naemiu, ighamu ghua kotida veilumira na naemiu.[†] ¹⁵ Inau ku tatelia vanighamu na hava kotida leghua. Oti eia vaghagna ku eia itamiu. ¹⁶ Na hava ku veleghamu ikeagaieni e tutuni, teo sikei mane agutu ke nagho vano tagna ahai na vunaghigna, me teo sikei mane bali titiono ke nagho vano tagna ahai ke vetula aua. ¹⁷ Ikeagaieni ighamu oti thaothadoghagna ghohi na hava ku velepuhighamu. Ma gi kotida ei leghua, a God keda vatokeghamu."

A Jisas Ke Velera Nigua Na Komi Vaovarongo Sikei Itadia Keda Peroa
(Matiu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

¹⁸ "Inau ku boi titiono na komi fata irangeni eimiu ighamu gougovu. Inau ku pukuni adoa na puhimiu ighamu gougovu ku vahighamu. Mi nau ku vahighamu eigna na vido rioriso iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu keda tutuni, 'Na mane ke vanga duagu, ikeagaieni imanea nigua na thevuioka.' ¹⁹ Inau ku velea iaani itamiu gi e tate mai, eigna ighamu kotida vaututuniu inau a Vahavi kori vido keda tate mai. ²⁰ Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ahai keda kalitia sa tinoni inau ku vetula, imanea ke kalituu. Ma ahai ke kalituu inau, imanea ke kalitia ahai ke vetulau mai."

²¹ Leghugna a Jisas ke velea iangeni, na ghaghanagna ke boi toke me velera nigua na komi vaovarongo, "Inau ku titiono tutuni, sikei itamiu keda lubatiu vano tadia mara nigua na thevuioka."

²² Mara na vaovarongo kena veidorovighi varihotaghidia eigna kena boi adoa ahai a Jisas ke titiono. ²³ Na mane vaovarongo a Jisas ke dothovia puala[‡] ke nohe hilighagna a Jisas tagna kena vanga. ²⁴ Ma Saimon Pita ke haghore lima tagna na mane vaovarongo iangeni eigna keda huatia a Jisas ahai keda eia na puhu iangeni. ²⁵ Ma na mane vaovarongo iangeni ke ravi vano tagna Jisas me huatia, "Lod, ahai keda eia iangeni na?"

²⁶ A Jisas ke haghore tughua, "Leghugna inau kuda vagnubua na vidoi bred iaani kori disi, inau kuda hea vano tagna ahai keda lubatiu vano tadia mara nigua na thevuioka." Gi a Jisas ke vagnubua na bred kori disi me hea vano a Juidas, a dathegna Saimon Iskariot. ²⁷ Kori vido a Juidas ke hatia na bred iangeni, a Satan ke haghe koragna imanea. Ma Jisas ke veleagna a Juidas, "Na hava koda eia, o saisami mo eia." ²⁸ Teo sikei itadia mara kena mono ngengeni ke adoa ehava gi a Jisas ke haghore vaghagna iangeni tagna a Juidas. ²⁹ Kekeha itadia kena ghaghana a Jisas ke veleagna a Juidas eigna keda vano volia kekeha vanga kedana ghania kori laulahu, ba vano me hera na rongo mara kena kuma. Imarea kena ghaghana iangeni eigna a Juidas ke reireghia nidia na rongo. ³⁰ Leghugna a Juidas ke ghania na bred iangeni, imanea ke taveti au itadia. Me bongi ghohi.

Na Vetula Mathangani

³¹ Leghugna a Juidas ke taveti au itadia, a Jisas ke anira, "Ikeagaieni a God keda tateli aua na Dathei Tinoni ke thaba, mi nau kuda tateli aua tadia na komi tinoni a God ke thaba mua. ³² Na vunegna na Dathei Tinoni keda tateli aua tadia na komi tinoni a God

[†] **13:14** "veilumia na naemiu" Jisas ke velea iaani eigna ke magnahaghinira na komi tinoni kena leghua eigna kedana sasaa na eigna sa fata bali hathera ara kuladia kiloau. Sethe na puhu bali eia iangeni, boi na lumiagna na naedia arahai tavogha vamua. [‡] **13:23** "na mane vaovarongo a Jisas ke dothovia puala" Da na mane vaovarongo iaani, a Jon, imanea ke risoa na buka iaani.

ke thaba puala, a God keda tateli aua na Dathei Tinoni ke thaba puala mua. Mi manea keda boi poru na eagna iangeni.

³³ “Ara dathegu, sina ghati vido iso mua inau kuda mono duamiu. Ighamu kotida hirou, kari ighamu kotida bosu padau. Vaghagna ku velera ghohi mara puhidia mara Jiu, ikeagaieni inau ku veleghamu mua, ‘Na meleha kuda vano inau itagna, ighamu boi tangomana kotida vano ngengeni.’ ³⁴ Inau ku heghamu na vetula mathangani. Oti veidothovighi. Vaghagna inau ku dothovighamu, oti veidothovighi mua vaghagna iangeni. ³⁵ Gi ighamu kotida veidothovighi, na komi tinoni gougovu kedana adoa ighamu nigua na komi vaovarongo.”

A Jisas Ke Veleagna A Pita Imanea Keda Velea Ke Boi Adoa
(*Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34*)

³⁶ A Saimon Pita ke huatia a Jisas vaghagna iaani, “Lod, ivei koda vano ighoe na?”

A Jisas ke veleagna, “Ikeagaieni ighoe teo koda mai leghuu tagna na meleha kuda vano, kari ighoe koda leghuu ivughei valiha.”

³⁷ Ma Pita ke ania, “Ehava gi o velea inau boi tangomana kuda leghugho ikeagaieni? Inau ku sasaa bali thehe eimu ighoe.”

³⁸ A Jisas ke haghore tughua, “Ehava? E tutuni ighoe ko sasaa bali thehe eigu inau? Na hava ku velegho ikeagaieni e tutuni, teo keda taitangi mua na kokorako, mi ghoe koda tolu horui veleagna ighoe ko boi adou.”

14

A Jisas Na Hangana Ke Vano Tagna God

¹ A Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, “Oti saghoi lubatia na ghaghanamiu keda dika eigna na komi fata ku veleghamu irangeni. Kari oti vaututunia a God moti vaututuniu inau ghua. ² Kori vathegna a Tamagu sethe na chogho koragna, mi nau kuda vano bali kalitira na komi chogho vanighamu. Gi keda boi tutuni, inau teo kuda veleghamu iangeni. ³ Kori vido na komi chogho ke kaikaliti ghohi, inau kuda ghoi tabiru mai mu talangighamu eigna kotida mono duagu hahali ngengeni. ⁴ Ma na hangana ke vano tagna na vido kuda vano itagna, ighamu koti adoa ghohi na hangana iangeni.”

⁵ Ma a Tomas ke velea, “Lod, ighami kiti bosu adoa ivei koda vano. Me teo kitida adoa na hangana ke vano ngengeni!”

⁶ A Jisas ke haghore tughua, “Inau na hangana, ma na tutuni, ma na havi. Teo ahai keda jufu tagna na Mama gi imanea keda boi vaututuniu. ⁷ Gi kotida pukuni adou inau, ighamu kotida adoa mua a Tamagu. Kari turughu ikeagaieni me vano, ighamu koti adoa imanea moti reghia ghohi.”

⁸ A Filip ke ania, “Lod, sina fata vamua kiti magnahaghinia. O tateli vanighami na Mama.”

⁹ A Jisas ke haghore tughua, “Filip, hau puala ghohi inau ku mono duamiu. Ehava gi o boi adou mua? Ahai ke reghiu inau, imanea ke reghia na Mama. Na vunegna iangeni, ehava gi o kaeu eigna kuda tatelia vanighamu na Mama? ¹⁰ Ehava Filip? O boi vaututunia roghami a Tamagu sikei vamua? Na komi haghore ku titionoia itamiu boi na ghaghanagu ghehegu, kari na komi fata ku titionoia ma na komi fata ku eia, irangeni nigua na agutu a Tamagu ke mono duagu. ¹¹ Oti vaututuniu kori vido ku veleghamu iroghami a Tamagu kuru sikei vamua. Gi kotida boi vaututunia na hava ku velea, oti vaututuniu vamua eigna na komi fata koti reghia ku eia. ¹² Vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ahai ke vaututuniu inau, imanea keda eia na komi fata ku eia. Mi manea mua keda eia na komi fata ke hutu vano tadia na komi fata ku eia, eigna inau kuda vano mono duagna na Mama. ¹³ Na hava kotida kaea kori ahagu inau kuda eia, eigna na agutu nigua na Dathe bali tateli aua tadia na komi tinoni na Mama ke thaba vano. ¹⁴ E tutuni, ighamu tangomana kotida kaeu sa fata kori ahagu, mi nau kuda eia vanighamu.”

A Jisas Ke Taluhaghorea Eigna Keda Vetula Maia Na Tarunga Ke Tabu

¹⁵ “Gi kotida dothoviu, oti leghua na komi fata ku veleghamu kotida eira. ¹⁶ Inau kuda kaea na Mama mi manea keda heghamu ahai keda mono duamiu hahali bali hatheghamu. ¹⁷ Imanea na Tarunga ke Tabu, ke tateli aua na hava ke tutuni. Na komi tinoni kori maramagna kena boi leghuu, imarea teo kedana hatia na Tarunga ke Tabu eigna kena boi reghia mena boi adoa imanea. Keana ighamu koti adoa imanea eigna ke mono duamiu, mi manea keda mono ikoramiu hahali.

¹⁸ “Inau teo kuda taveti sanighamu. Eigna inau ku bosu magnahaghinighamu kotida mono ghehemiu vaghagna na gari ke thehe a idogna ma tamagna. Teo. Inau kuda

ghoi tabiru mai itamiu. ¹⁹ E boi hau ma na komi tinoni kena boi leghuu kedana boi reghiu, kari ighamu kotida reghiu, eigna inau kuda ghoi havi tabiru. Mi ghamu huj kotida ghoi havi tabiru mua. ²⁰ Kori dani inau kuda havi tabiru kori thehe, ighamu kotida adoa inau sikei duagna na Mama. Ighamu kotida adoa mua inau sikei duamiu mi ighamu sikei duagu inau.

²¹ "Arahai kena adoa nigua na komi vetula mena leghua, imarea arahai kena dothoviu. Ma arahai kena dothoviu, a Tamagu keda dothovira, mi nau huj kuda dothovira mua. Mu kuda tatelia vanira na komi fata eigu inau."

²² Ma Jiudas (boi Jiudas Iskariot) ke velea, "Lod, ehava gi koda tatelia vanighami vamua na komi fata eimu ighoe, kari ighoe koda boi eia iangeni vanira na komi tinoni gougovu kori maramagna?"

²³ A Jisas ke haghore tughua, "Arahai kena dothoviu, imarea kedana leghua nigua na komi haghore. Ma a Tamagu keda dothovira mi iroghami kuruda mai mono duadia. ²⁴ Keana arahai kena boi dothoviu, imarea kedana boi leghua nigua na komi haghore. Na komi fata ku titiono itamiu, boi na ghaghanagu ghehegu, kari na komi fata ke mai tagna a Tamagu ke vetulau mai.

²⁵ "Inau ku veleghamu na komi fata iraani kori vido ku mono mua duamiu. ²⁶ Kari leghugna kuda taveti sanighamu, ahai bali hatheghamu keda mai me velepuhighamu na komi fata gougovu. Mi manea keda hatheghamu eigna kotida togha tabirua na komi fata ku veleghamu ghohi. Ma ahai keda hatheghamu, na Tarunga ke Tabu a Tamagu keda vetula maia kori ahagu.

²⁷ "Inau ku heghamu na soleana, ma na soleana iangeni inau vamua ku tangomana na heghamugna. Na soleana iangeni boi vaghagna na soleana kori maramagna iaani ke boi hau me govu. Na vunegna inau ku heghamu na soleana iangeni, oti saghoi lubatia na ghaghanamiu keda dika moti saghoi mataghu. ²⁸ Ighamu koti rongoviu ghohi kori vido ku veleghamu kuda taveti sanighamu, kari inau kuda ghoi tabiru mai itamiu. Gi kotida pukuni dothoviu, ighamu kotida totogo eigna na vano kuda eia tagna na Mama eigna imanea ke thaba vano itagua. ²⁹ Inau ku veleghamu na komi fata iraani gi u taveti sanighamu eigna kotida vaututuniu kori vido kedana tate mai. ³⁰ Inau boi tangomana kuda titiono hau mua duamiu, eigna a Satan, ahai ke vunaghi pungusia na maramagna iaani, imanea ke gharani mai ghohi. Imanea ke teo sa nigua mana keda vunaghi pungusiu. ³¹ Keana inau kuda eia vamua na hava a Tamagu ke veleu eigna na komi tinoni kori maramagna kedana adoa inau ku dothovia a Tamagu. Atu, mati taveti au eeni."

15

A Jisas Na Pukuni Tonogna Na Ghai

¹ A Jisas ke velera nigua na komi vaovarongo, "Inau na pukuni tonogna na ghai, ma Tamagu na mane agutu gnatha. ² Imanea ke toka aua na komi ototo itagua ke boi sagharo, me toka kudoo na komi ototo ke sagharo eigna kedana sagharo vano mua. ³ Vaghagna vamua na komi ototo irangeni, ighamu koti raraha ghohi kori matagna a God eigna koti vaututunia na komi haghoregu. ⁴ Oti mono totho itagua hahali, mi inau kuda mono totho itamiu hahali. Na ototogna na ghai teo keda sagharo ghehegna keda boi totho kori tonogna na ghai. Vaghagna vamua iangeni, ighamu huj teo kotida sagharo kotida boi totho itagua.

⁵ "Inau na tonogna na ghai, ighamu na komi ototogna. Gi kotida totho thovohaliu itagua mi nau kuda totho thovohaliu itamiu, ighamu kotida sethe na sagharomiu. Keana gi kotida boi mono totho itagua, teo kotida eia sa fata ke toke vania a God. ⁶ Arahai kena boi totho itagua, imarea kena vaghagna na komi ototo na mane agutu gnatha ke toka aua me sonira mena thehe. Na komi ototo irangeni, na komi tinoni agutu kena sonira kori boku mena pughulira. ⁷ Gi kotida totho itagua thovohaliu moti leghua na komi haghoregu, ighamu tangomana kotida tarai kaea sa fata koti magnahaghinia, ma God keda heghamu. ⁸ Arahai kena pukuni nigua na komi vaovarongo, imarea kena sagharo na komi sagharo ke sethe. Kori vido kena eia iangeni, imarea kena tatelia tadia na komi tinoni a Tamagu ke thaba vano.

⁹ "Inau ku dothovighamu vaghagna a Tamagu ke dothoviu inau. Oti totho itagua hahali eigna kotida mono kori nigua na dotho. ¹⁰ Na vunegna inau ku leghua na komi vetula nigua a Tamagu, inau ku mono hahali koragna nigua na dotho. Vaghagna vamua iangeni, gi kotida leghua nigua na komi vetula, ighamu kotida mono hahali koragna nigua na dotho.

¹¹ “Inau ku veleghamu na komi fata iraaani eigna nimiu na totego keda nanaba tagna nigua na totego. Hee, inau ku magnahaghinia nimiu na totego keda hutu puala. ¹² Iaani nigua na vetula vanighamu: Oti veidothovighi vaghagna inau ku dothovighamu. ¹³ Na tinoni ke thehe eidia ara kulagna, teo mua sa puhi ke toke vano tagna iangeni bali tatelia nigua na dotho itadia. ¹⁴ Kori vido ighamu koti leghura nigua na komi vetula, ighamu koti tateli aua ighamu ara kulagu. ¹⁵ Turughu ikeagaieni inau ku bosu kiloghamu nigua na komi mane agutu, eigna na komi mane agutu teo kedana adoa nigua na toatogha na vunaghidia. Kari inau ku kiloghamu ara kulagu, eigna inau ku veleghamu na komi fata gougovu a Tamagu ke veleu. ¹⁶ Ighamu oti boi vahiu, kari inau ku vahighamu. Mi nau ku heghamu na agutu eigna kotida vano sagharoa na sagharo keda mono hahali. Kori vido koti eia iangeni, a Tamagu keda heghamu na hava koti kaea itagna kori ahagu. ¹⁷ Iaani nigua na vetula vanighamu: Oti veidothovighi.

Mara Na Vaovarongo Kedana Papara

¹⁸ “Kori vido na komi tinoni kori maramagna kedana thevuioka itamiu, oti saghoi havaghinia imarea kena kidi thevuioka itagua. ¹⁹ Gi na puhimiu keda dika vaghagna na puhidia na komi tinoni kori maramagna kena boi vaututuniu, imarea kedana dothovighamu. Kari ighamu koti boi mono vaghadia. Inau ku vahighamu au tadia na komi tinoni kori maramagna ma na vunegna iangeni imarea kena thevuioka itamiu ghamu. ²⁰ Oti saghoi havaghinia na hava ku kidi veleghamu ghohi: Teo sikei mane agutu ke nago vano tagna na vunaghigna. Gi kedana vaparau, imarea kedana vaparaghamu mua. Gi kedana leghua nigua na velepuhi, imarea kedana leghua mua nimiu na velepuhi. ²¹ Na komi tinoni kori maramagna kedana vaparaghamu eigna ighamu nigua na komi tinoni, mi marea kena boi adoa a God ke vetulau mai. ²² Gi inau kuda boi mai mu titiono itadia, imarea teo kedana reghia nidia na hahi. Kari na vunegna inau ku titiono itadia, e vahothahaghinira na veleagna imarea kena boi ei hahia. ²³ Ahai ke thevuioka itagua, imanea ke thevuioka mua tagna a Tamagu. ²⁴ Inau ku eia na komi reghithihe ke boi tangomana nidia na eiagna sa tinoni tavogha. Gi inau kuda boi eia kori matadia na komi tinoni, imarea teo kedana reghia nidia na hahi. Kari imarea kena ei hahia eigna, toke kena reghia na komi reghithihe ku eia, imarea kena talu thevuioka vamua tamami roghami Tamagu. ²⁵ Kari e ai eigna keda tutuni na rioriso iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu, “Teo sa vunegna kedana thevuioka itagua, keana imarea kena talu thevuioka vamua itagua.”

²⁶ “Roghami a Tamagu kuruda vetula maia itamiu ahai keda hatheghamu. Imanea na Tarunga ke Tabu ke au mai tagna a Tamagu me tateli aua na hava ke tutuni. Kori vido ke mai, imanea keda titiono vanighamu na komi fata gougovu eigu inau. ²⁷ Mi ghamu huju kotida titiono mua eigu inau. Eigna ighamu koti mono duagu turughu kori turughugna nigua na agutu me jufu ikeagaieni.

16

¹ “Inau ku veleghamu na komi fata iraaani eigna keda boi luvu nimiu na vaututuni kori vido imarea kedana vaparaghamu. ² Imarea kedana gigighamu au tadia na komi vathe haidu nida ighita mara jiu. Mi tagna na maghavu keda mai, ahai keda vathehea sa tinoni itamiu, imanea keda toatogha na hava ke eia keda vatotogoa a God. ³ Imarea kedana eia vaghagna iangeni eigna kena boi adoa na Mama mena boi adou inau. ⁴ Inau ku veleghamu na komi fata iraaani eigna kori maghavu imarea kedana vaparaghamu, ighamu kotida adoa inau ku kidi veleghamu ghohi. I hau, inau ku boi titiono vanighamu iangeni, eigna kori vido iangeni inau ku adoa kuda mono hau mua duamiu.

Na Agutu Nigna Na Tarunga Ke Tabu

⁵ “Ikeagaieni inau kuda tabiru vano tagna ahai ke vetulau mai. Kari teo sikei itamiu ke huatui, ‘Ivei koda vano na?’ ⁶ Na vunegna inau ku veleghamu e boi hau gi inau kuda taveti sanighamu, ighamu koti dikahemiu puala. ⁷ Kari na hava ku veleghamu ikeagaieni e tutuni, e toke inau kuda taveti sanighamu, eigna gi kuda boi taveti sanighamu, na Tarunga ke Tabu teo keda mai bali hatheghamu. Kari gi kuda taveti sanighamu, inau kuda vetula maia itamiu. ⁸ Kori vido na Tarunga ke Tabu keda mai, imanea keda tateli aua tadia na komi tinoni kori maramagna imarea na komi tinoni koakoa, ma na puhigu inau ke jino kori matagna a God, ma a God keda fatera. ⁹ Imanea keda tateli aua itadia imarea kena koakoa eigna kena boi vaututuniu inau. ¹⁰ Imanea keda tateli aua itadia na puhigu ke jino tagna na taveti vano kuda eia tagna na Mama. Mi ghamu kotida boi tangomana na reghiugna ngengeni. ¹¹ Mi manea keda tateli aua

itadia a God keda fatera eigna a God ke fatea ghohi a Satan ke vunaghi pungusia na maramagna.

¹² “Sethe mua na komi fata inau ku magnahaghinia na titionoagna itamiu, kari ikeagaieni ighamu boi tangomana na rongoviagna. ¹³ Na Tarunga ke Tabu ke tateli aua na komi fata ke tutuni eigna a God. Kori vido keda mai itamiu, imanea keda vathaothadoghaghamu eigna na komi fata ke tutuni irangeni. Imanea keda boi titiono leghua na ghaghanagna ghehegna, kari imanea keda titionoa na hava ke rongovia itagua. Ma na Tarunga ke Tabu keda titionoa itamiu na hava keda tate mai ivughei valiha. ¹⁴ Imanea keda tateli aua itamiu inau ku thaba vano eigna imanea keda titionoa itamiu na hava ku titionoa itagna. ¹⁵ Na komi fata gougovu nigna a Tamaga, na nigua. Iangeni na vunegna inau ku velea na Tarunga ke Tabu keda titionoa itamiu na komi fata inau ku titionoa itagna.”

Na Totogo Keda Mai Leghugna Na Dikahehe

¹⁶ Gi a Jisas ke velera mara nigna na vaovarongo, “Sina ghati vido iso mua, ighamu kotida boi reghiu. Kari boi hau leghugna iangeni ighamu kotida ghoi reghiu.”

¹⁷ Kekeha nigna na mane vaovarongo kena veihuahuatighi varihotaghidia vaghagna iaani, “Na hava ke mono kori ghaghanagna imanea kori vido ke velea sina ghati vido iso mua mi ghita katida boi reghia, kari boi hau leghugna iangeni mi ghita katida ghoi reghia? Ma na hava ke mono kori ghaghanagna kori vido ke velea imanea keda vano tagna na Mama? ¹⁸ Ma na hava na ghaghanagna ‘sina ghati vido iso mua.’ Ighita kati boi thaothadoghagna na hava ke mono kori ghaghanagna.”

¹⁹ A Jisas ke adoa imarea kena magnahaghinia na huatiagna me velea iaani, “Ehava? E tutuni ighamu koti veihuahuatighi varihotaghimiu eigna na hava ke mono kori ghaghanagu kori vido ku velea, ‘Sina ghati vido iso mua mi ghamu kotida boi reghiu. Kari boi hau leghugna iangeni mi ghamu kotida ghoi reghiu?’ ²⁰ Oti vaovarongo toetoke tagna na fata ke tutuni iaani. Ighamu kotida tangi moti dikahehe, kari na komi tinoni kori maramagna kena boi leghuu inau, imarea kedana totogo puala. Ighamu kotida dikahehe, kari leghugna iangeni ighamu kotida totogo nimiu puala. ²¹ Kori vido na vaivine ke haga vahua na gari, iia ke vahaghita puala na hotaghigna. Kari leghugna ke vahua a dathegna, iia ke toghasania na vavahaghiti iangeni eigna ke totogo puala na gari ke havi mai kori maramagna. ²² Vaghagna vamua iangeni itamiu ghamu. Ikeagaieni ighamu koti dikahehe, kari inau kuda ghoi reghighamu mi ghamu kotida totogo hutu puala. Me teo ahai keda hati aua na totogo iangeni itamiu. ²³ Kori vido iangeni e teo sa vunegna ighamu kotida kaea sa fata itagua. Na hava ke tutuni, na Mama keda heghamu na hava koti kaea kori ahagu. ²⁴ Turughu i hau me jufu ikeagaieni, ighamu koti boi kaea sa fata kori ahagu. Oti kaea sa fata tagna na Mama mi manea keda heghamu eigna keda vonungighamu na totogo.

²⁵ “Inau ku titionoa na komi fata iraani itamiu tagna na komi titiono ke vahothe na thaothadoghagna. Kari tagna na maghavu keda mai, inau kuda boi titiono itamiu tadia na komi titiono vaghagna iaani, kari inau kuda titiono jino vamua itamiu eigna na Mama.

²⁶ Kori maghavu iangeni, ighamu tangomana kotida kaea na Mama kori ahagu. E teo sa vunegna inau kuda kaea imanea eimiu ghamu, ²⁷ eigna na Mama ke dothovighamu. Imanea ke dothovighamu eigna koti dothoviu inau moti vaututuniu inau ku mai tagna God. ²⁸ Inau ku mai tagna na Mama mu mai kori maramagna. Ikeagaieni inau kuda taveti sania na maramagna mu kuda tabiru vano tagna na Mama.”

²⁹ Mara nigna na vaovarongo kena ania, “Ikeagaieni ighoe ko titiono jino itamami, mo boi titiono kori titiono ke vahothe na thaothadoghagna. ³⁰ Ighami kiti adoa ikeagaieni, ighoe ko adoa na komi fata gougovu. Toke ighami kiti boi huatigho, ighoe ko adoa vamua na ghaghanamami! Iangeni na vunegna ighami kiti vaututunia ighoe ko mai tagna God.”

³¹ A Jisas ke huatira vaghagna iaani, “Ehava? Ighamu koti pukuni vaututuniu ikeagaieni? ³² Reireghi toke ghamu! Tagna na maghavu keda mai ighamu gougovu kotida ghogho vano tadia na komi soasopa vathemiu. Ma na maghavu iangeni ke jufu mai ghohi. Ighamu kotida taveti sanii mi nau kuda mono ghehegu. Kari inau kuda boi mono ghehegu eigna na Mama ke mono duagu. ³³ Inau ku veleghamu na komi fata iraani eigna ighamu kotida mono kori soleana eigna ighamu koti mono totho thovohaliu itagua. Kori maramagna iaani sethe na komi fata ke vahothe keda padaghamu. Kari oti sokara ngasi! Eigna inau ku heta pungusia ghohi na mana ke dika ke mono kori maramagna.”

¹ Kori vido a Jisas ke govu na titionoagna na komi fata irangeni, imanea ke tada hadi i popo me tarai vaghagna iaani,

“Mama, na maghavu ke jufu mai ghohi. O tatelia vanira na komi tinoni gougovu a Dathemu ke thaba vano eigna a Dathemu keda tatelia vanira ighoe huju o thaba vano mua. ² Ighoe ko lubatiu gi kuda vunaghi pungusira na komi tinoni eigna kuda hera na havi ke teo na govugna tadia arahai ko heu mai. ³ Ma na havi ke teo na govugna iaani: Na adoghogna ighoe, sikei vamua a God ko tutuni, ma na adougna inau, a Jisas Christ, ko vetulau mai. ⁴ Na vunegna inau ku vagovua ghohi na agutu ko heu mai kuda eia, inau ku tatelia tadia na komi tinoni ighoe ko thaba vano. ⁵ Mama, kori vido inau kuda ghohi mono duamu, inau ku magnahaghinigho koda vahaihadiu vaghagna vamua ko vahaihadiu inau kori vido ku mono duamu gi o vavuha na maramagna.”

Jisas Ke Tarai Eidia Nigna Na Komi Mane Vaovarongo

⁶ Jisas ke talu tarai mua vaghagna iaani, “Inau ku velepuhira arahai ko heu mai kori na maramagna iaani na komi fata eimu ighoe. Imarea nimua na komi tinoni kari ighoe ko heu mai imarea itagua, mi marea kena leghua na haghoremu. ⁷ Ikeagaieni, imarea kena adoa na komi fata gougovu ighoe ko heu mai ke pukuni mai itamua ighoe. ⁸ Imarea kena adoa iangeni eigna inau ku hera na komi velepuhi ighoe ko heu mai, mi marea kena vaututunira. Imarea kena pukuni adoa inau ku mai itamua, mi marea kena vaututunigho ighoe ko vetulau mai eeni.

⁹ “Inau ku tarai eidia imarea. Ikeagaieni inau ku boi tarai eidia na komi tinoni gougovu kori maramagna, kari eidia arahai ko heu mai, eigna imarea nimua na komi tinoni. ¹⁰ Na nigua na komi tinoni, imarea na nimua. Ma na nimua na komi tinoni, imarea na nigua. Ma na havidia ke tateli aua tadia na komi tinoni inau ku thaba vano. ¹¹ Ikeagaieni inau ku taveti sania na maramagna. Inau kuda atu tabiru itamua, kari arahai kena leghuu inau, imarea kedana talu mono vamua kori maramagna. Mama ko tabu, o kalitira mo reireghira kori nimua na mana ko heu mai. O eia iangeni eigna imarea kedana sikei vamua vaghagna iroghita koro sikei vamua. ¹² Kori vido inau ku mono duadia, inau ku reireghira kori nimua na mana. Inau ku reireghi toetokera, mi sikei vamua itadia ke jefe. Na mane iangeni ke leghua na hangana ke vano kori meleha papara eigna keda tutuni na hava ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu.

¹³ “Ikeagaieni inau kuda atu itamua. Sethe na fata inau ku velera ghohi arahai kena leghuu inau kori vido ku talu mono mua kori maramagna. Inau ku velera eigna kedana pukuni todogo vaghagu inau. ¹⁴ Inau ku velepuhira ghohi nimua na komi velepuhi. Ma na komi tinoni kori maramagna kena thevuioka itadia arahai kena leghuu inau eigna kena boi leghua na komi puhidia ke dika, vaghagna vamua inau ku boi leghua mua. ¹⁵ Inau ku boi kaegho eigna koda hatira au kori maramagna, kari eigna koda sokara pungusira tagna a Satan, ahai ke pukuni dika puala. ¹⁶ Vaghagna vamua ku velea ghohi, imarea kena boi leghua na puhidia na komi tinoni kori maramagna, vaghagna vamua inau ku boi leghua. ¹⁷ Na haghoremu ke tateli aua na hava ke tutuni eimu ighoe. Kori haghoremu iangeni, o vatabura eigna kedana eia nimua na agutu. ¹⁸ Vaghagna ighoe ko vetulau mai kori maramagna, inau ku vetulau au kori maramagna. ¹⁹ Inau ku hegho atu na havigu gougovu bali hathera eigna kedana pukuni hegho atu na havidia bali eia nimua na agutu.

Jisas Ke Tarai Eidia Aarahai Gougovu Kena Vaututunia

²⁰ Ma Jisas ke talu tarai mua vaghagna iaani, “Inau ku boi tarai eidia mara na komi vaovarongo iraani vamua, kari eidia mua arahai kedana vaututuniu kori vido nigua na komi vaovarongo kedana titionoa na rorongogu itadia. ²¹ Inau ku tarai gi imarea gougovu kedana sikei vamua. Mama, vaghagna inau mi ighoe koro sikei vamua, inau ku tarai gi imarea kedana sikei vamua duada iroghita, eigna na komi tinoni kori maramagna kedana vaututunia ighoe ko vetulau mai. ²² Vaghagna ighoe ko vahaihadiu, inau ku vahaihadiu. Inau ku eia iangeni eigna kedana sikei, vaghagna iroghita koro sikei vamua. ²³ Inau kuda sikei duadia mi ighoe koda sikei duagu inau eigna imarea kedana pukuni sikei duada iroghita. Ma na vunegna iangeni, na komi tinoni kori maramagna kedana adoa ighoe ko vetulau mai mo dothovira arahai kena leghuu inau vaghagna vamua ighoe ko dothoviu.

²⁴ “Mama, inau ku magnahaghinira arahai ko heu mai bali mono duagu thovohaliu eigna kedana reghia inau ku thaba vano. Ighoe ko vahaihadiu eigna ko dothoviu gi o vavuha na maramagna. ²⁵ Mama, ighoe ko jino. Ighoe ko adoa na komi tinoni kori maramagna kena boi adogho. Kari inau ku adogho ma arahai kena leghuu inau kena adoa ighoe ko vetulau mai. ²⁶ Inau ku velepuhira eimu ighoe, mi nau kuda talu eia

iangeni eigna keda mono itadia nimua na dotho ko dothoviugna, mi inau kuda sikei duadia.”

18

Imarea Kena Thotia A Jisas

(*Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

¹ Kori vido a Jisas ke govu na tarai, imanea ke hatira mara nigna na vaovarongo mena vano sethevugna na jajjari bea i Kidron*. Imarea kena vano tagna sina gnathagna na ghai olev. ² A Jiudas, na mane ke vano bali peroa a Jisas, imanea ke adoa na vido iangeni, eigna sethe na maghavu a Jisas ke vano ngenengi duagna nigna na komi vaovarongo. ³ Mara na naghoi pris mi mara na Farise kena veleagna a Jiudas eigna keda hatira duagna na boo soldia gna i Rom mi kekeha soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu. Imarea kena hatia na komi jekolo ma na komi lui ma na komi fata bali rihu, mena vano jufu kori gnathagna na ghai olev. ⁴ Na vunegna a Jisas ke kidi adoa ghohi na hava imarea kedana eia itagna, imanea ke taveti vano itadia me huatira, “Ahai koti hiroa?”

⁵ Imarea kena velea, “A Jisas gna i Nasaret.”

A Jisas ke velera, “Inau imanea.”

Kori vido iangeni, a Jiudas, na mane ke lubati vanoa a Jisas itadia, imanea ke sokara ngenengi duadia mara na soldia. ⁶ Kori vido a Jisas ke velera, “Inau imanea,” imarea gougovu kena suaraghi tabiru mena kutu horu kori thepa. ⁷ Gi imanea ke ghohi huatira mua, “Ahai koti hiroa?”

Mi marea kena veleagna, “A Jisas gna i Nasaret.”

⁸ Gi a Jisas ke velera, “Inau ku veleghamu ghohi, inau imanea. Gi kotida hirou inau vamua, oti lubatira nigua na komi vaovarongo iraani eigna kedana taveti au.” ⁹ Imanea ke velea iangeni eigna keda tutuni na hava ke kidi velea ghohi, “Teo sikei itadia arahai ko heu mai kedana jefe.”

¹⁰ Gi a Saimon Pita ke sipa aua nigna na ghau bali rihu me toka vurukusua na kuli madothogna nigna na mane agutu na pukuni naghoi pris. Na ahagna imanea a Malkus. ¹¹ Ma Jisas ke veleagna a Pita, “O boa tabirua nimua na ghau tagna bali monogna! Inau kuda papara leghuagna na hava a Tamagu ke magnahaghiniu inau kuda eia.”

Imarea Kena Hati Vanoa A Jisas Aagna Anas

(*Matiu 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54*)

¹² Gi na boo soldia gna i Rom ma na vunaghidia, duadia mara soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu, imarea kena thotia a Jisas mena tari haidua e rua na limagna. ¹³ Imarea kena kidi hati vanoa tagna Anas,† a vunguagna a Kaiafas. A Kaiafas na pukuni naghoi pris kori vinogha iangeni. ¹⁴ A Kaiafas na mane ke velera ghohi mara puhidia mara Jiu e toke gi sikei mane keda thehe tughura na komi tinoni gougovu.

A Pita Ke Vele Aua Ke Boi Adoa A Jisas

(*Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ A Pita duagna sina mane vaovarongo mua‡ koro leghua a Jisas. Na vunegna na mane vaovarongo iangeni ke adoa na pukuni naghoi pris, imarea kena lubatia eigna keda leghua a Jisas kori vido kena hati vanoa kori lalaba ke mono kosigna na vathegna na pukuni naghoi pris. ¹⁶ Keana a Pita ke sokara i kosi kori hagehagna na peo. Gi na mane vaovarongo ke vano haghe ghohi ke au mai me titiono duagna na vaivine ke reireghia na hagehagna na peo. Gi na mane vaovarongo iangeni ke hati haghea a Pita. ¹⁷ Kori vido iromara koro haghe vano, na vaivine iangeni ke reghia a Pita me ania, “Ehava? Ighoe sina nigna na mane vaovarongo a Jisas?”

A Pita ke haghore tughua, “Teo, boi inau.”

¹⁸ Kori bongi iangeni e ghaula puala. Na vunegna iangeni na komi tinoni kena agutu kori vathe iangeni, mi mara soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu, imarea kena ifua na joto mena sokara kililivia mena mangiru. Ma Pita ke sokara duadia me mangiru.

Anas Ke Huatia A Jisas

(*Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Gi a Anas, na pukuni naghoi pris, ke huatia a Jisas eigna nigna na komi vaovarongo ma na nigna na komi velepuhi. ²⁰ A Jisas ke haghore tughua vaghagna iaani, “Na

* **18:1** “jajjari bea i Kidron” Haga vinogha doudolu na jajjari bea iaani ke mumuja. Na jajjari bea iaani ke mono etagna i Jerusalem hotaghi Jerusalem na na Suasupa i Ghai Olev. † **18:13** Sina maghavu a Anas na pukuni naghoi pris kari mara Rom kena vagovua imanea kori agutu iangeni. Toke keda ai, mara Jiu kena talu ghaghana bohea mena kiloagna mua na pukuni naghoi pris. (Reghia) ‡ **18:15** Da na mane vaovarongo iaani, a Jon, imanea ke risoa na buka iaani.

komi fata ku titiono, inau ku titiono aua naghodia na komi tinoni gougovu. Inau ku velepuhira na komi tinoni hahali tadia na komi nida na vathe haidu ma na Vathe ke Tabu nigna a God. Inau ku boi poloa sa fata. ²¹ Ehava gi o huatiu na komi huahuati iraani? O huatira arahai kena rongovia na hava ku titiono. Imarea kena adoa na komi fata ku titiono.”

²² Kori vido a Jisas ke velea iangeni, sina soldia ke kaekalea na Vathe ke Tabu ke tapoa me veleagna, “E boi jino gi o velea vaghagna iangeni tagna na pukuni naghoi pris!”

²³ Ma Jisas ke veleagna, “Gi keda boi jino sa fata ku velea, o titiono aua tada ighita gougovu. Keana gi keda jino na komi fata ku velea, na vunegna na hava gi o tapou?”

²⁴ Gi Anas ke vetula vanoa a Jisas tagna a Kaiafas, na pukuni naghoi pris. Na limagna a Jisas ke talu tatari mua.

A Pita Ke Ghoi Velea Mua Ke Boi Adoa A Jisas
(Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kori vido a Pita ke talu sokara mua hilighagna na joto me mangiru, kekeha tinoni kena mono ngengeni kena huatia, “Ehava? Ighoe sina nigna na mane vaovarongo a Jisas?”

A Pita ke velea, “Teo, boi inau.”

²⁶ Sina nigna na mane agutu na pukuni naghoi pris ke mono ngengeni. Imanea ke tamatahi tagna na mane a Pita ke toka vurukusua na kuligna. Imanea ke huatiagna a Pita, “Ehava? Inau ku reghigo duagna na mane iangeni tagna na gnathagna na ghai olev?”

²⁷ A Pita ke ghoi velea mua ke boi adoa a Jisas. Kori vido vamua iangeni na kokorako ke tangi.

Imarea Kena Hati Vanoa A Jisas Tagna Pailat
(Matiu 27:1-2, 11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-25)

²⁸ Kori vevugheigna hadi, mara puhidia mara Jiu kena hati aua a Jisas kori vathegna a Kaiafas mena hati vanoa kori vathe hutu nigna na manegna i Rom ke Primia kori provins iangeni. Kari imarea kena boi vano haghe kora, eigna gi kedana vano haghe kori vathegna na tinoni ke boi Jiu, nidia na komi vetula ke velea imarea kedana boi raraha kori matagna a God. Mena boi tangomana nidia kedana vanga kori Laulahugna na Thovoliungi. ²⁹ Ma na Primia, a Pailat, imanea ke taveti au i kosi me huatira, “Na hava koti toroagna na mane iaani?”

³⁰ Imarea kena veleagna, “Gi imanea keda boi ei hahia sa fata, teo kitida hati maia itamua!”

³¹ Ma Pailat ke anira, “Oti hatia imanea moti fatea leghuagna nimiu na komi vetula.” Mara puhidia mara Jiu kena haghore tughua, “Ighamu mara i Rom, oti boi lubatighami kitida vathehea na tinoni.” ³² Imarea kena velea iangeni eigna keda tutuni na hava ke velea a Jisas eigna na puhi thehe keda eia imanea.^S

³³ A Pailat ke tabiru haghe kori vathe me velera nigna na komi soldia eigna kedana hati maia a Jisas itagna. Gi e huatiagna, “Ehava? Ighoe na king nidia mara Jiu?”

³⁴ A Jisas ke haghore tughua, “Ehava? Na huahuati iaani na ghaghanamu ghehemu, ba arahai tavogha kena veleghe eigu inau?”

³⁵ A Pailat ke ania, “Inau boi na mane Jiu! Nimua na komi tinoni mi mara na naghoi pris kena hatigho mai itagua. Na hava ko ei hahia?”

³⁶ A Jisas ke ania, “Inau ku boi vaghagna na komi king kori maramagna iaani. Gi inau kuda vaghadia imarea, nigua na komi tinoni kedana rihu kori vido mara Jiu kena mai mena thotiu. Teo, inau ku boi vaghadia na komi king kena mono kori maramagna iaani.”

³⁷ Gi a Pailat ke veleagna a Jisas, “Ighoe na king?”

Ma Jisas ke haghore tughua, “Ighoe ghehemu ko velea inau na king. Inau ku havi mai kori maramagna eigna kuda titiono aua na hava ke tutuni. Ma arahai kena dothovia na hava ke tutuni, imarea kena leghuu inau.”

³⁸ Ma Pailat ke huatia, “Ehava gi ati adoa na hava ke tutuni na?”

Gi e ghoi taveti au ikosi tadia mara Jiu me anira, “E teo sa fata ku pada ke ei hahia imanea. ³⁹ Leuleghu vinogha kori Laulahugna na Thovoliungi inau ku lubati mamaluha sina tinoni kori vathe tatari koti kaeu. Ehava? Oti magnahaghinia kuda lubati mamaluha na king nimiu ghamu mara Jiu?”

^S 18:32 Na puhi vavathehe tinoni kena eia mara Jiu, na piri vatheheragna kori ghahira. Keana mara i Rom kena vathehera na komi tinoni kori tupipuhiragna kori ghaibabala. A Jisas ke kidi velea ghohi imarea kedana tupipuhia kori ghaibabala. (Reghia)

⁴⁰ Imarea kena ghuu tabiru itagna vaghagna iaani, "Teo! Boi na mane iaani! Kari o lubati aua a Barabas! A Barabas sina mane ke mono kori vathe tatari eigna ke rihu pungusia na gaumane gna i Rom.

19

¹ A Pailat ke ghoi tabiru haghe kori vathe me velera nigna na komi soldia eigna kedana thabuhia a Jisas kori piru. ² Leghugna iangeni imarea kena agutua na kepi kori kuji mena vakepiagna. Mena vapokoagna vaghagna na king kori poko ke mela ke teve. ³ Gi mara na soldia kena mai gharania mena leuleua mena velea, "Ighami kiti kilothabagho, ighoe na king nidia mara Jiu!" Gi ena tapoa na bakogna.

⁴ Gi a Pailat ke ghoi taveti au ikosi me velera na mavitu, "Inau kuda hati aua imanea itamiu eigna kotida adoa inau ku boi pada sa fata ke ei hahia." ⁵ Kori vido kena hati aua a Jisas i kosi, imanea ke talu kepia mua na kepi kena agutua kori kuji me talu vahaghea na poko ke mela ke teve. Ma Pailat ke velea, "Iaani na mane iangeni!"

⁶ Kori vido mara na naghoi pris mi mara soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu kena reghia a Jisas, imarea kena ghuu heta, "Tupipuhia! Tupipuhia!"

Keana a Pailat ke velera, "Oti hatia ghehemiu moti tupipuhia kori ghaibabala, eigna inau ku bosi pada sa fata ke ei hahia."

⁷ Mara puhidia mara Jiu kena haghore tughua, "Kori nimami na vetula, imanea e naba keda thehe, eigna imanea ke velea imanea a Dathegna God."

⁸ Pailat ke rongovia iangeni me mataghu nigna vano mua na fateagna a Jisas. ⁹ Imanea ke ghoi hati haghea a Jisas kori vathe me huatia, "Ighoe na manemu ivei?" Kari a Jisas ke boi haghore tughuagna. ¹⁰ A Pailat ke ghoi huatia, "Ehava gi o boi haghore tughuu? O saghoi havaghinia inau ke mono nigua na mana bali lubati mamaluhagho ba tupipuhigho."

¹¹ Ma Jisas ke ania, "Ighoe ke mono nimua na mana bali eia sa fata itagua eigna a God ke hegho vamua. Iangeni na vunegna na paluhagna ahai ke lubatui vanigho ke hutu vano tagna na paluhamu ighoe."

¹² Leghugna a Pailat ke rongovia iangeni, imanea ke hiohiroa puala na puhi bali lubati mamaluha a Jisas. Keana mara puhidia mara Jiu kena ghuu heta, "Gi ighoe koda lubati mamaluha na mane iaani, ighoe boi a kulagna na King gna i Rom.* Eigna ahai ke vele aua imanea ghehegna na king, imanea ke thevuioka tagna na King gna i Rom."

¹³ Kori vido a Pailat ke rongovia na hava kena velea, imanea ke velera nigna na komi soldia eigna kedana hati aua a Jisas. Gi a Pailat ke nohe tagna na sape bali fate tagna na vido kena kiloagna "Na Lalaba Ghahira." (Kori haghoredia mara Jiu na ahagna na vido iangeni, "Gabata."). ¹⁴ Kori vido iangeni haga jufungia ghohi na hotaghi dani bali kaikaliti eigna na Laulahugna na Thovoliungi. Ma Pailat ke velera na komi tinoni Jiu, "Iaani nimiu na king!"

¹⁵ Imarea kena ghuu tabiru vano vaghagna iaani, "Vathehea! Vathehea! Tupipuhia imanea!"

Gi a Pailat ke huatira, "Ehava? Oti magnahaghiniu kuda tupipuhia nimiu na king?"

Mara na naghoi pris kena veleagna, "Na King gna i Rom vamua nimami na king. Teo sa nimami na king ke tavogha."

¹⁶ Gi a Pailat ke hiira me lubati vanoa a Jisas itadia na komi soldia eigna kedana tupipuhia.

Imarea Kena Tupipuhia A Jisas

(*Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

Mara na soldia kena hati vanoa a Jisas. ¹⁷ A Jisas ke hulungia ghehegna nigna na ghaibabala mena ghieghilei jufu vido kena kiloagna, "Suasupu Ulu." (Kori haghoredia mara Jiu na ahagna na vido iangeni, "Golgota.") ¹⁸ Ingengeni imarea kena tupipuhia a Jisas duagna e rua na mane mua. Rodia na ghaibabala ke mono rua thevugna na ghaibabala nigna a Jisas.

¹⁹ A Pailat ke velera mara na soldia eigna kedana risoa na rioriso kori pava mena boa popogna na ghaibabala nigna a Jisas. Imarea kena risoa, "JISAS GhNA I NASARET, NIDIA KINGH MARA JIU." ²⁰ Na rioriso iangeni, imarea kena risoa kori haghoredia mara Jiu, kori haghoredia mara i Rom, mi kori haghoredia mara i Grik. Sethe na tinoni Jiu kena ijumia na rioriso iangeni eigna na vido kena tupipuhia a Jisas ke gharania i Jerusalem. ²¹ Kori vido mara na naghoi pris kena reghia na rioriso iangeni, imarea kena veleagna a Pailat, "O saghoi risoa, 'Nidia King mara Jiu.' Kari o tughua mo risoa, 'Imanea ke velea

* 19:12 "King gna i Rom" Reghia kori Diksonari

imanea nidia King mara Jiu.' " 22 Kari a Pailat ke velera, "Na hava ku risoa, inau ku risoa ghohi."

23 E vati na soldia kena tupipuhia a Jisas kori ghaibabala. Leghugna kena tupipuhia, imarea kena kemulia nigna na komi pohe varihotaghidia. Gi imarea kena hatia mua nigna na poko kena tihighi doudolua mena boi sukia. 24 Imarea kena velea, "Ati saghoi resua. Kari ati laulahu vavahi† eigna katida reghia ahai keda hatia." Me tutuni na rioriso iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu, "Imarea kena kemulia nigua na komi pohe mena laulahu vavahi eigna kedana reghia ahai keda hatia nigua na pohe teve." Iangeni na hava kena eia mara na soldia.

25 A idogna a Jisas, ma a vaivegna idogna, ma Meri taugna Klopas, ma a Meri gna i Magdala, iira kena sokara gharania nigna na ghaibabala a Jisas. 26 Kori vido a Jisas ke reghia a idogna ma na nigna na vaovarongo ke dothovia puala ke sokara hilighagna, imanea ke veleagna a idogna, "Imanea a dathemu." 27 Gi e veleagna na mane vaovarongo iangeni, "Iia a idomu." Turughu kori vido iangeni, na mane vaovarongo iangeni ke kalitia a idogna a Jisas kori vathegna.

A Jisas Ke Thehe Kori Ghaibabala

(Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 A Jisas ke adoa ghohi ke pukuni vagovua nigna na komi agutu. Eigna keda tutuni na hava ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu, a Jisas ke velea, "Inau ku langasa." 29 Sina disi ke mono na waen ke aha itagna ke mono ngengeni. Mi marea kena hatia na pocho‡ mena vagnubua kori waen ke aha. Gi ena jongia kori ghai kena kiloagna na hisop mena tuhu hadia vanoa kori livogna a Jisas eigna keda kouvua. 30 Leghugna ke kouvua na waen, imanea ke velea, "Govu ghohi!" Kori vido ke gouvua na veleagna iangeni, imanea ke uluhoru me thehe.

31 Iangeni na dani bali kaikaliti eigna na Sabat. Ma na Sabat iangeni sina Sabat ke nagho vano tadia na komi tinoni Jiu eigna ke mono kori Laulahugna na Thovoliungi. Na vunegna mara puhidia mara Jiu kena boi magnahaghinia na tonodia e tolu na mane iangeni kedana mono kori ghaibabala kori Sabat, imarea kena kaea a Pailat eigna keda tagotia na naedia me hati horua na tonodia kori ghaibabala. 32 Mara na soldia kena vano mena tagotia na naedia e rua na mane kena tupipuhia duagna a Jisas. 33 Keana, kori vido kena mai tagna a Jisas, imarea kena reghia imanea ke thehe ghohi mena boi tagotia na naegna. 34 Kari sina soldia ke vano me jaia na sokugna kori garatu me au mai na ghaughabua ma na bea. 35 Ahai ke titionora na komi fata iraani itamiu, imanea ke reghia ghehegna me adoa na komi fata iraani ke tutuni. Imanea ke titionora eigna kotida vaututunia a Jisas. 36 Na komi fata iraani, imarea kena eia eigna keda tutuni e rua na rioriso ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu, "Imarea kedana boi tagotia sikei huli kori tonogna," 37 mi "Imarea kedana rei vano tagna na mane kena jaia na sokugna kori garatu."

Imarea Kena Boa Na Tonogna A Jisas kori Luma

(Matiu 27:56-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Leghugna iaani, a Josep gna i Arimatea ke vano tagna Pailat me kaea na tonogna a Jisas. A Josep sina mane ke leghua a Jisas, kari e boi magnahaghinia kedana adoa na komi tinoni, eigna imanea ke mataghunira mara puhidia mara Jiu. A Pailat ke lubatia, ma a Josep ke vano me hati horua na tonogna a Jisas kori ghaibabala. 39 A Nikodimas, na mane ke vano tagna a Jisas sina bongi i hau, imanea ke vano duagna a Josep. Imanea ke hatia duagna kekeha fata ke ghuba toetokegna kena kiloagna "mur" ma "alos." Na tahugna e rua na fata irangeni nabagna tolu hangavulu na kilo. 40 Gi romara koro hatia kekeha pohe ke pura moro firriagna na tonogna a Jisas duagna e rua na fata ke ghuba toetokegna iaani. Iangeni na puhi kena eia mara Jiu bali kaikalitia na tono gi ena boa kori luma. 41 Ghaghireigna na vido kena tupipuhia a Jisas, sina gnatha i ghai ke mono ngengeni. Tagna na gnatha iangeni sina luma ke mono ke teo mua sa tinoni ke thehe kena boa ikoragna. 42 Na vunegna na dani iangeni na dani bali kaikaliti eigna na Sabat, ma na vunegna na luma iangeni ke mono gharinira, imarea kena vano boa na tonogna a Jisas ikoragna.

† 19:24 "laulahu vavahi" Imarea kena risoa na ahadia imarea tagna kekeha ghahira. Gi ena bora kori na kap mena kaokagnoa na kap me ghioghilei au sina ghahira. Na mane ke mono na ahagna kori na ghahira ke au kori kap ke hatia nigna na pohe a Jisas. ‡ 19:29 "pocho" Na pocho sina fata ke mono kori tahi. Kori vido ke mumuja, na pocho ke tangomana na sopiagna na bea.

20

*Na Sokara Tabirugna A Jisas**(Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)*

¹ Kori vevugheigna na Sade, kori vido ke talu puni mua, Meri gna i Magdala ke vano kori luma me reghia na ghahira kena bilakiagna na luma ke kokopili au ghohi. ² Gi iia ke raghe tabiru me pada a Saimon Pita ma na mane vaovarongo a Jisas ke dothovia. Iia ke velera, "Na tonogna a Lod, imarea kena hati aua ghohi kori luma mi ghami kiti boi adoa ivei kena vano boa!"

³ Pita duagna sina mane vaovarongo koro vano kori luma. ⁴ Iromara koro sakai raghe vano kori luma, kari na mane vaovarongo ke duagna a Pita ke raghe saisami vano me kidi jufu kori luma. ⁵ Imanea ke pogho horu me sigho haghe kori luma. Imanea ke reghia na komi pohe kena fifiriagna na tonogna, kari e boi vano haghe ikora. ⁶ Gi a Saimon Pita ke jufu ingengeni me vano haghe kora i luma me reghia na komi pohe ke mono ngengeni. ⁷ Imanea ke reghia mua na pohe kena filehiagna na ulugna. Na pohe iangeni ke lopo tokea me mono ghehegna. ⁸ Gi na mane vaovarongo ke kidi jufu ngengeni ke vano haghe. Imanea ke reghia me vaututunia a Jisas ke sokara tabiru. ⁹ (Kori vido iangeni, imarea kena talu boi thaothadoghagna mua na komi Rioriso ke Tabu kena velea a Jisas keda sokara tabiru kori thehe.) ¹⁰ Gi oro tabiru kori vathe.

*A Jisas Ke Tate Vania Meri Gna I Magdala**(Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11)*

¹¹ A Meri gna i Magdala ke sokara kosigna na luma me tangi. Kori vido ke talu tangi mua, iia ke pogho horu me sigho haghe kori luma. ¹² Me reghia e rua na enjel na pohedia ke pura koro nohe tagna kena boa na tonogna a Jisas. Sikei ke nohe tagna ke mono na ulugna, sikei tagna ke mono na naegna. ¹³ E rua na enjel iangeni koro huatia a Meri, "Ehava gi o tangi?"

Meri ke velea, "Imarea kena hati aua na tonogna nigua a Lod, mu boi adoa ivei kena vano boa."

¹⁴ Leghugna ke velea iangeni, a Meri ke rei tabiru me reghia a Jisas ke sokara leghugna. Keana iia ke boi ghithatha imanea a Jisas. ¹⁵ A Jisas ke huatia, "Vaivine, ehava gi o tangi? Ahai ko hiroa?"

A Meri ke ghaghana imanea na mane ke reireghia na gnatha i ghai, me velea, "Mane puhi, gi koda hatia na tonogna, o veleu ivei ko vano boa eigna kuda vano hatia."

¹⁶ Gi a Jisas ke ania, "Meri!"

Meri ke rei vano itagna me velea kori haghoredia mara Jiu, "Raboni!" (Na ghaghanagna na haghore iaani, "Velepuih.")

¹⁷ Gi a Jisas ke ania, "O saghoi tangoliu, eigna inau ku boi vano hadi mua tagna a Tamagu. Kari o vano tadia nigua na komi vaovarongo mo velera inau kuda vano hadi tagna a Tamagu ma a Tamamiu, tagna nigua a God, ma nimiu a God."

¹⁸ A Meri gna i Magdala ke tabiru vano tadia mara na vaovarongo me velera, "Inau ku reghia a Lod!" Gi e titiono itadia na komi fata a Jisas ke veleagna.

*A Jisas Ke Tate Vanira Nigna na Komi Vaovarongo**(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Kori lavigna na dani Sade iangeni, mara na vaovarongo kena mono haidu koragna sina vathe. Mena bilaki ngasira na komi hageha eigna kena mataghunira mara puhidia mara Jiu. Sina fata vano keari a Jisas ke sokara duadia me velera, "Na soleana itamiu."

²⁰ Leghugna ke velea iangeni, imanea ke tatelia itadia na limagna ma na sokugna. Gi mara na vaovarongo kena ghithatha imanea a Lod mena togotu hutu puala. ²¹ Gi a Jisas ke ghoi velera mua, "Na soleana itamiu. Vaghagna a Tamagu ke vetulau, inau ku vetulaghamu mua." ²² Gi e aheahe itadia me velera, "Oti hatia na Tarunga ke Tabu. ²³ Gi ighamu kotida talutavogha na paluhagna ahai, a God keda talutavogha mua na paluhagna. Keana gi ighamu kotida boi talutavogha na paluhagna ahai, a God keda boi talutavogha mua na paluhagna."

A Jisas Ke Tate Vania A Tomas

²⁴ Sikei itadia mara na vaovarongo, a Tomas (kena kiloagna mua Baso), imanea ke boi mono duadia kori vido a Jisas ke tate vanira. ²⁵ Kori vido imanea ke tabiru mai, mara na vaovarongo kena veleagna, "Ighami kiti reghia a Lod!"

Keana a Tomas ke anira, "Gi kuda boi reghia mu tangolia na ngeso kori limagna mu ghehuvia na ngeso kori sokugna, teo kuda vaututunighamu!"

²⁶ Sina wik leghugna iangeni nigua na komi vaovarongo a Jisas kena ghoi haidu mua kori vathe iangeni ma Tomas duadia. Toke na komi hageha ke bilaki ngasi, a Jisas ke

haghe mai itadia me sokara duadia me velera, "Na soleana itamui." ²⁷ Gi e veleagna a Tomas, "O tangolia mo reghia na limagu. O tuhu mai na limamu mo ghehuvia na ngeso kori sokugu. O vaututuni mo saghoi ghaghana ruarua!"

²⁸ Ma Tomas ke ania, "Ighoe na nigua na Vunagi ma na nigua a God!"

²⁹ Gi a Jisas ke ania, "Ighoe ko vaututuni eigna ko reghiu. Kari a God keda pukuni vatokera arahai kena boi reghiu kari ena vaututunui."

Na Vunegna A Jon Ke Risoa Na Buka Iaani

³⁰ Sethe na komi regithehe ke eia a Jisas kena reghia mara na vaovarongo, kari inau ku boi risora horu gougovu kori buka iaani. ³¹ Kari na komi regithehe ke mono kori na buka iaani, eigna kotida vaututunia a Jisas a Vahavi, a Dathegna God. Gi kotida vaututunia iangeni, ighamu kotida hatia na havi ke teo na govugna.

21

A Jisas Ke Tate Tadia Mara Vitu Na Vaovarongo

¹ Leghugna iangeni, a Jisas ke ghoi tate tadia nigua na komi vaovarongo kori ghaghireigna na kolo i Galili. Imanea ke tate itadia vaghagna iaani: ² Saimon Pita, Tomas (kena kiloagna mua Baso), Nataniel gna i Kena kori provins i Galili, e rua dathegna Jebedi, me rua na mane vaovarongo mua, mara iraani kena mono kori kolo. ³ A Saimon Pita ke anira, "Inau kuda vano ugura."

Imarea kena ania, "Ighami kitida atu duamu." Gi ena hahaghe kori boti mena taveti sapa vano. Na bongi doudolu iangeni imarea kena boi talu vathehea sa igha.

⁴ Kori vido ke gharani dani, imarea kena reghia a Jisas ke sokara kori lilihi, kari ena boi ghithatha imanea a Jisas. ⁵ Gi a Jisas ke huatira, "Ara kulagu, ehava? Oti vathehea mua sa igha?"

Mi marea kena ania, "Teo."

⁶ Gi imanea ke anira, "Sonia horua nimiu na jau kori madothogna na boti. Gi ighamu kotida hatia na igha." Kori vido kena eia vaghagna ke veleragna, imarea kena boi tangomana na thaghi tabiruagna na jau eigna ke sethe puala na igha ke hogho itagna.

⁷ Gi na mane vaovarongo a Jisas ke dothovia ke veleagna a Pita, "Tangeni a Lod!" Kori vido a Pita ke rongovia iangeni, imanea ke ghoi vaheghea nigua na oopo (eigna ke hati aua bali agutu) me sogala au kori boti me thonga i longa. ⁸ Mara na vaovarongo kena mono kori boti kena gharania ghohi i longa, vaghagna sikei na hathangatu mita vamua. Na vunegna iangeni, imarea kena thaghia na jau leghugna na boti kori vido kena thonga. ⁹ Leghugna kena jufu ilonga imarea kena reghia na igha kori kokovuru i joto. Mena reghia mua kekeha bred. ¹⁰ Ma Jisas ke anira, "Hatia maia kekeha igha koti eu vathehera."

¹¹ A Saimon Pita ke saki hadi kori boti me thaghia thonga na jau i longa. Sina hathangatu lima hangavulu me tolu na igha hutu ke hogho kori jau, keana na jau ke boi resu. ¹² Jisas ke anira, "Oti mai moti vanga." Me teo sikei itadia mara na vaovarongo ke huatia, "Ahai ighoe na?" eigna imarea kena adoa ghohi imanea a Lod. ¹³ Gi a Jisas ke vano me hatia na bred me kemulia itadia. Govu, gi e hatia mua na igha me kemulia mua itadia. ¹⁴ Iangeni na vatolugna na maghavu a Jisas ke tate itadia nigua na komi vaovarongo leghugna imanea ke sokara tabiru kori thehe.

A Jisas Ke Huatia A Pita

¹⁵ Kori vido imarea kena govu na vanga, a Jisas ke huatia a Saimon Pita, "Saimon dathegna Jon. Ehava? Ighoe ko dothoviu vano tadia mara iraani kena dothoviu?"

A Pita ke ania, "Hii Lod, ighoe ko adoa inau ku dothovigho."

A Jisas ke ania, "O hera ghadia nigua na komi dathei sip."

¹⁶ A Jisas ke ghoi huatia mua a Pita, "Saimon dathegna Jon. Ehava? Ighoe ko dothoviu?"

Ma Pita ke ania, "Hii Lod, ighoe ko adoa inau ku dothovigho."

A Jisas ke ania, "O reireghi toetokera nigua na komi sip."

¹⁷ Gi a Jisas ke ghoi huatia mua a Pita, "Saimon dathegna Jon. Ehava? Ighoe ko dothoviu?"

Ma Pita ke dikahegna eigna a Jisas ke tolui horu huatiagna, "Ehava? Ighoe ko dothoviu?" A Pita ke ania, "Lod, ighoe ko adoa na komi fata gougovu. Ighoe ko adoa inau ku dothovigho!"

Ma Jisas ke ania, "O hera ghadia nigua na komi sip. ¹⁸ Na hava ku veleghe ikeagaieni e tutuni, kori vido ighoe ko mathangani, ighoe ko pipisi ghehemu mo vano tagna sa vido ko magnahaghinia na vano. Kari kori vido koda kuekue, ighoe koda tuhu aua na limamu

ma arahai tavogha keda tarigho mena hatigho vano tagna na vido ko boi magnahaghinia koda vano.”¹⁹ A Jisas ke titionoa iaani tagna a Pita eigna keda adoa na puhi keda thehe. Na theheagna keda tateli aua a God ke thaba vano. Gi a Jisas ke veleagna a Pita, “O leghuu inau!”

Na Mane Vaovarongo A Jisas Ke Dothovia Puala

²⁰ A Pita ke rei tabiru me reghia na mane vaovarongo a Jisas ke dothovia puala ke leghura. (Iangeni na mane vaovarongo ke ravi vano tagna Jisas kori vido kena vanga me huatia eigna ahai keda lubati vano a Jisas tadia mara nigna na thevuioka.)²¹ Ma Pita ke ania a Jisas, “Lod, na hava keda kathea imanea na?”

²² A Jisas ke haghore tughua, “Gi kuda magnahaghinia imanea keda talu havi me ghieghilei jufu na maghavu inau kuda tabiru mai, iangeni boi na fata bali togha ighoe. O leghuu inau vamua.”

²³ Na vunegna a Jisas ke velea iangeni, sethe na tinoni kena vaututuni kena ghaghana na mane vaovarongo iangeni keda boi thehe. Kari a Jisas ke boi velea iangeni. Imanea ke velea vamua, “Gi kuda magnahaghinia imanea keda talu havi me ghieghilei jufu na maghavu inau kuda tabiru mai, iangeni boi na fata bali togha ighoe.”

Na Vagovui Haghore

²⁴ Na mane vaovarongo iangeni, imanea ke titionoa na komi fata iraani me risora horu kori buka iaani. Ighami gougovu kiti adoa na komi fata gougovu ke risoa ke tutuni.

²⁵ Sethe na komi fata a Jisas ke eia kena boi risora horu kori buka. Gi imarea kedana risora gougovu, inau ku ghaghana na maramagna doudolu da e boi nabagna na boagna na komi buka kedana risora.

Na Komi Tango Kena Eia Mara Na Vetula

Na Titiono Eigna Na Buka Iaani

Leghugna a Luk ke risoa na buka eigna na havigna a Jisas, imanea ke risoa na buka iaani bali titiono na komi fata kena eia na komi mane vetula nigna a Jisas leghugna ke vula hadi i popo a Jisas. Luk ke titiono eigna na komi fata kena eia bali titiono aua na Rorongo ke Toke eigna a Jisas i Jerusalem, gi tadia sethe na meleha tavogha. Na buka iaani, na titiono eigna na puhi na tinoni kiloau ke turughu tadia mara Jiu gi e vano me jufu tadia na komi tinoni kena boi Jiu.

Kori buka iaani a Luk ke magnahaghinia keda tateli aua toetokea na komi tinoni kena voututuni kena bosu magnahaghinia na rihu pungusiagna na gaumane gna Rom ba na komi tinoni Jiu. Keana imarea kena magnahaghinia vamua na komi tinoni gougovu kedana rongovia mena voututunia na Rorongo ke Toke eigna Jisas Krai.

Sina fata ke nagho vano kori buka iaani, na agutu nigna na Tarunga ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau ke turughu kori dani Pentekos. Tadia na komi fata gougovu ke tate mai kori buka iaani, na Tarunga ke Tabu ke batura me hathera hahali na komi tinoni kena voututuni.

Tagna na komi fata gougovu ke risoa a Luk, imanea ke tateli aua a God ke mono nigna na mana ke hutu vano, me teo sa fata ke tangomana na vasotoagna na Rorongo ke Toke.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Na titionoagna na Rorongo ke Toke i Jerusalem (1:1-8:3)

Na Rorongo ke Toke ke taveti au me jufu tadia e rua na provins i Jiudea mi Samaria (8:4-12:25)

Na taveti ke nagho ke eia a Pol bali titiono na Rorongo ke Toke (13:1-14:28)

Mara kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau kena haidu i Jerusalem (15:1-35)

Na varuai taveti nigna a Pol bali titiono na Rorongo ke Toke (15:36-18:22)

Na vatolui taveti nigna a Pol bali titiono na Rorongo ke Toke (18:23-21:16)

Imarea kena thotia a Pol gi ena hati vanoa i Rom (21:17-28:31)

¹ Toke Tiofilus,

Koragna nigua na buka ku kidi risoa, inau ku risoa atua itamua eigna na komi fata gougovu a Jisas ke eia me velepuhi kori vido ke turughua nigna na agutu ² me ghioghilei jufu mai na dani a God ke hati hadia i popo. Gi e hadi i popo, a Jisas ke haghore vanira nigna na komi mane vetula ke vahira kori mana nigna na Tarunga ke Tabu. Imanea ke velera na hava kedana eia. ³ Kekeha dani koragna e rua tutughu na dani leghugna kena tupipuhia, a Jisas ke tate vanira me eia sethe na fata eigna kedana pukuni adoa imanea ke havi tabiru. Kori vido ke tate vanira, imanea ke titiono vanira eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira nigna na mavitu. ⁴ Tagna sina dani, kori vido a Jisas ke vanga duadia, imanea ke velera. "Saghoi taveti au i Jerusalem me ghioghilei vetula maia a Tamagu na hava ke taluhaghorea itamiu. I hau, inau ku veleghamu ghohi eigna iaani. ⁵ A Jon ke siuvitabughamu kori bea, kari leghugna kekeha dani, a God keda siuvitabughamu kori Tarunga ke Tabu."

A Jisas ke Vula Hadi i Popo

⁶ Kori vido mara na vetula kena mono duagna a Jisas kori Suasupa i Olev, imarea kena huatia, "Lod, ehava? Ikeagaieni ighoe koda vamamaluhaghita ighita mara Israel tadia nida na komi thevuioka mo vunaghi pungusighita vaghagna na king?"

⁷ Ma Jisas ke velera, "A Tamagu vamua tangomana keda boa na maghavugna keda jufu mai na komi fata irangeni. Ighamu boi bali adoa. ⁸ Keana, kori vido na Tarunga ke Tabu keda horu mai itamiu, ighamu kotida hatia na mana. Mi ighamu kotida titiono eigu inau i Jerusalem, mi tadia na komi meleha i Jiudea, kori provins i Samaria, mi vei mi vei kori maramagna."

⁹ Leghugna a Jisas ke vagovua na titiono iangeni, a God ke hati hadia kori maaloa kori vido mara na vetula kena dodoro. Gi e vano hadi kori na parako mi marea kena boi tangomana na regiagna. ¹⁰ Keana imarea kena talu tada hadi kori vido a Jisas ke hadi vano kori maaloa. Gi e rua na mane koro vahaghea na pohe pura koro sokara duadia. ¹¹ Iromara koro velera, "Maradia i Galili, ehava gi oti sokara eeni moti dodoro hadi kori maaloa na? God ke hati aua a Jisas itamiu me hati hadia i popo, kari imanea keda ghohi tabiru mai. Kori puhi imanea ke hadi vano i popo, imanea keda ghohi tabiru mai vaghagna iangeni."

A Matias ke Tughua a Jiudas

¹² Mara na vetula kena taveti au tagna na Suasupa i Ghai Olev mena tabiru i Jerusalem. Na haugna da haga sikei na kilomita. ¹³ Kori vido kena tabiru, imarea kena vano hadi kori choghogna na vathe kena mono itagna. Na ahadia mara kena mono ngengeni:

Pita,
Jon,
Jemes,
Andru,
Filip,
Tomas,
Batolomiu,
Matiu,

Jemes (dathegna Alfius),

Saimon (sina mane ke magnahaghinia na gigi auragna mara i Rom eigna kedana boi vunaghi pungusira mara Jiu),

ma Jiudas (dathegna Jemes).

¹⁴ Mara na vetula iraani kena haidu hahali mena tarai duadia Meri a idogna a Jisas, me kekeha vaivine puhi mua, mara tahigna a Jisas.

¹⁵ Sina dani, haga sina hathangatu me tutughu na tinoni kena vaututuni kena haidu. Ma Pita ke sokara hadi me velera, ¹⁶⁻¹⁷ "Ara kulagu, i hau a King Deved ke titiono kori mana nigra na Tarunga ke Tabu me velea sina fata eigna a Jiudas, ma na fata iangeni ke tate mai ghohi ikeagaieni. A Jiudas sina mane itamami ke agutu duamami, kari imanea ke batura mara kena thotia a Jisas." ¹⁸ (Jiudas ke volia sina vido thepa kori na rongo ke hatia tagna na fata dika ke eia. Kori thepa iangeni, imanea ke sogala horu ma na kutugna ke poha na na komi fata korai kutugna ke rote au me thehe. ¹⁹ Na komi tinonidia i Jerusalem kena rongovia na rorongoa iaani, mena kiloagna na vido thepa iangeni 'Akeldama' na ghaghanagna, 'Na Thepa Ghaughabua.')

²⁰ Ma a Pita ke velea mua, "Kori na buka Psalm, Deved ke velea, 'Na vathegna keda korogha moti saghoi lubatia sa tinoni keda mono ikoragna.' Me risoa mua vaghagna iaani, 'Sina mane tavogha keda hatia nigra na agutu.'

²¹⁻²² "Mi ghita katida vahia sikei mane bali tughua Jiudas. Imanea keda hatheghita kori titionoagna a Jisas ke sokara tabiru kori thehe. Ighita katida vahia sikei mane ke mono duada, tadia na komi dani ighita kati mono duagna a Lod Jisas, turughu kori vido a Jon ke siuvitabura na komi tinoni me ghieghilei jufu na dani a God ke hati hadia a Jisas i popo."

²³ Imarea kena vaututuni kena vahira e rua na mane, a Matias ma Josep Basabas (kena kiloagna mua a Justus). ²⁴ Gi ena tarai vaghagna iaani, "Lod, ighoe ko adoa na ghaghanadia na komi tinoni gougovu. Na vunegna iangeni, o tatelia itamami ahai itadia iromara iaani ko vahia ²⁵ eigna keda na mane vetula bali tughua a Jiudas. Eigna a Jiudas ke taveti sanighita me vano kori meleha papara ke nabagna keda mono." ²⁶ Gi imarea kena laulahu vavahi,* mi kori na puhi iaani imarea kena vahia a Matias. Mi manea na vasalaghe ruadia na mane vetula.

2

Na Maigna na Tarunga ke Tabu

¹ Kori dani Pentekos,* na komi tinoni kena vaututuni kena mono haidu tagna sina vathe. ² Sina fata vano keari imarea kena rongovia na oha ke mai i popo ke vaghagna na ghuri ke ifu heta me haghe tagna na komi chogho gougovu kori vathe kena mono. ³ Gi imarea kena reghia na komi fata ke vaghagna na beubethu i joto kena tate mai mena vano mono popodia imarea gougovu. ⁴ Ma na Tarunga ke Tabu ke haghevira gougovu, gi ena turughu haoghore tadia na komi haghoredia arahai tavogha kori na mana ke hera na Tarunga ke Tabu.

⁵ Kori vido iangeni, sethe mara Jiu kena kalasu mai tadia sethe na meleha kori maramagna kena mai mena mono i Jerusalem. Imarea kena boi vaututunia a Jisas, kari ena maimanihia a God mena pukuni leghua na komi vetula nigra a Moses. Kori

* **1:26** "laulahu vavahi" Imarea kena risoa na ahadia e rua na mani tagna rua na ghahira. Gi ena boa haghea kori kap mena kaokagnoa me ghieghilei sikili au sikei na ghahira. Gi ahai ke mono na ahagna tagna na ghahira iangeni, imanea ahai kena vahia. * **2:1** "Pentekos" Iaani sina dani hutu nidia mara Jiu bali veletokea a God eigna na hathatanoragna na komi sagharogna na wit. Na dani iaani e lima hangavulu na dani leghugna na Laulahugna na Thovoliungi.

vido kena rongovia na fata ke vaghagna na ghuighuri hutu, ⁶ imarea kena vano mena hathatano itadia na komi tinoni kena vaututuni. Mena vere nidia puala eigna imarea kena haohaghore tadia na komi haghoredia gougovu. ⁷ Imarea kena peperiki mena vere nidia puala gi ena velea, "Ehava gi e ai? Na komi tinoni iraani eidia i Galili vamua. ⁸ Keana ighita kati rongovira kena haohaghore tagna na komi haghoreda. ⁹ Kekeha itada eidia i Patia, Midia, mi Elam, Mesopotamia, Judea, Kapadosia, Pontus, Esia, ¹⁰ Frijia, Pamfilia, Ijip, ma na komi meleha i Libia kena mono hilighagna na meleha i Sairin. Kekeha mua itada kena eu mai i Rom ¹¹ (kekeha pukuni mara Jiu mi kekeha kena boi Jiu kari ena leghua na komi puhidia mara Jiu). Mi kekeha itada eidia i Krit mi Arabia. Keda ai haju, ighita gougovu kati rongovira imarea kena haohaghore kori na haghoreda eigna na komi fata toke ke eia a God." ¹² Na vunegna kena vere nidia puala mena hahi hehedia, imarea kena turughu veiuhuatighi vaghagna iaani, "Na hava na ghaghanagna iaani?" ¹³ Keana, kekeha tinoni ngengeni kena leuleura mena velea, "Imarea da ena kou waen puala mena mee."

Pita ke Titiono tadia na Mavitu

¹⁴ Gi a Pita ke sokara hadi duadia e salaghe sikei na mane vetula me ghuu vano tadia na mavitu vaghagna iaani, "Ighamu mara Jiu mi ighamu gougovu koti mono i Jerusalem, oti vaovarongo toetoke tagna na hava kuda veleghamu ikeagaieni. ¹⁵ Mara iraani ena boi mee kori waen vaghagna koti ghaghana. Teo! Na komi tinoni kori bongi vamua kena ado kou mena mee, kari ikeagaieni tangi hia vamua kori vevughei. ¹⁶ Keana na fata koti reghia ikeagaieni, a God ke velea ghohi i hau tagna a profet Joel eigna keda titiono aua. Imanea ke velea,

¹⁷ "Tadia na komi vagougovui dani kori maramagna, inau kuda hera na komi tinoni gougovu nigua na Tarunga ke Tabu. Ara dathemiu kedana titiono na hava ku velera.

Inau kuda tateli aua kekeha fata vanira mara mathangani tadia na komi salingau mi tadia na komi kuekue kori maumaturungita.

¹⁸ Koragna na komi dani irangeni, inau kuda hera nigua na Tarunga ke Tabu tadia nigua na komi mane agutu ma na nigua na koi vaivine agutu, me kedana titiono na hava ku velera.

¹⁹ Inau kuda eia na komi reghithehe kori maaloa mi kori thepa: Ighamu kotida reghia na ghaughabua, ma na joto, ma na ahu ke hutu.

²⁰ Na aho keda boi raraha

ma na vula keda mela vaghagna na ghaughabua, gi e jufu mai na dani nigua a God ke nagho me siasilada.

²¹ Gi ahai keda vautunia a Lod eigna keda vahavia, a Lod keda vahavia.'

²² "Ighamu na komi tinonidia Israel, oti vaovarongo toetoke mai itagua! Ighamu koti adoa ghohi a Jisas gna i Nasaret ke eia sethe na reghithehe ke hutu kori vido ke mono duamui. A God ke hea a Jisas na mana bali eia na komi reghithehe eigna kotida adoa imanea ke vetula mai. ²³ Kari leghuagna nigua na vanohehe ke mono tagna i hau, a God ke lubatighamu gi oti thotia a Jisas. Moti vathehea kori vido koti lubati vanoa tadia mara kena dika bali tupipuhia kori ghaibabala. ²⁴ Keana a God ke vamamaluha a Jisas tagna na paparagna na thehe me vasokara tabirua. Eigna na thehe ke boi tangomana na tangoliagna a Jisas. ²⁵ King Deved ke risoa na hava ke velea a Vahavi:

'Inau ku adoa a Lod ke mono duagu hahali,

Inau kuda boi mataghu eigna imanea ke mono ghaghireigu.

²⁶ Na vunegna iangeni, na hehegu ke vonungia na totogo, ma na livogu keda kilothabagho!

Inau ku vaututunigho

²⁷ ighoe koda boi lubatiu gi kuda talu mono kori thehe,

ba boi lubatiu, nimua na mane tabu, kuda boto korai beku.

²⁸ Ighoe ko tuhu vaniu na hangana bali hatia na havi,

mi ighoe koda vatotogou eigna ighoe koda mono duagu hahali.' "

²⁹ Gi a Pita ke velera mua, "Ara kulagu, inau tangomana kuda veleghamu eigna a hutuda King Deved. I hau imanea ke thehe mena gilua ma na bekugna ke talu mono mua eeri. ³⁰ Na vunegna iangeni, ighita kati adoa imanea ke boi titiono a ghehegna. Kari a Deved na mane profet me adoa a God ke taluhaghore vania ghohi gi sina mane kori vikegna keda nohe kori sapei vunaghi vaghagna imanea. ³¹ Deved ke reghi vanoa ghohi na hava a God keda eia ivughei valiha, me velea a Vahavi keda sokara tabiru. Imanea ke velea a God keda boi lubatia a Vahavi keda talu thehe ma na tonogna a Vahavi keda boi boto korai beku. ³² A Deved ke titiono a Jisas, ma God ke vasokara tabirua imanea

kori thehe. Mi ighami gougovu kiti reghia imanea kori matamami. ³³ God ke hati hadia duagna i popo me vasopoua imanea kori na lima madothogna. Me hea na Tarunga ke Tabu vaghagna ke taluhaghorea. Gi a Jisas ke heghami na Tarunga ke Tabu me tatelia iangeni tagna na hava koti reghia moti rongovia ikeagaieni. ³⁴ A Deved ke boi hadi i popo. Na vunegna iangeni, ighami kiti adoa a Deved ke boi titiono ghehegna kori vido ke velea iaani,

‘A God ke velea tagna a vunaghigu,

O nohe kori thevu madothogu

³⁵ me jufu kori maghavu kuda talu horua nimua na komi thevuioka i thepa eigna koda vunaghi pungusira.’

³⁶ “Mi ghamu gougovu na komi tinonidia i Israel, inau ku magnahaghinia kotida adoa iaani ke tutuni: a Jisas, na mane koti tupipuhia kori ghaibabala, a God ke vahia eigna keda a Lod ma a Vahavi. ³⁷ Na komi haghore a Pita ke velea iraanu ke pukuni haghevera. Gi ena huatira a Pita mi mara na vetula, “Na hava kitida eia?”

³⁸ Ma Pita ke haghore tughura, “Oti talua na havimiu ke koakoa moti siuvitabu kori ahagna a Jisas Kraisi eigna a God keda talutavogha na paluhamiu. Leghugna iangeni a God keda heghamu na Tarunga ke Tabu. ³⁹ Nida a Lod God ke taluhaghorea gi keda hera na Tarunga ke Tabu tadia arahai ke vahira eigna kedana nigna na komi tinoni. Na taluhaghore iaani eimiu ighamu, ma ara dathemiu, ma arahai kena mono tagna na komi meleha ke hau.

⁴⁰ Gi a Pita ke titiono vanira sethe na fata mua. Imanea ke haghore heta tadia arahai kena rorongu itagna, “Oti lubatia a God eigna keda vahavighamu tagna na fate imanea keda eia tadia na komi tinoni dika kena mono kori maramagna iaani.” ⁴¹ Na komi tinoni kena vaututunia na hava ke velea Pita, imarea kena siuvitabu. Kori dani iangeni vaghagna e tolu na toghai tinoni kena vaututunia a Jisas. ⁴² Imarea kena vaovarongu hahali kori nidia na velepuhi mara na vetula mena haidu duadia arahai kena vaututuni ghohi. Sethe na maghavu imarea kena vangahaidu mena eia na Vanga Tabu mena tarai haidu.

Na Havidia na komi Tinoni kena Vaututuni

⁴³ Na komi tinoni gougovu i Jerusalem kena ghaghana bohea a God eigna imanea ke hera mara na vetula na mana bali eia na komi reghithehe ke sethe. ⁴⁴ Na komi tinoni kena vaututuni kena haidu hahali mena kemulia nidia na komi fata varihotaghidia. ⁴⁵ Imarea kena salemura na komi fata kena tonogna mena hera na rongo arahai ke kudo vanira na rongo. ⁴⁶ Leuleghu dani imarea kena sakai mai mena tarai kori Vathe ke Tabu nigna a God. Imarea kena haidu tagna na komi vathedia mena eia na Vanga Tabu mena sakai vanga haidu. Imarea kena totogo nidia puala na kemuliagna ghadia na vanga. ⁴⁷ Imarea kena veletokea a God hahali ma na komi tinonidia i Jerusalem kena magnahaghinira. Leuleghu dani a Lod ke vahavira kekeha tinoni me vasethera arahai kena vaututuni.

3

A Pita ke Vatoke Tabirua sina Mane ke Thehe na Naegna

¹ Sina dani, nabagna tangi tolu kori hinaota, kori vido mara Jiu kena ado tarai, a Pita ma Jon koro vano haghe kori Vathe ke Tabu nigna a God bali tarai. ² Kori vido iangeni, imarea kena hulungia maia sina mane ke thehe na naegna turughu kori havigna mai. Leuleghu dani imarea kena mai vanohea imanea kori hagethagna na Vathe ke Tabu kena kiloagna na “Hagetha Ulaghagna.” Imanea ke nohe ngengeni bali kakae nigna rongo tadia arahai kena vano haghe kori na Vathe ke Tabu. ³ Imanea ke reghira a Pita ma Jon koro haghe vano kori na Vathe ke Tabu, me kaera eigna koroda hea sa rongo. ⁴ Iromara koro rei vano itagna, gi a Pita ke veleagna, “O rei mai itamami!” ⁵ Na mane iangeni ke rei vano itadia, eigna imanea ke toatogha iromara koroda hea sa rongo. ⁶ Kari a Pita ke veleagna, “Teo sa nigua silva ba na gol, kari inau ke mono nigua na fata ke tavogha, ma na fata iangeni inau kuda hegho. Kori ahagna a Jisas Kraisi gna i Nasaret, o sokara hadi mo taveti!” ⁷ Gi a Pita ke tangolia na lima madothogna me vasokaraghinia. Kori vido vama iangeni, na naegna ke heta tabiru. ⁸ Imanea ke sokara hadi saismu me turughu taetaveti kilili. Gi e vano haghe duadia a Pita ma Jon kori Vathe ke Tabu me taetaveti me soasogala me veletokea God. ⁹ Na komi tinoni ngengeni kena reghia imanea ke taetaveti kilili me veletokea God. ¹⁰ Imarea kena ghithatha imanea na mane ke nohe hahali kori “Hagetha Ulaghagna” me kaekae rongo. Imarea kena vere nidia puala eigna na hava ke pada imanea.

Pita ke Titiono kori Vathe ke Tabu nigna a God

¹¹ Na komi tinoni gougovu kena vere nidia puala mena raghe vano itadia tagna na vido kena kiloagna, "Na Varada nigna a Solomon" ke mono koragna na Vathe ke Tabu. Ma na mane iangeni ke tatango vano tadia a Pita ma Jon. ¹² Kori vido a Pita ke reghia sethe na tinoni kena haidu mai, imanea ke velera, "Ighamu na komi tinonidia Israel, ehava gi oti vere nimiu? Ehava gi oti buta puala itamami? Da oti toatogha iroghami kuru vataetavetia na mane iaani eigna romami na mana ke hutu ba eigna na havimami ke jino. Teo! ¹³ Nidia a God a Ebrahim, a Aisak, ma Jakob, ma ara hutuda, imanea ke vahaihadia a Jisas, nigna na mane agutu, kori vido ke vahavi tabirua. Imanea na mane ighamu koti lubati vano tadia mara puhidia i Rom eigna kedana vathehea. Toke a Pailat ke magnahaghinia na vamamaluhagna imanea, ighamu koti veleagna a Pailat koti boi magnahaghinia a Jisas keda nimiu na king. ¹⁴ Ighamu koti siriuhaghinia na mane ke tabu meke jino iangeni, moti kaea a Pailat eigna keda lubati mamaluha kori vathe tatari na mane ke vathehea na tinoni. ¹⁵ Ighamu koti vathehea na mane ke batura na komi tinoni tagna na havi ke tutuni. Keana a God ke vasokara tabirua kori thehe. Mi ghami kiti reghia a Jisas kori matamami leghugna ke ghoi havi tabiru. ¹⁶ Ighamu koti reghia moti adoa na mane iaani ke thehe na naegna i hau. Na vunegna ighami kiti vaututunia a Jisas, imanea ke vaheta na naegna. Hee, na mane iaani ke pukuni toke tabiru eigna nigna na vaututuni tagna a Jisas. Mi ghamu koti reghia ghohi na fata iaani!

¹⁷ "Ara kulagu, ighamu mara Jiu ma arahai kena batughamu, inau ku adoa ighamu koti eia na fata ke dika tagna Jisas eigna koti boi adoa imanea a Vahavi. ¹⁸ Keana a God ke kidi velera ghohi mara na komi profet a Vahavi keda papara me thehe, mi ikeagaieni na komi fata a God ke velera i hau ke jufu mai ghohi. ¹⁹ Na vunegna nigna, ighamu kotida tughua na havimiu ke koakoa moti leghua a God eigna imanea keda vararahaghamu tadia na komi paluhamiu. ²⁰ Gi ighamu kotida eia iangeni, a Lod God keda vatokeghamu kori vahetagna na ghaghanamiu. Mi manea keda ghoi vetula tabirua a Jisas Krai itamiu, na mane a God ke vahia bali a Vahavimiu. ²¹ Keana a Jisas keda talu mono i popo me ghioghilei jufu mai na maghavu a God keda vamathangani tabirura na komi fata gougovu ke vavuha. A God ke taluhaghorea iaani i hau me vahira nigna na komi profet bali tuturia aua. ²² Eigna i hau a Moses ke velera ara hutuda, 'A Lod na nimiu a God keda heghamu sikei mua na profet ke vagaghu inau mi manea keda au mai itamiu ghamu na komi tinonidia Israel. Oti vaovarongo toetoke tadia na komi fata gougovu keda veleghamu imanea. ²³ Ahai keda bosu magnahaghinia na rongoviagna na hava ke velea na profet iangeni, a God keda hati aua na mane iangeni tadia nigna na komi tinoni me vapara thovohaliau.'

²⁴ "Samuel ma na komi profet kena mono mai leghugna a Moses kena titiono na komi fata ke tate mai ikeagaieni. ²⁵ Na vunegna ighamu ara dathedia na komi profet irangeni, na taluhaghore ke eia a God tadia ara hutuda, na taluhaghore vanighamu mua ighamu. Eigna God ke taluhaghorea tagna Ebrahim me veleagna, 'Inau keda vatokera na komi tinoni gougovu kori maramagna eigna sina tinoni kori vikemu.' "

²⁶ Gi a Pita ke velea mua, "Kori vido a God ke vetula maia a Jisas, nigna na mane agutu, imanea ke kidi vetula atua itamiu ighamu mara i Israel. A God ke eia iaani eigna ke magnahaghinia keda vatokeghamu me hatheghamu eigna kotida tughua na havimiu ke koakoa."

4

Pita ma Jon koro Sokara Naghodia Mara na Kansol

¹ Kori vido a Pita ma Jon koro talu titiono mua tadia na komi tinoni, kekeha mara na pris duadia na vunaghigna na booi soldia kena kaekalea na Vathe ke Tabu nigna a God, mi kekeha mara na Sadiusi* kena mai itadia. ² Imarea kena dikatadia eigna a Pita ma Jon koro titiono na sokara tabirugna Jisas ke tateli aua a God keda vasokara tabirua na komi tinoni gougovu kori thehe. ³ Gi ena thotira. Na vunegna ke lavi ghohi, imarea kena bora haghe kori vathe tatari me ghioghilei vevughei. ⁴ Me sethe na tinoni kena rorongong itadia kena vaututunia a Jisas. Mara mane kena kidi vaututuni ghohi duadia mara mane kena eu vaututuni, vaghagna e lima na togha.

⁵ Na dani leghugna iangeni mara puhidia mara Jiu duadia mara velepuhigna na vetula nigna Moses kena haidu i Jerusalem. Mara iraani Mara na Kansol.† ⁶ Anas, na pukuni naghoi pris duagna Kaiafas, Jon, Aleksanda, mi mara kori na vikegna na pukuni naghoi pris kena mono mua duadia. ⁷ Imarea kena velera mara na soldia eigna kedana hatira mai a Pita ma Jon i naghodia. Gi ena huatira, "Ahai ke heghamu na mana gi oro vatoke tabirua na mane ke thehe na naegna iangeni?"

* 4:1 "Sadiusi" Reghia kori Diksonari † 4:5 "Kansol" Reghia kori Diksonari

⁸ Na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagna a Pita gi e velera, "Ighamu koti batughita ighita mara Jiu mi ghamu mara puhi, ⁹ ikeagaieni oti huatighami eigna na fata ke toke kuru ei vania na mane ke thehe na naegna. Moti huatighami mua eigna na puhi kuru eia bali vatoke tabirua. ¹⁰ Inau ku veleghamu ghamu gougovu ma na komi tinonidia i Israel, na mana nigna a Jisas Kraiss gna Nasaret ke vatokea na mane iaani ke sokara naghomi ikeagaieni. Ighamu koti tupipuhia a Jisas, kari a God ke vasokara tabirua. ¹¹ Na komi Rioriso ke Tabu kena titiono eigna a Jisas vaghagna iaani, 'Na ghahira kena boi magnahaghinia mara kena agutu vathe, ikeagaieni na ghahira iaani na naghoi ghahira tadia na komi ghahira kori hidigna na vathe.'[✠]

¹² A Jisas vamua ke tangomana na vahavighitagna. Eigna e teo mua ahai kori maramagna a God ke vetula maia bali vahavighita."

¹³ Mara kori Kansol kena vere nidia puala kori vido koro boi mataghunira. Eigna imarea kena adora iromara koro hai tinoni vamua moro boi sikolu toetoke. Gi imarea kena togha tabirua iromara koro mono duagna a Jisas. ¹⁴ Me vahothonaghinira na veleagna sa fata mua eigna na mane ke toke tabiru ke sokara duadia a Pita ma Jon. ¹⁵ Gi mara na Kansol kena vetulara au itadia mena turughu titiono varihotaghidia. ¹⁶ Imarea kena velea, "Na hava katida eia tadia e rua na mane iaani? Na komi tinoni gougovu i Jerusalem kena adoa iromara koro eia na reghithethe ke hutu, mati boi tangomana na veleragna iromara koro boi eia. ¹⁷ Keana e toke gi katida lutira iromara na titionoagna a Jisas tagna ahai eigna katida vasotoa na rongoraghagna na titiono eigna a Jisas tadia na komi tinoni."

¹⁸ Imarea kena kilora tabiru mai a Pita ma Jon mena haghore heta vanira eigna koroda boi titiono ba velepuhi eigna a Jisas. ¹⁹ Keana a Pita ma Jon koro haghore tughura vaghagna iaani, "Ehava na ghaghanamiu? A God ke magnahaghinighami iroghami kuruda leghughamu ba leghua imanea? ²⁰ Iroghami boi tangomana kuruda soto na titionoagna na komi fata kuru reghia a Jisas ke eia ma na komi nigna na velepuhi kuru rongovia." ²¹ Gi Mara na Kansol kena ghohi haghore heta tadia mena vetulara au. Imarea kena eia iangeni eigna kena boi tangomana nidia na padagna sa vunegna eigna kedana fatera bali vaparara. Gi kedana vaparara iromara, imarea kena adoa na mavitu kedana dikatadia eigna imarea kena veletokea a God eigna na hava ke pada na mane ke thehe na naegna. ²² Na mavitu gougovu kena adoa na vatokeagna na mane iangeni, sina reghithethe, eigna imanea ke boi tangomana na taetaveti koragna e rua tutughu tomagha na vinogha.

Nidia na Tarai na komi Tinoni kena Vaututuni

²³ Kori vido imarea kena vamamaluhara, Pita ma Jon koro tabiru vano tadia na komi tinoni kena vaututuni moro titiono na hava kena veleragna mara na naghoi pris mi kekeha mara puhi. ²⁴ Kori vido kena rongovia na hava koro titiono, imarea kena sakai tarai tagna God mena velea, "Lod, ighoe ko vavuhu na maaloa, na thepa, na tahi ma na komi hava gougovu koradia. ²⁵ Ighoe ko veleagna nimua na Tarunga ke Tabu eigna keda batua nimua na mane agutu a Deved, a hutumami, kori vido ke velea iaani: 'Ehava kena dikatadia mara kena boi Jiu?

Ehava gi na komi tinoni kena vapuipuhi na komi fata ke mee?

²⁶ Na komi king kori maramagna iaani ena kaikaliti bali rihu, ma na koi vunaghi kena haidu

bali sokara pungusira a Lod God

ma ahai a God ke vahia eigna keda a Vahavi.'

²⁷ "Na fata ke velea Deved iaani ke tate mai ghohi kori meleha iaani! A Herod Antipas ma Pontius Pailat duadia arahai kena boi Jiu ma na komi tinonidia i Israel kena hathatano mai mena vapuipuhi bali vathehea a Jisas. Imanea nimua na mane agutu ke tabu ko vahia eigna keda a Vahavi. ²⁸ Na komi puhi kena eia ke pukuni leghua vamua nimua na vanohehe ko ghaghana i hau. ²⁹ God, o dodoro toetoke tagna na haghore heta kena eia mara puhi itamami, mo hatheghami ighami nimua na komi tinoni agutu eigna kitida boi mataghu na titionoagna na haghoremu. ³⁰ O tatelia nimua na mana eigna kitida vatoke tabirura arahai kena vahaghi miti eia na komi reghithethe kori na ahagna a Jisas, nimua na mane agutu ke tabu. Amen."

³¹ Kori vido kena vagovua na tarai, na vathe kena mono itagna ke turughu ghaighali. Mi marea gougovu ke vonungira na Tarunga ke Tabu. Leghugna iangeni imarea kena boi mataghu na titionoagna na haghoregna a God eigna a Jisas.

Na komi Tinoni kena Vaututuni kena Veihatheghi

[✠] 4:11 Psalm 118:22.

³² Na komi tinoni kena voututuni kena sikei vamua na ghaghanadia. Teo sikei itadia ke ghaghana keda tonogna sa fata keda nigna ghehegna. Na komi fata gougovu kena tonogna, na nidia mara gougovu. ³³ Mara na vetula kena heta puala na titionoagna na sokara tabiruagna a Lod Jisas kori thehe. Ma a God ke pukuni vatokera na havidia na komi tinoni gougovu kena voututuni. ³⁴ Imarea gougovu kena mono nidia na komi fata ke nabadia. Eigna arahai kena tonogna kekeha vidoi thepa ba tonogna kekeha vathe kena salemura mena hatia mai na rongogna ³⁵ tadia mara na vetula. Mi marea kena kemulia tadia arahai ke teo kekeha nidia fata.

³⁶ Sina mane ke eia iangeni a Josep. Josep na manegna na moumolu i Saiprus me havi mai kori vikegna a Livai. Mara na vetula kena kiloagna Banabas, na ghaghana koragna, "na mane ke vaheta na ghaghanadia na komi tinoni." ³⁷ Imanea ke salemua sina vidoi thepa ke tonogna me hatia maia na rongogna tadia mara na vetula.

5

Ananaias ma Safaira koro Pilaunia na Tarunga ke Tabu

¹ Sina mane, na ahagna a Ananaias, duagna a Safaira, a taugna, koro salemua sina vidoi thepa koro tonogna. ² Ananaias ke hati maia sina thevugna na rongo tadia mara na vetula, keana ke velera ke hera na rongo gougovu. A Safaira ke adoa na fata ke dika iaani ke eia imanea mi iia ke hiia. ³ Pita ke veleagna, "Ananaias, ehava gi o lubatia a Satan eigna keda batua na ghaghanamu? Ighoe ko pilaunia na Tarunga ke Tabu mo tangolia na thevugna na rongo bali nimua. ⁴ Na vidoi thepa ko salemua iangeni, na nimua thepa ghehemu gi o salemua. Kari leghugna ighoe ko salemua, na rongo ko hatia na nimua rongo gougovu bali eia sa fata ko magnahaghinia itagna. Ehava kona eia na fata ke dika iaani? Ighoe ko boi pilaunighami vamua, keana o pilaunia mua a God!"

⁵ Kori vido a Ananaias ke rongovia na komi haghore ke eia a Pita, imanea ke sikili horu me thehe. Ma arahai kena rongovia na rorongogna na hava ke pada imanea kena mataghu nidia puala. ⁶ Kekeha mane mathangani kena mai mena filehia na tonogna kori pohe. Gi ena hulungia vano mena gilua. ⁷ Leghugna tolu na aoa, a taugna Ananaias ke haghe mai kori vathe iangeni. Kari iia ke boi adoa na hava ke pada a taugna. ⁸ Pita ke huatiagna, "Ehava? Iraani vamua na rongo koro hatia kori vidoi thepa koro salemua na?"

Iia ke haghore tughua, "Hii, iangeni vamua na rongo koro hatia."

⁹ Gi a Pita ke veleagna, "Ehava gi oro vapuhia na piipiliagna na Tarunga ke Tabu nigna a God na? Reghia, mara mane mathangani kena gilua a taumu kena haga jufu mai kori hagetha. Imarea kedana hulungia aua mua na tonomu!" ¹⁰ Kori vido vamua iangeni, iia ke sikili horu naghogna a Pita me thehe. Kori vido mara mane mathangani kena haghe mai mena reghia iia ke thehe ghohi, imarea kena hulungia aua mena vano gilua ghaghireigna a taugna. ¹¹ Ma na komi tinoni gougovu kena voututuni ma arahai kena rongovia na hava ke padara roira, imarea kena mataghu nidia puala.

Mara na Vetula kena Vatoke Tabirura Sethe na Tinoni

¹² Sethe na komi reghithehe kena eia mara na vetula kori matadia na mavitu. Sethe na maghavu na komi tinoni kena voututuni kena haidu koragna na Vathe ke Tabu, kori vido kena kiloagna, "Na Varada nigna Solomon." ¹³ Aarahai kena boi voututuni kena mataghu na mono haidu duadia, keana imarea kena titiono vahaihadira. ¹⁴ Me sethe puala na mane ma na vaivine kena voututunia a Lod mena turughu haidu duadia arahai kena voututuni ghohi. ¹⁵ Na vunegna sethe na reghithehe kena eia mara na vetula, na komi tinoni kena hatira mai arahai kena vahaghi mena va'egora horu tadia na komi mathadia kori hangana. Imarea kena toatogha arahai kena vahaghi kedana toke tabiru kori vido na ungangagna a Pita keda unghaira kori vido imanea keda taveti atu. ¹⁶ Sethe na tinoni itadia na komi meleha ke gharania i Jerusalem kena hathatano mai. Imarea kena hatira mai tadia mara na vetula arahai kena vahaghi ma arahai ke haghevira na komi tidatho. Ma God ke vatoke tabirura gougovu.

Mara Puhidia Mara Jiu kena Fatera Mara na Vetula

¹⁷ Na pukuni naghoi pris ma arahai kena agutu duagna kena mono kori boo nidia mara na Sadiusi. Imarea kena tahotha puala tadia mara na vetula. ¹⁸ Imarea kena thotira mena bora haghe kori vathe tatari. ¹⁹ Keana sina enjel nigna a Lod ke mai kori bongi me hangavia na haghethagna na vathe tatari me hatira au mara na vetula. Gi e velera, ²⁰ "Oti vano kori Vathe ke Tabu nigna a God moti titiono na komi fata gougovu eigna na havi mathangani iaani tadia na komi tinoni." ²¹ Mara na vetula kena leghua na

hava ke velea na enjel. Kori vuevugheigna hadi, imarea kena vano kori Vathe ke Tabu mena velepuhira na komi tinoni.

Ma na pukuni naghoi pris ma arahai kena agutu duagna kena kilora mai mara puhidia mara Jiu kena mono kori Kansol. Gi ena vetulara vano kekeha soldia kori vathe tatari eigna kedana hatira mai mara na vetula. ²² Keana kori vido mara na soldia kena jufungia na vathe tatari, imarea kena boi reghipadara. Gi ena tabiru mai tadia mara na Kansol mena velera, ²³ "Kori vido kiti jufungia na vathe tatari, na hagethagna ke bilaki ngasi mi mara na soldia kena sokara ghaghireigna na hagetha. Kari kori vido kiti hangavia na hagethagna miti vano haghe, e teo sa tinoni ke mono ikoragna." ²⁴ Na vunaghidia mara kena reireghia na Vathe ke Tabu nigna a God mi mara na naghoi pris kena rongovia iaani, mena hahi hehedua puala eigna na hava ke padara mara na vetula. ²⁵ Gi sina tinoni ke mai me velera, "Mara koti bora haghe kori vathe tatari, ikeagaieni imarea kena velepuhira na mavitu kori Vathe ke Tabu nigna a God!" ²⁶ Na vunaghidia mara kena reireghia na Vathe ke Tabu duagna nigna na komi mane agutu kena vano mena hatira mai mara na vetula. Kari imarea kena boi vangesora eigna kena mataghunira na mavitu. Eigna imarea kena ghaghana gi kedana vangesora, na mavitu kedana piri vathehera.

²⁷ Gi imarea kena hatira mai mara na vetula naghodia mara na Kansol. Na pukuni naghoi pris ke velera, ²⁸ "Ighami kiti veleghamu ghohi, oti saghoi velepuhira na mavitu eigna na mane iangeni. Kari ighamu koti velepuhira sethe na tinoni i Jerusalem eigna a Jisas, moti magnahaghina na toroghamigna eigna na theheagna imanea."

²⁹ Pita mi mara na vetula kena haghore tughu vaghagna iaani, "Ighami kitida leghua a God vamua, boi na komi tinoni. ³⁰ Ighamu koti tupipuhia a Jisas kori ghaibabala moti vathehea. Keana nidia na God ara hutuda ke vasokara tabirua kori thehe. ³¹ A God ke vahaihadia me vasopoua kori madothogna eigna keda vunaghi pungusighita me vamamaluahghita. Imanea ke eia iaani bali hathera mara Israel eigna kedana tughua na havidia ke koakoa. Gi kedana tughua na puhidia, a God keda talutavogha na komi paluhadia. ³² Ighami kiti titionoa na komi fata iraani tadia na komi tinoni ma na Tarunga ke Tabu ke tateli vanira na komi fata iraani ke tutuni. A God ke hea na Tarunga ke Tabu itadia arahai kena leghua."

³³ Kori vido Mara na Kansol kena rongovia iaani, imarea kena dikatadia puala mena magnahaghinia kedana vathehera mara na vetula. ³⁴ Kari sikei itadia Mara na Kansol, na ahagna a Gamaliel, ke sokara hadi me velera eigna kedana hatira au i kosi mara na vetula bali pitu sina vido. Imanea na Farise* ma na mane velepuhigna na vetula. Na komi tinoni gougovu kena ghaghana bohea imanea. ³⁵ Gamaliel ke velera mara na Kansol vaghagna iaani, "Mara i Israel, oti toatogha toetoke eigna na hava koti magnahaghinia na eiagna vanira mara iraani. ³⁶ Ighamu koti adoa ghohi, tagna kekeha vinogha ke atu, sina mane na ahagna a Teudas ke velea imanea ghehegna sina mane nagho. Me vaghagna vati na hathangatu mane kena leghua. Kari leghugna mara i Rom kena vathehea imanea, vati na hathangatu mane kena leghua kena soparaka kilili ma na nigna na boo ke govu. ³⁷ Leghugna iangeni, kori maghavugna na gaumane i Rom kena risoa na ahadia na komi tinoni gougovu, a Judas, sina manegna i Galili ke mai. Sethe na tinoni kena leghua imanea kari mara i Rom kena vathehea mua. Ma na komi tinoni kena leghua kena soparaka kilili. ³⁸ Na hava ku veleghamu ikeagaieni ke vaghagna iaani: Oti saghoi eia sa fata itadia mara iraani moti lubatira me kena mamaluhu. Gi na komi fata kena eia keda leghua vamua na ghaghanadia, nidia na boo keda boi haugna me govu! ³⁹ Kari gi na komi fata iraani ke leghua nigna na vanohehe a God, e vahotha puala ighamu kotida vasotora. Toatogha toetoke gi kotida eia sa fata itadia, eigna e boi toke gi ighamu kotida rihu pungusia a God."

⁴⁰ Mara na Kansol kena ghaghana na komi fata ke velea a Gamaliel ke jino. Imarea kena kilora mai mara na vetula mena velera mara na soldia bali thabuhira. Gi Mara na Kansol kena haghore heta vanira eigna kedana boi titionoa mua eigna a Jisas. Govu, gi ena lubati mamaluhara. ⁴¹ Imarea kena taveti au tadia Mara na Kansol mena totogo puala eigna a God ke lubatira eigna kedana papara eigna kena leghua a Jisas. ⁴² Leuleghu dani imarea kena talu velepuhira na komi tinoni kori Vathe ke Tabu nigna a God mi kori vathedia na komi tinoni. Imarea kena titionoa a Jisas a Vahavi.

6

Imarea kena Vahira e Vitu na Mane bali Haehathe kori Agutu Kiloau

* 5:34 "Farise" Reghia kori Diksonari

¹ Tagna na komi dani irangeni, kori vido sethe na tinoni kena turughu leghua a Jisas, na komi tinoni Jiu kena vaututuni kena haghore kori haghore Grik kena dikatadia tadia na komi tinoni Jiu kena vaututuni kena haghore kori haghore Arameik. Imarea kena velea mara kena haghore Arameik kena boi hathe toetokera nidia na vaivine thehe sasani kori vido kena kemulira na komi vanga leuleghu dani. ² Mi mara salaghe rua na mane vetula kena kilora haidu na komi tinoni kena vaututuni gougovu mena velera, "E boi jino gi kitida soto na titionoagna na haghoregna a God miti rugusi eigna na keukemu vanga. ³ Ara kulamami, oti vahira au itamiu e vitu na mane kena ghaghana bohera na komi tinoni. Imarea iraani kedana lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda batura me kedana thaothadogha. Ighami kitida hera na agutu iaani ⁴ eigna kitida tarai miti talu titiono na haghoregna a God eigna a Jisas." ⁵ Na komi tinoni gougovu kena ghaghana na komi fata iraani kena velea mara na vetula ke toke. Gi ena vahira Stiven (nigna na vaututuni ke heta puala me lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda batua), Filip, Prokorus, Nikano, Timon, Pamenas, ma Nikolas (sina manegna i Antiok ke boi Jiu kari e leghua na komi puhidia mara Jiu). ⁶ Imarea kena hatira vano e vitu na mane tadia mara na vetula, gi ena taboa na uludia mena tarai eidia.

⁷ Na haghoregna a God eigna a Jisas ke rongoragha tadia sethe na meleha. Ma na komi tinoni kena vaututuni i Jerusalem kena ghoi sethe vano. Me sethe na pris kena vaututunia mua na velepuhi eigna a Jisas.

Imarea kena Thotia a Stiven

⁸ God ke vatokea a Stiven me hea na mana bali eia sethe na reghithehe itadia na komi tinoni. ⁹ Kari kekeha tinoni Jiu kori vathe haidu kena kiloagna "Na Vathe Haidu nidia mara Seka kena Mamaluha ghohi" kena turughu sokara pungusia a Stiven. Mara iraani eidia e rua na meleha i Sairin mi Aleksandria, me rua na provins i Kilikia mi Asia. Imarea kena rihu haoghagore duagna a Stiven. ¹⁰ Kari ena boi tangomana na haghore tughuagna, eigna na Tarunga ke Tabu ke hathea imanea ma nigna na komi haghore ke thaothadogha puala. ¹¹ Gi imarea kena volira kekeha mane eigna kedana piapilau eigna a Stiven. Imarea kena velea, "Ighami kiti rongovia na mane iaani ke haghore diadikala Moses ma God."

¹² Na vunegna imarea kena velea iaani, na mavitu gougovu duadia mara puhidia mara Jiu mi mara Velepuhigna na Vetula nigna a Moses kena dikatadia tagna a Stiven. Imarea kena thotia mena hati vano tadia Mara na Kansol. ¹³ Gi mara kena hatira mai kekeha tinoni bali piapilau eigna imanea. Imarea kena velea, "Na mane iaani ke haghore diadikala hahalia na Vathe ke Tabu nigna a God ma na komi vetula nigna a Moses. ¹⁴ Ighami iti rongovia imanea ke velera na komi tinoni a Jisas gna i Nasaret keda reo horua na Vathe ke Tabu me tughura nida na komi puhi ke heghita a Moses." ¹⁵ Gi mara gougovu kori Kansol kena buta heta vano tagna Stiven mena reghia na dodorogna imanea, turughu kori langegna me horu kori luagna, ke vaghana na dodorogna na enjel.

7

Nigna na Titiono a Stiven ke Tatelia ke Ghaghana Bohea a God ma Moses

¹ Na pukuni naghoi pris ke huatia a Stiven, "Ehava? E tutuni ighoe ko haghore diadikala a God ma Moses na na Vathe ke Tabu nigna a God?" ² Gi a Stiven ke velea, "Mara puhi ma ara kulagu, rorongoi mai itagua. A God ke thaba haluhadi ke tate vania a hutuda Ebrahim kori vido imanea ke mono i Mesopotamia, gi e vano mono i Haran. ³ A God ke veleagna, 'Taveti au kori melehamu mi tadia ara vikemu mo vano kori na meleha inau kudu tuhu vanigho.' ⁴ Ma Ebrahim ke taveti au i Kaldea me vano mono i Haran me ghieghilei thehe a tamagna. Gi a God ke hatia maia a Ebrahim eeri, kori meleha ighita kati mono itagna ikeagaieni. ⁵ Kori vido iangeni, a God ke boi hea a Ebrahim sa vidoi thepa eni, teo sikei ghati vidogna. Keana a God ke taluhaghorea gi keda hea na meleha iaani vania Ebrahim ma arahai kedana havi mai kori vikegna. Toke a Ebrahim ke boi mono sa dathegna kori vido iangeni, a God ke taluhaghorea iaani vania imanea. ⁶ Kari a God ke velea mua iaani, 'Arahaai kedana havi mai kori vikemu kedana mono tagna sina meleha hutu nidia na komi tinoni tavogha. Na komi tinoni ngengeni kedana vasekara me kedana vaparara koragna e vati na hathangatu vinogha. ⁷ Kari na komi tinoni kedana vasekara ara vikemu, inau kudu vaparara. Leghugna iangeni imarea kedana taveti au kori meleha hutu iangeni mena mai maimanihihiu eeri.' ⁸ Gi a God ke velea Ebrahim eigna keda sogivaughithathara na komi gari mane, iaani na vaughithathagna na taluhaghore a God ke hea Ebrahim. Na vunegna iangeni, a Ebrahim ke sogivaughithatha a Aisak e alu na dani leghugna ke havi mai. Ma Aisak

ke sogivaughithatha Jakob, a dathegna. Ma Jakob ke sogivaughithathara e salaghe rua na dathegna mane. Imarea iraani e salaghe rua ara hutuda.

⁹ "Ara dathegna mane a Jakob kena tahotha puala tagna a Josep, a tahidia. Mena salemua vano itadia kekeha tinoni mi marea kena hati vano a Ijip eigna keda nigna na tinoni seka sina mane ngengeni. Keana a God ke mono duagna, ¹⁰ me hati mamaluha tagna na komi vahotha ke pada. Na king gna i Ijip, ke ghaghana bohea a Josep eigna na thaothadogha ke hea a God ke hutu puala. Ma na king ke hea na mana a Josep eigna keda vunaghi pungusira na komi tinonidia i Ijip me reireghira nigna na komi fata gougovu.

¹¹ "Kori vido iangeni na maghavu ke teo vanga ke kathera na komi meleha gougovu i Ijip mi Kenan. Na komi tinoni gougovu kena papara puala ma ara dathegna a Jakob, ara hutuda, kena boi tangomana na padagna sa vanga. ¹² Kori vido Jakob ke rongovia na vanga ke mono i Ijip, imanea ke vetulara ara hutuda ngengeni. Iangeni na turughugna na vanodia i Ijip. ¹³ Kori varuai vanodia, a Josep ke velera ara toghagna imanea a pukuni tahidia. Kori vido iangeni na komi tinoni kena titiono vania na king gna i Ijip eigna na vikegna a Josep. ¹⁴ Gi a Josep ke vetula vano na haghore tagna a Jakob, a tamagna, mara vikegna gougovu eigna kedana mai i Ijip. Ma na haidudia, e vitu hangavulu lima na tinoni. ¹⁵ Gi a Jakob ke vano mono i Ijip. Mi imanea duagna ara dathegna mane gougovu kena thehe ngengeni. ¹⁶ Sethe na vinogha leghugna iangeni, kori vido mara i Israel kena taveti au i Ijip, imarea kena hatira na huludia mena vano gilura i Sekem, kori na luma ke volia a Ebrahim tadia ara dathegna mane a Hemo.

¹⁷ "Kori vido na maghavu a God keda eia na hava ke taluhaghorea vania Ebrahim ke gharani mai ghohi, na nida na komi tinoni ighita mara Israel kena mono i Ijip ke sethe puala. ¹⁸ Gi sina king tavogha ke vunaghi pungusia Ijip. Imanea ke boi adoa a Josep ma na komi fata ke eia i hau. ¹⁹ Imanea ke pilaunira ara hutuda me vaparara puala. Imanea ke hurura eigna kedana sonira kori bea na komi meomeo mane.

²⁰ "Kori vido iangeni a Moses ke havi mai. Imanea na gari meomeo ke ulaghagna puala. A idogna ma tamagna koro reireghia kori vathedia nabagna e tolu na vula. ²¹ Kori vido koro boi tangomana rodia na poloagna, iroira koro boa aua i kosi, ma a dathegna vaivine na king ke pada me kalitia vaghagna a pukuni dathegna. ²² Mara i Ijip kena velepuhia imanea na komi fata kena thaothadoghagna. Imanea na mane thaothadogha kori haghore ma na komi fata ke eia ke toke puala.

²³ "Sina dani, kori vido a Moses ke rua tutughu kasa na vinoghagna, imanea ke magnahaghinia keda reghira nigna na komi tinoni, mara i Israel. ²⁴ Kori vido ke vano, imanea ke reghia sina manegna Ijip ke tupi diadikala sina manegna Israel. Gi a Moses ke hathea na manegna Israel me tughu tabirua na hahi ke eia na manegna Ijip me vathehea. ²⁵ A Moses ke toatogha nigna na komi tinoni kedana adoa a God ke vahia imanea eigna keda vamamaluhara, keana imarea kena boi thaothadoghagna.

²⁶ "Sina dani leghugna iangeni a Moses ke reghira e rua na manegna Israel koro rihu. Imanea ke hatia na hetagna eigna keda vasotora me velera, 'Romara! Roghamu eimiu i Israel vamua. Ehava gi oro rihu?'

²⁷ "Keana na mane ke turughua na rihu ke hovu aua a Moses me veleagna, 'Ahai ke velegho ighoe vaghagna na vunaghi bali fateghami na?' ²⁸ Ehava? O haga vatheheu vaghagna ko vathehea sina manegna i Ijip ignotha?' ²⁹ Leghugna ke rongovia na haghore iaani, a Moses ke ghogho au i Ijip me vano mono i Midian. Kori vido ke mono ngengeni a Moses ke taulaghi me havi e rua na dathegna mane.

³⁰ "Leghugna e rua tutughu na vinogha, sina enjel ke tate vania a Moses kori vido ke mono kori meleha ke gou hilighagna na suasupa i Sinai. Na enjel ke tate mai kori na ghai iso ke beubethu. ³¹ Moses ke reghia na ghai ke beubethu me vere nigna puala. Me huju vano itagna eigna keda reghi tokea. Gi a Lod God ke velea, ³² 'Inau nidia a God ara hutumu, a God nidia Ebrahim, Aisak, ma Jakob.' Moses ke mataghugna puala me aiariri. Imanea ke mataghu nigna na doroviagna na ghai iso ke beubethu. ³³ Gi a God ke veleagna, 'O hatia aua nimua na sadol kori naemu, eigna ighoe ko sokara kori thepa ke tabu. ³⁴ Inau ku reghia ghohi mara Ijip kena vaparara puala nigua na komi tinoni mu rongovia nidia na tangi. Na vunegna iangeni, inau ku horu mai bali vamamaluhara. Ikeagaieni inau kuda vetulagho tabiru i Ijip.' "

³⁵ Gi a Stiven ke velea mua, "A God ke vetula tabirua i Ijip a Moses, iangeni na mane na komi tinonidia i Israel kena siriuhaghinia i hau, kori vido kena velea, 'Ahai ke velegho ighoe vaghagna na vunaghi bali fateghami na?' Kari a God ke vetula imanea eigna keda vunaghi pungusira me vamamaluhara. Ma na enjel ke tate vania a Moses kori na ghai iso, imanea ke hathea a Moses kori eiagna. ³⁶ Ma Moses ke batura au mara Israel i Ijip.

Imanea ke eia na komi reghithhehe ke sethe i Ijip, kori Tahī ke Mela, mi kori meleha ke gou koragna e rua tutughu na vinogha.

³⁷ "Iaani a Moses, na mane ke velera mara Israel, 'A God keda vahi aua sikei profet vaghagu inau itadia nimiu na komi tinoni.' ³⁸ Ma Moses ke mono duadia ara hutuda kori vido kena mono kori meleha ke gou. Imanea ke titionoa tadia ara hutuda na komi fata ke titiono vania na enjel kori suasupa Sainai. A God ke kidi titionoa tagna a Moses na komi haghore i havi. Gi a Moses ke heghita ighita.

³⁹ "Keana ara hutuda kena bosi sasaa na leghuagna a Moses mena magnahaghinia kedana tabiru i Ijip. ⁴⁰ Kori vido a Moses ke talu mono mua kori suasupa, imarea kena veleagna a Eron, 'O agutu vanighami kekeha ngunguju bali batughita! Moses ke batughita au i Ijip, kari iti boi adoa na hava ke pada imanea.' ⁴¹ Kori vido iangeni imarea kena agutua na ngunguju ke vaghagna na kau mena havughaghi itagna. Mi marea kena eia na vangahaidu hutu bali togotu tagna na ngunguju kena agutua ghehedua. ⁴² Na vunegna iangeni a God ke taveti sanira me lubatira eigna kedana maimanihihia na aho, na vula ma na komi vaitughu. Iaani ke mono tagna na komi Rioriso ke Tabu kena risoa mara na profet:

'Ighamu na komi tinonidia Israel, koragna e rua tutughu na vinogha ighamu koti mono kori meleha ke gou, ighamu koti boi havughaghi tagua inau.

⁴³ Teo. Ighamu koti oha duamiu na vathe tapole ke tabu ke mono na ghod Molek* ikoragna,

moti hatia mua na ngungujugna na ghod vaitughu, Refan†.

Ighamu koti agutua na komi ngunguju iraani eigna kotida maimanihihia.

Na vunegna iangeni, inau kuda vetulaghamu vano tagna ke hau sethevugna vano i Babilon.'"

⁴⁴ Stiven ke velea mua, "Kori vido ara hutuda kena mono kori na meleha ke gou, imarea kena hulungia na vathe tapole ke tabu kena maimanihihia a God ikoragna. A God ke veleagna a Moses eigna keda agutua na vathe tapole iangeni, mi marea kena agutua leghuagna na totohgalegna a God ke tatelia vania a Moses. ⁴⁵ Leghugna iangeni, kori vido a Josua ke batura, ara hutuda kena hatia na vidoi thepa a God ke gigi aura na komi tinoni itagna. Kori vido kena vano kori meleha iangeni, imarea kena talu hatia duadia mua na vathe tapole ke hera ara hutudia. Kori na vathe tapole iangeni ara hutuda kena maimanihihia a God me ghieghilei jufu mai na maghavugna a King Deved. ⁴⁶ Deved ke vatotogo a God me kaea eigna keda agutua na Vathe ke Tabu vania imanea, na God nigna a Jakob. ⁴⁷ Kari a Solomon, a dathegna a Deved, ke agutua na Vathe ke Tabu vania a God.

⁴⁸ "Keana a God ke haluhadi puala me boi mono koragna na komi vathe kena agutua na komi tinoni. Sina profet ke risoa na komi haghore iraani a God ke velea, ⁴⁹ 'I popo na pukuni sapegu, mi thepa na bali tatapagna na naegu. Na thagi vathe ke hava kotida agutu vaniu na? E vahothahaghinighamu na agutuagna sa vido bali mamatho nigua itagna. ⁵⁰ Eigna inau ku agutua na komi fata gougovu.'

⁵¹ Stiven ke talu titiono mua me velera, "Pono puala na ulumiu! Na hehemiu ke vaghagna na komi tinoni bongihehe moti boi magnahaghinia na leghuagna na haghoregna God. Ighamu koti sokara pungusia hahali na Tarunga ke Tabu vaghagna vamua kena eia ara hutumiu i hau. ⁵² Ehava? E mono sikei profet i hau ara hutumiu kena boi vapara? Imarea kena vathehera na komi profet kena titiono eigna na maigna sina tinoni ke pukuni jino kori matagna a God. Imanea a Vahavi koti peroa moti vathehea. ⁵³ Toke ighamu kotida hatia ghohi na komi vetula nigua God tadia na komi enjel, ighamu koti boi leghua vamua!"

Imarea kena Piri Vathehea a Stiven

⁵⁴ Kori vido mara kena nagho tadia mara Jiu kena rongovia nigua na titiono a Stiven, imarea kena dikatadia puala mena gigiria na keidia. ⁵⁵ Keana na Tarunga ke Tabu ke vonungia a Stiven. Imanea ke tada hadi i popo me reghia na siladagna God, me reghia mua a Jisas ke sokara kori madothogna. ⁵⁶ Stiven ke veleragna, "Inau ku reghia na hughuta i popo ke hangavi ma na Dathei Tinoni‡ ke sokara kori madothogna a God!" ⁵⁷ Kori vido iangeni imarea kena ponotia na kulidia kori limadia mena ghuu heta. Gi ena raghe vano tagna a Stiven mena thotia. ⁵⁸ Imarea kena sarakia aua kosigna na meleha

* 7:43 "Molek" Molek na vaitughu kati kiloagna a Vinas. Maradia e rua na meleha i Kenan mi Fonisia kena maimanihihia. † 7:43 "Refan" Refan na vaitughu kati kiloagna a Satun. Mara i Ijip kena maimanihihia. ‡ 7:56 "Dathei Tinoni" Reghia kori Diksonari

i Jerusalem mena turughu piri vathehea. Mara kena piapilau eigna a Stiven kena au nida na oopo mena bora kori naegna sina mane mathangani, na ahagna a Sol.

⁵⁹ Kori vido kena piria, a Stiven ke tarai vaghagna iaani, "Lod Jisas, ko hati atua na tarungagu itamua." ⁶⁰ Gi e torongaghi tuturu horu kori thepa me ghuu heta, "Lod, o talutavogha na fata ke dika iaani kena eia!" Imanea ke velea iaani gi e thehe.

8

¹⁻² Kori ghaghanagna a Sol, na vatheheagna a Stiven, imarea kena eia na fata ke toke. Leghugna kena vathehea a Stiven, kekeha mane kena maimanihihia a God kena hatia na tonogna mena vano gilua. Imarea kena tangi heta eigna imanea.

A Sol ke Vaparara na komi Tinoni Kiloau

Turughu kori dani ke thehe a Stiven, mara puhidia mara Jiu kena turughu vaparara puala na komi tinoni kiloau i Jerusalem. Imarea gougovu kena ghogho vano tadia na komi meleha tadia e rua na provins i Jiudea mi Samaria. Mara na vetula vamua kena talu mono i Jerusalem. ³ Ma Sol ke turughu vadiadikalara na komi tinoni kiloau. Imanea ke haghe tadia na komi vathe me sarakira au na komi mane ma na vaivine kena vaututuni me bora haghe kori vathe tatari.

A Filip ke Titiono na Rorongo ke Toke kori Provins i Samaria

⁴ Na komi tinoni kena vaututuni kena ghogho sania i Jerusalem kena titiono na Rorongo ke Toke eigna a Jisas tadia na komi meleha kena vano. ⁵ Filip ke vano tagna sina meleha koragna na provins i Samaria me titiono vanira na komi tinoni eigna a Vahavi. ⁶ Kori vido kena reghia na komi reghithehe ke eia a Filip, imarea kena vaovarongo toetoke tagna na hava ke titiono imanea. ⁷ Filip ke gigi aura na komi tidatho itadia na komi tinoni ke sethe, ma na komi tidatho kena ghuu heta kori vido kena taveti au itadia. Ma Filip ke vatoke tabirura na komi tinoni ke lae na tonodia ba thehe na naedia. ⁸ Na komi tinoni gougovu kori meleha iangeni kena totogo puala eigna na komi fata iraani.

⁹ Kori meleha iangeni sina mane ke mono, na ahagna a Saimon. Kori vido ke boi vano mua a Filip ngengeni, a Saimon ke eia na komi thagi tiatidatho ma na komi tinonidia i Samaria kene vere nida puala itagna. Mi manea ke velera na komi tinoni imanea sina mane ke nagho. ¹⁰ Ma na komi tinoni gougovu kori meleha iangeni, turughu tadia mara kena kuma me jufu tadia mara kena padarongo, kena vaovarongo itagna mena velea na mana nigna a God ke mono itagna. Imarea kena kiloagna "Na Mana Hutu." ¹¹ Na komi tinoni kena vaovarongo itagna na vunegna e hau puala ghohi imanea ke eia na komi thagi tiatidatho irangeni. ¹² Kori vido a Filip ke titiono na Rorongo ke Toke eigna a Lod Jisas Krai na na havi ke vunaghi pungusia a God, sethe na mane ma na vaivine kena vaututuni mena siuvitabu. ¹³ Gi a Saimon ke vaututuni mua me siuvitabu. Leghugna iangeni imanea ke mono duagna Filip hahali me vere nigna puala tagna na komi reghithehe ke eia imanea.

¹⁴ Kori vido kena rongovia sethe na tinoni i Samaria kena vaututunia na rorongogna a Lod, mara na vetula kena mono i Jerusalem kena vetulara vano a Pita ma Jon itadia. ¹⁵ Kori vido koro jufu vano ngengeni, iromara koro tarai eigna kedana hatia na Tarunga ke Tabu, ¹⁶ eigna na Tarunga ke Tabu ke boi horu mai mua itadia. Imarea kena siuvitabu vamua kori ahagna a Lod Jisas. ¹⁷ Gi a Pita ma Jon koro tabora na uludia na komi tinoni kena vaututuni iraani, mena hatia na Tarunga ke Tabu.

¹⁸ Saimon ke reghia na Tarunga ke Tabu ke mai itadia na komi tinoni kori vido mara na vetula kena tabora na uludia. Mi manea ke hati maia na rongo tadia iromara Pita ma Jon ¹⁹ me velera, "Oro heu mai na mana iaani eigna kori vido inau kuda tabora na uludia na komi tinoni, imarea kedana hatia na Tarunga ke Tabu." ²⁰ Kari a Pita ke veleagna, "Na vunegna ighoe ko ghaghana ko tangomana na voliagna na hava a God ke hai hera vamua na komi tinoni, e toke gi a God keda diadikalagho duagna nimua na rongo! ²¹ Ighoe boi tangomana koda mono duamami kori nimami na agutu kiti ei vania a God, eigna na ghaghanamu ke boi jino kori matagna God. ²² O tughua na komi nimua toatogha ke dika, mo tarai kaea a God eigna keda talutavogha na komi nimua toatogha ke dika. ²³ Inau ku adoa ighoe ko pukuni tahotha puala ma na komi koakoa ke vunaghi pungusia na havimu."

²⁴ Saimon ke haghore tughua, "Oro tarai tagna a Lod eigu inau, eigna keda boi katheu na komi fata koro titiono."

²⁵ Leghugna a Pita ma Jon koro titiono na rorongogna a Lod ngengeni, iromara koro turughu taveti tabiru i Jerusalem. Kori vido koro taveti vano, iromara koro vano tadia sethe na meleha i Samaria moro titiono na Rorongo ke Toke.

Filip ke Siuivitabua sina Manegna i Itiopia

²⁶ Sina maghavu, na enjel nigna a Lod ke veleagna Filip, "O vano mo leghua na hangana ke turughu i Jerusalem me vano horu i Gasa. Na hangana iangeni ke vano hotaghigna na meleha ke gou." ²⁷ Ma Filip ke kaikaliti me taveti au. Kori hangana iangeni imanea ke pada sina manegna Itiopif Na mane iangeni, sina mane puhi ke reireghia nigna na rongo a Kandake, na Queen gna i Itiopia. Imanea ke vano ghohi i Jerusalem me maimanihihia a God, ²⁸ mi kori vido iangeni imanea ke taveti tabiru kori melehagna. Imanea ke nohe popogna na sape ke kiaria na hos me ijumia na rioriso ke risoa a profet Aisaia. ²⁹ Ma na Tarunga ke Tabu ke veleagna Filip, "O vano tagna na mane iangeni mo taetaveti ghaghireigna." ³⁰ A Filip ke raghe vano hilighagna me rongovia imanea ke ijumia na Rioriso ke Tabu ke risoa a profet Aisaia. Gi e huatia, "O thaothadoghagna mua na hava ko ijumia geri?"

³¹ Mi manea ke haghore tughua, "Ehava mu thaothadoghagna keda boi unuhia vaniu sa tinoni na ghaghanagna na?" Gi manea ke kaea a Filip eigna keda hahaghe duagna.

³² Na thevugna na Rioriso ke Tabu ke ijumia imanea iaani:

"Imarea kena hati vanoa imanea vaghagna kena hati vanoa na sip bali vathehea.

Vaghagna vamua na dathei sip ke boi tangi kori vido kena utuhia na sesehugna, imanea ke boi velea sa haghore.

³³ Imarea kena vamaomamoa ma na komi fata kena eia itagna ke boi jino.

Teo ahai ke tangomana na titionoara kukuagna,

eigna imanea ke teo sa dathegna kori vido kena vathehea."

³⁴ Na mane puhi iangeni ke huatia a Filip, "O veleu, a Aisaia ke titionoara imanea ghehegna ba sa tinoni tavogha?" ³⁵ Filip ke kidi unuhia vania na thevugna na Rioriso ke Tabu iaani, gi e titionoara na Rorongo ke Toke eigna a Jisas vania imanea. ³⁶⁻³⁷ Iromara koro talu taveti vano kori hangana moro mai laba tagna sina bea. Ma na mane puhi iangeni ke velea, "O reghia! Na bea iaani. Na hava ke vasotou gi kuda boi siuivitabu ikeagaieni?"* ³⁸ Mi manea ke veleagna nigna na mane agutu eigna keda vasotoa na hos. Gi oro vano horu kori bea ma a Filip ke siuivitabua.

³⁹ Kori vido koro au sania na bea, na Tarunga ke Tabu nigna a Lod ke hati aua a Filip, ma na mane puhi iangeni ke boi ghohi reghia mua a Filip. Keana imanea ke talu taveti vano kori melehagna me totogo puala. ⁴⁰ Sa fata vano keari a Filip ke jufu kori meleha i Asotus. Mi manea ke titionoara na Rorongo ke Toke ngengeni, mi tadia na komi meleha gougovu ke labangira me ghieghilei jufu i Sisaria.

9

A Sol ke Turughu Vaututunia a Jisas

¹ Kori vido iangeni a Sol ke talu haghore heta eigna keda vathehera na komi tinoni kena leghua a Lod. Imanea ke vano tagna na pukuni naghoi pris ² me kaea eigna keda risoa kekeha letasi vanira mara kena baubatu tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu kori meleha i Damaskus. Sol ke eia iaani eigna ke magnahaghina keda thotira me hatira vano i Jerusalem na komi mane ma na koi vaivine kena leghua na Hangana ke Tutuni kori meleha iangeni.

³ A Sol duadia kekeha mane kena taetaveti vano mi kori vido ke mai gharania i Damaskus, na raraha ke siasilada puala ke silada horu mai i popo me laema killilivia a Sol. ⁴ Imanea ke sikili horu kori thepa me rongovia na ohai haghore ke veleagna, "Sol, Sol, Ehava gi o vaparau na?"

⁵ Ma Sol ke huatia, "Lod, ahai ighoe na?"

Mi manea ke velea, "Inau a Jisas ko vaparau. ⁶ O sokara hadi mo vano kori na meleha. Sina tinoni ngengeni keda velegho na hava koda eia."

⁷ Mara gougovu kena taveti duagna a Sol kena vere nidia mena mono bughoro. Imarea kena rongovia na ohai haghore kari ena boi dorovia sa tinoni! ⁸ A Sol ke sokara hadi gi e buta na matagna, kari e boi tangomana na reghiagna sa fata. Imarea kena tangolia na limagna mena batua vanoa i Damaskus. ⁹ Koragna e tolu na dani imanea ke doa me boi vanga me boi kou.

¹⁰ Sina mane ke vaututuni, na ahagna Ananias, ke mono i Damaskus. A Lod ke tate vania me velea, "Ananias!"

Imanea ke haghore tughua, "Hee, Lod."

* **8:36-37** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 37 na thagi ke mono, 'Filip ke ania, "Gi ighoe ko vaututuni kori hehemu gougovu, ighoe tangomana koda siuivitabu." Ma na mane puhi iangeni ke velea, "Hee, inau ko vaututunia a Jisas Kraisa a Dathegna a God."'

¹¹ Gi a Lod ke veleagna, “O kaikaliti mo vano kori vathegna Jiudas ke mono kori hangana kena kiloagna ‘na Hangana Jino.’ Mo huatia eigna sina manegna i Tasus, na ahagna Sol. Ikeagaieni imanea ke tarai. ¹² Me dorovia ghohi sina mane kori salingau, na ahagna a Ananaias, ke mai me tangolia eigna keda ghoi reirei.”

¹³ Keana a Ananaias ke veleagna, “Lod, sethe na tinoni kena titiono vaniu eigna na mane iaani ma na komi fata ke dika ke eia itadia nimua na komi tinonidia i Jerusalem. ¹⁴ Ikeagaieni imanea ke mai eeni, ma na mara na naghoi pris kena lubatia eigna keda thotira na komi tinoni gougovu kena vaututunigho i Damaskus.”

¹⁵ Kari a Lod ke veleagna, “O vano! Eigna inau ku vahia a Sol eigna keda agutu vaniu. Imanea keda titiono eigu inau tadia na komi tinoni kena boi Jiu mi tadia na komi king mi tadia na komi tinonidia Israel. ¹⁶ Mi nau kuda vathaothadogha imanea eigna na komi papara hutu keda kathea kori vido imanea keda titiono eigu inau.”

¹⁷ Ma Ananaias ke taveti vano kori vathe ke mono a Sol me haghe. Me tangolia me veleagna, “Tahigu Sol, a Lod Jisas ke vetulau mai itamua. Imanea na mane ke tate vanigho kori hangana. Imanea ke vetulau mai eigna koda ghoi reirei tabiru ma na Tarunga ke Tabu keda haghevigho.” ¹⁸ Kori vido iangeni na fata ke vaghagna na vurugna na igha ke sikili horu kori matagna a Sol gi e ghoi reirei. Imanea ke sokara hadi me siuvitabu. ¹⁹ Govu, gi e vanga ma na tonogna ke ghoi heta tabiru.

A Sol ke Titiono a Jisas i Damaskus mi Jerusalem

Sol ke mono kekeha dani i Damaskus duadia na komi tinoni kena vaututuni. ²⁰ Kori vido iangeni, imanea ke turughu titiono eigna Jisas tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu. A Sol ke velera a Jisas a pukuni Dathegna God. ²¹ Arahai kena rorongu itagna kena vere nidia puala mena velea, “Na mane iaani na mane ke vaparara na komi tinoni kena vaututunia a Jisas i Jerusalem! Ighami kiti toatogha imanea ke mai eeni bali thotira arahai kena vaututuni me hatira vano tadia mara na naghoi pris.”

²² Kari nigna na titiono a Sol eigna a Jisas ke heta vano mua. Kori vido imanea ke tatelia vanira na komi tinoni Jiu i Damaskus a Jisas a Vahavi, imarea kena boi tangomana na veleagna sa fata bali haghore peoa.

²³ Sethe na dani ke haliau atu, gi mara puhidia mara Jiu kena haidu mena vapuipuhi bali vathehea a Sol. ²⁴ Kori dani ma na bongi imarea kena kaekalera na komi hageha kori peogna na meleha iangeni. Gi kedana reghia a Sol, imarea kedana vathehea. Keana a Sol ke rongovia na hava kena haga eia itagna. ²⁵ Na vunegna iangeni, tagna sina bongi mara nigna na vaovarongo a Sol kena hatia vano tagna sina wida kori peogna na meleha, mena uli horua i thepa kori na lapa hutu.

²⁶ Kori vido a Sol ke laba i Jerusalem, imanea ke magnahaghinia keda mono duadia na komi tinoni kena vaututuni. Kari imarea kena mataghunia eigna kena ghaghana imanea ke boi pukuni vaututunia a Jisas. ²⁷ Kari a Banabas ke talangia vanoa tadia mara na vetula me velera a Sol ke reghia a Lod kori na hangana i Damaskus ma a Lod ke haghore vania. Ma Banabas ke velera mua a Sol ke boi mataghu na titionoagna a Jisas i Damaskus. ²⁸ Gi mara na vetula kena vaututunia, ma Sol ke mono duadia hahali. Imanea ke vano ivei mi vei i Jerusalem me boi mataghu na titionoagna a Lod. ²⁹ A Sol ke titiono me rihu haohaghore duadia mara Jiu kena haghore na haghore Grik, kari imarea kena hiroa na puhi bali vathehea. ³⁰ Kori vido na komi tinoni kena vaututuni kena rongovia iaani, imarea kena talangi vanoa a Sol i Sisaria gi ena vetula vanoa kori melehagna i Tasus.

³¹ Leghugna iangeni, na komi tinoni kiloau tadia e tolu na provins i Jiudea mi Galili mi Samaria kena mono kori soleana. A God ke vaheta nidia na vaututuni me sethe na tinoni mua kena vaututuni. Imarea kena ghaghana bohea a God kori havidia ma na Tarunga ke Tabu ke vaheta na ghaghanadia.

A Pita ke Vatoke Tabirua na Mane ke Lae na Tonogna

³² Pita ke taveti vano tadia na komi meleha ke sethe eigna keda reghira na komi tinoni kena vaututuni. Me vano jufu tadia na komi tinoni nigna a Lod kena mono i Lida. ³³ Imanea ke pada sina mane ke lae na tonogna ingengeni, na ahagna a Ainias. E alu na vinogha ghohi, imanea ke nere vamua kori mathagna. ³⁴ A Pita ke veleagna, “Ainias, a Jisas Krai ke vatoke tabirugho! O sokara hadi mo loppo na mathamu.” Kori vido iangeni vamua a Ainias ke sokara hadi. ³⁵ Na komi tinoni kena mono i Lida mi Saron kena reghia Ainias, me sethe itadia kena vaututunia a Lod.

Pita ke Vahavi Tabirua a Dokas kori Thehe

³⁶ Kori meleha i Jopa ke mono sina vaivine ke vaututuni, na ahagna a Tabita. Na ahagna kori haghore Grik, a Dokas. Iia ke eia hahali na komi fata ke toke me hathera

arahai kena kuma. ³⁷ Kori vido a Pita ke mono i Lida, iia ke pada na vahaghi me thehe. Imarea kena kalitia na tonogna bali gilua gi ena hati hadia tagna sina chogho kori vathegna. ³⁸ Na komi tinoni kena vaututuni ngengeni kena rongovia a Pita ke mono i Lida ke gharania i Jopa. Mena vetulara vano e rua na mane bali vano kae huhuraa a Pita eigna keda mai saisami. ³⁹ Ma Pita ke vano duadia. Kori vido kena torongaghi mai, imarea kena hatia hadi kori chogho ke mono na tonogna a Dokas. Sethe na vaivine ke thehe ghohi ara taudia kena sokara kililivia Pita mena tangi. Iira kena tatelia itagna na komi oopo ma na komi pohe ke suki vanira a Dokas kori vido ke havi mua.

⁴⁰ Pita ke velera eigna kedana au gougovu kori na chogho iangeni, gi e torongaghi tuturu horu me tarai. Me rei vano kori na tonogna me velea, "Tabita, o sokara hadi!" Iia ke buta hadi me reghia a Pita me nohe hadi. ⁴¹ Pita ke tangolia na limagna me vasokarahinia gi e kilora mai na komi vaivine ke thehe ghohi ara taudia ma na komi tinoni kena vaututuni. Imanea ke tatelia vanira a Tabita ke havi tabiru ghohi. ⁴² Na komi tinoni gougovu i Jopa kena rongovia na rorongogna na reghithehe iaani, me sethe na tinoni kena vaututunia a Lod. ⁴³ Ma Pita ke mono hau sina vido i Jopa kori vathegna a Saimon, na mane ke agutua kekeha fata kori ghughuligna na kau.

10

Sina Enjel ke Tate Vania a Konilius

¹ Sina manegna Rom, na ahagna a Konilius, ke mono i Sisaria. Imanea sina vunaghi koragna na boo i soldia kena kiloagna "Na boo gna i Itali." ² Imanea duadia na komi tinoni kena mono kori vathegna kena boi Jiu, kari ena ghaghana bohea a God. Imanea ke keukemu puala tadia na komi tinoni Jiu kena kuma, me tarai hahali tagna God. ³ Sina dani, nabagna tangi tolu kori hinaota, sina enjel nigna God ke tate vania me veleagna, "Konilius!" ⁴ Imanea ke mataghu me buta vano tagna me velea, "Mane puhi, na hava ko magnahaghinia?"

Ma na Enjel ke veleagna, "A God ke totogo eimu ighoe eigna ighoe ko tarai hahali mo hera na rongo tadia na komi tinoni kena kuma. ⁵ O vetulara vano kekeha mane i Jopa eigna kedana talangia mai sina mane na ahagna a Saimon Pita. ⁶ Imanea ke mono duagna sina mane, ke ahagna mua a Saimon, na mane ke ado agutua kekeha fata kori ghughuligna na kau. Vathegna imanea ke mono ghaghireigna na tahi."

⁷ Kori vido ke taveti au na enjel, a Konilius ke kilora mai itagna e rua nigna na mane agutu me sina nigna soldia. Na soldia iaani ke ghaghana bohea a God. ⁸ A Konilius ke titiono vanira na komi fata na enjel ke veleagna, gi e vetulara vano i Jopa.

Pita ke Reghia na Salingau

⁹ Na dani leghugna iangeni, nabagna hotaghi dani, tolu na mane iangeni kena taetaveti kori hangana mena mai gharania i Jopa. Kori vido iangeni, a Pita ke hadi popo i vathe bali tarai. ¹⁰ Imanea ke rofo me haga vanga ghagna. Keana, kori vido kena kalitia na vanga, imanea ke reghia na salingau. ¹¹ Imanea ke reghia na maaloa ke hangavi, me reghia na fata ke vaghagna na pohe hutu kena uli horua kori thepa tagna e vati na kujukugna. ¹² Koragna na pohe hutu iangeni, sethe na thagi fata kaukagu ke mono, ma na komi poli, ma na komi doko, ma na komi thagi manu. ¹³ Gi na ohai haghore ke veleagna, "Pita, o sokara hadi. Vathehera mo ghanira."

¹⁴ Keana a Pita ke velea, "Teo, Lod! Kori havigu doudolu, inau ku boi ghania sa fata ke lutia nimami na komi vetula ighami mara Jiu."

¹⁵ Ma na ohai haghore ke ghoi velea, "Na vunegna a God ke velea na komi fata iraani e toke vamua bali vanga, o saghoi velea na komi fata iraani e boi toke." ¹⁶ Na titiono iaani ke tolu horu maigna tagna a Pita, gi na pohe hutu ke ghoi tabiru hadi kori maaloa.

Pita ke Vano me Reghia a Konilius

¹⁷ Kori vido a Pita ke toatogha eigna na ghaghanagna na salingau ke tate mai itagna, tolu na mane ke vetulara vano a Konilius kena pada ghohi na vathegna a Saimon. Imarea kena sokara kosigna na hagetha kori peogna na vathe. ¹⁸ Gi ena huatia sina tinoni kori vathe, "A Saimon Pita ke mono eeni ba teo?" ¹⁹ Kori vido a Pita ke talu hiohiroa mua na ghaghanagna na salingau, na Tarunga ke Tabu ke veleagna, "Tolu na mane kena mai hirogho. ²⁰ O vano horu itadia mo saghoi ghaghana ruarua na vano duadia, eigna inau ku vetulara mai eeni."

²¹ Gi a Pita ke horu vano itadia me velera, "Inau na mane koti hirou. Ehava gi oti mai?"

²² Mi tolu mara kotolu veleagna, "A Konilius, na vunaghigna sina boo i soldia, ke vetulaghami mai. Imanea na mane jino me maimanihihia God. Ma na komi tinoni Jiu

kena ghaghana bohea puala imanea. Sina enjel nigna a God ke veleagna gi keda kaegho ighoe bali atu kori vathegna eigna keda rongovia na hava koda velea ighoe.”²³ Ma Pita ke velera eigna kedana haghe mai kori vathe bali nere kori bongi iangeni. Kori vuvugheigna, imanea mi kekeha tinonigna i Jopa kena vaututuni kena taveti duadia tolu na mane irangeni.

²⁴ Sina dani leghugna iangeni, imarea kena jufu i Sisaria. A Konilius ke kilora mai ghohi kori vathegna ara vikegna mara kulagna, mena pitua a Pita. ²⁵ Kori vido a Pita ke jufu vano, a Konilius ke torongaghi tuturu itagna me maimanihihia. ²⁶ Keana a Pita ke vasokarahinia me veleagna, “O sokara hadi. Inau na tinoni vaghamu ighoe vamua.”

²⁷ Pita ma Konilius koro titiono kori vido koro haghe vano korai vathe tadia na komi tinoni ke kilora mai a Konilius. ²⁸ Gi a Pita ke velera, “Ighamu oti adoa ghohi, e boi jino kori nimami na komi vetula ighami mara Jiu kitida sighora ba mono duadia arahai kena boi Jiu. Keana a God ke tatelia vaniu ghohi e boi toke kuda toatogha kekeha tinoni kena boi naba kuda mono duadia. ²⁹ Iangeni na vunegna inau ku sasaa kuda mai kori vido imarea kena mai mena kaeu. Ikeagaieni inau ku magnahaghinia kuda adoa na vunegna ko kaeu bali mai.”

³⁰ Ma Konilius ke haghore tughua, “Iaani na vatolugna na dani leghugna na dani inau ku tarai kori vathegu kori tangi tolu. Sa fata vano keari, sina mane ke siasilada nigna na poko ke sokara mai i naghogu. ³¹ Me veleu, ‘God ke rongovia nimua na tarai me reghia na haehathe ko eia tadia na komi tinoni kena kuma. ³² Mo vetulara vano kekeha mane i Jopa eigna kedana talangia mai sina mane na ahagna a Saimon Pita. Imanea ke mono duagna sina mane, ke ahagna mua a Saimon, ke agutua kekeha fata kori ghuighuligna na kau. Vathegna imanea ke mono ghaghireigna na tahi.’ ³³ Iangeni na vunegna inau ku vetulara atu saisami e tolu na nigua mane agutu, me toke puala ighoe ko mai. Ikeagaieni, ighami gougovu kiti haidu eeni kori matagna a God bali rongovia na komi fata a Lod ke veleghe eigna koda titionoa itamami.”

Nigna na Titiono a Pita vanira Mara kena boi Jiu

³⁴ Gi Pita ke titiono vanira vaghagna iaani, “Ikeagaieni inau ku thaothadoghagna ghohi, na komi tinoni gougovu ke nanaba vamua kori matagna God. ³⁵ A God ke tootogo eidia na komi tinoni gougovu kori maramagna kena ghaghana bohea mena eia na komi fata ke jino. ³⁶ Ighamu koti adoa ghohi na rorongogna a God ke vetula tadia mara i Israel. Iangeni na Rorongo ke Toke ke velea na komi tinoni kedana tangomana na mono kori soleana duagna a God eigna na hava ke eia a Jisas. Ma Jisas ke vunaghi pungusira na komi tinoni gougovu. ³⁷ Moti adoa mua na hava ke tate mai kori provins i Jiudea, turughu kori meleha i Gallili leghugna a Jon ke velera na komi tinoni eigna kedana siuvitabu. ³⁸ Na hava ke tate mai ke vaghagna iaani. A God ke hea Jisas gna Nasaret na Tarunga ke Tabu ma na mana. Govu, gi imanea ke taveti vano tadia sethe na meleha bali eia na komi fata ke toke me vatoke tabirura arahai kena papara saragna na mana nigna a Satan. A Jisas ke tangomana na eiagna iaani eigna a God ke mono duagna.

³⁹ “Ighami mara na vetula gougovu kiti reghia na komi fata gougovu ke eia imanea i Jerusalem mi tadia na komi meleha i Israel. Imarea kena vathehea kori ghaibabala, ⁴⁰ keana kori vatolugna na dani a God ke vasokara tabirua me lubatira kekeha tinoni eigna kedana reghia. ⁴¹ Boi na komi tinoni gougovu kena vaututuni kena reghia, keana ighami mara na vetula vamua ke kidi vahighami a God bali titiono vanira na komi tinoni eigna imanea. Ighami na komi tinoni kiti vanga miti kou duagna a Jisas leghugna ke sokara tabiru kori thehe. ⁴² Ma Jisas ke velegami eigna kitida titionoa na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni gougovu miti velera imanea na mane ke vahia a God eigna keda fatera arahai kena havi mua ma arahai kena thehe ghohi. ⁴³ Ma na komi profet gougovu kena risoa eigna imanea tadia na komi Rioriso ke Tabu. Imarea kena risoa gi arahai kena vaututunia a Vahavi, a God keda talutavogha na komi paluhadia eigna na hava keda eia a Vahavi.”

Na Tarunga ke Tabu ke Haghevira na Mara kena boi Jiu

⁴⁴ Kori vido a Pita ke talu haohaghore mua, na Tarunga ke Tabu ke haghevira na komi tinoni kena rorongogna itagna. ⁴⁵ Na komi tinoni Jiu kena vaututuni kena mai duagna Pita kena vere nidia puala eigna God ke hera ghua na Tarunga ke Tabu tadia arahai kena boi Jiu. ⁴⁶ Mara Jiu kena mono ngengeni kena adoa a God ke hera na Tarunga ke Tabu eigna kena rongovira imarea kena haohaghore tadia na komi haghore nidia arahai tavogha mena veletokea God.

Ma Pita ke velera mara Jiu, ⁴⁷ “Na komi tinoni iraani, a God ke hera na Tarunga ke Tabu vaghagna vamua ke heghita ighita. Teo ahai keda velea e boi jino katida siuvitabura.”

⁴⁸ Gi a Pita ke velera eigna kedana siuvitabu kori ahagna Jisas Kraiss. Leghugna kena siuvitabu, imarea kena kaea Pita eigna keda mono duadia kekeha dani mua.

11

A Pita ke Titiono vanira Mara Kiloau i Jerusalem

¹ Mara na vetula ma na komi tinoni kena vaututuni kena mono kori provins i Jiudea kena rongovia mara kena boi Jiu kena vaututunia na rorongogna a God eigna a Jisas.

² Pita ke vano i Jerusalem mi kori vido imanea ke jufu vano, kekeha mara Jiu kena vaututuni kena haghore diadikala imanea. ³ Imarea kena veleagna, "E boi jino ighoe ko vano haghe kori vathedia arahai kena boi sogivaughithatha mo vanga duadia!"

⁴ Ma Pita ke titiono vanira na komi fata gougovu ke pada imanea. ⁵ Imanea ke velea, "Inau ku mono kori meleha i Jopa, mi kori vido ku tarai sina dani, inau ku reghia na salingau. Inau ku reghia na maaloa ke hangavi mu reghia na fata ke vaghagna na pohe hutu kena uli horua kori thepa tagna e vati na kujukugna. Na fata iangeni ke horu mai itagua. ⁶ Kori vido ku dodoro koragna na pohe hutu iangeni, inau ku reghia sethe na thagi fata ke kaukagu, ma na komi poli, ma na komi doko, ma na komi thagi manu. ⁷ Gi u rongovia na ohai haghore ke veleu, 'Sokara hadi Pita. O vathehera mo ghanira!'

⁸ "Keana, inau ku haghore tughua, 'Teo Lod! Kori havigu doudolu, inau u boi ghania sa fata ke boi lubatighami kori nimami na komi vetula ighami mara Jiu.'

⁹ "Keana na ohai haghore ke velea mua, 'Na vunegna a God ke velea na komi fata iraani e toke vamua bali vanga, o saghoi velea na komi fata iraani e boi toke.' ¹⁰ Na titiono iaani ke tolu horu maigna itagua, gi na pohe hutu ma na komi fata ikoragna ke ghoi tabiru hadi kori maaloa.

¹¹ "Kori vido vamua iangeni, e tolu na mane kena vetulara mai kalasu i Sisaria kena jufu mai kori na vathe ku mono itagna. ¹² Ma na Tarunga ke Tabu ke veleu eigna kuda boi ghaghana ruarua na vano duadia. Ono na mane iraani kena vaututuni kena taetaveti duagu, miti vano duadia tolumara kori vathegna a Konilius i Sisaria. ¹³ Ma Konilius ke titiono vanighami sina enjel ke tate vania me veleagna, 'O vetulara vano kekeha mane i Jopa eigna kedana talangia mai sina mane na ahagna Saimon Pita. ¹⁴ Imanea keda titiono vanigho na rorongoga keda vahavigho ighoe duamu na komi tinoni kena mono kori vathemu.'

¹⁵ "Boi hau leghugna ku turughu titiono vanira, na Tarunga ke Tabu ke haghevira vaghagna vamua ke haghevighita i hau. ¹⁶ Gi u togha tabirua na hava ke velegghita nida a Lod Jisas, 'A Jon ke siuvitabura na komi tinoni kori bea, keana ighamu kotida siuvitabu kori Tarunga ke Tabu.' ¹⁷ Na vunegna a God ke hera na Tarunga ke Tabu vaghagna vamua ke heghita kori vido kati vaututunia a Lod Jisas Kraiss, e boi jino gi kuda sokara pungusia nigna na vanohehe a God."

¹⁸ Kori vido mara Jiu kena vaututuni kena rongovia na titiono ke eia a Pita, imarea kena boi haghore diadikala mua, kari ena veletoke vamua a God. Imarea kena velea, "Ikeagaieni, a God ke lubatira arahai kena boi Jiu eigna kedana tughua na havidia ke koakoa bali hatia na havi ke teo na govugna."

Mara i Antiok kena Rongovia na Rorongoga ke Toke

¹⁹ Sethe na tinoni kena vaututuni kena ghogho sania i Jerusalem kori vido na komi tinoni ngengeni kena vaparara leghugna na theheagna a Stiven. Kekeha itadia kena vano jufu kori provins i Fonia, na moumolu i Saiprus, ma na meleha Antiok kori provins i Siria. Imarea kena titiono na Rorongoga ke Toke, kari tadia arahai kena Jiu vamua. ²⁰ Keana kekeha mara kena vaututuni kori moumolu i Saiprus ma na meleha i Sairin kena vano kori meleha i Antiok mena titiono na Rorongoga ke Toke eigna a Lod Jisas tadia arahai kena boi Jiu. ²¹ Na mana nigna God ke mono itadia, me sethe na tinoni kena vaututuni mena turughu leghua a Lod.

²² Na komi tinoni kiloau i Jerusalem kena rongovia na rorongoga iaani, mena vetula vano a Banabas i Antiok. ²³ Imanea ke totogogna puala kori vido ke torongagi vano i Antiok me reghia na hava a God ke ei vanira na komi tinoni kena vaututuni ngengeni eigna ke dothovira. Imanea ke vaheta na ghaghanadia eigna kedana leghua a Lod kori hetadia gougovu. ²⁴ Me sethe na tinoni i Antiok kena vaututunia a God eigna Banabas na mane toke, ma nigna na vaututuni ke heta, ma na Tarunga ke Tabu ke vonungia.

²⁵ Gi a Banabas ke taveti au i Antiok me vano hiroa a Pol i Tasas. ²⁶ Kori vido ke vano pada, imanea ke hati tabirua maia i Antiok, moro mono duadia na komi tinoni kiloau ngengeni. Sina vinogha doudolu koro mono ngengeni me sethe na tinoni koro velepuhira. Antiok na meleha na komi tinoni kena kidi kiloragna arahai kena vaututuni, "Na komi tinoni nigna a Kraiss."

²⁷ Kori vido iangeni kekeha profet kena vaututuni kena turughu mai i Jerusalem mena vano i Antiok. ²⁸ Sikei itadia, na ahagna Agabus. Kori nigna mana na Tarunga ke Tabu, imanea ke titiono au na maghavugna na teo vanga keda padara na komi meleha gougovu ke vunaghi pungusira mara i Rom. (Iaani ke tate mai kori vido a Klodius na King gna i Rom.*) ²⁹ Ma na komi tinoni kena vaututuni i Antiok kena toatogha kedana eia sa haeathe tadia mara kena vaututuni i Jiudea. Imarea gougovu kena kalitia na rongo leghuagna e ngiha na rongo kena tonogna. ³⁰ Gi ena hera Banabas ma Sol nidia na dotho eigna koroda hatia vano itadia mara kena baubatu kori kiloau i Jerusalem.

12

King Herod Agripa ke Vaparara Mara Kiloau

¹ Kori vido iangeni, a King Herod Agripa ke vaparara kekeha tinoni kiloau. ² Imanea ke velera mara na soldia eigna kedana vihukia na luagna a Jemes, a tahigna a Jon. ³ Kori vido a Herod ke reghira mara puhidia mara Jiu kena magnahaghinia na hava ke eia, imanea ke thotia a Pita. Imanea ke eia iaani kori vido mara Jiu kena eia na Laulahugna na Bred ke Teo sa Isi Ikoragna.* ⁴ Imarea kena boa kori vathe tatari me vati na boo i soldia kena kaekalea. E vati na soldia kena mono itagna sina boo. Herod ke toatogha keda fatea a Pita naghodia mara Jiu leghugna na Laulahugna na Thovoliungi.† ⁵ Kori vido ke mono a Pita korai vathe tatari, na komi tinoni kiloau kena tarai heta tagna God eigna imanea.

God ke Vetula na Enjel bali Vamamaluha a Pita

⁶ Kori bongi gi e jufu mai na dani a Herod keda fatea imanea, a Pita ke nere hotaghidia e rua na soldia. Rua na sen koro taria kori limagna a Pita gi oro taria kori limadia. Kekeha soldia mua kena kaekalea na hagehagna na vathe tatari. ⁷ Sa fata vano keari, sina enjel nigna a Lod ke tate mai ma na laema ke raraha kori vido ke mono a Pita. Na enjel ke chokua kori sokugna me raraia. Imanea ke veleagna, "O saisami mo sokara hadi!" Kori vido vamua iangeni, e rua na sen ke sikili horu kori limagna a Pita. ⁸ Gi na enjel ke veleagna, "O vahaghea nimua na poko ma na sadol." Pita ke eia iangeni gi na enjel ke velea mua, "O vahaghea nimua na oopo mo leghuu inau." ⁹ Pita ke leghua na enjel, keana a Pita ke toatogha ke maumaturungita vamua me boi adoa na komi fata ke eia na enjel ke pukuni tutuni. ¹⁰ Iromara koro taetaveti liungia ghohi e rua na boo i soldia moro mai kori hageha ke aian kori naghogna na peogna na vathe tatari. Ma na hageha iangeni ke hangavi ghehegna moro taveti au i kosi. Iromara koro taetaveti vano sina ghathi vido iso kori hangana, gi na enjel ke saisami taveti sania.

¹¹ Kori vido iangeni a Pita ke thaothadoghagna na hava ke tate mai me velea, "Ikeagaieni inau ku pukuni adoa a Lod ke vetula nigna na enjel bali vahaviu tagna Herod ma na komi fata kena haga eia itagua mara puhidia mara Jiu."

¹² Kori vido a Pita ke thaothadoghagna a God ke vamaumaluha, imanea ke vano kori vathegna a Meri, idogna a Jon Mak. Sethe na tinoni kena vaututuni kena haidu ngengeni mena tarai. ¹³ A Pita ke kiokido kori hagehagna na peogna na vathe, ma na vaivine mathangani ke agutu kori vathe iangeni, na ahagna a Roda, ke mai bali hangavia na hageha. ¹⁴ Keana kori vido ke rongovia na haghoregna a Pita, iia ke totogo nigna puala me havaghinia na hangaviagna na hageha. Iia ke ghoi raghe tabiru korai vathe me velea, "Pita ke sokara kori hagehagna na peo!"

¹⁵ Keana imarea kena boi vaututunia mena veleagna, "O mee!" Keana na vunegna iia ke talu hetaghagna, imarea kena velea, "Da na enjel bali reireghia a Pita‡ ke mai."

¹⁶ Pita ke talu kiokido mua mena ghieghilei hangavia na hageha vania. Kori vido kena reghia, imarea kena vere nidia puala. ¹⁷ Gi Pita ke tuhu hadia na limagna eigna kedana bughoro, me velera na hava ke eia a Lod kori hati auagna kori vathe tatari. Imanea ke velera eigna kedana titiono na fata iaani tagna Jemes ma na komi tinoni kena vaututuni. Gi a Pita ke taveti au me vano tagna na meleha ke tavogha.

* **11:28** "King gna i Rom" Reghia kori Diksonari * **12:3** "Na Laulahugna na Bred ke Teo na Isi Koragna" Tagna na laulahu iaani, mara Jiu kena togha tabiru na dani Moses ke batura au i Ijip ara hutudia. Kori vido iangeni, imarea kena kukia na bred ke teo na isi koragna eigna kedana taveti au saisami. † **12:4** "Na Laulahugna na Thovoliungi" Tagna na laulahu iaani, mara Jiu kena togha tabiru na bongi na enjel nigna a God ke thovoliungira mara Israel kena havula na ghaughabuagna na dathe i sip kori hagehagna na komi vathedia me vathehera na komi gari mane ke havi nagho tadia mara Ijip. ‡ **12:15** "enjel bali reireghia a Pita" God ke hera nigna na komi tinoni na enjel bali reireghira (Psalm 91:11, Matiu 18:10, Hibru 1:14) Mara Jiu kena vaututunia na enjel bali reireghia na tinoni, na dodorogna ke vaghagna na tinoni ke reireghia.

¹⁸ Kori vevugheigna hadi, mara na soldia kori vathe tatari kena hahi hehedia puala eigna na hava ke pada a Pita. ¹⁹ Herod ke velera kori nigna na soldia eigna kedana hiroa a Pita kari ena boi pada. Imanea ke huatira na kori soldia kena kaekalea a Pita, gi e velera kekeha soldia tavogha eigna kedana hatira vano bali vathehera. Leghugna iangeni a Herod ke taveti au i Jiudea me vano i Sisaria me mono ngengeni sina vido.

God ke Vathehea a Herod

²⁰ Herod ke dikatagna puala tadia na kori tinonidia i Taia mi Saidon. Na vunegna ghadia na vanga na kori tinoni iraani ke mai kori meleha a Herod ke vunaghi pungusia, imarea kena vetulara vano kekeha mane puhi tagna a Herod eigna kedana vajinoa na ririhu varihotaghidia. Keana imarea kena kidi vano tagna Blastus, sina mane puhi ke agutu vania a Herod. Imarea kena kaea imanea eigna keda hathera, mi manea ke hiira. ²¹ Kori dani imanea ke talua bali eia na haidu duadia mara puhidia i Taia mi Saidon, a Herod ke vahaghea nigna na naghoi poko me nohe kori sapegna na king. Gi imanea ke eia na titiono itadia. ²² Na kori tinoni kena rorongong itagna kena ghuu hadi vaghagna iaani, "Na mane iaani sina ghod, boi na tinoni!"

²³ Kori vido vamua iangeni, sina enjel nigna God ke vavahaghia Herod eigna imanea ke boi velera na kori tinoni eigna kedana maimanihihia a God vamua. Boi hau leghugna iangeni na kori poipoli kena ghania me thehe.

²⁴ Na haghoregna a God eigna a Jisas ke rongoragha tadia na kori meleha me sethe na tinoni kena vaututuni.

²⁵ Leghugna a Banabas ma Sol koro hera na kori tinoni kiloau i Jerusalem nidia na rongo dotho mara i Antiok, romara koro tabiru vano i Antiok. Moro hatia a Jon Mak duadia.

13

Mara Kiloau i Antiok kena Vahira a Banabas ma Sol

¹ Kekeha profet mi kekeha tinoni velepuhi kena mono tadia na kori tinoni kiloau i Antiok. Kekeha itadia a Banabas, Saimon, (kena kiloagna na mane jongo), Lusius (eigna Sairin), Sol, ma Manain (imanea ke hutu hadi duagna a King Herod Antipas kori vathegna). ² Sina dani, kori vido mara iraani kena tarai mena sota kori vanga, na Tarunga ke Tabu ke velera, "Oti vahira a Banabas ma Sol bali eia na agutu ku vahira koroda eia." ³ Kori vido kena vagovua na tarai ma na sota, imarea kena taofira a Banabas ma Sol, gi ena vetulara au.

Banabas ma Sol koro Vano kori Moumolu i Saiprus

⁴ Leghugna na Tarunga ke Tabu ke vetulara au Banabas ma Sol, iromara koro taveti vano kori meleha i Selusia. Gi oro hahaghe kori vaka moro vano kori moumolu i Saiprus. ⁵ Kori vido koro torongaghi vano kori meleha i Salamis, iromara koro vano kori vathe haidu nidia mara Jiu moro titiono na haghoregna a God eigna a Jisas. A Jon Mak ke taveti duadia bali hathera kori agutu.

⁶ Imarea kena taveti vano sethevu i moumolu mena jufungia na meleha i Pafos. Ingengeni iromara koro pada sina mane Jiu, na ahagna a Bajisas. Imanea sina mane ke eia na kori thagi tiatidatho mi mane na profet piapilau. ⁷ Imanea a kulagna a Segius Paolus, sina mane ke thaothadogha puala ke Primia kori moumolu iangeni. Na Primia ke kilora mai a Banabas ma Sol eigna ke magnahaghinia na rongoviagna na haghoregna God eigna a Jisas. ⁸ Kari Bajisas (kena kiloagna Elimas kori haghore Grik) ke sokara pungusira a Banabas ma Sol eigna ke bosi magnahaghinia a Segius Polas keda vaututunia a Jisas. ⁹ Kori vido iangeni, a Sol, kena kiloagna mua Pol, ke vonungia na Tarunga ke Tabu. Imanea ke rei vano tagna Elimas ¹⁰ me veleagna, "Ighoe a dathegna a Satan! Ighoe ke vonungigho na kori thagi piapilau ma na kori puhimu ke dika mo thevuika tagna na kori fata ke toke. Ighoe teo koda soto na pilungagna kililia na kori velepuhi ke tutuni eigna a Lod. ¹¹ Na vunegna iangeni a God keda vaparagho. Ighoe koda doa mo boi tangomana koda reghia na raraghagna na aho tagna kekeha dani." Kori vido vamua iangeni, vaghagna imanea ke mono koragna na kovesa ke puni me doa na matagna. Imanea ke hai taetaveti memee kilili me hiroa sa tinoni keda tangolia na limagna bali batua. ¹² Kori vido ke reghia na hava ke pada a Elimas, na Primia ke vaututuni eigna ke vere nigna puala tagna na kori velepuhi eigna a Lod.

A Pol ma Banabas koro Mono i Antiok kori Provins i Pisdia

¹³ A Pol ma arahai kena taveti duagna kena hahaghe kori vaka i Pafos mena vano i Pega, sina meleha kori provins i Pamfilia. Ingengeni a Jon Mak ke taveti sanira a Banabas ma Pol me tabiru i Jerusalem. ¹⁴ Romara koro au sania i Pega moro taetaveti vano i

Antiok kori provins i Pisidia. Kori Sabat romara koro vano haghe moro nohe kori vathe haidu nidia mara Jiu. ¹⁵ Leghugna kena ijumia na komi vetula nigna Moses ma na komi Rioriso ke Tabu nidia na komi profet, mara kena baubatu kori tarai kena vetula vano sina tinoni itadia romara. Imanea ke velera, "Ara kulamami, gi koroda magnahaghina na veleghamigna sa titiono keda hatheghami, mai moro titiono vanighami."

¹⁶ Gi a Pol ke sokara hadi me tuhu hadia na limagna eigna kedana bughoro na komi tinoni. Gi e velera, "Ighamu mara Israel, mi ghamu mara koti boi Jiu koti maimanihia God, oti vaovarongo mai itagua! ¹⁷ Nida a God ighita na komi tinonidia Israel ke vahira ara hutuda, me vahetara me vasethera kori vido kena mono i Ijip. Kori nigna na mana ke heta, a God ke batura au kori meleha iangeni. ¹⁸ Toke imarea kena huhughua sethe na maghavu, imanea ke mono duadia kori meleha ke gou koragna e rua tutughu na vinogha. ¹⁹ Gi a God ke vadiadikalara e vitu na vike kena mono i Kenan, me heghita ighita mara Israel na meleha iangeni eigna katida tonogna. ²⁰ Turughu kori maghavu ara hutuda kena vano i Ijip me ghieghilei jufu na maghavu ara dathedia kena mono toke i Kenan, vaghagna e vati na hathangatu me lima hangavulu na vinogha.

"Leghugna iangeni a God ke vahira na koi vunaghi eigna kedana vunaghi pungusira ara hutuda me ghieghilei laba mai na maghavugna a profet Samuel. ²¹ Gi na komi tinoni kena kaea a God eigna keda hera na king, ma God ke hera a Sol, dathegna a Kis. Imanea na vikegna a Benjamin me vunaghi pungusira mara i Israel e rua tutughu na vinogha. ²² Gi a God ke vagovua a Sol me vahia a Deved eigna keda nidia na king. Iaani na hava ke velea God eigna a Deved, 'Inau ku reghia a Deved, dathegna Jesi, sina mane ke pukuni leghua nigua na vanohehe. Imanea keda eia na komi fata gougovu ku magnahaghinia keda eia.'

²³ "I hau a God ke taluhaghorea gi sina mane kori vikegna Deved keda havi mai, mi mane keda vahavira na komi tinonidia Israel. Ma na mane iangeni a Jisas. ²⁴ Gi e turughua nigna na agutu a Jisas, a Jon Siuovitabu ke titionoa tadia na komi tinonidia Israel eigna kedana tughua na havidia ke koakoa mena siuovitabu. ²⁵ Kori vido a Jon ke gharani vagovua ghohi nigna na agutu, imanea ke huatira na mavitu, 'Ehava? Ighamu koti toatogha inau a Vahavi? Inau u boi imanea! Keana imanea keda mai leghugu. Inau ku bosu naba kuda hati aua nigna na sadol.'

²⁶ "Ighamu na vikegna Ebrahim, mi ghamu koti boi Jiu koti ghaghana bohea a God, oti vaovarongo toetoke mai! A God ke vetula maia itada ighita gougovu na rorongogna na puhi imanea ke vamamaluhara na komi tinoni kori koakoa. ²⁷ Na komi tinoni Jiu i Jerusalem ma arahai kena batura kena boi ghithatha a Jisas a Vahavi. Mena boi thaothadoghagna na komi haghore kena risoa mara na profet eigna a Krai kena ijumia leuleghu Sabat. Na vunegna iangeni, kori vido kena fatea a Jisas bali vathehea, imarea kena eia vama vaghagna mara na profet kena kidi vele aua ghohi i hau. ²⁸ Toke kedana boi pada aua sa fata dika ke eia ke nabagna na vatheheagna, imarea kena kaea a Pailat eigna keda vathehea. ²⁹ Leghugna kena ei govua ghohi tagna a Jisas na komi fata gougovu mara na profet kena risoa eigna na theheagna, kekeha ara kulagna a Jisas kena hati horua na tonogna kori ghaibabala mena boa kori luma. ³⁰ Keana a God ke vahavi tabirua kori thehe! ³¹ Me sethe na maghavu imanea ke tate vanira arahai kena taetaveti duagna turughu i Galili me jufu i Jerusalem. Mi keagaieni imarea kena titiono eigna imanea tadia na komi tinonidia i Israel.

³² "Ikeagaieni roghami a Banabas kuru mai eeni bali titionoa itamiu na Rorongona ke Toke eigna na taluhaghore a God ke velera ara hutuda i hau. ³³ Ma God ke eia vanighita na hava ke taluhaghorea eigna ke vasokara tabirua ghohi a Jisas kori thehe. Vaghagna ke velea na varuai Psalm,

'Ighoe a dathegu,
Ikeagaieni inau ku tateli aua inau a Tamamu.'

³⁴ God ke vahavi tabirua a Jisas kori thehe me teo keda ghoi thehe mua. Iaani na hava ke velea a God,

'Inau kuda vatokeghamu ighamu nigua na komi tinoni
vaghagna ku taluhaghorea bali vatokea a Deved.'

³⁵ Tagna sina Psalm mua a Deved ke velea,

'Ighoe koda boi lubatia na tonogna nimua na Mane Tabu gi keda boto.'

³⁶ "A Deved ke boi titionoa ghehegna kori na Psalm iangeni, eigna leghugna ke vagovua na agutu a God ke magnahaghinia keda eia kori havigna, Deved ke thehe mi marea kena gilua kori beku nidia ara vikegna ma na tonogna ke boto. ³⁷ Teo, Deved ke titionoa ahai a God ke vahavi tabirua kori thehe. Na tonogna imanea ke boi boto.

³⁸ "Ara kulagu, oti thaothadoghagna na hava ku veleghamu ikeagaieni. A God ke tangomana na talutavoghagna na komi paluhamiu tagna na hava ke eia a Jisas. ³⁹ Na

komi vetula nigna a Moses ke boi tangomana na vamamaluhaghama koro koakoa, kari ahai ke vaututunia a Jisas, a God ke vamamaluha koro koakoa. ⁴⁰ Reireghi toke ghamu eigna keda boi fateghamu a God vaghagna ke velea tadia na komi rioriso nidia mara na profet,

⁴¹ 'Rorongo toetoke, ighamu na komi tinoni koti haghore diadikala na hava ku velea.

Oti vere moti thehe,

Eigna inau kuda eia sina fata koro vido koti talu havi mua.

Gi sa tinoni keda titiono na fata iangeni itamui,

teo kotida vaututunia.' "

⁴² Kori vido a Pol ma Banabas koro turughu taveti au kori vathe haidu, na komi tinoni kena kaera eigna koroda ghoi tabiru mai tagna na Sabat keda mai bali titiono mua eigna na komi fata iraani. ⁴³ Leghugna na tarai, sethe mara kena Jiu me kena boi Jiu kena ghaghana bohea a God, imarea kena leghura Pol ma Banabas. Romara koro vaheta na ghaghanadia eigna kedana talu leghua na rorongogna a God ke hera eigna ke dothovira.

⁴⁴ Kori vido ke jufu mai na Sabat iangeni, haga mara gougovu kori meleha iangeni kena mai bali rongovia na rorongogna a Lod eigna a Jisas. ⁴⁵ Kori vido mara puhidia mara Jiu kena reghia iaani, imarea kena tahotha puala. Imarea kena vele houhorua a Pol mena haghore pungusia na komi titiono ke titiono. ⁴⁶ Pol ma Banabas koro boi mataghu moro velera, "God ke magnahaghinihami kuruda kidi titiono na Rorongo ke Toke eigna a Jisas itamui ighamu mara Jiu. Keana ighamu koti bosu magnahaghinia na vaututuniagna. Iaani ke tateli aua gi ighamu koti boi naba na hatiagna na havi ke teo na govugna. Na vunegna iangeni, kori vido kuru mono mua eeni, iroghami kuruda vano vamua tadia mara kena boi Jiu. ⁴⁷ A Lod ke veleghami kuruda eia iaani kori vido ke velea,

'Inau ku talugho eigna koda vaghagna na lui tadia mara kena boi Jiu.

Tadia na komi tinoni gougovu kori maramagna ighoe koda titiono na hava ku eia bali vahavira.' "

⁴⁸ Kori vido mara kena boi Jiu kena rongovia iaani, imarea kena totogo puala mena veletokea a God eigna nigna na rorong. Ma arahai a God ke vahira ghohi eigna kedana hatia na havi ke teo na govugna, imarea kena vaututuni. ⁴⁹ Ma na rorongogna a Lod ke taveti au tadia na komi meleheha ke gharania i Antiok.

⁵⁰ Gi mara puhidia mara Jiu kena vano tadia kekeha auboro kena boi Jiu kena ghaghana bohea a God mi kekeha mara puhidia na meleha iangeni. Imarea kena velera kekeha titiono eigna imarea kedana dikatadia tadia a Pol ma Banabas. Gi ena velera na komi tinoni eigna kedana vaparara mi marea kena pajira au kori meleha iangeni.

⁵¹ Kori vido koro taveti au, iromara koro rasu aua na thepa ke thangu kori naedia bali tatelia vanira a God keda fatera. Gi oro taveti vano kori meleha i Ikonium. ⁵² Na komi tinoni kena vaututuni i Antiok kori provins i Pisidia kena totogo puala ma na Tarunga ke Tabu ke vonungira.

14

Pol ma Banabas koro Mono i Ikonium

¹ Pol ma Banabas koro vano haghe kori vathe haidu nidia mara Jiu i Ikonium, moro titiono ngengeni vaghagna vamua koro titiono ghohi i Antiok. Na vunegna rodia na titiono ke toke puala, sethe mara kena Jiu mi mara kena boi Jiu kena vaututuni. ² Keana mara Jiu kena bosu magnahaghinia kedana vaututunia a Jisas kena vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu mena velera na komi titiono eigna kedana dikatadia mena bosu magnahaghinira arahai kena vaututuni. ³ Pol ma Banabas koro mono hau ingengeni. Romara koro vaututunia a Lod keda hathera moro boi mataghu na titionoagna na rorongogna na dotho nigna a God vanira na komi tinoni. Ma a Lod ke hera na mana eigna koroda eia na komi reghithehe bali tateli aua na hava koro velea ke tutuni.

⁴ Keana na komi tinoni kori meleha iangeni kena thevurua. Kekeha kena thevu itadia mara Jiu mi kekeha kena thevu tadia a Pol ma Banabas. ⁵ Kekeha tinoni kena boi Jiu mi kekeha tinoni Jiu duadia mara kena baubatu itadia, imarea kena vapuipuhi eigna kedana piri vathehera kori ghahira. ⁶⁻⁷ Keana romara koro rongovia na hava kena vapuipuhia moro ghogho vano kori nohi i Likaonia. Gi oro titiono na Rorong ke Toke i Listra mi Debe mi tadia na komi meleha ke gharania e rua na meleha iangeni.

Pol ma Banabas koro Mono i Listra

⁸ Kori meleha i Listra, sina mane ke mono ke thehe na naegna kori vido ke havi mai me boi taetaveti kori havigna doudolu. ⁹ Imanea ke vaovarongo tagna a Pol kori vido ke titiono na Rorong ke Toke. A Pol ke rei vano tagna me adoa imanea ke vaututunia

a God ke tangomana na vatoke tabiruagna. ¹⁰ Gi e haghore heta vano itagna, “O sokara hadi!” Ma na mane iangeni ke saisami sokara hadi me turughu taetaveti kilili.

¹¹ Kori vido na mavitu kena reghia na hava ke eia Pol, imarea kena ghuu heta kori haghore Likaonia vaghagna iaani, “Romara e rua na nida na ghod koro horu mai itada kori tono i tinoni.” ¹² Imarea kena kiloagna Banabas “Sus” ma Pol kena kiloagna “Hemes” eigna imanea ke eia na komi titiono. ¹³ Na vathe bali havughaghi vania a Sus ke mono gharania na meleha iangeni. Na prisgna na vathe iangeni ma na mavitu kena magnahaghinia kedana eia na havughaghi bali maimanihihira Pol ma Banabas. Mena hatia maia kekeha kau ma na komi falaoa mena mai laba ghohi kori hagetha hutu kori peogna na meleha iangeni.

¹⁴ Kori vido koro rongovia na hava kedana eia na mavitu, romara koro resua rodia na pohe bali tateli aua koro boi magnahaghinia kedana havughaghi vanira. Gi oro raghe vano tadia na komi tinoni moro ghuu vaghagna iaani, ¹⁵ “Ehava gi oti eia iaani? Roghami huju na tinoni, vaghagna ighamu vamua! Roghami kuru mai eeni bali hati maia na Rorongo ke Toke itamui. Oti saghoi maimanihia na komi ghod kedana boi tangomana na hatheghamugna, kari oti turughu na maimanihihiagna a God ke havi. Imanea ke vavuha na maaloo, na maramagna, na tahi ma na komi fata gougovu ke mono ikoradia. ¹⁶ I hau a God ke lubatighamu ighamu na komi tinoni koti boi Jiu eigna kotida leghua nimiu na komi vaututuni vamua. ¹⁷ Keana a God ke eia sethe na fata ke toke bali tateli aua itamui imanea ke mono. Imanea ke heghamu na uha ke horu mai kori maaloo me vahavira na komi fata koti joua. Me heghamu na vanga ke nabamui me vatotoghamu.”

¹⁸ Pol ma Banabas koro titiono na komi fata irangeni eigna na mavitu kedana boi eia na havughaghi bali maimanihira. Romara koro boi haga tangomana rodia na vasotoragna eigna na komi tinoni kena magnahaghinia puala kedana eia na havughaghi, kari romara oro vasotora.

¹⁹ Leghugna iangeni kekeha mara puhidia mara Jiu i Antiok mi Ikonium kena mai mena titiono kekeha titiono tadia na mavitu eigna kedana sokara pungusia a Pol. Imarea kena piria kori ghahira gi ena saraki aua kosigna na meleha eigna imarea kena ghaghana a Pol ke thehe ghohi. ²⁰ Keana, kori vido na komi tinoni kena vaututuni kena sokara kililivia, imanea ke sokara hadi me ghohi tabiru kori meleha iangeni. Na dani leghugna iangeni, a Pol ma Banabas koro vano i Debe.

Pol ma Banabas koro Ghoi Tabiru i Antiok kori Provins i Siria

²¹ Pol ma Banabas koro titiono na Rorongo ke Toke i Debe me sethe na tinoni kena vaututuni. Gi oro tabiru vano i Listra mi Ikonium mi Antiok kori provins i Pisidia. ²² Tadia na komi meleha iraani, romara koro vaheta nidia na vaututuni na komi tinoni kena vautututuni moro velera eigna kedana talu vaututunia a Jisas. Romara koro veleragna, “Sethe na papara keda padaghita gi ati haghe kori hughuta nigna a God.”

²³ Pol ma Banabas koro vahira kekeha mane kena vaututuni ghohi bali batura mara na kiloau tadia na komi meleha irangeni. Gi romara koro sota moro tarai kaea a Lod eigna keda reireghira na komi tinoni iraani kena vaututunia imanea.

²⁴ Gi a Pol ma Banabas koro tabiru vamua hotaghigna na provins i Pisidia moro taveti vano kori provins i Pamfilia. ²⁵ Leghugna koro titiono na Rorongo ke Toke kori meleha i Pega, iromara koro vano i Atalia. ²⁶ Romara koro hahaghe kori vaka i Atalia moro tabiru i Antiok kori provins i Siria. Antiok na meleha imarea kena bora vano romara kori limagna a God eigna koroda eia na agutu koro eu vagovua.

²⁷ Leghugna koro jufungia i Antiok, Pol ma Banabas koro kilora haidu na komi tinoni kiloau moro titiono itadia na komi fata a God ke hathera na eigna. Moro titiono vanira mua a God ke lubatira arahai kena boi Jiu eigna kedana vaututunia a Jisas. ²⁸ Mi romara koro mono hau i Antiok duadia na komi tinoni kena vaututuni.

15

Na Haidu Hutu i Jerusalem

¹ Kori vido a Pol ma Banabas koro mono i Antiok, kekeha manedia i Jiudea kena mai mena velepuhira mara kena boi Jiu kena vaututuni ghohi. Imarea kena velera, “Gi kotida boi sogivaughithatha leghuagna na vetula nigna Moses, a God keda boi vamamaluhaghamu tadia na komi paluhamui.” ² Keana Pol ma Banabas koro sokara pungusia na velepuhi kena eia, moro veihaohaghoreghi duadia. Mi mara na kiloau i Antiok kena vahira Pol ma Banabas duadia kekeha tinoni kiloau eigna kedana vano i Jerusalem bali vajinoa na puhi iaani duadia mara na vetula mi mara kena baubatu tadia mara na kiloau.

³ Mara kiloau i Antiok kena lubatira au mena taveti vano hotaghidia e rua na provins i Fonisia mi Samaria. Mi tadia na komi meleha kena jufungira, imarea kena velera na komi tinoni kiloau arahai kena boi Jiu kena turughu vaututunia a Jisas. Ma na komi tinoni kiloau kena totego puala kori vido kena rongovia na rorongoa iaani. ⁴ Kori vido kena jufu vano i Jerusalem, na komi tinoni kiloau ngengeni duadia mara na vetula mi mara kena baubatu kena velera imarea kena totego puala eigna na jufudia mai itadia. Gi a Pol ma Banabas koro titiono vanira na hava a God ke hathera na eiagna tadia mara kena boi Jiu. ⁵ Keana kekeha mara kena vaututuni kena mono kori boo nidia mara na Farise kena sokara hadi mena velera, "Na komi tinoni kena boi Jiu kena vaututunia Jisas kedana sogivaughithatha mena leghua na komi vetula nigna Moses."

⁶ Mara na vetula mi mara kena baubatu kori kiloau kena haidu bali titiono eigna na puhi iaani. ⁷ Haga hau puala ghohi imarea na titionoagna iangeni, gi a Pita ke sokara hadi me velera vaghagna iaani, "Ara kulagu, ighamu gougovu koti adoa a God ke vahiu au itamiu eigna kuda titiono na Rorongoa ke Toke tadia mara kena boi Jiu. A God ke eia iaani eigna kedana rongovia mena vaututunia. ⁸ A God ke adoa na komi tinoni kena boi Jiu kena vaututunia eigna imanea ke adoa na ghaghanadia na komi tinoni gougovu. Me tatelia itada gi imanea ke vahira mara kena boi Jiu kori vido ke hera na Tarunga ke Tabu vaghagna ke heghita ighita mara Jiu. ⁹ Na puhi a God ke eia vanira ke nanaba vamua kori puhi ke eia vanighita. Eigna kori vido kena vaututunia, imanea ke talutavogha na paluhadia vaghagna vamua ke eia ghohi vanighita. ¹⁰ Na vunegna iangeni ke tutuni, kori vido koti velera mara kena boi Jiu eigna kedana leghua na komi vetula kati boi tangomana na leghuagna ighita ma ara hutuda, ighamu koti eia na fata koti adoa a God ke bosu magnahaghinia. ¹¹ A God ke boi vahavia sa tinoni eigna kena leghua na komi vetula nigna a Moses. Teo! Ighita kati adoa a God ke vahavighita eigna a Lod Jisas ke dothovighita. Me nanaba vamua tadia mara kena boi Jiu!"

¹² Pita ke vagovua nigna na titiono ma na komi tinoni gougovu kena bughoro. Gi a Banabas ma Pol koro titiono na komi reghithehe a God ke hathera na eiagna itadia mara kena boi Jiu.

¹³ Kori vido koro vagovua rodia na titiono, a Jemes ke velera na mavitu, "Ara kulagu kiloau, oti rorongoa mai itagua. ¹⁴ A Saimon Pita ke eu titiono va vama eigna na puhi a God ke eia bali tatelia vanighita imanea ke dothovira mara kena boi Jiu me vahira kekeha eigna kedana nigna na komi tinoni. ¹⁵ I hau mara na profet kena risoa a God keda vahira arahai kena boi Jiu. Imarea kena risoa iaani:

¹⁶ 'Inau a God kuda tabiru mai

mu ghoi vasokaraghinia na vathegna a King Deved ke reo.

Inau kuda ghoi agutua tadia na komi ghahira ke sikili kilili.

¹⁷ Inau kuda eia iangeni eigna na komi tinoni kena boi Jiu kedana mai itagua, mi marea kedana nigua na komi tinoni.

¹⁸ Iangeni na hava ke velea a Lod God,

mi manea ke tatelia na komi fata iraani tadia nigna na komi tinoni turughu i hau me mai.' "

¹⁹ Gi a Jemes ke velea, "Na vunegna iangeni, inau ku toatogha ighita katida saghoi vaparara arahai kena boi Jiu kena vaututunia a God. ²⁰ E toke ighita katida rioriso vano itadia mati velera eigna kedana boi ghania sa vanga ke havughaghira na komi tinoni tagna sa ngunguju, ba ghania na vinahigna na fata kaukagu kena boi vasalala aua na ghaughabuagna, ba kovivia na ghaughabuagna na fata kaukagu. Mi marea kedana saghoi nere duadia arahai ke boi ara taudia. ²¹ Mara kena boi Jiu kedana boi eia na komi fata irangeni eigna kedana mono haidu toetoke duadia mara Jiu. Mara kena boi Jiu tangomana kedana rongovia na komi vetula gougovu nigna a Moses eigna tadia na komi meleha gougovu imarea kena ijumira tadia na komi vathe haidu leuleghu Sabat. Mena eia iangeni turughu i hau me jufu ikeagaieni.

Na Letasi vanira Mara kena boi Jiu kena Vaututuni

²² Mara na vetula mi mara kena baubatu mi mara na kiloau gougovu i Jerusalem kena toatogha e toke gi kedana vahira kekeha mane itadia bali vetulara vano i Antiok duadia Pol ma Banabas. Mena vahira a Sailas ma Judas Basabas, e rua na mane koro baubatu tadia mara na kiloau. ²³ Gi imarea kena hera romara na letasi kena risoa vanira na komi tinoni kena boi Jiu kena vaututuni. Na letasi ke vaghagna iaani:

"Ighami mara na vetula mi ghami kiti baubatu, ighami kiti vetula atua nimami na haghore dotho itamiu ighamu mara koti boi Jiu koti vaututuni moti mono i Antiok, mi tadia e rua na provins i Siria mi Kilikia.

²⁴ Ara kulamami kori Kraiss, ighami kiti rongovia ghohi kekeha mane itamami eeni, kena atu itamiiu mena vadiadikala na ghaghanamiiu kori nidia na velepuhi. Kari ighami iti boi vetulara atu mara iangeni. ²⁵ Ighami kiti haidu miti toatogha e toke gi kitida vahira kekeha mane bali vetulara atu itamiiu duadia e rua na pukuni kulada, a Pol ma Banabas. ²⁶ Iromara koro sasaa koroda thehe eigna nida a Lod Jisas Kraiss. ²⁷ Mi ghami kitida vetulara atu itamiiu a Judas ma Sailas eigna koroda titiono vanighamu eidia na komi fata kiti risoa kori letasi iaani.

²⁸ Ighami kiti sikei na toatogha duagna na Tarunga ke Tabu ke jino kitida boi veleghamu eigna kotida leghua sethe na nimami na vetula ighami mara Jiu. Keana e toke kotida leghua ke vaheta na komi vetula iraaniiu vamua: ²⁹ Oti saghoi ghaniiu sa vanga ke havughaghira na komi tinoni tagna na ngunguju, moti saghoi kouvia na ghaughabuagna na fata kaukagu, moti saghoi ghaniiu na vinahigna na fata kaukagu kena boi vasalala aua na ghaughabuagna. Moti saghoi nere duadia arahai kena boi ara taumiiu. Gi kotida leghua na komi vetula iraaniiu, ighamu koti eia na hava ke jino. Iangeni vamua me govu.”

³⁰ Mara vati irangeni kena taveti au i Jerusalem mena vano i Antiok. Gi ena kilo haidura mara na kiloau mena hera na letasi. ³¹ Kori vido kena ijumia na letasi, na komi haghore koragna ke vaheta na ghaghanadia mena togotu puala. ³² A Jjudas ma Sailas, iromara hujii na profet koro titiono sethe na fata ke hathera na komi tinoni kena vaututuni eigna kedana sokara ngasi.

³³⁻³⁴ A Jjudas ma Sailas koro mono hau sina vido i Antiok. Gi na komi tinoni kena vaututuni kena lubatira au kori soleana eigna koroda tabiruu i Jerusalem tadia mara kena kidi vetulara.* ³⁵ Keana Pol ma Banabas koro talu mono mua i Antiok. Iromara duadia sethe mua na tinoni kena velepuhira na komi tinoni ngengeni mena titiono vanira na rorongogna a Lod.

Pol ma Banabas koro Rihu Haohaghore moro Thevurua

³⁶ Leghugna kekeha maghavu, a Pol ke veleagna a Banabas, “Oro ghohi tabiruu atu itadia na komi meleha koro kidi titiono na rorongogna a Lod. Iroghita koroda atu reghia na komi tinoni kena vaututuni eigna katida adoa nidia na vaututuni ke talu heta mua ba teo.” ³⁷ Banabas ke magnahaghiniia keda hatia duadia a Jon Mak. ³⁸ Keana a Pol ke ghaghana ke boi toke keda hatia duadia, eigna imanea ke taveti sanira kori provins i Pamfilia me boi mono duadia me ghieghilei govu nidia na agutu. ³⁹ Pol ma Banabas koro eia sina rihu haohaghore ke hutu moro thevurua. Banabas ke hatia duagna a Jon Mak moro hahaghe kori vaka moro vano kori moumolu i Saiprus. ⁴⁰ Ma Pol ke vahia a Sailas eigna keda agutu duagna. Na komi tinoni kena vaututuni i Antiok kena tarai kaea God eigna keda hathera me reireghira romara, gi oro taveti au. ⁴¹ Romara koro taveti vano tadia e rua na provins i Siria mi Kilikia, moro hathera na komi tinoni kiloau ingengeni eigna kedana sokara ngasi kori nidia na vaututuni.

16

Timoti ke Taveti duadia Pol ma Sailas

¹ Pol ma Sailas koro kidi vano i Debe gi oro vano i Listra. Sina mane ke vaututuni, na ahagna a Timoti, ke mono ngengeni. A idogna imanea na tinoni Jiu ke vaututuni, kari a tamagna na tinoni ke boi Jiu. ² Ma na komi tinoni kena vaututuni i Listra mi Ikonium kena ghaghana bohea a Timoti mena titiono na komi fata ke toke eigna imanea. ³ Pol ke magnahaghiniia a Timoti keda taveti duadia kori rodia na taetaveti. Gi ena taveti au a Pol ke sogivaughithatha imanea. Na komi tinoni Jiu kori provins iangeni kena adoa a Timoti ke boi sogivaughithatha eigna a tamagna ke boi na mane Jiu. Gi keda boi sogivaughithatha a Timoti, na komi tinoni Jiu kedana boi ghaghana bohea imanea. ⁴ Kori vido kena taveti tadia na komi meleha, imarea kena titiono na ghaghanadia mara na vetula mi mara kena baubatu kori kiloau i Jerusalem eidia na komi vetula kedana leghura na komi tinoni. ⁵ Nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau ke heta vano mua, me leuleghu dani kekeha tinoni kena vaututuni mena haghe kori kiloau.

God ke Kiloa Pol eigna keda Vano kori Provins i Masedonia

⁶ Pol, Sailas ma Timoti kena magnahaghiniia kedana titiono na Rorongogna ke Toke kori provins i Esia, keana na Tarunga ke Tabu ke boi lubatira kori maghavu iangeni. Mena taveti thovohaliu vano tadia e rua na provins i Frijia mi Galesia. ⁷ Kori vido kena mai gharania na provins i Misia, imarea kena magnahaghiniia kedana vano kori provins i

* **15:33-34** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, ³⁴ na thagi ke mono, “Keana a Sailas ke toatogha keda talu mono ngengeni.”

Bitinia, kari na Tarunga ke Tabu ke boi lubatira. ⁸ Na vunegna iangeni, imarea kena taveti thovohaliua na provins i Misia mena ghieghilei jufu vano kori meleha i Troas. Ingengeni imarea kena padau inau a Luk.

⁹ Kori bongi a Pol ke mamaturungita me reghia sina manegna na provinis i Masedonia ke sokara me kae huhurua vaghagna iaani, "O mai hathavu i Masedonia mo hatheghami!" ¹⁰ Leghugna a Pol ke reghia na hava ke tate vania, ighami kiti kaikaliti saisami bali vano i Masedonia. Eigna ighami kiti adoa a God ke magnahaghinighami kitida titionoa na Rorong ke Toke tadia na komi tinoni ingengeni.

A Lidia ke Vaututunia Jisas

¹¹ Ighami kiti hahaghe kori vaka i Troas miti hathavu vano kori moumolu i Samotres. Sina dani leghugna iangeni ighami kiti torongaghi i Niapolis. ¹² Gi iti au kori vaka miti taveti thonga vano kori meleha i Filipai. Filipai sina meleha ke nagho kori provins i Masedonia. Mara Rom kena turughua mena vunaghi pungusia na meleha iangeni. Ighami kiti mono ngengeni ruva tolu dani.

¹³ Kori Sabat ighami kiti taveti au kosigna na meleha miti vano tagna sina bea. Ighami kiti toatogha kitida pada ngengeni nidia na vido bali tarai na komi tinoni Jiu. Kekeha vaivine puhi kena hathatano ngengeni mi ghami kiti nohe miti turughu titiono itadia. ¹⁴ Sikei itadia kena rorong itamami, na ahagna a Lidia. Iia sina vaivinegna i Taiatira ke boi Jiu kari e ghaghana bohea a God. Nigna na agutu na bali salemuagna na pohe ke mela ke vahotha puala. Kori vido iia ke vaovarongo tagna Pol, a God ke hangavia na ghaghanagna eigna keda thaothadoghagna me vaututunia na rorongogna a Jisas a Pol ke velera. ¹⁵ Iia ma arahai kena mono kori vathegna kena siuvitabu. Gi a Lidia ke kae huhurugami vaghagna iaani, "Na vunegna koti adoa inau ku vaututunia a God, oti atu moti mono kori vathegu." Iia ke kae huhurugami miti ghieghilei hiiia.

Pol ma Sailas koro Mono kori Vathe Tatari

¹⁶ Tagna sina dani, kori vido kiti ghoi vano tagna na vido bali tarai, ighami kiti reghia sina vaivine seka. Sina tidatho ke haghevia mi iia ke tangomana na veleagna na hava keda tate mai ivughei valiha. Aarahai kena vunaghigna na vaivine iaani kena hatia na rongo hutu eigna sethe na tinoni kena volira kori vido iia ke velera na hava keda tate mai. ¹⁷ Iia ke leghughami ighami ma Pol me ghuu heta vaghagna iaani, "Mara iraani kena agutu vania a God ke thaba puala. Imarea kena veleghamu na hava kotida eia gi a God keda vahavighamu." ¹⁸ Tagna sethe na dani na vaivine iangeni ke talu eia na puhi iaani. Gi a Pol ke toa nigna puala na rongoviagna. Me rei vano tagna me haghore vania na tidatho ke haghevia, "Kori ahagna Jisas Krai, inau ku veleghe eigna koda au sania!" Kori vido vamua iangeni, na tidatho ke au sania.

¹⁹ Kori vido arahai kena vunaghigna na vaivine iangeni kena adoa nidia na puhi bali oho rongo ke teo ghohi, imarea kena thotira a Pol ma Sailas mena sarakira vano tagna na vido bali haidu ma na bali makete eigna kedana fatera mara puhi i Filipai. ²⁰ Imarea kena velera mara puhi, "Rua na mane Jiu iaani koro vadiadikala na ghaghanadia na komi tinoni kori melehada. ²¹ Iromara koro velehita eigna katida eia na komi fata ke boi jino kori nida na komi vetula ighita mara Rom."

²² Ma na mavitu kena mono ngengeni kena sikei duadia arahai kena vunaghigna na vaivine iangeni mena sokara pungusira Pol ma Sailas. Mi mara puhidia i Filipai kena velera mara na pulis eigna kedana resu au rodia na poko bali thabuhira. ²³ Leghugna kena thabu diadikalara kori ghai, imarea kena bora haghe kori vathe tatari. Gi mara puhi kena veleagna na mane ke reireghia na vathe tatari eigna keda kaekalera toetoke. ²⁴ Imanea ke leghua na hava kena veleagna, me bora haghe kori chogho i kora vano. Gi e vangasia na naedia varihotaghigna e rua na pava hutu.

²⁵ Kori hotaghi bongi, a Pol ma Sailas koro tarai moro salea na komi hymn vania God. Ma na komi tinoni kena mono duadia kora i vathe tatari kena vaovarongo itadia. ²⁶ Sa fata vano keari, na agnu hutu ke pukuni kaikalaha na vathe tatari. Na komi hagethagna gougovu ke hangavi ma na komi sen ke vangasira mara gougovu kori vathe tatari ke sikili horu itadia. ²⁷ Na mane ke reireghia na vathe tatari ke rarai hadi me reghia na komi hagethagna na vathe tatari ke hangavi. Imanea ke toatogha da imarea kena mono kori vathe tatari kena ghogho au gougovu. Na vunegna iangeni, imanea ke thagia au nigna na ghaui me kaikaliti bali vathehea ghehegna. ²⁸ Keana a Pol ke ghuu vano itagna, "O saghoi vatheheghe ghehemu! Ighami gougovu iti mono vamua eeni!"

²⁹ Ma na mane ke reireghia na vathe tatari ke kaea na lui gi e raghe haghe kora me torongaghi tuturu naghodia a Pol ma Sailas. Imanea ke aiariri eigna ke mataghu. ³⁰ Gi imanea ke talangira au kori vathe tatari a Pol ma Sailas me huatira, "Mara puhi, na hava kuda eia gi a God keda vahaviu?"

³¹ Romara koro veleagna, “O vaututunia a Lod Jisas, ma a God keda vahavigho ighoe ma arahai kena mono kori vathemu.” ³² Gi oro titionoa na rorongogna eigna a Lod Jisas itagna mi tadia na komi tinoni kena mono kori vathegna. ³³ Toke ke talu bongi mua, na mane iangeni ke hatira vano romara me lumi vararaha na ngesodia. Govu, gi imanea ma na komi tinoni gougovu kori vathegna kena siuvitabu. ³⁴ Leghugna iangeni imanea ke hatia a Pol ma Sailas duagna, mena vano kori vathegna. Gi e hera ghadia. Ma na mane iangeni duadia na komi tinoni gougovu kori vathegna kena totego puala eigna kena vaututunia a God.

³⁵ Kori vevugheigna hadi, mara puhidia i Filipai kena vetulara mara na pulis eigna kedana vano velea na mane ke reireghia na vathe tatari vaghagna iaani, “O lubatira mamaluha a Pol ma Sailas.” ³⁶ Gi na mane ke reireghia na vathe tatari ke veleagna Pol, “Mara puhi kena veleu eigna kuda lubatighamu mamaluha iroghamu Sailas. Na vunegna iangeni, roghamu tangomana koroda taveti au ikeagaieni. Oro taveti kori soleana.”

³⁷ Keana a Pol ke velera mara na pulis, “Mara puhi irangeni kena thabuhighami naghodia na mavitu kari ena boi kidi fateghami. Iangeni e boi jino kori na vetula eigna roghami na sitijen gna i Rom. Kari imarea kena boghami haghe kori vathe tatari. Mi ikeagaieni mara puhi kena magnahaghinighami kuruda bughoro muru au kori meleha iaani. Boi tangomana keda ai! Imarea ghehedhia kedana mai mena hatighami au kori vathe tatari!”

³⁸ Mara na pulis kena tabiru vano tadia mara puhi mena titionoa na hava ke velea Pol. Kori vido kena rongovia Pol ma Sailas koro sitijen gna i Rom, imarea kena mataghu. ³⁹ Imarea kena vano mena kaera eigna koroda talutavogha na hava kena eia itadia. Mena talangira au kori vathe tatari me kaera eigna koroda taveti sania na meleha iangeni. ⁴⁰ Leghugna a Pol ma Sailas koro taveti au kori vathe tatari, iromara koro vano kori vathegna a Lidia, moro haidu duadia na komi tinoni kena vaututuni. Romara koro vaheta na ghaghanadia eigna kedana talu leghua vamua a Jisas. Govu, gi oro taveti au i Filipai.*

17

Pol ma Sailas kori Meleha i Tesolonaika

¹ Pol ma Sailas ma arahai kena taveti duadia kena taveti vano tadia e rua na meleha i Amfipolis mi Apononia, gi ena jufu mai i Tesolonaika. Sina vathe haidu nidia mara Jiu ke mono ngengeni. ² Vaghagna ke ado ei hahalia, a Pol ke vano kori vathe haidu nidia mara Jiu, mi tagna e tolu na Sabat, imanea ke titiono duadia na komi tinoni eigna na hava ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu. ³ Imanea ke vathaothadoghara eigna na komi rioriso ke tatelia a Vahavi keda papara me havi tabiru kori thehe. Ma Pol ke velera, “Iaani a Jisas, na mane ku titionoa vanighamu, imanea a Vahavi.” ⁴ Kekeha tinoni Jiu duadia sethe na tinoni kena boi Jiu kena ghaghana bohea God me sethe na komi auboro kena vaututunia a Jisas. Mena turughu leghua a Pol ma Sailas.

⁵ Keana mara puhidia mara Jiu kena tahotha itadia, mena hirora mai kekeha mara ke dika na puhidia kena hai mono kori vido bali makete eigna kedana hathera. Gi imarea kena hathatanora mai sethe na tinoni mena eia na rihu hutu kori meleha iangeni. Na mavitu kena vano mena reoa na hagehagna na vathegna a Jason mena vano hirora a Pol ma Sailas. Imarea kena magnahaghinia kedana hatira au tadia na mavitu. ⁶ Keana kori vido kena boi padara romara, imarea kena saraki aua a Jason mi kekeha tinoni kena vaututuni, mena hatira vano tadia mara puhigna na meleha iangeni. Imarea kena ghuu vaghagna iaani, “Rua na mane koro vadiadikala na ghaghanadia na komi tinoni ivei mi vei kori maramagna koro mai kori melehada ikeagaieni. ⁷ Ma Jason ke kalitira kori vathegna. Mara iraani gougovu kena boi leghua na hava na King gna i Rom ke velea, eigna kena velea sina mane tavogha na pukuni king, ma na mane iangeni a Jisas.” ⁸ Kori vido mara puhi ma na mavitu kena rongovia iaani, na ghaghanadia ke boi toke. ⁹ Mara puhi kena hatia na fain tagna a Jason ma na komi tinoni kena vaututuni kena mono duagna. Gi ena lubatira eigna kedana taveti au.

Sethe na Tinonigna Berea kena Vaututuni

¹⁰ Kori vido ke puni horu, na komi tinoni kena vaututuni kena vetulara vano a Pol ma Sailas i Berea. Romara koro torongaghi vano ngengeni moro vano kori vathe haidu nidia

* **16:40** “gi oro taveti au i Filipai.” Da Luk ke mono horu i Filipai me boi taveti au duadia romara Pol ma Sailas eigna imanea ke boi velea “gi iti taveti au i Filipai.” Imanea ke ghoi pada a Pol i Filipai kori Buka Tango 20:5.

mara Jiu. ¹¹ Na komi tinoni Jiu i Berea, na puhidia ke toke vano tadia na komi tinoni Jiu i Tesolonaika. Eigna imarea kena magnahaghinia puala na rongoviagna na titiono koro eia Pol ma Sailas eigna a Jisas. Leuleghu dani imarea kena hiohiro aua ghehedia na ghaghanagna na komi Rioriso ke Tabu. Imarea kena eia iangeni eigna kedana adoa na hava ke titiono a Pol ma Sailas ke tutuni ba teo. ¹² Sethe na tinoni Jiu kena vaututunia a Jisas. Me sethe na tinoni kena boi Jiu kena vaututuni mua, sethe na auboro me sethe mua na mane.

¹³ Keana mara puhidia mara Jiu i Tesolonaika kena rongovia a Pol ke titiono na haghoregna a God eigna a Jisas i Berea. Mena vano ngeneni mena titiono na komi titiono eigna kedana dikatadia na komi tinoni tagna a Pol. ¹⁴ Ma na komi tinoni kena vaututuni ngeneni kena saisami mena vetula vano a Pol kori na ghaghirei tahi, kari a Sailas ma Timoti koro talu mono i Berea. ¹⁵ Mara kena vano duagna a Pol kena talangia vano kori meleha i Atens, gi ena tabiru i Berea. Gi ena taveti au, a Pol ke velera eigna kedana velera a Sailas ma Timoti imanea ke magnahaghinira koroda mai saisami itagna.

A Pol ke Mono i Atens

¹⁶ Kori vido a Pol ke pitura a Timoti ma Sailas i Atens, imanea ke reghia sethe puala na ngunguju kena maimanihia na komi tinoni Grik kori meleha iangeni. Ma na ghaghanagna a Pol ke boi toke. ¹⁷ Na vunegna iangeni, imanea ke vano kori vathe haidu nidia mara Jiu ngeneni me titiono duadia na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu kena ghaghana bohea a God. Leuleghu dani a Pol ke vano mua kori vido bali haidu ma na bali makete i Berea me titiono duadia na komi tinoni kena boi Jiu kena mono ngeneni.

¹⁸ Kekeha mara velepuhi tadia rua na boo kena kiloragna na Epikurian ma na Stoek kena titiono duagna Pol. Kekeha itadia kena velea, "Na hava ke titiono na mane ke boi thaothadogha iaani?" Mi kekeha mua kena velea, "Da e magnahaghinighita katida maimanihia kekeha ghod nidia na komi tinoni tavogha." Imarea kena velea iaani eigna Pol ke titiono eigna a Jisas ma na havi tabiru kori thehe.

¹⁹ Gi kekeha mara velepuhi kena hatia a Pol duadia mena vano tagna nidia na boo kena kiloagna "Ariopagus." Mena veleagna, "Ighami kiti magnahaghinia kitida thaothadoghagna na velepuhi mathangani ko titiono. ²⁰ Iti vere nimami puala tadia kekeha fata kori nimua na velepuhi miti magnahaghinia kitida adoa na pukuni ghaghanagna." ²¹ (Imarea kena velea iangeni eigna na komi tinonidia i Atens ma arahai tavogha kena mono ngeneni kena magnahaghinia puala kedana urungua eidia na komi velepuhi mathangani kori maramagna.)

²² Gi a Pol ke sokara hadi naghodia mara kori boo Ariopagus me velera, "Ighamu na komi tinonidia i Atens, inau ku adoa ighamu koti ghaghana bohea puala na komi ghod koti maimanihira. ²³ Eigna kori vido ku taetaveti kilili kori melehamiu eni, inau ke reghia na komi ngunguju koti maimanihira. Mu reghia mua sina olta ke mono na rioriso vaghagna iaani: TAGhNA NA GhOD KATI BOI ADOA. Na God iaani koti maimanihira kari oti boi adoa, ikeagaieni inau kuda veleghamu eigna imanea.

²⁴ "Na God iaani ke vavuha na maramagna ma na komi fata gougovu ikoragna. Imanea ke vunaghi pungusira na komi fata i popo mi thepa. Keana imanea ke boi mono tadia na komi vathe ke agutua na komi tinoni vanira nidia na komi ghod. ²⁵ God ke boi kudo tagna sa fata gi katida hathea imanea. Keana imanea ghehegna ke hera na havi ma na komi fata gougovu tadia na komi tinoni. ²⁶ Tagna sina mane, a God ke vavuhara na komi vikei tinoni gougovu eigna kedana mono ivei mi vei kori maramagna. Gi e vavuhara, a God ke kidi talua ghohi na maghavu i havidia ma na maghavu i thehedie me vahia na komi vido kedana mono.

²⁷ "A God ke eia na komi fata iraani eigna na komi tinoni kedana hiroa bali adoa. Gi kedana hiroa, da imarea kedana pada me pukuni adoa imanea eigna ke boi haunighita. ²⁸ Ighita kati adoa a God ke gharanighita eigna imanea ke heghita na havi eigna katida mono kori maramagna mati eia na komi fata kati tangomana na eagna. Kekeha nimiu na tinoni kena risoa na komi poem kena velea, 'Ighita ara dathegna a God.' ²⁹ Inau ku veleghamu, na vunegna ighita ara dathegna a God, e boi jino katida ghaghana a God ke vaghagna na ngunguju ke boi havi ke toatogha na tinoni gi e agutua kori na gol ba silva ba ghahira. ³⁰ I hau a God ke boi vaparara na komi tinoni kori vido kena boi reghia imanea. Keana, ikeagaieni imanea ke velera na komi tinoni gougovu kori maramagna eigna kedana tughua na havidia ke koakoa mena leghua. ³¹ Eigna imanea ke talua ghohi na maghavu keda fatera na komi tinoni gougovu kori maramagna leghuagna na puhidia, me vahia ghohi na mane keda eia na fate iangeni. Ma God ke tatelia tadia na komi tinoni gougovu imanea ke vahia na mane iangeni kori vido ke vahavi tabirua kori thehe."

³² Kori vido na komi tinoni ngengeni kena rongovia a Pol ke titiono eigna sina mane ke havi tabiru kori thehe, kekeha itadia kena kihaghinia. Keana kekeha kena velea, "Sa maghavu, ighami kiti magnahaghinia koda ghoi titionoa ghua iaani." ³³ Gi a Pol ke taveti au kori haidu Kansol. ³⁴ Kekeha tinoni ngengeni kena vaututunia a Jisas mena turughu leghua a Pol. Sikei itadia, na ahagna a Dionisius, ke mono kori Kansol. Sina vaivine na ahagna Damaris, mi kekeha mua kena vaututuni.

18

A Pol kori Meleha i Korin

¹ Leghugna ke titiono vanira na komi tinoni kori boo Ariopagus, a Pol ke taveti au i Athens me vano i Korin. ² Ingengeni imanea ke pada Akuila, sina mane Jiu ke havi kori provins i Pontus. Imanea duagna a Prisila, a taugna, koro eu mai kori meleha i Rom i Itali eigna na King gna i Rom, a Klodius, ke velera mara Jiu eigna kedana taveti au kori meleha iangeni. Pol ke vano reghira a Akuila ma Prisila, ³ ma na vunegna roira koro agutua na komi vathe tapole bali salemua vaghagna ke eia a Pol, imanea ke mono duadia mena sakai agutu. ⁴ Leuleghu Sabat a Pol ke vano kori vathe haidu me titiono duadia na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu ngengeni eigna kedana vaututunia a Jisas.

⁵ Leghugna a Sailas ma Timoti koro taveti au i Masedonia moro mai tagna a Pol, a Pol ke talua na agutu na komi vathe tapole. Leuleghu dani imanea ke titiono vanira mara Jiu a Jisas a Vahavi. ⁶ Keana kori vido mara Jiu kena sokara pungusia a Pol mena haghore diadikala, imanea ke taporía aua na garugna na thepa ke mono kori nigña na pohe eigna kedana adoa imanea keda boi mono mua duadia. Gi e velera, "Na fate ma na papara a God keda eia vanighamú, imanea keda eia eigna na palahamú vama. Bosi tangomana nimú kotida torou inau ku boi veleghamu na rorongogna a God. Kori vido ku talu mono mua i Korin, inau kuda vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu vama."

⁷ Gi a Pol ke taveti au kori vathe haidu iangeni me vano kori vathegna sina mane na ahagna a Titius Justus. Imanea boi na mane Jiu kari e ghaghana bohea a God. Na vathegna imanea ke mono hilighagna na vathe haidu. ⁸ Na ahagna na mane ke baubatu kori vathe haidu nidia mara Jiu iangeni, a Krispus. Imanea duadia na komi tinoni gougovu kena mono kori vathegna kena vaututunia a Lod Jisas. Me sethe mua na tinonigna i Korin kena vaovarongo tagna a Pol mena vaututuni mena siuvitabu.

⁹ Tagna sina bongi a Lod ke tate vania a Pol kori salingau me veleagna, "O saghoi mataghu. O titiono eigu inau hahali mo saghoi soto. ¹⁰ Eigna inau duamu me teo ahai keda eighogna sa fata eigna sethe na tinoni kori meleha iaani kedana vaututuni gi koda talu titionou." ¹¹ Ma Pol ke mono i Korin sina vinogha me ono na vula, me velepuhira na komi tinoni na haghoregna God.

¹² Kori vido a Galio ke Primia kori provins i Akaia, kekeha mara Jiu kena sakai vano mena thotia a Pol. Gi ena hatia vano tagna a Galio kori vido bali fate, ¹³ mena veleagna, "Iaani na mane ke velera na komi tinoni eigna kedana maimanihia a God kori puhi ke boi lubatia nimami na komi vetula." ¹⁴ Kori vido a Pol ke haga turughu haghore vanira mara Jiu, a Galio ke velera, "Gi ighamu mara Jiu kotida velea na mane iaani ke eia sa fata ke boi jino kori vetulagna na gaumane i Rom, e jino vama kuda rorongó itamú. ¹⁵ Keana na vunegna ighamu koti rihu haoghore vama eigna na komi haghore ma na komi aha ma na komi nimú vetula, ighamu ghehemú kotida vajino. Inau u boi sasaa na vajinoagna na komi fata vaghagna iaani!" ¹⁶ Gi a Galio ke vetulara au tagna na vido bali fate. ¹⁷ Gi na komi tinoni kena thotia a Sostenes, na mane ke baubatu kori vathe haidu, mena tupia naghogna na vido bali fate. Galio ke adoa iaani kari e boi eia sa fata.

A Pol ke Ghoi Tabiru kori Meleha i Antiok

¹⁸ A Pol ke mono hau sina vido i Korin duadia mara kena vaututuni. Gi e taveti sanira me vano i Senkria duadia a Prisila ma Akuila. Ingengeni, a Pol ke ghothahia na sesehugna na ulugna leghuagna na puhidia mara Jiu eigna ke eia sina taluhaghore vania a God. Leghugna iangeni, imarea kena hahaghe kori vaka bali vano i Siria. ¹⁹ Na vaka ke kidi vano i Efesus ma a Pol ke livura horu a Prisila ma Akuila ngengeni. Kori vido a Pol ke mono i Efesus, imanea ke vano kori vathe haidu nidia mara Jiu me titiono duadia. ²⁰ Imarea kena kaea eigna keda mono kekeha dani duadia, keana imanea ke boi hiira. ²¹ Keana, kori vido a Pol ke taveti au itadia, imanea ke velera, "Gi keda nigña na vanohehe a God, inau kuda ghoi tabiru mai itamú." Gi e vano hahaghe kori vaka me taveti au i Efesus.

²² Kori vido ke torongaghi vano i Sisaria, a Pol ke taveti vano i Jerusalem me reghira na komi tinoni kiloau ngengeni. Leghugna iangeni, imanea ke ghoi vano i Antiok. ²³ A Pol ke mono kekeha dani ingengeni, gi e taetaveti vano tadia kekeha meleha kori nohi i Frijia mi kekeha meleha mua kori provins i Galesia. Imanea ke vaheta nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau ngengeni.

Na Agutu ke Eia a Apolos

²⁴ Kori vido iangeni, sina Jiu ke havi i Aleksandria ke torongaghi mai i Efesus. Na ahagna a Apolos. Imanea sina mane ke adoa puala na puhi bali titiono me pukuni thaothadoghagna na komi Rioriso ke Tabu. ²⁵ Kekeha tinoni kena velepuhiagna ghohi na rorongogna a Lod, ma Apolos ke magnahaghinia puala na titiono eigna a Jisas tadia na komi tinoni. Na hava imanea ke velepuhi eigna a Jisas e tutuni, keana imanea ke adoa vama eigna na siuvitabu a Jon ke velepuhira na komi tinoni. ²⁶ Apolos ke vano kori vathe haidu nidia mara Jiu me boi mataghu na titiono itadia. Kori vido a Prisila ma Akula koro rongovia imanea, iroira koro kaea eigna keda mai kori vathedia. Gi oro titiono vania kekeha fata ke boi adoa mua imanea eigna na rorongogna a Jisas.

²⁷ Apolos ke magnahaghinia keda vano kori provins i Akaia ma na komi tinoni kiloau i Efesus kena vaheta na ghaghanagna. Imarea kena risoa sina letasi itadia na komi tinoni kiloau ngengeni, mena velera eigna kedana kaliti toetokea. Na komi tinoni kiloau i Akaia kena vaututunia ghohi a Jisas eigna nigna na dotho a God vanira. Kori vido ke torongaghi i Akaia, Apolos ke hathera puala. ²⁸ Imanea ke rihu haohaghore duadia mara Jiu naghodia na komi tinoni me tateli aua imarea kena hahi. Imanea ke titiono vanira na komi fata tadia na komi Rioriso ke Tabu kena tatelia a Jisas a Vahavi.

19

A Pol ke Tabiru i Efesus

¹ Kori vido a Apolos ke mono i Korin, a Pol ke taetaveti kori na hangana ke vano hotaghigna na provins i Esia me jufu i Efesus. Ingengeni imanea ke padara kekeha mane kena vaututuni ² me huatira, "Ehava? Kori vido koti vaututuni, oti hatia ghohi na Tarunga ke Tabu na?"

Imarea kena veleagna, "Teo. Ighami kiti boi rongovia sa titiono eigna na Tarunga ke Tabu."

³ Ma Pol ke huatira, "Na siuvitabu ke hava koti hatia na?"

Imarea kena veleagna, "Na siuvitabu a Jon ke velepuhira na komi tinoni."

⁴ Pol ke velera, "Jon ke siuvitabura arahai kena tughua na havidia ke koakoa. Imanea ke velera na komi tinoni eigna kedana vaututunia na mane keda mai leghugna. Ma na mane iangeni a Jisas."

⁵ Kori vido kena rongovia iaani, imarea kena siuvitabu kori ahagna a Lod Jisas. ⁶ Gi a Pol ke taboa na uludia ma na Tarunga ke Tabu ke haghevira. Imarea kena haohaghore tadia na komi haghoredia arahai tavoghoa mena vele aua na rorongonia ke hera na Tarunga ke Tabu. ⁷ Da haga salaghe rua na mane kena siuvitabu.

⁸ Koragna e tolu na vula, Pol ke vano hahali kori vathe haidu me boi mataghu na titiono tadia na komi tinoni Jiu. Imanea ke titiono duadia eigna kedana thaothadoghagna na puhi a God ke vunaghi pungusira nigna na komi tinoni. ⁹ Keana kekeha tinoni ngengeni kena pono puala na uludia. Imarea kena bosu magnahaghinia kedana vaututuni mena velera na mavitu na komi fata ke dika eidia arahai kena leghua na Hangana ke Tutuni. Na vunegna iangeni, a Pol ke taveti au kori vathe haidu iangeni me hatira duagna na komi tinoni kena vaututuni. Imarea kena vano tagna na vathe bali velepuhi nigna a Tiranus mena titiono ngengeni leuleghu dani ¹⁰ koragna e rua na vinogha. Na vunegna iangeni, sethe na tinoni Jiu me sethe na tinoni kena boi Jiu kena mono kori provins i Esia kena rongovia na haghoregna a Lod.

Na komi Dathegna Mane a Skeva

¹¹ A God ke hea a Pol na mana eigna keda eia na komi reghithehe ke hutu. ¹² Kekeha tinoni kena hatia na agesipu ma na vidoi pohe a Pol ke tangolia mena boa vanoa kori tonodia arahai kena vahaghi. Kori vido kena eia iaani, na komi tinoni kena vahaghi kena toke tabiru ma na komi tidatho ke taveti au itadia.

¹³ Kekeha mara Jiu kena taveti vano tadia na komi meleha bali gigi aura na komi tidatho. Imarea kena pipilia na gigi auragna kori ahagna a Lod Jisas. Imarea kena velea, "Kori ahagna a Jisas ke titiono a Pol, o taveti au!" ¹⁴ Sina mane ke nagho tadia mara na pris, na ahagna a Skeva, ke mono e vitu na dathegna mane kena eia na puhi iaani. ¹⁵ Sina dani kori vido imarea kena pipilia na gigi auagna na tidatho, na tidatho

ke haghore tughura, "Inau ku adoa a Jisas mu adoa mua a Pol, kari arahai ighamu na?"
¹⁶ Gi na mane ke haghavia na tidatho ke sogala popodia me tupira. Na vunegna na mane iangeni ke pukuni diadikalara, imarea kena ghogho au kori vathe. Imarea kena soesole na komi tonodia ke ngeso.

¹⁷ Na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu i Efesus kena rongovia na rorongo iaani, mena mataghu nidia puala. Mena ghaghana bohea puala na ahagna a Lod Jisas.
¹⁸ Sethe na tinoni kena eu vaututuni kena mai tadia na komi tinoni kiloau mena tuturi aura na komi fata dika kena eia. ¹⁹ Kekeha itadia kena eia na komi thagi tiatidatho ke dika kena hatia maia nidia na komi buka tiatidatho mena pughulira kori matadia na komi tinoni. Na voligna na komi buka iangeni e lima hangavulu na toghai siliva.* ²⁰ Na vunegna na komi fata ke toke iraani, na rorongogna a Lod ke taveti au tadia sethe na meleha me sethe na tinoni kena vaututuni.

Na Rihu Hutu i Efesus

²¹ Leghugna na komi fata iraani, a Pol ke toatogha keda vano i Jerusalem kari imanea keda kidi vano tadia e rua na provins i Masedonia mi Akaiia. Imanea ke velea, "Leghugna iangeni, inau kuda vano i Rom." ²² A Pol ke kidi vetulara vano i Masedonia e rua na nigra mane haehathe, a Timoti ma Erastas. Kari imanea ke talu mono ghehegna sina vido mua kori provins i Asia.

²³ Kori vido iangeni, na riurihu hutu ke mono i Efesus eigna na Rorongo ke Toke. ²⁴ Sina mane ngengeni, na ahagna a Demetrius, ke agutua na komi vathe iso kori silva. Na dodorogna na komi vathe irangeni ke nanaba vamua kori vathe bali maimanihihia na ghod vaivine kena kiloagna a Artemis.† Aarahai kena agutu vania a Demetrius kena hatia na rongo hutu. ²⁵ A Demetrius ke kilora haidu komi nigra na mane agutu ma arahai kena eia na agutu ke nanaba kori nigra na agutu gi e velera, "Ara kulagu, ighamu oti adoa ghohi ighita kati hatia na rongo hutu kori na agutu kati eia iaani. ²⁶ Keana ighamu oti reghia moti rongovia ghohi na hava ke eia na mane kena kiloagna a Pol. Imanea ke batu hahira sethe na tinoni, boi tada ighita i Efesus vamua, kari tadia sethe na meleha kori provins i Asia. Eigna imanea ke velea na komi ghod ke agutua na komi tinoni e boi tutuni! ²⁷ Gi katida boi dodoro toetoke, na komi tinoni kedana haghore diadikalara nida na agutu. Me kedana boi ghaghana bohea na vathe bali maimanihihia na ghod vaivine a Artemis. Na komi tinonidia i Asia mi kori maramagna doudolu kena maimanihihia na ghod vaivine Artemis. Kari gi kedana vaututunia na hava ke velea a Pol, imarea kedana toatogha Artemis ke boi thaba!"

²⁸ Kori vido kena rongovia iaani, imarea kena dikatadia puala mena turughu ghuu heta vaghagna iaani, "Atemis, nida na ghod vaivine ighita mara Efesus, ke thaba!" ²⁹ Gi sethe na tinoni kena hathatano mai. Imarea huju ena dikatadia mena ghuu heta. Gi ena raghe vano tagna na vido bali haidu ke hutu. Kori vido kena vano ngengeni, kekeha tinoni kena thotira e rua na mane, a Gaias ma Aristakus, mena hatira vano duadia. Romara eidia Masedonia moro taetaveti duagna a Pol. ³⁰ A Pol ke magnahaghinia keda vano haghore tadia na mavitu, keana na komi tinoni kena vaututuni kena boi lubatia. ³¹ Kekeha mara puhi kori provins iangeni ara kulagna a Pol. Imarea kena vetula vano na rorongo itagna eigna keda boi vano kori vido bali haidu. ³² Na mavitu kena mono ngengeni kena hahi hehedia. Kekeha tinoni kena ghuu eigna sina fata mi kekeha kena ghuu eigna na fata tavogha. Sethe itadia kena boi adoa ehava gi ena vano hathatano ingengeni. ³³ Kekeha tinoni Jiu kena mono mua ngengeni. Imarea kena hovua aua sina mane naghodia na mavitu eigna keda titiono vanira. Na ahagna imanea a Aleksanda. Gi ena veleagna na hava keda titiono itadia. Aleksanda ke tuhu hadi na limagna eigna kedana bughoro na mavitu. Imanea ke magnahaghinia keda velera na mavitu mara Jiu kena boi ei hahia sa fata. ³⁴ Keana, kori vido kena ghithatha imanea na tinoni Jiu, na mavitu kena ghuu heta nabagna e rua na aoa vaghagna iaani, "Atemis, nida na ghod vaivine ighita mara Efesus ke thaba!"

³⁵ Gi sina mane puhigna na meleha iangeni ke vasatora me velera, "Ighamu na komi tinonidia Efesus, na komi tinoni gougovu kori maramagna kena adoa ighita kati reireghia na vathe tabu nigra a Artemis ke thaba ma nigra na ghahira hutu ke tabu ke sikili horu mai kori maaloa. ³⁶ Na vunegna teo ahai ke tangomana na veleagna na fata iaani ke boi tutuni, e toke gi kotida mono bughoro moti saghoi eia sa fata ke mee. ³⁷ E teo

* **19:19** "lima hangavulu na toghai siliva" sikei na siliva na voligna na mane agutu kori sina dani. Na rongo iaani nabagna keda volia sina mane sina hathangatu me tolu tutughu na vinogha! † **19:24** "Atemis" Iaani sina ghod vaivine kena maimanihihia na komi tinoni kena boi Jiu. Imarea kena vaututunia Artemis na ghod ke hathera na komi tinoni eigna kedana mono gari sethe. Na vathe bali maimanihihia e hutu puala me ulaghagna.

sa vunegna ighamu koti hatira mai rua na mane iaani. Eigna iromara koro boi bilaua sa fata kori na vathe ke tabu nida na ghod vaivine ba haghore diadikala iia. ³⁸ Gi a Demitrius ma arahai kena agutu duagna kedana magnahaghinia na toroagna sa tinoni, imarea kedana vano kori vido bali fate mi mara na fate ke tangomana na rongoviragna. ³⁹ Gi kotida magnahaghinia na veleagna sa fata mua, oti vajinoa kori vido mara puhi kena eia na haidu hutu. ⁴⁰ Inau ku velea iaani eigna da mara puhi kori gaumane i Rom kedana velea ighita kati turughua na rihu hutu eigna na komi fata kati eia. Gi kedana huatighita eigna na rihu hutu iangeni, ighita boi tangomana katida velera sa fata eigna e teo sa vunegna ighita kati eia iangeni.” ⁴¹ Leghugna ke govua na titiono vaniragna, imanea ke velera eigna kedana taveti au.

20

A Pol ke Taveti Vano i Masedonia mi Gris

¹ Leghugna ke govu na rihu hutu, a Pol ke kilora mai arahai kena vaututuni i Efesus. Imanea ke vaheta na ghaghanadia gi e kubaera me taveti au bali vano kori provins i Masedonia. ² Imanea ke velea sethe na fata bali vaheta na ghaghanadia na komi tinoni tadia na komi meleha ke vano. Pol ke taveti me vano me ghieghilei jufu i Gris, ³ me mono ngengeni nabagna e tolu na vula. Imanea ke kaikaliti bali hahaghe kori sina vaka keda vano i Siria, a Pol ke rongovia kekeha mara puhidia mara Jiu kena vapuipuhi bali vatheha. Na vunegna iangeni, imanea ke toatogha bali ghoi taveti vano i Masedonia gi e vano i Siria. ⁴ Kekeha tinoni kena taveti duagna a Pol. A Sopate a dathegna a Pirus gna i Berea, a Aristakus ma Sekundus eidia i Tesalonika, a Gaias gna i Debe, Timoti, me rua na manegna na provins i Esia, a Tikikus ma Trofimus. ⁵ Mara iraani kena padau inau a Luk i Filipai gi a Pol ke kidi vetulara vano i Troas eigna kedana pitughami ngengeni. ⁶ Leghugna na Laulahugna na Bred ke teo sa Isi koragna, ighami kiti hahaghe kori vaka miti taveti au i Filipai. Ighami kiti taveti e lima na dani gi iti torongaghi i Troas. Ighami kiti mono ngengeni nabagna e vitu na dani.

A Pol ke Vahavi Tabirua a Iutikus

⁷ Kori Sade, ighami kiti haidu duadia arahai kena vaututuni i Troas bali Vanga Tabu. Pol ke turughu titiono vanira na komi tinoni ma na vunegna imanea keda ghoi taveti au kori vevugheigna, imanea ke titiono me ghieghilei hotaghi bongi. ⁸ Na choghogna na vathe kiti mono ikoragna, na vatolui chogho kalasu i thepa me hadi i popo. Sethe na lui ke raraha ngengeni. ⁹ Sina mane mathangani, na ahagna a Iutikus, ke nohe kori wida me vaovarongo tagna a Pol. A Pol ke titiono me titiono ma Iutikus ke haga nere. Gi e nere thoti me sikili au kori wida me horu kori thepa. Kekeha tinoni kena vano horu itagna, keana kori vido kena abe hadia, imanea ke thehe ghohi. ¹⁰ Pol ke vano horu me torongaghi tuturu hilighagna imanea. Gi e abe hadia me velera, “Oti saghoi ghaghana ruarua. Imanea ke ghohi havi tabiru.” ¹¹⁻¹² Na komi tinoni kena vaututuni kena totego puala eigna imanea ke havi. Gi ena ghohi hadi kori chogho mena eia na Vanga ke Tabu mena vangahaidu. Pol ke titiono tadia me ghieghilei vevughei gi e taveti au. Leghugna iangeni imarea kena hati tabirua a Iutikus kori vathegna.

Pol ke Haidu duadia Mara kena Baubatu kori Kiloau i Efesus

¹³ Ighami kiti kidi hahaghe kori vaka miti vano i Asos, kari a Pol ke halu longa. Gi iti au vano, a Pol ke vevughami imanea keda ghohi hahaghe duamami kori vaka i Asos. ¹⁴ Kori vido a Pol ke torongaghi i Asos, imanea ke hahaghe duamami miti vano i Mitilini. ¹⁵ Kori vevugheigna, ighami kiti taveti au i Mitilini mi kori bongi ighami kiti piniti ghaghireigna na moulolu i Kios. Na dani leghugna iangeni, ighami kiti vano kori moulolu i Samos. Sina dani mua gi iti torongaghi vano i Miletus. ¹⁶ Ighami kiti taveti thovohaliungia i Efesus eigna a Pol ke ghaghana ighami kitida boi vano ngengeni eigna ke boi magnahaghinihami kitida mono hau kori provins i Esia. Imanea ke aanga eigna ke magnahaghinia keda torongaghi i Jerusalem gi e jufu mai na dani Pentikos.

¹⁷ Kori vido a Pol ke mono i Miletus, imanea ke vetula vano na rorongo tadia mara kena baubatu kori kiloau i Efesus eigna kedana mai. ¹⁸ Kori vido kena jufu mai itagna, imanea ke velera, “Kori vido ku mono duamiu, ighamu oti adoa ghohi na puhigu, turughu kori na dani ku torongaghi mai kori provins i Esia mu ghieghilei taveti au. ¹⁹ Kori agutu ku eia vania a Lod ighamu koti adoa inau ku mono talu leghu, mi kekeha maghavu inau ku dikahehegu mu tangi. Moti adoa mua inau ku papara eigna kekeha mara Jiu kena vapuipuhi bali vathehe. ²⁰ Ighamu koti adoa inau ku velepuhighamu eigna na Rorongo ke Toke naghodia sethe na tinoni mi tadia na komi vathemiu. Kori vido ku eia iaani, inau ku boi poloa itamiu sa fata keda hatheghamu. ²¹ Mi nau ku velera arahai kena

Jiu ma arahai kena boi Jiu eigna kedana tughua na havidia ke koakoa mena vaututunia nida a Lod Jisas.

²² "Mi ikeagaieni inau kuda vano i Jerusalem, eigna na Tarunga ke Tabu ke veleu inau kuda vano ingengeni. Inau ku boi adoa na komi fata gougovu keda padau ngengeni. ²³ Inau ku adoa vamua, itadia na komi meleha ku vano, na Tarunga ke Tabu ke veleu imarea kedana bou haghe kori vathe tatari mena vaparau kori vido kuda vano jufu i Jerusalem. ²⁴ Kari e toke vamua na hava keda padau. Eigna sina fata vamua ke nagho vano itagua, inau kuda vagovua na agutu ke heu mai a Lod Jisas. Ma na agutu iangeni, na titionoagna na Rorongo ke Toke eigna na dotho nigna a God vanira na komi tinoni gougovu.

²⁵ "Inau ku titiono vanighamu ghohi eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira nigna na komi tinoni. Mi ikeagaieni inau ku adoa teo ahai itamiu keda ghohi reghiu. ²⁶ Na vunegna iangeni inau ku veleghamu, gi keda thehe sina tinoni itamiu kari e boi vaututunia a Jisas, e boi na paluhagu inau. ²⁷ Eigna inau ku veleghamu ghohi na komi fata gougovu a God ke magnahaghinighamu kotida adoa.

²⁸ Gi a Pol ke velera mua, "Ighamu koti baubatu, oti leghua a God thovohaliu moti hathera na komi tinoni kiloau eigna kedana eia iangeni mua. Oti eia iangeni eigna na Tarunga ke Tabu ke vahighamu eigna kotida reireghira. Vaghagna na mane ke reireghira nigna na komi sip, ighamu ghua kotida reireghi tokera na komi tinoni kiloau. Imarea na komi tinoni nigna a God eigna a Dathegna ke thehe bali vahavira. ²⁹ Inau ku adoa kekeha mara velepuhi piapilau kedana mai itamiu leghugna kuda taveti sanighamu. Vaghagna na komi aku ke asi kena ghathatira na komi sip, imarea kedana pipilia na vadiadikalaragna nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau. ³⁰ Me kekeha tinoni itamiu ghehemiu vamua kedana pilungi kililia na velepuhi ke tutuni eigna kena magnahaghinia na komi tinoni kiloua kedana leghura. ³¹ Na vunegna iangeni, oti reireghi toke ghamu! Moti saghoi havaghinia inau ku velepuhighamu na dani ma na bongi koragna e tolu na vinogha me sethe na maghavu ku tangi.

³² "Ikeagaieni inau ku talughamu kori limagna a God eigna keda reireghighamu. Ma na rorongogna na dotho nigna a God vanighita keda hatheghamu mua. Na rorongo iaani ke tangamana na vahetagna nimiu na vaututuni me heghamu na komi fata ke toke a God keda hera tadia nigna na komi tinoni gougovu.

³³ "Kori vido inau ku mono duamiu i hau, inau ku boi mamagna eigna na rongo ba na pohe nigna sa tinoni. ³⁴ Teo. Ighamu oti adoa inau ku agutu heta eigna kuda volia nigua na komi fata ma na komi fata nidia arahai kena taveti duagu. ³⁵ Tadia na komi fata gougovu ku eia, inau ku tuhua vanighamu ighita katida agutu heta bali hathera arahai kena kuma. Oti togha tabirua na haghoregna a Lod Jisas ke velea iaani, 'Kori vido kati hatia na hava kati magnahaghinia tagna ahai tavogha, ighita kati totogo. Kari kori vido kati hea ahai na hava ke magnahaghinia, ighita kati pukuni totogo vano mua.' "

³⁶ Kori vido a Pol ke vagovua na titiono iaani, imanea ke torongaghi tuturu horu duadia mena tarai. ³⁷ Imarea gougovu kena tangi mena tangolia ngasi a Pol mena kisia. ³⁸ Imarea kena dikahehedua puala eigna a Pol ke velea imarea kedana boi ghohi reghia mua. Gi imarea kena vano duagna mena livua kori vaka.

21

A Pol ke Vano i Jerusalem

¹ Leghugna ighami kiti kubaera mara kena baubatu tadia mara na kiloau i Efesus, ighami kiti sapa vano kori moumolu i Kos. Na dani leghugna iangeni ighami kiti vano kori moumolu i Rodes. Gi iti vano tagna na meleha i Patara. ² Ingengeni ighami kiti pada sina vaka keda vano i Foniai kori provins i Siria miti hahaghe itagna. ³ Ighami kiti reghia na moumolu i Saiprus miti taveti laugna miti vano me ghieghilei jufu i Taia, sina meleha i Siria. Ingengeni mara kena agutu kori vaka kedana alira au kekeha fata. ⁴ Ighami kiti thonga miti padara kekeha tinoni kena vaututuni miti mono duadia e vitu na dani. Na vunegna na Tarunga ke Tabu ke veleragna na hava keda pada a Pol i Jerusalem, imarea kena veleagna eigna keda boi vano ingengeni. ⁵ Kori vido ighami kiti ghohi tabiru vano kori vaka leghugna sina wik, mara mane gougovu kena vaututuni, duadia ara taudia ma ara dathedia, kena taveti mai duamami kori lilihi. Gi iti torongaghi tuturu horu miti tarai. ⁶ Leghugna iangeni ighami kiti kubaera gi iti hahaghe kori vaka, mi marea kena tabiru kori vathedia.

⁷ Ighami kiti taveti au i Taia miti vano kori na meleha i Tolemes. Kori vido kiti torongaghi vano ingengeni, ighami kiti vano reghira na komi tinoni kiloau miti mono duadia sina dani. ⁸ Kori vevugheigna, ighami kiti vano i Sisaria miti mono kori

vathegna a Filip, sina mane ke titiono na Rorongo ke Toke. Imanea sikei tadia e vitu na mane kena vahira bali hathera mara na vetula. ⁹ Imanea ke mono e vati na dathegna vaivine kena boi taulaghi mua. Iira na komi profet kena ado titiono na komi haghoregna na Tarunga ke Tabu ke hera.

¹⁰ Ighami kiti mono kekeha dani i Sisaria gi sina profet mua, na ahagna a Agabus, ke kalasu mai i Jiudea me mai itamami. ¹¹ Imanea ke hatia nigina na vovogho a Pol, me tariagna na limagna ma na naegna ghehegna. Gi e veleghami, "Na Tarunga ke Tabu ke velea, 'Mara puhidia mara Jiu i Jerusalem kedana taria vaghagna iaani na mane ke tonogna na vovogho iaani. Mi marea kedana hera vano imanea tadia mara kena boi Jiu.'"

¹² Kori vido ighami kiti rongovia iaani, ighami ma na komi tinoni kiloau ngengeni kiti vele huhurua a Pol eigna keda boi vano i Jerusalem. ¹³ Keana a Pol ke velea, "Ehava gi oti tangi moti vadikaheheu? Toke imarea kedana bou haghe kori vathe tatari ba vatheheu i Jerusalem eigna ku vaututunia a Lod Jisas, inau ku sasaa vamua kuda vano."

¹⁴ Kori vido ighami kiti ado a Pol keda boi tughua na ghaghanagna, ighami kiti soto miti veleagna, "Ighami kiti magnahaghinia vamua nigina na vanohehe a God keda tate mai."

¹⁵ Leghugna iaani, ighami kiti kaikaliti bali vano i Jerusalem. ¹⁶ Kekeha tinoni eidia i Sisaria kena vaututuni kena mai duamami. Imarea kena hatighami vano kori vathegna Nason eigna kitida mono ngengeni. Imanea na manegna i Saiprus, mi manea sikei tadia na komi tinoni kena kidi vaututunia a Jisas.

A Pol ke Reghia Mara kena Baubatu tadia Mara Kiloau i Jerusalem

¹⁷ Kori vido kiti jufu vano i Jerusalem, na komi tinoni kena vaututuni ngengeni kena totogo puala na reghighamigna. ¹⁸ Na dani leghugna iangeni, ighami ma a Pol kiti vano reghia a Jemes. Mara gougovu kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau i Jerusalem kena mono mua iangeni. ¹⁹ Gi a Pol ke kubaera me titiono vanira na komi fata a God ke hathea na eiagna tadia na komi tinoni kena boi Jiu.

²⁰ Imarea kena veletokea God eigna na komi fata ke titiono a Pol. Gi ena veleagna, "Kulamami, ighoe o adoa ghohi e sethe na toghai tinoni Jiu kena vaututunia ghohi a Jisas, mi marea gougovu kena magnahaghinia na leghuagna na komi vetula nigina a Moses. ²¹ Kari imarea kena rongovia ighoe ko velepuhira na komi tinoni Jiu kena mono tadia arahai kena boi Jiu eigna kedana boi leghua na komi vetula nigina a Moses. Mena velea mua ighoe ko velera eigna kedana boi sogivaughithathara ara dathedia ba leghua na komi puhida ighita mara Jiu. ²² Ighami kiti mataghu eigna da kenughua ena eia sa fata ke dika itamua na mavitu kori vido kena rongovia ighoe ko jufu mai ghohi eeni. ²³ Na vunegna iangeni ighami kiti toatogha ighoe koda eia iaani. E vati na mane kena mono duada eeni kena eia na taluhaghore vania God.* ²⁴ O vano duadia kori Vathe ke Tabu moti eia na puhi bali mono raraha kori matagna a God. Leghugna iangeni, o volia na komi fata bali havughaghi eigna kedana ghothahia na sesehugna na uludia e vati na mane iraani. Kori vido kedana reghia ighoe ko eia iaani, na komi tinoni kedana ado a komi fata kena titionora eimu ighoe e boi tutuni. Keana imarea kedana ado a ighoe ko talu leghua vamua na komi vetula nigina a Moses. ²⁵ Tadia arahai kena boi Jiu kena haghe kori na kiloau, ighami kiti risoa atu ghohi na letasi eigna na komi vetula kedana leghua. Ighami kidi velera eigna kedana boi ghania sa vanga kena havughaghira na komi tinoni tagna na ngunguju, ba ghania na vinahigna na fata kaukagu kena boi vasalala aua na ghaughabuagna, ba kouvia na ghaughabuagna na fata kaukagu. Mi marea kedana boi nere duadia arahai ke boi ara taudia."

²⁶ Sina dani leghugna iangeni, a Pol ke vano duadia e vati na mane mena turughua na puhi bali mono raraha kori matagna a God. Leghugna iangeni, a Pol ke vano kori Vathe ke Tabu nigina a God me velera na komi pris e vitu na dani mua ke mono gi na puhi bali mono raraha keda govu. Tagna na dani iangeni, mara na pris kedana eia na havughaghi eidia Pol ma ara kulagna.

Mara Jiu kena Thotia a Pol

²⁷ Kori vido e vitu na dani kena haga govu, kekeha tinoni Jiu eidia i Esia kena reghia Pol kori na Vathe ke Tabu. Imarea kena kilora mai sethe na tinoni mena vadiadikala na

* **21:23** "na taluhaghore vania a God" Na taluhaghore iaani, mara Jiu kena kiloagna "na taluhaghore Nasirait." Nambas 6:1-21 kori na Ol Testamen ke titiono na puhi taluhaghore iaani. Kori vido na tinoni Jiu ke eia na taluhaghore Nasirait, imanea keda boi utuhia na sesehugna mena boi kouvia na waen me ghieghilei govu na taluhaghore. Kori vido ke govu na taluhaghore, imanea keda ghothahia na sesehugna me hatia na sesehugna duagna kekeha fata bali havughaghi kori Vathe ke Tabu nigina a God i Jerusalem.

ghaghanadia eigna kedana dikatadia tagna a Pol mena thotia. Gi imarea kena ghuu heta vaghagna iaani, ²⁸ "Ighamu na komi tinonidia Israel, oti hatheghami! Iaani na mane ke vano ivei mi vei me titiono diadikalaghita ighita mara Jiu, ma na komi vetula nigna Moses, ma na Vathe ke Tabu iaani. Kari na fata ke dika vano, imanea ke vadiadikala na vido ke tabu iaani eigna ke hatira mai duagna kekeha tinoni kena boi Jiu." ²⁹ (Imarea kena velea iaani eigna kena reghia a Trofimus, na manegna i Efesus, duagna a Pol i Jerusalem. Imarea kena toatogha a Pol ke hatia haghea na mane iaani kori na Vathe ke Tabu.)

³⁰ Kori vido kena rongovia na rorongonia iaani, na komi tinoni gougovu tagna na meleha iangeni kena dikatadia. Imarea kena raghe vano mena thotia a Pol mena sarakia aua kosigna na Vathe ke Tabu. Gi imarea kena reireghia na Vathe ke Tabu kena bilakia na komi hagehagna. ³¹ Kori vido na mavitu kena turughu tupia a Pol eigna kedana vatheheha, na vunaghidia na boo soldia gna i Rom kena mono i Jerusalem ke rongovia na rorongonia na mavitu i Jerusalem kena riuhi. ³² Imanea ke saisami me kilora mai kekeha soldia me kekeha mane kena batura, mena raghe vano tadia na mavitu. Kori vido kena reghira mara na soldia ma na vunaghidia, na mavitu kena soto na tupiagna a Pol.

³³ Ma na vunaghidia mara na soldia ke vano me tangolia a Pol me velera komi nigna na soldia eigna kedana taria tagna e rua na sen. Gi e huatira na komi tinoni ahai imanea ma na hava ke eia.

³⁴ Kekeha tadia na mavitu kena ghuu eigna sina fata, mi kekeha kena ghuu eigna na fata tavogha. Imarea kena haoghore puala ma na vunaghidia na komi soldia ke boi tangomana na adoagna na hava ke eia a Pol. Na vunegna iangeni, imanea ke velera nigna na komi soldia eigna kedana hati vanoa a Pol kori na vathe hutu nidia mara na soldia. ³⁵ Kori vido kena jufungia na rangagna na vathe hutu iangeni, mara na soldia kena hulungi hadia a Pol eigna na mavitu kena dikatadia puala itagna mena haga vatheheha. ³⁶ Ma na mavitu kena leghura kena ghuu heta vaghagna iaani, "Vatheheha, vatheheha!"

Nigna na Titiono a Pol vanira na Mavitu

³⁷ Kori vido imarea kena haga hati haghea a Pol kori vathe hutu nidia mara na soldia, imanea ke haghore vano tagna na vunaghidia mara na soldia kori haghore Grik, "Tangomana kuda veleghe atu sina fata?" Ma na vunaghidia mara na soldia ke vere nigna me huatiagna, "Ighoe o adoa mua haghore Grik?" ³⁸ Ehava? Ighoe na manegna i Ijip ko turughua na rihu duadia mara na gaumane i hau, gi o batura e vati na nigna toghai mane kori meleha ke gou?" ³⁹ Pol ke haghore tughua, "Teo. Inau na mane Jiu eigu i Tasus, sina meleha ke nagho i Kilikia. Tangomana koda lubatui gi kuda haghore nigua tadia na komi tinoni iraani?"

⁴⁰ Na vunaghidia mara na soldia ke lubatia gi keda haghore. Ma Pol ke sokara kori rangana me tuhu hadi na limagna eigna kedana bughoro na mavitu. Imarea kena bughoro gi a Pol ke titiono itadia kori haghoredia mara Jiu.

22

¹ A Pol ke velera, "Mara puhi ma ara kulagu, oti rorongonia mai itagua. Inau kuda haghore peou ghehegu." ² Kori vido kena rongovia a Pol ke haghore kori haghoredia mara Jiu, imarea kena bughoro puala. Gi a Pol ke velera,

³ "Inau na mane Jiu, ku havi i Tasus kori provins i Kilikia. Kari inau ku hutu hadi eeri i Jerusalem. Na mane velepuhi ke nagho, a Gamaliel, ke velepuhiu toetoke na komi vetula nidia ara hutuda. Inau ku leghua na komi vetula eigna ku magnahaghinia puala na leghuagna God, vaghagna vamua ighamu koti magnahaghinia na leghuagna ikeagaieni.

⁴ Inau ku vaparara na komi tinoni kena voututunia na Rorongonia ke Toke eigna a Jisas, mu vathehera kekeha. Inau ku thotira mu bora haghe kori vathe tatari kekeha mane ma na vaivine. ⁵ Na pukuni naghoi pris ma na mara puhi gougovu kori Kansol tangomana kedana veleghamu iaani ke tutuni. Eigna imarea ghedhia kena heu na komi letasi ku hatira vano tadia mara puhidia mara Jiu i Damaskus eigna kuda thotira mu tarira na komi tinoni kena voututuni mu hatira mai eeri bali vaparara.

⁶ "Kori hotaghi dani kori vido ku taveti vano i Damaskus, na raraha ke siasilada puala ke horu mai i popo me laema kililiviu. ⁷ Inau ku sikili horu kori thepa mu rongovia na ohai haghore ke veleu, 'Sol, Sol, Ehava kona vaparau na?'

⁸ "Mu huatia, 'Lod, Ahai ighoe na?'

"Mi manea ke velea, 'Inau a Jisas gna i Nasaret ko vaparau.' ⁹ Mara kena taveti duagu kena reghia na silada, kari ena boi thaothadoghagna na hava ke velea na ohai haghore.

¹⁰ “Inau ku ghoi huatia, ‘Lod, na hava ko magnahaghinia kuda eia na?’

“Gi a Lod ke veleu, ‘O sokara hadi mo vano i Damaskus. Sina tinoni ngengeni keda velegho na komi fata ku vahigho eigna koda eia.’ ¹¹ Imarea kena tangolia na limagu mena batau vano i Damaskus eigna na laema ke raraha puala me vadoa na matagu.

¹² “I Damaskus sina mane Jiu ke mono, na ahagna a Ananaias. Imanea ke maimanihihia a God me pukuni leghua na komi vetula nigna a Moses ma na komi tinoni Jiu gougovu kena mono ingengeni kena ghaghana bohea puala. ¹³ Imanea ke mai itagua me veleu, ‘Tahigu Sol, o ghoi reirei ghua.’ Kori vido vamua iangeni, inau ku tangomana na regiagna a Ananaias.

¹⁴ “Gi imanea ke veleu, ‘A God, kena tarai hahali ara hutuda itagna, ke vahigho eigna koda adoa nigna na vanohehe. Mi imanea ke vahigho mua eigna koda reghia a Dathegna ke pukuni jino mo rongovia na hava ke velea. ¹⁵ Ighoe koda velera na komi tinoni gougovu na hava ko reghia mo rongovia. ¹⁶ O saghoi pitu mo mono! O sokara hadi mo siuvitabu. O vautunia a Lod Jisas ma a God keda talutavogha na komi paluhamu.’

¹⁷ “Leghugna ku eia na hava ke veleugna a Ananaias, inau ku tabiru i Jerusalem. Sina dani, kori vido ku tarai kori Vathe ke Tabu nigna a God, a Lod Jisas ke tate vaniu. ¹⁸ Imanea ke veleu, ‘O saisami taveti au i Jerusalem! Eigna na komi tinoni eeni teo kedana vaututunia na hava koda titono vanira eigu inau.’

¹⁹ “Keana, inau ku haghore tughua, ‘Lod, na komi tinoni iraani kena adoa inau ku vano tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu i hau eigna kuda thotira mu thabuhira na komi tinoni kena vaututunigho. ²⁰ Mi kori vido kena vathehea a Stiven, nimua na mane bali titono eimu, inau ku sokara ingengeni mu magnahaghinia na hava kena eia. Mu reireghia na komi oopo nidia mara kena piri vathehea imanea.’

²¹ “Keana a Lod ke veleu, ‘O taveti au! Inau kuda vetulagho vano tagna ke hau tadia arahai kena boi Jiu.’”

²² Na komi tinoni kena vaovarongo tagna Pol me ghieghilei velea iangeni. Gi ena dikatadia mena ghuu heta vaghagna iaani, “Vathehea! Boi nabagna keda talu havi me mono!” ²³ Imarea kena ghuu heta mena aua nidia na oopo. Gi ena piri hadi na komi viovido i thepa kori manga.

²⁴ Na vunaghidia mara na soldia ke velera nigna na komi soldia eigna kedana hati haghea a Pol kori vathedia bali thabuhia. Imanea ke magnahaghinia a Pol keda vele aua na vunegna na mavitu kena ghuuvia. ²⁵ Kori vido mara na soldia kena taria a Pol bali thabuhia, imanea ke huatia sina mane ke batura mara na soldia ke sokara ghaghireigna, “Ehava? E jino kori na vetula ighamu kotida thabuhia na sitijen gna i Rom kari oti boi kidi fatea?”

²⁶ Kori vido ke rongovia iaani, imanea ke vano tagna na vunaghigna me veleagna, “Ighoe o adoa mua na hava ko eia? Na mane iaani na sitijen gna i Rom!”

²⁷ Na mane iangeni ke vano tagna Pol me huatia, “O veleu. Ighoe na sitijen gna i Rom?”

Pol ke haghore tughua, “Hii, inau na sitijen gna i Rom.”

²⁸ Ma na vunaghidia mara na soldia ke veleagna, “Inau ku volia sethe na rongo gi u sitijen gna i Rom.”

Keana a Pol ke veleagna, “Kori vido ku havi mai, inau na sitijen gna i Rom.*”

²⁹ Mara na soldia kena kalitia bali thabuhia a Pol kena saisami taveti sania. Ma na vunaghidia mara na soldia ke mataghugna puala, eigna imanea ke taria ghohi a Pol gi e adoa imanea na sitijen gna i Rom.

Mara na Kansol kena Fatea a Pol

³⁰ Sina dani leghugna iangeni, na vunaghidia mara na soldia ke hatia aua na sen kena tariagna a Pol itagna, me kilora mai mara na naghoi pris mi mara gougovu kena mono kori Kansol. Imanea ke eia iaani eigna ke magnahaghinia keda ado tokea na vunegna mara puhidia mara Jiu kena toroagna a Pol. Gi e hati vano a Pol itadia me vasokarahinia naghodia.

23

¹ Pol ke rei vano tadia mara na Kansol me velera, “Nigua na komi tinoni, inau ku boi maomamo kori matagna a God, eigna turughu i hau me laba mai ikeagaieni inau ku eia hahali na komi fata ke magnahaghinia imanea.”

* **22:28** Tolu na puhi ke mono bali sitijen gna i Rom. Imanea ke tangomana na soniagna na rongo hutu ba eia sina agutu hutu vania na gaumanegna i Rom, ba havi mai tagna a idogna ma tamagna koro sitijen gna i Rom. Na vunegna a Pol na sitijen gna i Rom kori vido ke havi mai, imanea ke nagho vano tagna na vunaghidia mara na soldia.

² Na pukuni naghoi pris, ke ahagna mua a Ananaias, ke rongovia iaani me velera mara kena sokara ghaghireigna a Pol eigna kedana thabuhia na livogna. ³ Gi a Pol ke rei vano tagna Ananaias me veleagna, "A God keda thabuhigho! Ighoe vaghagna na peo ke toke na dodorogna kari e boto ghohi me haga sikili. Ighoe ko fateu leghuagna na komi vetula nigna a Moses, kari o boi pukuni leghua. Eigna na vetula ke boi lubatigho koda velera mara iraani eigna kedana thabuhia."

⁴ Mara kena sokara ghaghireigna a Pol kena veleagna, "E boi toke ighoe ko haghore diadikala na pukuni naghoi pris vaghagna iangeni. Imanea na mane agutu nigna a God!"

⁵ Ma a Pol ke velera, "Inau ku bosu adoa imanea na pukuni naghoi pris. Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, 'Ighita katida saghoi titiono diadikala sa tinoni ke batughita.'"

⁶ Na vunegna a Pol ke adoa kekeha tadia mara na Kansol, mara na Sadiusi mi kekeha mara na Farise, imanea ke haghore heta vaghagna iaani, "Nigua na komi tinoni, inau na mane Farise ma ara hutugu huju mara na Farise. Ighamu koti fateu eigna ku vaututuni a God keda ghohi vahavi tabirura arahai kena thehe."

⁷ Kori vido a Pol ke velea iaani, mara na Farise mi mara na Sadiusi kena turughu rihu haohaghore varihotaghidia. Na vunegna iangeni, mara kori Kansol kena thevurua tagna e rua na boo. ⁸ Mara na Sadiusi kena boi vaututunia a God keda ghohi vahavi tabirura arahai kena thehe mena boi vaututunia ke mono na komi enjel ma na komi tarunga. Keana mara na Farise kena vaututunia na komi fata irangeni. ⁹ Me rua na boo iraani kena riurihu hutu. Kekeha mara na velepuhigna na vetula nigna a Moses kena Farise kena sokara mena haghore heta vaghagna iaani, "Na mane iaani, ighami kiti boi reghia sa fata ke ei hahia. Da e tutuni sina tarunga ba sina enjel ke haghore vania imanea."

¹⁰ Na vunegna na rihu hutu ke hadi mai, na vunaghidia mara na soldia ke ghaghana da imarea kenughua ena vathehea a Pol. Mi manea ke velera mara na soldia bali vano hati aua a Pol itadia mane hatia vano kori nidia na vathe hutu.

¹¹ Kori bongi, a Lod ke mai me sokara ghaghireigna a Pol me veleagna, "O saghoi mataghu! Ighoe ko titiono eigu inau tadia na komi tinonidia i Jerusalem, mo koda eia vaghagna iaani mua i Rom."

Mara Jiu kena Vapuihu Haidu bali Vathehea a Pol

¹²⁻¹³ Kori vevugheigna hadi, e rua tutughu tomagha na mane Jiu kena vapuihu haidu bali vathehea a Pol. Imarea kena taluhaghore eigna kedana boi ghania ba kouvia sa fata mena ghieghilei vathehea. ¹⁴ Imarea kena vano tadia mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu mena velera, "Ighami kiti taluhaghore vania a God eigna kitida boi ghania ba kouvia sa fata miti ghieghilei vathehea a Pol. ¹⁵ Ighamu mi mara gougovu kori Kansol kotida kaea na vunaghidia mara na soldia i Rom eigna keda ghohi hatia maia a Pol itamiu. Oti pilaunia moti velea ighamu koti magnahaghinia kotida ghohi huatia a Pol eigna na hava ke eia. Ighami kitida pitu kori hangana bali vathehea gi ena jufu mai eeni."

¹⁶ Keana a dathegna mane a vaivinegna a Pol ke rongovia na hava kedana eia me vano kori na vathe hutu nidia mara na soldia me titiono na puhu iaani tagna a Pol. ¹⁷ Gi a Pol ke kiloa maia sina mane ke batura mara na soldia me veleagna, "O hati vanoa na mane mathangani iaani tagna na vunaghidia mara na soldia. Imanea ke adoa sina fata keda titiono vania." ¹⁸ Na soldia iangeni ke hati vanoa tagna na vunaghidia me veleagna, "A Pol, na mane ke mono kori vathe tatari, ke kaeu eigna kuda hatia maia itamua na mane mathangani iaani. Imanea ke magnahaghinia keda veleghe sina fata."

¹⁹ Na vunaghidia mara na soldia ke tangolia na limagna na mane mathangani me hati vanoa sina vido me huatiagna, "Na hava ko haga titiono itagua na?"

²⁰ Imanea ke veleagna, "Kekeha mara Jiu kena vapuihu haidu bali mai kaegho eigna koda hati vanoa a Pol kori Kansol ivughei. Imarea kedana pilaunigho me kedana veleghe imarea kena magnahaghinia kedana ghohi huatia a Pol eigna na hava ke eia. ²¹ Inau ku kaegho eigna koda saghoi eia na hava kedana kaegho, eigna e rua tutughu tomagha na mane kena polo mena pitu ghaghireigna na hangana bali vathehea a Pol. Imarea kena taluhaghore vania a God eigna kedana boi ghania ba kouvia sa fata mena ghieghilei vathehea. Mi ikeagaieni imarea kena pitu vamua, eigna kena toatogha ighoe koda hia na hava kedana kaegho."

²² Na vunaghidia mara na soldia ke veleagna, "O saghoi velera sa tinoni ighoe ko mai mo titiono na fata iaani itagua." Gi e vetula aua.

Imarea kena Hati Vanoa a Pol tagna a Primia a Feliks

²³ Gi na vunaghidia mara na soldia ke kilora mai e rua nigna na mane koro batura mara na soldia me velera, "Oro kalitia e rua na hathangatu soldia bali vano i Sisaria nabagna tangi hia kenughua bongi. Oro kalitia mua e vitu na hangavulu na soldia bali taveti tadia na komi hos me rua na hathangatu mua na soldia kedana tatango garatu. ²⁴ Moro kalitia kekeha hos eigna keda hahaghe a Pol. Oro reireghi tokea a Pol me ghieghilei jufu tagna a Primia Feliks." ²⁵ Ma na vunaghidia mara na soldia ke risoa na letasi iaani:

²⁶ "Inau a Klodius Lisias ku eia na letasi iaani itamua ighoe a Primia Feliks.

²⁷ Hee, kekeha mara Jiu kena thotia mena haga vathehea na mane iaani. Kori vido ku adoa imanea na manegna i Rom, inau ku hatira duagu kekeha nigua na soldia miti hati aua imanea tadia mara Jiu. ²⁸ Mi inau ku hati vano kori nidia na Kansol eigna ku magnahaghinia kuda adoa nigua na vunegna kena toroagna. ²⁹ Gi u adoa na hava kena toroagna vaghagna na komi fata thevu kori nidia na komi vetula ghehedia. Kari imanea ke boi eia sa fata nabagna katida vathehea ba boa haghea kori vathe tatari. ³⁰ Kori vido sina tinoni ke veleu imarea kena vapuipuhi bali vathehea na mane iaani, inau ku saisami mu vetula atua itamua. Mu velera mara Jiu eigna kedana atu itamua bali toroa imanea kori matamu. Iangeni vamua."

³¹ Mi kori na bongi iangeni, mara na soldia kena leghua na hava ke velea na vunaghidia mena hati vano a Pol kori meleha i Antipatris. ³² Kori vevugheigna, na komi soldia kena taetaveti kori naedia kena tabiru gougovu i Jerusalem kori nidia na vathe hutu. Mi mara vamua kena taetaveti kori hos kena hati vano a Pol i Sisaria. ³³ Kori vido kena laba vano i Sisaria, imarea kena vano hea na letasi a Primia Feliks mena lubati vano a Pol itagna. ³⁴ Imanea ke ijumia na letasi me huatia a Pol na ahagna na provins ke havi mai itagna. Kori vido ke adoa a Pol na manegna na provins i Kilikia, ³⁵ a Feliks ke veleagna, "Kori vido kedana mai mara kena torogho, inau kuda vaovarongo itamui mu fategho." Gi e velera nigna na komi soldia eigna kedana vano boa a Pol kori vathe tatari ke mono kori na vathe hutu a King Herod ke agutua.

24

Mara Jiu kena Toroagna a Pol Naghogna a Feliks

¹ Lima na dani leghugna iangeni, na pukuni naghoi pris, a Ananias, ke vano i Sisaria duagna kekeha mara puhidia mara Jiu mi sina mane ke adoa na vetula, na ahagna a Tetulus. Imarea kena mai tagna a Primia Feliks eigna kedana toroagna a Pol. ² Leghugna kena hati maia a Pol, a Tetulus ke turughu na toroagna a Pol me velea vaghagna iaani:

"Primia Feliks, ighami mara Jiu e hau ghohi na monomami kori soleana eigna ighoe ko vunaghi pungusighami. Mo vajinoa sethe na fata ke hahi kori melehamami eigna ko thaothadogha puala. ³ Ighami mara Jiu gougovu kiti totogo puala eimu ighoe eigna na komi fata ke toke ko eia. ⁴ Kari u boi magnahaghinia kuda titono teve eigna kenugha o toa nimua. Inau ku kaegho vamua eigna koda rorongho mai itamami sina vido. ⁵ Ighami kiti pada aua na mane iaani ke ei hahalia na komi fata ke dika. Imanea ke turughua na komi riurihu hutu tadia na komi tinoni Jiu ivei mi vei kori maramagna. Mi manea sina mane ke batura na komi tinoni kori boo kena leghua na mane velepuhi gna i Nasaret. ⁶⁻⁷ Ma na vunegna imanea ke pipilia na eiagna na fata ke boi jino keda eia kori Vathe ke Tabu nigna a God, ighami kiti thotia.* ⁸ Gi koda huatia imanea, kenughua o adoa na hava kiti toroagna e tutuni." ⁹ Ma na mara Jiu gougovu kena mono ngenjeni kena velea na komi fata ke titonoa a Tetulus e pukuni tutuni.

¹⁰ Gi a Primia Feliks ke veleagna Pol eigna keda titono nigna. Ma Pol ke velea vaghagna iaani, "Primia Feliks, inau ku adoa e sethe na vinogha ghohi ighoe ko fateghami ighami mara i Israel. Ma na vunegna iangeni, inau ku totogo kuda haghore peou kori matamu. ¹¹ Gi koda huatira na komi tinoni, ighoe koda adoa ikeagaieni na vasalaghe ruagna na dani leghugna ku vano i Jerusalem bali tarai. ¹² Inau ku boi rihu haohaghore duagna sa tinoni koragna na Vathe ke Tabu nigna a God mu boi turughua sa rihu hutu kori nidia na komi vathe haidu mara Jiu ba sa vido koragna na meleha iangeni. ¹³ E vahotha puala mara iraani kedana tateli aua na komi fata kena torougna e tutuni.

¹⁴ "E tutuni inau ku leghua na Hangana ke Tutuni mara Jiu kena velea e boi tutuni. Kari inau ku maimanihihia na God nidia ara hutumami mu vaututunia na komi vetula nigna a Moses na komi fata kena risoa mara na profet. ¹⁵ Mu vaututuni mua

* **24:6-7** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, na rioriso iaani ke mono: "miti magnahaghinia kitida fatea leghuagna nimami na komi vetula. ⁷ Kari a Lisias na vunaghidia mara na soldia ke mai duagna nigna na komi soldia mena mai hatia aua itamami. ⁸ Me velera mara Jiu kena toroagna eigna kedana mai eeri itamua ighoe."

vaghagna vamua imarea kena torou kena vaututunia a God keda vahavi tabirura arahai kena jino ma arahai kena boi jino. ¹⁶ Na vunegna iangeni, inau ku magnahaghinia kuda eia hahali na hava ke jino kori matagna a God ma na hava ke jino vanira na komi tinoni.

¹⁷ “Kekeha vinogha leghugna ku taveti au i Jerusalem, inau ku ghoi tabiru ngengeni bali hera na rongo na komi tinoni kena kuma tadia mara Jiu. Mu tabiru mua bali havughaghi vania a God. ¹⁸ Imarea kena doroviu kori Vathe ke Tabu kori vido ku eia iaani. Inau ku eia ghohi na puhi bali mono raraha kori matagna a God. Inau ku boi mono duadia sethe na tinoni mu boi turughua na rihu. ¹⁹ Keana kori vido iangeni, kekeha mara Jiu eidia i Esia kena mono mua ngengeni. Gi kedana magnahaghinia na torougna tagna sa fata mara irangeni, e toke imarea ghehedia kedana mai itamua. ²⁰ Kari, na vunegna imarea kena boi mai, ighoe tangomana koda huatira arahai kena mono eeni. Imarea kedana veleghe e teo sa fata Mara na Kansol kena pada itagua ku ei hahia kori vido kena fateu. ²¹ Kari, da imarea kena mono eeri kedana torou eigna ku ghuu heta vano itadia vaghagna iaani, ‘Ighamu koti fateu eigna ku vaututuni a God keda ghoi vahavi tabirura arahai kena thehe.’ ”

²² A Feliks ke pukuni ado tokea na hava kena vaututunia arahai kena leghua na Hangana ke Tutuni. Imanea ke vagovua na fate me velera, “Inau kuda titiono aua nigua na toatogha eigna na fate kati eia kori vido keda torongaghi mai a Lisias, na vunaghidia mara na soldia.” ²³ Gi a Feliks ke veleagna na mane ke batura nigua na komi soldia eigna keda hatia a Pol me kaekalea toetoke. Kari imanea ke veleagna eigna keda boi taria kori sen me keda lubatira ara kulagna a Pol eigna kedana mai hathea.

²⁴ Leghugna kekeha dani, a Feliks duagna a taugna, Drusila, koro mai kori vido ke mono a Pol. A Drusila na vaivine Jiu. Raira koro kiloa mai a Pol, gi oro rorong itagna kori vido ke titiono eigna na vaututuni tagna a Jisas Kraiss. ²⁵ A Pol ke titiono eigna na puhi bali mono jino kori matagna a God, ma na puhi bali reireghia na tono tagna na komi puhi ke dika, ma na fate a God keda eia tadia na komi tinoni gougovu. Kori vido ke rongovia iaani, a Feliks ke mataghu me veleagna a Pol, “E naba ghohi. O tangomana koda taveti au. Kori vido inau kuda mamaluha, inau kuda ghoi kilogho mai.” ²⁶ Na vunegna a Feliks ke toatogha da a Pol keda hea na rongo gi keda lubati mamaluha, sethe na dani imanea ke kiloa mai a Pol me titiono duagna.

²⁷ Leghugna a Pol ke mono kori vathe tatari e rua na vingoha, a Feliks ke govu kori Primia ma Posius Festus ke tughua. Keana gi e govu, a Feliks ke boi lubati aua a Pol kori vathe tatari eigna imanea ke magnahaghinia keda vatotogora mara puhidia mara Jiu.

25

A Primia Festus ke Fatea a Pol

¹ E tolu na dani leghugna a Primia Festus ke torongaghi i Sisaria bali turughuagna nigua na agutu, imanea ke taveti vano i Jerusalem. ² Ingengeni mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu kena mai itagna mena veleagna na komi fata kena toroagna a Pol. ³ Imarea kena kaea a Festus eigna keda vetula vanoa a Pol i Jerusalem. Imarea kena kaea iangeni eigna kena vapuhia ghohi bali vathehea a Pol kori vido ke taveti vano kori hangana. ⁴ Kari a Festus ke velera, “A Pol ke mono ghohi i Sisaria me boi hau inau kuda ghoi tabiru vano ingengeni. ⁵ Gi imanea ke ei hahia sa fata, ighamu tangomana kotida vetulara mai duagu kekeha nimiu na mane puhi mua eigna kedana mai i Sisaria bali toroagna imanea ngengeni.”

⁶ A Festus ke mono nabagna e alu ba salaghe na dani mua i Jerusalem, gi e tabiru i Sisaria. Sina dani leghugna iangeni imanea ke vano kori vido bali fate me velera mara na soldia eigna kedana hati maia a Pol itagna. ⁷ Kori vido ke haghe mai a Pol, mara puhidia mara Jiu kena kalasu mai i Jerusalem kena sokara kililivia mena veleagna a Festus a Pol ke eia sethe na fata ke dika. Kari imarea kena boi tangomana na tateliagna ke tutuni na komi fata kena toroagna. ⁸ Gi a Pol ke haghore peoa ghehegna me velea, “Inau ku boi vadiadikala sa vetula nimami ighami mara Jiu. Mu boi ei hahia sa fata kori Vathe ke Tabu nigua a God ba tagna na King gna i Rom.”

⁹ Kari na vunegna a Festus ke magnahaghinia keda vatotogora mara puhidia mara Jiu, imanea ke huatiagna a Pol, “Ehava? O sasaa vamua koda vano i Jerusalem eigna kuda rongovia ngengeni na komi fata kena toroghogha?”

¹⁰ Gi a Pol ke haghore tughua, “Ikaghegheni inau ku sokara kori vido bali fate nigua na King gna i Rom. Iaani na vido ke jino ighoe koda fateu. Ighoe o pukuni adoa inau ku boi eia sa fata ke dika tadia mara Jiu. ¹¹ Gi kuda eia sa fata ke nabagna kuda thehe, inau ku sasaa vamua kuda thehe. Kari na vunegna na komi fata kena torougna e boi

tutuni, e boi jino kori vetula gi ighoe ba ahai tavogha keda lubatiu vanira mara iraani. Inau ku magnahaghinia na King gna i Rom keda fateu!”

¹² A Festus ke vano me titiono duadia komi nigina na mane puhi gi e veleagna a Pol, “Na vunegna ighoe ko kaea na King gna i Rom keda fategho, inau kuda vetulagho vano itagna!”

A Festus ke Titiono vania a King Herod Agripa eigna a Pol

¹³ Leghugna kekeha dani a King Herod Agripa ma a vaiveinegna, a Berenike, koro mai i Sisaria bali sighoa a Festus. ¹⁴ Iroira koro mono ingegeni tagna kekeha dani ma Festus ke titiono duagna a King Agripa eigna a Pol. Imanea ke velea, “Sina mane ke talu mono eeni, a Feliks ke boi lubati aua kori vathe tatari. ¹⁵ Kori vido ku vano i Jerusalem, mara na naghoi pris mi mara puhidia mara Jiu kena toroagna na mane iaani mena kaeu eigna kuda fatea bali vathehea. ¹⁶ Kari inau ku velera kori nimami na vetula ighami mara i Rom e boi jino kitida lubatia sa tinoni eigna kedana vathehea. Ighami kiti kidi lubatia imanea eigna keda sokara naghodia arahai kena toroagna me haghore peoa ghehegna tadia na komi fata kena velea imanea ke ei hahia. ¹⁷ Kori vido kena mai eeni mara puhidia mara Jiu, inau ku boi pitu. Gi ghoi dani hadi inau ku nohe kori vido bali fate, mu velera mara na soldia eigna kedana hati maia a Pol. ¹⁸ Mara puhidia mara Jiu kena sokara mena toroagna imanea, kari na hava kena velea boi na fata ke dika puala vaghagna ku ghaghana imarea kedana toroagna. ¹⁹ Imarea kena rihu haohaghore duagna a Pol eigna na komi fata kena vaututunia ghehedhia mara Jiu. Mena rihu haohaghore mua eigna sina mane, na ahagna a Jisas, ke thehe ghohi. Kari a Pol ke velea imanea ke havi. ²⁰ Na vunegna inau ku boi adoa na puhi bali hiro aua na hava ke tutuni eigna na komi fata iraani, inau ku kaea a Pol gi keda sasaa na vano i Jerusalem eigna kuda fatea ngengeni. ²¹ Keana a Pol ke velea ke magnahaghinia keda talu mono kori vathe tatari me ghieghilei fatea na King gna i Rom. Mi inau ku talua kori vathe tatari me ghieghilei laba mai na dani kuda vetula vano tagna na King gna i Rom.”

²² Gi a Agripa ke veleagna a Festus, “Inau ku magnahaghinia kuda rorongho tagna na mane iaani.”

A Festus ke haghore tughua, “Toke vamua, ighoe koda rorongho itagna ivughei!”

King Herod Agripa ke Vaovarongho tagna a Pol

²³ Me dani hadi gi a Agripa ma Berenike koro vahaghea rodia na pohe ke vahotha me ke ulaghagna, moro haghé mai kori vathe hutu bali haidu. Kekeha mara kena nagho kori na ami ma mara puhigna na meleha iangeni kena haghe vano duadia roira. Gi a Festus ke velera mara na soldia eigna kedana hati maia a Pol. ²⁴ Ma Festus ke velea, “King Agripa mi ghamu gougovu koti mono eeni, iaani na mane na komi tinoni Jiu kena mono eeni i Sisaria mi kori meleha i Jerusalem kena mai kaeu bali vathehea. ²⁵ Inau ku boi pada sa fata ke ei hahia imanea ke nabagna kuda vathehea. Kari na vunegna imanea ke velea ke magnahaghinia na King gna i Rom keda fatea, inau ku toatogha bali vetula vano i Rom. ²⁶ Keana, inau ku boi adoa mua na hava kuda risoa eigna imanea tagna na King gna i Rom. Iangeni na vunegna inau ku hati maia itamiu, haluhadi itamua ighoe, a King Agripa. Leghugna katida huatia imanea eigna na komi fata kena toroagna, da inau kuda adoa na hava kuda risoa eigna imanea. ²⁷ Kori ghaghanagu e boi toke gi kuda boi risoa na hava ke ei hahia na mane iaani, kari u vetula vano vamua tagna na King gna i Rom.

26

¹ Ma a King Agripa ke veleagna a Pol, “Ikeagaieni o vele aua komi nimua na titiono.”

Pol ke tuhu hadia na limagna me turughu na haghore peoagna. Imanea ke velea, ² “King Agripa, ikeagaieni inau ku totogo na sokara kori naghomu bali haghore peou ghehegu tagna na hava kena torougna mara puhidia mara Jiu. ³ Inau ku totogo puala eigna ighoe ko adoa puala na komi puhida ighita mara Jiu ma na komi fata kati rihu haohaghore eidia. Inau ku kaegho eigna koda saghoi toali na rongoviagna mai itagua.

⁴ “Mara Jiu gougovu kena adoa na puhigu kori havigu doudolu, turughu kori vido inau ku hutu hadi kori pukuni melehagu mu ghieghilei mai mono i Jerusalem. ⁵ Sethe na vinogha imarea kena adou ghohi. Gi kedana sasaa, imarea tangomana kedana velegho inau na mane Farise. Tadia mara Jiu, mara na Farise kena pukuni leghua na komi vetula. ⁶ Mi ikeagaieni imarea kena fateu eigna inau ku vaututunia nigina na taluhaghore a God ke hera ara hutuda i hau bali vetula maia a Vahavi. ⁷ Me salaghe rua na vikedana kena maimanihihia a God dani ma na bongi kori vido kena pitua na maghavu a God keda eia vanighita na hava ke taluhaghorea. King Agripa, na vunegna inau ku vaututunia na taluhaghore iangeni, mara puhidia mara Jiu kena torou. ⁸ Ehava

gi e vahothonahaghinighamu ighamu koti Jiu na vaututuniagna a God ke tangomana na vahavi tabiruragna arahai kena thehe ghohi?

⁹ "I hau inau ku toatogha kuda eia na hava ku tangomana bali vapararagna arahai kena vaututunia a Jisas gna Nasaret. ¹⁰ Mu eia iaani i Jerusalem. Mara na naghoi pris kena heu na mana eigna kuda bora haghe kori vathe tatari sethe na tinoni kena vaututuni. Kori vido kena vathehera na komi tinoni irangeni, inau ku hiia na hava kena eia. ¹¹ Sethe na maghavu inau ku vano tadia na komi vathe haidu nidia mara Jiu mu vaparara na komi tinoni kena vaututuni. Inau ku eia iaani eigna ku magnahaghinia kedana velehouhorua na ahagna a Jisas. Ma na vunegna inau ku dikatagua puala itadia, inau ku vano tadia kekeha meleha ke mono haunia i Jerusalem eigna kuda vaparara.

¹² "Sina dani inau ku taveti vano i Damaskus. Mara na naghoi pris kena heu na mana eigna kuda vaparara na komi tinoni kena vaututuni ngengeni. ¹³ A King Agripa, kori hotaghi dani inau ku taetaveti kori hangana mu reghia na raraha ke siasilada puala ke silada horu mai i popo me laema kililiviu ma arahai kena taveti duagu. ¹⁴ Ighami kiti sikili horu kori thepa, mi inau ku rongovia na ohai haghore ke titiono vaniu kori haghoreda ighita mara Jiu, 'Sol, Sol, ehava kona vaparau na? Ighoe ko boi tangomana nimua koda sokara pungusia nigua na vanohehe.'

¹⁵ "Mi nau ku huatia, 'Lod, ahai ighoe na?'

"Ma a Lod ke velea, 'Inau a Jisas ko vaparau. ¹⁶ O sokara hadi! Inau ku tate itamua mu vahigho eigna ighoe koda nigua na mane agutu. O titiono tadia na komi tinoni na hava ku tateli vanigho ikeagaieni ma na hava kuda tateli vanigho ivughei valiha. ¹⁷ Inau kuda sokara peogho tadia na komi tinoni Jiu mi tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Inau kuda vetulagho vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu ¹⁸ bali velepuhira eigu inau eigna kedana taveti sania na puni mena tabiru mai kori raraha. Ma Satan keda boi vunaghi pungusira mua, kari a God keda vunaghi pungusira. Ma God keda talutavogha na komi paluhadia mi marea kedana mono tadia na komi tinoni nigua a God eigna kena vaututuniu.'

¹⁹ "King Agripa, inau ku leghua na hava ke tate mai itagua i popo. ²⁰ Inau ku turughua na veleragna na komi tinoni eigna kedana tughua na havidia ke koakoa mena vaututunia na rorongoe eigna a Jisas. Mu velera mua eigna kedana eia na komi fata ke jino bali tateli aua e tutuni imarea kena tughua na havidia ke koakoa. Inau ku kidi titionoa ghohi iaani tadia na komi tinonidia i Damaskus, gi u vano i Jerusalem mi tadia na komi meleha kori provins i Jiudea. Vagovugna, inau ku vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu. ²¹ Na vunegna inau ku titionoa iaani, mara puhidia mara Jiu kena thotiu kori Vathe ke Tabu nigua a God mena pipilia na vatheheugna. ²² Kari na vunegna a God ke sokara peou me ghioghilei jufu ikeagaieni, inau ku talu havi mua mu titiono tadia na komi tinoni gougovu, na komi tinoni puhi ma na komi hai tinoni. Na hava ku titionoa e nanaba vamua tagna na hava a Moses na komi profet kena velea keda tate mai. ²³ Imarea kena velea a Vahavi keda papara mena velea mua imanea keda vaseikeigna na tinoni keda havi tabiru kori thehe keda boi thehe mua. Imarea kena velea imanea keda sokara tabiru eigna keda vaghagna na lui bali raraha tadia na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu."

²⁴ Kori vido a Pol ke velea iaani bali haghore peoa ghehegna, a Festus ke ghuuvia vaghagna iaani, "Pol, o mee! Na vunegna ighoe ko ijumia hahali na komi buka, na ghaghanamu ke boi jino."

²⁵ Gi a Pol ke veleagna, "Primia Festus, inau ku boi memee. Ma na komi fata ku titionoa e tutuni me jino. ²⁶ Ma King Agripa ke adoa na hava ku titionoa mu boi maomamo na titiono vaniagna. Inau ku adoa a King Agripa ke rongovia ghohi na komi fata iraani eigna ke boi tate mai kori meleha ke korogha. ²⁷ Ehava King Agripa? Ighoe o vaututunia na komi fata kena risoa mara na profet? Inau ku adoa ighoe o vaututunia."

²⁸ Gi a Agripa ke huatia a Pol, "Ehava? Kori vido ke kudo iaani, ighoe ko toatogha inau kuda vaututunia a Kraisi eigna na titiono ko eia?"

²⁹ Pol ke haghore tughua, "Kori vido ke kudo ba kori vido ke teve, inau ku tarai kaea a God gi ighoe ma na komi tinoni kena vaovarongo itagua ikeagaieni kotida mono vaghagu inau. Kari inau ku bosi magnahaghinighamu kotida mono kori vathe tatari vaghagu inau."

³⁰ Gi a King Agripa, ma Primia Festus, ma Berenike, ma na komi tinoni kena mono ngengeni kena sokara, ³¹ mena taveti au. Imarea kena titiono varihotaghidia vaghagna iaani, "Na mane iaani ke boi ei hahia sa fata ke nabagna kedana vathehea ba boa haghea kori vathe tatari." ³² Ma Agripa ke veleagna a Festus, "Gi imanea keda boi kaea na King gna i Rom eigna keda fatea, ighoe tangomana koda lubati mamaluha imanea."

27

Pol ke Turughu Taveti Vano i Rom

¹ Kori vido mara puhi kena vajinoa na taetaveti i Itali kori vaka, imarea kena lubatira vano a Pol duagna kekeha mane mua kena mono kori vathe tatari kori limagna sina mane puhi kori ami eigna keda reireghira. Na ahagna a Jiulius, mi manea sina vunaghidia na komi soldia kena kiloagna 'Na Boo nigna na King gna i Rom.' ² Imarea mi nau a Luk, ighami kiti hahaghe kori sina vaka ke kalasu mai i Adramitium kari e kaikaliti bali vano tadia kekeha meleha kori provins i Esia. Aristakus, na manegna i Tesalonika kori provins i Masedonia ke vano duamami. Gi iti taveti au i Sisaria.

³ Sina dani leghugna iangeni ighami kiti torongaghi i Saidon. Na puhigna a Jiulius vania a Pol ke toke puala. Imanea ke lubatia a Pol eigna keda vano thonga bali reghia ara kulagna ngengeni. Imarea kena hathea imanea tagna na komi fata ke magnahaghinia. ⁴ Kori vido kiti taveti au i Saidon, na ghuighuri hutu ke mai naghomami. Na vunegna iangeni ighami kiti halu hotaghigna na moulolu i Saiprus ma na paratina. ⁵ Mi ighami kiti hathavu vano kori tahi miti vano ghaghireigna e rua na provins i Kilikia mi Pamfilia. Gi iti thonga kori na meleha i Maira kori provins i Lisia. ⁶ Ingengeni a Jiulius ke pada sina vaka ke kalasu mai i Aleksandria me kaikaliti bali vano i Itali. Imanea ke veleghami eigna kitida hahaghe kori vaka iangeni.

⁷ Tagna kekeha dani na vaka ke taveti poru puala. E vahotha kari iti mai gharania na meleha i Nidus. Na vunegna na ghuighuri ke heta puala ighami kiti boi tangomana na taveti vano mua i paka. Miti taveti vano kori moulolu i Krit. Kori moulolu iangeni, ighami kiti halu laugna na ghiughiju kena kiloagna Salomone miti vano kori thevu ke boi rae heta na ghuri. ⁸ Ighami kiti kiki miti taveti kori ghaghireigna na moulolu miti ghioghilei torongaghi kori na logu ke gharania na meleha i Lisia kena kiloagna "Logu ke Toke."

⁹ Kori vido kiti jufu ngengeni, ighami kiti taveti kori tahi sethe ghohi na dani. Na dani hutu kena kiloagna "Na dani bali Talutavogha na komi Paluha" ke haliu ghohi ma na komi vula ke maghavu puala na tahi ke mai ghohi. Ma Pol ke titiono tadia mara kori vaka. ¹⁰ Imanea ke velera, "Ara kulagu, gi katida talu taveti mua, inau ku adoa ighita katida papara puala. Na vaka ma na komi fata kena lujaghinia koragna keda dika me sethe tada katida thehe." ¹¹ Keana na vunaghidia mara na soldia ke boi rongovia a Pol kari e leghua na hava ke veleagna na kapten ma na mane ke tonogna na vaka. ¹² Na vunegna na logu iangeni e boi toke bali polo kori vido ke maghavu na tahi, haga mara gougovu kori vaka kena magnahaghinia kitida taveti au ngengeni. Imarea kena magnahaghania kitida taveti miti ghioghilei torongaghi kori logu i Finiks. Imarea kena magnahaghinia kitida mono ngengeni tadia na komi vula ke maghavu puala na tahi. Finiks sina logu kori moulolu i Krit ke toke na pologna kori vido ke maghavu, eigna na vido bali haghegna vano na loghu iangeni ke rei vano tagna ke horu na aho.

Na Maghavu Hutu kori Tahi

¹³ Kori vido na ghuri ke boi heta ke turughu mai thevu i lau, mara kori vaka kena toatogha e toke kitida taveti vano i Finiks. Imarea kena thagi hadia na piniti miti taveti ghaghireigna na moulolu i Krit. ¹⁴ Kari e boi hau na ghuri hutu kena kiloagna "Na Kavali Ara" ke katheghami. ¹⁵ Na vunegna na ghuri ke ghurighighami miti boi tangomana kitida jino hadi kori ghuri, ighami kiti tabirua na vaka eigna kitida leghua vamua na ghuri. ¹⁶ Ighami kiti vano gharania na moulolu iso Kaoda, kori thevu ke peopeo sina vido tagna na ghuri. E vahothahaghinighami puala kari iti thagi hadia na boti kori vaka miti vangasia. ¹⁷ Leghugna iangeni, mara kena agutu kori vaka kena tari kililivia na vaka tadia na komi piru eigna keda boi fata. Na vunegna imarea kena mataghu kenughua e sara na vaka kori haghalu ke gharania i Libia, imarea kena thagi horua na selo hutu ma na vaka ke leghua na ghuri vamua.

¹⁸ Sina dani leghugna iangeni, na maghavu ke talu heta mua mi imarea kena sonira au kori tahi kekeha fata kena lujaghinia kori vaka. ¹⁹ Sina dani mua imarea kena ghoi sonira aua mua kekeha fata bali agutu kori vaka. ²⁰ Sethe na dani ma na bongi ighami kiti boi reghia na aho ma na komi vaitughu. Na ghuri ke talu heta mi ghami kiti toatogha kitida thehe.

²¹ Mara kori vaka, sethe na dani kena boi ghania sa vanga ma Pol ke sokara naghodia me velera, "Ara kulagu, inau ku veleghamu eigna katida boi taveti au i Krit. Gi kiti rongoviu, teo sa fata keda dika kori vaka me teo sa fata keda sosoni. ²² Kari ikeagaieni inau ku veleghamu, oti saghoi mataghu eigna teo ahai keda thehe itada! Na vaka vamua keda dika. ²³ Inau nigna na tinoni a God mu maimanihihia. Kori bongi sina nigna na enjel ke mai itagua ²⁴ me veleu, 'Pol, o saghoi mataghu! Ighoe koda sokara naghogna

na King gna i Rom eigna keda fategho. Ma God ke taluhaghorea vanigho na komi tinoni gougovu kena mono duamu kori vaka kedana havi.’²⁵ Na vunegna iangeni ara kulagu, oti saghoi mataghu! Inau ku vaututunia na komi fata keda tate mai vaghagna vamua nigna na enjel a God ke veleu.²⁶ Keana, ighita katida sara tagna sina moulolu.”

²⁷ Salaghe vati na dani ma na bongi, na ghuighuri ke ghurighami kilili kori Tah i Mediteranian. Gi kori hotaghi bongi mara kena agutu kori vaka kena toatogha ighami kiti gharania ghohi sina moulolu.²⁸ Imarea kena uli horua na piru kori tahi mena pada na mahagna tutughu kasa na hangava. Boi hau leghugna iangeni, imarea kena ghohi uli horua na piru ma na mahagna salaghe lima na hangava.²⁹ Imarea kena mataghu eigna kena ghaghana na vaka keda tupoa na ghahira me sara, mena soni horua e vati na piniti leghugna na vaka. Gi ena tarai eigna keda dani saisami.³⁰ Mara kena agutu kori vaka kena haga ghogho. Imarea kena turughu uli horua na boti iso kori tahi mena piapilau vaghagna kena magnahaghinia kedana soni horua kekeha piniti naghogna na vaka.³¹ Kari a Pol ke veleagna a Julius ma na komi soldia, “Gi keda boi mono mara iraani kori vaka, ighamu gougovu kotida thehe.”³² Gi mara na soldia kena utuhia na komi piru kena taria kori boti ma na boti ke sikili horu kori tahi.

³³ Kori vuevughei puni, a Pol ke kae huhurura mara gougovu eigna kedana ghania sa vanga. Imanea ke velera, “E salaghe vati ghohi na dani ighamu koti mataghu puala moti boi ghania sa vanga.³⁴ Inau ku kaeghamu eigna kotida vanga bali vaheta na tonomiu. E teo sikei itamiu keda ngeso ba thehe.”³⁵ Leghugna ke titiono iaani, a Pol ke tangolia na bred me veletokea God naghodia mara gougovu. Gi e vidoa me ghania.³⁶ Na hava ke eia a Pol ke vaheta na ghaghanadia mara gougovu mena ghania mua.³⁷ Na haidumami ghami gougovu kiti mono kori vaka, rua na hathangatu vitu hangavulu me ono na tinoni.³⁸ Leghugna kena govu na vanga, mara kena agutu kori vaka kena soni aua kori tahi na wit eigna keda mamatha na vaka.

Na Vaka ke Sara me Dika

³⁹ Kori vuevugheigna, mara kena agutu kori vaka kena reghia na moulolu kari ena boi ghithatha. Keana imarea kena reghia sina logu ke mono na nahigha itagna mena toatogha kedana vasara hadia na vaka ngengeni.⁴⁰ Imarea kena utuhia na komi piru tadia na komi piniti ma na komi piniti ke tororo horu kori tahi. Mena unuhia na komi piru ke vangasia e rua na pava hutu bali taghaogna na vaka. Gi ena sutua hadia na selo naghogna na vaka mena jino vano i longa.⁴¹ Keana na vaka ke sara hadi tagna sina haghahu. Na naghogna na vaka ke sara ngasi ma na leghugna na vaka ke fota eigna na komi ghngoro ke pohalia me pohalia.⁴² Gi mara na komi soldia kena magnahaghinia kedana vathehera arahai kena tatari kena duadia eigna kedana boi otho thonga ilonga mena ghogho.⁴³ Keana na vunaghidia, a Julius, ke boi lubatira na vatheheragna eigna ke bosu magnahaghinia a Pol keda thehe. Gi imanea ke velera arahai kena tangomana na otho eigna kedana sogala au kori tahi bali otho vano i longa.⁴⁴ Ma arahai kena boi adoa na otho, imanea ke velera eigna kedana tangolia sa vido pava ba sa vidogna na vaka bali tatave duadia me thonga i longa. Ighami kiti leghua na hava ke velea imanea miti laba gougovu i longa.

28

Pol kori na Moulolu i Malta

¹ Kori vido kiti vano thonga i longa, ighami kiti adoa na moulolu iangeni kena kiloagna i Malta.² Na komi tinonidia na moulolu iangeni kena dothovighami puala. Imarea kena ifua na joto mena kalitighami toetoke eigna ke uha me ghaula puala.

³ A Pol ke hatia kekeha ghai me pothohoa vanoa kori joto. Kori vido ke eia iangeni, na poli ke kaukagu au mai eigna ke vuvughu puala na joto me ghathatia na limagna.⁴ Kori vido na komi tinonidia na moulolu iangeni kena dorovia na poli ke ghathatia me vuivui kori limagna a Pol, imarea kena velea varihotaghidia, “Da na mane iaani sina mane ke vavathehe tinoni. Toke keda boi bilomo kori tahi, nida na ghod ‘Fate’ keda vathehea.”⁵ Kari a Pol ke tamuhia horua na poli kori joto me teo sa fata ke pada imanea.⁶ Na komi tinoni kena ghaghana na limagna a Pol keda vora ba imanea keda sikili horu me thehe. Imarea kena pitu mena pitu, kari kori vido kena reghia teo sa fata ke dika ke pada imanea, imarea kena tughua na ghaghanadia mena velea, “Imanea sikei na ghod.”

⁷ Kekeha gnatha kena mono gharania na lilihi kiti thonga itagna. Na mane puhu kori moulolu iangeni, na ahagna a Publius, imanea ke tonogna na komi gnatha irangeni. Imanea ke toke puala na puhigna me kaeghami eigna kitida mono kori vathegna. Tagna e tolu na dani, imanea ke kalitighami toetoke.⁸ Kori vido iangeni, a tamagna a Publius ke nere kori mathagna eigna ke pada na vahaghi ghaula ma na vahaghi kutu. Pol ke

vano itagna me taraiame tangolia mi manea ke toke tabiru. ⁹ Leghugna iangeni, na komi tinoni gougovu kena vahaghi kori moumolu iangeni kena mai tagna Pol me vatoke tabirura gougovu. ¹⁰⁻¹¹ Na komi tinonidia na moumolu iangeni kena heghami sethe na fata eigna kena ghaghana boheghami. Tolu na vula leghugna ke sara na vaka, kori vido kiti kaikaliti bali taveti au tadia kori na vaka tavogha, imarea kena hatheghami tadia na komi fata kiti magnahaghinia kori nimami na taetaveti.

A Pol ke Vano kori Meleha Hutu i Rom

Ighami kiti hahaghe tagna sina vaka ke mono kori moumolu i Malta tadia na komi vula ke maghavu na tahi. Na vaka iangeni ke kalasu mai i Aleksandria ma na ahagna, "E Rua na God ke Baso." ¹² Ighami kiti kidi torongaghi i Sirakius miti mono ngengeni e tolu na dani. ¹³ Gi iti au i Sirakius miti vano kori na meleha kena kiloagna Regium. Sina dani leghugna iangeni, na ghuri ke mai leghumami mi kori varuagna na dani ighami kiti torongaghi i Puteoli. ¹⁴ Ingengeni ighami kiti padara kekeha tinoni kena vaututuni mi marea kena kaeghami eigna kitida mono duadia e vitu na dani. Leghugna iangeni, ighami kiti turughu taveti kori hangana ke vano i Rom. ¹⁵ Na komi tinoni kena vaututuni i Rom kena rongovia na rorongogna na maimami. Na vunegna iangeni, kekeha itadia kena mai padaghami tagna na meleha i Apius mi kekeha tagna na meleha kena kiloagna, "Tolu na Vathe Binaboli." Kori vido a Pol ke reghira, na ghaghanagna ke heta me veletokea a God.

Na Monoagna a Pol i Rom

¹⁶ Kori vido kiti torongaghi i Rom, na vunaghidia mara na soldia ke lubatia a Pol eigna keda mono ghehegna tagna sina vathe, kari sina soldia ke reireghia.

¹⁷ Ighami kiti mono ngengeni e tolu na dani gi a Pol ke kilora haidu mara puhidia mara Jiu i Rom. Imanea ke velera, "Ara kulagu, toke inau ku boi eia sa fata ke dika vanira nida na komi tinoni mu boi diadikala na komi puhidia ara hutuda, na komi tinonidia i Jerusalem kena thotiu mena lubatiu mai tadia mara i Rom. ¹⁸ Mara i Rom kena huatiu eigna na hava kena torougna kari ena magnahaghinia kedana lubati mamaluhau eigna ku boi eia sa fata ke nabagna kedana vatheheu. ¹⁹ Keana mara puhidia mara Jiu kena boi magnahaghinia kedana lubatiu mamaluha. Iangeni na vunegna inau ku kaea na King gna i Rom eigna keda fateu. Boi eigna ku magnahaghinia na tororagna nigua na tinoni Israel eigna sa fata. ²⁰ Inau ku kiloghamu mai bali titiono duamiu eigna na komi fata iraani. Imarea kena tariu kori sen iaani eigna inau ku vaututunia a Vahavi ke mai ghohi, na mane iaani ighita mara Israel kati vaututunia keda vahavighita."

²¹ Mara puhidia mara Jiu i Rom kena velea, "Teo sa tinoni Jiu i Jiudea ke vetula mai na letasi eimu ighoe. Me teo sa tinoni Jiu i Jiudea kena mai mena veleghami sa fata ke dika eimu ighoe. ²² Kari ighami kiti magnahaghinia kitida rongovia na hava ko vaututunia, eigna sina fata vamua kiti adoa eida na komi tinoni kiloau, na komi tinoni ivei mi vei kena haghore diadikalara."

²³ Imarea kena talua na dani kedana ghoi mai reghia a Pol, mi kori na dani iangeni sethe na tinoni Jiu kena haidu duagna a Pol kori vathegna. Turughu kori vevughei me laba kori lavigna a Pol ke titiono itadia eigna kedana vaututunia a Jisas. Imanea ke titiono eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira na komi tinoni. Me unuhia vanira na ghaghana koragna e lima na buka ke risoa a Moses ma na komi buka kena risoa mara na profet. ²⁴ Kekeha tinoni Jiu kena vaututunia na hava ke velea Pol kari kekeha kena boi vaututunia. ²⁵ Imarea kena rihu haohaghore varihotaghidia mena turughu taveti au. Kari, gi ena taveti au, a Pol ke velera sina fata mua. Imanea ke veleragna, "Na komi fata na Tarunga ke Tabu ke veleagna a profet Aisaia eigna keda titiono vanira ara hutuda e tutuni puala. Imanea ke veleagna,

²⁶ 'O vano tadia nigua na komi tinoni mo velera vaghagna iaani:

Ighamu kotida rorongu moti rorongu na haghoregu,

kari ighamu kotida boi thao thadoghagna.

Ighamu kotida dodoro moti dodoro na hava ku eia,

kari ighamu kotida boi adoa na ghaghanagna.

²⁷ Eigna na komi tinoni iraani kena siriuhaghiniu.

Imarea kena boi rorongu kori kulidia,

mena bilakia na matadia.

Gi kedana boi eia iangeni,

imarea kedana dodoro kori matadia,

me kedana rorongu kori kulidia,

me kedana thaothadoghagna kori hehedie eigna na komi fata ku eia mu velea

me kedana tabiru mai itagua tadia na komi puhidia ke dika

eigna kuda vahavira.’

²⁸⁻²⁹ Gi a Pol ke velea mua, “Inau ku magnahaghinighamu kotida adoa a God ke vetula vanoia tadia na korni tinoni kena boi Jiu nigna na rorongu eigna na puhi ke vahavira na komi tinoni kori koakoa. Mi marea kedana vaututunia.”*

³⁰ A Pol ke mono e rua na vinogha kori vathe ke volia ghehegna leuleghu vula me totogo puala na titiono duadia na komi tinoni gougovu kena mai bali reghia. ³¹ Imanea ke titiono eigna na puhi a God ke vunaghi pungusira na komi tinoni me velepuhi eigna a Lod Jisas Krai. Imanea ke boi mataghu na titiono me teo ahai ke vasotoa.

---

* **28:28-29** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 29 na thagi ke mono, “Kori vido a Pol ke hahaghore vaghagna iaani, mara Jiu kena taveti au mena rihu haohaghore varihotaghidia ghehedia.”

Na Letasi nigna a Pol vanira na komi Tinoni Kiloau i Rom

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Na mane vetula a Pol ke risoa na letasi iaani. Imanea na tinoni Jiu mi kori vido ke mathangani, imanea ke vaparara na komi tinoni kena vaututunia Jisas. Keana kori vido imanea ke taveti vano i Damaskus sina maghavu, a Jisas ke tate vania mi manea ke vaututunia me leghua. Leghugna iangeni a God ke vetula imanea eigna keda titiono na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Imanea ke risoa salaghe tolu na letasi ke mono kori Rorongo ke Toke.

Kori vido a Pol ke risoa na letasi iaani, Rom na pukuni naghoi meleha kori maramagna. Pol ke boi jufu mua i Rom kori vido ke risoa na letasi iaani, keana imanea ke toatogha keda vano ngengeni. Imanea ke magnahaghinia na komi tinoni kena vaututuni i Rom kedana adoa toetoke nigna na velepuhi gi e jufu itadia.

Pol ke vagovua nigna na agutu bali titiono na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kena boi Jiu kena mono tadia na komi meleha etagna i Rom. Mi imanea ke magnahaghinia keda vano tadia na komi meleha pakagna i Rom me laba kori provins i Spen. Pol ke toatogha keda kidi atu reghira na komi tinoni kena vaututuni i Rom, gi e taveti vano i Spen.

Kori vido a Pol ke risoa na letasi iaani, na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu kena boi mono haidu toetoke, ma Pol ke magnahaghinira kedana mono haidu kori soleana. Na vunegna iangeni imanea ke titiono aua a God ke vahavira na komi tinoni gougovu, na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu. Ma God ke vahavira, boi eigna kena leghua na komi vetula kari eigna vamua kena vaututunia a Jisas Krai. Ma na vunegna a God ke vahavira gougovu, imanea kedana veidothovighi mena sakai mono haidu kori soleana.

Kori letasi iaani a Pol ke magnahaghinia mua keda velepuhira na komi tinoni kena vaututuni eigna na puhi ke jino kedana leghua bali vatotogoa a God. Imanea ke velera eigna kedana leghua mara puhi kori gaumane, mena volia na takis, mena dothovira arahai ke boi heta nidia na vaututuni.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

A Pol na mane vetula bali titiono na Rorongo ke Toke (1:1-17)

Na komi tinoni gougovu kena koakoa (1:18-3:20)

Na vaututuni tagna a Jisas vamua ke vajinoa na tinoni kori matagna a God (3:21-4:25)

Na havi mathangani duagna a Jisas Krai (5:1-8:39)

A God ke vahira na komi tinoni Jiu, kari ena siriuhaghinia a Jisas (9:1-11:36)

Na havi ke jino ke vatotogoa a God (12:1-15:13)

A Pol ke magnahaghinia keda vano i Rom (15:14-16:27)

¹ Inau a Pol, na mane agutu nigna Jisas Krai, ku risoa na letasi iaani. A God ke kilou eigna kuda na mane vetula, me vahiu eigna kuda titiono aua nigna na Rorongo ke Toke.

² Na Rorongo ke Toke iaani, a God ke taluhaghorea ghohi i hau tadia na komi hava kena risoa mara na profet tadia na komi Rioriso ke Tabu. ³ Na Rorongo ke Toke iaani eigna a Jisas, a Dathegna a God. Imanea na tinoni me havi mai kori vikegna a King Deved. ⁴ Ma Jisas Krai, nida a Lod, imanea a pukuni Dathegna God. A God ke pukuni tatelia iaani kori vido ke vasokaraghini tabirua kori thehe tagna na mana nigna na Tarunga ke Tabu. ⁵ Na vunegna na hava a Krai ke eia vaniu, a God ke vahiu eigna kuda na mane vetula. A God ke eia iaani eigna kedana vaututunia mena leghua mena maimanihihia na komi tinoni ivei mi vei. ⁶ Ighamu na komi tinoni koti vaututuni i Rom, a God ke vahighamu mua eigna kotida na komi tinoni nigna a Jisas Krai.

⁷ Na letasi iaani, inau ku risoa atua itamiu ghamu gougovu koti vaututuni i Rom. A God ke pukuni dothovighamu me vahighamu eigna kotida nigna na komi tinoni.

Inau ku tarai gi a God a Tamada ma Jisas Krai, nida a Lod, koroda vatokeghamu moro hatheghamu eigna kotida mono kori soleana.

A Pol ke Magnahaghinia keda Vano Reghira na komi Tinoni Kiloau i Rom

⁸ Ke nagho, inau ku magnahaghinia keda veleghamu na rorongogna nimiu na vaututuni tagna a Krai ke jufu ghohi tadia sethe na meleha kori maramagna. Na vunegna iangeni, inau ku veletokea a God eimiu ighamu gougovu kori ahagna a Jisas Krai. ⁹ Inau ku agutu vania a God kori hetagu gougovu bali titiono aua na Rorongo ke Toke eigna a Dathegna. Ma a God ke adoa inau ku toghaghamu hahali ¹⁰ kori vido ku

tarai itagna. Inau ku tarai kaea a God hahali gi keda lubatui eigna kuda atu reghiamu.
¹¹ Inau ku magnahaghinia puala kuda atu reghiamu eigna kuda hatheghamu tagna na hava ke heu mai na Tarunga ke Tabu bali vaheta mua nimiu na vaututuni. ¹² Inau ku magnahaghinighita katida veiatheghi kori nida na vaututuni. Nigua na vaututuni keda vahetaghamu ma nimiu na vautututuni keda vahetau inau.

¹³ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinighamu kotida adoa, sethe na maghavu ku toatogha kuda atu reghiamu, kari e vahotha puala eigna turughu i hau me jufu ikeagaieni kekeha fata ke vasotou. Inau ku magnahaghinia kuda atu itamui eigna kuda hathera na komi tinoni kena boi Jiu ngengeni eigna kedana vaututuni, vaghagna ku eia ghohi tadia sethe na meleha. ¹⁴ A God ke heu na agutu iaani bali titiono na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni gougovu. Inau kuda titiono tadia arahai kena adoa haghore Grik mi tadia arahai mua kena boi adoa haghore Grik. Inau kuda titiono tadia arahai kena sikolu toetoke mi tadia arahai mua kena boi sikolu toetoke. ¹⁵ Na vunegna a God ke heu na agutu iaani, inau ku magnahaghinia puala kuda titiono aua na Rorongo ke Toke itamui ghamu koti mono i Rom.

Na Managna na Rorongo ke Toke

¹⁶ Inau ku bosi maomamo na titionoagna na Rorongo ke Toke eigna a Krai. Eigna na Rorongo ke Toke na mana nigna a God bali vahavira arahai kena vaututunia. Na komi tinoni Jiu kena kidi rongovia na Rorongo ke Toke iaani gi na komi tinoni kena boi Jiu. ¹⁷ Na Rorongo ke Toke ke tateli aua itada na puhi ke eia a God bali vajinoghita kori matagna. Ma na puhi iangeni ke turughu kori vaututuni me govu kori vaututuni, vaghagna vamua iaani kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu, "Arahai kena jino kori matagna a God eigna kena vaututunia, imarea iraani kedana hatia na havi ke tutuni."*

A God ke Dikatagna eigna na Koakoa

¹⁸ A God ke mono i popo ke tateli aua imanea ke dikatagna eigna na koakoa ma na komi puhi ke dika kena eia na komi tinoni. Imarea kena sokara pungusia na hava ke tutuni eigna a God kori eiagna na komi fata ke dika. ¹⁹ A God ke dikatagna eigna imarea tangomana kedana adoa na hava ke tutuni eigna imanea, eigna a God ghehegna ke tateli aua vanira. ²⁰ Turughu kori vido a God ke vavuha na maramagna, na komi tinoni kena reghia na maaloa ma na thepa ma na komi fata gougovu ke vavuhara. Nigna na mana ma na puhigna a God kati boi tangomana na reghiagna. Kari na komi fata ke vavuhara a God kena tateli aua nigna na mana ma na puhigna, me teo ahai ke tangomana na velegna ke boi adoa a God.

²¹ E tutuni, imarea kena taveti sania a God kari ena boi maimanihihia ba veletokea. Imarea ke sethe nidia na toatogha mee eigna a God, ma na ghaghanadia ke mono kori puni. Imarea kena boi tangomana na thaothadoghagna na hava ke tutuni eigna a God. ²² Imarea kena velea kena thaothadogha keana imarea kena mee vamua. ²³ Imarea kena taveti sania na pukuni God ke haluhadi ke teo na govugna, mena tarai tadia na komi ngunguju kena kajura. Na dodorodia na komi ngunguju ke vaghagna na komi tinoni, ma na komi manu, ma na komi poli, ma na komi fata kaukagu.

²⁴ Na vunegna kena taveti sania a God, imanea ke lubatira eigna kedana leghua nidia na toatogha. Imarea kena eia na hava kena magnahaghinia vamua, ma na nidia na toatogha ke dika ke batura mena eia na komi puhi ke dika puala kori tonodia. ²⁵ Imarea kena bosi magnahaghinia na vaututuniagna na hava ke tutuni eigna God, mena vaututunia vamua na komi fata ke piapilau. Imarea kena maimanihihia na komi fata a God ke vavuhara, kari ena boi maimanihihia a God ke vavuhara na komi fata gougovu. Keana imanea vamua ke naba na kilothabagna hahalia. Amen.

²⁶ Na vunegna kena boi maimanihihia, a God ke lubatira eigna kedana leghua nidia na toatogha ke dika puala. Vaghagna iaani, na koi vaivine kena boi magnahaghinia kedana nere duadia mara mane, kari ena magnahaghinia kedana nere duadia na koi vaivine vamua. ²⁷ Mi mara na mane kena bosi magnahaghinia kedana nere duadia na koi vaivine, kari ena mamagna puala tadia na komi mane vamua. Imarea kena eia na komi puhi ke dika varihotaghidia ma na papara ke padara. Na papara iangeni na voligna na komi fata ke dika kena eia.

²⁸ Na vunegna kena togha na adoagna a God boi na fata ke nagho, a God ke lubatira eigna kedana leghua vamua nidia na komi toatogha ke dika puala. Mena eia na komi fata ke boi jino na eiagna. ²⁹ Imarea ke vonungira na komi koakoa ma na komi thagi fata ke dika: na gumao, na thevuioka tadia arahai tavogha, na tahotha, na vathehe tinoni, na rihu haohaghore, na piapilau, na vadiadikalaragna na komi tinoni, ma na

* 1:17 Habakuk 2:4

titiono popoloragna. ³⁰ Imarea kena titiono diadikalara arahai tavogha mena thevuioka tagna God. Imarea kena boi ghaghana bohera arahai tavogha, mena tautalunagho, mena titiono vahaihadira ghehedua. Imarea kena toatogha na komi puhi mathangani bali eia na hava ke dika, mena boi leghua na haghoredia ara tamadia mara idodia. ³¹ Imarea kena eia na hava ke mee, mena boi eia na hava kena taluhaghorea, mena boi dothovira ba rarovira arahai tavogha. ³² Imarea kena adoa na voligna a God keda hera na komi tinoni kena eia na komi puhi ke dika iraani, na thehe ke teo na govugna. Keana imarea kena talu eia na komi fata iraani, mena totego eidia arahai tavogha kena eia mua.

2

Na Fate nigna a God ke jino tadia na komi Tinoni Gougovu

¹ Da kekeha itamiu kena ghaghana arahai kena eia na komi fata ke dika irangeni kena dika puala me naba a God keda vaparara. Kari ighamu huju oti dika vaghagna iangeni mua, me vahothahaghinihamu na veleagna iangeni e boi tutuni. Kori vido ko fatea ahai tavogha, na fate ko eia iangeni, ighoe ko eia mua itamua ghehemu. Eigna ighoe huju o eia na komi fata ke dika ke eia imanea ko fatea. ² Ighita kati adoa na fate ke eia a God ke jino kori vido ke fatera na komi tinoni kena eia na komi fata ke dika vaghagna irangeni. ³ Ehava? Ighamu koti toatogha a God keda fatera me vaparara na komi tinoni tavogha eigna na komi fata ke dika kena eia, kari imanea teo keda fateghamu me vaparaghamu kori vido koti eia mua na komi fata ke dika? ⁴ A God ke dothovighamu me boi saisami na dikatagna itamiu kori vido ke pitughamu eigna kotida tughua na puhimiu. Keana kori ghaghanamui, na dotho nigna a God vanighamu na hai fata vamua. Ehava? Ighamu oti boi adoa mua na vunegna a God ke dothovighamu? Imanea ke dothovighamu eigna ke magnahaghinihamu kotida tughua na havimiu ke koakoa.

⁵ Keana ighamu koti leghua vamua nimiu na vanohehe ghehemiu moti boi magnahaghinia kotida tughura na komi puhimiu ke dika. Na puhi koti eia iaani ke vahutua vano mua na papara a God keda eia vanighamu kori maghavu imanea keda tateli aua na dikatagna. Kori vido iangeni na komi tinoni gougovu kedana adoa na fate a God ke eia ke jino. ⁶ A God keda fatera na komi tinoni leghuagna na komi fata kena eia. ⁷ Imanea keda hera na havi ke teo na govugna tadia arahai kena sokara ngasi kori eiagna na hava ke jino. Na vunegna imarea kena magnahaghinia a God keda ghaghana bohera me veletokera me hera na havi, imarea kena mono jino. ⁸ Keana a God keda pukuni vaparara arahai kena toatoghara ghehedua vamua, mena bosu magnahaghinia na vaututuniagna na hava ke tutuni mena leghua na komi puhi ke dika. ⁹ Imanea keda hera na komi vahotha ma na papara tadia na komi tinoni kena ei hahalia na komi fata ke dika. A God keda eia iaani tadia na komi tinoni jiu ma na komi tinoni kena boi jiu. ¹⁰ Keana tadia na komi tinoni gougovu kena eia na komi fata ke toke, a God keda vahaihadira na ahadia me ghaghana bohera me hera na soleana. A God keda eia iaani tadia na komi tinoni jiu ma na komi tinoni kena boi jiu. ¹¹ Eigna kori matagna God, na komi tinoni gougovu kena nanaba vamua.

¹² Tadia na komi tinoni kena boi jiu, a God ke boi hera na komi vetula nigna a Moses. Toke keda vaghagna iangeni, imanea keda vetulara vano kori meleha papara kori vido kena eia na koakoa. Ma God keda vetulara vano mua na komi tinoni jiu kena koakoa kori meleha papara, eigna imanea ke hera na komi vetula nigna a Moses. ¹³ A God keda vele aua na komi tinoni kena jino kori matagna, arahai vamua kena leghua na komi vetula gougovu nigna a Moses, boi arahai kena adora vamua. ¹⁴ Toke na komi tinoni kena boi jiu kena boi hatia na komi vetula, kori vido kekeha itadia kena leghua na ghaghanadia ghehedua, imarea kena leghua na hava ke mono tadia na komi vetula. Kori vido kena eia iangeni imarea kena tateli aua kena adoa na hava ke jino ma na hava ke boi jino. ¹⁵ Imarea kena tateli aua itada na komi vetula ke mono kori hehedua eigna na ghaghanadia ke veleru na hava kena eia na fata ke dika ba na fata ke jino. ¹⁶ Na Rorongo ke Toke inau ku titionoa ke vele aua a God keda fatera me vaparara na komi tinoni kena koakoa. Imanea keda eia kori vido keda hea na mana a Jisas Kraisi bali fatera na komi tinoni eigna na komi fata ke dika ke mono polo kori havidia.

Mara jiu kena Boi Leghua na komi Vetula nigna Moses

¹⁷ Itamiu ighamu na komi tinoni jiu. Ighamu koti vaututunia ighamu ara kulagna a God eigna koti hatia na komi vetula nigna a Moses. Moti titiono tautalunagho eigna ighamu na komi tinoni nigna a God. ¹⁸ Ighamu koti adoa na puhi ke magnahaghinia a God moti thaothadoghagna na hava ke jino ma na hava ke dika eigna na komi vetula ke velepuhigamu. ¹⁹ Kori ghaghanamui ighamu koti vaghagna na mane bali batura arahai kena doa. Moti toatogha mua ighamu koti vaghagna na lui bali vararaha na

hangana vanira arahai kena mono kori puni. ²⁰ Ighamu koti toatogha tangomana kotida velepuhira arahai kena boi thaothadoghagna na puhi ke jino ma arahai kena vaghagna na gari eigna kena boi thaothadoghagna a God. Ighamu koti toatogha vaghagna iangeni eigna na komi thaothadogha ma na hava ke tutuni ke mono tadia na komi vetula ke heghamu a God.

²¹ Ighamu koti velepuhira na komi tinoni tavogha eigna kedana leghua na komi vetula, keana ehava gi oti boi velepuhighamu ghehemiu na? Ighamu koti velea na biabilau ke dika. Kari ighamu oti biabilau. ²² Ighamu koti velea na ghoho ke dika. Kari ighamu koti ghohora ara taumiu. Ighamu koti velea ighamu koti boi magnahaghinia na komi ngunguju kena maimanibia na komi tinoni bongihehe. Keana ighamu oti vano biabilau tadia nidia na komi vathe tabu ke mono na komi ngunguju. ²³ Ighamu koti tautalunagho eigna God ke heghamu na komi vetula, keana ighamu koti vamaomamoa a God kori vido koti boi leghura. ²⁴ Vaghagna vamua iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu: "Na komi tinoni kena boi Jiu kena vele diadikala na ahagna a God eigna na komi fata ke dika ighamu mara Jiu koti eia."

²⁵ Na sogivaughithatha ke tateli aua ighamu na komi tinoni Jiu, na komi tinoni nigina a God. Gi kotida leghua na komi vetula, e toke ighamu na komi tinoni Jiu koti sogivaughithatha. Kari gi kotida boi leghua na komi vetula, ighamu koti boi tavogha tadia na komi tinoni kena boi Jiu kena boi sogivaughithatha. ²⁶ Gi kedana leghua na komi vetula na komi tinoni kena boi Jiu, a God keda velea imarea huju nigina na komi tinoni mua. ²⁷ Aarahai kena boi Jiu kena leghua na komi vetula kari ena boi sogivaughithatha, imarea kedana velea a God ke jino kori vido keda vaparaghamu ighamu koti Jiu, eigna ighamu koti sogivaughithatha moti hatia na komi vetula, kari ighamu oti boi leghura.

²⁸ Na pukuni tinoni Jiu boi ahai a idogna ma tamagna na tinoni Jiu ba ahai ke sogivaughithatha. ²⁹ Teo. Na pukuni tinoni Jiu ahai vamua ke jino na hehegna kori matagna a God. Ma na agutu bali tughua na hehegna na tinoni, na agutu nigina na Tarunga ke Tabu, boi na agutu nigina na komi vetula. Ma na tinoni ke tughu na hehegna, na komi tinoni teo kedana veletokea, kari a God vamua keda veletokea.

3

A God ke Ei Hahalia na Hava ke Taluhaghore

¹ Ehava? Na monogna na tinoni Jiu na fata ke toke? Ehava? Na sogivaughithatha na fata ke toke? ² Hee. Sethe na fata ke toke kori monoadia na komi tinoni Jiu. Ke nagho, a God ke hera mara Jiu nigina na komi haghore. ³ E tutuni na komi tinoni Jiu kena taluhaghore eigna kedana leghua na haghoregna a God, keana kekeha itadia kena boi eia iangeni. Me hava? Na vunegna ke vaghagna iangeni, a God keda boi eia na hava ke taluhaghore? ⁴ Teo. Boi vaghagna iangeni! Toke na komi tinoni gougovu kena piapilau, a God ke tutuni hahali. Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani eigna a God, "Kori vido ko haoghore, na komi tinoni kedana adoa ighoe ko pukuni jino. Gi imarea kedana torogho eigna sa fata, ighoe koda tateli aua na fata kena torogho eigna, e boi tutuni."

⁵ Da kekeha tinoni kedana haghore memee vaghagna iaani, "Na fata ke toke keda au mai kori paluhada ighita mara Jiu. Eigna kori vido kati eia na komi fata ke dika, na komi tinoni kena tangomana na reghiagna a God ke pukuni jino. Na vunegna iangeni, a God ke hahi kori vido imanea ke vaparaghita eigna na komi paluhada!" ⁶ Kari inau ku velea iangeni ke boi jino! Gi a God keda boi fateghita ighita mara Jiu, a God keda boi nabagna na fateragna na komi tinoni kori maramagna.

⁷ Da sa tinoni keda haghore memee mua vaghagna iaani, "Na komi piapilau ku eia ke vahaihadia na ahagna a God eigna ke tatelia a God ke tutuni hahali. Me boi jino gi a God keda fateu eigna na komi paluhagu." ⁸ Gi kotida toatogha vaghagna iangeni, da ighamu kenughua oti haghore memee vaghagna iaani mua, "Ati eia na komi puhi ke dika eigna keda tate mai na komi fata ke toke." Kekeha tinoni kena velea inau ku velepuhira na komi tinoni vaghagna iangeni kari e boi tutuni. Me jino a God keda vaparara.

Na komi Tinoni Gougovu kena Koakoa

⁹ Ehava? Ighita na komi tinoni Jiu ati toke vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu? Teo! Vaghagna ku velea ghohi, na komi tinoni kena Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu, imarea gougovu kena mono saragna na managna na koakoa. ¹⁰ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

"Teo ahai ke jino, e teo sikei tinoni!

¹¹ Teo sikei tinoni ke pukuni thaothadoghagna a God, me teo sikei tinoni ke pukuni magnahaghinia keda adoa a God.

¹² Na komi tinoni gougovu kena taveti sania a God mena leghua na puhi ke dika.

Teo sikei tinoni ke eia na komi fata ke toke. Pukuni teo!

¹³ Na komi fata kena velea e dika puala, vaghagna na ghubagna na tinoni ke thehe kena boi kuvuria.

Nidia na komi titiono ke vonungia na komi piapilau.

Na komi haghoredia ke diadikalara na komi tinoni vaghagna na poli ke ghaghathati.

¹⁴ Na livodia ke vonungia na komi hira ma na komi haghore bali vadiadikalara na komi tinoni.

¹⁵ Imarea kena mono kaikaliti hahali bali vathehea na tinoni.

¹⁶ Mi vei tagna kena vano, imarea kena diadikalara na komi fata mena vaparara na komi tinoni.

¹⁷ Imarea kena boi adoa na puhi bali mono kori soleana duadia na komi tinoni.

¹⁸ Imarea kena boi toatogha gi kedana mataghunia a God."

¹⁹ Ighita kati adoa ghohi na komi fata ke mono tadia na komi vetula, imarea kena risora horu eidia arahai kena hatia na komi vetula. Ma na komi vetula bali tateli aua itadia na komi tinoni gougovu kori maramagna, imarea kena nabadia a God keda vaparara. Me teo sikei tinoni ke tangomana na veleagna a God vaghagna iaani, "Inau ku boi dika."

²⁰ Teo ahai keda jino kori matagna a God kori vido ke leghura vamua na komi vetula. Iaani ke tutuni eigna kori vido kati adoa na komi vetula, ighita kati thaothadoghagna kati boi leghura mati koakoa.

Na Tinoni ke Jino kori Matagna a God eigna na Vaututuni Vamua

²¹ Ikeagaieni a God ke tatelia vanighita sina puhi tavogha bali mono jino kori matagna. Boi na leghuagna na komi vetula, keana na puhi a God ke taluhaghorea i hau tadia na komi Rioriso ke Tabu. ²² A God ke vajinoghita kori matagna kori vido kati vaututunia a Jisas Krai. Na komi tinoni gougovu kedana tanomana na mono jino kori matagna a God kori puhi iaani. Eigna imarea gougovu kena nanaba vamua kori matagna a God.

²³ Na komi tinoni gougovu kena koakoa ma na puhidia ke haunia na puhigna a God ke haluhadi puala. ²⁴ Keana a God ke dothovighita me velea ighita kati boi dika eigna a Jisas Krai ke vamamaluahighita kori koakoa. Ma na vunegna iangeni imanea ke boi heghita na papara ke nabada. ²⁵ A God ke vetula a Jisas eigna keda vagovua na koakoa me vagovua mua na dikatagna a God eigna na komi paluhada. Ighita kati mono jino kori matagna a God kori vido kati vaututuni a Jisas ke thehe eida ighita. I hau a God ke eia na hava ke jino kori vido ke boi saisami na dikatagna tadia na komi tinoni me boi vaparara eigna na paluhadia. ²⁶ Mi ikeagaieni a God ke eia mua na hava ke jino kori vido ke velea na komi tinoni kena koakoa kena jino kori matagna kori vido kena vaututunia a Jisas.

²⁷ Ma na hava ighita katida nia tautalunagho eigna na? Teo sa fata! Eigna ighita kati boi jino kori matagna a God eigna kati leghua na komi vetula, keana eigna kati vaututunia a Jisas Krai. ²⁸ Hee, ighita kati jino eigna na vaututuni, boi eigna na leghuagna na komi vetula. ²⁹ Ehava? A God nidia na komi tinoni Jiu vamua? Ba nidia na komi tinoni gougovu? Imanea a God nidia na komi tinoni gougovu. ³⁰ Sikei vamua a God ke mono. Me sikei vamua na puhi bali mono jino kori matagna. Ma na puhi iangeni na vaututuni, toke koda jiu ba boi jiu. ³¹ Ehava? Na vunegna na vaututuni vamua ke tangomana na vajinoghita kori matagna a God, ighita katida soni aua na komi vetula? Teo! Eigna kori vido kati vaututuni, ighita kati pukuni leghua na komi vetula.

4

A Ebrahim ke Jino kori Matagna a God eigna na Vaututuni

¹ Ati toatogha tabirua a Ebrahim, a hutuda ighita na komi tinoni Jiu. Ehava gi e mono jino kori matagna God? ² Gi e tutuni na komi tango ke toke ke eia a Ebrahim ke vajinoa kori matagna God, imanea ke tangomana na titiono tautalunagho eigna ghehegna tadia na komi tinoni. Keana imanea ke boi tangomana na titiono tautalunagho tagna a God, ³ eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea vaghagna iaani, "Na vunegna a Ebrahim ke vaututunia a God, a God ke velea imanea ke jino kori matagna."

⁴ Na rongo kena voliagna na mane ke agutu, boi na rongo kena hai hea vamua, keana na rongo kena voliagna eigna na agutu ke eia. ⁵ Kari a God ke bosi eia vaghagna iangeni tada ighita na komi tinoni kati koakoa. Ighita kati jino kori matagna a God, boi eigna nida na komi tango ke toke, keana eigna nida na vaututuni vamua.

⁶ A Deved ke vele aua tadia na komi Rioriso ke Tabu a God ke vatotogora arahai ke velea ke jino kori matagna, toke kedana boi eia na komi tango ke toke. Deved ke velea iaani,

⁷ "Arahai a God ke talutavogha na komi paluhadia, me havaghinia na komi koakoa kena eia, imarea kena totogo puala.

⁸ E tutuni, arahai a God ke boi toatogha na komi paluhadia, imarea kedana pukuni totogo puala."

⁹ Ehava? Na totogo iangeni ke titiono a Deved, na totogo eidia na komi tinoni Jiu vama? Teo! Na totogo iangeni eidia mua arahai kena boi Jiu. Ati toatogha mua na rioriso tadia na komi Rioriso ke Tabu kena velea a Ebrahim ke jino kori matagna God eigna imanea ke vaututunia a God. ¹⁰ Ingiha a God ke velea a Ebrahim ke jino kori matagna na? Gi e sogivaughithatha ba leghugna? Gi e sogivaughithatha, boi leghugna. ¹¹ Na sogivaughithatha ke eia, vaghagna na vaughithatha bali tatelia imanea ke jino ghohi kori matagna God eigna ke vaututunia God kori vido ke boi sogivaughithatha mua. Ma Ebrahim ke vaghagna a tamadia arahai kena jino kori matagna a God eigna kena vaututuni, toke kedana boi sogivaughithatha. ¹² Mi manea huju a tamadia na komi tinoni Jiu kena sogivaughithatha. Ebrahim boi a tamadia eigna kena sogivaughithatha vama, keana eigna imarea kena vaututuni mua, vaghagna imanea ghehegna ke vaututuni gi e sogivaughithatha.

Nigna na Taluhaghore a God, na nidia na komi Tinoni Gougovu kena Vaututuni

¹³ I hau a God ke taluhaghorea vania a Ebrahim bali hera ara vikegna na maramagna douadolu. A God ke eia na taluhaghore iaani vania a Ebrahim, boi eigna ke leghua na komi vetula, keana eigna nigna na vaututuni ke vajinoa imanea kori matagna. ¹⁴ Gi keda tutuni a Ebrahim ma ara vikegna kedana hatia na hava a God ke taluhaghorea eigna kena leghua vama na komi vetula, e teo sa vunegna katida vaututuni, ma na taluhaghore nigna God na hai fata vama. ¹⁵ Na komi vetula teo keda hati maia itada na hava a God ke taluhaghorea. Keana e hati maia vama na papara tadia arahai kena boi leghura. (Gi a God ke boi heghita na komi vetula, teo sa vetula katida huhughua.)

¹⁶ Ighita tangomana katida hatia na hava a God ke taluhaghorea kori vido vama kati vaututuni. Vaghagna iangeni eigna a God ke magnahaghinia keda dotho vanighita na hava ke taluhaghorea. Ma na taluhaghore iaani nidia ara dathegna gougovu a Ebrahim. Boi nidia ara dathegna vama kena leghua na komi puhidia mara Jiu. Keana na nidia mua ara dathegna kena vaututuni vama vaghagna a Ebrahim ke vaututuni. A Ebrahim a tamada ighita gougovu kati vaututuni. ¹⁷ Vaghagna vama na hava ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu, kori vido a God ke veleagna a Ebrahim, "Inau ku vahigho eigna koda tamadia na komi vike gougovu kori maramagna." Ma God ke eia nigna na taluhaghore vania Ebrahim eigna ke vaututunia imanea. Iaani a God ke vahavi tabirura arahai kena thehe me vavuhara na komi fata ke boi mono i hau.

¹⁸ Kori vido a God ke taluhaghorea vania a Ebrahim eigna keda a tamadia na komi vike gougovu, a Ebrahim ke vaututunia na taluhaghore iangeni. Ma a God ke veleagna mua, "Na komi tinoni kedana havi mai tagna na vikemu kedana sethe vaghagna na komi vaitughu." Na taluhaghore iaani e vahotha puala na vaututuniagna, keana a Ebrahim ke talu rouronu tagna God na komi fata iraani keda pukuni Tate mai. ¹⁹ Ebrahim ke haga jufungia ghohi sina hathangatu vinoghagna, me boi nabagna ghohi keda mono sa dathegna. Ma a taugna, a Sera ke kara. Toke a Ebrahim ke adoa iaani, nigna na vaututuni ke talu heta vama. ²⁰ Imanea ke boi ghaghana ruarua tagna na hava a God ke taluhaghorea vania. Keana nigna na vaututuni ke heta vano mua, mi manea ke veletokea a God eigna na hava a God keda ei vania. ²¹ Eigna a Ebrahim ke pukuni adoa a God ke tangomana na eiagna na hava ke taluhaghorea. ²² Na vunegna nigna na vaututuni a Ebrahim ke heta, imarea kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu imanea ke jino kori matagna God.

²³ Ma na fata kena risoa iangeni, boi eigna a Ebrahim vama, ²⁴ keana eida ighita gougovu. Imarea kena risoa iangeni eigna katida thaothadoghagna a God keda velea ighita kati jino kori matagna gi katida vaututunia. Iangeni imanea ke vahavi tabirura kori thehe a Jisas, nida a Lod. ²⁵ A God ke lubatia a Jisas eigna keda thehe eigna na komi paluhada, me vahavi tabirua kori thehe bali vajinoghita kori matagna.

5

Ikeagaieni Ighita kati Mono kori Soleana duagna a God

¹ Na vunegna kati voututuni, ighita kati jino kori matagna God. Mi ighita kati mono kori soleana duagna a God eigna na hava ke eia vanighita nida a Lod Jisas Krai. ² Na vunegna ighita kati voututunia a Jisas Krai, imanea ke vathaothadoghghita eigna na dotho nigna a God kati mono ikoragna ikeagaieni. Mati totogo eigna kati adoa ighita katida mono duagna a God koragna nigna na mana ke hutu puala. ³ Keana ighita kati totogo mua kori vido na komi papara ma na komi vahotha ke padaghita, eigna na komi fata iraani ke hatheghita eigna katida sokara ngasi. ⁴ Kori vido ighita kati sokara ngasi, a God keda totogo eida ighita. Mi kori vido kati adoa a God ke totogo eida, ighita katida pukuni voututunia a God keda heghita na hava ke taluhaghorea. ⁵ Kori vido kati voututunia, teo katida hai pitu vamua, eigna a God ke tatelia ghohi nigna na dotho vanighita kori vido ke vetula maia nigna na Tarunga ke Tabu bali vavonungghita kori nigna na dotho.

⁶ Kori vido ighita kati boi tangomana na vahavighitagna gheheda, a Krai ke thehe eida ighita kati koakoa kori maghavu a God ke vahia. ⁷ E vahotha puala na padagna sa tinoni ke sasaa keda thehe eigna na tinoni ke jino. Kari da e mono sina tinoni ke sasaa keda thehe eigna sina tinoni tavogha ke pukuni toke puala. ⁸ Keana a God ke tatelia nigna na dotho vanighita ke hutu puala, eigna toke ighita na komi tinoni koakoa, imanea ke vetula maia a Krai eigna keda thehe eida ighita.

⁹ Ma na vunegna a Krai ke vajinoghita kori matagna a God tagna na ghaughabuagna ke lulu, ighita kati ado toetokea imanea keda vamamaluhaghita tagna na fate a God keda eia. ¹⁰ I hau ighita na komi thevuioka nigna a God. Kari a God ke eighthita eigna katida mono kori soleana duagna eigna na thehe ke eia a Dathegna. Ma na vunegna ighita kati mono ghohi kori soleana duagna a God, ighita kati ado toetokea a God keda vahavighita eigna a Dathegna ke ghohi havi tabiru. ¹¹ Ighita kati totogo eida na komi fata iraani, kari boi iraani vamua. Ighita kati totogo mua eigna a God ke vetula maia nida a Lod Jisas Krai, ma na vunegna iangeni ighita kati mono kori soleana duagna.

Adam ma Jisas Krai

¹² Na koakoa ke mai kori maramagna eigna na fata ke dika ke eia a Adam. Na koakoa ke hati maia na thehe. Ma na vunegna iangeni na komi tinoni gougovu kedana thehe eigna imarea gougovu kena koakoa. ¹³ Na komi tinoni kori maramagna kena eia ghohi na koakoa gi a God ke hea Moses nigna na komi vetula. Kari a God ke boi fatera, eigna na komi vetula ke boi mono mua. ¹⁴ Toke keda vaghagna iangeni, na komi tinoni gougovu kena thehe, turughu tagna Adam me laba tagna Moses. Toke imarea gougovu kena boi eia na fata vaghagna ke eia a Adam kori vido ke boi leghua na haghoregna a God, imarea gougovu kena thehe vamua.

Adam ke vaghagna na tothahalegna a Krai ke havi mai leghugna. ¹⁵ Kari e rua na mane iaani oro boi nanaba, eigna na paluhagna a Adam ke boi vaghagna na dotho a God ke heghita mai. Na paluhagna sina mane, a Adam, ke hati maia na thehe tadia na komi tinoni gougovu. Iangeni na fata ke hutu. Kari na fata ke hutu vano mua iaani: sethe na tinoni kena hatia ghohi na dotho a God ke hera eigna imanea ke dothovira. Na dotho iangeni: na talutavoghagna na komi paluhadia. Mi marea kena hatia na dotho iangeni eigna sina mane, a Jisas Krai, ke dothovira. ¹⁶ Inau ku ghohi vlea mua, na dotho nigna God ke boi vaghagna na paluhagna a Adam. Na koakoa ke eia a Adam ke hati maia na fate ma na papara itadia na komi tinoni, keana na dotho nigna God ke vajinora na komi tinoni kori matagna, toke keda sethe na komi paluhadia. ¹⁷ Eigna na paluhagna sina mane, na thehe ke vunaghi pungusira na komi tinoni gougovu. Kari na fata ke hutu vano iaani: A God ke heghita na dotho ke toke eigna ke dothovighita. Ma arahai kena hatia na dotho iangeni ke vajinora kori matagna a God, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna me kedana vunaghi duagna a Krai eigna na hava ke eia vanira.

¹⁸ E tutuni na koakoa ke eia a Adam ke hati maia na fate ma na papara tadia na komi tinoni gougovu. Kari na tango ke toke ke eia a Krai ke vajinora na komi tinoni kori matagna God me hera na havi ke tutuni. ¹⁹ Na vunegna a Adam ke huhughua a God, na komi tinoni gougovu kena mono kori puhigna na koakoa. Keana na vunegna a Krai ke leghua a God, sethe na tinoni kedana jino kori matagna.

²⁰ A God ke hera na komi vetula eigna na komi tinoni kedana adoa kena eia sethe na koakoa. Keana kori vido imarea kena eia sethe mua na koakoa, na dotho nigna God vanira ke hutu vano mua. ²¹ I hau na komi tinoni kena mono saragna na mana nigna na koakoa me batura vano kori thehe. Kari ikeagaieni ighita kati mono saragna na dotho nigna God ke vajinoghita kori matagna, ma na vunegna iangeni ighita katida hatia na havi ke teo na govugna. Mi iaani ke tutuni eigna na hava ke eia vanighita a Jisas, na nida a Lod.

6

Na Mana nigna na Koakoa ke Govu

¹ Na hava katida eia na? Ati talu eia vamua na komi koakoa eigna na dotho nigna a God vanighita keda hutu vano mua? ² Teo! Na vunegna ighita kati boi mono mua saragna na mana nigna na koakoa, e boi jino gi katida talu eia na koakoa! ³ Ehava? Ighamu oti havaghinia nimiu ghohi na siuvitabu kati eia ke tateli aua ighita kati sikei duagna Jisas Krai? Mi kori vido ighita kati siuvitabu, ighita kati thehe duagna imanea. ⁴ Tutuni, kori vido kati siuvitabu, ighita kati thehe mati gilughita duagna a Krai. Ighita kati siuvitabu eigna katida hatia na havi mathangani vaghagna vamua a Krai ke hatia na havi mathangani kori vido a God a Mama ke vahavi tabirua imanea kori thehe kori nigna na mana ke hutu.

⁵ Na vunegna ighita kati sikei duagna a Krai kori na thehe ke eia, a God keda vasokara tabirughita vaghagna vamua ke vasokara tabirua a Jisas eigna katida hatia na havi mathangani. ⁶ Ighita kati adoa na havida ke haulaghi kena tupipuhia duagna a Jisas kori ghaibabala eigna keda govu na komi puhida ke dika ma na koakoa keda boi talu vunaghi pungusighita. ⁷ Eigna kori vido kati thehe duagna a Krai, ighita kati mamaluha tagna na mana nigna na koakoa.

⁸ Na vunegna ighita kati thehe duagna a Jisas Krai, ighita kati adoa katida havi duagna mua. ⁹ Ighita kati adoa iangeni ke tutuni eigna Jisas Krai ke sokara tabiru kori thehe, me teo keda ghohi thehe mua. Ikeagaieni na thehe e teo sa nigna na mana keda vunaghi pungusia mua a Krai. ¹⁰ Imanea sina horu thehegna vamua. Ma na thehe ke eia, imanea ke eia bali vagovua na mana nigna na koakoa. Keana ikeagaieni imanea ke havi, ma na havi ke eia bali ghaghana bohea a God. ¹¹ Ighamu koti vaghagna iangeni mua. Ighamu kotida thaothadoghagna na mana nigna na koakoa ke boi tangomana na vunaghi pungisighamu ikeagaieni. Keana ighamu koti havi bali agutu vania a God kori vido koti mono haidu toetoke duagna a Jisas Krai.

¹² Oti saghoi lubatia na koakoa gi keda vunaghi pungusia na havimiu. Moti saghoi leghua na komi fata ke dika ke magnahaghinia na tonomiu. ¹³ Saghoi lubatia sa vidogna na tonomiu eigna keda eia na komi fata ke dika. Keana na vunegna ighamu koti hatia ghohi na havi mathangani, oti lubatighamu ghehemiu vania God. Oti hea na tonomiu doudolu vania a God bali eia na komi fata ke jino. ¹⁴ Ikeagaieni na koakoa ke boi vunaghi pungisighamu, eigna ighamu oti boi mono ghohi saragna na komi vetula nigna Moses. Ikeagaieni, ighamu koti mono saragna na dotho nigna God, mi manea ke hatheghamu eigna kotida boi eia na koakoa.

Ighita ati Agutu vania na Vunaghi Mathangani

¹⁵ Ehava? Na vunegna na komi vetula nigna Moses ke boi vunaghi pungisighita mua mati mono ghohi saragna na dotho nigna a God, ati talu eia na koakoa vamua? Teo! ¹⁶ Ighamu oti adoa ghohi, na hava kotida vahia eigna kotida leghua, iangeni na hava keda vunaghi pungisighamu. Gi ighamu kotida vahia na leghuagna na koakoa, ighamu kotida hatia na thehe ke teo na govugna. Kari gi kotida vahia na leghuagna a God, na monoamiu keda jino. ¹⁷ Inau ku veletokea God, eigna i hau ighamu koti agutu vania na koakoa vaghagna na tinoni seka, kari ikeagaieni ighamu koti pukuni leghua na velepuhi ke heghamu a God. ¹⁸ God ke vamamaluhaghamu tagna na koakoa, nimiu na vunaghi i hau, mi keagaieni ighamu koti agutu vania na vunaghi mathangani, na komi puhi ke jino.

¹⁹ Inau ku titionoa na komi fata iraani kori totoghalegna na tinoni seka ma na vunaghigna eigna keda boi vahoathahaghinighamu na thaothadoghagna na hava ku titionoa. I hau ighamu koti lubatighamu ghehemiu eigna kotida agutu vania na koakoa vaghagna na tinoni seka ke agutua vania na vunaghigna. Ighamu koti leghua na komi puhi ke dika vamua. Ikeagaieni ighamu kotida lubatighamu ghehemiu eigna kotida agutu vania na puhi ke jino. Oti eia iangeni eigna kotida mono tabu. ²⁰ I hau, kori vido ighamu koti vaghagna na tinoni seka moti agutu vania na koakoa, ighamu oti boi toatogha na eiagna na hava ke jino. ²¹ Kari e teo vamua sikei fata ke toke koti hatia tadia na komi fata ke dika koti eia i hau. Ikeagaieni ighamu koti maomamo nimiu tadia na komi fata dika ke ado batura vano na komi tinoni tagna na thehe ke teo na govugna. ²² Keana ikeagaieni a God ke vamamaluhaghamu tagna na mana nigna na koakoa mi ighamu nigna na komi tinoni agutu. Ighamu koti eia na komi fata ke batughamu eigna kotida mono tabu, ma na voligna hiri na havi ke teo na govugna. ²³ Na voligna na koakoa, na thehe ke teo na govugna. Keana na dotho a God ke eia vanighita, na havi ke teo na govugna. Tagna na havi iangeni, ighita katida sikei duagna a Jisas Krai, na nida a Lod.

7

Ighita kati Mamaluha ghohi tadia na komi Vetula

¹ Ara kulagu kiloau, inau ku adoa ighamu kotida thaothadoghagna na hava kuda veleghamu ikeagaieni, eigna ighamu gougovu oti adoa ghohi na komi vetula. Moti adoa mua na komi tinoni kena mono saragna na komi vetula kori vido vamua kena havi.

² Inau ku haga veleghamu sina totohgalegna na taulaghi iaani: Kori vido na vaivine ke taulaghi tagna na mane, na vetula ke velea iia keda talu thangu hahali tagna a taugna. Keana gi keda thehe a taugna, iia ke mamaluha ghohi tagna na vetula iangeni. ³ Gi na vaivine taulaghi iangeni keda vano taulaghi tagna sina mane tavogha kori vido ke talu havi mua a taugna, iia ke ghohoa a taugna. Keana gi a taugna keda thehe ghohi, iia ke mamaluha tagna na vetulagna na taulaghi me tangomana keda ghohi taulaghi. Ma na komi tinoni kedana boi velea iia na vaivine ghoho.

⁴ Vaghagna vamua iangeni itamiu ghamu, ara kulagu kiloau. Ikeagaieni ighamu koti mamaluha ghohi tagna na komi vetula nigna Moses, eigna koti thehe duagna a Krai kori vido ke thehe kori ghaibabala. Na vunegna iangeni, ighamu tangomana kotida vano taulaghi tagna sina mane tavogha, a Krai, a God ke vasokaraghini tabirua imanea kori thehe. Ighita kati nigna na komi tinoni a Krai eigna katida eia na komi puhi ke jino bali ghaghana bohea a God. ⁵ I hau ighita kati leghua na komi ghaghanada ke dika. Ma na komi fata ke lutia na komi vetula nigna Moses, irangeni na komi fata ke dika kati toatogha puala na eiagna kori tonoda. Ma na komi fata dika irangeni ke batughita vano tagna na thehe ke teo na govugna. ⁶ Keana a God ke vamamaluhaghita tadia na komi vetula ke tarighita, mati mamaluha ghohi itadia. Ighita kati mamaluha eigna na komi havida ke haulaghi ke thehe ghohi. Ikeagaieni ighita kati agutu vania God kori puhi mathangani. Ighita kati boi agutu vania kori leghuagna na komi vetula nigna a Moses. Teo. Ighita kati agutu vania kori leghuagna na Tarunga ke Tabu.

Na komi Vetula ke Tateli Aua na Koakoa

⁷ Ehava? Ighamu koti toatogha inau ku velea na komi vetula nigna a Moses ke dika? Teo! Eigna na vetula na fata ke tateli aua itagua inau ku eia na koakoa. Teo kuda adoa na mamagna na fata dika, keda boi velea na vetula, "Saghoi mamagna." ⁸ Kari kori vido ku thaothadoghagna a God ke lutia na mamagna, na koakoa ke hati maia kori ghaghanagu sethe na toatogha ke dika, gi u mamagna. Gi keda boi mono na komi vetula, na koakoa teo keda mono nigna na mana.

⁹ I hau, kori vido inau ku boi adoa na hava na komi vetula ke velea kuda eia, inau ku bosu maomamo na eiagna na komi fata ke dika. Kari kori vido ku thaothadoghagna na komi vetula, na koakoa ke turughu agutu heta kori havigu, mu adoa inau ku leghua na hangana ke vano tagna na thehe ke teo na govugna. ¹⁰ Na komi vetula nigna a God na bali tatelia vaniu na hangana ke vano tagna na havi ke teo na govugna. Kari itagua inau, na komi vetula ke tatelia vaniu inau ku leghua na hangana ke vano tagna na thehe ke teo na govugna. ¹¹ Na koakoa ke pilauniu eigna kuda ghaghana inau ku tangomana na hatiagna na havi ke teo na govugna gi kuda leghua na komi vetula vamua. Keana na koakoa ke batuu vano tagna na thehe ke teo na govugna. ¹² Na komi vetula nigna a God ke tabu me toke me jino.

¹³ Me hava? Na komi vetula ke toke iraani ke batuu inau tagna na thehe ke teo na govugna? Teo! Na koakoa ke eia iangeni kori vido ke batuu inau eigna kuda bosu magnahaghinia na leghuagna na komi vetula ke toke. Ikeagaieni ighita tangomana katida thaothadoghagna na koakoa na fata ke pukuni dika vano.

Na Rihu duagna na Koakoa

¹⁴ Na komi vetula nigna Moses ke toke eigna ke mai tagna na Tarunga ke Tabu. Kari inau ku eia na koakoa eigna inau na tinoni vamua. Me vaghagna inau ku agutu vania na koakoa vaghagna na tinoni seka ke agutu vania na vunaghigna. ¹⁵ Inau ku boi pukuni thaothadoghagna na hava ku eia, eigna inau ku toatogha puala na eiagna na komi fata ku adoa ke jino kari u boi eia. Ma na komi fata ku bosu magnahaghinia, inau ku eia. ¹⁶ Inau ku adoa na komi puhi ku eia ke boi jino. Mi iangeni ke tatelia inau ku toatogha na komi vetula nigna Moses ke toke. ¹⁷ Inau ku boi eia na komi fata ke dika eigna ku magnahaghinia na eiagna, keana inau ku eia eigna na koakoa ke mono korai hehegu.

¹⁸ Inau ku adoa, teo sa fata ke toke ke toke korai hehegu. Kori vido ku leghua na komi vanohehegna na tonogu, teo sa fata ke toke kuda eia. Toke kuda magnahaghinia na eiagna na fata ke toke, boi tangomana nigua na eiagna. ¹⁹ Kori vido ku toatogha puala na eiagna na fata ke toke, e vahothahaghiniu na eiagna. Kari kori vido ku hatia na hetagu bali boi eia na fata ke dika, inau ku eia vamua. ²⁰ Gi kuda eia na fata ku boi

magnahaghinia na eiagna, boi pukuni inau ku eia na fata iangeni, keana na koakoa ke mono korai hehegu ke eia.

²¹ Iaani na fata ku ei hahalia. Kori vido ku magnahaghinia puala na eiagna na fata ke toke, inau ku eia na fata ke dika. ²² Kori hehegu doudolu, inau ku magnahaghinia puala na komi vetula nigna a God. ²³ Keana na vetula tavogha ke agutu kori hehegu, me rihu pungusia na ghaghanagu ke magnahaghinia na eiagna na fata ke toke. Na vetula tavogha ke bou saragna na mana nigna na koakoa ke mono kori tonogu. ²⁴ Inau na mane ku dikaehe puala! Ahai keda vamamaluhau tagna na koakoa ke mono kori tonogu ke batuu vano tagna na thehe ke teo na govugna eni? ²⁵ Inau ku veletokea a God eigna nida a Lod Jisas Kraiss ke tangomana na vamamaluhagna!

Ikeagaieni ighamu koti pukuni thaothadoghagna ghohi. Kori ghaghanagu doudolu, inau ku magnahaghinia kuda leghua na komi vetula nigna God. Kari na komi vanohehegna na tonogu kena agutu vania na koakoa vaghagna na tinoni seka.

8

Na Tarunga ke Tabu ke Vamamaluhaghita kori Koakoa

¹ Tada ighita, na komi tinoni kati sikei duagna a Jisas Kraiss, a God keda boi fateghita bali vaparaghita, ² eigna na Tarunga ke Tabu ke heghita na havi mathangani eigna na hava ke eia vanighita a Jisas. Ma na Tarunga ke Tabu ke vamamaluhaghita tagna na mana nigna na koakoa ke batughita vano tagna na thehe ke teo na govugna. ³ Na komi vetula nigna Moses e teo keda vamamaluhaghita, eigna ighita kati boi tangomana na leghuagna eigna na vanohehegna na tonoda ke heta puala. Keana a God ke eia na puhi ke tavogha bali vamamaluhaghita. Imanea ke vetula maia a Dathegna kori tono ke vaghagna na tonoda ighita kati koakoa. Ma God ke vetula imanea eigna keda na havughaghi* bali hati aua na komi paluhada. Kori puhi iangeni, a God ke vamamaluhaghita tagna na mana nigna na koakoa ke vunaghi pungusighita. ⁴ A God ke eia iaani eigna katida pukuni leghua na hava ke mono tadia na komi vetula nigna a Moses. Ikeagaieni, ighita tangomana katida mono jino vaghagna ke velea na komi vetula eigna ighita kati boi leghua ghohi na komi vanohehegna na tonoda, kari ati leghua na vanohehegna na Tarunga ke Tabu.

⁵ Arahai kena leghua na vanohehegna na tonodia, imarea kena toatogha vamua na eiagna na komi fata ke dika ke magnahaghinia na tonodia. Keana arahai kena leghua na Tarunga ke Tabu, imarea kena toatogha na eiagna na komi fata ke magnahaghinia na Tarunga ke Tabu. ⁶ Na tinoni ke lubatia na vanohehegna na tonogna bali batua, imanea keda hatia na thehe ke teo na govugna. Kari na tinoni ke lubatia na Tarunga ke Tabu bali batua, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna me mono kori soleana. ⁷ Na tinoni ke lubatia na vanohehegna na tonogna bali batua, imanea ke thevuioka tagna God me boi tangomana imanea na leghuagna nigna na komi vetula. ⁸ Arahai kena leghua na komi vanohehegna na tonodia teo kedana vatotogoa a God.

⁹ Keana na komi vanohehegna na tonomiu ke boi vunaghi pungusighamu. Na vunegna na Tarunga ke Tabu nigna God ke mono itamiu, imanea ke vunaghi pungusighamu. Gi ahai na Taruna ke Tabu nigna a Kraiss ke boi mono itagna, imanea ke boi nigna a Kraiss. ¹⁰ Kari na vunegna a Kraiss ke mono kori havimiu, toke na tonomiu keda thehe eigna na koakoa koti eia, na tarungamiu keda talu havi mua, eigna a God ke velea ghohi ighamu koti jino kori matagna. ¹¹ A God ke vasokaraghini tabirua a Jisas kori thehe ma na nigna na Tarunga ke Tabu ke mono itamiu. Vaghagna a God ke vahavi tabirua a Jisas kori thehe, imanea keda vahavi tabirura na tonomiu tagna na mana nigna na Tarunga ke Tabu.

¹² Ara kulagu kiloau, ati saghoi leghua na komi vanohehegna na tonoda, kari ati leghua na Tarunga ke Tabu. ¹³ Gi kotida leghua na komi vanohehegna na tonomiu, ighamu kotida hatia na thehe ke teo na govugna. Kari gi kotida lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda hatheghamu na soniagna na komi puhimiu ke dika, ighamu kotida hatia na havi ke teo na govugna. ¹⁴ Arahai na Tarunga ke Tabu nigna God ke batura, imarea ara dathegna God. ¹⁵ E boi toke gi katida mataghunia a God vaghagna na tinoni seka ke mataghunia na vunaghigna. Eigna na Tarunga ke Tabu kati hatia kori havida, imanea teo keda vamataghunighita tagna God. Keana na Tarunga ke Tabu ke eighita eigna katida ara dathegna God. Ma na vunegna na Tarunga ke Tabu ke mono duada, ighita tangomana katida kiloau a God vaghagna iaani, "Mama." ¹⁶ Na Tarunga ke Tabu ke vaheta na ghaghanada eigna katida adoa ighita pukuni ara dathegna a God. ¹⁷ Na vunegna ighita kati ara dathegna, ighita katida hatia na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea

* 8:3 "havughaghi" Reghia kori Diksonari

vanira nigra na komi tinoni. Mi ghita katida hatira mua na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea vania a Krai. Ma na vunegna ighita kati papara vaghagna a Krai ke papara, a God keda hatighita hadi bali mono duagna a Krai koragna nigra na mana ke hutu puala.

A God keda Heghita na komi Fata ke Toke Ivughei Valiha

¹⁸ Inau ku adoa na komi papara ke padaghita kori maramagna iaani na hai fata vamua kori vido ku toatogha vano na komi fata ke toke a God keda heghita ivughei valiha. ¹⁹ Na komi fata gougovu kori maramagna a God ke vavuha kena pitua na maghavu a God keda tateli aua arahai kena pukuni ara dathegna. ²⁰ Kari ikeagaieni na komi fata gougovu a God ke vavuha kena thehe mena dika. Boi eigna kena magnahaghinia keda ai, keana eigna iangeni ke leghua nigra na vanohehe a God. Kari a God ke toatogha ghohi ²¹ imanea keda vamamuluhara na komi fata gougovu ke vavuhara tagna na boto ma na thehe. A God keda eia iaani eigna na komi fata ke vavuha kedana mamaluha vaghagna vamua ara dathegna ke mamaluha.

²² Ighita kati adoa, turughu i hau me laba mai ikeagaieni, na komi fata ke vavuhara a God kori maramagna kena papara, vaghagna na vaivine boebote ke papara gi e vahua a dathegna. ²³ Kari boi na komi fata iraani vamua kena papara. Ighita kati hatia ghohi na Tarunga ke Tabu vaghagna na dotho a God ke kidi heghita, ighita huj papara mua. Ighita kati pukuni magnahaghinia na maigna na maghavu a God keda vele aua ighita ara pukuni dathegna. Kori vido iangeni, imanea keda heghita na tonoda ke mathangani. ²⁴ Na vunegna a God ke vahavighita, ighita kati rouronu eigna na komi fata toke ke taluhaghorea vanighita. Gi ighita kati hatia ghohi na hava kati pitua, e teo sa vunegna katida talu pitua mua. Eigna e teo ahai keda pitua na hava ke hatia ghohi. ²⁵ Keana na vunegna ighita kati boi hatia mua na hava kati pitua, ighita katida talu pitu me ghiighilei laba mai na maghavu katida hatia.

²⁶ Na Tarunga ke Tabu ke hatheghita kori vido ke lae na havida. Ighita kati boi adoa na hava ke toke katida tarai eigna, kari na Tarunga ke Tabu ke pukuni tarai vanighita kori nigra na komi haoghore ke boi tangomana na eiagna na tinoni. ²⁷ God ke adoa na komi fata gougovu ke mono kori havida, me adoa mua na hava ke veleagna na Tarunga ke Tabu. Eigna kori vido na Tarunga ke Tabu ke tarai vanighita ighita na komi tinoni kiloau, imanea ke tarai leghuagna nigra na vanohehe a God.

²⁸ Ighita kati adoa, tadia arahai kena dothovia a God, a God ke agutu tagna na komi fata gougovu ke padara, eigna na komi fata irangeni keda hathera kori havidia. A God ke eia iaani tadia arahai ke vahira, eigna iangeni ke leghua nigra na toatogha eidia imarea. ²⁹ Kori turughugna a God ke kidi adoa ghohi nigra na komi tinoni, me vahira eigna kedana vaghagna a Dathegna. Imanea ke eia vaghagna iangeni eigna a Dathegna keda vaghagna na gari ke havi nagho tadia ara tahigna mara vaivinegna ke sethe. ³⁰ Aarahai a God ke vahira, imanea ke kilora mai itagna. Ma arahai a God ke kilora, imanea ke titiono aua imarea kena jino kori matagna. Ma arahai kena jino kori matagna, imanea ke taluhaghorea itadia eigna keda hati hadira i popo eigna kedana mono duagna koragna nigra na mana ke hutu puala.

E Teo sa fata ke Tangomana na Vathevuruaghita tagna na Dotho nigra a God

³¹ Kori vido ighita kati toatogha na komi fata toke iraani, ighita kati thaothadoghagna e teo sa vunegna katida mataghunira na komi tinoni kori vido kedana sokara pungusighita, eigna a God ke thevu itada. ³² Imanea ke boi tangoli tabirua sina ghathi pedai Dathegna, keana imanea ke lubatia eigna keda thehe eida ighita. Na vunegna a God ke eia iangeni, ighita kati adoa imanea keda heghita mua na komi fata gougovu ke toke.

³³ Ehava? Ahai ke tangomana na veleagna ighita ke vahighita God kati boi ara dathegna? Teo ahai ke tangomana, eigna a God ke titiono aua ghohi ighita kati jino kori matagna. ³⁴ Me hava? Ahai ke tangomana na fateghitagna bali vaparaghita na? Teo ahai ke tangomana, eigna a Jisas Krai ke thehe eida ighita ma God ke vasokara tabirua imanea, mi ikeagaieni imanea ke nohe kori madothogna God me kaea eigna keda hatheghita. ³⁵ Na hava ke tangomana na vathevuraghitagna tagna na dotho nigra Krai na? Teo sa fata! A Krai keda dothovighita hahali, toke ighita katida pada na vahothe, ba ighita koragna na papara, ba kori vido kena vaparaghita, ba kori vido kati haga thehe eigna teo sa ghada vanga, ba kori vido kati kuma, ba kori vido kati mono korai hoholo, ba kori vido kena magnahaghinia na vatheheghitagna. ³⁶ Na komi Rioriso ke Tabu kena vele aua ghohi na komi fata iraani keda padaghita, kori vido ke vele vaghagna iaani,
"Na vunegna ighami nimua na komi tinoni,

na komi tinoni kena magnahaghinia kedana vatheheghami leuleughu dani. Imarea kena toatogha ighami naba kitida thehe, vaghagna vamua na komi sip kena nabadia na thehe.”

³⁷ Toke na komi fata ke dika iraani keda padaghita, ighita katida heta pungusira eigna a Kraiss keda hatheghita eigna ke dothovighita. ³⁸ Inau ku pukuni ado tokea teo sa fata ke tangomana na vathevuruaghita tagna na dotho nigna God. Boi na havi ba na na thehe. Boi sa fata keda tate mai kori dani iaani, ba sa fata keda tate mai ivughei valiha. Boi na komi enjel, ba na komi tidatho, ³⁹ ba sa fata mua ke mono nigna na mana kori maaloa ba kori tahi. E pukuni teo sa fata ke vavuhara a God ke tangomana na vathevuruaghita tagna na dotho nigna God ke tateli aua vanighita tagna a Jisas Kraiss, na nida a Lod.

9

God ma na nigna na komi Tinoni i Israel

¹ Na vunegna inau na nigna a Kraiss, na hava kuda veleghamu ikeagaieni e tutuni. Inau ku bosi piapilau. Na Tarunga ke Tabu ke vunaghi pungusia na ghaghanagu, ma na ghaghanagu ke veleu inau ku boi piapilau kori vido ku velea ² inau ku dikahehegu puala me dika na ghaghanagu eigna nigua na komi tinoni, mara Jiu, kena boi vaututunia a Kraiss. ³ Inau ku sasaa a God keda vaparau me hatiu au tagna Kraiss, gi iangeni keda hathera nigua na komi tinoni eigna kedana vaututunia a Kraiss. ⁴ Na komi tinonidia Israel hiri, a God ke vahira me hatira vaghagna ara pukuni dathegna. Imarea hiri arahai kena reghia na mana ke hutu nigua a God tagna na komi fata ke eia. Mi marea hiri arahai a God ke eia na komi taluhaghore duadia me hera komi nigua na vetula. Mi marea hiri a God ke vathaothadoghara eigna na puhi ke jino bali maimanihihia, me eia na taluhaghore ke sethe itadia bali hathera. ⁵ Ara hutudia hiri kekeha mane puhi vaghagna, Ebrahim, Aisak, ma Jakob. Ma a Kraiss ke havi mai kori tonogna na tinoni kori vikedia mara iangeni. A Kraiss, imanea a God ke vunaghi pungusira na komi fata gougovu. Mati veletokea imanea e hau me hau. Amen!

⁶ Ehava? A God ke boi eia na hava ke taluhaghorea itadia na komi tinoni Jiu eigna sethe itadia kena boi vaututunia Kraiss na? Teo. Eigna boi na komi tinoni Jiu gougovu na pukuni tinoni nigua a God. ⁷ Me boi vaghagna ara vikegna gougovu a Ebrahim kena pukuni ara vikegna. Eigna toke a Ebrahim ke mono kekeha dathegna, a God ke veleagna, “Ara pukuni vikemu keda havi mai vamua kori vikegna a dathemu Aisak.” ⁸ Me boi vaghagna na komi tinoni gougovu kena havi mai kori vikegna a Ebrahim ara pukuni dathegna God. Arahai vamua kena mono nidia na vaututuni ke vaghagna nigua na vaututunia a Ebrahim kori vido ke vaututunia na taluhaghore a God ke eia itagna, imarea iraani vamua pukuni ara vikegna a Ebrahim. ⁹ Iaani na taluhaghore ke eia God tagna Ebrahim eigna a Aisak. Imanea ke velea, “Kori pukuni maghavugna, inau kuda ghoi tabiru mai ma a Sera keda vahua na gari mane.”

¹⁰ Kari bosi iangeni vamua na titiono ke titionoa eigna na vavahi ke eia a God kori vido ke vahira ara pukuni dathegna. Oti toatogha vano na titiono eidia e rua na mane baso, dathedia a hutuda a Aisak ma taugna a Rebeka. ¹¹⁻¹² Gi oro havi mai, a God ke veleagna a Rebeka, “Na gari ke havi nagho keda agutu vania na gari ke havi leghu.” Kori vido iangeni iromara koro boi eia mua sa puhi ke toke ba sa puhi ke dika. Me iangeni ke tatelia a God ke vahia leghuagna nigua na vanohehe ghehegna vamua, me boi vahia leghuagna na puhigna na tinoni. ¹³ Na vunegna iangeni na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, “Inau ku dothovia a Jakob kari u siriuhaghinia a Iso.”

¹⁴ Na hava katida velea eigna na puhi ke eia a God bali vahia na tinoni na? E boi jino? Teo, e pukuni jino. ¹⁵ God ke veleagna a Moses vaghagna iaani, “Inau kuda hathea ahai ku vahia bali hathea, toke imanea ke boi nabagna. Mu kuda rarovia ahai ku vahia bali rarovia.” ¹⁶ Mati reghia, a God ke boi vahira na komi tinoni eigna kena magnahaghinia a God keda vahira ba eigna kena agutu hutu bali vatotogoa. A God ke vahira vamua arahai ke magnahaghinia keda rarovira. ¹⁷ Tadia na komi Rioriso ke Tabu, a Moses ke risoa a God ke veleagna na King gna i Ijip vaghagna iaani, “Inau ku vahigho eigna koda King bali tateli aua nigua na mana tagna na puhi kuda rihu pungusigho. Mu vahigho mua eigna na ahagu keda rongoragha ivei mi vei kori na maramagna doudolu.” ¹⁸ Mati reghia a God ke eia na hava ke magnahaghinia vamua. Gi a God ke magnahaghinia keda rarovia sina tinoni, imanea keda rarovia. Kari gi a God keda magnahaghinia sina tinoni keda boi sasaa na vaovarongo itagna, imanea keda eigna na tinoni iangeni eigna keda boi sasaa na vaovarongo itagna.

Nigna na Rarovi ma na Dikatagna a God

¹⁹ Da sikei itamiu keda haghore mee vaghagna iaani itagua, “Na vunegna na komi fata gougovu kati eia ke leghua nigna na vanohehe a God vamua, boi jino imanea keda fateghita eigna na komi koakoa kati eia! Eigna na komi koakoa kati eia ke leghua vamua nigna na vanohehe a God.” ²⁰ A kulagu, inau kuda velegho vaghagna iaani. Ighoe na tinoni vamua me boi jino koda haghore vaghagna iangeni tagna God! Na nahu e bosu tangomana keda haghorea vaghagna iaani tagna ahai ke agutua, “Ehava gi o agutuu vaghagna iaani?” ²¹ Ahai ke agutua na nahu ke leghua vamua nigna na toatogha ghehegna. Gi imanea keda magnahaghinia na agutuagna e rua na thagi nahu tagna sina vido ghai, imanea tangomana keda agutua vaghagna ke magnahaghinia. Da sikei na nahu, imanea keda ghngilaua kori na sesere bali agutu vanga tagna na komi dani ke nagho. Mi sikei mua na nahu, imanea keda eia vamua bali agutua na vanga tadia na komi hai dani.

²² God ke eia vaghagna vamua iangeni tadia na komi tinonidia i Israel. Imanea ke magnahaghinia na tateliagna na dikatagna na mana nigna na mana tadia arahai kena eia na komi puhi ke dika. Toke imarea ke nabadia a God keda diadikalara, imanea ke boi saisami na dikatagna tadia me boi vadiadikalara. ²³ Imanea ke eia vaghagna iangeni bali telatia nigna na toke ke hutu tadia arahai ke rarovira me vahira ghohi eigna kedana mono duagna koragna nigna na mana ke hutu puala. ²⁴ Ighita hiri na komi tinoni iraani ke vahighita ghohi a God. Imanea ke bosu vahighita tadia arahai kena Jiu vamua, keana tadia arahai mua kena boi Jiu. ²⁵ A profet Hosea ke risoa na hava ke velea a God eidia arahai kena boi Jiu. Imanea ke velea, “Arahai ku boi vahira i hau eigna kedana nigua na komi tinoni, inau kuda kilora nigua na komi tinoni, mu kuda dothovira arahai ku boi dothovira i hau.”

²⁶ A profet Hosea ke risoa mua iaani, “I hau a God ke velera, ‘ighamu boi nigua na komi tinoni.’ Kari ikeagaieni imanea keda velera, ‘ighamu ara dathegna a God ke havi.’”

²⁷ Mi iaani na hava ke velea a profet Aisaia eidia na komi tinonidia Israel: “Na komi tinonidia Israel kena sethe vaghagna na nahigha kori lilih, kari e boi sethe itadia a God keda vahavira.

²⁸ Eigna, vaghagna ke velea keda eia, a God keda saisami vaparara na komi tinoni kori maramagna.”

²⁹ Aisaia ke velea mua iaani, “Gi a Lod God ke haluhadi puala ke boi lubatia kekeha tinoni kori vikeda eigna kedana mono, imanea keda vadiadikalaghita ghohi vaghagna ke vadiadikalara na komi tinoni tadia e rua na meleha i Sodom mi Gomora.

Mara Israel kena Boi Vaututunia Jisas

³⁰ Na hava na ghaghanagna na komi fata iraani? Na ghaghanagna na vaghagna iaani: Toke arahai kena boi Jiu kena boi hiroa na puhi bali mono jino kori matagna God, imarea kena pada kori vido kena vaututunia a Krai. ³¹ Kari na komi tinoni Jiu, toke imarea kena agutu heta bali leghua na komi vetula eigna kedana mono jino kori matagna God, imarea kena boi tangomana nidia. ³² Ehava gi ena boi jino kori matagna God na? Imarea kena boi jino eigna kena toatogha imarea kedana jino tagna na leghuagna na komi vetula nigna Moses vamua. Mena boi vaututuni a God keda tatelia itadia na pukuni puhi bali mono jino. E vaghagna na komi tinonidia Israel kena pejuraghi mena sikili tagna na ghahira ke hutu ke ado vasikilira na komi tinoni. ³³ A God ke kidi velera ghohi tadia na komi Rioriso ke Tabu vaghagna iaani, “Moti vaovarongo toetoke! Inau ku boa na ghahira i Jerusalem, tagna na suasupa i Saion.

Sethe na tinoni kedana pejuraghi ba sikili tagna na ghahira iangeni. Kari ahai keda vaututunia imanea, teo keda dikahegna eigna ke vaututunia.”

10

¹ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinia puala mu tarai hahali tagna God eigna keda vahavira komi nigua na tinonigna i Israel eigna na paluhadia. ² Inau ku adoa imarea kena magnahaghinia puala na leghuagna a God, kari ena bosu adoa na pukuni puhi kedana leghua imanea. ³ Na vunegna imarea kena bosu thaothadoghagna na pukuni puhi a God keda vajinora kori matagna, imarea kena bosu magnahaghinia na puhi iangeni mena tatanga ngasi vamua tagna nidia na puhi bali vajinora ghehedha, na

leghuagna na komi vetula nigra Moses. ⁴ Keana na leghuagna na komi vetula irangeni e teo keda vajinora, eigna a Krai ke vagovua ghohi na puhi iangeni. Na vaututuniagna a Krai vama ke tangomana na vajinoragna na komi tinoni kori matagna God.

A God ke Magnahaghinia keda Vahavira na komi Tinoni Gougovu

⁵ Na puhi ke velea a Moses tadia na komi tinoni gi kedana jino kori matagna God, imarea kedana leghua nigra na komi vetula. Imanea ke titiono a iangeni tadia na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, "Gi ighamu kotida magnahaghinia na hatiagna na havi ke teo na govugna, oti leghua na komi vetula gougovu ke heghita mai a God."

⁶ Kari na puhi katida jino eigna nida na vaututuni tagna Krai ke boi vahotha vaghagna iangeni. Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Saghoi velea kori ghaghanamiu: 'Ahai keda vano hadi i popo na?' " (Eigna e teo sa vunegna sa tinoni keda hati horua a Krai eigna keda vajinoghita). ⁷ Ma komi Rioriso ke Tabu ke velea mua, "Saghoi huahuati vaghagna iaani: 'Ahai keda vano kori melehadia arahai kena thehe ghohi na?' " (Eigna e teo sa vunegna sa tinoni keda vano horu bali vahavi tabirua a Krai). ⁸ Na puhi katida jino kori vaututuni ke boi vahotha na padagna. Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, "Na rorongo ke mai tagna God ke jufu ghohi itamiu, me mono kori livomiu ma na hehemiu." Iangeni na rorongo eigna na vaututuni kiti titiono.

⁹ Gi ahai itamiu koda vele aua kori livomu a Jisas a Lod, mo vaututuni kori hehemu a God ke vasokaraghini tabirua a Jisas kori thehe, a God keda vahavigho. ¹⁰ Kori vido ko vaututuni, a God keda velea igho ko jino kori matagna, mi kori vido ko titiono aua Jisas a Lod, a God keda vahavigho. ¹¹ Na komi Rioriso ke Tabu kena veleghita iaani eigna a Krai, "Ahai keda vaututunia, imanea teo keda dikahehegna eigna ke vaututunia." ¹² Toke kotida Jiu ba boi Jiu, ighamu gougovu tangomana kotida vaututunia imanea, eigna kori ghaghanagna a God, ighamu gougovu nanaba vama. Sikei vama a Lod ke vunaghi pungusighamu gougovu mi manea keda vatokera arahai kena kaea eigna keda hathera. ¹³ Vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Ahai keda kaea a Lod God eigna keda vahavia, a Lod God keda vahavia."

¹⁴ Kari, na komi tinoni teo kedana kaea a Lod bali vahavira gi imarea kena boi kidi vaututunia. Me teo kedana vaututunia gi imarea kena boi rongovia na rorongogna imanea. Me teo kedana rongovia na rorongogna gi keda boi titiono aua itadia sa tinoni. ¹⁵ Me teo keda titiono aua itadia sa tinoni gi a God keda boi vetula ahai bali titiono. Iangeni na vunegna imarea kena velea iaani tadia na komi Rioriso ke Tabu, "E toke puala na reghiragna arahai kena mai bali titionoagna aua na Rorongo ke Toke."

¹⁶ Toke a God ke vetula kekeha tinoni bali titiono, imarea gougovu kena boi sasaa na vaututuniagna na Rorongo ke Toke. Vaghagna a Aisaia ke velea tadia na komi Rioriso ke Tabu, "Ehava Lod God? E mono sa tinoni ke vaututunia na hava kiti titiono itadia?" ¹⁷ Na vaututuni ke au mai tagna na rongoviagna na Rorongo ke Toke, ma na komi tinoni kena rongovia na Rorongo ke Toke kori vido na tinoni ke titiono aua itadia eigna a Krai.

¹⁸ Ehava? Inau ku velea na komi tinonidia Israel kena boi rongovia na Rorongo ke Toke? Teo! Imarea kena rongovia ghohi. Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Na haghoredia na komi mane titiono nigra God ke rongoragha ivei mi vei kori maramagna,

mena jufungira tadia na komi meleha gougovu kori maramagna."

¹⁹ Ehava? Na komi tinonidia Israel kena pukuni thaothadoghagna na rorongo iangeni ba teo? Hee, imarea kena thaothadoghagna. Iangeni na vunegna imarea kena dikatadia kori vido na komi tinoni kena boi Jiu kena vaututunia. Iraani na komi haghoregna a God ke titiono aua a Moses tadia na komi tinoni Jiu. Imanea ke velea,

"Inau kuda hathera arahai kena boi pukuni nigra na komi tinoni mi ghamu kotida tahotha eigna iangeni.

Inau kuda vatokera arahai kena boi thaothadogha eigu inau, mi ghamu kotida dikatamiu eigna iangeni."

²⁰ Ma Aisaia ke bosi mataghu na titionoagna aua na hava ke velea a God, "Na komi tinoni kena boi hiru inau, imarea kena padau inau.

Inau ku tateliu ghehegu tadia na komi tinoni kena boi huahuati eigu inau."

²¹ Kari eidia na komi tinonidia Israel, a God ke velea iaani,

"Leuleghu maghavu inau ku sokara mu pitura eigna kedana tabiru itagua, keana imarea kena boi sasaa na vaovarongo itagua mena boi leghua na haghoregu."

11

A God ke Dothovira Na komi Tinoni Jiu

¹ Ehava? A God ke siriuhaghinira na komi tinoni Jiu na? Teo! Saghoi havaghinia inau na manegu Israel, na vinahuhugna Ebrahim, mu havi mai kori vikegna a Benjamin. ² A God ke boi siriuhaghinira nigna na komi tinoni ke vahira ghohi kori turuhugna. Ighamu koti adoa na rioriso tadia na komi Rioriso ke Tabu kena titiono eigna na maghavu a Elaija ke titiono diadikalara na komi tinonidia i Israel. A Elaija ke veleagna God, ³ "Lod God, imarea kena vathehera nimua na komi profet, mena reoa nimua na komi olta. Inau vamua na profet ku talu havi mua, mi keagaieni imarea kena kaikaliti bali vatheheu mua."

⁴ Na hava ke haghore tughua a God na? Imanea ke velea, "Boi ighoe ghehemu vamua ko talu mono. Kari e vitu na nigua toghai tinonigna i Israel huju kena talu leghuu mua inau. Imarea kena boi tarai tagna na ngunguju kena kiloagna Bal."

⁵ Ikeagaieni vaghagna iangeni mua. Boi sethe mara Jiu kena vaututunia Kraiss. Imarea hiri, arahai a God ke vahira eigna ke hutu nigna na dotho vanira. ⁶ Na vunegna a God ke vahira eigna ke dothovira, ighita kati adoa imanea ke bosu vahira eigna kena eia na komi tango ke toke. Gi imanea ke vahira eigna kena eia na komi tango ke toke, ighita teo katida velea imanea ke vahira eigna nigna na dotho ke hutu vanira.

⁷ Mi iaani na hava ke tate mai. Na komi tinoni gougovu i Israel kena agutu heta bali pada na puhu eigna kedana mono jino kori matagna God. Keana boi sethe itadia kena pada, arahai vamua a God ke vahira. Kari arahai ke boi vahira a God, imanea ke eira eigna kedana boi sasaa na vaovarongo. ⁸ Vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "A God ke vapunia na ghaghanadia.

Turughu i hau me jufu mai Ikeagaieni, imarea kena boi thaothadoghagna na komi fata kena reghia kori matadia, ma na komi fata kena rongovia kori kulidia."

⁹ Ma Deved ke velea iaani,

"God, inau ku magnahaghinia imarea kedana vaghagna na fata kaukagu ke hogho kori piti.

Kori vido imarea kena totogo eidia na komi fata ke toke ko hera,

imarea kedana vere nidia puala tagna na papara ke nabadia na hatiagna.

¹⁰ Inau ku tarai gi na matadia keda doa, eigna kedana boi reghia sa fata,

mu tarai mua eigna imarea kedana papara puala tadia na komi fata vahotha keda kathera."

¹¹ Ehava? Na vunegna na komi tinoni Jiu kena kutu kori vido kena boi vaututunia a Kraiss, imarea kedana boi tangomana na sokara hadi mena tabiru mai tagna a God na? Teo! Na vunegna na komi tinoni Jiu kena koakoa, a God ke vahavira na komi tinoni kena boi Jiu. Imanea ke eia iaani eigna na komi tinoni Jiu kedana tahotha itadia mena magnahaghinia a God keda vahavira mua. ¹² Na vunegna na komi tinoni Jiu kena koakoa mena taveti sania na puhu keda vahavira, a God ke pukuni vatokera na komi tinoni kena boi Jiu. Mi kori vido na komi tinoni Jiu kedana tabiru mai tagna a God mena vaututunia a Kraiss, a God keda vatokera vano mua na komi tinoni gougovu kori maramagna.

A God ke Vahavira na komi Tinoni kena boi Jiu

¹³ Ikeagaieni inau ku magnahaghinia kuda titiono vanighamu ighamu koti boi Jiu. Inau na mane vetula ke vahiu a God bali vano tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Inau ku ghaghana nigua na agutu na agutu ke nagho vano, ¹⁴ eigna inau ku magnahaghinia nigua na komi tinoni kedana tahotha itamiu me kedana magnahaghinia na hatiagna na havi mathangani. Da na agutu ku eia keda hathera kekeha itadia eigna kedana hatia mua na havi mathangani. ¹⁵ Kori vido a God ke taveti sanira na komi tinoni Jiu, imanea ke lubatira na komi tinoni tavogha kori maramagna eigna kedana mai itagna. Mi kori vido a God keda hati tabirura itagna na komi tinoni Jiu, iangeni keda vaghagna imanea ke vahavi tabirura leghugna kena thehe. ¹⁶ Gi sina vidogna na bred ke tabu kori vido kati hea a God, na bred doudolu ke tabu. Gi na oghagna na ghai ke tabu, na komi ototogna na ghai ke tabu mua. Vaghagna iangeni mua na komi tinoni Jiu. Na vunegna Ebrahim, Aisak, ma Jakob nigna na komi tinoni ke tabu a God, ara dathedia huju nigna na komi tinoni ke tabu imanea mua.

¹⁷ Na komi tinoni Jiu ke vaghagna na ghai olev ke joua a God. Ma na komi tinoni Jiu kena boi vaututuni, imarea kena vaghagna na komi ototogna na ghai a God ke toka sonira kori tonogna na ghai iangeni. Ighamu koti boi Jiu, ighamu koti vaghagna na komi ototogna na ghai olev ke asi ke kotu kori leleghai. Ma God ke vatothoghamu tadia na komi vido ke toka sonira na komi ototogna. Iangeni na vunegna ighamu koti hatia na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea itadia a Ebrahim ma ara vikegna. ¹⁸ Keana ighamu koti boi Jiu, oti saghoi toatogha ighamu koti nagho vano tadia na komi ototogna

na ghai ke toka sonira a God. Eigna ighamu na komi ototo vamua, ma na havigna na komi ototo ke mai tagna na oghagna na ghai.

¹⁹ Ighamu koti boi Jiu, da kenughua oti velea iaani, "A God ke toka sonira na komi ototo irangeni eigna ighami kitida tughura kori tonogna na ghai." ²⁰ Hee. Na vunegna kena boi vaututunia a Kraiss, a God ke toka sonira me vatothoghamu kori ghai iangeni eigna nimiu na vaututuni vamua. Keana oti saghoi tautalunagho, kari oti mataghunia a God. ²¹ God ke toka sonira na komi pukuni ototogna na ghai iangeni. Ehava? Ighamu koti ghaghana e vahothahaghinia keda toka sonighamu gi kotida boi vaututunia na?

²² Oti toatogha toetoke eigna na puhigna a God. Imanea ke tangomana keda dothovira na komi tinoni me tangomana mua keda fatera. Imanea ke vaparara arahai kena boi vaututunia, kari e dothovighamu ighamu koti vaututunia, gi kotida vaututunia hahali. Keana, gi kotida boi eia iangeni, imanea keda toka sonighamu mua. ²³ Gi na komi tinoni Jiu kedana vaututunia a Kraiss, a God keda vatoto tabirura kori ghai eigna ke mono nigna na mana bali eia iangeni. ²⁴ Toke ighamu na komi ototogna na ghai olev ke asi, God ke sasaa na vatothoghamu tagna na pukuni ghai olev. Gi a God ke sasaa na eiagna iangeni, imanea keda pukuni magnahaghinia na vatoto tabiruragna na komi tinoni Jiu tagna na ghai olev ke toka sonira itagna.

A God ke Rarovira na komi Tinoni Gougovu

²⁵ Ara kulagu, inau ku bosi magnahaghinighamu ighamu koti boi Jiu kotida tautalunagho. Na vunegna iangeni inau kuda veleghamu sina fata a God ke boi tateli aua i hau. Sethe na tinoni Jiu kedana talu bosi magnahaghinia na vaututuniagna a Kraiss me ghiighilei jufu na maghavu na komi tinoni kena boi Jiu a God ke vahira kedana mai gougovu itagna. ²⁶ Kori puhu iaani a God keda vahavira na komi tinonidia gougovu i Israel. Vaghagna ke velea na komi Rioriso ke Tabu,

"A Vahavi keda au mai i Jerusalem,

mi manea keda vagovua na komi puhidia ke dika na komi tinoni kena havi kori vikegna a Jakob.

²⁷ Kori vido iangeni, inau kuda eia na hava ku taluhaghore itadia, na hati auagna na komi paluhadia."

²⁸ Sethe na tinoni Jiu kena bosi magnahaghinia na Rorongu ke Toke eigna a Kraiss mena thevuioka tagna a God. Ma na vunegna iangeni, ighamu koti boi Jiu tangomana kotida mai tagna a God. Toke keda vaghagna iangeni, a God ke talu dothovira na komi tinoni Jiu eigna imanea ke vahira vaghagna ke taluhaghorea vanira a Ebrahim ma Aisak ma Jakob. ²⁹ A God keda boi tughua na ghaghanagna eidia arahai ke vahira. Me teo keda hati aura itadia na komi fata ke toke ke hera. ³⁰ I hau, ighamu koti boi Jiu koti huhughua a God hahali. Kari ikeagaieni, na vunegna na komi tinoni Jiu kena huhughua a God, imanea ke rarovighamu me hatheghamu. ³¹ Ma na vunegna a God ke rarovighamu me hatheghamu, imanea keda rarovira me hathera mua na komi tinoni Jiu ivughei valiha. ³² A God ke tatelia vanira na komi tinoni gougovu imarea kena huhughua. Imanea ke eia iaani eigna ke magnahaghinia keda rarovira me hathera gougovu.

³³ Inau ku vere nigua puala eigna na puhigna nida a God! Nigna na thaothadoghaga ke hutu puala me adoa puala na komi fata gougovu. Teo katida thaothadoghagna na puhigna ma na komi fata ke eia imanea! ³⁴ Vaghagna vamua iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

"Ahai ke tangomana na thaothadoghagna na ghaghanagna God na?

Ahai ke tangomana na velepuhiagna sa fata na?

³⁵ Ahai ke kidi hea sa fata a God, eigna a God keda tughu tabirua na?"

³⁶ God ke vavuhara na komi fata gougovu mena sokara kori nigna na mana. Ma na komi fata irangeni kena mono eigna katida veletokea a God. Mati veletokea God ke hau me hau! Amen.

12

Oti Hea God na Havimiu Doudolu

¹ Ara kulagu kiloau, na vunegna a God ke rarovighita me hatheghita, inau ku kaeghamu eigna kotida hea a God na havimiu doudolu. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida vaghagna na havughaghi ke haihavi me tabu me vatotogoa a God. Kori vido koti toatogha na komi fata a God ke eia vanighamu, iaani vamua na puhu ke jino bali maimanihia. ² Moti saghoi leghua na komi puhidia ke dika na komi tinoni bongihehe kori maramagna. Oti lubatia God gi keda tughua na ghaghanamiu eigna kotida hatia na puhu mathangani. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida adoa na hava a God ke magnahaghinia

ighamu kotida eia kori havimiu. Mo kotida adoa mua na komi fata ke toke me ke jino ke vatotogoa a God.

³ Na vunegna a God ke dothoviu me vahiu bali nigina na mane vetula, inau ku magnahaghinia kuda veleghamu gougovu na fata iaani. Oti saghoi toatogha tautalunagho eimiu ghehemiu. Teo. Nimiu na toatogha eimiu ghehemiu keda jino, leghuagna nimiu na vaututuni ke heghamu a God. ⁴ Na tonoda ke sethe na viovidogna, ma na komi viovidogna ke mono nidia na agutu ke taotavogha. ⁵ Vaghagna vamua iangeni tada ighita na komi tinoni kati vaututuni. Toke katida sethe, ighita kati vaghagna sikei vamua na tono eigna nida na vaututuni tagna a Kraisi. Mi ighita gougovu ke mono nida na soasopa agutu bali veihatheghi.

⁶ Ighita gougovu tangomana katida ei toetokea na sonihathavu a God ke heghita eigna katida eia. Gi a God ke hegho na sonihathavu bali titiono aua nigina na komi haghore ke hegho, o titiono aua vamua kori vido ke vaututunia a God ke hegho na fata bali titiono. ⁷ Gi a God ke hegho na sonihathavu bali hathera na komi tinoni, o hathera toetoke. Gi a God ke hegho na sonihathavu bali velepuhira na komi tinoni na velepuhi ke tutuni, o velepuhi toetokera. ⁸ Gi a God ke hegho na sonihathavu bali vaheta na ghaghanadia na komi tinoni, o eia iangeni. Gi a God ke hegho na sonihathavu bali hathera na komi tinoni tadia nimua na komi fata, o keukemu. Gi a God ke hegho na sonihathavu bali baubatu tadia na komi tinoni kena vaututuni, o reireghi toetokera. Gi a God ke hegho na sonihathavu bali hathera arahai kena papara, o eia duai totogo.

⁹ Kori vido koti dothovira na komi tinoni, oti dothovira tutuni. Oti thevuioka tadia na komi fata ke dika, moti tatango ngasi tagna na komi fata ke jino. ¹⁰ Oti veidothovighi vaghagna koti tamatahi, moti veighaghana boheghi. ¹¹ Oti saghoi toali kari oti agutu heta vania a Lod kori hehemiu doudolu. ¹² Oti totogo, eigna ighamu koti adoa a God keda eia na hava ke taluhaghorea itamiu. Oti sokara ngasi kori vido koti papara, moti tarai hahali. ¹³ Kori vido na tinoni nigina a God ke kudo sa fata, oti hathera tadia nimiu na komi fata. Moti kaliti toetokera na komi tinoni kena mai kori melehamiu.

¹⁴ Oti saghoi tarai kaea a God gi keda vadiadikalara arahai kena vaparaghamu. Keana oti tarai eidia eigna a God keda vatokera. ¹⁵ Oti totogo duadia arahai kena totogo, moti dikahehe duadia arahai kena dikahehe. ¹⁶ Oti sakai mono haidu toetoke. Saghoi toatogha ighamu koti nagho vano tadia arahai tavogha. Kari oti sasaa na mono haidu duadia na komi tinoni kena boi nagho. Moti saghoi toatogha ighamu koti thaothadogha vano tadia arahai tavogha.

¹⁷ Gi sa tinoni ke eia na fata ke dika itamiu, oti saghoi tughu tabirua. Keana oti eia vamua na hava ke jino kori matadia na komi tinoni. ¹⁸ Oti hatia na hetamiu eigna kotida mono haidu toetoke duadia na komi tinoni gougovu.

¹⁹ Ara kulagu kiloau, gi ahai keda eia sa fata ke dika itamiu, oti saghoi tughu tabirura. Kari oti lubatia a God eigna keda vaparara. Eigna tadia na komi Rioriso ke Tabu a God ke velea,

“Inau hiri kuda vaparara arahai kena eia na komi fata ke dika.

Inau kuda tughu tabirua na hava kena eia itamiu.”

²⁰ Oti leghua na rioriso iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“Gi nimua na thevuioka keda rofo, o hea ghagna na vanga.

Gi imanea keda haga kou ghagna, o vakoua.

Gi ighoe koda eia vaghagna iangeni itagna, imanea keda maomamogna puala.”

²¹ Gi ighamu kotida eia na dika vanira arahai kena eia vanighamu na dika, ighamu koti lubatia na dika gi e heta pungusighamu. Kari oti eia na hava ke toke vanira eigna kotida heta pungusia na dika.

13

Leghua na komi Vetulagna na Gaumane

¹ Ighita gougovu katida leghua na haghoredia mara puhi kori gaumane. Eigna teo ahai ke mono nigina na mana bali reireghia na komi tinoni gi a God ke boi lubatia. Mara puhi kena mono kori gaumane, a God ke vahira gougovu eigna kedana vunaghi pungusira na komi tinoni. ² Na vunegna iangeni, arahai kena boi leghura mara puhi kori gaumane, imarea kena boi leghua mua a God ke vahira, mi marea kedana hati maia itadia ghehedhia na papara. ³ Aarahai kena eia na hava ke jino, e teo sa vunegna imarea kedana mataghunira mara puhi kori gaumane. Aarahai vamua kena eia na hava ke dika kedana mataghunira. Gi kotida boi magnahaghinia na mataghuniragna mara puhi kori gaumane, oti saghoi huhughura. Oti eia na komi fata ke jino eigna kedana veletokeghamu. ⁴ Mara puhi kori gaumane, imarea nigina na komi tinoni agutu a God

bali hatheghamu. Gi kotida eia na komi fata ke hahi, e toke gi kotida matagahunira eigna imarea ke mono nidia na mana bali fateghamu me vaparaghamu. Imarea na komi tinoni agutu nigna God bali fatera me vaparara arahai kena eia na komi fata ke dika. ⁵ Iangeni na vunegna ighamu kotida leghura mara pui kena agutu kori gaumane. Kari oti boi leghura eigna koti mataghunira na papara vamua. Teo. Oti leghura eigna ighamu koti adoa iangeni na fata ke jino kotida eia.

⁶ Iangeni na vunegna gi oti volia nimiu na takis tadia mara na gaumane. Na gaumane keda volira na komi tinoni kena agutu vania. Eigna imarea kena eia na agutu ke hera a God, mi marea kena agutu heta bali reireghia na komi tinoni. ⁷ Ma na hava kena kaeghamu mara pui kori gaumane, oti hera vamua. Na hava imarea kena veleghamu kotida sosoni rongo eigna, oti sosoni vamua. Oti volia nimiu na takis itadia, moti ghaghana bohera.

Dothovira Aarahai Tavogha

⁸ Oti vathehera nimiu na komi kaoni. Sikei vamua na kaoni ke jino bali boi vathehea, na kaoni bali dothovira na komi tinoni gougovu. Ahai ke dothovira na komi tinoni gougovu, imanea ke pukuni leghua na hava na komi vetula nigna God kena veleghita katida eia. ⁹ Eigna na komi vetula kena veleghita katida saghoi ghoho, saghoi vathehea sa tinoni, saghoi bilau, saghoi mamagna, me kekeha fata mua. Keana na komi vetula iraani ke mono koranga na vetula ke velea ighamu kotida dothovira na komi tinoni vaghagna koti dothovighamu ghehemiu. ¹⁰ Ahai ke dothovira na komi tinoni tavogha, imanea teo keda eia sa fata ke dika itadia. Na vunegna iangeni, ahai ke dothovira na komi tinoni tavogha, imanea ke pukuni leghua na hava ke velea na komi vetula katida eia.

¹¹ Oti eia na hava ku eu veleghamu eigna ighamu koti adoa ghohi boi hau a Krai keda tabiru mai bali vahavighita. Kori vido kati kidi vaututuni, na maghavu bali mai imanea ke hau sina vido. Kari ikeagaieni e gharani sina vido. Na vunegna iangeni, oti saghoi toali na leghuagna na pui ke jino. ¹² Na bongi ke haga govu ghohi ma na dani ke gharani mai. Mati taveti sania na komi fata ke dika kena eia na komi tinoni kena mono kori puni, mati eia na komi fata ke jino eigna katida sokara peoa na komi fata ke dika. ¹³ Mati mono kori pui ke jino vaghagna na tinoni ke mono kori raraha. Ati saghoi eia na komi vangahaidu bali eia na komi pui ke dika ba kou memee. Ati saghoi nere duagna ahai ke boi a tauda, ba eia na komi pui ke dika. Ati saghoi rihu haohaghore ba tahothea. ¹⁴ Keana oti pukuni leghua na puhigna nida a Lod Jisas Krai, eigna na komi tinoni kedana reghia na puhigna imanea ke mono itamui. Moti saghoi toatogha na leghuagna na komi vanoheghena na tonomiu.

14

Saghoi Velehouhorua a Kulamu Kiloau

¹ Oti sasaa na mono haidu duadia na komi tinoni kiloau ke lae nidia na vaututuni, moti saghoi rihu haohaghore duadia eidia na komi fata kena toatogha ke hahi ba jino. ² Aarahai ke heta nidia na vaututuni, imarea kena toatogha na komi vanga gougovu ke toke bali vanga. Keana arahai ke lae nidia na vaututuni, imarea kena toatogha e boi jino kedana ghania na vinahidia na komi fata kaukagu kena havughaghi tadia na komi ngunguju. ³ Aarahai kena ado ghania na komi thagi vanga, imarea kedana saghoi velehouhorura arahai kena boi ghania na vinahi. Ma arahai kena boi ghania na vinahi kedana saghoi velehouhorura arahai kena ghania na komi thagi vanga gougovu. Eigna a God ke hati haugera ghohi tadia nigna na komi tinoni. ⁴ Ahai ighoe na gi o velehouhorua nigna na mane agutu sina tinoni tavogha na? Imanea ke agutu vania a God ma a God vamua ke adoa na fata ke eia ke toke ba dika. Mi manea keda eia na hava ke jino eigna a God keda hathea.

⁵ Kekeha tinoni kena toatogha sina dani ke nagho vano tadia na komi dani. Kari kekeha tinoni kena toatogha na komi dani gougovu ke nanaba vamua. E toke gi na komi tinoni gougovu kedana toatogha eigna na fata iangeni, mena sokara ngasi tagna na hava kena toatogha. ⁶ Aarahai kena toatogha sina dani ke nagho vano tadia na komi dani, imarea kena eia iangeni bali ghaghana bohea a Lod. Ma arahai kena ado ghania na komi thagi vanga gougovu, imarea kena eia iangeni bali ghaghana bohea a Lod, eigna imarea kena veletokea God gi ena vanga. Ma arahai kena boi ghania na vinahidia na komi fata kaukagu, imarea huju ena magnahaghinia mua na ghaghana boheagna a Lod mena veletokea a God gi ena vanga. ⁷ Kori havida ma na theheda kori maramagna, ighita ati boi vunaghi pungusighita gheheda. ⁸ Kori vido kati havi, ighita kati havi bali vatotogha a Lod. Kori vido katida thehe, ighita katida vano mono duagna a Lod. Toke

katida havi ba thehe, ighita na nigna a Lod. ⁹ A Krai ke thehe me ghoi havi tabiru eigna keda nidia na vunaghi na komi tinoni gougovu, arahai kena havi ma arahai kena thehe.

¹⁰ Ehava gi oti fatera ara kulamiu kiloau na? Ehava gi oti velehouhura? Ighamu koti adoa ghohi ighita gougovu katida sokara naghogna God kori vido imanea keda fatera na komi tinoni. ¹¹ Tadia na komi Rioriso ke Tabu a God ke velea,

“E pukuni tutuni inau ku havi, me tutuni mua na komi tinoni gougovu kedana torongaghi tuturu itagua, me kedana vele aua inau a God.”

¹² E tutuni, siesikei itada katida vele aua tagna God na komi puhida.

¹³ Na vuneghana iangeni, ati saghoi fatera na komi tinoni tavogha kena vaututuni. Keana ati toatogha eigna katida boi eia sa fata keda batura kori koako. ¹⁴ Na vunegna inau nigna na tinoni a Lod Jisas, inau ku adoa e teo sa vanga ke dika na vangana. Kari gi sa tinoni kiloau keda toatogha sa vanga e boi toke keda ghania, kari gi e ghania, imanea ke koako. ¹⁵ Gi na ghaghanagna a kulamu kiloau keda dika kori vido koda ghania sa vanga kena havughaghia tagna na ngunguju, ighoe ko boi leghua na puhi bali dothovira arahai tavogha gi koda ghania. Saghoi havaghinia a Krai ke thehe mua eigna na tinoni iangeni. Na vunegna iangeni o saghoi vadiadikala nigna na vaututuni kori vanga vamua. ¹⁶ Toke ighoe koda toatogha na fata ko eia iangeni e jino, o saghoi eia gi a kulamu kiloau ke ghaghana iangeni na fata ke dika. E boi toke gi sa tinoni keda velea na puhidia na komi tinoni kiloau ke dika. ¹⁷ Kori vido a God ke vunaghi pungusia na havida, na fata ke nagho vano, boi na hava kati ghania ba kouvua. Na hava ke nagho vano, na leghuagna na puhi ke jino, na mono kori soleana duadia na komi tinoni, ma na totego ke mai tagna na Tarunga ke Tabu. ¹⁸ Gi koda leghua na komi puhi iraani kori agutu ko ei vania Krai, a God keda totego eimu ighoe ma na komi tinoni kedana ghaghana bohegho.

¹⁹ Na vunegna iangeni, ighita katida hatia na hetada na eiagna na hava keda hathera na komi tinoni eigna kedana mono haidu toetoke, ma na eiagna na hava keda vaheta nida na vaututuni. ²⁰ Saghoi vadiadikala na agutu a God ke eia kori havigna na tinoni tavogha eigna ighoe ko magnahaghinia vamua na ghaniagna sa vanga. Teo sa vanga ke dika na ghaniagna. Kari boi toke koda batua kori koako na tinoni kiloau eigna na vanga ko ghania. ²¹ O saghoi ghania na vinahidia na komi fata kaukagu ba kouvua na waen ba eia sa fata keda batua kori koako a kulamu kiloau.

²² Nimua na toatogha eidia na komi fata iraani, nimua na thevu ghehemu ighoe duagna God. Ahai ke boi vadiadikala na ghaghanagna ghehegna kori eiagna na hava ke toatogha ke jino, imanea ke totego. ²³ Keana ahai ke ghaghana ruarua eigna na ghaniagna sa vanga, kari e ghania vamua, imanea ke hahi eigna ke boi pukuni vaututunia na fata ke eia ke jino. Kori vido ighita kati eia sa fata kati boi pukuni vaututunia ke jino, ighita kati eia na koako.

15

Mono Leghua na Puhigna a Krai

¹ Ighita ke heta nida na vaututuni, ati toghara ara kulada kiloau ke lae nidia na vaututuni. Mati saghoi eia vamua na hava keda vatotogghita gheheda, ² keana katida eia na hava keda vatotogora ara kulada kiloau. Kori vido ighita kati eia na hava keda hathera, ighita kati vaheta nidia na vaututuni. ³ A Krai ke eia mua vaghagna iangeni. Imanea ke boi toatogha vamua na eiagna na hava keda vatotogoa ghehegna. Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, “God, arahai kena haghore diadikalagho, imarea kena titiono diadikalau inau ghua.” ⁴ Na komi fata gougovu kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu, imarea kena risoa bali velepuhigita. Ma na komi Rioriso ke Tabu kena hatheghita bali sokara ngasi mena vaheta na ghaghanada eigna katida vaututuni a God keda eia na komi fata ke taluhaghorea vanighita.

⁵ God ke hatheghamu eigna kotida sokara ngasi me vaheta na ghaghanamiu. Inau ku tarai kaea imanea gi keda hatheghamu eigna kotida mono haidu toetoke, leghuagna na puhigna a Jisas Krai. ⁶ Gi kotida eia iaani, ighamu kotida mono haidu kori sina ghaghana bali veletokea a God, a Tamagna nida Lod Jisas Krai.

⁷ Oti totego na mono haidu ke toke varihotaghimiu, vaghagna a Krai ke totego na mono haidu ke toke duamiu. Gi ighamu kotida eia vaghagna iangeni, na komi tinoni kedana veletokea a God. ⁸ Oti saghoi havaghinia a Krai ke mai vaghagna nidia na mane agutu na komi tinoni Jiu. Imanea ke mai bali tateli aua a God ke boi havaghinia nigna na taluhaghore ke eia tadia ara hutudia. ⁹ Krai ke mai mua gi arahai kena boi Jiu kedana

veletokea God eigna imanea ke rarovira. Vaghagna vamua iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“Inau kuda veletokegho kori vido ku mono tadia arahai kena boi Jiu, mu kuda veletokea na ahamu kori sale.”

¹⁰ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea mua iaani,

“Oti totogo ighamu koti boi Jiu,

Oti totogo duadia na komi tinoni nigna God, na komi tinoni Jiu.”

¹¹ Tagna sina vido mua kena velea iaani,

“Ighamu arahai koti boi Jiu, oti kilothaba a Lod God.

Ighamu na komi tinoni gougovu kori maramagna, oti kilothaba imanea.”

¹² Ma a profet Aisaia ke velea iaani,

“Sina tinoni kori vikegna a Jesi keda mai,

imanea keda vunaghi pungusira na komi tinoni kena boi Jiu.

Imarea kedana vaututunia imanea keda hathera.”

¹³ God ke hatheghita eigna katida vaututunia imanea keda eia na komi fata ke taluhaghorea. Inau ku tarai kaea a God eigna keda vatotogoghamu me keda heghamu na soleana kori vido koti vaututunia. Gi keda vaghagna iangeni, na mana nigna na Tarunga ke Tabu keda vaheta nimiu na vaututuni bali hatiagna na hava a God ke taluhaghorea itamiu.

Nigna na Agutu a Pol

¹⁴ Ara kulagu kiloau, inau ku adoa ighamu ke toke na puhimiu. Ighamu koti thaothadoghagna ghohi na velepuhi ke tutuni moti tangomana kotida veivelepuhigi.

¹⁵ Keana kori na letasi iaani inau ku haghore heta vanighamu eigna kekeha fata ku magnahaghinia ighamu kotida ghaghana tabirua. Inau ku tangomana na eiagna iangeni eigna a God ke dothoviu, ¹⁶ me vahiu eigna kuda nigna na mane agutu a Jisas Krai bali hatheghamu ighamu koti boi Jiu. Inau ku agutu vania a God kori titionoagna na Rorongo ke Toke itamiu eigna kotida vaghagna na havughagi a God ke totogo na hatiagna eigna na Tarunga ke Tabu ke vatabughamu.

¹⁷ Na vunegna inau nigna na tinoni a Jisas Krai, inau ku totogo hutu puala eigna nigua na agutu ku ei vania God. ¹⁸ Sina fata vamua kuda titiono tautalunagho eigna, na agutu a Krai ke hatheu kori vido ku hatira mai tagna a God arahai kena boi Jiu.

Imarea kena vaututunia a God eigna kena rongovia nigua na titiono mena reghia na komi fata ku eia, ¹⁹ vaghagna na komi reghithehe ku eia kori mana nigna na Tarunga ke Tabu. Inau ku titiono na Rorongo ke Toke eigna a Krai tadia na komi meleha, turughu i Jerusalem me vano laba kori provins i Ilirikum. ²⁰ Turughu i hau me mai, inau ku magnahaghinia kuda titiono aua na Rorongo ke Toke tadia na komi meleha kena boi rongovia mua na rorongogna a Krai. Eigna inau vaghagna sina mane ke bosu magnahaghina na agutuagna na vathe ke turughua sina mane tavogha. ²¹ Kari inau ku leghua na hava kena titiono eigna Krai tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“Arahai kena boi titiono mua tadia, imarea kedana ghithatha imanea. Ma arahai kena boi rongovia mua na rorongogna imanea, imarea kedana thaothadoghagna.”

A Pol ke Magnahaghinia keda Vano i Rom

²² Na vunegna inau ku rugusi nigua puala na titionoagna na Rorongo ke Toke tadia na komi meleha eeni, inau ku boi atu reghighamu mua. ²³ Keana ikeagaieni inau ku vagovua ghohi nigua na agutu eeni. Na vunegna sethe ghohi na vinogha inau ku magnahaghinia kuda atu reghighamu, ²⁴ inau ku toatogha kori vido kuda vano i Spen, inau kuda kidi atu itamiu i Rom. Leghugna kuda mono totogo duamiu sina vido iso, inau ku magnahaghinia ighamu kotida hatheu kori nigua na taetaveti vano i Spen. ²⁵ Kari gi u atu itamiu, inau kuda ghoi tabiru vano i Jerusalem bali hathera na komi tinoni kena vaututuni ingengeni. ²⁶ Inau kuda hatia vano itadia na rongo sosoni kena eia na komi tinoni kiloau tagna e rua na provins i Masedonia mi Akai. Na rongo iangeni bali hathera na komi tinoni kuma tadia na komi tinoni kiloau i Jerusalem. ²⁷ Imarea kena totogo na eiagna na sosoni iangeni me nabadia kedana eia eigna vaghagna imarea kena kaoni tadia. Eigna na komi tinoni Jiu kena vatutuni kena hathera na komi tinoni kena boi Jiu tadia na komi fata ke toke ke mono kori Rorongo ke Toke. Me nabadia kedana hathera tabiru kori nidia na rongo. ²⁸ Leghugna kuda hera na komi tinoni kuma na rongo, inau kuda atu reghighamu i Rom gi u vano i Spen. ²⁹ Inau ku pukuni adoa, kori vido kuda atu reghighamu, a Krai keda hatheu eigna kuda vatokeghamu.

³⁰ Ara kulagu kiloau, na vunegna ighita na komi tinoni nigna Jisas Krai, na nida a Lod, ma na vunegna na Tarunga ke Tabu ke hatheghita eigna katida veidothovighi, inau ku

kaeghamu eigna kotida tarai heta tagna a God eigu inau. Iangeni keda hatheu kori nigua na agutu. ³¹ Oti tarai kaea a God gi imanea keda sokara pungusiu tadia na komi tinoni kena boi sasaa na leghuagna God kori provins i Jiudea. Moti tarai mua gi na komi tinoni nigua a God i Jerusalem kedana totogo na hatiagna na rongo kuda hati vano itadia. ³² Gi a God keda hiia na hava kati kaea me lubatiu eigna kuda atu itamiu, inau kuda totogo nigua puala na atu reghighamugna mi ighita katida veivahetagli na ghaghanada. ³³ A God ke heghita na soleana. Mu tarai kaea imanea gi keda mono duamiu gougovu. Amen.

16

Nigna na Haghore Dotho a Pol

¹ A kulada kiloau a Fibi na vaivine ke toke puala. Nigna na agutu iia na bali hathera na komi tinoni kiloau kori meleha i Kenkrea. Boi hau gi iia keda atu reghighamu. ² Kori vido iia keda mai, oti kalitia kori puhi ke nabagna na kalitiagna na tinoni nigua a God ke vaututunia a Lod. Oti hathea tagna sa fata keda magnahaghinia itamiu, eigna iia ke hathera sethe na tinoni, me hatheu mua inau.

³ Hera nigua na haghore dotho tadia Prisila ma Akuila, iroira koro hatheu kori nigua na agutu vania Jisas Kraiss. ⁴ Sina maghavu iroira koro haga thehe eigna na haehathe koro eia vaniu. Bosi inau vamua ku veletokera, keana na komi tinoni kiloau kena boi Jiu huju, ena veletokera mua.

⁵ Oti hera mua nigua na haghore dotho tadia na komi tinoni kiloau kena sakai tarai kori vathedia roira.

Hea nigua na haghore dotho tagna a pukuni kulagu, a Epainetus. Imanea na tinoni ke kidi vaututuni kori provins i Esia.

⁶ Nigua na haghore dotho tagna Meri. Iia ke agutu heta bali hatheghamu.

⁷ Nigua na haghore dotho tagna Andronikus ma Jiunias, rua na tinoni Jiu vaghagu inau, kiti sakai mono kori vathe tatari i hau. Iromara koro kidi vaututunia a Kraiss gi inau, mi ghami mara na vetula kiti ghaghana bohera puala.

⁸ Nigua na haghore dotho tagna a Ampliatu, pukuni kulagu ke vaututunia mua a Lod.

⁹ Nigua na haghore dotho tagna Ubanus mua, imanea ke agutu mua duada vania a Kraiss. Na haghore dotho mua tagna Stakis, a pukuni kulagu.

¹⁰ Nigua na haghore dotho tagna Apeles, imanea ke talu vaututunia a Kraiss kori vido na fata ke vahotha ke pada imanea. Ma na haghore dotho tadia na komi tinoni kena vaututuni kena mono kori vathegna a Aristobulus.

¹¹ Nigua na haghore dotho tagna a Herodion, imanea na mane Jiu vaghagu inau. Na haghore dotho mua tadia na komi tinoni nigua a Lod kena mono kori vathegna a Nasisus.

¹² Nigua na haghore dotho tadia a Traifina ma Traifsoa, e rua na vaivine koro agutu vania a Lod. Ma na haghore dotho tagna a kulagu a Pesis, iia ke agutu heta vania a Lod.

¹³ Nigua na haghore dotho tagna Rufus, na mane kiloau ke pukuni toke. Na haghore dotho mua tagna a idogna a Rufus. Iia ke reireghi toke vaghagna inau a pukuni dathegna.

¹⁴ Nigua na haghore dotho tagna Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas, Hemas, ma na komi tinoni kiloau kena sakai tarai duadia.

¹⁵ Nigua na haghore dotho mua tagna Filologus, Julia, Olimp, Nereus ma na vaivinegna ma na komi tinoni kiloau kena sakai tarai duadia.

¹⁶ Kori vido ighamu kiti hathatano haidu, oti veikubaeghi* bali tateli aua nimiu na dotho. Na komi tinoni kiloau kena mono tadia na komi meleha kena gharaniu, imarea kena vetula atua nidia na haghore dotho itamiu ghamu.

Na Vagovui Haghore

¹⁷ Ara kulagu kiloau, inau ku haghore heta vanighamu. Oti reireghi toke ghamu tadia arahai kena vathevuruaghamu mena vajefera na komi tinoni tagna God kori nidia na komi velepuhi ke tavogha tadia na komi velepuhi koti rongovia ghohi. Saghoi mono haidu duadia na komi tinoni vaghagna iangeni. ¹⁸ Imarea kena boi agutu vania Kraiss, na nida a Lod. Keana imarea kena magnahaghinia vamua na leghuagna nidia na vanohehe. Imarea kena titiono muamugna mena pilaunira na komi tinoni kena boi thaothadoghagna na puhidia ke boi jino. ¹⁹ Inau ku totogo nigua puala eigna na komi tinoni gougovu kena adoa ighamu koti pukuni leghua a God. Toke keda ai, inau

* **16:16** Kori haghore Grik "oti veikisighi." Na puhi kena eia mara i hau bali tateli aua nidia na dotho, imarea kena kisia na bakodia ara kuladia kiloua. Ikeagaieni, tadia sethe na meleha, na puhi kubae ke tughua na puhi kisi iangeni. Keana, tadia kekeha meleha, imarea kena talu leghua na puhi kisi.

ku magnahaghinia gi ighamu kotu pukuni thaothadoghagna na komi fata ke toke mu magnahaghinia mua ighamu kotida boi eia na hava ke dika. ²⁰ Gi kotida eia iaani, a God, ke heghita na soleana, keda saisami rihu pungusia a Satan.

Inau ku tarai kaea a Lod Jisas eigna keda vatokeghamu.

²¹ A Timoti ke agutu duagu inau, imanea ke velea atua nigna na haghore dotho itamiu. Lusius, Dason ma Sosipate, tolumara na tinoni Jiu vaghagu inau, kotolu velea atua mua nidia na haghore dotho.

²² Inau a Tetius, a kulamiu kori vaututuni, ku risoa nigna na letasi a Pol iaani. Inau ku vetula atua mua nigua na haghore dotho itamiu.

²³⁻²⁴ A Gaius ke velea atua mua nigna na haghore dotho itamiu. Imanea sina mane ke kalituu kori vathegna me ado lubatira mua na komi tinoni kiloau eigna kedana tarai kori vathegna. Erastas, imanea ke reireghia na rongogna na meleha iaani ma kulada a Kuatus, iromara koro velea atua mua rodia na haghore dotho itamiu.[†]

Nigna na Tarai a Pol

²⁵ Ati veletokea a God, eigna imanea ke tangomana na vahetagna nimiu na vaututuni tagna na Rorongo ke Toke ku titioa itamiu, na rorongona eigna Jisas Krai. Na rorongona iangeni, a God ke boi tateli aua i hau. ²⁶ Kari ikeagaieni, imanea ke tateli aua itada tadia na komi Rioriso ke Tabu kena risoa mara na profet. Ma God, ke mono turughu i hau me jufu mai ikeagaieni, ke veleghita eigna katida titioa na rorongogna a Krai tadia na komi tinoni gougovu eigna kedana vaututunia mena leghua. ²⁷ Na vunegna na hava ke eia a Jisas Krai, ighita kati kilothaba a God thovohaliu, imanea vamua ke thaothadogha. Amen.

[†] **16:23-24** Tadia kekeha rioriso haulaghi kori haghore Grik, 24 na thagi ke mono, "Inau ku tarai kaea nida a Lod Jisas Krai gi keda vatokeghamu gougovu."

Sikeigna Na Letasi Nigna A Pol Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Korin

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Na meleha i Korin sina meleha hutu kori provins i Akaea ke mono kori kandre nidia mara Grik. I hau na komi tinoni tadia na komi kandre ke sethe kena mai mena mono i Korin.

Kori vido kekeha mara i Pol ke eia nigna na vatolui taetaveti, imanea ke mono kekeha maghavu i Efesus me risora kekeha letasi tadia na komi tinoni kena vaututuni i Korin. Tagna sina letasi imanea ke velepuhira eigna na puhi ke jino kedana eia tadia mara na bongihehe (Na letasi iangeni ke sosoni ghohi). Leghugna kena ijumia na letasi iangeni, na komi tinoni kiloau i Korin kena risoa na letasi tagna a Pol mena huatia na komi huahuati. Imarea kena huatia eigna na taulaghi, ma na vanga kena havughaghia tadia na komi ngunguju, ma na puhi ke jino kori tarai, ma na komi sonihathavu nigna na Tarunga ke Tabu.

Kori vido kekeha mara i Korin kena hatia maia na letasi iangeni tagna Pol, imarea kena velea a Pol kekeha puhi ke dika ke mono tadia na komi tinoni kiloau i Korin. Imarea kena mono theuthevu eigna kekeha kena magnahaghinia na leghuagna sina mane velepuhi, mi kekeha kena magnahaghinina na leghuagna na mane velepuhi tavogha. Pol ke rongovia mua sina mane kiloau ngengeni ke nere duagna na vaivine ke taulaghi tagna a tamagna. Kari mara kena baubatu tadia mara kiloau kena boi boa aua i kosi na mane iangeni. Sikei mua na puhi ke dika kena eia mara kiloau i Korin, kekeha itadia kena hatira ara kuladia kiloau itadia mara na fate kena boi vaututuni bali vajinoa na komi riurihu varihotaghidia.

Na vunegna na komi fata irangeni, a Pol ke risoa na letasi iaani tadia na komi tinoni kiloau i Korin. Pol ke kidi risoa eidia na komi puhi ke dika kena eia, gi e haghore tughura nidia na komi huahuati. Vagovugna, a Pol ke velera mara kiloau i Korin eigna kedana sokara ngasi kori nidia na vaututuni. Gi keda ai, a God keda vahavi tabirura kori thehe.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Pol ke magnahaghinia na komi tinoni kiloau i Korin eigna kedana boi mono theuthevu. (1:1-4:21)

Pol ke haghore heta eidia na komi puhi ke dika kena eia kekeha tinoni kiloau i Korin. (5:1-6:20)

A Pol ke haghore tughura nidia na komi huahuati eigna na taulaghi. (7:1-40)

A Pol ke haghore tughua nidia na huahuati eigna na vanga kena havughaghia tadia na komi ngunguju. (8:1-11:1)

A Pol ke haghore tughua nidia na huahuati eigna na puhi ke jino kori tarai (11:2-14:40)

A Pol ke titiono eigna na havi tabiru kori thehe (15:1-58)

Pol ke eia na komi vagougovui haghore. (16:1-24)

¹ Inau a Pol ku risoa na letasi iaani. A God ke vahiu gi kuda na mane vetula nigna a Jisas Krai eigna iangeni ke leghua nigna na vanohehe a God. A Sostenes, a kulada kori Krai, imanea ke mono duagu eeni.

² Iroghami kuru risoa atua itamui ighamu na komi tinoni kiloau koti mono i Korin. A God ke vahighamu gi kotida tabu eigna ighamu koti mono haidu duagna a Jisas Krai. A God ke kiloghamu eigna kotida nigna na komi tinoni tabu, vaghagna vamua imanea ke kilora na komi tinoni kena vaututunia nida a Lod Jisas Krai, kena mono ivei mi vei kori maramagna. A Jisas na nidia a Lod, ma na nida a Lod.

³ Inau ku tarai gi a God a Tamada ma a Lod Jisas Krai koroda vatokeghamu me heghamu na soleana kori havimui.

Pol Ke Veletokea A God

⁴ Inau ku veletokea a God hahali eigna na komi sonihathavu ke heghamu eigna koti mono haidu duagna Jisas Krai. ⁵ Na vunegna koti mono haidu duagna a Krai, a God ke vatokea na havimui tagna na komi fata ke toke. Imanea ke heghamu na sonihathavu bali titionoa nigna na komi haghore, ma na sonihathavu bali thaothadoghagna na velepuhi ke tutuni eigna a Krai. ⁶ Kori vido ke heghamu e rua na sonihathavu iangeni, a God ke tatelia vanighamu na velepuhi eigna a Krai kiti veleghamu ghohi ke tutuni. ⁷ Mi ighamu koti mono nimui na komi sonihathavu gougovu eigna kotida agutu vania a God

kori vido koti pitua na tabirugna mai nida a Lod Jisas Krai. ⁸ Turughu ikeagaieni me jufu kori vagovugna, a God keda vaheta nimiu na vaututuni eigna keda boi mono sa fata ke dika kori havimiu kori maghavu keda tabiru mai nida a Lod Jisas Krai. ⁹ God keda eia iaani vanighamu eigna imanea ke ei hahalia na hava ke taluhaghorea. Mi manea ke kiloghamu eigna kotida totho tagna a Dathegna, a Jisas Krai, na nida a Lod.

Na Komi Tinoni Kiloau I Korin Kena Mono Theuthevu

¹⁰ Ara kulagu kiloau, na vunegna a Lod Jisas Krai ke vahiu eigna kuda nigna na manea agutu, inau ku haghore heta vanighamu eigna kotida saghoi rihu haohaghore varihotaghimiu. Inau ku magnahaghinighamu eigna kotida sikei vamua na ghaghanamiu eigna kotida boi mono thevurua. ¹¹ Ara kulagu, kekeha tinoni kena mono kori vathegna a Kloe kena veleu ighamu koti rihu haohaghore. ¹² Na puhi dika koti eia iaani: Kekeha itamiu koti velea, "Ighami kiti leghua a Pol," kekeha itamiu koti velea, "Ighami kiti leghua a Apolos,"* kekeha itamiu koti velea, "Ighami kiti leghua a Pita," mi kekeha itamiu koti velea, "Ighami kiti leghua a Krai." ¹³ Ehava? Tangomana kotida viovioda a Krai? Ehava? Imarea kena tupipuhui inau a Pol kori ghaibabala bali vahavighamu? Ehava? Imarea kena siuvtabughamu kori ahagu inau?

¹⁴ Inau ku veletokea a God eigna inau ku boi siuvtabura sa tinoni ke sethe itamiu. A Krispus ma Gaius vamua inau ku siuvtabura. ¹⁵ Iangeni ke toke eigna teo ahai ke tangomana na veleagna ke siuvtabu kori ahagu inau. ¹⁶ (Inau ku ghoi togha tabirua mua ikeagaieni inau ku siuvtabura mua nigna na tamadathe a Stefanus ma arahai mua kena mono kori vathegna. Gi kuda siuvtabura mua kekeha tinoni mua itamiu, inau ku havahinia nigua ghohi.)

¹⁷ Sethe itamiu, inau ku boi siuvtabughamu eigna a Krai ke boi vetulau eigna kuda eia vamua na agutu iangeni. Teo. Na naghoi agutu imanea ke vetulau eigna kuda eia, na titionoagna na Rorongongo ke Toke. Inau ku boi titiono kori nidia na thaothadogha na komi tinoni. Inau ku boi eia iangeni eigna inau ku magnahaghinia na komi tinoni kedana vaututunia a Krai eigna na thehe ke eia kori ghaibabala.

A Krai Na Nigna Na Mana Ma Na Thaothadogha A God

¹⁸ Aarahai kena leghua na hangana ke vano kori thehe ke teo na govugna kena ghaghana na velepuhi eigna na thehe ke eia a Krai kori ghaibabala, na fata mee. Kari tada ighita a God ke vahavighita, na velepuhi eigna na theheagna a Krai, na mana nigna a God bali vahavira na komi tinoni. ¹⁹ Tadia na komi Rioriso ke Tabu, a God ke titiono vahagna iaani,

"Inau kuda diadikala nidia na thaothadogha mara kena thaothadogha. Mu kuda tateli aua nidia na thaothadogha ke boi thaothadogha."

²⁰ Vaghagna ivei mara kena thaothadogha puala? Vaghagna ivei mara velepuhigna na komi vetula nigna a Moses? Vaghagna ivei arahai kena adoa puala na puhi titiono? God ke tateli aua nidia na thaothadogha na komi tinoni kori maramagna, na fata mee vamua. ²¹ Kori nigna na thaothadogha, a God ke boi lubatira na komi tinoni eigna kedana adoa imanea kori nidia na thaothadogha ghehedea. Keana a God ke toatogha keda vahavira vamua arahai kena vaututunia na velepuhi eigna a Krai kiti titionoa. Na velepuhi iangeni, na komi tinoni kori maramagna kena ghaghagna ke mee. ²² Mara Jiu kena ghaghana na velepuhi eigna a Krai na velepuhi ke mee, eigna imarea kena magnahaghinia kedana reghia na komi reghithehe. Ma na komi tinoni kena boi Jiu kena ghaghana na velepuhi iangeni ke mee eigna kena magnahaghinia vamua na rongoviagna na komi velepuhi tavogha kena toatogha ke thaothadogha. ²³ Kari ighami kiti titionoa na thehe a Krai ke eia kori ghaibabala. Mara Jiu ena boi magnahaghinia na rongoviagna, ma arahai kena boi Jiu kena ghaghana iangeni ke mee. ²⁴ Keana a Krai na nigna na mana ma na thaothadogha a God tadia na komi tinoni Jiu, mi tadia mua na komi tinoni kena boi Jiu ke kilora a God eigna kedana nigna na komi tinoni. ²⁵ Iaani ke kutuni eigna na ghaghanagna a God kena toatogha ke mee na komi tinoni, iangeni ke thaothadogha vano tagna na thaothadogha nidia na komi tinoni. Ma na hava ke eia a God kena toatogha ke teo sa mana itagna, iangeni ke mana vano tagna na komi fata kena eia na komi tinoni.

²⁶ Ara kulagu kiloau, oti togha tabiru na havimiu kori maghavu a God ke kiloghamu eigna kotida leghua a Krai. Kori ghaghanadia na komi tinoni kori maramagna, boi sethe itamiu koti thaothadogha. Boi sethe itamiu koti nagho, me boi sethe itamiu koti havi mai kori vikedia arahai kena nagho. ²⁷ Keana arahai a God ke vahira, na komi

* 1:12

tinoni kori maramagna kena ghaghana kena boi thaothadogha. God ke eia iaani bali vamaomamora na komi tinoni thaothadogha. Ma God ke vahira arahai kena boi nagho bali vamaomamora na komi tinoni kena nagho. ²⁸ A God ke vahira arahai kena havi mai kori vikedia arahai kena boi nagho, me vahira arahai na komi tinoni kena siriuhaghinira, me vahira arahai na komi tinoni kena ghaghana kena hai tinoni. Imanea ke eia iaani bali tateli aua tadia na komi tinoni kori maramagna na komi fata kena ghaghana ke nagho ke boi tangomana na hatheragna. ²⁹ God ke eia na puhi vavahi iaani eigna teo ahai keda tangomana na vahaihadiagna ghehegna. ³⁰ Keana ighamu koti mono haidu duagna a Jisas Krai eigna vamua na hava a God ke eia vanigham. A Krai ke tatelia vanighita na thaothadogha nigna God. Imanea ke vajinoghita kori matagna a God, me hatheghita gi katida leghua na puhi ke jino. Mi manea ke vamamaluhaghita kori koakoa. ³¹ Iangeni na vunegna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Ahai keda titiono tautalunagho, imanea keda titiono tautalunagho vamua eigna na hava a Lod ke eia."

2

Pol Ke Boi Titiono Kori Nidia Na Thaothadogha Na Komi Tinoni

¹ Ara kulagu kiloau, kori vido ku mai i Korin mu titiono aua na haghoregna God itamui, inau ku boi haghore kori haghore ke vahothe, mu boi haghore kori nidia na thaothadogha na komi tinoni. ² Inau ku boi eia iangeni eigna kori vido ku mono duamui, inau ku magnahaghinia na titionoagna vamua a Jisas Krai ma na theheagna kori ghaibabala. Me teo sa fata mua ku magnahaghinia na titionoagna. ³ Kori vido ku mono duamui, na tonogu ke boi heta mu aiariri eigna ku mataghu. ⁴ Kori vido ku titionoa nigua na velepuhi vanigham, inau ku boi haghore kori nidia na thaothadogha na komi tinoni eigna kotida vaututuni. Teo. Kori vido ku titiono vanigham, na Tarunga ke Tabu, kori nigna na mana, ke tatelia itamui nigua na velepuhi ke tutuni. ⁵ Inau ku bosi magnahaghinigham kotida vaututuni eigna koti rongovia na nidia na thaothadogha na komi tinoni. Inau ku magnahaghinigham kotida vaututuni eigna koti reghia na mana nigna God.

Pol Ke Titionoa Nigna Na Thaothadogha A God

⁶ Toke inau ku boi titiono kori nidia na thaothadogha na komi tinoni, kori vido ku mono duadia arahai ke heta nidia na vaututuni, inau ku titionoa na velepuhi ke thaothadogha. Kari na thaothadogha iangeni, boi nidia na thaothadogha na komi tinoni, me boi na thaothadogha ke mai tadia arahai kena vunaghi pungusira na komi tinoni kori maramagna. Imarea irangeni kedana boi hau me govu. ⁷ Keana inau ku titionoa na ghaghanagna a God ke thaothadogha. I hau imanea ke boi tateli aua tadia na komi tinoni. Inau ku titionoa na ghaghanagna a God eigna katida mono duagna hahali koragna nigna na mana ke hutu puala. Gi e vavuha na maramagna, a God ke toatogha keda eia iangeni vanighita. ⁸ Teo ahai ke vunaghi pungusira na komi tinoni kori maramagna ke thaothadoghagna na ghaghanagna a God iangeni. Gi kedana thaothadoghagna, imarea teo kedana tupipuhia a Lod ke thaba kori ghaibabala. ⁹ Keana na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

"Teo ahai ke reghia ba rongovia ba thaothadoghagna na komi fata a God ke kaikalitia vanira arahai kena dothovia."

¹⁰ Keana a God ke vetula na Tarunga ke Tabu me tatelia vanighita na ghaghanagna a God ke boi tateli aua i hau. Na Tarunga ke Tabu ke tangomana na eiagna iangeni eigna ke hiohiro me adoa na komi fata gougovu. Tutuni, na Tarunga ke Tabu ke adoa mua na ghaghanagna a God ke mono polo. ¹¹ Teo ahai ke adoa na ghaghanagna na tinoni tavogha. Na tinoni ghehegna vamua ke adoa na ghaghanagna ghehegna. Vaghagna vamua iangeni, teo sa tinoni ke adoa na ghaghanagna a God. Na Tarunga ke Tabu nigna a God vamua ke adoa. ¹² Na Tarunga ke Tabu kati hatia kori havida ke boi turughu mai kori maramagna iaani, kari e mai tagna a God. A God ke heghita na Tarunga ke Tabu eigna katida thaothadoghagna na komi fata ke toke ke heghita.

¹³ Kori vido ighami kiti titionoa na komi fata ke toke irangeni, ighami kiti boi titiono leghuagna nidia na thaothadogha na komi tinoni. Teo. Ighami kiti titiono kori haghore na Tarunga ke Tabu ke heghami. Ighami kiti unuhia na komi fata ke tutuni eigna a God tadia na komi tinoni kena mono na Tarunga ke Tabu kori havidia. ¹⁴ Arahai ke boi mono na Tarunga ke Tabu ikoradia, imarea kena boi magnahaghinia na vaututuniagna na komi fata ke mai tagna na Tarunga ke Tabu nigna a God. Imarea kena ghaghana na

komi fata irangeni ke mee vamua. Mena boi tangomana na thaothadoghagna, eigna na Tarunga ke Tabu vamua ke tangomana na hatheghitagna eigna katida thaothadoghagna na komi fata ke mai tagna na Tarunga ke Tabu. ¹⁵ Ighita arahai na Tarunga ke Tabu ke mono ikorada, ighita tangomana katida thaothadoghagna na komi fata gougovu ke tatelia vanighita na Tarunga ke Tabu. Keana arahai ke boi mono na Tarunga ke Tabu ikoradia, e vahothahaghinira kedana thaothadoghagna na puhida ighita. ¹⁶ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani,

“Ahai ke thaothadoghagna na ghaghanagna a Lod na? Ahai ke tangomana na velepuhiagna na?”

Keana ighita kati vaututuni, ighita kati thaothadoghagna na ghaghanagna a Krai.

3

Pol Ma Apolos Koro Sakai Agutu Vania A God

¹ Ara kulagu kiloau, kori vido inau ku mono duamiu i hau, inau ku boi tangomana na titiono vanighamugna vaghagna ku titiono tadia arahai na Tarunga ke Tabu ke batura. Teo. Inau ku tangomana na titiono itamiu vaghagna vamua ku titiono tadia na komi tinonigna na maramagna kena leghua na komi vanohehegna na tonodia. Kori vido iangeni ighamu koti vaghadia na komi meomeo kori nimiu na vaututuni tagna a Krai. ² Inau ku velepuhighamu vamua na komi velepuhi ke malumu eigna ighamu koti vaghagna na meomeo ke tangomana na susu vamua. Inau ku boi velepuhighamu na komi velepuhi ke nabadia arahai ke heta nidia na vaututuni, eigna ighamu koti boi nabamiu i hau. Ma na hava ke tutuni, talu boi nabamiu mua, ³ eigna koti talu leghua mua na komi puhidia na komi tinonigna na maramagna. Inau ku adoa iaani ke tutuni eimiu ighamu eigna ighamu koti veitahothaghi moti rihu haohaghore varihotaghimiu. Kori vido koti eia iangeni ighamu koti leghua na puhidia na komi tinoni bongihehe. ⁴ Inau ku velea iangeni eigna kekeha itamiu koti velea, “Ighami kiti leghua a Pol,” kari kekeha itamiu koti velea, “Ighami kiti leghua a Apolos.” Kori vido koti eia iangeni, ighamu koti nanaba vamua tadia na komi tinoni bongihehe!

⁵ Ehava? Ighamu koti boi adoa ahai a Apolos ma ahai inau? Iroghami kuru agutu vania a God vamua, muru hatheghamu i hau eigna kotida vaututuni. Iroghami kuru eia vamua na agutu a Lod ke heghami. ⁶ Inau a Pol ku joua na komi katura kori havimiu, ma Apolos ke vuivulia kori bea. Keana a God vamua ke vakotura na komi katura. ⁷ Ahai ke joua na katura ma ahai ke vuivulia, romara koro boi nagho. A God vamua ke nagho eigna imanea ke vakotura. ⁸ Ahai ke joua ma ahai ke vuivulia, romara koro sakai agutu vamua me sikei vamua na ghaghanadia. Ma God keda reghia soasopa rodia na agutu me keda hera na taba ke nabagna rodia na agutu. ⁹ Iroghami rua na mane agutu nigna a God kuru sakai agutu vania. Ighamu koti vaghagna nigna na gnatha a God ba nigna na vathe.

Na Komi Tinoni Kiloau Kena Vaghagna Na Vathe

¹⁰ Kori sonihathavu a God ke heu, inau ku turughua na agutu nigna a God itamiu. Na agutu iangeni, inau ku eia vaghagna na mane ke adoa puala na agutu vathe me agutua kori thepa ke ngasi. Leghugna ku eia iangeni, arahai tavogha kena mai mena sokaraghinia na vathe. Keana na komi tinoni kena agutua na vathe kori thepa iangeni, imarea kedana reireghi toetokea na puhu agutu kena eia. ¹¹ Eigna e boi toke kedana sokaraghinia na vathe tagna na thepa tavogha. Na thepa ke ngasi tagna ku turughua ghohi na vathe, a Jisas Krai. ¹² Kori vido kena sokaraghinia na vathe kori thepa iangeni, kekeha kena agutua tagna na komi fata ke toke, vaghagna na gol, ba na silva, ba na komi ghahira ke ulaghagna. Keana kekeha kena agutua tagna na komi fata keda boi hau me govu, vaghagna na ghai, ba na buburu, ba na ato. ¹³ Kori maghavui fate na komi tinoni gougovu kedana reghia na thagi agutu kena eia na komi tinoni agutu. Na fate keda eia a God keda vaghagna na joto ke vajurua na vathe. Na fate iangeni keda tateli aua na komi fata kena agutua ke toke ba dika. ¹⁴ Gi ahai keda boi juru nigna na komi fata ke agutua kori thepa iangeni, imanea keda hatia nigna na taba. ¹⁵ Keana gi ahai keda juru nigna na komi fata ke agutua, imanea keda boi hatia sa taba. God keda vahavia imanea, kari imanea keda vaghagna na tinoni ke ghogho au kori vathe kori vido ke juru.

¹⁶ Ehava? Oti boi adoa ighamu na Vathe Tabu nigna a God, ma nigna na Tarunga ke Tabu ke mono ikoramiu? ¹⁷ Gi ahai keda mai me vathevurughamu, a God keda pukuni vapara imanea eigna na Vathe Tabu nigna God ke tabu. Mi ghamu na Vathe Tabu iangeni.

¹⁸ Saghoi pilaunighamu ghehemiu. Gi koda ghaghana ighoe ko thaothadogha kori nidia na thaothadogha na komi tinoni, e toke ighoe koda mee eigna koda tangomana na mono thaothadogha kori ghaghanagna a God. ¹⁹ Inau ku velea iangeni eigna na nidia na thaothadogha na komi tinoni iaani, na fata ke mee kori ghaghanagna a God. Vaghagna iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“God ke vasikilira arahai kena thaothadogha kori nidia na thaothadogha ghehedia.”

²⁰ Iaani mua ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“A Lod ke adoa na ghaghanagna ahai ke thaothadogha boi tangomana keda hathea sa tinoni.”

²¹ Na vunegna na komi haghore irangeni ke tutuni, oti saghoi tautalunagho eigna kote leghua sa mane velepuhi. Na hava ke tutuni, a God ke heghamu na komi fata gougovu. ²² Inau a Pol, ma Apolos, ma Pita, a God ke heghamu ighami eigna kitida hatheghamu. Na maramagna iaani, ma na havi, ma na thehe, ma na komi fata ke mono ikeagaieni, ma na komi fata keda mai ivughei valiha, na komi fata iraani a God ke heghamu. ²³ Mi ghamu na nigna Kraisa, ma a Kraisa na nigna a God.

4

Mara Na Vetula Kena Agutu Vania A Kraisa

¹ Ighami na komi mane agutu nigna Kraisa a God ke vahighami eigna kitida titonioa tadia na komi tinoni na ghaghaghagna ke boi tateli aua i hau. E toke nimiu na toatogha eimami ghami keda vaghagna iangeni. ² Aarahai ke vahira na vunaghi eigna kedana eia sina agutu vania, imarea kedana ei toetokea nidia na agutu. ³ Gi ighamu ba arahai tavogha kote ghaghana inau ku ei toetokea nigua na agutu vania a Kraisa ba boi ei toetokea, iangeni boi na fata ke nagho itagua. Ma na ghaghanagu ghehegu eigna nigua na agutu, e boi na fata ke nagho. ⁴ Inau ku ghaghana ku boi eia sa fata ke dika kori nigua na agutu, keana na ghaghanagu boi na fata keda tateli aua inau ku mono jino ba teo. A Lod vamua ke tangomana na adoagna inau ku ei toetokea nigua na agutu ba teo. ⁵ Na vunegna iangeni, gi e tabiru mai a Lod, oti saghoi fatera arahai tavogha. Kori vido iangeni imanea keda tateli aua na ghaghanadia na komi tinoni kena poloa. Gi a God keda veletokera na komi tinoni eigna nidia na agutu kena eia.

⁶ Ara kulagu kiloau, inau ku titonio eimami iroghami Apolos eigna kotida thaothadoghagna na titononi iaani, “Oti leghua vamua na hava ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu.” Gi kotida eia iangeni, boi tangomana kotida ghaghana na mane velepuhi kote leghua ke nagho vano tagna na mane velepuhi tavogha. ⁷ Ighamu kote titonio tautalunagho eigna na mane velepuhi kote leghua. Ehava? Ahai ke velea ighamu kote nagho vano tadia arahai tavogha? Ehava? Nimiu na komi fata ke toke, a God ke heghamu? Hee. Na vunegna iangeni, ehava gi oti titonio tautalanagho vaghagna kote hatia sa nimiu na fata ke toke tagna sa fata kote eia ghehemiu?

⁸ Ighamu kote toatogha teo ahai ke tangomana na velepuhighamugna sa fata. Kori ghaghanamiu ighamu kote hatia ghohi na komi fata gougovu ke nabamiu kori havimiu duagna a Kraisa. Moti eia vaghagna kote toatogha a Kraisa ke tabiru mai ghohi moti vunaghi pungusia na maramagna duagna. Mi ghamu kote ghaghana ighami kiti velepuhighamu, iti boi naba kitida vunaghi pungusia duamiu. Inau ku magnahaghinia puala keda tutuni ighamu kote vunaghi pungusia ghohi na maramagna duagna a Kraisa. Gi keda ai, ighami kiti sakai vunaghi pungusia duamiu mua. ⁹ Keana kori ghaghanagu, vaghagna a God ke pukuni vahorughami ighami mara na vetula. Ighami vaghadia na komi tinoni mara na soldia kena thotira mena batura vano kori matadia na mavitu bali vathehera. Inau ku velea iaani eigna sethe na tinoni ma na komi enjel kena dodoro mai itamami eigna kedana adoa na hava keda padaghami.

¹⁰ Sethe na tinoni kena ghaghana ighami kiti mee eigna kiti agutu vania a Kraisa. Keana ighamu kote ghaghana kote thaothadogha puala eigna kote mono haidu duagna a Kraisa. Sethe na tinoni kena ghaghana ighami kiti lae puala, keana ighamu kote ghaghana ighamu kote heta puala. Na komi tinoni kena ghaghana boheghamu, keana imarea kena vahouhorughami. ¹¹ Turughu i hau me jufu mai ikeagaieni, sethe na maghavu ighami kiti rofo miti langasa. Ighami kiti pipisia na komi pohe ke dika. Ighami teo sa vathemami mi kekeha maghavu imarea kena thabuhighami. ¹² Ighami kiti agutu heta eigna kitida tangomana na voliagna nimami na komi fata. Kori vido na komi tinoni kena hiraghami, ighami kiti kaea a God eigna keda vatokera. Kori vido kena vaparaghami, ighami kiti

ghathapaku vamua. ¹³ Kori vido kena velehouhorughami, ighami kiti haghore toke itadia. Turughu i hau me jufu mai ikeagaieni, sethe na tinoni kori maramagna kena ghaghana ighami kiti vaghagna na saosaghoma ke nabagna vamua na soni auagna.

¹⁴ Inau ku boi risoa na komi fata iraani eigna kotida maomamo, kari inau ku risoa bali vajinoghamu eigna ighamu vaghagna ara dathegu mu dothovighamu. ¹⁵ Inau tangomana kuda haghore heta vanighamu eigna, toke salaghe na toghai tinoni kedana velepuhighamu eigna a Krai, ighamu sikei vamua a tamamui. Inau vaghagna a tamamui eigna inau ku kidi ohoa maia na Rorongo ke Toke itamui, ¹⁶ ma na vunegna iangeni inau ku kaeghamu eigna kotida leghua na puhigu. ¹⁷ Mi nau kuda vetula atu itamui a Timoti eigna keda hatheghamu na eiagna iangeni. Imanea ke vaghagna a dathegu mu dothovia puala. Imanea ke ei toetokea hahali nigna na agutu vania a Lod. Imanea keda ghoi titiono vanighamu nigua na komi velepuhi, ma na puhi jino ku eia eigna ku leghua a Jisas Krai. Na komi fata imanea keda velepuhighamu nanaba vamua na hava ku velepuhira arahai kena vaututuni tadia na komi meleha ku taetaveti itadia.

¹⁸ Inau ku adoa kekeha itamui koti tautalunagho ikeagaieni eigna koti ghaghana teo kuda ghoi atu itamui. ¹⁹ Keana gi keda lubatiu a Lod, boi hau inau kuda taveti atu itamui. Kori vido iangeni inau kuda hiro aua na hava ke tutuni eidia arahai kena tautalunagho. Inau kuda adoa imanea keda hai titiono vamua, ba e mono na mana nigua a God kori havidia. ²⁰ Inau kuda adoa na hava ke tutuni, eigna gi keda vunaghi pungusia na havida a God, ighita katida boi titiono vamua eigna a God, kari na mana nigua na Tarunga ke Tabu keda agutu mua kori havida. ²¹ Na hava koti magnahaghiniu kuda atu eia kori vido kuda atu sighoghamu? Oti magnahaghiniu kuda atu ngaraghamu ba haghore kori dotho itamui?

5

Mara Kiloau i Korin Kedana Boa Aua I Kosi Imanea Ke Eia Na Puhi Ke Dika

¹ Inau ku vere nigua puala eigna inau ku rongovia sina mane itamui ke eia na puhi ke dika duagna na vaivine. Na puhi ke dika ke eia imanea, mara bongihehe teo kedana eia! Imanea ke nere duagna na vaivine ke taulaghi tagna a tamagna. ² Toke sina mane itamui ke eia iangeni, ighamu koti tautalunagho eigna na monomui duagna a Krai! E naba kotida dikahehe hutu puala eigna na fata iangeni, moti boa aua i kosi.

³⁻⁴ Toke inau ku boi mono duamui, kori ghaghanagu inau ku mono duamui. Na vunegna iangeni, kori mana a Lod Jisas ke heu, inau ku fatea ghohi na mane iangeni eigna na puhi ke dika ke eia. Inau ku magnahaghinighamu eigna kotida eia na haidu, mi inau kuda mono duamui kori ghaghanagu. Ma nigua na mana nida a Lod Jisas keda mono mua duamui. ⁵ Kori haidu iangeni inau ku magnahaghinighamu gi kotida boa aua i kosi na mane iangeni moti lubati vanao tagna a Satan eigna keda vapara kori havigna. Oti boa aua eigna keda tughuhehe ma a Lod keda vahavia kori maghavu keda tabiru mai bali fatera na komi tinoni.

⁶ Boi toke ighamu koti titiono tautalunagho kori vido koti lubatia na mane iangeni eigna keda mono haidu duamui. Ighamu oti adoa ghohi na titiono iaani, "Sina ghathi vidoi isi vamua ke vapotea na falaoa doudolu." ⁷ Oti soni aua itamui na isi eigna kotida pukuni jino. Me tutuni ighamu koti jino, eigna a Krai ke thehe bali vamamuluhaghita kori koakoa. Imanea ke vaghagna na komi dathei sip mara Jiu kena vathehera kori Laulahugna na Thovoliungi.* ⁸ Na vunegna a Krai ke thehe bali vamamuluhaghita, ighita katida mono hahali kori puhi ke jino. E boi toke katida leghua mua na komi puhi kati eia i hau, vaghagna na diadikalaragna arahai tavogha, ma na eiagna na komi puhi koakoa. E toke gi keda teo sa fata ke dika kori havida.

⁹ Kori nigua na letasi ku risoa atu itamui sina maghavu, inau ku veleghamu eigna kotida saghoi mono haidu duadia na komi tinoni kena nere duadia arahai kena boi ara taudia. ¹⁰ Keana inau ku boi veleghamu eigna kotida saghoi mono haidu duadia mara bongihehe kena nere duadia arahai kena boi ara taudia, ba kena mamagna, ba kena bilau, ba kena maimanihihia na komi ngunguju. Na vunegna na komi tinoni bongihehe kena mono ivei mi vei kori maramagna, e vahothe puala kotida taveti sanira bali boi mono duadia. ¹¹ Kori vido ku risoa na letasi iangeni i hau, inau ku magnahaghinighamu

* **5:7** Kori Ol Testamen a God ke velera mara Jiu kena mono i Ijip eigna kedana vathehea na komi dathei sip me havula na ghaughabuadia kori hagetha eigna nigua na enjel keda boi vathehera ara dathedia mane kena havi nagho kori vido ke thovoliungia a Ijip. Krai ke vaghagna na komi dathei sip irangeni eigna imanea ke thehe eigna a God keda boi vaparara arahai kena vaututunia eigna na komi paluhadia. Me vaghagna a God ke vamamuluhara mara Jiu kori dani kena vathehea na komi dathei sip, a Jisas ke thehe eigna keda vamamuluhaghita kori koakoa.

eigna kotida saghoi mono haidu duadia arahai kena velea kena vaututuni, kari ena nere duadia arahai kena boi ara taudia, ba ena mamagna, ba ena maimanihihia na komi ngunguju, ba ena haghore diadikalara arahai tavogha, ba ena kou memee, ba ena bilau. Oti saghoi mono haidu moti saghoi vanga duadia arahai kena velea kena vaututuni kari ena eia na komi thagi puhi ke dika irangeni.

¹²⁻¹³ Boi nida na agutu ighita kati mono kori kiloau na fateragna na komi tinoni bongihehe, eigna a God vamua keda fatera. Keana ighamu kotida fatera arahai kena mono kori kiloau duamiu kena eia na hahi. Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Oti vetula au itamiu ahai ke leghua na komi puhi ke dika."

6

Mara Na Kiloau Kedana Vajinora Na Komi Riurihu Varihotaghidia

¹ Kori vido ighamu koti rihu eigna sa fata duadia arahai tavogha kena vaututuni, ehava gi oti vano tadia mara na fate kena boi vaututunia a God eigna kedana vajinoa. E toke ighamu kotida vano tadia na komi tinoni nigna God eigna kedana vajinoa vanighamua. ² Ighamu koti adoa ghohi ighita na komi tinoni nigna God, ivughei valiha ighita katida fatera na komi tinoni kori maramagna. Gi kotida fatera na komi tinoni kori maramagna, ehava gi e vahothahaghinighamu na vajinoagna na komi fata ke iso? ³ Oti adoa mua ighita na komi tinoni nigna God katida fatera na komi enjel. Gi katida eia iangeni, ighamu tangomana kotida vajinoa na komi fata kori havimiu kori maramagna. ⁴ Kori vido ighamu koti rihu eigna sa fata kori havimiu, ehava gi oti vano tadia mara na fate kena boi vaututuni? Eigna ighamu koti adoa mara na kiloau kena boi ghaghana bohera. ⁵ Inau ku velea iaani eigna kotida maomamo. Ehava? E teo sikei mane itamiu ke thoothadogha me nabagna na vajinoagna na riurihu varihotaghidia e rua na tinoni kiloau? ⁶ Keana ighamu koti boi vano tadia mara na kiloau. Teo. Itamiu ghamu, sina tinoni kiloau ke hatia a kulagna kiloau tadia mara na fate. Ma na fata ke dika vano mua, ighamu koti eia na puhi iaani naghodia mara na bongihehe!

⁷ Na puhi koti eia bali hatira ara kulamiu kiloau tadia mara na fate kena boi vaututuni ke tateli aua ighamu koti jefe ghohi tagna na hava ke magnahaghinia a God. E toke vamua kotida saghoi eia sa fata tadia sa tinoni kiloau ke eia sa fata ke dika itamiu, ba sa tinoni kiloau ke pilaunighamu bali hatia sa nimu na fata. ⁸ Keana ighamu koti boi eia na puhi ke toke iangeni. Teo. Ighamu ghehemiu koti pilaunira ara kulamiu kiloau moti eia na komi fata ke dika itadia.

⁹ Ighamu oti adoa ghohi arahai kena eia na komi puhi ke dika teo kedana haghe kori hughuta nigna God. Oti saghoi vaututunia ahai keda veleghamu ke boi tutuni iangeni. Aarahai kena nere duadia arahai kena boi ara taudia, ma arahai kena maimanihihira na komi ngunguju, ma arahai kena ghoho, mi mara mane kena mamagna tadia na komi mane mena nere duadia, ¹⁰ ma arahai kena bilau, ma arahai kena mamagna na komi fata ke sethe, ma arahai kena kou memee, ma arahai kena haghore diadikalara arahai tavogha, ma arahai kena pilaunira na komi tinoni eigna kedana hatia nidia na komi fata, imarea kena eia na komi puhi ke dika iraani teo kedana haghe kori hughuta nigna God. ¹¹ Kori vido ighamu koti boi vaututuni mua, kekeha itamiu koti eia na komi puhi ke dika irangeni. Keana a God ke vararahaghamu tagna na koako me eighamu eigna kotida nigna na komi tinoni, me vajinoghamu kori matagna. Nida a God ke eia na komi fata iraani eigna na hava ke eia a Lod Jisas Krai, ma na hava ke eia nigna na Tarunga ke Tabu kori havimiu.

Mara Na Kiloau Kedana Ghaghana Bohea A God Kori Tonodia

¹² Kekeha itamiu koti titiono vaghagna iaani, "E toke ighita katida eia vamua na hava kati toatogha na eiagna." Keana inau ku veleghamu kekeha fata ku toatogha kuda eia teo keda hatheu kori havigu. Toke inau ku tangomana na eiagna na hava ku toatogha, e boi toke gi keda vunaghi pungusia na havigu sa fata ku eia. ¹³ Moti titiono mua vaghagna iaani, "Gi na tonoda ke magnahaghinia na vanga, e toke vamua ighita katida ghania na vanga." Ilangeni ke tutuni, kari kori vido ighita katida hatia na tono mathangani i popo, a God keda vagovua na kutu ma na vanga. Keana e boi toke kotida velea e toke vamua ighita katida nere duagna sa tinoni gi na tonoda ke magnahaghinia. A God ke boi heghita na tonoda bali nere duadia arahai kena boi ara tauda, kari e heghita bali agutu vania a Lod Jisas. Na tonoda, a Lod ke vunaghi pungusira. ¹⁴ God keda boi vagovua na tonoda vaghagna keda vagovua na kutuda. Teo. Kori nigna na mana, a God keda vasokara tabirughita kori thehe vaghagna vamua ke vasokara tabirua a Lod.

¹⁵ Ehava? Oti boi adoa na tonomiu ke vaghagna na komi baebasegna na tonogna a Krai eigna ighamu koti sikei duagna kori vido koti vaututuni? Me hava? E toke

mua inau kuda hatia na tonogu ke vaghagna sina baebasegna na tonogna a Kraiss, mu vatothoa vano a tagna na tonogna na vaivine kikirase? Teo! ¹⁶ Ehava? Oti boi adoa ahai ke vatothoa na tonogna tagna na vaivine kikirase, imanea ke sikei na tono duagna? Iangeni e tutuni eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Kori ghaghanagna a God iroira vaghagna sikei vamua na tinoni." ¹⁷ Kari ahai ke vatothoa ghehegna tagna a Lod, imanea ke sikei duagna kori havigna.

¹⁸ Inau ku haghore heta vanighamu eigna kotida saghoi nere duadia arahai kena boi ara taumiu. Na komi thagi koakoa taotavogha kena eia na komi tinoni ke boi diadikala na tonodia. Keana arahai kena nere duadia arahai kena boi ara taudia, ira kena eia na koakoa ke diadikala na tonodia ghehedea. ¹⁹ Ehava? Oti havaghinia nimiu ghohi na Tarunga ke Tabu ke heghamu a God ke mono ikoramiu, ma na tonomiu ke vaghagna na vathe ke tabu bali monogna imanea? Na tonomiu boi na nimiu bali eia na komi puhi ke dika. Teo. Na tonomiu na nigna a God, ²⁰ eigna imanea ke volighamu tagna na naghoi fata, na ghaughabuagna a Jisas Kraiss. Na vunegna iangeni, na komi fata gougovu koti eia kori tonomiu keda tateli aua ighamu koti ghaghana bohea a God.

7

Na Velepui Eigna Na Taulaghi

¹ Ikeagaieni inau kuda haghore tughura na komi huahuati koti huatiu kori letasi koti risoa mai itagua sina maghavu. Ighamu koti huatiu vaghagna iaani, "Ehava? Gi na mane kiloau keda boi nere duagna a taugna, iangeni na puhi keda vatotogo a God?" ² Inau ku veleghamu, na vunegna sethe na tinoni kena nere killi, e toke mara mane kedana nere duadia ara taudia, ma na koi vaivine kedana nere duadia ara taudia. ³ Kori vido na vaivine ke magnahaghinia na nere duagna a taugna, e boi jino imanea keda vateoa. Mi kori vido na mane ke magnahaghinia na nere duagna a taugna, e boi jino iia keda vateoa. ⁴ Na tonogna na vaivine taulaghi, boi na nigna iia vamua, kari na nigna mua a taugna. Vaghagna vamua iangeni, na tonogna na mane taulaghi, boi na nigna imanea vamua, kari na nigna mua a taugna. ⁵ Ighamu na komi tamatau, oti saghoi eia mua na puhi vateoagna na nere haidu duadia ara taumiu. Keana gi koroda sakai toatogha koro magnahaghinia koroda tarai tagna a God, e toke vamua gi koroda boi nere haidu kori vido iangeni koro tarai. Kari leghugna iangeni iroghamu koroda ghohi nere haidu, eigna e boi toke gi a Satan keda auaghamu eigna ke vahothahaghinighamu na reireghiagna na tonomiu. ⁶ Na fata ku veleghamu iaani boi na vetula kotida leghua. Kari gi kotida magnahaghinia na leghuagna, oti leghua. ⁷ Inau ku totogo eigna ku boi taulaghi mu mono ghehegu. Mi kori ghaghanagu e toke gi na komi tinoni kiloau gougovu kedana totogo na mono vaghagu inau. Keana a God ke boi heghita ighita gougovu na sonihathavu eigna katida totogo na mono ghehedea. A God ke hea sina tinoni kiloau na sonihathavu bali eia sina fata. Me hea na tinoni tavogha na sonihathavu bali eia na fata tavogha.

⁸ Tamiu ighamu ke thehe ghohi ara taumiu, inau ku veleghamu e toke kotida talu mono ghehemiu vaghagu inau ku mono ghehegu. ⁹ Kari gi keda vahothahaghinighamu na sokara pungusiagna na ghaghana bali nere duagna ahai tavogha, e toke ighamu kotida ghohi taulaghi. Eigna na mono taulaghi e toke vano kori mono ghehemiu gi keda heta puala na ghaghanamiu bali nere duagna ahai tavogha.

¹⁰ Tamiu ighamu koti taulaghi, na vetula kuda veleghamu ikeagaieni ke boi mai itagua inau vamua, kari e mai tagna a Lod Jisas. Na vaivine taulaghi keda saghoi sonia a taugna. ¹¹ Keana gi iia keda sonia, iia keda mono ghehegna me boi ghohi taulaghi. Gi iia keda magnahaghinia keda ghohi taulaghi, iia keda tabiru tagna a taugna ke sonia. Vaghagna iangeni, na mane taulaghi keda saghoi sonia a taugna.

¹² Tamiu ighamu koti taulaghi tadia arahai kena boi vaututuni, na vunegna a Lod Jisas ke boi titiono eigna iaani, inau kuda veleghamu na ghaghanagu. Gi ighoe na mane ko vaututuni ko taulaghi tagna na vaivine ke boi vaututuni, kari iia ke sasaa na talu mono taulaghi itamua, o saghoi sonia. ¹³ Vaghagna iangeni, gi ighoe na vaivine ko vaututuni ko taulaghi tagna na mane ke boi vaututuni, kari imanea ke sasaa na talu mono taulaghi itamua, o saghoi sonia. ¹⁴ Inau ku velea iaani eigna ahai ke boi vaututuni, imanea na nigna a God eigna ke taulaghi tagna na tinoni ke vaututuni.* Gi e boi tutuni iaani, ara

* **7:14** Na thaothadoghagna na pukuni ghaghana koragna iaani ke vahotha. Ighita adoa arahai kena vaututunia a Jisas vamua, imanea nigna a God. Na vunegna iangeni, kekeha tinoni kena ghaghana Pol ke velea iaani eigna na tinoni ke vaututuni ke tangomana na hatheagna a taugna eigna keda vaututuni mua. Keana kekeha tinoni kena toatogha na ghaghana koragna, a God keda kaliti toetokera arahai kena boi vaututuni kori vido kena taulaghi tadia arahai kena vaututuni.

dathemiu ighamu koti taulaghi tadia arahai kena boi vaututuni, imarea boi nigna a God. Keana na vunegna na hava ku velea ke tutuni, imarea na nigna a God.

¹⁵ Keana gi a taumu ke boi vaututuni ke magnahaghinia na sonihogna, o lubatia eigna keda eia iangeni. Ighoe ko mamaluha ghohi tagna na taulaghi iangeni. Keana gi koda tangomana na talu mono taulaghi itagna, o eia iangeni eigna a God ke kiloghita eigna katida mono kori soleana duadia na komi tinoni. ¹⁶ E toke koda talu mono taulaghi itagna eigna da ighoe tangomana koda hathea a taumu eigna keda vaututuni.

Ighita Katida Mono Vaghagna Kati Mono Kori Vido A God Ke Kiloghita

¹⁷ Ighamu na komi tinoni kiloau, oti talu mono kori havi koti mono itagna kori vido a God ke kiloghamu, eigna a Lod ke heghamu na havi iangeni. Iaani na hava ku velepuhira na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha ku vano. ¹⁸ Gi ighoe ko sogivaughithatha ghohi kori vido a God ke kilogho, o saghoi tughua iangeni. Gi ighoe ko boi sogivaughithatha kori vido a God ke kilogho, o saghoi sogivaughithatha. ¹⁹ Eigna boi na fata ke nagho ighoe koda sogivaughithatha ba teo. Na fata ke nagho, na leghuagna na komi vetula nigna a God vamua.

²⁰ Ighamu gougovu, oti talu mono kori havi koti mono itagna kori vido a God ke kiloghamu. ²¹ Gi ighoe na tinoni seka† kori vido a God ke kilogho, o saghoi toatogha iangeni na fata ke dika. Keana gi keda sasaa na lubati mamaluhaghogna na vunaghimu, o vano mo mono mamaluha. ²² Aarahai kena tinoni seka ghohi kori vido a Lod ke kilora, boi toke kedana toatogha iangeni na fata ke dika, eigna ikeagaieni imarea kena mamaluha kori havidia duagna a Krai. Ma arahai kena boi tinoni seka kori vido a Lod ke kilora, boi toke kedana tautalunagho eigna iangeni, eigna ikeagaieni imarea vaghagna na tinoni seka nigna a Krai eigna imanea ke vunaghi pungusira. ²³ A God ke volighamu tagna na naghoi fata, na ghaughabuagna a Jisas Krai. Imanea ke eia iangeni eigna kotida nigna na komi tinoni. Ma na vunegna iangeni, oti saghoi lubatia ahai tavogha eigna keda vunaghi pungusia na havimiu. ²⁴ Ara kulagu kiloau, oti talu mono kori havi koti mono itagna kori vido a God ke kiloghamu. Ighamu tangomana kotida eia iangeni eigna a God keda mono duamiu.

Na Velepuih Eidia Aarahai Kena Boi Taulaghi

²⁵ Ikeagaieni inau kuda haghore tughua nimiu na huahuati eidia arahai kena boi taulaghi. A Lod Jisas ke boi velea na hava kedana eia, keana inau kuda veleghamu na ghaghanagu ghehegu. Na vunegna a Lod ke raroviu me vahiu eigna kuda agutu vania, ighamu tangomana kotida vaututunia na hava kuda veleghamu. ²⁶ Na vunegna na komi tinoni kena vaparaghita ighita kati vaututuni tadia na komi dani iraani, inau ku toatogha ighamu koti boi taulaghi mua, e toke ighamu kotida talu mono ai vamua. ²⁷ Keana gi ighoe sina tinoni ko taulaghi ghohi, o saghoi sonia a taumu. Gi ighoe sina mane ko boi taulaghi mua, o saghoi hiroa ahai eigna koda taulaghi itagna. ²⁸ Keana gi koda taulaghi, ighoe ko boi eia na koakoa. Gi na vaivine mathangani ke boi taulaghi mua keda taulaghi, iia ke boi eia na koakoa. Sethe na vahotha keda padara arahai kena taulaghi, mu magnahaghinighamu kotida boi papara vaghagna iangeni.

²⁹ Ara kulagu kiloau, inau ku titiono vaghagna iaani, eigna boi hau a Krai keda tabiru mai. Me turughu ikeagaieni boi toke kotida togha vamua na komi fata kori havimiu kori maramagna iaani. Ighamu koti taulaghi, e boi toke gi nimiu na taulaghi na naghoi fata itamiu. ³⁰ Vaghagna mua iangeni, e boi toke gi na dikahehe, ba na toтого, ba nimiu na padarongo keda vasotoghamu kori eiagna na komi nigna na agutu a God. ³¹ Na komi fata kati eia ma na komi fata kati tonogna kori maramagna iaani, ati saghoi toatogha irangeni na komi naghoi fata, eigna na maramagna kati reghia ikeagaieni, e boi hau me govu.

³² Inau ku bosu magnahaghinia gi keda horuhaihadi na ghaghanamiu eigna sa fata kori havimiu kori maramagna. Mara na mane kena boi taulaghi kena togha hahalia nidia na agutu vania a Lod, ma na hava kedana eia bali vatotogoa. ³³ Kari mara mane kena taulaghi kena togha hahalia na komi fata kori havidia kori maramagna, ma na hava kedana eia bali vatotogora ara taudia. ³⁴ Mara irangeni e rua na ghaghanadia, sikei bali agutu vania a Lod, me sikei bali vatotogora ara taudia. Na fata iaani ke tutuni mua eidia na koi vaivine. Na koi vaivine puhu kena boi taulaghi, ma na koi vaivine mathangani kena boi mono mua duadia sa mane, iira kena togha hahalia nidia na agutu vania a Lod. Iira kena magnahaghinia kedana mono jino kori tonodia, mi kori ghaghanadia.

† 7:21 "tinoni seka" Na tinoni ke agutu vania na vunaghi ke tonogna. Na tinoni seka ke boi mamaluha me boi hatia sa rongu eigna nigna na agutu. Na vunaghigna na seka tangomana keda thabuhia ba salemua eigna ke tonogna.

Keana na koi vaivine kena taulaghi kena togha hahalia na komi fata kori havidia kori maramagna, ma na hava kedana eia bali vatotogora ara taudia.

³⁵ Inau ku veleghamu na komi fata iraani eigna ku toatogha keda hatheghamu kori havimiu. Na komi fata iraani boi na komi vetula kotida leghua. Inau ku magnahaghinia vamua kuda hatheghamu eigna kotida mono kori puhu ke jino moti agutu hahali vania a Lod.

³⁶ Gi sina mane ke toatogha ke toke keda taulaghi tagna na vaivine ke paru ghohi itagna eigna na ghaghagna imanea ke heta ghohi bali nere duagna, e toke imanea keda eia vaghagna ke magnahaghinia me taulaghi itagna. Imanea ke boi eia na koakoa. ³⁷ Keana gi sina mane ke heta ghagna eigna keda boi taulaghi tagna na vaivine ke paru ghohi itagna, me tangomana na reireghiagna ghehegna kori koakoa, me teo ahai ke hurua eigna keda boi taulaghi itagna, imanea ke eia na fata ke toke. ³⁸ Ahai ke taulaghi tagna na vaivine ke paru ghohi itagna, imanea ke eia na fata ke toke. Keana ahai ke boi taulaghi tagna na vaivine ke paru ghohi itagna, imanea ke eia na fata ke toke vano.

³⁹ Na vaivine taulaghi keda thangu tagna a taugna me ghioghilei thehe imanea. Keana leghugna ke thehe imanea, iia tangomana keda ghohi taulaghi tagna sa mane ke magnahaghinia. Kari na mane iangeni keda vaututunia a Lod Jisas. ⁴⁰ Inau ku toatogha na vaivine iangeni keda pukuni totego gi iia keda boi ghohi taulaghi. Mu toatogha na Tarunga ke Tabu ke sikei na ghaghanagna duagu.

8

Na Velepuhu Eigna Na Vanga Kena Havughaghia Itadia Na Komi Ngunguju

¹ Ikeagaieni inau kuda haghore tughua nimiu na huahuati eigna na vanga kena havughaghia itadia na komi ngunguju.* Na fata koti velea iaani e tutuni, "Ighita gougovu e mono nida na thaothadogha." Keana oti reireghi toetoke ghamu, eigna na thaothadogha ke tangomana na vatautalunaghoagna na tinoni. Kari na dotho ke batua na tinoni eigna keda hathera arahai tavogha. ² Ahai ke toatogha ke pukuni thaothadoghagna na komi fata, imanea ke tateli aua ke boi rae adoa mua sa fata. ³ Keana ahai ke dothovia a God, a God ke ado toetokea imanea.

⁴ Ighamu koti magnahaghinia kotida adoa e toke vamua kotida ghania na vanga kena havughaghia tagna na ngunguju ba teo. Ighita kati adoa na ngunguju boi na fata ke tutuni, mati adoa mua sikei vamua a God ke mono.

⁵ Sethe na fata kena maimanihihia i popo mi thepa na komi tinoni bongihehe, imarea kena kiloragna na ghod ba na vunaghi. ⁶ Keana ighita ati adoa sikei vamua na God ke mono. Imanea a Tamada ke vavuha na komi fata gougovu, mi ighita kati havi bali ghaghana bohea. Me sikei vamua na vunaghida ke mono. Imanea a Jisas Krai. Imanea ke hathea a God kori vavuhagna na komi fata gougovu. Ma na havida mathangani ke mai itagna.

⁷ Toke na komi fata iraani ke tutuni, boi na komi tinoni kiloau gougovu kena pukuni thaothadoghagna. Kekeha, kori vido kena mono bongihehe kena maimanihihira hahali na komi ngunguju. Mi ikeagaieni, kori vido imarea kena ghania na vanga mara bongihehe kena havughaghia itadia na komi ngunguju, toke imarea kena boi vaututunia ghohi na ngunguju na fata ke tutuni, kori ghaghanadia vaghagna kena ghohi maimanihihia na komi ngunguju. Ma na vunegna na ghaghanadia ke boi nanaba kori nidia na vaututuni, imarea kena toatogha kena eia na koakoa. ⁸ Kari na hava katida ghania ke boi tangomana na hatheghitagna eigna katida mono haidu toetoke duagna a God. Toke katida ghania ba boi ghania, ighita kati nanaba vamua kori matagna a God.

⁹ Toke keda tutuni iangeni, oti reireghi toetoke ghamu, eigna e boi toke gi na ghaniagna na vanga kena havughaghia itagna na ngunguju keda batua arahai ke boi heta nidia na vaututuni eigna kedana eia na koakoa. ¹⁰ Ighamu koti adoa ghohi na vanga boi na fata ke nagho. Keana gi sa tinoni ke boi heta nigna na vaututuni keda reghigho kori vido ko vanga kori vathe bali maimanihihia na komi ngunguju, iangeni keda vaheta imanea eigna keda eia na hava ke toatogha ke dika. Mi manea keda ghania na vanga kena havughaghia itadia na komi ngunguju. ¹¹ Kori puhu iangeni, ighoe, kori nimua na thaothadogha, ko diadikala a kulamu kiloau ke boi heta nigna na vaututuni. A Krai ke thehe bali vahavighita ighita gougovu, ma na mane iangeni ke sikei duada ighita. ¹² Kori vido ighoe ko vaheta na ghaghanagna sa kulamu kiloau eigna keda eia sa fata

* 8:1 "na vanga kena havughaghia itadia na komi ngunguju" I hau mara na bongihehe kena havughaghia na komi fata kaukagu bali maimanihihia na komi ngunguju. Sina vidogna na vinahi, imarea kena pughulia kori olta naghogna na ngunguju, me sina vidogna, imarea kena ghania.

ke toatogha ke boi jino, ighoe ko koakoa pungusia imanea mo koakoa pungusia mua a Krai. ¹³ Na vunegna iangeni, gi na ghaniagna sa vanga keda batua kori koakoa sa kulagu kiloau, na vanga iangeni inau teo kuda ghoi ghania mua. Eigna inau ku bosu magnahaghinia kuda batua kori koakoa sa tinoni kiloua.

9

Pol Ke Tangomana Na Eiagna Na Hava Kena Eia Mara Na Vetula Tavogha

¹ Ighamu koti adoa ghohi inau ku mamaluha na eiagna na komi fata kena eia arahai tavogha. Moti adoa ghohi inau na mane vetula. Moti adoa mua inau ku reghia kori matagu na vunaghida, a Jisas. Ma na nimiu na vaututuni, na sagharogna nigua na agutu vania a Lod. ² Kekeha tinoni kena toatogha inau boi na mane vetula. Keana ighamu oti adoa inau sikei, eigna na agutu ku eia itamiu gi oti hatia na havi mathangani ke tateli aua inau na pukuni mane vetula nigua a Lod.

³ Aarahai kena velea inau ke boi mono nigua na mana vaghadia mara na vetula tavogha, ikegaieni inau kuda velera vaghagna iaani. ⁴ E jino vamua gi inau kuda kaera arahai kena vaututuni eigna kedana hatheu kori vanga. ⁵ Me jino mua gi kuda magnahaghinia na taulaghi tagna na vaivine ke vaututuni mu hatia duagu kori vido ku taveti kilili bali titiono na Rorongo ke Toke. Iangeni ke jino eigna a Pita, ma ara tahigna a Lod Jisas, mi kekeha mara na vetula mua kena eia na puhi iangeni. ⁶ E boi jino gi kedana velea inau ma a Banabas vamua kuruda eia na agutu tavogha bali volia romami na komi fata, kari ena hathera mara na vetula tavogha. ⁷ Vaghagna koti adoa ghohi, e boi jino gi na komi soldia kori ami kedana volia nidia na komi fata ghehedia. Ma ahai ke joua na komi fata kori nigua na gnatha, boi jino gi kedana boi lubatia imanea eigna keda ghania na komi sagharogna. Ma na mane ke reireghi sip, boi jino gi kedana boi lubatia imanea eigna keda poji aua na susudia bali kou.

⁸ Iaani boi na ghaghanagna na tinoni vamua, eigna ke nanaba vamua na hava ke velea na komi vetula nigua a Moses. ⁹ Imarea kena risoa vaghagna iaani tadia na komi vetula nigua a Moses, "Saghoi tari ponotia na livogna na kau kori vido ke taetaveti popogna na komi sagharogna na wit bali ghulitira, keana oti lubatia eigna keda vanga ghagna." Ehava? Kori ghaghanamiu a God ke togha vamua na kau kori vido ke velea iangeni? ¹⁰ Teo! Imanea ke toghaghami mua ighami kiti agutu vania. Eigna ahai ke jou ma ahai ke ghegheli, romara oro vaututunia koroda kemulia na hava koro sakai agutua. ¹¹ Ighami kiti joua na komi katuragna na havi ke teo na govugna kori havimiu. Me naba ighamu kotida hatheghami tadia na komi fata kiti magnahaghinia. ¹² Gi keda jino ighamu koti hathera kekeha mara velepuhi tavogha, e jino vano kotida hatheghami eigna ighami kiti pukuni hatheghamu.

Toke keda jino kotida hatheghami, ighami kiti bosu veleghamu kotida eia iangeni. Ighami kiti sasaa kitida papara kori havimami, eigna kiti bosu magnahaghinia sa tinoni kedana toatogha ighami kitida titiono na Rorongo ke Toke eigna a Krai itadia gi kedana volighami vamua.

¹³ Ighamu oti adoa ghohi mara na pris kena agutu kori Vathe Tabu, imarea tangomana kedana ghania na vanga kena mai sosoni vania a God na komi tinoni. Ma arahai kena pughulia na komi fata tagna na olta, imarea tangomana kedana ghania na vidogna. ¹⁴ Vaghagna vamua iangeni, a Lod ke velea arahai kena titiono na Rorongo ke Toke, imarea kedana hatia nidia na komi fata tadia arahai kena vaovarongo itadia.

¹⁵ Toke keda jino kuda eia na puhi iangeni, inau ku boi eia. Ma na letasi ku risoa iaani, inau ku boi eia eigna kotida turughu na hatheugna. Inau ku totogo eigna na puhi ku eia. Gi kuda thehe eigna teo ahai ke hatheu, e toke vamua. Eigna inau bosu magnahaghinia teoteoa kedana velea sa tinoni inau ku titiono na Rorongo ke Toke eigna ku magnahaghinia vamua na hatiagna nigua na komi fata. ¹⁶ Gi kuda hatia nigua na komi fata tadia arahai ku hathera kori titionoagna na Rorongo ke Toke, e teo sa vunegna inau kuda totogo eigna na puhi iangeni, eigna a God ke vahiu me veleu eigna kuda eia na agutu iaani. Gi kuda boi titiono na Rorongo ke Toke, a God keda fateu me vaparau! ¹⁷ Gi kuda eia na agutu iaani eigna inau ghehegu ku vahia, e jino vamua inau kuda hatia na voligu. Keana na vunegna inau ku boi vahia ghehegu, inau ku eia vamua na agutu a God ke boa itagua. Me boi jino kuda hatia na voligu. ¹⁸ Ma na hava na voligu na? Na voligu, na totogo vamua ke mono itagua kori vido ku titiono na Rorongo ke Toke mu boi kaea sa fata, toke keda jino kuda eia na puhi iangeni.

¹⁹ Na vunegna ku boi hatia na voligu, teo ahai kori maramagna ke vunaghi pungusiu vaghagna inau nigua na mane seka. Keana inau ku agutu vanira na komi tinoni gougovu vaghagna inau nidia na mane seka. Inau ku eia iaani eigna kuda hatira mai na komi

tinoni sethe tagna a Krai. ²⁰ Kori vido inau ku mono duadia mara Jiu, inau ku mono vaghadia mara Jiu eigna kuda hatira mai tagna Krai. Toke inau ku boi mono saragna na komi vetula nidia mara Jiu,* kori vido ku mono duadia mara Jiu kena leghura, inau ku leghua mua nidia na komi vetula eigna kuda tangomana na hatiragna mai tagna a Krai. ²¹ Mi kori vido inau ku mono duadia na komi tinoni kena boi Jiu kena boi mono saragna na komi vetula nidia mara Jiu, inau ku mono vaghadia imarea eigna kuda hatira mai tagna a Krai. Boi vaghagna inau ku boi leghua nigna na komi vetula a God, eigna inau ku leghua nigna na velepuhi a Krai. ²² Kori vido ku mono duadia arahai ke lae nidia na vaututuni mena leghua na komi vetula kena agutua na komi tinoni, inau ku mono vaghadia imarea bali hathera eigna keda boi luvu nidia na vaututuni. E tutuni, inau ku mono leghua na puhi monoada na komi tinoni taotavogha eigna kuda hathera kekeha itadia na hatiagna na havi ke teo na govugna. ²³ Inau ku eia vaghagna iangeni eigna keda rongoragha ivei mi vei na Rorongo ke Toke. Inau ku magnahaghinia kuda sakai hatia na komi fata ke toke ke taluhaghorea na Rorongo ke Toke duadia arahai mua kena vaututuni.

²⁴ Ighamu oti adoa ghohi sethe na tinoni kena raghe kori na raghe veuvehuhu, keana sikei vamua na tinoni keda hatia na taba. Na vunegna iangeni, vaghagna ahai ke raghe heta bali hatia na taba, ighamu kotida agutu heta kori havimiu duagna Krai bali hatia nimiu na taba. ²⁵ Mara gougovu kena magnahaghinia kedana raghe veuvehuhu, imarea kedana kaikaliti toetokea na tonodia eigna kedana heta na raghe. Imarea kedana eia iangeni bali hatia na taba keda boi hau me dika. Keana ighita ati agutu heta bali hatia na taba keda mono thovohaliu. ²⁶ Na vunegna iangeni inau ku boi hai raghe kilili vaghagna ahai ke boi adoa ivei keda vano jufu itagna bali hatia na taba. Mu boi eia vaghagna na mane ke laulahu tutupi ke tutupi haihaliu hahali. ²⁷ Inau ku reireghi toetokea na tonogu mu huruagna eigna keda leghua na ghaghanagu. Inau ku eia iangeni eigna e boi toke gi inau kuda hathera arahai tavogha eigna kedana vaututunia na Rorongo ke Toke mena hatia na tabadia, kari kori vagovugna inau kuda boi hatia na nigua na taba.

10

Saghoi Leghua Na Komi Puhi Ke Dika Kena Leghua Mara I Israel I Hau

¹ Ara kulagu kiloau, inau ku bosu magnahaghinia kotida havaghinia na hava ke padara ara hutuda kori vido kena leghua a Moses mena taveti au i Ijip. Imarea gougovu kena mono saragna na parako a God ke vetula itadia bali batura. Mi marea gougovu kena jufu sethevugna na tahi kori vido a God ke thevua. ² Kori vido imarea kena leghua a Moses saragna na parako mena hathavungia na tahi, vaghagna imarea kena siuvitabu, eigna imarea kena tateli aua kena sasaa na leghuagna a Moses. ³ Ara hutuda gougovu kena ghania na vanga a God ke hera, ⁴ mena kouvia na bea a God ke hera. Na bea iangeni ke vasalala aua kori ghahira a God ke hera bali taveti duadia.* Ma na bea iangeni a Krai. ⁵ Toke a God ke pukuni hathera, sethe itadia kena huhughua, ma a God ke dikatagna itadia. Iangeni na vunegna imarea kena hitaghi thehe kilili koragna na meleha ke gou kori vido kena taetaveti itagna koragna rua tutughu na vinogha.

⁶ Na komi fata irangeni ke padara bali vavotughita eigna katida saghoi magnahaghinia na eiagna na komi puhi ke dika vaghagna kena eia ara hutuda i hau. ⁷ Ati saghoi maimanihihia na komi ngunguju vaghagna kekeha itadia kena eia. Na komi Rioriso ke Tabu kena velea vaghagna iaani eidia imarea, "Leghugna kena vanga mena kou, imarea kena sokara hadi mena eia na komi ragi ke dika nidia mara na bongihehe."⁸ Mati saghoi nere duadia arahai kena boi ara tauda vaghagna kekeha itadia kena eia. God ke fatera me tutughu tolu na toghai tinoni itadia kena thehe tagna sina dani. ⁹ E boi jino katida eia na komi puhi ke dika bali adoa a Krai keda fateghita ba teo. Kekeha ara hutuda kena eia na puhi iangeni, ma God ke vetula na komi poli bali vathehera.† ¹⁰ Mati saghoi velehouhorura arahai kena batughita vaghagna kekeha itadia kena eia tagna a Moses. A God ke vetula nigna na enjel i thehe bali vathehera.‡

* **9:20** "na komi vetula nidia mara Jiu" Pol ke boi togha salaghe na vetula nigna a Moses, kari na komi vetula tavogha kena leghua mara Jiu. Na komi vetula iraani, vaghagna na sogivaughithatha, ma na komi vetula eigna na vanga, ma na komi dani kena ghaghana bohea mara Jiu. * **10:4** Kori vido na komi tinonidia Israel kena taetaveti kori meleha ke gou, e rua na maghavu a Moses ke thabuhia na ghahira ma na bea ke salala au. Reghia Eksodas 17:1-7; Nambas 20:1-13. Mara Jiu kena vaututunia e rua na titono iangeni ke tateli aua a God ke hera na komi tinonidia Israel sina ghahira bali taveti duadia kori meleha ke gou. † **10:9** Reghia Nambas 21: 5-6 ‡ **10:10** Reghia Nambas 16:41-49

¹¹ Na komi fata irangeni ke padara ara hutuda bali velepuhghita. Mena risora horu tadia na komi Rioriso ke Tabu bali vavotughita ighita kati mono tadia na komi vagougovui dani iraani gi e tabiru mai a Jisas. ¹² Na vunegna iangeni, oti reireghi toke ghamu ighamu koti ghaghana koti tangomana na sokara ngasi kori vido ke mai na auau itamiu. Sa fata moti sikili kori koakoa. ¹³ Keana oti saghoi havaghinia na komi auau ke mai itamiu, irangeni na komi auau ke ado mai tadia arahai tavogha. Ma a God ke ei hahalia na hava ke taluhaghorea, imanea keda boi lubatia na auau keda heta vano tagna na hava koti tangomana na sokara pungusiagna. Kori vido na auau keda mai itamiu, God keda tuhua vanigham na hangana kotida leghua eigna kotida sokara ngasi moti boi sikili. ¹⁴ Keana ara kulagu kiloau, a God keda hatheghamu vamua gi kotida saghoi maimanihihia na komi ngunguju.

Saghoi Vajotha Na Maimanihihiagna Na Komi Ngunguju Ma Na Vanga Tabu

¹⁵ Na vunegna ighamu na komi tinoni thaothadogha, oti faefatea ghehemiu na hava kuda veleghamu ikeagaieni. ¹⁶ Kori Vanga Tabu ighita kati veletokea a God eigna na waen kati kouvia. Na kouviagna na waen iangeni, na sakai hatiagna na komi fata ke toke ke mai itada tagna na valuluagna na ghaughabuagna a Krai. Ma na ghaniagna na bred kati viovioda, na sakai hatiagna na komi fata ke toke ke mai itada tagna na vattheagna na tonogna a Krai. ¹⁷ Na vunegna ighita kati sakai ghania sikei vamua na bred, toke ighita kati sethe, ighita kati sikei vamua na tono.

¹⁸ Oti togha tabirua na komi tinonidia Israel. Kori vido kena ghania na hava kena havughaghia tagna na olta, imarea kena tateli aua kena sakai maimanihihia a God. ¹⁹ Ehava? Inau ku velea na havughaghi tagna na ngunguju tangomana keda hathea ahai? Mu velea mua na ngunguju na fata ke tutuni? ²⁰ Teo! E bosu ai! Na havughaghi kena eia na komi tinoni bongihehe, imarea kena eia itadia na komi tidatho, boi a God. Mi inau ku bosu magnahaghinighamu gi kotida mono haidu duadia na komi tidatho. ²¹ E boi jino gi kotida kou tagna na hinao nigna a Lod, kari oti ghoi kou mua tagna na hinao nigna na tidatho. Me boi jino gi kotida ghania na bred kori vangatabu bali vahaihadia a Lod, kari oti ghoi ghania mua na vanga bali vahaihadia na tidatho. ²² Gi kotida ghania na vanga bali vahaihadia na tidatho, a God keda tahotha eigna ighamu koti boi maimanihihia vamua imanea. Ehava? Gi kotida eia iangeni, ighamu tangomana na sokara pungusiagna na papara a God keda eia itamiu?

²³ Kekeha itamiu koti titiono vaghagna iaani, "Ighita kati mamaluha eigna katida eia vamua na komi fata gougovu kati magnahaghinia." Keana inau ku veleghamu, kekeha fata kati magnahaghinia na eiagna boi tangomana keda hathera arahai tavogha. ²⁴ Oti saghoi togha na eiagna na hava koti magnahaghinia, kari oti togha na eiagna na hava keda hathera arahai tavogha.

²⁵ E jino vamua kotida ghania na komi fata ke mono kori vathe bali salemua na komi vinalidia na komi fata kaukagu. Moti saghoi huatira ena havughaghia itadia na komi ngunguju ba teo. ²⁶ Na komi vanga gougovu e toke vamua bali vanga eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea vaghagna iaani, "Na maramagna ma na komi fata gougovu ikoragna na nigna a Lod."

²⁷ Gi sina tinoni bongihehe keda hulaghinigho bali vano vanga duagna, mo magnahaghinia na vano duagna, o ghania vamua na komi vanga ke hegho. Mo saghoi huatiagna ena havughaghia na vanga iangeni tadia na komi ngunguju ba teo. ²⁸ Keana gi sa tinoni keda velegho, "Na vanga iaani kena havughaghia tadia na komi ngunguju," o saghoi ghania, eigna e boi toke gi kotida diadikala na ghaghanagna ahai ke velegho. ²⁹ Toke na ghaniagna na vanga iangeni ke toke vamua kori ghaghanamu, o saghoi ghania eigna kori ghaghanagna ahai ke velegho, na ghaniagna e boi toke.

Da kekeha itamiu oti toatogha vaghagna iaani, "Ehava gi kuda boi eia na fata ku adoa ke jino eigna na tinoni tavogha ke toatogha ke dika? ³⁰ Gi inau kuda veletokea a God eigna na vanga, ehava gi kedana haghore diadikalau eigna ku ghania?"

³¹ Oti saghoi toatogha vaghagna iangeni. Keana kori vido koti vanga ba kou ba eia sa fata tavogha, oti eia eigna kedana veletokea a God na komi tinoni. ³² Oti saghoi eia sa fata keda diadikala na ghaghanagna ahai tavogha, toke keda Jiu, ba boi Jiu, ba na tinoni kiloau. ³³ Oti leghua na puhigu eigna inau ku magnahaghinia na hatheragna na komi tinoni tadia na komi fata ku eia. Inau ku bosu togha vamua na hava keda hatheu ghehegu, keana inau ku togha na hava keda hathera arahai tavogha eigna kedana hatia na havi ke teo na govugna.

11

¹ Moti leghua na puhigu vaghagna inau ku leghua na puhigna a Krai.

Na Puihi Maimanihihiagna A God Ke Jino

² Inau ku veletokeghamu eigna koti boi havaghinia na puhi havigu, moti leghua na velepuhi ke tutuni ku velepuhighamu. ³ Kari inau ku magnahaghinighamu gi kotida adoa mua a Krai na vunaghigna na mane, na mane na vunaghigna a taugna, ma a God na vunaghigna a Krai. ⁴ Na vunegna iangeni, gi keda tautafua na ulugna na mane kori vido ke tarai ba titionoa na komi haghore a God ke hea, imanea ke vahouhorua a Krai. ⁵ Keana gi keda boi tautafua na ulugna na vaivine kori vido ke tarai ba titionoa na komi haghore a God ke hea, iia ke vahouhorua a taugna. Na hava ke eia na vaivine iangeni e nanaba vamua gi keda ghothahia na ulugna. ⁶ Gi na vaivine keda boi tautafua na ulugna, e naba iia keda utuhi kudoa na sesehugna. Keana na vunegna na vaivine ke utuhi kudoa na sesehugna ba ghothahia na ulugna keda maomamo, e toke iia keda tautafua na ulugna.

⁷ Keana e boi jino na mane keda tautafua na ulugna kori vido ke tarai, eigna a God ke vavuha na mane eigna keda vaghagna imanea ghehegna. Ma na mane ke tateli aua nigna na mana a God. Keana na vaivine keda tautafua na ulugna eigna iia ke tateli aua nigna na mana na mane.* ⁸ Iangeni e tutuni eigna a God ke boi vavuha na mane tagna na vaivine, kari na vaivine tagna na mane. ⁹ Ma a God ke boi vavuha na mane bali hathea na vaivine, kari na vaivine bali hathea na mane. ¹⁰ Na vunegna iangeni, ma na vunegna na komi enjel, na koi vaivine kedana tautafua na uludia. Iangeni na vaughithatha iira kena mono saragna na mana nidia ara taudia.

¹¹ Kori nida na mono haidu duagna a Lod Jisas, ighita boi tangomana katida sokara gheheda. Na vaivine teo keda sokara sania na mane, ma na mane teo keda sokara sania na vaivine. ¹² Iangeni e tutuni eigna leghugna a God ke vavuha na vaivine tagna na mane ke kidi mono, mara mane gougovu kena havi mai tadia na koi vaivine. Kari a God ke vavuhara mara na mane, ma na koi vaivine, ma na komi fata gougovu.

¹³ Ehava na ghaghanamiu? Gi keda boi tautafua na ulugna na vaivine kori vido ke tarai tagna a God, e jino ba teo? ¹⁴ Ighita gougovu kati adoa gi keda talua na sesehugna na mane me teve, iangeni keda vamaomamo. ¹⁵ Keana ighita kati adoa mua gi keda talua na sesehugna na vaivine me teve, iangeni keda vatotokelelaghagna na dodorogna eigna a God ke hea na sesehugna ke teve bali tautafua na ulugna. ¹⁶ Gi kekeha tinoni itamiu kedana magnahaghinia na rihu haohaghore eigna na puhi iaani, inau kuda velera ighami ma na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha tavogha, e teo sa puhi mua ke tavogha kiti leghua kori tarai.

Na Puihi Ke Jino Kori Haidu Bali Eia Na Vanga Tabu

(Matiu 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20)

¹⁷ Tagna na hava kuda veleghamu ikeagaieni, vahotha puala kuda veletokeghamu eigna teo sa fata ke toke ke au mai tadia na komi nimiu na haidu bali maimanihihia a God. Teo! Na komi nimiu na haidu ke diadikala vamua nimiu na vaututuni. ¹⁸ Ke nagho, inau ku rongovia ighamu koti mono thevurua kori vido koti hathatano haidu bali tarai. Mi inau ku toatogha da kekeha tutuni e mono mua koragna na rorongo iangeni, ¹⁹ eigna kori maramagna iaani na thevurua ke ado mono bali tateli aua ahai ke pukuni leghua a God ma ahai ke piapilau vamua.

²⁰ Kori vido koti haidu bali vanga haidu gi eia na Vanga Tabu, ighamu koti ei hahia eigna koti boi leghua na pukuni puhigna. ²¹ Inau ku adoa iaani e tutuni eigna ku rongovia kekeha itamiu koti ghani saisamia ghamiu na vanga moti boi kemulia itadia arahai tavogha. Na vunegna iangeni, kekeha itamiu kena rofo mi kekeha kena mahu mena memee kori kou. ²² Gi kotida magnahaghinia kotida vanga moti kou ghehemiu, ehava gi oti boi eia kori vathemiu gi oti hathatano haidu? Na puhi koti eia iangeni ke tateli aua ighamu koti boi ghaghana bohea na kiloau nigna a God, moti toatogha e toke vamua kotida vamaomamora na komi tinoni kuma. Na hava kuda veleghamu na? E toke gi inau kuda veletokeghamu? Teo! Inau kuda boi veletokeghamu!

²³ Na velepuhi ku velepuhighamu eigna na Vanga Tabu, inau ku hatia maia tagna a Lod. Kori bongi a Jiudas ke peroa a Lod Jisas, a Jisas ke tangolia na bred, ²⁴ me veletokea a God gi e vidoa me velea, "Iaani na tonogu bali eimiu ghamu. Oti eia vaghagna iaani bali togha tabiruu inau." ²⁵ Leghugna kena govu na vanga, a Jisas ke hatia na hinao me anira, "Na waen iaani, na taluhaghore haehathe^f ke mathangani a God ke hera na

* **11:7** Kori vido na komi tinoni kiloau kena haidu bali tarai, imarea kena maimanihihia a God me jino imarea kedana tatelia au vamua nigna na mana. Na vunegna iangeni, e jino mara mane kedana boi tautafua na uludia kori vido kena tarai eigna kena tateli aua nigna na mana a God. Keana na vunegna na koi vaivine kena tateli aua na mana nidia mara mane, e jino gi kedana tautafua na uludia kori vido kena maimanihihia a God. † **11:25** "taluhaghore haehathe" Reghia kori Diksonari

komi tinoni. Na ghaughabuagu iaani keda kaputi ngasia na taluhaghore iangeni. Oti eia vaghagna iaani leuleghu maghavu koti kouvia bali togha tabiruu inau.”²⁶ Inau ku ghoi veleghamu na velepuhi iaani eigna leuleghu maghavu koti ghania na bred iaani moti kouvia na waen iaani, ighamu koti tuturi aua na Rorongo ke Toke eigna na theheagna a Lod eida ighita. Ma na tuturi auagna na theheagna a Lod kori Vanga Tabu keda boi govu me ghioghilei ghoi tabiru mai a Jisas.

²⁷ Na vunegna iangeni, gi ahai keda boi ghaghana bohea na ghaniagna na bred ma na kouviagna na waen kori Vanga Tabu, imanea ke koakoa pungusia na tonogna ma na ghaughabuagna a Lod.²⁸ Me toke ighita katida kidi hiroa mati vajinoa na havida gi ati ghania na bred mati kouvia na waen.²⁹ Ighita katida eia iangeni eigna ahai ke boi ghaghana bohea na tonogna a Krai kori vido ke ghania na bred me kouvia na waen, a God keda vapara.³⁰ Iangeni na vunegna sethe itamiu kena lae mena vahaghi, mi kekeha itamiu kena thehe.³¹ Gi kotida kidi hiroa moti vajinoa na havimiu, a God keda boi vaparaghamu vaghagna iangeni.³² Keana na vaparaghamu a God ke eia itamiu, imanea ke eia bali vajinoghamu eigna kotida boi hatia na papara hutu imanea keda eia tadia na komi tinoni kena boi vaututuni.

³³ Ara kulagu kiloau, inau ku veleghamu na komi fata iraani eigna ku magnahagh-inighamu gougovu kotida kidi hathatano haidu, gi oti vanga haidu moti eia na Vanga Tabu.³⁴ Gi ahai itamiu keda rofo, imanea keda kidi vanga kori vathegna. Gi keda ai, a God keda boi vaparaghamu eigna na komi haidu koti eia.

Kekeha fata tavogha, boi tangomana keda vajinoghamu ikeagaieni. Inau keda eia kori vido keda atu itamiu.

12

Na Tarunga ke Tabu Ke Heghita Soasopa Sonihathavu

¹ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinia kotida adoa toetokea na hava ke tutuni eigna na komi sonihathavu ke heghita na Tarunga ke Tabu.² Ighamu koti adoa kori vido koti talu bongihehe mua, imarea kena batu hahi ghamu moti maimanihihia na komi ngunguju kena boi tangomana na haohaghore.³ Mu magnahaghinighamu kotida adoa gi na Tarunga ke Tabu nigna a God keda batua sina tinoni, imanea teo keda haghore diadikala a Jisas. Me teo ahai ke tangomana na tuturi auagna a Lod Jisas na vunaghigna, gi keda boi batua na Tarunga ke Tabu.*

⁴ Na komi sonihathavu e taotavogha, kari e mai gougovu tagna sikei vamua na Tarunga ke Tabu.⁵ Na komi agutu koragna na kiloau ena taotavogha, kari ighita gougovu kati agutu vania sikei vamua na nida a Lod.⁶ Nida na komi agutu ighita na komi tinoni kiloau, na sagharodia ke taotavogha, kari sikei vamua a God ke agutu itada ghita gougovu tadia na komi agutu kati eia vania.

⁷ Na Tarunga ke Tabu ke heghita soasopa sonihathavu eigna katida hathera na komi tinoni kiloau.⁸ Na Tarunga ke Tabu ke hera kekeha tinoni na sonihathavu bali titiono kori thaothadogha ke mai tagna a God, mi kekeha na sonihathavu bali adoa na hava ke boi adoa ahai tavogha.⁹ Me sikei vamua na Tarunga ke Tabu iangeni ke hera kekeha tinoni na vaututuni ke heta puala, mi kekeha na sonihathavu bali vatoke tabirura arahai kena vahaghi.¹⁰ Imanea ke hera kekeha na sonihathavu bali eia na komi reghithehe, mi kekeha na sonihathavu bali titionoa na haghore ke hera a God. Kekeha, na Tarunga ke Tabu ke hera na sonihathavu bali adoa na haghore ke tuturi aua sa tinoni ke mai tagna a God ba teo. Mi kekeha, imanea ke hera na sonihathavu bali haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, mi tadia kekeha, na sonihathavu bali unuhia na ghaghana koragna na komi haghore ke taotavogha irangeni.¹¹ Na komi sonihathavu gougovu iraani, sikei vamua na Tarunga ke Tabu ke heghita soasopa, leghuagna nigna na vanohehe.

Ighita Na Komi Viovidogna Sikei Vamua Na Tono, E Toke Gi Katida Sakai Agutu Haidu

¹² Toke na tono ke sethe na viovidogna, sikei vamua na tono. Vaghagna vamua iangeni ighita na tonogna a Krai.¹³ Kekeha itada kena Jiu, kekeha kena boi Jiu, kekeha kena tinoni seka, mi kekeha kena mamaluha. Keana ighita gougovu kati siuvitabu tagna sikei vamua na Tarunga ke Tabu eigna katida mono kori sikei vamua na tono. Ma a God ke

* **12:3** Kori vido mara i Korin kena maimanihihia na komi ngunguju i hau, da imarea kena titiono kori haghore tavogha kori nidia na mana na komi tidatho. Poi ke magnahaghinira eigna kedana adoa na haohaghore tadia na komi haghore tavogha ke boi tateli aua na Tarunga ke Tabu ke mono duadia, keana na titonoagna na komi haghore ke vahaihadia a Jisas ke tateli aua na Tarunga ke Tabu ke mono duadia.

heghita ighita gougovu sikei vamua na Tarunga ke Tabu iangeni eigna keda mono kori havidia.

¹⁴ E tutuni na tono ke sethe na viovidogna me boi sikei vamua. ¹⁵ Da na nae keda velea, “Na vunegna inau ku boi na lima, inau ku boi na vidogna na tono.” Toke keda velea iangeni, na nae ke totho vamua tagna na tono. ¹⁶ Da na kuli keda velea, “Na vunegna inau ku boi na mata, inau ku boi na vidogna na tono.” Toke keda velea iangeni, na kuli ke totho vamua tagna na tono. ¹⁷ Gi na tono doudolu na mata vamua, e boi tangomana na vaovarongo. Gi na tono doudolu na kuli vamua, e boi tangomana na hihighini. ¹⁸ Keana e bosu ai, eigna a God ke boa na komi viovidogna na tono tagna kena mono leghuagna nigna na vanohehe. ¹⁹ Boi na pukuni tono keda nanaba vamua na komi viovidogna. ²⁰ Keana na hava ke tututuni, sethe na viovidogna tagna sikei vamua na tono.

²¹ Na mata teo keda veleagna na lima, “Inau ku bosu magnahaghinia nimua na haehathe.” Ma na ulu teo keda veleagna e rua na nae, “Romiu na haehathe, inau ku bosu magnahaghinia.” ²² Vahotha kedana velea iangeni, eigna na komi viovidogna na tono kati toatogha kena lae, irangeni na komi naghoi viovidogna. ²³ Ma na komi viovidogna na tono kati toatogha ke boi nagho, irangeni na komi viovidogna ighita kati kaikaliti toetokera. Ma na komi viovidogna kati maomamo nida itadia, irangeni na komi viovidogna kati ado pipisi polora. ²⁴ Keana na komi viovidogna kati boi maomamo itadia, irangeni ighita kati boi toggha na poloragna. Kori vido a God ke boa haidua na komi viovidogna na tonoda, imanea ke hera na komi naghoi agutu itadia na komi viovidogna kati maomamo itadia. ²⁵ Imanea ke eia iangeni eigna na komi viovidogna na tonoda kedana sakai agutu haidu, mena kaliti toetokera na komi viovidogna ke taotavogha. ²⁶ Gi sina vidogna na tono keda papara, na komi viovidogna gougovu kedana papara duagna. Gi kedana vahaihadia sina vidogna na tono, na komi viovidogna na tono kedana tootogha duagna.

²⁷ Ighamu gougovu na tonogna a Krai, me siesikei itamui na viovidogna na tonogna imanea. ²⁸ God ke heghita soasopa na agutu katida eia kori kiloau. Iraani kekeha agutu ke heghita: Ke nagho, mara na vetula. Varuagna, arahai kena titiono na haghore a God ke hera. Vatolugna, mara na velepuhi. Govu, gi arahai a God ke hera na mana bali eia na komi reghithehe, ma arahai kena tangomana na vatoke tabiruragna arahai kena vahaghi, ma arahai kena hathera na komi tinoni kena papara kori havidia, ma arahai kena thaothadogha kori reireghiagna na kiloau, ma arahai kena haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha. ²⁹ Ehava? Ighita gougovu mara na vetula? Ba ighita goughovu katida titiono na haghore a God ke heghita, ba velepuhira na komi tinoni, ba eia na komi reghithehe? Teo! ³⁰ Ehava? Ighita gougovu katida vatoke tabirura arahai kena vahaghi, ba haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, ba unuhia na ghaghana koragna na komi haghore ke taotavogha? ³¹ Teo! Siesikei itada boi tanomana katida hatia na komi sonihathavu gougovu, kari e toke kotida magnahaghinia na hatiagna na komi sonihathavu ke pukuni hathera arahai tavogha.

Keana ikeagaieni inau kudu titiono vanighamui eigna na puhi ke toke vanao tadia na komi sonihathavu.

13

Na Dotho Na Fata Ke Nagho Vano

¹ Gi inau kudu haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha kori maramagna na na haghoredia na komi enjel, kari teo na dotho itagua, na haghoregu keda vaghagna na koko kena hai kidolia ba na tavuli kena hai ifua. ² Gi kudu mono nigua na sonihathavu bali titiono na haghore ke heu a God, mu thaothadoghagna na komi fata a God ke boi tateli aua, mu ado na komi fata gougovu, ma na nigua na voututuni ke heta puala nabagna na riuagna na suasupa, kari teo na dotho itagua, inau na hai tinoni vavaha vamua. ³ Gi kudu hera na komi tinoni kuma nigua na komi fata, mu lubatia na tonogu tadia nigua na komi thevuioka eigna kedana pughuli vatheheu kori joto, kari e teo na dotho itagua, inau kudu boi hatia sa fata ke toke.

⁴ Ahai ke mono na dotho itagna, imanea ke taluleghu me eia na komi fata ke toke vanira arahai tavogha. Imanea ke boi tahotha, me boi tautalunagho, me boi titiono vahaihadia ghehegna. ⁵ Ahai ke mono na dotho itagna ke boi vamaomamora arahai tavogha, me boi toggha imanea ghehegna vamua, me boi saisami na dikatagna, me boi toggha hahalia na komi hahi arahai tavogha kena eia itagna. ⁶ Ahai ke mono na dotho itagna, imanea ke boi tootogha eigna na komi fata ke dika, kari e tootogha eigna na komi fata ke tutuni. ⁷ Imanea ke ghathapaku kori vido ke pada na papara, me voututunia hahali a

God. Mi manea ke vaututunia a God keda eia na hava ke taluhaghorea, me sokara ngasi hahali.

⁸ Na dotho teo keda govu. Keana na sonihathavu bali titiono na haghore ke mai tagna a God keda govu. Ma na sonihathavu bali haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, ma na sonihathavu bali adoa na hava ke boi adoa ahai tavogha, irangeni keda govu mua. ⁹ Ikeagaieni ighita kati adoa na ghathi vidogna vamua na komi fata gougovu, ma na sonihathavu bali titiono na haghore ke mai tagna a God ke tateli aua na ghathi vidogna iso vamua na komi ghaghanagna. ¹⁰ Kori vido na vagougovui maghavu keda mai, na komi sonihathavu irangeni keda govu. ¹¹ Kori vido garigu, nigua na haohaghore, ma na nigua na thaothadogha ke vaghagna na gari. Keana kori vido inau ku hutu hadi, inau ku vagovua na komi puhigna na gari. ¹² Ikeagaieni, nida na thaothadogha eigna a God ke boi rae hutu. Vaghagna ighita kati reghia na totohgalegna imanea kori tiro ke boi pukuni raraha. Keana ivughei valiha ighita katida reghia mati thaothadoghagna na komi fata gougovu kori matada gheheda. Kori vido iangeni, ighita katida pukuni ado toetokea a God vaghagna vamua imanea ke adoghita.

¹³ Tolu na puhi keda talu mono thovohaliu: na vaututuni, na rouronu tagna na komi fata ke toke a God keda heghita, ma na dotho. Kari na naghoi fata itadia, na dotho.

14

Na Sonihathavu Bali Haohaghore Tadia Na Komi Haghore Ke Taotavogha, Boi Na Naghoi Sonihathavu

¹ Oti leghua hahalia na puhi dotho moti magnahaghinia na hatiragna na komi sonihathavu nigua na Tarunga ke Tabu, haluhadi na sonihathavu bali titiono na haghore ke mai tagna a God. ² Inau ku velea iaani eigna ahai ke haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, imanea ke haohaghore tagna a God vamua, boi tadia na komi tinoni. Imanea ke haohaghore kori nigua na mana na Tarunga ke Tabu, keana teo ahai ke thaothadoghagna na haghoregna. Na ghaghana koragna na hava ke velea ke talu mono polo mua. ³ Keana ahai ke titiono na haghore a God ke hea, imanea ke titiono vanira na komi tinoni me vaheta nidia na vaututuni. Mi manea ke vaheta mua na ghaghanadia me vasulara. ⁴ Ahai ke haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, imanea ke vaheta nigua na vaututuni ghehegna. Kari ahai ke titiono na haghore a God ke hea, imanea ke vaheta nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau gougovu. ⁵ Gi ighamu gougovu kotida tangomana na haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, inau kuda totogo. Keana inau kuda totogo hutu vano mua gi ighamu gougovu kotida tangomana na titionoagna na haghore ke mai tagna a God. Eigna ahai ke titiono na haghore a God ke hea, imanea ke hathera na komi tinoni kiloau, kari ahai ke haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, imanea ke boi hathera. Keana, gi keda mono sa tinoni bali unuhia na ghaghana koragna na komi haghore ke taotavogha, imanea keda hathera mua na komi tinoni kiloau.

⁶ Ara kulagu kiloau, gi inau kuda mai mu haohaghore itamiu tadia na komi haghore ke taotavogha, iangeni keda boi hatheghamu. Keana gi kuda mai mu titiono vanighamu na hava a God ke tatelia vaniu, ba hatheghamu eigna kotida thaothadoghagna kekeha fata koti boi adoa mua, ba titiono itamiu na haghore a God ke heu, ba velepuhighamu kekeha velepuhi, iangeni keda pukuni hatheghamu. ⁷ Vaghagna vamua iangeni na komi fata vaghagna na ifu ma na kodili ke teo sa havi itadia. Gi na tinoni keda hai iuifu kilili vamua, teo katida adoa na sale ke iuifu leghua. ⁸ Gi na mane bali ifu tavuli keda boi ifua heta, teo ahai keda kaikaliti bali rihu. ⁹ Vaghagna vamua iangeni tamiu ighamu. Gi kotida haohaghore tadia na komi tinoni kori haohaghore kena boi adoa, imanea teo kedana thaothadoghagna na hava koti velera moti hai titiono nimiu vamua. ¹⁰ Kori maramagna iaani sethe na haghore ke taotavogha. Mi tadia arahai kena haohaghore tagna sina haghore vamua, na haghore iangeni ke mono na ghaghana ikoragna. ¹¹ Keana gi sina tinoni keda titiono vaniu kori haghore ku boi adoa, roghami kuruda veidodorovighi vaghagna e rua na tinoni eidia e rua na moumolu tavogha. ¹² Na vunegna ighamu koti pukuni magnahaghinia na hatiragna na komi sonihathavu nigua na Tarunga ke Tabu, oti hatia na hetamiu na hatiragna na komi sonihathavu keda pukuni vaheta nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau.

¹³ Na vunegna iangeni, ahai keda haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, imanea keda tarai kaea a God eigna keda hea na sonihathavu bali unuhia na ghaghana koragna na hava ke velea. ¹⁴ Kori vido ku tarai tagna a God kori haghore ke taotavogha, na tarungaghu ke tarai, kari na ghaghanagu ke boi leghua. ¹⁵ Na vunegna ke ai, na hava kuda eia na? Inau kuda tarai kori tarungagu kori haghore ke taotavogha, kari inau kuda

tarai mua kori haghore ku adoa ma na ghaghanagu ke tangomana na leghuagna. Mi nau kuda sale vania a God kori tarungagu kori haghore ke taotavogha, kari inau kuda sale mua kori haghore ku adoa. ¹⁶ Gi koda veletokea a God kori haghore taotavogha ke hegho na Tarunga ke Tabu, arahai kena maimanihihia a God duamu boi tangomana kedana velea "Amen," eigna imarea kena boi thaothadoghagna na hava ko velea. ¹⁷ Toke na veletokeagna a God ko eia ke toke puala, e boi hathera arahai kena mono duamu.

¹⁸ Inau ku veletokea a God eigna sethe na maghavu inau ku haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, kari ighamu boi sethe na maghavu koti eia. ¹⁹ Keana kori vido ku tarai duadia na komi tinoni kiloau, gi kuda velepuhira tagna e lima vamua na haghore kena thaothadoghagna, iangeni keda toke vano tagna na vele auagna salaghe na toghai haghore kori haghore ke taotavogha.

²⁰ Ara kulagu, kori ghaghanamiu, oti saghoi vaghadia na komi gari. Teo. Kori ghaghanamiu oti vaghadia na komi tinoni puhi. Keana kori eiagna na komi fata ke dika, e toke ighamu kotida vaghadia na komi meomeo. ²¹ Kori vido a God ke dikatagna itadia na komi tinonidia Israel, imanea ke titiono vaghagna iaani tadia na komi Rioriso ke Tabu,

"Inau kuda vetulara arahai tavogha kena haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha

eigna kedana titiono na haghoregu itadia.

Keda ai huju, nigua na komi tinoni kedana bosu magnahaghinia na rongoviagna na haghoregu."

²² Tagna iaani kati reghia na sonihathavu bali haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, boi na vaughithatha tadia arahai kena vaututuni, keana na vaughithatha tadia arahai kena boi vaututuni eigna kedana adoa a God ke boi totogo eidia. Ma na sonihathavu bali titiono na haghore ke mai tagna a God, boi na vaughithatha tadia arahai kena boi vaututuni, keana na vaughithatha tadia arahai kena vaututuni eigna kedana adoa a God ke totogo eidia. ²³ Gi ighamu na komi tinoni kiloau kotida sakai haidu moti haohaghore gougovu tadia na komi haghore ke taotavogha, kari kekeha tinoni kena boi thaothadoghagna na velepuhi eigna a Krai, ba kekeha tinoni bongihehe kedana haghe mai, kori vido kena rongovighamu imarea kedana ghaghana ighamu koti mee. ²⁴ Keana gi kedana haghe mai kori vido ighamu gougovu koti titiono na haghore a God ke heghamu, na komi fata koti titiono keda tateli vanira imarea na tinoni koakoa. Na komi fata kena rongovia keda tateli vanira mua a God keda fatera, ²⁵ ma na komi fata ke dika ke mono polo kori havidia keda tate au. Gi imarea kedana torongaghi tuturu horu mena maimanihihia a God. Mi marea kedana titiono aua vaghagna iaani, "E tutuni a God ke mono duamiu eeni!"

Na Puhi Ke Jino Kori Tarai

²⁶ Ara kulagu kiloau, na hava ku toatogha eidia na komi fata irangeni ke vaghagna iaani. Kori vido ighamu koti sakai haidu bali tarai, e toke gi kotida eia na komi fata iraani: na sale, ma na velepuhi, ma na vele auagna na hava a God ke tateli aua, ma na haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha, ma na unuhiagna na ghaghana koragna na komi haghore ke taotavogha irangeni. Na komi fata iraani, ighamu kotida eia bali vaheta nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau. ²⁷ E rua be tolu na tinoni vamua kedana haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha. Keana imarea kedana saghoi sakai haohaghore. Me sina tinoni keda unuhia na ghaghana koragna na hava kena velea. ²⁸ Gi keda boi mono sa tinoni bali unuhia na ghaghana koragna, ahai ke haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha keda mono bughoro vamua kori haidu. Imanea keda haohaghore itagna a God vamua bali hathea ghehegna.

²⁹ Rua be tolu na tinoni vamua kedana titiono na haghore ke hera a God, ma arahai kena vaovarongo itadia kedana faefatea eigna kedana adoa na haghore iangeni ke mai tagna a God ba teo. ³⁰ Kori vido sina tinoni ke titiono na haghore a God keda hea, kari a God ke hea na haghore tagna sina tinoni tavogha ke nohe ngengeni, ahai ke kidi titiono keda soto. ³¹ Kori puhi iaani, ighamu siesikei kotida titiono na haghore ke heghamu a God eigna ighamu gougovu kotida hatia na velepuhi, moti heta vano mua kori nimiu na vaututuni. ³² Aarahai kena hatia na sonihathavu bali titiono na haghore a God ke hera, imarea tangomana kedana vasatora ghehedua kori vido ahai tavogha ke magnahaghinia na titiono. ³³ Ighamu kotida leghua na komi fata iraani, eigna a God ke bosu magnahaghinighita katida hai eiada kililia na komi fata kori kiloau. Teo. Imanea ke

magnahagnighita katida mono haidu toetoke. Iaani na puhi kedana eia na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha gougovu.

³⁴ Kori vido ighamu koti haidu bali tarai, na koi vaivine kedana mono bughoro. E boi jino iira kedana haohaghore. Iira kedana mono sasaradia ara taudia vaghagna na komi vetula nigna a Moses kena velea. ³⁵ Gi kedana magnahaghinia na adoagna sa fata, iira kedana huatira ara taudia kori vido kedana tabiru kori vathedia, eigna e boi jino gi kedana haohaghore kori vido na komi tinoni kiloau kena sakai tarai.

³⁶ Na vunegna ighamu koti boi sikei na ghaghanamiu duagu, inau ku huatighamu vaghagna iaani. Ehava? Kori ghaghanamiu na Rorongo ke Toke nigna God ke turughu mai itamiu, ba e jufu mai itamiu vamua? E bosu ai! ³⁷ Ahai itamiu ke ghaghana imanea na tinoni bali titionoa na haghore ke mai tagna a God, ba e hatia na sonihathavu nigna na Tarunga ke Tabu, e toke imanea keda adoa na komi fata ku risoa atu itamiu, irangeni na komi vetula ke mai tagna a Lod Jisas. ³⁸ Gi imanea keda boi magnahaghinia na rongoviagna na haghore iaani, ighamu huju oti saghoi vaovarongo tagna na hava ke velea.

³⁹ Ara kulagu kiloau, oti hatia na hetamiu na hatiagna na sonihathavu bali titionoa na haghore ke mai tagna a God. Kari oti saghoi lutira na komi tinoni na haohaghore tadia na komi haghore ke taotavogha. ⁴⁰ Keana na komi fata gougovu koti eia kori nimiu na haidu bali tarai, oti eia kori puhi ke jino moti leghua na vetulagna.

15

A Jisas Krai Ke Sokara Tabiru Kori Thehe

¹ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinia kuda ghoi veleghamu ghua na Rorongo ke Toke ku kidi titionoa ghohi itamiu. Ighamu koti vaututunia na Rorongo ke Toke iangeni, ma na nimiu na vaututuni ke sokara ngasi popogna. ² Ma na Rorongo ke Toke iangeni ku titionoa vanighamu, na fata ke vahavighamu, gi kotida vaututunia hahali. Keana gi kotida boi vaututunia hahali, nimiu na vaututuni e teo sa vunegna.

³ Inau ku titono vanighamu na komi naghoi velepuhi ku hatia iraani: A Krai ke thehe eigna na paluhada vaghagna vamua kena risoa mara na profet tadia na komi Rioriso ke Tabu. ⁴ Imarea kena gilua, mi kori vatolugna na dani a God ke vasokara tabirua kori thehe vaghagna kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu. ⁵ Imanea ke tate vania a Pita, gi tadia mara salaghe rua na mane vetula. ⁶ Leghugna iangeni, imanea ke tate mua tadia e lima na hathangatu tomaghai tinoni kena vaututuni kori vido kena mono haidu. Sethe itadia kena talu havi mua, kari kekeha itadia kena thehe ghohi. ⁷ Gi a Jisas ke tate vania a Jemes, mi leghugna iangeni tadia mara na vetula gougovu.

⁸ Vagovugna, imanea ke tate vaniu inau. Iangeni e jino eigna inau vaghagna na meomeo ke boi kasa mua na danigna me havi. ⁹ Inau ku velea iangeni eigna mara na vetula gougovu kena nagho vano itagua. Ma na vunegna inau ku vaparara na komi tinoni kiloau nigna a God, inau ke boi nabagu na komi tinoni kedana kilougna na mane vetula. ¹⁰ Keana inau sina mane vetula eigna vamua nigna na dotho a God vaniu ke hutu puala. Ma na nigna na dotho vaniu ke mono na sagharogna, eigna inau ku agutu heta vano tadia mara na vetula gougovu. Kari inau ku boi agutu kori nigua na heta ghehegu. Teo. Nigna na sonihathavu a God ke hatheu kori nigua na agutu vania. ¹¹ Boi na fata hutu inau ba mara na vetula tavogha kena eia na agutu iaani, eigna ighami gougovu kiti titionoa sikei vamua na Rorongo ke Toke. Me iangeni na rorongo koti vaututunia.

A God Keda Vasokara Tabirughita Ighita Kati Vaututuni

¹² Na vunegna ighamu koti vaututunia nimami na titono eigna na sokara tabiruagna a Krai kori thehe, ehava gi kekeha itamiu koti velea arahai kena thehe kedana boi sokara tabiru? ¹³ Gi e tutuni arahai kena thehe kedana boi sokara tabiru, a Krai ke boi sokara tabiru ghohi kori thehe. ¹⁴ Gi e tutuni a Krai ke boi sokara tabiru kori thehe, nimami na titono na nimiu na vaututuni e teo sa vunegna. ¹⁵ Me keda tutuni iangeni, ighami kiti pilaunighamu eigna a God, eigna kiti velea ke tutuni imanea ke vasokara tabirua a Krai kori thehe. Keana gi keda tutuni arahai kena thehe kedana boi sokara tabiru, a Krai ke boi havi tabiru ghohi kori thehe. ¹⁶ Hee, gi keda tutuni arahai kena thehe kedana boi sokara tabiru, a God ke boi vasokara tabirua ghohi a Krai. ¹⁷ Gi e tutuni a God ke boi vasokara tabirua a Krai, nimiu na vaututuni ke teo sa vunegna, ma a God ke boi talutavogha na komi pulahamiu. ¹⁸ Gi keda tutuni iangeni, arahai kena vaututuni kena thehe ghohi, imarea kena vano ghohi kori meleha papara. ¹⁹ Gi nida na vaututuni tagna a Krai ke tangomana keda hatheghita kori havidia kori maramagna vamua, e naba imarea kedana rarovighita vano mua tadia na komi tinoni gougovu kori maramagna.

²⁰ Keana e boi ai! Na hava ke tutuni, a Krai ke sokara tabiru ghohi kori thehe. A God ke kidi vasokara tabirua imanea, ma na sokara tabiruagna imanea ke tatelia vanighita a God keda vasokara tabirura mua arahai kena thehe ghohi. ²¹ Na vunegna sina mane, a Adam, ke hati maia na thehe kori maramagna, sina mane ke hati maia mua na sokara tabiru kori thehe. ²² Ighita gougovu katida thehe eigna ighita na vinahuhugna a Adam. Keana arahai gougovu kena vaututunia a Krai, imarea kedana sokara tabiru kori thehe. ²³ Kari e mono na maghavu imarea kedana sokara tabiru kori thehe. A Krai ke kidi sokara tabiru, mi kori vido imanea keda tabiru mai, nigna na komi tinoni gougovu kedana sokara tabiru. ²⁴ Govu, gi na vagovugna na maramagna keda jufu mai. Kori vido iangeni a Krai keda rihura me heta pungusira na komi tidatho ma na nigna na komi thevuioka gougovu. Gi imanea keda hea tabiru na mana tagna a God na Mama eigna keda ghohi vunaghi pungusira na komi fata gougovu. ²⁵ Keana a Krai keda vunaghi pungusira na komi fata me jufu na maghavu keda heta pungusira gougovu nigna na komi thevuioka.

²⁶ Ma na vagovui thevuioka imanea keda diadikala, na thehe. ²⁷ A Krai ke tangomana na eiagna iangeni eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "A God ke hea imanea na mana eigna keda vunaghi pungusia na komi fata gougovu." Toke keda ai, ighita kati adoa a Krai keda boi vunaghi pungusia a God, eigna imanea ghehegna ke hea na mana a Krai. ²⁸ Kori vido keda vunaghi pungusia na komi fata gougovu a Dathegna a God, imanea keda talua horua ghehegna saragna na mana nigna a God ke hea na mana eigna keda vunaghi pungusia na komi fata gougovu. Krai keda eia iangeni eigna a God keda vunaghi pungusia na komi fata gougovu.

²⁹ Gi keda boi tutuni arahai kena thehe ghohi kedana sokara tabiru, ehava gi kekeha tinoni kena siuvitabu kori huhuludia arahai kena thehe ghohi?*" E teo sa vunegna imarea kedana siuvitabu kori huhuludia gi kedana boi sokara tabiru. ³⁰ Gi keda boi tutuni na sokara tabiru, teo kitida sasaa leuleghu maghavu kitida thehe kori vido kiti titiohoa na Rorongo ke Toke. ³¹ Ara kulagu, leuleghu dani inau ku sokara pungusia na thehe! Iangeni e tutuni! Gi keda boi tutuni, e boi tutuni mua inau ku tautalunagho eimiu eigna na nimiu na mono haidu duagna nida a Lod Jisas Krai. ³² Gi e boi tutuni arahai kena thehe kedana sokara tabiru, teo sa fata ke toke keda au mai tagna nigua na sokara pungusiragna na komi tinoni i Efesus kena vaghagna na komi aku ke asi eigna kena magnahaghinia na diadikalaugna. Gi keda boi tutuni na sokara tabiru kori thehe, da e toke vamua ighita katida leghua na haghore iaani, "Ati vanga thauthavu mati kou, eigna ivughei ighita katida thehe."

³³ Oti saghoi lubatia ahai eigna keda pilaunighamu eigna na sokara tabiru kori thehe. Oti saghoi havaghinia na komi haghore iraani, "Na mono haidu duadia arahai kena dika na puhidia ke ado diadikala na puhigna ahai ke jino." ³⁴ Oti tabiru kori ghaghana ke jino moti saghoi eia mua na koakoa. Kekeha itamui oti boi adoa a God, me naba ighamu kotida maomamo eigna iangeni.

Ighita Katida Sokara Tabiru Kori Tono Mathangani

³⁵ Kekeha itamui koti huahuati vaghagna iaani, "Ehava gi arahai kena thehe ghohi kedana sokara tabiru? Gi e tutuni imarea kedana sokara tabiru, na thagi tono hava na tonodia na?" ³⁶ Oti hahi! Oti togha vamua na katura eigna kotida adoa. Na katura koti joua keda kidi thehe. Govu, gi e tangomana na kotu hadi. ³⁷ Ma na katura koti joua, na katura vamua. Kori vido koti joua na katuragna na saau ba na katura tavogha, e teo mua sa tonogna keda kotu hadi. ³⁸ Keana kori vido ke kotu hadi, a God ke hea na katura iangeni na tonogna ke magnahaghinia keda mono itagna. Ma God ke hea na komi thagi katura soasopa tonodia.

³⁹ Vaghaghana vamua iangeni, na komi fata ke haihavi kori maramagna ke mono na tonodia ke taotavogha. Na tinoni, ma na komi fata kaukagu, ma na manu, ma na igha ke boi nanaba na tonodia. ⁴⁰ Na komi fata kori maramagna ke mono na tonodia, ma na komi fata kori maaloa ke mono mua na tonodia. Keana na siladagna na tonodia na komi fata kori maaloa ke tavogha tagna na dodorogna na tonodia na komi fata kori maramagna. ⁴¹ Na siladagna na aho ke tavogha tagna na siladagna na vula, ma na

* **15:29** "kekeha tinoni kena siuvitabu kori huhuludia arahai kena thehe ghohi." E vahotha puala na adoa na pukuni ghaghana koragna iaani. Teo sa rioriso kori na Buka Tabu ke velea iaani na puhi kedana eia na komi tinoni kiloau, mi ghita boi adoa eigna sa tinoni kiloau kena eia na puhi iaani leghugna ke mono a Pol. Na hava kati adoa vamua, a Pol ke titiohoa iaani bali tateli aua imarea kena eia na puhi iaani, imarea kena vaututunia a God keda vasokara tabirura arahai kena thehe.

siladagna na vula ke tavogha tagna na siladadia na komi vaitughu. Ma na siladadia na komi vaitughu ke taotavogha.

⁴² Vaghagna mua iangeni na sokara tabirudia arahai kena thehe. Na tonoda kati gilura keda boto, keana na tonoda a God keda vasokara tabirura keda mono thovohaliu. ⁴³ Na tonoda kati gilura kena lae mena boi toke na dodorodia, keana na tonoda a God keda vasokara tabirura kedana heta mena toke na dodorodia. ⁴⁴ Na tonoda kati gilura, na tonogna na maramagna, keana na tonoda a God keda vasokara tabirura, na tonogna i popo keda vonungia na Tarunga ke Tabu. Vaghagna vamua ke mono na tonogna na maramagna, e mono mua na tonogna i popo keda vavonungia na Tarunga ke Tabu.

⁴⁵ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea na mane ke kidi mono, a Adam, a God ke vavuha me hea na havi. Keana a Kraiss, imanea na vagovui Adam, imanea ke tavogha eigna imanea na tarunga ke heghita na havi. ⁴⁶ Oti saghoi toatogha na tonogna i popo keda vonungia na Tarunga ke Tabu ke kidi mai. Teo. Na tonogna na maramagna ke kidi mai, gi e mai na tonogna i popo keda vonungia na Tarunga ke Tabu. ⁴⁷⁻⁴⁸ Na mane ke kidi mono, a Adam, a God ke vavuha kori thepa, mi ighita gougovu e mono na tonoda ke vaghagna na tonogna imanea. Na varuai Adam, a Kraiss, imanea ke mai i popo. Mi kori vido ighita katida sokara tabiru, ighita keda mono na tonoda ke vaghagna na tonogna a Kraiss ke mai i popo. ⁴⁹ Tutuni! Na tonoda ikeagaieni ke vaghagna na tonogna a Adam ke vavuha kori thepa a God. Keana kori vido kati sokara tabiru kori thehe, na tonoda keda vaghagna na tonogna a Kraiss ke mai i popo.

⁵⁰ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinighamu kotida adoa na tonoda ke mono na vinahi ma na ghaughabua itagna teo keda haghe kori hughuta nigna a God. Na tonoda keda dika me boto boi tangomana keda hatia na havi ke teo na govugna.

⁵¹⁻⁵² Oti vaovarongo toetoke eigna ikeagaieni inau kuda veleghamu na fata a God ke boi tateli aua i hau. Boi ighita gougovu katida thehe, keana kori vido kedana ifua na tavuli kori vagovovui maghavu, na tonoda ighita gougovu keda tughu saisami vaghagna na thauthabugna na mata. Kori vido kedana ifua na tavuli, a God keda vasokara tabirura arahai kena thehe ghohi, mi marea kedana hatia na tonodia keda boi thehe. Mi ighita kati talu havi mua kori vido iangeni, na tonoda keda tughu vaghagna iangeni mua. ⁵³ Na tonoda kori maramagna keda thehe keda tughu kori tonoda keda boi thehe me mono thovohaliu. Keda boi ai, ighita teo katida haghe kori hughuta nigna a God. ⁵⁴ Kori vido keda mono mai iangeni, na fata kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu keda tutuni,

“A God ke heta pungusia me diadikala na thehe.

⁵⁵ Ehava ighoe na thehe? Ivei na hetamu na?

Me hava? Ivei nimua na mana bali vadiadikala na komi tinoni na?”

⁵⁶ Na koakoa ke hea na mana na thehe bali vadiadikala na komi tinoni. Ma na komi vetula nigna a Moses ke hea na mana na koakoa.† ⁵⁷ Keana ati veletokea a God! Imanea ke vahetaghita eigna katida heta pungusia na koakoa ma na thehe eigna na hava ke eia a Lod Jisas Kraiss.

⁵⁸ Na vunegna iangeni, ara kulagu kiloau ku dothovighamu, oti sokara ngasi moti saghoi riu tagna na hava ke jino. Oti agutu heta hahali vania a Lod, eigna ighamu oti adoa ghohi na komi fata ke toke keda au mai tadia na komi agutu gougovu koti ei vania a Lod.

16

Pol Ke Titinoa Na Sosoni Rongo

¹ Inau ku magnahaghinia kuda titinoa vanighamu eigna na sosoni bali hathera na komi tinoni nigna a God i Jerusalem. Oti eia vaghagna ku velera na komi tinoni kiloau kori provins i Galesia. ² Leuleghu Sade, oti boa tavogha na vidoi rongo leghuagna engiha na rongo koti hatia siesikei koragna sina wik. Oti kalitira nimiu na rongo sosoni iangeni eigna keda mono ghohi gi u jufu mai itamui. Boi toke kotida hiohiro na rongo kori vido iangeni. ³ Kori vido kuda jufu mai itamui, inau ku magnahaghinighamu kotida vahia kekeha tinoni bali hati vanoa i Jerusalem nimiu na rongo sosoni. Inau kuda risoa na letasi bali hatia duadia eigna na komi tinoni kiloau i Jerusalem kedana adoa na vunegna kena mai itadia. ⁴ Gi keda naba inau kuda atu mua, ighami kitida sakai taveti vano ngengeni.

† 15:56 Na komi vetula nigna a Moses e boi dika. Kari na vunegna kena tateli aua na komi puhi ke magnahaghinia a God, ena tateli aua mua na komi puhi ke dika a God keda vaparara arahai kena leghura. Iangeni vamua na vunegna a Pol ke velea na komi vetula nigna a Moses ke hea na mana na koakoa. Reghia Rom 7:8-12.

Nigna Na Toatogha A Pol Eigna Nigna Na Taetaveti

⁵ Inau ku toatogha inau kuda kidi taveti vano tadia kekeha meleha kori provins i Masedonia, gi u atu itamiu i Korin. ⁶ Inau ku toatogha kuda mono hau sina vido duamiu. Da kenughua u mono me ghioghilei govu na komi vula ke ghaula. Gi kuda eia iangeni, ighamu tangomana kotida hatheu kori nigua na taetaveti tagna sa meleha kuda atu itadia leghugna iangeni. ⁷ Inau u boi magnahaghinia kuda atu itamiu ikeagaieni, kori vido ku boi tangomana na mono hau itamiu. Gi a Lod keda lubatiu, inau ku magnahaghinia kuda mono hau sina vido itamiu. ⁸ Keana inau kuda talu mono eeni i Efesus me ghioghilei jufu na dani hutu Pentekos,* ⁹ eigna ikeagaieni inau tangomana kuda eia na komi agutu ke sethe vania a God, toke na komi tinoni ke sethe kori meleha iaani kena sokara pungusiu.

¹⁰ Gi keda atu jufu a Timoti itamiu, oti ghaghana bohea eigna imanea ke agutu vania a Lod vaghagna ku eia inau. ¹¹ Saghoi lubatia ahai itamiu eigna keda siriuhaghinia. Kari oti hathea moti vetula maia kori soleana eigna keda tabiru mai itagua. Inau ku pitua na tabirugna mai duadia kekeha ara kulada kiloau kena taveti duagna.

¹² A kulada, a Apolos, toke inau ku velea hahalia eigna keda atu itamiu duadia kekeha tinoni kena vaututuni, imanea ke bosi magnahaghinia na atu ikeagaieni. Keana imanea keda atu itamiu kori maghavu ke ghaghana ke toke bali atu.

Na Vagovui Haghore

¹³ Oti reireghi toke ghamu, moti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. Oti saghoi mataghu, kari oti hatia na hetamiu. ¹⁴ Na komi fata gougovu koti eia, oti eia kori dotho.

¹⁵ Ighamu koti adoa ghohi, itamiu ighamu na komi tinoni kiloau kori provins i Akaia, a Stefanas ma arahai kena mono kori vathegna kena kidi vaututunia a Jisas. Moti adoa mua imarea kena agutu heta bali hathera na komi tinoni nigua a God. Ara kulagu, inau ku kae huhurughamu ¹⁶ eigna kotida sasaa na leghuragna imarea, ma arahai mua kena agutu heta duadia.

¹⁷ Inau ku pukuni totogo nigua puala eigna a Stefanas, ma Fotunatus, ma a Akaikus, tolumara kotolu jufu mai ghohi eeni. Toke ighamu kotida boi tangomana na hatheugna eeni, tolumara kotolu hatheu kori huhulumiu ghamu. ¹⁸ Tolumara kotolu pukuni vaheta na ghaghanagu, vaghagna vamua kotolu vaheta na ghaghanamiu ighamu. Aarahai kena eia vaghagna tolumara kotolu eia, oti ghaghana bohera.

¹⁹ Na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha kori provins i Esia kena vetula atua itamiu nidia na haghore dotho. Akuila ma Prisila duadia na komi tinoni kiloau kena tarai kori vathedia roira, imarea kena vetula atua itamiu nidia na haghore dotho eigna ighamu huju koti mono haidu duagna a Lod. ²⁰ Na komi tinoni kiloau gougovu eeni kena vetula atua mua nidia na haghore dotho itamiu. Kori vido koti hathatano haidu bali tarai, oti veikubaeghi† bali tateli aua nimiu na dotho.

²¹ Inau a Pol ku risoa na komi vagovui haghore dotho iraani kori limagu ghehegu.

²² Ahai ke boi dothovia a Lod Jisas, a God keda fatea me vapara.

Lod, o mai!

²³ Inau ku tarai gi a Lod Jisas keda vatokeghamu. ²⁴ Nigua na dotho ke mono duamiu ighamu gougovu koti mono haidu duagna a Jisas Kraiss.

* **16:8** "Pentekos" Iaani sina dani hutu nidia mara Jiu bali veletokea a God eigna na hathatanoragna na komi sagharogna na wit. Na dani hutu iaani e lima hangavulu na dani leghugna na Laulahugna na Thovoliungi. † **16:20** Kori haghore Grik "Oti veikisighi." Na puhi kena eia mara i hau bali tateli aua nidia na dotho, imarea kena kisia na bakodia ara kuladia kiloua. Ikeagaieni, tadia sethe na meleha, na puhi kubae ke tughua na puhi kisi iangeni. Keana, tadia kekeha meleha, imarea kena talu leghua na puhi kisi.

Na Varuai Letasi Nigna Pol Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Korin

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Na mane vetula a Pol ke risoa na letasi iaani vanira na komi tinoni kiloau i Korin kori vido kekeka puhi varihotaghidia imanea mi marea ke boi jino. Kori letasi Pol ke vetula itadia sina maghavu, imanea ke velera keda vano sikhora, kari leghugna iangeni imanea ke boi vano. Ma na vunegna iangeni kekeha tinoni kiloau i Korin kena velea a Pol sina mane ke tughua hahalia na ghaghanagna. Kori letasi iaani a Pol ke velera na vunegna imanea ke boi vano itadia.

Kekeha mara na velepuhi piapilau kena mono i Korin kena haghore diadikala a Pol. Imarea kena velera na komi tinoni kiloau a Pol ke pilaunira, mena velera mua a Pol boi na pukuni mane vetula. Pol ke bosi magnahaghinia keda titionora na komi fata ke tateli aua imanea na pukuni mane vetula eigna imanea ke bosi magnahaghinia na vahaihadiagna ghehegna. Keana na vunegna ke magnahaghinia na komi tinoni kiloau kedana adoa kena tangomana na vaututuniagna na komi fata ke velepuhira, imanea ke titiono kori letasi iaani na komi fata ke eia ma na komi vahotha ke pada kori nigina na agutu vania a God.

Kori letasi iaani, a Pol ke titiono mua eigna na rongo sosoni bali hathera na komi tinoni kiloau i Jerusalem. Pol ke velera na komi tinoni kiloau i Korin kekeha tinoni kiloau tavogha kena keukemu puala, me toke imarea kedana leghua na puhidia.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Nigina na agutu a Pol bali hathera na komi tinoni kiloau i Korin (1:1-7:16)

Na rongo sosoni bali hathera na komi tinoni kiloau i Jerusalem (8:1-9:15)

Pol na pukuni mane vetula nigina a Jisas Krai (10:1-13:13)

¹ Inau a Pol ku risoa na letasi iaani. A God ke vahiu gi kuda na mane vetula nigina a Jisas Krai eigna iangeni ke leghua nigina na vanohehe. A Timoti, a kulada kori Krai, imanea ke mono mua duagu eeni. Iroghami kuru risoa atua itamiu ighamu na komi tinoni kiloau koti mono i Korin, mi tadia mua na komi tinoni nigina a God kena mono kori nimiu na provins i Akai.

² Inau ku tarai gi a God a Tamada ma a Lod Jisas Krai koroda vatokeghamu moro heghamu na soleana kori havimiu.

A God Ke Vasulaghita Eigna Katida Vasulara Arahai Tavogha

³ Ati veletokea nigina na God ma a Tamagna nida a Vunaghi Jisas Krai. A God ke vonungia na rarovi me sulaghita hahali. ⁴ Imanea ke vasulaghami tadia na komi papara gougovu ke padaghami eigna kitida vasulara arahai tavogha kena papara. Mi ghami kitida tangomana na vasularagna mua vaghagna vamua a God ke vasulaghami. ⁵ Vaghagna a Krai ke papara, ighami huju iti papara eigna kiti leghua imanea. Keana kori vido kiti papara puala, a God ke pukuni vasulaghami eigna kiti mono haidu duagna Krai. ⁶ Kori vido kiti papara, na papara iangeni ke hatheghamu eigna kotida hatia na havi ke teo na govugna. Ma God ke vasulaghami eigna kitida vasulaghamu mua. Mi iangeni keda hatheghamu eigna kotida ghathapaku kori vido na komi thagi papara ke padaghami keda padaghamu mua. ⁷ Ighami kiti vaututunia ighamu kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni eigna kiti adoa, kori vido koti papara vaghagna kiti papara, a God ke vasulaghamu vaghagna vamua ke vasulaghami.

⁸ Ara kulagu kiloau, ighami kiti magnahaghinihamu kotida adoa eigna na papara hutu ke padaghami kori provins i Esia. Na papara iangeni ke paraghami puala miti boi naba na sokara pungusiagna. Ighami kiti toatogha ighami teo kitida havi mua. ⁹ Hee, ighami kiti toatogha na maghavu kitida thehe ke jufu mai ghohi. Keana na papara iangeni ke padaghami bali velepuhighami e boi jino kitida vaututunighami ghehemami, kari ighami kitida vaututunia a God vamua keda hatheghami. Ighami tangomana kitida vaututunia iangeni, eigna imanea ke tangomana na vahavi tabiruragna na komi tinoni kori thehe. ¹⁰ Kori vido ighami kiti haga thehe ngengeni, a God ke vahavighami, miti vaututunia imanea keda talu vahavighami ¹¹ kori vido ighamu koti hatheghami kori nimiu na tarai. A God keda talu hatheghami eigna sethe na komi tinoni kena hatheghami kori tarai. Me sethe na tinoni kedana veletokea God kori vido kena reghia na haehathe ke eia vanighami imanea.

Pol Ke Boi Hahi Kori Vido Ke Tughua Nigina na Toatogha

¹² Ighami kiti tautalunagho eigna kiti pukuni adoa ighami kiti titiono tutuni hahali miti leghua vamua na puhi ke magnahaghinia a God. Tadia na komi fata gougovu kiti eia, na dotho ke hutu nigna a God ke hatheghami miti boi eia sa fata leghuagna na nigna na thaothadogha na maramagna. Na puhimami ke jino hahali tadia na komi tinoni gougovu, haluhadi tamiu ghamu. ¹³⁻¹⁴ Na komi fata kiti risoa atua vanighamumu, ighamumu tangomana kotida thaothadoghagna, me teo sa vunegna kotida hiohiroa sa ghaghana ke polo ikoragna. Inau ku adoa ighamumu koti boi thaothadoghagna mua na komi puhimami, keana ighami kiti magnahaghinia puala kotida pukuni thaothadoghagna na komi puhimami. Gi keda ai, kori tabirugna mai a Lod Jisas Krais, ighamumu kotida tautalunagho eimami ghami vaghagna vamua ighami kiti tautalunagho eimiu ighamumu.

¹⁵ Na vunegna inau ku vaututunighamumu kotida tautalunagho eimami, inau ku kidi toatogha bali rua na atu sighthamugna eigna kudu eia e rua na haehathe itamiu. ¹⁶ Inau ku toatogha kudu kidi atu jufungighamumu kori nigua na taetaveti ku eia ghohi bali mai eeni kori provins i Masedonia. Mu toatogha kudu ghohi atu reghighamumu leghuagna kudu taveti au eeni bali vano i Jiudea. Kori nigua na taetaveti iangeni, inau ku toatogha ighamumu tangomana kotida hatheu. ¹⁷ Ighamumu da oti toatogha inau ku hai titiono vamua eigna ku boi atu itamiu vaghagna ku kidi veleghamumu ghohi. Iangeni e boi tutuni. Inau u boi leghua na puhigna na tinoni bongihehe ke vele aua, "Hee, inau kudu eia" kari e toatogha, "Teo kudu eia."

¹⁸ Kori vido inau ku velea, "Hii," inau kudu boi saisami tughua na ghaghanagumu mu velea "Teo." Vaghagna a God ke titiono tutuni hahali, inau hujumu u titiono tutuni hahali mua, ¹⁹ eigna ku leghua na puhigna a Jisas Krais. Imanea a Dathegna a God kiti titionoa itamiu inau ma Sailas na Timoti. Ighamumu koti adoa imanea ke bosu velea "Hii," kari e saisami me tughua na ghaghanagna me velea "Teo." A Jisas ke tateli aua a God ke tutuni hahali ²⁰ eigna na komi taluhaghore nigna God, a Krais ke vatatapara gougovu. Na vunegna a Krais ke eia iangeni, ighita tangomana katida veletokea a God vaghagna iaani, "Tutuni, ighoe ko eia hahalia na hava ko taluhaghorea." ²¹ A God ke hatheghami me hatheghamumu mua eigna katida sokara ngasi kori nida na vaututuni tagna a Krais. Imanea ke vahighita au ²² me vetula na Tarunga ke Tabu eigna keda mono ikorada. Iangeni na vaughithatha ke tateli aua ighita na nigna a God, mi manea keda eia vanighita na komi fata ke taluhaghorea keda eia.

²³ Ikeaghaieni inau kudu veleghamumu na vunegna ku boi tabiru atu itamiu i Korin. Ma God ke adoa na hava ku velea e tutuni. Inau ku boi tabiru atu itamiu eigna inau ku bosu magnahaghinia kudu ghohi ngaraghamumu mua. ²⁴ Ighami kiti boi magnahaghinighamumu kotida toatogha ighami kiti magnahaghinia na hurughamugna eigna kotida vaututunia nimami na velepuhi, eigna ighami iti adoa ghohi ighamumu koti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. Ighami kiti magnahaghinia kitida sakai agutu duamiu eigna kotida mono totego.

2

¹ Kori vido inau ku mono duamiu i hau, inau ku ngaraghamumu mi ghamumu koti dikahehemiu. Na vunegna iangeni, inau ku tughua na ghaghanagumu mu boi saisami atu reghighamumu. Inau ku bosu magnahaghinighamumu kotida ghohi dikahehe. ² Gi inau kudu vadikaheheghamumu, teo ahai keda mono bali ghohi vatotogumu inau eigna inau ku vadikaheheghamumu ghohi. ³ Inau ku totego vamua kori vido ighamumu koti totego. Iangeni na vunegna inau ku kidi risoa atu itamiu mu ngaraghamumu eigna na komi fata ke hahi koti eia. Inau ku magnahaghinighamumu kotida kidi vajinoa na komi fata irangeni gi u ghohi atu itamiu. Inau ku eia iaani eigna boi toke gi ighamumu koti tangomana na vatotogugna kotida vadikahehe. ⁴ Na letasi iangeni ku kidi risoa atua itamiu, inau ku risoa kori dikahehe. Inau ku tangi eigna na dikahehe ke hutu puala kori hehegu. Inau ku risoa boi bali vadikaheheghamumu, keana inau ku risoa eigna kotida adoa inau ku pukuni dothovighamumu.

Mara I Korin Kedana Talutavogha Na Paluagna Imanea Ke Eia Na Hahi

⁵ Inau boi magnahaghinia kudu titiono puala eigna na fata dika ke eia sina mane itamiu, keana imanea ke eia na hahi ke hutu. Imanea ke boi vadikahehehu vamua inau, kari haluhadi imanea ke vadikaheheghamumu ighamumu gougovu. ⁶ Sethe itamiu koti sakai fatea moti vajinoa imanea, ma na hava koti eia itagna e naba ghohi. ⁷ Ikeagaieni ighamumu kotida talutavogha na paluhagna moti vasula eigna keda boi hutu nigna na dikahehe. Boi toke gi nigna na vaututuni keda luvu. ⁸ Na vunegna iangeni, inau ku kae huhurughamumu eigna kotida tatelia itagna ighamumu koti talu dothovia.

⁹ I hau, inau ku risoa atu itamiu na letasi iangeni eigna ku magnahaghinia kuda adoa ighamu koti sasaa na leghuagna na komi fata gougovu ku veleghamu ba teo. ¹⁰ Kori vido ighamu kotida talutavogha na paluhagna na mane ianeni, inau huju kuda talutavogha na paluhagna, gi keda tutuni imanea ke eia na fata ke nabagna inau kuda talutavogha. Inau kuda eia iangeni eigna inau ku magnahaghinia kuda hatheghamu, ma Kraiss ke adoa iangeni ke tutuni. ¹¹ Ighita katida talutavogha na paluhagna eigna a Satan keda boi pilaunighita me heta pungusighita. Eigna ighita ati ado toetokea ghohi a Satan ke vapuipuhi hahali bali pilaunighita.

Na Agutu Ke Eia A Pol Ke Varongoragha Na Rorongo Ke Toke

¹² Kori vido ku jufu atu i Troas bali titiono na Rorongo ke Toke eigna Jisas Kraiss, inau ku reghivaughithatha a Lod ke hangavia na hagetha eigna na agutu iangeni keda toke. ¹³ Kari na ghaghanagu ke horuhaihadhi eigna inau ku boi rongovia sa rorongomiu eigna ku boi pada a kulagu Taitus ngengeni. Mi nau ku kubaera na komi tinoni kiloau i Troas mu hathavu vano kori provins i Masedonia eigna kuda vano pada imanea ngengeni.

¹⁴ Ati veletokea a God eigna a Kraiss ke heta vano kori rihu, mi ikeagaieni ighami mara na vetula kiti mono haidu duagna, miti leghua vaghagna ighami nigna na komi tinoni agutu. A God ke vetulaghami au eigna na rorongogna a Kraiss keda rongoragha ivei mi vei vaghagna na ghaighubagha ke ghuba toetokegna ke vonungia na vathe doudolu. ¹⁵⁻¹⁶ Na titionoagna a Kraiss kiti eia ke vaghagna na ghaighubagha ke vatotogoa a God, ma na ghubagna ke taveti au tadia na komi tinoni gougovu. Tadia arahai a God ke vahavira, na ghubagna nimami na titiono ke toke puala me batura kori havi ke teo na govugna. Keana tadia arahai kena leghua na hangana ke vano kori meleha papara, na ghubagna ke dika puala me batura kori thehe ke teo na govugna. Teo ahai ke nabagna na agutu ke vahothea iaani gi keda boi hathea a God. ¹⁷ Sethe na tinoni kena titiono na haghoregna a God, kari ena pilungia mena magnahaghinia kedana hatia na rongo vamua. Keana ighami kiti boi eia vaghagna kena eia imarea. Teo. Ighami kiti titiono na haghoregna a God kori ghaghanamami ke jino, miti eia kori mana nigna a Kraiss. Miti adoa a God ke vetulaghami me dorovia na komi fata kiti eia.

3

Na Taluhaghore Haehathe Ke Mathangani Nigna A God

¹ Ehava? Kori vido inau ku risoa vaghagna iangeni, ighamu koti toatogha inau ku vahaihadighami ghehemami eigna kotida vaovarongo itamami? Teo! Kekeha tinoni velepuhi, kori vido kena mai itamiu, imarea kena hatia duadia na letasi ke velea nidia na velepuhi ke toke. Mi kori vido kena taveti au itamiu, imarea kena magnahaghinihamu kotida risoa na letasi vaghagna iangeni tadia na komi tinoni kori meleha kedana vano itagna. Keana e teo sa vunegna kitida eia na puhi iangeni, ² eigna ighamu ghehemiu na letasi bali titiono tadia na komi tinoni eimami ghami. Na komi tinoni gougovu tangomana kedana reghia na havimiu mena thaothadoghagna ighami na komi mane agutu ke toke nigna a God. ³ Na havimiu mathangani ke jino ke tateli aua ighamu na letasi a Kraiss ke risoa ke au mai kori nimami na agutu itamiu. A Kraiss ke boi rioriso kori havimiu tagna sa fata keda govu saisami vaghagna na baero, keana imanea ke rioriso tagna na fata keda talu mono thovohaliu, na Tarunga ke Tabu ke mai tagna a God ke havi. Ma Kraiss ke boi rioriso tagna na komi ghahira vaghagna a God ke eia kori vido ke hea a Moses na komi vetula. Teo. Imanea ke rioriso kori hehemiu.

⁴ Na vunegna ighami kiti mono haidu duagna Kraiss, ighami kiti adoa toetokea na havimiu ke tateli aua nimami na agutu itamiu ke toke. Ma God ke adoa ighami kiti haghore tutuni. ⁵ Ighami kiti boi ghaghana kiti naba kitida eia na agutu ke toke iaani kori hetamami ghehemami. God vamua ke eighami gi iti naba na eiagna. ⁶ Imanea ke eighami gi iti naba na velepuhiragna na komi tinoni eigna nigna na taluhaghore haehathe* ke mathangani. Na taluhaghore mathangani iangeni, boi na leghuagna na komi vetula vamua, keana na leghuagna na Tarunga ke Tabu. Na leghuagna na komi Vetula nigna Moses ke batua na tinoni kori thehe ke teo na govugna, keana na leghuagna na Tarunga ke Tabu ke batua na tinoni tagna na havi ke teo na govugna.

⁷ Na komi Vetula nigna a Moses ke risoa a God kori ghahira ke batura na komi tinoni tagna na thehe ke teo na govugna. Toke keda ai, na komi vetula irangeni kena mai duai siladagna a God ke vararaha na langegna a Moses.† Toke na siladagna na langegna a Moses ke kiki me boi rae silada ea leghugna ke horu mai kori suasupa, na komi tinonidia Israel kena boi tangomana nidia na dodoro vano kori langegna eigna ke siasilada puala.

* 3:6 "taluhaghore haehathe" Reghia kori Diksonari † 3:7 Reghia

⁸ Na vunegna a God ke eia iangeni bali tateli aua na komi vetula na fata ke nagho, ehava na ghaghanamiu eigna na taluhaghore haehathe ke mathangani ke mai duagna na Tarunga ke Tabu? ⁹ Gi keda nagho na komi vetula kena fateghita mena hatia maia na thehe, ighita kati adoa na taluhaghore haehathe ke mathangani ke vajinoghita kori matagna a God, na fata ke nagho vano. ¹⁰ Na hava ke tutuni, na komi vetula kena nagho i hau kena boi nagho ikeagaieni eigna na taluhaghore haehathe ke mathangani ke pukuni nagho vano. ¹¹ Na taluhaghore haulaghi bali leghua na komi vetula ke boi mono hau me govu. Na vunegna na taluhaghore haulaghi iangeni, na fata ke nagho, ighita kati adoa na taluhaghore haehathe ke mathangani keda mono thovohaliu, na fata ke nagho vano.

¹² Na vunegna ighami kiti adoa na taluhaghore haehathe ke mathangani iaani keda boi govu, ighami kiti boi mataghu na titionoagna na Rorongo ke Toke. ¹³ Mi ghami kiti boi poloa sa fata kori vido kiti titionoa. Ighami kiti boi vaghagna a Moses ke tautafua na ulugna kori pohe ke manivi eigna ke bosu magnahaghina na komi tinonidia Israel kedana reghia na siladagna na langegna ke kiki me boi rae silada. ¹⁴ Keana na komi tinonidia Israel, a God ke vapunia na ghaghanadia. Inau ku velea iangeni eigna, turughu i hau me jufu ikeagaieni, kori vido mara Jiu kena ijumia na komi rioriso ke eia a Moses, imarea kena boi thaothadoghagna na ghaghana ikoragna. Vaghagna na pohe ke tautafua na ghaghanadia, mi marea kena boi tangomana na hati auagna na pohe iangeni gi kedana boi vaututunia a Krai. ¹⁵ Tutuni, i hau me jufu ikeagaieni, kori vido kena ijumia na komi rioriso nigna a Moses, vaghagna na pohe ke talu tautafua mua na ghaghanadia mena boi thaothadoghagna. ¹⁶ Keana kori vido na tinoni ke tughuhehe me vaututunia a Lod, a Lod ke hati aua na pohe iangeni itagna. ¹⁷ A Lod ku titionoa inau iangeni, na Tarunga ke Tabu. Ma ahai na Tarunga ke Tabu ke mono ikoragna, imanea ke mamaluha ghohi tagna na mana nigna na koakoa. ¹⁸ Ighita na komi tinoni kati vaututuni, a God ke hati aua na pohe ke tautafua na uluda eigna katida tatelia aua na siladagna a Lod vaghagna na tiro ke siasilada kori aho. Ma na Tarunga ke Tabu ke agutu ikorada, bali tughughita eigna katida vaghagna imanea. Mi ighita katida pukuni tateli aua na siladagna.

4

Na Rorongo Ke Toke Eigna A Krai Na Raraha Nigna A God

¹ Na vunegna a God ke pukuni rarovighami me heghami na agutu iaani bali tuturi aua na Rorongo ke Toke, ighami teo kitida gina. ² Ighami kiti boi eia nimami na agutu tagna na komi puhi ke dika kiti poloa eigna kiti maomamo nimami itadia. Ighami iti boi pilaunira sa tinoni eigna kedana vaututuni, miti boi pilungia kililia na haghoregna a God. Kori matagna a God, ighami kiti titionoa vamua na hava ke tutuni, eigna na komi tinoni kedana adoa kena tangomana na vaututunighamigna. ³ E tutuni kekeha tinoni kena boi thaothadoghagna na Rorongo ke Toke kiti titionoa. Keana arahai kena boi thaothadoghagna, imarea vamua kena leghua na hangana ke vano kori thehe ke teo na govugna. ⁴ Satan ke vunaghi pungusia na maramagna iaani, imanea ke vapunia na ghaghanadia eigna kedana boi tangomana na reghiagna na raraha ke turughu mai tagna na Rorongo ke Toke eigna a Krai ke thaba me nanaba vamua duagna God.

⁵ Kori nimami na agutu, ighami kiti boi titiono eimami ghehemami. Teo. Ighami kiti titiono vamua eigna a Jisas Krai, miti velea imanea na Vunaghi, miti velea mua ighami na komi nigna na mane agutu ke vetulaghami bali hatheghamu. ⁶ Kori vavuhagna na maramagna a God ke velea, "Na raraha keda laema kori puni." Ma God ke valaema na havimami kori nigna na raraha eigna katida thaothadoghagna na komi tinoni kena tangomana na reghiagna nigna na mana tagna a Krai.

Na Komi Papara Ke Pada a Pol Ke Hathera Na Komi Tinoni Eigna Kedana Reghivaughithatha a Jisas Ke Talu Havi Mua

⁷ Toke na Rorongo ke Toke na fata ke nagho vano, a God ke heghami ighami kiti boi nagho na agutu bali titionoa. Vaghagna a God ke boa na rongu hutu koragna na komi hai disi kena agutua kori thepa vamua. Imanea ke eia iangeni bali tateli aua na mana ke hutu ke mono tagna na Rorongo ke Toke ke boi mai itamami, kari e mai tagna imanea. ⁸ Sethe na maghavu na papara ke padaghami, keana ighami iti boi sikili. Kekeha maghavu iti hahi hehemami na hava kitida eia, keana ighami kiti boi gina. ⁹ Sethe na maghavu na komi tinoni kena vaparaghami, keana a God ke boi taveti sanighami. Imarea kena pukuni diadikalaghami, keana ena boi vatheghami. ¹⁰ Na komi papara ke pada na tonomami hahali vaghagna vamua na komi papara ke pada a Jisas kori theheagna. Toke na tonomami ke papara, ighami kiti talu havi mua. Ma na vunegna iangeni na komi tinoni kena reghivaughithatha a Jisas ke talu havi mua eigna imanea

ke reireghi hahalia na tonomami. ¹¹ Hee, sethe na maghavu na komi tinoni kena haga vathehghami eigna kiti leghua a Jisas. Keana iangeni e toke vamua eigna na tonomami keda thehe ke tateli aua a Jisas ke talu havi mua. ¹² E tutuni na komi papara ke sethe ke padaghami kori nimami na agutu, keana e toke vamua eigna iangeni ke hatheghamu eigna kotida hatia na havi mathangani.

¹³ Tadia na komi Rioriso ke Tabu ke mono na rioriso iaani, "Inau ku titiono eigna a God, eigna inau ku voututunia." Na vunegna ighami huju iti voututuni vaghagna iangeni, ighami kiti titiono eigna a Krai. ¹⁴ Ighami kiti titiono eigna kiti adoa ahai ke vasokara tabirua a Lod Jisas kori thehe, imanea keda vasokaraghini tabirughami mua vaghagna iangeni. Mi manea keda hatighami ighami duamui ighamu eigna katida mono duagna hahali. ¹⁵ Ighami kiti sasaa kitida papara vaghagna iaani bali hatheghamu eigna kiti magnahaghinia na tinoni ke sethe kedana adoa na dotho ke hutu nigna a God vanira. Gi sethe mua na tinoni kedana veletokea mena ghaghana bohea imanea.

¹⁶ Iangeni na vunegna ighami kiti boi gina kori nimami na agutu. Toke na tonomami ke kiki boi rae heta, na hehemami ke heta vano mua leuleghu dani. ¹⁷ Na komi papara ke padaghami keda boi mono hau me govu. Na komi papara irangeni kena kalitighami eigna na mono haidu katida eia thovohaliu duagna a God koragna nigna na mana ke hutu puala. Ma na mono haidu katida eia duagna a God ke toke tuu vano tadia na komi fata gougovu. ¹⁸ Na vunegna iangeni, ighami kiti boi ghaghana bohea na komi fata kori maramagna kiti reghia, keana iti ghaghana bohea na komi fata kiti boi tangomana na reghiagna. Na komi fata kati reghia kori matada keda govu, kari na komi fata kati boi tangomana na reghiagna keda mono thovohaliu.

5

Ighita Katida Hatia Na Tono Mathangani

¹ Na tonoda kori maramagna iaani vaghagna na komi aava. Mi kori vido nida na komi aava keda dika, ighita kati adoa katida hatia nida na vathe ke pukuni toke. God ke kaikaliti vanighita na tonoda bali mono i popo, na tono ke vavuha ghehegna a God me keda mono thovohaliu. ² Kori vido kati mono korai tonoda kori maramagna, ighita kati dikahehe eigna kati magnahaghinia puala katida vahaghea na tonoda i popo vaghagna na pohe mathangani. ³ Ighita kati magnahaghinia iangeni eigna leghugna katida thehe, ighita bosi magnahaghinia na tarungada kedana mono ghehedia vaghagna kena soesole. ⁴ Kori vido kati mono kori maramagna korai tonoda keda thehe, ighita kati tangi eigna na komi papara ke padaghita, mati magnahaghinia puala katida hatia na tonoda ke mathangani. Boi vaghagna ighita kati magnahaghinia katida thehe me soesole na tarungada. Teo. Ighita kati magnahaghinia na hatiagna na tonoda mathangani eigna na tonoda keda thehe keda tughu kori tono mathangani keda mono thovohaliu. ⁵ A God ghehegna ke kalitighita bali hatia na tonoda ke mathangani, mi manea ke heghita na Tarunga ke Tabu eigna katida adoa katida hatia.

⁶ Na vunegna ighita kati adoa ighita katida hatia na tonoda ke mathangani, na ghaghanada ke heta. Ighita kati adoa, kori vido kati mono korai tonoda kori maramagna, ighita kati talu mono haunia na melehagna a Lod i popo. ⁷ Keana ighita kati adoa ighita katida jufu mua ngengeni eigna nida na voututuni ke batughita, boi na komi fata kati reghia. ⁸ Tutuni, na ghaghanada ke heta mati magnahaghinia puala katida taveti sanira na tonoda kori maramagna eigna katida mono duagna a Lod i popo. ⁹ Toke katida mono kori maramagna ba mono i popo, na fata ke nagho itada, na eiagna hahali na hava keda vatotogoa a Lod. ¹⁰ Iangeni ke nagho itada eigna ighita kati adoa ighita gougovu katida sokara naghogna a Krai kori maghavu keda fateghita. Ighita katida hatia na hava ke nabada eigna na komi tango ke toke ba e dika kati eia kori maramagna.

Nigna Na Agutu A Pol Bali Hatira Mai Tagna A Krai Na Komi Tinoni

¹¹ Na vunegna ighami kiti adoa na fate nigna Lod na fata ke naba kitida mataghunia, ighami kiti agutu heta eigna na komi tinoni kedana voututunia na Rorongo ke Toke. A God ke adoa na ghaghanamami bali agutu vania ke jino, mi inau ku magnahaghinia puala kotida adoa mua iangeni. ¹² Ighami kiti boi titiono vaghagna iaani bali vahaihadighami ghehemami kori matamui. Teo. Ighami kiti magnahaghinia vamua na titionoagna vanighamu na komi fata ke toke kiti eia eigna kotida tangomana na mono tautalunagho eimami ghami. Gi ighamu tangomana kotida haghore tughura arahai kena haghore diadikalaghami. Imarea kena tautalunagho eigna nidia na komi agutu ke toke na dodorogna, kari ena boi toatogha na puhidia na fata ke nagho. ¹³ Kekeha tinoni kena toatogha ighami kiti mee. E toke vamua imarea kena toatogha iangeni, eigna ighami kiti togha vamua nimami na agutu vania a God. Keana na ghaghanamami ke jino miti

agutu heta bali hatheghamu. ¹⁴ Na komi fata gougovu kiti eia, ighami kiti eia eigna nigna na dotho a Kraisi vanighami. Na vunegna ighami kiti vaututunia a Kraisi ke thehe eida ighita gougovu, ighami kiti vaututunia mua ighita gougovu kati thehe tagna na havida haulaghi ke dika. ¹⁵ A Kraisi ke thehe eida ighita gougovu kati hatia na havi mathangani. Imanea ke thehe eigna katida soto na leghuagna nida na vanohehe gheheda. Me thehe eigna katida leghua vamua imanea ke thehe me ghohi havi tabiru eida.

¹⁶ Na vunegna iangeni, ikeagaieni ighami kiti boi toatogha eigna sa tinoni leghuagna na puhidia na komi tinonigna na maramagna kena toatogha eidia arahai tavogha. I hau ighami kiti toatogha eigna a Kraisi vaghagna kena togha eigna imanea na komi tinonigna na maramagna. Keana ikeagaieni iti boi eia ghohi iangeni. ¹⁷ Ahai ke totho tagna a Kraisi, imanea na tinoni mathangani. Na komi puhigna ke haulaghi ke govu, ma na komi puhigna mathangani ke mai. ¹⁸ A God ke heghita na komi puhigi mathangani, me eighita eigna katida mono kori soleana duagna imanea eigna na thehe ke eia a Kraisi. Mi keagaieni a God ke heghami na agutu bali hatira mai na komi tinoni eigna kedana mono mua kori soleana duagna. ¹⁹ Hee, nimami na agutu na bali tuturi auagna a God ke eira na komi tinoni gougovu eigna kedana mono kori soleana duagna eigna na thehe ke eia a Kraisi. Imanea kena tangomana na mono kori soleana duagna eigna imanea ke boi togha ghohi na komi koakoa kena eia. Imani na rorongongo ke toke a God ke heghami eigna kitida titiono a tadia na komi tinoni.

²⁰ Mi ikeagaieni ighami kiti titiono kori huhulugna a Kraisi, ma na vunegna iangeni, kori vido kiti titiono vanighamu, vaghagna a God ghehegna ke titiono vanighamu. Miti kae huhurughamu kori huhulugna a Kraisi eigna kotida tabiru tagna a God eigna kotida mono kori soleana duagna. ²¹ A Kraisi ke boi eia sa koakoa, keana a God ke hati aua na komi paluhada me boa vano tagna a Kraisi. Imanea ke eia iangeni eigna katida mono jino kori matagna eigna na thehe ke eia a Kraisi.

6

¹ Na vunegna ighami kiti sakai agutu duagna God, ighami kiti kae huhurughamu eigna kotida mono leghua na puhigi ke nabamiu ighamu koti hatia kori havimiu na dotho ke hutu nigna a God. ² Oti vaovarongo tagna na hava a God ke vele a tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“Kori maghavu bali tateli aua nigua na dotho itamiu, inau ku rongovia nimiu na komi tarai. Hee, kori maghavu bali vahavighamu, inau ku hatheghamu.”

Oti vaovarongo toetoke! Ikeagaieni na maghavu a God ke tateli aua nigua na dotho itamiu. Ikeagaieni na maghavu a God keda vahavighamu.

Sethe Na Vahotha Ke Pada a Pol, Keana Imanea Ke Titiono a Hahalia A Kraisi

³ Ighami kiti boi eia sa fata keda vasotoa ahai kori vaututuniagna a Kraisi, eigna ighami kiti boi magnahaghinia sa tinoni kedana titiono diadikala nimami na agutu. ⁴ Keana tagna na komi fata gougovu kiti eia, ighami kiti tateli aua ighami kiti pukuni mara na agutu nigua a God. Ighami kiti ghathapaku kori vido ke padaghami na papara ma na vahotha. ⁵ Na komi tinoni kena thabuhighami, mena boghami haghe kori vathe tatari, mena eia na komi rihu hutu bali sokara pungusighami. Ighami kiti agutu kori hetamami gougovu, mi kekeha maghavu iti boi nere miti rofo. ⁶ Tagna na puhimami ke jino, mi tagna na thaothadogha a God ke heghami, ighami kiti tateli aua kiti pukuni mara na agutu nigua a God. Ighami kiti boi saisami na dikatamami, miti hathera arahai tavogha. Na Tarunga ke Tabu ke mono duamami, ma na nimami na dotho vanira na komi tinoni ke tutuni. ⁷ Ighami kiti titiono na rorongongo ke tutuni, ma na mana nigua a God ke agutu kori havimami. Na havimami ke jino ke hatheghami kori tuturi auagna na velepuhi ke tutuni mi kori sokara peagna na velepuhi ke tutuni tadia arahai kena boi vaututunia. ⁸ Kori nimami na agutu vania God, kekeha tinoni kena ghaghana boheghami mi kekeha kena vahouhoughami. Kekeha kena veletokeghami mi kekeha kena haghore diadikalaghami. Kekeha tinoni kena vele a ighami mara na velepuhi piapilau, keana ighami kiti titiono hahalia na hava ke tutuni. ⁹ Kekeha tinoni kena pukuni adoghami, keana imanea kena eia vaghagna kena boi adoghami. Sethe na maghavu ighami kiti haga thehe, keana iti talu havi mua! Toke na komi tinoni kena vaparaghami, ighami iti boi thehe. ¹⁰ Toke ighami kiti papara me nabamami kitida dikahehe, ighami kiti totho vamua. Toke ighami kiti kuma, ighami kiti vapadarongora na komi tinoni ke sethe kori

havidia duagna a Krai. Vaghagna ighami teo nimami sa fata, keana na hava ke tutuni, na komi fata gougovu na nimami vamua.

¹¹ Ara kulamami kiloau koti mono i Korin, kori vido kiti titiono na komi fata iraani itamiu, ighami kiti boi poloa sa fata. Ighami kiti tateli aua kiti pukuni dothovighamu kori hehemami doudolu. ¹² Nimami na dotho vanighamu ke boi lae, kari ikeagaieni nimiu na dotho vanighami ke lae. ¹³ Inau ku haghore itamiu vaghagna ighamu ara dathegu. Ighami kiti tateli aua itamiu kiti pukuni dothovighamu, mi inau ku kaeghamu eigna kotida tateli aua ighamu koti pukuni dothovighami.

Ati Saghoi Totho Tadia Na Komi Tinoni Kena Boi Vaututuni

¹⁴ Kori havimiu, oti saghoi totho tagna sa tinoni ke boi vaututuni, eigna ighamu oti boi vaghadia imarea. Ehava? Na hava ke jino tangomana keda totho tagna na hava ke dika? Ba na raraha tangomana keda sakai mono haidu duagna na puni? ¹⁵ Ehava? Krai ke tangomana na mono haidu toetoke duagna a Satan? Ba ahai ke vaututunia a Krai tangomana keda sikei na ghaghanagna duagna sa tinoni ke boi vaututuni? ¹⁶ Ehava? E toke vamua na komi ngunguju kedana mono koragna na Vathe Tabu nigna a God? Boi toke katida totho tagna sa tinoni ke boi vaututuni, eigna ighita na Vathe Tabu nigna a God ke havi thovohaliu. Iaani ke tutuni eigna a God ghehegna ke velea,

“Inau kuda mono duadia nigua na komi tinoni,
mu taetaveti duadia.
Inau kuda nidia na God,
mi marea kedana nigua na komi tinoni.”

¹⁷ Na vunegna iangeni a Lod God ke velea mua iaani,

“Oti taveti au itadia moti mono tavogha.
Moti saghoi eia mua na komi puhi dika kena eia.
Gi keda ai, inau kuda hatighamu kori nigua na booi tinoni.

¹⁸ Inau kuda a Tamamiu,
mi ighamu kotida ara dathegu.
Inau a Lod God ku thaba puala ku titiono na komi fata iraani.”

7

¹ Ara kulagu, na vunegna a God ke heghita na komi taluhaghore irangeni, ighita katida sonira au na komi puhi ke dika ke tangomana na vagaruagna na havida ma na tonoda. Na vunegna kati ghaghana bohea a God, ati agutu heta eigna keda pukuni jino na havida.

Pol Ke Totogo Eigna Mara I Korin Kena Tughuhehe

² Inau ku magnahaghinighamu kotida tateli aua ighamu koti dothovighami, eigna e teo sikei itamiu kiti eia sa fata ke dika itagna. Me teo sikei itamiu kiti vajefea kori puhi ke jino, me teo sikei itamiu kiti pilaunia. Kekeha itamiu kena velea ighami kiti eia na komi fata ke dika irangeni, kari e boi tutuni. ³ Kori vido ku velea iaani, inau ku boi eia bali haghore diadikalaghamu, eigna inau ku veleghamu ghohi nimami na dotho vanighamu ke hutu puala. Toke kitida havi ba thehe, nimami na dotho vanighamu teo keda govu. ⁴ Inau ku boi mataghu na titionoagna vanighamu na komi fata kori hehegu, mu titiono tautalunagho hahali eimiu ghamu. Toke na komi papara ke sethe ke padaghami, ighamu koti vaheta na ghaghanagu moti pukuni vatotogou.

⁵ Kori vido ighami kiti jufu mai kori provins i Masedonia, ighami kiti boi tangomana na mamatho. Kori vido iangeni ighami kiti papara puala kori havimami. Na komi tinoni kena sokara pungusighami ma na ghaghanamami ke horuhaihadi. ⁶ Keana a God ke tangomana na vahetagna na ghaghanadia arahai kena dikahehe, imanea mua ke vaheta na ghaghanamami tagna na maiagna a Taitus. ⁷ Boi kori maiagna vamua imanea ke vaheta na ghaghanamami, keana ighami kiti totogo mua eigna imanea ke veleghami ighamu koti vaheta na ghaghanagna. Imanea ke veleghami mua ighamu koti magnahaghinia puala kotida reghiu inau, moti dikahehemiu eigna na hahi koti eia, moti magnahaghinia na sokara duagu. Kori vido ku rongovia na rorongoi iaani, inau ku totogo nigua puala.

⁸ Toke na letasi ku risoa atua itamiu i hau ke vadikaheheghamu, ikeagaieni inau ku boi dikahehe ku risoa atua itamiu. Leghugna inau ku risoa, inau ku dikahehegu puala eigna ku adoa ku vadikaheheghamu, keana na dikahehemiu ke boi hau me govu. ⁹ Ikeagaieni inau ku totogo eigna ku risoa na letasi iangeni vanighamu. Inau ku boi totogo eigna ku vadikaheheghamu, keana eigna na dikahehe ke padaghamu ke hatheghamu eigna

kotida tughua na komi puhimiu ke dika. Na dikahehe ke padaghamu, na thagi dikahehe ke leghua nigna na vanohehe a God. Ma na vunegna iangeni, nigua na letasi e boi diadikala na havimiu, kari e hatheghamu vamua. ¹⁰ Na thagi dikahehe ke leghua nigna na vanohehe a God ke hathea na tinoni eigna keda tughua na havigna me batua kori havi ke teo na govugna. Vahotha puala katida dikahehe eigna na thagi dikahehe iaani. Keana na thagi dikahehegna na maramagna ke boi hathea na tinoni eigna keda tughua na havigna me batua kori thehe ke teo na govugna.

¹¹ Oti toatogha vanoa na komi fata ke toke ke au mai tagna na dikahehemiu ke leghua nigna na vanohehe a God. Ikeagaieni ighamu koti agutu heta bali tateli aua ighamu koti jino, moti magnahaghinia mua kotida tatelia ighamu koti boi thevu itagna imanea ke eia na hahi,* moti dikatamiu itagna, moti mataghungia a God. Ma na dikahehemiu iangeni ke hatheghamu eigna ikeagaieni ighamu koti magnahaghinia puala kotida reghiu inau, moti magnahaghinia mua na hatheugna hahali, moti sasaa na vajinoagna imanea ke eia na fata ke hahi. Tagna na komi fata gougovu koti eia iraan, ighamu koti tateli aua ighamu koti jino ghohi kori fata ke hahi iangeni. ¹² Kori vido ku risoa atua na letasi itamiu i hau, inau ku bosu eia eigna ku togha vamua imanea ke eia na hahi. Mu bosu eia eigna ku togha vamua ahai ke papara eigna na hahi ke eia na mane iangeni. Keana inau ku risoa atua itamiu eigna ku magnahaghinia a God keda tateli vanighamu e tutuni ighamu koti dothovighami. ¹³ Ma na vunegna ke tate mai tutuni iangeni, ighami kiti totogo hutu puala.

E tutuni ighami kiti totogo eimiu ghamu. Kari nimami na totogo e hutu vano mua kori vido kiti reghia a Taitus ke totogo puala eigna koti pukuni vaheta na ghaghanagna. ¹⁴ Inau ku kidi titiono tautalunagho eimiu ghamu tagna a Taitus, mi ghamu koti boi vamaomamou eigna imanea ke reghia na komi puhimiu ke toke. Vaghagna vamua na komi fata kiti titiono itamiu ke tutuni, na komi fata ku titiono tautalunagho eimiu ighamu tagna a Taitus ke tutuni mua. ¹⁵ Kori vido a Taitus ke jufu mai itamiu, ighamu koti pukuni ghaghana bohea moti leghua na haghoregna. Kori vido imanea ke togha tabirua na komi puhimiu ke toke iraan, nigna na dotho vanighamu ke hutu vano mua. ¹⁶ Inau ku totogo hutu puala eigna inau ku adoa ku tangomana na vaututunighamugna tagna na komi fata gougovu.

8

Ati Hathera Arahai Tavogha Tadia Nida Na Komi Fata

¹ Ara kulagu kiloau, ighami kiti magnahaghinighamu kotida adoa eigna na fata ke toke ke au mai tagna na dotho nigna a God vanira na komi tinoni kiloau kori provins i Masedonia. ² Toke na vahotha ma na papara ke sethe ke padara mena kuma puala, imarea kena totogo nidia puala mena magnahaghinia kedana pukuni hathera arahai tavogha tadia na komi nidia na fata. ³ Mi nau ku adoa e tutuni imarea kena boi eia na rongo sosoni tadia na komi nidia na rongo ke tomagha. Teo. Imarea kena eia na rongo sosoni ke hutu me toke vamua itadia kedana kudo tagna sa fata. Mi marea kena eia eigna kena magnahaghinia vamua kedana eia. ⁴ Imarea kena kae huhurugami bali lubatira eigna kedana hathera mua na komi tinoni nigna a God i Jerusalem. ⁵ Ma na rongo sosoni kena eia ke hutu vano tagna na hava kiti toatogha kedana eia. Imarea kena eia iangeni eigna kena kidi lubatia na havidia tagna a Lod bali leghua, gi ena lubatia mua na havidia tamami ghami. Na puhi kena eia iaani ke leghua nigna na vanohehe a God.

⁶ Na vunegna a Taitus ke vaheta na ghaghanamiu i hau bali hera na rongo sosoni tadia na komi tinoni kena vaututuni i Jerusalem, ighami kiti hurua eigna keda ghohi atu itamiu. Mi ikeagaieni, imanea keda hatheghamu eigna kotida vagovua na tango ke toke iangeni. ⁷ Na havimiu duagna a God ke heta puala. Ighamu ke heta puala nimiu na vaututuni, moti adoa puala na puhi titiono, moti thaothadoghagna na komi velepuhi eigna a Krai, moti hetaghamiu puala na leghuagna a God, moti pukuni dothovighami mua. Na vunegna koti heta puala tadia na komi fata iraan, oti heta mua kori puhi keukemu bali tateli aua nimiu na dotho.

⁸ Inau ku boi boa na vetula eigna kotida leghua kori vido ku titiono eigna na rongo sosoni iangeni. Keana inau ku titiono ghohi kekeha tinoni kiloau tavogha kena hetaghadia na eiagna na haehathe. Gi kotida leghua na puhidia, inau kuda adoa nimiu na dotho ke tutuni. ⁹ Inau ku magnahaghinighamu kotida leghua na puhigna nida a Lod Jisas Krai. Ighamu koti adoa nigna na dotho vanighita ke hutu puala, eigna, toke ke

* **7:11** Da Pol ke titiono na mane kiloau i Korin ke nere duagna na vaivine ke taulaghi tagna a tamagna. Reghia 1 Korin 5:1-5.

mono nigina na mana ma na silada ke hutu i popo, imanea ke taveti sanira me vuhai tinoni bali hatheghamu. Imanea ke eia iangeni eigna ighamu kotida hatia na komi fata ke toke keda mono thovohaliu.

¹⁰ Kori ghaghanagu e toke gi ighamu kotida vagovua na rongo sosoni koti turughua ghohi kori vinogha ke atu. Ighamu koti kidi togha na eiagna na rongo sosoni, moti kidi turughua na kalitiagna na rongo. ¹¹ Ikeagaieni inau ku magnahaghinighamu kotida vagovua na tango ke toke iaani. Ighamu koti sasaa puala na vapuipuhiagna, me toke kotida sasaa mua na vagovuagna. Moti boa tavogha na rongo leghua vamua engiha koti tonogha. ¹² Gi kotida sasaa na kemuliagna sa fata koti tonogha, a God keda totogo itagna. Moti saghoi toatogha a God keda boi totogo keda boi hutu na hava koti kemulia, eigna a God ke boi veleghita katida kemulia na komi fata kati boi tonogha.

¹³⁻¹⁴ Inau ku bosi magnahaghinia gi arahai koti hathera kedana mono nidia na komi fata ke sethe, kari ighamu oti kudo tagna nimiu na komi fata. Ikeagaieni ighamu ke sethe nimiu na komi fata, moti tangomana na hatheragna arahai kena kudo tagna na komi fata. Gi kotida kudo tagna kekeha fata ivughei valiha, imarea tangomana kedana hatheghamu tagna nidia na komi fata. Kori puhi iaani ighamu gougovu keda mono nimiu na komi fata ke nabamiu. ¹⁵ Kori vido kotida leghua na puhi keukemu iangeni, na rioriso iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu keda tutuni, "Ahai ke hathatanoa na komi fata ke sethe, teo sa fata ke tomagha itagna. Ma ahai ke hathatanoa ke iso, imanea ke boi kudo tagna sa fata."

Pol Keda Vetula Taitus Duagna E Rua Kulagna Kiloau Tadia Mara I Korin

¹⁶ Ighamu koti adoa ighami kiti magnahaghinia puala na hatheghamugna. Mi ghami kiti veletokea a God eigna imanea ke vaheta na ghaghanagna a Taitus bali hatheghamu mua. ¹⁷ Imanea ke totogo puala kori vido ighami kiti kaea eigna keda ghohi taveti atu itamiu i Korin. Na hava ke tutuni, na vunegna ke magnahaghinia puala keda hatheghamu, a Taitus ke kidi toatogha ghohi keda eia iangeni. ¹⁸ Ighami kitida vetula duagna a Taitus sina mane mua ke kulada kiloau. Na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha kena ghaghana bohea imanea eigna nigina na agutu kori titionoagna na Rorongu ke Toke. ¹⁹ Ma na mane iaani, na komi tinoni kiloau kena vahia ghohi bali taetaveti duamami kori vido kitida hatia vanoana na rongo sosoni i Jerusalem tadia na komi tinoni kena vaututuni ngengeni. Na agutu ke toke iangeni, ighami kitida eia bali kilothaba a Lod, mi kitida eia mua bali tateli aua ighami kiti pukuni magnahaghinia na hatheragna arahai tavogha. ²⁰ Ighami kiti vapuipuhi eigna kitida sakai taetaveti haidu i Jerusalem, eigna kiti bosi magnahaghinia sa tinoni kedana velea ighami kiti ei hahia kori reireghiagna mi kori kemuliagna na rongo sosoni ke hutu iaani. ²¹ Ighami kiti leghua na puhi iaani eigna kiti magnahaghinia kitida eia na hava ke jino kori matagna a Lod, mi kori matadia na komi tinoni.

²² Duadia romara, ighami kitida vetula atua itamiu i Korin sikei mua a kulada kiloau. Sethe na maghavu imanea ke tatelia vanighami ke sasaa puala keda haehathe tadia na komi fata. Mi keagaieni, nigina na toatogha bali haehathe ke heta vano mua eigna imanea ke adoa ke tangomana na vaututunighamugna. ²³ Gi kedana huatighamu sa tinoni eigna a Taitus, oti velera imanea a pukuni kulagu ke agutu duagu bali hatheghamu. Me rua kulada kori kiloau koroda atu duagna Taitus, iromara koro atu kori huhuludia na komi tinoni kiloau kori melehadia. Ma na komi tinoni kena veletokea a Krai eigna rodia na agutu. ²⁴ Na vunegna iangeni, oti tateli aua nimiu na dotho itadia tolumara eigna na komi tinoni kiloau tavogha kedana rongovia na puhimiu ke toke. Gi imarea kedana adoa na vunegna kiti titiono tautalunagho eimiu ghamu.

9

Pol Ke Titiono Na Sosoni Rongo Bali Hathera Na Komi Tinoni Kiloau I Jerusalem

¹ E toke vamua kuda boi ghohi titiono mua itamiu eigna na rongo sosoni bali hathera na komi tinoni kiloau i Jerusalem, ² eigna inau ku adoa ighamu koti sasaa puala na haehathe. Mi inau ku titiono tautalunagho ghohi eimiu ghamu tadia na komi tinoni kena vaututuni eeni i Masedonia. Inau ku velera ghohi ighamu kori provins i Akaia koti mono kaikaliti ghohi kori vinogha ke atu bali eia na rongo sosoni iangeni. Ma na vunegna ighamu koti sasaa puala na haehathe, na komi tinoni kiloau eeni kena magnahaghinia mua na haehathe. ³ Toke keda ai, inau kuda vetulara atu itamiu a Taitus duagna e rua na mane mua eigna inau ku magnahaghinighamu kotida kaikalitia ghohi na rongo kori vido kuda jufungighamu. Inau ku vele aua ghohi ighamu kotida mono kaikaliti. Boi toke gi na titiono tautalunagho ku eia eimiu ighamu keda na hai fata vamua. ⁴ Gi kekeha tinonigna i Masedonia kedana atu duagu mena reghia koti boi kaikaliti mua, inau kuda

maomamo nigua puala eigna ku vaututunighamu. Mi ghamu kotida maomamo nimiu mua. ⁵ Na vunegna iangeni, inau ku toatogha e toke kuda velera tolumara eigna kedana kidi atu bali hatheghamu na kalitiagna nimiu na rongo sosoni koti taluhaghorea kotida eia. Kori puhi iaani, ighamu tangomana kotida tateli aua ighamu koti magnahaghinia na eiagna na rongo sosoni, me boi na fata kiti hurughamu eigna kotida eia.

⁶ Oti saghoi havaghinia na titiono iaani: Ahai ke joua rua tolu fata vamua, imanea teo keda hathatanora na sagharo ke sethe. Kari ahai ke joua na fata ke sethe, imanea keda hathatanora mua na sagharo ke sethe. ⁷ Kori vido ighamu koti eia na sosoni, siesikei itamiu oti leghua na ghaghanamiu ghehemiu ingiha na rongo kotida sosoni. Boi toke kotida dikahahehe kori vido koti eia na sosoni, ba oti eia vamua eigna ahai tavogha ke hurughamu. Oti saghoi eia vaghagna iangeni eigna a God ke dothovia ahai ke totego na hatheragna arahai tavogha tagna nigna na komi fata. ⁸ Ma God ke tangomana na pukuni vatokeghamugna eigna keda mono hahali na komi fata gougovu ke nabamiu. Ma na vunegna ke tutuni iangeni, ighamu keda mono nimiu na komi fata ke nabagna na hatheragna arahai tavogha. ⁹ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani eigna na tinoni ke toke,

“Imanea ke keukemu puala tadia arahai kena kuma, mi marea kedana togha hahalia nigna na komi tango ke toke.”

¹⁰ A God ke heghita na komi katura bali joura me heghita mua ghada na vanga, imanea keda vasethea nimiu na komi fata eigna kotida tangomana na vahutuagna nimiu na haehathe tadia na komi tinoni kena kuma. ¹¹ A God keda vasethea nimiu na komi fata eigna kotida tangomana na keukemu hahali. Mi kori vido ighami kitida hatia vanoa nimiu na sosoni tadia arahai kena kuma, imarea kedana veletokea God.

¹² E rua na fata ke toke keda au mai tagna nimiu na sosoni. Na komi tinoni kiloau nigna a God kena mono i Jerusalem kedana tonogna na komi fata ke nabadia, mi marea kedana pukuni veletokea a God. ¹³ Na vunegna nimiu na sosoni ke tateli aua nimiu na vaututuni ke tutuni, imarea kedana veletokea God. Imarea kedana veletokea a God eigna ighamu koti leghua na Rorong ke Toke nigna a Krai, moti hathera imarea ma arahai tavogha. ¹⁴ Mi marea i Jersusalem kedana tarai eimiu kori hehei dotho eigna kena reghia a God ke tatelia vanighamu nigna na dotho ke hutu. ¹⁵ Ati veletokea God eigna na fata ke toke ke heghita. Na fata iangeni ke pukuni toke vano me teo sa haghore ke nabagna na titionoagna!

10

A Krai Ke Hea Na Mana Tagna A Pol Bali Agutu Vania

¹⁻² Kekeha itamiu kena velea inau ku ado haghore heta kori nigua na komi letasi vamua, kari kori vido ku mono duamiu inau ku mataghu na haohaghore heta. E boi ai! Keana inau ku magnahaghinia kuda leghua na puhigna a Krai, imanea ke mono taluleghu me eia na hava ke toke tadia arahai tavogha. Na vunegna iangeni, inau a Pol ku kae hururughamu eigna kotida tughua na puhimiu eigna kuda boi haghore heta itamiu kori vido kuda atu itamiu. Keana inau ku toatogha kuda haghore heta tadia arahai kena velea iangeni iti leghua na puhidia na komi tionigna na maramagna kori nimami na agutu. ³ E tutuni ighami na tinoni, kari kori riurihu kiti eia kori maramagna, ighami kiti boi leghua na puhi riurihu kena eia na komi tinoni. ⁴ Miti bosu tangolia na komi fata kena agutua na komi tinoni bali rihu. Teo. Kori riurihu kiti eia, ighami kiti hatia na komi fata ke vonu kori mana nigna a God ke tangomana na vadiadikalaragna na komi fata ke heta nigna imanea ke thevuioka itamami. ⁵ Tagna na komi fata kiti hatia irangeni, ighami kiti heta pungusira na komi thagi ghaghana ke sokara pungusia a God, ma na puhi tautalunagho ke vasotora na komi tinoni na adoagna a God. Ighami kiti heta pungusira nidia na toatogha ke hahi, miti velepuhira eigna kedana leghua a Krai. ⁶ Ighami kitida mono kaikaliti bali fatera me vajinora arahai kena talu huhughua a God kori vido ighami kitida reghia ighamu koti pukuni leghua a Krai.

⁷ Gi ahai itamiu ke toatogha imanea ghehegna na tinoni agutu nigna a Krai, e toke gi keda reghivaughithatha ighami haju na tinoni agutu nigna a Krai, boi imanea vamua. Iangeni e boi vahotha na reghia na me toke ighamu kotida reghia. ⁸ E tutuni inau ku titiono tautalunagho eigna na mana a Lod ke heghami bali agutu vania. Imanea ke heghami na mana bali vaheta nimiu na vaututuni, boi bali vadiadikala. Inau teo kuda maomamo eigna na titiono tautalunagho iangeni ku eia. ⁹ Kori vido ku risoa vaghagna iaani kori nigua na letasi, inau ku bosu magnahaghinihamu kotida toatogha inau ku

eia bali vamataghunighamu. ¹⁰ Inau ku adoa kekeha itamiu kena velea, “Tadia nigra na komi letasi a Pol ke ado haghore heta, keana kori vido imanea ke mono duada, imanea ke lae me hahi puala na puhi titiono.” ¹¹ Arahai kena titiono vaghagna iangeni, e toke gi kedana adoa ighami kitida eia na hava kiti risoa tadia nimami na komi letasi kori vido kitida mono duamiu ngengeni.

¹² Arahai itamiu kena vahaihadira ghehedia, ighami kiti bosu magnahaghinia kitida velea ighami iti nagho vano vaghagna imarea kena veleghamu kena nagho vano. Imarea kena ghaghana kena nagho vano eigna kena veireireghighi ghehedia vamua, mena boi adoa kena dika gougovu. Kori vido kena eia na puhi iangeni, imarea kena mee! ¹³ Keana ighami kiti boi vaghadia imarea. Ighami teo kitida titiono tautalunagho eigna sa fata ke boi mono koragna na agutu a God ke heghami. Keana ighami kitida titiono tautalunagho eigna nimami na agutu itamiu, eigna iangeni ke mono koragna na agutu a God ke heghami. ¹⁴ Na titiono tautalunagho kiti eia e boi jino gi kitida boi jufu mai itamiu. Keana e jino vamua eigna ighami hiri arahai kiti kidi ohoa maia na Rorongo ke Toke eigna a Kraisi itamiu. ¹⁵ Ighami kiti titiono tautalunagho eigna nimami na agutu vamua, boi na agutu kena eia arahai tavogha. Ighami kiti magnahaghinia vamua nimiu na vaututuni keda heta vano mua eigna kotida tangomana na hatheghamigna kori vahutuagna nimami na agutu. ¹⁶ Gi keda ai, ighami kiti tangomana na taveti vano tadia na komi meleha ke mono sethevumiu bali titiono na Rorongo ke Toke. Gi kitida vano tadia na komi meleha ke boi vano mua sa tinoni tavogha, teo ahai keda tangomana na veleagna ighami kiti titiono tautalunagho eigna na agutu kena eia arahai tavogha. ¹⁷ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea, “Ahai keda titiono tautalunagho, imanea keda titiono tautalunagho vamua eigna na hava a Lod ke eia.” ¹⁸ Ahai a Lod ke ghaghana bohea, iangeni ahai a God ke totogo itagna, boi ahai ke vahaihadia ghehegna.

11

Pol Ke Bosu Magnahaghinia Imarea Kedana Leghura Mara Na Vetula Piapilau

¹ Toke inau ku adoa na titiono tautalunagho na fata mee, inau ku magnahaghinighamu kotida sasaa na vaovarongo itagua kori vido keda eia iangeni. ² Inau keda titiono tautalunagho eigna ku pukuni magnahaghinia kotida totho vamua tagna a Kraisi, eigna iangeni ke leghua nigra na vanohehe a God. Ighami vaghagna na vaivine mathangani ku taluhaghorea ghohi keda hea tagna sina mane vamua bali taulaghi itagna, mi manea a Kraisi. Mi nau ku reireghegi toetokeghamu eigna keda heghamu atu itagna a Kraisi vaghagna na vaivine mathangani ke mono jino me ghieghilei taulaghi. ³ Keana inau ku mataghu nigra kenughua kekeha tinoni ena pilaunighamu mena vadiadikala nimiu na dotho vania a Kraisi ma na ghaghanamiu bali leghua imanea. Boi toke keda vaghagna kori maghavu na poli ke pilaunia Ivi tagna nigra na haghore piapilau. ⁴ Inau ku mataghu eigna ighamu koti sasaa na rongoviragna arahai kena mai itamiu mena titiono na komi fata eigna a Jisas ke tavogha tagna na hava kiti velepuhighamu. Moti totogo na rongoviragna na titiono eigna na Tarunga ke Tabu ma na Rorongo ke Toke ke tavogha puala tagna na hava kiti velepuhighamu. ⁵ Toke ighamu koti toatogha imarea irangeni mara na vetula ke nagho vano, inau ku boi ghaghana imarea kena nagho vano itagua. ⁶ Inau ku boi sikolu eigna na puhi haoghore vaghagna kena eia imarea, keana inau ku pukuni adoa toetokea na velepuhi ke tutuni. Mi nau ku tateli aua hahalia iangeni itamiu tadia nigra na komi agutu gougovu ku eia itamiu.

⁷ Inau ku boi kaea sa fata itamiu kori vido ku titiono na Rorongo ke Toke itamiu. Kori hiroagna nigra na rongo ghehegu inau ku vahoruu eigna ighamu kotida mono toke kori havimiu duagna a Kraisi.* Ehava? Na fata ku eia iangeni e hahi? ⁸ Na komi tinoni kiloau tagna kekeha meleha tavogha kena hatheu kori nidia na rongo eigna keda tangomana na agutu itamiu. Vaghagna inau ku bilaua nidia na rongo, eigna inau ku boi hathera, kari inau ku hatheghamu ighamu koti boi heu sa rongo. ⁹ Kori vido ku mono duamiu i hau mu kudo tagna kekeha fata, inau ku boi kaeaghamu. Teo. Ara kulada kiloau kena kalasu mai i Masedonia kena hatia maia nidia na sasoni bali hatheu. Turughu i hau me jufu ikeagaieni, inau ku boi kaea sa fata itamiu. Me teo keda eia iangeni. ¹⁰ Vaghagna a Kraisi ke titiono tutuni hahali, inau ku titiono tutuni kori vido ku velea teo ahai kori

* **11:7** Na puhidia mara i hau, arahai kena vaovarongo tagna sa tinoni velepuhi kedana hathera tagna nidia na komi fata. Iangeni na volidia mara na velepuhi. Da kekeha tinoni kiloau i Korin kena velea nigra na velepuhi a Pol ke boi toke eigna imanea ke boi velera eigna kedana hathea kori nidia na komi fata. Keana, a Pol ke boi kaea sa fata itadia mara i Korin eigna ke bosu magnahaghinia sa tinoni kedana velea imanea ke titiono na Rorongo ke Toke eigna ke magnahaghinia vamua na hatiagna na rongo. Reghia

provins i Akaia keda vasotoa nigua na titiono tautalunagho iangeni. ¹¹ Ehava? Inau ku velea kuda boi kaea sa fata itamiu eigna ku boi dothovighamu? Teo! God ke adoa inau ku dothovighamu.

¹² Na puhi ku eia iangeni, inau kuda talu eia vamua eigna kuda vasotora arahai kena magnahaghinia kedana velea na agutu kena titiono tautalunagho eigna ke nanaba vamua tagna na agutu kiti eia. Inau ku magnahaghinia kuda tateli aua nidia na titiono tautalunagho ke teo sa vunegna. ¹³ Imarea kena velea kena mara na vetula kari e boi tutuni. Ma na nidia na komi agutu e boi tutuni mua. Imarea kena pilaunighamu eigna kotida toatogha imarea pukuni mara na vetula nigua a Krai. ¹⁴ Ighita teo katida vere tagna na komi puhi ke dika kena eia, eigna a Satan ke eia mua vaghagna iangeni. Imanea ke pilaunira na komi tinoni eigna kedana toatogha imanea na enjel se siasilada puala. ¹⁵ Mati saghoi vere kori vido nigua na komi mane agutu kena piapilau mena eia vaghagna kena hathera na komi tinoni kori leghuagna na puhi ke jino. Keana kori maghavu a God keda fatera na komi tinoni, imarea kedana hatia na papara ke nabagna nidia na komi agutu ke dika.

A Pol Ke Titiono Na Komi Papara Ke Pada

¹⁶ Toke inau ku velea ghohi na titiono tautalunagho na fata ke mee, inau ku bosu magnahaghinighamu kotida toatogha inau ku pukuni mee. Keana gi kotida toatogha vaghagna iangeni, oti vaovarongo mai itagua vaghagna koti vaovarongo itadia mara kena mee, moti lubatiu eigna kuda titiono tautalunagho sina vido. ¹⁷ Na titiono tautalunagho kuda eia ikeagaieni boi na fata ke magnahaghinia a Lod. Keana inau kuda leghua vamua na puhigna na tinoni ke mee. ¹⁸ Mara na velepuhi piapilau kena mono itamiu kena vahaihadira ghehedua eigna na komi fata kena eia, mi ghamu koti sasaa na vaovarongo itadia. Na vunegna iangeni inau huju kuda vahaihadu ghehegu mua. ¹⁹ Toke ighamu koti toatogha koti thaothadogha puala, ighamu koti sasaa puala na rongoviragna arahai kena mee. ²⁰ Tutuni, ighamu koti totogo eidia imarea kori vido kena hurughamu gi kotida eia na hava kena magnahaghinia, mena hatia nimiu na komi fata, mena pilaunighamu, mena vahaihadira ghehedua popomiu, mena tapoa na bakomiu. ²¹ Da ighamu koti toatogha e naba inau kuda maomamo kori vido ku veleghamu ighami kiti boi naba na eiagna itamiu na komi puhi ke dika irangeni.

Toke inau ku adoa ku leghua na puhigna na tinoni ke mee, ikeaghaieni inau kuda titiono tautalunagho eigna na komi fata imarea kena titiono tautalunagho eigna. ²² Ehava? Imarea kena velea kena Jiu? Inau huju na mane Jiu. Mena velea imarea maradia Israel? Inau huju manegu Israel. Mena velea mua kena havi mai kori vikegna a Ebrahim? Inau huju ku havi mai mua kori vikegna a Ebrahim. ²³ Ehava? Imarea kena velea imarea na komi tinoni agutu nigua a Krai? Inau ku adoa ku titiono vaghagna na mane ke pukuni mee, kari inau na mane agutu nigua a Krai ku toke vano itadia. Inau ku eia na komi agutu ke sethe vano itagna na komi agutu kena eia imarea. Ma na komi maghavu ku mono kori vathe tatari ke sethe vano tagna na komi maghavu imarea kena mono kori vathe tatari. Ma na komi maghavu kena thabuhii ke sethe vano tagna na komi maghavu kena thabuhira. Mi tadia na komi maghavu ke sethe inau ku haga thehe.

²⁴ Mara puhidia mara Jiu e lima horui thabuhiguna tagna e tolu hangavulu me hia na thabu. ²⁵ Mara puhidia mara i Rom e tolu horui thabuhiguna kori ghai. Me sina maghavu imarea kena piriu kori ghahira eigna kena magnahaghinia na vatheuegna. Inau ku tolu horui hahaghe tadia na komi vaka ke luvu kori tahi me dika. Sina luvumami iangeni, inau ku tatave kori horara na dani ma na bongi doudolu. ²⁶ Tagna na komi taetaveti ke sethe ku eia, inau ku pada na komi hoholo ke sethe. Kekeha maghavu na biringita, mi kekeha maghavu mara na bilau. Kekeha maghavu nigua na komi tinoni, mara Jiu kena haga diadikalau, mi kekeha maghavu mara kena boi Jiu kena haga diadikalau. Kekeha maghavu inau ku pada na komi hoholo tadia na komi meleha hutu, kekeha maghavu kori meleha ke gou, mi kekeha maghavu kori tahi. Mi kekeha maghavu arahai kena velea imarea ara kulada kiloau, imarea kena haga diadikalau. ²⁷ Kori nigua na agutu vania a Krai, inau ku pada sethe na vahotha mu mause nigua puala. Me sethe na bongi inau ku boi nere. Kekeha maghavu inau ku rofo nigua puala mu langasa, kari e teo sa ghagua vanga. Kekeha maghavu inau ku mathaho eigna nigua na poko ke boi naba.

²⁸ Duadia na komi fata gougovu irangeni, inau ku toatogha puala leuleghu dani eidia na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha. ²⁹ Kori vido ahai ke lae nigua na vaututuni, na havigu inau ke lae. Kori vido ahai ke vajefea sa tinoni me sikili kori koakoa, inau ku dikatagua puala.

³⁰ Na vunegna ku boi reghia sa puhi tavogha bali vajinoa na ghaghanamiu eigu inau, inau ku titiono tautalunagho eigu ghehegu. Keana inau ku magnahaghinia kuda titiono

tautalunagho vamua eigna na komi fata ke tateli aua inau teo sa nigua na mana ghehegu. ³¹ God a Tamagna a Lod Jisas, imanea ke adoa iangeni ke tutuni mu bosu piapilau. Ati veletokea hahalia! ³² Sina fata ke tateli aua ke teo sa nigua na mana ghehegu ke padau inau kori meleha i Damaskus. Na mane puhi ke vunaghi pungusia na meleha iangeni ke agutu vania King Aretas me magnahaghinia na thotiugna. Imanea ke velera kekeha soldia eigna kedana kaekale kori hagehagna na peogna na meleha iangeni. ³³ Kari kekeha tinoni kena voututuni kena hatheu na ghogho saniragna. Imarea kena hatiu hadi tagna sina wida kori peogna na meleha mena vanoheu koragna na lapa hutu. Gi ena uliu horu i thepa kosigna Damaskus.

12

Pol Ke Bosu Magnahaghinia Keda Titono Tautalunagho Eigna Imanea Ghehegna

¹ Toke inau ku adoa teo sa fata ke toke keda au mai kori puhi titono tautalunagho, inau kuda ghoi eia mua. Ikeagaieni inau kuda titonoa na komi salingau ma na hava ke mono polo a Lod ke tatelia itagua. ²⁻³ Salaghe vati na vinogha ke halieu atu ghohi leghugna na maghavu a God ke hati hadiu tagna na vido i popo ke toke vano. Inau ku bosu adoa a God ke hati hadia na tarungagu vamua ba na tonogu mua. A God vamua ke adoa. ⁴ Keana inau ku adoa a God ke hati hadiu i Paradaes mu rongovia na komi fata ke vahotha na unuhiagna me tabu na titonoagna. ⁵ E naba inau kuda titono tautalunagho eigna na fata iangeni, keana inau kuda boi eia. Inau kuda titono tautalunagho vamua eigna na komi fata ke tateli aua ke teo sa nigua na mana ghehegu. ⁶ Gi kuda magnahaghinia na titono tautalunagho eigu ghehegu, inau ku bosu vaghagna na tinoni ke mee, eigna na komi fata kuda titonoa ke tutuni. Keana inau kuda boi eia iangeni, eigna inau ku magnahaghinia na ghaghanaghia na komi tinoni eigu inau keda leghua vamua na komi fata kena reghia ku eia ma na hava ku titonoa.

⁷ Na vunegna a God ke bosu magnahaghiniu kuda tautalunagho puala eigna na komi fata ke toke ke tatelia vaniu, imanea ke heu sina fata bali vahaghia na tonogu. Na fata iangeni vaghagna nigua na mane agutu a Satan bali vaparau. ⁸ Inau ku tolu horu tarai kaea a Lod eigna keda hati aua itagua na fata iangeni. ⁹ Kari na nigua na haghore tughu iaani, "Toke ighoe koda papara, nigua na dotho vanigho keda nabamu hahali. Eigna nigua na mana ke heta kori vido ighoe ko lae." Na vunegna iangeni inau ku totho nigua puala na titono tautalunagho eigna na komi fata ke tateli aua inau ke teo sa nigua na mana ghehegu. Inau ku totho na eiagna iangeni eigna ku magnahaghinia na nigua na mana a Krai keda mono duagu. ¹⁰ Kori nigua na agutu vania a Krai, inau ku totho vamua kori vido ku lae, ba ena titono diadikalau, ba e teo sa nigua fata, ba ena vaparau, ba na komi thagi papara ke padau. Inau ku totho eigna kori vido ku lae, inau ku heta kori nigua na mana a Krai.

Na Ghaghanagna A Pol Ke Horuhaihadia Eidia Mara I Korin

¹¹ Inau ku adoa na titono tautalunagho ku eia na fata ke mee, keana inau ku boi reghia sa puhi tavogha kuda leghua. Iangeni e tutuni eigna, toke e naba ighamu kotida veletokea na agutu ku eia, ighamu koti mono bughoro vamua. Inau boi naba sa fata, kari na vunegna na mana nigua a Krai ke mono duagu, arahai ighamu koti toatogha kena mara na vetula ke nagho vano, imarea kena boi nagho vano itagua. ¹² Kori vido ku mono duamiu, toke ke sethe na vahotha ke padau, inau ku eia na komi reghithehe ma na komi fata ke vavereghamu. Ma na komi fata irangeni ke tateli aua inau na pukuni mane vetula. ¹³ Na haehathe ku eia itamiu ke nanaba vamua na haehathe ku eia itadia na komi tinoni kiloau tadia na komi meleha tavogha. Sina fata vamua ku eia itamiu ke tavogha, inau ku boi veleghamu eigna kotida hatheu tadia nimiu na komi fata. Ehava? Ighamu koti toatogha inau ku ei hahia vanighamu iangeni? Gi keda ai, oti talutavogha na paluhagu.

¹⁴ Ikeagaieni inau ku kaikaliti bali eia na vatolui atu sighoghamugna. Mi nau kuda boi kaea sa fata itamiu, eigna inau ku bosu magnahaghinia sa nimiu na fata. Teo. Inau ku magnahaghinighamu vamua. E boi jino gi na komi gari kedana hathera a tamadia ma idodia tagna nidia na komi fata. A tamadia ma idodia na komi gari koroda hathera tagna nidia na komi fata. ¹⁵ Inau ku totho nigua puala na heghamugna inau ghehegu, ma na komi fata ku tonogna bali hatheghamu. Ehava? Gi nigua na dotho vanighamu keda hutu vano, nimiu na dotho vaniu keda iso vano mua?

¹⁶ Ighamu koti adoa ke tutuni inau ku boi kaea sa fata itamiu i hau. Toke keda ai, kekeha itamiu kena veele inau na mane piapilau mu pilaunighamu bali hatia na hava ku magnahaghinia itamiu. ¹⁷ Ehava? Na komi mane ku vetulara atu itamiu i hau ena pilaunighamu bali hatia sa nimiu na fata? Inau ku adoa imarea kena boi eia iangeni.

¹⁸ Inau ku kaea a Taitus eigna keda atu jufu itamiu, kari u vetula atua mua sina kulada duagna imanea. Ehava? Ighamu oti ghaghana romara oro pilaunighamu? Vahotha puala! Ighamu koti adoa ghohi iroghami a Taitus, na ghaghanamami ma na puhimami vanighamu ke nanaba vamua!

¹⁹ Da ighamu oti toatogha ighami kiti risoa na komi fata iraani eigna kotida boi toatogha ighami kiti ei hahia. Teo! Ighami kiti mono haidu duagna a Krai miti titiono na komi fata iraani kori matagna God. Ma na komi fata gougovu kiti eia, na bali vahetaghamu ighamu ara kulamami. ²⁰ Na ghaghanagu ke horuhaihadi eigna ku toatogha da na puhimiu ghamu keda boi vaghagna ku magnahaghinia kori vido kuda atu jufu itamiu. Gi keda ai, ighamu kotida bosu magnahaghinia na hava kuda atu eia bali vajinoghamu. Boi toke gi inau kuda reghighamu kotida rihu haohaghore, moti tahotha, moti dikatamiu, moti tautalunagho, moti toghaghamu ghehemiu, moti titiono diadikalara arahai tavogha, moti vuhai haghore, moti mono theuthevu. ²¹ Inau ku bosu magnahaghinia kuda reghia arahai itamiu kena eia na komi puhi ke dika i hau, imarea kena boi tughua mua na havidia, kari ena talu nere duadia arahai kena boi ara taudia, mena eia mua na komi puhi kati maomamo nida na titionoagna. Gi keda tutuni iangeni, inau kuda tangi mu maomamo nigua puala kori matagna a God eimiu ghamu.

13

Pol Ke Ghoi Vavotura Mara Kiloau I Korin

¹ Inau ku kaikaliti ghohi bali eia na vatolugna nigua na taetaveti itamiu. Na vunegna iangeni oti reireghi toetokea na puhimiu eigna ighita kati adoa na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Gi koda toroagna sa tinoni, e rua be tolu na tinoni keda mono duamu bali velea na hava ko titiono ke tutuni." ² Kori varuai atu sighoghamugna i hau, inau ku kidi vavotura ghohi arahai kena eia na komi puhi ke dika. Inau ku velera inau kuda vaparara duadia arahai mua kena talu eia na koakoa. Ikeagaieni inau ku mono haunighamu, keana inau ku ghoi veleghamu inau kuda boi rarovira arahai kena talu eia na komi puhi ke dika kori vido kuda atu jufu itamiu. ³ Inau kuda vaparara eigna ighamu kotida adoa inau ku titiono na komi haghore a Krai ke heu. A Krai keda boi lae kori vido ke vajinoghamu, kari imanea keda tateli aua nigua na mana itamiu. ⁴ Kori vido imarea kena tupipuhia a Krai kori ghaibabala, imanea ke mono kori tonogna na tinoni ke lae. Keana imanea ke sokara tabiru kori thehe tagna na mana nigua a God. Ighami kiti totho tagna a Krai, ighami haju iti lae mua kori tonomami. Keana ighami kiti havi duagna imanea kori mana nigua a God, mi ghami kitida vajinoghamu tagna na mana iangeni.

⁵ Oti dodoro toetoke kori havimiu eigna kotida adoa ighamu koti pukuni vaututunia a Krai ba teo. Gi kotida boi reghivaughithatha a Jisra Krai ke mono kori havimiu, ighamu koti boi vaututunia. ⁶ Inau ku vaututunia ighamu kotida reghivaughithatha ighami kiti pukuni vaututunia a Krai.

⁷ Ighami kiti tarai kaea a God bali hatheghamu eigna kotida boi eia sa fata ke dika. Ighami kiti boi tarai vaghagna iangeni eigna na komi tinoni kedana velea nimami na agutu itamiu ke toke. Teo! Ighami kiti tarai vaghagna iaani eigna kiti magnahaghinia vamua ighamu kotida mono kori puhi ke jino. Gi keda ai, e toke vamua na komi tinoni kedana velea nimami na agutu ke boi toke, ⁸ eigna ighami teo kitida eia sa fata keda sokara pungusia na Rorongo ke Toke ke tutuni. Ighami kiti eia vamua na hava keda vaheta. ⁹ Gi ighamu kotida heta kori nimiu na vaututuni, ighami kiti totogo vamua gi na komi tinoni kedana toatogha iti lae. Na hava ke tutuni, ighami kiti tarai hahali eigna ighamu kotida ghohi mono toke kori havimiu duagna a Krai. ¹⁰ Inau ku risoa na letasi iaani kori vido ku boi mono mua duamiu, eigna inau ku magnahaghinighamu kotida tughua na havimiu gi u jufu atu itamiu. Gi kotida eia iangeni, inau kuda boi vaparaghamu tagna na mana a Lod ke heu. Imanea ke heu na mana bali vaheta nimiu na vaututuni, boi bali vadiadikala.

Na Vagovui Haghore

¹¹ Da iangeni vamua ara kulagu. Oti agutu heta eigna kotida mono jino kori havimiu duagna a Krai, moti leghua na haghoregu. Oti sikei vamua na ghaghanamiamu, moti mono haidu kori soleana. Gi kotida eia na komi fata iraani, a God ke vonungia na dotho ma na soleana, imanea keda mono duamiu.

¹² Kori vido ighamu koti hathatano haidu, oti veikubaeghi* bali tateli aua nimiu na dotho.

Na komi tinoni kiloau gougovu kena mono eeni kena vetula atua itamiu nidia na haghore dotho. ¹³ Inau ku tarai gi a Lod Jisas Krais keda vatokeghamu, ma God keda tatelia nigna na dotho itamiu, ma na Tarunga ke Tabu keda hatheghamu eigna kotida mono haidu toetoke.

---

* **13:12** Kori haghore Grik "oti veikisighi." Na puhi kena eia mara i hau bali tateli aua nidia na dotho, imarea kena kisia na bakodia ara kuladia kiloua. Ikeagaieni, tadia sethe na meleha na puhi kubae ke tughua na puhi kisi iangeni. Keana, tadia kekeha meleha, imarea kena talu leghua na puhi kisi.

Na Letasi nigna a Pol vanira na komi Tinoni Kiloau kori provins Galesia

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Galesia sina provins ke hutu mi kori vido na mane vetula a Pol ke risoa na letasi iaani mara Rom kena vunaghi pungusia. Pol ke titionoa na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kori provins i Galesia (Reghia Tango 13-14), keana boi hau leghugna ke taveti au itadia, imarea kena turughu na vaovarongo tagna na velepuhi piapilau. Kekeha mara Jiu kena mai itadia na komi tinoni kiloau i Galesia kena eia na velepuhi piapilau iangeni mena velera a Pol boi na pukuni mane vetula. Mena velera mua imarea teo kedana mono jino kori matagna a God gi kedana boi leghua na komi vetula nidia mara Jiu, vaghagna na puhi sogivaughithatha. Mara Jiu kena vaututunia na leghuagna na komi velepuhi nigna Moses ke vajinora kori matagna God, ma na sogivaughithatha na vaghithathagna na tinoni nigna God.

Kori letasi iaani a Pol ke titionoa kekeha vunegna imanea na pukuni mane vetula me naba na komi tinoni kiloau kedana leghua nigna na velepuhi. Gi imanea ke velela na vaututuni tagna Jisas vamua ke vajinora na komi tinoni kori matagna God, boi na leghuagna na komi vetula nigna a Moses. Me velela mua na Tarunga ke Tabu ma na puhi mono jino na vaghithatha ke tateli aua na tinoni na nigna a God.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na vunegna a Pol na pukuni mane vetula nigna a Kraiss (1:1-2:21)

Na vaututuni tagna a Jisas vamua ke vajinora na tinoni kori matagna a God (3:1-4:31)

Na havi ke nabadia na komi tinoni kiloau (5:1-6:18)

¹⁻² Inau a Pol na mane vetula, duadia na komi tinoni kiloau kena mono duagu eeni, ighami kiti risoa na letasi iaani vanighamu ighamu na komi tinoni kiloau koti mono kori provins i Galesia. Na komi tinoni kena boi vahiu eigna kuda na mane vetula me teo sa tinoni ke heu na agutu iaani. Teo. Jisas Kraiss ma God na Mama, imanea ke vasokaraghini tabirua a Jisas kori thehe, iromara koro vahiu. ³ Inau ku tarai gi a God a Tamada ma nida a Lod Jisas Kraiss koroda vatokeghamu moro heghamu na soleana kori havimiu. ⁴ Leghuagna nigna na vanohehe a God, a Kraiss ke thehe eigna na paluhada eigna keda vamamalahagita tadia na komi puhi ke dika kori maramagna iaani. ⁵ Ati veletokea God hahali. Amen.

Mara Kiloau I Galesia kena Turughu na Leghuagna na Velepuhi Piapilau

⁶ Inau ku vere nigua puala eigna boi hau leghugna koti vaututuni, ighamu koti taveti sania God. Imanea ke kiloghamu eigna kotida hatia na hava a Kraiss ke heghamu eigna ke dothovighamu. Keana ighamu koti turughu na leghuagna na velepuhi ke tavogha. ⁷ Kari na velepuhi iangeni, boi na Rorongo ke Toke eigna Jisas Kraiss. Kekeha tinoni kena magnahaghinia vamua na tughuagna kekeha fata kori Rorongo ke Toke eigna a Kraiss, mi marea kena pilaunighamu. ⁸ Inau ku veleghamu, gi sikei itamami ba sina enjel ke horu mai i popo keda titionoa itamiu na Rorongo ke Toke ke tavogha tagna na hava kiti titiono vanighamu i hau, e toke gi a God keda soni haghea imanea kori na joto ke ghatha thovohaliu. ⁹ Vaghagna kiti veleghamu ghohi i hau, inau ku ghohi veleghamu mua ikeagaieni! Gi ahai keda titionoa itamiu na velepuhi ke tavogha tagna na hava koti kidi vaututunia ghohi, e toke gi a God keda soni haghea imanea kori na joto ke ghatha thovohaliu.

¹⁰ Ehava? Kori vido ku haghore vaghagna iaani, inau ku magnahaghinia vamua kuda vatotogora na komi tinoni? Teo! Inau ku magnahaghinia kuda vatotogoa a God vamua. Gi kuda magnahaghinia na vatotogoragna na komi tinoni vamua, inau boi nigna na mane agutu a Kraiss.

Na Rorongo ke Toke ke Velepuhia a Pol ke Mai tagna a Kraiss

¹¹ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinighamu kotida adoa na Rorongo ke Toke ku titionoa itamiu e bosi au mai kori ghaghanadia na komi tinoni. ¹² Teo sa tinoni ke heu ba velepuhiu na Rorongo ke Toke iaani. Keana Jisas Kraiss ghehegna ke tatelia vaniu.

¹³ Ighamu koti adoa ghohi na puhigu kori vido ku leghua na komi nimami na vetula ighami mara Jiu. Kori vido iangeni, inau ku pukuni vaparara na komi tinoni kiloau nigna a God mu magnahaghinia puala kuda vadiadikalara. ¹⁴ Kori leghuagna na komi

velepuhi nidia ara hutumami, na puhigu ke toke vano tadia na puhidia mara Jiu kiti haga nanaba na vinoghamami.

¹⁵⁻¹⁶ Keana a God ke totogo na tateliagna a Dathegna itagua. Na hava ke tutuni, a God ke vahiu ghohi kori vido ku mono mua kori kutugna a idogu, me kilou eigna kuda titionoa na Rorongo ke Toke eigna a Jisas tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Na vunegna a God ke dothoviu vamua, imanea ke kilou eigna kuda agutu vania. Leghugna a God ke tatelia a Dathegna itagua, inau ku boi kaea sa tinoni eigna keda velepuhiu. ¹⁷ Mu boi taveti vano i Jerusalem bali reghira arahai kena kidi mara na vetula gi inau na mane vetula. Keana inau ku vano vamua i Arabia me leghugna iangeni inau ku ghoi tabiru i Damaskus. ¹⁸ E tolu na vinogha ke haliu atu ghohi gi u vano i Jerusalem bali reghia a Pita, mi nau ku mono duagna imanea e salaghe lima na dani. ¹⁹ Kori vido iangeni inau ku reghia mua a Jemes, tahigna a Lod. Kari teo sa Mara Vetula mua inau ku reghira. ²⁰ Inau ku veleghamu kori matagna God, na komi fata iraani ku risoa e tutuni. Inau ku bosu piapilau!

²¹ Leghugna ku mono i Jerusalem, inau ku vano tadia e rua na provins i Siria mi Kilikia. ²² Kori vido iangeni, na komi tinoni kiloau nigna a Krai kena mono kori provins i Jiudea kena boi reghiu mua inau. ²³ Imarea kena rongovia vamua na fata iaani kena velera kekeha tinoni kiloau, "Na mane ke vaparaghita i hau me magnahaghinia na vadiadikalagna nida na vaututuni tagna Jisas Krai, ikeagaieni imanea ke titionoa na Rorongo ke Toke eigna imanea." ²⁴ Mi marea gougovu kena veletokea God eigna na hava imanea ke eia kori havigu.*

2

Mara na Vetula i Jerusalem kena Hiia nigna na Velepuhi a Pol

¹ Leghugna e salaghe vati na vinogha, inau ku hatia duagu a Taitus ma a Banabas, miti ghoi tabiru vano i Jerusalem. ² A God ke tatelia vaniu inau kuda ghoi tabiru i Jerusalem mi nau ku eia iangeni. Kori vido ku mono i Jerusalem, inau ku haidu duadia vamua mara kena nagho tadia mara na kiloau eigna ku magnahaghinira kedana adoa na komi fata ku titionoa eigna na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Inau ku magnahaghinia imarea kedana velea nigua na velepuhi ke jino. Gi kedana velea e boi jino, na komi agutu ku eia ghohi e teo vamua sa vunegna. ³ Keana mara kena nagho kena hiia nigua na velepuhi. Taitus, ke mono duagu, imanea ke boi eia na sogivaughithatha* eigna imanea boi na tinoni Jiu. Kari imarea kena nagho kena boi huruagna a Taitus eigna keda sogivaughithatha. ⁴ Ighami kiti titionoa eigna na fata iangeni eigna kekeha tinoni Jiu kena haghe mai itamami kena velea kena vaututuni kari e boi tutuni. Imarea hiri kena huruagna a Taitus eigna keda sogivaughithatha. Imarea kena haghe mai itamami bali vadiadikala nida na velepuhi ke veleghita kati mamaluha tadia na komi vetula vaghagna iangeni eigna kati leghua a Jisas Krai. Imarea kena magnahaghinighita katida talu leghura na komi nimami na vetula ighami mara Jiu. ⁵ Keana ighami kiti boi hiia sa fata kena velea eigna ighami kiti magnahaghinia gi kotida talu vaututunia na Rorongo ke Toke ke tutuni kiti velepughamu.

⁶ Mara i Jerusalem kena nagho kori matadia na komi tinoni kiloau, imarea kena boi veleu eigna kuda tughua sa fata kori nigua na velepuhi. (Kari boi na fata hutu itagua imarea irangeni kena nagho ba teo, eigna kori matagna a God ighita gougovu kati nanaba vamua.) ⁷ Imarea kena ghithatha a God ke vahiu inau bali titionoa na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kena boi Jiu, vaghagna vamua imanea ke vahia a Pita bali titionoa na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni Jiu. ⁸ Imarea kena thaothadoghagna a God ke hea na mana tagna a Pita eigna keda na mane vetula tadia na komi tinoni Jiu. Me heu mua na mana eigna kuda na mane vetula tadia na komi tinoni kena boi Jiu. ⁹ Jemes, Pita, ma a Jon kotolu ghithatha mua a God ke vahiu inau bali agutu tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Tolumara e tolu na mane kotolu nagho vano kori matadia na komi tinoni kiloau. Mi tolumara kotulu kubaeghami roghami Banabas bali tateli aua ighami kiti sikei na ghaghanamami. Ighami gougovu kiti ghaghana ke toke gi roghami a Banabas kuruda vano tadia arahai kena boi Jiu, kari tolumara kotoluda vano tadia arahai kena Jiu. ¹⁰ Sina fata vamua tolumara kena kaeghami iroghami, vaghagna roghami kuruda hathera na komi tinoni kiloau i Jerusalem kena kuma. Iangeni sina fata ke heta ghohi kori ghaghanagu bali eia.

* 1:24 Pol ke titionoa na komi fata iraani eigna imanea ke magnahaghinira na komi tinoni kiloau i Galesia kedana adoa a God vamua ke vahia eigna keda agutu vania, ma nigna na velepuhi ke boi mai tagna sa tinoni kari e mai tagna a God. * 2:3 Reghia "sogivaughithatha" kori Diksonari.

Pol ke Haghore Heta vania a Pita

¹¹ Sina maghavu, a Pita ke mai bali mono duamami ighami na komi tinoni kiloau i Antiok. Kori vido iangeni imanea ke eia sina fata ke boi jino. Ma na vunegna iangeni, inau ku haghore heta vania naghodia na komi tinoni kiloau. ¹² Kori vido ke eu mai a Pita, imanea ke ei tokea me vanga duadia na komi tinoni kiloau kena boi Jiu. Imanea ke eia iaani me ghieghilei jufu mai na dani kekeha tinoni kiloau kena Jiu ke vetulara a Jemes kena mai i Antiok. Keana leghugna kena mai, a Pita ke ei hahia me boi vanga duadia arahai kena boi Jiu, eigna ke mataghunira mara Jiu kena velea na komi tinoni kiloau kena boi Jiu kedana sogivaughithatha. ¹³ Pita ma na tinoni kiloua kena Jiu i Antiok kena eia na puhi iaani. Imarea kena adoa ke boi jino kari ena eia vamua. Ma Banabas huju, imanea e leghura mua kori puhi ke dika iangeni.

¹⁴ Kori vido ku reghia na puhi kena eia ke boi leghua na velepuhi ke tutuni ke mono kori na Rorongo ke Toke, inau ku haghore heta vania Pita vaghagna iaani naghodia imarea gougovu, "Ighoe na mane Jiu, keana o boi leghura na komi nida na vetula gougovu ighita mara Jiu. O mono vaghagna na tinoni ke boi Jiu. Na vunegna iangeni e boi jino koda hurura arahai kena boi Jiu eigna kedana leghua na komi nida na vetula ighita mara Jiu. ¹⁵ E tutuni iroghita hiri mara Jiu vaghadia ara hutuda moro bosu vaghadia na komi tinoni kena boi Jiu kena boi adoa na komi vetula nigna a God. ¹⁶ Kari iroghita oro adoa ghohi na komi tinoni kena jino kori matagna God eigna kena voututunia vamua a Jisas Krai, bosu eigna kena leghua na komi vetula. Vaghagna kena eia na komi tinoni kena boi Jiu, iroghita huju koro voututunia mua a Krai. Iangeni na vunegna roghita koro mono jino kori matagna a God, bosu eigna koro leghua na komi vetula. Eigna na leghuagna na komi vetula teo keda vajinoa na tinoni kori matagna a God.

¹⁷ "Na vunegna iroghita koro voututunia a Krai bali mono jino kori matagna a God, kori ghaghanadia kekeha tinoni Jiu iroghita mara na koakoa. Ehava? A Krai ke batughita kori koakoa eigna koro boi leghua mua na komi vetula na? E boi ai! ¹⁸ Keana gi kuda ghohi tabiru vano tagna na leghuagna na komi vetula bali mono jino kori matagna a God, e tutuni inau na tinoni koakoa. ¹⁹ Kori vido ku adoa na leghuagna na komi vetula teo keda vajinou kori matagna a God, inau ku vagovua nigua na voututuni tagna na komi vetula. Inau ku eia iangeni eigna kuda havi bali leghua a God. ²⁰ Inau ku thehe duagna a Krai kori ghaibabala. Ikeagaieni inau ku boi vunaghi pungusiu ghehegu, keana a Krai ke mono kori havigu, imanea ke vunaghi pungusia na havigu. Mi kori havigu kori maramagna iaani, inau ku boa nigua na voututuni tagna a Dathegna God ke dothoviu me thehe eigna inau. ²¹ Inau ku voututunia a God ke vamamaluha kori koakoa eigna nigna na dotho vamua. Teo kuda sonia nigua na voututuni iangeni. Eigna, gi na leghuagna na komi vetula keda tangomana na vajinoghitagna kori matagna a God, e teo vamua sa vunegna na thehe ke eia a Krai!"

3

God keda Vahavira Aarahai Vamua kena Vaututuni

¹ Ighamu na komi tinoni kiloau i Galesia, oti mee! Inau ku pukuni titiono toetoke vanighamu eigna na thehe ke eia a Jisas kori ghaibabala eimiu ghamu. Ahai ke pilaunighamu gi e boi jino na ghaghanamiu na? ² Sina fata vamua ku magnahaghinighamu kotida veleu. Ehava gi oti hatia na Tarunga ke Tabu nigna a God na? Eigna koti leghua na komi vetula, ba eigna koti voututunia na Rorongo ke Toke eigna a Jisas Krai? ³ Ehava gi oti mee? Kori vido koti kidi turughua na havimiu ke mathangani, ighamu koti lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda agutu kori havimiu. Keana ikeagaieni ighamu koti toatogha koti tangomana ghohi na hatigna na puhigna a Krai kori hetamiu ghehemiu. ⁴ Kekeha tinoni kena pukuni vaparaghamu eigna nimiu na voututuni tagna a Krai. Gi ighamu kotida tabiru vano moti leghua na komi vetula, e teo sa fata ke toke keda au mai kori nimiu na komi papara! Inau ku bosu magnahaghinia keda vaghagna iangeni! ⁵ A God ke heghamu nigna na Tarunga ke Tabu me eia na komi reghithehe itamiu, bosu eigna koti leghua na komi vetula. Teo. Imanea ke eia na komi fata irangeni eigna koti voututunia na Rorongo ke Toke.

⁶ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani, "A Ebrahim ke voututunia a God, ma na vunegna iangeni a God ke velea imanea ke jino kori matagna." ⁷ Mi nau ku magnahaghinighamu kotida adoa na komi tinoni kena vatutunia a God vaghagna a Ebrahim ke voututunia, imarea irangeni na pukuni tinoni nigna a God. ⁸ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea na komi tinoni kena boi Jiu kedana mono jino kori matagna God kori vido kedana voututunia imanea. Na rorongo ke toke iangeni, a God ke taluhaghorea

tagna a Ebrahim kori vido ke veleagna, "Tamua ighoe, inau kuda vatokera na komi tinoni gougovu kori maramagna." ⁹ Mi ighita kati adoa arahai kena vaututunia a Krai, a God keda vatokera vaghagna vamua ke vatokea a Ebrahim eigna ke vaututunia.

¹⁰ Keana arahai kena ghaghana kena mono jino kori matagna a God eigna kena leghua na komi vetula, a God keda vaparara. Inau ku velea iaani eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Arahai kena boi leghua hahalia na komi fata gougovu ke mono tadia na komi vetula, a God keda vaparara." ¹¹ Iangeni ke tateli aua teo ahai ke jino kori matagna a God eigna ke leghua na komi vetula. Inau ku velea iaani eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Na tinoni ke vaututunia God, imanea ke jino kori matagna, mi manea keda hatia na havi ke tutuni." ¹² Na leghuagna na komi vetula, iangeni ke tavogha puala tagna na vaututuniagna a God. Vaghagna iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu, "Gi koda magnahaghinia na hatiagna na havi ke tutuni kori leghuagna na komi vetula, ighoe koda leghura gougovu." ¹³ Toke keda vahotha puala iangeni, na komi Rioriso ke Tabu kena velea a God keda vaparara arahai kena boi leghua na komi vetula gougovu. Keana a Krai ke vamamalahghita tagna na papara iangeni kori vido imanea ke thehe me hatia itagna na papara ke nabada ighita. Iangeni na vunegna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Ahai imarea kena vathehea mena savera na tonogna kori ghai, a God ke fatea me vaparara ghohi." ¹⁴ Kori vido a Jisas Krai ke eia iangeni, a God ke vatokera na komi tinoni kena boi Jiu vaghagna vamua imanea ke vatokea a Ebrahim i hau. A Jisas ke thehe eida ighita eigna katida hatia na Tarunga ke Tabu a God ke taluhaghorea vanighita ighita kati vaututunia.

Na Taluhaghore nigna a God

¹⁵ Ara kulagu kiloau, na hava kuda velegamu ikeagaieni ke vaghagna na puhi taluhaghore koti eia hahali. Kori vido e rua na tinoni koro hiia na taluhaghore, e teo ahai keda vateoa ba boa haghea kekeha ghaghana mua. ¹⁶ I hau, God ke eia sina taluhaghore tagna Ebrahim mi tagna mua sina tinoni kori vikegna. Na komi Rioriso ke Tabu ena boi velea a God ke eia na taluhaghore tadia ara vikegna gougovu a Ebrahim, kari tagna sina tinoni vamua kori vikegna. Ma na tinoni iangeni a Krai. ¹⁷ Na hava ku velea iaani: A God ke kidi eia na taluhaghore tagna Ebrahim. Mi leghugna vati na hathangatu me tolu hangavulu na vinogha, imanea ke hea a Moses na komi vetula. Na vunegna na taluhaghore ke kidi mai, na komi vetula kena boi tangomana na vateoagna na taluhaghore iangeni. ¹⁸ A God keda vatokeghita, boi eigna kati leghua na komi vetula nigna Moses. Teo. Imanea keda vatokeghita eigna ke taluhaghorea keda eia. Vaghagna iangeni, a God ke vatokea a Ebrahim eigna ke taluhaghorea keda eia.

¹⁹ Gi keda ai na, ehava na vunegna gi a God ke hera na komi vetula tadia na komi tinoni Jiu? Na komi vetula bali tatelia tadia na komi tinoni imarea kena eia na koakoa. Ma na komi vetula bali mono me ghieghilei mai kori maramagna na tinoni kori vikegna a Ebrahim a God ke eia na taluhaghore itagna. Na komi vetula irangeni, a God ke titionoia tadia na komi enjel mi marea kena hea a Moses eigna keda titionoia tadia na komi tinonidia Israel. ²⁰ A Moses hiri na mane ke mono hotaghidia na komi tinoni ma God. Keana, kori vido a God ke eia na taluhaghore tagna a Ebrahim, teo ahai ke mono varihotaghidia romara. A God ghehegna ke eia.

Na Vunegna gi e Mono na komi Vetula

²¹ Me hava? Na komi vetula kena vateoa na taluhaghore nigna God? Teo! Gi e tutuni na komi vetula ke tangomana na heghitagna na havi ke teo na govugna, ighita tangomana katida mono jino kori matagna a God eigna kati leghura vamua. ²² Keana na komi Rioriso ke Tabu kena velea na ghaghana bali eia na koakoa ke vunaghi pungusira na komi tinoni gougovu, me vahothahaghinira na leghuagna na komi vetula. Na vunegna iangeni, a God ke hera na taluhaghore bali hatia na havi ke teo na govugna tadia arahai kena vaututunia Jisas Krai.

²³ Gi e mai a Jisas Krai, na komi vetula vaghagna kena boghita kori vathe tatari mena reireghighita me ghieghilei mai na maghavu a God ke tateli aua na komi tinoni tangomana kedana hatia na havi ke teo na govugna kori vido kena vaututunia a Krai. ²⁴ Tutuni. Na komi vetula kena reireghighita me ghieghilei mai a Krai. Kari leghugna ke mai imanea, ighita tangomana katida mono jino kori matagna a God kori vido kati vaututunia a Krai. ²⁵ Ikeagaieni na komi vetula kena boi reireghighita, eigna ighita kati vaututunia ghohi a Krai.

²⁶ Ighamu gougovu ara dathegna a God moti sikei duagna a Jisas Krai eigna koti vaututunia imanea. ²⁷ Ighamu koti sikei duagna Krai kori vido koti siuvitabu. Vaghagna na tinoni ke vahaghea na pohe mathangani, ighamu koti vahaghea nimiu ghohi na puhigna a Krai. ²⁸ Mi keagaieni, na komi tinoni Jiu, ma na komi tinoni kena boi Jiu,

mara mane, ma na koi vaivine, ma na komi tinoni seka, ma na komi tinoni mamaluha, imarea kena nanaba vamua kori matagna a God. Tutuni, ighamu gougovu koti nanaba kori matagna a God eigna koti mono haidu duagna a Jisas Krai. ²⁹ Na vunegna ighamu nigna na komi tinoni a Krai, ighamu hiri na komi tinoni kori vikegna a Ebrahim. Mi ighamu kotida hatia na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea tagna imanea.

4

¹ Na hava ku titionoa vanighamu vaghagna iaani. Gi sina mane keda mono a dathegna, imanea keda hea na komi fata ke tonogna. Keana, kori vido na gari ke iso mua, na gari iaani ke vaghagna na tinoni seka eigna e teo sa nigna na mana bali reireghiragna na komi fata keda hatia tagna a tamagna. ² Kori vido imanea ke iso mua, kekeha tinoni kedana reireghira nigna na komi fata me ghieghilei jufu mai na maghavu ke vahia a tamagna. ³ Vaghagna mua iangeni tada ighita. Kori vido ighita kati boi adoa mua a Krai, na komi vetulagna na maramagna iaani ke vunaghi pungusia na havida. ⁴ Kori vido na maghavu a God ke vahia ke jufu mai, imanea ke vetula a Dathegna. Imanea ke havi mai tagna na vaivine, me mono saragna na komi vetula nigna a Moses. ⁵ A God ke vetula maia imanea bali vamamaluaghita tadia na komi vetula ke reireghighita eigna katida ara pukuni dathegna.

⁶ Na vunegna ighamu koti ara dathegna a God, imanea ke vetula na Tarunga ke Tabu nigna a Dathegna bali mono ikoramiu. Ikeagaieni ighamu tanomana kotida kiloagna a God a Tamada vaghagna iaani, "Mama." ⁷ Mi keagaieni ighamu koti boi vaghagna na tinoni seka, keana ighamu pukuni ara dathegna God. Ma na vunegna ighamu koti ara dathegna, ighamu kotida hatia na komi fata ke taluhaghorea ghohi keda hera ara dathegna.

A Pol Ke Dothovira Na komi Tinoni Kiloau I Galesia

⁸ I hau ighamu koti boi Jiu koti boi adoa a God. Kori vido iangeni na komi ghod ke boi tutuni kena vunaghi pungusia na havimiu. ⁹ Ikeagaieni ighamu koti pukuni adoa a God, ma na fata ke toke vano, a God ke pukuni adoghamu. Na vunegna iangeni, ehava gi oti ghohi tabiru vano tadia na komi vetulagna na maramagna kena lae mena boi hatheghamu? Ehava? Ighamu oti magnahaghinira eigna kedana ghohi vunaghi pungusia mua na havimiu? ¹⁰ Ighamu oti ghaghana bohera na komi dani ma na komi laulahu ke nagho tamiu eigna koti ghaghana iangeni keda vajinoghamu kori matagna a God. ¹¹ Na ghaghanagu e boi toke ghohi eimiu ighamu. Nigua na agutu ku eia itamiu ghamu, da e teo vamua sa vunegna.

¹² Inau ku kae hukurughamu ara kulagu, oti mono mamaluha tadia na komi vetula vaghagu inau. Eigna inau ku mono vaghagna ighamu i hau, kori vido koti mono mamaluha tadia na komi vetula. Inau ku boi risoa vanighamu vaghagna iaani eigna ighamu koti ei hahia sa fata itagua. ¹³ Vaghagna koti adoa ghohi, inau ku mono duamiu i hau eigna na vahaghi ke padau. Kori vido iangeni inau ku titionoa na Rorong ke Toke itamiu. ¹⁴ Toke na vahaghi ke padau ke vaparaghamu, ighamu koti boi siriuaghiniu. Teo. Ighamu koti hatiu moti kalituu vaghagna inau sina enjel nigna God, ba a Jisas Krai ghehegna. ¹⁵ Kori vido iangeni ighamu koti totogo puala. Na vunegna koti pukuni dothoviu, inau ku adoa ighamu koti sasaa na eiagna na komi fata keda hatheu. Ehava gi oti boi mono totogo ikeagaieni? ¹⁶ Ehava? Ighamu nigua na thevuioha ghohi ikeagaieni eigna ku titionoa itamiu na hava ke tutuni?

¹⁷ Mara na velepuhi piapilau kena mono ngeneni kena magnahaghinighamu kotida leghua na komi vetula nidia mara Jiu. Na ghaghanadia ke heta bali agutu duamiu eigna kotida leghura, keana na hava kena velepuhighamu teo keda hatheghamu. Imarea kena eia eigna kena magnahaghinighamu kotida taveti sanuu moti leghura vamua. ¹⁸ Gi keda toke vamua na hava koti leghua, e toke vamua na ghaghanamiu keda heta bali leghua. Kari na ghaghanamiu keda heta hahali bali leghua na hava ke toke, boi kori vido vamua ku mono duamiu. ¹⁹ Ara dathegu ku dothovighamu, inau ku gohi papara kori ghaghanagu eimiu ghamu. Ma na papara iangeni keda talu mono itagua me ghieghilei kasa na maghavu ighamu kotida pukuni leghua na puhigna a Krai. ²⁰ Inau ku magnahaghinia kudu mono duamiu eigna kudu adoa na puhu ke toke bali titiono vanighamu, eigna inau ku vere nigua puala eigna na puhimiu.

Na Totoghalegna E Rua Na Vaivine A Hega Ma Sera

²¹ Ehava gi ighamu koti magnahaghinia na mono saragna na komi vetula nigna a Moses? Oti boi adoa na hava na komi rioriso nigna a Moses kene velea eigna a Ebrahim? ²² Na komi rioriso irangeni kena velea a Ebrahim ke mono rua dathegna, a Ismael ma Aisak. Ismael ke havi tagna Hega, nigna na vaivine seka a Sera. Ma Aisak ke havi

tagna Sera. A Sera na vaivine mamaluha eigna iia a taugna a Ebrahim. ²³ A dathegna a Ebrahim ke havi tagna na vaivine seka, imanea ke havi leghua na ghaghanagna na tinoni vamua. Kari a dathegna ke havi tagna Sera, imanea ke havi leghua na taluhaghore ke eia God tagna Ebrahim.

²⁴⁻²⁵ Iaani vaghagna na totohale bali velepuhigita. Eigna e rua na vaivine iraani vaghagna e rua na taluhaghore a God ke eia. Sikeigna na taluhaghore, na komi vetula a God ke hea Moses kori suasupa i Sainai i Arabia. Ma na komi tinoni kena mono saragna na komi vetula iraani, imarea kena vaghagna ara dathegna Hega, eigna iia huju ke mono saragna nigna na vetula a Sera. Hega ke vaghagna na komi tinoni kena mono i hau kori suasupa i Sainai, me vaghagna mua na komi tinonidia i Jerusalem. Eigna na komi tinoni kena mono ngengeni ikeagaieni, imarea kena talu leghura mua na komi vetula. ²⁶ Keana ighita kati vaghagna ara dathegna Sera, na vaivine ke mamaluha. Ma na melehada i Jerusalem i popo ke mamaluha tadia na komi vetula. ²⁷ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea iaani,

“O totogo ighoe na vaivine ko kara.

Ghuu heta duai totogo

ighoe ko boi vajangia na vavahaghitigna na mono gari.

Eigna ara dathegna ahai ke kara keda sethe vano

tadia ara dathegna ahai ke mono duagna na mane.”

²⁸ Ara kulagu, ighamu koti vaghagna a Aisak, eigna ighamu koti havi leghuagna na taluhaghore a God ke eia tagna a Ebrahim. ²⁹ Kori vido iangeni, a dathegna a Hega ke havi leghua na ghaghanagna na tinoni vamua, imanea ke vapara na gari ke havi leghua nigna na vanohehe na Tarunga ke Tabu. Ikeagaieni vaghagna vamua iangeni. Arahai kena leghua na komi vetula, imarea kena vaparaghita. ³⁰ Keana na Rioriso ke Tabu kena velea vaghagna iaani, “Gigi aua na vaivine seka duagna a dathegna, eigna a dathegna teo keda hatia na komi fata nigna a tamagna. A dathegna na vaivine ke mamaluha keda tonogna na komi nigna fata a tamagna.” ³¹ Ara kulagu, ighita kati vaghagna ara dathegna na vaivine ke mamaluha, boi vaghagna ara dathegna na vaivine seka. Eigna ighita kati mamaluha tadia na komi vetula.

5

Krais Ke Vamamaluhaghitigna Tagna Na Komi Vetula

¹ Krais ke vamamaluhaghitigna eigna katida mono mamaluha tadia na komi vetula. Na vunegna iangeni, oti sokara ngasi moti saghoi ghoi mono saragna na komi vetula vaghagna na tinoni seka.

² Oti vaovarongo mai itagua! Inau a Pol ku veleghamu, gi kotida sogivaughithatha bali mono jino kori matagna God, na hava ke eia a Krais eimiu teo keda hatheghamu. ³ Mi inau ku ghoi veleghamu, ahai keda sogivaughithatha, imanea keda leghua na komi fata gougovu ke mono tadia na komi vetula. ⁴ Ahai itamiu ke toatogha ke mono jino kori matagna a God eigna ke leghua na komi vetula, imanea ke pukuni haunia a Krais. Imanea ke taveti sania nigna na dotho a God vaniagna. ⁵ Keana na Tarunga ke Tabu ke vaheta na ghaghanada mi ghita kati adoa a God keda vajinoghita kori matagna eigna kati voututunia a Krais. ⁶ Kori nida na mono haidu duagna Jisas Krais, na leghuagna na puhu sogivaughithatha boi na fata ke nagho. Na fata ke nagho, ati voututunia a Krais mati dothovia a God ma na komi tinoni.

⁷ I hau ighamu koti pukuni sokara ngasi kori havimiu duagna a Krais. Ikeagaieni ahai ke pilaunighamu eigna kotida boi leghua na velepuhi ke tutuni? ⁸ Na pilaunighamugna iangeni boi mai tagna a God eigna imanea ke kiloghamu. ⁹ Reireghi toke ghamu! Eigna ighamu koti adoa ghohi, “Sina ghathi vidogna vamua na isi ke vapotea na falaoa.” ¹⁰ Keana na vunegna inau ku adoa ighamu nigna na komi tinoni a Lod, inau ku voututunighamu kotida talu leghua vamua na hava ku velepuhighamu. Ahai ke pilaunighamu me diadikala na ghaghanamiau, a God keda vapara.

¹¹ Ara kulagu kiloau, gi keda tutuni inau ku talu titionoa mua na sogivaughithatha na fata ke nagho, ehava na vunegna na komi tinoni Jiu kena talu vaparau na? Keana na vunegna inau ku titionoa na thehegna a Krais kori ghaibabala na fata ke nagho, na komi tinoni Jiu kena dikatadia itagua. ¹² Arahai kena vadiadikala na ghaghanamiau eigna na sogivaughithatha, e toke vamua gi kedana thahora ghehedia.

¹³ Ara kulagu, a God ke kiloghamu eigna kotida mamaluha tadia na komi vetula. Kari e boi toke gi ighamu kotida toatogha vaghagna iaani, “Na vunegna ighami kiti mamaluha, e toke vamua kitida leghua na komi vanohehegna na tonomami.” Saghoi eia iangeni kari oti veidothovighi moti veihatheghi. ¹⁴ Na nimami na komi vetula gougovu ighami

mara Jiu kena mono saragna sina vetula vamua, “Dothovira na komi tinoni vaghagna ko dothovigho ghehemu.”¹⁵ Reireghi toke ghamu! Gi kotida eia vaghagna na komi fata kaukagu ke asi moti veiriurihughi, ighamu kotida vadiadikalaghamu ghehemiu.

Ati Lubatia Na Tarunga Ke Tabu Eigna Keda Batughita

¹⁶ Inau ku veleghamu, oti lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda batughamu. Gi kotida eia iangeni, teo kotida leghua nimiu na komi vanohehe ke dika. ¹⁷ Nida na komi vanohehe ke dika ke batughita eigna katida eia na komi fata ke boi magnahaghinighita katida eia na Tarunga ke Tabu. Ma na Tarunga ke Tabu ke batughita eigna katida eia na komi fata ke toke ke boi magnahaghinia katida eia nida na komi vanohehe ke dika. E rua na fata iaani koro thevuioka ma na vunegna iangeni e vahothahaghinighita na eiagna na hava kati magnahaghinia. ¹⁸ Keana, kori vido na Tarunga ke Tabu ke batughamu, na komi vetula kena boi tangomana na vunaghi pungusighamugna.

¹⁹ Ighita gougovu kati adoa na komi puhi dika kena eia arahai kena leghua na komi vanohehedia ke dika. Imarea kena nere duadia arahai kena boi ara taudia, mena eia na komi fata ke dika ke magnahaghinia na tonodia, ²⁰ mena maimanihihia na komi ngunguju, mena fela, mena thevuioka tadia arahai tavogha, mena rihu, mena tahotha, mena dikatadia, mena vahaihadira ghehedia, mena vathevurura na komi tinoni, ²¹ mena mamagna, mena kou memee, mena eia na komi haidu bali eia na komi puhi ke dika, mena eia kekeha fata mua ke dika. Inau ku veleghamu ghohi iaani, kari ikeagaieni inau ku ghohi veleghamu mua, arahai kena eia na komi fata ke dika iraani, imarea kedana boi haghe kori hughuta nigna a God.

²² Keana, kori vido na Tarunga ke Tabu ke batura na komi tinoni, na komi fata iraani keda mono kori havidia: na dotho, na totogo, na soleana, na mono haidu toetoke duadia na komi tinoni, na hatheragna arahai tavogha, na eiagna na komi fata kena velea kedana eia, ²³ na rongoviragna arahai tavogha, ma na reireghiragna ghehedia tadia na komi puhi ke dika. E teo sa vetula ke velea na komi fata iraani ke boi jino. ²⁴ Aarahai kena nigna na komi tinoni a Jisas Krais, imarea kena tupipuhia kori ghaibabala nidia na vanohehe ke magnahaghinira na eiagna na komi puhi ke dika. ²⁵ Na vunegna na Tarunga ke Tabu ke heghita na havi mathangani, ighita katida leghua na hava ke velea katida eia. ²⁶ Ati saghoi tautalunagho, mati saghoi riurihu varihotaghida, mati saghoi veitahothaghi.

6

Ati Veihatheghi

¹ Ara kulagu kiloau, gi sina tinoni itamiu keda sikili kori koakoa, ighamu ke heta nimiu na vaututuni tagna Krais, oti hati tabirua imanea kori hangana ke jino. Kari oti eia iangeni kori puhi dotho. Moti reireghi toke ghamu eigna boi toke ighamu huju kotida sikili kori koakoa. ² Hathera arahai kena pada na vahotha kori havidia. Kori vido koti eia iangeni, ighamu koti eia na hava ke magnahaghinia a Krais. ³ Gi sina tinoni ke ghaghana imanea ke nagho vano me bosu magnahaghinia na hatheragna na komi tinoni, imanea ke pilaunia ghehegna, eigna imanea ke boi nagho. ⁴ Oti dodoro toetoke tadia na komi fata koti eia. Gi koda eia na komi fata ke toke, e nabamu ighoe koda totogo. Keana o saghoi tautalunagho eigna ko ghaghana na komi fata ko eia ke toke vano tadia na komi fata kena eia arahai tavogha. ⁵ Eigna ighita gougovu katida dodoro vamua tadia na komi fata kati eia ghehedia.

⁶ Aarahai kena velepuhighamu na komi haghoregna God, e toke ighamu kotida hathera kori vanga ma na komi fata koti tonogna.

⁷ Saghoi pilauninghamu ghehemiu eigna iaani: Teo ahai ke tangomana na pilauniagna a God. Na komi tinoni gougovu kedana hatia na hava kena joua kori havidia. ⁸ Na tinoni ke joua na komi fata ke dika bali vatotogoa na tono, imanea keda hatia na thehe ke teo na govugna. Keana na tinoni ke joua na hava keda vatotogoa na Tarunga ke Tabu, imanea keda hatia na havi ke teo na govugna tagna na Tarunga ke Tabu. ⁹ Ati saghoi babao na eiagna na hava ke toke. Eigna gi katida talu eia na hava ke toke, ighita katida hatia na taba tagna na maghavu a God ke vahia. ¹⁰ Na vunegna iangeni, kori vido ighita kati tangomana na eiagna na fata ke toke vania ahai, ati eia vamua. Ati eia na hava ke toke tadia na komi tinoni gougovu, haluhadi tadia ara kulada kiloau.

Na Vagovui Haghore

¹¹ Inau ku eia kori limagu ghehegu na vagougovui haghore iaani. Ighamu koti reghia na rioriso iaani ke hutu puala. ¹² Aarahai kena vele huhurughamu eigna kotida sogivaughithatha, imarea kena magnahaghinia vamua na komi tinoni Jiu kedana totogo eidia. Imarea kena ghaghana na komi tinoni Jiu kedana vaparara gi kedana titionoa na

theheagna a Krais kori ghaibabala na naghoi fata. ¹³ Mara kena magnahaghinighamu kotida sogivaughithatha, imarea ghehedea kena boi leghua na komi vetula nigna a Moses. Imarea kena magnahaghinighamu kotida sogivaughithatha vamua eigna kedana titiono tautalunagho eigna na hava kena hurughamu na eiagna. ¹⁴ Keana inau ku bosu magnahaghinia kuda titiono tautalunagho eigna sa fata ku eia. Inau kuda titiono tautalunagho vamua eigna sina fata, na theheagna nida a Lod Jisas Krais kori ghaibabala. Na vunegna a Jisas ke thehe kori ghaibabala, teo sa fata kori maramagna iaani ke nagho itagua. Mi tadia na komi tinoni kori maramaghana iaani, inau boi na tinoni ke nagho. ¹⁵ Na leghuagna na puhi sogivaughithatha boi na fata ke nagho. Na fata ke nagho, na hatiagna na havi ke mathangani tagna a God. ¹⁶ Tadia arahai kena leghua na puhi iangeni kori havidia, a God keda rarovira me hera na soleana. Na komi tinoni iraani na pukuni tinoni nigna a God.

¹⁷ Turughu ikeagaieni me vano, inau ku bosu magnahaghinia ahai keda haghore diadikala nigua na velepuhi. Eigna na komi lafi kori tonogu ke tatelia e tutuni inau na nigna na mane agutu a Jisas. ¹⁸ Ara kulagu kiloau, inau ku tarai kaea nida a Lod Jisas Krais eigna keda vatokeghamu. Amen.

Na Letasi nigna a Pol vanira na komi Tinoni Kiloau i Efesus

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Na meleha Efesus sina meleha hutu ke mono kori provins i Esia, mi mara Rom kena vunaghi pungusia. Na mane vetula a Pol ke kidi jufu i Efesus kori varuai nigna na taetaveti bali titiono na Rorongo ke Toke gi kori vatolui nigna na taetaveti, imanea ke mono i Efesus tolu na vinogha bali velepuhira na komi tinoni kiloau. Reghia Tango 19:1-20. Rua tolu vinogha leghugna iangeni imarea kena thotia a Pol mena hatia vano i Rom. Da imanea ke risoa na letasi iangeni kori vido ke mono kori vathe tatari ngengeni.

Pol ke risoa na letasi iaani bali vaheta nida na vaututuni na komi tinoni kiloau i Efesus. Pol ke kidi titiono eidia na komi fata ke toke ke mai itadia na komi tinoni kiloau eigna kena mono haidu duagna a Krai. Gi e velera, na vunegna na hava ke eia a Jisas, a God ke vahavira na komi tinoni Jiu ma na komi tinoni kena boi Jiu me vatothora haidu kori sikei vamua na tono, iangeni na kiloau.

Kori varuai vidogna na letasi iaani, a Pol ke velera na komi tinoni kiloau eigna kedana mono kori puhi ke jino ke tateli aua imarea kena mono haidu eigna na hava a Jisas Krai ke eia vanira. Imanea ke velera mua eigna kedana mono kaikaliti hahali, eigna kori havidia kori maramagna imarea kena rihu pungusia a Satan ma nigna na mana.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na komi fata ke toke ke mai itadia na komi tinoni kiloau eigna kena mono haidu duagna a Krai (1:1-3:21)

Na havi mathangani duagna a Jisas Krai (4:1-6:24)

¹ Inau a Pol ku risoa na letasi iaani. A God ke vahiu eigna kuda nigna na mane vetula a Jisas Krai. Inau ku risoa vanighamua ighamu na komi tinoni nigna a God i Efesus koti mono haidu duagna Jisas Krai moti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. ² Inau ku tarai gi a God a Tamada ma nida a Lod Jisas Krai koroda vatokeghamu moro heghamu na soleana kori havimiu.

Na Komi Fata Ke Toke Ke Mai Itadia Eigna Kati Mono Haidu Duagna A Krai

³ Ati veletokea a God. Imanea nigna na God nida a Lod Jisas Krai ma a Tamagna. A God ke vatokeghita tadia na komi fata gougovu ke toke ke mai i popo eigna ighita kati mono haidu duagna Jisas Krai. ⁴ I hau, kori vido a God ke boi vavuha mua na maramagna, imanea ke vahighita eigna katida mono haidu duagna Krai. Mi manea ke vahighita eigna katida mono jino kori matagna me teo sa fata ke dika keda mono kori haida.

Na vunegna a God ke dothovighita, ⁵ imanea ke toatogha i hau gi keda eighita eigna katida ara dathegna tagna na hava ke eia a Jisas Krai. A God ke eia iangeni eigna ke vatotogoa me magnahaghinia na eiagna. ⁶ Ati veletokea a God eigna imanea ke heghita nigna na dotho ke hutu. Mi manea ke heghita nigna na dotho eigna na hava ke eia a Dathegna ke pukuni dothovia.

⁷ Na vunegna na ghaughabuagna a Krai ke lulu eida ighita, a God ke vama-maluhaghita me talutavogha ghohi na komi paluhada. A God ke eia iangeni eigna nigna na dotho vanighita ke hutu puala. ⁸ E tutuni a God ke pukuni vatokeghita kori nigna na dotho. Na vunegna a God ke pukuni thaothadogha me adoa na komi fata gougovu, ⁹⁻¹⁰ imanea ke leghua vamua nigna na vanohehe me tateli vanighita nigna na toatogha ke poloa tadia na komi tinoni i hau. Nigna na toatogha iaani: Kori vido na maghavu ke vahia keda jufu mai, God keda boa na komi fata gougovu i popo mi thepa saragna a Krai eigna keda vunaghi pungusira. Me turughu i hau a God ke toatogha a Krai keda eia nigna na toatogha iaani.

¹¹ Na komi fata gougovu, a God ke eia leghuagna nigna na vanohehe. Kori turughugna a God ke leghua nigna na vanohehe, me vahighami ighami mara Jiu eigna kitida nigna na komi tinoni kiti totho tagna Krai. ¹² Imanea ke eia iangeni eigna kitida veletokea nimami a God ke thaba puala ighami na komi tinoni Jiu kiti kidi vaututunia a Krai. ¹³ Mi ighamu huju nigna na komi tinoni a God kori vido koti rongovia moti vaututunia na velepuhi ke tutuni, na Rorongo ke Toke ke heghamu na havi ke teo na govugna. Kori vido koti vaututunia a Krai, a God ke heghamu na Tarunga ke Tabu ke kidi taluhaghorea ghohi bali tateli aua ighamu pukuni nigna na komi tinoni. ¹⁴ Ma na vunegna ighita kati hatia ghohi na Tarunga ke Tabu, ighita kati ado toetokea a God keda heghita na komi fata ke toke ke taluhaghorea vanighita. Ighita katida hatia na komi fata irangeni tagna

na maghavu a God keda pukuni vamamuluhaghita ighita kati nigna na komi tinoni. Ati veletokea a God eigna imanea ke thaba vano!

Nigna na Tarai a Pol Eidia Mara Kiloua i Efesus

¹⁵ Na vunegna a God ke pukuni vatokeghita, inau ku tarai eimiu ghamu. Turughu kori maghavu ku rongovia ighamu koti vaututunia a Lod Jisas moti dothovira nigna na komi tinoni a God, ¹⁶ inau ku veletokea a God hahali eimiu ighamu. Kori vido ku tarai, inau ku tarai eimiu ghamu. ¹⁷ Inau ku tarai tagna na Mama ke thaba vano. Imanea nigna na God nida a Lod Jisas Krai. Inau ku kaea gi keda vathaothadoghghamu me tatelia na puhigna itamiu eigna ighamu kotida pukuni adoa imanea. ¹⁸ Mi inau ku tarai kaea a God gi keda hangavia na ghaghanamiu eigna kotida thaothadoghgha na komi fata ke toke keda heghamu. Ighamu koti adoa kotida hatia na komi fata irangeni eigna imanea ke kiloghamu eigna kotida nigna na komi tinoni. Inau ku tarai mua gi kotida adoa na komi fata a God ke taluhaghorea keda hera nigna na komi tinoni, iraani na komi fata ke pukuni toke puala.

¹⁹ Mu tarai gi ighamu kotida adoa nigna na mana ke hutu vano. Na mana iangeni ke agutu kori havida ighita kati vaututuni. Ma na mana iangeni, na mana ke heta vano ²⁰ ke mono itagna a God kori vido imanea ke vasokaraghini tabirua a Krai kori thehe me vasopoua kori madothogna i popo. ²¹ Ma Krai ke thaba haluhadi vano tadia na komi enjel, ma na komi tidatho ma na komi tarunga. Ma na ahagna imanea ke nagho vano tadia na komi ahadia gougovu arahai kena mono nidia na mana. Iaani ke tutuni ikeagaieni me keda tutuni e hau me hau. ²² A God ke hea na mana tagna a Krai eigna keda vunaghi pungusia na komi fata gougovu. Imanea ke hea na mana iangeni eigna a Krai keda hatheghita ighita na komi tinoni kiloau. ²³ Mi ighita na komi tinoni kiloau, ighita na tonogna a Krai. Imanea ke vonungighita vaghagna vamua imanea ke vonungira na komi fata gougovu.

2

Na Havi Mathangani duagna Krai

¹ Gi oti vaututunia a Jisas, na havimiu ke thehe eigna koti eia na komi koakoa moti huhughua a God. ² Ighamu koti leghua na komi puhu ke dika nidia na komi tinoni kori maramagna moti leghua a Satan, na vunaghidia na komi tidatho. Ma Satan, imanea na tarunga ke batura na komi tinoni kena huhughua a God. ³ I hau ighita gougovu kati vaghagna na komi tinoni irangeni. Ighita kati eia vamua na hava kati magnahaghinia mati leghura na ghaghanada ke dika ma na komi vanohehegna na tonoda. Na vunegna kati eia vaghagna iangeni, e nabada a God keda vaparaghita vaghagna imanea keda eia tadia arahai tavogha kena boi leghua.

⁴⁻⁵ Toke e nabada a God keda vaparaghita, imanea ke pukuni rarovighita. Na havida ke thehe eigna na komi paluhada, kari na vunegna nigna na dotho vanighita ke hutu puala, a God ke vatothoghita tagna a Krai me vamathangania na havida. Tutuni, a God ke vahavighita eigna nigna na dotho ke dothovighita ke hutu puala. ⁶ Na vunegna ighita kati mono haidu duagna Krai, a God ke vahavighita kori thehe vaghagna ke vahavi tabirua a Krai kori thehe. Mi manea ke abeghita hadi i popo duagna a Krai eigna katida vunaghi pungusira na komi fata gougovu duagna. ⁷ A God ke eia iaani bali tatelia tadia na komi tinoni kedana mono ivughei valiha nigna na dotho vanighita ke hutu puala. Ma God ke tateli aua nigna na dotho kori na vatothoghita tagna a Jisas Krai. ⁸ Na vunegna a God ke pukuni dothovighamu, imanea ke vahavighamu kori vido koti vaututunia a Krai. A God ke vahavighamu boi eigna sa fata koti eia. Teo. Na vahavighamugna ke eia iangeni, imanea ke hai heghamu vamua. ⁹ Na vunegna a God ke boi vahavighamu eigna sa fata ke toke koti eia, teo ahai ke tangomana na titiono tautalunagho. ¹⁰ A God ke vamathangania na havida eigna ighita kati mono haidu duagna Jisas Krai. Imanea ke eia iangeni eigna katida eia na komi tango ke toke ke kidi kaikalitia vanighita ghohi bali eia ighita.

Ighita Gougovu kati Sikei eigna na Hava ke Eia a Krai

¹¹ Ighamu koti adoa na komi tinoni Jiu kena kiloghamu ighamu koti boi havi itadia, "na komi tinoni kena boi sogivaughithatha." Mi marea kena ghaghana imarea na komi tinoni nigna a God eigna kena sogivaughithatha. (Kari na sogivaughithatha kena eia kori tonodia ke boi tughua na hehedia.) ¹² Oti saghoi havaghinia i hau ighamu koti boi adoa a Krai moti boi mono tadia mara i Israel, arahai a God ke vahira bali nigna na komi tinoni. Kori vido iangeni ighamu koti boi mono koradia na komi tinoni a God ke eia

na komi taluhaghore haehathe* itadia. Ighamu koti boi adoa na God ke tutuni moti boi tangomana na vaututuniagna sa fata ke toke kotida hatia leghugna koti thehe. ¹³ Tutuni! I hau ighamu koti haunia a God, kari ikeagaieni ighamu koti mono haidu duagna Kraiss. A God ke hatighamu mai gharania eigna na thehe ke eia a Kraiss kori ghaibabala.

¹⁴ A Kraiss na nida na soleana. Imanea ke tangoli haidughami ighami na komi tinoni Jiu duamiu ighamu na komi tinoni koti boi Jiu eigna katida sikei vamua. I hau ighita kati thevuioka me vaghagna na hidi ke vathevuraghita. Kari a Kraiss ke reoa ghohi na hidi iangeni. ¹⁵ Kori vido a Kraiss ke thehe, imanea ke vateoa na puhi kena leghua mara Jiu bali mono jino kori matagna a God. Imarea kena ghaghana kedana mono jino kori leghuagna vamua na komi vetula nigna a Moses. Kraiss ke vateo na puhi iangeni eigna ighita, e rua na boo tinoni, katida sikei vamua na boo kati mono haidu duagna. Iaani na puhi ke eia imanea eigna ighita gougovu katida mono haidu kori soleana. ¹⁶ Imanea ke thehe bali hati tabirughita gougovu tagna a God, ma na vunegna iangeni ighita kati mono haidu vaghagna sikei vamua na tono. Kori puhi iangeni, imanea ke vagovua na toatogha ke mono itada ke vathevurughita. ¹⁷ A Kraiss ke mai kori maramagna me titionoa na Rorongo ke Toke ke hatheghita na mono kori soleana duagna a God. Imanea ke titionoa itamiu ghamu na komi tinoni koti boi Jiu koti haunia a God, mi tamami ghami mara Jiu kiti gharania a God. ¹⁸ Na vunegna ighita kati mono haidu duagna Kraiss, ighita tangomana katida mai tagna a Tamada kori na mana nigna sikei vamua na Tarunga ke Tabu.

¹⁹ Na vunegna iangeni, ighamu koti boi Jiu oti boi na komi tinoni tavogha ikeagaieni. Ighamu koti sikei duadia na komi tinoni nigna God, mi ighamu ara dathegna. ²⁰ Ighamu gougovu koti vaghagna na vathe a God ke sokaraghinia popogna na thepa ke ngasi. Ma na thepa iangeni a Jisas Kraiss. Mara na vetula duadia mara na profet, imarea kena vaghagna na komi tupigna na vathe. ²¹ A Kraiss ke tangoli ngasia na vathe iangeni me vahutua eigna keda na vathe tabu bali monogna a Lod. ²² Ma na vunegna ighamu koti mono haidu duagna Kraiss, ighamu koti mono haidu mua duadia na komi tinoni kena vaututuni, eigna ighamu kotida vaghagna na vathe ke mono na Tarunga ke Tabu nigna a God ikoragna.

3

Nigna na Agutu a Pol tadia na komi Tinoni kena boi Jiu

¹ Inau a Pol ku mono kori vathe tatari eigna inau ku agutu vania a Jisas Kraiss bali hatheghamu koti boi Jiu. ² Inau ku adoa ighamu koti rongovia ghohi a God ke vahiu eigna kuda eia na agutu bali hatheghamu eigna imanea ke dothoviu. ³ Inau ku risoa ghohi kori na letasi iaani a God ke telatia itagua nigna na toatogha ke mono polo i hau. ⁴ Kori vido koti ijumia na letasi ku risoa, ighamu kotida thaothadoghagna inau ku adoa nigna na toatogha a God eigna a Kraiss. ⁵ I hau a God ke boi telatia nigna na toatogha tadia na komi tinoni. Keana ikeagaieni, na Tarunga ke Tabu ke telatia tadia arahai a God ke vahira eigna kedana mara nigna na vetula ma na komi nigna na profet. ⁶ Ma na nigna na toatogha a God iaani: Na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea tadia na komi tinoni Jiu, imanea keda hera mua tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Mi ikeagaieni imarea kena sikei duadia na komi tinoni Jiu. Imarea kena hatia na komi fata ke toke iraani eigna kena mono haidu duagna a Kraiss mena vaututunia na Rorongo ke Toke.

⁷ Na vunegna a God ke dothoviu, imanea ke heu na agutu ku eia, na titionoagna na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni. Ma na nigna na mana ke agutu kori havigu bali hatheu. ⁸ Toke na komi tinoni nigna a God kena nagho vano itagua, a God ke heu na agutu iaani bali titiono tadia na komi tinoni kena boi Jiu eigna na komi fata gougovu ke toke ke mai tagna a Kraiss. Na komi fata iraani, e vahotha puala na pukuni thaothadoghagna eigna kena pukuni toke puala. ⁹ A God ke vahiu mua eigna kuda telati aua nigna na toatogha tadia na komi tinoni. Turughu kori turughugna, kori vido ke vavuhara na komi fata gougovu, imanea ke poloa nigna na toatogha iaani tadia na komi tinoni. ¹⁰ Tagna na komi fata gougovu ke eia a God, imanea ke pukuni thaothadogha. Mi manea ke talu haidura kori kiloau arahai kena Jiu ma arahai kena boi Jiu eigna keda telatia nigna na thaothadogha iaani tadia na komi enjel ma na komi tidatho ma na komi tarunga. ¹¹ Gi e vavuha na maramagna, a God ke toatogha keda eia iangeni me tangomana na eiagna eigna na hava ke eia a Jisas Kraiss, na nida a Lod. ¹² Na vunegna ighita kati mono haidu duagna Kraiss mati vaututunia, ighita kati adoa a God keda boi siriuhaghinighita kori vido kati maimanighita ba tarai itagna. ¹³ Ma na vunegna a God ke heu na agutu ku eia, inau ku kaeghamu eigna kotida saghoi dikahehe kori vido koti

* 2:12 "taluhaghore haehathe" Reghia kori Diksonari.

rongovia imarea kena vaparau eigna ku titionoa na Rorongo ke Toke vanighamu. Na komi nigua na papara keda hatheghamu eigna kotida mono duagna a God koragna nigua na mana ke hutu puala.

Na Dotho nigua a Krai Vanighita ke Hutu Puala

¹⁴ Kori vido inau ku toatogha eidia na komi fata a God ke eia, inau ku torongaghi tuturu horu mu tarai tagna a Tamada. ¹⁵ Imanea hiri a pukuni Tamadia na komi enjel i popo ma na komi tamadathe gougovu kori maramagna. ¹⁶ Na vunegna a God ke mono sethe nigua na fata ke toke bali hera nigua na komi tinoni, inau ku kaea eigna keda heghamu nigua na Tarunga ke Tabu bali vahetaghamu kori havimiu. ¹⁷ Mi inau ku tarai gi a Krai keda mono hahali kori na hehemiu eigna nimiu na vaututuni itagna. Inau ku tarai mua gi na komi fata gougovu kotida eia, ighamu kotida eia kori na dotho ke mai tagna a God, ¹⁸ eigna ighamu duadia na komi tinoni nigua a God, kotida tangomana na thaothadoghagna na dotho nigua a Krai vanighita ke pukuni aba me teve me hadigha me horugha. ¹⁹ Toke ighita boi tangomana katida pukuni thaothadoghagna na dotho nigua a Krai, inau ku tarai gi ighamu kotida adoa na dotho iangeni. Kori vido koti adoa nigua na dotho, na puhimiu keda vaghagna na puhigna a God.

²⁰ Ati veletokea a God! Eigna kori nigua na mana ke agutu kori havida, a God ke tangomana na eiagna na komi fata ke sethe vano tadia na komi fata kati kaea ba na komi fata kati toghara. ²¹ Ighita na komi tinoni kiloau kati mono haidu duagna a Jisas Krai, ati veletokea a God ikeagaieni me hau me hau. Amen.

4

Ighita kati Sikei Vamua na Tono

¹ Inau ku mono kori vathe tatari eigna inau ku agutu vania a Krai. Mi nau ku kae huhurughamu gi kotida leghua na puhi ke jino ke nabadia arahai a God ke vahira eigna kedana nigua na komi tinoni. ² Oti mono taluleghu, moti rongovira arahai tavogha, moti saghoi saisami dikatamiu. Ma na vunegna ighamu koti dothovira arahai tavogha, oti saghoi dikatamiu tagna ahai kori vido ke eia sa fata koti boi magnahaghinia. ³ Na vunegna na Tarunga ke Tabu ke talu haidughamu, oti agutu heta bali mono haidu kori soleana. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida talu mono sikei. ⁴ Ighita kati vaututunia Jisas, ighita kati vaghagna sikei vamua na tono duagna, mi sikei vamua na Tarunga ke Tabu ke mono itada. Ma a God ke kiloghita ighita gougovu eigna katida pitura na komi fata toke imanea ke taluhaghorea keda heghita. ⁵ Ighita, sikei vamua nida a Lod, mi sikei vamua nida na vaututuni, mi sikei vamua na siuvitabu. ⁶ Ighita kati maimanihilia sikei vamua a God, imanea a Tamada ighita gougovu. Imanea ke vunaghi pungusighita, me vahighita eigna katida eia nigua na agutu, me mono kori havida.

⁷ Krai ke heghita soasopa na sonihathavu eigna katida eia na agutu vania. Mi manea ke heghita leghuagna nigua na toatogha. ⁸ Iangeni na vunegna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

“Kori vido imanea ke vano hadi tagna na vido ke hadi puala, imanea ke hurura nigua na komi thevuioka ke rihura eigna kedana leghua, mi tadia nigua komi tinoni, imanea ke dotho vanira.”[✠]

⁹ Oti toatogha na komi haghore iraani, “imanea ke vano hadi.” Na komi haghore iraani kena tatelia itada a Krai ke kidi horu mai ghohi kori maramagna iaani. ¹⁰ Tutuni! Imanea ke horu mai, iangeni imanea ke vano hadi tagna na vido ke hadi vano tadia na komi vido gougovu. Imanea ke eia iangeni eigna keda vunaghi pungusia me reireghia na komi fata gougovu i popo mi thepa.

¹¹ Imanea ke heghita soasopa na sonihathavu eigna katida eia na agutu vania. Imanea ke hera kekeha na sonihathavu eigna kedana mara na vetula, kekeha eigna kedana na komi profet, kekeha eigna kedana titionoa na Rorongo ke Toke, mi kekeha eigna kedana velepuhira me reireghia na komi tinoni kiloau. ¹² A Krai ke eia iangeni eigna na komi tinoni iraani kedana tangomana na velepuhiragna na komi tinoni nigua a God bali eia nigua na komi agutu. Imanea ke eia mua eigna imarea kedana vahetara kori nidia na vaututuni na komi tinoni kiloau, na tonogna a Krai. ¹³ Imarea kedana talu vahetara me ghieghilei jufu na maghavu ighita katida sikei kori nida na vaututuni ma na nida na thaothadogha eigna a Dathegna a God. Ighita katida sokara ngasi kori nida na vaututuni ma na puhida keda vaghagna na puhigna a Krai ke pukuni jino.

¹⁴ Kori vido iangeni ighita katida boi vaghagna na gari ke boi heta na ghaghanagna ba na vaka ke ghurihia kililia na ghuri. Teo! Ighita katida boi leghua na komi tinoni velepuhi kedana mai bali pilaunighita kori nidia na velepuhi piapilau. ¹⁵ Keana ighita

katida dothovira na komi tinoni mati titiono na velepuhi ke tutuni itadia. Gi katida eia iangeni, ighita katida vaghagna a Kraiis tadia na komi fata kati eia. A Kraiis ke batughita ighita na komi tinoni kiloau. ¹⁶ Imanea ke vaghagna na ulugna na tono. Imanea ke tangoli haidura nigna na komi tinoni, vaghagna na vinahi kori tonoda ke tangoli haidura na komi baebasegna na tonoda eigna keda sikei vamua na tono. Gi na komi baebasegna na tono kedana eia nidia na agutu, na tono keda heta. Me vaghagna iangeni mua tada ighita na komi tinoni kiloau. Gi katida veidothovighi mati eia nida na agutu ke heghita a Kraiis, ighita katida heta vano mua kori nida na vaututuni.

Na Puhi Mathangani keda Tughua na Puhi Haulaghi

¹⁷ Kori na mana a Lod ke heu, inau ku haghore heta vanighamu, oti saghoi leghua na puhidia na komi tinoni bongihehe. Imarea kena toatogha vamua na komi fata ke boi tangomana na hatheragna. ¹⁸ Imarea kena boi tangomana na thaothadoghagna na hava ke tutuni. Imarea kena boi adoa na komi puhigna a God eigna kena bosi magnahaghinia na rongoviagna. Ma na vunegna kena boi adoa na komi puhigna, imarea kena mono haunia na havi ke tutuni ke mai tagna a God. ¹⁹ Kori vido kena eia na komi fata ke dika, imarea kena bosi maomamo. Na vunegna iangeni imarea kena leghura vamua na komi vanohehegna na tonodia. Ma na ghaghanadia ke heta bali eia hahali na komi thagi puhi ke dika.

²⁰ Keana kori vido koti vaututunia a Kraiis, imarea kena velepuhighamu kena boi veleghamu eigna kotida leghura na komi puhi ke dika irangeni. ²¹ Ighamu koti rongovia ghohi na Rorongo ke Toke eigna a Jisas Kraiis, ma na komi fata kena velepuhighamu eigna imanea ke tutuni. ²² Imarea kena velepuhighamu eigna kotida sonia na komi puhimiu ke dika koti leghua i hau. Na komi puhimiu ke dika irangeni kena pilauighamu mena vadiadikala na havimiu. ²³ Ikeagaieni oti lubatia a God eigna keda vamathangania na havimiu ma na ghaghanamiu. ²⁴ God ke vavuha na puhimiu ke mathangani eigna keda vaghagna na puhigna imanea. Oti leghua vamua na puhi mathangani iangeni. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida tateli aua na puhi ke pukuni tabu me jino.

²⁵ Na vunegna ighamu koti hatia ghohi na puhi mathangani, oti saghoi piapilau. Kari oti velera ara kulamiu kiloua na hava ke tutuni vamua eigna ighita gougovu kati sikei kori tonogna a Kraiis. ²⁶ Kori vido koti dikatamiu, oti saghoi eia sa fata ke dika. Moti vagovua na dikatamiu gi e huu na aho ²⁷ eigna kotida boi lubatia a Satan gi keda batughamu kori koakoa.

²⁸ Na tinoni ke biabilau, imanea keda talua na biabilau me eia na agutu eigna keda hatia nigna na komi fata ghehegna. Gi imanea keda tangomana na hatheragna na komi tinoni kena kuma tagna nigna na komi fata.

²⁹ Oti saghoi velea na komi haghore ke dika. Keana oti velea vamua na hava ke toke me keda hathea ahai ke vaovarongo itamiu. Kori vido koti eia iangeni, na komi haghoremui keda vahetara na komi tinoni kori nidia na vaututuni.

³⁰ Saghoi eia sa fata keda vadikahehea na Tarunga ke Tabu nigna God. Eigna a God ke heghamu na Tarunga ke Tabu bali tateli aua ighamu na pukuni nigna na komi tinoni. Me heghamu mua eigna kotida adoa imanea keda pukuni vamamaluhaghamu kori na maghavu keda mai.

³¹ Oti saghoi thevuioka tagna ahai, moti saghoi dikatamiu. Saghoi rihu haohaghore ba haghore diadikala sa tinoni. Moti saghoi eia sa fata ke dika tagna ahai. ³² Keana e toke gi kotida veihatheghi moti veirarovighi. Oti talutavogha na paluhagna ahai ke eia na fata ke dika itamiu, vaghagna vamua God ke talutavogha na paluhamui ighamu tagna na hava ke eia a Kraiis.

5

Na Puhi ke Nabadia na komi Tinoni Kiloau

¹ Na vunegna ighamu ara dathegna God ke dothovighamu, oti leghua na puhigna imanea. ² Ighamu kotida dothovira hahali na komi tinoni vaghagna a Kraiis ke dothovighita me thehe eida ighita. Imanea ke lubati vania a God na havigna vaghagna na*, ma a God ke togotog itagna.

³ E bosi jino ahai itamiu keda nere duagna sa tinoni ke boi a taugna, ba eia na komi puhi ke dika, ba mamagna na hava ke boi nigna. Eigna na komi fata irangeni ke boi naba na komi tinoni nigna a God kedana eia. ⁴ Kari e boi jino mua ighamu kotida titiono eidia na komi fata ke dika, ba haghore mee, ba eia na komi leuleu ke dika. Keana e jino gi ighamu kotida veletokea God. ⁵ Inau ku magnahaghinia kotida adoa gi ahai keda nere

* 5:2 "havughaghi" Reghia kori Diksonari

duagna sa tinoni ke boi a taugna, ba eia na komi puhi ke dika, imanea teo keda haghe kori hughuta rodia God ma Jisas Krai. Vaghagna iangeni mua tagna ahai ke mamagna na komi fata nidia arahai tavogha, eigna imanea ke maimanihihia na komi fata kori maramagna, boi a God.

⁶ Oti saghoi vaututunia ahai keda veleghamu e toke vamua gi kotida eia na komi fata ke dika irangeni. Eigna a God keda vaparara arahai kena boi leghua imanea mena eira. ⁷ Kori vido na komi tinoni kena eia na komi fata ke dika irangeni, oti saghoi ei leghura. ⁸ I hau, ighamu koti mono kori puni, kari ikeagaieni ighamu koti mono ghohi kori raraha eigna ighamu koti nigina na komi tinoni a Lod. Na vunegna iangeni, na puhimiu keda vaghagna na komi tinoni kena mono kori raraha. ⁹ Eigna kori vido kati mono kori raraha, na puhida keda toke me jino me teo sa piapilau keda mono itada. ¹⁰ Moti hiro aua na komi fata ke vatotogoa a Lod moti eira. ¹¹ Saghoi eia na komi fata ke dika kena eia na komi tinoni kena mono kori puni. E teo sa fata ke toke keda au mai tadia na komi fata dika irangeni. Keana oti tateli aua itadia imarea na komi fata kena eia ke dika. ¹² Na vunegna ke pukuni dika puala na komi fata kena eia kori vido ke boi reghira sa tinoni, inau ku maomamo nigua na titionoragna. ¹³ Keana, kori vido na raraha keda laema itadia, imarea kedana ghithatha na komi fata kena eira ke pukuni dika. ¹⁴ Eigna na raraha ke pukuni tateli aua na komi fata gougovu. Iangeni ke vaghagna na fata iaani kena velea na komi tinoni:

“Rarai hadi ighamu koti nere!

Sokara tabiru kori thehe

ma Krai keda tatelia na raraha itamiu.”

¹⁵ Oti dodoro toetoke kori na puhi havi koti eia. Saghoi leghua na puhidia na komi tinoni kena boi thaothadogha. Keana oti leghua na puhidia arahai kena thaothadogha. ¹⁶ Kori vido ighamu koti tangomana na eiagna sa fata ke toke, oti eia vamua, eigna sethe na tinoni kena eia na komi puhi ke dika tadia na komi dani iraani. ¹⁷ Saghoi leghua na puhi i havi ke boi thaothadogha, keana oti hiro aua toetokea na hava ke magnahaghinighamu a Lod kotida eia.

¹⁸ Saghoi koi bali memee eigna iangeni keda diadikala na havimiu. Keana oti lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda batughamu hahali. ¹⁹ Kori vido koti sakai mono haidu, oti sale veletokea God kori hehemiu gougovu tadia na komi psalm, ma na komi hymn, ma na komi sale ke tabu. ²⁰ Kori ahagna nida a Lod Jisas Krai, oti veletoke hahalia God a Tamada eigna na komi fata gougovu.

Na Velepui eigna na Taulaghi

²¹ Na vunegna ighamu koti ghaghana bohea a Krai, oti sasaa na eiagna na hava ke magnahaghinia ara kulamiu kiloau. ²² Ighamu na koi vaivine taulaghi, oti sasaa na leghuagna na haghoredia ara taumi, vaghagna ighamu koti sasaa na leghuagna a Lod. ²³ Oti eia iangeni, eigna na mane ke batua a taugna, vaghagna a Krai ke batura na komi tinoni kiloau. Na komi tinoni kiloau, na tonogna a Krai, mi mane ke vahavira. ²⁴ Vaghagna na komi tinoni kiloau kena leghua a Krai, ighamu na koi vaivine taulaghi, ighamu kotida leghua a taumi tadia na komi fata gougovu.

²⁵ Mi ghamu mara mane koti taulaghi, oti dothovira ara taumi vaghagna a Krai ke dothovira na komi tinoni kiloau me lubatia ghehegna eigna keda thehe eidia. ²⁶ Krai ke thehe eidia eigna imarea kedana tabu. Imanea ke vararahara kori na siu vitaburagna ma na rongoviagna na Rorongo ke Toke. ²⁷ Imanea ke eia iangeni eigna kori vido keda hathatanora mai na komi tinoni kiloau inaghogna, imanea ke magnahaghinia imarea kedana vaghagna na vaivine ke sonihaidu ke pukuni ulaghagna. Imarea kedana pukuni jino me teo sa fata ke dika keda mono itadia. ²⁸ Kori puhi ke dothovira na komi tinoni kiloau a Krai, na mane taulaghi keda dothovia a taugna. Imanea keda dothovia iia vaghagna ke dothovia a tonogna ghehegna. Na mane ke dothovia taugna, imanea ke dothovia ghehegna. ²⁹ Teo ahai ke boi magnahaghinia na tonogna ghehegna. Keana imanea ke hea ghagna me reireghi toetokea, vaghagna a Krai ke reireghi toetokera na komi tinoni kiloau. ³⁰ Krai ke eia iangeni eigna ighita na komi baebasegna na tonogna. ³¹ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea vaghagna iaani, “Na mane keda taveti sania a tamagna ma idogna me keda mono haidu duagna a taugna. Mi kori ghaghanagna a God iroira koro vaghagna sikei vamua na tinoni.” ³² Na ghaghana ke nagho ke mono polo itagna na komi haghore irangeni, kari inau ku adoa na komi haghore irangeni kena titiono eigna a Krai ma na komi tinoni kiloau. ³³ Inau ku ghoi veleghamu mua, mara mane taulaghi gougovu kedana dothovira ara tadia vaghagna kena dothovira ghehedia, ma na koi vaivine taulaghi gougovu kedana ghaghana bohera ara tadia.

6

Na Velepui vanira na komi Gari mara Idodia mara Tamadia

¹ Ighamu na komi gari, na vunegna ighamu nigna a Lod, oti leghua na haghoredia ara tamamiu mara idomiu. Iaani na puhi ke jino kotida eia. ² Na vetula a God ke kidi eia na taluhaghore vanira arahai kedana leghua ke vaghagna iaani, "Oti ghaghana bohera ara tamamiu mara idomiu, ³ ma na havimiu keda toke mi ghamu kotida mono hau kori maramagna iaani."

⁴ Ighamu ara tamadia na komi gari, oti saghoi ngarara hahali ara dathemiu kenughua ena dikatadia. Keana ighamu kotida reireghi toetokera moti velepuhira na leghuagna na puhi ke magnahaghinia a Lod.

Na Velepui vanira na komi Tinoni Seka ma na koi Vunaghidia

⁵ Ighamu na komi tinoni seka, oti leghua na haghoredia na komi vunaghimiu koti agutu vanira kori maramagna iaani. Oti pukuni ghaghana bohera moti totogo na leghuragna vaghagna vamua koti totogo na leghuagna a Krai. ⁶ Saghoi agutu heta bali vatotogora kori vido kena reghighamu vamua. Keana oti leghua hahalia na haghoredia vaghagna a God ke magnahaghinia, eigna ighamu nigna na komi tinoni seka a Krai. ⁷ Oti totogo na agutu vaniragna, eigna ighamu koti boi agutu vanira na komi vunaghimiu vamua, keana ighamu koti agutu vania mua a Lod. ⁸ Ighamu koti adoa a Lod keda hera na taba vanira na komi tinoni gougovu eigna na komi fata ke toke kena eia, toke imarea na tinoni seka ba teo.

⁹ Ighamu na koi vunaghidia na komi tinoni seka, oti kaliti toetokera. Saghoi velera gi kotida vaparara, eigna ighamu koti adoa sikei vamua na vunaghimiu ighamu gougovu ke mono i popo. Mi manea ke boi thevu tagna ahai.

Ighita Vaghadia Mara na Soldia

¹⁰ Inau ku magnahaghinia kuda veleghamu sina fata mua. Oti talu mono haidu duagna a Lod eigna nigna na mana ke hutu keda vaheta nimiu na vaututuni. ¹¹ Oti hatia na komi fata bali rihu ke heghamu a God eigna kotida tangomana na sokara pungusiagna a Satan kori vido imanea ke eia na komi thagi puhi bali pilaunighamu. ¹² Ighita kati bosu rihu duadia na komi tinoni kori maramagna iaani, keana ighita kati rihu pungusia a Satan ma nigna na mana. Tutuni, ighita kati rihu pungusia na komi tidatho ma na komi vunaghidia kena vunaghi pungusia na maramagna iaani ke mono kori puni. ¹³ Na vunegna iangeni ighamu kotida hatia na komi fata bali rihu ke heghamu a God. Gi, kori vido na maghavu bali rihu keda jufu mai, ighamu kotida tangomana na sokara pungusiragna nimiu na komi thevuioka. Leghugna ke govu na rihu, ighamu kotida talu sokara ngasi.

¹⁴ Oti mono kaikaliti vaghagna na soldia. Oti titiono vamua na hava ke tutuni. Gi kotida eia iangeni, vaghagna koti vangasia na vovogho kori hotaghimiu moti kaikaliti bali agutu vania a God. Oti leghua na puhi ke jino eigna na puhimiu ke jino keda peotighamu tagna a Satan vaghagna na poko aian koti vahaghea bali rihu. ¹⁵ Moti vaututuni hahalia na Rorongo ke Toke ke heghita na soleana. Gi kotida eia iangeni, vaghagna koti vahaghea na buti bali rihu moti sokara ngasi. ¹⁶ Oti vaututuni hahalia a Jisas. Nimiu na vaututuni keda vaghagna na reoreo bali peotighamu tadia na komi kualu ke beubethu a Satan keda vuhu mai itamiu. ¹⁷ Moti vaututunia a God ke vahavighamu. Gi kotida eia iangeni, vaghagna koti vahaghea na kepi aian bali peotia na ulumiu. Moti hatia na haghoregna a God ke heghamu na Tarunga ke Tabu. Iangeni ke vaghagna na ghau bali rihu pungusia a Satan. ¹⁸ Oti tarai kaea a God eigna keda hatheghamu tadia na komi fata gougovu. Oti tarai hahali moti lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda batughamu kori nimiu na tarai. Ighamu tangomana kotida tarai vaghagna iangeni kori vido koti toatogha hahali na tarai. Oti tarai hahali eidia na komi tinoni nigna God.

¹⁹ Moti tarai mua eigu inau. Kaea a God gi keda heu na komi haghore kuda velea eigna kuda bosu mataghu na titionoagna na komi fata ke mono kori na Rorongo ke Toke. I hau a God ke poloa kari ikeagaieni imanea ke tateli aua itada. ²⁰ Inau ku titionoagna na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kori huhulugna a Jisas Krai. Iangeni na vunegna inau ku mono kori vathe tatari. Oti tarai gi inau kuda bosu mataghu na titionoagna na Rorongo ke Toke, vaghagna a God ke magnahaghiniu kuda eia.

Vagougovu i Haghore

²¹⁻²² Inau kuda vetula atu itamiu a Tikikus, a kulada kati dothovia. Imanea na mane ke agutu toke vania a Lod. Imanea keda titiono vanighamu na komi fata ke tate mai eeni eigna kotida adoa na mono ku eia. Hee, inau kuda vetula imanea itamiu eigna

inau ku magnahaghinighamu kotida adoa na mono kiti eia eeni, mu magnahaghinia mua imanea keda vaheta na ghaghanamiu.

²³ Inau ku tarai kaea a God a Tamada ma a Lod Jisas Krais gi koroda heghamu ighamu koti vaututuni na soleana, moro hatheghamu eigna kotida veidothovighi moti talu sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. ²⁴ Inau ku tarai mua gi a God keda vatokeghamu ighamu koti dothovia Jisas Krais, na nida a Lod, kori nimiu na dotho keda boi govu.

Na Letasi nigna a Pol vanira na komi Tinoni Kiloau i Filipai

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Filipai sina meleha hutu kori provins i Masedonia, mi mara Rom kena vunaghi pungusia. Filipai na meleha kori kandre nidia mara Grik ke kidi jufu itagna na mane vetula a Pol bali titiono na Rorongo ke Toke (Reghia Tango 16:11-40). Kori vido a Pol ke risoa na letasi iaani, imanea ke mono kori vathe tatari i Rom.

Pol ke risoa na letasi iaani eigna ke magnahaghinia na komi tinoni Filipai eigna kedana adoa imanea ke totogo puala eigna na rongo sosoni kena vetula itagna bali hathea. Ma Pol ke magnahaghinia na veleragna eigna kedana sokara ngasi kori nidia na vaututuni gi keda padara na komi thagi papara ke pada ghohi imanea.

Pol ke velera mua eigna kedana reireghira ghehedia tagna na velepuhi piapilau. Kekeha tinoni Jiu kena velera na komi tinoni kiloau i Filipai, gi kedana magnahaghinia na mono jino kori matagna a God, imarea kedana leghua na komi vetula nigna Moses mena sogivaughithatha. Keana a Pol ke velera eigna kedana sokara ngasi vama kori na dotho nigna a God ke hutu vanira, ma na vunegna kena vaututunia Jisas, imarea kena mono haidu toetoke duagna. E boi tutuni imarea kedana leghua na komi vetula nidia mara Jiu.

Sina fata ke nagho ke titiono a Pol kori letasi iaani, na puhi bali mono totogo hahali. Pol ke velea na vunegna ke mono haidu toetoke duagna a Krai, imanea ke tangomana na mono totogo tadia na komi fata gougovu ke pada kori havigna.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Pol ke titiono eigna na monoagna kori vathe tatari (1:1-30)

Krais ke tateli aua toetoke na puhi bali mono taluleghu (2:1-2:18)

Na rorongo eidia Timoti ma Epafrodaitus (2:19-30)

Na vaututuni tagna a Jisas vama ke vajinoa na tinoni kori matagna a God (3:1-4:9)

Pol ke totogo eidia na komi tinoni kiloau i Filipai (4:10-23)

¹ Inau a Pol duagu a Timoti, roghami rua na mane agutu nigna a Jisas Krai. Roghami kuru riso atua na letasi iaani itamiu ighamu na komi tinoni nigna a God koti vaututunia a Jisas Krai koti mono kori meleha hutu i Filipai. Roghami kuru risoa vanira arahai kena batughamu ma arahai kena haehathe kori agutu kiloau. ² Roghami kuru tarai gi a God a Tamada ma nida a Lod Jisas Krai koroda vatokeghamu mo koroda hatheghamu eigna kotida mono kori soleana.

Nigna Tarai A Pol

³ Tagna na komi maghavu inau ku toghaghamu, inau ku veletokea a God. ⁴ Mi tagna na komi maghavu ku tarai eimiu ighamu, inau ku totogo puala ⁵ eigna koti hatheu kori tuturiagna na Rorongo ke Toke, turughu kori vido koti vaututunia a Jisas Krai me jufu ikeagaieni. ⁶ Kori vido koti vaututunia a God, imanea ke turughua na agutu ke toke kori havimiu. Mu pukuni adoa imanea keda talu hatheghamu me ghieghilei govu na agutu iangeni kori dani keda tabiru mai a Jisas Krai.

⁷ E nabagu puala kuda totogo mu veletokea God eimiu ghamu, eigna inau ku dothovighamu moti hatheu kori agutu a God ke heu mai. Hii, ighamu koti hatheu kori vido ku mono kori vathe tatari mi kori vido ku titiono na Rorongo ke Toke mu tatelia vanira na komi tinoni na Rorongo ke Toke ke tutuni. ⁸ Inau ku toghaghamu hahali eigna ku dothovighamu puala vaghagna a Jisas Krai ke dothovighamu. A God ke adoa iaani boi na haghore piapilau.

⁹ Inau ku tarai gi nimu na dotho keda hutu vano. Mu tarai gi ighamu kotida pukuni adoa a God moti tangomana na fateagna na puhi ke toke meke dika ¹⁰ eigna kotida tangomana na vahia na puhi ke toke. Inau ku eia na tarai iaani eigna kotida jino moti boi eia sa fata ke dika turughu ikeagaieni me jufu na dani a Krai keda tabiru mai. ¹¹ Inau ku tarai gi a Jisas Krai keda hatheghamu eigna kotida eia na komi fata ke toke. Gi na komi tinoni kedana kilothaba mena ghaghana bohea a God eigna imarea kena reghia na puhimiu ke toke.

Na Havi Ke Tutuni

¹² Ighamu ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinighamu kotida adoa na mono tatari ku eia ikeagaieni ke hatheu kori tuturi auagna na Rorongo ke Toke. ¹³ Mara na soldia kena reireghia na vathegna na king, me sethe na tinoni kori meleha iaani, kena adoa

ghohi inau ku mono kori vathe tatari eigna ku agutu vania a Krai. ¹⁴ Sethe na komi einagna na fata ke jino. Imarea kena titionoagna na haghoregna a God vanira arahai kena boi vaututuni. Imarea kena boi mataghu eigna kena adoa a Lod ke hatheu kori vido ku mono kori vathe tatari mena vaututunia a God keda hathera mua.

¹⁵⁻¹⁷ Kekeha tinoni kena titinoa Jisas Krai eigna imarea kena magnahaghinia na eiagna na fata ke jino. Imarea kena titinoa eigna kena dothoviu inau mena adoa a God ke vahiu eigna kuda titinoa vanira na komi tinoni na Rorongo ke Toke ke tutuni. Keana kekeha tinoni kena titinoa Krai eigna kena tahotha eigu inau mena boi magnahaghinia na komi tinoni kedana leghuu inau. Na ghaghanadia bali titinoa na Rorongo ke Toke e boi jino. Imarea kena magnahaghinia vamua eigna kedana naghoi tagua. Imarea kena eia iangeni eigna kena magnahaghiniu inau kuda dikahehe mu papara kori vido ku mono kori vathe tatari.

¹⁸ Keana, gi kedana titinoa a Krai kori ghaghana ke jino ba ke boi jino, e toke vamua. Eigna na fata ke nagho, imarea kena titinoa vamua na Rorongo ke Toke eigna a Krai. Ma na vunegna iangeni, inau ku totego puala.

Me teo keda govu nigua na totego, ¹⁹ eigna inau ku adoa nimiu na tarai eigu inau ma na haehathe nigua na Tarungagna a Jisas Krai keda vamamaluhau kori vathe tatari. ²⁰ Inau ku magnahaghinia mu vaututunia inau kuda boi eia sa fata keda vamaomamou kori matagna a God. Turughu i hau me jufu ikeagaieni, inau ku boi mataghu na titionoagna a Krai mu bosu magnahaghinia gi kuda mataghu. Gi kuda talu havi ba gi kuda thehe, inau ku magnahaghinira na komi tinoni gi kedana veletokea a Krai eigna na komi fata ku eia. ²¹ Nigua na toatogha inau vaghagna iaani; Gi kuda talu havi, inau ku magnahaghinia vamua kuda ghaghana bohea a Krai. Gi kuda thehe, e toke vano vamua eigna inau kuda mono duagna a Krai. ²² Keana, gi kuda talu havi nigua mua, inau tangomana kuda ei vania a Krai na agutu ke sethe. Mu hahi nigua ivei tadia kuda vahia. Na havi ba na thehe. ²³ Me vahotha puala ivei kuda leghua tadia e rua na ghaghana iraani. Inau ku magnahaghinia kuda vano mono duagna a Krai i popo eigna iangeni hiri ke toke vano kori mono ku eia kori maramagna. ²⁴ Keana, e haluhadi vano kuda talu mono eeni eigna kuda hatheghamu. ²⁵ Ma na vunegna iaani, inau ku adoa kuda talu mono duamiu eigna kuda hatheghamu na vahetagna nimiu na vaututuni tagna a Krai. Kori vido ighamu kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni, ighamu kotida totego. ²⁶ Kori vido kuda ghoi tabiru atu itamiu, ighamu kotida pukuni veletokea a Jisas Krai eigna na komi fata imanea ke eia vaniu.

²⁷ Keana, na fata ke nagho vano: ighamu kotida leghua na puhi ke nabadia arahai kena vaututunia na Rorongo ke Toke eigna a Krai. Gi inau kuda atu jufungighamu ba teo, oti eia iaani eigna kuda rongovia ighamu koti sokara ngasi tagna sina ghaghana, moti sakai agutu bali hathera na komi tinoni eigna kedana vaututunia na Rorongo ke Toke. ²⁸ Saghoi mataghunira arahai kena thevuioka itamiu. Gi kotida boi mataghunira, imarea kedana adoa a God keda vetulara vano kori meleha papara, keana imanea keda vahavighamu. ²⁹ Ighamu koti adoa a God ke vahighamu eigna kotida vaututunia a Krai, me boi iangeni vamua. Imanea keda lubatighamu eigna kotida papara eigna imanea. ³⁰ Kori vido ku mono duamiu, ighamu koti adoa inau ku papara eigna ku leghua a Krai. Moti adoa mua ikeagaieni inau ku papara kori vathe tatari. Mi ighamu koti papara mua eigna ighamu koti leghua a Krai.

2

Leghua Na Puhigna A Krai

¹ A Krai ke vaheta na ghaghanamiu eigna ighamu nigua na komi tinoni ma nigua na dotho ke vasulaghamu. Na Tarunga ke Tabu ke mono haidu duamiu ma a Krai ke rarovighamu me hatheghamu. ² Na vunegna na komi fata iraani ke tutuni, oti vatotogou kori eiagna na hava kuda kaeghamu ikeagaieni. Inau ku magnahaghinighamu kotida mono veidothovighi moti leghua vamua sina ghaghana. ³ Oti saghoi gumao moti saghoi tautalunagho. Keana, oti mono taluleghu moti ghaghanara arahai tavogha kena nagho itamiu. ⁴ Saghoi toatogha vamua na komi fata koti magnahaghinia na eiagna, keana oti toatogha na komi fata arahai tavogha kena magnahaghinia na eiagna moti hathera. ⁵ Kori na havimiu oti leghua vamua na ghaghanagna a Jisas Krai:

⁶ Toke a Jisas Krai ke nanaba duagna a God,

imanea ke boi sokara ngasi tagna na ghaghana keda talu mono nanaba duagna.

⁷ Keana imanea ke talu horua nigua na mana ma na silada,

me havi mai kori tonogna na tinoni,

me leghua na puhigna na mane ke agutu vanira arahai tavogha.

⁸ Imanea ke mono taluleghu me leghua a God thovohaliu.

Toke imanea keda thehe kori ghaibabala vaghagna na tinoni dika, imanea ke talu leghua vamua a God.

⁹ Na vunegna iaani, a God ke vahaihadia me hea na aha ke nagho vano tadia na komi aha gougovu.

¹⁰ A God ke eia iangeni eigna na komi tinoni gougovu kedana torongaghi tuturu tagna a Jisas;

arahai kena mono i popo, ma arahai kena mono kori maramagna, ma arahai kena thehe ghohi.

¹¹ Imarea gougovu kedana tuturi aua a Jisas Kraiss, imanea a Lod me kedana veletokea a God a Tamada.

Eia Na Hava Ke Magnahaghinia A God

¹² Ara kulagu ku dothovighamu, ighamu koti leghua hahali a God kori vido ku mono duamiu. Keana ikeagaieni, kori vido inau ku mono haunighamu, ighamu kotida talu leghua. Me toke gi kotida agutu hutu kori mataghu bali eia na komi fata ke nabadia na komi tinoni a God ke vahavira. ¹³ Ighamu tangomana kotida eia na komi fata iraani eigna a God ke agutu kori havimiu me vasasaaghamu na eiagna na hava ke magnahaghinia me hatheghamu na eiagna.

¹⁴ Tagna na komi fata gougovu koti eia, oti saghoi rihu haohaghore ba ngungu eigna sa fata koti bosu magnahaghinia na eiagna. ¹⁵ Oti saghoi eia iraani eigna kotida mono jino me teo ahai keda tangomana na veleagna sa fata ke dika eimiu. Kori maramagna iaani, ighamu koti mono duadia na komi tinoni kena leghua na komi puhi ke dika, keana ighamu kotida mono jino eigna ighamu ara dathegna a God. Na havimiu keda raraha itadia vaghagna na vaitughu ke raraha kori bongi, ¹⁶ eigna ighamu koti titiono aua itadia na Rorongo ke Toke eigna na havi ke teo na govugna. Gi kotida talu eia iaani, inau kuda totogo nigua puala eimiu ighamu kori vido a Kraiss keda ghoi tabiru mai. Eigna inau kuda adoa ku bosu hai agutu itamiu.

¹⁷ Nimiu na agutu vania a Kraiss ma na nimiu na vaututuni ke vaghagna na havughaghi ighamu koti ei vania a God. Gi a God ke magnahaghinia inau kuda thehe, na havigu keda vaghagna na havughaghi kena talu haidua duagna nimiu na havughaghi. Gi keda agai, inau kuda totogo vaghagna ighamu koti totogo eigna na havughaghi koti eia. ¹⁸ Vaghagna mua, ighamu kotida totogo duagu.

Timoti Ma Epafroditus

¹⁹ Gi keda lubatiau a Lod Jisas, boi hau mu vetula atua a Timoti itamiu. Kori vido imanea keda tabiru mai itagua, imanea keda titiono vaniu na rorongomiu bali vatotogou. ²⁰ Teo mua ahai ke mono duagu keda dothovighamu vaghagna a Timoti. Imanea ke pukuni magnahaghinia na adoagna ighamu koti mono toke kori havimiu ba teo. ²¹ Imanea ke boi vaghadia na komi tinoni kena toatoghara vamua na komi fata kena magnahaghinia ghehedia, boi na fata ke magnahaghinia a Jisas Kraiss. ²² Ighamu koti adoa ghohi na puhigna a Timoti ke toke eigna imanea ke agutu duagu kori tuturiagna na Rorongo ke Toke. Imanea ke vaghagna vamua na gari ke agutu duagna a tamagna. ²³ Kori vido inau ku adoa na hava keda padau eeni, inau ku magnahaghinia na vetulagna atua a Timoti itamiu. ²⁴ Kori nigua na vaututuni, e boi hau a Lod keda lubatiau na ghoi atu sighoghamuagna.

²⁵ Keana, inau ku ghaghana gi kuda kidi vetula tabiru atua itamiu a kulada kori vaututuni, a Epafroditus, na mane ighamu koti vetula maia itagua i hau bali hatheu. Iroghami kuru tango haidu muru sokara pungusira na komi tinoni kena boi magnahaghinia na Rorongo ke Toke. ²⁶ Epafroditus ke magnahaghinia puala keda ghoi atu reghighamu. Imanea ke dikahegna puala eigna ke adoa ighamu koti rongovia imanea ke vahaghi hutu. ²⁷ Tutuni puala, imanea ke vahaghi hutu puala me haga thehe. Keana a God ke rarovia imanea, me raroviu inau mua, eigna a God ke boi magnahaghiniu kuda dikahehe vano tagna na dikahehe ke kidi mono ghohi itagua. ²⁸ Mu magnahaghinia puala kuda vetula tabirua atu itamiu, eigna kotida totogo kori reghiagna. Na ghaghanagu keda mamaluha eigna inau kuda adoa ighamu koti totogo. ²⁹ Kori vido keda atu jufu itamiu, oti hatia kori totogo, eigna imanea a kulamiu kori vaututuniagna a Lod. Moti ghaghana bohera mua arahai kena vaghagna imanea, ³⁰ eigna ke haga thehe kori vido ke agutu vania a Kraiss. Epafroditus ke boi toatogha na havigna, kari imanea ke sasaa na eiagna vaniu na komi fata ighamu koti boi tangomana na eiagna vaniu eigna ighamu koti mono hauniu.

3

Na Puih Ke Magnahaghinia A God

¹ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghiniamu kotida totogo eigna ighamu nigna na komi tinoni a Lod. Inau ku risoa vanighamu ghohi na komi fata iraani, keana e toke vamua itagua kuda ghoi riso atua itamiu. Eigna na komi fata iraani keda hatheghamu eigna kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni.

² Reireghi toke ghamu tadia arahai kena velea gi ahai ke magnahaghinia keda nigna na tinoni a God, imanea keda sogivaughithatha. Iaani e boi tutuni. Imarea kena velepuhi vaghagna iaani ena dika. Mena vaghadia mara na bongihehe. ³ Ighita na pukuni tinoni nigna a God, bosu imarea, eigna ighita kati hatia ghohi na Tarunga ke Tabu eigna keda hatheghita kori maimanihiagna a God. Mati totogo eigna na komi fata ke eia a Jisas Kraiss vanighita. Ighita ati boi vaututunira na komi fata kati eia gheheda bali hatiaagna na havi ke teo na govugna.

⁴ Gi keda hatheghita na komi fata kati eia gheheda, inau tangomana kuda vaututuni tadia na komi fata ku eia ghehegu. Eigna na komi fata ke toke inau ku eia ghehegu e sethe vano tadia na komi fata ke toke kena eia arahai tavogha. ⁵ Inau na mane Jiu eigna inau na vinahuhugna a Benjamin. Na vunegna ara hutugu kena Jiu, inau na pukuni mane Jiu. Alu na dani leghugna ku havi mai, imarea kena sogivaughithathau. Na vunegna inau na mane Farise,* inau ku pukuni leghua na komi vetula nimami ghami mara Jiu. ⁶ Na vunegna inau ku pukuni magnahaghinia na komi vetula irangeni, inau ku riurihura arahai kena leghua a Kraiss. Inau ku pukuni jino kori leghuagna na komi vetula me teo ahai ke velea inau ku boi pukuni leghura.

⁷ I hau, inau ku ghaghana na komi fata iraani tangomana keda hathegu. Keana, ikeagaieni inau ku adoa na komi fata iraani boi tangomana keda hathegu eigna inau ku adoa na hava ke eia vaniu a Kraiss. ⁸ E tutuni! Kori ghaghanagu na komi fata ku eia i hau boi tangomana keda hathegu. Mu adoa na pukuni naghoi fata na ado tokeagna vamua na nigua Lod, Jisas Kraiss. Ma na vunegna inau ku magnahaghinia vamua na adoagna a Kraiss, inau ku togha sanira na komi fata iraani. Inau ku toatogha na komi fata iraani vaghagna na saosaghoma vamua, eigna ⁹ inau ku magnahaghinia kuda mono totho itagna a Kraiss. Inau ku jino kori matagna a God boi eigna inau ku leghua na komi vetula nidia mara Jiu. Teo, inau ku jino kori matagna a God eigna inau ku vaututunia a Kraiss vamua. ¹⁰ Na fata ku magnahaghinia, na ado tokeagna a Kraiss vamua. Mu magnahaghinia mua a Kraiss keda agutu korai havigu kori mana a God ke hea kori vido imanea ke sokara tabiru kori thehe. Inau ku magnahaghinia gi kuda papara vaghagna a Jisas ke papara. Mu magnahaghinia mua kuda thehe eigna a Jisas vaghagna vamua imanea ke thehe eigu inau. ¹¹ Inau ku magnahaghinia kuda eia na komi fata iraani eigna a God keda vasokara tabiruu leghugna kuda thehe.

Agutu Heta Bali Hatia Na Taba

¹² Inau u boi velea ku pukuni adoa ghohi a Jisas Kraiss, ba inau ku pukuni jino ghohi. Teo. Keana inau ku agutu heta eigna kuda adoa a Jisas Kraiss mu mono jino, eigna a Kraiss Jisas ke vahiu eigna kuda eia na komi fata iraani. ¹³ Ara kulagu kiloau, inau u bosu velea inau ku eia ghohi na komi fata iraani. Kari na puih ku eia ke vaghagna na tinoni ke raghe veuvehuhu. Inau kuda togha sania na komi fata gougovu i leghugu, mu hatia na hetagu eigna kuda jufungia na vido ku boi jufungia mua. ¹⁴ Inau ku agutu heta bali hatia na taba, vaghagna ahai ke raghe veuvehuhu. Inau kuda hatia nigua na taba kori vido a God keda kilou i popo eigna inau ku vaututunia a Kraiss.

¹⁵ Ighita kati heta ghohi kori nida na vaututuni, e toke gi nida na toatogha eidia na komi fata iraani keda nanaba vamua. Gi kotida boi toatogha vaghagu inau eigna na komi fata iraani, a God keda tatelia vanighamu na toatogha ke jino. ¹⁶ Keana na fata ke nagho vano, iaani; ighita katida mono leghua na komi fata a God ke tatelia vanighita ghohi.

¹⁷ Ara kulagu kiloau, oti leghua na komi fata ke toke ku eia, moti leghura mua arahai kena leghua na puih kiti eia kori vido kiti mono duamiu. ¹⁸ Inau ku veleghamu iaani eigna sethe na tinoni kena velea imarea kena vaututunia a Kraiss, keana na puhidia ke dika. Ighita kati adoa imarea kena sokara pungusia na velepuhi eigna na thehegna a Kraiss kori ghaibabala. Sethe ghohi na maghavu inau ku veleghamu eigna na komi fata iraani, mi ikeagaieni inau ku ghoi veleghamu kori tangi ma na dikahehe. ¹⁹ Na komi tinoni vaghagna iangeni, a God keda vetulara vano kori meleha papara. Imarea kena leghua vamua na komi fata ke magnahaghinia na tonodia. Imarea kena boi maomamo

* 3:5 "Farise" Reghia kori Diksonari

eidia na komi fata ke dika kena eia, keana imarea kena tautalunagho eidia vamua. Imarea kena togha vamua na fatai maramagna. ²⁰ Mati saghoi eia vaghagna iangeni, eigna na pukuni melehada ighita ke mono i popo. Ighita katida pitua a Vahavida, a Lod Jisas Krai, keda horu mai i popo. ²¹ Kori vido iangeni, imanea keda tughua na tonoda ke lae me thehe, kori tono ke mathangani vaghagna na tonogna a Jisas ke mana. Imanea keda eia iaani kori mana ke mono itagna bali vunaghi pungusiragna na komi fata gougovu.

4

Pol Ke Haghore Heta Vanira Na Komi Tinoni Kiloau

¹ Ara kulagu kiloau, oti leghua na komi fata ku veleghamu ghohi kori letasi iaani eigna kotida sokara ngasi tagna a Lod. Inau ku dothovighamu puala mu magnahaghinia kuda mai reghighamu. Inau ku totego mu tautalunagho nigua puala eimiu ighamu.

² Keana roghamu rua na vaivine, a Iuodia ma Sintike, inau ku kaeghamu gi koroda vagovua na riurihu varihotaghimiu eigna roghamu na tinoni nigna a Lod. ³ Mi ghoe, pukuni kulagu kori nida na agutu vania a Lod, inau ku kaegho gi koda hathera e rua na vaivine iraani, eigna roira koro agutu haidu duagu kori tuturiagna na Rorongo ke Toke. Me boi roira vamua koro agutu duagu, keana a Klemen duadia kekeha mara mua. Mara iraani, na ahadia ke mono ghohi kori Buka i Havi.

⁴ Oti totego hahali eigna ighamu na tinoni nigna a Lod. Mu ghohi veleghamu mua, oti totego.

⁵ Oti eia na puhi ke toke vanira na komi tinoni gougovu eigna na tabiruagna mai a Lod ke gharani mai ghohi. ⁶ Saghoi lubatia na ghaghanamiu eigna keda horuhaihadi eigna sa fata. Kari oti tarai vamua eigna na komi fata ke katheghamu. Moti tarai kaea a God eigna na hava koti magnahaghinia moti saghoi toghasania na veletokeagna. ⁷ Gi kotida eia iaani, na soleana nigna a God keda mono kori ghaghanamiu, eigna ighamu na tinoni nigna a Jisas Krai. Teo ahai ke tangomana na thaothadoghagna na soleana nigna a God.

⁸ Ara kulagu kiloau, inau ku magnahaghinia kuda veleghamu sina fata mua. Oti toatogha hahalia na komi fata iraani; na komi fata ke tutuni, na komi fata ke ghaghana bohera na komi tinoni, na komi fata ke jino, na komi fata ke raraha ma na komi fata na komi tinoni kena velea ke toke. ⁹ Oti leghua na komi fata ku velepuhighamu ma na komi fata koti rongovia moti reghia itagua. Gi kotida eia iaani, a God, imanea ke heghita na soleana, keda mono duamui.

Nigna Na Haghore Veletoke A Pol

¹⁰ Inau ku totego puala mu veletokea a Lod eigna ighamu koti ghohi magnahaghinia mua na hatheugna. Inau ku adoa ighamu koti magnahaghinia na hatheugna hahali, kari e sethe ghohi na maghavu ke vahothahaghinighamu na eiagna sa fata vaniu. ¹¹ Inau ku veleghamu iaani, boi eigna ku magnahaghinia sa fata itamui. E toke vamua gi keda teo sa nigua fata ba sethe, eigna inau ku adoa na puhi bali mono totego hahali. ¹² Kori vido ke teo sa nigua fata ba kori vido ke sethe nigua na fata, inau ku mono totego vamua, eigna inau ku adoa ghohi na puhi bali mono totego tagna na komi fata gougovu ke padau. Toke vamua kuda mahu ba rofo, ba nigua na fata ke nabagu ba boi nabagu. ¹³ Hii! E toke vamua eigna a Krai ke hatheu me ke vahetau.

¹⁴ Keana, e pukuni toke puala ighamu koti hatheu kori vido inau ku pada na vahotha ikeagaieni. ¹⁵ Ighamu na komi tinoni kiloau i Filipai, oti adoa ghohi teo sa tinoni kiloau mua ke hatheu kori vido inau ku kidi titiono na Rorongo ke Toke vanighamu me ghiaghilei jufu na dani ku taveti aua kori nimiu na provins i Masedonia. Ighamu vamua koti hatheu kori rongu. ¹⁶ Vaghagna mua, kori vido inau ku mono kori meleha i Tesalonika, e rua ghohi na vetulagna mai nimiu na dotho itagua. ¹⁷ Inau ku boi veleghamu iaani eigna kotida talu vetula maia na komi dotho. Teo, keana inau ku magnahaghinia gi a God keda vatokeghamu eigna na komi fata ke toke koti eia vaniu.

¹⁸ E mai jufungiu ghohi nimiu na komi dotho koti vetula maia duagna a Epafroditus. Mi ikeagaieni e teo sa fata ke kudo itagua. Na komi nimiu na dotho ke vaghagna na havughaghi ke ghuba toetokegna tagna a God me vatotogoa. ¹⁹ A God ku maimanihihia, ke tonogna na komi fata gougovu. Ma na vunegna iaani, imanea keda heghamu na komi fata ke nabamui, eigna ighamu nigna na komi tinoni a Jisas Krai. ²⁰ Ati kilothaba a God a Tamada e hau me hau. Amen.

Na Vagovui Haghore

²¹ Hii, oti hera nigua na haghore dotho tadia na komi tinoni nigna a God ngengeni kena vaututunia a Jisas Krai. Arahai kena vaututuni kena agutu duagu eeni, imarea kena vetula atua nidia na haghore dotho itamiu. ²² Ma na komi tinoni gougovu nigna a God kena mono eeni kena vetula atua nidia na haghore dotho itamiu, haluhadi arahai kena agutu kori vathegna na King gna i Rom.*

²³ Inau ku tarai kaea a Lod Jisas Krai eigna keda vatokeghamu.

---

* 4:22 "King gna i Rom" Reghia kori Diksonari

Na letasi nigna Pol vanira na komi Tinoni Kiloau i Kolosi

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Kolosi sina meleha ke mono etagna na meleha hutu i Efesus kori provins i Esia, mi mara Rom kena vunaghi pungusia. Na mane vetula a Pol ke boi vano kori meleha Kolosi, keana kori vido ke mono i Efesus, imanea ke vetula kekeha mara kena agutu duagna bali titiono na Rorongo ke Toke ngengeni. Kori vido a Pol ke risoa na letasi iaani, imanea ke mono kori vathe tatari i Rom.

Pol ke rongovia kekeha mara velepuhi piapilau kena mono i Kolosi. Imarea kena velera na komi tinoni kiloau ngengeni, e toke gi kedana maimanihihia na komi enjel. Mena velera mua eigna kedana leghua na komi vetula nigna Moses vaghagna na sogivaughithatha mena lutia na ghaniagna kekeha vanga.

Pol ke risoa na letasi iaani itadia na komi tinoni kiloau i Kolosi eigna ke magnahaghinira kedana boi leghua na komi velepuhi piapilau. Pol ke velera na leghuragna na komi vetula irangeni keda diadikala nidia na vaututuni tagna a Jisas. Imanea ke velera a Krai ke vavuhara na komi fata gougovu kori maramagna, ma na vunegna vamua na hava ke eia a Jisas, a God ke lubatira na komi tinoni kori maramagna eigna kedana mai itagna. Pol ke magnahaghinira kedana ado toetokea na vaututuni tagna a Jisas vamua ke tangomana na vajinoragna kori matagna a God.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na komi puhigna ma na agutu nigna a Jisas Krai (1:1-2:23)

Na puhu ke nabadia arahai kena hatia na havi mathangani (3:1-4:18)

¹ Inau a Pol, nigna na mane vetula a Jisas Krai eigna a God ke vahiu, ku risoa na letasi iaani. Timoti a kulada kiloau ke mono duagu eeni. ² Inau ku risoa atu itamiu ighamu na komi tinoni nigna a God koti mono kori meleha i Kolosi. Ighamu koti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni tagna a Jisas Krai. Inau ku tarai gi a God a Tamada keda vatokeghamu me heghamu na soleana kori havimiu.

Na Tarai Veletokeagna A God

³ Kori vido kiti tarai eimiu ghamu, ighami kiti veletokea God a Tamagna nida a Lod Jisas Krai, ⁴ eigna ighami kiti rongovia ighamu koti vaututunia Jisas Krai moti dothovira na komi tinoni gougovu nigna a God. ⁵ Ighamu koti eia iangeni, eigna ighamu koti vaututunia kotida hatia na komi fata ke toke a God ke kaikaliti vanighamu i popo. Ighamu koti rongovia ghohi eigna na komi fata ke toke irangeni kori vido kena titiono vanighamu na Rorongo ke Toke, na rorongogna a God ke tutuni. ⁶ Na Rorongo ke Toke iangeni ke rongoragha ivei mi vei. Sethe na tinoni kena vaututunia mena tughua na havidia. Iaani e nanaba vamua tagna na hava ke tate mai itamiu turughu kori vido koti kidi rongovia eigna na dotho ke hutu nigna a God moti thaothadoghagna na pukuni ghaghanagna na dotho iangeni. ⁷ A Epafaras, a pukuni kulada ke agutu duamami, imanea na mane ke kidi titiono na Rorongo ke Toke itamiu. Imanea sina mane agutu ke toke nigna a Krai, me agutu itamiu kori huhulumami ghami. ⁸ Ma Epafaras ke titiono itamami ighamu koti dothovira na komi tinoni nigna a God kori dotho na Tarunga ke Tabu ke heghamu.

⁹ Na vunegna iangeni, turughu kori vido kiti rongovia na rorongomiu, ighami kiti boi soto na tarai eimiu. Ighami kiti tarai kaea a God gi keda tatelia vanighamu na hava ke magnahaghinighamu kotida eia. Miti kaea mua eigna keda vathaothadoghaghamu me hatheghamu eigna kotida thaothadoghagna na komi puhigna imanea kori haehathe nigna na Tarunga ke Tabu. ¹⁰ Ighami kiti kaea a God gi keda eia iaani vanighamu eigna kotida leghua na puhu ke nabadia na komi tinoni nigna a Lod, ma a Lod keda totogo eidia na komi fata gougovu koti eia. Gi keda tutuni iaani eimiu ghamu, ighamu kotida eia na hava ke toke vanira na komi tinoni ma na nimiu na thaothadogha eigna a God keda vuragha. ¹¹ Mi ghami kiti tarai kaea a God gi keda vahetaghamu kori nigna na mana ke hutu puala eigna kotida sokara ngasi moti ghathapaku kori vido na komi papara ke padaghamu moti mono totogo. ¹² Oti veletokea a God a Tamada eigna imanea ke vatangomanaghamu eigna kotida hatia na komi fata ke taluhaghorea keda heghamu ighamu nigna na komi tinoni kotida mono kori hughuta i popo ke siasilada. ¹³ I hau ighita kati mono kori puni ma Satan ke vunaghi pungusia na havidia. Keana ikeagaieni a God ke vaumamaluhaghita. Ma a Dathegna ke dothovia, imanea ke vunaghi pungusia

na havida. ¹⁴ A God ke vamamaluhaghita me talutavogha na komi paluhada tagna na hava ke eia a Dathegna.

A Kraisi Ke Nagho Vano Tadia Na Komi Fata Gougovu

¹⁵ Teo katida reghia a God, kari a Dathegna ke tatelia na komi puhigna itada eigna imanea ke nanaba vamua duagna a God. Kraisi ke nagho vano tadia na komi fata gougovu a God ke vavuha, ¹⁶ eigna imanea ke agutu duagna a God kori vavuharagna na komi fata gougovu i popo mi thepa. Imanea ke vavuhara na komi fata gougovu kati reghia mati boi reghia vaghagna na komi enjel ma na komi tarunga kena mono nidia na mana ke heta. Duagna a Kraisi, a God ke vavuhara na komi fata gougovu, me vavuhara vania a Kraisi. ¹⁷ A Kraisi ke kidi mono tadia na komi fata gougovu irangeni, mi manea ke tangoli haidura. ¹⁸ A Jisasi Kraisi na ulugna na kiloau ma na komi tinoni kiloau na tonogna imanea. Imarea kena hatia na havi mathangani itagna a Kraisi, eigna imanea ahai a God ke kidi vahavi tabirura kori thehe me teo mua keda ghohi thehe. A God ke eia iangeni eigna a Kraisi keda nagho vano tadia na komi fata gougovu. ¹⁹ Kori vido a Kraisi ke mai kori maramagna, imanea ke nanaba duagna a God, eigna iangeni na hava ke magnahaghinia a God. ²⁰ Tagna na hava ke eia a Kraisi, a God ke hati tabirura na komi fata gougovu i thepa mi popo eigna kedana mono haidu toetoke duagna. Na vunegna a Kraisi ke thehe vaghagna na havughaghi kori ghaibabala, na komi fata gougovu ke tangomana na mono kori soleana duagna a God.

²¹ I hau ighamu koti mono haunia a God. Ighamu koti thevuioka itagna eigna na ghaghanamiu ke dika ma na komi fata koti eia ke dika. ²² Kari ikeagaieni, na vunegna a Kraisi ke havi mai kori tono i tinoni me thehe, a God ke hatighamu itagna imanea ghehegna moti mono ghohi kori soleana duagna. A God ke eia iaani eigna kori vido ighamu kotida sokara naghogna, imanea keda vele aua ighamu koti pukuni jino me teo ahai keda toroghamu tagna sa fata. ²³ Keana oti talu vaututunia a Kraisi moti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. Saghoi lubatia sa tinoni eigna kedana vasotoghamu na vaututuniagna a God keda eia na komi fata ke taluhaghorea itamiu kori Rorongu ke Toke koti rongovia ghohi. Na Rorongu ke Toke iaani, imarea kena titiono aua ghohi tadia na komi tinoni ivei mi vei kori maramagna. Mi nau, a Pol, a God ke vahiu eigna keda titiono aua na Rorongu ke Toke iaani.

Na Agutu Ke Eia A Pol Tadia Mara Kiloau

²⁴ Toke inau ku papara eigna na agutu ku eia, inau ku totogo vamua eigna ku adoa na agutu ku eia ke hatheghamu. I hau a Kraisi ke papara bali hathera nigna na komi tinoni. Ikeagaieni inau ku sasaa kuda papara mua bali hathera na komi tinoni kiloau. ²⁵ Inau ku agutu vanira na komi tinoni kiloau eigna a God ke vahiu eigna keda eia iaani bali hatheghamu. Nigua na agutu bali velepuhighamu na komi fata gougovu kori Rorongu ke Toke. ²⁶ I hau a God ke poloa na rorongu iaani tadia na komi tinoni gougovu, kari ikeagaieni imanea ke tatelia vanira nigna na komi tinoni. ²⁷ A God ke eia iangeni eigna ke magnahaghinia nigna na komi tinoni kedana adoa na rorongu iaani ke velela imanea keda pukuni vatokera na komi tinoni kena boi Jiu. Ma na rorongu iangeni vaghagna iaani: Jisasi Kraisi ke mono kori havimiu ighamu koti boi Jiu, ma na vunegna iangeni ighamu koti adoa kotida mono i popo duagna a God koragna nigna na mana ke hutu puala.

²⁸ Ighami kiti titionoa Jisasi Kraisi tadia na komi tinoni gougovu. Ighami kiti vavutura miti velepuhira kori thaothadogha a God ke heghami. Ighami kiti eia iaani eigna ighami kiti magnahaghinira na komi tinoni kedana pukuni heta kori nidia na vaututuni kori vido imarea kedana sokara naghogna a God. ²⁹ Iangeni na vunegna inau ku agutu heta. Mi nau ku agutu kori na mana hutu ke heu a Kraisi.

2

¹ Inau ku magnahaghinighamu gi ighamu kotida adoa inau ku agutu heta bali hatheghamu ighamu koti mono i Kolosi ma na komi tinoni kiloau i Leodisia ma na komi tinoni kiloau kena boi reghiu mua. ² Inau ku eia na agutu iaani bali vaheta na ghaghanamiu mu magnahaghinighamu kotida veidothovighi eigna keda toke nimiu na mono haidu. Inau ku magnahaghinia na ghaghanamiu keda heta eigna kotida pukuni thaothadoghagna na rorongogna a God ke poloa i hau. Ma na rorongu iangeni a Jisasi Kraisi. ³ Ma Kraisi vamua ke tangomana na hatheghamugna eigna kotida thaothadoghagna nigna na thaothadogha a God ke nagho vano. ⁴ Inau ku veleghamu iaani eigna u boi magnahaghinia sa tinoni kedana pilaunighamu tagna na komi titiono ke toke puala na rorongogna kari e boi tutuni. ⁵ Toke inau ku boi mono duamiu, inau

ku toghaghamu hahali. Inau ku totogo puala eigna ighamu koti leghua na puhi ke jino moti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni tagna Jisas Kraiss.

Na Havi Ke Tutuni Ke Mono Tagna A Kraiss

⁶ Na vunegna ighamu koti hatia ghohi a Jisas Kraiss kori havimiu eigna keda nimiu na vunaghi, oti leghua na hava ke magnahaghinighamu kotida eia. ⁷ Oti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni tagna a Kraiss, vaghagna na ghai ke horu na oghagna kori thepa. Moti vaheta nimiu na vaututuni tadia na komi fata gougovu kena velepuhighamu eigna a Kraiss, moti veletokea a God eigna na komi fata ke eia vanighamu.

⁸ Oti saghoi lubatira mara na velepuhi piapilau gi kedana pilaunighamu eigna kotida vaututunia nidia na komi velepuhi. Na rorongogna nidia na komi velepuhi ke toke puala, kari e boi tutuni me boi tangomana na hatheghamugna. Nidia na velepuhi, na komi vetulagna na maramagna iaani vamua ke au mai kori ghaghanadia na komi tinoni me boi mai tagna a Kraiss. ⁹ Toke a Kraiss ke havi mai kori tonogna na tinoni, na komi puhi ma na mana nigina a God ke mono itagna. ¹⁰ A Kraiss ke vunaghi pungusira na komi enjel ma na komi tidatho ma na komi tarunga. Ma na vunegna ighamu koti mono haidu duagna, ighamu koti hatia ghohi na havi ke tutuni.

¹¹ Na vunegna ighamu koti mono haidu duagna a Kraiss, ighamu vaghagna koti sogivaughithatha ghohi, kari boi na sogivaughithatha kori tono. Na sogivaughithatha ke utuhia aua na ghuighuli kori tono. Vaghagna iangeni a Kraiss ke hati aua nimiu na komi vanohehe ke dika. ¹² Kori vido koti siuvitabu, ighamu vaghagna koti thehe mena gilughamu duagna a Kraiss gi oti ghoi havi tabiru duagna bali hatia na havi mathangani. Iangeni ke tutuni eigna ighamu koti vaututunia na mana nigina a God, na mana ke tateli aua kori vido imanea ke vasokara tabirua Kraiss kori thehe.

¹³ I hau, ighamu vaghagna koti thehe ghohi eigna koti eia hahalia na komi fata ke dika, ma a God ke boi hatia aua mua na komi nimiu na vanohehe ke dika. Keana ikeagaieni, ighamu vaghagna koti ghoi havi tabiru duagna a Kraiss. Ighamu koti hatia na havi mathangani eigna a God ke talutavogha na komi paluhada. ¹⁴ God ke reoa aua ghohi na komi paluhada kena risoa kori pepa bali fateghita. Imanea ke hatia na pepa iangeni me tupia kori nigina na ghaibabala a Kraiss. ¹⁵ Kori vido iangeni, a God ke hati aua na mana nidia na komi tidatho ma na komi tarunga ke dika. Ma God ke tatelia vanira na komi tinoni gougovu a Kraiss ke heta pungusira na komi tidatho ma na komi tarunga kori vido ke thehe kori ghaibabala.

¹⁶ Na vunegna iangeni, oti saghoi vaovarongo itadia arahai kena vele diadikalaghamu eigna koti boi leghua nidia na komi vetula eigna na hava ke jino bali ghania ba kouvia. Ba nidia na komi vetula eigna na komi dani ke nagho, ba na dani bali ghaghana bohea na vula mathangani, ba na Sabat. ¹⁷ Oti saghoi vaovarongo itadia, eigna na komi vetula irangeni boi na naghoi fata. A God ke hera na komi tinoni Jiu na komi vetula eigna kedana adoa imanea keda vetula maia a Vahavi. Ma Kraiss hiri, a Vahavi, imanea na naghoi fata. ¹⁸ Oti saghoi vaovarongo tadia arahai kena veleghamu oti boi jino gi kotida boi vahorughamu ghehemiu moti boi maimanihihia na komi enjel. Gi kotida vaovarongo itadia, teo kotida hatia na tabamiu a God ke taluhaghorea keda hera nigina na komi tinoni. Na komi tinoni kena velepuhighamu na komi fata irangeni, imarea kena velea a God ke tatelia vanira. Imarea kena tautalunagho eigna na komi ghaghanadia ghehedhia kari na tautalunagho iangeni teo sa vunegna. ¹⁹ Na komi tinoni irangeni ena boi tatango ngasi tagna na velepuhi ke tutuni eigna a Kraiss, na ulugna na tono. Imanea ke vunaghi pungusira na komi tinoni kena vaututuni me hatheghita eigna katida mono haidu toetoke. Gi katida totho thovohaliu tagna a Kraiss, a God keda hatheghita eigna katida heta vano mua kori havida duagna a Kraiss.

²⁰ Na vunegna na havimiu haulaghi ke thehe ghohi duagna a Kraiss, ighamu koti boi mono ghohi saragna na komi vetulagna na maramagna. Na vunegna iangeni ehava gi oti talu leghua na komi vetula vaghagna iaani, ²¹ "Saghoi tangolia na fata iaani, ba saghoi ghania na vanga iaani, ba saghoi tugelia na fata iangeni."? ²² Na komi vetula iraani, na ghaghanadia na komi tinoni vamua eidia na komi fata keda govu leghugna kati ghania ba tangolia. ²³ Na komi vetula iraani kena velepuhighita eigna katida eia na komi fata ke vahothe bali maimanihihia a God, mati vahouhorughita gheheda, mati vapara na tonoda. Na komi vetula iraani vaghagna kena tangomana na vathaothadoghaghitagna. Kari e boi tutuni, eigna kena boi hatheghita eigna katida reireghighita ghehedhia tadia na komi fata ke magnahaghinia nida na komi vanohehe ke dika.

3

Leghua Na Puhi Ke Vatotogoa A God

¹ Vaghagna ighamu koti sokara tabiru ghohi kori thehe duagna a Kraiss eigna a God ke heghamu na havi mathangani. Na vunegna iangeni, oti magnahaghinia vamua na leghuagna na puhigna a Kraiss ke mono i popo. Ingengeni imanea ke nohe kori madothogna a God. ² Moti togha hahalia na leghuagna na puhi ke nabadia na komi tinoni nigna a Kraiss ke mono i popo. Saghoi togha mua na eiagna na komi fata ke dika kena eia na komi tinoni kori maramagna. ³ Oti eia iaani eigna ighamu vaghagna koti thehe ghohi, ma na tinoni ke thehe ke boi tangomana mua keda ghohi eia na komi puhi ke dika. Mi keagaieni ighamu koti sikei duagna a Kraiss kori matagna a God. Ma na komi tinoni kena boi vaututuni kena boi thaothadoghagna na havimiu ke mathangani. ⁴ Kraiss ke heghamu na havimiu ke mathangani. Kori vido imanea keda ghohi tabiru mai kori maramagna, ighamu kotida mono duagna koragna nigna na mana ke hutu puala.

⁵ Na vunegna koti hatia ghohi na havi ke mathangani, oti soni aua kori havimiu na komi puhi ke dika koti eia i hau. Saghoi nere duadia arahai kena boi ara taumiu, ba eia na komi fata keda vamaomamoghita na titionoagna, ba mamagna tinoni. Moti saghoi magnahaghinia na eiagna na komi puhi ke dika. Saghoi magnahaghinira puala na komi fata ke sethe kori maramagna. Gi kotida eia iangeni, ighamu vaghagna koti maimanihihira na komi fata koti magnahaghinia. ⁶ A God keda vaparara arahai kena boi leghua mena eia na komi puhi ke dika irangeni. ⁷ Na komi puhi irangeni, ighamu koti eia i hau kori vido koti boi vaututunia mua a Jisas. ⁸ Keana ikeagaieni, oti taveti sania na komi puhi ke dika iraani: na dikatamiu, ba na eiagna ba veleagna na hava keda vadiadikalara na komi tinoni, ba na hiraragna. ⁹ Moti saghoi veipiapilaughi. Saghoi eia na komi fata iraani eigna ighamu koti taveti sania ghohi na puhi ke haulaghi ma na komi fata ke dika koti eia i hau. ¹⁰ Ikeagaieni ighamu koti hatia ghohi na puhi mathangani. A God ke heghamu na puhi mathangani iangeni, mi manea keda talu vajinoghamu moti ghiighilei vaghagna imanea. Mi ghamu kotida adoa toetokea imanea. ¹¹ Na vunegna a God ke heghita na puhi mathangani, e toke ighoe na tinoni Jiu ba teo, ba ighoe ko sogivaughithatha ba teo, ba ighoe ko adoa haghore Grik, ba ighoe ko boi sikolu, ba ighoe na tinonimu i hothoho, ba ighoe na tinoni seka, ba ighoe na tinoni mamaluha. E toke vamua eigna a Kraiss ke haluhadi vano tagna na komi fata gougovu, mi manea ke mono kori avidia nigna na komi tinoni.

¹² A God ke dothovighamu me vahighamu eigna kotida nigna na komi tinoni. Na vunegna iangeni, oti hathera arahai kena boi tangomana na hatheragna ghehedia, moti eia na hava ke toke vanira na komi tinoni, moti mono taluleghu, moti rongovira arahai tavogha, moti saghoi saisami na dikatamiu. ¹³ Oti mono haidu toetoke, moti talutavogha na paluhadia sa tinoni ke eia na hahi itamiu, vaghagna a Lod ke talutavogha na paluhamiu. ¹⁴ Kari na hava ke nagho vano tadia na komi fata ke toke iraani: ighamu kotida veidothovighi. Eigna kori vido koti veidothovighi, ighamu kotida mono haidu kori soleana.

¹⁵ Ighamu gougovu na baebasegna na tonogna a Kraiss, ma God ke vahighamu eigna kotida mono haidu kori soleana. Na vunegna iangeni, oti lubatia na soleana ke mai tagna a Kraiss eigna keda vunaghi pungusia na ghaghanamiu. Moti saghoi havaghinia na veletokeagna a God. ¹⁶ Oti lubatia na rorongogna a Kraiss eigna keda vunongia na havimiu kori vido ighamu koti veivelepuhighi moti veivajinoghi ghehemiu kori thaothadogha. Moti salea na komi Psalm, ma na komi hymn ma na komi sale tabu vania God eigna ighamu koti totego eigna na komi fata ke toke ke eia vanighamu. ¹⁷ Na komi fata koti velea moti eia, oti eia kori puhi keda tateli aua ighamu koti leghua ghohi a Lod Jisas. Moti veletokea a God na Mama hahali eigna na hava ke eia vanighamu a Jisas.

Na Komi Puhi Ke Jino

¹⁸ Ighamu na koi vaivine koti taulaghi, oti leghua na haghoredia ara taumiu, eigna iangeni na puhi ke jino kedana eia na koi vaivine kena vaututunia a Lod. ¹⁹ Ighamu mara mane koti taulaghi, oti dothovira ara taumiu moti saghoi dikatamiu hahali itadia.

²⁰ Ighamu na komi gari, oti leghua na hava ke veleghamu a idomiu mara tamamiu, eigna iangeni na hava ke magnahaghinia a God kotida eia. ²¹ Ighamu ara tamadia na komi gari, oti saghoi ngarara hahali ara dathemiu. Kenughua ena dikatadia mena boi sasaa na leghuagna na puhi ke jino.

²² Ighamu na komi tinoni seka, oti leghura hahali na komi vunaghimiu. Saghoi agutu heta vanira kori vido vamua kena reghighamu eigna kedana veletokeghamu. Teo. Agutu heta vanira thovohaliu. Na vunegna ighamu koti ghaghana bohea a Lod, oti agutu vanira tagna na komi nimiu na toatogha ke toke. ²³ Na komi agutu koti eia vanira, oti eia kori hetamiu doudolu, vaghagna koti agutu vania a Lod, boi vanira na komi tinoni. ²⁴ Oti eia

iaani eigna ighamu koti adoa a Lod keda tabaghamu eigna na agutu koti eia. Ighamu kotida hatia na komi fata ke toke a Lod ke taluhaghorea vanira nigna na komi tinoni. Oti saghoi havaghinia a Kraisi na vunaghi ighamu koti agutu vania. ²⁵ E toke gi ighamu kotida thaothadoghagna a God ke boi thevu tagna ahai. Imanea keda vaparara arahai kena eia na komi fata ke dika.

4

¹ Ighamu na koi vunaghidia na komi tinoni seka, oti kaliti toetokera moti eia vanira na hava ke jino eigna ighamu huju oti agutu vania mua na vunaghimiu ke mono i popo.

Pol Ke Kaera Na komi Tinoni Kiloau Eigna Kedana Tarai

² Oti tarai hahali. Kori vido koti tarai tagna a God, oti veletokea imanea moti saghoi toali. ³ Oti tarai eimami ghami eigna a God keda hangavia vanighami na hangana bali titiono na rorongogna a Kraisi kena boi adoa na komi tinoni i hau. Ikeagaieni inau ku mono kori vathe tatari na vunegna inau ku titiono na rorongongani. ⁴ Moti tarai eigu eigna keda titiono aua na rorongongani iaani tadia na komi tinoni. Iangeni na puhi ke jino keda eia.

⁵ Kori vido koti mono duadia arahai kena boi voututunia a Kraisi, na komi fata koti eia, oti eia kori thaothadogha. Gi kotida tangomana na eiagna vanira sa fata keda hathera eigna kedana voututuni, oti eia vamua. ⁶ Kori vido koti titiono duadia, na komi haghoremiu keda toke me jino eigna kedana sasaa na vaovarongongani itamiu. Gi kotida eia na komi fata irangeni, ighamu tangomana kotida haghore tughura arahai kedana huatighamu eigna na hava koti voututunia.

Na Vagovui Haghore

⁷ Tikikus, a pukuni kulagu kiloau, imanea keda titiono vanighamu na rorongongani inau. Imanea na mane agutu ke toke ke agutu vania a Lod duagu. ⁸ Inau ku veleagna eigna keda atu itamiu eigna inau ku magnahaghighamu kotida adoa na hava ke padaghami eeni. Mu magnahaghinia mua imanea keda atu vaheta na ghaghanamiu. ⁹ A Tikikus keda vateti atu itamiu duagna na Onesimus, na manegna na melehamiu. Imanea huju a kulagu kiloau ke sokara ngasi kori nigna na voututuni. Iromara koroda atu titiono itamiu na komi fata ke tate mai eeni.

¹⁰ Aristakus, imanea ke mono duagu kori vathe tatari, ke vetula atua itamiu nigna na haghore dotho. Mak, a tahigna a Banabas, imanea huju e vetula atua mua nigna na haghore dotho. Gi keda mai a Mak itamiu, oti kaliti toetokea vaghagna ku veleghamu ghohi. ¹¹ Jisas, kena kiloagna mua a Justus, imanea ke vetula atua mua nigna na haghore dotho itamiu. Iraani vamua e tolu na mane Jiu kena voututuni tadia arahai kena agutu duagu bali hatira mai na komi tinoni kori hughuta nigna a God. Tolumara kotolu pukuni vaheta na ghaghanagu.

¹² Sina maneigna mua na melehamiu, a Epafaras, ke vetula atua nigna na haghore dotho itamiu. Imanea nigna na mane agutu a Jisas Kraisi. Imanea ke tarai eimiu ighamu hahali eigna kotida sokara ngasi kori nimiu na voututuni moti ado toetokea na hava a God ke magnahaghinighamu kotida eia. ¹³ Inau ku adoa mu veleghamu imanea ke agutu heta bali hatheghamu ighamu koti mono i Kolosi ma na komi tinoni kena voututuni i Leodisia mi Hierapolis. ¹⁴ A pukuni kulamami, a Luk na dokta, ke vetula atua mua nigna na haghore dotho itamiu. Vaghagna mua a Dimas.

¹⁵ Oti hera na komi tinoni kena voututuni i Leodisia nigua na haghore dotho. Oti hera mua tagna a Nimfa ma arahai kena sakai tarai kori vathegna iia. ¹⁶ Leghugna kotida govu na ijumiagna na letasi iaani, oti vetula vanoia itadia na komi tinoni kiloau i Leodisia eigna kedana ijumia mua. Kari ighamu huju kotida ijumia mua na letasi ku risoa atua itadia. ¹⁷ Oti veleagna a Akipus eigna keda eia me ghieghilei vagovua na agutu a God ke hea.

¹⁸ Inau ku vetula nigua na haghore dotho itamiu, mu risoa na vagovui haghore iaani kori limagu ghehegu eigna kotida adoa na letasi iaani ke turughu mai itagua. Oti saghoi havaghiniu inau ku mono kori vathe tatari. Inau ku tarai kaea a God eigna keda vatokeghamu.

Sikeigna na letasi nigna Pol vanira na komi Tinoni Kiloau i Tesalonika

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Na meleha Tesalonika na meleha ke nagho vano kori provins i Masedonia kori kandre nidia mara Grik. Mara Rom kena vunaghi pungusia. Na mane vetula a Pol ke titiono na Rorongo ke Toke ngengeni me sethe na komi tinoni kena vaututunia Jisas. Keana boi hau leghugna iangeni kekeha mara puhidia mara Jiu i Tesolanaika kena sokara pungusia a Pol eigna sethe na tinoni kena leghua nigna na velepuhi mena tahotha itagna. Gi imarea kena paji aua kori meleha Tesalonika (Reghia Tango 17:1-10). Kekeha maghavu leghugna a Pol ke taveti au i Tesalonika, imanea ke vetula tabirua a Timoti itadia bali vaheta nidia na vaututuni. Kori vido a Timoti ke ghoi tabiru itagna a Pol me veleagna na rorongo eidia na komi tinoni kiloau i Tesalonika, a Pol ke risoa na letasi iaani itadia.

Pol ke risoa na letasi iaani bali veletokera na komi tinoni kiloau i Tesalonika eigna kena sokara ngasi kori vido mara puhidia mara Jiu kena vaparara. Pol ke risoa mua eigna ke magnahaghinia keda vajinoa na ghaghanadia eigna na tabirugna mai a Jisas Krai, ma na hava keda padara na komi tinoni kiloau kena thehe gi e tabiru mai a Jisas. Pol ke velera eigna kedana leghua hahali na puhi ke jino, mena mono kaikaliti hahali kori vido kena pitua na tabirugna mai a Jisas.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Pol ke veletokea God eigna nidia na vaututuni mara kiloau i Tesolanaika. (1:1-3:13)

Na velepuhi eigna na puhi ke jino ke vatotogoa a God. (4:1-12)

Na velepuhi eigna na tabirugna mai a Krai. (4:13-5:28)

¹ Inau a Pol duagu a Saelas ma Timoti, kiti rioriso atu itamiu ghamu na komi tinoni kiloau koti mono kori meleha hutu i Tesalonika. Ighamu na komi tinoni nigna a God a Tamada ma a Lod Jisas Krai. Ighami kiti tarai kaea a God gi keda vatokeghamu me keda hatheghamu eigna kotida mono toke.

² Kori vido kiti tarai eimiu ighamu, ighami kiti veletokea a God eimiu hahali, ³ eigna kori vido kiti tarai tagna a God a Tamada, ighami kiti toatogha hahalia tolu na fata iraa; na komi fata ke toke koti eia eigna koti vaututunia a God, na agutu koti eia hahali bali hathera na komi tinoni eigna koti dothovia a God, ma na nimiu na vaututuni ke talu heta eigna koti vaututunia Jisas Krai, na nida a Lod, keda ghoi tabiru mai.

⁴ Ara kulamami kiloau, ighami kiti adoa a God ke dothovighamu puala me vahighamu eigna kotida nigna na komi tinoni. ⁵ Ighami kiti adoa a God ke vahighamu eigna ighami kiti boi titiono na komi haghore vamua kori vido kiti kidi hatia atua na Rorongo ke Toke eigna a Jisas itamiu. Teo. Ighami kiti tatelia mua na mana nigna na Tarunga ke Tabu. Moti adoa ighami kiti pukuni vaututunia na Rorongo ke Toke kiti titiono vanighamu eigna ighamu koti reghia ighami kiti eia na komi fata ke jino kori vido kiti mono duamiu bali hatheghamu. ⁶ Kori vido koti vaututunia na Rorongo ke Toke, kekeha tinoni kena eia na komi fata bali vaparaghamu. Kari ighamu oti talu vaututunia vamua na Rorongo ke Toke duai totogo ke heghamu na Tarunga ke Tabu. Kori vido koti eia iangeni, ighamu koti leghua na puhimami ma na puhigna a Lod Jisas. ⁷ Na vunegna iaani na komi tinoni kiloau kena mono kori provins i Masedonia mi Akaia kena magnahaghinia na leghuagna na puhimiu. ⁸ Ma na vunegna ighamu koti vaututuni, na komi tinoni kena mono i Masedonia mi Akaia kena rongovia na rorongogna a Lod Jisas. Mi ikeagaieni na komi tinoni kena mono iveri mi vei kena rongovia na rorongogna nimiu na vaututuni tagna a God. Me teo sa vunegna kitida titiono vanira eimiu ghamu, ⁹ eigna imarea ghehedha kena titiono vanighami eigna na puhi ighamu koti hatia na Rorongo ke Toke kori vido kiti kidi atu sighoghamu. Imarea kena titiono mua itamami, ighamu koti boi maimanihihia ghohi na komi ngunguju kari oti leghua vamua na God ke tutuni meke havi. ¹⁰ Mena titiono mua, ighamu koti mono pitua na maghavugna a Dathegna a God keda tabiru mai i popo. Iaani a Jisas, a God ke vahavi tabirua kori thehe. A Jisas keda vahavighita tagna na papara a God keda eia vanira na komi tinoni kena boi vaututuni.

2

A Pol Ke Titiono Tabirua Nigna Na Agutu I Tesalonika

¹ Ara kulamami kiloau, ighamu oti adoa ghohi, kori vido ighami kiti atu sighoghamu i hau, ighami kiti boi hai mai. Sethe na fata ke toke ke tate mai kori vido iangeni. ² Ighamu koti adoa ghohi kekeha tinoni kori meleha hutu i Filipai kena velehouhoughami mena

eia na fata bali vaparaghami gi iti mai tamiu. Gi kekeha mara i Tesalonika kena vaparaghami mua. Kari nida a God ke hatheghami miti boi mataghu na tuturiagna vanighamu nigna na Rorongo ke Toke. ³ Na hava kiti velepuhighamu boi na velepuhi piapilau. Ighami kiti velepuhighamu kori ghaghanamami ke jino miti boi pilaunighamu eigna kotida vaututuni. ⁴ Teo. Na vunegna a God ke adoa na havimami ke jino, imanea ke vahighami eigna kitida tuturi aua na Rorongo ke Toke. Iti bosi magnahaghinia na titionoagna na hava ke magnahaghinia na tinoni, kari na hava vamua ke magnahaghinia a God, eigna a God vamua ke adoa na ghaghanamami ke toke ba dika. ⁵ Ighamu oti adoa ghohi, kori vido kiti mono duamiu, iti boi titiono muamugna eigna kotida eia na hava kiti magnahaghinia miti boi pilaunighamu eigna kotida heghami nimiu na rongo. A God ke adoa ighami kiti boi eia sa fata vaghagna iangeni. ⁶ Ighami kiti boi magnahaghinighamu ba arahai tavogha gi kotida veletokeghami. ⁷ Ighami tangomana kitida kaeghamu sa fata kitida magnahaghinia eigna ighami mara na vetula nigna Kraisi miti batughamu. Kari iti boi eia iaani. Ighami kiti kaliti toke ghamu vaghagna na vaivine ke kaliti tokera ara dathegna. ⁸ Na vunegna ighami kiti dothovighamu puala, ighami kiti totogo na titiono vanighamugna na Rorongo ke Toke nigna a God miti sasaa na eiagna sa fata bali hatheghamu.

⁹ Ara kulamami kiloau, oti adoa ghohi kori vido ighami kiti tuturi aua na Rorongo ke Toke nigna a God vanighamu, ighami kiti agutu heta na bongi ma na dani na hiroagna nimami na rongo. Eigna ighami kiti bosi magnahaghinighamu gi kotida agutu heta bali hatheghami. ¹⁰ Ighamu na komi tinoni kiloau koti adoa ghohi, ma a God ghua ke adoa, kori vido kiti mono duamiu, ighami kiti eia na komi fata ke jino ma a God ke totogo eimami. Teo ahai keda tangomana na toroghamigna na eiagna sa fata ke dika. ¹¹ Ighamu oti adoa mua na puhi ighami kiti eia vanighamu vaghagna vamua na puhi ke eia a tamadia na komi gari vania ara dathegna. ¹² Ighami kiti kaeghamu eigna kotida leghua na puhi ke jino kori matagna a God. Miti vaheta na ghaghanamiu miti haghore heta vanighamu eigna kotida eia iangeni, eigna a God ke kiloghamu eigna kotida mono duadia arahai ke vunaghi pungusira moti mono duagna koragna nigna na mana ke hutu puala.

¹³ Ighami kiti veletokea a God hahali eigna sina fata mua koti eia. Kori vido koti kidi rongovia itamami na haghoregna a God eigna a Jisas, ighamu koti vaututunia moti toatogha kori ghaghanamiu, "Iaani boi na haghoregna na tinoni kari na pukuni haghoregna a God." Me tutuni! Ma na haghoregna a God na bali hatheghamu ighamu koti vaututuni na leghuagna na puhi ke jino.

¹⁴ Ara kulamami kiloau, na fata ke katheghamu e nanaba vamua na fata ke kidi kathera na mavitu nigna a God kena mono kori provins i Jiudea. Nidia na mavitu ghehedua vamua, mara Jiu, kena vaparara eigna kena leghua a Jisas Kraisi. Me vaghagna vamua iangeni ke katheghamu. Nimiu na mavitu ghehemiu kori melehamiu vamua kena vaparaghamu. ¹⁵ I hau mara Jiu kena vathehera kekeha profet nigna a God. Imarea kena vathehea mua a Jisas Kraisi, na nida a Lod. Ikeagaieni imarea kena gigighami au tadia na komi meleha ke sethe mena vaparaghami. A God ke dikatagna itadia eigna kena eia na komi fata ke dika. Mara Jiu kena rihu pungusia na komi fata keda hathera na komi tinoni gougovu, ¹⁶ eigna imarea kena piipilia na vasotoghamigna na titionoagna na havi ke teo na govugna tadia arahai kena boi Jiu. Mi kori puhi iaani imarea kena vasethea na komi paluhadia. Keana, e gharani mai ghohi na maghavu a God keda vaparara.

A Pol Ke Toatogha Keda Ghoi Vano Sighora

¹⁷ Ara kulamami kiloau, ighamu oti adoa ghohi kekeha tinoni kena pajighami au kori melehamiu. Toke ighami kiti boi mono duamiu, ighami kiti toghaghamu hahali. Leghugna imarea kena pajighami au, e boi hau ighami kiti pipilia na ghoi tabiru atu itamiu, eigna kiti magnahaghinia puala kitida ghoi atu sighoghamu. ¹⁸ Me tutuni, inau a Pol, kekeha maghavu ku magnahaghinia puala na atu sighoghamugna mua, keana a Satan ke sokara pungusighami miti boi tangomana na atu sighoghamugna. ¹⁹⁻²⁰ Ighami kiti magnahaghinia na atu sighoghamugna mua eigna kiti adoa, kori vido a Jisas keda ghoi tabiru mai, ighamu kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. Na vunegna iaani, ighami kitida totogo miti tautalunagho eimiu ghamu kori vido katida reghia a Jisas. Hii, ighamu koti vatotoghami miti tautalunagho eimiu ghamu.

3

¹ Ighami kiti dikahehemami puala eigna kiti boi tangomana na atu reghighamugna, miti toatogha gi inau, a Pol, duagu a Saelas kuruda mono horu sina vido kori meleha hutu i Atens, ² muru vetula atua itamiu a kulamami a Timoti. Imanea na mane agutu

nigna a God ke agutu duamami iroghami kori tuturiagna na Rorongu ke Toke eigna a Krai. Roghami kuru vetula atu itamiu eigna keda hatheghamu kori na vahetagna nimiu na vaututuni. ³ Eigna boi toke gi kotida toghasania nimiu na vaututuni tagna a Krai eigna ikeagaieni kekeha tinoni kena vaparaghamu. Ighamu oti adoa ghohi, arahai kena vaututunia a Krai, na papara keda kathera. ⁴ Kori vido kiti mono duamii i hau, ighami kiti veleghamu hahali na komi tinoni kedana vaparaghamu eigna ighamu koti leghua a Krai. Mi ikeagaieni ighamu oti adoa ghohi na hava kiti veleghamu e tutuni. ⁵ Kori vido ku rongovia na komi tinoni kena vaparaghamu, inau ku toatoghaghamu hahali eigna u boi adoa ighamu koti talu vaututunia Krai ba teo. Na vunegna iangeni, inau ku vetula atua a Timoti. Kori ghaghanagu inau, da a Satan ke pilaunighamu eigna kotida jefe tagna a Krai. Gi keda ai, nimami na agutu itamiu e teo vamua sa vunegna.

⁶ Kari a Timoti ke tabiru mai ghohi me titiono vanighami roghami na rorongomii ke toke. Ighamu koti talu vaututunia a Krai moti talu dothovira na komi tinoni. Imanea ke veleghami mua, kori vido kiti togha tabirughami, ighamu koti togo moti magnahaghinia puala na reghighamigna vaghagna ighami kiti magnahaghinia puala mua na atu reghighamugna.

⁷ Ara kulamami kiloau, sethe na fata ke vahotha ke padaghami eigna kekeha tinoni kena vaparaghami eeni. Kari iti togo vamua eigna ighamu koti talu vaututuni mua. ⁸ Hii, ikeagaieni na ghaghanamami ke mamaluha eigna ighamu koti talu mono ngasi tagna a Lod. ⁹ Kori vido kiti tarai, ighami kiti pukuni veletokea God eigna ighami kiti togo puala eimiu. ¹⁰ Miti tarai heta kori na bongi ma na dani na kaeagna a God kori nimami na tarai eigna kitida atu reghighamu. Eigna ighami kiti magnahaghinia na velepuhighamugna kekeha fata mua bali vaheta vanoa mua nimiu na vaututuni.

¹¹ Ikeagaieni ighami kiti tarai kaea a God a Tamada ma a Jisas Krai, na nida a Lod, gi koroda hatheghami eigna kitida atu saisami sighoghamu. ¹² Ighami kiti tarai mua gi a Lod Jisas keda vaheta nimiu na veidothovighi ma na nimiu na dotho itadia arahai tavogha, vaghagna vamua imanea ke vaheta nimami na dotho kiti dothovighamugna. ¹³ Gi kotida veidothovighi vaghagna iangeni, a God keda vaheta na ghaghanamii eigna kotida eia na komi fata ke jino. Kori vido keda tabiru mai a Lod Jisas Krai duagna mara nigna na komi tabu, ighamu ghua kotida tabu mua. Ighamu kotida sokara hadi i naghogna a God a Tamada me keda veleghamu na puhimiu ke jino.

4

Na Havi Ke Vatotogoa A God

¹ Ara kulamami kiloau, ikeagaieni ighami kiti magnahaghinia kitida veleghamu kekeha fata mua. Ighamu koti adoa ghohi ighami kiti velepuhighamu na puhi ke vatotogoa a God. Ighamu koti leghua na puhi iaani me jufu ikeagaieni. Kari ighami kiti ghoi veleghamu mua kori ahagna a Lod Jisas, oti mono leghua na puhi ke vatotogoa a God. ² Ighamu oti adoa ghohi na komi fata kiti veleghamu, a Lod Jisas ke veleghami eigna kitida velepuhighamu. ³ A God ke magnahaghinighamu kotida mono tabu. Na vunegna iaani, oti saghoi nere duagna ahai koti boi taulagi tagna. ⁴ Saghoi lubatia na mamagna tinoni gi keda batua na tonomiu kori koakoa, kari oti reireghi toetokea na tonomiu eigna keda leghua na puhi ke jino. ⁵ Na komi tinoni kena boi vaututunia a God kena toatogha hahali na nere duadia arahai kena boi ara taudia. Oti saghoi leghua na puhidia. ⁶ Moti saghoi nere duadia a taudia sa tinoni ke vaututuni. Gi ahai keda eia iaani, imanea ke koakoa pungusia a kulagna kiloau. Ighami kiti kidi veleghamu ghohi gi ahai keda eia na komi fata vaghagna iraani, a Lod keda fatea me vapara. ⁷⁻⁸ A God ke boi vahighita eigna katida eia na komi fata ke dika, kari bali leghua na puhi ke jino. Ma God ke heghamu na Tarunga ke Tabu bali hatheghamu eigna kotida eia na komi fata ke jino. Gi ahai keda boi leghua na komi vetula iraani, imanea ke boi siriuhaghinia na tinoni, keana imanea ke siriuhaghinia a God eigna na komi vetula iraani ke mai tagna a God.

⁹ E teo sa vunegna gi kitida risoa atu itamiu eigna na puhi bali dothoviragna ara kulamii kiloau, eigna a God ke kidi velepuhighamu ghohi na puhi iangeni. ¹⁰ Ighamu koti eia iaani eigna koti dothovira ghohi ara kulamii kiloau kena mono kori nimiu na provins i Masedonia. Kari iti ghoi veleghamu mua eigna kotida ghoi dothovira vano mua. ¹¹ Vaghagna ighami kiti veleghamu ghohi, oti mono kori soleana duadia na komi tinoni, moti ei tokea nimiu na agutu, moti saghoi diadikala na agutu sina tinoni tavogha. ¹² Gi kotida eia na komi fata iraani, arahai kena boi vaututuni kedana ghaghana boheghamu, me teo sa vunegna ighamu kotida kaea sa vanga ba sa rongu tagna sa tinoni.

Jisas Keda Ghoi Tabiru Mai

¹³ Ara kulamami kiloau, ighami kiti magnahaghinia kitida veleghamu eida na komi tinoni kiloau kena thehe ghohi. Iti boi magnahaghinighamu kotida dikahehe eidia arahai kena thehe vaghadia arahai kena boi vaututunia na sokara tabiru leghugna na thehe kena dikahehedia puala. ¹⁴ Ighita ati adoa ghohi a Jisas ke thehe me ghohi sokara tabiru. Vaghagna mua iangeni, ighita kati adoa arahai kena vaututunia a Jisas kori vido kena havi mua gi ena thehe, imarea kedana ghohi sokara tabiru. Ighita kati vaututunia a God ma a Jisas koroda hathatanora na komi tinoni irangeni itadia.

¹⁵ Na hava kiti veleghamu atu ikeagaieni a Lod Jisas ghehegna ke veleghami. Ighita kati talu havi mua kori vido keda ghohi tabiru mai a Lod Jisas, ighita katida boi kidi atu tagna a God. Aarahai kena vaututuni mena thehe ghohi, imarea kedana kidi sokara hadi. ¹⁶ Kori vido keda horu mai a Lod Jisas i popo, na naghoi enjel nigna a God keda ghuu heta gi sina enjel mua keda ifua na tavuli nigna a God. Govu, gi arahai kena vaututuni kena thehe ghohi kedana kidi sokara hadi. ¹⁷ Leghugna iaani, ighita kati talu havi mua, a God keda hatighita hadi duadia kori parako eigna katida pada a Jisas kori na maaloa. Mati mono duagna hahali. ¹⁸ Kori vido koti dikahehe eigna ke thehe sina kulamiamu kiloau, oti veisulaghi tagna na komi haghore iraani kiti risoa vanighamu ikeagaieni.

5

¹ Ara kulamami kiloau, e teo sa vunegna kuda titono vanighamu eigna na maghavu keda ghohi tabiru mai a Lod Jisas. ² Eigna ighamu koti kidi adoa ghohi imanea keda ghohi tabiru mai tagna sa dani. Imanea keda mai vaghagna vamua na mane bilau ke mai kori vathemiu kori bongi, kori vido koti boi adoa. ³ Kori vido ke gharani na tabirugna mai a Lod, sethe na tinoni kena boi vaututuni kedana velea iaani, "Ghita gougovu kati mono kori soleana, teo sa fata keda katheghita." Govu, gi na komi papara keda kathera, vaghagna vamua na vaivine ke vajangia na vavahaghiti gi e vahua a dathegna. Imarea kedana boi tangomana na ghogho.

⁴ Kari ighamu ara kulamami kiloau, ighamu oti boi vaghadia na komi tinoni kena mono kori puni kena boi kaikaliti eigna na tabirugna mai a Jisas. Ighamu kotida boi peperiki kori vido keda tabiru mai a Jisas vaghagna na mane ke peperiki kori vido na mane bilau ke mai kori vathegna. ⁵ Ighamu gougovu oti mono ghohi kori raraha moti eia na hava ke toke. Ighita ati boi mono kori puni mati boi eia na fata ke dika. ⁶ E boi toke gi ighita katida boi kaikaliti vaghadia na komi tinoni kena boi adoa a Jisas keda tabiru mai. Kari e toke katida mono kaikaliti mati saghoi eia na komi fata ke dika. ⁷ Kori bongi kekeha tinoni kena nere, kori bongi kekeha tinoni kena kou memee. ⁸ Kari ighita kati boi vaghadia na komi tinoni irangeni. Na vunegna ighita kati mono ghohi kori raraha, ati reireghighita gheheda tagna na komi fata ke dika. E toke katida vaututunia a God mati veidothovighi, mati vaututuni a God keda vamamaluhaghita kori koakoa. Gi katida leghua na komi fata iraani, ighita katida vaghagna na soldia ke kepia na kepi aian me pokoa na pokoa ke tuta tagna na raghagna bali boi kathea sa fata na tonogna. ⁹ A God ke boi vahighita bali vetulaghita kori meleha papara. Teo! Imanea ke vahighita eigna a Lod Jisas Krai keda vahavighita tagna na komi paluhada. ¹⁰ A Jisas ke thehe bali vahavighita. Gi katida havi mua ba thehe ghohi kori vido keda tabiru mai a Jisas, ighita gougovu katida mono duagna hahali i popo. ¹¹ Moti veihatheghi tagna na komi haghore iraani eigna kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni, vaghagna koti eia maia ghohi.

Na Vagovui Haghore

¹² Toke, ara kulamami kiloau, ighami kiti kaeghamu eigna kotida ghaghana bohera arahai kena batughamu. Imarea kena agutu duamiamu mena velepuhighamu na puhu ke jino. ¹³ Oti ghaghana bohera moti dothovira eigna na agutu kena eia. Moti mono haidu kori soleana.

¹⁴ Ara kulamami, ighami kiti kaeghamu eigna kotida haghore heta vanira arahai kena toali na agutu. Oti vaheta na ghaghanadia arahai ke lae nidia na vaututuni. Hathera arahai kena boi tangomana na hatheragna ghehedia, moti saghoi dikatamiamu saisami tadia sa tinoni. ¹⁵ Gi ahai keda eia sa fata ke dika tadia sa tinoni itamiamu, oti saghoi tughu tabirua. Kari oti eia vamua na komi fata ke toke varihotaghimiu moti eia vanira mua na komi tinoni gougovu.

¹⁶ Oti mono totogo hahali, ¹⁷ moti saghoi mamatho na tarai. ¹⁸ Moti veletokea a God eigna na komi fata ke toke ba ke dika ke katheghamu. Na komi fata iraani a God ke magnahaghinia kotida eia eigna ighamu na tinoni nigna a Krai.

¹⁹ Oti saghoi lutia na Tarunga ke Tabu na eiagna nigna na agutu itamiamu. ²⁰ Kori vido sa tinoni ke veleghamu na Tarunga ke Tabu ke veleagna sa fata bali veleghamu, ighamu koti saghoi velehouhorua. ²¹ Kari oti kidi vaovarongo toetoke eigna kotida adoa na hava

ke velea ke mai tagna na Tarunga ke Tabu ba teo. Gi keda tutuni, oti voututunia na haghoregna. ²² Kari gi na haghoregna ke piapilau, oti saghoi leghua na hava ke velea.

²³ Ighami kiti tarai kaea a God, ke heghita na soleana, gi keda vajinoa na havimiu eigna kotida mono tabu. Miti kaea a God gi keda hatheghamu eigna kotida boi eia sa fata ke dika me ghieghilei jufu mai na maghavu keda tabiru mai nida a Lod Jisas Krai. ²⁴ A God ke vahighamu, imanea keda hatheghamu eigna kotida mono jino, eigna imanea ke eia hahalia na hava ke taluhaghorea.

²⁵ Ara kulamami kiloau, oti tarai kaea a God eimami.

²⁶ Oti veikubaeghi* bali tateli aua nimiu na dotho.

²⁷ Inau a Pol ku veleghamu kori ahagna a Lod Jisas Krai, oti ijumia na letasi iaani tadia arahai kena voututuni ngengeni.

²⁸ Ighami kiti tarai gi a Lod Jisas Krai keda vatokeghamu.

---

* **5:26** Kori haghore Grik "Oti veikisighi." Na puhi kena eia mara i hau bali tateli aua nidia na dotho, imarea kena kisia na bakodia ara kuladia kiloua. Ikeagaieni, tadia sethe na meleha, na puhi kubae ke tughua na puhi kisi iangeni. Keana, tadia kekeha meleha, imarea kena talu leghua na puhi kisi.

Varuai Letasi nigna a Pol vanira na komi tinoni kiloau i Tesalonika

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Boi hau leghugna na mane vetula a Pol ke risoa vasikeigna na letasi itadia na komi tinoni kiloau i Tesalonika, Pol ke rongovia kekeha tinoni kena velera a Jisas Krai ke tabiru mai ghohi. Na vunegna iangeni imanea ke risoa na letasi iaani vanira bali vajinoa na ghaghanadia. A Pol ke velera, gi e tabiru mai a Jisas Krai, na mane dika nigna a Satan keda kidi mai me pilaunira sethe na tinoni me velera imanea ghehegna a God.

Na vunegna kekeha tinoni kiloau i Tesolanaika kena boi thaothadoghagna na velepuhi eigna na tabirugna mai a Krai, imarea kena boi eia sa agutu. Kori letasi iaani a Pol ke velera eigna kedana agutu heta hahali bali hatia nidia na komi fata ghehedua, vaghagna imanea ghehegna ke eia kori vido ke mono duadia.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na velepuhi eigna na tabirugna mai a Krai (1:1-2:17)

Na komi tinoni kiloau kedana saghoi toali na agutu (3:1-18)

¹ Inau a Pol, duagu a Saelas ma Timoti kiti risoa atu itamiu ghamu na komi tinoni kiloau kori meleha hutu i Tesalonika, ighamu na komi tinoni nigna a God a Tamada ma a Lod Jisas Krai. ² Ighami kiti tarai kaea a God a Mama ma a Lod Jisas Krai gi koroda vatokeghamu mo koroda hatheghamu eigna kotida mono toke.

God Keda Fatera Na Komi Tinoni

³ Ara kulamami kiloau, e nabamami ighami kiti veletokea a God hahali eimiu ghamu, eigna ikeagaieni nimiu na vaututuni ma na nimiu na veidothovighi ke heta vano. ⁴ Kori vido ighami kiti sighthora na tinoni kiloau tadia kekeha meleha tavogha, ighami kiti titiono tautalunagho eimiu ghamu, eigna, toke kekeha tinoni kena sokara pungusighamu mena vaparaghamu, ighamu koti talu sokara ngasi kori nimiu na vaututuni.

⁵ Sa maghavu na komi tinoni kedana ado a God keda fatera me eia vanira na fata ke nabagna na puhidia. Kori vido kekeha tinoni kena vaparaghamu eigna koti leghua a God, oti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. Na vunegna iangeni, a God keda veleghamu gi ighamu koti naba na mono duadia na komi tinoni imanea keda vunaghi pungusira hahali. ⁶ Ma na vunegna a God ke eia hahalia na hava ke jino, imanea keda vaparara arahai kena vaparaghamu. ⁷ Kari imanea keda vamamaluhaghita tagna na komi papara ke katheghita kori vido keda tabiru horu mai a Lod Jisas i popo. Imanea keda mai kori beubethugna na joto duagna nigna na komi enjel kena mana puala. ⁸ Imanea keda mai bali vaparara arahai kena boi vaututunia a God ma arahai kena boi leghua na Rorongo ke Toke eigna nida a Lod Jisas Krai. ⁹ A Lod Jisas keda vetulara vano kori meleha papara eigna kedana papara hahali. Imarea kedana mono haunia mena boi reghia na siladagna ma na nigna na mana. ¹⁰ Na komi fata iraani keda tate mai kori dani a Jisas keda tabiru mai. Nigna na komi tinoni kena vaututunia kedana kilothaba mena ghaghana bohea imanea. Ighamu ghua kotida duadia kori dani iangeni eigna ighamu koti vaututunia na hava kiti tuturia vanighamu eigna a Jisas.

¹¹ Na vunegna ighamu kotida mono duadia arahai kedana kilothaba a Lod Jisas kori vido keda tabiru mai, ighami kiti tarai hahali eimiu ghamu gi a God keda hatheghamu eigna kotida leghua na komi puhi ke toke ke kiloghamu eigna kotida leghua. Miti kaea a God eigna keda hatheghamu kori nigna na mana eigna kotida tangomana na eiagna na komi fata ke toke koti magnahaghinia na eiagna ma na komi tango ke toke ke au mai kori nimiu na vaututuni. ¹² Ighami kiti tarai vaghagna iaani eigna na komi tinoni kedana kilothaba a Lod Jisas eigna na havimiu, mena kilothabaghamu mua eigna koti sikei duagna. Iaani keda tate mai eigna rodia na dotho nida a God ma a Lod Jisas Krai vanighamu ke hutu puala.

2

Na Mane Dika Nigna A Satan

¹ Ighami kiti magnahaghinia kitida titiono vanighamu atu na tabirugna mai na nida a Lod Jisas Krai bali hathatano haidughita itagna. Ara kulamami kiloau, ighami kiti veleghamu, ² saghoi dikahehe ba toatogha hahi kori ghaghanamiu eigna kekeha tinoni kena titiono vanighamu a Jisas ke tabiru mai ghohi. Da imarea kena veleghamu na Tarunga ke Tabu ke velera iaani, ba ena rongovia itamami ighami, ba ena ijumia kori

letasi kiti risoa. Na komi fata iraani e boi tutuni. ³ Oti saghoi lubatia sa tinoni gi keda pilaughamu vaghagna iangeni eigna e rua na fata keda kidi mono mai gi e tabiru mai a Lod. Sikei, sethe na tinoni kena boi voututuni kedana rihu pungusia a God. Varuagna, na mane dika ke sirihughinia a God keda kidi mai. Ma na mane iaani, a God keda diadikala kori meleha papara. ⁴ Imanea keda velehouhorua na komi ghod gougovu ma na komi ngunguju kena maimanihihia na komi tinoni, me velea imanea ke nagho vano itadia. Mi manea keda vano nohe kori Vathe ke Tabu nigna a God mekeda velea imanea a God.

⁵ Ehava? Oti havaghinia ghohi inau ku veleghamu na komi fata iraani kori vido ku mono duamiu? ⁶ Na hava ke vasotoa na maigna na mane dika iangeni, ighamu oti adoa ghohi. Imanea keda boi tate mai me ghieghilei jufu na maghavu a God ke talu vania. ⁷ Ikeagaieni a Satan ke agutu kori maramagna bali pilaunira na komi tinoni eigna kedana sirihughinia a God. Ighita kati adoa iaani eigna a God ke tatelia vanighita. Kari na mane ke dika nigna a Satan teo keda tate mai me ghieghilei jufu kori maghavu a God keda hatia aua ahai ke vasotoa. ⁸ Govu, gi na mane dika keda tate mai. Kori vido a Jisas keda tabiru mai, imanea keda vathehea na mane dika kori na haghore ke au mai kori livogna ma na nigna na silada ke hutu. ⁹ Kari gi e tabiru mai a Jisas, a Satan keda hea nigna na mane dika na mana ke hutu bali eia na komi reghithhehe ke sethe duagna kekeha fata mua bali tateliagna nigna na mana. Sethe na tinoni kedana ghaghana a God ke hea na mana tagna na mane dika iangeni. ¹⁰ Na mane dika keda eia na komi thagi piapilau eigna keda pilaunira na komi tinoni kena leghua na hangana ke vano kori meleha papara. Gi kedana voututunia na Rorongu ke Toke, a God keda vahavira. Kari kori vido kena rongovia, imarea kena boi voututunia mena boi magnahaghinia na leghuagna. ¹¹ Ma a God keda vameea na ghaghanadia eigna kedana voututunia na piapilau ke velera na mane dika, "Inau a God." ¹² Mi kori maghavu i fate, a God keda velera imarea na tinoni dika eigna kena boi voututunia na hava ke tutuni mena magnahaghinia puala na eiagna na komi fata ke dika.

Sokara Ngasi Kori Nimiu Na Vaututuni

¹³ Ighami kiti veletokea a God hahali eimiu ighamu. Ighamu ara kulamami ke dothovighamu a Lod. E naba ighami kiti veletokea a God eimiu, eigna gi na turughugna na maramagna, a God ke vahighamu bali hatia na havi ke teo na govugna. A God ke vahavighamu kori vido koti voututunia na Rorongu ke Toke eigna a Krai ma na Tarunga ke Tabu ke turughu nigna na agutu kori havimiu eigna kotida mono tabu. ¹⁴ Hii, a God ke vahighamu bali hatia na havi ke teo na govugna. Mi ighamu koti hatia ghohi kori vido ighami kiti tuturi aua na Rorongu ke Toke itamiu. A God ke vahighamu gi keda heghamu na silada vaghagna ke hea ghohi nida a Lod Jisas Krai. ¹⁵ Ara kulamami kiloau, oti sokara ngasi moti voututunia hahalia na komi fata kiti velepuhghamu kori nimami na letasi ma na nimami na titiono vanighamu.

¹⁶⁻¹⁷ Ighami kiti tarai kaea nida a Lod Jisas Krai ma a God a Tamada eigna koroda vaheta na ghaghanamiu eigna kotida eia moti velea na komi fata ke toke. Ma a God keda hatheghamu eigna ke dothovighita. Imanea ke vaheta na ghaghanada hahali me taluhaghere vanighita gi katida mono duagna hahali.

3

Pol Ke Kaera Mara i Tesalonika Eigna Kedana Tarai Hathera

¹ Toke, ara kulamami kiloau, oti tarai eimami. Tarai kaea a God gi na Rorongu ke Toke keda taveti au saisami tadia na komi tinoni kena boi voututuni. Tarai eigna kedana voututunia mena ghaghana bohea na Rorongu ke Toke vaghagna ighamu koti eia. ² Ighamu koti adoa ghohi sethe na tinoni dika kena magnahaghinia na vaparaghamigna eigna kena boi voututunia na Rorongu ke Toke. Moti tarai gi a God keda sokara pungusighami itadia imarea.

³ Na vunegna a Lod ke eia hahali na hava ke taluhagherea, imanea keda vaheta na ghaghanamiu me sokara pungusighamu tagna a Satan. ⁴ A Lod ke vaheta na ghaghanamami eigna kitida adoa ighamu koti leghua ghohi na hava kiti veleghamu miti adoa mua ighamu kotida leghua hahali.

⁵ Ighami kiti tarai gi a Lod keda vathaothadoghghamu mua eigna na dotho nigna a God vanighamu ma na puhi bali sokara ngasi kori vido ke katheghamu na papara. Jisas ke tatelia vanighita ghohi na puhi iangeni.

⁶ Ara kulamami kiloau, kori ahagna nida a Lod Jisas Krai, ighami kiti haghore heta vanighamu, oti saghoi mono duadia na komi tinoni kiloau kena toali. Arahai kena hai mono mena boi eia sa agutu, imarea kena boi leghua na vetula kiti velepuhighamu. ⁷ Ighamu koti adoa ghohi e toke gi kotida leghua na puhimami kiti eia kori vido kiti mono duamiu. Ighami kiti boi toali na agutu. ⁸ Ighami kiti boi hai hatia sa vanga tagna ahai, kari iti volia giti hatia. Ighami kiti agutu heta leuleghu maghavu eigna kotida boi agutu heta bali hatheghami. ⁹ Na vunegna ighami kiti batughamu, tangomana kitida kaea sa fata kiti magnahaghinia itamiu. Kari iti boi eia iangeni eigna ighami kiti magnahaghinia na tateliagna vanighamu na puhi ke jino eigna kotida leghua. ¹⁰ Kori vido kiti mono itamiu, ighami kiti velegamu iaani, "Gi ahai keda boi agutu, oti saghoi hea ghagna."

¹¹ Ighami kiti velea iangeni eigna ighami kiti rongovia kekeha tinoni itamiu kena boi agutu, mena hai mono vamua. Imarea kena boi eia nidia na agutu kari ena pipilia hahalia na hatiagna na agutu nidia arahai tavogha. ¹² Kori ahagna a Lod Jisas Krai, ighami kiti haghore heta vanira arahai kena toali, "Oti mono soto moti turughu agutu eigna kotida hatheghamu ghehemiu."

¹³ Kari, itadia arahai kena agutu, ighami kiti velera vaghagna iaani, "Oti eia hahalia na komi tango ke toke moti saghoi toali na eiragna." ¹⁴ Gi ahai keda boi leghua na hava kiti risoa atu itamiu kori letasi iaani, oti velera na komi tinoni ahai ke toali na agutu iangeni. Moti saghoi mono duagna eigna keda maomamogna. ¹⁵ Kari oti saghoi thevuioka itagna. Oti haghore heta vania vamua vaghagna koti haghore heta vania sa kulamiu kiloau kori vido ke eia na fata ke dika.

Na Vagovui Haghore

¹⁶ Ighami kiti tarai kaea a Lod, ke soleana, gi keda heghamu nigina na soleana kori havimiu leuleghu maghavu. A Lod da mono itamiu.

¹⁷ Inau a Pol ku risoa na vagovui haghore iaani kori limagu ghehegu. Inau ku eia iaani tadia na komi nigua na letasi eigna kotida adoa na komi letasi iraani, inau ku risora, boi ahai tavogha.

¹⁸ Ighami kiti tarai kaea a Lod Jisas Krai gi keda vatokeghamu.

Sikeigna na Letasi nigna a Pol vania Timoti

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Timoti sina mane ke taetaveti duagna na mane vetula a Pol bali titionoa na Rorongo ke Toke eigna a Jisas Krai. Pol ke dothovia puala a Timoti me velea imanea vaghagna a dathegna. Kori vido a Timoti ke turughu na taetaveti duagna a Pol, imanea ke mathangani mua. Reghia Tango 16:1-3.

Da Pol ke risoa na letasi iaani kori vido ke mono kori provins i Masedonia kori taetaveti ke eia leghugna imarea kena lubati aua kori vathe tatari i Rom. Gi e jufu i Masedonia, a Pol ke livu horua a Timoti i Efesus eigna keda velepuhira na komi tinoni kiloau ngengeni. Na buka Tango ke boi titionoa na taetaveti iangeni eigna na buka Tango ke govu kori vido a Pol ke talu mono mua kori vathe tatari i Rom.

A Pol ke risoa na letasi iaani bali velea a Timoti eigna keda sokara pungusia na velepuhi piapilau kena eia kekeha tinoni i Efesus. Imarea irangeni kena lutia na ghaniagna kekeha thagi na vanga, mena velea na taulaghi ke boi toke, mena velea kekeha pipilau mua. Pol ke magnahaghinia a Timoti keda velepuhi toetokera na komi tinoni kiloau eigna kedana leghua vamua na velepuhi ke tutuni eigna a Krai.

Kori letasi iaani a Pol ke titiono mua eigna na puhi ke jino kedana leghua na komi tinoni kiloau kori vido kena haidu bali tarai. Gi a Pol ke titiono eigna na komi puhi ke nabadia arahai kena baubatu kori kiloau. Vagovugna, a Pol ke titiono vania a Timoti sethe na fata eigna na havidia mara na kiloau bali hathea imanea kori nigna na agutu itadia.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Pol ke velea a Timoti eigna keda sokara pungusia mara na velepuhi piapilau (1:1-20)

Na velepuhi eigna na puhi tarai ke jino (2:1-15)

Na puhi ke nabadia arahai kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau (3:1-16)

Na titiono vania a Timoti eigna nigna na agutu (4:1-6:21)

¹ Inau a Pol, na mane vetula nigna a Jisas Krai. A God a Vahavida ma Jisas Krai, kati vaututunia keda heghita na havi ke teo na govugna, iromara koro vahi eigna kuda agutu vanira.

² Inau ku risoa atua itamua Timoti, ighoe vaghagna a pukuni dathegu eigna ku kidi velepuhigo eigna a Krai. Inau ku tarai gi a God a Tamada ma Jisas Krai, na nida a Lod, koroda vatokegho, rarovigho, moro hegho na soleana kori havimu.

Vasotora Mara Velepuhi Piapilau

³ I hau, kori vido inau ku taveti au i Efesus bali vano kori provins i Masedonia, inau ku velegho eigna koda talu mono ngengeni bali vasotora arahai kena velepuhira na komi tinoni na velepuhi piapilau. ⁴ O velera eigna kedana soto na velepuhiragna na komi tutughuni potu ke boi tutuni ma na hiohrogna na ghaghana koradia na komi ahadia ara hutudia. Na komi tinoni kena rihu haohaghore vamua eidia na komi fata iraani, ma na puhi iaani ke boi hathera na leghuagna na komi fata ke magnahaghinia a God. Eigna ighita kati tangomana na eiagna na hava a God ke magnahaghinia kori vido vamua kati vaututunia.

⁵ Timoti, inau ku velegho atu bali vasotora mara velepuhi piapilau iraani, eigna inau ku magnahaghinia na komi tinoni kiloau ngengeni kedana veidothovighi. Mi marea tangomana kedana veidothovighi kori vido kena leghua na puhi ke jino, mena thaothodoghagna na hava ke jino ma na hava ke dika, mena pukuni vaututunia a God. ⁶ Keana mara velepuhi piapilau kena jefe tadia na komi fata ke toke iraani, mena rugusi kori titionoragna na komi fata ke boi tangomana na hatheragna. ⁷ Imarea kena magnahaghinia na velepuhiragna na komi tinoni eidia na komi vetula nigna Moses, keana imarea ghehedia kena boi thaothodogharna na komi vetula. Imarea kena velepuhi vaghagna kena thaothodoghara, kari ena hahi hehedia.

⁸ Ighita kati adoa na komi vetula nigna a Moses ke toke gi ighita katida leghura mati velepuhira leghuagna nigna na vanohehe a God. ⁹ Mati adoa mua a God ke bosu agutura na komi vetula bali vajinora arahai kena jino ghohi, keana bali vajinora arahai kena eia na komi fata ke dika, ma arahai kena boi sasaa na leghuagna na komi vetula, ma arahai kena boi maimanihihia a God, ma arahai kena ei hahalia na koakoa, ma arahai kena thevuioka tagna a God ma na komi fata ke tabu, ma arahai kena vathehera ara tamadia ba ara idodia ba na tinoni tavogha, ¹⁰ ma arahai kena nere duadia arahai kena

boi ara taudia, mi mara mane kena mamagna tadia na komi mane mena nere duadia, ma na koi vaivine kena mamagna tadia na koi vaivine mena nere duadia, ma arahai kena salemura na komi tinoni seka, ma arahai kena thavu na piapilaudia, ma arahai kena taluhaghore bali eia sa fata kari ena adoa teo kedana eia, ma arahai mua kena eia sa fata ke boi leghua na velepuhi ke tutuni ¹¹ ke mono kori na Rorongo ke Toke. Ma God ke pukuni toke me thaba ke veleu eigna kuda titiono aua na Rorongo ke Toke iaani tadia na komi tinoni.

Pol ke Veletokea a God eigna nigna na Rarovi

¹² A Jisas Krais, na nida a Lod, ke vahetau. Inau ku veletokea imanea eigna ke vaututuni me vahiu gi kuda agutu vania. ¹³ I hau, inau ku haghore diadikala a Krais mu hirora arahai kena vaututunia eigna kuda vaparara. Keana a God ke raroviu me boi vaparau eigna kori vido iangeni inau ku boi vaututunia mu boi thaothadoghagna mua na hava ku eia ke dika. ¹⁴ Toke inau ku boi naba, Jisas Krais, na nida a Lod, ke pukuni dothoviu. Imanea ke hatheu eigna kuda vaututunia mu dothovia imanea ma arahai tavogha.

¹⁵ Inau ku veleghamu, Jisas Krais ke mai kori maramagna bali vahavira na komi tinoni kena koakoa. Iaani na haghore ke tutuni puala me toke gi na komi tinoni gougovu kedana thaothadoghagna mena vaututunia. Inau ku adoa inau na tinoni koakoa ku dika vano. ¹⁶ Toke keda vaghagna iangeni, a God ke raroviu me vetula a Jisas Krais eigna keda vahaviu. Krais ke eia iangeni bali tateli aua tadia na komi tinoni koakoa imanea keda boi saisami na vapararagna. Imanea ke magnahaghinia imarea kedana vaututunia mena hatia na havi ke teo na govugna. ¹⁷ Ighita kati veletokea a God! Toke ighita kati boi tangomana na reghiagna, imanea na King keda vunaghi pungusighita hahali me teo keda thehe. Imanea sikei vamua a God. Ati veletokea hahalia! Amen.

Na Agutu nigna a Timoti

¹⁸ Timoti, a dathegu kori vaututuni, na komi fata ku risoa kori letasi iaani koda eia, iangeni ke leghua vamua na hava na Tarunga ke Tabu ke velera kekeha tinoni bali titiono aua eimu ighoe i hau. Gi koda boi havaghinia na hava kena velea, ighoe tangomana koda talu agutu vania a God. Ighoe koda vaghagna na soldia ke toke ke rihu heta kori rihu hutu. ¹⁹ Mo tatango ngasi tagna nimua na vaututuni mo eia na hava ko adoa ke jino. Kekeha tinoni kena boi magnahaghinia ghohi na eiagna na hava kena adoa ke jino, ma na vunegna iangeni nidia na vaututuni ke luvu. ²⁰ E rua na tinoni mua koro vaghagna iangeni, a Himeneus ma Aleksanda. E rua na mane iaani, inau ku lubatira vano tagna a Satan eigna keda vaparara. Inau ku magnahaghinira koroda adoa na haghore diadikalagna a God koro eia, na fata ke dika.

2

Na Puhi Tarai ke Jino

¹ Inau ku veleghamu gougovu ighamu koti vaututuni ngengeni, oti tarai eidia na komi tinoni gougovu. Oti kaea a God eigna keda hathera kori havidia. Moti veletokea a God eigna na hava ke eia vanira. ² Oti tarai eidia mua na komi king ma na mara puhi gougovu kori gaumane eigna katida mono kori soleana kori vido kati maimanihihia a God mati leghua na puhi ke jino. ³ Na puhi tarai iaani ke toke me valealea God a Vahavida. ⁴ God ke magnahaghinira na komi tinoni gougovu kedana hatia na havi ke teo na govugna mena thaothadoghagna nigna na rorongo ke tutuni. ⁵ Nigna na rorongo ke tutuni na iaani:

Sikei vamua a God ke mono. Me sikei vamua na tinoni ke tangomana na baturagna vano na komi tinoni tagna a God. Na tinoni iangeni a Jiasa Krais. ⁶ Imanea ke lubatia ghehegna gi keda thehe bali vamamaluhaghita gougovu tagna na papara ke nabada eigna kati eia na koakoa. Imanea ke thehe kori maghavu ke vahia a God, ma na thehe ke eia ke tateli aua a God ke magnahaghinira na komi tinoni gougovu eigna kedana hatia na havi ke teo na govugna. ⁷ Na vunegna iangeni a God ke vahiu gi kuda nigna na mane vetula. Imanea ke magnahaghiniu gi kuda titiono nigna na rorongo ke tutuni tadia na komi tinoni kena boi Jiu. Na hava ku velea e tutuni mu boi piapilau.

⁸ Ivei kena haidu na komi tinoni kena vaututuni, inau ku magnahaghinira mara na mane kedana mono jino kori havidia kori vido kena tuhuhadi na limadia bali tarai. Imarea kedana saghoi mono thevurua ba dikatadia tagna sa tinoni kori vido kena tarai.

⁹ Inau ku magnahaghinia mua na koi vaivine kedana pipisia na pohe ke jino ke nabagna na tarai. Mena saghoi pipisia na pohe bali famaemane vamua. Mena saghoi eia na komi thagi puhi vaghagna na pijiriagna na sesehudia, ba na gnilauragna ghehedhia

kori ghol ba na kidorugna na sie. Mena saghoi pipisira na komi pohe ke vahotha puala na voligna. ¹⁰ Keana na koi vaivine kedana ei tokea na havidia kori eiagna na komi tango ke toke. Iangeni na puhi ke nabadia na koi vaivine kena magnahaghinia na leghuagna God.

¹¹ Kori vido kena haidu na komi tinoni kiloau, na koi vaivine kedana mono bughoro mena vaovarongo toetoke tadia na komi velepuhi nidia mara mane. ¹² Inau ku boi lubatira na koi vaivine kedana velepuhira ba batura mara na mane. Na koi vaivine kedana mono bughoro vamua, ¹³ eigna a God ke kidi vavuha a Adam gi e vavuha a Iv. ¹⁴ Ma Satan ke boi pilaunia a Adam, kari imanea ke pilaunia a Iv, gi iia ke kutu kori koakoa. ¹⁵ Keana tagna na vahuagna na Gari,* a God keda vahavira na koi vaivine. Kari a God keda vahavira vamua gi kedana vaututuni hahali, mena dothovira arahai tavogha, mena leghua na puhi ke jino, mena reireghira ghehedtia tadia na komi puhi ke dika.

3

Na Puhi ke Nabadia Mara kena Baubatu

¹ Timoti, na hava ku velegho atu ikeagaieni e tutuni. Ahai ke magnahaghinia keda baubatu tadia na komi tinoni kiloau, imanea ke vahia na agutu ke toke puala. ² Keana ahai keda baubatu, na havigna keda pukuni jino eigna keda teo sa tinoni ke tangomana na toroagna imanea. Imanea keda taugna sina vaivine vamua me saghoi ghohoa. Imanea keda toatogha me hiohiroa na puhi ke jino me reireghia ghehedtia tadia na komi puhi ke dika. Imanea keda leghua na puhi ke jino eigna kedana ghaghana bohea na komi tinoni. Imanea keda kaliti toetokera arahai kena mai kori vathegna me tangomana keda velepuhira na rorongogna a God tadia na komi tinoni. ³ Imanea keda saghoi kou memee me saghoi riurihu, kari mono toetoke duadia na komi tinoni. Imanea keda magnahaghinia na mono kori soleana me saghoi magnahaghinia puala na rongo. ⁴ Imanea keda batu tokera ara dathegna ma taugna. Ma ara dathegna kedana ghaghana bohea mena leghua na haghoregna. ⁵ Gi keda vahothahaghinia na baturagna ara dathegna ma taugna, imanea teo keda batura na komi tinoni nigna a God.

⁶ Ahai ke eu vaututuni vamua, imanea keda saghoi baubatu tadia na komi tinoni kiloau. Eigna e boi toke gi imanea keda tautalunagho eigna kena vahi saisamia imanea. Gi keda eia vaghagna iangeni, a God keda vapara imanea vaghagna ke vapara a Satan eigna ke tautalunagho. ⁷ Na puhigna ahai keda baubatu tadia na komi tinoni kiloau keda toke kori matadia na komi tinoni kena boi vaututunia a Krai. Gi keda boi toke na puhigna, imanea kedana haghore diadikala imanea mena boi vaovarongo itagna. Ma a Satan keda totogo eigna iangeni na hava ke magnahaghinia.

Na Puhi ke Nabadia Mara kena Haehathe

⁸ Ahai ke magnahaghinia keda haehathe kori agutu kiloau, na puhigna keda jino eigna keda naba na komi tinoni kedana ghaghana bohea. Imanea keda saghoi piapilau me saghoi kou memee. Imanea keda saghoi magnahaghinia puala na hatiagna na rongo. ⁹ Imanea keda tatango ngasi tagna na velepuhi ke tututuni a God ke tateli aua itada me saghoi ghaghana ruarua eidia. ¹⁰ Ahai ke magnahaghinia keda haehathe kori agutu kiloau, ighita katida kidi dorovi toetoke na havigna. Gi e teo ahai keda reghia sa fata ke hahi kori havigna, imanea ke naba keda eia na agutu iangeni.

¹¹ A taugna huju keda jino mua na puhigna eigna keda naba na komi tinoni kedana ghaghana bohea. Iia keda saghoi haghore diadikala sa tinoni me reireghia ghehedtia tadia na komi puhi ke dika. Mi iia keda ei hahalia na hava ke velea keda eia.

¹² Ahai keda haehathe kori agutu kiloau, imanea keda taugna sina vaivine vamua me saghoi ghohoa. Imanea keda batu tokea a taugna ma ara dathegna. ¹³ Ahai ke ei toetoke nigna na agutu tadia na komi tinoni kiloau, imanea kedana ghaghana bohea. Ma na vunegna iangeni, imanea keda boi mataghu na titionoagna nigna na vaututuni tagna Jisas Krai tadia na komi tinoni.

Na Velepuhi ke Tutuni eigna a Krai

¹⁴⁻¹⁵ Timoti, inau ku ghaghana da boi hau mu tabiru atu itamua i Efesus. Keana gi kuda boi tangomana na atu reghiamugna saisami, na letasi iaani bali velegho na hava koda velepuhi eigna na puhi ke toke kedana leghua ara dathegna a God. Ighita ara dathegna

* **2:15** "tagna na vahuagna na gari" Na thaothodoghagna na ghaghana koragna iaani ke vahotha. Kekeha tinoni kena ghaghana a Pol ke togha a God keda vahavira na koi vaivine tagna na vahuagna a Jisas. Kari kekeha tinoni kena ghaghana a Pol ke togha a God keda vahavira na koi vaivine kori vido kena eia na komi fata ke nabadia, vaghana na vahuragna na komi gari.

a God mati na komi tinoni kiloau nigna a God, imanea ke havi thovohaliu. Mi ighita na bali vahetagna na velepuhi ke tutuni nigna a God.

¹⁶ A God ke tateli aua itada na komi velepuhi ke tutuni ma na komi velepuhi iraani ke toke puala. Na komi velepuhi ke tutuni, iraani:

Jisas Krai ke mai kori maramagna kori tonogna na tinoni.

Na Tarunga ke Tabu ke tatelia itada imanea a Dathegna a God.

Na komi enjel kena reghia.

Na rorongogna imanea ke rongoragha tadia sethe na meleha kori maramagna.

Sethe na tinoni kori maramagna kena vaututunia imanea.

A God ke hati hadia imanea i popo.

4

Na Puhidia Mara Velepui Piapilau

¹ Na Tarunga ke Tabu ke velele kekeha tinoni kiloau kedana taveti sania na komi velepuhi ke tutuni tadia na komi dani iraani gi e tabiru mai a Jisas. Imarea kedana leghura arahai kena velepuhira na komi velepuhi piapilau ke mai tadia na komi tidatho. ² Mara na velepuhi piapilau iraani kedana eia vaghagna na hava kena velele ke tutuni, keana na hava kena velele na piapilau. Imarea kedana boi thaothadoghagna na toke ma na dika eigna na ghaghanadia ke puni.

³ Imarea kedana lutira na komi tinoni na taulaghi ma na ghaniagna kekeha thagi vanga. Keana a God ke vavuhara na komi thagi vanga mi manea ke magnahaghinia na komi tinoni kena vaututuni mena adoa na velepuhi ke tutuni kedana veletokea eidia.

⁴ Na vunegna na komi fata gougovu a God ke vavuhara ke toke, ighita katida saghoi lutia sa fata. Teo. Ighita katida veletokea a God kori vido kati hatia sa fata, ⁵ eigna ighita kati adoa na komi fata gougovu ke toke bali hatia eigna a God ke velele iangeni, ma na komi tinoni kena veletokea eigna.

Na Tinoni Agutu ke Toke nigna a Jisas Krai

⁶ Timoti, gi koda velepuhira na komi tinoni kiloau na komi fata ku risoa atua itamua, ighoe koda pukuni na mane agutu nigna a Jisas Krai. Ma na komi velepuhi ke tutuni ko leghua ghohi keda vaheta nimua na vaututuni. ⁷ Saghoi vaovarongo tadia na komi tutughuni poto ke boi hathera na komi tinoni na ghaghana boheagna a God. Keana o agutu heta na leghuagna na puhi ke magnahaghinia a God. ⁸⁻⁹ Na komi tinoni kena velele vaghagna iaani,

“Na eiagna na hava keda vaheta na tonoda, na fata toke.

Keana na eiagna na hava keda hatheghita leghua na puhi ke magnahaghinia a God, na fata ke toke vano.

Eigna na leghuagna na puhi ke magnahaghinia a God ke hatheghita kori havida kori maramagna,

me hatheghita mua kori havida leghugna katida thehe.”

Na komi haghore irangeni ke tutuni me toke ighita gougovu katida vaututunira. ¹⁰ Roghita koro agutu heta bali leghua na komi haghore irangeni eigna koro vaututunia a God, imanea ke havi thovohaliu, keda heghita na havi mathangani ke taluhaghorea. Imanea hiri, ke vahavira na komi tinoni gougovu kena vaututunia.

¹¹ O velepuhira na komi fata iraani tadia na komi tinoni kena vaututuni mo velera eigna kedana leghura. ¹² O saghoi lubatia sa tinoni keda velele ighoe ko boi nabamu na velepuhiagna eigna ighoe na mane mathangani. Keana gi keda jino na komi haghoremu, na puhimu, nimua na dotho, nimua na vaututuni ma na havimu, na komi tinoni kena vaututuni kedana magnahaghinia na leghuagna na puhimu. ¹³ Gi e jufu mai na maghavu kuda ghohi atu itamua, o ijumi hahalia na komi Rioriso ke Tabu itadia na komi tinoni. Mo velepuhira mo vaheta nidia na vaututuni hahali. ¹⁴ I hau, kori vido imarea kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau kena taboa na ulumu mena tarai eimu ighoe, na Tarunga ke Tabu ke velera eigna kedana titiono aua itamua a God keda hegho na sonihathavu bali agutu vania. Inau ku magnahaghinigho koda agutu hahali kori sonihathavu iangeni.

¹⁵ O eia na komi fata iraani ku risoa atua itamua kori hetamu doudolu eigna na komi tinoni kedana reghigho ighoe ko ei toetokea nimua na agutu vania a God. ¹⁶ Reireghi toetokegho kori leghuagna a God kori havimu mo velepuhia vamua na hava ke tutuni. Gi koda eia iangeni hahali, a God keda vahavigho ma arahai kena vaovarongo itamua.

5

Na Puhi bali mono Haidu Toetoke duadia na komi Tinoni

¹ Gi keda eia sa fata ke dika ahai ke kuekue ghohi, o saghoi haghore heta vania. Keana kori vido ko vano vajinoa, haghore vania kori puhi ko haghore vania a pukuni tamamu. Na puhimu vanira mara mane mathangani keda vaghagna na puhimu vanira ara pukuni tahimu. ² Na komi kaekave, na puhimu vanira keda vaghagna na puhimu vania a pukuni idomu. Ma na puhimu vanira na koi vaivine mathangani keda vaghagna na puhimu vanira ara pukuni vaivinemu. O saghoi toatogha na eiagna sa fata ke boi jino duadia na koi vaivine mathangani.

³ O velera na komi tinoni kiloau eigna kedana kalitira na koi vaivine thehe sasani kena boi tangomana nidia na hatheragna ghehedea. ⁴ Keana gi sa vaivine thehe sasani e mono ara dathegna ba ara kukuagna, ira iangeni kedana kalitia. Iangeni sina fata ke nagho tadia na komi tinoni kiloau kedana eia. Iaani na puhi kedana hathe tabirura a idodia ba kavedia eigna na haehathe kena hera kori isodia. Iaani na puhi ke vatotogoa a God. ⁵ Na koi vaivine thehe sasani me teo ahai ke mono bali hathera, e toke gi ighamu kotida hathera. Ira kena vaututunia a God keda hathera mena tarai kaea hahalia eigna imanea keda hathera. ⁶ Keana gi e mono na vaivine thehe sasani ke leghua vamua na hava ke vatotogoa ghehegna, e boi jino ighamu kotida hathea. Eigna, toke na tonogna ke havi, na havigna kori Krai e thehe ghohi.

⁷ Timoti, o velera na komi tinoni kiloau ngengeni eigna kedana leghua na komi fata ku velegho atu iraani. Gi imarea kedana eia iangeni, teo ahai keda velea imarea kena boi leghua na puhi ke jino. ⁸ Keana ahai ke boi eia sa fata bali hathea sa tinoni tadia ara vikegna ba sa tinoni kori nigna na tamadathe, imanea ke tateli aua ke boi vaututuni me dika vano imanea tadia arahai kena boi vaututunia a God.

⁹ E toke ighoe koda risora horu na ahadia na koi vaivine thehe sasani ke naba na hatheragna. Kari o kidi ado aua kena jufungia ghohi e tolu tutughu na vinoghadia me hadi vano. Mo hiroa aua mua kena boi ghohoa ara taudia. ¹⁰ O risora horu vamua na ahadia na koi vaivine na komi tinoni kena ghaghana bohera eigna na komi tango ke toke kena eia vaghagna iraani: na kaikaliti toetokeragna ara dathedia, ma na kaikaliti toetokeragna na komi tinoni taotavogha kori vathedia, ma na agutu taluleghu vanira arahai kena vaututuni, ma na hatheragna na komi tinoni kena pada na vahotha, ma na eiagna na komi fata ke sethe bali hathera na komi tinoni.

¹¹ O saghoi riso horua na ahadia na koi vaivine mathangani ke thehe ara taudia, eigna leghugna kena taluhaghore bali agutu vania vamua a Krai, iira kedana taveti sania eigna na ghaghanadia keda heta bali ghoi taulaghi. ¹² Gi kedana ghoi taulaghi, a God keda fatera eigna kena boi leghua nidia na taluhaghore kena eia tagna a Krai. ¹³ Gi koda riso horua na ahadia na koi vaivine mathangani ke thehe ara taudia, iira kedana toali na agutu me kedana vano tadia na komi vathe bali urungu vamua. Kari boi iangeni vamua. Iira kedana turughu na titiono popoloragna na komi tinoni, me kedana velera na komi tinoni hahali eigna kedana leghua na ghaghanadia ghehedea, me kedana titiono eidia na komi fata ke boi jino. ¹⁴ Na vunegna iangeni inau ku ghaghana e toke na koi vaivine mathangani ke thehe ara taudia kedana ghoi taulaghi. E toke gi kedana mono gari mena reireghira ara taudia mara dathedia. Gi kedana eia iangeni, arahai kena thevuioka itada kedana boi reghia sa fata ke dika kori havidia, mi marea kedana boi tangomana na haghore diadikalaragna. ¹⁵ Inau ku velea iaani eigna kekeha koi vaivine mathangani ke thehe ara taudia kena taveti sania ghohi a Krai mena leghua a Satan.

¹⁶ Gi na vaivine ke vaututuni ke mono sa vaivine thehe sasani kori nigna na tamadathe, iia keda kalitia eigna kedana boi rugusi na komi tinoni kiloau kori kalitiagna. Eigna na komi tinoni kiloau bali kalitiragna vamua na koi vaivine thehe sasani ke boi mono sa tinoni bali hathera.

Na Velepuih tadia Arahai kena Baubatu

¹⁷ Na komi tinoni kiloau kedana ghaghana bohera mena voli tokera arahai kena baubatu itadia kena ei toetokea nidia na agutu, haluhadi arahai kena agutu heta bali titiono aua na Rorong ke Toke mena velepuhira na komi tinoni. ¹⁸ Oti voli toetokera eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea, "Arahai kena agutu, e toke gi kedana volira." Me velea mua iaani, "Saghoi tari ponotia na livogna na kau kori vido ke taetaveti popogna na komi sagharogna na wit bali ghulitira, keana oti lubatia eigna keda vanga ghagna."

¹⁹ Gi sina tinoni ke titiono itamua eigna na koakoa ke eia na tinoni ke baubatu tadia na komi tinoni kiloau, o saghoi vaovarongo itagna. Kari gi e rua be tolu na tinoni kedana titiono itamua, o vaovarongo itadia. ²⁰ Kori vido ko adoa na tinoni ke baubatu ke eia na koakoa, o haghore heta vania naghodia na komi tinoni kiloau eigna kedana mataghu na

leghuagna nigna na puhi ke dika.* ²¹ Na vunegna God ma Jisas Krais ma na komi enjel ke vahira a God kena reghigo, o leghua hahalia na komi fata iraani ku velegho. Tadia na komi fata gougovu koti eia, o saghoi thevu tagna ahai.

²² O reghi toetokea na havigna na tinoni gi o taofia bali baubatu tadia na komi tinoni kiloau. Kori vido na komi tinoni tavogha kena eia na hava ke dika, o saghoi eia iangeni. Kari o leghua na puhi ke jino hahali.

²³ O saghoi kouvia na bea vavaha vamua. Na vunegna sethe na maghavu na vahaghi ke pada na kutumu, o kouvia sikei vido i waen.

²⁴ Kekeha tinoni kena ei hahalia na komi koakoa, ma arahai tavogha kena adoa a God keda fatera me vaparara. Kari na paluhadia kekeha tinoni keda mono polo me ghieghilei jufu na maghavu keda tate au tadia na komi tinoni. ²⁵ Me vaghagna vamua iangeni, kekeha tinoni kena ei hahalia na komi tango ke toke ma na komi tinoni kena reghia na hava kena eia. Keana na komi tango ke toke kena eia kekeha tinoni ke mono polo. Kari na maghavu keda mai, ma nidia na komi tango ke toke keda tate au.

6

Na Velepuihira tadia na komi Tinoni Seka

¹ Na komi tinoni seka kena vaututuni kedana ghaghana bohera na komi vunaghidia eigna na komi tinoni kedana boi haghore diadikala a God ma na komi velepuhi kati vaututunia. ² Gi na vunaghigna na tinoni seka na mane ke vaututuni mua, na tinoni seka keda saghoi toatogha vaghagna iaani, "Na vunaghigu a kulagu kori Krais me toke vamua inau kuda boi leghua na haghoregna." Na toatogha iangeni e boi toke! Na tinoni seka keda agutu heta vano mua vania, eigna ke dothovia me hathea kori nigna na agutu na vunaghigna ke vaututuni vaghagna vamua imanea.

Timoti, o velepuhira mo vele huhurura arahai kena vaututuni eigna kedana leghua na komi fata irangeni.

Na Pada Rongo Teo keda Vatotogoa na Tinoni

³ Kekeha tinoni kena velepuhi kori velepuhi ke boi tutuni. Nidia na velepuhi ke boi leghua na velepuhi ke tutuni nigna nida a Lod Jisas Krais. Mena boi velepuhira na komi tinoni na hava keda hathera na leghuagna na puhi ke magnahaghinia a God. ⁴ Na komi tinoni irangeni kena tautalunagho mena boi thaothadoghagna sa fata. Imarea kena mono vamua bali rihu haohaghore eigna na ghaghana koragna na komi haghore. Kori vido kena eia iangeni, imarea kena tahotha mena boi mono haidu kori soleana. Imarea kena haghore diadikalara arahai tavogha mena toatogha na komi fata ke dika eidia arahai tavogha. ⁵ Na havidia ke vonungia na rihurihu ma na ghaghanadia ke boi jino. Me vahotha puala kedana thaothadoghagna na velepuhi ke tutuni eigna a God. Imarea kena velepuhi eigna a God na vunegna kena magnahaghinia vamua kedana pada rongo.

⁶ Keana na pada rongo teo keda vatotogohita. Ighita katida pukuni totogo kori vido kati leghua a God mati totogo vamua eigna nida na komi fata kati tonogna. ⁷ Kori vido ighita kati havi mai kori maramagna, ighita kati boi oha maia sa fata. Kori vido katida thehe, ighita teo katida hatia sa fata duada. ⁸ Na vunegna iangeni, gi keda mono ghada na vanga ma na pohe ke nabada, ati totogo vamua. ⁹ Aarahai kena magnahaghinia puala na pada rongo, imarea kena kutu kori auau mena vaghagna kena hogho kori jau me vahotha puala na audia. Imarea kena magnahaghinia na eiagna na komi fata ke sethe ke mee me ke boi jino. Imarea irangeni kena vadiadikala na havidia ghehedina mena papara. ¹⁰ Na tinoni ke dothovia puala na rongo, imanea keda eia na komi fata ke sethe ke dika bali hatia. Kekeha tinoni kena magnahaghinia puala na hatiagna na rongo, nidia na vaututuni ke luvu ghohi. Ikeagaieni imarea kena papara puala, vaghagna na tinoni ke ngeso kori ghau.

Na Vagovui Haghore nigna a Pol

¹¹ Kari ighoe Timoti, na vunegna ighoe na mane nigna a God, o saghoi leghua na komi puhi ke dika irangeni. Kari o hatia na hetamu mo mono leghua na puhi ke jino ke vatotogoa a God. O vaututunia a God mo dothovira na komi tinoni. Toke na papara keda padagho, o leghua vamua a God hahali. Mo saghoi dikatamua saisami tadia na komi tinoni. ¹² Vaghagna na soldia ke toke ke rihu me ghieghilei govu na rihu, o vautunia a God mo leghua hahalia. Mi ghoe koda hatia na havi ke teo na govugna. I hau, a God ke kilogho eigna koda hatia na havi iangeni kori vido ko velea au nimua na vaututuni naghodia na komi tinoni kiloau. ¹³ God ke hera na havi na komi fata gougovu, ma Jisas ke veleagna a Pontius Pailat na hava ke tutuni eigna imanea ghehegna. Mi kori matadia a

* 5:20 Reghia Matiu 18:15-17.

God ma Jisas inau ku velegho ¹⁴ eigna koda pukuni leghua na komi fata kori na velepuhi ke tutuni me ghieghilei tabiru mai nida a Lod Jisas Kraiss. ¹⁵ Imanea keda tabiru mai kori maghavu a God ke vahia. A God ke pukuni toke me mono nigna na mana ke hutu vano tadia na mana nidia na komi king ma na komi vunaghi gougovu. ¹⁶ A God vamua ke havi thovohaliu. Imanea ke mono kori raraha ke siasilada puala me teo sa tinoni ke tangomana na vano gharaniagna. Teo ahai ke reghia ghohi a God me teo ahai ke tangomana na reghiagna. Ighita kati veletokea a God eigna nigna na mana ke teo na govugna! Amen.

¹⁷ Timoti, o velera na komi tinoni kiloau kena pada rongo kori maramagna iaani eigna kedana saghoi tautalunagho. O velera mua eigna kedana saghoi toatogha nidia na rongo keda hathera kori havidia. Eigna teo ahai ke adoa ingiha keda govu nigna na rongo. Kari o velera eigna kedana vaututunia a God vamua keda hathera eigna imanea ke heghita mai nida na komi fata gougovu. Ma a God ke eia iangeni eigna katida mono totogo. ¹⁸ Mo velera na komi tinoni kena pada rongo eigna kedana eia na komi tango ke toke bali hathera na komi tinoni. Velera eigna kedana keukemu mena sasaa na hatheragna na komi tinoni. ¹⁹ Kori vido kena eia vaghagna iangeni, imarea kena kaikaliti toetoke eigna na maghavu kedana mono i popo. Kori vido iangeni, imarea kedana hatia na pukuni havi.

²⁰ Toke Timoti, o ei toetokea na agutu a God ke boa kori limamu bali velepuhira na komi tinoni na velepuhi ke tutuni. O saghoi vaovarongo tadia na komi tinoni kena titiono na velepuhi piapilau ke boi leghua na velepuhi ke tutuni. Imarea kena velela nidia na velepuhi ke tutuni kari ena piapilau vamua. ²¹ Kekeha tinoni kena leghua ghohi nidia na velepuhi iangeni mena jefe tagna na velepuhi ke tutuni.

Inau ku tarai kaea a God gi keda vatokeghamu gougovu.

Na varuai letasi nigna a Pol vania Timoti

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Na mane vetula a Pol ke mono kori vathe tatari i Rom kori vido ke risoa na letasi iaani tagna a Timoti. Leghugna mara Rom kena kidi lubati aua, a Pol ke eia kekeha taetaveti me risoa vasikei nigna na letasi vania a Timoti. Gi mara Rom kena ghoi thotia mena boa kori vathe tatari. Na vunegna ke adoa na theheagna ke gharani mai ghohi, a Pol ke risoa na letasi iaani vania Timoti. Kori vido iangeni a Timoti ke talu mono mua i Efesus bali velepuhira na komi tinoni kiloau.

Kori letasi iaani a Pol ke magnahaghinia keda vaheta Timoti eigna keda ei toetokea nigna na agutu vania a Krai. Pol ke velea a Timoti eigna keda tatango ngasi tagna na velepuhi ke tututuni me sokara ngasi kori nigna na vaututuni, toke keda pada na papara. Me velea mua eigna keda saghoi vaovarongo tagna na komi velepuhi piapilau kena eia kekeha mara i Efesus.

Na vunegna a Pol ke adoa na theheagna ke gharani, imanea ke magnahaghinia a Timoti keda togha tabirua na havigna me leghua na komi puhigna ke toke.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na titiono bali vaheta a Timoti kori nigna na agutu (1:1-2:13)

Na komi puhi ke nabagna na mane agutu nigna a Krai (2:14-4:5)

Pol ke titiono eigna na havigna (4:6-22)

¹ Inau a Pol, nigna na mane vetula a Jisas Krai eigna a God ke vahiu. A God ke vetulau bali titiono adia na komi tinoni eigna na havi ke teo na govugna. A God ke taluhaghorea ghohi gi keda hera na havi ke teo na govugna iangeni adia arahai kena vaututunia a Jisas Krai. ² Inau ku riso atua itamua a Timoti, inau ku dothovigho vaghagna a tamagna na gari ke dothovia a dathegna.

Inau ku tarai gi a God a Tamada ma Jisas Krai, na nida a Lod, koroda vatokegho, rarovigho, moro hegho na soleana kori havimu.

³ Timoti, inau ku agutu vania a God kori puhi ke jino vaghagna ara hutugu kena eia. Inau ku veletokea imanea eimu ighoe. Kori vido ku tarai tagna a God kori bongi ma na dani, inau ku tarai eimu ighoe hahali. ⁴ Inau ku boi havaghinia nimua na tangi ko eia kori vido ku taveti sanigho, mu magnahaghinia keda ghoi atu reghigho. Gi kuda tangomana, inau kuda totego puala. ⁵ Inau ku togha tabirua na vaututuni ke heta ke mono itamua. Hee, inau ku adoa nimua na vaututuni ke nanaba vamua na vaututuni ke mono adia a kavemu Lois ma a idomu Iunis. ⁶ Na vunegna ighoe ko vaututunia a Lod Jisas, inau ku ghoi velego atu eigna koda agutu hahali kori sonihathavu a God ke hegho kori vido ku taofigho. ⁷ O eia iaani eigna a God ke heghita na Tarunga ke Tabu. Ma na Tarunga ke Tabu ke boi vamataghunighita. Teo. Na Tarunga ke Tabu ke vahetaghita, me hatheghita eigna katida veidothovighi mati reireghi tokeghita gheheda tagna na komi fata ke dika.

⁸ O saghoi maomamo na titionoagna nida a Lod adia na komi tinoni. Toke inau ku mono kori vathe tatari eigna inau ku leghua a Krai, o saghoi maomamohaghini. Keana o papara duagu bali titiono na Rorong ke Toke. Mo saghoi mataghu eigna a God keda vahetagho kori nigna na mana. ⁹ A God ke vahavighita me kiloghita gi katida nigna na komi tinoni tabu. Imanea ke eia iaani boi eigna na hava kati eia, keana eigna imanea ke leghua nigna na vanohehe ma nigna na dotho vanighita. Ma na nigna na dotho iangeni, a God ke heghita tagna a Jisas Krai gi e vavuha na maramagna. ¹⁰ Mi keagaieni a Jisas Krai, a Vahavida, ke mai bali tateli vanighita nigna na dotho a God. Na vunegna a Krai ke thehe me sokara tabiru, ighita kati adoa imanea ke vagovua na mana nigna na thehe, ma arahai kena vaututunia kedana hatia na havi ke teo na govugna. ¹¹ A God ke vahiu gi keda na mane vetula ma na mane velepuhi bali tuturi aua na Rorong ke Toke iaani eigna a Jisas. ¹² Na vunegna ku eia iangeni, ikeagaieni inau ku papara kori vathe tatari. Toke keda ai, inau ku boi nia maomamo, eigna inau ku adoa a Jisas Krai, imanea ku vaututunia. Mu pukuni adoa imanea ke tangomana na reireghiagna na velepuhi ke tutuni ke boa kori limagu me ghieghilei jufu mai na maghavu imanea keda ghoi tabiru mai.

¹³ Timoti, o velepuhira na komi tinoni na komi fata ku velepuhigo kori vido ku mono duamu, eigna na komi fata irangeni e tutuni. O eia iaani kori vaututuni ma na dotho ke mono itada eigna ighita kati mono haidu tagna a Jisas Krai. ¹⁴ O reireghi toke na

velepuhi ke tutuni a God ke boa kori limamu, ma na Tarunga ke Tabu ke mono ikorada, keda hathegho.

¹⁵ Ighoe ko adoa ghohi sethe na tinoni kiloau kori provins i Esia kena siriuhaghini me taveti saniu. A Figelus ma Hemogenes huju, oro taveti saniu mua. ¹⁶⁻¹⁷ Kari inau ku tarai kaea a God eigna keda vatokera Onesiforus duagna a taugna ma ara dathegna. Toke inau ku mono kori vathe tatari, imanea ke boi maomamo itagua. Kori vido ke mai i Rom, imanea ke hirou ivei mi vei me ghieghilei reghipadau. E sethe na maghavu imanea ke mai reghiu me vaheta na ghaghanagu. ¹⁸ Timoti, ighoe huju o adoa mua imanea ke eia sethe na fata bali hatheu i Efesus. Inau ku tarai gi a Lod keda rarovia Onesiforus kori dani imanea keda fatera na komi tinoni gougovu.

2

Na Soldia ke Toke nigna a Kraiss

¹ Dathegu Timoti, o lubatia a God eigna keda vahetagho tagna na heta a Kraiss ke heghita eigna ke dothovighita. ² Na komi fata ku velepuhigo ma na komi tinoni ke sethe, o velepuhira na komi fata iraani tadia na komi tinoni ko vaututunira mo adora kena tangomana kedana velepuhira arahai tavogha mua.

³ O kaikaliti bali papara duagu, vaghagna na soldia ke toke nigna a Jisas Kraiss. ⁴ Ighoe ko adoa ghohi na soldia ke magnahaghinia na vunaghigna keda totego, imanea keda saghoi rugusi eigna sa agutu tavogha. Teo, imanea keda agutua vamua na nigna na agutu na vunaghigna. ⁵ Ahai ke magnahaghinia na hatiagna na taba kori veuvehuhu raghe, imanea keda leghua na vetulagna na puhi raghe. Gi keda boi leghua, teo keda hatia na tabagna. ⁶ Ma ahai ke eia na agutu hutu kori nigna na gnatha, imanea keda kidi ghania na vanga itagna. ⁷ O toatogha toetokea na hava ku velegho atu, ma a Lod keda hathegho eigna koda thaothadoghagna na komi fata irangeni.

⁸ Timoti, o togha hahalia a Jisas Kraiss. Imanea ke havi mai kori vikegna a King Deved ma a God ke vasokara tabirua kori thehe. Iaani na Rorongo ke Toke inau ku tuturia vanira na komi tinoni. ⁹ Ma na vunegna inau ku titiono na Rorongo ke Toke iaani, inau ku papara kori vathe tatari. Imarea kena tariu kori sen vaghagna inau na mane bilau. Kari ena boi tangomana nidia kedana taria na haghoregna a God kori sen. ¹⁰ Na vunegna iangeni, inau ku sasaa na papara bali hahavira arahai a God ke vahira ghohi eigna kedana vaututunia a Jisas Kraiss. A God keda hahavira eigna kedana mono thovohaliu duagna i popo koragna nigna na mana ke hutu puala. ¹¹ Na komi haghore iraani ke tutuni: Na vunegna na havida ke haulaghi ke thehe ghohi duagna a Kraiss, ighita katida mono duagna hahali.

¹² Gi katida sokara ngasi kori vido na komi fata vahotha ke padaghita, ighita katida vunaghi duagna.

Keana, gi ighita katida velea ighita kati boi adoa imanea, imanea keda velea mua ke boi adoghita.

¹³ Toke ighita kati boi leghu hahalia na hava kati taluhaghore vania, imanea keda ei hahalia vamua na hava ke taluhaghore vannahita, eigna imanea ke boi tangomana na togha saniagna na hava ke taluhaghore.

Na Mane Agutu ke Toke nigna a God

¹⁴ O saghoi soto na titionoagna na komi fata irangeni tadia arahai kena vaututuni ngenengi. Mo haghore heta vanira kori matagna a God eigna kedana saghoi riurihu eigna na ghaghana koragna na komi haghore. Teo sa fata ke toke keda au mai kori puhi iangeni. Ma na eiagna na puhi iangeni ke vadiadikala nidia na vaututuni arahai kena rongovia na komi rihu haohaghore. ¹⁵ O agutu heta vania a God eigna keda totego kori nimua na agutu. O eia vaghagna na mane agutu ke boi maomamo eigna nigna na agutu ke toke. O velepuhira na haghoregna a God ke tutuni kori puhi ke jino. ¹⁶ Saghoi vaovarongo tagna na komi titiono ke mee ke boi tangomana na hatheagna sa tinoni. Eigna arahai kena eia na puhi iangeni, imarea kena jefe tagna a God. ¹⁷ Vaghagna na tubu ke boi mavo ke ghania na tonogna na tinoni, nidia na velepuhi arahai kena eia na komi titiono ke mee keda vadiadikalara nidia na vaututuni arahai kena vaovarongo itadia. E rua na mane koro eia na thagi titiono iangeni, a Himeneus ma Filetus. ¹⁸ Romara koro jefe tagna na velepuhi ke tutuni. Romara koro velea a God ke vahavi tabirughita ghohi kari imanea keda boi vahavi tabirua na tonoda kori vido a Jisas keda ghohi tabiru mai. Kori velepuhi iaani romara koro vadiadikalara ghohi nidia na vaututuni kekeha tinoni.

¹⁹ Toke keda ai, na kiloau ke turughua a God ke talu sokara ngasi. Ma na komi haghore iraani ke tateli aua iangeni ke tutuni: "God ke adoa nigna na komi tinoni," ma "Arahai

kena vlea imarea nigna na komi tinoni a God, imarea kedana saghoi eia na komi fata ke dika.”

²⁰ Koragna na vathe hutu, sethe na thagi tapera kena mono. Imarea kena agutua kekeha kori ghol ba silva, kekeha kena agutua kori ghai ba na thepa. Kekeha tapera bali eigna na komi dani ke nagho, kekeha bali eigna na komi hai dani vamua. ²¹ Ahai ke boi eia na komi fata ke dika, imanea ke vaghagna na tapera bali eigna na dani ke nagho. Na havigna imanea ke jino ma a God ke tangomana na vahiagna eigna imanea keda eia vania sethe na agutu ke toke.

²² Timoti, o ghogho sania na komi fata ke dika kena magnahaghinia na eiagna mara mathangani. Kari o leghua hahalia na puhi ke jino mo vaututunia a God thovohaliu. O dothovira na komi tinoni mo mono kori soleana duadia arahai tavogha. Aarahai kena maimanihihia a God kori havidia ke jino, imarea kedana eia mua na komi fata iraani.

²³ Saghoi vaovarongo tadia na komi rihu haohaghore ke mee ke teo sa vunegna eigna ko adoa na puhi iangeni ke ado variurihura na komi tinoni. ²⁴ Na komi tinoni agutu nigna a God, imarea kedana boi riurihu haohaghore. Kari imarea kedana eia na komi fata ke toke vanira na komi tinoni. Imarea kedana tangomana na velepuhiragna eigna a God, mena boi dikatadia saisami. ²⁵ Imarea kedana mono taluleghu kori vido kena vajinora arahai kena bosi magnahaghinia nidia na velepuhi. Gi kedana eia vaghagna iangeni, da a God keda tughua na ghaghanadia eigna kedana vaututunia na velepuhi ke tutuni. ²⁶ Ikeagaieni a Satan ke tangolira eigna kedana leghua nigna na vanohehe ke dika. Kari, kori vido na ghaghanadia keda jino, imarea kedana ghogho sania.

3

Na Komi Puhi ke Dika tadia na komi Vagovui Dani

¹ Timoti, e toke gi koda adoa iaani: Sethe na fata ke vahothe keda mono mai tadia na komi dani iraani gi e tabiru mai a Jisas. ² Na komi tinoni kedana dothovira ghehedira me kedana dothovia na rongo. Imarea kedana titiono tautalunagho me kedana vahaihadira ghehedira. Imarea kedana haghore diadikalara arahai tavogha me kedana huhughura ara idodia mara tamadia. Imarea kedana boi veletokera arahai kena eia na fata ke toke vanira, me kedana boi ghaghana bohea sa fata nigna a God. ³ Imarea kedana boi dothovira arahai tavogha me kedana boi talutavogha na paluhadia sa tinoni. Imarea kedana titiono piapilau eidia arahai tavogha, me kedana leghua vamua nidia na komi toatogha ke dika. Imarea kedana magnahaghinia na rihuagna ahai, me kedana boi magnahaghinira na komi fata ke toke. ⁴ Imarea kedana vadiadikalara ara kuladia me kedana saisami na eiagna na komi fata ke dika. Na ghaghanadia keda vonungia na tautalunagho. Imarea kedana dothovira vamua na komi fata keda vatogora, kari imarea kedana boi dothovia a God. ⁵ Imarea kedana eia vaghagna kena vaututunia God, kari imarea kedana boi lubatia na mana nigna a God eigna keda vajinoa na havidia. O saghoi mono duadia na komi tinoni vaghagna iangeni.

⁶⁻⁷ Kekeha tinoni vaghagna iangeni kena vano haghe kori vathedia kekeha vaivine kena boi thaothadogha, mena pilaunira eigna kedana vaututunia nidia na velepuhi piapilau. Toke na koi vaivine irangeni kena dikahehe eidia na komi fata ke dika kena eia, iira kena leghua vamua na komi nidia na vanohehe ghehedira ke dika. Iira kena leghu hahalia na komi velepuhi mathangani, kari ena boi tangomana nidia na thaothadoghagna na velepuhi ke tutuni. ⁸ Mara velepuhi piapilau iraani kena sokara pungusia na velepuhi ke tutuni. Imarea kena toatogha vamua na komi fata ke dika ma na nidia na vaututuni ke boi tutuni. Imarea kena vaghadia a Janes ma Jambres koro sokara pungusia a Moses i hau. ⁹ Kari imarea kedana boi tangomana na pilauniragna sethe na tinoni. Eigna na komi tinoni kedana reghia imarea kena hahi vaghagna vamua na komi tinoni i hau kena reghia a Janes ma Jambres koro hahi.

Na Vagovui Velepuhi nigna a Pol vania a Timoti

¹⁰ Timoti, ighoe ko pukuni adoa nigua na velepuhi, na puhigu, ma na hava ku magnahaghinia na eiagna vania a God. Ighoe o adoa inau ku vaututunia a God mo dothovira na komi tinoni. Mo adoa inau ku boi saisami na dikatagua mu talu sokara ngasi kori vido ke mai na komi vahothe. ¹¹ Ighoe o adoa mua na komi tinoni kena vaparau eigna ku leghua a Kraiss. Kori vido ku mono tadia na komi meleha i Antiok mi Aikonium mi Listra, nigua na komi thevuioka kena vaparau, kari a Lod ke hatheu me vamamaluhau tadia na komi papara irangeni. ¹² E tutuni, arahai kena magnahaghinia na leghuagna na puhi ke jino eigna kena mono haidu duagna a Jisas Kraiss, imarea kedana vaparara. ¹³ Na komi tinoni dika ma na mara na velepuhi piapilau kedana ghoi dika vano mua. Imarea ghehedira kena vaututunia na velepuhi piapilau, me kedana

pilaunira kekeha tinoni eigna kedana vaututunia mua nidia na velepuhi. ¹⁴ Keana ighoe koda talu sokara ngasi tadia na komi fata kiti velepuhigo. Ighoe o adoa ghohi na komi velepuhi irangeni e tutuni eigna ko pukuni adoa na puhimami ighami kiti velepuhigo. ¹⁵ Turughu kori isomu, imarea kena velepuhigo na komi Rioriso ke Tabu. Ma na komi Rioriso ke Tabu irangeni kedana tangomana na tateliagna vanigo a God keda vahavighita kori vido kati vaututunia a Jisas Krai. ¹⁶ Na komi rioriso gougovu kena mono koragna na komi Rioriso ke Tabu kena au mai kori ghaghanagna a God. Na komi Rioriso ke Tabu, na fata ke nagho bali velepuhigita na hava ke tutuni, bali vathaothadoghagita na hava ke boi jino kori havida, bali vajinoa na havida, ma na bali velepuhigita eigna katida eia na hava ke jino. ¹⁷ Na komi Rioriso ke Tabu kena pukuni kaikalitira arahai kena agutu vania a God eigna kedana eia na komi thagi agutu gougovu ke toke.

4

¹ Kori vido a Jisas keda tabiru mai bali vunaghi pungusira nigna na mavitu, imanea keda fatera arahai kena talu havi mua ma arahai kena thehe ghohi. Na vunegna iaani, kori matagna a God mi kori matagna a Jisas Krai, inau ku velego iaani: ² O tuturi aua na haghoregna a God. O mono kaikaliti bali tuturia vanira kori vido kena magnahaghinia na rongoviagna mi kori vido kena bosi magnahaghinia. Kori vido ko velepuhira na komi tinoni ngengeni, o saghoi dikatamua saisami itadia. O haghore heta vanira arahai kena ei hahia sa fata, mo hathera eigna kedana adoa na hava kena ei hahia, mo hathera eigna kedana leghua na puhu ke jino. ³ O eia iaani eigna na maghavu keda mai na komi tinoni kedana boi magnahaghinia na rongoviagna na velepuhi ke tutuni. Kari imarea kedana leghua nidia na vanohehe me kedana hirora mara na velepuhi piapilau kedana velera na komi fata kena magnahaghinia puala na rongoviagna. ⁴ Imarea kedana boi magnahaghinia na velepuhi ke tutuni me kedana magnahaghinia na rongoviagna na komi tutughuni potu ke boi tutuni. ⁵ Kari ighoe Timoti, na ghaghanamu keda jino hahali. O sasaa na papara vania a Lod. Saghoi soto na tuturiagna na Rorongo ke Toke mo eia na komi agutu gougovu a God ke magnahaghinigo koda eia.

⁶ Na dani inau kuda thehe ke gharani mai ghohi. E boi hau ma na ghaughabuagu keda lulu vaghagna na waen ke rote kori olta kori vido kena eia na havughaghi. ⁷ Inau ku rihu heta kori na rihu ke toke. Vaghagna na mane ke raghe heta me ghieghilei govu na veuvehu raghe, inau ku agutu heta vania a Krai. Mu vagovua na agutu ke heu mu leghua hahalia na komi fata kati vaututunira. ⁸ Ikeagaieni inau ku pitua na maghavu a Lod keda heu na taba eigna ku eia na hava ke jino. Kori dani fate, na mane fate ke jino, a Lod Jisas, imanea keda veleu inau ku jino kori matagna a God, iangeni nigua na taba. Boi tagua inau vamua, kari tadia arahai gougovu kena magnahaghinia puala kedana reghia na tabirugna mai.

Na Vagovui Haghore

⁹ Inau ku magnahaghinigo koda mai saisami itagua. ¹⁰ A Dimas ke taveti sanu eigna ke dothovira na komi fata kori maramagna iaani me vano i Tesalonika. A Kreskens ke vano kori provins i Galesia ma a Taitus ke vano kori provins i Dalmesia. ¹¹ Sikei vamua a Luk ke mono duagu ikeagaieni. Kori vido koda mai, o hatia maia a Mak duamu eigna imanea tangomana keda hatheu kori nigua na agutu. ¹² Inau ku vetula vano a Tikikus i Efesus. ¹³ Inau ku boa horua nigua na oopo tagna a Kapus i Troas. Kori vido koda mai, o hatia duamu. Saghoi havaghinira na komi rioriso kori pepa vivilohe, haluhadi na komi rioriso kena agutua kori ghuighuligna na sip.

¹⁴ Aleksanda, na mane ke agutua na komi fata kori aian, imanea ke eia sethe na fata bali vaparau. Kari a Lod keda tughu tabirua na komi fata ke dika ke eia. ¹⁵ Timoti, o dodoro toetoke tagna a Aleksanda, eigna imanea ke pukuni sokara pungusia nida na velepuhi.

¹⁶ Kori vido imarea kena kidi fateu eeni, teo ahai ke vaututuni ke hatheu. Imarea gougovu kena taveti sanu. Kari inau ku magnahaghinia a God keda boi fatera eigna iangeni. ¹⁷ Toke imarea kena taveti sanu, a Lod ke mono duagu me vahetau eigna kuda tuturi aua na komi fata gougovu kori Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni kena boi Jiu ngengeni. Mi marea kena rongovia. Imarea kena magnahaghinia na fateugna bali vathehu, kari a Lod ke vahaviu tagna na thehe. ¹⁸ A Lod keda vahaviu tadia na komi fata gougovu ke dika kedana eia itagua na komi tinoni, mi manea keda hatiu hadi kori nigna na hughuta i popo. Ati veletokea imanea thovohaliu. Amen.

¹⁹ O hera nigua na haghore dotho tadia a Prisila ma Akuila, tadia mua a taugna mara dathegna a Onesiforus. ²⁰ A Erastas ke mono horu i Korin. Inau ku boa horua a Trofimous

i Miletus eigna imanea ke vahaghi. ²¹ Gi koda tangomana, o mai jufu eeni gi e mai na komi vula kena ghaula.

Iubulus, Pudens, Linus, Klodia ma arahai mua kena vaututuni eeni imarea kena vetula atua nidia na haghore dotho itamua.

²² Inau ku tarai kaea a Lod gi keda mono duamu kori havimu ma a God keda vatokeghamu gougovu.

Na Letasi nigna a Pol vania Taitus

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

A Taitus na mane ke boi Jiu ke vaututunia a Jisas Kraiss. Kekeha maghava a Taitus ke taetaveti duagna na mane vetula a Pol bali titiono na Rorongo ke Toke. Na vunegna a Pol ke reghia na puhigna a Taitus ke toke, imanea ke vetula a Taitus tadia kekeha meleha bali hatia nigna na komi letasi me vajinoa kekeha fata tadia mara kiloau. Reghia 2 Korin 7:6-15; 8:6-22.

Leghugna mara Rom kena lubati aua a Pol kori vathe tatari, imanea ke taetaveti duagna a Taitus moro vano kori moumolu i Krit kori tahi Mediteranean. Leghugna kekeha maghava a Pol ke taveti au ngengeni, kari e livu horua a Taitus eigna keda talu agutu mua tadia na komi tinoni kiloau i Krit. Gi a Pol ke risoa na letasi iaani vania a Taitus.

Pol ke risoa na letasi iaani eigna ke magnahaghinia keda vaheta a Taitus me hathea kori nigna na agutu bali reireghia na komi tinoni kiloau i Krit. Na letasi iaani ke haga nanaba e rua na letasi ke risoa vania a Timoti.

Kori letasi iaani a Pol ke titiono eigna na komi puhi ke nabadia arahai kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau. Gi e velea a Taitus na hava keda velepuhira na komi tinoni kiloau bali hathera kori leghugna na puhi ke nabadia arahai na komi tinoni nigna a God. Pol ke magnahaghinia mua a Taitus keda reireghira toetoke na komi tinoni kiloau eigna kedana saghoi riurihu varihotaghidia.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na komi puhi ke nabadia arahai kena baubatu tadia mara kiloau (1:1-16)

Na komi fata a Taitus keda velepuhira na komi tinoni kiloau i Krit (2:1-3:15)

¹ Inau a Pol ku risoa atua na letasi iaani vanigho ighoe a Taitus. Inau na mane agutu nigna a God ma na mane vetula nigna a Jisas Kraiss. Imanea ke vetulau gi keda vaheta nidia na vaututuni arahai a God ke vahira ghohi. Inau kuda hathera eigna kedana adoa na velepuhi ke tutuni eigna a Jisas. Na velepuhi ke tutuni keda hathera na leghugna na komi puhi ke magnahaghinia a God. ² Kori vido kati vaututunia a God mati adoa na velepuhi ke tutuni, ighita kati vaututunia katida hatia na havi ke teo na govugna. A God ke kidi taluhaghorea ghohi na heghitagna na havi ke teo na govugna gi e vavuha na maramagna. Mi imanea ke boi piapilau. ³ A God ke kidi vahia ghohi nigna na dani, gi e tateli aua nigna na Rorongo ke Toke tadia na komi tinoni. Ma a God ke vahavaghita, imanea ke vahiu eigna keda titiono nigna na Rorongo ke Toke.

⁴ Taitus, ighoe vaghagna a pukuni dathegu eigna ke nanaba vamua roda na vaututuni. Inau ku tarai kaea a God a Mama ma a Jisas Kraiss a Vahavida, eigna koroda vatokegho moro hegho na soleana.

Na Puhidia Imarea Kedana Batura Na Komi Tinoni Kiloau

⁵ Inau ku livugho horu kori moumolu i Krit eigna koda vagovua na agutu nigna a Lod koro boi vagovua mua. Inau ku magnahaghinigho gi koda vahira mara bali batura na komi tinoni kena vaututuni tadia na komi meleha ngengeni. O eia iaani vaghagna ku veleghogni ghohi. ⁶ Inau ku velegho ghohi, arahai kedana batura na komi tinoni kena vaututuni kedana leghua na puhi ke jino hahali. Imarea kedana saghoi eia na ghoho, ma ara dathedia kedana vaututunia a Jisas mena saghoi eia na komi fata ke dika ba huhughura ara tamadia mara idodia. ⁷ Mara kena baubatu kedana leghua na puhi ke jino eigna a God ke vahira bali reireghira nigna na mavitu. Imarea kedana saghoi tautalunagho mena saghoi saisami na dikatadia. Mena saghoi kou memee, ba riurihu, ba pilaunira na komi tinoni eigna kedana hatia nidia na rongho. ⁸ Kari imarea kedana eia na komi fata toke iraanii: Imarea kedana kaliti toetokera arahai kena mai kori vathedia, mena magnahaghinia na eiagna na komi puhi ke toke. Mi marea kedana toatogha mena hiohiora na puhi ke jino mena eia hahalia na hava ke toke. Kori vido ke mai na auau, imarea kedana sokara ngasi. Imarea kedana eia na komi fata keda vatotogoa a God, ⁹ mena pukuni vaututunia na velepuhi ke tutuni iroghita koro velepuhira ghohi. Imarea kedana eia iangeni eigna kedana naba na hatheragna na komi tinoni eigna kedana leghua na velepuhi ke tutuni. Imarea kedana tangomana mua na vajinoragna arahai kena thevuika tagna na velepuhi ke tutuni.

Na Komi Velepuhi Piapilau I Krit

¹⁰ Inau ku velea iaani eigna sethe na tinoni i Krit kena boi leghua na velepuhi ke tutuni eigna a Jisas Krai, haluhadi kekeha mara Jiu. Imarea kena vaututunia a Jisas kari ena magnahaghinighira na komi tinoni gougovu kena vaututuni kedana leghua nidia na komi vetula. Imarea kena velepuhira na komi tinoni kori haghore mee mena pilaunira eigna kedana leghua na komi haghore iraani. ¹¹ Mi ghoe a Taitus, o saghoi lubatira mara na velepuhi piapilau iraani gi kedana velepuhira na komi tinoni kena vaututuni, eigna kekeha tamadathe kena vaututunia ghohi na velepuhi piapilau mena taveti sania na velepuhi ke tutuni. Imarea kena pilaunira na komi tinoni kori velepuhi piapilau eigna kena magnahaghinia vamua na hatiagna nidia na rongo. ¹² I hau, sina mane itadia mara i Krit, kena kiloagna na profet, ke velea iaani, "Na komi tinonidia i Krit kena thavu puala na piapilaudia, na puhidia ke dika puala vaghagna na komi fata kaukagu ke asi, mena toali puala, mena thavu puala na vangadia."

¹³ Taitus, na komi haghore iraani e tutuni puala! Na vunegna iangeni, o haghore heta vanira arahai kena vaututunia na komi velepuhi piapilau eigna kedana leghua na velepuhi ke tutuni eigna a Jisas. ¹⁴ Mo haghore heta vanira mua eigna kedana saghoi leghua na komi tutughuni poto piapilau nidia mara Jiu, ba na komi vetula kena agutua ghehedia na komi tinoni kena siruhaghinia na velepuhi ke tutuni.

¹⁵ Tadia arahai kena jino kori matagna a God, na komi vanga gougovu e toke vamua bali vanga. Keana arahai kena dika na puhidia mena boi vaututunia a Jisas, teo sa fata kena eia ke toke. Na ghaghanadia ke dika vano mena boi maomamo kori vido kena eia na komi puhi ke dika. ¹⁶ Mara na velepuhi piapilau kena velea kena adoa ghohi a God, keana ighita kati adoa imarea kena piapilau eigna na komi fata kena eia ke dika. Na komi tinoni iraani kena pukuni dika mena boi leghua nigna na vetula a God. Imarea kena boi tangomana na eiagna sa fata ke toke.

2

Na Komi Velepuhi Ke Tutuni

¹ Keana ighoe Taitus, o velepuhira na komi tinoni kiloau eigna kedana leghua na puhi ke nabadia arahai kena vatutunia na velepuhi ke tutuni. ² Velepuhira na komi mane puhi eigna kedana sokara peoa na komi auau mena leghua na puhi ke jino eigna na komi tinoni kedana ghaghana bohera. Imarea kedana kidi toatogha toetoke gi ena eia sa fata. Nidia na vaututuni keda jino mi marea kedana dothovira mua na komi tinoni. Kori vido ke mai na papara ma na vahotha itadia, imarea kedana talu vaututuni.

³ Mo velepuhira mua na komi vaivine puhi eigna kedana ghaghana bohea a God tagna na komi fata gougovu kena eia. Ena saghoi veledialikalara sa tinoni mena saghoi kou memee. Keana iira kedana velepuhira na komi tinoni na puhi ke toke. ⁴ Ira kedana velepuhira na komi vaivine mathangani na dothoviragna ara taudia mara dathedia. ⁵ Mena velepuhira eigna kedana sokara peoa na komi auau mena mono kori puhi ke jino. Ira kedana velepuhira eigna kedana ghaghana bohera ara taudia, mena leghua nidia na haghore. Na koi vaivine kedana rereghi tokera ara taudia mara dathedia mena hathera na komi tinoni. Gi kedana leghua na velepuhi iaani, teo ahai keda haghore diadikala na komi velepuhi eigna a God.

⁶ O velepuhira mua na komi mane mathangani eigna kedana leghua na puhi ke jino. Vaheta na ghaghanadia eigna kedana sokara peoa na komi auau. ⁷ O eia hahalia na komi fata ke toke eigna kedana magnahaghinia na leghuagna na puhimu ke toke. Nimua na velepuhi keda jino hahali eigna kedana adoa na komi tinoni ighoe ko ghaghana bohea na velepuhi eigna a Jisas. ⁸ Ma na haghoremu keda tutuni hahali eigna kedana boi tangomana na haghore diadikalaghogna sa tinoni. Gi koda eia vaghagna iaani, arahai kena boi thevu itamua kedana maomamo nidia, eigna imarea kedana boi tangomana na veleagna sa fata ke dika eida ighita kati vaututuni.

⁹ O velepuhira mua na komi tinoni seka* eigna kedana leghua hahalia na haghore ke veler na komi vunaghidia. Mena eia na komi fata keda vatotogora mena saghoi haghore tabiru itadia, ¹⁰ ba bilau sa fata. Keana imarea kedana leghua na puhi ke jino hahali eigna kedana vaututunira na komi vunaghidia. Ma na komi tinoni kedana reghia nidia na agutu ma na puhidia ke toke. Me kedana velea na velepuhi eigna a God a Vahavida ke toke.

¹¹ Aarahai kena vaututuni kedana leghua na komi fata irangeni eigna a God ke tatelia na hangana tada ighita gougovu eigna katida tangomana na hatiagna na havi ke teo

* 2:9 "tinoni seka" Na tinoni ke agutu vania na vunaghi ke tonogna. Na tinoni seka ke boi mamaluha me boi hatia sa rongo eigna nigna na agutu. Na vunaghigna na seka tangomana keda thabuhia ba salemua eigna ke tonogna.

na govugna. Imanea ke eia iaani eigna ke dothovighita. ¹² Na vunegna a God ke dothovighita, imanea ke velepuhigita gi katida sonia na puhi ke dika ma na toatogha ke dika nigina na maramagna. Ighita katida sokara peoa na komi auau mati mono kori puhi ke jino. Mati eia na komi fata ke magnahaghinia a God kori vido kati mono kori maramagna iaani. ¹³ Ighita katida mono jino vaghagna iangeni kori vido kati pitua na tabirugna mai nida a God ma a Vahavida, Jisas Krai. Ighita katida toto na reghiagna na dani iangeni ma God keda tateli aua a Jisas ke thaba vano. ¹⁴ Jisas ke lubatia ghehegna eigna keda thehe eida bali vamamaluhagita kori koakoa. Imanea ke hati aua na paluhada eigna katida nigina na komi tinoni kati magnahaghinia na eiagna na komi fata ke toke.

¹⁵ O velepuhira na komi fata iraani tadia arahai kena voututuni ngengeni. O vaheta na ghaghanadia eigna kedana leghua a God. Mo haghore heta vanira arahai kena boi magnahaghinia na leghuagna nimua na velepuhi. Na vunegna ko batura, ighoe ko mono nimua na mana bali velera na komi fata iraani. Saghoi lubatia sa tinoni kiloau kedana velea vaghagna iaani, "E toke vamua gi katida boi leghua nigina na komi velepuhi a Taitus."

3

Na Velepuhi Eigna Na Puhi Ke Jino

¹ Taitus, o velera hahali na komi tinoni kena voututuni eigna kedana ghaghana bohera mena leghura arahai kena baubatu kori gaumane. Imarea kedana sasaa mua na eiagna na hava ke toke bali hathera na komi tinoni. ² O velepuhira eigna kedana boi haghore diadikalara sa tinoni ba rihuhaoghore. Keana imarea kedana mono soleana duadia na komi tinoni, mena sasaa na hatheragna, mena toatogha na komi tinoni gougovu kena nagho vano itadia. ³ Ighita na komi tinoni kati voututuni, katida sasaa na hatheragna na komi tinoni kena boi voututuni, eigna ighita haju ati boi adoa a God i hau. Keana imanea ke vahavighita. I hau ighita kati mee mati huhughua a God. Mi kekeha tinoni kena pilaunighita eigna katida eia na komi fata ke dika. Ma na toatogha bali eia na komi fata ke dika kati magnahaghinia na eiagna ke vunaghi pungusia na havida. Na havida ke pukuni dika mati veitahothaghi. Ma na komi tinoni kena boi magnahaghighita mi ghita kati boi magnahaghinira ghua.

⁴⁻⁵ Toke katida dika vaghagna iangeni, God ke tatelia nigina na dotho itada kori vido ke vetula maia a dathegna a Jisas Krai. A God ke vahavighita, boi eigna kati eia na komi fata ke jino, keana eigna ke rarovighita. Imanea ke heghita nigina na Tarunga ke Tabu eigna keda vararahagita kori na koakoa mati hatia na havi ke mathangani. ⁶ A God ke heghita nigina na Tarunga ke Tabu eigna keda eia na agutu ke toke kori havida. Imanea ke heghita na Tarunga ke Tabu eigna a Jisas Krai ke thehe eida ighita. ⁷ Toke katida boi naba, a God ke dothovighita me velea ighita kati jino kori matagna. Imanea ke heghita na Tarunga ke Tabu eigna katida ara dathegna. Na vunegna kati ara dathegna ighita kati adoa imanea keda heghita na havi ke teo na govugna. ⁸ Na komi haghore irangeni, ighoe tanomana koda voututunira eigna kena tutuni.

Taitus, inau ku magnahaghinigho koda velepuhira na komi fata iraani vanira arahai kena voututuni eigna kedana toatogha hahalia na eiagna na komi fata ke toke vanira na komi tinoni. Na komi velepuhi iraani ke toke me keda hathera na komi tinoni.

⁹ Taitus, kekeha tinoni kena hai rihu haoghore eigna kekeha fata. Kekeha maghavu imarea kena rihu haoghore eigna na ghaghana koragna na komi titiono eidia ara hutudia. Kekeha maghavu imarea kena rihu haoghore eigna na ghaghana koragna na komi vetula nidia mara Jiu. O saghoi eia na komi fata iraani eigna na komi fata iraani e boi toke me teo keda hathera sa tinoni. ¹⁰ Gi ahai keda rihu haoghore hahali me thevuruara arahai kena voututuni, o haghore heta vania. Gi koda varua horu haghore vania, kari imanea ke talu eiagna mua, o saghoi lubatia gi keda haidu duadia na komi tinoni kiloau. ¹¹ Eigna na tinoni vaghagna iaani ke vahia ghehegna na taveti sania na velepuhi ke tutuni. Ma na puhigna ke dika ke tateli aua tadia na komi tinoni imanea ke ei na hahi.

Na Vagovui Haghore

¹² Tadia na komi vula ke ghaula, inau kuda mono kori meleha Nikopolis. Gi u vano ngengeni, inau kuda vetula atu itamua a Atemas ba a Tikikus. Kori vido sikei itadia romara keda atu labangigho i Krit, gi koda tangomana, inau ku magnahaghinigho koda mai itagua i Nikopolis. ¹³ Boi hauhaugna, a Jenas, sina mane ke adoa na komi vetula nigina na gaumane, ma Apolos, koroda turughua rodia na taetaveti. Inau ku kaegho eigna koda hathera mo hera na komi fata koroda magnahaghinia kori rodia na taetaveti.

¹⁴ Taitus, o velepuhira hahali arahai kena vaututuni i Krit eigna kedana agutu heta bali eia na komi fata ke toke. Imarea kedana hathera arahai kena boi tangomana na hatheragna ghehedea. E boi toke gi kedana hai mono vamua.

¹⁵ Aarahai kena mono duagu eeni kena vetula atua nidia na haghore dotho itamua. O hera nimami na haghore dotho vanira ara kulamami kiloau kena dothovighami ngeneni. Inau ku tarai kaea a God eigna keda vatokeghamu.

Na Letasi nigna a Pol vania Filimon

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

A Filimon sina mane padarongo ke vaututunia a Jisas eigna na titionoagna na Rorongo ke Toke na mane vetula a Pol ke eia kori meleha Kolosi. Sina mane seka nigna a Filimon, na ahagna a Onesimus, ke bilaua kekeha nigna na rongo me ghogho sania. Leghugna iangeni a Onesimas ke pada a Pol kori vathe tatari i Rom, ma Pol ke hathea imanea eigna keda vaututunia Jisas. Onesimas ke magnahaghinia keda vajinoa na fata ke dika ke eia tagna a Filimon, ma na vunegna iangeni a Pol ke toatogha keda vetula tabirua Onesimus tagna a Filimon.

Pol ke risoa na letasi iaani bali kaea a Filimon eigna keda talutavogha na fata ke dika ke eia Onesimus me dothovia eigna imanea a kulagna kori vaututuni.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Pol ke veletokea a God eigna a Filimon (1:1-7)

A Pol ke kaea a Filimon eigna keda talutavogha na fata ke dika ke eia a Onesimus (1:8-25)

¹ Inau a Pol ku risoa atu na letasi iaani. Ikeagaieni, inau ku mono kori vathe tatari eigna ku tuturi aua na Rorongo ke Toke eigna a Jisas Krais. Timoti, imanea ke vaututunia mua a Krais, ke mono duagu eeni. Inau ku risoa atu itamua Filimon, ighoe a kulamami roghami ko agutu duamami vania a God. ² Inau ku risoa vania mua a Afia. Iia ke vaghagna a vaivineda eigna ke vaututunia a Krais. Mi vania mua Akipus, imanea ke boi mataghu na tuturi auagna na Rorongo ke Toke duamami roghami Timoti. Inau ku risoa mua vanira arahai kena tarai kori vathemu. ³ Inau ku tarai gi a God a Tamada ma nida a Lod Jisas Krais koroda vatokeghamu mo koroda heghamu na soleana.

Na Dotho Ma Na Vaututuni Nigna A Filimon

⁴ Kori vido inau ku tarai eimu ighoe Filimon, inau ku veletokea a God hahali, ⁵ na vunegna ku rongovia eigna nimua na dotho vanira na komi tinoni nigna a God, ma na nimua na vaututuni tagna a Lod Jisas. ⁶ Inau ku tarai gi nimua na mono haidu duadia mara kena vaututuni keda hathegho kori adoagna na komi fata ke toke a God ke heghita kori havida eigna ighita nigna a Krais. ⁷ Filimon, nimua na dotho vanira na komi tinoni nigna a God ke vatotogora. Na fata iaani ke vatotogou inau mua, me vaheta na ghaghanagu.

Pol Ke Kaea a Filimon Eigna Keda Hati Tabirua A Onesimus Kori Dotho

⁸⁻⁹ Na vunegna ighoe ko dothovira na komi tinoni nigna a God, inau ku haga kaegho eigna koda eia sina fata ke jino. Na vunegna inau na mane vetula nigna a Krais, inau ku tangomana na veleggho eigna koda eia na fata iaani. Kari inau u bosu magnahaghinia kuda veleggho. Inau ku kaegho vamua eigna ku dothovigho. O eia na hava kuda kaegho eigna inau, a Pol a kulamu, ku kuele ghohi mu mono kori vathe tatari eigna nigua na agutu vania a Jisas Krais. ¹⁰ Inau ku kaegho eigna koda rarovia a Onesimus, nimua na tinoni seka.* Imanea ke vaghagna a dathegu, eigna kori vido ku mono kori vathe tatari, inau ku velepuhia imanea gi e vaututunia a Krais. ¹¹ Onesimus[†] ke bosu hathegho i hau eigna ke ghogho sanigho, keana ikeagaieni imanea ke tangomana na hatheghitagna iroghita.

¹² Inau ku dothovia puala a Onesimus, keana inau kuda vetula tabiru atua itamua. ¹³ Filimon, inau ku adoa ighoe ko magnahaghinia na hatheugna kori vido ku mono kori vathe tatari. Na vunegna iangeni, inau ku kidi ghaghana gi kuda kalitia Onesimus itagua eigna keda hatheu kori huhulumu. ¹⁴ Keana inau ku bosu eia iangeni eigna inau ku magnahaghinigho ighoe koda kidi hiia na hava ku magnahaghinia. Filimon, inau ku magnahaghinigho ighoe koda hatheu eigna ko magnahaghinia na hatheugna. Kari u boi magnahaghinia kuda hurugho.

¹⁵ Kori ghaghanagu, da a God ke lubatia Onesimus gi e ghogho sanigho sina ghati vido iso eigna keda vaututunia a Krais. Kori vido keda ghohi tabiru mai itamua, imanea keda mono duamui hahali. ¹⁶ Ikeagaieni, imanea ke bosu nimua na mane seka vamua,

* **1:10** "tinoni seka" Na tinoni ke agutu vania na vunaghi ke tonogna. Na tinoni seka ke boi mamaluha me boi hatia sa rongo eigna nigna na agutu. Na vunaghigna na seka tangomana keda thabuhia ba salemua eigna ke tonogna. Reghia "Tinoni Seka" kori Diksonari. [†] **1:11** "Onesimus" Na ghaghana koragna na ahagna Onesimus, "mane haehathe."

kari imanea ke vaghagna mua a tahimu eigna ke vaututunia a Krai. Inau ku dothovia puala a Onesimus, keana nimua na dotho vania imanea keda nagho vano tagna nigua na dotho vania imanea. Eigna imanea boi nimua na mane bali seka vamua, keana a tahimu mua kori vaututuniagna a Krai.

¹⁷ Filimon, inau ku adoa ghohi, kori ghaghanamu inau a kulamu eigna iroghita koro sakai agutu vania a God. Na vunegna iangeni, o hati tabirua atua itamua a Onesimus mo kaliti toetokea vaghagna koda eia itagua gi kuda atu itamua. ¹⁸ Gi e ei hahia sa fata itamua, ba kekeha rongo ke boi tughu tabirua, inau kuda tughu tabirua itamua. ¹⁹ Inau ku risoa na vido rioriso iaani kori limagu ghehegu: "Inau, a Pol, kuda tughua sa fata imanea ke boi tughua itamua." Keana, o saghoi togha sania inau ku eia na fata ke hutu vanigho i hau eigna inau ku velepuhigo ighoe gi o vaututunia a Krai. Kari ighoe ko bosu tughu tabirua mua itagua. ²⁰ Kulagu Filimon, inau ku kaegho eigna koda eia na hava ke toke vania a Onesimus. O eia iaani vania a Lod. Ma na vunegna iroghita koro vaututunia a Krai, o eia iaani bali vatotogou inau.

²¹ Inau ku risoa na letasi iaani ikeagaieni, eigna inau ku adoa ghohi ighoe koda eia na fata ku kaegho. Inau ku adoa mua, ighoe koda eia na fata ke sethe vano tagna na fata ku kaeghogna. ²² Filimon, sina fata mua ku magnahaghinia na kaeghogna. Inau ku magnahaghinigho ighoe koda kaikalitia vaniu na chogho kori vathemu, eigna inau ku vaututunia a God keda haghore tughua nimiu na tarai eigna kedana lubatiu au kori vathe tatari. Gi inau kuda ghohi tabiru atu itamiu.

Na Vagovui Haghore

²³ Epafra ke vetula atua nigua na haghore dotho itamiu. Imanea hiri ke mono duagu kori vathe tatari, eigna imanea ke eia na agutu nigua a Jisas Krai. ²⁴ Mak, Aristakus, Dimas ma a Luk, imarea kena hatheu inau kori tuturia auagna na Rorongu ke Toke. Imarea kena veleu eigna kuda vetula atua itamiu nidia na haghore dotho.

²⁵ Inau ku tarai gi a Lod Jisas Krai keda vatokeghamu.

Na Letasi Vanira Mara Hibru

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Ighita ati boi adoa ahai ke risoa na letasi iaani. Na tinoni ke risoa, imanea ke risoa vano a tadia mara Jiu kena vaututunia Jisas. Sina aha mua kena kiloagna mara Jiu, "Mara Hibru," eigna "Hibru" na ahagna na haghoredia.

Kekeha tinoni bongihehe kena vaparara mara Hibru kena vaututuni me boi toke na havidia. Nidia na vaututuni tagna a Jisas Kraiss ke haga luvu. Imarea kena toatogha bali ghoi tabiru kori leghuagna na komi vetula nigna a Moses kena leghura mara Jiu kena boi vaututunia Jisas a Vahavi. Na tinoni ke risoa vanira na letasi iaani ke velera eigna kedana talu tatango ngasi tagna nidia na vaututuni. Imanea ke velera a Jisas Kraiss vamua ke tatelia a God vanighita, mi manea ke sokara ngasi kori vido ke papara. Imanea ke velera mua a Jisas ke nagho vano tadia mara na profet i hau, ma na komi enjel. Jisas ke nagho vano mua tagna a Moses, a hutudia mara Jiu kena pukuni ghaghana bohea. Na vunegna na komi fata iraani, arahai kena vaututuni kedana sokara ngasi kori nidia na vaututuni mena saghoi tabiru tagna na komi vetula ma na puhidia mara Jiu.

A God ke velea ghohi a Jisas na pukuni naghoi pris nidia mara kena vaututuni, mi manea ke nagho vano tadia na komi pris i hau. Kori nigna na agutu, a Jisas ke tangomana na vahaviragna na komi tinoni eigna kedana mamaluha kori koakoa ma na thehe. Na komi havughaghi kena eia i hau leghuagna na komi vetula nigna a Moses, irangeni vaghagna na totohgalegna na hava ke eia a Jisas. Na tinoni ke risoa na buka iaani, imanea ke velera na komi tinoni kiloau eigna kedana sokara ngasi hahali kori nidia na vaututuni, vaghadia arahai kena batura na komi tinoni kiloau i hau kena sokara ngasi.

Na Naghoi Fata Kori Letasi Iaani

Jisas ke nagho vano tadia na komi profet ma na komi enjel. (1:1-2:18)

Jisas ke nagho vano tagna a Moses ma Josua. (3:1-4:13)

Jisas na pukuni naghoi pris eidia na komi tinoni gougovu. (4:14-7:28)

Na taluhaghore haehathe ke mathangani ke kaputi ngasia a Jisas ke nagho vano tagna na taluhaghore haehathe haulaghi. (8:1-10:18)

Nida na vaututuni keda heta eigna God ke totogo vamua eidia arahai kena pukuni vaututunia. (10:19-12:29)

Mara kiloau kedana leghua na komi puhi ke jino. (13:1-25)

A Dathegna God Ke Nagho Vano Tadia Na Komi Profet Ma Na Komi Enjel

¹ Tagna na komi maghavu ke sethe i hau, a God ke velera na komi profet eigna kedana titiono na haghoregna tadia ara hutuda ighita mara Jiu. Me velera eigna kedana titiono na haghoregna tadia na komi puhi ke sethe. ² Keana tadia na komi dani iraani gi e govu na maramagna, a God ke vetula maia a Dathegna bali tuturi aua na haghoregna vanighita. Kori vavuharagna na maramagna ma na maaloa ma na komi fata gougovu ke mono ikoradia, a Dathegna ke agutu duagna a God. A God ke vahia imanea eigna keda hea na komi fata gougovu. ³ A Dathegna ke tateli aua na mana nigna a God ke hutu vano, mi manea ke pukuni nanaba tagna a God. Imanea ke tangoli haidura na komi fata gougovu kori haghoregna ke mana puala.

Leghugna ke thehe bali vararahaghita tagna na koakoa, imanea ke vano nohe kori madothogna a God ke thaba vano i popo. ⁴ Na vunegna iangeni a Dathegna ke nagho vano tadia na komi enjel. Ma na aha a God ke hea a Dathegna ke nagho vano tagna na komi ahadia na komi enjel. ⁵ Ighita kati adoa iangeni e tutuni eigna a God ke boi titiono tagna sa enjel vaghagna ke titiono tagna a Dathegna. Imanea ke velea,

"Ighoe a Dathegu,
Mi ikeagaieni inau ku tateli aua ghohi inau a Tamamu."

Ma God ke ghoi velea mua,

"Inau kuda a Tamagna, mi manea keda a Dathegu."

⁶ Mi kori vido a God ke vetula maia kori maramagna a pukuni Dathegna ke dothovia, imanea ke velea,

“Ighamu nigua na komi enjel, oti maimanihihia imanea.”

⁷ God ke tateli aua nigua na komi enjel bali agutu vania vamua, eigna ke titiono eidia vaghagna iaani,

“Inau ku eira nigua na komi enjel eigna kedana vaghagna na ghuighuri, mu eira mua eigna kedana vaghagna na beubethu i joto.”

⁸ Keana a God ke velea iaani tagna a Dathegna,

“Ighoe a God, ma na nimua na hughuta keda mono thovohaliu. Kori puhi ke jino, ighoe ko vunaghi pungusira nimua na komi tinoni. ⁹ Ighoe ko dothovira na komi puhi ke jino, mo siriuaghinira na komi puhi ke dika. Na vunegna iangeni, inau nimua a God ku vahigho mu vahaihadigho eigna koda totogo vano tadia ara kulamu.”

¹⁰ Ma God ke ghoi titiono itagna vaghagna iaani,

“Lod, kori turughugna ighoe ko vavuha na maramagna, mo vavuha mua na maaloa na komi fata gougovu ikoragna.

¹¹ Na komi fata irangeni keda govu, vaghagna vamua na pohe haulaghi ke vano me dika. Keana ighoe koda mono thovohaliu.

¹² Na komi fata ko vavuhara, ighoe koda lopora mo sonira vaghagna na pohe haulaghi. Vaghagna na tinoni ke tughua na pohegna, ighoe koda tughura. Kari na puhimu ighoe keda mono nanaba hahali, ma na havimu keda boi govu.”

¹³ Ma God ke boi titiono vania sa enjel vaghagna ke titiono vania a Dathegna. Imanea ke veleagna,

“O nohe kori thevu madothogu me jufu kori maghavu kuda talu horua nimua na thevuioka i thepa eigna koda vunaghi pungusira.”

¹⁴ Na komi enjel, na komi tarunga vamua kena agutu vania a God. God ke vetulara mai bali hathera arahai kedana hatia na havi ke teo na govugna.

2

Arahai Kena Boi Leghua A Kraisi Kedana Hatia Na Papara Ke Hutu

¹ Na vunegna a Dathegna ke haluhadi puala, ighita katida pukuni leghua toetokea na hava kena velepuhigita eigna imanea, eigna katida boi jefe. ² Na komi vetula a God ke velera na komi enjel bali titiono tadia ara hutuda, irangeni bali leghua hahali. Ma ahai ke eia sa fata ke boi leghua na komi vetula, imanea ke hatia na papara ke nabagna na fata dika ke eia. ³ Na vunegna ke tutuni iangeni, ighita kati adoa a God keda vaparaghita gi katida siriuaghinia na puhi bali vahavighita ke eia imanea ikeagaieni. Na puhi ke eia iangeni e pukuni toke vano. A Lod Jisas ke kidi titiono na puhi bali vahavighita iangeni, ma arahai kena mono duagna mena rongovia kena tatelia vanighita ke tutuni. ⁴ A God ke tatelia mua na puhi iangeni ke tutuni tagna na eiagna na komi thagi reghithihe ma na komi fata ke vaverera na komi tinoni. Me tatelia mua ke tutuni tagna na heragna na komi tinoni kena vaututuni na komi sonihathavu nigua na Tarunga ke Tabu leghuagna nigua na vanohehe.

A Jisas Ke Vuhai Tinoni Bali Hatheghita

⁵ A God ke boi vahira na komi enjel eigna kedana vunaghi pungusia na maramagna mathangani keda mai. Ighami kiti titiono na maramagna iangeni kori letasi iaani. ⁶ Koragna na komi Rioriso ke Tabu, sina tinoni ke titiono vania a God vaghagna iaani,

“God, ehava gi o ghaghana boheghami ighami na komi tinoni? Ehava na vunegna gi o toghaghami mo kalitighami toetoke?”

⁷ Ighoe ko eighami eigna kitida mono sina vido thepadia na komi enjel tadia kekeha maghavu vamua.

Toke keda ai, ighoe ko vathabaghami mo ghaghana boheghami.

⁸ Mi ighoe ko heghami na mana eigna kitida vunaghi pungusira na komi fata gougovu.”

Kori vido a God ke heghita na mana eigna katida vunaghi pungusira na komi fata gougovu, teo sikei fata ke mono katida boi vunaghi pungusia. Keana ikeagaieni ighita kati boi reghia mua kati vunaghi pungusira na komi fata gougovu. ⁹ Toke keda ai, ighita kati reghia a Jisas ke vatatapa na haghore iangeni. A God ke eia imanea eigna keda mono sina vido thepadia na komi enjel tadia kekeha maghavu vamua. A God ke eia iangeni bali tateli aua nigina na dotho ke hutu vanighita kori vido a Jisas ke thehe eidia na komi tinoni gougovu. Ma na vunegna ke papara me thehe, ikeagaieni a God ke pukuni vathaba me ghaghana bohea imanea.

¹⁰ God ke vavuhara na komi fata gougovu mena sokara kori nigina na mana. Me magnahaghinia na hatiragna na komi tinoni ke sethe eigna kedana mono duagna koragna nigina na mana ke hutu puala. Na vunegna iangeni, e jino vamua a God ke pukuni vahaihadia a Jisas kori puhi papara ke eia eigna keda nabagna na vahaviragna na komi tinoni. ¹¹ A Jisas duagna arahai ke vatabura, imarea sikei vamua a Tamadia. Iangeni na vunegna a Jisas ke boi maomamo na kiloragna ara tahigna mara vaivinegna. ¹² Imanea ke titiono vania a God vaghagna iaani,

“Inau kuda titiono eimu ighoe tadia ara tahigu mara vaivinegu.

Inau kuda veletokegho kori vido imarea kena hathatano haidu bali maimanihigho.”

¹³ Ma Jisas ke ghoi velea,

“Inau kuda vaututunia vamua a God.”

Me ghoi velea mua iaani,

“Inau ku mono eeni duadia na komi gari ke heu mai a God.”

¹⁴ Ighita na komi gari irangeni, ma na vunegna ighita kati mono kori toni i tinoni, imanea huju ke vuhai tinoni mua vaghada ighita. Imanea ke eia iangeni eigna imanea ke tangomana na thehe kori vido vamua ke mono kori toni i tinoni. Mi kori theheagna vamua, imanea ke tangomana na hati auagna na mana nigina Satan ke mono na mana nigina na thehe. ¹⁵ Imanea ke thehe mua eigna keda vamamaluhara arahai a Satan ke vunaghi pungusia na havidia eigna kena mataghunia na thehe leuleghu dani kori havidia. ¹⁶ Ighita kati adoa a Jisas ke boi mai bali hathera na komi enjel, keana imanea ke mai bali hathera na komi tinoni ke havi mai kori vikegna a Ebrahim. ¹⁷ Na vunegna iangeni ke tutuni, na fata ke nagho, imanea keda nanaba duada ighita ara tahigna mara vaivinegna tagna na komi fata gougovu. Kori puhi iaani, imanea ke tangomana na eiagna na havughaghi bali hati aua na paluhadia na komi tinoni, me tangomana mua na rarovighitagna kori agutu ke eia hahalia vania God vaghagna nida na pukuni naghoi pris. ¹⁸ Na vunegna na papara ma na auau ke pada a Jisas, imanea ke tangomana na hatheghitagna kori vido na auau ke padaghita.

3

A Jisas Ke Nagho Vano Tagna Moses

¹ Ara kulagu kiloau ke vahighamu a God eigna kotida nigina na komi tinoni bali mono duagna i popo, oti togha vanoa a Jisas. Ighita gougovu kati tuturi aua a God ke vetula maia imanea bali tititionoa na haghoregna, mi manea nida na pukuni naghoi pris. ² God ke vahia a Jisas bali agutu vania, ma na komi agutu a God ke hea, imanea ke eira gougovu. Imanea ke ei tokea nigina na agutu vania a God vaghagna vamua a Moses ke ei tokea nigina na agutu vania a God kori vido ke reireghira nigina na komi tinoni. Imarea hiri vaghagna sina tamadathe. ³ Gi sina tinoni keda agutua na vathe, e boi jino gi katida titiono vahaihadia na vathe vano tagna imanea ke agutua. Vaghagna iangeni, e jino ighita katida vahaihadia vanoa a Jisas tagna Moses. ⁴ Ighita gougovu ati adoa na komi vathe gougovu, e mono na tinoni ke agutua. Keana a God ke agutua na komi fata gougovu.

⁵ E tutuni a Moses ke ei toetokea nigina na agutu koragna na tamadathe nigina a God, keana imanea na tinoni agutu vamua. Ma na nigina na agutu bali titiono na komi fata

a God keda vele aua ivughei valiha. ⁶ Keana a Kraisi boi na tinoni agutu, kari a Dathegna God ke vunaghi pungusia nigna na tamadathe a God. Mi manea ke ei toetokea iangeni. Mi ighita na tamadathe nigna God, gi katida boi mataghu na sokara ngasi kori nida na vaututuni, mati vaututunia katida hatia na komi fata a Kraisi ke taluhaghorea vanighita.

Arahai Kena Boi Vaututuni Teo Kedana Jufu Itagna Na Vido Bali Mamatho

⁷ Iangeni na vunegna na Tarunga ke Tabu ke velea,

“Ikeagaieni, oti vaovarongo tagna na komi haghoregu,

⁸ moti saghoi pono na ulumi vaghagna kena eia ara hutumi i hau, kori vido kena sokara pungusiu.

Kori vido iangeni imarea kena mono kori meleha ke gou,

mena eia na komi fata ke dika bali ado aua inau kuda fatera ba teo.

⁹ Toke imarea kena reghia na komi reghithehe ku eia koragna e rua tutughu na vinogha, imarea kena pipiliu vaghagna iangeni.

¹⁰ Na vunegna kena eia iangeni, inau ku dikatagua itadia mu velea iaani,

‘Imarea kena jefe itagua hahali,

mena bosu nida na leghuagna na komi haghoregu.’

¹¹ Inau ku dikatagua itadia mu jijighi vaghagna iaani,

‘Imarea teo kedana jufungia na vido bali mamatho ku kaikalitia vanira.’ ”

¹² Ara kulagu kiloau, oti reireghi toke ghamu tagna na komi ghaghana ke dika ma na ghaghana ruarua, eigna boi toke kotida jefe tagna a God ke havi. ¹³ Gi e govu na maghavu koti tangomana na vaovarongo tagna a God, oti veihatheghi leuleghu dani. Oti veihatheghi eigna keda boi pilaunighamu na koakoa me vaponotia na ulumi moti jefe tagna a God. ¹⁴ Kori vido ighita kati kidi vaututunia a Kraisi, nida na vaututuni ke heta puala. Gi katida talu tatango ngasi kori nida na vaututuni mati ghieghilei jufungia na vagovugna, ighita katida mono haidu thovohaliu duagna a Kraisi. ¹⁵ Keana oti saghoi havaghinia na komi haghore iraani kati rongovia ghohi,

“Ikeagaieni, oti vaovarongo tagna na komi haghoregu,

moti saghoi pono na ulumi vaghagna kena eia ara hutumi i hau,

kori vido kena sokara pungusiu.”

¹⁶ Ehava? Arahai imarea kena rongovia na haghoregna a God kari ena sokara pungusia? Imarea hiri na komi tinonidia Israel ke batura au a Moses i Ijip. ¹⁷ Arahai imarea a God ke dikatagna itadia koragna e rua tutughu na vinogha na? Imarea hiri na komi tinonidia Israel kena koakoa mena hitaghi thehe kilili koragna na meleha ke gou. ¹⁸ Ma arahai imarea a God ke titono vanira me taluhaghorea imarea kedana boi jufungia na vido bali mamatho ke kaikalitia vanira? Imarea hiri na komi tinonidia Israel kena huhughua a God. ¹⁹ Mi keagaieni ighita kati reghivaughithatha, na vunegna imarea kena boi vaututunia a God, imanea ke boi lubatira na jufungiagna na vido bali mamatho ke kaikalitia vanira.

4

Arahai Kena Vaututuni Vamua Kedana Mamatho Duagna A God

¹ Na taluhaghore a God ke eia ke talu mono mua. Na taluhaghore iangeni, arahai kena vaututunia a God kedana haghe kori vido bali mamatho ke kaikalitia vanira. Na vunegna iangeni, oti reireghi toke ghamu eigna boi toke kotida jefe moti boi tangomana na haghe kori vido bali mamatho iangeni. ² Ighita kati rongovia ghohi na rorong ke toke eigna na vido bali mamatho, vaghagna vamua ara hutuda i hau kena rongovia. Keana na rorong iangeni e boi hathera eigna imarea kena boi vaututunia na hava a God ke velera. ³ Ighita kati vaututuni, ighita vamua katida atu haghe kori vido bali mamatho iangeni. Keana arahai kena boi vaututuni, a God ke titono eidia vaghagna iaani,

“Inau ku dikatagua itadia mu jijighi vaghagna iaani,

‘Imarea teo kedana jufungia na vido bali mamatho ku kaikalitia vanira.’ ”

God ke titono vaghagna iangeni, toke imanea ke kaikalitia ghohi na vido bali mamatho kori vido ke vavuha na maramagna. ⁴ Ighita kati adoa ke kaikalitia ghohi, eigna koragna na komi Rioriso ke Tabu ke mono na haghore iaani eigna na vavitugna na dani, “God

ke vagovua na vavuhagna na komi fata gougovu, gi kori vavitugna na dani imanea ke mamatho.”⁵ Keana kori rioriso kati reghia ghohi, a God ke velea, “Imarea teo kedana jufungia na vido bali mamatho ku kaikalitia vanira.”

⁶ Arahai kena kidi rongovia na rorongu ke toke, imarea kena boi haghe kori vido bali mamatho eigna kena huhughua a God. Na vunegna iangeni, na vido bali mamatho ke talu mono mua, mi kekeka tinoni kedana haghe itagna. ⁷ Sethe na vinogha leghugna ke mono a Moses, a God ke veleagna King Deved eigna keda titiono mua na maghavu bali haghe kori vido bali mamatho. Mi manea ke kiloagna na maghavu iangeni “Ikeagaieni,” eigna kati rongovia imanea ke titiono vaghagna iaani,

“Ikeagaieni, oti vaovarongo tagna na komi haghoregu, moti saghoi pono na lumui.”

⁸ Josua ke batura na komi tinonidia Israel kori meleha i Kenan, keana na meleha iangeni boi na pukuni vido bali mamatho. Ighita kati adoa iangeni ke tutuni eigna leghugna iangeni, a God ke titiono na maghavu ke tavogha bali haghe kori vido bali mamatho. ⁹ Na vunegna iaani, ighita kati adoa, tagna na maghavu keda mai, na komi tinoni nigna a God kedana haghe mamatho eigna kedana pukuni mamatho toetoke. ¹⁰ Kori maghavu iangeni, arahai kedana haghe kori vido bali mamatho nigna a God, imarea kedana talua nidia na agutu mena mamatho vaghagna vamua a God ke mamatho leghugna ke vagovua nigna na agutu. ¹¹ Mati agutu heta eigna katida haghe kori vido bali mamatho iangeni. Boi toke katida jefe kori leghuagna na puhidia mara i hau kena huhughua a God.

¹² Na haghoregna a God ke havi me agutu heta kori havida. E vavanga vano tagna na ghau bali rihu ke vavanga rua thevugna, eigna ke pukuni vano haghe jufu tagna ke mono na heheda ma na nida na toatogha. Tutuni, na haghoregna a God ke tangomana na fateagna na ghaghanada ma na nida na komi vanohehe. ¹³ E teo sikei fata kori maramagna iaani ke tangomana na mono polo tagna God. Na komi fata gougovu vaghagna kena mono kori manga, eigna a God ke tangomana na reghiragna. Mi tagna na maghavu keda mai, ighita katida titiono tagna imanea na komi fata gougovu kati eia kori havida.

A Jisas Na Nida Pukuni Naghoi Pris

¹⁴ Ighita ke mono nida na pukuni naghoi pris ke mana puala, imanea ke vano hadi i popo. Imanea a Jisas, a Dathegna God. Na vunegna imanea nida na pukuni naghoi pris, ighita katida tatango ngasi kori nida na vaututuni itagna. ¹⁵ Nida na pukuni naghoi pris iaani, imanea ke adoghita ighita kati lae kori havida, eigna na komi thagi auau ke padaghita ke pada mua imanea. Keana imanea ke boi eia sa koakoa. ¹⁶ Na vunegna ke tutuni iangeni, ighita katida saghoi mataghu na mai tagna a God ke dothovighita. Imanea keda rarovighita me hatheghita kori vido ighita kati boi tangomana na hatheghitagna gheheda.

5

¹ Na komi mane Jiu kena pukuni naghoi pris, a God ke vahira au tadia na komi tinoni eigna kedana agutu vania bali hathera na komi tinoni. Imarea kena hathera kori heagna a God nidia na komi sosoni ma na eiagna na komi havughaghi tagna a God eigna keda hatia aua na paluhadia. ² Ma na vunegna na pukuni naghoi pris na tinoni ke lae, imanea ke tangomana na roviraagna arahai kena eia na koakoa eigna kena boi thaothadoghagna na hava kena eia ke dika. ³ Na vunegna ke lae, imanea ke eia na komi havughaghi eigna na paluhadia na komi tinoni, me eia mua eigna na paluhagna ghehegna.

⁴ Na agutu nigna na pukuni naghoi pris, na agutu ke nagho vano me teo ahai ke tangomana na vahia ghehegna eigna keda eia. A God vamua ke tangomana na vahia ahai keda pukuni naghoi pris, vaghagna ke eia tagna a Eron i hau. ⁵ Vaghagna mua iangeni a Krai. Imanea ke bosi vahiahadia ghehegna eigna keda pukuni naghoi pris, keana a God ke vahia. God ke titiono vaghagna iaani,

“Ighoe a Dathegu,
mi ikeagaieni inau ku tateli aua ghohi inau a Tamamu.”

⁶ Mi tagna sina rioriso mua a God ke velea,

“Ighoe na pris vaghagna a Melkisedek,*
mi ighoe koda pris thovohaliu.”

⁷ God ke mono nigna na mana ke nabagna na bali vahaviagna a Jisas eigna keda boi thehe. Mi kori vido a Jisas ke mono kori maramagna, imanea ke tangi me ghuu heta vano tagna a God kori tarai eigna keda hathea. Ma God ke rongovia nigna na tarai eigna Jisas ke pukuni ghaghana bohea imanea. ⁸ Toke a Jisas a Dathegna a God, na komi papara ke pada ke hathea imanea eigna keda adoa na puhi bali pukuni leghua a God. ⁹ Ma na vunegna Jisas ke pukuni leghua kori vido ke papara, a God ke eia imanea eigna keda naba na heragna na havi ke teo na govugna tadia arahai gougovu kena leghua. ¹⁰ Kori puhi iaani a God ke vahia a Jisas eigna keda pukuni naghoi pris vaghagna a Melkisedek.

Nidia Na Vaututuni Mara Hibru Ke Boi Heta

¹¹ Sethe mua na fata kiti tangomana na veleghamugna eigna na puhi a God ke vahia a Jisas eigna keda pris vaghagna a Melkisedek, kari e vahotha na unuhiagna vanighamua eigna ikeagaieni ighamu oti boi magnahaghinia kotida vaovarongo itamami. ¹² Sethe ghohi na maghavu koti vaututuni, me nabamiu ghohi ighamu kotida velepuhira arahai tavogha. Keana na hava ke tutuni, e naba arahai tavogha kedana ghoi velepuhighamu tagna na komi velepuhi ke malumu kori haghoregna a God! Ighamu oti vaghadia na komi meomeo kena talu susuu mua, moti boi naba mua na ghaniagna na vanga ke ngasi. ¹³ Ahai ke talu susu mua, imanea na meomeo vamua, me boi adoa mua na velepuhi eigna na komi puhi ke jino. ¹⁴ Keana ahai ke thaothadoghagna na komi velepuhi ke tahu, imanea ke vaghagna na tinoni puhi ke ghania na vanga ke ngasi. Imanea ke velepuhia ghehegna eigna keda reghivaughithatha na komi puhi ke toke ma na komi puhi ke dika, gi imanea keda leghua na komi puhi ke toke.

6

¹ Ati saghoi titiono hahalia vamua na komi velepuhi ke malumu eigna Kraiss, keana ati huju hadi atu tadia na komi velepuhi ke nabadia arahai ke heta nidia na vaututuni. Ighita ati rongovia ghohi na velepuhi bali taveti sania na komi puhi ke dika ke batua na tinoni kori thehe, ma na velepuhi eigna na vaututuniagna a God. Me boi toke gi katida titionora hahali. ² Vaghagna iangeni mua, ati saghoi titionora hahali na komi velepuhi iraani; na puhi kati siuvitabu, ma na tarai eidia na komi tinoni kori vido kati taboa na uludia, ma na sokara tabiru kori thehe, ma na fate a God keda eia itadia na komi tinoni kori vagougovui dani. ³ Keana gi keda lubatighita a God, ati huju hadi atu tagna na komi velepuhi ke nabadia arahai ke heta nidia na vaututuni.

⁴⁻⁶ Ighita katida huju hadi atu tagna na komi velepuhi ke tahu, eigna gi katida boi eia iangeni, kenughua e dika puala itada. Iangeni e tutuni eigna arahai kena siriuhaghinia a Kraiss leghugna nigna na raraha ke laema kori havidia, imarea boi tangomana kedana ghoi tabiru tagna a God. I hau, imarea kena adoa na komi fata ke toke ke hera a God kori havidia ke mathangani, ma na Tarunga ke Tabu ke mono duadia. Imarea kena reghia na haghoregna a God ke toke vano, mena adoa kori havidia na mana nigna na maramagna mathangani keda mai. Aarahai kena adoa na komi fata ke toke irangeni, kari ena taveti sania a Kraiss, imarea boi tangomana nidia kedana ghoi tughuhehe. Eigna na hava kena eia vaghagna vamua imarea kena ghoi tupipuhia a Kraiss kori ghaibabala, mena vamamoa imanea kori matadia na komi tinoni.

⁷ Kekeha tinoni kena vaghagna na vidoi thepa ke horu na uha itagna. Na komi fata kena joua itagna ke sethe na sagharodia ke hathera arahai kena joura. A God ke vatoeka na vidoi thepa iangeni. ⁸ Keana kekeha tinoni kena vaghagna na vidoi thepa ke sethe na buburu ke dika ma na kuji itagna. Teo sa fata ke toke ke au mai tagna na vidoi thepa iangeni. Na mane ke tonogna keda haghore leghua, mi kori vagovugna imanea keda pughulia.

⁹ Ara kulagu ku dothovighamu, toke kiti haghore vaghagna iangeni itamiu, ighami iti vaututunia na komi fata ke toke ke tateli aua a God ke vahavighamu ke mono kori havimiu. ¹⁰ God ke eia na hava ke jino hahali. Mi manea teo keda havaghinia na agutu koti eia vania, ma na dotho koti tatelia vania kori vido koti hathera nigna na komi tinoni. Ighamu koti eia iangeni i hau moti talu eia mua ikeagaieni. ¹¹ Ighami kiti magnahaghinighamua gougovu kotida talu heta kori eiagna iangeni moti ghieghilei thehe. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida hatia na komi fata ke toke koti vaututunia a

* **5:6** “Melkisedek” Reghia na titiono eigna Melkisedek kori mi kori Kori vido a God ke velea a Jisas na pris vaghagna a Melkisedek, imanea ke tateli aua a Jisas na pris ke pukuni toke me tavogha tadia na komi pris nidia mara jiu i hau.

God keda heghamu. ¹² Ighami iti bosì magnahaghinighamu kotida toali na agutu. Kari oti leghua na puhidia arahai kena vaututunia a God mena boi gina kori vido kena pitua na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea itadia.

Na Taluhaghore Nigna A God Keda Tate Mai Tutuni

¹³ Kori vido a God ke eia na taluhaghore tagna a Ebrahim i hau, imanea ke jijighi keda eia na hava ke taluhaghorea. Kari na vunegna e teo ahai ke nagho vano itagna, a God ke jijighi kori ahagna ghehegna. ¹⁴ Me velea, "Inau ku taluhaghorea kuda vatokeghe mu vasethea na vinahuhumu." ¹⁵ Leghugna iangeni a Ebrahim ke pitu me boi gina. Govu gi imanea ke hatia na komi fata a God ke taluhaghorea itagna.

¹⁶ Kori vido na komi tinoni kena eia na taluhaghore, imarea kena ado jijighi kori ahagna ahai ke nagho vano itadia. Na puhi iaani ke vasotora na komi rihu haohaghore eigna imarea kena ado ahai ke eia na fata iaani ke eia na jijighi keda eia na hava ke taluhaghorea. ¹⁷ God ke magnahaghinira arahai kedana hatia na hava ke taluhaghorea eigna kedana ado imanea keda boi tughua na ghaghanagna. Iangeni na vunegna imanea ke jijighi kori ahagna kori vido ke eia na taluhaghore iangeni. ¹⁸ God ke eia na taluhaghore me jijighi kori ahagna. E rua na fata iaani teo keda tughu, eigna a God ke boi tangomana na piapilau. Ma God ke eira bali vaheta na ghaghanada ighita kati mai itagna eigna keda vahavighita. E rua na fata iangeni ke vahetaghita eigna katida vaututunia a God keda eia hahalia na komi fata ke taluhaghorea. ¹⁹ Ma nida na vaututuni iangeni ke vaghagna na pinitigna na havida, me teo keda riu tagna ke mono. Ighita kati ado nida na vaututuni iangeni keda mono ngasi eigna ke piniti tagna na vido ke tabu ke mono a God. ²⁰ Ingengeni a Jisas ke kidi haghe ghohi bali thevu itada. Ikegaieni, imanea na nida na pukuni naghoi pris vaghagna a Melkisedek, mi imanea keda pris ke hau me hau.

7

Na Pris A Melkisedek Ke Nagho Vano Tagna A Ebrahim

¹⁻³ Melkisedek na king gna na meleha kena kiloagna Salem, mi imanea sina pris nigna a God ke haluhadi puala. Na ghaghanagna na ahagna, "Na king ke vunaghi kori puhi ke jino." Mi manea "Na king gna na soleana" eigna na ghaghana ikoragna Salem, "na soleana." Tadia na komi Rioriso ke Tabu imarea kena boi riso horua sa fata eigna a tamagna ba idogna a Melkisedek, ba arahai na komi tinoni kori vikegna. Mena boi risoa horu ingiha imanea ke havi mai me ingiha ke thehe. Vaghagna imanea ke teo na turughugna me teo na vagovugna. Na vunegna iangeni a Melkisedek ke vaghagna a Dathegna God, mi imanea keda pris ke hau me hau.

Sina maghavu i hau a Ebrahim ke rihura vati na king me heta pungusira. Kori vido imanea ke taetaveti tabiru kori melehagna, a Melkisedek ke pada kori hangana me vatokea. Ma Ebrahim ke hea a Melkisedek na vasalaghegna na komi fata ke hatia tadia mara ke rihura.

⁴ A Ebrahim a hutuda ighita kati pukuni ghaghana bohea. Kari ighita tangomana katida reghivaughithatha a Melkisedek na mane ke nagho vano itagna, eigna Ebrahim ke hea a Melkisedek na vasalaghegna na komi fata gougovu ke hatia tadia mara ke rihura. ⁵ Ighita gougovu ati ado nida na komi pris ighita mara Jiu, imarea gougovu kena au mai kori vikegna a Livai. Ma na komi Vetula nigna a Moses kena velea imarea bali hatia na vasalaghegna na komi fata gougovu kena tonogna na komi tinonidia Israel. Toke na komi pris ma na komi tinonidia Israel kena havi mai gougovu kori vikegna a Ebrahim, na komi pris kedana eia na puhi iangeni. ⁶ Toke a Melkisedek ke boi havi mai kori vikegna a Livai, imanea ke hatia tagna Ebrahim na vasalaghegna nigna na komi fata. Ighita kati toatogha a Ebrahim ke nagho vano, eigna God ke eia nigna na taluhaghore itagna. Keana Melkisedek ke nagho vano itagna Ebrahim eigna Melkisedek ke vatokea a Ebrahim. ⁷ Mi ighita kati ado, ahai ke vatokea sa tinoni tavogha, iangeni imanea ke nagho vano.

⁸ Na komi pris kena hatia na vasalaghegna na komi fata kena tonogna na komi tinoni, imarea na tinoni kedana thehe vamua. Keana a Melkisedek ke hatia na vasalaghegna na komi fata nigna Ebrahim, na komi Rioriso ke Tabu kena boi velea imanea ke thehe.

⁹ Tutuni, a Melkisedek ke nagho vano tagna a Ebrahim. Mi ighita kati tangomana na veleagna, kori vido a Ebrahim ke hea Melkisedek na vasalaghegna nigna na komi fata, vaghagna a Livai ma na komi pris kena havi mai kori vikegna, imarea kena hea a Melkisedek na komi fata irangeni. ¹⁰ Ighita tangomana katida veleagna iangeni eigna, toke a Livai ke boi havi mua kori vido a Melkisedek ke pada a Ebrahim, vaghagna a Livai ke mono ghohi kori ghaghagubugna a Ebrahim eigna imanea ke havi mai kori vikegna leghugna iangeni.

A Jisas Na Pris A God Ke Vahia Me Tavogha Tadia Na Komi Pris I Hau

¹¹ Toke na komi vetula nigna a Moses kena velea na komi pris gougovu kedana au mai kori vikegna a Livai, na komi pris irangeni kena boi tangomana nida na pukuni vajinoragna na komi tinoni kori matagna a God. Na vunegna iangeni, a God ke vetula maia sina pris ke tavogha, na pris ke vaghagna a Melkisedek. Mi manea ke boi vaghagna na pukuni naghoi pris a Eron, ke havi mai kori vikegna a Livai. ¹² Na vunegna ke tughu na puhi bali vahiragna na komi pris, na komi vetula ke titionoa na puhi iangeni keda tughu mua. ¹³ Na komi vetula keda tughu eigna nida a Lod kiti titionoa ke boi havi mai kori vikegna a Livai. Turughu i hau me mai, teo ahai kori vikegna a Lod ke pris ke agutu kori olta. ¹⁴ Ighita gougovu kati adoa nida a Lod ke au mai kori vikegna a Jiuda, keana kori vido a Moses ke titiono eigna na komi pris, imanea ke boi velea sa fata eigna na vikegna a Jiuda.

¹⁵ Ikeagaieni e boi vahotha na reghiagna na puhi ke tughu bali vahira na komi pris, eigna na pris ke tavogha ke vaghagna a Melkisedek ke mai ghohi. ¹⁶ Mi manea ke boi na pris leghuagna na komi vetula kena velea mara kori vikegna a Livai vamua kedana pris. Teo. Imanea ke pris eigna na havigna ke mana puala teo keda govu. ¹⁷ Iangeni e tutuni eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

“Ighoe na pris vaghagna a Melkisedek,
mi ighoe koda pris thovohaliu.”

¹⁸ A God ke vateoa ghohi na vetula bali vahira na komi pris eigna ke lae me boi hatheghita. ¹⁹ Iangeni e tutuni eigna na komi vetula nigna a Moses ke boi tangomana na vajinoghita kati matagna a God. Keana ikeagaieni a God ke tateli vanighita sina puhi ke tavogha bali mono jino kori matagna, mi ighita kati tangomana na vaututuniagna iangeni. Na puhi iangeni e toke vano tagna na leghuagna na komi vetula nigna Moses eigna ke hatighita atu eigna katida mono gharania a God.

²⁰⁻²¹ Ma God ke jijighi kori vido ke tateli aua na puhi tavogha iaani. Kori vido a God ke vahia a Jisas eigna keda pris, imanea ke jijighi me titiono vaghagna iaani,

“Inau a Lod God ku taluhaghorea,
ighoe koda pris thovohaliu.
Me teo kuda tughua na ghaghanagu.”

Keana kori vido ke vahira mara mane kori vikegna a Livai eigna kedana pris, God ke boi eia sa taluhaghore itadia. ²² Na jijighi ke eia a God ke tateli vanighita a Jisas ke kaputi ngasia na taluhaghore haehathe* mathangani a God ke eia itada. Ma na taluhaghore haehathe iaani ke toke vano tagna na taluhaghore haehathe haulaghi a God ke eia itadia na komi tinoni Jiu i hau.

²³⁻²⁴ Turughu i hau me mai, na komi pris kori vikegna a Livai kena sethe, eigna kori vido sikei itadia ke thehe, sina mane mua keda tughua. Keana na vunegna a Jisas ke havi thovohaliu, imanea keda pris ke hau me hau. Iangeni sina fata mua ke tatelia na taluhaghore haehathe ke mathangani ke nagho vano tagna na taluhaghore haehathe haulaghi. ²⁵ Jisas ke tangomana na vahaviragna arahai gougovu kena mai tagna a God eigna na hava ke eia. Imanea ke tangomana na vahaviragna eigna ke havi thovohaliu bali kaea a God eigna keda hathera.

²⁶ A Jisas na pukuni naghoi pris ke naba keda hatheghita eigna imanea ke tabu, me pukuni jino, me boi eia sa koakoa. Mi ikeagaieni imanea ke mono tavogha itada ighita na komi tinoni koakoa, ma a God ke vahaihada vanao tadia na komi fata gougovu i popo. ²⁷ Na komi pukuni naghoi pris kori vikegna a Livai kena eia na komi havughaghi leuleghu dani. Imarea kena kidi eia na havughaghi eigna na paluhadia ghehedea, gi ena eia na komi havughaghi eigna na paluhadia na komi tinoni. Keana e teo sa vunegna a Jisas keda eia vaghadia imarea kena eia, eigna imanea ke lubatia na tonogna ghehegna vaghagna na havughaghi, mi imanea ke sina horu eiagna bali hati aua na paluhadia na komi tinoni kena mono turughu i hau me jufu kori vagovugna. ²⁸ Kori vido imarea kena vahira na komi pris leghuagna na komi vetula nigna a Moses, na komi pris irangeni, na tinoni kena lae vamua. Keana leghugna ke mai na komi vetula nigna Moses, a God ke eia na taluhaghore tagna a Dathegna eigna keda pukuni naghoi pris. Mi manea keda pukuni jino kori agutu iangeni hahali.

* 7:22 “taluhaghore haehathe” Reghia kori Diksonari

8

Jisas Nida Na Pukuni Naghoi Pris

¹ Na fata ke hutu koragna na komi fata kiti titionoa irangeni, ighita e mono nida na pukuni naghoi pris ke nohe kori thevu madothogna na sapei vunaghi nigna a God i popo.

² Ingengeni imanea ke agutu tagna na vido ke tabu puala, iangeni na pukuni vathe ke tabu ke sokaraghinia a God, boi na komi tinoni.

³ Ighita kati adoa ghohi na agutu nidia na komi pukuni naghoi pris, bali hea na komi sosoni a God, mena eia mua na komi havughaghi itagna. Na vunegna iangeni, e naba nida na pukuni naghoi pris, a Jisas, keda mono nigna na fata bali hea God. ⁴ Gi imanea keda mono kori maramagna, boi tangomana keda pris eigna na komi pris ke sethe kori vikegna a Livai kena kidi mono ghohi bali hea na komi sosoni a God leghuagna na komi vetula nigna a Moses. ⁵ Nidia na agutu kena eia kori maramagna vaghagna na totohgalegna na hava ke pukuni tutuni i popo. Ighita kati adoa iaani ke tutuni eigna kori vido a Moses ke kaikaliti bali agutua na vathe tapole ke tabu, a God ke haghore heta itagna vaghagna iaani, "O dodoro toetoke eigna koda agutua leghua na totohgale ku tuhu vanigho kori suasupa." ⁶ Keana na agutu nigna na pris a God ke vahia a Jisas eigna keda eia, iangeni ke nagho vano tagna na agutu kena eia na komi pris kori maramagna. Ma na taluhaghore haehathe ke mathangani a Jisas ke hatia tagna a God vanira nigna na komi tinoni ke toke vano tagna na taluhaghore haehathe haulaghi. Iangeni e tutuni eigna na komi fata ke taluhaghorea na taluhaghore haehathe ke mathangani e toke vano tagna na komi fata ke taluhaghorea na taluhaghore haehathe haulaghi.

⁷ Gi keda boi hahi sa fata tagna na taluhaghore haehathe haulaghi, teo sa vunegna a God keda eia na taluhaghore haehathe ke mathangani. ⁸ Keana a God ke reghia ke boi pukuni toke me titiono vaghagna iaani,

"Inau a Lod ku veleghamu, tagna na maghavu keda mai inau kuda eia na taluhaghore haehathe ke mathangani itadia na komi tinonidia Israel mi tadia mua na komi tinonidia Jiuda.

⁹ Na taluhaghore iangeni keda boi vaghagna na taluhaghore haehathe haulaghi ku eia tadia ara hutudia, kori vido ku hathera mu batura au i Ijip.

Na taluhaghore haehathe ke mathangani keda tavogha, eigna ara hutudia kena boi leghua na taluhaghore haehathe haulaghi ku eia tadia. Ma na vunegna iangeni, inau ku taveti sanira.

¹⁰ Na taluhaghore haehathe ke mathangani kuda eia itadia na komi tinonidia Israel tagna na maghavu keda mai iangeni keda vaghagna iaani: Inau kuda boa na komi nigua na vetula kori ghaghanadia, mu risora kori hehedia.

Inau kuda nidia na God, mi imarea kedana nigua na komi tinoni.

¹¹ Kori maghavu iangeni, teo ahai itadia keda velepuhira na komi tinoni kori melehagna, ba na komi tinoni kori vikegna eigna kedana adoa a Lod God, eigna imarea kedana adou ghohi inau. Iangeni keda tutuni eidia imarea gougovu kena hai tinoni ma na komi tinoni kena nagho.

¹² Inau kuda talutavogha na komi fata ke dika kena eia, mu kuda boi ghohi togha mua na komi paluhadia."

¹³ Kori vido a God ke velea na taluhaghore haehathe iaani ke mathangani, imanea ke tatelia na taluhaghore ke eia i hau ke haulaghi ghohi. Mi ghita kati adoa na hava ke haulaghi me haga dika, kenughua e teo ghohi.

9

Na Komi Vetula Haulaghi Eigna Na Maimanihihagna a God

¹ Koragna na taluhaghore haehathe haulaghi kekeha vetula ke mono eigna na puhi bali maimanihihia God kedana leghua na komi tinonidia Israel. Ma God ke velera eigna kedana agutua na vathe tapole eigna keda mono na vido ke tabu kori maramagna bali maimanihihia imanea. ² Koragna na vathe tapole ke tabu iangeni, e rua na choghogna. Sikei na chogho kena kiloagna "na Vido ke Tabu." Kori chogho iaani ke mono na bali

noenohegna na lui ma na tevo. Popogna na tevo iangeni, imarea kena boa na komi bred ke tabu.

³ Na varuai chogho ke mono leghugna na pohe tavotha kena savera mena kiloagna “na Vido ke Tabu Puala.” ⁴ Kori varuai chogho iangeni, imarea kena boa na olta kena agutua kori gol bali pughulia na ghaighubagha itagna. Ingengeni na Boks gna na Taluhaghore Haehathe ke mono mua. Imarea kena vathanguagna na gol kililia na boks iangeni. Koragna na boks iangeni e tolu na fata ke mono. Ke nagho, na botolo kena agutua kori gol ke mono sina vidoi vanga kena kiloagna, “mana.”* Varuagna na fata ke mono ikoragna, nigra na supa a Eron ke vusu i hau.† Vatolugna, e rua na ghahira ke lalava a God ke risora e salaghe na vetula itadia. ⁵ Na bilakigna na boks iaani, imarea kena kiloagna na vido bali hati aua na paluhadia na komi tinoni. Popogna na bilakigna e rua na ngunguju ke mono, na dodorodia ke vaghagna na thagi enjel kena kiloagna “cherubim.” E rua na cherubim koro mono bali tateli aua a God ke mono kori vido iangeni. Ma na vuludia ke vatara popogna na bilakigna na boks iangeni. Sethe mua na fata kiti tangomana na titionoagna vanighamu eidia na komi fata irangeni, keana ikeagaieni ighami kitida boi eia.

⁶ Leghugna imarea kena boa na komi fata irangeni tagna bali monodia kori vathe tapole ke tabu, na komi pris kena vano haghe tagna na vasikeigna na chogho leuleghu dani bali eia nidia na agutu. ⁷ Keana kori varuagna na chogho ke tabu puala, na pukuni naghoi pris vamua ke tangomana na vano haghe ngengeni. Mi imanea, sikei vamua na vano haghegna koragna sina vinogha. Kori vido imanea ke vano haghe, imanea ke hatia hahali na ghaughabuagna na fata kaukagu. Me havughaghia na ghaughabua iangeni tagna a God eigna na paluhagna ghehegna ma na komi paluha kena eia na komi tinoni kari ena boi adoa iangeni na koakoa.

⁸ Kori vetula bali vano haghe ngengeni, na Tarunga ke Tabu ke tateli aua na puhi bali haghe kori Vido ke Pukuni Tabu Puala i popo ke boi hangavia tadia na komi tinoni kori vido kena talu maimanihihia a God koragna na vathe tapole ke tabu. ⁹ Na komi fata irangeni bali tatelia vanighita ighita na komi tinoni kati mono ikeagaieni, na komi sosoni ma na komi havughaghi kena eia na komi tinoni tagna God, irangeni kena boi tangomana na vararaha na hehedia. ¹⁰ Iangeni e tutuni eigna na komi vetula irangeni eigna vamua na vanga, ma na kou, mi kekeha puhi bali vararaha na tonodia. Na komi vetula irangeni, na komi vetulagna na tono vamua, ma God ke eira bali mono vamua me ghieghilei mai na puhi mathangani.

A Krai Ghehegna Na Pukuni Havughaghi Bali Hatia Aua Na Paluhada

¹¹ Keana a Krai ke mai ghohi, mi imanea nida na pukuni naghoi pris ke hati maia na komi fata ke toke ke mono kori havida. Imanea ke vano haghe tagna na pukuni vido ke tabu ke toke vano tagna na vathe tapole. Ma na pukuni vido ke tabu iangeni, na komi tinoni kena boi agutua me boi na fatagna na maramagna iaani. ¹² Krai ke sina horui haghegna vamua tagna na pukuni vido ke tabu iangeni. Imanea ke boi hatia na ghaughabuagna na got ba na dathei kau bali eia nigra na havughaghi tagna God. Teo. Imanea ke hatia na ghaughabuagna ghehegna, mi tagna na ghaughabuagna imanea ke vamamaluhaghita tagna na koakoa ke hau me hau.

¹³ Na komi vetula nigra a Moses kena velea arahai kena boi leghua na komi vetula, imarea kena garu kori matagna a God. Keana na komi vetula kena velea mua na komi pris kedana hatia na ghaughabuagna na got ma na kau mane, ma na pidaravugna na dathei kau kena havughaghia, mena purisia vano kori tonodia arahai kena koakoa. Gi na tonodia kena ghoi raraha kori matagna a God. ¹⁴ Keana na ghaughabuagna a Krai ke heta vano tagna iangeni! Kori mana nigra na Tarunga ke Tabu ke mono thovohaliu, Krai ke lubatia na havigna ghehegna tagna a God vaghagna na havughaghi ke pukuni jino. Ma na ghaughabuagna ke vararaha na hehedia tadia na komi puhi ke dika kati eia ke batughita kori thehe. Kori vido ke raraha na hehedia, ighita tangomana katida agutu vania a God ke havi.

¹⁵ Krai ke thehe bali hati aua na paluhadia me vamamaluhara arahai kena eia na koakoa kori vido kena talu mono mua saragna na taluhaghore haehathe haulaghi. Na vunegna a Krai ke thehe eida ighita, a God ke eia imanea eigna keda hatia maia na taluhaghore haehathe ke mathangani tadia na komi tinoni, eigna arahai a God ke vahira,

* **9:4** “mana” Koragna e rua tutughu na vinogha mara i Israel kena mono kori meleha ke gou, God ke hera sina thagi vanga kena kiloagna “mana” kori haghoredia. Na ghaghana koragna “mana,” “na hava iaani na?” Iangeni na huahuati kena eia mara Israel kori vido kena kidi reghia. Na mana na vanga ke iso me pura me mugna. Leuleghu vevughei na mana ke mono kori thepa. Reghia † **9:4** Reghia

imarea kedana hatia na komi fata ke a God ke taluhaghorea itadia. Ma na komi fata irangeni keda mono thovohaliu.

¹⁶⁻¹⁷ Gi sina tinoni keda risoa na taluhaghore bali tateli aua arahai imanea ke magnahaghinira kedana hatia nigra na komi fata leghugna keda thehe, arahai imanea ke taluhaghorea itadia boi tangomana nidia kedana hatia nigra na komi fata kori vido imanea ke talu havi mua. Imarea kedana tangomana na hatiagna nigra na komi fata leghugna vamua imanea keda thehe. ¹⁸ Vaghagna vamua iangeni na taluhaghore haehathe haulaghi. Na taluhaghore iangeni ke mono na mana itagna leghugna vamua na fata kaukagu ke thehe. ¹⁹ Kori turughugna na taluhaghore haehathe haulaghi, a Moses ke kidi titiono aua tadia na komi tinoni na komi vetula gougovu nigra a God. Gi imanea ke hatia na ghaughabuadia na komi dathei kau ma na komi got me vajotha duai bea. Govu, gi e hatia kekeha ototogna na ghai iso kena kiloagna "hisop," me tari haidura tagna sina vidoi pohe ke mela kena agutua kori sesehugno na sip. Gi imanea ke vagnubura kori ghaughabua me purisia tagna na pepa viviloho ke mono na komi vetula, mi tadia mua na komi tinoni gougovu. ²⁰ Leghugna iangeni a Moses ke velea, "Na ghaughabua iaani ke kaputi ngasia na taluhaghore haehathe a God ke eia itamiu me veleghamu eigna kotida leghua." ²¹ Vaghagna vamua iangeni, a Moses ke purisia mua na ghaughabua tagna na vathe tapole ke tabu ma na komi fata gougovu ikoragna na komi pris kena ado agutu itadia kori maimanihigha a God. ²² Na komi vetula kena velea, da haga na komi fata gougovu imarea kedana purisia na ghaughabua itadia bali vararahara. Gi keda boi salala na ghaughabua, a God keda boi talutavogha na paluhadia na komi tinoni.

²³ Iangeni na vunegna imarea kena vararaha na vathe tapole ma na komi fata ikoragna tagna na ghaughabuadia na komi fata kaukagu kena havughaghira. Keana na komi fata kiti titinoa irangeni, na totoghalegna vamua na komi fata ke mono i popo. Ma na komi fata i popo ke pukuni tutuni teo kedana mono raraha gi keda boi mono na havughaghi ke nagho vano tadia na komi havughaghi irangeni. ²⁴ Iangeni na vunegna a Krai ke hadi i popo me mono ngengeni duagna a God bali hatheghita. Krai ke boi vano haghe tagna na vido ke tabu ke agutua na komi tinoni, eigna na vido ke tabu iangeni, na totoghalegna vamua na pukuni vido ke tabu i popo. ²⁵ Mi manea ke boi hadi i popo eigna keda sethe na lubatiagna na havigna vaghagna na havughaghi tagna a God. Teo! Krai ke sikei vamua na horui eiagna na pukuni havughaghi iangeni. Hee, imanea ke boi eia vaghagna ke eia na pukuni naghoi pris ke vano haghe kori vido ke tabu puala leuleghu vinogha bali havughaghi na komi fata kaukagu. ²⁶ Gi a Krai keda lubatia na havigna leuleghu vinogha, da imanea sethe ghohi na theheagna, turughu kori vavuhagna na maramagna me jufu mai ikeagaieni. Kari e boi ai! Tadia na komi dani iraani gi e govu na maramagna, imanea ke sikei vamua na maiagna bali hati aua na paluhadia na komi tinoni kori lubatiagna ghehegna vaghagna na havughaghi.

²⁷ Na komi tinoni e sikei vamua na theheadia. Govu gi a God ke fatera. ²⁸ Vaghagna mua iangeni, Krai ke sina horui theheagna vamua vaghagna na havughaghi bali hati aua na paluhadia na komi tinoni ke sethe. Imanea keda ghohi tabiru mai, keana bosu bali ghohi thehe eigna na komi paluhada. Teo! Imanea keda vahavira arahai kena pitua na maiagna me hera na havi ke teo na govugna.

10

A Krai Ke Sina Horui Lubatiagna Vamua Vaghagna Na Havughaghi

¹ Na komi vetula nigra Moses, na totoghalegna vamua na komi fata ke toke keda mai. Na komi vetula iraani boi na fata ke pukuni tutuni eigna na komi havughaghi kena ado eia hahalia leuleghu vinogha boi tangomana keda pukuni vararahara kori matagna a God arahai kena mai bali maimanihigha. ² Gi na komi havughaghi keda tangomana na pukuni vararahagna, imarea kedana soto ghohi na eiragna, eigna imarea kedana pukuni mono jino thovohaliu me teo kedana talu mono dikahehe eigna na koakoa kena eia. ³ Keana e boi ai. Kori vido na komi tinoni kena eia na komi havughaghi leuleghu vinogha, imarea kena togha tabirua na komi paluhadia, ⁴ eigna na ghaughabuadia na komi kau ma na komi got ke boi tangomana na hati auagna na koakoa.

⁵ Na vunegna iangeni, kori vido a Krai ke mai kori maramagna, imanea ke veleagna a God vaghagna iaani,

"Ighoe ko boi magnahaghinia imarea kedana eia na komi havughaghi ma na komi sosoni itamua.

Keana ighoe ko heu na tono eigna kuda leghugho.

⁶ Ighoe ko boi totogo eidia na komi fata kaukagu kena pughulia kori olta, ba na komi sosoni kena eia itamua bali hati aua na paluhadia.

⁷ Gi inau ku velegho, 'Ighoe nigua God, inau ku mai bali leghua nimua na vanohehe, vaghagna vamua imarea kena risoa eigu inau tadia na komi Rioriso ke Tabu.' "

⁸ Na komi vetula nigna Moses ke velea imarea kedana eia na komi havughaghi ma na komi sosoni tagna God. Gi keda ai, ehava gi a Kraiss ke velegna God vaghagna iaani, "Ighoe ko boi magnahaghinia imarea kedana eia na komi havughaghi ma na komi sosoni itamua. Ighoe ko boi totogo eidia na komi fata kaukagu kena pughulia kori olta, ba na komi sosoni kena eia itamua bali hati aua na paluhadia." ⁹ Kraiss ke velea iangeni eigna imanea ke vateo na taluhaghore haehathe haulaghi me tughua tagna na taluhaghore haehathe ke mathangani. Iangeni na vunegna imanea ke velea mua, "Inau ku mai bali leghua nimua na vanohehe." ¹⁰ A Jisas Kraiss ke leghua nigna na vanohehe a God kori vido ke lubatia na tonogna eigna keda eia sikei vamua na theheagna vaghagna na havughaghi. Ma na hava ke eia iangeni ke eighita eigna katida nigna na komi tinoni tabu a God.

¹¹ Kori vido na komi pris kena leghua na taluhaghore haehathe haulaghi, imarea kena sokara naghogna na olta leuleghu dani mena eia na komi havughaghi. Keana na komi havughaghi irangeni kena boi tangomana na hati auagna na koakoa. ¹² Keana a Kraiss ke eia sikei vamua na havughaghi, ma na havughaghi iaani ke mono nigna na mana thovohaliu bali hatia aua na koakoa. Leghugna ke eia iangeni, imanea ke nohe kori madothogna a God. ¹³ Mi manea ke talu mono mua ngengeni me pitua na maghavu a God keda boa horua nigna na komi thevuioka i thepa eigna keda vunaghi pungusira. ¹⁴ Tagna sikei vamua na havughaghi iangeni, a Kraiss ke pukuni vajinora thovohaliu arahai a God ke eira eigna kedana nigna na komi tinoni tabu.

¹⁵ Ma na Tarunga ke Tabu ke tatelia itada na komi fata irangeni ke tutuni, eigna imanea ke titiono vaghagna iaani,

¹⁶ "Inau a Lod ku velea, na taluhaghore haehathe ke mathangani kuda eia tadia nigua na komi tinoni tagna na maghavu keda mai iangeni keda vaghagna iaani: Inau kuda boa na komi nigua na vetula kori hehedia, mu risora kori ghaghanadia."

¹⁷ Gi e velea mua,

"Inau kuda boi ghoi togha mua na paluhadia ma na komi puhi ke dika kena eia."

¹⁸ Kori vido a God ke talutavogha ghohi na komi koakoa, e teo sa vunegna imarea kedana eia mua na komi havughaghi bali hati aua na komi koakoa irangeni.

Tatango Ngasi Tagna Na Taluhaghore Nigna God

¹⁹ Ara kulagu kiloau, na vunegna na ghaughabuagna Kraiss ke salala eida ighita, ighita kati mamaluha na atu tagna God kori pukuni vido ke tabu puala. ²⁰ Koragna na vathe tapole ke tabu i hau, na pohe tavotha ke peotia na vido ke tabu puala. Keana tada ighita, teo sa fata ke peotia na pukuni vido ke tabu puala, eigna na puhi mathangani bali atu tagna a God ke mono ghohi. Ma Jisas ghehegna ke havi thovohaliu, imanea ke hangavia vanighita na puhi mathangani iangeni kori thehe ke eia kori ghaibabala.

²¹⁻²² Mati atu tagna a God kori hehedia ke jino, mi kori nida na vaututuni ke tutuni, eigna a Jisas nida na pris ke thaba ke vunaghi pungusira na komi tinoni nigna a God. Ighita kati tangomana na atu tagna a God eigna na ghaughabuagna a Kraiss ke vararaha na hehedia, ma na bea ke gnaghura ke vararaha na tonoda. ²³ Ighita kati tuturi aua ighita katida hatia na komi fata ke toke a God ke taluhaghore itada. Mati tatango ngasi kori nida na vaututuni katida hatia na komi fata irangeni. Mati saghoi ghaghana ruarua, eigna ighita kati adoa a God ke ei hahalia na hava ke taluhaghore. ²⁴ Mati toatogha na hava katida eia bali veivahetaghita eigna katida pukuni dothovira arahai tavogha, mati eia na komi tango ke toke. ²⁵ Kekeha tinoni kena toali na sakai haidu bali maimanihilia a God. Ati saghoi toali vaghagna iangeni, kari ati haidu mati veihatheghi eigna katida sokara ngasi, eigna na maghavu keda tabiru mai a Lod ke gharani ghohi.

²⁶ Gi katida talu magnahaghinia nida mua na koakoa mati eia mua na komi puhi ke dika leghugna kati thaothadoghagna ghohi na velepuhi ke tutuni eigna a Kraiss, e

teo sa havughaghi mua ke mono bali hati aua na komi koakoa irangeni. ²⁷ Gi keda ai, ighita katida pitua duai mataghu na fate a God keda eia itada ma na vaparaghitagna tagna na joto hutu keda ghani govura nigna na komi thevuioka. ²⁸ Ighamu koti adoa ghohi kori vido ahai ke boigna na leghuagna na komi vetula nigna Moses, kari rua ba tolu na tinoni kena velea e tutuni imanea ke boi leghura, imarea kena boi rarovia na tinoni iangeni, mena vathehea. ²⁹ Gi keda ai, na hava keda padara arahai kena pukuni vahouhorua a Dathegna a God na? Na papara ke tahu vano keda padara. Imarea kena boi ghaghana bohea na ghaughabuagna a Krai ke kaputi ngasia na taluhaghore haehathe ke mathangani me vararahara kori koakoa. Mi marea kena vadiadikala na Tarunga ke Tabu ke tatelia nigna na dotho a God itada. ³⁰ Nidia na papara keda tahu vano eigna ighita kati adoa a God ke velea iaani,

“Inau hiri kuda vaparara arahai kena eia na komi fata ke dika.
Inau kuda tughu tabirua na hava kena eia.”

Mi imanea ke velea mua,

“Inau a Lod God kuda fatera komi nigua na tinoni.”

³¹ Ati reiregghi toke ighita eigna kenughua e dika vano tadia arahai a God ke havi keda vaparara.

³² Oti saghoi havaghinia na komi fata ke padaghamu tadia na komi dani leghugna koti kidi vaututunia na Rorongo ke Toke. Ighamu koti pukuni papara puala kori havimiu eigna koti vaututuni, keana ighamu koti sokara ngasi vamua. ³³ Kekeha maghavu imarea kena titiono diadikalaghamu mena vaparaghamu kori matadia na komi tinoni. Mi kekeha maghavu ighamu koti hathera arahai tavogha imarea kena vaparara mua. ³⁴ Ighamu koti rarovira moti hathera arahai kena bora haghe kori vathe tatari. Mi kori vido na komi tinoni kena hati aua itamiu na komi fata koti tonogna, ighamu koti mono totogo vamua, eigna ighamu koti adoa kotida hatia na komi fata ke toke vano keda talu mono thovohaliu.

³⁵ Oti talu tatango ngasi tagna nimiu na vaututuni tagna a God, eigna God keda hera arahai kena eia iangeni na taba ke hutu vano. ³⁶ Oti sokara ngasi eigna kotida talu eia mua na hava ke magnahaghinia a God. Mi ighamu kotida hatia na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea itamiu. ³⁷ Vaghagna iaani ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“Ahai ke kaikaliti bali mai,
boi hauhaugna mi imanea keda mai.
Imanea keda boi pitu mua.

³⁸ “Na tinoni ke vaututuni,
imanea ke jino kori matagu,
mi manea keda hatia na havi ke tutuni.”
Keana gi imanea keda jefe itagua,
inau kuda boi totogo itagna.”

³⁹ Keana ighita kati boi vaghadia arahai a God keda vaparara eigna kena jefe kori nidia na vaututuni. Teo! Ighita na komi tinoni katida vaututunia God mati ghieghilei hatia na havi ke teo na govugna.

11

Na Fata Ke Vatotogoa A God, Na Vaututuni Ke Heta

¹ Na hava na vaututuni na? Na vaututuni, na nida na toatogha ke heta gi a God keda heghita na komi fata kati rouronu eidia, ma na adoagna na komi fata kati boi tangomana na reghiagna ke tutuni. ² Ma na vunegna nidia na vaututuni ara hutuda ke heta vaghagna iangeni, a God ke totogo eidia.

³ Kori nida na vaututuni, ighita kati adoa a God ke vavuha na maramagna kori haghoregna. Mati adoa a God ke vavuha na komi fata kati reghia kori na hava kati boi tangomana na reghiagna.

⁴ Na vunegna a Ebol ke vaututunia God, imanea ke eia na havughaghi tagna a God ke toke vano tagna na sosoni ke eia a Kein.* Ma na vunegna nigna na vaututuni ke heta, a God ke vele aua a Ebol na mane jino me totogo eigna nigna na havughaghi.

* 11:4 Reghia Jenesis 4:1-5.

Toke a Ehol ke thehe ghohi i hau, ikeagaieni na titiono eigna nigna na vaututuni ke talu velepuhghita.

⁵ Na vunegna a Enok† ke vaututunia God, God ke hati hadia i popo kori vido ke havi mua eigna imanea keda boi thehe. Me teo ahai ke ghohi reghia kori maramagna eigna a God ke hati hadia. Gi a Enok ke hadi i popo, a God ke velea ke totego eigna imanea. ⁶ Arahai vamua kena vaututunia God kena tangomana na vatotogoagna. Arahai kena magnahaghinia kedana mai tagna God, imarea kedana vaututunia a God ke mono, mena vaututunia mua a God ke hera na taba itadia arahai kena pukuni magnahaghinia na vano itagna.

⁷ Na vunegna a Noa ke vaututunia God, imanea ke leghua kori vido a God ke vavotua eigna na komi fata keda tate mai ke boi reghia mua sa tinoni. Imanea ke agutua na vaka hutu bali vahavia nigna na tamadathe. Ma na vunegna ke vaututuni, a Noa ke tateli aua na komi tinoni kena havi kori vido iangeni kena dika, me naba a God keda vaparara. Ma na vunegna ke vaututuni, a God ke vajinoa imanea kori matagna.

⁸ Na vunegna a Ebrahim ke vaututunia a God, imanea ke leghua kori vido a God ke kiloa me veleagna eigna keda taveti au kori melhagna bali vano tagna na meleha tavogha ke taluhaghorea keda hea. Toke a Ebrahim ke boi adoa na meleha ke taveti vano itagna, imanea ke leghua vamua a God me vano. ⁹ Ma na vunegna ke vaututunia God, Ebrahim ke vano me mono kori meleha a God ke taluhaghorea keda hea, toke imanea ke tavogha tadia na komi tinonidia na meleha iangeni. Mi manea ke boi mono kori pukuni vathe, kari e mono kori vathe tapole vamua. Aisak a dathegna, ma Jakob a kukuagna, romara huju oro mono mua kori vathe tapole, toke a God ke taluhaghorea mua na meleha iangeni itadia. ¹⁰ A Ebrahim ke sasaa na mono vaghagna iangeni eigna imanea ke pitua na mono kori meleha keda mono thovohaliu. Na meleha iangeni, a God ke toatogha me agutua.

¹¹ Toke a Ebrahim ke kuele ghohi ma Sera ke kara, na vunegna a Ebrahim ke vaututuni, a God ke eia imanea eigna keda tangomana na boagna na gari tagna a Sera. Iaani e ai eigna a Ebrahim ke vaututunia a God keda ei hahalia na hava ke taluhaghorea. ¹² Toke a Ebrahim ke kuele puala me naba keda thehe, tagna sina mane vamua iaani ke au mai na komi vinahuhugna ke sethe vaghagna na komi vaitughu kori maaloa ke sethe. Imarea kena vaghagna na nahigha kori lilihi ke teo ahai ke tangomana na ijumiragna.

¹³ Na komi tinoni kiti titionora iraani kena vaututunia a God mena ghieghilei thehe. Keana kori vido kena talu havi mua kori maramagna, imarea kena boi hatia na komi fata ke taluhaghorea God itadia. Keana imarea kena reghivaughithatha kedana hatia tagna na maghavu keda mai mena totego. Mi imarea kena vele aua na maramagna iaani boi na pukuni melehadia mena mono eeni sina ghati vido iso vamua. ¹⁴ Arahai kena titiono vaghagna iangeni kena tateli aua na ghaghanadia ke heta bali vano itagna na meleha keda pukuni melehadia. ¹⁵ Gi kedana togha hahalia na meleha kena taveti au itagna, imarea tangomana na tabiru itagna. ¹⁶ Keana e teo! Imarea kena pukuni magnahaghinia kedana mono kori meleha ke toke vano tagna na meleha kena au itagna. Ma na pukuni melehadia ke mono i popo. Na vunegna iangeni, a God ke boi maomamo kori vido imarea kena vele aua imanea nidia na God. Ighita kati adoa iangeni eigna imanea ke agutua vanira na meleha i popo.

¹⁷⁻¹⁸ Na vunegna Ebrahim ke vaututunia God, imanea ke sasaa na vatheheagna a Aisak vaghagna na havughaghi kori vido a God ke pipilia nigna na vaututunia. God ke kidi eia ghohi na taluhaghore tagna a Ebrahim vaghagna iaani, "Na komi vinahuhumu ku taluhaghorea keda hegho kedana havi mai kori vikegna a Aisak." Toke keda ai huju, Ebrahim ke sasaa keda havughaghia sikei ghati pedai dathegna tagna God. ¹⁹ A Ebrahim ke vaututunia a God ke tangomana na vahavi tabiruragna arahai kena thehe, me vaghagna a Ebrahim ke hati tabirua a Aisak kori thehe.

²⁰ Na vunegna a Aisak ke vaututunia God, imanea ke vatokera e rua dathegna, Jakob ma Iso, me velera mua a God keda eia na komi fata ke toke vanira ivughei valiha.

²¹ Na vunegna a Jakob ke vaututunia God, kori vido ke kuele puala me haga thehe, imanea ke vatokera e rua kukuagna, e rua dathegna mane a Josep. Gi imanea ke ego vano kori nigna na supa me maimanihihia a God.

²² Na vunegna a Josep ke vaututunia God, kori vido ke gharani thehe, imanea ke vele aua a God keda batura au i Ijip na komi tinonidia Israel. Me velea mua imarea kedana hatia duadia na komi huligna kori vido kedana taveti au.

²³ Na vunegna a idogna ma tamagna Moses koro vaututunia God, iroira koro poloa a Moses koragna e tolu na vula leghugna ke havi mai. Iroira koro poloa eigna koro reghia

† 11:5 "Enok" Reghia Jenesis 5:18-24.

a Moses na gari meomeo ke ulaghagna puala. Iroira koro boi mataghu na huhughuagna na vetula ke boa na king bali vathehera na komi dathedia mane mara Jiu.

²⁴ Na vunegna a Moses ke vaututunia God, kori vido ke hutu hadi, imanea ke bosu magnahaghinia na komi tinoni kedana kiloagna a kukuagna na King gna i Ijip.[‡] ²⁵ Keana imanea ke toatogha keda sakai papara duadia na komi tinoni nigna God. Imanea ke adoa iangeni ke toke vano tagna na mono leghuagna na komi puhi ke dika ke vatotogora na komi tinoni sina ghati vido iso vamua. ²⁶ Moses ke toatogha gi imarea kedana vapara ghehegna vaghagna a Vahavi keda papara, iangeni ke toke vano tagna na hatiragna na komi fata ke sethe i Ijip. Imanea ke toatogha vaghagna iangeni eigna ke adoa a God keda hea na taba hutu.

²⁷ Na vunegna a Moses ke vaututunia God, imanea ke taveti au i Ijip me boi mataghunina na king ke dikatagna itagna. Imanea ke sokara ngasi me boi gina eigna ke dodoro vamua tagna a God kena boi tangamana na reghiagna sa tinoni. ²⁸ Na vunegna ke vaututuni, Moses ke turughu na Laulahugna na Thovoliungi vaghagna ke veleagna a God. Moses ke velera na komi tinonidia Israel eigna kedana havula na ghaughabuagna na dathei sip popogna na komi hagetha i vathedia eigna na enjel i thehe keda boi vathehera ara dathedia mane kamanagho.

²⁹ Na vunegna na komi tinonidia Israel kena vaututunia God, imarea kena taveti kori thepa ke mumuja kori vido kena hathavungia na Tahi Mela. Keana kori vido mara na soldia Ijip kena jufu ingengeni mena turughu hathavu, na tahi ke totho tabiru mena bilomo gougovu.

³⁰ Na vunegna na komi tinonidia Israel kena vaututunia God, e vitu na dani imarea kena taveti kililivia na meleha i Jeriko, ma na peogna na meleha iangeni kena agutua kori ghahira ke sikili horu me reo.

³¹ A Rehab na vaivine kikirase ke mono kori meleha iangeni i Jeriko. Na vunegna iia ke vaututunia God, iia ke kalitira kori vathegna e rua na mane kena vetulara polo vano mara Israel bali ado aua na meleha iangeni. Na vunegna a Rehab ke eia iangeni, mara Israel kena boi vathehera kori vido kena vathehera na komi tinonidia Jeriko kena huhughua God.

³² E sethe mua na fata ku tangamana na titionoagna, kari e naba ghohi. Kenughua da e teve puala gi kuda titionora a Gidion,[§] Barak,^{*} Samson,[†] Jefta,[‡] Deved, Samuel, ma na komi profet. ³³ Na vunegna imarea kena vaututunia God, imarea kena eia na komi fata ke hutu. Imarea kena rihura mena heta pungusira kekeha meleha kena vunaghi pungusira kekeha king, mena vunaghi pungusira na komi tinoni kori puhi ke jino, mena hatia na hava ke taluhaghorea a God itadia. Imarea kena bilakia na livodia na komi laion, ³⁴ mi kori vido na komi tinoni kena sonira vano kori joto, imarea kena boi juru. Toke nidia na komi thevuioka kena pipilia na vatheheragna kori ghau, imarea kena ghogho mena boi ngeso. Toke imarea kena lae, a God ke vahetara me hera na mana bali rihura na komi soldia nidia na komi meleha tavogha. ³⁵ Ma na koi vaivine kena hati tabirura ara dathedia kena thehe eigna a God ke vahavi tabirura.

Keana kekeha tinoni kena vaututuni, nidia na komi thevuioka kena vaparara. Imarea kena velera gi kedana sonia nidia na vaututuni imarea kedana lubati mamaluhara. Keana imarea kena boi eia iangeni mena sasaa vamua kedana thehe. Imarea kena vaututunia kedana hatia na havi ke toke vano tagna na havi kori maramagna leghugna kedana sokara tabiru kori thehe. ³⁶ Kekeha, imarea kena leuleura mena thabuhira. Mi kekeha, imarea kena tarira kori sen mena bora haghe kori vathe tatari. ³⁷ Kekeha, imarea kena piri vathehera, mi kekeha imarea kena utuhi thevurura na tonodia, mi kekeha mua imarea kena vathehera kori ghau. Kekeha tinoni kena vaututuni, imarea kena kuma puala mena pipisi vamua kori ghuighuligna na sip ma na got. Ma na nidia na komi thevuioka kena vaparara mena diadikalara. ³⁸ Imarea kena taetaveti kilili kori meleha ke gou, mi tagna na komi suasupa. Ingengeni imarea kena polo tadia na komi luma ma na komi lodu. Imarea na komi tinoni kena pukuni toke, ma na komi tinoni kori maramagna e boi nabadia kedana mono duadia.

³⁹ Na komi tinoni irangeni kena vaututunia God, mi manea ke totogo eidia. Keana, kori vido kena talu havi mua kori maramagna, imarea kena boi hatia na hava ke taluhaghorea God vanira. ⁴⁰ Imarea kena boi hatia, eigna a God ke mono nigina na toatogha keda eia vanighita ighita gougovu na fata ke toke vano. Na komi tinoni

[‡] 11:24 A Moses boi a pukuni kukuagna na King gna i Ijip. Keana a dathegna vaivine na king ke taegoa a Moses leghugna ke pada kori bea hutu i Nael koragna na lapa. Gi imanea ke hutu hadi kori vathegna na king. Reghia

§ 11:32 "Gidion" Reghia Jajis 6:11-8:35. * 11:32 "Barak" Reghia Jajis 4:1-24. † 11:32 "Samson" Reghia Jajis 13:24-16:31. ‡ 11:32 "Jefta" Reghia Jajis 11:1-12:7.

irangeni, a God ke magnahaghinira kedana pitughita sina vido, eigna imanea keda sakai vajinoghita duadia.

12

Ati Leghua Na Puhigna A Jisas

¹ Na komi tinoni ke sethe irangeni kena tateli aua na puhi bali vaututuni. Na vunegna iangeni, ighita katida talu horua na komi fata ke vasotoghita kori vaututuniagna God, mati talu horua mua na koakoa ke tangoli ngasighita hahali. Na leghuagna a God kati eia ke vaghagna na veuvehuhu raghe, me toke ighita katida raghe heta kori veuvehuhu raghe iangeni.

² Ati dodoro vano tagna a Jisas vamua, eigna imanea na vunegna nida na vaututuni, mi manea keda vaheta nida na vaututuni me ghieghilei jufu na maghavu ighita katida sokara ngasi. Toke na thehe kori ghaibabala na fata bali maomamo itagna, a Jisas ke togha na maomamo iangeni na hai fata vamua. Imanea ke sasaa na papara kori ghaibabala eigna ke togha vamua na totogo keda hatia leghugna. Mi ikeagaieni, imanea ke nohe kori thevu madothogna na sapei vunaghi nigna a God i popo. ³ Jisas ke sokara ngasi kori vido na komi tinoni koakoa kena eia na komi fata ke dika itagna. Oti togha vano iangeni eigna kotida boi lae moti boi gina.

Na Vajinoghita A God Ke Eia Ke Tateli Au Nigna Na Dotho Vanighita

⁴ E tutuni ighamu koti rihu bali sokara pungusira na komi tinoni koakoa, keana e teo sikei itamui ke thehe kori rihu iangeni. ⁵ Ehava? Ighamu oti havaghinia nimui ghohi na haghore ke heghamu a God ke vaheta na ghaghanamui? Imanea ke velea ighamu ara dathegna kori titiono ke eia iaani,

“Dathegu, kori vido ko eia na hahi mu vajinogho, o saghoi toatogha iangeni na hai fata vamua. Mi kori vido ku haghore heta itamua, o saghoi lubatia na ghaghanamu keda dika. ⁶ Eigna inau ku vajinora arahai ku dothovira, mu vaparara arahai ku kilora ara dathegu.”

⁷ Oti sokara ngasi kori vido ke padaghamu na papara, eigna iangeni na vajinoghamugna a God ke eia bali tateli aua imanea ke reireighiamu vaghagna ighamu ara dathegna. Ighita kati adoa iangeni ke tutuni eigna mara mane taulaghi gougovu kena vajinora ara dathedia. ⁸ Gi a God keda boi vajinogho vaghagna ke eia tadia ara dathegna gougovu, ighoe na gari kaekavelato mo boi pukuni a dathegna. ⁹ Ara tamada kori maramagna iaani, imarea kena vajinoghita, mi ighita kati ghaghana bohera. Na vunegna ke ai, ighita katida sasaa na mono saragna na vajiojino nigna a Tamada i popo. Gi katida eia iangeni, ighita katida hatia na havi ke tutuni.

¹⁰ Ara tamada kori maramagna iaani boi sethe na vinogha kena vajinoghita, kari imarea kena vajinoghita leghuagna na hava kena toatogha ke toke. Keana na vajinoghitaagna ke eia a God ke hatheghita hahali, eigna ighita katida mono tabu vaghagna imanea. ¹¹ Kori vido a God ke vajinoghita, ighita kati papara mati boi totogo. Kari leghugna na papara, ighita ke vajinoghita a God kori puhi iaani, ighita katida tangamana na leghuagna na puhi ke jino mati mono kori soleana.

¹² Na vunegna koti lae ikeagaieni, oti vaheta na limamui eigna kotida ghohi tatango ngasi, moti vaheta na naemui eigna kotida ghohi raghe heta. ¹³ Oti agutua na hangana ke jino bali leghua, eigna arahai ke lae nidia na vaututuni kedana boi sikili kari imarea kedana heta.

Ikeagaieni Ati Saghoi Mataghu Na Atu Itagna A God

¹⁴ Oti agutu heta eigna kotida mono kori soleana duadia na komi tinoni gougovu moti mono tabu, eigna arahai kena boi mono tabu kedana boi reghia a Lod. ¹⁵ Oti reireghi toetoke ghamu eigna kedana boi taveti sania a God ke pukuni dothovighita sa tinoni itamui. Moti saghoi lubatia ahai itamui eigna keda eia na komi puhi ke dika, eigna na tinoni vaghagna iangeni ke tangamana na vajeferagna na komi tinoni ke sethe itamui. ¹⁶ Moti reireghi toetoke ghamu eigna teo ahai itamui keda nere duagna ahai ke boi a taugna, ba boi ghaghana bohea a God vaghagna a Iso i hau. Na vunegna imanea ke rofo, Iso ke kaea na vanga tagna a Jakob a tahigna me lubatia imanea eigna keda hatia na komi fata keda tonogna eigna ke havi nagho. ¹⁷ Leghugna iangeni, a Iso ke magnahaghinia a

tamagna keda vatokea, keana a tamagna ke siriuhaghinia. Toke a Iso ke kaea a tamagna duai tangi, e vahotha na padagna sa puhi bali tughua na hahi ke eia.

¹⁸ Ikeagaieni ighita kati mai tagna a God, keana e boi vaghagna i hau kori vido ara hutuda kena mai tagna God kori suasupa i Sainai. Kori suasupa iangeni imarea kena reghia na beubethu i joto, ma na puni, ma na ghuighuri ke hutu. ¹⁹ Imarea kena rongovia na tavuli ma na ohai haghore ke haohaghore mai itadia. Na ohai haghore iangeni ke pukuni vamataghunira, mi imarea kena kaea hukurua eigna keda boi haohaghore mua itadia. ²⁰ Imarea kena mataghu nidia puala eigna a God ke titiono vaghagna iaani, "Gi sa tinoni ba sa fata kaukagu keda tatapa kori suasupa iaani, ighamu kotida piri vathehea." ²¹ A Moses huj e mataghu nigna puala tagna na komi fata kena reghia ngengeni me velea, "Inau ku aiariri eigna ku mataghu nigua puala."

²² Keana teo sa vunegna ighita katida mataghu vaghagna iangeni, eigna ighita kati mai tagna God kori suasupa i Saion, tagna ke mono na meleha nigna God ke havi. Iangeni na Jerusalem i popo tagna ke mono sethe na toghai enjel kena hathatano haidu duai totogo. ²³ Ingengeni ighita katida mono haidu duadia ara dathegna gougovu a God, mi ighita katida hatia na komi fata ke toke imanea ke taluhaghore itada. Ma na komi ahada ke mono ghohi tagna kena risoa na ahadia arahai gougovu kedana mono thovohaliu i popo. Ighita kati mai tagna God, imanea keda fatera na komi tinoni gougovu. Mati mono duadia na tarungadia na komi tinoni jino kena thehe ghohi ke vararahara a God tagna na paluhadia. ²⁴ Mi ighita kati mai tagna a Jisas, imanea ke hatia maia na taluhaghore haehathe ke mathangani vanira na komi tinoni. Na ghaughabuagna imanea ke lulu ke tateli aua na fata ke toke vano tagna na ghaughabuagna a Ebol ke lulu. Ke vaghagna na ghaughabuagna a Ebol ke magnahaghinia keda tughu tabirua na theheagna. Keana na ghaughabuagna a Jisas ke vararahaghita kori matagna a God.

Kenughua E Dika Vano Tadia Aarahai Kena Jefe Tagna God

²⁵ Reireghi toetoke ghamu eigna kotida sasaa na leghuagna a God ke haohaghore itamiu. Na komi tinonidia Israel kena bosu magnahaghinia na leghuagna a Moses kori vido ke haohaghore itadia kori maramagna iaani. Mi imarea kena boi tangomana nidia na ghogho tagna na papara a God ke eia itadia. Keana gi katida boi sasaa na leghuagna a God ke mono i popo kori vido imanea ke haohaghore mai itada, na papara imanea keda eia itada keda tahu vano. ²⁶ I hau kori vido a God ke haohaghore kori suasupa i Sanai, na ohai haghoregna ke kahia na thepa. Keana ikeagaieni imanea ke taluhaghore itada vaghagna iaani, "Inau kuda ghoi kahia mua na thepa. Mi kori vido kuda eia iangeni, inau kuda kahia mua na maaloa." ²⁷ Na komi haghore a God ke velea irangeni kena tateli vanighita imanea keda reoa na komi fata gougovu ke vavuhara. Na hava keda mono, na komi fata vamua ke mono thovohaliu ke boi tangomana na ghaighali.

²⁸ Na vunegna ighita katida mono kori hughuta nigna God ke boi tangomana na ghaighali, ati veletokea God. Mati maimanihihia imanea kori puhi ke vatotogo, mati ghaghana boheha duai mataghu. ²⁹ Ati mataghunia nida a God eigna imanea ke vaghagna na joto ke ghani govua na komi fata gougovu.

13

Ati Leghua Na Komi Puhi Ke Jino

¹ Na vunegna ighamu koti tamatahi tagna a Krai, oti talu mono veidothovighi. ² Moti saghoi havaghinia na kalitiragna na komi tinoni tavogha kori vathemiu, eigna kori vido kekeha tinoni kena eia iangeni i hau, imarea kena boi adoa ena kalitira na komi enjel kori vathedia. ³ Moti toghara arahai kena mono kori vathe tatari, vaghagna ighamu oti mono duadia. Vaghagna iangeni mua, oti toghara arahai kena papara, vaghagna ighamu koti papara duadia.

⁴ Na taulaghi na fata ke toke puala, ma na komi tinoni taulaghi e toke kedana thangu vamua tadia ara taudia, eigna a God keda fatera arahai kena ghoho, ma arahai kena nere duadia arahai ke boi ara taudia.

⁵ Saghoi magnahighinia puala na rongu kori havimiu. E toke gi kotida totogo vamua tagna na hava koti tonogha ghohi, eigna God ke velea,

"Inau teo kuda taveti sanigho,
mu teo kuda havaghinigho."

⁶ Na vunegna iangeni, na ghaghanada ke heta kori vido kati titiono vaghagna iaani,

"Inau kuda boi mataghu, eigna a Lod ke hatheu hahali.

Na komi tinoni boi tangomana nidia kedana eia sa fata itagua.”

⁷ Oti saghoi havaghinira arahai kena batughamu kori kiloau kena kidi titiono na Rorongo ke Toke itamiu i hau. Oti toatogha na komi fata ke toke ke au mai kori havidia, moti agutu heta eigna nimiu na vaututuni keda heta vaghagna nidia na vaututuni ke heta.

⁸ Jisas Krai ke boi tughu. Imanea ke mono nanaba vamua i hau, mi keagaieni me keda talu mono nanaba ke hau me hau. ⁹ Na vunegna iangeni, oti saghoi lubatia sa velepuhi tavogha gi keda vajefeghamu tagna na hava ke tutuni. Na pukuni fata bali vaheta na heheda, na dotho nigra a God vanighita, boi na komi vetula eigna na vanga ke mono tadia na komi velepuhi tavogha. Na komi vetula irangeni boi tangomana kedana hathera arahai kena leghura.

¹⁰ Keana ighita ke mono nida na olta, ma na pukuni haehathe ke mai itada eigna a Krai ke lubatia na havigna vaghagna na havughaghi kori olta iangeni. Keana na komi tinoni kena leghua na puhi havughaghi kena eia kori vathe tapole ke tabu, imarea teo kedana hatia sa haehathe tagna nida na olta iangeni. ¹¹ Na komi vetula nigra a Moses kena velea na pukuni naghoi pris keda hatia na ghaughabuagna na komi fata kaukagu me vano kori vido ke tabu puala koragna na vathe tapole me havughaghi eigna na koakoa tagna a God. Keana, na tonodia na komi fata kaukagu, imarea kena pughulira kosigna na vido tagna kena piniru. ¹² Vaghagna vamua iangeni, a Jisas ke papara me thehe kosigna na meleha, eigna keda vararahara nigra na komi tinoni tagna na komi paluhadia. Imanea ke eia iangeni kori ghaughabuagna ghehegna. ¹³ Na meleha iangeni ke vaghagna na komi vetula nigra a Moses, mi ighita katida taveti au kosigna na puhi leghuagna na komi vetula kati mono koragna i hau. Ati atu vamua tagna a Jisas mati sasaa na papara vaghagna imanea ke papara. ¹⁴ Ati sasaa na papara eigna ighita kati pitua na maghavu keda mai na pukuni melehada keda mono thovoliu. Keana na melehada iangeni e boi mono kori maramagna iaani. ¹⁵ Na vunegna na hava a Jisas ke eia vanighita, ati veletokea God hahali kori tuturiagna imanea ke thaba vano. Na veletokeagna kati eia iangeni vaghagna na havughaghi kati eia itagna. ¹⁶ Saghoi havaghinia na eiagna na komi tango ke toke ma na hatheragna arahai tavogha tagna nimiu na komi fata. Irangeni vaghagna mua na havughaghi kati eia tagna a God, mi manea ke totogo eida kori vido kati eira.

¹⁷ Oti leghua na haghoredia arahai kena batughamu kori kiloau. Nidia na agutu bali reireghia na havimiu duagna Krai, mi marea kena adoa kedana titiono na komi fata kena eia tagna a God. Oti leghua na haghoredia eigna kedana totogo kori vido kena eia nidia na agutu. Boi toke gi imarea kedana dikahehe kori nidia na agutu. Gi keda ai, imarea boi tangomana kedana hatheghamu.

¹⁸ Ighami kiti magnahaghinighamu kotida tarai eimami, eigna kiti adoa iti boi ei sa fata ke hahi, miti magnahaghinia kitida mono leghua na puhi ke jino tadia na komi fata gougovu kiti eia. ¹⁹ Haluhadi, inau ku magnahaghinighamu kotida tarai kaea God eigna imanea keda lubatiu mu atu sighoghamu saisami.

Na Vagovui Haghore

²⁰⁻²¹ A God ke heghita na soleana, imanea ke vahavi tabirua nida a Lod Jisas kori thehe. Mi nau ku tarai kaea gi keda heghamu na komi fata gougovu ke toke keda hatheghamu kori leghuagna nigra na vanohehe. Inau ku tarai kaea mua gi keda agutu kori havimiu kori mana nigra a Jisas Krai eigna kotida eia na komi fata keda vatotogoa. Na vunegna ke thehe, a Jisas na pukuni mane bali reireghia na komi sip. Mi tagna na thehe ke eia ke vaghagna na havughaghi eida ighita, imanea ke kaputi ngasia na taluhaghore haehathe ke mathangani keda mono thovohaliu. Na vunegna iangeni, ati veletokea a Krai ke hau me hau. Amen.

²² Ara kulagu kiloau, inau ku kaeghamu eigna kotida rorongo toetoke tagna na komi fata iraanu ku risoa bali vaheta na ghaghanamiu, eigna na hava ku risoa e boi teve.

²³ Inau ku magnahaghinighamu kotida adoa imarea kena lubati aua ghohi a kulada Timoti kori vathe tatari. Gi keda saisami me jufu mai eeni itagua, iroghami kuruda sakai atu bali sighoghamu.

²⁴ Oti hera nigua na haghore dotho itadia arahai kena baubatu itamiu, mi tadia mua na komi tinoni nigra a God kena mono ngengeni. Na komi tinoni kiloau kena mono kori provins i Itali kena vetula atua mua nidia na haghore dotho itamiu.

²⁵ Inau ku tarai kaea a God gi keda vatokeghamu gougovu.

Na Letasi nigna James

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Sethe na tinoni kena toatogha a James ke risoa na letasi iaani, imanea a tahigna Jisas, me boi a James ke sikei tadia salaghe rua na mane vaovarongo nigna a Jisas. Na James iaani ke baubatu tadia na komi tinoni kiloau i Jerusalem. Reghia Tango 15:13-21.

James ke risoa na letasi iaani tadia na komi tinoni Jiu kena vaututuni kena mono soparaka kilili kori maramagna. Imanea ke magnahaghinia na titionoagna na komi velepuhi keda hathera kori havidia. Imanea ke eia sethe na totoghale kori letasi iaani eigna keda malumu na thaothadoghagna nigna na velepuhi. Imanea ke velepuhira eigna na komi fata, vaghagna na padarongo, ma na mono kuma, ma na auau, ma na puhi haohaghore ke jino, ma na mono tautalunagho, ma na tarai.

Na fata ke nagho kori letasi iaani, arahai kena vaututuni kedana tatelia aua nidia na vaututuni ke tutuni tadia na komi tango ke toke kena eia. Ahai ke velea ke vaututuni kari e boi eia sa fata ke toke, James ke velea nigna na vaututuni ke boi tutuni.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na vaututuni ma na thaothadogha (1:1-18)

Na rongoviagna ma na leghuagna na haghoregna a God (1:19-27)

Ghaghana bohera arahai kena kuma (2:1-13)

Na puhi vaututuni ke tutuni (2:14-26)

Na puhi haohaghore ke jino (3:1-18)

Saghoi dothovia na komi puhigna na maramagna ke dika (4:1-5:6)

Na sokara ngasi ma na tarai (5:7-20)

¹ Inau a James, na mane agutu nigna a God ma a Lod Jisas Krais, ku risoa na letasi iaani. Na totogo itamiu ighamu na komi tinoni Jiu koti vaututuni moti mono soparaka kilili kori maramagna.

Vaututuni ma na Thaothadogha

² Ara kulagu kiloau, e toke gi ighamu kotida totogo kori vido ke mai na komi thagi auau itamiu. ³ Eigna ighamu koti adoa ghohi, na komi fata iraani ke mai itamiu bali pipilia nimiu na vaututuni. Mi leghugna na pipiliagna nimiu na vaututuni, ighamu tangomana kotida sokara ngasi. ⁴ Moti sokara ngasi hahali eigna keda pukuni jino na puhimiu tagna na komi fata gougovu.

⁵ Gi ahai itamiu ke boi thaothadoghagna na puhi bali sokara ngasi, imanea keda tarai kaea a God, ma a God keda hea na thaothadogha. Eigna a God ke keukemu me boi vamaomaoa ahai ke kaea. ⁶ Kari ahai ke kaea, imanea keda vaututuni me saghoi ghaghana ruarua. Ahai ke ghaghana ruarua kori ghaghanagna, imanea ke vaghagna na gnoro ke ghurihi kililia na ghuri. ⁷ Imanea keda saghoi toatogha keda hatia sa fata ke kaea tagna a God. ⁸ Eigna imanea ke boi togha sina fata vamua me ghaghana ruarua tadia na komi fata ke eia.

Arahai Kena Kuma Ma Arahai Kena Padarongo

⁹ E toke gi kedana totogo na komi tinoni kiloau kena kuma eigna a God ke ghaghana bohera. ¹⁰ E toke gi kedana totogo na komi tinoni kiloau kena padarongo eigna a God ke tatelia vanira nidia na komi fata ke boi nagho. Inau ku velea iaani eigna arahai kena padarongo kedana boi mono hau, vaghagna vamua na falaoa kori leleghai. ¹¹ Kori vido ke sogala hadi na aho me rangea, na falaoa ke gho'e me sikili horu ma na toetokelaghagna ke govu. Vaghagna vamua iangeni mara kena padarongo. Kori vido kena agutu bali hatia na rongo, imarea kedana thehe vamua.

Na Auau

¹² Arahai kena sokara ngasi kori vido ke mai na auau ma na vahothea itadia, imarea kedana totogo eigna a God keda hera na havi ke teo na govugna. Iaani na tabadia a God ke taluhaghorea vanira arahai kena dothovia. ¹³ Gi ahai ke mai na auau itagna, imanea keda saghoi velea na auau iangeni ke mai tagna a God. Eigna a God ke boi auaua sa tinoni eigna keda eia na fata ke dika. Me teo ahai ke tangomana na auauagna a God eigna keda eia sa fata ke dika. ¹⁴ Na auau ke mai tagna na tinoni kori vido na ghaghanagna ke dika ke batua me vajefea. ¹⁵ Na komi ghaghana ke dika ke batua imanea kori koakoa, ma na koakoa ke batua imanea kori thehe.

¹⁶ Ara kulagu kiloau ku dothovighamu, saghoi vaututuni ahai keda veleghamu a God ke eia sa fata ke dika. Iangeni e boi tutuni. ¹⁷ Na komi fata gougovu ke toke meke jino ke horu mai i popo tagna a God ke vavuha na aho, na vula ma na vaitughu. Na raraha ke mai tadia na komi fata iraani me tughu kori vido kena taetaveti kilili kori manga. Kari a God ke bosu tughu me heghita hahali na komi fata ke toke. ¹⁸ A God ke heghita na havi ke mathangani eigna ighita kati vaututunia na haghoregna ke tutuni. Imanea ke eia vaghagna iangeni leghuagna nigna na vanohehe eigna katida nagho vano tadia na komi fata gougovu imanea ke vavuhara.

Rongovia Mati Leghua Na Haghoregna A God

¹⁹ Ara kulagu kiloau, e toke gi ighamu kotida vaovarongo toetoke tadia arahai tavogha. Gi oti haghore, oti toatogha toetoke. Moti saghoi dikatamiu saisami. ²⁰ Na dikatagna na tinoni e bosu hathea gi keda mono jino vaghagna a God ke magnahaghinia. ²¹ Sonia na komi puhi ke dika ma na komi toatogha ke dika ke mono kori havimiu. Mono taluleghu, moti leghua na haghoregna a God ke boa kori ghaghanamiu. Na haghoregna a God hiri, ke tangomana na vahavighamugna kori koakoa.

²² Moti eia na hava ke velepuhighamu na haghoregna a God. Gi kotida ghaghana a God keda vahavighamu kori vido oti rongovia na haghoregna kari oti boi leghua, ighamu koti pilaunighamu ghehemiu. ²³ Ahai ke rongovia na haghoregna me boi leghua, imanea ke vaghagna ahai ke buta heta kori tiro eigna keda reghi toetokea na dodorogna. ²⁴ Keana, kori vido imanea ke taveti au, imanea ke havaghinia na dodorogna. ²⁵ Oti saghoi eia vaghagna iangeni. Gi kotida pukuni pipili toetokea moti leghua na haghoregna a God, imanea keda vatokeghamu tagna na komi fata gougovu koti eia, eigna ighamu koti rongovia moti leghua na haghoregna a God moti boi saisami na havaghiniagna. Vaghagna koti adoa ghohi, na haghoregna a God ke pukuni jino me tangomana na vahaviragna na komi tinoni kori koakoa.

²⁶ Ahai ke toatogha gi imanea na tinoni kiloau kari e boi reireghi toetokea na livogna, imanea ke pilaunia ghehegna ma na komi fata ke eia bali vatotogoa a God e teo vamua sa vunegna. ²⁷ Kari na pukuni tinoni kiloau ke jino kori matagna a God a Tamada; ahai vamua ke reireghia na havigna ghehegna tagna na komi fata kori maramagna ke ado vadiadikala na havigna. Vaghagna mua, imanea ke hathera na koi vaivine thehe sasani ma na komi gari ke thehe idodia ma tamadia kori vido kena pada na vahotha.

2

Ghaghana Bohera Arahai Kena Kuma

¹ Ara kulagu kiloau, na vunegna koti vaututunia nida a Lod Jisas Krai ke haluhadi vano, oti saghoi ghaghana bohera kekeha tinoni kari oti siriuhaghinira kekeha. ² Vaghagna iaani; sina mane padarongo ke pipisia na pohe ke toke me vahaghea na ringi ke ghol kori kaukaugna, ke haghe mai kori vathe tarai. Me sina mane ke kuma ke vahaghea na pohe ke garu ke haghe mai mua. ³ Ma gi oti ghaghana bohea moti veleagna na mane padarongo, "O mai mo nohe eeni kori sape ke toke." Kari tagna na mane ke kuma ighamu koti veleagna vaghagna iaani, "O sokara ingengeni ba nohe horu kori thepa." ⁴ Gi kotida velea vaghagna iangeni, ighamu koti eia na fata ke dika eigna koti ghaghana bohea sikei, teo sikei. Ighamu koti toatogha kekeha tinoni ke toke vano tadia kekeha eigna na toatogha ke dika ke mono kori ghaghanamiu.

⁵ Ara kulagu, oti vaovarongo toetoke. A God ke vahira arahai kena kuma kori maramagna gi kedana vuragha kori nidia na vaututuni. Ma na meleha a God ke vunaghi pungusia, imarea kedana mono mua ngengeni, eigna a God ke taluhaghorea iangeni vanira arahai ke dothovia. ⁶ Keana ighamu koti ghaghana bohera mara kena padarongo moti siriuhaghinira mara kena kuma. Iangeni e boi jino eigna ighamu kori adoa ghohi mara kena pada rongo kena vaparaghamu mena hatighamu kori vathe bali fate! ⁷ Mi mara kena pada rongo kena titiono diadikala na ahagna a Jisas Krai, na nida a Lod.

⁸ Na vetula ke pukuni nagho vano kori Rioriso ke Tabu, iaani, "Dothovira na komi tinoni gougovu vaghagna koti dothovighamu ghehemiu." Gi kotida leghua na vetula iaani, oti eia na fata ke jino. ⁹ Keana gi ighamu kotida ghaghana bohera vamua kekeha tinoni me teo kekeha, ighamu koti hahi ma na Rioriso ke Tabu ke velea ighamu koti koakoa. ¹⁰ Ighamu koti adoa ghohi, ahai ke leghua na komi vetula kari sikei vamua na vetula ke boi leghua, kori matagna a God imanea ke nanaba vamua tagna na tinoni ke boi leghua na komi vetula gougovu. ¹¹ Eigna a God ke velea iaani, "Arahai kena taulagi, saghoi eia na ghoho," me velea mua iaani, "Saghoi vathehea na tinoni." Toke ighamu koti boi ghoho, keana oti vathehea na tinoni, ighamu koti boi leghua na komi vetula nigna a God eigna koti vathehea na tinoni.

¹² Na vunegna iaani, oti velea moti eia na komi fata ke jino, eigna a God keda fateghamu leghuagna na vetula ke vamamaluahara na komi tinoni kori koakoa. ¹³ Kori vido a God keda fatera na komi tinoni, imanea teo keda rarovira arahai kena boi rarovira na komi tinoni tavogha. Keana arahai kena rarovira na komi tinoni, imarea kedana boi mataghu kori vido a God keda fatera.

Na Pui Vaututuni Ke Tutuni

¹⁴ Ara kulagu kiloau, e boi toke gi ahai ke velea imanea ke vaututunia a God, kari e boi eia sa fata ke toke bali tateli aua nigna na vaututuni. Na puhi vaututuni iangeni teo keda vahavia. ¹⁵ Gi keda mono na tinoni kiloau me teo sa nigna oopo me teo sa ghagna vanga, ¹⁶ mo velea vaghagna iaani itagna, "Taveti kori soleana. Inau ku magnahaghinia gi koda boi mathaho ba rofo," kari o boi hea sa fata. Ehava? Na komi haghore vavaha mo eia iangeni, kenughua e hathea? Teo! ¹⁷ Vaghagna vamua iangeni, ahai ke vaututuni kari e boi tateli aua nigna na vaututuni kori eiagna na komi fata ke toke, nigna na vaututuni ke boi tutuni.

¹⁸ Da sa tinoni kenughua ena velea vaghagna iaani, "Kekeha tinoni, imarea kena vaututuni vamua, kekeha kena eia na komi fata ke toke vamua." Keana inau ku velea gi ahai ke vaututuni vamua, na hava keda tatelia na tutunigna na vaututuni iangeni? Kari inau kuda tatelia ke tutuni nigua na vaututuni tagna na komi fata ke toke ku eia. ¹⁹ Ighamu koti vaututunia ghohi sikei vamua a God ke mono. Na vaututuni iangeni ke toke. Keana na komi tidatho kena vaututuni mua vaghagna iangeni, kari ena aiariri eigna kena mataghu nidia puala na fate a God keda eia vanira. ²⁰ Oti mee! Inau kuda velepuhighamu ahai ke vaututuni, kari e boi tateli aua nigna na vaututuni kori eiagna na komi fata ke toke, nigna na vaututuni e teo sa vunegna. ²¹ Togha tabirua a hutuda Ebrahim. Ehava gi a God ke velea a Ebrahim na tinoni jino? Eigna vamua na hava ke eia. Imanea ke kaikalitia na havughaghigna a Aisak a dathegna tagna a God. ²² Ighita kati reghia nigna na vaututuni ma na tango koro agutu haidu. Na fata ke eia a Ebrahim ke tateli aua nigna na vaututuni ke tutuni. ²³ Ma na hava ke velea na Rioriso ke Tabu ke tutuni: "A Ebrahim ke vaututunia na hava a God ke taluhaghorea vania, ma na vunegna iangeni a God ke velea a Ebrahim na tinoni jino." Mi marea kena kiloagna a Ebrahim kulagna a God. ²⁴ Na vunegna iangeni, ighita kati adoa na tinoni ke jino kori matagna a God eigna nigna na komi tango ke toke, boi eigna imanea ke vaututuni vamua.

²⁵ Vaghagna iangeni mua, na titionogna a Rehab. A Rehab na vaivine kikirase, kari a God ke velea ia na vaivine jino eigna ke polora e rua na manedia i Israel kori vathegna, me hathera eigna koroda taveti polo tadia rodia na thevuioka tagna na hangana ke tavogha.

²⁶ Ahai ke vaututuni vamua, kari e boi eia na komi fata ke toke, nigna na vaututuni ke thehe vaghagna na tinoni ke teo na tarungagna.

3

Na Livo

¹ Ara kulagu kiloau, e boi toke ighita gougovu katida tinoni velepuhi tadia na komi tinoni kiloau. Eigna ighamu koti adoa ghohi na fate a God keda eia tamami ghami kiti velepuhi keda tahu vano tagna na fate keda eia tadia arahai kena boi velepuhi. ² Ighita gougovu kati eia na komi fata ke dika. Kari ahai ke reireghi toetokea na livogna hahali, imanea na tinoni ke pukuni jino me tangomana na reireghiagna ghehegna tagna na komi fata ke dika kori maramagna.

³ Na vido aian ke iso kati taria kori livogna na hos tangomana keda vajinoa tagna na vido kati magnahaghinia na vano. ⁴ Na ghuri hutu ke varaghea na vaka eiselo ke hutu. Kari tagna na taghaogna ke iso puala, ahai ke taghao ke tangomana na vajinoagna vano tagna na vido ke magnahaghinia keda vano. ⁵ Na livoda ke vaghagna vamua iangeni. Na fata iso vamua kori tonoda, kari e pukuni heta puala. Na koukovurugna na joto ke iso puala, kari kori vido ke beubethu, tangomana keda ghania na leleghai. ⁶ Vaghagna vamua iangeni, na livoda ke vaghagna na joto a Satan ke ifua. Na livoda ke vonu tagna na komi fata ke dika me batura na komi vidoi tonoda kori koakoa. E tutuni, na livoda tangomana keda pukuni diadikala na havida.

⁷ Na komi fata kaukagu ke asi, ma na manu, ma na igha, ma na poli, ighita tangomana katida vadothora. ⁸ Kari teo sikei tinoni keda vadotho na livo. Na livo na fata ke dika me huhughua hahali nigna na vunaghi. Na livo ke vadiadikala na komi tinoni vaghagna vamua na poli jongo ke vadiadikala na komi tinoni.

⁹ Na livoda, kekeha maghavu ighita kati veletokea a Lod God itagna. Keana kekeha maghavu ighita kati haghore leghua na komi tinoni a God ke vavuhara eigna kedana

vaghagna imanea. ¹⁰ Na titiono ke toke ma na titiono ke dika koro au mai vamua tagna sina livo. Ara kulagu kiloau, iaani e boi jino! ¹¹ Na bea ma na tahi boi tangomana koroda au mai tagna sina fufutu i bea. ¹² Ma na bea teo keda au mai kori tahi. Na ghai fig teo keda sagharoa na olev ma na ghai grep teo keda sagharoa na fig.

Na Thaothadogha Ke Tutuni ke Mai Tagna A God

¹³ Gi kotida thaothadogha moti adoa na puhi ke magnahaghinia a God, oti tateli aua nimiu na thaothadogha tagna na komi fata ke toke koti eia. Gi kotida boi titiono tautalunagho eigna na komi fata ke toke koti eia, ighamu kenughua oti pukuni thaothadogha. ¹⁴ Gi na tahotha keda vonungighamu moti vahaihadighamu ghehemiu, e boi toke gi ighamu kotida titiono tautalunagho eigna koti thaothadogha, eigna iangeni boi tutuni. ¹⁵ Gi kotida toatogha vaghagna iangeni, nimiu na thaothadogha ke boi mai tagna a God, kari e mai tadia na komi tinoni ma a Satan. ¹⁶ Kori vido na komi tinoni kena vahaihadira ghehedea mena tahotha, imanea kena riurihu varihotaghidia mena eia na komi fata ke dika. ¹⁷ Keana ahai ke hatia na thaothadogha nigna a God, imanea ke pukuni mono jino. Imanea ke magnahaghinia na mono kori soleana, me dothovira na komi tinoni me sasaa na rongoviragna arahai tavogha. Imanea ke rarovira arahai kena pada na vahotha me eia na komi fata ke toke. Imanea ke boi ghaghana kekeha tinoni ke nagho vano tadia kekeha me tutuni nigna na vaututuni. ¹⁸ Ahai ke hathera na komi tinoni eigna kedana mono haidu toke, imanea ke hathera kori leghuagna na puhi ke jino.

4

Saghoi Dothovia Na Maramagna

¹ Ehava? Oti adoa mua na vunegna ighamu koti riurihu varihotaghimiu? Ighamu koti riurihu eigna na komi ghaghana ke dika kena mono kori havimiu mena sokara pungusira na komi ghaghana ke toke. ² Ighamu koti magnahaghinia nigna na komi fata ahai tavogha, kari na vunegna ke vahothahaghinighamu na hatiagna, ighamu koti vathehea. Kori vido ighamu koti boi hatia na hava koti magnahaghinia, ighamu koti riurihu eigna kotida hatia. Ehava kotina boi tonogna na komi fata koti magnahaghinia na? Na vunegna ighamu koti boi kaea a God eidia! ³ Toke ighamu kotida kaea a God, imanea teo keda heghamu, eigna na ghaghanamiu bali kaea e boi jino. Eigna ighamu koti kaea vamua na fata keda vatotogghamu.

⁴ Ighamu koti taveti sania a God vaghagna na vaivine ke taveti sania a taugna. Ehava? Oti boi adoa gi ahai ke dothovia na komi fata ke dika kori maramagna, imanea ke thevuioka tagna a God? Inau kuda ghoi velegghamu ghua, gi ighamu kotida dothovira na komi fata kori maramagna, ighamu na nigna na thevuioka a God. ⁵ Ehava? Ighamu koti ghaghana e teo sa vunegna na Rioriso ke Tabu ke velea iaani, "A God ke pukuni magnahaghinia ighita katida dothovia imanea vamua eigna imanea ke vavuhaghita?"* ⁶ E vahothahaghinighita na dothoviagna a God vamua, kari a God ke hatheghita. Vaghagna vamua na Rioriso ke Tabu ke velea,

"A God ke sokara pungusira arahai kena tautalunagho, kari imanea ke dothovira arahai kena mono talu leghu."

⁷ Moti lubatia a God gi keda vunaghi pungusighamu. Moti sokara ngasi pungusia a Satan mi imanea keda taveti sanighamu. ⁸ Oti mai gharania a God, ma a God keda mai gharanighamu. Ighamu na komi tinoni koti koakoa, oti saghoi eia na komi fata ke dika. Ighamu na komi tinoni koti ghaghana ruarua, oti leghua a God hahali. ⁹ Oti tangi moti dikahehe eigna na komi fata ke dika koti eia. E boi naba gi ighamu kotida kiakia moti totogo. ¹⁰ Kori vido ighamu koti adoa na hava koti ei hahia moti dikahehe eidia, a Lod God keda ghaghana boheghamu.

Saghoi Fatera Na Komi Tinoni

¹¹ Ara kulagu kiloau, oti saghoi fatera moti saghoi titiono diadikalara arahai tavogha. Gi kotida fatera moti titiono diadikalara arahai tavogha kena vaututuni, ighamu koti fatea moti titiono vahouhorua na vetula nigna a God. Gi kotida velea na vetula ke boi toke, ighamu koti tateli aua ighamu koti boi leghua na vetula. ¹² A God vamua ke tangomana nigna na heghitagna na vetula, me tangomana imanea keda fateghita.

* 4:5 Na pukuni thaothadogha na titiono iaani ke vahotha. Kekeha tinoni kena toatogha na ghaghanagna ke vaghagna iaani, "Na Tarunga ke Tabu a God ke heghita ke magnahaghinia gi ighita nigna na komi tinoni vamua."

Imanea vamua ke adoa, keda vahavighita ba keda vatheheghita. Na vunegna iangeni, e boi jino gi ighamu kotida fatera moti titiono diadikalara arahai tavogha.

Saghoi Tautalunagho

¹³ Rorongo toetoke ighamu koti velea vaghagna iaani, "Ikeagaieni ba vughei ighami kitida taveti miti vano mono kori taon sikei na vinogha bali hiroa na puhi eigna kitida ohoa na rongo ke sethe." ¹⁴ Ehava gi oti adoa na hava keda mono mai ivughei na? Eigna na havimiu ighamu vaghagna vamua na kovesa ke mono sina ghati vido iso vamua, me ghoi teo. ¹⁵ Na hava kotida velea na vaghagna iaani, "Gi a God keda magnahaghinia, ighami kitida talu havi miti agutua na hava kiti toatogha." ¹⁶ Kari ighamu koti tautalunagho, eigna ighamu koti ghaghana ighamu oti adoa nimiu ghohi na hava keda tate mai ivughei. Na tautalunagho iangeni e dika.

¹⁷ E toke gi oti thaothadoghagna iaani. Ahai ke boi eia na hava ke adoa ke jino, imanea ke koakoa.

5

Na Haghore Velepui Vanira Aarahai Kena Padarongo

¹ Ighamu koti padarongo, oti vaovarongo toetoke. Oti tangi heta moti dikahehe eigna na komi papara keda katheghamu. ² Na komi fata ke sethe koti tonogna ke boto ghohi ma na kokorosi ke ghania nimiu na komi pohe ke toke. ³ Nimiu na silva ma na gol ke vevegga; ma na vevegga iangeni keda tateli aua tagna a God ighamu koti gumao. Ma a God keda sonighamu vano kori meleha papara. Ighamu koti hathatanora na komi fata ke sethe kori maramagna iaani, kari oti hahi eigna na vagovugna na maramagna ke gharani mai ghohi. ⁴ Oti vaovarongo toetoke! Ighamu koti pilaunira arahai kena agutu kori ghamiu na gnatha moti boi volira. Imarea kena dikatadia mena kaea a Lod God eigna keda fateghamu. Ma God ke vunaghi pungusira na komi fata gougovu, imanea ke rongovia ghohi. ⁵ Na havimiu kori maramagna iaani e malumu puala eigna koti padarongo, moti eia na komi fata bali vatotogoghamu. Kari ighamu vaghagna vamua na botho imarea kena hea ghagna na vanga bali vathehea, eigna ighamu huju boi adoa na fata ke dika keda padaghamu. ⁶ Ighamu koti fatera moti vathehera na komi tinoni jino ke teo sa nidia na mana bali sokara pungusighamu.

Oti Pitu Moti Sokara Ngasi Vamua

⁷ Ara kulagu kiloau, oti mono bughoro kori vido koti pitua na tabirugna mai a Lod. Ighita kati adoa arahai kena joua na komi sagharo kori gnatha, Imarea kena mono pitua na uha bali vakotara na komi fata ke joura eigna kedana sagharo sethe. ⁸ Ighamu ghua kotida mono pitu vaghdia imarea. Moti sokara ngasi eigna na tabirugna mai a Lod ke gharani mai ghohi.

⁹ Ara kulagu, oti saghoi titiono popolara arahai tavogha. Gi kotida eia iangeni, a God keda fateghamu eigna ke kaikaliti ghohi bali fatera na komi tinoni. ¹⁰ Toatogha nidia na agutu mara na profet i hau kena titiono na haghoregna a God. Toke na komi tinoni kena eia na komi fata ke dika vanira, imarea kena sokara ngasi vamua. E toke gi kotida leghua na puhidia. ¹¹ Ighamu oti adoa ghohi eigna a Job. Na havigna imanea ke pada na komi fata ke vahotha me papara. Kari imanea ke sokara ngasi vamua kori nigina na vaututuni. Vaghagna koti adoa ghohi, a Lod God ke vatokea kori vagovugna nigina na papara, eigna a God ke vonungia na dotho mana haehathe.

¹² Ara kulagu, sina fata ke nagho vano mua na iaani, oti saghoi jijighi i popo ba thepa ba sa fata mua. Kori vido ke naba na veleagna "Hii," oti velea "Hii" vamua. Kori vido ke naba na veleagna "Teo," oti velea "Teo" vamua. Gi kotida boi leghua iaani, a God keda fateghamu.

Tarai Kori Vaututuni

¹³ Gi ahai itamiu kena papara, imanea keda tarai. Gi ahai ke totogo, imanea keda salea na komi sale bali kilothaba a God. ¹⁴ Gi ahai itamiu ke vahaghi, oti velera arahai kena baubatu kori kiloau eigna kedana tarai eigna imanea, mena rotea na oela kori ulugna kori ahagna a Lod. ¹⁵ Gi kotida vaututuni kori vido koti tarai eigna ahai ke vahaghi, a Lod keda vatoke tabirua tagna na vahaghi ke pada. Gi imanea ke eia na fata ke dika, a Lod keda talutavogha na paluhagna.

¹⁶ Na vunegna iangeni, gi keda mono sa paluhamiu, oti tuturi aua varihotaghimiu moti tarai veihatheghi mua. Oti eia iangeni ma God keda vatoke tabirughamu kori vahaghi. Na tarai nidia arahai kena jino, e mana puala bali hathera na komi tinoni. ¹⁷ A profet Elaija na tinoni vaghada ighita vamua, kari kori vido ke tarai me tarai tagna a God gi keda boi uha, e tolu na vinogha me ono na vula ke boi uha kori meleha iangeni.

¹⁸ Leghugna iangeni imanea ke kaea a God gi keda uha. Kori vido iangeni na uha ke horu me vahavira na komi fata kori thepa.

¹⁹ Ara kulagu kiloau, gi ahai itamiu ke jefe kori velepuhi ke tutuni, e toke gi ighamu kotida hathea eignu keda tabiru mai. ²⁰ Ighamu oti adoa ghohi, gi kotida hati tabirua ahai ke jefe kori nigna na vaututuni, a God keda vahavia kori thehe ke teo na govugna, me keda talutavogha na komi paluhagna.

Sikeigna Na Letasi Nigna Pita

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

A Pita sina mane vaovarongo nigna a Jisas. Leghugna a Jisas ke vula hadi i popo, a Pita na mane vetula mi sikei tadia mara kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau i Jerusalem. Reghia kori buka Tango 15:7-11.

A Pita ke risoa na letasi iaani vanira na komi tinoni kena voututuni kena mono tadia kekeha provins kena vunaghi pungusira mara Rom. Tadia na komi provins irangeni, mara kena boi voututunia Jisas kena bosu magnahaghinira na komi tinoni kiloau mena vaparara.

Pita ke risoa na letasi iaani bali vaheta na ghaghanadia na komi tinoni kiloau eigna kedana sokara ngasi kori vido kena papara kori havidia. Na vunegna kena adoa a Krai ke papara kori havigna, e toke gi imarea kedana sasaa na papara mua eigna kena voututunia. Pita ke velera na komi papara ke padara bali pipilia nidia na voututuni. Gi kedana sokara ngasi me ghieghilei jufu kori vagovugna, a God keda hera na komi fata ke toke ke kaikaliti vanira nigna na komi tinoni.

Kori letasi iaani a Pita ke velera mua na komi tinoni kiloau eigna kedana leghua hahalia na komi puhi ke jino ke nabadia na komi tinoni nigna a Jisas Krai.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na komi fata ke toke ke kaikalitia a God vanira nigna na komi tinoni (1:1-12)

Na komi tinoni kena voututuni kedana mono tabu (1:13-2:10)

Na komi puhi kedana leghua na komi tinoni kena voututuni, toke kedana papara kori havidia (2:11-4:19)

Na velepuhi eidia arahai kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau (5:1-14)

¹ Inau a Pita, nigna na mane vetula a Jisas Krai, ku risoa atu itamiu ighamu a God ke vahighamu koti mono ivei mi vei tadia na komi provins i Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia mi Bitinia. Na komi meleha irangeni boi na pukuni melehamiu. ² Leghuagna nigna na toatogha ke mono itagna i hau, God a Mama ke vahighamu eigna kotida nigna na komi tinoni. Ma na Tarunga ke Tabu ke agutu kori havimiu eigna kotida mono tabu. A God ke vahighamu eigna kotida leghua a Jisas Krai, ma na ghaughabuagna imanea ke vararahaghamu kori koakoa. Inau ku tarai gi a God keda vatokeghamu me heghamu hahali na soleana kori havimiu.

Ighita Katida Pitua Na Komi Fata Ke Kaikalitia Vanighita A God

³ Ati veletokea nigna na God ma a Tamagna nida a Lod Jisas Krai. Na vunegna nigna na rarovi vanighita ke hutu puala, imanea ke heghita na havi mathangani. Mi keagaieni ighita kati adoa a God keda eia vanighita na komi fata ke toke. A God ke heghita na havi mathangani iaani eigna a Jisas Krai ke havi tabiru kori thehe. ⁴ Ikeagaieni ighita kati pitua na komi fata ke toke a God ke kaikaliti vanira nigna na komi tinoni. Imanea ke kalitira na komi fata iraani i popo, tagna keda boi boto ba dika, keana keda talu mono thovohaliu. ⁵ Na vunegna ighamu koti voututunia a God, imanea keda sokara peoghamu kori nigna na mana me ghieghilei jufu mai na vagougovui maghavu. Kori vido iangeni imanea keda vahavighamu. ⁶ Ighamu koti totogo hutu puala eigna na komi fata irangeni. Toke kotida dikahahe sina ghati vido iso eigna na komi thagi papara ke padaghamu ikeagaieni, ighamu koti totogo eigna na komi fata ke toke a God ke eia vanighamu. ⁷ Na komi papara iraani kena padaghamu bali tateli aua nimiu na voututuni ke pukuni tutuni ba teo. Nimiu na voututuni ke vaghagna na gol kena pughulia kori joto bali hati aua na komi fata ke dika itagna.* Ma nimiu na voututuni ke nagho vano tagna na gol ke boi mono thovohaliu. Gi keda talu heta nimiu na voututuni leghugna ke govu na komi papara, a God keda veletokeghamu me ghaghana boheghamu tagna na maghavu a Jisas Krai keda tabiru mai.

⁸ Ighamu koti boi reghia a Jisas i hau moti boi reghia ikeagaieni. Keana ighamu koti dothovia moti voututunia imanea. Ma na vunegna koti voututunia, ighamu koti totogo hutu puala moti hahi nimiu na veleagna sa fata ke nabagna na totogo iangeni. ⁹ Na tabamiu eigna koti voututunia a Jisas Krai, na vahavighamugna ke eia a God.

* 1:7 Imarea kena kukia na gol kori joto, mi kori vido na gol ke bea na komi garu itagna kena tatave mena hati aua eigna na pukuni gol vamua keda mono. Vaghagna iangeni, na komi papara ke padaghita ke hatheghita na auagna na komi fata ke dika kori havida eigna keda pukuni heta nida na voututuni.

¹⁰⁻¹¹ I hau, mara na profet kena kidi titionoa ghohi a God keda vatokeghamu kori nigra na dotho me vahavighamu. Na Tarunga ke Tabu nigra a Kraiss ke mono ikoradia mara na profet, me tatelia vanira a Kraiss keda kidi papara gi a God keda abe hadia. Imarea kena hiohiroa puala tadia na komi Rioriso ke Tabu eigna kena magnahaghinia kedana adoa na maghavu ma na puhi keda tate mai na komi fata iraani. ¹² Na Tarunga ke Tabu ke tateli vanira na komi profet na komi titiono kena eia eigna a Kraiss, boi bali hathera ghehedua, keana bali hatheghamu. Mi ikeagaieni ighamu koti rongovia ghohi na komi titiono iraani tadia arahai kena titiono vanighamu na Rorongu ke Toke. Imarea kena titionoa kori nigra na mana na Tarunga ke Tabu a God ke vetula horu maia i popo. Na vunegna na komi fata a God ke eia bali vahavighita ke toke puala, na komi enjel hujua kena magnahaghinia puala mua kedana thaothadoghagna.

God Ke Magnahaghinighita Katida Mono Tabu

¹³ Na vunegna a God ke eia vanighamu na komi fata ke toke irangeni, oti mono kaikaliti kori ghaghanamiu eigna kotida agutu vania. Moti reireghighamu ghehemiu tagna na koakoa. Oti vaututunia hahalia a God keda heghamu na komi fata ke toke kori vido a Jisas Kraiss keda tabiru mai. ¹⁴ Na vunegna ighamu ara dathegna a God moti leghua, oti saghoi eia na komi puhi ke dika koti magnahaghinia na eigna kori vido koti boi adoa mua a God. ¹⁵ Keana ikeagaieni, na havimiu keda pukuni tabu, eigna a God ke vahighamu ke tabu. ¹⁶ A God ke velea tadia na komi Rioriso ke Tabu, "Oti mono tabu eigna inau ku tabu."

¹⁷ A God koti kiloagna a Tamamiu kori vido koti tarai, imanea ke boi thevu tagna ahai kori vido ke fatera na komi tinoni eigna na komi fata kena eia. Na vunegna iangeni, oti ghaghana bohea a God kori vido koti mono tadia na komi meleha ke boi na pukuni melehamiu. ¹⁸ Oti ghaghana bohea a God eigna ighamu koti adoa imanea ke volighamu au eigna kotida mamaluha tagna na komi puhi ke boi tangomana na hatheghamugna. Ighamu koti pipilia tadia ara hutumiu na komi puhi ke dika irangeni. God ke boi volighamu au tagna sa fata keda govu vaghagna na silva ba na gol. Teo. ¹⁹ Imanea ke volighamu au tagna na fata ke nagho vano, na pukuni ghaughabuagna a Kraiss. A Kraiss ke vaghagna sina dathei sip kena havughaghia ke teo sa fata ke dika itagna. ²⁰ Gi e vavuha a God na maramagna, imanea ke kidi vahia ghohi a Kraiss eigna keda vamamaluhaghamu kori koakoa. A God ke boi vetula maia a Kraiss i hau, keana tadia na komi dani iraani gi e govu na maramagna, a God ke vetula maia imanea emiu ghamu. ²¹ Ighamu koti vaututunia a God eigna na hava ke eia a Kraiss. Ma na vunegna a God ke vahavi tabirua imanea kori thehe me vathaba, ighamu koti vaututunia a God moti vaututunia imanea keda heghamu na komi fata ke toke ke taluhaghorea vanighamu.

²² Ighamu koti vararaha na havimiu kori vido koti vaututunia na velepuhi ke tutuni eigna a Jisas Kraiss, ma na vunegna iangeni ighamu koti turughu na dothoviragna ara kulamiu kiloau. Mi inau ku magnahaghinighamu kotida veidothovighi hahali kori hetamiu doudolu. ²³ Oti veidothovighi eigna God ke heghamu na havi mathangani. Na havimiu ke mathangani ke boi mai tadia ara idomiu mara tamamiu kedana thehe, keana tagna na haghoregna a God. Ma na haghoregna a God keda mono thovohaliu me mono nigra na mana bali vamathangania na havimiu. ²⁴ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

"Na komi tinoni kena vaghagna na buburu,
ma na dodordia ke toke ke vaghagna na komi falaoa.
Na buburu ke gho'e ma na komi falaoa kena sikili horu,
²⁵ kari na haghoregna a Lod ke mono thovohaliu."

Ma na haghore iangeni, na Rorongu ke Toke kena titionoa ghohi itamiu.

2

A Kraiss Na Naghoi Ghahira

¹ Na vunegna a God ke heghamu na havi mathangani, oti saghoi leghua na toatogha bali vadiadikalara arahai tavogha. Saghoi piapilau ba eia vaghagna ighamu koti jino eigna kedana veletokeghamu vamua na komi tinoni. Moti saghoi tahotha ba vuhahaghore eigna sa tinoni. ² Oti vaghagna na komi meomeo kena eu havi kena rofo mena haga susuu ghadia. Oti rofo eigna na haghoregna a God eigna nimiu na vaututuni keda heta ma God keda vahavighamu. ³ Oti eia vaghagna iaani eigna koti reghia ghohi kori havimiu a Lod ke eia na komi fata ke toke vanighamu.

⁴ Oti mai tagna a Lod Jisas Kraiss ke heghita na havi mathangani. Imanea ke vaghagna na naghoi ghahira kori hidigna na vathe. Na ghahira iangeni, na komi tinoni kena bosu

magnahaghinia, kari a God ke vahia me toatogha ke nagho vano. ⁵ Ighamu koti hatia na havi mathangani, koti vaghagna na komi ghahira a God ke hatia bali agutua nigna na vathe. Na vathe iangeni hiri, ighamu koti leghua a God. Na Tarunga ke Tabu ke agutua na vathe iangeni itamui. Ighamu koti hatia na havi mathangani, a God ke eighamu eigna kotida nigna na boo pris bali agutu vania. Ma na vunegna na hava ke eia a Jisas Kraiss, imanea keda totego eidia na komi fata koti eia vania. ⁶ Iaani ke vaghagna na hava a God ke velea ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu,

“I Jerusalem, inau ku tutua sina ghahira kori hidigna na vathe.
Inau ku vahia na ghahira iangeni eigna keda na naghoi ghahira.
Ahai ke vaututunia,
teo keda dikahehe ke boa nigna na vaututuni itagna.”

⁷ Tamui ighamu koti vaututunia, a God ke ghaghana boheghamu. Keana na fata ke dika keda padara arahai kena boi vaututunia, eigna

‘Na ghahira kena boi magnahaghinia mara kena agutu vathe,
ikeagaieni na ghahira iaani na naghoi ghahira tadia na komi ghahira kori hidigna na vathe.’

⁸ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea mua,

“Iaani na ghahira ke vapejuraghira na komi tinoni ke sethe eigna kedana sikili.”

Imarea kena sikili eigna kena boi leghua na haghoregna a God. Na sikili kena eia ke leghua nigna na toatogha a God eidia.

⁹ Keana ighamu na booi tinoni ke vahighamu a God. Ighamu na komi pris bali agutu vania a God na King. Ighamu na komi tinoni ke tabu nigna imanea ghehegna. Ma God ke vahighamu eigna kotida titiono aua itadia na komi tinoni na komi fata ke toke ke eia. Imanea ke kiloghamu au kori puni me hatighamu kori nigna na raraha ke toke puala. ¹⁰ I hau, ighamu boi na nigna na tinoni a God, kari ikeagaieni ighamu na nigna imanea. I hau a God ke boi rarovighamu, kari ikeagaieni imanea ke rarovighamu.

Na Puih Ke Nabadia Na Komi Tinoni Agutu Nigna A God

¹¹ Ara kulagu kiloau ku dothovighamu, na vunegna ighamu koti mono tadia na komi meleha kena boi pukuni melehamui, inau ku haghore heta vanighamu eigna kotida saghoi leghua nimui na komi vanohehe ke dika ke rihu pungusighamu. ¹² Ighamu koti mono duadia na komi tinoni bongihehe, mi kekeha maghavu imarea kena toroghamu mena velea ighamu koti eia na komi puih ke dika. Oti leghua hahalia na puih ke jino eigna kedana reghia na komi fata ke toke koti eia. Gi kotida eia iangeni, imarea kedana veletokea a God kori maghavu imanea keda mai itadia.

¹³ A Lod ke magnahaghinighamu kotida leghua na haghoredia arahai kena vunaghi pungusighamu kori maramagna, haluhadi na King gna i Rom* eigna imanea ke vunaghi pungusira na komi tinoni gougovu. ¹⁴ Moti leghua mua na haghoredia na komi primia eigna na king ke vahira bali vaparara arahai kena eia na komi fata ke dika mena kilothabara arahai kena leghua na puih ke jino. ¹⁵ God ke magnahaghinighamu kotida eia na komi fata ke toke eigna na komi tinoni hahi kedana soto na haghore diadikalaghmagu. ¹⁶ Na vunegna ighamu koti vaututunia a Kraiss, ighamu koti mamaluha tagna na papara ke nabamui eigna na komi paluhamui. Kari oti saghoi toatogha gi e toke vamua kotida eia na komi fata ke dika eigna ighamu koti mamaluha. Keana oti leghua na puih ke nabagna na komi tinoni agutu nigna a God. ¹⁷ Oti ghaghana bohera na komi tinoni gougovu moti dothovira ara kulamui kiloau. Ghaghana bohea a God moti ghaghana bohea mua na King gna i Rom.

Leghua Na Puhigna A Kraiss Kori Papara

¹⁸ Ighamu na komi tinoni seka,† oti leghua na haghoredia na koi vunaghimui moti ghaghana bohera hahali. Kekeha vunaghimui ke toke mena eia vanighamu na komi puih ke toke. Keana kekeha kena eia na hava ke dika itamui. Oti leghura gougovu vamua. ¹⁹ Kekeha maghavu na koi vunaghimui, toke kotida boi eia sa fata ke dika, imarea kena vaparaghamu. Gi kotida ghathapaku eigna koti togha hahalia a God kori vido kena vaparaghamu, a God keda totego eimui. ²⁰ Keana, gi kotida ghathapaku kori

* 2:13 “King gna i Rom” Reghia kori Diksonari † 2:18 Reghia “tinoni seka” kori Diksonari.

vido kena thabuhighamu eigna na fata ke dika koti eia, a God keda boi totogo eimiu. A God keda totogo vamua gi kotida ghathapaku kori vido kena vaparaghamu eigna na fata ke toke koti eia. ²¹ God ke kiloghamu eigna kotida papara vaghagna iangeni eigna a Krai ke papara eimiu ighamu me tateli vanighamu na puhi kotida leghua. ²² A Krai ke boi eia sa koakoa me teo sa piapilau ke au mai kori livogna. ²³ Kori vido imarea kena titiono diadikala a Jisas, imanea ke boi haghore tughura tagna sa haghore ke dika. Kori vido imarea kena vapara, imanea ke boi velea keda raghe leghura. Teo. Imanea ke lubatia a God eigna keda reireghia, eigna a God ke fatera na komi tinoni kori puhi ke jino hahali. ²⁴ Kori vido a Krai ke thehe kori ghaibabala, imanea ke hatia na komi paluhada kori tonogna eigna ighita katida taveti sania na koakoa mati mono hahali kori puhi ke jino. Na komi ngeso kori tonogna imanea ke vajinoghamu kori matagna a God. ²⁵ I hau, ighamu koti vaghagna na komi sip ke jefe kori hangana, kari ikeagaieni ighamu koti tabiru mai tagna ahai ke reireghighamu me kalitighamu.

3

Na Velepui Eidia Na Komi Tinoni Taulaghi

¹ Ighamu na koi vaivine koti taulaghi, oti leghua na haghoredia ara taumiu. Gi kekeha ara taumiu kedana boi vaututunia na haghoregna a God, imarea da ena magnahaghinia na vaututuni kori vido kena reghia na puhimiu ke toke. E toke vamua kotida boi titiono itadia eigna a Krai, ² eigna imarea kedana reghi leghua na puhimiu ke jino mena reghia mua ighamu koti ghaghana bohea a God. ³ Boi na fata ke nagho na eiagna na komi fata bali vatoetokelaghagna na dodoromiu, vaghagna na pijiriagna na sesehumiu, ba na vahagheagna na komi fata bali gnignilau kena agutua kori gol, ba na pipisiagna na komi pohe ke vahotha. ⁴ Na fata ke nagho keda vatoetokelaghagna na dodoromiu, na hava keda au mai kori havimiu. Na mono taluleghu ma na mono bughoro, e rua na fata ke ulaghagna thovohaliu ma God ke toatogha ke nagho vano. ⁵ I hau na koi vaivine kena maimanihihia a God mena vaututunia imanea keda eia na hava ke taluhaghorea, iira kena vatoetokelaghagna na dodorodia kori puhi iangeni. Iira kena leghua na haghoredia ara taudia. ⁶ A Sera sikei itadia. Iia ke leghua na haghoregna a Ebrahim me kilo a vunaghigna. Ighamu ara dathegna a Sera kori vido koti eia na komi fata ke jino moti boi mataghu.

⁷ Ighamu na komi mane taulaghi, na vunegna ara taumiu kena boi heta vaghagna ighamu, oti toatogha hahalia na hava ke toke kotida eia vanira. Oti ghaghana bohera eigna iira kedana hatia duamiu ghamu na havi ke teo na govugna a God ke hera nigna na komi tinoni. Gi kotida boi eia iaani, a God keda boi rongovia nimiu na tarai.

Na Velepui Eidia Na Komi Tinoni Kiloau

⁸ Iaani nigua na vagovui velepui itamiu. Inau ku magnahaghinighamu kotida sikei na ghaghanamiu moti veirarovighi. Oti veidothovighi vaghagna koti tamatahi, moti veihatheghi kori hehei dotho moti mono taluleghu. ⁹ Saghoi eia na dika vania ahai ke eia na dika itamiu, moti saghoi haghore diadikala ahai ke haghore diadikalaghamu. Keana oti kaea a God eigna keda vatokera. God ke magnahaghinighamu kotida eia iangeni, mi manea ke taluhaghorea keda vatokeghamu gi kotida eia. ¹⁰ Vaghagna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

“Gi kotida magnahaghinia na mono totogo kori havimiu, oti saghoi titionoa na komi haghore ke dika moti saghoi piapilau.

¹¹ Taveti sania na komi puhi ke dika moti eia na komi puhi ke toke.

Oti agutu heta eigna kotida mono haidu toetoke duadia na komi tinoni.

¹² Oti eia na komi fata iraani eigna a Lod ke reireghi toetokera arahai kena mono jino me rongovia nidia na tarai.

Keana a Lod ke sokara pungusira arahai kena eia na komi fata ke dika.”

Ighita Katida Sasaa Na Papara Kori Vido Kati Eia Na Hava Ke Toke

¹³ Gi kotida agutu heta bali eia na komi fata ke toke, da teo ahai keda vaparaghamu. ¹⁴ Keana, gi kedana vaparaghamu eigna ighamu koti eia na komi fata ke jino, a God keda vatokeghamu. Oti saghoi mataghunira arahai kena vaparaghamu moti saghoi lubatia na ghaghanamiu keda horuhaihadi. ¹⁵ Keana oti ghaghana bohea a Krai moti lubatia eigna keda vuanaghi pungusia na havimiu. Oti mono kaikaliti hahali bali haghore tughura arahai kedana huatighamu eigna na vunegna koti vaututunia a Krai. ¹⁶ Moti mono taluleghu moti ghaghana bohera kori vido koti haghore tughura. Oti leghua hahalia na puhi koti adoa ke jino. Gi kotida eia iangeni, arahai kena velea na komi fata ke dika

eigna na puhimiu ke toke, imarea kedana maomamo nidia. ¹⁷ Gi a God keda lubatighamu eigna kotida papara eigna na fata ke toke koti eia, a God keda totogo eimiu. Keana gi kotida papara eigna koti eia na fata ke dika, a God teo keda totogo eimiu.

¹⁸ A Krai haju ke papara kori vido ke thehe eigna na komi paluhada. Imanea ke sikei vamua na theheagna me teo keda ghoi thehe eigna mua na komi paluhada. Imanea ke teo sa paluhagna kari imanea ke thehe eida ighita na komi tinoni koakoa bali hatighita atu tagna God. Imarea kena vathehea na tonogna a Krai, keana na Tarunga ke Tabu ke vahavi tabirua. ¹⁹ Mi kori nigina na mana na Tarunga ke Tabu, a Krai ke vano me titiono tadia na komi tarunga kena mono kori meleha papara. ²⁰ Na komi tarunga iangeni, na komi tarungadia arahai kena huhughua a God kori vido a Noa ke agutua na vaka. Kori vido iangeni a God ke boi saisami na vapararagna eigna ke magnahaghinia kedana tughua na havidia ke dika. E alu vamua na tinoni kena hahaghe kori vaka kena boi bilomo eigna na vaka ke tatave kori bea. ²¹ Ma na bea iangeni, na totohgalegna na vahavighamugna a God ke eia vanighamu tagna na siuvitabu. Na pukuni siuvitabu, boi na lumiagna na garu kori tonu. Teo. Na pukuni siuvitabu, na kaekae kati eia tagna God gi keda talutavogha na paluhada me vararaha na havida. Na siuvitabu iaani ke tangomana na vahavighitagna eigna a Jisas Krai ke sokara tabiru kori thehe. ²² A Jisas ke hadi i popo mi keagaieni ke nohe kori madothogna a God, na vido ke nagho vano. Ingengeni imanea ke vunaghi pungusira na komi enjel ma na komi tidatho ma na komi tarunga gougovu.

4

Na Pui Ke Nabadia Aarahai Kena Vaututuni

¹ Ighamu koti adoa ghohi a Krai ke papara kori vido ke thehe kori ghaibabala. Na vunegna imanea ke sasaa na papara, ighamu ghua kotida sasaa na papara. Eigna ahai ke papara ke bosu magnahaghinia na koakoa keda talu vunaghi pungusia na havigna. ² Imanea ke taveti sania na koakoa eigna keda boi leghua mua nigina na komi vanohehe ke dika kori vido ke talu havi mua kori maramagna. Keana imanea keda leghua vamua nigina na vanohehe a God. ³ Kori vido koti boi vaututunia mua a Krai, ighamu koti eia na komi pui ke dika kena eia na komi tinoni bongihehe. Kori vido iangeni, ighamu koti nere duadia arahai kena boi ara taumiu, moti mamagna, moti kou memee, moti eia na komi haidu bali eia na komi pui ke dika. Sina fata ke dika puala koti eia mua, ighamu koti maimanihihira na komi ngunguju. ⁴ Keana ikeagaieni na komi tinoni bongihehe kena vere nidia itamiu eigna koti boi eia duadia na komi thagi pui ke dika irangeni, mena haghore diadikalaghamu. ⁵ Keana oti saghoi vaovarongo itadia eigna ivughei valiha imarea kedana titiono aua tagna God na komi fata kena eia. Ma God ke kaikaliti ghohi bali fatera arahai kena havi mua ma arahai kena thehe ghohi. ⁶ Iangeni na vunegna imarea kena titiono na Rorongo ke Toke tadia arahai itamiu kena thehe ghohi. Toke na tonodia ke thehe eigna na koakoa kena eia, imarea kena rongovia na Rorongo ke Toke eigna na tarungadia kedana tangomana na havi vaghagna a God ke havi.

⁷ Na maghavu keda govu na maramagna iaani ke gharani mai ghohi. Na vunegna iangeni, oti rereghighamu ghehemiu tagna na koakoa moti mono kaikaliti hahali eigna kotida tangomana na tarai.

⁸ Na fata ke nagho vano, oti veidothovighi kori hehemiu doudolu. Gi kotida dothovira na komi tinoni, ighamu kotida talutavogha na paluhadia kori vido kena eia na dika itamiu. ⁹ Oti kalitira ara kalamiu kiloau kori vathemiu. E boi toke kotida bosu nimiu na eiagna. ¹⁰ A God ke heghamu soasopa sonihathavu bali eia sina agutu keda hathera arahai tavogha. Moti agutu toetoke kori sonihathavu ke heghamu. ¹¹ Aarahai a God ke hera na sonihathavu bali titiono, imarea kedana titiono na komi haghore ke mai tagna a God. Ma arahai a God ke hera na sonihathavu bali hathera arahai tavogha, imarea kedana eia kori heta ke hera a God. Oti ei toetokea na agutu ke heghamu a God eigna na komi tinoni kedana veletokea a God kori vido kena reghia na komi fata koti eia ke toke eigna koti mono haidu duagna a Jisas Krai. God ke mono nigina na mana ma na ghaghana bohe ke hutu ke hau me hau. Amen.

Ighita Katida Totogo Kori Vido Katida Papara

¹² Ara kulagu, oti saghoi nia vere tadia na komi papara hutu ke padaghamu eigna na komi papara boi na fata mathangani itamiu. Na komi papara irangeni kena mai itamiu bali pipilia nimiu na vaututuni. ¹³ Oti totogo eigna ighamu koti tangomana na papara vaghagna a Krai ke papara. Oti eia iangeni eigna nimiu na totogo keda hutu vano mua kori vido a Krai keda tabiru mai kori nigina na mana ke hutu puala. ¹⁴ Kori vido na

komi tinoni kena haghore diadikalaghamu eigna ighamu koti leghua a Krai, oti totogo eigna na haghore diadikalaghamu kena eia ke tateli aua nigna na Tarunga a God ke pukuni mana puala ke mono duamiu. ¹⁵ E boi toke gi kotida hatia na papara eigna koti thabu vathehea na tinoni, ba oti biabilau, ba oti boi leghua kekeha mua na vetula, ba oti diadikala nidia na agutu arahai tavogha. ¹⁶ Keana gi kedana vaparaghamu eigna ighamu koti leghua a Krai, oti saghoi maomamo. Oti veletokea vamua a God eigna na komi tinoni kena adoa ighamu koti nigna a Krai.

¹⁷ Na maghavu a God keda fatera na komi tinoni ke jufu mai ghohi, mi manea keda kidi fatera nigna na komi tinoni. Na vunegna a God keda kidi fateghita ighita kati vaututuni, ighita kati adoa na fate imanea keda eia itadia arahai kena boi vaututunia na Rorongo ke Toke, kenughua e tahu vano tagna na fate keda eia tada. ¹⁸ Na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

“Gi keda vahotha na vahaviragna na komi tinoni kena jino, na hava keda padara arahai kena boi leghua a God mena eia na komi puhi ke dika na?”

¹⁹ Gi ighamu kotida papara leghuagna nigna na vanohehe a God, saghoi soto na eiagna na komi fata ke toke moti lubatia na havimiu kori limagna a God eigna imanea ke vavuhaghamu me ei hahalia na hava ke velea keda eia.

5

Na Velepui Eidia Mara Kena Baubatu Kori Kiloau

¹ Ighamu koti baubatu kori kiloau, inau ku magnahaghinia kuda titiono vanighamu. Inau huju sina mane ku baubatu mu reghia kori matagu na papara ke eia a Krai. Mi nau ku adoa, kori vido a Krai keda tabiru mai, inau kuda mono duamiu koragna nigna na mana ke hutu vano. ² Inau ku magnahaghinighamu kotida reireghi toetokera na komi tinoni kiloau a God ke boa kori limamiu. Oti reireghira vaghagna na mane reireghi sip ke reireghi toetokera nigna na komi sip. Oti saghoi reireghira eigna koti toatogha arahai kena vahighamu kena hurughamu vamua. Teo. Oti sasaa na reireghiragna eigna a God ke magnahaghinighamu kotida eia. E boi toke gi kotida baubatu kori kiloau eigna ighamu koti magnahaghinia vamua na rongo. Saghoi eia vaghagna iangeni. Keana oti eia eigna koti pukuni magnahaghinia na hatheragna arahai koti reireghira. ³ Saghoi hurura arahai koti batura vaghagna ighamu koti vunaghidia, keana oti tateli vanira na puhimiu ke nabagna kedana leghua. ⁴ Mi kori vido a Krai, na vunaghidia mara kena reireghi sip keda tabiru mai, imanea keda heghamu na taba keda boi govu. Ighamu kotida mono hahali duagna koragna nigna na mana ke hutu vano.

⁵ Ighamu mara mathangani, inau ku magnahaghinighamu kotida leghua na haghore-dia mara puhi. Ighamu gougovu koti vaututuni, oti mono taluleghu moti veihatheghi. Eigna na komi Rioriso ke Tabu kena velea,

“A God ke sokara pungusira arahai kena tautalunagho, keana imanea ke vatokera arahai kena taluleghu.”

⁶ Oti sasaa na mono taluleghu saragna na mana ke hutu nigna a God. Gi kotida eia iangeni, imanea keda vahaihadighamu kori maghavu ke vahia. ⁷ Kori vido ke horuhaihadi na ghaghanamiu eigna sa fata, oti vaututunia a God keda hatheghamu eigna imanea ke toghaghamu me reireghighamu.

⁸ Oti reireghighamu ghehemiu tagna na koakoa moti mono kaikaliti hahali, eigna a Satan nimiu na thevuioka, imanea ke hiro hahalia na tinoni kiloau eigna keda diadikala nigna na vaututuni. Imanea ke vaghagna na laion ke nguru eigna ke magnahaghinia na vanga. ⁹ Oti sokara pungusia a Satan moti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni eigna ighamu koti adoa na komi thagi papara ke padaghamu ke padara mua ara kulamiu kiloau kena mono ivei mi vei kori maramagna.

¹⁰ Ikeagaieni ighamu koti papara sina gathi vido vamua, keana a God ke dothovighita hahali keda hatheghamu. Imanea keda vajinoa na havimiu, me vaheta nimiu na vaututuni, me heghamu na mana eigna kotida sokara ngasi hahali. A God ke kiloghamu eigna kotida totho itagna a Krai koragna nigna na mana ke hutu puala. ¹¹ A God keda vunaghi pungusira na komi fata gougovu ke hau me hau. Amen.

Na Vagovui Haghore

¹² A Sailas ke hatheu na risoagna na letasi kudo iaani. Imanea a kulada kori vaututuni mu adoa imanea ke leghua a Krai hahali. Inau ku risoa atua na letasi iaani vanighamu

bali vaheta nimiu na vaututuni. Mu magnahaghinia kuda veleghamu na komi fata gougovu ku risoa kori letasi iaani ke tateli aua na puhi ke dothovighamu a God. Oti sokara ngasi kori nigna na dotho a God iangeni.

¹³ Na komi tinoni kena vaututuni kena mono eeni i Rom, imarea kena vetula atua itamiu nidia na haghore dotho. A God ke vahira vaghagna vamua imanea ke vahighamu. A Mak ke vaghagna a dathegu, imanea haju ke vetula atua mua nigna na haghore dotho.

¹⁴ Oti veikubaeghi* bali tateli aua nimiu na dotho. Inau ku tarai gi a God keda heghamu ighamu koti mono haidu toetoke duagna a Krais na soleana kori havimiu.

---

* **5:14** Kori haghore Grik "Oti veikisighi." Na puhi kena eia mara i hau bali tateli aua nidia na dotho, imarea kena kisia na bakodia ara kuladia kiloua. Ikeagaieni, tadia sethe na meleha, na puhi kubae ke tughua na puhi kisi iangeni. Keana, tadia kekeha meleha imarea kena talu leghua na puhi kisi iangeni.

Na Varuai Letasi Nigna Pita

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Pita, na mane vaovarongo nigna a Jisas, ke risoa na letasi iaani kekeha vinogha leghugna ke risoa vasikei nigna na letasi. Imanea ke risoa vanira na komi tinoni kena vaututuni kena mono tadia kekeha provins kena vunaghi pungusira mara Rom.

Pita ke risoa na letasi iaani eigna ke adoa mara na velepuhi piapilau kedana mai mena pilaunira na komi tinoni kiloau. Pita ke adoa na theheagna ke gharani ghohi me magnahaghinia keda vahetara na komi tinoni kiloau eigna kedana leghua vamua na velepuhi ke tutuni. Pita ke velera eigna kedana tatango ngasi kori velepuhi kena rongovia tadia mara na vetula eigna imarea kena reghia a Jisas kori matadia.

Sina velepuhi piapilau a Pita ke velea kekeha tinoni kena eia, vaghagna a Jisas Kraiss keda boi tabiru mai. Pita ke velea kori letasi iaani, na tabirugna mai a Jisas keda pukuni tate mai tutuni, toke katida boi adoa na maghavu imanea keda mai. Jisas ke sasaa keda piti, eigna imanea ke magnahaghinia keda vahavira arahai kedana talua na havidia ke koakoa.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

Na puhi ke jino kedana leghua na komi tinoni kiloau (1:1-21)

Na komi velepuhi piapilau (2:1-22)

A Jisas Kraiss keda tabiru mai (3:1-18)

¹ Inau a Saimon Pita, na mane agutu ma na mane vetula nigna a Jisas Kraiss. Inau ku risoa atua itamiu ighamu koti hatia na vaututuni ke pukuni toke ke vaghagna vamua nimami na vaututuni. A Jisas Kraiss, nida a God ma a Vahavida, imanea ke heghita ighita gougovu nida na vaututuni eigna ke eia hahali na hava ke jino. ² Inau ku tarai kaea a God gi keda pukuni vatokeghamu me heghamu na soleana eigna ighamu koti adoa imanea moti adoa mua nida a Lod Jisas.

Na Puhi Ke Magnahaghinia A God

³ A Jisas ke mono na mana nigna a God itagna. Kori mana iangeni, a Jisas ke heghita na komi fata gougovu keda hatheghita na leghuagna na puhi ke vatotogo a God. Na komi fata irangeni na nida eigna ighita kati pukuni adoa a Jisas Kraiss, imanea ke kiloghita eigna ke thaba puala me pukuni jino. ⁴ Na vunegna a Kraiss ke thaba me jino, imanea ke taluhaghorea gi keda eia na komi fata ke toke vanighita. Imanea ke taluhaghorea iangeni eigna kotida hatia na puhigna a God ke jino moti mamaluha tagna na leghuagna na komi vanohehe ke dika kori maramagna ke vadiadikala na havidia arahai kena leghura.

⁵ Na vunegna a Kraiss ke eia iangeni vanighamu, oti agutu heta eigna na komi fata iraani keda mono kori havimiu: na vaututuni tagna a Kraiss, ma na leghuagna hahali na puhi ke jino, ma na thaothadogha eigna a God, ⁶ ma na reireghighamugna tagna na koakoa, ma na sokara ngasi kori vido ke padaghamu na vahothe, ma na leghuagna na puhi ke vatotogo a God, ⁷ ma na dothoviragna ara kulamiu kiloau, ma na dothoviragna na komi tinoni gougovu. ⁸ Gi na komi fata ke toke irangeni keda talu kotu kori havimiu, ighamu kotida adoa nida a Lod Jisas Kraiss kori puhi keda hatheghamu na eiagna na komi fata ke toke. ⁹ Kari ahai ke boi mono na komi fata ke toke irangeni kori havigna, imanea ke vaghagna na tinoni ke boi dodoro toetoke ba ke doa, eigna imanea ke havaghinia a God ke talutavogha ghohi na komi paluhagna.

¹⁰ Ara kulagu kiloau, oti saghoi eia vaghagna iangeni, keana oti agutu heta bali tateli aua e tutuni a God ke vahighamu eigna kotida nigna na komi tinoni. Gi kotida agutu heta bali leghua na komi puhi ke jino, teo kotida jefehaghinia a God. ¹¹ Ma God keda totogo na lubatighamugna eigna kotida haghe kori nigna na hughuta nida a Lod ma a Vahavida, Jisas Kraiss. Ma na nigna na hughuta teo keda govu.

¹² Toke ighamu koti adoa ghohi na komi fata iraani, moti tangolingasia na velepuhi ke tutuni kena velepuhigamu, inau kuda talu tionora itamiu hahali. ¹³ Inau ku ghaghana e toke kuda talu tionoa na komi fata iraani itamiu kori vido ku talu havi mua eigna kotida boi havaghinia. ¹⁴ Eigna nida a Lod Jisas Kraiss ke tatelia vaniu e boi hau gi inau kuda thehe. ¹⁵ Na vunegna iangeni inau ku agutu heta bali veleghamu na komi fata iraani. Kori vido inau kuda thehe sanighamu, inau ku bosu magnahaghinighamu kotida havaghinira.

Mara Na Vetula Kena Reghia Na Siladagna A Kraiss

¹⁶ Kori vido ighami kiti veleghamu nida a Lod Jisas Kraiss keda tabiru mai kori mana, ighami kiti boi titionora na komi titiono kena hai agutu hadia na komi tinoni. Teo! Ighami kiti reghia kori matamami ghehemami imanea ke thaba vano. ¹⁷⁻¹⁸ Ighami kiti mono duagna a Jisas kori suasupa ke tabu kori vido a God ke ghaghana bohea me tateli aua imanea ke thaba puala. Kori vido iangeni ighami kiti rongovia na haghore ke oha horu mai i popo. A God na Mama ke thaba vano ke velea, "Iaani pukuni dathegu ku dothovia puala. Mi nau ku totego puala eigna imanea."

¹⁹ Na vunegna ighami kiti reghia na fata iangeni, ighami kiti pukuni adoa na hava kena velea mara na profet e tutuni. E toke gi kotida rorongotoe toetoke tadia na komi haghoredia mara na profet, eigna na komi haghoredia vaghagna na lui ke raraha kori vido ke puni. Oti vaovarongo tadia na komi haghoredia me ghieghilei tabiru mai a Jisas Kraiss. Na maigna imanea keda vaghagna na ghama dani ma na rarahagna keda laema kori ghaghanamiu. ²⁰ Na hava ke pukuni nagho vano iaani: Oti thaothadoghagna na komi haghoredia mara na profet kena risoa tadia na komi Rioriso ke Tabu, imarea kena boi velea na komi fata iraani leghuagna na ghaghanadia ghehedea. ²¹ Eigna na haghoredia mara na profet ke boi au mai kori ghaghanagna na tinoni. Teo! Na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanadia gi ena titionoa na komi haghore ke mai tagna a God.

2

Mara Velepui Piapilau

¹ I hau kekeha mara na profet piapilau kena mono itadia na komi tinonidia i Israel. Vaghagna iangeni mua, kekeha mara velepui piapilau kedana mai itamiu. Imarea kedana velea na hava kena velepuihighamu ke tutuni, kari nidia na velepui keda diadikala nidia na vaututuni arahai kedana leghua. Toke a Lod Jisas Kraiss ke thehe bali vamamaluhara kori koakoa, imarea kedana taveti sania. Na vunegna kena eia iangeni, boi hauhaugna a God keda pukuni vaparara. ² Sethe na tinoni kiloau kedana leghura kori eiagna na komi puhi ke dika, ma na vunegna iangeni na komi tinoni kedana turughu na titiono diadikala na velepui ke tutuni. ³ Mara na velepui piapilau kedana veleghamu na komi titiono piapilau bali hatia nimiu na komi fata. Imarea kedana eia iangeni eigna kena mamagna na komi fata ke sethe kori maramagna. A God ke fatera ghohi eigna na puhi iangeni, ma na nidia na papara ke gharani mai ghohi.

⁴ Ighita kati adoa a God keda vaparara eigna imanea ke boi rarovira na komi enjel kena huhughua i hau. Imanea ke vetulara vano kori meleha papara mi marea kedana mono ngengeni kori puni me ghieghilei mai na maghavu imanea keda fatera. ⁵ Mi kori maghavu ke mono a Noa, a God ke vaparara na komi tinoni kena leghua na komi puhi ke dika. Imanea ke vetula na biringita hutu bali vathehera gougovu. A Noa duagna vitu na tinoni vama, a God ke vahavira, eigna a Noa ke veleru na komi tinoni bali leghua na puhi ke jino. ⁶ Ma God ke vaparara mua na komi tinoni tadia e rua na meleha Sodom mi Gomora. Imanea ke vathehera kori joto bali tatelia tadia na komi tinoni gougovu na hava keda padara arahai kena huhughua. ⁷ Kari gi e pughuli jurua i Sodom, a God ke vahavia a Lot, na mane jino ke dikahhegna puala eigna na komi tinonidia i Sodom kena eia na komi puhi ke dika mena boi leghua na komi vetula. ⁸ Leuleghu dani a Lot ke papara puala kori ghaghanagna eigna imanea ke rongovira me reghira na komi puhi ke dika kena eia arahai imanea ke mono itadia.

⁹ Na komi titioni irangeni ke tatelia vanighita a God keda vahavira arahai kena leghua kori vido kena pada na vahotha. Mena tatelia mua vanighita a God keda vaparara na komi tinoni dika me ghieghilei jufu mai na maghavu imanea keda fatera. ¹⁰ Na papara keda tahu vano tadia arahai kena leghua nidia na komi vanohehe ke dika mena boi sasaa na leghuagna na komi vetula nigna a God.

Mara na velepui piapilau kena boi mataghu na eiagna na komi puhi ke dika mena tautalunagho. Mena boi mataghu na vele diadikalaragna na komi enjel. ¹¹ Toke na komi enjel kena pukuni mana vano tadia mara na velepui piapilau, imarea kena boi vele diadikalara kori matagna a God.

¹² Keana mara na velepui piapilau kena vele diadikalara na komi fata kena boi thaothadoghagna. Imarea kena vaghagna na komi fata kaukagu kena boi toatogha eigna na hava kena eia, mena leghura vama na komi fata ke magnahaghinia na tonodia. Na komi fata kaukagu ena mono mai vama eigna na komi tinoni kedana tangolira mena vathehera. Me vaghagna na komi tinoni kena vathehera na komi fata kaukagu, a God keda diadikalara mara na velepui piapilau irangeni. ¹³ Na vunegna nidia na komi tango ke vaparara na komi tinoni, a God keda vaparara. Imarea kena magnahaghinia puala na eiagna na komi haidu kori dani bali thauthavu ghadia na vanga ma na kou. Kori

vido kena mai bali vanga duamiu, imarea kena tautalunagho eigna kena pilaunighamu. Na vunegna kena eia na komi puhi dika iraan, na komi tinoni kena boi vaututuni kena haghore diadikalaghamu gougovu. ¹⁴ Kori vido kena reghia na koi vaivine, imarea kena toatogha vamua na nere duadia. Mena boi vagovua na eiagna na komi puhi ke dika. Imarea kena pilaunira arahai ke lae nidia na vaututuni eigna kedana eira mua na komi puhi ke dika. Mi mara na velepuhi piapilau irangeni, imarea kena pukuni adoa puala na puhi gumao. Kari a God keda vaparara eigna na komi fata ke dika kena eia. ¹⁵ Imarea kena jefe kori hangana ke jino mena leghua na hangana ke dika ke leghua a Balam dathegna a Beo. A Balam ke totogo keda hatia na rongo tagna na eiagna na fata ke boi jino.* ¹⁶ Keana kori vido iangeni, nigna na dongki ke titono itagna kori haghoregna na tinoni me veleagna eigna keda boi eia na fata ke boi jino iangeni. Ma na haghoregna nigna na dongki ke vasotoa imanea tagna na eiagna na fata ke mee.

¹⁷ Mara na velepuhi piapilau kena boi hathea ahai. Imarea kena vaghagna na futu bea ke mumuja. Mena vaghagna mua na puni uha ke ghurihia kililira na ghuri me boi uha. A God ke kaikalitia ghohi na vido ke puni puala bali monodia. ¹⁸ Imarea kena titono tautalunagho kari na komi fata kena velea e teo sa ghaghanagna. Mena velera na komi tinoni e toke vamua gi kedana eia na komi fata ke dika ke magnahaghinia na tono. Mara na velepuhi piapilau kena velea iangeni eigna kedana vasikilira kori koakoa arahai kena eu taveti sanira na komi puhi ke dika. ¹⁹ Mara na velepuhi piapilau kena velera na komi tinoni gi kedana leghua nidia na velepuhi, imarea kedana mamaluha bali leghua na vanohehegna na tonodia. Kari imarea ghehedhia ena boi mamaluha, eigna na komi puhi ke dika kena eia ke vunaghi pungusira. Ke vaghagna iangeni, eigna na tinoni keda leghua vamua na hava ke vunaghi pungusia.† ²⁰ I hau, mara na velepuhi piapilau kena taveti sanira na komi puhi ke dika kori maramagna eigna kena adoa a Jisas Krais, na nida a Lod ma a Vahavida. Keana ikeagaieni imarea kena ghoi eia tabirua na komi puhi ke dika, ma na komi fata irangeni kena vunaghi pungusira na havidia. Na vunegna iangeni, na monoadia ikeagaieni ke dika vano tagna na monoadia i hau gi ena adoa a Krais. ²¹ Gi kedana boi adoa na havi ke jino, na papara keda hera a God keda boi rae tahu. Keana na vunegna imarea kena adoa na havi iangeni, kari ena taveti sania na leghuagna na komi vetula ke hera a God, nidia na papara keda tahu vano. ²² Na puhidia imarea ke tatelia e rua na titono iaani ke tutuni: “Na aku ke lulua kenughua ghoi tabiru me ghania na luluagna,” me, “Na botho ke raraha kenughua ghoi tabiru me loaloga kori gnagnapa.”

3

A Lod Jisas Keda Ghoi Tabiru Mai

¹ Ara kulagu, iaani na varuai letasi ku risoa atua itamiu. Tagna e rua nigua na letasi, inau ku veleghamu kekeha fata koti adoa ghohi eigna na ghaghanamiu keda jino. ² Inau ku magnahaghinighamu kotida togha tabirua na komi fata mara na profet nigna a God kena velea i hau, ma na velepuhi nigna a Lod a Vahavida kena titono vanighamu mara na vetula.

³ Na fata ke nagho ku magnahaghinighamu kotida adoa iaani: Tadia na komi dani iraan gi e tabiru mai a Jisas, kekeha tinoni kedana leghua nidia na komi vanohehe ke dika mi marea kedana leuleughamu. ⁴ Imarea kedana velea, “A Jisas ke taluhaghorea imanea keda ghohi tabiru mai, keana ikeagaieni ivei ke mono na? Mara kena kidi batughita kori kiloau ena thehe ghohi, kari e teo sa fata ke tavogha turughu kori vavuhagna na maramagna me jufu ikeagaieni.”

⁵ Aarahai kena titono vaghagna iangeni, imarea kena magnahaghinia kedana havaghinia a God ke vavuhara na maaloa ma na thepa kori haghoregna vamua. A God ke vavuha na thepa kori bea, ma na thepa ke tate au mai kori bea. ⁶ Leghugna iangeni a God ke diadikala na maramagna kori bea kori vido ke vetula na uha gi e biringita. ⁷ Ma God ke velea ghohi na maaloa ma na thepa keda talu mono me gheghilei jufu na maghavu imanea keda vadiadikalara kori joto. Kori maghavu iangeni, imanea keda fatera me vadiadikalara na komi tinoni kena boi leghua.

⁸ Ara kulagu ku dothovighamu, oti saghoi havaghinia na fata iaani. Tagna a Lod sina dani vaghagna sina toghai vinogha vamua, sina toghai vinogha vaghagna sina dani vamua. ⁹ Kekeha tinoni kena toatogha a Lod ke boi saisami na eiagna nigna na taluhaghore bali ghohi tabiru mai. Teo. Imanea ke sasaa keda pitu eigna ke boi

* 2:15 2:15 Reghia Nambas 22:1-41 † 2:19 2:19 Sina totohgalegna na fata iaani, na mane ke kou memee hahali. Toke imanea ke magnahaghinia puala na vasotoagna na kou, kenughua e vahothahaghinia eigna ke vaghagna na kou ke vunaghi pungusia.

magnahaghinia na vadiadikalagna sa tinoni. Imanea ke magnahaghinira na komi tinoni gougovu kedana talua na havidia ke koakoa.

¹⁰ Vaghagna teo ahai ke adoa ingiha keda mai na mane bilau, ighita kati boi adoa na dani keda ghoi tabiru mai a Lod. Kori dani iangeni na maaloa keda govu kori taitangi ke vaghagna na joto ke hutu. A God keda vadiadikalara na aho ma na vula ma na komi vaitughu tagna na joto. Ma na maramagna ma na komi fata itagna keda govu mua.

¹¹ Na vunegna a God keda vadiadikalara na komi fata gougovu, oti mono jino moti eia na hava ke magnahaghinia a God ¹² kori vido koti pitua na nigina na dani keda mai. Oti agutu heta eigna keda jufu mai saisami na dani iangeni. Kori dani iangeni a God keda diadikala na maaloa kori joto ma na aho, ma na vula, ma na komi vaitughu kedana pidaravu. ¹³ Toke a God keda eia iangeni, ighita kati pitua na maaloa mathangani ma na thepa mathangani eigna a God ke taluhaghorea keda eia iangeni. Ma arahai kedana mono ngengeni, imarea kedana eia vamua na hava ke jino.

¹⁴ Ara kulagu, kori vido koti pitua na maghavu na komi fata iraani keda tate mai itagna, oti agutu heta bali mono jino gi a God keda boi toroghamu tagna sa fata. Moti agutu heta mua eigna kotida mono kori soleana duagna. ¹⁵ Oti saghoi havaghinia a Lod ke sasaa keda pitu, eigna imanea ke magnahaghinia keda vahavira arahai kedana talua na havidia ke koakoa. Iangeni ke nanaba vamua na hava ke veleghamu a Pol, a kulada kati dothovia. A God ke hea a Pol na thaothadogha eigna keda risoa na komi fata irangeni. ¹⁶ Tadia nigina na komi letasi, a Pol ke velepuhi eidia na komi fata irangeni. Kekeha fata ke mono tadia nigina na komi letasi e vahotha puala katida thaothadoghagna. Kekeha tinoni kena boi thaothadogha me lae nidia na vaututuni, imarea kena pilungi kililia na hava ke risoa a Pol mena pilungia mua kekeha fata ke mono tadia na komi Rioriso ke Tabu. Na vunegna imarea kena eia na puhi iangeni, a God keda vadiadikalara.

¹⁷ Ara kulagu, na vunegna koti adoa ghohi iaani, oti reireghi toke ghamu eigna na komi tinoni dika kedana boi pilaunighamu kori nidia na velepuhi piapilau. Gi kotida leghura, teo kotida sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. ¹⁸ Keana oti vaheta mua nimiu na vaututuni kori hatiagna na dotho ma na thaothadogha ke mai tagna nida a Lod ma Vahavida, Jisas Krai.

Ati kilothaba imanea thovohaliu! Amen.

Sikeigna Na Letasi Nigna Jon

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

Imanea ke risoa na letasi iaani ke boi vele aua na ahagna, keana mara puhidia na komi tinoni kiloau i hau kena velea a Jon, na mane vaovarongo nigna a Jisas, ke risoa. Imanea ke risoa mua na Rorongo ke Toke nigna Jon ma na buka Tate Au.

Jon ke risoa na letasi iaani tadia na komi tinoni kiloau eigna ke magnahaghinira kedana talu mono haidu toetoke duagna a God ma a Dathegna, Jisas Krai. Jon ke velera gi kedana magnahaghinia na eiagna iangeni, imarea kedana leghua na komi vetula nigna a God mena veidothovighi.

Jon ke magnahaghinira mua na komi tinoni kiloau eigna kedana boi leghua na komi velepuhi piapilau. Kekeha mara na velepuhi piapilau kena vaututunia na komi fata kati tangomana na tangoliagna kori maramagna ke dika. Ma na vunegna iangeni imarea kena velea a Jisas boi na pukuni tinoni kori tono ke vaghagna na tonoda igitu. Kori letasi iaani a Jon ke velea na komi velepuhi piapilau vaghagna iangeni ke tangomana na vadiadikalagna nidia na vaututuni arahai kena leghura. Mi manea ke tateli aua toetoke a Jisas ke havi mai kori maramagna kori tonogna na tinoni.

Na komi fata ke nagho kori letasi iaani:

God ke raraha mi ighita katida leghua na puhigna a Krai (1:1-2:29)

Na puhida ke tateli aua ighita ara dathegna a God ba ara dathegna a Satan (3:1-24)

Na puhu bali ghithathara mara na velepuhi piapilau (4:1-6)

Na dotho ke mai tagna a God (4:7-21)

Jisas na hangana bali hatia na havi ke teo na govugna (5:1-21)

A Jisas Na Haghore Ke Tatelia Aua Na Havi Ke Tutuni

¹ Inau ku risoa atu itamiu eigna na Haghore ke hera na komi tinoni na havi ke tutuni. Imanea ke kidi mono ghohi kori turughugna na komi fata gougovu. Keana ikeagaieni, ighami kiti rongovia miti dorovia kori matamami miti tangolia imanea kori limamami. ² A God ke tatelia imanea ke hera na komi tinoni na havi ke tutuni. Ighami kiti dorovia kori matamami miti titionoa na hava ke tutuni eigna imanea. Ighami kiti titionoa imanea keda talu mono hahali, mi kori turughugna mai imanea ke mono duagna a God a Mama, kari ikeagaieni a God ke tatelia imanea vanighami. ³ Ighami kiti titionoa vanighamu na mane kiti dorovia miti rongovia eigna ighamu kotida sikei duamami. Mi ighita gougovu kati sikei duadia a Tamada ma Jisas Krai a Dathegna. ⁴ Inau ku risoa na letasi iaani vanighamu eigna katida pukuni totogo.

God Ke Talutavogha Na Paluhada

⁵ God ke raraha puala me teo sa puni itagna. Na rorongoi iangeni kiti rongovia tagna a Krai miti titionoa vanighamu ikeagaieni. ⁶ Gi katida velea ighita kati mono duagna a God, keana ighita kati talu mono mua kori puni, ighita kati piapilau vamua mati boi leghua na haghoregna a God ke tutuni. ⁷ Gi katida mono kori raraha vaghagna a God ke mono kori raraha, na nida na mono haidu ke toke. Ma na ghaughabuagna a Jisas, a Dathegna a God, ke vararahaghita tagna na komi koakoa.

⁸ Gi ighita katida velea ighita kati bosu eia na komi fata ke dika, ighita kati pilaunighita gheheda ma na tutuni ke boi mono itada. ⁹ Keana, gi katida titiono aua na komi paluhada tagna a God, imanea keda talutavogha na paluhada, mi manea keda vararahaghita tagna na komi fata ke dika kati eia. Imanea keda eia iangeni eigna ke eia hahalia na hava ke taluhaghore ghohi me eia na komi fata ke jino. ¹⁰ Gi katida velea kati boi koakoa, ighita kati velea a God ke piapilau eigna a God ke velea ighita gougovu kati koakoa. Gi katida velea iangeni, nigna na haghore a God e boi mono kori havida.

2

Krai Ke Hati Aua Na Paluhada

¹ Ara dathegu, inau ku risoa vanighamu na letasi iaani eigna kotida saghoi eia na komi fata ke dika. Keana, gi ahai itada keda eia na fata ke dika, na tinoni bali hathea e mono ghohi. Na tinoni iaani keda kaea a God a Tamada eigna keda talutavogha na paluhagna. Ma na tinoni iaani a Jisas Krai hiri, imanea ke pukuni jino kori matagna a God. ² A Jisas Krai ke thehe eida ighita vaghagna na havughaghi bali hati aura na komi

paluhada. Boi na komi paluhada vamua, keana na paluhadia na komi tinoni gougovu kori maramagna.

³ Ighita kati adoa ghohi ighita kati pukuni adoa a God kori vido kati leghua nigna na komi vetula. ⁴ Gi ahai keda velea, "Inau ku adoa ghohi a God," keana ke boi leghua nigna na komi vetula, imanea ke piapilau ma na tutuni ke bosu mono itagna. ⁵ Gi ahai ke leghua na haghoregna a God, imanea ke pukuni dothovia a God. Na hava ke tateli aua gi ighita kati mono duagna a God iaani: ⁶ Gi ahai keda velea imanea nigna a God, imanea keda leghua na puhigna a Jisas.

Na Vetula Mathangani

⁷ Ara kulagu, boi na vetula mathangani ku risoa atua itamiu, keana na vetula haulaghi koti adoa ghohi kori vido ighamu koti turughu leghua a Jisas Krai. Na vetula koti rongovia ghohi ke vaghagna iaani: Gi ighamu kotida veidothovighi. ⁸ Keana na vetula iaani ke vaghagna na vetula mathangani ikeagaieni, eigna a Krai ke tatelia vanighita na pukuni puhi bali dothovira na komi tinoni. Ma na puhi veidothovighi koti eia ke tateli aua mua na vetula iaani ke vaghagna na vetula mathangani. Kori vido kati veidothovighi, na komi puhi ke dika ke taveti au itada ma na puhi ke toke nigna a Krai ke tate au mai kori havida.

⁹ Gi ahai keda velea ke mono kori raraghagna a God, keana imanea ke thevuioka tagna na tinoni kiloau, imanea ke talu mono mua kori puni. ¹⁰ Ma ahai keda dothovira na komi tinoni kiloau, imanea ke pukuni mono kori raraghagna a God, meke teo sa fata kori havigna keda vajefea kori koakoa. ¹¹ Keana ahai ke thevuioka tagna na tinoni kiloau, imanea ke mono kori puni. Imanea ke taetaveti kori puni me bosu adoa na hangana ke leghua eigna na puni ke vapunia na matagna.

¹²⁻¹⁴ Inau ku risoa atu itamiu ighamu komi gari, eigna a God ke talutavogha ghohi na paluhamiu eigna a Jisas ke thehe eida ighita. Moti adoa a God a Mama.

Inau ku risoa atua itamiu ighamu komi tinoni puhi, eigna koti adoa ghohi a Jisas, imanea ke kidi mono ghohi gi vavuha mai na maramagna.

Inau ku risoa atu itamiu ighamu komi tinoni mathangani, eigna nimiu na vaututuni ke heta ma na haghoregna a God ke mono itamiu moti talu horua ghohi a Satan kori havimiu.

¹⁵ Oti saghoi dothovira na komi puhi ke dika kori maramagna iaani. Gi kotida dothovira na komi puhi ke dika, ighamu koti boi dothovia a God a Mama. ¹⁶ Na komi puhi ke dika kori maramagna ke bosu mai tagna a God, keana tadia na komi tinoni. Iraani na komi puhi ke dika: Na leghuagna na komi fata ke magnahaghinia na tono, ma na magnahaghinia na komi fata kati reghia, ma na tautalunaghoagna na komi fata kati tonogna. ¹⁷ Na maramagna ma na komi fata ke dika iraani keda govu. Keana, arahai kena leghua na nigna vanohehe a God, imarea kedana hatia na havi ke teo na govugna.

Na Thevuioka Na Nigna A Jisas Krai

¹⁸ Ara dathegu, na vagovui dani ke gharani mai ghohi. Ighamu koti rongovia ghohi, na Thevuioka na nigna a Krai keda mai kori vido iangeni. Mi ikeagaieni ighamu koti adoa sethe na tinoni kena thevuioka tagna a Krai kena mai ghohi. Na vunegna iaani, ighita kati adoa na vagovui dani ke gharani mai ghohi. ¹⁹ Na komi tinoni irangeni kena thevuioka tagna a Krai, i hau imarea kena tarai duada ighita kati vaututuni. Keana imarea kena taveti sanighita ghohi eigna imarea kena bosu pukuni na nida ighita. Gi kedana pukuni vaututuni, imarea kedana talu mono duada. Mati adoa imarea kena boi pukuni vaututunia a Krai.

²⁰ Keana ighamu koti pukuni vaututuni, a God ke heghamu na Tarunga ke Tabu, moti adoa na komi fata ke tutuni. ²¹ Inau ku risoa atua na letasi itamiu, boi eigna ighamu koti boi adoa na komi fata ke tutuni, kari eigna ighamu koti adoa ghohi. Moti adoa e teo sa velepuhi piapilau keda au mai kori tutuni. ²² Ahai na tinoni piapilau na? Na tinoni ke velea a Jisas ke bosu a Havai. Imanea na thevuioka nigna a Krai eigna ke siriuhaghinia a God ma a Dathegna. ²³ Ahai ke siriuhaghinia na Dathe, imanea ke siriuhaghinia na Mama. Ma ahai ke vele aua ke vaututunia na Dathe, imanea ke mono duagna na Mama.

²⁴ Na komi fata koti rongovira kori vido koti turughu leghua a Krai, oti saghoi soto na vaututuniagna. Gi kotida eia iangeni, ighamu kotida mono duagna na Dathe ma a Mama leuleghu maghavu. ²⁵ Ma na Dathe ke taluhaghorea vanighita na hatiagna na havi ke teo na govugna.

²⁶ Inau ku risoa atua itamiu na komi fata iraani eigna kotida reireghi toke ghamu itadia na komi tinoni kena magnahaghinia na pilaunighamugna kori nidia na velepuhi piapilau. ²⁷ Keana a Krai ke heghamu ghohi na Tarunga ke Tabu, mi manea ke talu

mono mua itamiu. E toke vamuua gi keda boi velepuhighamu sa tinoni na hava ke tutuni, eigna na Tarunga ke Tabu ke velepuhighamu na komi fata. Ma na komi fata ke velepuhighamu, boi na komi fata piapilau keana na komi fata ke tutuni. Ighamu kotida talu mono duagna a Kraiis vaghagna na Tarunga ke Tabu ke velepuhighamu.

²⁸ Hii, ara dathegu, oti mono haidu toetoke duagna a Kraiis eigna katida bosu mataghu ba bosu maomamo na reghiagna na komi vido imanea keda tabiru mai. ²⁹ Ighamu koti adoa ghohi na puhigna a Kraiis ke jino, moti adoa mua na komi tinoni ke jino na puhidia, imarea hiri, ara dathegna a God.

3

Ighita Ara Dathegna A God

¹ Oti toatogha moti reghia na dotho nigna a God a Mama vanighita ke hutu puala! Eigna imanea ke kiloghita ara dathegna me tutuni ighita ara dathegna! Sethe na tinoni kori maramagna ena bosu adoa gi ighita ara dathegna a God eigna imarea kena bosu adoa a God. ² Ara kulagu, ikeagaieni ighita kati adoa ighita ara dathegna a God. Ighita kati bosu adoa mua katida vaghagna na hava ivughei valiha, keana ighita kati adoa ghohi, kori vido a Lod keda tabiru mai kori maramagna, ighita katida dorovia na pukuni dodorogna, mi ighita katida vaghagna imanea. ³ Gi arahai kena vaututunia kedana vaghagna a Lod, imarea kedana leghua na puhu ke jino vaghagna a Kraiis ke leghua na puhu ke jino.

⁴ Na komi koakoa kena sokara pungusia nigna na vetula a God. Na vunegna iaani, arahai kena eia na koakoa, imarea kena sokara pungusia na vetula nigna a God. ⁵ Ighamu koti adoa ghohi a Jisas Kraiis ke teo sa paluhagna, mi manea ke mai bali hati aua na paluhada. ⁶ Teo ahai ke mono duagna a Kraiis keda eia hahalia na koakoa. Keana ahai ke eia hahalia na koakoa, imanea ke boi adoa a Kraiis kori havigna.

⁷ Ara dathegu, oti saghoi lubatia sa tinoni gi keda pilaunighamu eigna iaani: Aarahai kena eia na fata ke jino, imarea kena jino kori matagna a God vaghagna a Kraiis ke jino. ⁸ Keana, arahai kena eia hahalia na koakoa, imarea na komi tinoni nigna a Satan. Imarea kena vaghagna a Satan eigna imanea ke eia na komi fata ke dika kori turughugna me jufu ikeagaieni. A Dathegna a God ke mai bali diadikala na komi fata a Satan ke eia. ⁹ Ma ara dathegna a God kena boi eia hahalia na koakoa, eigna na puhigna a God ke mono kori havidia. Imarea kena boi tangomana nidia na talu eiagna na koakoa, eigna a God hiri a Tamadia. ¹⁰ Na hava ke tateli aua arahai kena ara dathegna a God ma arahai kena ara dathegna a Satan iaani: Aarahai kena boi eia na komi fata ke jino ma arahai kena boi dothovira na komi tinoni kiloau, imarea kena boi ara dathegna a God.

Oti Veidothovighi

¹¹ Turughu mai kori vido koti turughu na leghuagna a Kraiis me jufu ikeagaieni, God ke veleghita gi katida veidothovighi. ¹² Ati saghoi vaghagna a Kein. Imanea nigna na tinoni a Satan me vathehea Abel a tahigna. Ehava gi a Kein ke vathehea imanea? Na vunegna na komi fata ke eia a Kein ke bosu jino, keana na komi fata ke eia a Abel ke jino. Ma Kein ke thevuioka tagna Abel me vathehea. ¹³ Ara kulagu kiloau, oti saghoi nia vere kori vido na komi tinoni koakoa kori maramagna iaani kedana thevuioka itamiu.

¹⁴ Gi ighita katida dothovira na komi tinoni kiloau, ighita kati adoa kati mamaluha ghohi tagna na mana nigna na thehe mati hatia ghohi na havi ke teo na govugna. Ma ahai ke bosu dothovira na komi tinoni kiloau, imanea ke talu mono mua saragna na managna na thehe. ¹⁵ Ma ahai ke thevuioka tagna na tinoni kiloau, imanea ke vaghagna na mane thabupolo. Ighita kati adoa na havi ke teo na govugna ke boi mono itagna na mane thabupolo. ¹⁶ Kori vido a Jisas ke thehe eida ighita, imanea ke tatelia vanighita na puhu bali pukuni dothovira na komi tinoni. Na vunegna iaani, ighita katida sasaa na thehe eida na komi tinoni kiloau. ¹⁷ Ahai ke mono nigna na komi fata nabagna imanea keda mono toke, keana imanea ke boi hathea na tinoni kuma, na dotho nigna a God ke boi mono kori havigna. ¹⁸ Ara dathegu, nida na dotho keda bosu na fata kati haghore vamuua, keana ighita katida tateli aua nida na dotho ke tutuni kori hatheragna na komi tinoni. ¹⁹ Kori vido ighita kati dothovira na komi tinoni, ighita kati adoa ghohi ighita kati leghua na puhu ke tutuni. Gi ighita katida dothovira na komi tinoni, na soleana keda mono kori ghaghanada kori vido kati tarai tagna a God. ²⁰ Toke na ghaghanada keda velea ighita na komi tinoni koakoa, ighita katida mono kori soleana eigna na ghaghanagna a God ke hutu vano tagna na ghaghanada. Mi imanea ke adoa na komi fata gougovu kati eia.

²¹ Na vunegna iangeni ara kulagu, kori vido ighita kati adoa kori ghaghanada kati boi eia hahalia na koakoa, ighita katida bosu mataghu kori vido kati tarai tagna a God. ²² A God keda heghita na komi fata kati kaea eigna kati leghua imanea mati eia na komi fata ke vatotogoa. ²³ Iraani na komi fata a God ke veleghita bali eia: Ighita katida vaututunia

a Jisas Kraisa a Dathegna, mati veidothovighi vaghagna a Jisas ke veleghita ghohi. ²⁴ Ahai ke leghua na komi vetula nigna a God, imanea ke mono haidu toetoke duagna a God ma a God ke mono haidu toetoke duagna imanea. Mi ighita kati adoa a God ke pukuni mono haidu toetoke duada eigna na Tarunga ke Tabu a God ke heghita ke mono ikorada.

4

Na Puihali Ghithathara Mara Na Velepuihali Piapilau

¹ Ara kulagu, sethe mara na velepuhi piapilau kena taveti au ghohi kori maramagna. Na vunegna iangeni, saghoi voututunia sa tinoni ke veleghamu na Tarunga ke Tabu ke mono itagna. Keana, oti kidi dodoro toetoke tadia na komi fata ke velea eigna kotida adoa gi na Tarunga ke Tabu ke mono itagna ba teo. ² Na puihali eigna katida adoa na Tarunga ke Tabu ke mono itagna ba teo iaani: Gi ahai ke vele aua a Jisas Kraisa ke havi mai kori tono vaghada ighita, na Tarunga ke Tabu ke mono itagna. ³ Gi ahai ke boi voututunia iaani, na Tarunga ke Tabu ke boi mono itagna. Na tarunga ke mono itagna ke mai tagna na Thevuioka nigna a Jisas Kraisa. Mi ighamu koti rongovia ghohi na Thevuioka na nigna Jisas Kraisa keda mai, mi ikeagaieni imanea ke mai ghohi kori maramagna.

⁴ Ara dathegu, ighamu na tinoni nigna a God moti siriuhaghinia ghohi na komi velepuhi nidia mara velepuhi piapilau eigna na Tarunga ke Tabu ke mono itamui. Ma na Tarunga ke Tabu iangeni ke heta vano tagna a Satan ke vunaghi pungusira arahai kena boi adoa a God. ⁵ Mara na velepuhi piapilau kena boi adoa a God mena velepuhi eidia vama na komi fata ke dika kori maramagna. Na vunegna iaani, na komi tinoni kena boi adoa a God, imarea kena magnahaghinia puala nidia na velepuhi. ⁶ Ighami mara na vetula, ighami na tinoni nigna a God. Ma arahai kena adoa a God, imarea kena leghua nimami na velepuhi. Keana, arahai kena boi na tinoni nigna a God, imarea kena boi leghua nimami na velepuhi. Iaani ke tatelia vanighita arahai ke mono na Tarunga ke Tabu ke tutuni itadia, ma arahai ke mono na tarunga piapilau itadia.

Na Dotho Ke Mai Tagna A God

⁷ Ara kulagu, ati veidothovighi eigna na dotho ke mai itagna a God. Ahai ke dothovira na komi tinoni, imanea a dathegna a God me adoa a God. ⁸ Ma ahai ke bosu dothovira na komi tinoni, imanea ke bosu adoa a God, eigna a God na dotho hiri. ⁹ Ighita kati adoa a God ke dothovighita eigna imanea ke vetula maia sikei vama a dathegna kori maramagna eigna katida hatia na havi ke teo na govugna. ¹⁰ Na pukuni puihali katida dothovira na komi tinoni ke mai tagna a God. Bosu na puihali kati ei vania a God, keana na puihali a God ke eia vanighita. Imanea ke vetula maia a dathegna eigna keda thehe eida ighita vaghagna na havughaghi bali hati aua na paluhada.

¹¹ Ara kulagu, na vunegna a God ke dothovighita puala vaghagna iangeni, e toke gi katida veidothovighi. ¹² Teo ahai ke dorovia a God. Keana, gi katida veidothovighi, a God ke mono duada, ma na nigna na dotho keda pukuni tateli aua kori havida.

¹³ Ighita kati adoa kati mono duagna a God, mi imanea ke mono duada ighita eigna imanea ke heghita nigna na Tarunga ke Tabu. ¹⁴ Ighami kiti dorovia a Dathegna a God miti tuturia tadia na komi tinoni a God ke vetula imanea bali vamamaluhara na komi tinoni gougovu kori koakoa. ¹⁵ Ahai keda tuturi aua a Jisas a Dathegna a God, imanea ke sikei duagna a God ma a God ke sikei duagna imanea. ¹⁶ Ighita kati pukuni adoa a God ke dothovighita mati voututunia a God keda dothovighita hahali.

A God na dotho, ma ahai ke dothovia a God ma na komi tinoni, imanea ke sikei duagna a God ma a God ke sikei duagna imanea. ¹⁷ Ighita katida adoa nigna na dotho a God ke pukuni jino kori havida kori vido ighita kati boi mataghunia a God kori dani keda fateghita. Ighita kati bosu mataghu eigna na havida kori maramagna iaani e leghua na havigna a Kraisa. ¹⁸ Ahai ke adoa a God ke dothovia, imanea keda bosu mataghunia a God eigna kori vido na dotho ke tutuni nigna a God ke mono kori havida, ighita kati bosu tangomana na mataghuniagna. Kekeha tinoni kena mataghunia a God eigna imarea kena adoa a God keda fatera. Na vunegna iangeni, gi ahai keda mataghunia a God, ighita kati adoa na dotho nigna a God ke mono kori havigna ke boi jino mua.

¹⁹ Ighita kati dothovira na komi tinoni, eigna a God ke kidi dothovighita. ²⁰ Gi ahai ke velea imanea ke dothovia a God, keana ke thevuioka tagna na tinoni kiloau, imanea ke piapilau. Gi keda boi dothovia na tinoni ke reghia, imanea ke boi tangomana na dothoviagna a God ke bosu reghia. ²¹ Na vetula a God ke heghita iaani: Ahai ke dothovia a God, imanea keda dothovira mua na komi tinoni kiloau.

5

Na Vaututuni Tagna A Jisas

¹ Aarahai kena vaututunia a Jisas a Vahavi, imarea ara dathegna a God. Ma arahai kena dothovia a Mama, imarea kedana dothovira mua ara dathegna. ² Kori vido ighita kati dothovia a God mati leghua nigina na komi vetula, ighita kati adoa ighita kati dothovira ara dathegna a God. ³ Gi katida dothovia a God, ighita katida leghua nigina na komi vetula. E bosu vahotha katida leghua nigina na vetula ⁴ eigna ara dathegna a God kena siriuaghinia na puhi ke dika kori maramagna. Ighita kati tangomana na eiagna iangeni eigna kati vaututunia a Jisas. ⁵ Aarahai kena tangomana na siriuaghiniagna na puhi ke dika kori maramagna na? Aarahai kena vaututunia a Jisas a Dathegna a God.

⁶ Ighita kati adoa a Jisas Kraisa a Dathegna a God eigna kori vido ke mai kori maramagna imanea ke siuvitabu kori bea, ma na ghaughabuagna ke lulu kori theheagna. Imanea ke boi siuvitabu vamua, keana imanea ke thehe ghua. Na Taruna ke Tabu ke veleghita a Jisas a Dathegna a God, ma na Tarunga ke Tabu ke bosu piapilau. ⁷ Tolu na fata ke tateli aua na hava ke tutuni eigna a Jisas Kraisa: ⁸ Na Tarunga ke Tabu; na siuvitabuagna a Jisas kori bea; ma na ghaughabuagna a Jisas ke lulu. Tolu na fata iraanu kena tatelia aua vanighita sina fata ke tutuni iaani; Jisas Kraisa a Dathegna a God. ⁹ Na komi fata ke veleghita na tinoni, ighita kati vaututunira. Keana na komi fata ke veleghita a God ke toke vano, eigna imanea a God me bosu na tinoni. Ma a God ke veleghita na hava ke tutuni eigna a Dathegna. ¹⁰ Ahai ke vaututunia a Dathegna a God, imanea ke adoa na hava a God ke velea ke tutuni. Keana, ahai ke boi vaututunia na hava ke velea a God, imanea ke velea a God ke piapilau, eigna imanea ke boi vaututunia na hava a God ke velea eigna a dathegna. ¹¹ Ighita kati adoa na hava a God ke veleghita ke tutuni eigna ke heghita ghohi na havi ke teo na govugna. Ma Jisas, a Dathegna, na hangana bali hatiagna na havi ke teo na govugna. ¹² Ma ahai ke mono haidu toetoke duagna a Dathegna a God, imanea ke hatia na havi iangeni. Keana ahai ke boi mono haidu toetoke duagna a Dathegna a God, imanea ke boi hatia na havi ke teo na govugna.

Ighita Kati Hatia Ghohi Na Havi Ke Teo Na Govugna

¹³ Itamiu ghamu koti vaututunia a Dathegna a God, inau ku risoa na komi fata kori letasi iaani eigna kotida adoa ighamu koti hatia ghohi na havi ke teo na govugna. ¹⁴ Mi ighita kati pukuni adoa a God keda rongovia nida na tarai kori maghavu kati kaea na fata ke leghua nigina na vanohehe. ¹⁵ Na vunegna ighita kati adoa a God ke rongovia nida na tarai, ighita kati adoa imanea keda heghita na hava kati kaea.

¹⁶ Gi kotida reghia na tinoni kiloau ke koakoa, keana a God keda boi vetula imanea kori meleha papara eigna na koakoa ke eia, oti tarai eigna imanea, ma God keda vahavia. Keana, kekeha koakoa, a God keda vetulara arahai kena eira kori meleha papara. Aarahai kena eia na komi koakoa iraanu, inau ku boi veleghamu eigna kotida tarai eidia. ¹⁷ Na komi fata ke dika kena eia na komi tinoni, irangeni na koakoa. Keana kekeha koakoa bosu batua na tinoni kori meleha papara.

¹⁸ Ighita kati adoa ahai ke dathegna a God keda bosu eia hahalia na koakoa eigna a Jisas Kraisa ke kalitia, me vahothahaghinia a Satan keda vajefea. ¹⁹ Ighita kati adoa ghohi ighita na komi tinoni nigina a God, keana a Satan ke vunaghi pungusira na komi tinoni kena boi vaututunia a God. ²⁰ Mi ighita kati adoa a Dathegna a God ke mai me heghita na thaothadogha eigna katida adoa na God ke tutuni. Mi ighita kati mono haidu toetoke duagna na God ke tutuni, eigna ighita kati mono haidu toetoke duagna a Jisas Kraisa, a Dathegna. Imanea hiri a pukuni God ke heghita na havi ke teo na govugna.

²¹ Ara dathegu, oti reireghighamu ghehemiu eigna kotida boi maimanihihia na komi ghod ke boi tutuni.

Varuai Na Letasi Nigna Jon

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

A Jon, na mane vaovarongo nigna a Jisas, ke risoa na letasi iaani. Imanea ke risoa vania, “na vaivine a God ke vahigho ma ara dathemu,” kari sethe na tinoni kena toatogha imanea ke risoa vanira na komi tinoni kiloau tagna sina meleha. Na vunegna kekeha tinoni kena vaparara na komi tinoni kiloau, da imanea ke bosu magnahaghinia keda tateli aua arahai ke rioriso vanira.

Jon ke risoa na letasi iaani bali vaheta na ghaghanadia na komi tinoni kiloau eigna kedana veidothovighi. Me magnahaghinia mua na verelagna eigna kedana saghoi hathera arahai kena titiono na velepuhi piapilau.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Na pukuni dotho (1:1-6)

Mara na velepuhi piapilau (1:7-13)

¹ Inau, na mane ku baubatu kori kiloau, ku risoa atua na letasi iaani itamua ighoe, na vaivine a God ke vahigho ma ara dathemu.* Inau ku pukuni dothovighamu puala. Boi inau vamua, keana arahai mua kena adoa na komi fata ke tutuni a God ke tateli aua. ² Ighami kiti dothovighamu eigna ighita gougovu kati adoa na komi fata ke tutuni mati adora hahalia.

³ Inau ku tarai kaea a God a Tamada ma a Jisas Kraiss, a Dathegna eigna koroda vatokeghita, moro dothovighita, moro hatheghita eigna katida mono haidu kori soleana. Inau ku tarai agai eigna ighita kati voututunia na velepuhi ke tutuni mati veidothovighi.

Na Pukuni Dotho

⁴ Inau ku totogo nigua puala eigna ku rongovia kekeha ara dathemu kena pukuni leghua na velepuhi ke tutuni vaghagna a Tamada ke veleghita. ⁵ Mi ikeagaieni, inau ku kaeghamu eigna katida veidothovighi. Iaani boi na vetula mathangani, keana na vetula kati adoa kori vido kati turughu na leghuagna a Jisas Kraiss. ⁶ Na pukuni dotho hiri, na leghuagna na komi fata ke veleghita a God. I hau, kori vido ighamu koti turughu leghua a Kraiss, a God ke veleghita ghohi gi ighita katida veidothovighi.

Mara Na Velepuhi Piapilau

⁷ Sethe mara na velepuhi piapilau kena taveti au kori maramagna. Imarea kena boi voututunia a Jisas ke havi mai kori maramagna kori pukuni tono i tinoni. Na komi tinoni irangeni, imarea kena piapilau mena thevuioka tagna a Kraiss. ⁸ Moti reireghi toke ghamu itadia mara na velepuhi piapilau irangeni. Gi kedana pilaunighamu, nimiu na agutu koti eia vania a God e teo sa vunegna. Keana gi kotida talu sokara ngasi, a God keda heghamu na komi fata ke toke ke taluhaghorea vanighamu.

⁹ Inau ku veleghamu, ahai keda talu haidua nigna na toatogha ghehegna tagna na velepuhi nigna a Kraiss me boi leghua hahalia nigna na velepuhi vamua, imanea ke boi sikei duagna a God. Keana, ahai ke talu voututunia na velepuhi nigna a Kraiss, imanea ke mono duagna na Mama ma na Dathe. ¹⁰ Gi ahai keda mai itamui me titiono vanighamu na fata ke tavogha tagna na hava ke velea a Kraiss, oti saghoi kilo haghea kori vathemiu ba haghore soleana itagna. ¹¹ Gi ahai keda haghore soleana itagna, imanea ke thevu itagna me hathea tagna na komi fata ke dika ke eia.

Na Vagovui Haghore

¹² Sethe na komi fata ku haga veleghamu atu, keana u boi haga riso horua tagna na letasi iaani eigna kenughua da u atu reghighamu mua. Kori vido kuda atu itamui, ighita tangomana katida sakai urungu. Iangeni keda vatotogoghita puala.

¹³ Ara dathegna a vaivinemu† a God ke vahira kena mono eeni, imarea kena vetula atua itamui nidia na haghore dotho.

* 1:1 Sethe na tinoni kena toatogha a Jon ke risoa na letasi iaani vania na komi tinoni kiloau tagna sina meleha, kari e kilora “na vaivine a God ke vahigho ma ara dathemu.” † 1:13 “ara dathegna a vaivinemu,” Da a Jon ke toghara na komi tinoni kiloau tagna sina meleha tavogha.

Vatolui Na Letasi Nigna Jon

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

A Jon, na mane vaovarongo nigna a Jisas, ke risoa na letasi iaani tagna sina mane puhi kori kiloau, na ahagna a Gaius. A Jon ke risoa na letasi iaani bali veletokea a Gaius eigna imanea ke hathera hahali arahai kena taveti kilili bali titiono na Rorongo ke Toke. Ma Jon ke magnahaghinia keda vaheta na ghaghanagna a Gaius eigna keda leghura vamua na komi puhi ke toke.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Jon ke veletokea a Gaius (1:1-8)

Jon ke magnahaghinia Gaius eigna keda leghua na komi puhi ke toke (1:9-15)

¹ Inau, na mane ku baubatu kori kiloau, ku risoa atua na letasi iaani itamua ighoe a kulagu Gaius. Inau ku dothovigho puala.

² Pukuni kulagu, inau ku tarai gi na komi fata gougovu ko eia keda raghe toke atu. Mu tarai mua eigna na tonomu keda havi toke, vaghagna vamua na havimu duagna a Krai ke toke. ³ Inau ku totogo puala kori vido ara kulada kena vaututuni kena mai eeni mena veleghami ighoe ko pukuni leghua hahalia na puhi ke tutuni. ⁴ Kori vido ku rongovia na rorongodia arahai kena vaghagna ara dathegu kena mono leghua na puhi ke tutuni, inau ku totogo vano mua. Hii, teo sa fata ke tangomana na vatotogounga vano tagna iangeni.

Na Agutu Ke Toke Ke Eia A Gaius

⁵ Pukuni kulagu, ighoe ko eia na fata ke toke kori vido ko hathera ara kulada kena taetaveti mena titiono na Rorongo ke Toke. Toke ighoe ko boi adora kekeha itadia, ighoe ko hathera vamua. ⁶ Kekeha itadia kena titiono itamami ighami na tinoni kiloau eigna nimua na dotho. E toke gi koda talu hathera na komi tinoni vaghagna iraani tagna na komi fata kena magnahaghinia kori nidia na taetaveti. Inau ku magnahaghinigho koda talu hathera eigna iaani ke vatotogo a God. ⁷ Imarea kena taetaveti bali eia na agutu nigna a Krai mena boi kaea sa fata tadia na komi tinoni bongihehe. ⁸ Keana ighita na tinoni kiloau katida hera na hava kena magnahaghinia eigna katida sakai agutu duadia kori titionoagna na komi fata ke tutuni tadia na komi tinoni.

Na Mane Dika Diotrefes

⁹ Mi nau ku vetula atua ghohi sina letasi itamui ghamu na komi tinoni kiloau ngengeni, keana a Diotrefes ke boi sasaa na leghuagna na hava ku risoa atua eigna ke ghaghana imanea ghehegna keda batughamu. ¹⁰ Mi kori vido kuda mai kori itamui, inau kuda veleghamu na komi fata ke eia imanea. Imanea ke haghore diadikalau tagna na fata ke boi tutuni. Ma na fata ke dika vano ke eia iaani; imanea ke bosi magnahaghinia na hatheragna arahai kena taetaveti bali titiono na Rorongo ke Toke. Me lutira arahai kena magnahaghinia na hatheragna. Mi kori vido imarea kena hathera, imanea ke boi lubatira eigna kedana tarai duadia na komi tinoni kiloau. ¹¹ Pukuni kulagu Gaius, o saghoi leghua na puhidia na komi tinoni kena dika vaghagna Diotrefes, keana o leghua vamua na puhidia arahai kena toke. Aarahai kena eia na komi fata ke toke, imarea ara dathegna a God, keana arahai kena eia na komi fata ke dika, imarea kena boi adoa a God.

Na Mane Toke Demitrius

¹² Mara kiloau gougovu kena titiono haihadia a Demitrius. Imanea ke leghua na komi fata ke tutuni, mi ighita kati adoa imanea na mane toke. Inau huju u veleghamu mua imanea na mane toke. Moti adoa ke tutuni na hava ku velea.

Na Vagovui Haghore

¹³ Sethe na komi fata ku haga velego atu, kari u boi haga riso horura tagna na letasi iaani, ¹⁴ eigna kenughua da u atu reghigho mua. Kori vido kuda atu itamua, roghita koroda sakai uurungu.

¹⁵ Ma na soleana nigna a God keda mono duamu hahali.

Ara kulamu kiloau kena mono eeni kena vetula atua itamua nidia na haghore dotho. Nighe, o hera nigua na haghore dotho tadia ara kulada kiloau ingengeni.

Na letasi nigna a Jiud

Na Titiono Eigna Na Letasi Iaani

A Jiud, imanea ke risoa na letasi iaani ke velea imanea na mane agutu nigna a Jisas ma tahigna a Jemes. Mara kena baubatu tadia na komi tinoni kiloau i hau kena velea imanea sikei tadia ara tahigna a Jisas. Kori vido a Jisas ke talu mono mua kori maramagna a Jiud ke boi vaututunia imanea a Vahavi. Reghia Jon 7:2-5. Keana leghugna ke vula hadi i popo a Jisas, a Jiud ke vaututunia, mi manea sina mane ke baubatu tadia na komi tinoni kiloau.

Jiud ke risoa na letasi iaani bali velera na komi tinoni kiloau eigna kedana tatango ngasi tagna na velepuhi ke tutuni mena sokara pungusia na komi velepuhi piapilau. Mara na velepuhi piapilau kena haghe mai itadia na komi tinoni kena vaututuni mena velera e toke vamua gi kedana eia na komi puhi ke dika eigna a God ke talutavogha na paluhadia. Jiud ke velera na komi tinoni kiloau a God keda vadiadikalara mara na velepuhi piapilau me boi toke kedana leghura.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

God keda diadikalara mara na velepuhi piapilau (1:1-16)

Mara kiloau kedana sokara ngasi (1:17-25)

¹ Inau a Jiud ku risoa na letasi iaani. Inau nigna na mane agutu a Jisas Krai ma a toghagu a Jemes. Inau ku risoa atu itamiu ighamu ke vahighamu a God. A God na Mama ke dothovighamu ma Jisas Krai ke reireghi toke ghamu.

² Inau ku tarai kaea a God eigna keda pukuni rarovighamu me heghamu hahali na soleana ma na dotho.

God Keda Diadikalara Mara Na Velepuhi Piapilau

³ Ara kulagu ku dothovighamu, inau ku kidi ghaghana mu magnahaghinia kuda risoa atu itamiu eigna na havi mathangani ke heghita a God. Kari ikeagaieni inau ku adoa kuda risoa na letasi iaani eigna sina fata tavogha. Inau ku kae huhurughamu eigna kotida hatia na hetamiu bali sokara pungusira arahai kena bosu magnahaghinia na velepuhi ke tutuni eigna a Krai. Sina maghavu ghohi a God ke hera nigna na komi tinoni na velepuhi iangeni keda mono hahali me teo keda tughu. ⁴ Inau ku velea iaani eigna kekeha tinoni kena boi leghua God kena haghe mai itamiu kari oti boi adoa kena piapilau. Imarea kena piapilau mena velea e toke vamua gi katida eia na komi puhi ke dika eigna a God ke talutavogha ghohi na paluhada. Mena boi sasaa na leghuagna a Jisas Krai, sikei vamua nida na Vunaghi ma nida a Lod. Tagna na komi Rioriso ke Tabu, a God ke velea ghohi imanea keda vaparara na komi tinoni vaghagna iraani.

⁵ Ighamu koti adoa ghohi na hava kuda veleghamu, kari inau ku magnahaghinighamu kotida saghoi havaghinia na hava ke padara na komi tinonidia Israel. Toke a Lod God ke vamamalahara tadia na komi tinonidia Ijip, leghugna iangeni imanea ke vathehara arahai itadia na komi tinonidia Israel kena boi talu vaututunia. ⁶ Moti togha tabirua na komi enjel kena huhughua a God i hau. Imarea kena magnahaghinia kedana eia na agutu ke nagho vano tagna na agutu ke hera a God mena taveti au tagna na pukuni melehadia i popo. Ma God ke tarira kori sen keda boi tautu me bora kori vido ke puni bali pitua na dani imanea keda fatera. ⁷ Kari oti saghoi havaghinia mua e rua na meleha i Sodom mi Gomora mi kekeha meleha ke gharanira. Na komi tinoni eidia na komi meleha irangeni kena nere duadia arahai kena boi ara taudia. Mena eia na komi puhi kori tonodia ke dika vano tagna iangeni. Ma God ke vadiadikalara arahai kena mono tadia na komi meleha irangeni kori joto. A God ke eia iangeni bali tatelia itadia na komi tinoni kena eia na komi puhi ke dika, imanea keda vaparara kori joto ke ghatha thovohaliu.

⁸ Mara na velepuhi piapilau kena haghe mai itamiu, imarea kena vaghadia na komi tinoni irangeni. Imarea kena eia na komi puhi ke dika kori tonodia mena velea kena leghua vamua nidia na maumaturungita. Imarea kena boi lubatia a God eigna keda vunaghi pungusira na avidia mena haghore diadikalara na komi enjel kena mono i popo. ⁹ Toke a Maikol na naghoi enjel nigna a God, imanea ke ghaghana e boi jino keda haghore diadikala a Satan kori vido koro rihu haohaghore eigna ahai keda hatia na tonogna a Moses. Maikol ke veleagna vamua, "A Lod keda vaparagho." ¹⁰ Keana mara na velepuhi piapilau irangeni kena haghore diadikala na komi fata kena boi thaothadoghagna. Imarea kena vaghagna na komi fata kaukagu ke asi eigna kena leghua

na komi fata ke dika ke magnahaghinia na tonodia. Na vunegna kena eia na komi fata ke dika, a God keda vadiadikalara. ¹¹ Kenughua e dika vano itadia! Eigna imarea kena leghua na puhigna a Kein ke vathehea a Ebol, a tahigna. Mena vaghagna na profet a Balam ke batu hahira na komi tinonidia i Israel eigna ke magnahaghinia vamua na hatiagna na rongo. Mena vaghagna mua a Kora ke rihu pungusia a God. Ma God keda vadiadikalara mua vaghagna ke vadiadikala a Kora.

¹² Kori vido ighamu koti vaututuni koti haidu hathatano bali vanga, mara na velepuhi piapilau kena mono duamiu. Toke kena toatoghara ghehedia vamua, imarea kena boi maomamo. Imarea tangomana kedana diadikala nimiu na vaututuni vaghagna na kalae ke tangomana na vadiadikalagna na vaka. Imarea kena vaghagna na puni uha ke ghurihia na ghiughuri popogna na thepa ke mumuja me boi uha. Mena vaghagna na ghai ke teo sa sagharogna kori vido ke kasa na maghavu bali sagharogna eigna ke thehe ghohi mena vutia.

¹³ Na komi tinoni iraani, na komi puhidia ke dika vano ke tate au vaghagna vamua na pachaghuaghuragna na gnoro. Imarea kena vaghagna mua na komi mateana kena sikili horu kori maaloa eigna kena jefe kori hangana ke jino. Imarea kedana mono hahali tagna na vido ke puni puala ke kaikaliti vanira ghohi a God.

¹⁴ A Enok, sikei itadia mara kena havi mai kori vavitugna na pagusu leghugna a Adam. I hau imanea ke velea iaani eidia mara velepuhi piapilau iraani,

“Reghia! A Lod keda mai duagna sethe na togha nigna na enjel ke tabu.

¹⁵ Imanea keda mai bali fatera na komi tinoni gougovu.

Arahai kena boi leghua, imanea keda vaparara eigna na komi fata dika kena eia bali rihu pungusia.

Ma Lod keda vaparara mua na komi tinoni koakoa eigna na komi haghore dika kena velea eigna imanea.”

¹⁶ Mara na velepuhi piapilau iraani kena vele houhorura mena hai torora na komi tinoni. Imarea kena leghua vamua nidia na komi vanohehe ke dika, mena vahaihadiira ghehedia mena titiono muamugnara na komi tinoni eigna kedana hatia na hava kena magnahaghinia.

Jiud Ke Velera Mara Kiloau Eigna Kedana Sokara Ngasi

¹⁷ Ara kulagu, oti saghoi havaghinia na hava kena veleghamu mara na vetula nigna a Lod Jisas Krai. ¹⁸ Imarea kena veleghamu, “Tadia na komi dani gi e tabiru mai a Jisas, kekeha tinoni kedana leuleughamu, mi marea kedana leghura vamua nidia na komi vanohehe ke dika.” ¹⁹ Na komi tinoni iraani kena mai ghohi. Imarea arahai kena vathevughamu ikeagaieni. Imarea kena leghua na komi vanohehegna na tonodia ma na Tarunga ke Tabu ke boi mono ikoradia.

²⁰ Keana ighamu ara kulagu, oti veivahetaghi kori velepuhi koti hatia tagna God eigna kotida sokara ngasi. Kori vido koti tarai, oti lubatia na Tarunga ke Tabu eigna keda batughamu. ²¹ Nida a Lod Jisas Krai keda heghamu na havi ke teo na govugna eigna ke rarovighamu. Ikeagaieni, kori vido koti pitua na havi iangeni, oti mono hahali kori dotho nigna a God. ²² Oti rarovira moti hathera arahai kena boi heta nidia na vaututuni.

²³ Hathera arahai kena leghua na hangana ke vano kori joto ke ghatha thovohaliu eigna kedana tabiru mai mena leghua na hangana ke vano kori havi. Mi tadia arahai kena eia na komi puhi ke dika, oti rarovira, kari oti reireghi toke ghamu eigna kotida boi kutu tadia na komi fata ke dika kena eira.

Na Veletokeagna A God

²⁴ Oti veletokea a God. Imanea vamua ke tangomana na reireghighamugna eigna kotida boi sikili kori koakoa. Mi manea keda hati hadighamu eigna kotida mono duagna koragna nigna na mana ke hutu puala. Kori vido iangeni, ighamu kotida pukuni jino, mi manea keda heghamu na totogo ke hutu vano. ²⁵ Imanea sikei vamua a God me vahavighita tagna na hava ke eia a Jisas Krai, na nida a Lod. E toke gi na komi tinoni gougovu kedana reghi vaughithatha imanea ke thaba vano me mono nigna na mana bali vunaghi pungusira na komi fata gougovu, turughu kori turughugna, me jufu ikeagaieni, me hau me hau. Amen.

Tate Au

Na Titiono Eigna Na Buka Iaani

A Jon, na mane vaovarongo nigna a Jisas, ke risoa na buka iaani. Kori vido ke risoa, imanea ke mono kori moulolu i Patmos kori Tahi Mediteranean. Mara Rom kena boa ngeneni me boi lubatia keda taveti au eigna kena bosu magnahaghinia imanea keda talu titiono a mua na Rorongo ke Toke eigna a Jisas.

Kori vido iangeni na King gna i Rom ke pukuni vaparara na komi tinoni kiloau eigna kena voututunia a Jisas Krai mena vele aua imanea vamua nidia na king. Jon ke rioriso vanira eigna ke magnahaghinia keda vaheta na ghaghanadia eigna kedana sokara ngasi kori nidia na voututuni. Kori buka iaani, imanea ke titiono eigna na komi fata keda tate mai tadia na komi vagougovui dani, kari haluhadi imanea ke velepuhira eigna a Jisas.

Kori buka iaani a Jon ke titiono na komi fata na enjel a Jisas ke vetula itagna ke tateli aua. Sethe na fata ke tatelia aua, na komi totoghale ke mono na ghaghana ikoradia. Na komi tinoni kiloau kori vido iangeni ke tangomana na thaothadoghagna kari arahai tavogha kena boi tangomana nidia.

Sethe na maghavu kori buka iaani a Jon ke titiono na namba vitu: na komi tinoni kiloau tadia e vitu na meleha, vitu na enjel, vitu na tarunga, vitu na disi, vitu na mata, vitu na king, me vitu na kepi vunaghi. *

Toke kekeha velepuhi kori buka iaani ke vahotha na thaothadoghagna, ighita kati adoa na velepuhi ke nagho ikoragna. Na vunegna a Jisas Krai, a God keda heta pungusira nigna na komi thevuioka, haluhadi a Satan. Ma God keda hera na taba ke hutu tadia arahai kedana sokara ngasi kori nidia na voututuni me ghioghilei jufu kori vagovugna. Jon ke magnaghinia na komi tinoni kiloau kena papara kori havidia kedana adoa a Krai keda agutu vanira na meleha mathangani, mi marea kedana mono duagna thovohaliu.

Na komi fata ke nagho kori buka iaani:

Na komi letasi vanira na komi tinoni kiloau tadia e vitu na meleha (1:1-3:22)

Na maimanihihiagna a God i popo (4:1-5:14)

Na pepa viviloho ke mono e vitu na bali vavangasigna (6:1-8:5)

Vitu na tavuli (8:6-11:19)

Satan ke rihu pungusira na komi tinoni kiloau nigna God (12:1-14:20)

Vitu na vagougovui papara nigna a God (15:1-16:21)

God ke diadikala nigna na komi thevuioka (17:1-20:10)

Na Vagovui Fate keda Eia a God (20:11-15)

Na maramagna mathangani ma na maaloa mathangani na na Jerusalem mathangani (21:1-22:21)

¹ Koragna na buka iaani ke mono na komi fata a God ke tatelia vania a Jisas Krai eigna keda titiono aua tadia nigna na komi tinoni agutu. A God ke tatelia vania na komi fata keda bosu hau me tate mai. Ma Krai ke vetula maia nigna na enjel eigna keda tateli aua na komi fata iraani itagua inau a Jon. Inau nigna na mane agutu a Krai. ² Ikeagaieni, inau ku titiono aua na rorongo ke mai tagna a God ma na komi fata a Jisas Krai ke titiono vaniu, irangeni na komi fata ku reghia. ³ A God keda vatokera arahai kedana ijumia aua tadia na komi tinoni kiloau na buka iaani ke tatelia aua na hava keda mono mai ivughei valiha. Ma God keda vatokera mua arahai kedana rongovia mena leghua na komi fata kori buka iaani eigna na maghavu na komi fata iraani keda tate mai ke gharani mai ghohi.

A Jon Ke Risoa Vanira Na komi Tinoni Kiloau Kori Provins I Esia

* : Na ghaghana koragna na namba vitu, na hava ke pukuni tatapa. Na namba vitu ke mono na ghaghana iangeni koragna eigna a God ke vagovua na vavuhagna na maramagna tagna e vitu na dani. Vaghagna mua iangeni na namba salaghe rua kori buka iaani: salaghe rua na vikei, salaghe rua mara na vetula, me salaghe rua na hageha. Na vunegna ke mono salaghe rua na vikei tadia mara Jiu, mi salaghe rua mara na vetula, na namba iangeni ke vaghagna na totoghale na komi tinoni nigna a God gougovu.

4⁵ Inau a Jon ku risoa atu itamiu ighamu na komi tinoni kiloau tadia e vitu na meleha[†] kori provins i Esia. Inau ku tarai gi a God ma Jisas Kraiss me vitu na tarunga[‡] kena mono naghogna na sapei vunaghi nigina a God kedana vatokeghamu me kedana heghamu na soleana. A God ke mono i hau, me mono mua ikeagaieni, mi manea keda mono thovohaliu. Ma Jisas Kraiss ke tatelia aua hahalia na hava ke tutuni eigna a God. Imanea na vasikeigna na tinoni ke sokara tabiru kori thehe keda boi ghoi thehe mua, mi manea ke vunaghi pungusira na komi king kori maramagna.

Jisas ke dothovighita me vamamaluhaghita tadia na komi paluhada eigna kedana boi vunaghi pungusighita mua. Imanea ke vamamaluhaghita tagna na thehe ke eia kori ghaibabala. ⁶ Imanea ke vunaghi pungusighita vaghagna na king, me eightha gi ighita gougovu nigina na komi pris bali agutu vania a God a Tamagna. Ati kilothaba a Kraiss ke thaba vano me vunaghi pungusira na komi fata gougovu thovohaliu! Amen.

⁷ Oti vaovarongo mai! Jisas keda ghoi tabiru mai tadia na komi parako, ma komi tinoni gougovu kedana reghia. Arahai kena jaia imanea kedana reghia mua. Ma na komi tinoni gougovu kori maramagna kena boi vaututunia imanea kori vido kena havi mua kedana dikahehe mena tangi heta eigna imanea. Iaani keda tate mai tutuni. Amen.

⁸ A Lod God ke velea, "Inau na A ma na Z,[§] na turughugna ma na vagovugna na komi fata gougovu. Inau ku mono i hau, mi keagaieni, mu kuda mono thovohaliu. Inau ku thaba vano!"

Jisas Kraiss Ke Tate Vania A Jon

⁹ Inau a Jon a kulamiu kori Kraiss. Ighita kati papara eigna a Jisas Kraiss ke vunaghi pungusia na havida, keana imanea ke vahetaghita eigna katida sokara ngasi. Imanea kena bou kori moumolu iso i Patmos eigna kena bosu magnahaghiu keda talu titionoa mua na haghoregna a God ma na rorongo eigna a Jisas Kraiss. ¹⁰ Tagna sina dani nigina a Lod, na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagu mu rongovia na ohai haghore i leghugu. Na ohai haghore iangeni ke heta vaghagna na ohagna na tavuli, ¹¹ me veleu, "O riso horua kori buka na hava ko reghia, gi o vetula vano tadia na komi tinoni kiloau kena mono tadia e vitu na meleha i Efesus, Smena, Pegamum, Taiatira, Sadis, Filadelfia mi Leodisia."

¹² Kori vido ku rei tabiru eigna keda reghia ahai ke haghore mai itagua, inau ku reghia e vitu na bali noenohegna na lui kena agutura kori gol. ¹³ Inau ku reghia na Dathei Tinoni* ke sokara hotaghidia. Imanea ke pokoa na poko ke teve ke jufu tagna na tataba naegna me vahaghea na thauthabe ke gol kori ragagna. ¹⁴ Na ulugna ma na sesehugna ke pura vaghagna na sesehugna na sip ba na sno. Ma na matagna ke vaghagna na beubethugna na joto. ¹⁵ Na naegna ke vaghagna na bras ke inge kori joto. Ma na haghoregna ke heta puala vaghagna na pohagna na gnoro hutu. ¹⁶ Kori lima madothogna imanea ke tangolia e vitu na vaitughu, ma na ghau ke vavanga rua thevugna ke au mai kori livogna.[†] Turughu kori langegna me horu kori luagna ke siasilada puala vaghagna na aho kori hotaghi dani.

¹⁷ Kori vido ku reghia imanea, inau ku kutu horu kori naegna vaghagna na tinoni ke thehe. Imanea ke tabou kori lima madothogna me veleu, "O saghoi mataghu! Inau na turughugna ma na vagovugna na komi fata gougovu. ¹⁸ Inau hiri imanea ke havi. I hau inau ku thehe kari ikeagaieni inau ku ghoi havi tabiru. Mi nau kuda talu havi ke hau me hau! Inau ku tangolia na komi kii kena heu na mana bali hangavia na melehadia arahai kena thehe eigna keda vahavi tabirura. ¹⁹ O riso horua na komi fata ko reghia ikeagaieni ma na komi fata keda tate mai ivughei valiha. ²⁰ Inau keda unuhia vanigho na ghaghana koragna e vitu na vaitughu ko reghia kori lima madothogu, me vitu na bali noenohegna na lui ke gol. Vitu na vaitughu, e vitu na enjel kena reireghira na komi tinoni kiloau kena mono tadia e vitu na meleha i Esia. Me vitu na bali noenohegna na lui ke gol, na komi tinoni kiloau kena mono tadia e vitu na meleha irangeni.

[†] **1:4-5** "komi tinoni kiloau tadia e vitu na meleha" Koragna na buka Tate Au, kori vido Jon ke titionoa na namba vitu, imanea ke titionoa na fata ke pukuni tatapa. Na namba vitu ke mono na ghaghana iangeni koragna eigna a God ke vagovua na vavuhagna na maramagna tagna e vitu na dani. Na vunegna iangeni, na ghaghana koragna "na komi tinoni kiloau tadia e vitu na meleha," na komi tinoni kiloau gougovu kori maramagna. [‡] **1:4-5** "vitu na tarunga" Na ghaghana koragna vitu na tarunga, na Tarunga ke Tabu vamua. [§] **1:8** "A ma na Z" Kori haghore Grik, na Alfa ma na Omega. Kori alfabet nidia mara Grik, na ahagna vasikeigna na leta "Alfa" ma na ahagna vagovugna na leta "Omega." * **1:13** "Dathei Tinoni" Reghia kori Diksonari [†] **1:16** "ghau ke vavanga rua thevugna" Iaani na tothoghagna na fata a Jisas keda eia kori haghoregna.

2

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Efesus

¹ Gi na Dathei Tinoni ke veleu, "O risoa vanao na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Efesus:

"Inau ku tangolia e vitu na vaitughu kori na lima madothogu mu taetaveti varihotaghidia e vitu na bali noenohegna na lui ke gol. Iraani nigua na komi haghore itamiu:

² "Inau ku adoa ghohi na komi fata gougovu koti eia. Inau ku adoa ighamu koti agutu heta moti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni. Mu adoa mua ighamu koti sokara pungusira na komi tinoni kena dika. Kori vido kekeha tinoni kena mai mena veleghamu imarea mara na vetula, ighamu koti dodoro toetoke itadia moti reghi vaughithatha kena piapilau. ³ Na komi tinoni kena vaparaghamu eigna koti leghuu inau, kari ighamu koti boi jefehaghiniu. Ighamu koti sokara ngasi vamua.

⁴ "Kari tagna sina fata vamua inau ku boi totogo eimiu. Ikeagaieni ighamu oti boi pukuni dothoviu vaghagna i hau. ⁵ Oti togha tabirua na puhi koti taveti sania nimiu na dotho ke hutu vaniu. Tughua na hehemiu moti ghohi eia na komi fata ke toke koti eia i hau. Gi kotida boi tughua na hehemiu, inau kuda mai itamiu mu kuda hati aua nimiu na bali noenohegna na lui tagna ke mono.* ⁶ Kari sina fata koti eia ke vatotogou puala. Ighamu koti boi magnahaghinira na komi fata dika kena eia na boo kena leghua na velepuhi nigua a Nikolas. Inau huju, u boi magnahaghinia mua. ⁷ Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau. Aarahai kedana sokara ngasi me jufu kori vagovugna, imarea kedana ghania na sagharogna na ghai i havi kori gnatha nigua a God.

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Smena

⁸ "O risoa vanao na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Smena:

"Inau na turughugna ma na vagovugna na komi fata gougovu. Inau ku thehe i hau mi keagaieni ku ghohi havi tabiru. Nigua na haghore itamiu iaani:

⁹ "Inau ku adoa ghohi ighamu koti papara moti kuma. Kari kori nimiu na vaututuni, ighamu oti boi kuma. Inau ku adoa mua kekeha tinoni kena haghore diadikalaghamu. Toke imarea kena velea imarea na nigua na komi tinoni a God, imarea boi na nigua. Eigna imarea nigua na komi tinoni a Satan. ¹⁰ Oti saghoi mataghunia na papara ke gharani mai padaghamu ghohi. A Satan keda bora haghe kekeha itamiu kori vathe tataru bali pipilia nimiu na vaututuni. Ighamu kotida papara koragna salaghe na dani. Gi kotida sokara ngasi, toke imarea kedana vatheheghamu, inau kuda heghamu na havi ke teo na govugna. ¹¹ Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau. Aarahai kedana sokara ngasi me jufu kori vagovugna, na varuai thehe ke teo na govugna keda boi vaparara.

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Pegamum

¹² "O risoa vanao na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Pegamum:

"Inau ke mono nigua na ghau ke vavanga rua thevugna. Iraani nigua na komi haghore itamiu:

¹³ "Inau ku adoa ighamu koti mono kori meleha ke vunaghi pungusia a Satan. Keana ighamu koti talu leghuu inau. Mi ghamu koti boi taveti sania nimiu na vaututuni itagua kori vido kena vathehea a Antipas eigna imanea ke titiono hahali eigu inau kori melehamiu ke vunaghi pungusira na komi tinoni a Satan.

¹⁴ "Kari inau ku boi totogo eimiu eigna kekeha fata. Kekeha tinoni itamiu kena leghua na velepuhi nigua a Balam. I hau a Balam ke velepuhia a Balak na puhi bali batura na komi tinonidia Israel kori koakoa. A Balak ke velera e toke vamua gi kedana ghania na vanga kena havughaghi vanira na komi ngunguju. Me velera mua e toke vamua gi kedana nere duadia arahai kena boi ara taudia. ¹⁵ Mi kekeha tinoni itamiu kena leghua na velepuhi ke dika nigua a Nikolas. Nigua na velepuhi ke haga nanaba duagna na velepuhi nigua a Balam. ¹⁶ Oti tughua na havimiu ke koakoa. Gi kotida boi eia iangeni, e boi hau inau kuda mai itamiu mu kuda rihura arahai kena leghua na komi velepuhi piapilau iangeni tagna na ghau ke au mai kori livogu.

¹⁷ "Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau. Aarahai kedana sokara ngasi me jufu

* 2:5 Na ghaghana koragna iaani, nidia na kiloau keda govu.

kori vagovugna, inau kuda hera ghadia na vanga ke horu mai i popo ke mono polo ikeagaieni.† Mi nau kuda hera siesikei na ghahira pura‡ kena risoa ghohi na ahadia ke mathangani§ itadia. Ahai vamua keda hatia sikei na ghahira keda adoa na ahagna ke mono itagna. Teo ahai tavogha keda adoa.

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Taiatira

18 “O risoa vanoa na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Taiatira:

“Inau a Dathegna God! Na matagu ke vaghagna na beubethugna na joto ma na naegu ke vaghagna na bras ke siasilada. Iraani nigua na komi haghore itamiu:

19 “Inau ku adoa na komi fata koti eia. Inau ku adoa eigna nimiu na dotho, nimiu na vaututuni, nimiu na komi agutu koti eia vaniu, ma na puhi koti sokara ngasi. Mu adoa mua na komi fata koti eira ikeagaieni ke toke vano tadia na komi fata koti eira i hau.

20 “Kari tagna sina fata vamua inau ku boi totogo eimiu. Ighamu koti boi gigi aua itamiu na vaivine a Jesebel. Iia ke piapilau me velea iia na profet. Iia ke velepuhira me vajefera nigua na komi tinoni agutu eigna kedana nere duadia arahai kena boi ara taudia mena ghania na vanga kena havughaghi vanira na komi ngunguju. 21 Inau ku boi saisami na vaparagna eigna ku magnahaghinia iia keda tughua na havigna ke koakoa. Kari iia ke boi sasaa. 22 Na vunegna iangeni, inau kuda vapara iia ma arahai kena eia na komi puhi ke dika duagna. 23 Mi nau kuda vathehera arahai kena leghua nigua na velepuhi. Inau kuda eia iangeni eigna na komi tinoni kiloau kedana thaothadoghagna inau ku adoa na ghaghanadia ma na komi vanohehedua na komi tinoni gougovu. Inau kuda eia itamiu leghuagna na komi fata koti eia.

24 “Kekeha itamiu koti mono i Taiatira, ighamu koti boi leghua nigua na velepuhi ke dika a Jesebel. Moti boi adoa na velepuhi kena kiloagna na komi velepuhi ke polo nigua a Satan. Inau kuda boi veleghamu sa fata ke vahothea na leghuagna. 25 Sina fata kuda veleghamu vamua. Oti sokara ngasi kori nimiu na vaututuni me jufu kori dani inau kuda tabiru mai.

26 “Arahai kedana sokara ngasi mena leghuu inau me jufu kori vagovugna, inau kuda hera na mana bali vunaghi pungusira na komi vike gougovu kori maramagna. 27-28 Inau kuda hera na mana ke vaghagna vamua na mana a Tamagu ke heu inau. Imarea kedana vunaghi pungusira na komi vike kori mana ke hutu me teo ahai keda tangomana na sokara pungusiagna na haghoredia. Inau kuda hera mua na vaitughu ke hadi mai kori pohai thabota.* 29 Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau.

3

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Sadis

1 “O risoa vanoa na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Sadis:

“Inau ku tangolira e vitu na tarunga nigua a God me vitu na vaitughu. Iraani nigua na komi haghore itamiu:

“Inau ku adoa na komi fata koti eia. Na komi tinoni kena velea ighamu koti havi, kari inau ku adoa ighamu koti thehe. 2 Oti rarai! Moti vaheta nimiu na vaututuni, eigna na ghathi vaututuni iso ke talu mono mua itamiu, e haga thehe ghohi. Inau ku reghia na puhimiu mu adoa e boi pukuni jino kori matagna a God. 3 Saghoi havaghinia na velepuhi koti rongovia moti vaututunia i hau. Oti leghua na velepuhi iangeni moti tughua na havimiu ke koakoa. Gi kotida boi rarai, inau kuda mai bali vaparaghamu kori vido koti boi adoa, vaghagna vamua na mane bilau ke mai kori vido koti boi adoa.

† 2:17 Kori vido mara Israel kena mono kori meleha ke gou koragna rua tutughu na vinogha, a God ke hera ghadia kori vanga ke horu mai i popo kena kiloagna ‘mana.’ Na ghaghana koragna ‘mana’, na komi fata ke toke a God ke taluhaghorea keda hera nigua na komi tinoni. ‡ 2:17 “ghahira pura” Na pukuni ghaghanagna ke vahothea na thaothadoghagna. Kori ghaghanadia kekeha tinoni, na ghahira pura bali lubatira arahai kena hatia sikei eigna kedana haghe kori hughuta nigua a God. § 2:17 “na ahadia ke mathangani” Na aha mathangani kori ghahira pura, na ahagna a Krai, ba God, ba na aha mathangani a God ke tughuniagna na tinoni bali tateli aua na puhigna ke mathangani. I hau a God ke eia iaani tagna a Ebrahim ma Jakob (reghia a Jenesis 17:5, 32:28). * 2:27-28 “vaitughu ke hadi mai kori pohai thabota” Krai keda hera arahai kena sokara ngasi na vaitughu iaani bali tateli aua imarea kedana vunaghi pungusia na maramagna duagna.

⁴ “Keheha itamiau ena boi vagarua nidia na pohe kori koakoa. Na komi tinoni irangeni, inau kuda vapipsisira kori pohe ke pura mi marea kedana taveti duagu, eigna imarea kena nabadia kedana eia iangeni. ⁵ Arahai kedana sokara ngasi me jufu kori vagovugna, imarea kedana pipisia na pohe ke pura. Mi nau kuda boi reoa na ahadia kori na buka i havi hau. Inau kuda veleagna a Tamagu ma na nigua na komi enjel imarea na nigua na komi tinoni. ⁶ Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau.

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Filadelfia

⁷ “O risoa vanao na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Filadelfia:

“Inau ku tabu mu tutuni. Inau ku tangolia na kii nigua a King Deved* me mono nigua na mana bali vunaghi pungusia na hughuta i popo. Kori vido inau ku hangavia na hagehagna na hughuta, teo ahai ke tangomana na bilakiagna. Mi kori vido inau ku bilakia, teo ahai ke tangomana na hangaviagna. Iraani nigua na komi haghore itamiau:

⁸ “Inau ku adoa na komi fata koti eia. Mi nau ku hangavia na hageha vanighamu me teo ahai ke tangomana na bilakiagna. Ighamu koti boi nagho kori melehamiu, keana ighamu koti leghua vamua nigua na velepuhi, moti boi velea ighamu oti boi nigua na komi vaovarongo. ⁹ Oti reghia na hava kuda eia tadia na komi tinoni nigua a Satan. Imarea kena velea imarea kena nigua na komi tinoni a God kari ena boi na nigua. Inau kuda hurura eigna kedana mai torongaghi tuturu itamiau ghamu koti pukuni nigua na tinoni. Mi marea kedana adoa inau ku dothovighamu.

¹⁰ “Na vunegna ighamu koti leghua nigua na vetula bali sokara ngasi kori vido koti pada na vahotha, inau kuda sokara pungusighamu kori maghavu na papara hutu keda mai bali pipilira na komi tinoni kori maramagna. ¹¹ E boi hau gi inau kuda ghoi tabiru mai. Oti tatango ngasi tagna nimiu na vaututuni eigna teo ahai keda hati aua itamiau na taba inau kuda heghamu.

¹² “Arahai kedana sokara ngasi me jufu kori vagovugna, imarea kedana vaghagna na komi tupi kori nigua na vathe tabu nigua a God,† mi marea kedana mono ngengeni hahali. Inau kuda risoa kori tonodia na ahagna nigua a God, ma na ahagna nigua na meleha ke tabu.‡ Iangeni na Jerusalem mathangani na nigua a God keda vetula horu maia i popo. Inau kuda risoa mua na ahagu mathangani kori tonodia. ¹³ Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau.

Na Letasi Vanira Na Komi Tinoni Kiloau I Leodisia

¹⁴ “O risoa vanao na letasi iaani tagna na enjel ke reireghia na komi tinoni kiloau i Leodisia:

“Inau ahai kena kilougna Amen, eigna inau ku titiono hahalia na haghoregna a God ma na komi fata gougovu ku velea ke tutuni. Ma na komi fata gougovu a God ke vavuhara kena turughu mai itagua. Iraani nigua na komi haghore itamiau:

¹⁵ “Inau ku adoa na komi fata gougovu koti eia. Ighamu koti boi ghaula moti boi vuvughu. Inau ku magnahaghinighamu kotida ghaula ba vuvughu. ¹⁶ Kari na vunegna ighamu koti kotho goegoe, inau kuda purusughamu au kori livogu. ¹⁷ Ighamu koti velea koti pada rongu moti tonogua na komi fata koti magnahaghinia, kari oti boi thaothadoghagna na havimiu ke pukuni dika puala. E naba na komi tinoni kedana rarovighamu eigna kori matagna a God ighamu koti kuma moti soesole moti doa. ¹⁸ Iangeni na vunegna inau ku veleghamu eigna kotida mai itagua eigna kuda heghamu na hava koti boi tangomana na voliagna. Oti lubatiu eigna kuda vamamalahughamu tadia na komi paluhamiu. Oti eia iangeni eigna kotida padarongo kori havimiu duagna a God. Moti lubatiu eigna kuda heghamu na komi pohe ke pura moti pipisia eigna kotida boi maomamo na soesoleagna na tonomiu. Moti hatia mua itagua na popoji bali tuduhiagna na matamiau eigna kotida reghi toetokea a God.

¹⁹ “Arahai ku dothovira, inau ku haghore heta vanira mu vajinora kori vido kena eia na fata ke dika. Ma na vunegna inau ku dothovighamu, inau ku haghore heta itamiau eigna kotida agutu heta bali tughura na komi puhimiu ke dika. ²⁰ Oti vaovarongo

* 3:7 “kii nigua a King Deved” Na kii iaani na totoghalegna na mana ke hutu ke mono tagna a King Deved i hau. Ikeagaieni a Krai ke mono nigua na mana ke hutu bali vunaghi pungusia na komi fata gougovu. † 3:12 “na komi tupi kori nigua na vathe tabu nigua a God” Na ghaghana koragna iaani, imarea kedana baubatu tadia na komi tinoni kiloau. ‡ 3:12 Na risoagna kori tonodia na ahagna a God ma na ahagna na meleha ke tabu i Jerusalem ke tatelia aua imarea na nigua a God mena tangomana na haghe kori meleha ke tabu iangeni.

mai! Inau ku sokara kori hagethagna na vathemu mu jaejathe. Gi koda rongovia na haghoregu mo hangavia na hagetha vaniu, inau kuda haghe mai mi roghita koroda sakai vanga haidu.

²¹ “Arahai kedana sokara ngasi me jufu kori vagovugna, imarea kedana nohe duagu kori nigua na sapei vunaghi, vaghagna vamua inau ku sokara ngasi mu nohe duagna a Tamagu kori nigua na sapei vunaghi. ²² Na vunegna ighamu ke mono na kulimiu, oti rongovia na hava ke velea na Taruna ke Tabu tadia na komi tinoni kiloau.”

4

Na Maimanihihiagna A God I Popo

¹ Leghugna na komi fata irangeni, inau ku rei vano mu reghia sina hagetha ke hangavi ghohi kori hughuta i popo. Ma na ohai haghore ku kidi rongovia ghohi ke vaghagna na tavuli ke veleu vaghagna iaani, “O hadi mai eeni eigna kuda tatelia vanigho na hava keda tate mai leghugna iaani.” ² Kori vido vamua iangeni na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagu mu reghia na sapei vunaghi i popo ke nohe sina tinoni itagna. ³ Na tinoni iangeni, na dodorogna ke vaghagna e rua na ghahira ke siasilada puala kena kiloragna na jaspma ma na kanilian. Ma na pipiutu ke siasilada vaghagna na ghahira kena kiloagna na emarol ke kililia na sapei vunaghi. ⁴ E tutughu vati na sape bali nohe ke kililia na sapei vunaghi iangeni me tutughu vati na mara puhu kena nohe itadia. Imarea kena pipisia na pohe ke pura mena vahaghea na komi kepi vunaghi kena agutua kori gol. ⁵ Na onga ma na rete ke au mai tagna na sapei vunaghi. Me vitu na lui ke ghatha ke mono i naghogna na sapei vunaghi iangeni. Irangeni e vitu na tarunga nigua a God. ⁶ Mi naghogna na sapei vunaghi sina fata ke mono, na dodorogna ke vaghagna na kolo ke gnaghura me raraha vaghagna na gilasi.

Me vati na fata hutu ke haihavi kena sokara kililia na sapei vunaghi. Sethe na mata i naghomi leghugna na tonodia. ⁷ Na vasikeigna na fata ke havi, na dodorogna ke vaghagna na laion. Na varuagna ke vaghagna na kau. Na vatolugna, turughu kori langegna me horu kori luagna, vaghagna na tinoni. Ma na vavatigna, na dodorogna ke vaghagna na manuhutu ke thovo. ⁸ E vati na fata iangeni e ono na vuludia ma na tonodia ke vonu i mata me jufu horu saragna na vuludia. Bongu ma na dani imarea kena sale,

“Tabu, Tabu, Tabu, a Lod God ke thaba puala.

Imanea ke mono i hau, ikeagaieni, mi manea keda mono thovohaliu.”

⁹ E vati na fata ke havi irangeni kena kilothaba mena ghaghana bohea mena veletokea ahai ke havi thovohaliu ke nohe tagna na sapei vunaghi. ¹⁰ Kori vido kena eia iangeni, tutughu vati na mara puhu kena torongaghi tuturu horu mena maimanihihia ahai ke havi thovohaliu. Imarea kena boa horua nidia na kepi vunaghi naghogna na sapei vunaghi mena velea,

¹¹ “Ighoe nimami a Lod, ma nimami a God.

Ighoe ko vavuhara mo vahavira na komi fata gougovu eigna iangeni ke leghua nimua na vanohehe.

Na vunegna iangeni, ighoe naba kitida kilothabagho miti ghaghana bohegho eigna nimua na mana.”

5

Jisas, Na Dathei Sip Ke Vurehea Na Pepa Viviloho

¹ Gi inau ku reghia na pepa viviloho kori lima madothogna imanea ke nohe tagna na sapei vunaghi. Na pepa viviloho kena risoa tagna rua na thevugna me vitu na bali vavangasigna ke mono itagna. ² Inau ku reghia mua sina enjel ke mana puala ke haghore heta vaghana iaani, “Ahai ke nabagna na hati auagna e vitu na bali vavangasigna na pepa viviloho eigna keda vurehea bali ijumia?” ³ Kari teo ahai i popo ba kori maramagna ba kori melehadia arahai kena thehe ke nabagna na vureheagna na pepa viviloho eigna kedana ijumia.

⁴ Inau ku tangi heta eigna ke vahotha puala na padagna sa tinoni ke nabagna na vureheagna na pepa viviloho bali ijumia. ⁵ Kari sikei itadia e tutughu vati na mane puhu ke veleu, “O saghoi tangi! Kari o reghia vamua. Ingengeni ke mono imanea ke thaba vano kori vikegna a Jiuda kena kiloagna “na laion nigua a Jiuda.” Imanea na naghohi vinahuhugna a King Deved. Imanea ke heta pungusira nigua na komi thevuioaka

me nabagna na hati auagna e vitu na bali vavangasigna na pepa vivilohe eigna keda vurehea.

⁶ Gi inau ku dodoro vano mu reghia sina Dathei Sip* ke sokara naghogna na sapei vunaghi. Mara puhi me vati na fata ke havi ke mono sethe na mata kori tonodia kena mono kililia. Na Dathei Sip iangeni, na dodorogna vaghagna kena vathehea i hau. Me mono vitu na honagna† me vitu na matagna. Vitu na matagna, e vitu na tarunga nigna a God ke vetulara au ivei mi vei kori maramagna. ⁷ Na Dathei Sip ke vano me hatia na pepa vivilohe kori lima madothogna na mane ke nohe tagna na sapei vunaghi. ⁸ Kori vido ke hatia na pepa vivilohe, e vati na fata ke havi me tutughu vati na mane puhi, imarea kena torongaghi tuturu horu itagna na Dathei Sip. Imarea gougovu kena tangolia na kodili ma na disi kena agutura kori gol. Na komi disi ke vonu na ghaighubagha ikoradia, iangeni na nidia na komi tarai na komi tinoni nigna a God. ⁹ Mi marea kena salea na sale mathangani ke vaghagna iaani,

“Ighoe ko nabamu koda tangolia na pepa vivilohe mo hati aua na bali vavangasidia. Eigna ighoe ahai kena vathehegho, mo volira na komi tinoni vania a God tagna na ghaughabuamu. Ighoe ko volira na komi tinoni tadia na komi vikei, ma na komi haghore, ma na komi moumolu kori maramagna.

¹⁰ Ighoe ko vunaghi pungusira vaghagna na king, mo eiragna gi kedana pris bali agutu vania nida a God. Mi marea kedana vunaghi pungusira na komi tinoni kori maramagna.”

¹¹ Inau ku talu dodoro mua mu rongovia sethe na mola i enjel kena sale. Imarea kena sokara kililira mara puhi me vati na fata ke hutu ke haihavi ma na sapei vunaghi.

¹² Imarea kena sale heta vaghagna iaani,

“Na Dathei Sip kena vathehea i hau, e naba ighita katida kilothaba eigna imanea ke mana puala, me padarongo me heta me thaothadogha.

Ati ghaghana bohea mati kilothaba mati veletokea imanea!”

¹³ Gi inau ku rongovia na komi fata gougovu ke havi i popo mi thepa mi kori tahi, ma na komi tarunga kori melehadia arahai kena thehe, imarea kena sale vaghagna iaani, “Ati veletoke hahalia ahai ke nohe kori sapei vunaghi ma na Dathei Sip. Ati kilothabara mati ghaghana bohera eigna koro mana puala.”

¹⁴ Vati na fata ke havi kena sokara kililia na sapei vunaghi kena velea, “Amen.” Me tutughu vati na mara puhi kena torongaghi tuturu horu mena maimanihahia a God ma na Dathei Sip.

6

Na Dathei Sip Ke Hati Aura Ono Na Bali Vavangasigna Na Pepa Vivilohe

¹ Gi inau ku reghia na Dathei Sip ke hatia aua na vasikeigna na bali vavangasigna tadia e vitu na bali vavangasigna na pepa vivilohe. Mu rongovia sikei tadia e vati na fata ke havi ke mono sethe na mata kori tonodia ke haghore, ma na haghoregna ke vaghagna na gumu. Imanea ke velea, “Mai!” ² Inau ku rei vano mu reghia na hos ke pura ke au mai, ma ahai ke nohe popogna ke tangolia na baghe. Imarea kena hea na kepi vunaghi mi manea ke taveti au vaghagna na soldia bali rihura nigna na komi thevuioka.

³ Kori vido na Dathei Sip ke hati aua na varuagna na bali vavangasigna, inau ku rongovia na varuagna na fata ke havi ke velea, “Mai!” ⁴ Gi sina hos mua ke au mai, na hos ke mela. Ahai ke nohe popogna, a God ke hea na mana bali hati aua na soleana kori maramagna eigna na komi tinoni kedana veivaivatheheghi. Ma God ke hea imanea na ghau ke hutu.

⁵ Kori vido na Dathei Sip ke hati aua na vatolugna na bali vavangasigna, inau ku rongovia na vatolugna na fata ke havi ke velea, “Au mai!” Inau ku rei vano mu reghia na hos ke jongo. Ahai ke nohe popogna ke tangolia kori limagna na sikele bali sikelea na vanga. ⁶ Ma na ohai haghore ke au mai hotaghidia e vati na fata ke havi me velea vaghagna iaani, “O vadiadikalara na komi vanga eigna keda vahotha na voligna. Na komi tinoni kori maramagna kedana agutu sina dani doudolu bali voliagna sina disi flaoa ke iso. Keda boi rae toke na flaoa, imarea tangomana kedana volira e tolu na disi ke iso. Kari o saghoi diadikalara na komi ghai olev ma na komi ghai grep.”*

* 5:6 “Dathei Sip” Kori Ol Testamen, God ke velera mara Jiu eigna kedana havughaghi vania na komi dathei sip me kekeha fata kaukagu mua bali talutavogha na komi paluhadia. Jon Siu vitabu ke kiloagna a Jisas na Dathei Sip eigna imanea ke mai kori maramagna eigna keda thehe vaghagna na havughaghi bali talutavogha na paluhadia na komi tinoni gougovu. † 5:6 “vitu na honagna” Tadia mara Jiu na honagna na fata kaukagu, na vaughithathagna na mana hutu. * 6:6 “grep” Reghia kori Diksonari

⁷ Kori vido na Dathei Sip ke hati aua na vavatingna na bali vavangasigna, inau ku rongovia na haghoregna na vavatingna na fata ke havi ke velea, "Mai!" ⁸ Inau ku rei vano mu reghia na hos, na kalagna ke vaghagna na tonogna na tinoni ke thehe. Na ahagna ahai ke nohe popogna, "Thehe." Ma na melehadia arahai kena thehe ke leghua. A God ke hera romara na mana bali vathehera sina thevugna† na komi tinoni kori maramagna. Romara tangomana koroda vathehera tagna na rihu, ma na rofo, ma na komi thagi vahaghi. Iromara tangomana koroda vathehera mua kori vetularagna na komi fata kaukagu ke asi.

⁹ Kori vido na Dathei Sip ke hati aua na valimagna na bali vavangasigna, inau ku reghia na olta ma na tarungadia arahai kena thehe ghohi kena mono saragna. Irangeni na tarungadia na komi tinoni kena vathehera eigna imarea kena vaututunia mena titiono aua na haghoregna a God. ¹⁰ Ma na komi tarunga irangeni kena haghore heta vaghagna iaani, "Lod God, ighoe ko mana puala. Ighoe ko tabu mo tutuni. Ingiha gi koda fatera na komi tinoni kori maramagna mo vaparara eigna kena vathehghami?" ¹¹ Gi a God ke hera na komi tarunga irangeni na pohe pura ke teve me velera, "Oti pitu sina vido me ghieghilei jufu na maghavu imarea kedana vagovua na vatheheragna kekeha ara kulamiu kiloau kena agutu vaniu."

¹² Leghugna ku dorovia na Dathei Sip ke hati aua na vaonogna na bali vavangasigna, na agnu hutu ke kaikahi. Na aho ke jongo vaghagna na pohe ke jongo, ma na vula ke mela vaghagna na ghaughabua. ¹³ Na komi vaitughu kena sikili horu kori maramagna vaghagna na sagharogna na sa'au ke sikili kori vido ke mai na ghuri ke hutu. ¹⁴ Na maaloa ke viviloho vaghagna na matha me taveti au tagna ke mono, ma na komi suasupa ma na komi moumolu kena riu tagna kena mono.

¹⁵ Gi na komi king kori maramagna, ma na mara puihi, ma na komi vunaghidia mara na soldia, ma arahai kena padarongo, ma arahai kena thaba, ma na komi tinoni seka, ma na komi tinoni kena boi seka, imarea iraani kena polo tadia na komi luma mi tadia na komi ghahira hutu tadia na komi suasupa. ¹⁶ Imarea kena haghore heta vanira na komi suasupa ma na komi ghahira vaghagna iaani, "Oti sikili mai itamami moti pologhami tagna imanea ke nohe kori sapei vunaghi moti pologhami mua tagna na dikatagna na Dathei Sip!" ¹⁷ Eigna rodia na maghavu bali vaparaghami ke jufu mai ghohi me teo ahai ke tangomana keda sokara pungusia."

7

Imarea Kena Vaughithathara Na Komi Tinoni Nigna A God

¹ Leghugna iangeni inau ku reghia e vati na enjel kena sokara tadia e vati na kujukugna na maramagna. Imarea kena vasotoa e vati na ghuighuri kori maramagna eigna teo sa ghuri keda ghuighuri mai kori thepa ba kori tahi ba tadia na komi ghai. ² Ma God ke hera mua na mana bali vadiadikala na thepa ma na tahi. Gi inau ku reghia sina enjel mua ke mai tagna na vido ke sogala hadi na aho, imanea ke kaikaliti bali vaughithathara na komi tinoni tagna na vaughithatha nigna a God ke havi. Imanea ke haghore heta vanira e vati na enjel vaghagna iaani, ³ "Oti saghoi lubati vano na ghuri eigna keda diadikala na thepa ba na tahi ba na komi ghai miti ghieghilei boa na vaughithatha nigna a God tagna na langedia nigna na komi tinoni agutu." ⁴ Gi ena veleu engiha na tinoni kena boa na vaughithatha kori langedia: sikei na hathangatu rua tutughu me vati na togha tinoni tadia na komi vikedia mara i Israel. ⁵ Salaghe rua na togha tagna na vikegna a Juida, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Ruben, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Gad, ⁶ salaghe rua na togha tagna na vikegna a Aser, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Naftali, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Manase, ⁷ salaghe rua na togha tagna na vikegna a Simeon, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Livai, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Isaka, ⁸ salaghe rua na togha tagna na vikegna a Sebiulan, salaghe rua na togha tagna na vikegna a Josep, me salaghe rua na togha tagna na vikegna a Benjamin.

Na Mavitu Ke Sethe Kena Maimanihia A God

⁹ Leghugna iangeni, inau ku reghia na mavitu ke sethe, teo ahai keda ijumira. Na komi tinoni iraani kena mai tadia na komi vikei gougovu, ma na komi haghore gougovu, ma na komi moumolu gougovu kori maramagna. Imarea kena sokara naghogna na sapei vunaghi ma na Dathei Sip. Imarea kena pipisi kori pohe ke teve ke pura mena tangolia na komi ghabagna na tubo kori limadia. ¹⁰ Imarea kena ghuu heta, "Nida a God ke nohe tagna na sapei vunaghi ma na Dathei Sip, iromara koro vahavighita!"

† 6:8 "sina thevugna" Kori haghore Grik, 1/4 na komi tinoni kori maramagna.

¹¹ Na komi enjel gougovu kena sokara kililia na sapei vunaghi me tutughu vati na mane puhi me vati na fata ke havi. Imarea kena torongaghi tuturu mena pogho horu naghogna na sapei vunaghi mena kilothaba a God. ¹² Imarea kena velea, “Amen! Nimami a God, ighami kiti kilothabagho miti abe hadigho miti veletokegho miti ghaghana bohegho

eigna na thaothadogha ma na mana ma na heta keda mono itamua hahali! Amen.”

¹³ Gi sikei tadia e tutughu vati na mane puhi ke huatiu, “Arahai na komi tinoni iraani kena pipisi kori pohe ke pura na? Ivei kena kalasu mai?”

¹⁴ Inau ku haghore tughua, “Mane puhi, ighoe vamua ko adoa.”

Mi manea ke veleu, “Iraani na komi tinoni kena sokara ngasi kori nidia na vaututuni tadia na komi dani na komi tinoni ke pukuni vaparara. Nidia na pohe ke pura ikeagaieni eigna imarea kena wasira kori ghaughabuagna na Dathei Sip. ¹⁵ Iangeni na vunegna imarea kena sokara naghogna na sapei vunaghi nigna a God mena maimanihihia kori bongi ma na dani kori vathegna ke tabu. Ma ahai ke nohe tagna na sapei vunaghi keda mono duadia me reireghira. ¹⁶ Teo kedana ghoi rofo ba ghoi langasa mua. Na aho ma na komi fata ke vuvughu teo kedana vaparara. ¹⁷ Eigna na Dathei Sip ke mono naghogna na sapei vunaghi keda reireghi tokera vaghagna na tinoni ke reireghia nigna na komi sip. Imanea keda batura vano tadia na komi fufutu i bea ke hea na havi. Ma God keda havula aua na bea ke lulu kori matadia, me teo kedana dikahehe mua.”

8

Na Dathei Sip Ke Hati Aua Na Vavitugna Na Vavangasigna

¹ Kori vido na Dathei Sip ke hati aua na vavitugna na vavangasigna na pepa vivilo, imarea gougovu kena mono i popo kena mono bughoro sina thevu i aoa. ² Gi inau ku reghia e vitu na enjel kena sokara naghogna a God, mi manea ke hera siesikei na tavuli. ³ Sina enjel mua ke mai me sokara hilighagna na olta ke mono naghogna na sapei vunaghi. Imanea ke tangolia na disa ke gol bali boa na ghaighubagha ikoragna. Sethe na ghaighubagha imarea kena hea bali talu haidua duagna na komi tarai nidia na komi tinoni nigna a God. Gi na enjel iangeni ke rote horua na ghaighubagha popogna na olta ke gol me pughulia. ⁴ Turughu kori olta ke mono na enjel, na ahugna na ghaighubagha ma na komi tarai nidia na komi tinoni nigna a God ke hadi i popo tagna a God. ⁵ Ma na enjel ke vavonua na disa ke gol tagna na joto kori olta me soni horua tagna na maramagna. Gi e onga me rete me agnu.

E Vati Na Enjel Kena Ifua Nidia Na Tavuli

⁶ E vitu na enjel kena tangolia e vitu na tavuli kena kaikaliti na ifuagna nidia na tavuli.

⁷ Na vasikeigna na enjel ke ifua nigna na tavuli, ma na komi viovidogna na ais ma na joto ke jotha duagna na ghaughabua ke rote horu kori maramagna. Me vajurua sina vidogna na thepa hutu ma na komi ghai ma na komi buburu gogovu ikoragna.*

⁸ Na varuagna na enjel ke ifua nigna na tavuli, ma na fata vaghagna na suasupa hutu ke beubethu ke sikili horu kori tahi. Ma na thevugna na tahi ke vuhai ghaughabua.†
⁹ Sethe na fata kena haihavi kori tahi kena thehe, me sethe na vaka kena dika.‡

¹⁰ Na vatolugna na enjel ke ifua nigna na tavuli, ma na vaitughu hutu ke beubethu vaghagna na jakelo ke sikili horu kori maaloa. Na vaitughu iangeni ke sikili horu tadia na komi bea ma na komi futu ke sethe kori maramagna.§ ¹¹ Na ahagna na vaitughu iangeni “Aha” ma na komi bea ke sikili horu na vaitughu iangeni itadia kena aha. Me sethe na tinoni kena thehe eigna kena kouvua na bea ke aha puala.

¹² Na vavatigna na enjel tadia e vitu na enjel ke ifua nigna na tavuli me sina vidogna na aho me sina vidogna na vula ke puni. Me sethe na vaitughu mua kena boi raraha.* Na vunegna iangeni, e vati na aoa kori dani me vati na aoa kori bongi ke puni puala.

¹³ Gi inau ku tada hadi mu reghia na manuhutu ke thovo hadi popo vavaho. Ma na manuhutu ke haghore heta vaghagna iaani, “Dika, Dika! Kori vido e tolu na enjel mua kedana ifua nidia na tavuli, na hava keda padara na komi tinoni kori maramagna keda dika vano!”

* **8:7** Kori haghore Grik, 1/3 na thepa me 1/3 na komi ghai ke juru. † **8:8** Kori haghore Grik, 1/3 na tahi ke vuhai ghaughabua. ‡ **8:9** Kori haghore Grik, 1/3 na komi fata kori tahi kena havi kena thehe me 1/3 na komi vaka kena dika.

§ **8:10** Kori haghore Grik, na vaitughu hutu ke sikili horu tadia 1/3 na komi bea ma na komi futu kori maramagna. * **8:12** Kori haghore Grik, 1/3 na aho ma na vula ma na komi vaitughu ke puni.

9

Na Valimagna Na Enjel Ke Ifua Nigna Na Tavuli

¹ Na valimagna na enjel ke ifua nigna na tavuli, mu reghia sina vaitughu* ke sikili horu mai i popo me horu kori maramagna. A God ke hea na vaitughu na kii bali hangavia na hagehagna na lodu i papara ke teo na kokotogna. ² Kori vido na vaitughu ke hangavia na lodu, na ahu ke vaghagna na ahugna na joto ke hutu puala ke au mai. Na ahu ke peotia na raraghagna na aho ma na maramagna ke puni. ³ Gi sethe na cheche kena thovo au kori ahu mena horu mai kori maramagna. A God ke hera na komi cheche na mana bali ghaghathati vaghagna na idogna na liva. ⁴ A God ke velera na komi cheche gi kedana saghoi diadikala na buburu ma na komi ghai ma na komi fata ke kotu kori thepa. Kari e velera gi kedana vaparara vamua arahai kena boi mono na vaughithatha nigna a God kori langedia. ⁵ Imanea ke boi lubatira na vatheheragna na komi tinoni, kari e lubatira vamua eigna kedana vaparara koragna e lima na vula. Na papara ke vahaghitira na komi tinoni ke vaghagna na ghaghathatigna na idogna na liva. ⁶ Koragna lima na vinogha irangeni, na komi tinoni kedana hiroa na puhi bali vathehera ghehedua kari teo kedana pada sa puhi. Imarea kedana magnahaghinia puala na thehe, kari teo kedana thehe.

⁷ Na komi cheche irangeni, na dodordia ke vaghagna na komi hos kena kaikalitira bali rihu. Imarea kena vahaghea kori uludia na fata ke vaghagna na kepi vunaghi ke gol. Na dodordia turughu kori langedia me horu kori ludia ke vaghagna na tinoni. ⁸ Na sesehudia ke teve vaghagna na sesehudia na koi vaivine, ma na keidia ke vaghagna na keidia na komi laion. ⁹ Imarea kena poko pungusia na ragadia tagna na poko rihu kena agutua kori aian. Na taitangigna na vuludia ke vaghagna na raghegna na komi hos kori vido kena kiarua na komi sape bali rihu. ¹⁰ Na iighudia ke vaghagna na iighugna na idogna na liva, ma nidia na mana bali vaparara na komi tinoni koragna lima na vula ke mono kori iighudia. ¹¹ Na nidia na king na komi cheche na enjel ke dika ke reireghia na lodu i papara ke teo na kokotogna. Na ahagna imanea kori haghoredia mara Jiu, Abadon. Mi kori haghoredia mara Grik, Apolion. Na ghaghanagna e rua na aha iraani, "Ahai ke geogenora na komi fata."

¹² Vasikeigna na fata ke dika ke govu ghohi, kari e rua mua na fata ke dika keda mai kori vido e rua mua na enjel koroda ifua rodia na tavuli.

Na Vaonogna Na Enjel Ke Ifua Nigna Na Tavuli

¹³ Gi na vaonogna na enjel ke ifua nigna na tavuli, mu rongovia na ohai haghore ke au mai tagna vati na kujukugna na olta ke gol ke mono naghogna a God. ¹⁴ Na ohai haghore iangeni ke veleagna na vaonogna na enjel, "O lubati mamaluhara e vati na enjel kena tarira kori ghaghireigna na bea hutu i Iufretis." ¹⁵ Mi manea ke lubati mamaluhara. Hau puala ghohi imarea kena mono kaikaliti mena pitua vamua na aoa, na dani, na vula, ma na vinogha iaani. Imarea kena mono kaikaliti bali vathehera sina thevugna na komi tinoni kori maramagna.[†] ¹⁶ Inau ku rongovia engiha na haidugna nidia na soldia kena hahaghe tadia na komi hos. Nabagna e rua na hathangatu i mola.

¹⁷ Inau ku reghia na komi soldia kena hahaghe tadia na komi hos. Na poko rihu kena pokoagna na raghadia, na dodordia ke mela vaghagna na joto, me bulou me ngonge. Na uludia na komi hos ke vaghagna na uludia na komi laion. Ma na joto, ma na ahu, me sikei thagi ghahira ke beubethu ke au mai kori livodia. ¹⁸ Sina thevugna na komi tinoni kori maramagna kene thehe‡ eigna e tolu na papara hutu ke au mai kori livodia na komi hos; na joto, na ahu, ma na komi ghahira ke beubethu. ¹⁹ Na managna na komi hos ke mono kori livodia ma na iighudia. Na iighudia ke vaghagna na poli ke ghaghathati mena tangomana na vadiadikalaragna na komi tinoni.

²⁰ Keana na komi tinoni kena boi thehe tadia na komi papara iraani, imarea kena boi tughua na havidia ke koakoa. Imarea kena talu maïmanihihia vamua na komi tidatho ma na komi ngunguju. (Keana na komi ngunguju kena boi dodoro ba rorongu ba haohaghore, eigna imarea kena agutura kori gol, ma silva, ma bras, ma na ghahira, ma na ghai.) ²¹ Mena boi tughua na havidia ke koakoa vaghagna na thabu tinoni, na eigna na komi thagi tiatidatho ke dika, na nere duadia arahai kena boi ara taudia, ma na bilau.

* 9:1 "vaitughu" Mara i hau kena ghaghana na vaitughu, na fata ke havi vaghagna na enjel. Da na vaitughu iaani a Satan ba sina nigna na enjel ke dika (Reghia a Luk 10:18). † 9:15 Kori haghore Grik, 1/3 na komi tinoni kori maramagna. ‡ 9:18 Kori haghore Grik, 1/3 na komi tinoni kori maramagna.

10

Sina Enjel Ke Velea Aua Nigna Na Toatogha a God keda Tate Mai

¹ Gi inau ku reghia sina enjel mua ke mana puala ke horu mai i popo. Na parako ke oopoa, ma na pipiutu ke mono popogna na ulugna. Turughu kori langegna me horu kori luagna ke siasilada vaghagna na aho, me rua na naegna ke vaghagna na tupi hutu ke beubethu. ² Kori limagna, imanea ke tangolia sina pepa viviloho iso ke vurehe ghohi eigna keda ijumia. Imanea ke sokara na nae madothogna popogna na tahi ma na nae toigna popogna na thepa. ³ Imanea ke ghuu heta vaghagna na ngurugna na laion ke dikatagna. Kori vido ke ghuu heta, e vitu na gumu kena haghore tughua. ⁴ Inau ku haga risoa na hava ke velea e vitu na gumu, kari sina ohai haghore ke horu mai i popo me veleu, "Saghoi veleagna ahai na hava ke velea e vitu na gumu, mo saghoi risoa."

⁵ Ma na enjel ke sokara sina naegna kori tahi, mi sikei kori thepa ke tuhu hadi na lima madothogna i popo bali eia na taluhaghore. ⁶ Me taluhaghore kori ahagna a God ke mono thovohaliu me vavuha na maaloa, ma na thepa, ma na tahi, ma na komi fata gougovu ke mono ikoradia. Na enjel ke taluhaghore vaghagna iaani, "God keda boi pitu mua." ⁷ Kori vido na vavitugna na enjel keda ifua nigna na tavuli, na hava ke toatogha a God i hau keda tate mai. Ma na nigna na toatogha ke mono polo i hau keda tate mai vaghagna vamua a God ke velera nigna na komi tinoni agutu, mara na profet."

⁸ Gi na ohai haghore i popo ku rongovia ghohi ke ghohi veleu mua, "O vano mo hatia na pepa viviloho ke vurehe ghohi kori limagna na enjel ke sokara sikei na naegna kori tahi mi sikei na naegna kori thepa."

⁹ Kori vido inau ku vano mu kaea na pepa viviloho iangeni tagna na enjel, imanea ke veleu, "O hatia mo ghania. Kori livomu, na pepa viviloho keda mugna vaghagna na kothogna na mijua. Keana kori vido koda sonovia, na kolamu keda vavahaghiti." ¹⁰ Inau ku hatia na pepa viviloho iso kori limagna na enjel mu ghania. E mugna vaghagna na kothogna na mijua kori livogu, kari kori vido ku sonovia, na kolagu ke vavahaghiti. ¹¹ Gi na enjel ke veleu, "O talu titionoa thovohaliu na hava keda padara na komi tinoni tadia na komi vike, ma na komi haghore, ma na komi moumolu. Mo titionoa mua na hava keda padara na komi king."

11

God Ke Vetula Maia E Rua Na Nigna A Profet

¹ Sina enjel ke heu mai na vidoi ghai bali maki me veleu, "O vano mo makia na Vathe ke Tabu nigna a God ma na olta, mo ijumira na komi tinoni kena tarai ngengeni. ² Kari o saghoi makia na lalaba ke hutu i kosi. Eigna na vido iangeni, a God ke hera arahai kena boi nigna na komi tinoni. Imarea kedana vunaghi pungusia Jerusalem rua tutughu me rua na vula. ³ Kari koragna sina togha rua na hathangatu me tolu tutughu na dani* irangeni, inau kuda vetula e rua nigua na profet bali titiono aua nigua na haghore. Romara koroda pipisia na pohe jongo ke vaghagna na duku bali tateli aua romara koro dikahehe."

⁴ E rua na profet iaani, romara hiri e rua na ghai olev† me rua na lui ke sokara naghogna a Lod ke vunaghi pungusia na maramagna. ⁵ Gi keda haga vadiadikalara sa rodia na thevuioka, na joto keda au mai kori livodia me vathehe. Tutuni. Iangeni na hava keda padara arahai kena haga vadiadikalara. ⁶ Me mono rodia na mana bali vateoa na uha tadia na komi maghavu koro titiono na haghoregna a God. Moro mono rodia na mana bali tughua na bea me vuhai ghaughabua. Kori vido romara koro magnahaghinia, tangomana koroda eia na papara ke sethe bali vaparara na komi tinoni kori maramagna.

⁷ Kori vido e rua na profet koroda vagovua rodia na titiono, sina fata kaukagu ke hutu me asi keda au mai kori lodu i papara ke teo na kokotogna me rihura me vathehera romara. ⁸ Na tonodia kedana mono kori hanganagna na meleha hutu i Jerusalem tagna kena tupipuhia rodia a Lod kori ghaibabala. Na komi tinonidia na meleha iangeni, imarea kena sokara pungusia a God vaghadia na komi tinoni tadia e rua na meleha i Sodom mi Ijip. ⁹ Koragna tolu na dani me sikei na vidoi dani, na komi tinoni tadia na komi vike gougovu, ma na komi haghore gougovu, ma na komi moumolu gougovu kori maramagna kedana rei vano tadia e rua na profet iangeni koro thehe ghohi. Kari imarea kedana boi lubatira sa tinoni gi kedana gilura. ¹⁰ Na komi tinoni kori maramagna kedana totogo puala. Imarea kedana tughu vaoli nidia na fata dotho varihotaghidia eigna e rua na profet koro pukuni vaparara koro thehe ghohi.

* 11:3 Sina togha rua na hathangatu me tolu tutughu na dani ke nanaba vamua e rua tutughu me rua na vula kori 11:2. Me nanaba mua e tolu na vinogha me ono na vula kori 12:14. † 11:4 Reghia a Sekaraia 4:1-14.

¹¹ Keana, leghugna tolu na dani me sikei na vidoi dani, a God ke ghoi hera na aheahe moro ghoi havi tabiru kori thehe. Romara koro sokara hadi ma arahai kena reghira kena mataghu nidia puala. ¹² Gi romara koro rongovia na ohai haghore i popo ke haghore heta vanira vaghagna iaani, "Oro hadi mai eeri." Gi kori vido rodia na komi thevuioka kena dodoro, romara koro vula hadi i popo kori parako.

¹³ Kori vido vamua iangeni, na agnu hutu ke agnu. Sina thevugna na meleha iangeni ke reo,[‡] me vitu na toghai tinoni kena thehe. Arahai kena talu havi mua, imarea kena mataghu mena vele aua a God ke mono i popo ke thaba puala. ¹⁴ E rua na fata ke dika ke govu, kari na vatolugna na fata ke dika ke gharani mai ghohi.

Na Vavitugna Na Enjel Ke Ifua Nigna Na Tavuli

¹⁵ Na vavitugna na enjel ke ifua nigna na tavuli mu rongovia na komi ohai haghore ke haghore heta i popo. Imarea kena velea, "Nida a Lod God ma ahai ke vahia eigna keda a Vahavi, iromara koro mono rodia na mana bali vunaghi pungusia na maramagna. Ma God keda vunaghi pungusia thovohaliu."

¹⁶ E tutughu vati na mara puhi kena nohe tadia na komi sapei vunaghi naghogna a God kena torongaghi tuturu mena pogho horu kori thepa mena maimanihihia. ¹⁷ Imarea kena velea,

"Lod God ighoe ko thaba vano. Ighoe ko mono ghohi i hau mo talu mono ikeagaieni. Ighami kiti veletokegho eigna ighoe ko tatelia nimua na mana mo turughu na vunaghi pungusiragna na komi tinoni gougovu.

¹⁸ Na komi tinoni kena boi vaututunigho kena dikatadia itamua,

kari e jufungia ghohi na maghavu koda tatelia na dikatamua.

Ikeagaieni na maghavu ighoe koda fatera arahai kena thehe ghohi

ma na maghavu bali hera na taba nimua na komi profet ke agutu vanigho,

ma nimua na komi tinoni gougovu kena ghaghana bohegho,

toke imarea na komi naghoi tinoni ba teo.

Mi keagaieni na maghavu ighoe koda diadikalara arahai kena vathehera na komi tinoni nigna a God kori maramagna."

¹⁹ Gi imarea kena hangavia na hagehagna na Vathe ke Tabu nigna a God i popo mu reghia na Boks gna na Taluhaghore Haehathe.[§] Kori vido iangeni, inau ku reghia na onga mu rongovia na rete. Ma na agnu ke kahia na thepa ma na komi viovidogna na ais ke rote horu mai i popo.

12

Na Dregon Ke Magnahaghinia Keda Vathehea Dathegna Na Vaivine

¹ Sikei na vaughithatha hutu ke tate mai kori maaloa. Inau ku reghia sina vaivine, na pohegna na aho. Saragna na naegna ke mono na vula. Iia ke vahaghea na kepi vunaghi ke mono salaghe rua na vaitughu itagna. ² Iia ke vahaghi na hotaghigna me ghuu heta eigna ke haga vahua a dathegna.

³ Gi sina vaughithatha mua ke tate au mai kori maaloa. Inau ku reghia sina dregon hutu me mela. E vitu na ulugna me salaghe na honagna. Ma na kepi vunaghi ke mono tadia e vitu na ulugna. ⁴ Kori iighugna, na dregon ke hathatano haidura sina thevugna na komi vaitughu* me sonira horu kori maramagna. Govu, gi e sokara naghogna na vaivine eigna ke magnahaghinia keda ghania a dathegna kori vido ke vahua.

⁵ Na vaivine iangeni ke vahua na gari mane ma God ke saisami hati hadia imanea itagna me vanohea kori nigna na sapei vunaghi. Na gari mane iangeni keda vunaghi pungusira na komi meleha gougovu kori maramagna kori mana ke hutu. ⁶ Ma na vaivine ke ghogho vano kori meleha ke gou tagna ke kidi kaikalitia vania a God. Ingengeni a God keda reireghia koragna sikei na togha, rua na hathangatu me tolu tutughu na dani.

Imarea Kena Soni Aua Satan I Popo

⁷ Gi na rihu hutu ke turughu kori hughuta i popo. Na naghoi enjel, Maikol, duagna nigna na komi enjel kena rihura na dregon duagna nigna na komi enjel. ⁸ Kari na dregon ma na nigna na komi enjel kena boi naba, ma a Maikol ma nigna na komi enjel kena heta pungusira. Turughu kori vido iangeni, na dregon ma nigna na komi enjel kena boi mono ghua i popo. ⁹ Imarea kena soni horura na dregon hutu ma nigna na komi

[‡] **11:13** Kori haghore Grik, 1/10 na meleha iangeni ke reo.

[§] **11:19** Na Boksgna na Taluhaghore Haehathe, na

vaughithatha a God ke mono duadia nigna na komi tinoni, mara i Israel.

* **12:4** Kori haghore Grik, 1/3 na komi

vaitughu

enjel kori maramagna. Na dregon iangeni, na poli ke mono i hau kena kiloagna a Satan. Imanea ke pilauinra na komi tinoni kori maramagna eigna kedana eia na koakoa.

¹⁰ Gi inau ku rongovia na haghore hutu ke haghore mai i popo vaghagna iaani,

“Ikeagaieni nida a God ke vahavighita me tatelia ke mono nigna na mana bali vunaghi pungusira na komi tinoni vaghagna na king. Ma a Vahavi a God ke vahia ke tateli aua imanea ghehegna ke mono nigna na mana bali vunaghi pungusira na komi fata gougovu. Eigna imarea kena soni aua ghohi a Satan kori hughuta i popo.

Iangeni hiri imanea ke sokara naghogna a God me torora ara kulada kiloau hahali.

¹¹ Kari ara kulada kena heta pungusia a Satan eigna kena vaututunia na theheagna na Dathei Sip ke hatia aua na paluhadia mena titiono a Rorongo ke Toke.

Imarea kena sasaa kedana thehe eigna a God.

¹² Na vunegna na komi fata irangeni, ighamu koti mono i popo oti totogo.

Kari rarovighamu ighamu koti mono kori maramagna

mi ghamu koti mono kori tahi.

Eigna imarea kena soni horua ghohi a Satan kori maramagna.

Imanea ke dikatagna puala eigna ke adoa keda boi mono hau.”

¹³ Kori vido na dregon ke reghi vaughithatha imarea kena soni horua kori maramagna, imanea ke pajia na vaivine ke eu vahua a dathegna mane. ¹⁴ Kari a God ke hea na vaivine e rua na vulugna vaghagna na vulugna na manuhutu eigna keda thovo vano kori meleha ke kaikaliti vania kori meleha ke gou. Ingengeni imanea keda reireghia me sokara peoa tagna na dregon koragna tolu na vinogha me ono na vula.

¹⁵ Gi na dregon ke purusu aua na bea kori livogna vaghagna na bea hutu eigna keda thavia na vaivine. ¹⁶ Kari na thepa ke hathea na vaivine me hangavia na livogna me kouvua na bea ke purursu aua na dregon. ¹⁷ Na dregon ke dikatagna puala tagna na vaivine me turughu na rihu hutu itadia ara dathegna. Imarea irangeni na komi tinoni kena leghua na hava ke vele a God ma na komi velepuhi nigna a Jisas.

Na Fata Kaukagu Ke Asi Ke Au Mai Kori Tahi

¹⁸ Ma na dregon ke taveti vano kori tahi me sokara kori lilihi.

13

¹ Inau ku reghia sina fata kaukagu hutu ke asi ke au mai kori tahi. E vitu na ulugna me salaghe na honagna. Me salaghe na kepi vunaghi ke mono tadia na komi honagna. Mi tadia na komi ulugna ke mono na komi aha ke velehouhorua a God. ² Na dodorogna na fata kaukagu iangeni vaghagna na lepad, kari na naegna vaghagna na naegna na bear, ma na livogna vaghagna na livogna na laion. Ma na dregon ke hea nigna na heta ma na mana ke hutu tagna na fata kaukagu iangeni eigna keda vunaghi pungusia na maramagna. ³ Sina ulugna ke ngeso me nabagna keda thehe, kari e mavo tabiru. Na komi tinoni kori maramagna kena vere nidia na reghiagna iaani mena leghua na fata kaukagu iangeni. ⁴ Imarea kena maimanihihia na dregon eigna ke hea na fata kaukagu na mana, mena maimanihihia mua na fata kaukagu iangeni. Imarea kena vele, “Teo sikei tinoni ke heta vano tagna na fata kaukagu iaani! Me teo sikei tinoni ke nabagna keda rihu pungusia.”

⁵ A God ke lubatia na fata kaukagu iangeni gi keda velehouhorua imanea me lubatia mua eigna keda vahaihadia ghehegna. Ma God ke lubatia eigna keda eia na hava ke magnahaghinia koragna rua tutughu me rua na vula. ⁶ Na fata kaukagu iangeni ke velehouhorua a God, ma na ahagna a God, ma na melehagna, ma arahai kena mono duagna i popo. ⁷ A God ke lubatia na fata kaukagu eigna keda rihura nigna na komi tinoni me heta pungusira. Me lubatia mua eigna keda vunaghi pungusira na komi tinoni tadia na komi vike, ma na komi haghore ma na komi moumolu. ⁸ Na komi tinoni gougovu kori maramagna kedana maimanihihia na fata kaukagu iangeni. Imarea arahai ke boi mono na ahadia kori buka i havi gi e vavuha a God na maramagna. Na buka iangeni nigna na Dathei Sip kena vathehea.

⁹ Gi keda mono na kulimiu, oti rongovia moti thaothadoghagna. ¹⁰ Gi keda nigna na vanohehe a God na thotiagna ahai, imarea kedana thotia. Gi keda nigna na vanohehe a God na vatheheagna ahai kori ghau, imarea kedana vathehea kori ghau. Kori vido na komi fata iraani keda tate mai, ighamu na komi tinoni nigna God, oti sokara ngasi moti talu vaututunia.

Na Fata Kaukagu Ke Au Mai Kori Thepa

¹¹ Gi inau ku reghia sikei mua na fata kaukagu hutu ke asi ke au mai kori thepa. E rua na honagna vaghagna na Dathe i sip, ma na haohaghoregna ke vaghagna na dregon. ¹² Vasikeigna na fata kaukagu ke hea na mana tagna na varuagna na fata kaukagu eigna keda agutu vania. Ma na varuai fata kaukagu ke hurura na komi tinoni eigna kedana maimanihihia na fata kaukagu ke ngeso me mavo tabiru. ¹³ Ma na fata kaukagu iangeni ke eia na komi reghithehe ke hutu. Sina maghavu imanea ke eia na joto ke au mai kori maaloa me horu kori thepa naghodia na komi tinoni ke sethe. ¹⁴ Ma na varuai fata kaukagu ke pilaunira na komi tinoni kori maramagna tagna na eiagna na komi reghithehe kori mana nigna vasikeigna na fata kaukagu. Imanea ke veleru na komi tinoni kori maramagna eigna kedana agutua na ngungujugna na fata kaukagu kena vangeso kori ghau kari e talu havi mua. ¹⁵ Ma God ke lubatia na varuai fata kaukagu bali hea na aheae na ngunguju iangeni eigna keda tangomana na haohaghore. Gi na ngunguju ke vele aua imarea kedana vathehera arahai kedana boi maimanihihia imanea. ¹⁶ Na varuai fata kaukagu ke hurura na komi tinoni gougovu eigna kedana hiia na boagna na vauthithatha tagna na lima madothodia ba na langedia, toke kena nagho ba teo, toke kena padarongo ba teo, toke imarea na tinoni seka ba teo. ¹⁷ Ahai ke boi hiia na boagna na vauthithatha ke boi tangomana na voliagna ba saleumagna sa fata. Na vauthithatha iangeni, na ahagna vasikeigna na fata kaukagu ba na nambagna nigna na aha.

¹⁸ Gi koda thaothaodogha, tangomana koda adoa na pukuni ghaghanagna na nambagna na fata kaukagu iangeni. Nigna na namba na fata kaukagu, na nigna na namba sina tinoni, ono na hathangatu tolu tutughu me ono.

14

Nigna Na Komi Tinoni Na Dathei I Sip Kena Sale

¹ Inau ku ghoi dodoro vano mua, mu reghia na Dathei Sip ke sokara kori suasupa i Saion* duagna sikei na hathangatu, rua tutughu me vati na toghai tinoni. Na komi tinoni irangeni, na ahagna na Dathei Sip ma na ahagna a Tamagna ke mono kori langedia. ² Mu rongovia na ohai haghore ke au mai i popo ke vaghagna na gugululugna na bea hutu ba vaghagna na tagumugna na gumu. Me vaghagna mua na taitangidia na kodili ke sethe kena laulapura. ³ Imarea kena salea na sale mathangani naghogna na sapei vunaghi nigna a God, mi naghodia e vati na fata kaukagu ke haihavi mi naghodia mara puhi. Sikei na hathangatu, e rua tutughu me vati na toghai tinoni ke vahavira a God tadia na komi tinoni kori maramagna kena adoa na sale iangeni. Teo ahai mua ke tangomana na pipiliagna na sale iangeni. ⁴ Na havidia na komi tinoni irangeni ke pukuni jino. Imarea kena vaghagna na tinoni ke boi ghohoa a taugna, eigna kena boi maimanihihia sa ghod ke piapilau. Imarea kena leghua vamua na Dathei Sip ivei ke vano. A God ke vahavira tadia na komi tinoni kori maramagna eigna kedana rodia na tinoni imanea na na Dathei Sip. Imarea vaghagna na komi sagharo kori gnatha kena kidi hathatanora na komi tinoni bali hea a God. ⁵ Imarea kena boi eia sa piapilau mena mono jino kori matagna God.

Nidia Na Titiono Tolu Na Enjel

⁶ Gi inau ku reghia sina enjel mua ke thovo atu kori manga. Imanea ke hati vano na Rorongo ke Toke ke mono thovohaliu tadia na komi tinoni tadia na komi vike, ma na komi haghore, ma na komi moumolu kori maramagna. ⁷ Na enjel ke haghore heta vaghagna iaani, "Oti ghaghana bohea a God moti velea imanea ke thaba vano. Eigna nigna na maghavu bali fatera na komi tinoni gougovu ke jufu mai ghohi. Oti maimanihihia eigna imanea ke vavuha na maaloa ma na thepa ma na tahi ma na komi bea."

⁸ Leghugna ke taveti vano na enjel iangeni, sina enjel mua ke thovo atu me velea, "Na meleha hutu i Babilon† ke nagho vano ke reo ghohi. Babilon ke vaghagna na vaivine kikirase ke vaheta na ghaghanadia na komi tinoni kori maramagna eigna kedana mee tagna na kouviagna nigna na waen. Ma na nigna na waen na komi puhigna ke dika kena leghua imarea."

⁹ Gi sina enjel mua ke thovo atu me haghore heta vaghagna iaani, "Arahai kedana maimanihihia na fata kaukagu ke dika ma na ngungujugna, mena hatia nigna na vauthithatha na fata kaukagu tagna na limadia ba na langedia, ¹⁰ a God keda dikatagna

* **14:1** "suasupa i Saion" Jerusalem ke mono kori suasupa i Saion. † **14:8** "Babilon" iaani na aha na komi tinoni kilou i hau kena kilouagna na meleha hutu i Rom.

itadia me vaparara. Nidia na papara keda tahu vano ma a God keda boi rarovira. Imanea keda vaparara tagna na joto ma na komi ghahira ke beubethu naghodia na komi enjel ma na Dathei Sip. ¹¹ Arahai kedana maimanihihia na fata kaukagu ke dika ma na ngungujugna mena hatia na vaughithathagna na ahagna, imarea kedana papara na bongi ma na dani. Ma na ahugna na joto ke vaparara teo keda govu.”

¹² Iangeni na vunegna na komi tinoni nigna God kedana hatia na hetadia eigna kedana sokara ngasi tadia na komi vahotha mena leghua na komi vetula nigna a God mena vaututunia a Jisas hahali.

¹³ Gi u rongovia na ohai haghore ke au mai i popo ke velea, “Riso horua iaani: Turughu ikeagaieni me vano a Lod keda vatokera arahai kena thehe eigna kena leghua hahali.”

Ma na Tarunga ke Tabu ke haghore tughua vaghagna iaani, “Tutuni, imarea kedana mamatho tagna nidia na komi agutu ke vahotha me kedana hatia na taba eigna na komi nidia na tango ke toke.”

Na Vagovui Fateagna Na Maramagna

¹⁴ Inau ku dodoro vano mu reghia na parako ma na Dathei Tinoni ke nohe i popogna. Imanea ke kepia na kepi vunaghi kena agutua kori gol me tangolia na ghau ke vavanga.

¹⁵ Gi sina enjel ke au mai kori vathe tabu i popo me ghau heta tagna imanea ke nohe popogna na parako, “O turughu agutu tagna nimua na ghau, eigna na maghavu bali haugera na komi sagharo ke jufu mai ghohi.” ¹⁶ Gi imanea ke nohe popogna na parako ke turughu agutu tagna nigna na ghau me purira me haugera na komi sagharo kori maramagna.

¹⁷ Sina enjel mua ke au mai kori vathe tabu i popo ke tangolia mua na ghau ke vavanga. ¹⁸ Gi sina enjel mua ke au mai. Na enjel iangeni ke reireghia na joto tagna na olta. Imanea ke haghore heta tagna na enjel ke tangolia na ghau, “O hatia nimua na ghau mo vihukira mo haugera na komi sagharo i grep kori maramagna eigna kena ghano ghohi.”

¹⁹ Na komi grep ke vaghagna na komi tinoni kena dika. Ma na enjel ke vihukira kori ghau na komi grep kori maramagna me haugera me sonira vano kori vido bali agutu waen mena bubutulira.[‡] Iangeni na vaughithathagna na dikatagna a God vanira. ²⁰ Na vido bali agutu waen iangeni ke mono kosigna na meleha. Kori vido kena bubutulira na komi sagharo i grep, na beagna na grep ke boi sasalala au kari na ghaughabua ke sasalala au. Na mahagna na ghaughabua, haga rua na mita ma na sasalalagna vano nabagna tolu na hathangatu na kilomita.

15

Rodia Na Sale A Moses Ma Na Dathei Sip

¹ Gi inau ku reghia kori hughuta i popo sina vaughithatha ke hutu vano. Vitu na enjel kena hati au maia e vitu na vagovui papara. Kori vido ke govu e vitu na papara irangeni, na dikatagna a God keda govu.

² Mu reghia mua sina fata na dodorogna ke vaghagna na tahi ke siasilada vaghagna na gilasi ke jotha duagna na joto. Ma arahai kena heta pungusia na fata kaukagu ke hutu me asi ma na ngungujugna ma na nabagna na ahagna, imarea kena sokara popogna na tahi ke siasilada iangeni. Imarea kena tangolia na komi kodili ke hera a God, ³ mena salea na sale nigna a Moses, na mane agutu nigna a God, ma na nigna na sale na Dathei Sip. Imarea kena sale vaghagna iaani,

Lod God ighoe ko thaba vano tadia na komi fata gougovu.

Nimua na komi tango gougovu ke hutu me toke.

Ighoe ko vunaghi pungusira na komi meleha gougovu kori maramagna.

Ma na komi fata gougovu ko eia ke jino me tutuni.

⁴ Lod, na komi tinoni gougovu kedana ghaghana bohegho mena kilothabagho.

Eigna ighoe ghehemu vamua ko tabu.

Ma na komi tinoni gougovu kori maramagna kedana mai mena maimanihihigo,

Eigna imarea kena reghia na komi tango ke jino ko eia.”

⁵ Leghugna iangeni inau ku dodoro vano mu reghia na vido ke tabu puala koragna na Vathe ke Tabu kori hughuta i popo ke hangavi. ⁶ Gi e vitu na enjel bali hatia e vitu na papara vanira na komi tinoni kena au mai kori Vathe ke Tabu. Imarea kena pipisia na pohe ke pura ke siasilada ma na nidia na thauthabe na thauthabe ke gol. ⁷ Sikei tadia e vati na fata hutu ke haihavi ke hera siesikei na disi ke gol tadia e vitu na enjel. Na

[‡] 14:19 Mara Jiu kena bubutulira na komi sagharogna na ghai grep eigna keda au mai na beagna. Gi ena boa me vuhai waen.

dikatagna a God ke mono thovohaliu ke vonu itadia na komi disi irangeni. ⁸ Ma na Vathe ke Tabu ke vonungia na ahu, na vaughithathagna na mana ke hutu nigna a God. Me teo ahai ke tangomana keda vano haghe koragna na Vathe ke Tabu me ghioghilei jufu na maghavu e vitu na enjel kedana rote aua na komi vagougovui na papara.

16

Vitu Na Vagougovui Papara Nigna A God

¹ Gi inau ku rongovia na ohai haghore ke haghore heta au mai kori Vathe ke Tabu vanira e vitu na enjel, "Oti taveti au moti rotera kori maramagna e vitu na disi ke vonu na dikatagna a God itadia."

² Ma na vasikeigna na enjel ke taveti au me rotea nigna na disi kori maramagna. Ma na komi tubu ke padara arahai kena hatia na vaughithathagna na fata kaukagu ke asi tagna na langedia mena maimanihihia na ngungujugna. Na komi tubu ke dika puala na dodorodia me vahaghitira puala.

³ Gi na varuagna na enjel ke rotea nigna na disi kori tahi. Kori vido vamua iangeni na tahi ke vuhai ghaughabua, vaghagna na ghaughabuagna na tinoni ke thehe. Ma na komi fata ke havi kena mono kori tahi kena thehe gougovu.

⁴ Gi na vatolugna na enjel ke rotea nigna na disi tadia na komi bea ma na komi futu. Mena vuhai ghaughabua mua. ⁵ Mu rongovia na enjel ke vunaghi pungusia na komi bea ke velea, "God, ighoe ko tabu puala. Ighoe ko mono ghohi kori turughugna mo talu mono mua ikeagaieni. Ighoe ko jino kori vido ko eia na komi papara iraani itadia na komi tinoni, ⁶ eigna imarea kena vathehera nimua na komi tinoni ma nimua na komi profet ma na ghaughabuadia ke lulu. Mi keagaieni ighoe ko hera na ghaughabua eigna kedana kouvia. Iaani na papara ke nabadia imarea." ⁷ Gi u rongovia na ohai haghore ke au mai tagna na olta ke velea, "Lod God, e tutuni ighoe ko thaba vano ma na komi papara ko hera ke jino me nabadia imarea."

⁸ Gi na vavatiagna na enjel ke rotea nigna na disi tagna na aho ma na aho ke vajurura na komi tinoni tagna na vuvughugna ke vaghagna na joto. ⁹ Na komi tinoni gougovu kena juru kori vuvughugna mena velehouhorua a God ke hera na komi papara irangeni. Keana imarea kena boi tughu na havidia ke koakoa mena boi veletokea God.

¹⁰ Gi na valimagna na enjel ke rotea nigna na disi popogna nigna na sapei vunaghi na fata kaukagu ke dika. Kori vido vamua iangeni, na komi meleha gougovu ke vunaghi pungusira na fata kaukagu ke asi ke puni, ma na komi tinoni kena ghathagigiri eigna kena papara puala. ¹¹ Imarea kena velehouhorua a God ke mono i popo eigna na komi tubudia kena pukuni vahaghitira. Kari imarea kena boi magnahaghinia kedana soto na eiagna na komi puhidia ke dika.

¹² Gi na vaonogna na enjel ke rotea nigna na disi tagna na bea hutu i Iufretis. Ma na bea iangeni ke mumuja eigna keda mono na hangana bali taetavetidia mai na komi king ma na nidia na komi soldia kena mono tadia na komi meleha kena mono kori sogala i aho. ¹³ Gi u reghia e tolu na tidatho ke dika ke vaghagna na roma na dodorodia. Sikei ke au mai kori livogna na dregon, me sikei ke au mai kori livogna na fata kaukagu ke dika, me sikei ke au mai kori livogna na profet piapilau. ¹⁴ Tolu na tidatho iraani ke mono nidia na mana bali eia na komi reghithehe. Mena taveti au bali hathatanora na komi king gougovu kori maramagna eigna kedana rihu pungusia a God tagna na dani imanea keda fatera na komi tinoni. ¹⁵⁻¹⁶ E tolu na tidatho irangeni kena hathatanora mai na komi king tagna na vido kena kiloagna Amagedon kori haghoredia mara Jiu.

Oti toatogha na fata ke velea a Krai iaani: "Inau kuda mai vaghagna na mane bilau, kori vido koti boi adoa. A God keda vatokera arahai kena mono rarai mena pipisi. Kori vido kuda mai, imarea kedana boi taveti soesole naghodia na komi tinoni mena boi maomamo."

¹⁷ Gi na vavitugna na enjel ke rotea nigna na disi kori maaloa. Ma na ohai haghore ke au mai tagna na sapei vunaghi koragna na Vathe ke Tabu me haghore heta vaghagna iaani, "Govu ghohi!" ¹⁸ Kori vido iangeni na onga ke palaku ma na gumu ke tagumu. Ma na agnu hutu ke kahia na maramagna. Turughu kori vahuagna na tinoni kori maramagna me jufu ikeagaieni, teo sikei agnu ke hutu vano tagna iangeni. ¹⁹ Na agnu ke fotalia na meleha hutu i Babilon me tolu na vidogna. Ma na komi meleha kena mono ivei mi vei kori maramagna ke reo. A God ke tughu tabirura na komi tinonidia i Babilon eigna na komi puhi ke dika kena eia. Vaghagna imanea ke vakoura kori kap waen ke vonu na dikatagna itagna. ²⁰ Na komi moumolu ma na komi suasupa gougovu kena govu. ²¹ Gi na komi viovidogna na ais, na tahudia e lima hangavulu na kilo, kena sikili

horu mai kori maaloa popodia na komi tinoni. Ma na komi tinoni kena velehouhorua a God eigna na papara iangeni ke padara ke dika puala.

17

Babilon Ke Vaghagna Na Vaivine Kikirase

¹ Sikei itadia e vitu na enjel kena tangolia e vitu na disi ke mai itagua me veleu, "O mai duagu. Inau kuda tuhu vanigho na papara a God keda eia tagna na meleha hutu i Babilon ke mono ghaghireidia na komi bea ke sethe. A God keda vapara na meleha iangeni eigna ke vaghagna na vaivine kikirase. ² Na komi king kori maramagna, imarea vaghagna kena eia ghohi na puhi ke dika itagna, eigna kena eia mua na komi puhi ke dika ke eia Babilon. Ma na komi tinoni kori maramagna, imarea vaghagna kena mee kori kouviagna nigna na waen Babilon. Ma na nigna na waen na komi puhigna ke dika kena leghua."

³ Gi na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagu, ma na enjel ke hatiu vano kori meleha ke gou mu reghia sina vaivine ke nohe popogna na fata kaukagu ke asi ke mela. Na fata kaukagu iangeni e vitu na ulugna me salaghe na honagna. Kori tonogna doudolu ke mono na komi aha ke velehouhorua a God. ⁴ Na pohegna na vaivine iangeni e bulou me mela, mi iia ke gnilaua ghehegna tagna na gol, ma na kidorugna na sie, ma na komi ghahira ke ulaghagna. Iia ke tangolia na kap ke gol ke vonu tagna na komi puhi ke dika ke eia. ⁵ Kori langegna ke mono na aha ke polo na ghaghana ikoragna. Na aha ke vaghagna iaani,

NA MELEHA HUTU I BABILON, A IDODIA NA KOMI KIKIRASE GOUGOVU MA IDODIA NA KOMI PUHI KE DIKA GOUGOVU KORI MARAMAGhNA.

⁶ Inau ku reghia na vaivine iangeni ke memee tagna na kouviagna na ghaughabuadia na komi tinoni nigna God. Na komi tinoni iraani, iia ke vathehera eigna kena vaututunia a Jisas. Kori vido inau ku reghia na vaivine iangeni, inau ku vere nigua puala.

⁷ Gi na enjel ke veleu, "Ehava kona vere nimua puala na? Inau kuda unuhia vanigho na ghaghana koragna na vaivine iangeni ma na fata kaukagu ke asi ke mono vitu na ulugna me salaghe na honagna. ⁸ Na fata kaukagu ko reghia, i hau ke havi kari ikeagaieni ke thehe. Keana boi hauhaugna me keda au mai kori lodu i papara ke teo na kokotogna ma God keda diadikala. Na komi tinoni kori maramagna ke teo na ahadia kori buka i havi gi e vavuha na maramagna a God, imarea kedana vere nidia kori vido kedana reghia ke ghohi tabiru mai na fata kaukagu ke asi ke thehe i hau.

⁹ "Ahai ke thaothadogha, imanea tangomana keda adoa na ghaghana koragna na komi fata kuda titionoa ikeagaieni. E vitu na ulugna na fata kaukagu ke asi, e vitu na suasupa na vaivine iangeni ke nohe popodia.* Me vitu na ulugna iangeni e vitu na king gna na meleha iangeni. ¹⁰ E lima tadia e vitu na king irangeni kena thehe ghohi, na vaonogna na king ke king ikeagaieni, ma na vavitugna na king ke boi mai mua. Kori vido keda mai, imanea keda king sina ghathi vido iso vamua. ¹¹ Na fata kaukagu ke asi ke havi i hau gi e thehe, imanea sikei tadia e vitu na king iraani. Imanea keda ghohi tabiru me keda na vaalugna na king, kari a God keda vadiadikala.

¹² "E salaghe na hon ko reghia, irangeni e salaghe na king kena boi vunaghi pungusia mua sa meleha. Imarea kedana sakai vunaghi duagna na fata kaukagu ke asi sina ghathi vido iso vamua. ¹³ Salaghe na king irangeni kedana sikei na ghaghanadia. Imarea gougovu kedana hea na fata kaukagu ke asi na managna nidia na komi gaumane. ¹⁴ Imarea kedana rihua na Dathei Sip. Kari na Dathei Sip duagna na komi tinoni kena leghua kedana heta pungsira na komi king irangeni. Eigna na Dathei Sip na king ma na vunaghi ke thaba vano. Na komi tinoni kena leghua, imarea arahai imanea ke kilora me vahira, mi marea kena leghu hahalia."

¹⁵ Gi na enjel ke veleu mua, "Na komi bea ke nohe ghaghireidia na vaivine kikirase, irangeni na komi tinoni tadia na komi vikei gougovu ma na komi haghore gougovu ma na komi moumolu gougovu. ¹⁶ Na fata kaukagu ke asi ke mela, me salaghe na honagna ko reghira kedana thevuioka tagna na vaivine kikirase iangeni. Imarea kedana hati aua nigna na komi fata mena vaseosolea. Gi imarea kedana ghania na vinahigna mena puhulia na tonogna kori joto. ¹⁷ Imarea kedana eia iangeni eigna a God ke boa sina toatogha kori ghaghanadia e salaghe na king iangeni eigna kedana hea nidia na mana

* 17:9 Da e vitu na suasupa iraani na komi suasupa imarea kena agutua na meleha i Rom popodia.

tagna na fata kaukagu ke asi. Imarea kedana hea nidia na mana me ghieghilei tate mai tutuni na komi fata a God ke velea. ¹⁸ Na vaivine kikirase ko reghia iangeni, iia na meleha hutu ke vunaghi pungusira na komi king kori maramagna.”

18

Na Meleha Hutu I Babilon Ke Reo

¹ Leghugna na komi fata irangeni, inau ku reghia sina enjel mua ke horu mai i popo. Imanea ke mono nigina na mana ke hutu ma na siasiladagna ke vararaha na maramagna doudolu. ² Imanea ke ghuu heta vaghagna iaani, “Na meleha hutu Babilon ke pukuni nagho vano ke reo ghohi. Ikeagaieni Babilon na meleha bali monodia na komi tidatho ma na meleha bali gnekudia na komi manu ke dika. ³ Babilon ke govu eigna ke vaghagna na vaivine kikirase ke vaheta na ghaghanadia na komi tinoni kori maramagna eigna kedana mee kori kouviagna nigina na waen. Ma na nigina na waen na komi puhigna ke dika kena leghua. Na komi king kori maramagna, vaghagna imarea kena eia ghohi na puhi ke dika itagna na vaivine kikirase eigna kena eia mua na komi puhigna ke dika ke eia Babilon. Ma na vunegna Babilon ke magnahaghinia puala na komi fata ke toke me vahotha, na komi tinoni kori maramagna kena salemua na komi fata irangeni kena padarongo puala.”

⁴ Gi inau ku rongovia sina ohai haghore mua ke haghore mai i popo vaghagna iaani, “Ighamu komi nigua na tinoni, oti taveti au i Babilon eigna kotida saghoi leghua na na komi puhigna ke dika. Gi kotida leghua na komi puhigna ke dika, na papara hutu keda kathea keda katheghamu mua. ⁵ God keda vapara na meleha iangeni eigna na komi paluhagna ke boku me hadi jufu i popo, ma a God teo keda havaghinia na komi tango ke dika ke eia. ⁶ God, o vapara na meleha i Babilon vaghagna vamua ke vaparara arahai tavogha. Keana o vasethea na komi papara koda eia itagna. Ma na komi papara koda eia itagna keda tahu vano tagna na komi papara ke eia itadia arahai tavogha. ⁷ I hau Babilon ke pukuni vahaihadia ghehegna me pukuni vatotogo ghehegna tagna na hatiagna na komi fata ke sethe ke toke. O hea na papara ma na dikahehe ke sethe itagna eigna keda nanaba itagna nigina na totogo ke eia i hau. Iia ke titono tautalunagho vaghagna iaani, ‘Inau na Queen ku nohe kori nigua na sapei vunaghi. Ma na vunegna ke teo sa taugu, inau teo kuda vaghagna na vaivine thehe sasani ke dikahehe puala.’ ⁸ Na vunegna ke velea iangeni, sethe na papara keda kathea Babilon koragna sina dani vamua. Na thehe ma na dikahehe ma na rofo keda pada. Na joto keda vajurua na meleha iangeni, eigna a Lod God ke fatea, imanea ke mana puala.”

⁹ Na komi king kori maramagna kena eia duagna na komi puhi ke dika mena tonogna na komi fata ke sethe vaghagna iia, imarea kedana dikahehe mena tangi kori vido kena reghia na ahugna na joto ke vajurua Babilon. ¹⁰ Imarea kedana sokara tagna ke hau eigna kena mataghunia na papara ke kathea. Imarea kedana velea, “Rarovia na meleha iaani ke pukuni nagho vano! Rarovia Babilon! Eigna na fate ke eia a God itagna ke saisami puala na maigna.”

¹¹ Na komi tinoni kori maramagna kena salemua na komi fata, imarea kedana dikahehe mena tangi eigna ikeagaieni e teo ahai ke mono mua bali volia komi nidia na fata. ¹² Teo ahai keda volia mua nidia na gol ma na silva ma na komi ghahira ke ulaghagna, ma na kidorugna na sie, ma na komi thagi pohe ke ulaghagna me vahotha, ma na komi thagi ghai ke ghuba toetokegna, ma na komi fata ulughagna kena agutua tagna na keigna na elefant, ma na komi fata kena kajua tagna na komi ghai ke vahotha na voligna, ma na komi fata kena agutua tagna na aian ma na bras ma sina thagi ghahira kena kiloagna na mabal. ¹³ Me teo ahai keda volia mua na komi thagi sedi, ma na ghaighubagha, ma na waen, ma na oela, ma na falaoa, ma na wit ma na kau, ma na sip, ma na hos, ma na sape ke kiarira na hos, ma na komi tinoni seka kena salemura.

¹⁴ Na komi tinoni kena salemua na komi fata kedana velea, “Rarovigho Babilon. Eigna na komi fata ke toke ko magnahaghinia puala, e teo ghohi! Ma na komi fata ke toke meke vahotha ko tonogna ikeagaieni, teo koda ghohi.”

¹⁵ Na komi tinoni kena pada rongo puala eigna kena salemua na komi fata itagna Babilon, imarea kedana sokara tagna ke hau eigna kena mataghunia na papara ke kathea. Imarea kedana dikahehe mena tangi. ¹⁶ Imarea kedana velea, “Rarovia Babilon, na meleha ke pukuni nagho vano! I hau nigina na komi tinoni kena vahaghea na komi pohe ke toke me vahotha, mena gnilaura tadia na komi fata kena agutua tagna na gol ma na komi ghahira ke ulaghagna, ma na kidorugna na sie. ¹⁷ Kari koragna sina aoa vamua na komi nigina na fata ke govu!”

Na komi kapten gna na komi vaka, ma na komi tinoni kena agutu kori vaka, ma na komi tinoni kena taetaveti itadia, ma arahai gougovu kena hatia nidia na rongo tagna na komi agutu ke eia na komi vaka, imarea iraani kedana sokara tagna ke hau. ¹⁸ Mi kori vido kedana reghia na ahugna na joto ke vajurua i Babilon, imarea kedana velea, "Turughu mai i hau, teo sikei meleha ke mono ke nagho vano tagna na meleha iaani!" ¹⁹ Imarea kedana havula na thepa kori uludia eigna nidia na dikahehe, mi marea kedana tangi. Imarea kedana velea, "Rarovia Babilon, na meleha ke pukuni nagho vano! Aarahai kena taetaveti kori tahi tagna na komi vaka, imarea kena pada rongo eigna na komi tinonidia i Babilon kena tonogna na komi fata ke toke ke sethe puala. Kari koragna sina aoa vamua, na komi nigna na fata ke govu!"

²⁰ Keana ighamu koti mono i popo, oti totogo eigna na meleha iangeni ke reo ghohi! Mi ghamu na komi tinoni nigna God, mi ghamu mara na vetula, mi ghamu na komi profet, oti totogo nimiu mua. Eigna a God ke vapara Babilon eigna na komi fata dika ke eia itamiu."

²¹ Gi sina enjel ke mana puala ke hulungi hadia na ghahira ke hutu puala me soni vano kori tahi. Me velea, "Vaghagna vamua iaani keda pada na meleha hutu Babilon. A God keda pukuni diadikala me teo kedana ghoi sokaraghinia. ²² Koragna na meleha iangeni, imarea teo kedana ghoi rongovia na tangigna na kodili, ma na ifuagna na ifu ma na tavuli, ma na saleagna na komi sale. Teo keda ghoi mono mua na komi tinoni agutu kena adoa na agutuagna na komi thagi fata. Me teo kedana ghoi ghulitia na wit bali agutua na falaoa. ²³ Teo sa lui keda ghoi raraha koragna na meleha i Babilon, me teo mua sa sonihaidu taulaghi kedana eia ngengeni.

"Mara i Babilon kena salemua na komi fata, imarea kena togha imarea ghehedua na komi naghoi tinoni kori maramagna. Ma na komi tinonidia i Babilon kena pilaunira na komi tinoni kori maramagna tagna na komi thagi tiatidatho eigna kedana maimanihihia na komi ngunguju. ²⁴ Ma na komi tinonidia i Babilon kena vathehera na komi tinoni nigna God ma nigna na komi profet, me sethe na tinoni kori maramagna. Na vunegna na komi fata iraani, na papara hutu keda kathea."

19

Na Komi Tinoni I Popo Kena Veletokea A God

¹ Leghugna iangeni inau ku rongovia na mavitu ke sethe i popo kena ghuu heta vaghagna iaani, "Aleluia! Veletokea nida a Lod God ke vahavighita. Imanea ke thaba me mana puala. ² Na komi fate ke eia a God ke jino me toke. Imanea ke vapara ghohi na meleha hutu Babilon. Na meleha iangeni ke vaghagna na vaivine kikirase eigna ke batura vano kori koakoa na komi tinoni kori maramagna tagna na komi puhigna ke dika. A God ke tughu tabirua eigna ke vathehera nigna na komi tinoni agutu. ³ Mena ghuu heta mua vaghagna iaani, "Aleluia! Na ahugna na joto ke vajurua Babilon keda ahu hadi thovohaliu."

⁴ Tutughu vati na mara puhi me vati na fata hutu ke haihavi kena torongaghi tuturu mena maimanihihia a God ke nohe tagna na sapei vunaghi. Imarea kena velea, "Amen, Aleluia!"

⁵ Gi na ohai haghore ke au mai tagna na sapei vunaghi me velea, "Ighamu gougovu koti ghaghana bohea a God, oti veletokea! Ighamu nigna na komi tinoni agutu gougovu, ighamu koti nagho mi ghamu koti leghu, oti veletokea!"

⁶ Gi u rongovia sina fata ke vaghagna na ghudia na mavitu ke sethe. Me vaghagna mua na gugululugna na bea me vaghagna mua na tagumugna na gumu. Imarea kena ghuu heta au, "Aleluia! Eigna nida a Lod God ke thaba vano ke vunaghi pungusira na komi fata gougovu! ⁷ Ati totogo mati kilothaba imanea! Eigna e jufu mai ghohi na dani keda taulaghi na Dathei Sip. Ma na vaivine keda taulaghi itagna ke kaikalitia ghehegna ghohi. ⁸ Ma God ke hea iia na pohe bali sonihaidu, na pohe ke siasilada me raraha. (Na vaivine keda taulaghi tagna na Dathei Sip, na komi tinoni nigna a God, ma na pohe ke raraha iangeni, na komi tango ke toke kena eia.)

⁹ Ma na enjel ke veleu, "O riso horua iaani: A God keda vatokera arahai ke hulaghinira tagna na vangahaidugna na sonihaidugna na Dathei Sip." Me velea mua, "Iraani na komi haghore ke tutuni ke mai tagna a God."

¹⁰ Gi u torongaghi tuturu horu i naghogna eigna kuda maimanihihia. Kari na enjel ke veleu, "O saghoi eia iangeni! O maimanihihia a God vamua. Eigna inau nigna na tinoni agutu a God vaghagna vamua ighoe ma arahai mua kena leghua na velepuhi a Jisas ke tateli aua. E tutuni ighita gougovu kati agutu vania a God eigna ahai ke titiono na velepuhi a Jisas ke tateli aua, imanea ke titiono na komi haghore a God ke hea."

Na Mane Ke Nohe Tagna Na Hos Ke Pura

¹¹ Gi inau ku dodoro vano mu reghia na hughuta i popo ke hangavi, mu reghia mua sina hos ke pura. Na tinoni ke nohe itagna, imarea kena kiloagna, "Ahai ke tutuni me keda ei hahalia na hava ke velea." Imanea ke jino kori vido ke fatera na komi tinoni me rihura nigra na thevuioaka. ¹² Na matagna ke vaghagna na beubethugna na joto me sethe na komi kepi vunaghi tagna na ulugna. Sina aha kena risoa itagna, imanea vamua ke adoa na ghaghana ikoragna. ¹³ Imanea ke pokoa na poko ke gnubu tagna na ghaughabua. Ma na ahagna imanea, "Na Haghoregna a God." ¹⁴ Na komi soldia i popo kena leghua imanea. Imarea kena hahaghe tadia na komi hos ke pura mena pokoa na poko ke pura me rarah. ¹⁵ Na ghau ke vavanga ke au mai kori livogna bali rihura na komi meleha gougovu kori maramagna. Mi manea keda vunaghi pungusira kori mana ke hutu me teo ahai ke tangomana keda sokara pungusia na haghoregna. Kori vido keda diadikalara nigra na komi thevuioaka, imanea keda tateli aua na dikatagna a God ke thaba vano. Imanea keda vaghagna na tinoni ke butulira na komi sagharogna na ghai grep bali vasasalala au na bea itadia. ¹⁶ Kori nigra na poko ma na naegna, imarea kena risoa na aha iaani: "NA KINGH MA NA VUNAGHI KE THABA VANO."

¹⁷ Gi u reghia sina enjel ke sokara tagna na aho. Imanea ke ghuu vano tadia na komi manu kori manga vaghagna iaani, "Oti hathatano mai tagna na vangahaidu a God ke kaikaliti vanighamu. ¹⁸ Oti mai eigna kotida ghania na vinahidia na komi king, mi mara kena batura na komi soldia, mi mara na komi soldia, ma na komi hos, mi mara kena hahaghe itadia. Ighamu kotida ghania na vinahidia na komi tinoni gougovu, arahai kena seka, ma arahai kena boi seka, ma arahai kena nagho, ma arahai kena leghu."

¹⁹ Leghugna iangeni, inau ku reghia na fata kaukagu ke dika me asi ma na komi king gougovu kori maramagna ma na nidia na komi soldia kena hathatano mai bali rihua ahai ke hahaghe tagna na hos ke pura ma na nigra na komi soldia. ²⁰ Kari imanea ke nohe tagna na hos ke pura ke thotira na fata kaukagu ma na profet piapilau. Na profet piapilau iangeni, imanea ke eia na komi reghithehe kori huhulugna na fata kaukagu bali pilaunira arahai kena hatia na vaughithathagna kori tonodia mena maimanihihia na ngungujugna. Leghugna ke thotira, imanea ke sonira haihavi vano kori vido na joto ke ghatha thovohaliu. ²¹ Imanea ke nohe tagna na hos ke vathehera rodia na komi soldia tagna na ghau vavanga ke au mai kori livogna. Gi na komi manu gougovu kena thovo horu mena ghania na tonodia mena mahu.

20

Koragna Sina Toghai Vinogha a Krai ke Vunaghi Pungusia na Maramagna

¹ Gi inau ku reghia sina enjel ke horu mai i popo ke tangolia na kii gna na lodu i papara ke teo na kokotogna. Me tangolia mua na sen ke hutu. ²⁻³ Imanea ke thotia na dregon me taria tagna na sen. Na dregon iangeni, na poli ke mono i hau kena kiloagna a Satan. Ma na enjel ke soni horua imanea kori lodu i papara iangeni. Gi e bilakia me vangasia eigna keda boi pilaunira mua na komi tinoni kori maramagna me ghieghilei govu sina toghai vinogha. Kari leghugna iangeni, na enjel keda lubatia mamaluha sina ghathi vido iso.

⁴ Gi inau ku reghia kekeha sapei vunaghi. Arahai kena nohe itadia, a God ke hera na mana bali vunaghi pungusira na komi tinoni. Mara irangeni na tarungadia arahai kena thehe kori vido imarea kena vihukira na luadia eigna kena titionoa a Jisas ma na haghoregna a God. Imarea kena boi maimanihihia na fata kaukagu ke asi ba na ngungujugna, mena boi hatia na vaughithathagna tagna na langedia ba tagna na limadia. Imarea kena havi tabiru mena vunaghi pungusia na maramagna duagna a Krai koragna sina toghai vinogha. ⁵⁻⁶ Imarea arahai kena kidi sokara tabiru kori thehe. Imarea kena tabu ma a God ke vatokera. Ma na varuai thehe ke teo na govugna teo keda padara. Imarea kedana rodia na komi pris a God ma Krai me kedana vunaghi pungusia na maramagna duagna a Krai koragna sina toghai vinogha.

Teo ahai mua ke thehe ke sokara tabiru me ghieghilei haliu sina toghai vinogha.

Satan Keda Papara Thovohaliu

⁷ Leghugna ke haliu sikei na toghai vinogha, God keda lubati aua a Satan tagna na vido kena taria kori sen. ⁸ Imanea keda taveti au bali pilaunira na komi tinoni tadia na komi meleha koragna na maramagna kena kiloragna mua i Gog mi Magog. Imarea kedana sethe vaghagna na nahigha kori lilihi. A Satan keda hathatanora bali rihura na komi tinoni nigra God. ⁹ Gi inau ku reghira imarea kena taveti vano kori maramagna mena kililivia na meleha ke dothovia puala a God. Ma na komi tinoni nigra a God kena mono ngenengi. Kari na joto ke horu mai i popo me vathehera na komi tinoni irangeni

kena leghua a Satan. ¹⁰ Ma Satan, na mane ke pilaunira, a God ke sonira vano kori vido na joto ke ghatha thovohaliu. Na fata kaukagu ke asi ma na profet piapilau huju, oro mono mua kori joto iangeni. Imarea kedana sakai papara thovohaliu ngengeni na bongi ma na dani.

Na Vagovui Fate Keda Eia A God

¹¹ Gi inau ku reghia na sapei vunaghi ke pura mu reghia mua ahai ke nohe itagna. Na thepa ma na maaloa koro ghogho sania imanea moro teo ghohi. ¹² Gi inau ku reghia na komi tinoni gougovu kena thehe ghohi, na komi naghoi tinoni ma na komi hai tinoni, imarea kena sokara naghogna na sapei vunaghi. Ma God ke vurehea na komi buka ke mono na titionodia na komi tinoni kori vido kena havi mua. Me vurehea mua na buka i havi. Imanea ke fatera na komi tinoni leghuagna na komi tango kena eia ke mono tagna na komi buka. ¹³ Gi na komi tinoni kena thehe kori tahi duadia na komi tinoni kena mono kori melehadia mara kena thehe, imarea iraani kena vano mua tagna a God. Ma God ke fatera leghuagna na komi tango kena eia. ¹⁴⁻¹⁵ Gi a God ke sonira vano arahai kena boi mono na ahadia kori na buka i havi hau kori vido ke ghatha na joto thovohaliu. Na joto iangeni, na varuai thehe keda boi govu. Ma God ke sonira vano mua na thehe ma na melehadia arahai kena thehe kori joto iangeni.*

21

Na Jerusalem Mathangani Ke Mai

¹ Gi inau ku reghia na maramagna mathangani ma na maaloa mathangani. Na maramagna ke kidi mono ma na maaloa ke kidi mono ke teo ghohi. Ma na tahi huju ke teo ghohi. ² Mu reghia na meleha ke tabu, na Jerusalem mathangani ke horu mai i popo tagna ke mono a God. Na meleha iangeni ke ulaghagna vaghagna na vaivine ke pipisia na pohe ke ulaghagna kori dani keda taulaghi tagna a taugna.

³ Inau ku rongovia na ohai haghore ke haghore heta au mai tagna na sapei vunaghi vaghagna iaani, "Ikeagaieni na melehagna a God ke mono tadia na komi tinoni. A God keda mono duadia mi imarea keda nigna na komi tinoni. Tutuni, a God ghehegna keda mono duadia mi manea keda nidia a God. ⁴ Imanea keda havula aua na komi fata ke lulu tagna na matadia. Imarea teo kedana ghoi thehe ba dikahehe ba tangi ba papara eigna na komi fata ke dika ke mono kori maramagna haulaghi ke teo ghohi."

⁵ Ahai ke nohe tagna na sapei vunaghi ke velea, "Inau ku agutu mathangania na komi fata gougovu!" Gi e veleu, "O riso horua na haghore iangeni. Tanomana koda vaututunia eigna ke tutuni." ⁶ Me veleu mua, "Govu ghohi. Inau na A ma na Z, na turughugna ma na vagovugna na komi fata gougovu. Aarahai kena langasa inau kuda hera na bea ke fufutu mai kori bea i havi. Mi imarea kedana boi volia na bea iangeni. ⁷ Aarahai kedana sokara ngasi me jufu kori vagovugna, inau kuda hera na komi fata ke toke irangeni. Inau kuda nidia a God mi imarea kedana nigua na komi tinoni. ⁸ Inau kuda velegho na hava keda padara arahai kena mataghu na vaututuniugna, ma arahai kena boi leghuu, ma arahai kena eia na komi puhi ke dika, ma arahai kena vathehera na komi tinoni, ma arahai kena nere duadia arahai kena boi ara taudia, ma arahai kena eia na komi thagi tiatidatho ke dika, ma arahai kena maimanihihia na komi ngunguju, ma arahai kena thavu na piapilaudia. A God keda sonira vano kori vido na joto ke ghatha thovohaliu. Iangeni na varuai thehe keda boi govu."

⁹ Gi sina enjel tadia e vitu na enjel kena tangolia e vitu na disi ke vonu tadia e vitu na vagougovui papara ke mai itagua me veleu, "O mai duagu. Inau kuda tuhua vanigho na vaivine keda taulaghi tagna na Dathei Sip." ¹⁰ Gi na Tarunga ke Tabu ke batua na ghaghanagu ma na enjel ke hatui hadi tagna sina suasupa ke hadi puala. Imanea ke tuhua vaniu na meleha tabu i Jerusalem ke horu mai i popo tagna God. ¹¹ Na siladagna a God ke valaema na meleha iangeni. Jerusalem ke siasilada me raraha vaghagna na ghahira ke ulaghagna kena kiloagna na jaspas. ¹² Na peogna na meleha ke hadi puala me aba, me salaghe rua na hagehagna. Salaghe rua na enjel kena mono siesikei tadia na komi hagehagna mena reireghira. Imarea kena risoa na ahadia e salaghe rua na vikegna i Israel tagna na komi hagehagna, sikei na aha tagna sina hagehagna. ¹³ Tolu na hagehagna i eta, tolu na hagehagna i longa, tolu na hagehagna i lau me tolu na hagehagna i paka. ¹⁴ Tagna ke turughu hadi mai na peo, salaghe rua na ghahira hutu kena boa bali vangasia na peo. Tadia e salaghe rua na ghahira iangeni, imarea kena risoa na ahadia e salaghe rua na mane vetula nigna na Dathei Sip.

* **20:14-15** Kekeha mara kena sikolu toetoke kena ghaghana a God ke sonira vano na thehe ma na melehadia arahai kena thehe kori joto bali tateli aua teo ahai keda ghohi thehe mua (Reghia 21:4).

¹⁵ Na enjel ke haoghore itagua ke tangolia na bali maki kena agutua kori gol eigna keda makia na meleha, ma na peogna, ma na komi haghagna. ¹⁶ E vati na thevugna na meleha ke nanaba vamua na abadia. Na hadigna na meleha e nanaba vamua na abagna, ma na dodorogna na meleha ke vaghagna na boksi. Kori vido na enjel ke makia na meleha, na abagna ma na hadigna e rua na togha me vati na hathangatu kilomita. ¹⁷ Na enjel ke makia mua na peogna na meleha iangeni. Na hadigna na peo e tolu tutughu me lima na mita. Na puhi maki ke eia na enjel ke vaghagna vamua na puhi maki kena ado eia na komi tinoni.

¹⁸ Imarea kena agutua na peogna na meleha tagna na ghahira jaspa. Na doudolugna na meleha kena agutua tagna na pukuni gol ke raraha vaghagna na gilasi. ¹⁹ Na komi ghahira hutu tagna ke turughu hadi mai na peo, imarea kena gnilaura tagna na komi ghahira ke ulaghagna. Sikeigna na ghahira na jaspa, varuagna na safai, vatolugna na agit, vavatiagna na emarol, ²⁰ valimagna na oniks, vaonogna na kanalian, vavitugna na krisolait, vaalugna na beril, vahiaagna na topas, vasalaghegna na krisopres, vasalaghe sikeigna jasint, ma na vasalaghe ruagna na ametis. ²¹ Salaghe rua na haghagna na peo, imarea kena agutua tagna na komi kidorugna na sie. Imarea kena agutua sina haghagna tagna sina kidorugna na sie. Na hangana hutu koragna na meleha, imarea kena agutua tagna na pukuni gol ke raraha vaghagna na gilasi.

²² Inau ku boi reghia sa vathe tabu koragna na meleha iangeni, eigna a Lod God ke thaba puala ma na Dathei Sip koro mono hahali ingengeni. Iromara vamua vaghagna na vathe tabu tagna na meleha iangeni. ²³ Na meleha iangeni, e toke vamua na vula ma na aho keda boi raraha itagna. Eigna na siasiladagna a God ke laema itagna ma na Dathei Sip na luigna. ²⁴ Na komi tinoni gougovu kori maramagna kedana mono kori raraghagna na meleha iangeni. Ma na komi king kori maramagna kedana hatia maia ngengeni nidia na komi fata toke kena tonogna bali hea God. ²⁵ Na komi haghagna kena hangavi thovohaliu eigna e teo sa bongi tagna na meleha iangeni. ²⁶ Ma na komi tinoni gougovu kori maramagna kedana hatia maia itagna nidia na komi fata ke toke kena tonogna bali hea God. ²⁷ Kari teo sa fata ke dika me teo ahai ke eia na komi puhi ke dika ba piapilau keda haghe mai kori meleha iangeni. Arahai vamua ke mono na ahadia kori buka i havi nigna na Dathei Sip kedana mono itagna.

22

¹ Gi na enjel ke tuhua vaniu sina bea ke raraha vaghagna na gilasi ke sasalala au mai tagna na sapei vunaghi nigna God ma na Dathei Sip. Na bea i havi hau ke mono koragna na bea iangeni. ² Me sasalala vano hotaghagna na hangana hutu kori meleha mathangani i Jerusalem. Rua thevugna na bea ke mono na komi ghai i havi kena sagharo leuleghu vula. Ma na elelodia bali vatokera na komi tinoni kori maramagna tagna na komi vahaghi ke padara.

³ Na papara ma na thehe ke padara na komi tinoni gougovu i hau eigna na koakoa, teo keda padara na komi tinoni kori na meleha mathangani iangeni. A God ma na Dathei Sip koroda nohe kori rodia na sapei vunaghi ma na komi tinoni agutu nigna a God kedana maimanihihia. ⁴ Imarea kedana reghia na matagna God ma na ahagna keda mono kori laimedia. ⁵ Teo na bongi tagna na meleha iangeni me teo sa vunegna keda mono na lui ba na aho. Eigna a Lod God keda laema itadia na komi tinoni ngengeni. Mi marea kedana vunaghi pungusira na komi fata gougovu duagna imanea ke hau me hau.

⁶ Gi na enjel ke veleu, "Na komi haghore irangeni, tanomana ighoe koda vaututunira eigna kena tutuni. A Lod God ke batua na ghaghanadia nigna na komi profet, imanea ke vetula nigna na enjel itamiu ghamu nigna na komi tinoni agutu bali tatelia vanighamu na komi fata ke gharani mai ghohi."

Na Tabiruagna A Jisas Ke Gharani Mai Ghohi

⁷ A Jisas ke veleu, "Oti vaovarongo toetoke! Boi hauhaugna inau kuda ghohi tabiru mai. A God keda vatokera arahai kena leghua na komi haghore kori buka iaani ke tateli aua na hava keda tate mai ivughei valiha."

⁸ Inau a Jon ku rongovia mu reghia na komi fata gougovu iraani. Leghugna ku rongovira mu reghira, inau ku torongaghi tuturu horu bali maimanihihia na enjel ke tatelia vaniu na komi fata iraani. ⁹ Keana na enjel ke veleu, "O saghoi eia iangeni! Eigna inau nigna na tinoni agutu a God vaghagna vamua ighoe ma arahai mua kena profet ma arahai kena leghua na komi haghore ke mono kori buka iaani. O maimanihihia a God vamua!"

¹⁰ Gi na enjel ke veleu, "O saghoi poloa tadia na komi tinoni na komi haghore kori buka iaani ke tateli aua na hava keda tate mai ivughei valiha. Eigna na maghavu na

komi fata iraani keda tate mai ke gharani mai ghohi. ¹¹ Na vunegna iangeni, arahai kena ei hahalia na koakoa ma na komi puhi ke dika, imarea kedana talu eia vamua na koakoa ma na komi puhi ke dika. Keana, arahai kena ei hahalia na komi fata ke toke ma na komi fata ke jino, imarea kedana talu eia vamua na komi fata ke toke ma na komi fata ke jino.”

¹² A Jisas ke velea, “O vaovarongo toetoke! Boi hauhaugna inau kuda ghohi tabiru mai. Kori vido iangeni, inau kuda hera na taba na komi tinoni leghuagna na komi fata kena eia. ¹³ Inau na A ma na Z, na turughugna ma na vagovugna na komi fata gougovu.”

¹⁴ A God keda vatokera arahai kena vararaha nidia na komi poko eigna kedana haghe kori hageha peogna na meleha iangeni mena ghania na sagharogna na ghai i havi. ¹⁵ Keana arahai kena eia na komi puhi ke dika, ma arahai kena eia na komi thagi tiatidatho ke dika, ma arahai kena nere duadia arahai kena boi ara taudia, ma arahai kena vathehera na komi tinoni, ma arahai kena maimanihihira na komi ngunguju ma arahai kena thavu na piapilaudia, imarea irangeni teo kedana haghe vano kori meleha iangeni.

¹⁶ “Inau a Jisas ku vetula nigua na enjel bali titionoa na komi fata iraani itamiu ighamu na komi tinoni kiloau. Inau ku havi mai tagna na vikegna a King Deved. Inau na vaitughu ke hadi mai kori pohai thabota.”

¹⁷ Na Tarunga ke Tabu ma na vaivine keda taulaghi tagna na Dathei Sip* koro veleagna a Jisas, “O mai!” Ighamu koti rongovia na komi haghore kori buka iaani kotida velea mua, “O mai!” Mi ghamu koti langasa, oti mai! Gi kotida magnahaghinia na bea i havi, oti mai hatia vamua, eigna na bea iangeni boi bali voli.

¹⁸ Inau a Jon ku vavotughamu ighamu koti rongovia na komi haghore kori buka iaani ke tateli aua na hava keda tate mai ivughei valiha. Gi ahai keda ghohi boa haghea mua kekeha ghaghana kori buka iaani, a God keda vapara tagna e vitu na papara ku titionoa ghohi koragna na buka iaani. ¹⁹ Ma gi ahai keda hati aua sa ghaghana kori buka iaani ke tateli aua na hava keda tate mai ivughei valiha, a God keda hati aua itagna na komi fata ke toke ku titionoa koragna na buka iaani. A God keda boi lubatia na ghaniagna na saghorogna na ghai i havi hau me keda boi lubatia na haghe kori meleha ke tabu, na Jerusalem mathangani.

²⁰ A Jisas ke velea na komi fata iraani ke tutuni. Me velea mua vaghagna iaani, “Hii, boi hauhaugna inau kuda ghohi tabiru mai.”

Amen. O mai Lod Jisas!

²¹ Inau ku tarai gi a Lod Jisas keda vatokeghamu gougovu. Amen.

* 22:17 “vaivine keda taulaghi tagna na Dathei Sip” Na ghaghana koragna iaani, na komi tinoni nigna a God.